

SLOVENSKÁ REČ

a

jej miesto v rodine slovanských jazykov.

Práca

dra Sama Czambela.

I. oddelenie:

Osnovy a iný materiál rečový.

(1. čiastka : Východoslovenské nárečie.)

Z knižnice Jána Zemana, ev. farára v Turčianskej Nore,
č. 1344, oddiel 11. Žia sväzok 1

Nadobud Cena

Nákladom vlastným.

V Turčianskom Sv. Martine r. 1906.

891.87
C997sle

Kníhtlačiarsky učastinársky spolok v Turčianskom Sv. Martine.

O B S A H.

A. Všeobecné vedomosti. (Str. 5—208.)

	Strana
I. Z miestopisu a z národopisu	5—114
O území východoslovenského nárečia vôbec. Tatry	5
Najstaršie obydlenie východoslovenského územia	8
Z politických dejín východoslovenského územia	15
Najstaršie národnostné pomery východoslovenského územia	20
Terajšie národnostné pomery východoslovenského územia	53—87
Slováci	53
Poliaci	63
Nemci	71
Rusí	75
Madari	87
Z labyrintu miestopisných názvov	87
II. Z nárečoslovia	115—178
Ako sa rôzni východoslovenské nárečie	115
Vliv iných nárečí a jazykov na rôznenie východoslovenského nárečia	129
Vliv cirkví na rôznenie východoslovenského nárečia	132—149
Kalvíni	132
Luteráni	138
Grécko-katolíci	139
Rímo-katolíci	140
Nárečoslovné svojnosti východoslovenského nárečia	149
III. Výbojna sila východoslovenského nárečia.	178
IV. Východoslovenské nárečie spisovnou rečou	186
V. Doterajšie žriedla východoslovenského nárečia	192
VI. O pravopise osnov a iného materiálu rečového	205

B. Rečové ukážky. (Str. 209—476.)

I. Ukážky východoslovenského nárečia.

a) Osnovy východoslovenského nárečia samosvojho	209—356
---	---------

Spišská stolica.

Z Ganovic	209
Z Hrabušic	210
Zo Štvartku	219
Zo Smižian	221

	Strana
Z Markušoviec	225
Z Harihoviec	226
Z Harhova	229
Z Jablunova	231
Zo Spiš. Podhradia	233
Z Kluknavy	236
Z Olcnavy	237
Z Margecian	239
Z Cepičky	242
Z Hnilčíka	244
Z Hnilca	247
Z Vyšných Repás	252

Šarišská stolica.

Z Veľkého Šariša	258
Z Bertotoviec	279
Zo Širokého	281
Zo Sabinova	286
Z Lubotine	290
Z Plavnice	297
Z Kapušian	301
Zo Slov. Raslavic	303
Z Bardijova	310
Z Gaboltova	313
Z Giraltoviec	320
Z Hanušoviec v Šar.	321
Z Kendzic	322
Z Lemešian	327
Z Malovesky	330

Abaujská stolica.

Z Barce	334
Z Mindsentu	337
Z Geče	338
Zo Šace	341
Zo Siplaku	344
Z Rozhanoviec	349
Zo Žiroviec	351

b) Osnovy východoslovenského nárečia pomiešaného 357—449

a) Podrečie zemplínsko-ungské 357—427

Zemplínska stolica.

Z Trebišova	357
Zo Šečoviec	357
Z Vranova	365
Z Dobrej	366
Zo Stropkov	368
Z Banoviec	368
Zo Stražského	371
Z Humenného	380
Z Udavského	384
Z Koškoviec	385
Z Papína	386
Z Dluhého na Ciroche	388

	<i>Ungská stolica.</i>	Strana
Zo Sobraniec	391	
Zo Sobranských Komaroviec	405	
Z Ostrova a z Karčavy	407	
Z Lučok	408	
Z Tašole	410	
Z Bežoviec	412	
Z Koromle	425	
β) Podrečie lučivnianske	427—449	
Z Lučivnej	427	
Z Batizoviec	437	
Z Gerlachova v Sp.	438	
Z Vikartoviec	439	
Z Ceplice	444	
Z Hranovnice	447	

II. Ukážky súsediacich s východoslovenskou rečou ino-slovenských nárečí.

a) Osnovy poľské.

Z obcí slovenskej reči najbližších:

Z Malého Slavkova	449
Zo Slovenskej vsi	452
Z Križovej vsi	456
Z Nižných Ružbách	458
Z obdalecia:	
Zpod Dukly	459

b) Osnovy ruské.

Z obcí so slovenskými obcami bezprostredne súsedných:

Z Nižných Repáš	459
Z Orlova	462
Zo Stebníka	465
Z Domaniniec	466
Z Onokoviec	472

Z obdalecia:

Zo Strojny	473
----------------------	-----

C. Slovníkové svojskosti. (Str. 477—624.)

I. ODDELENIE:

OSNOVY A INÝ MATERIÁL REČOVÝ.

VÝCHODNOSLOVENSKÉ NÁREČIE.

A. Všeobecné vedomosti.

I. Z miestopisu a z národopisu.

O území východoslovenského nárečia vôbec. Tatry.

1. §. Treba rozoznávať dvojaké územie východoslovenské. Širšie: Územie vlivu východoslovenskej reči. Užšie: Územie reči východoslovenskej.

Územie vlivu východoslovenskej reči rozprestiera sa v stoličiach spišskej, Šarišskej, abaujskej, zemplínskej a ungskej. V stoličiach spišskej a Šarišskej bez ohraničenia, v stoličiach abaujskej, zemplínskej a ungskej s výnimkou územia čiste madarského.

Územie východoslovenskej reči obmedzuje sa v menovaných stoličiach na té kraje, v ktorých obyvateľstvo po východoslovensky hovorí. Toto územie bude do podrobna vymedzené nižšie.

Ani užšie ani širšie územie východoslovenské nie je zemopisným celkom. Širšie územie so západnej strany hraničí s Tatrami a s tými vrchami, ktoré oddelujú Spiš od Liptova; od poludnia s tými vrchami, ktoré oddelujú Spiš od gemerskej stolice. Ostatok hraníc širšieho územia východoslovenského je nie dôležitý pri tejto práci; ani sa nedá všade na vlas určiť.

2. §. „Tatrám“ dostáva sa v slovenskej spisbe neobyčajného vyznamenania. Ony sa staly „kolískou“ Slovákov, v ich úkryte zachovala reč slovenská svoju „až úžas vzbudzujúcu slovanskú sviežosť“, ony sa staly u Slovákov symbolom slovenskosti a predmetom zbožňovania atd. Je tedy treba, aby sme si na Tatry zblízka posvetili. A musíme to urobiť tu, lebo Tatry, berúc názov v pravom smysle, zemopisne priliehajú — k východoslovenskému územiu.

So zrením na rollu, jakej sa dostalo Tatram v slovenskej literatúre, treba je vedieť, čo sú vlastne Tatry a čo k nim vlastne patrí zemopisne.

Znalec Tatier, dr. Stanislav *Eljasz-Radzikowski*, vo svojej práci „Pogląd na Tatry“, (čítať som ju z „Przewodnika do Tatry“, vydaného od jeho otca Valéra *Eljasza*, w Krakowie 1900), napísal, že „Tatry okrem toho, že náležia do retazi Karpátov, tvoria samostatné pásmo horské, osobitý celok. Z ohľadu geologičného (v širšom význame) i tektoničného sú Tatry v sväzku s Karpátami, vchádzajú ako jedno ohnivo do tej veľkej retazi horskej. Z tej príčiny tvoria osobitný celok orografičný a trochu aj geologičný, ktorý má jasné a určité hranice, a rôzni sa rozhodne od ostatku Karpátov vyvýšením nad úroveň morskú, aj charakterom alpským“. (Przewodnik 261.)

Eljasz-Radzikowski delí Tatry na Západné, Východné a „Bielske“ (= Belianske). Východné menujú sa aj Vysokými; od nich dostaly meno celé Tatry. Toto zemopisné podelenie Tatier zíde sa nám v tejto práci; častejšie sa o tom presvedčíme.

Tatry sa počínajú na západe asi od tej čiary, ktorú by sme sahalí od Chabovky (v Orave) cez sedlo Hutianske (v Liptove) na Kvačany a Kvačiankou k Váhu. Tiahnu sa na východ asi po tú čiaru, ktorú by sme vytiahli nad spišskou Belou od Bušoviec cez Žďzar, Podspady do Poronina. Poludňajšia hranica Tatier ide hore Váhom od Kvačianky počnúc až po Královu Lehota, potom Bielym Váhom, Popradom až po Bušovce.*). Západné Tatry siahajú od Huťianskeho sedla po sedlo „Liliowe“ (od Kriváňa čiarou na polnoc). Tatry Východné či Vysoké idú odtaľ po sedlo „Bielske“ (= Belianske) s „Kopou“. Tatry „Bielske“ po hore uvedenú východnú čiaru medzi Bušovcami a Poroninom.

*) Podrobny popis hranice: „Granice Tatr ze stanowiska hydrograficznego wszędzie są wyraźne, stanowią je rzeki i potoki, a gdzie niegdzie, gdzie tych brakuje, przełęcze ku sąsiednim pasmom górkim. Zaczynając od zachodu w głównym grzbiecie Tatr granicą od sąsiednich Hal Liptowskich jest przełęcz Huciańska w grzbiecie nizkim zwanym Biakidami 930 m., przez którą prowadzi droga jezdna z Žuberca na Orawie do Hut na Liptowie. Od przełęczy Huciańskiej schodzi granica Tatr ku południowi Potokiem Huciańskim, który płynie w głębokiej skalistej dolinie zwanej Oblazami na Kwačany i od tej też wsi niżej przybiera nazwę Kwačanki. Idąc za biegiem tej rzeki mniej więcej w kierunku południowym aż do jej ujścia do Wagu, przechodzi granica Tater przez osadę Sielnicę, poczem pod wsią Niżniemi Dechtarami ciągnie się Wagiem w góry bieg tej rzeki w kierunku wschodnim na miejscowości Swaty Mikułasz i Hradek aż do Kralowej Lehoty, gdzie się łączą Wag Czarny z Białym. Tutaj przechodzi do Wagu Białego i w góre jego biegu ciągnie się na Ważec, poczem Szczyrbskim Potokiem podchodzi na Dział Szczyrbski. Stąd schodzi do rzeki Mlynicy, a z nią do Małego Popradu, wreszcie poza Łuczywną, gdzie Mały Poprad wpada do Popradu, idzie po tej rzecie za jej biegiem górnym przez miasto Poprad, Spiską Sobotę, przyczem z kierunku wschodniego prze-

Ako z toho ohraničenia vidieť, Tatry dosť málo priestoru zaujímajú v pomere k územiu, na ktorom Slováci bývajú.*) Eljasz-Radzikowski k priestoru tatranskému počíta doliny tých štyroch riek, ktoré z Tatier vytekajú, menovite: dolinu Dunajca či „Podholie“, dolinu Popradu, dolinu liptovského Váhu a dolinu rieky

chodzi v kierunek północny až do Białej Spiskiej. Odtąd, a właściwie od pobliskich Buszowiec opuszcza granica Tatr Poprad i wchodząc do wpadającego doń Bielskiego potoku, zmienia równocześnie kierunek z północnego na zachodni i w góre biegu tego strumienia idzie na Kotlię i Jaskinie Bielskie, rozdzielając w tem miejscu Magury Spiskie od Tatr. Dolina Bielskiego potoku zowie się Kotlinami, wyżej we wsi Żarze przybiera nazwę doliny Żarskiej. W górnym biegu potoku Bielskiego przechodzi granica na dopływowy potok Średnicę i tym potokiem spina się na przełęcz Żarską, leżącą na zagłębieniu grzbietu pomiędzy Tatrami, a Magurami Spiskimi. Przez tę przełęcz wiedzie gościniec ze Żaru do Podspadów. Poza przełęczą schodzi granica potokiem Goliasowskim płynącym wzduł gościnka prowadzącego z przełęczy Żarskiej do Podspadów. Potok Goliasowski uchodzi do potoku Jaworowego w Podspadach i tutaj też granica Tatr biegnie za potokiem Jaworowym, który jest dopływem Białki, aż ku tej rzece, czyniąc przitem zakręt ku północy. Za biegiem Białki dochodzi aż do wsi Bukowny, leżącej na granicy Spisza już na Podhalu i pod nią zwraca się do potoku Oleśnickiego, którym wydobywa się na Wierch Bukowny i spuszcza się w drugą stronę do potoku Porosica. Za Poroncem biegnie do wsi Poronina, gdzie zwraca się z chwilowego zboczenia ku północy na południo-zachód do rzeki Zakopianki ku Zakopanemu. Idąc przez Zakopane w góre biegu Zakopianki przechodzi do jednego z jej potoków źródłowych do Cichej Wody, która dobiega do przechyliny Gaberówki łączącej Tatry ze Vzgórzami Podhalańskimi. Przez tę przechylinę przestaje się na drugą stronę do Kirowej Wody płynącej z Doliny Kościeliski i potokiem tym dochodzi do Roztok, gdzie sie łączy Kirova Woda z Wodą Siwiąńską płynącą z Doliny Chochołowskiej. W tem miejscu wchodzi do Wody Siwiąńskiej i w góre jej biegu idzie na mając przestrzeni do Siwej Polany, skąd zwraca się wprost na zachód na Molkówkę, leżącą na granicy pomiędzy Podhalem a Orawą. Z Molkówki uchodzi do Doliny Cichej i Potokiem Cichym biegnie do Oravic. Tutaj zwraca się przez Potok Bobrowiec i wpadający doń potok Michulec na przełęcz pomiędzy Osobitą, która kończy w tem miejscu Tatry, a Skoruszyną należącą do Wzgórz Orawskich. Doliną Błotną i potokiem Błotnym spuszcza się granica do wsi orawskiej Chabówki, gdzie obraca się pod kątem prostym na południe i biegnie w góre biegu Studziennej Wody i następnie wpadającego do niej Spadowego potoku do Żuberca. W Żubercu z potoku Spadowego wchodzi do Borowej Wody i tym potokiem dochodzi do przełęczy Huciańskiej w to miejsce, skąd zaczął się opis granicy obszaru obejmującego Tatry. (Przewod. 265—268). — Prieľah dosť bohatej literatúry o Tatrách, latinskou, nemeckou a hlavne polskou rečou, najdeš v Eljaszovom „Przewodniku do Tatr“, na str. 374—381. O bibliografický výpočet spisov a rozpráv slovenských alebo českých sa nestral.

*) Dr. Stan. Eljasz-Radzikowski napisał (Przewodnik 262/263): „Jeżeli chcemy określić przestrzeń Tatr miarą geograficzną, powiemy, że Tatry leżą bliżej bieguna północnego aniżeli równika, — zachodni krańec Tatr będzie, jeżeli się uwzględnią osady ludzkie, na 37° 13' (wieś Kwaczany na Liptowie), wschodni zaś na 38° 7-5' wsch. dług. od F. (miasto Biała Spiska), czyli niecały stopień długości 54 5'. Granicą południową jest 49° 2' (miasto Hradek na Liptowie), a północną — 49° 20-3' połn. szer. (wieś Poronin na Podhalu). — To są najdalejsze granice, do jakich sięgają Tatry razem ze stokami.“

Oravy (Przewod. 263). Nižný Liptov už nepočíta k priestoru tatranskému, tým menej hory, ktoré sú medzi Liptovom a Zvolenskou.*)

My si myslievame, že sú Tatry naše, že sú Tatry slovenské. I v tejto veci nám je treba trochu triezvosti. Aj iní si osobujú na ne právo. Mne iba o to ide, aby sme jasne videli a aby sme sa nemámili dômyslami, k akým nás neoprávňuje skutočný stav vecí.**)

Najstaršie obydenie východoslovenského územia.

3. §. Uhorský dejopis nevie nič o obydení spišského a šarišského územia v staršej dobe, menovite v dobe preduhorskej.

Ako je známe, nemenovaný notár kráľa Bela menuje Spiš „Spišským lesom“ (= silva Zepus) v dobe príchodu Madarov, a Jozef Hradszky myslí, že to pomenovanie bolo trefné, lebo dla listín ešte aj v XIII. a XIV. storočí boli rozsiahle pralesy na Spiši,

*) »Na granicy pomiędzy Orawą i Liptowem w przedłużeniu Tatr, prze-
dzielone od nich głęboką przełęczą Huciańską ciągną się Hale Liptowskie z naj-
wyższym szczytem Wielkim Choczem 1613 m. Hale Liptowskie do Tatr nie
należą, choć je do nich niekiedy dawniej zaliczali autorowie.« (Przewod. 264). —
»Równolegle do Tatr, na południe od nich, ponad Liptowem i Spiszem wznosi
się znaczne pasmo górskie wyróżniające się od wymienionych pasm i wzgórz
większą wysokośćą, tak zwane Tatry Niżnie, które już jednak nie wchodzą
w granice Tatr, choć nazwę od nich przybrały. W Tatrach Niżnych znajdują
się szczyty ponad 2000 m. jak Dziumbir 2045 m.« (Tiež tam). Dr. Ant. Reh-
man pochodzi aj »Hale Liptowskie k Tatram a opisuje ich pod názvom
»Orawsko-Liptowskie Hale.« (Tatry. We Lwowie 1895. Str. 162—173).

**) Dr. Stanislav Eljasz-Radzikowski púšťajúc sa do svojej práce »Pogląd
na Tatry« takto zahoril (Przewod. 259): »Na Tatry można spoglądać roz-
maicie. Można na nie patrzeć okiem spokojnego badacza, człowieka z Europy,
który zbrojny w naukę i wykształcenie, bada ten wielki przedmiot przy-
rody; można też patrzyć okiem Polaka, co obejmując sercem i umysłem całą
swoją ziemię, jak daleko sięga mowa polska od mieliźn Pomorza po wyżyny
Podhala, kocha Tatry i wie, dlaczego je kocha. Czy tak, czy owak patrząc,
zawsze trzeba powiedzieć, że jest to przedmiot godzin uwagi, przedmiot wielki,
niepowszedniego znaczenia i ceny. Działa on i wpływ wywiera daleko, przy-
ciąga do siebie braci całej tej kraju, której wyniesieniem panuje. Tu dążą
umysły, dusze, rozumy, — wpływ Tatry widnieje w naszej umysłówosci, w pol-
skiej nauce, sztuce, twórczości, charakterze. Wycisnął on piętno na nas, Tatry
bez Polski, a właściwie Polski bez Tatry pomyśleć sobie nie można.« A neskôršie
zas: »Polska jako całość, jako jednostka uważana, w przyrodzonych swych
granicach, sięga od ruchomych fal Bałtyku po zaklęte w skałę fale Tatry.«
(Tiež tam 260). A ešte jasnejšie: »Za tymi Górami przedzielone od nich
obszerną wyżyną zwaną Podhalem pna się w niebo Tatry (2663 m.), najryzsze
wzniesienie Polski.« (Tiež tam 261).

ktoré královia rozdarúvali svojim verným. Hradszky uvádza listinu z r. 1256., dľa ktorej Arnold (Görgey), syn Jordana, dostal lesy počnúc od vrchu Simine (teraz „Simeny“ *) až po Tatry. Listinu z r. 1264.. ktorou Belo IV. comesovi Botyzovi daroval lesy Čhetene alias Howerfelde, na území ktorých ležia teraz Batizovce. Z listiny toho istého krála, vydanej r. 1269., videt, že tam, kde sa schodia chotáre Spišskej a Liptovskej, bolo asi 10 □ milí pralesa, a to od prameňa Popradu po prameň Hornadu a odtiaľ dolu Váhom po vtok Hybovky a hore jej potočím po hrebeň... Dľa Hradszkého v XIII. storočí nebolo ani jedinej osady na tomto veľkom území. (Vidz: Hradszkého „Szepesvármegye a mohácsi vész előtt“ Szepesváralján 1888., str. 3.).

Jozef Hradszky, odvolávajúc sa na listiny, píše, že nasledujúce spišské osady pralesami boli pokryté ešte v XIII. a XIV. storočí, a to: Jaklovce, Mnišek (1284), Veľká Lomnica (1287), Ružbachy (1288), Korytník (1297), kraj medzi Hololumnicou a Plavčom (1293), pobrežia Nedzice a Bialky až po prameň Dunajca, Folvark, Granastov, Krempach-Lubovňa, Litmanová, Sulin, Jakubiany (v prvom štvrtstoročí XIV. stor.), a Majurky, Hondermarek, Lubica, Ruskinovce, Levoča. (Tiež tam.)

A v úvode ku svojmu spisu *o mestopisných názvoch spišskej stolice* (Szepesvármegye helységnevei. Löcsén 1887) doznáva, že nenašiel z „provincie Szepus“ mestopisného mena v listinách z XI. storočia. Aj z XII. storočia je málo miest. Ale v XIII. storočí objavujú sa hromadne také osady, ktoré bezodporu už dávno trvaly pred Belom IV. (1235—1270). Dľa Hradszkého v spišskom Podkarpatskom Iud slovanský („szláv népek“) býval dávno, prvej ako Pannóniu Madari zaujali, ale nevie, či už vtedy trvaly osady na terajšom území spišskej stolice, a jak trvaly, ktoré osady to boli. Najstaršie osady, svedčiace o slovenskom obyvateľstve na Spiši, sú dľa neho ** Nadosth teraz Tersztyánfalu v listine z 1258, villa Thomasi (hospitium sclavorum, už zanikla) v listine z 1278, a villa sclavorum de Gargou* v listine z 1280, po maďarsky neskôršie: Teut-Görgő, Tót Görgő. (Tiež tam, str. 1.)

*) »Siminja«, r. 1256 vrch vedľa Podolinec v Spiši. P. Križko, Slov. Pohl. 1892., 338.

**) Aj dľa I. Dulinskoriča, Istor. čerty ugro-russkikh. Ungvár 1874, str. 111.

4. §. Spišské územie opiera sa na západe o dve čiastky tatranského pohoria, o Vysoké a o Belianske Tatry. Z predošlého §-u sme poznali, že doliny podtatranské, menovite popradská, a Spiš vôbec, nemohly byť kolískou ľudstva, ale zväčša len pustatinami boli v dobe preduhorskej. D'a uhorského dejopisu povstávaly tu osady iba v prvých storčiach uhorskej doby. Iného názoru nie ani v polskej spisbe, v ktorej, ako sme videli, všímajú si pilne všetkého, čo sa pofahuje na Tatry.*)

Dejopis nevie viac ani o starej dobe šarišskej a abaujskej stolice; ba ešte menej.

5. §. Na Spiši sa najdú kde-tu ostatky hradov, hradíšť, jest tu dakoľko stráži atď., ale z týchto nemôžeme zatvárať na preduhorskú dobu Spiša v ničom. Dejopisci Uhorska objavujú systém prvotného šírenia a ustálovania krajinských hraníc. Té spišské hrady, hradíšťia a stráže sú pravdepodobne ohnivami z reťazi uhorského ohraničovacieho systému. O tom, že západná čiastka územia východoslovenského (širšieho), čo aj slabo, predsa obydlená bola v dobe preduhorskej, máme presvedčujúce dôkazy v starých zemopisných názvoch. Názvy: Tatry, Poprad, Hornad, Torisa, Šariš, Spiš atď. nedajú sa dostatočne objasniť z reči národom doby uhorskej, ani zo slovanského, ani z madarského, ani z nemeckého. Čo z toho nasleduje? Že té názvy prešly na nás z doby preduhorskej, od obyvateľov, ktorých národnosť dosiaľ určite neznáme. Akže tamojší obyvatelia skutočne nemali občí v našom smysle slova, tým sa nevyvracia možnosť, že tam bývali. Mohli tam bývať čiastočne usadení a čiastočne kočujúci, ako pastieri, bez politického sriadenia.

*) Dr. Stanislaw Eljasz-Radzikowski píše v rozpr. »Pogląd na Tatry« (Eljaszów «Przewodnik» str. 367): »Następują czasy wędrówek narodów, poczem pomału wyłaniają się z cieniów przeszłości Słowianie. Przedhistoryczne czasy słowiańskie zostawiły w okolicach Tatr mnóstwo śladów, przeważnie znów po stronie południowej Tatr. Jest to okres cechujący się grodziskami. Po północnej stronie Tatr grodziska znalezione daleko od Tatr, bo w okolicy Bochni i Chrzanowa, na południu dochodzą one jednak do samych Tatr. Tutaj nazwany lud słowacki miejsca takie: hradek, hradisko, straża. Po czasach przedhistorycznych poczyna się okres, w którym już głośno o Słowianach, powstaje wtedy państwo Wielkomorawskie, rusza się plemienne osadnictwo w okolicach Tatr. Od północy dążą ku Tatrom plemiona Wiślan, od południa Słowacy za rzekami ku ich źródłom. Zaludnia się Orava, Spisz, a później zapewne odcięte od Powiśla lesistymi Górami Podhale,«

Pripomenutie. O uvedených zemopisných názvoch podali dosť etymologii spisovatelia zainteresovaných národností, ale této etymologie opatrného človeka neuspokojujú. Najprvšie o mene »Tatry«. Veľmi bije do očí podobnosť názovov: Tatra, Matra, Fatra, Nitra, a pri konečnom rozsúdení o veci, bude treba objasniť aj otázku tejto podobnosti a všetko, čo s tým súvisi. Písané meno *Tatier* zachovalo sa len z X. storočia, aj to v takom písme, ktoré je nie pôvodinou. Dr. Stan. Eljasz-Radzikowski piše o tom (Przewodnik, str. 374): »Pierwzą wzmiankę o Tatrach zawiera opis granic biskupstwa praskiego, który ma pochodzić z czasów św. Wojciecha, a powtarza go akt cesarza Henryka IV. z r. 1086 „montes quibus nomen est Tatri“ Choć dokument ten jest podrobiony, jednakowoż bądź co bądź opiera się co do nazwy Tatr, na dawniejszym opisie granic, który może się odnosić do państwa wielkomorawskiego. Tak więc można powiedzieć, że nazwa Tatry była znana już w X. wieku.« V polských písmanach spomínajú sa »Tatry« od XIII. stoletia. Eljasz-Radzikowski uvodí tieto miesta takto (tiež tam): »Późniejsze akta wspominają nazwę Tatr w wieku XIII. przy sposobności osadzania Podhala, jak Bolesław Wstylni w r. 1255 „montes, qui dicuntur Tatri . . .“ Długoś juž wie o Tatrach, že tam wyplyna Dunajec Czarny i Biały i Biała, zapisuje tiež z jakichś dawniejszych źródeł wiadomość o wielkich śniegach, które w r. 1276 spadły na Tatry.« Z uhorských listín P. Križko uvodí: (»Názvy prastaré«, Slov. Pohl. 1892., 553): »*Tatra*, roku 1086 spomínané pohorie *Tritri* »in limitibus Vngarorum versus Cracouam«, F. VI., 1, 132, — roku 1256 vrch *Tatra* i *Tatur* »mons nueue; F. IV, 2, 382 a IV, 3, 516, — a roku 1264 vrch *Tortoi* a pohorie *Tatur* (»sub monte Tortoi, hoc est specificum vnius ex alpibus Tatur nomen«). Podobá sa pravde, že na Slovensku najde sa viac miestopisných názvov »Tatry«, »Tatra«, ale tým sa ich slovenskost nedokazuje. V slovenčine stalo sa *tatra* pochopovým slovom na neužitočnú zem. Kde sa tedy najdú také názvy, ony sú od pochopového slova *tatra*. Joz. L. Holuby uvodí taký názov nad Zem. Podhradia: dovôkol roľami obtočený, podlhovatý kopec »Tatry« zvaný, vidz Sbor. MSS. 1896, 202. Pripomni si »roľami obtočený kopec«, keby bol úžitočný, vari by ho už boli zoralí! Dr. Stan. Eljaszovi-Radzikowskemu povedal Gerlachovan: gdzie niet les, to »Tatry«. (Č. L., X. 306.) V mojom rodisku a v okolí je tiež bežný ten výraz. »To je len taká *tatra*«, povedia na zem neúrodnú. — I. Filevič považuje názov *Tatry* za slovenský, hovoriac: »Kromě slovenských Tatr ještě i ruský Tovtry (Toutry ili daže Toltry)«, vidz v Istor. drevn. Rusi na str. 151. Na tom mieste uvodí aj osadu *Toutry* na Dnestrí, k poludniu od Záleščik. Ako vidieť z 5) pripomenucia na spomenutej strane, Filevič rozoznáva Tatry nielen čo do názvu »Tatry — Tovtry«, ale aj zemopisne: Uvádzajúc, že názov podľa Pola i Tutkovského znamená »skala«, dodáva: »Dôjstvitelné nazvanie *skalka* popadajetsia nerôdko v nazvaniach verchov, kak v Tatrach (Červona Skalka), tak i v Tovtrach (Rastaveckaja, Boreckaja)«. — O menách *Poprad*, *Hornad*, *Spiš* je hodno už tu zaznačiť, že si ich mená starí pisári za dlhé časy nevedeli osvojiť, písuc za ne všeljaké skomoleniny, tak na pr. popri najbežnejšom lat. názve *Scepus*, písavali aj: *Czypis*, *Zypus* a všelijako inakšie. Etymologia Št. Mišika, že je meno Spiša totožné, čo sa týče koreňa, so slovom »župa«, vidz v Nár. Nov. z 1883, č. 90,

je číra fantásia a ovšem aj všetko to, čo sa z tej etymologie zatvára. — Rieku *Torisu* menujú po maď. *Tárca*. Prvý výraz je pôvodnejší, bude o tom reč inde, ale tým nehovorím, že je plnšia forma »*Torisu*« slovanského pôvodu. — Čo sa týče maď. mena *Sáros*, čítaj Šároš, to by mohlo byť z maď. *sáros* hely = blatné miesto. Podhradie Šariša, menovite té miesta, na ktorých leží mestiečko Šariš, mohly byť blatiskami, lebo nízko ležia pri Torise. V tomto prípade dostal by bol hrad svoje meno od priestranstva pod zámkom, t. j. bol by býval postavený na mieste už predtým pomenovanom, a sice po maďarsky pomenovanom. (Srovaj zámok Blatnice.) Ale takéto odvodzovanie pochybným robí ten hláskoslovny zjav slovenského mena, že toto slovenské meno znie Šariš m. Šároš. Niet totiž nijakých príčin hláskoslovnych, aby meno Šároš Slováci neboli mohli priať touto formou. — P. Z. Hostinský odvodzuje Šariš od výrazu »za Rus« (Let. Mat. Slen. VII., I., 48—49), hovoriac, že znamená »kraj tahajúci sa od domoviny Rusov uhorských severne«, že Šariš tak pomenovali uhorskí Rusi. — Je to číra fantásia, nie etymologia. Za stará nazývali Šarišom ešte hodne priestranstva na poludnie do Abaujskej a Zemplínskej (Sáros Patak; r. 1254 spomína sa územie *Sarus* v Zemplíne, vidz Križkove »Názvy prastaré« v Slov. Pohl. r. 1892, str. 552). I túto okolnosť využil Hostinský v prospech svojej »etymologie«: »Význam mena „Šáryš“ berem za = Za-Rus. Je to názov relativný. Rusi karpato-východní, okres zeme západný, a tak priestor terajšej župy „Šáryšskej“ a „Abojskej“ — volali obecne krajom »za-russkou« (zemon) ležiacim. Takto dá sa vysvetliť, prečo aj kraj abojský nazývaný bol župou šarišskou.« (P. Z. Hostinský Let. Mat. Slen. VI., II., 61).

6. §. O východnej polovici východoslovenského územia (šíreho) by sa daľo viac povedať, ale ani tu nemáme nič istého. P. J. Šafárik vo svojej rozprave „Myšlénky o starobylosti Slovanů v Evropě“ nepochybuje, že meno terajších Sotákov v horných Uhrách pochádza od dakedajších Satagov. (Č. M. Č. 1834., I., 42). Satagovia sa spomínajú v V. storočí.*) Ja sice nepovažujem za nemožnosť, že by Slovakia bezprostredne pod Karpátami neboli mohli žiť už v V. storočí, aj skorej, nakoľko je reč o výbežkoch kmeňov, ktoré v svojej nádkarpátskej domovine bezprostredne nad

*) V »Slovauských Starožitnostiach« (V Praze 1837, str. 211—212) vyslovil sa Šafárik obširne v tej veci: »...mám za to, že onino Satagové, o nichž v letopisech 5. stol. zmínka se děje, byli Slované, předkové dnešních Sotáků v půlnocních Uhřích. Satagové tito v dějinách po nejprve okolo r. 454, a sice v horních Uhřích a dále na poledním Dunaji, se pojevili. Jornandes nám samojediny jména jejich zachoval. Zpráva jeho o nich jest sledující. Po smrti prý Attilové veliká jeho říše dostala se za podíl rozličným národům. V Pannonii se osadili Gothové; v Dacii Gepidae; v menší Skythii a dolní Moesii Sciri, Satagarii a jiní z Alanův (Sciri et Satagarii et ceteri Alanorum cum duce suo nomine Candax'); ostatní v jiné krajiny se uvázali. Avšak nedlouho potom, r. 469, tytéž Satagy již v hořejší Pannonii (interiori Pannonia) nalezáme, kdež

Karpátami bývali, ale odpierať musíme, že by sa smelo zatvárať na národnú jednotnosť Satagov z V. storočia s terajšími Sotákmi východnoslovenského územia na základe mien „Sataga“ a „Soták“. Kto sa aspoň za týždeň za dva pobavil v Zemplínskej a v Ūngskej a kto vie po východnoslovensky a po uhorskorusky, musí sa úplne o tom presvedčiť, že Sotákov jedine preto volali Sotákmami, lebo miesto východnoslovenského *co*, spisovného *čo*, vyslovovali *so**). Pre obydlenie východnej polovice východnoslovenského územia v V. storočí nemôže sa priať za dôvod Šafárikova mienka o tom, že sú terajší Sotáci potomkami starých Satagov. Ale na staršie obydlenie tohto územia poukazujú iné zjavy, ktoré uvediem v nasledujúcom §-e.

je Gothové vŕátkou skličiti a sobě podlumaniti umímili, ale sami od pozfistalých Hunov p̄repadeni byvše musili od nich upustiti. Slova »qui interiorem Pannoniam possidebant« vykladači obyčejně slyší na severozápadní krajiště Uher; možné však, ba više podobné jest, že Jornandes pod názvem Pannonie celé Uhry mezi Dunajem a Tisou zahrnul a že tedy Satagové již tu dobu tam pod Tatrami bydleli, kdež podnes *potomci jejich*, slovanští Sotáci, sídlí. Byli-li Satagové Alani, jakž k tomu slova Jornandova natahovati lze, anebo rad ďalej Slované, jakž již Mannert pokládal (Mannert's »Germanien« S. 583), o tom ovšem na obě strany hádati se možné jest. Já však se k tomu domnívi chýlim, že Satagae byli národ pôvodně slovanský, od Alantov a Hunov podmanený, a do víru tehdejšia stôhovania zachvácený. Že dnešní Sotákové čistí Slované jsou, jisto jest.«

*) Býv. profesor varšavský Ondr. Kucharski napísal v Kollárových *Zpie-wankach* (Dil II., 475. V Budíne 1835.): Sotakami nazywają mieszkańców miasteczka Sniny (= Szinna) i jego okręgu, w stolicy zemlińskiej, przeto, że zamiast słowiańskiego *a eo lub a co móviaj a so?* Okreg ten mieszkańców *a co* pytającich się, tak jest maly, że się na północ tylko do grzbietu górzkarpaczkich, na południe ledwie na miasteczko Humenne, na zachód ledwie do granicy stolicy zemlińskiej a na wschód ledwie nieco za granicę tejże stolicy rozciąga. Jeden chłop zpod Humennego tak mię o Sotakach objaśnił: »Warosey ludze wydumali, a ty wahalski Sotaku!«, t. j. miejscy ludzie wymyślili, a ty wiejski Sotaku! — Šafárik (Slov. Národopis. V Praze 1849. Str. 97—98) ešte tesnejšie vymeriava hranice Sotákom. Dla neho: Sotáci bydlí ve stolici zemenské mezi Stropkovem, Sninou a Humenným. — Olaf Broch na svojej mappe, pridanej ku spisu »Studien von der slov.-kleinruss. Sprachgr.« (Kristiania 1897) udáva Sotákov v úzkom obvode dedín: Husak, Petrovce, Korumány, Kolibabovce, Huta a Kamenica, na str. 12. uvedeného spisu pridávajúc k tomu das nördlich von Hutta gelegene, auf der Karte nicht bezeichnete kleine Stará. Broch menuje východných Slovákov »Cotakami« a dokladá: Die Namen »Cotaken« u. »Sotaken« stammen natürlich von der Aussprache des Pronomens čsto (= čo). — V skutočnosti boli »Sotáci« ruskej národnosti a bývali po-medzi Slovákov všade tam, kde je počet východnoslovenskú reč v zemplínskej

7. §. Názvy, počnúc od rieky Tople na východ, ako *Zemplín*, *Ung* - *Užok*, *Ondava* - *Udava* atď. sú staré názvy, preduhorské, ktoré nielen o tom svedčia, že zatoplianske čiastky východoslovenského územia už v dobe preduhorskej boli zaľudňatené, ale spolu aj o tom, že ten ľud bol slovanský. Zemplín sa menoval po slovansky „Zemlin“; „p“ je takou vsuvkou staršieho veku, ako v názvoch

a ungskej stolici. U starých ľudí ruskej viery dá sa tá skutočnosť ešte aj dnes zistiť na celom zemplínskom a ungskom priestranstve východoslovenskej reči. Moji rozprávkári z okolia Bežoviec a Sobraniec neprestajne miešali *so* s *co*. V kraji nad Humenným je stále bežné *so* popri *co*. Čitateľ najde hojnosť príkladov v rečových ukážkach z patričného priestoru. Je pravdepodobné, že je *so* sblížujúcou výslovnosťou od *šo* (što) k východoslovenskej výslovnosti *co*. Postup: *šo* — *šo* — *so*. Tento jazykový zjav je tedy nie príliš starý, je nie taký starý, že by sme sa mohli domnievať, že »Sotáci« už vtedy jestovali, ked »Satagovia«. Že sa *so* tak urputne zachováva, príčinou toho je, že je od *so* ku *co* väčší hláskoslovny prichod než bol od *šo* ku *šo* a od tohto *ku so*. Nad Humenným vyslovuje sa toto *so* dosiaľ: *slo*, po s počuť také *so*, ktoré sa už neslieva s *s* v šeplavé *s*, súc priečodom od *š* ku *s*. Medzi *šo* (šva) gemer-ských Slovákov a medzi *šo* pôvodných »Sotákov« je organický, národný súvis. O tejto veci obšírne v IV. oddelení pracie. — P. Z. Hostinský, v Let. Mat. Slen., V., sv. I. str. 77 - 80, zaoberajúc sa Sotákmami, napísal: »Pamiatka odvetve tejto temer celkom zahynula. Potkal aj túto osud jaký aj druhé súkmenné vetve v búrlivých kolotaniach národom ohlušil. A predsa odvetve tátó žije aj podnes v mene tomto; čas je teda pripovedať v rodine slovenskej. Terajšie územie Sotákov leží v župe Zemianskej, rozprestierajúc sa brehmi rieky Ondavy a Olky. V predošlých stoletiach zaujímalo ono kraj od Tisy s pravej strany (majúc na ľavej strane župu Zabučskú), spomenutých riek, až po výbehy Beskidov. Pozoruhodná vec, že u týchto zemianskych Solákov, utŕimalo sa až do dnes *podanie to*, že pochádzajú oni od starých Slovenov, t. j. od tých Slovenov, ktorých pokrstil sv. Cyril a Method, a že sú potomkovia tých pradedov, nad ktorými dakedy panoval Salan — dla podania ľudu moravský. V utešenej doline tovarňanskej, brehmi rieky Ondavky a Duši, tiahajú sa stredné sídlia týchto Sotákov, a samá dolina nosí aj dneská meno Sotakeria. Ľud tento delí sa až podnes mravmi a obyčajmi svojimi od súčasných Rusov a Slovákov. — Sotáci sa sice všeličim delia i od Rusov, ktorých národnosť opustili, i od východných Slovákov, ktorých národnosť prijali, ale to je prirodzená vec. Žiadna miešanina nenie celkom taká, ako jediná pôvodná čiastka miešaniny bola. Podaní u Sotákov niet ani národných, takých prirodzenec ani nemôže byť, ani politických. Neskoršie uvidíme, že ani takých nemôže byť. Této podania sú výplodom fantázie Hostinského. Hostinský schválil Šafárikovu domnenku, že sú Sotáci potomkami starých Satagov, považuje ich za prastarých obyvateľov Uhorska a odvodzuje ich meno od mena dvoch riečok v blízkosti Serenča (za stará vraj: Srec!). Sú to riečky meno *Tokty*, po mad. *Takta*. Bližšie neudáva, jako by sa dalo odvodiť — meno *Soták* od meno *Tokta*.

„Lomnica“ m. „Lomnica“ alebo „Jemník“ m. „Jemník“.*) Iba ten rozdiel je tu, že Lomnica a Jemník, neskôr Jamník, zachovali si slovanské obyvateľstvo, zachovali si aj slovanské meno čisté; v Zemplíne a v okolí už od dávna prevážili Maďari a zachovali meno úradné, ktoré sa javilo po stoletia v úradných listinách. O slovanskosti názvov *Ung*, *Užok*, *Ondava*, *Udava* nikto nemôže pochybovať, tu je tedy nie treba o nich hovoriť. Sú to veľmi vzácné starobylosti, o ktorých bude reč často v tejto práci.

Prečo považujem této názvy za preduhorské? Predpokladaf sa musí, že názvy *Ung* a *Ondava* prijali Maďari *touto podobou*, keď ten kraj prvý raz videli. Tedy té názvy už trvaly pri príchode Maďarov. Ide len o to, či boli slovanské. Boli slovanské, lebo len v slovanskom jazyku u slovanského obyvateľstva mohly sa z nich vyvinúť tiež živé formy: *Už-ok*, *Udava*. *Z* nosovky *ún*, *ón* = samohláska *u*.

Z politických dejín východoslovenského územia.

8. §. Východoslovenské územie, ani širšie, ani užšie, nikdy nebolo politickým celkom. Dejopisci domáci i zahraniční považujú vec tak, že jednotlivé stolice tohto územia patria do obvodu državy uhorskej od príchodu Maďarov. Výnimkou je Spiš a polnočno-západný kút Šariša.

Dľa Jozefa Hradského, hlavného historiografa Spiša, je aj Spiš čiastkou Uhorska už od príchodu Maďarov.**) Iba pre ten kraj pripúšťa výnimku, kde ležia Lubovňa, Gňazdy a Podolinec so svojimi chotármami; v týchto pozoruje poľské panstvo ešto aj na konci XIII. storocia.***)

*) V Hradského »Szepesvnegec helységn.« najdeš príklad na vsúvanie spoluľásky *p* medzi *m* a *plynné*: *Lomnica* = *Lomanica* (str. 49), *Lumpnica* = *Lumnica* = *Lomnica* (51), a v jeho »Szepesv. a moh. v. e.«, na str. 66., priezvisko s prädikátom: *Jemníki* (de *Jemník*) Balázs z r. 1399: (Od obce Jamník). — Podobne: »*Lomnich* (aqua magna) = *Lomnica*, potok, v l. r. 1326. *Lomnich* (aqua parva) = *Lomnička*, potok, tamže.« (Štef. Mišk, Sbor. Mus. Slen. z r. 1897 str. 227). Ján Melich obšírne objasňuje, ako sa ujalo Zemplín m. pôvodného Zemlíni, vidz »Magyar Nyelv«, 1905, str. 68—70.

**) »A magas Tátra... alatt elterülő... vidék... a honfoglalás ideje óta képezi réaszép hazáuknak, régi idők óta viseli a »Szepus«, »Szepes«, »Zips« nevet.« (Szepesv. a moh. v. előtt, 1. str.)

***) Lubló, Gnézda, Podolin városok vidéke meddig tartozott lengyel uralom alá, mikor és hogyan került hazánk területéhez, adatok hiányában nehéz lenne megállapítani. A XIII. század végén ott még a lengyel uralom látszik érvényesülni... (Tiež tam, na str. 7.)

Pred dobow uhorskou, ako rečené, bolo územie Spiša, ba aj Šariša, pralesom dla uhorských kronikárov. Ale dla Hradského môže sa považovať za isté, že územie spišské, pred príchodom Magyarov, prináležalo i politicky i cirkevne do Poľskej, ktorej vliv v niektorých jeho krajoch uplatňoval sa ešte aj vtedy, keď ho už po storočia Magyari držali. (Szepesvini. a m. v. e., str. 7.)

Dla poľských dejopiscov dostal sa Spiš iba po kusoch do državy uhorskej. Najsamprv dolina Hornadu, a v XII. storočí bola ešte rieka Hornad hranicou medzi Uhorskou a Poľskou. Z tejto doby sú hraničné strážné stanice, zachované v miestnych menách: Stráže (= Micheldorf) pri Poprade, Strážky (Nehre, Nagyör) pri Kežmarku atd. Z tejto doby je Malá stolica spišská, či takrečené zemianske dediny, poverené stálou ochranou hranice proti Poľskej. Boli to dediny: Abrahamovce, Betlanovce, Levkovce, Filice, Janovce, Hadušovce, Horka, Hozelec, Kišovce, Machalovce, Komarovce, Sv. Ondrej, Píkovce, Čencice. Táto Malá stolica spišská povstala asi za panovania Bela II. (1131—1141) a Gejzu II. (1141—1161), potvrdenie svojich starých práv (eandem quam ab antiquo habuerunt libertatem) dostala až r. 1243 od Bela IV., potom od Karola Roberta (1312), ba ešte aj od Ferdinanda I. (1552). S posunutím hranice poľskej ďalej na polnoc utrácaly té dediny svoj význam strategický a teraz sú dedinami alebo majerami zemianskymi.

Nadhornadská časť Spiša, okrem podolineckého kraja, dostala sa do Uhorska pokojom, uzavreným r. 1193 v Starej vsi. A polnočno-východná časť či podolinecký kraj, dla poľských historikov, až r. 1311.*).

*) M. Gąpielowicz v rozprave „*Polacy na Węgrzech*“ napísal (»Lud«, org. ludozn. r. VII, str. 77-78): »Cała stolica Spiska na północ od Hornadu doszła się do Węgier dopiero w latach między 1132—1312 r. Pierwotnie bowiem należał kraj ten, jako na północno-wschód od Tatr położony, do Polski na zasadzie układu między s. Wojciechem a s. Szczepanem, mocą którego Tatry miały stanowić granicę między obu państwami. Według podania zachowanego przez Wagnera (*Analecta Scopussii* [1774—78] Tom III, str. 1), a niezawisłe od niego także przez J. Z., rzeka Hornad stanowiła w wieku XII. granicę polsko-węgierską. Zdaje się jednak, że Węgrzy albo już pierwotnie albo po wybuchu pierwszych sporów z Polską wystawili warownie graniczne na północnym brzegu Hornadu. Przy najmniej miejscowości Hranowica czyli Granica zdaje się wskazywać pierwotną linię graniczną XII. w. Między temi miejscowościami leżały węgierskie warownie Straże (Micheldorf), Strażka (Eör) pod Kieżmarkiem i słynna owa twierdza Leton czyli Lapis refugii (Schauberg) przy Hrabusyczach strzegąca w XII. wieku granic przeciw Połsce, a która podczas

9. §. Uhorskí dejopisci, z nedostatku starších prameňov, cirkevné sriadenie Spiša kladú na rok 1209. Jozef *Hradszky* sniesol všetko, čo sa pofahuje na túto otázku, a to vo svojom spise „A XXIV királyi plébános testvérlete“ atd. (Miskolc 1895). Okolo r. 1209 bol prepoštom Adolf, prvý historicky známy prepošt spišský, a preto sa aj založenie prepoštstva kladie na túto dobu. Celkom inakšie súdia o tej veci poľskí učení. Dla nich územie Spiša malo svoju prälatúru už v XII. storočí a ešte dávnejšie, a táto prälatúra bola podriadená krakovskému biskupstvu; s pripojením územia spišského (až na kraj podolinecký) k Uhrám, spišská prälatúra, odtrhnúť sa od biskupstva krakovského, osamostatnila, a pripojená bola arcidiecése ostrihomskej.

napadów tatarskich służyła ludność okolicznej za przytułisko (mons refugii). Wspomniane miejscowości wraz z małym Spiszem tworzyły północne pogranicze wojskowe Węgier przeciwko Polsce. Ten »mały Spisz« był to okrąg uprzywilegowany szlacheckich dóbr tak zwanych dziesięciu, później czternastu wsi szlacheckich (czyli »dziedziny ziemiańskie«) kopijników (comitatus nobilium de Scepus). Były to mianowicie następujące miejscowości: Abrahamowce (Abrahamfalva), Bettanowce (Bettensalva), Lewkowce, Filice, Janowce (Janocz), Haduszowce (Hadusfalva), Horka, Hozelec, Kiszowce (Kisocz), Mahalowce (Machalfalva), Komarowce (dziedzictwo niegdyś Komorowskich), Swaty Andrej (Szent Andreas), Pikowce, Czenczyce. Ta »mała Stolica« powstała prawdopodobnie za panowania królów Beli II. (1131–1141) i Geizy II. (1141–1161); pisemne potwierdzenie strzycznych praw swoich (eandem quam ab antiquo haberent libertatem) otrzymały te miejscowości kopijników dopiero w r. 1243 od Beli IV. w nagrodę za waleczność okazaną podczas napadów tatarskich (Wagner 1. c. I. 102). Prawa te potwierdził im następnie król Karol Robert (1312), a nawet jeszcze Ferdynand I. (1552). Z posunięciem jednak granicy polskiej na północ miejscowości te straciły dawne znaczenie strategiczne i stały się tylko dworami szlacheckimi, a w końcu mało znacznymi osadami słowackimi. — (O Malej stolici spišskej vydal Jozef *Hradszky* obšírnú knižku pod názvom „*A ssepesi tislandssások széke v. a kisvármegye története*“. Lőcse 1895., na ktorú sa častejšie budem odvolávať). — M. Gumpłowicz tiež tam, ale na str. 193/194: »Formalne uznanie połączenia Spisu z Węgrami nastąpiło jednak ze strony Polski dopiero w r. 1193 w porozumieniu zawartym w Starej Wsi, co także stwierdza ta okoliczność, że podczas kiedy, aż do tego roku żaden dokument węgierski nie wspomina o Spiszu, odtąd spotykamy o nim bardzo częste wzmianki w dokumentach węgierskich.« O podolineckom kraji, ktorý až do r. 1311 bol politicky polský, podávam tu obširne vedomosti z pera M. Gumpłowicza, lebo sa nimi dobre objasnia terajšie národnostné pomery tohoto kraja. On píše (Lud. org. ludozn. r. VIII. str. 262–264): »Okrąg Podolinecki (Districtus Podoliensis) właściwie nigdy nie był liczony do Spisu; należał on aż do roku 1311 do Polski. Zdaje się że pierwotnie należał on w Polsce do Kasztelanii Połowczej (Palovia), v Šariši, z ktorej równocześnie dostał się do Węgier. Obej-

K prälatúre či k prepoštstvu spišskému patrily aj čiastky z te-
rajšej šarišskej a bývalej tornianskej stolice. Pre ostatok východno-
slovenského územia o cirkevnom sriadení v dobe preduhorské
nijakých udajov.

10. §. Východoslovenské územie, ani širšie, ani
v celku, ani z čiastky nepatrilo do veľkomoravskej drža
poznanie opiera sa o zemopisné položenie hôr, ktoré oddelujú územie
Spiša od Liptovskej a Gemerskej.

Z 3. §-u sme vyčítali, že dľa listiny z r. 1269. vidieť, že tam,
kde sa schodia chotáre Spišskej a Liptovskej, bolo asi 10 □ miš
pralesa, a to od prameňa Popradu po prameň Hornadu a odtiaľ
dolu Váhom po vtok Hybovky a hore jej potočím po hrebeň, a že
— dla Hradského — ešte ani v XIII. storočí nebolo ani jedinej

muje on następujące miejscowości: *Lubowla* (Lublau); *Gniazdo* (Kniesen); *Ružbaki* (Russbach później Rauschenbach) czyli *Družbaki*; *Jarzembina*; *Kamjonka* (Stein, Kövesfalva); *Lublo*; *Krępak* (Krembach); *Podolin* (Pudlein) i *Toporzeć* wraz z ich obwodami. I tutaj osiedlenie Niemców nastąpiło w tym samym czasie jak i w dolinie Popradu i Dunajca. O ile z dyplomatów się da wykazać, pierwszy Bolesław Wstydlwy, Książę krakowski r. 1244 nadał Sołtysowi Henrykowi w nagrodę za usługi, świadczone mu w wojnach przeciw Tatarom sołtystwo Podolinieckie, dawniej już założone ale przez Tatarów spustoszone, nadając mu zarazem juryzdykę nad osadnikami na prawie Magdeburgskiem. Równocześnie osadnikom nadanemu zostało prawo młynów, browarów, polowania, rybołówstwa i myta w obrębie sołtystwa Podolinieckiego po obu brzegach Popradu między strumykami Toporzeć, Łomnikiem i Kłozurowem a górami Kończystą i Jaworową. Później księżniczka Kinga jako dziedziczka Sącza darowała okręg Podoliniecki wraz ze wszytkimi dochodami założonemu przez siebie klasztorowi Sądeckiemu, z czego także wynika, że okręg ten należał niegdyś do ziemi Sądeckiej. Kolonizacja *Gniazda* przez Niemców spowodowaną zastała przez sołtysa Jana Rokserowicza z Kesmarku, który w roku 1286 nabył sołtystwo Gniazdeckie od tamtejszego sołtysa Mikołaja. Dziedzice polscy Gniazda, Piotr i Mirun, synowie Miroslawa potwierdzili to kupno i nadali sołtysowi Janowi jeszcze więcej praw w celu sprowadzenia dalszych kolonistów i wykorczowania sąsiednich lasów. Jako świadkowie tego aktu wymienieni są trzej Sądeczanie, między niemi wójt Tirmán (Tillmanus) ze Sącza i Wawrzyniec sędzia nadworny księżnej Kingi ze Sącza, co również wskazuje, że Gniazdo należało do ziemi Sądeckiej. Wkrótce potem ta sama księżna Kinga darowała wspomnianemu już Henrykowi sołtysowi Podolinieckiemu w celach kolonizacyjnych las położony między Podolincem a Gniazdem. Przy sposobności określania granic tego lasu wspomniane już są miejscowości Toporzeć, Ružbaki i La-chowice (Laszkowa?). Ale już w następnym roku (1289) potwierdza księżna Kinga temuż sołtysowi Henrykowi oba przywileje nadane mu w latach 1244 i 1288, których oryginały spaliły się w kościele Podolinieckim podczas trze-

osady na tomto veľkom území. Ďalej uváž: Kto šiel od Novej vsi horami do Hnilca a odtiaľ do Dobšinej v Gemeri, ten vie, že na tomto velikom priestranstve horskom, teraz pravda dobrou cestou opatrenom, za 6—8 hodín treba ísť na voze, aby človek došiel od jedného bodu ku druhému, a ešte aj v naše časy ledvaže jest tam osád (vynímajúc Hnilec a Hnilček), najdeš tam len drevotárske, uhliarske a banícke závody, ktoré sa zahajujú a zase zanikajú. A konečne uváž, že dolinu Hnilca zaľudnili baníci nemeckí už v dobe uhorskej . . . Z tohoto vysvitá, že pred tisíc rokmi rozliehaly sa medzi nitrianskym kniežatstvom a spišským územím neobydlené alebo len nepatrne obydlené pralesy. Takéto lesy mohly byť len hranicou nitrianskeho kniežatstva, ale nemohly ony presekúvať jeho územie.*). Dla podania Spiš zaujali Maďari hore riekkou Hornada, a

ciegu napadu Tatarov (1289). Nareszcie i król česki Wacław II. po objęciu księstw Krakowskiego i Sandomirskiego potwierdził temuż Henrykowi sołtysowi Podolinickiemu „jako założycielowi tego miasta, dziedziczne posiadanie sołtyswa Podolinieckiego.“ Równocześnie król Wacław II. rozporządził, żeby mieszkańcy Lublawy (Libenov) i Gniazda w razie wojny mogli się schronić do Podolina, za to jednak mieli pomagać Podolincom przy naprawie murów i wałów. W r. 1298 ostatni raz wspomniany jest wyraźnie Podolin jako należący do diecezji krakowskiej a to w liście odpustnym kilku biskupów przy kuryi rzymskiej, wydanym do wszystkich wiernych, którzy będą pomocni przy odbudowie kościoła Podolinieckiego, który to list odpustny potwierdzony został przez biskupa krakowskiego Muskata (Schmauck-Bardossy str. 430). Ale już w następnym roku 1299 znajdujemy pierwszy ślad połączenia Podolina z Węgrami. Albowiem biskup spiski Jakób nadaje kapitule spiskiej dziesięcinenę z Podolina, Lublawy i innych miejscowości po obu stronach Popradu.

*). Fr. Palacký (Děj. nár. č., 97) napisał: „Asi léta 627 volili Slované osvoboditele Sama sobě za krále. Jádrem toho státu byla země česká; hlavním jeho sídlem bezpochyby Vyšehrad; ale moc vztahovala se na jih až k Alpám Štyrským, na východ až k Tatram...“. Českí dejopisci alebo dolinou Hrona zavierajú východnú hranicu Veľkej Moravy, alebo mlčia o nej. Slováci sa obyčajne opierajú o novoveký stav rečový a takto mudrujú: Slováci bývajú na východ nielen po Hronskú dolinu, ale až po Torisu, a niet dejopisných údajov, kedy sa tak daleko na východ podali, — učme tedy, že východné hranice Moravy sahaly až po Torisu, srov. „Slováci a ich reč“ str. 39. pod **). Ja som sa už v tomto práve spomenutom spise vyslovil, že nitrianske kniežatstvo, východné územie Veľkej Moravy, zavieraťo sa na východ Pohroním (str. 42) a dokladám, že prof. dr Niederle, posudzujúc môj spis „Slováci a ich reč“ poznamenal, že sú moje náhlady o starších dejinách Slovenska upodstatnené (...není vše nesprávno, co zde p. Czambel uvádí, [dobре на př. opranuje náhledy Križkovy, Sasinkovy a j. o starších dejinách Slovenska], ale s hlavními tescemi a s celkem vývodů Czambelových souhlasiti je nemožné.“ Č. Č. Histor., 1908., 442).

to môžeme ľahko pochopíť, lebo od poludnia, od gemerskej strany boli pralesy. Ani na to nesmieme zabúdať, že spišské územie, a bez neho nitrianske kniežatstvo nemohlo byť v súvise s východoslovenským územím, dľa poľského podania, ktoré sa srovnáva so skutočným stavom vecí na počiatku uhorskej doby, prináležalo politicky poľskému panstvu. Sr. 8. §.

Najstaršie národnostné pomery východoslovenského územia.

11. §. Východoslovenské územie (širšie), čo sa týče národnosti, je teraz veľmi rozmanité. Nie je zemopisným celkom a nebolo nikdy ani politickým celkom; nemalo ho tedy čo sjednocovať v reči. V najnovších časoch jednotliví skúmatelia vystihli skutočnosť, že na tomto území všetky iné národnosti, čo do reči, pre máha vo vrstvách ľudu reč slovenská. Vyskúmať príčiny tejto skutočnosti je nie fažká vec, ale fažšie je odhaliť rúško, ktorým sa halí minulosť slovenskej reči na tomto území.

12. §. Nazref do predtisícročných a ešte starších národnostných pomerov východoslovenského územia, to je veľmi fažká vec. Iba slovenskí literáti nenachodia v tom fažkostí.

Štefan Mišk napísal v rozprave „Spišskí Poliaci“ (Slov. Pohl. 1903, 373/374): „Ked po stroskotaní veľkomoravskej državy jednu časť tejto opanovali Poliaci (okolo r. 906), a sice práve tú, v ktorej bývali Slováci, pochopiteľne je, že v užom styku s Poliakmi vlivu poľštiny podliehaly také kraje slovenské, ktoré pre zemopisnú polohu svoju boli prístupnejšie mocnejšiemu živlu poľskému, ako na pr. okolie Dunajca alebo údolie dolného Popradu. Této kraje boli najviac vystavené *popolšteniu*, ak v nich vôbec bolo obyvateľstvo slovenské. Dnešné hranice poľštiny v severovýchodnom Spiši siahajú až po Kežmarok a Lubicu, no kedysi nebolo to tak, lebo už meno terajšej *Slovenskej* vsi poukazuje na to, že tam kedysi bývali Slováci a nie Poliaci ako dnes. Teda hranica poľštiny bola užšia. Všetko zdá sa poukazovať na to, že poľský živel tunajší zmáhal sa menovite následkom úsilnej kolonisátorskej činnosti uhorských kráľov v 13. a 14. storočí. Už r. 1293 spomína sa obec Kolačkov, ktorej obyvatelia hovoria dnes sice po poľsky, ale nie bez slovenských výrazov, poukazujúcich na to, že sú to pôvodne Slováci, po-

ťažne slovenskí zemania, ako na príklad v Beharovciach v Liptove, lenže pravda už popoľštení.“

Na prvý pohľad vidieť, že Št. Mišk zatvára s povrchnej prítomnosti na minulosť. Slovenská ves menuje sa sice *Slovenskou*, ale domorodí občania menujú si ju medzi sebou dosiaľ *Sloviaňskou*; oni aj svoju reč menujú *slovenskou*, ale hovoria pritom *po polsky*. Té slovenské výrazy, aké majú vo svojej reči obyvatelia kolačkovskí, nie sú pozostatkami z reči slovenskej, ale novými nádobudkami z reči slovenskej, lebo nás skutočné pomery, ako ich nižšie do podrobna poznáme, tomu učia, že nie slovenská hranica rečová sa úžila a úži na prospech reči polskej, ale naopak.

13. §. Terajší národnostný stav východoslovenského územia zdá sa svedčiť, že toto územie bolo pôvodne slovenské. A Štefan *Mišik* aj zvečnil takýto svoj dojem, keď napísal v Slov. Pohl. z 1903, na str. 373: „*O Slovácoch spišských je isté, že sú tu praobyvatelmi; aspoň nepochybujeme o tom ani jeden historik pri zdravom rozume.*“

Ostatne mohol sa opreť aj o jazykovedca professora *Pastrnka*, ktorý bol napísal r. 1893., tedy už desiatimi rokmi pred ním, že je východoslovenské obyvateľstvo *prastaré*. Pastrnek totiž, rozberajúc vlastnosti spišskej slovenčiny, ktorá je — ako vieme — v podstate taká, ako aj v Šariši, napísal: „tuším jasne vysvítá, že *spiština* jest ve svých základech *reč slovenskú* a následovně, že také obyvateľstvo slovenské ve Spiši jest *prastaré*“ (Slov. Pohl. z 1893, 434). Úprimne vyznám, že nerozumiem logičnému súvisu medzi výpovedami „*spiština je reč slovenská*“, nasledovne „*obyvateľstvo slovenské v Spiši je prastaré*“!

Aj iní zavierali s prítomného stavu na minulosť. Tu hlavne veľký zmutok pôsobi hračka slovom „*Slovensko*“ *). Ľudia si predstavujú, že to územie, kde teraz bývajú Slováci, doplnené zemopisnými alebo terajšími uhorsko-politickejmi hranicami, bolo čistým územím etnografickým v smysle slovenskom. Len takto sa dajú vysvetliť prepodivné názory litarátov. Pavol *Križko* na pr. napísal: „*O polskom živle, rozprestrevšom sa v severných čiastkach zo žíp šarišskej, spišskej, oravskej a trenčianskej, neznať ničoho, kedy sa začal udomáčňovať na slovenskom území;* velmi je však podobným pravde, že jeho počiatky v Uhrách padajú do polovice zo štrnásteho storočia, keď mal kráľ Ludvik I. s polským kráľovstvom a ľudom

*) Vidz »*Slováci a ich reč*«, str. 27. a nasl.

trváce a priateľské styky a nehatil Poliakov osádzat sa v Uhorsku... („Sbor. Mus. Slen. z r. 1897, str. 162).“

14. §. Národnostná otázka územia východoslovenského v starších časoch je nie taká jasná, jakou sa vidí. My, majúc na očiach okuliare slovenské, všetko vidíme slovenské. Ale iní, neslovenskí ľudia, inakšie môžu súdiť o najstaršej národnosti tohto územia. Máme na toto živé príklady. Dovolávam sa len Vladimíra *Hnatiuka*, človeka seriósneho, rozumného, učeného, ktorý pochodil temer celé východoslovenské územie, — on na tomto území všade vidí Rusov, kde Slováci vidia Slovákov... a preto nazýva toto územie, čo do pôvodnej národnosti, sporným.

Po obšírnom uvažovaní veci („Slovaci či Rusini“ 39—80) takto sa vyslovil: „*Sporné územie bolo od najdávnejších časov ruské, nakoľko dosiaľ poukazujú na to skúpe studnice. S časom sa ono zužovalo následkom odnárodňovania Rusov v prospech Madarov a Slovákov.* Odnárodňovanie Rusov v prospech Madarov bolo skoro navyky násilné, v prospech Slovákov viac dobrovoľné. Reč obyvateľov sporného územia nie je dosiaľ preskúmaná na celom priestore. Z jej ukážok, uverejnených dosiaľ, ukazuje sa, že je ona nie všade jednaká, že je vo veľa osadách čisto ruská, a vo veľa viac alebo menej poslovenčená. Ale rozbor najväčšmi poslovenčeného nárečia ukazuje na jeho ruskú podstavu („osnovu“), z čoho zas vysvitá, že ona bola kedysi čisto ruská.“*)

15. §. *Hnatiuk* uznáva sice, že východní Slováci nie tak rozprávajú, ako súsediaci s nimi Rusi, ale to je jeho presvedčením preto, že tamní mnoho prijali do svojej reči z reči Slovákov a Poliakov. *On i pre pritomnosť zachováva svoje presvedčenie, že je východoslovenské územie (on ho pravda tak nemenuje) ruskej a nie slovenskej národnosti.* *Hnatiuk* rozoznáva na východoslovenskom

*) Ten istý *Hnatiuk* vo svojej rozprave »Rusini v priašivskoj eparchii«, na str. 13—14. vyslovil sa ešte určitejšie: »Mi znajemo, na skôrko ukazujúť istorični žerela, ščo cíla pivnična Uhorščina vid Bukovini do Tatív i vid halickoi hranicí až za Tisu bula saliudnena vse Rusinami. Majemo zhadki takož pro te, ščo vid prichodu Madiarov v Uhorščinu až do korolia Liudvika Veli-koho († 1382. r.) povtariali sia vse počastni emigracií halickich Rusinov na Uhorščinu. Znajemo takož, ščo v svojomu časi emigrovali na Spiš i v Abauj-Tornu Nimeči; ščob odnače i Slovaci oseliali sia koli buď u biššomu čisli v komitatach zaliudnenich Rusinami, pro te ne majemo nijakich zvistok. Z toho pokazujeť sia, ščo ninišni Slaviane Priašivskoi eparchii — z viemkom Poliakov — vse potomki Rusinov, a ne Slovákov.“

území dvojakých Rusov, 1) ktorí dosť čistú zachovali svoju maloruskú reč, týchto menuje *Rusnámi*, a 2) ktorí sa poslovenčujú a čiastočne poslovenčili, týchto menuje *Sloviakmi*. Reč *Rusnákov*, *rusnáctina*, je dla neho k reči *Sloviakov*, k reči slovenskej v pomere dialektickom. Ako je rečené, východných Slovákov menuje *Sloviakmi* a ich reč *slovenskou*; aby si veci neplietol, nevýchodných Slovákov menuje *Slovákmi* a ich reč dôsledne *slováckou*. Hnatiuk prizvukuje národnostnú totožnosť „*Sloviakov*“ a „*Rusnákov*“ na základe jednakosti típu, reči i obyčajov.*)

Netreba nám zabúdať, že je Hnatiukovo učenie u nás nie nové. Jonáš Záborský, považovaný za znalca východoslovenských pomerov, vyslovil sa bol takto o pôvode východoslovenského nárečia: „Vidí sa však, že terajšie „šarišské“ nárečie je len slovenčinou mocno napustená ruština, teda útvar nie tak dávny. Vec je v tom, že s obraním v latinstvo boli pravoslávni Rusi poslovenčení.“ (Let. Mat. Slen. X., I., 18.) Dľa neho Rusi neboli ešte poslovenčení na počiatku XIV. stoletia: „Rusi zaiste vtedy (r. 1311!) boli u nás (v Uhrách) rozšírenejší. Jazyk ich siahal, zdá sa, až ku Liptovu, a s ním pravoslavie. S prestúpením ku cirkvi západnej, poslovenčili sa z veľkej časti, podrávše dosavád mnohé vlastnosti ruštiny.“ (Zábor. Dram. 114.)

*) »Rusini podiliajú sa v Priašivskej eparchii (po dijalektam) na dve hľovní grupy: na Rusinov, šeďo hovoriať čistoju ukraïnsko-ruskoju movoju, jakich budu nazívati Rusnakami, i Rusinov, šeďo hovoriať biľše abo meňše poslovenčuju mouvoju, jakich budu nazívati Sloviakami.« (»Rusini Priašivskej eparchii i Ich hovor«, v Zápisíkach Naukovohho tovaristva im. Ševčenka z r. 1900. Str. 9). Aby si čitateľ sám mohol utvoriť úsudok o veciach, za potrebné uznávam podať v hlavných črtách stanovisko Hnatiukovo. »Šeďo Rusnaci dijno nalezať do Rusinov, pro te ne može byti nijakoho sumnív. Ne tak stoř sprava zi Sloviakami, pro jakich istruje ne liše v Uhorščini, ale i v iných Slavian (osoblivо Čechiv i Slovakiv) velika etnografična pomilka. Vona leží v tom, šeďo Sloviakiv uvažajuť Slovakami i začislijuť ich do česko-slovackeho plemeni, a ich dijalekt do slovackoi movi. V naslídok toho uvažujuť Sloviakiv i oficijalno i neoficijalno Slovakami (Slovaken, tótok) ta vidrižniajuť ich vid záchidnich Slovakin liše tím, šeďo nazivajuť ich »šarišskimi abo košickimi Slovakami« (Schároscher abo Kaschauer Slovaken, Sárosi abo Kassai tótok), a dijalekt ich nazivajuť »šarošskoju abo košickoju slovackoju movoju« (Scharoscher abo Kaschauer slovakische Sprache, sárosi abo kassai tót nyelv). A tímčasom proti takoho pohliadu protestujut najlepše sami Sloviaki, koli kažut: »Mi hutorime po slovenski, a ne po slovacki« abo: »Naša reč je slovenska reč, a ne slovacka.« Ta chto prihlianeť sia bližše Sloviakam, zaprimitiť pervno, šeďo voni i šeďo do tipu i šeďo do movi i šeďo do sviečav ne Slovaki, ale Rusini; ich slovenskij hovor, chot bez sumnív siďno poslova-

16. §. Jozef *Hradský*, čo sa týče Spiša, myslí, že v dobe preduhorskej bývali tam pôvodne Slovania. Ak toto istenie obстоí, smelo ho môžeme potiahnuť aj na územie Šariša, aspoň len po rieku Topľu. Zo 7. §-u tejto práce vieme, že v druhej polovici východoslovenského územia, za riekou Topľou, s istotou bývali Slovania. Ostáva tedy otázkou len to, *jakí to boli Slovania?* V našich časoch bývajú na východoslovenskom území Slovania: poľskí, slovenskí a maloruskí. že Poliaci v dobe preduhorskej už na Spiši boli, o tom sa nedá pochybovať, pravdepodobne aj v Šariškej. Ba prijíma sa všeobecne za istotu, že Spiš a čiastky Šariškej odňali Madari poľskej moci. Pre teóriu, že sú terajší východní Slováci (*Hnatiukovi „Sloviaci“*) poslovenčení a čiastočne popoľštení Malorusi, v prvom rade treba by bolo dokázať, že uhorskí Malorusi západne aj prez rieku Topľu, už v preduhorskej dobe boli osídlení.

čenij, to dialekt ne slovackoň, ale ruskoň movi.“ (Rus. Priaš. ep. 13). — Ďalej: »Še do típu, zvičaív, navičok, charakteru — slovom vsoho toho, čím vidrižniajeť sia odin narod vid druhoho — *nema miž Rusnakami i Sloviakami rižnicí*, je za te velika podobnosť, jaka vpadaje koždomu dosliďnikovi v oko. Očividno, še sej fakt svidčí takož za tim, *še Rusnaki i Sloviaci prinaležať do odnoho naroda*. Je miž oboma grupami i rižnicí, ale voni liš druhoriadnoň naturi i vplili z miscevich obstavin, še podibujeť sia u všich narodiv, choč bi i maleňkých, v rižnich okrajinach. Na podíl movi uhorských Rusinov vplinuv najbliše nepristupnij, horistij teren; nim lišeň možna pojasniti te veličezne číslo hovoriv, jakoho ne znachodimo níde bišne na zemliach, zaliudnenich Rusinami.« (Tiež tam 14). »V dialektach, jakimi poslubujút sia Rusnaki i Sloviaci, *nema takož nijaku siňoň rižnicí*. *Oba dialekti majuť taj samij vnutrišnij sklad i majete tu samu leksiku*. Najviše vidno se z toho, še Rusnak zovsíem dokladno rozumije Sloviaka, a Sloviak Rusnaka, še Rusnak duže skoro i lehko navčíť sia hovoriti po slovenski, a *Sloviak po rusnacki*. Díjeť sia se tomu, še v viučovanju oboch dialektiv ne treba vlastivo včiť sia viraziv, liše vidminnoho vihovoru. Timčasom i Rusnak i Sloviak liše na silu porozumijuť Slovaka, a ešte tiažše navčať sia hovoriti po slovacki. Tak samo Slovákov trudno srozumíti Sloviaka, a še trudnejšie navčiť sia hovoriti po sloveňski. Sloviak i Rusnak ne hodni níkoli vimoviti samohlasních *l* i *r*, jaki často prichodiať v slovackej movi, pr. *vľk*, *vľna*, *mlč*, *stľp*, *sl'za*, *pr'st*, *kr'k*, *tvr'dy*, *hr'b* i t. d. Slova ti pereminiuje Sloviak na: *viľk*, *volna* (voľna), *molč* (moľč) abo *melč*, *slup*, *selza* (silza, solza), *perst* (persc), *kark*, *tvardi*, *horb*. Sloviak abo Rusnak zovsíem ne hodni vimoviti zvisnoho slovackeho rečenia: *Strč pr'st skr'z kr'k* (prosuň palec čerez kark). Otsia nezdarnosť do vihovoru tak charakterističnich slovackich zvukov ukazuje takož duže dobre, še *Sloviaci ne naležali níkoli do slovackeho plemeni, ale do ruskoho*. Naturalno, še miž rusnackim i slovenskym dialekтом je takož rižnicí — na tich rižničiach i ja opieraju svij podíl na obi grupi — ale voni ne tikajú vnutrišného skladu movi. Z nich možna lišeň vivesťi, še *slovacka i poľska mova mali siňušší vpliv na dialekt Sloviakov niz Rusnakov.*« (Tiež tam 15).

17. §. O prvých obydliah Rusov v polnočnovýchodných stoličiach Uhorska nepodávajú dejiny nijakých bezpečných udajov. U nás sa všeobecne učí, že sa Rusi pristahovali do Uhorska v striedku XIV. stoletia, vtedy prišiel do Uhorska na pozvanie Ludvika Veľkého *Korijatovič* (pred r. 1360) s veľkým húfom ľudstva ruského, ktorého počet udávajú na 40.000 duší. Mali sa osadiť v stoličiach Ungskej, Beregskej a Marmarošskej. Tohoto Korijatoviča a jeho sprievod považujú u nás za predchodcov terajších uhorských Ruisov.*). Iba ten môže v tejto veci tak vidieť, kto má oči zavrené. J. *Lehorzky*, rozpisujúc sa o miestopisných názvoch beregskej stolice, zistil (*Ethnographia X.*, 103—104), že v listinách z XIII. stoletia spomínajú sa aj nasledovné názvy na rečenom území: Čorna voda, Hilima (hádam Hilina), Jasna-patak, Obua (dnes: Obava), často sa objavuje názov „Mertvicza vagyis holt víz“ = Mertvica či Mŕtva voda. Ďalej: Machalnica potok, Špánovo (jazero) = „Spántó“, po madarsky by bolo Ispántó, Kerepec folyó atď. (Menej jasné názvy neudávam, o ktorých slovanskosti by sme sa mohli hádať.) O týchto názvoch,

*) »Až v druhej polovici zo štrnásteho storočia s Korijatovičom došlo vo veľkom počte Rusi zaujali v kompaktných massách východnú časť Hornouhorska a stali sa v Šariši Slovákom bezprostrednými súsedmi, ba jednotlivé ich osady i v stoličiach abauj-torňanskej, gemersko-malahontskej a zvolenskej; to stalo sa však iba v tých časoch, keď už boli zaplavili Uhorsko turecké hordy, teda v šestnáštom a nasledujúcom storočí.« (Pavel *Križko*, Sbor. Mus. Slen. z r. 1897, str. 162). Asi takto smýšľal o tej veci aj prof. dr *Pastrnek*, keď napísal vo svojom spise »Beiträge zur Lautlehre der Slovakischen Sprache«, na str. 3/4: »Der Umstand, dass wir auf dem ganzen slovakischen Sprachgebiet keine Form *teret*, *torot*, des sogenannten russischen Volllautes finden, liefert im Verein mit anderen lautlichen Erscheinungen den augenfälligsten Beweis, dass eine Beeinflussung des Slovakischen durch einen Dialekt der russischen Sprache nirgends tiefere Spuren hinterliess. Das Ergebniss der sprachlichen Untersuchung steht hiebei in vollem Einklang mit den Thatsachen der Geschichte, da es bekannt ist, dass die kleinrussische Bevölkerung Nordostungarns in einer verhältnismässig späten Zeit eingewandert ist.« Ale Pastrnek dopúšťal, že v tejto otázke jazykovedecké odhalenia môžu nás pohnúť aj k iným učeniam. Fr. Pastrnek napísal v rozpr. »Z nejvýchodnejších nárečí uherskoslovenských« (Národopis. Sbor. sv. III. str. 60): »Nejvýchodnejší nárečí uherskoslovenská, která bezprostredne sousedí s nárečími maloruskými v Ubrách, stávají se takto pro nás obzvláště zajímavými, nejen po stránce filologické, nýbrž i národopisné a historické. Neboť jasný výklad o příbuzenském pomere týchto nárečí přispěje k řešení otázky historické, jestli toto sousedství obou slovanských národů na pôde hornouhorské trčá od nepamäti anebo jestli teprve v dobe historické (XIV. stol.) přivítaným Rusinu do svých nynějších sídel, nastalo.«

sú to všetko názvy vôd, nemôžeme povedať, že sú nie slovanské. Popri nich musely jestvovať aj také názvy hôr, osád, honov atď. A této názvy sú o jedno celé stoletie staršie v beregskej stolici od tých názvov, ktoré by boli mohli poskytnúť Korijatovičovi Rusi, pristahovavší sa len v polovici XIV. stoletia. Z XIII. a XIV. stoletia máme už všetky dôležitejšie udalosti krajinské zaznačené, ale nikde nemáme zaznačené, že by sa boli Slovania z berregskej stolice alebo zo súsedných stolíc vysfahovali a Korijatovičovým Rusom miesto urobili. Z toho nasleduje, že sa Korijatovičovi Rusi na takom území rozložili, na jakom *už Slovania žili*. Ale reč uhorských Rusov je čiste maloruská, dialekicky sice rôzna, čo sa dá vysvetliť pristahúvaním z viac miest, ale v podstate *číra, bez primiesanín inoslovanských*. Nemôže byť tedy pochybnosti, že sa Korijatovičovi Rusi rozložili na takom území, *na ktorom Rusi už predtým bývali*. Čo sa týče východoslovenského územia, Rusi aj na tomto už bývali pred pristahovaním Korijatoviča. Štefan Mišik uvádzajúci z listín ruské osady, ktoré na Spiši už v prvej polovici XIV. stoletia trvaly, tedy pred príchodom Korijatovičovým. Také osady sú: Jakubiany (1322), Jarembina (1329), Kamionka (1315), Sulin (1342), Podproč (1316), Helcmanovce (1326), Osturňa (1313), Oľšavica (1321), Nižné Repaše (1321). (Vidz „Sbor. Mus. Slen.“ z 1896, str. 23—24.)*)

*) Že Rusi v Uhrách už boli pred Korijatovičom, to by sa dalo aj inak vieť dokazovať. Z „Regestrum de Várad“, 1201—1235, vypísal Jacovský (v Slov. Let. V., str. 313): „Rusi. Č. 300. Poddaní hradu Karasna (castrenses de Karasna, Krasol. Karaso, v bihar. st.) z osady Ban (Banlaka v bihar. st.) obžalovali niektorých, t. j. Jekura, syna Redea, Čola a Voduna (Boudun), synov Čakika (Sacicu), Čiteku (Sytecy), syna Babuka (Babuci) reknúci; žeby spolu-miestanía ich boli; oni ale pravili, že sú slobodní a rodom Rusi (et genere Ruthenos).“ Tento údaj využil Hostinský, keď napísal: „Pamätný pád pre badateľa pomerov právnych vlastí našej — je obžaloba hradobníkov krásňanských, z obce Ban, kde tito istia, že Jecur, syn Radov, Sol a Buda, syn Savcov, a Sotek, syn Bebekov, takže patria k hradu onomu. Načo tito v obrane svojej odpovedajú, že „oni sú slobodní, a z rodu ruského, privodiac zastaviteľa slobody svojej Šebora, rodom Rusa, ktorý osvedčil, že oni obžalovaní sú jeho pokrevní, čím oni za slobodných uznaní boli skrže sudec Tupa, župana krasňanského, Donča pristalda z Boguše, Šebor nosením žeravého železa — ospravedlniac sa, dokázal, že oni slobodní sú.“ Že takto vytľumočené mená objavujú sa nám v podobe slovanskej: vec je zrejmá; tažšie je ale odpovedať na otázku: ako a kedy tito osadníci ruskí dostali sa do župy krasňanskej? — Poneváč doba Pravdy v.-varadínskej je udaná (1214—1235): preto už dej tento

18. §. Čo sa týče Rusov na východoslovenskom území, treba robiť rozdiel medzi tými, ktorí bývajú v zemopisnom súvise so svojimi rodámi haličskými nad Karpátami, a medzi tými, ktorí odtrhnutí od svojich haličských rodákov a roztrúsení pomedzi iné národnosti, stali sa púhymi osadníkmi. Jozef Hradszky považuje za preduhorských praobyvateľov tých Rusov, ktorí bývajú v pohoriach na východ od Popradu v Spišskej a Šarišskej, a dokladá, že ich haluzi dosahujú na východe spišskej stolice Hornadskú dolinu. (Szepesvm. a moh. v. e., 13.) Uvodiac Hradszkého mienku, dr St. Eljasz-Radzikowski veľmi rozumne poznamenal, že *spišských Rusov nemôžeme oddelovať od Rusov v okrese novotargskom.**) Úplne sa srovnávam s takýmto pochopovaním veci a vyslovujem svoje pre-svedčenie, že sú podkarpatskí Rusi východoslovenského územia, súvisiaci cez Karpáty so svojimi haličskými rodámi, len pomerne mladšími obyvateľmi vo svojich krajoch, než ich bezprostredne bývajúci rodáci haličskí vo svojich nadkarpatských bývaniach, t. j. považujem podkarpatských Rusov za prirodzené, postupne posúvané roje nadkarpatského jednorodého národa.

Cele inakšie treba pochopovať starobylosť Rusov, obydlených nižšie, uprostred národností iných. Medzi týmito môžu sa najsf hádam aj starobylé osady alebo celé kraje, ale aj celkom novoveké.**) o Rusoch krasňanských svedčí nám, že mylná je mienka tých, ktorí príchod Rusov uhorských kladú do veku Ludvíkovho, a sice pod vedením Korijatovičovým. Spor uvedený vedie nás k tomu, že Rusi východní, prejdúc Tisu, osadili sa široko s tejto strany Zahoria v podnožiach Karpatských, tak ako južní, prejdúc Hornad a Slanú, rozšírili sa boli až po Matru, — a to v dobe dalekej ešte pred príchodom Madarov.“ (P. Z. Hostinský Let. Mat. Slov. VI., sv. II., 67).

*) Dr St. Eljasz-Radzikowski vo svojej rozpr. „Z folklorystyki słowackiej“ napísal (Lud. org. Iudozn. r. V., str. 244): „Początku Rusinów spiskich dotyczy też Hradski. Uważa ich za prastarych mieszkańców Spisza, jeszcze z czasów przed powstaniem Węgier. Mojem zdaniem nie można Rusinów spiskich oddzielać od Rusinów w dzisiejszym powiecie nowotarskim (za Szczawnicą w górach tj. w Szlachtowej, w Jaworkach, w Białej i Czarnej-Wodzie Ruskiej), a także w sąsiednim powiecie sądeckim. Dawniej Rusiny sięgali jeszcze dalej w góry biegu Dunajca w stronę ku Nowemu Targowi, jak ślady zostały w po-daniach ludu.

**) Štefan Mišik najstaršie ruské osady spišské uvodí z prvej polovice XIV. storočia, ako sme videli, ale to sa poťahuje len na to, že ich v tej dobe zachované listiny už spomínajú, ináč on sám dopĺňa, že sa Rusi počali v Spiši usadzovať už po odchode Tatárov. (Slov. Fohl. z 1908, 373.) To sa môže poťahovať, podľa môjho náhľadu, iba na té obce, ktoré nesúvisia s haličsko-ruskými osadami.

19. §. Sú to podstatné príčiny, ktoré kážu robiť rozdiel medzi ruskými obyvateľmi východoslovenského územia, keď ide o otázku starobylosti. Z rečového materiálu sa presvedčíme nižšie, že *západná čiastka východoslovenského územia, užšieho, prvotne nebola ruskej národnosti*. Boly a sú na nej ruské osady, staršie, menej staré a dosť mladé, ale ony nemaly počtovej prevahy nad osadami neruskej národnosti. Dávajú nám o tom poučné svedoctvá na pr. pomery spišskej stolice. Štefan Mišík sobral zo starých listín mená najstarších obcí spišských a na ich základe zistil, že ani jedna obec ruská neobjavuje sa v listinách XIII. stoletia, známych doteraz, kdežto listiny XIII., ba čiastočne i XII. stoletia, spominajú nasledujúce obce, dnes zväčša výlučne slovenské: Beharovce (1297), Betlanovce (1280), Jablonov (1209), Arnutovce (1230), Štvrtok (1263), Dobrá Voľa (1290), Domaňovce (1258), Dravce (1263), Dúbrava (1293), Harhov (1278), Hranovnica (1294), Hadušovce (1229), Harakovce („terra Rudna“ 1284), Hotkovce (1292), Nová ves (1298), Iliašovce (1263), Hrabušice (1298), Markušovce (1198), Kolbacy (1258), Koščov (1282), Končany-Dolany (1297), Korotnok (1297), Hrušov (1255), Kubacy (1294), Kurimiany (1298), Letanovce (1230), Levoča (1263), Lúčka (1273), Mičedelovce (1255), Miklušovce (1280), Bijacovce (1258), Namešany (1233), Odorin (1262), Harikovce (1298), Olšavka (1245), Petrovce („terra Jaan“ 1284), Pongrácovce (1297), Primovce (1280), Rožkovce (1277), Štiavnik (1287), Smižany (1254), Švábovce (1280), Štvrtok (1209), Vlachy (1243), Podhradie (1274), Tomášovce (1229), Tersfany (1258), Veľbachy (1298), Vikartovce (1283), Vitkovce (1255), Vojkovce (1290), Žegra (1245), Batizovce (1279), Farkašovce (1278), Krížová ves (1290), Kolačkov (1293), Levkovce (1280), Hololomnica (1293), Stará Lubovňa (1256), Nižné a Vyšné Ružbachy (1288), Malý Slavkov (1251), Teplica (1294), Ždiar (1286), Jaklovce (1284), Stará ves (1108).

Majúc takéto výmluvné udaje pred očima, Mišík pokračoval: Keby ruské obce vo Spiši boli jestvovaly už pred XIV. storočím, bola by zaiste aspoň o jednej-druhej z nich zmienka v listinách XIII. alebo XII. stoletia. Zdá sa teda veľmi pravdepodobným, že obce této boli založené pozdejšie, t. j. od počiatku XIV. alebo snáď koncom XIII. stoletia. Na také pozdejšie osadenie Rusov poukazuje i pozoruhodná okolnosť, že títo zaujímajú pomerne *najneprístupnejšie a najneúrodnejšie kraje Spiša*. (Vidz Sbor. Mus. Slen. z 1896, str. 23—24). Toto posledné poznamenanie je vlastne určitým dô-

kazom toho, že Rusi tu neboli prvými obyvateľmi, lebo prví obyvatelia naveky zaujímajú najlepšie kraje, úrodné pobrežia riek a ovlažované nimi roviny. Iba ktorí neskoro prichodia, musia sa uspokojovať tým, čoho sa im ešte dostane, v tomto prípade neúrodnou vrchovatou pôdou. Tento spišský úkaz ruského pristahovania sa opakuje aj na území šarišskom.

20. §. O tom sa nedá pochybovať, že je západná čiastka východoslovenského územia, až po rieku Toplu, národnostného rázu *poľského*, t. j. že prví obyvatelia slovanskí tohto územia boli Poliaci. V tejto veci nemálo rozhodujú hláskoslovné zákony terajšieho východoslovenského nárečia, ktoré sú svojou podstatou polské.

Hláskoslovné zvláštnosti reči sú také zvláštnosti, po ktorých do smrti poznáš jednotlivcov, odvyknuvších svojmu materinskému jazyku a osvojivších si iný jazyk. Kde odvyká svojej materinskej vrave obec alebo celý kraj, tam sa té hláskoslovne zvláštnosti zachovajú po celé storočia, a, jak je vliv novej priučenej reči pomerne nie dosť silný alebo nie bezprostredný, v podstate zachovajú sa potiaľ, pokiaľ sú im okolnosti priaznivé.

Neopúšťajúc územie východoslovenské, odvolávam sa na osady ruské a poľské, ktoré sa tu za našich dňov poslovenčujú alebo ktoré sa už tvaroslovne a lexikálne poslovenčily. Skúmateľ všade zistí, že obce ruské a poľské ešte dlho po úplnom zoslovenčení zachovajú v svojom hláskosloví stopy svojej pôvodnej výslovnosti ruskej alebo poľskej. Vidzme príklady: Poslovenčený Rus, alebo taký, ktorý sa poslovenčuje, nevyslovuje š, ž, ale s, z; „b“ vyslovuje aj po iných hláskach, ale trochu inakšie; po s, z počuf tvrdý pazvuk, po r počuf j. Vyslovuje na pr.: s'vina m. svíňa, vz'ac m. vžac, macerj m. macer atp., zarobit (ak nie zarobiti) m. zarobic, de m. dze, bü m. bi (že bü m. že bi), išoū m. išol atd. atd. Osobitosti uhorskoruského jazyka, súsediaceho s východnou slovenčinou, podrobne vidz nižšie. Práve tak zachováva hlavné príznaky svojej výslovnosti aj Poliak *pri svojom poslovenčovaní sa v norších dobách*. Kto-koľvek rozpráva (domorodý, nie pristahovalý), v údolí Popradskom, od mesta Popradu hore, po východoslovensky, ten z pravidla vyslovuje č, kde to poľština káže, na pr. v slovách: zmarnič, česač, robič atp. m. zmarnič, česac, robic. Rusa i Poliaka, ktorý sa naučil po východoslovensky, môžeš poznať pri jednotlivých, v pospolitosti zriedka obiehajúcich slováčach, aj v treťom aj v ďalšom pokolení. Práve tak aj celé poslovenčené ruské a poľské obce.

Svoju mienku, že na východoslovenskom území bývali prvotne Poliaci, podpieram tedy aj tým úkazom v reči východoslovenskej, že ona má hláskoslovné zákony svojou podstatou *polské* (*dzecko* m. *decko*, *robiť* m. *robiť*, *šeno* m. *seno*, *žem* m. *zem*, nedostatok samohláskového *l r*: *polni* m. *plný*, *selza*, *solza* m. *slza*, *šersc* m. *srsť*, *sarna* m. *srna* atd. Poriadok hlások *tert* oproti *trt* je i polský).*)

Prvotní Poliaci východoslovenského územia neboli poslovenčení zálahou Slovákov, ale pomaly shora, v znamení vyšej kultúrnej hodnoty slovenskej reči na tomto území. Massy prvotného obyvateľstva zanechané boly na seba, neboly pod bezprostredným nátlakom prevahy pristahovavších sa Slovákov, a preto zachovaly *r podstate* svoje hláskoslovie polské.

21. §. Že je vo východoslovenskom nárečí veľa polskostí, o tom vlastne nikto nepochyboval. Ba sa našli aj u Poliakov aj u Čechov znalí slovenčiny učení Iudia, ktorí na to priamo poukázali. V doterajšej spisbe len vo dvoch smieroch nebolo istoty: 1) kedy sa dostaly polskosti do východnej slovenčiny, a 2) aký slovanský živel je hlavnou súčasťou terajšej rečovej miešaniny východoslovenskej, jasnejšie rečené: akého pôvodu je slovenský živel vôbec.

M. Gąpielowicz vo svojej rozprave „*Polacy na Węgrzech*“ („Lud“, org. ludozn. VI., 281—282) rozoznáva slovenský jazyk *starý* a *nový*. O starom zistil, že je veľmi sblížený poľštine, hlavne nárečiu podholianskemu. O novom istí, že sa *prepodobil pod vlivom češtiny*. O tom sa nevyslovuje výslovne, že jakého pôvodu je terajší slovenský jazyk, ale sa tak zdá, že predpokladá jeho základy polské.**)

*) Ja som sa odvolával na poslovenčených Rusov a Poliakov východoslovenského územia, ale dokladám, že je spomenutý rečový úkaz rozšírený všade. Z najblížej blízkosti máme príklad u tých Nemadarov, ktorí sa madarská alebo po maďarsky učia. Niektorí slovenskí intelligenti, ktorí sa v školách za 12 rokov učili po maďarsky, ktorí za 25 rokov úradovali po maďarsky, nevedia si rady, keď ide o vyslovenie takých maďarských hlások, akých v slovenčine niet (ostré é: béke, ö-ő: öröl, ü-ű: ürű atď.).

**) „Nie podlega tež wątpliwości, że język starosłowacki, o ile o nim sądzić można z nazw miejscowości, które się w dokumentach utrzymyły, bardzo był zbliżony do polskiego, a zwłaszcza wykazuje wiele podobieństw z dzisiejszym narzeczem Podhalan i śląskich Wołochów. Z biegiem czasu jednak ta dawna przynależność słowackich „Karantanów“ do Polski ustąpiła wskutek zaborów węgierskich. Następnie wskutek długoletnich sojuszów z Węgrami poszła zu-

Dr Fr. Pastrnek vo svojom spise „Beiträge zur Lautlehre der slowakischen Sprache“, na str. 4—5, zisťuje skutočnosť, že sa poľskoslovenčina objavujú od východu na západ na celom území, a to tým spôsobom, že ich je najviac bezprostredne popod Karpáty (pripamäťaj si: „in der nördlichen Orava wird noch rein polnisch gesprochen“!) a tracia sa smerom k poludniu. Hlavne vo východnej slovenčine nachodí Pastrnek vela poľskostí hláskoslovnych. Hovorí doslovne o týchto jazykových úkazoch: Ked pozorujeme, ako sa postupne tracia znaky poľštiny, počnúc od vrchovcov a hrebeňov neúrodných horstv na polnoci dolu na poludnie k úrodnej rovine podunajskej, mohli by sme v tom poznáť zachovaný v reči, vo vernej zachovávateľke prastarých ľudových pohybov, obraz pochodov čiastočne poľských, čiastočne tých súkmeneovcov, ktorí v bezprostrednom susedstve poľského ľudu bývali.*)

pełnie w zapomnieniu. Zwłaszcza kiedy później, w 16. wieku, możnowładców polskim przez Unię z Litwą, otworzyły się nowe pola działania, tak dla czynności wojskowej jak też dla kolonizacji zrezygnowano łatwo z dawnych posiadłości zakarpackich. To też możliwe niegdyś na kresach karpackich rody Komorowskich, Lubomirskich, Wielopolskich, Odrowążów, Zborowskich zwróciły działalność na wschód, zostawiając Węgram nieurodzajne dawne posiadłości swe zakarpackie. Kiedy tak Polska z jednej strony całą Słowację politycznie wydała na łup obecym, Czechy z drugiej strony przynajmniej moralnie zachowały ze Słowacją pewną łączność. Ożywece bowiem prądy Husytizmu, na dnie których tchniąła struna narodowa, pobudziły Słowację do nowego życia. Waleczni przywódcy Husytów popierali energicznie chłopów słowackich przeciw ich madjarskim lub zmajdaryzowanym „Panom“, przez co zarazem język czeski na Słowacji wziął przewagę nad polskim i nadal językowi słowackiemu pełno czeskie, które w nim przetrwało do dziś dnia. Cała literatura słowacka wskutek tego oparła się wiecej o czeską, a język polski utrzymał się tylko w takich wsiach górskich, które dłużej przy Polsce zostały, a wskutek położenia swego były wiecej przystępne od północy, od południa zaś przez pasma gór oddzielone, nie były tak wystawione na działanie prądów czeskich.“

*) „Um so bemerkenswerther ist die Uebereinstimmung in einer Reihe von sprachlichen Thatsachen zwischen grossen Gebieten der slowakischen Sprache und dem Polnischen. Dabei scheint ein bedeutsamer Unterschied zwischen Ost und West zu walten. Die Scheidung bildet die aus dem Bogen der Karpathen nach Süden vorspringende Hohe Tatra. Das östliche Gebiet, insbesondere die Comitate Spiš, Šariš, Zemplin — insoweit nämlich unsere dürstigen Proben reichen — scheint im Allgemeinen folgende charakteristische Erscheinungen aufzuweisen: die Lautfolge *tert* für *trt*, *c* und *dz* für *t* und *d*, die Erweichung von *s* und *z*, den Verlust der Quantität, die Betonung der Praeultima. Aus dem Liptov liegen keine weiteren Belege für einen beson-

22. §. Tí, ktorí stoja na terajšom stanovisku vedy, t. j. ktorí myslia, že sú Slováci súčiastkou českého kmeňa, predpokladajú, že je v slovenčine všetko pôvodné, čo sa v nej českému pôvodu ne-protiví, a naopak, že je v slovenčine všetko nové, čo sa v nej českému pôvodu protiví. Na takomto základe sú aj poľskosti východnoslovenskej reči *norč*. Zo slov dra Pastrnka, uvedených v predchádzajúcom odstavci, dalo by sa zatvárať, že sú poľskosti v slovenčine na celom jej území prastaré, lebo ich odvodí z prastarých obopolných stykov Poliakov so Slovákmi, z pochodov poľských do kraju slovenských a z pochodov slovenských do kraju poľských, *o jakých nič nevieme z historickej doby*. Ale Pastrnek nie si je v tej veci dôsledný. Roku 1893 v Slov. Pohľadoch, na str. 428 —, vyslovil sa takto: Prvou a najhlavnejšou vecou pri každom nárečí sú zákony hláškové. Z krátkeho ich výkladu, — ide o spišskú slovenčinu, — tuším jasne vysvitá: 1) že je spiština v svojich základoch reč slovenská, a nasledovne, že je aj obyvateľstvo slovenské na Spiši prav-

deren Einfluss des Polnischen vor; nach der Probe Dobšinský's aus Važec, im Osten des Comitats, wäre daselbst nur der Verlust der Quantität, sonst aber keine nach dieser Richtung hin charakteristische Aenderung eingetreten. Viel sicherer lässt sich der polnische Einfluss in den dialektischen Proben des Gemer verfolgen, obwohl derselbe einen andern Charakter zu tragen scheint, als dies im Ostgebiete der Fall ist. In Gemerer Proben erscheint č, dz für t, d; in Drienčany, im südlischen Gemer, treffen wir außerdem secundäre Nasallauten, Absfall des l im partic. praet. acc. der Verba I. II. und Anderes. Insbesondere beweist die Sprache von Pogorela, in weit geringerem Masse die von Šumiac, beide Orte am Südabhang der Králova Hola, eine polnische, wahrscheinlich bedeutend spätere Ansiedlung. Nach einer Bemerkung B. Némcová's hätten wir sogar in der Umgebung der Stadt Zvolen, im Süden des gleichnamigen Comitats, noch č, dz für t, d. Deutlicher scheint die Abstufung des polnischen Einflusses im Westen vorzuliegen, was vielleicht durch die zahlreicheren Proben bedingt ist. In der nördlichen Orava wird noch rein polnisch gesprochen; auch die nördlichen Gegenden des Trenčín zeigen eine Sprache, welche dem Polnischen weit näher steht als dem Slovakischen. Im südwestlichen Trenčín, in der Nitra und im Pressburger Comitat erscheinen nur mehr einzelne Spuren des Polonismus, č und dz für t und d, wobei die zahlreichen Fälle der Unterlassung dieser Wandlung, wie die Inconsequenzen in den südlichsten Ausläufern im Osten mit in Betracht kommen. Wenn man sieht, wie sich die Spuren des Polonismus von den Gipfeln und Kämmen der unwirtlichen Gebirge im Norden herab gegen die fruchtbare Donauebene im Süden allmälig verlieren, dann möchte man darin das in der Sprache, der treuen Bewahrerin uralter Volksbewegungen, conservierte Bild der Züge theils polnischer, theils jener Stammgenossen, welche in der unmittelbaren Nachbarschaft des polnischen Volkes wohnten, erkennen.“

staré, 2) že podlahla mocnému vlivu polskému, ktorý tvárosť jej v mnohých veciach náležite premenil. A tento výsledok jazykozpytný znamenite sa shoduje s dejinami Spiša. Aby sa nevhíbil do tmavej minulosti, dostačí podotknúť, že r. 1412. dal kráľ Žigmund trinásť miest spišských Poliakom do zálohu, ktoré boli až r. 1772. znova pripojené korune uhorskej; k nim . . . boli . . . prišly ešte tri mestá, tak že ich bolo šestnásť. V týchto troch mestách (Podolinec, Gňazdy, Stará Lubovňa) boli kniazia ešte v predošom veku Poliaci. — V článku „Z prítomnosti a minulosti Spiša“ podobne písal Štefan Mišík (Nár. Nov. 1883, č. 91.): „Kráľ Žigmund založil r. 1412 svojmu švagrovi Vladislavovi I., královi poľskému, 13 miest spišských, ku ktorým pripojené boli potom aj mestá Stará Lubovňa, Gniazdy a Podolín s 11 dedinami. Až r. 1772 po prvom rozdelení Poľska dostalo sa týchto 16 miest nazpäť k uhorskej korune. Za doby poľského panstva, teda za 360 rokov, bol tu — rozumie sa — vplyv Poliakov rozhodujúcim a zanechal po sebe aj stopy.“

Čo sa týče dejín Spiša, na té sa Pastrnek darmo odvoláva. Z dejín vieme, že dolina Popradská, obydlená od počiatku Poliakmi, bola dlho ešte aj v uhorskej dobe pod panstvom Poliakov, v XII. storočí bola ešte rieka Hornad hranicou medzi Uhorskou a Poľskou, a polnočno-východná čiastka Spiša, takrečený podolinecký kraj, Podolinec, Lubovňa, Gňazdy a 11 dedín, dostaly sa do Uhorska až r. 1311. Vidz 8. §. Celá Popradská dolina bola od akživa poľská a je doteraz poľská; len teraz sa slovenčí. Ona už preto nemohla vlívať na slovenskú reč, lebo s územím tejto jazykovo ani nesúvisí. *Východoslovenské nárečie na Spiši počína sa len od Popradu dolu dolinou Hornada, ale sám Poprad, podobne ako blízka Sobota a Straže, slovenčia sa len v novej dobe, predtým boli ešte s niektorými inými, tiež nemeckými osadami, klinom medzi východoslovenským nárečím a medzi poľskou rečou doliny Popraku.)**

Ako sa tu môže hovoriť o poľskom vlive na východoslovenské nárečie?

*) Akže by niekto upozornil na slovenské dediny okolo prameňov Popradu, menovite na Lučivnú, Štolu, Batizovce, Gerlachov atď., ktoré ja nepripojí tujem k východoslovenskému nárečiu samosvojmu, ale k nárečiu pomiešanému, ten by so svojím učením o poľskom vlive na Slovákov ešte horšie pochodil, v reči týchto obcí niet totiž ani toľko poľskostí, ako vo východoslovenskom nárečí — samosvojom.

Ostane riešiť otázku, či mohlo vlivat založených do Poľska 13 spišských miest na pretvorenie východnej slovenčiny. Tu boli tieto mestá: Spišská Belá, Lubica, Ruskinovce, Tvarožná, Verbov, Macijovce, Veľká, Spišská Sobota, Poprad, Straže, Nová ves, Podhradie, Vlachy. *Všetky tieto obce boly nemecké, a, hoc sa teraz už skorým krokom slorenčia, sroj nemecký rúz, až na Podhradie, dosial zachoraly, napriek tomu, že stály za 360 rokov pod rliom Poliakov.*

Prosím tú vec uvážiť.

Za 360 rokov stálo 13 miest spišských pod paustvom a politickým, cirkevným a spoločenským vlivom poľským, a nebolo a niet v nich nijakých znakov poľského vlivu ... Ako by bolo bývalo možné, že by Poliaci v tej dobe boli mohli premeniť reč východných Slovákov, *na ktorých nemali nijakého rliu, ani politického, ani cirkevného, ani spoločenského?*

Poľskými osadami ostaly té osady, ktoré už predtým boli poľskými. To môže byť *jedinou* zásluhou poľského vlivu na Spiši v rokoch 1412—1772. — Neuznávam, že by boli mali Poliaci v spomenutej dobe jakýkoľvek iný vliv na národnostné pomery spišské a preto nesúhlasím s protivnou mienkou Miškovičou, vyslovenou v Slov. Pohl. z 1903, na str. 375.*)

* Štefan Mišk napísal v rozprave „Spišskí Poliaci“ (Slov. Pohl. 1903, 875): „Že poľská reč a národnosť vo Spiši voči ostatným obyvateľom natoľko sa udržala, že sa o ľu dnes nikomu báť netreba, toho príčinou je nielen známa „buđevnatosť poľská“, ale i politické pomery, v akých značná čiastka spišských obyvateľov za mnoho storočí žila, keď nachodila sa pod vplyvom poľských kráľov a ich orgánov. *Nebyť tohto poľského rplyvu, bol by Spiš iste aspaň s polovicou nemecký, a čo by to pre nás značilo, to si každý domysli.* Tento vplyv bol veľký i v ohľade cirkevnom. Hradszky v najnovšom diele svojom „Initia, progressus ac praesens status Capituli Scopusiensis“ na str. 501 píše, že spišské fary v Podolinci, Gniazdach, Ružbachu, Starej Lubovni, Novej Lubovni a Hobgarte patrili najprv pod právomocnosť krakovského a potom tarnovského biskupa. Len spišský biskup Salbeck s dovolením Jozefa II. r. 1785 začal v Ríme vyjednávať, aby spomenuté fary diecése spišskej privíteliene boly, čo sa potom r. 1787 i stalo následkom diplomu biskupa tarnovského.“ — Polemlievanie s Gustávom Wenzelom nemenovaný posudzovateľ rozpravy Wenzelovej „A szláv történeti emlékek és a magyar történelem“, takto sa vyslovil o poľskom jazykovom vlivе na slovenčinu (Sas. Let., III., 329—330): „Že poľská mluva mala vliv na slovenskú, to je isté, ale príčinou toho nebolo danie 13 spišských miest do zálohu, vydržiavanie dvoch poľských snemov na Slovensku, panovanie Jagelloncov a miekanie sa do revolúcii uhorských, lebo ku prihorná Orava nikdy nebola pod vládou poľskou, a predsa je tam slovenčina

23. §. Že kedy a ako sa dostali Slováci na poľskú vrstvu východoslovenského územia, na to nemôžem dať odpovedi v I. oddelení tejto práce, nechcúc vyvolávať daromné polemie.*). V tejto veci bude nemalo rozhodovať meno rieky *Topla*, ktorú teraz okolití Slováci menujú *Topla*, Maďary *Tapoly*, a ktoré v starších listinách zjavúvalo sa formou: *Topla* („*Toplo*“), vidz v Slov. Let. IV., 285. Ak sa zistí, že je to meno slovanské a hláskoslovne totožné so starými menami terajších Teplých a Teplíc v nevýchodnom Slovensku, vidz „Slováci a ich reč“ str. 76, bude sa museť počítať so skutkom, že sa Slováci dostali na východoslovenské územie s príchodom Madarov. Ak by sa dalo dokázať, že meno *Topla* trvalo už pred príchodom Madarov, otázka stala by sa veľmi spletitou. Tu nemôžem nespomenúť, že je poludňovo-slovanského charakteru meno *Topla* a *Toplica* (oproti poľskému: cieply, mrus. teplyj, novoslen. teplý) zo starších listín známe aj na inom mieste východoslovenského územia, tak Št. Mišik ešte z r. 1317 uvodí lúku menom *Thoplica* (Sbor. Mus. Slen. 1897, 227 a 1898, 18), ktorá svoje meno dostala iste len od vody podobného mena. A od

tak popretkávaná poľštinou ako vo Spiši; vo Zvolene, kde sa vydržiaval jeden z tamtych dvoch poľských snemov, nebaďať žiadnu stopu poľštiny. *Žeby pod Jagelloncami, Zápolským a podobnými poľšinami bola mala vliv na slovenčinu a posudžiť slovenskej národnosti, to musí byť zvláštnym tajomstvom Wenzelovým*, i preukázal by veľkú službu etnografii, keby to dokázal patrnými príklady.“

*) Abi odpoved presvedčila čitateľa, treba je predovšetkým objasniť politické, cirkevné a národnostné pomery na celom území slovenskej reči, a to počnúc od najstaršej doby, okrem toho treba objasniť rečový pomer terajších Slovákov ku susediacim a susedivším so slovenčinou slovanským nárečiam, t. j. *treba je o celom území reči slovenskej podať také kritické opisy, jaký tu podávam o území východoslovenského nárečia*. V II. oddelení tejto práce grammatične spracujem osnovy a iný rečový materiál z tohto I. oddelenia a v III. oddelení rozoberem slovenskou matériu. Až potom, na základe výsledkov z prvých troch oddelení práce, v IV. oddelení srovnám a konečne uvážim látku, ktorá sa poľahuje na najstaršie národnostné pomery Slovákov. Ale, aby nepovstalo nedorozumenie, podlávam tu nasledujúce objasnenia: R. 1903 vydal som *priľažitosný literárno-historický spis* pod názvom „*Slováci a ich reč*“. Jeho tendenciou bolo znázorniť tú skutočnosť, že slovenski spisovatelia od prvej zápasili s ľažkostami, jaké sa im ryskytovaly pri užívaní českého spisovného jazyka, až konečne za vhodné uznali utvoriť pre Slovákov vlastnú spisovnú reč na základe reči slovenského ľudu. Na mňa nezostala bez účinku tá okolnosť, že Slovákom, ktorých cirkev a spisovatelia za 500 rokov čeliili, po päťsto rokoch predsa je treba osobitého spisovného jazyka, aby knižkám rozumeli. Na mňa nezostala tá okolnosť bez účinku. Či by to bolo možné, reku, že by Slováci, súčasne synami spoločného kmeňa českého, po 500-ročnom silnom češtení neporozumeli českým knihám, knihám v reči svojho vlastného kmeňa? To je naskrize nie možné. Keď 500-ročné systematické češtenie nevládalo premôž-

poludnajšej strany východoslovenského územia, blízko Miškovec, dľa „Regestrum de Várad“ (1201 — 235) stála osada menom *Toplica*, ktorú Maďari dosiaľ menujú *Tapolca*, vidz Slov. Let., V., 310; iste i ona dostala svoje meno od vody podobného mena. Lebo *tú skutočnosť nikto nepoderáti, že Slováci rozoznávajú medzi tekúcimi rodami teplé a zimné, prvé rôzna sa od druhých tým, že v zime, aspoň pri prameňi, nemrznú*. A z tej príčiny staré Toplé a Toplice, ktoré sa zachovaly v starých listinách a v maďarskej reči, a ktoré po novoslovensky menujeme Teplé a Teplice, ani jedon Slovák nebude odvodzovať od pochopu *top-enia* alebo od stroma *topol*. Od stroma *topol* by bolo Topola a Topolica, ale nie Topla a Toplica. Z tohoto poznania vychodiac, aj Jul. *Botto*, rozpísujúc sa o listine Béla IV. z r. 1243, napísal: „*Toplica je Teplica: Zimnica je zimnica*. Ako vidno, naši slovenski predkovia už pred rokom 1246 veľmi krásne a lubozvučne pomenovali teplú vodu Teplicou, zimnú Zimnicou. (Sbor. Mus. Slen. 1901, 123.). Pripomienim, že jest aj na Hedali miestne meno *Toplec*, vidz Nyör IX., 143.

Na východoslovenskom území jest aj viac takých miestnych názovov, ktoré poukazujú na prvotnú národnosť Slovákov. Št. *Mišík*

rečové fažkosti, jaké boli medzi Slovákm i Čechmi, *tu sa sama sebou ponúkala myšlienka, že sú oni nie synami jedného a toho istého kmeňa*. Ti rozumejú u nás českej knihe, ktorí sa po česky učili alebo ktorí mnoho po česky čítali. Iní nie. Vychodiac z tohoto poznania sberial som od svojej mladosti látka na preskúmanie slovenčiny a jej starých rečových pomerov a presvedčil som sa z nej, že sa dávno už Slováci len od poludnia mohli dostať na terajšie územie, a že tam našli už slovanské obyvatelstvo polského kmeňa, s ktorým sa smieshali. Vo svojom spise „*Slováci a ich reč*“ vyslovil som bez obalu této svoje myšlienky, dodájúc, že sú ouvä akiste, pravdepodobne potvrdia. Prvé tri hlavy spisu „*Slováci a ich reč*“ („Kedy sa Slováci dostali do svojich terajších bývaní?“, „Kde všetko bývali Slováci?“, „Co vieme o reči Slovákov?“) dostaly sa výlučne preto do môjho priležitostného spisu, aby každému čitateľovi jasné bolo, že je pôvod Slovákov a ich reči tmou zahalený a že teda nikto, ani veda, nesmie zavierať dvere pred badateľmi. Povedal som to týmto slovami: „Co tedy vieme o slovenčine? Vieme, že je v terajšej svojej podobe veľmi blízka češtine, bližšia nez ktorokoľvek inej slovanskej reči. Ale že pôrodne v akom pomere bola k češtine a k ostatným slovanským jazykom, o tom nemáme dosiaľ istoty. A poneváč živú reč Slovákov nepoznáme dosťatočne, — nesmíme zavrieť badania a skúmania tým smerom, že vlastne jaké miesto patrí slovenčina v rodine sloranských jazykov.“ (Slov. a ich reč, str. 75). — Moje myšlienky, nienovite to, že som dávnych Slovákov od poludnia dovedol pod Karpáty a nie z Moravy, vzbudili nevolu. Ja som sice svoju poludnioslovenskú hypotézu len pravdepodobnou označil, ale z toho nenašleduje, že som nie prevedčený o jej podstatnosti už teraz. Ved mi je ona východištom už aj v prvých odeleniach tejto práce. Chcem, aby moji čitatelia vedeli aj dotiaľ, pokiaľ budem môžt podať logicky shrnuté nepodvratné dôvody za nu, že prof. dr. Pastrnák vo svojom sošite „*Slováci jsou-li Jihoslované*“, odtlačenom z XIII. ročníku „Věstníku české akademie“, nepodvratil moje istenia o národnosti Slovákov. Podvratil podvrateniu už inými Miklóschovou poludnioslovenskou hypotézu, — ale

uvádza takéto meno rolí pri Krempachn: Za *Raspuče* (Sbor. Mus. Slen. z 1897, 37) a meno vrchu pri Tribši: *Raspuče*. Obyvatelia pravdepodobne vyslovujú Raspuče. Poliak by povedal: Rozpáče = Rosponče, Malorus: Rozputije, t. j. rozcestie, vidz v „Slov. a ich reč“ str. 77. Podobne Mišík uvádza takéto meno majetku medzi Veľkou a Tatrami z r. 1308: Chetena (= Četena), a z r. 1264 uvodí Slov. Let., II., 196, pravdepodobne ten istý majetok tiež menom Chetene. Tažko by bolo nezbadať súvis medzi týmto menom a medzi srbskou formou nášho terajšieho slova čečina, t. j. medzi srbským slovom *četina* = nadel an bäumen (Mikl. Etym. pod *štet*).

24. §. Hradszky a Duliškovič podávajú, že prvými slovenskými osadami na spišskom území boli: Terscany (terra Nadost z 1258), Tomašovce (villa Thomasi hospitum Slavorum, už zanikla, z 1278), a Harhov (villa Sclovonica Gargou, z 1280), vidz v 3. §-e. Roky znamenajú, že menované osady spomínajú sa v listinách z tých rokov. Osady mohly by byť hoc aj stoletiami staršie, ale z toho by nám jednak nič nebolo. Osady sa totiž spomínajú ako slovanské, ale slovanské a slovenské, to je nie jedno. Výraz „slovanský“ v sta-

nie moju. Prof. dr Pastrnek napísal na str. 11—12. spomenutého sošitu: „Z těchto a podobných projevů jasné vysvítá, jak si spisovatel představuje původ Slováků. Jest přesvědčen, že Slováci jsou částí onoho slovanského kmene, který v VI. stol. seděl na dolním Dunaji a záhy pak se rozšířil na jih a na západ. Na jih táhli předkové nynějších Bulharů, na západ předkové někdejších Slovanů sedmihradských a pannonských a nejdále předkové nynějších Slovinců a Slováků. Tak náleží Slováci do určité skupiny jiho-slovanských národů a přistěhovali se do svých nynějších sídel z jihu, tedy odjinud než Čechové a Moravané. Nejblíží příbuzní Slováci jsou pak někdejší pannonští a sedmohradští Slované, kteří zahynuli, lépe řečeno, do jiných mocnějších národů se „vpili“. Spisovatel nepravi odkud tuto theorii vzal; my však ji dobré známe ze spisu Kopitara a Miklosche. Tato teorie zní podle přesné formulace Miklosichovy takto: „Ze slovanských jazyků znají nasalismus polština s kašubštinou a polabština, dále slovenština („das Slovenische“), t. j. jazyk oněch Slovanů, kteří v VI. století na levém břehu dunajském usazeni byli a od Prokopia a Jornandesa se nazývají Σλαβηνοί Selaveni: z těch táhla část přes Dunaj na jih a obdržela po národu Hunnum a Turkum příbuzném název Bulharů; jiná (část) odstěhovala se na západ a pronikla do norických alp: jazyk těchto Slovénů („Slovenen“), který by se nazývati mohl noriko-slovanským, označují jako novoslovanský („neuslovenisch“ = slovinský); část usídila se v Pannonii a rozšírila se přes Dunaj na úpatí Karpat: jazyk těchto Slovénů („Slovenen“) nazývám staroslovanský („altslovenisch“ = starý církevní jazyk slovanský), mohl by se nazývati pannonsko-slovanský; část konečně zachovala svá sídla: jazyk této části může slouti dako-slovanským. Všechna čtyři nároční slovenštiny měla ještě v historické době blásky nosové“ (Vergl. Gr. I. 2 1879, str. 23—34). Slováky tu Miklosich výslovne nejmeneje, avšak má je patrně na mysli, když rozšiřuje sídla pannonských Slovénů „přes Dunaj na úpatí Karpat“, jak jsem již dříve úvodem byl vyložil. *Na této theorii „trov“ nyní p. dr Ceambel, ne-*

rých listinách len vtedy súme brať za „slovenský“, keď sa to aj inak shoduje s okolnosťami.

Ja sa nazdávam, že nikdy nezmudrieme, jak budeme očakávať jasnosti od kroňsk, a menovite od objavujúcich sa v nich slov „slovenský“ a „Slovan“. Na východoslovenskom území ani dnes nerozoznávajú Poliakov alebo Rusov od Slováka. V starých časoch brali ich pod pochop „slavus“ a teraz ich berú všetkých pod pochop „tót“ alebo „Slovake“. Ak chceme jasnejšie vidieť do starej doby východoslovenského územia, a, nakoľko sa to teraz dá, prí-snejšie rozoznávať členov slovanskej národnosti v starej dobe, mu-síme rozvinúť mravenčiu pilnosť, spolahnúť sa na svoj dôvtip, a dobývať svetla inými cestami.

Chcem tu v krátkosti na té cesty poukázať.

Z poručenstva, písaného r. 1273 spišským prepoštom Moth-merom, vynímam miestne názvy z bezprostredného okolia spišsko-podhradského, menovite Vísoka (teraz Hradisko, dedinka), Lučka („Luchka“, teraz Lučka, dedinka). Z nich vidieť, že tu už vtedy bývali hotoví Slováci a nie Poliaci, lebo latinský pisateľ bol by napísal: Vesoka, Veosoka, Voesoka atp., chcúc napodobniť polskú

máje tušení, že jest v základech ryvráčena, a to celou řadou rozprav, kterými bylo: 1. náležitě objasňeno, že vlast církvi sloréntiny nesluší hledati v Pannonii, nybrž v jižní Macedonii (srv. uvedenou již rozpravu Jagićovu Zur Entstehungsgesch. d. ksl. Sp. Wien, 1900); 2. zřejmě dokázáno, že jihoslovanská náročí tvoří dosud nepletřitý, souvislý řetěz, tak že jmenovité není lze od-poutati slovinštinu od náročí bulharských (srv. poslední výklad Jagićovy v Arch. XX., 1898, 34 sl.); 3. vysvětleno, že není žádných spolehlivých stop, které by nás oprávňovaly, předpokládati zvláštní „dakoslovénský“ jazyk a kmene, nybrž že texty, které Miklosich ještě r. 1883 vydával za „dakoslovénské“ (Geschichte der Lautbezeichnung im Bulgarischen, Wien, 1883) objevily se jako bulharské (srv. L. Miletic, Sedmigradskité Bolgari, Sofija 1896 referát Konst. Jirečka v Arch. XX., 1898, 115 sl.). 4. Z rozprav dříve uvedených vysvítá dále, že existence nějakého zvláštního „pannonsko-slovénského“ jazyka a kmene není nijak prokázána a 5. jmenovité že není důvodů pro tvorzení, že tento domnělý „pannonsko-slovénský“ kmene sahal kdy až k úpatí Tater čili že zaujímal území nyni slovenské (slovácké). Tu nelse říci prostě „ja trvám na tom“, tu třeba především takovou dalekosáhlou a velikou teorii náležitě odů-vodnit, po případě ukázat, že námítky proti ní učiněné, neplatí. Toho spisovatel nečini, ba netuší ani, že svou „hypotézu južno-slovenskou“ stavi na zá-klaidech naprostoto otřesených. Tim spiske bychom očekávali, že aspoň na užším poli slovenském podá soustavný důkaz své „hypotézy“. Ale spisovatel od-kazuje v té příčině na práci budoucí, sám podává v této kapitole jen několik dokladů, které níže podrobne budou objasneny.“ Prof. dr Pastrnek nezachorál sa v tomto spore nestranne, a tak, že by bol chcel vecne prispel k objasneniu otácky; on ostal advokátom českého stanoviska. On sa usiloval, aby proti mane naladil čitateľa nezbehľovo v literárnych veciach. Horor! „Spisovatel nepraví, odkud tuto teorii (= jihoslovanskou!) vzal; my však jí dobre známe ze spisu Kopitara a Miklosiche.“ Z tejto vety jašne vysvetlá upozorňovanie, že som sa

výslovnosť ypsilonu, a bol by napísal: *Lonchka alebo Lunchka, a nie Lučka!*

Tu máme tedy dôkazy, že v XIII. storočí neuplatňovalo sa už poľské „y“ a „ą“ v okolí Spišského Podhradia.

V tom istom poručenstve spišského prepošta *Mothmera* z r. 1273 je takéto ustanovenie: „molendinum nostrum, quod est in *Ridnich*, donavimus sacerdotibus“ atd. Joz. Hradszky, ktorý to poručenstvo z archívu spišskej kapituly vybral a v dodatkoch ku svojmu spisu „Szepesvm. a mohácsi vész előtt“ uverejnil, myslí, že miestopisný názov *Ridnich* odvodí treba z *Riet* = sás, nád, káka, že *Ridnich* „egyáltalában mocsáros vagy tűskés-bokros helyet jelent“. Ale to meno istotne inakšie treba objasniť. Zo slova *Riet* nedá sa odvodiť *Ridnich* ani v nemeckej ani v madarskej reči. Hradszky pripomína, že spomenutý mlyn a jeho okolie *volá sa teraz „Rybniček“*. Sám sebou sa ponúka výklad: Slovanské meno *Rybnik* slovanskej reči pravdepodobne neznalý pisateľ písal formou *Rydník*.

Tento výklad je veľmi pravdepodobný, hlavne preto, že ho potvrzuje dosiaľ živúce meno dotyčného miesta, hoc vo forme

chcel cudzím perím okrašlovať, že som si osvojil myšlienku iného a že som ju vydal za svoju... Z mojich prác vidieť, zo všetkých, že mi je nie treba myšlienky kradnúť. Ked ja prejmem do svojej knižky cudziu myšlienku, nezabudnem doložiť, čia je. Prof. Pastrnek, advokát českého stanoviska v recenej otázke, rátajúc na čitateľov, ktorí len recensie čítajú, vyslovil, že je moja poludňovo-slovenská teória totožná s odbudnutou teóriou Miklosichovou, a, zastanúc si na toto východisko, našiel dosť príležitostí, aby ma zavrátil alebo poučil — so stanoviská Miklosichovej teórie. Ale sa inakšie majú veci s teóriou, ktorú som vyslovil ja, a to tou, ktorú vyslovil Miklosich. Dla vlastných slov Pastrnkových, ktoré som hore uviedol, Miklosichova poludňovo-slovenská teória zakladala sa na predpokladaní, že za príchod Slovanov v Panonii hovorili rečou *staroslovenskou*, tou, ktorú známe z pamiatok cirkevnoslovenskej reči, a že tí pannonští Slovania sahali cez Dunaj až na úpätie Karpatov. A na tejto teórii, hovorí Pastrnek, „trvá nyní p. dr. Czambel, nemaje tušení, že jest v záladech ryrráca.“ Aké sa náuka z toho naučenie pre čitateľa, ktorý len recensie číta, ale knihy nie? Také: 1. Czambel teóriu poludňovo-slovenskú ukradol od Miklosicha, a 2. Czambel je taký naívny literát, že ukradol teóriu, ani netušiac, že je už dnes v základoch vyvrátená! — Aby čitateľ poznal pravdu, musí si otvoriť môj spis, ktorý prof. Pastrnek posudzoval. V „Slováci a ich reč“, na str. 51 - 61, rozpovedal som, čo treba vedieť o obľúbenej u nás *praslovanskéj* a *staroslovenskej* (táto je totožná s Miklosichovou hypotézou) hypotéze, a týmito vetami som skončil: „Hypotéza *praslovenská* (Hodža — Florinský) je práve tak bez základu ako hypotéza *staroslovenská* (Hurban, V. Pauliny-Tóth, Fr. V. Sasinek). Prvá je púhym bajom; druhá čerpá svoj život hlavne zo slovohry „slovenský — slovénsek“. Z toho videt jasne, že som hypotézu Miklosichovu, ktorá sa zakladala na tom, že v Panonii a na Slovensku (cez Dunaj na úpätie Karpatov) býval jedon národ, ktorý hovoril rečou *staroslovenskou* (terajšou cirkevnoaľovanakou), pri jej slovenských sastancoch savrhol ako takú, ktorá

zmenšenej: Rybník — Rybniček. — A ak je ten výklad pravdivý, náme druhý dôkaz toho, že Slovania v Spiš. Podhradí už v XIII. storočí nevyslovovali „y“ tak, ako Poliaci podnes; oni vyslovovali čisté i (Ribnik), a nie ů ani ö ani e, tedy nie: Rübnik, Röbnik; Rebnik, ináč by bol to meno testator *Mothmer* dla počutia dajako takto napísal.

Tomuto výkladu sa protiví to, čo Hradszky o rečenom rybníku napísal na 17. str. svojho spisu „Szepesvár és környéke“. Tam napísal, že rečený rybník svoje terajšie meno Ribniček dostal od rybníkov (= halastavaktól!), ktoré založil Imrich de Szapolya v r. 1465—1487, ale po ktorých niet už ani stopy. Je možné, že menovaný pán z rybníka narobil „rybníčkov“, (Hradszky ich viac spomína), ale touto poznámkou nie je vlastne vyvrátené, že to miesto, o ktorom je reč, nemenovalo sa Ribnikom už v XIII. storočí. Neviem, či je to ten istý Rybniček, ktorý spomína na území spišskom Št. Mišík v Sbor. Mus. Slen. z 1897, 33.

Za rozšírenosť slovenčiny v Spiši v XIII. storočí na terajších jej hľáskoslovných základoch svedčí tá okolnosť, že meno rieky i mesta *Belej* písava sa takto: „*Bela*“, a nie po poľsky: *Biala*. (Vidz

čerpá svoj život hlavne zo slovohry „slovenský — slorénsk“. V pokračovaní, na str. 61—65, spomínam poludňovo-slovenskú hypotézu Miklosichovu a citujem jej živého zastancu profesora Mareticu, ale referujem tam ako literárny historik a *nestariam sa pohok tej hypotéze*. Ba naopak, hovoríme výslovne po hore uvedených slovach o slovodrebe „slovenský — slovensk“ takto (str. 61): „Hoc i neboli naši predkovia v takom pomere k cirkevnej slovančine, ako sa to ozýva v našej literatúre, je predsa možné, že boli k nej v blízkom pomere, než sa to zdá súčasnej filiologii slovenskej.“ (Táto ich totiž považuje za „českých Slovákov“.) Toto je naša hypotéza južnoslovenská. Stará cirkevná slovančina patrí ku gruppe južných slovanských jazykov, a nie je vylúčená možnosť, že i naša slovenčina pôvodne k haluzi južných slovanských jazykov patrila. Prardaže treba týmto smerom este veľa roboty vykonat.“ Ze som o poludňovo-slovenskej hypotéze Dümmlera, Miklosicha a Mareticu len *referenticky* písal, to vidieť na pr. z tohto vypočiatia (na str. 62): „Dejopisci a jazykozopytci snášajú sa v tom, že na Morave v užšom smysle slova, v polnočno-západnom Uhorsku a v Zadunajsku jedon a ten istý slovanský národ býval v IX. storočí po Kr. Ale že jakým nárečím hovoril tento slovanský národ, o tom sa mienky rozchodia. Nemecký dejopisec Dümmler myslí, že ten národ bol najbližším pokrovníkom národa slovinského. Takto smýšľal i Miklosich, a dosiaľ takto smýšla jeho prívrženc J. Maretic.“ Mienky iných som nespomiel, ani svaju. — Prof. dr. Pastrnek, vysloviač, že som si osvojil Miklosichovu teóriu, postúpil ďalej, najprv mä zhaňbil a potom mi dal naučenie: „Spisovateľ nemá jasného poneti o teórii, po ktoré sáhl. Ve smyslu prijaté teorie nemel by se výbec dovolávati shod slovensko-srbských, nýbrž drželi se Slovincu, najmä uherských, a pak Bulháru, a ďalej by musel hľadati styky slovenských nárečí onou lexičkálnej zásobou, ktorá vnikla do jazyka maďarského, po prípadě s tou zásobou slovenských živlň, ktoré zachovány sú v topografických názvach na území maďarském. Toho však spisovateľ nečini.“ (Str. 23—24). — Ja som svoju po-

Hradského „Szepesvm. helységn.“) Tento dôkaz by sice prestal, keby dakto vedel dokázať, že spišskí Poliaci v XIII. векu nevyslovovali ešte *bialy* m. *biely*.

A že na Spiši nemohla byť poľská vrstva slabšia než dalej na východ, smie sa predpokladať, že slovenčina v XIII. století hotová bola aj v Šarišskej. Samo sebou sa rozumie, že treba v tomto smere viac dôkazov sohnáť a uverejniť. To sa stane na svojom mieste, v IV. oddelení tejto práce.

25. §. Slovanskosti Spiša veľmi poškodili pristahovavší sa Nemci. Slovanskosť Spiša v XIII. století bola ešte bezsporná, na to jest dosť presvedčivých dôkazov. A sice:

Na Spiši je dakoľko *Lomnic*. Že je meno Lomnica slovanské, o tom niet pochyby. I to je známe, že Nemci z takýchto mien odsúvajú koncovú hlásku, v tomto prípade m. Lomnica vyslovujú Lomnic. Je veľmi dôležitá vec, že v XIII. století vedľa Lomnic častá je ešte v *listinách* nenarušená slovanská forma Lomnica. „Lomnic“ sa vyskytuje r. 1285, 1298 dva razy; „Lumnic“ r. 1285; „Lumpnic“ r. 1285. Naproti tomu slovanská forma „Lomnica“

ludňovoslovanskú teóriu celkom jasne vyslovil aj na viac miestach knihy. Tak na pr. na str. 75 označil som jasne *nielen pôvodnú národnosť Slorákov, ale aj pramene, z ktorých sa lepšie určiť môže*. Napísal som tam: „V slovenčine máme pravdepodobne jediný a posledný klúč k poznaniu reči tých obyvateľov slovanských, ktorí pred príchodom Maďarov v terajších bývaníach maďarských bývali a ktorí sa riadili do maďarskra. Tento klúč sa pravdepodobne dobre hodí do zámykov, akým je zavrená etymológia tisícich a tisícich miestnych, polních atď. názvor a dialektických zvláštností v severných krajoch rečorého územia maďarského. Ju som o tom presvedčený už teraz, hoc som len asi polovičiu patričného materiálu sobral, že sú Sloráci v podstate národným zlomkom alebo národnými zlomkami toho slovanstva, ktoré sa pozvolne vstopilo do národa maďarského.“ A na str. 85.: „Trvám na tom, že sú Slováci pôvodne národným zlomkom alebo národnými zlomkami tých Slovanov, ktorí bývali v Zadunajsku, medzi Dunajom a Tisou a ktorých (posledných) Šafárik mení *bulharskými Slovanmi*.“ Rozdiel medzi touto poludňovoslovanskou teóriou a Miklosichovou je jasný, a Niederle, posudzujúc spis „Slováci a ich reč“, aj výsloveňe to znamenal, povediac: „Tese tato není ostatná nová, a vyslovena bola *poniekud v inom zbarvení* už Dümmlerem, Miklosichem, Maretičem a j.“ atď. (Český Cas. Hist. r. IX., 442). Miklosichovu teóriu, ako vidieť bolo z tunajších uvedení, dla ktorej v Pannonii, na Morave a na Slovensku hovorilo sa po staroslovénsky, nielen že som neprijal, ale som ju *roro* zavrhol. Medzi Miklosichovou teóriou poludňovoslovanskou a mojou je iba vonkajšia shoda, v mene. Vecne sú si celkom rozdielné. Zemopisne potahovala sa Miklosichova teória len na územie pannonské a západnoslovenské; moja sa potahuje nielen na pannonské, ale aj na územie medzi Tisou a Dunajom, a na cele slovenské územie, tedy ešte len aj na spomínané tu východoslovenské územie. Už v tejto veci je podstatný rozdiel. Národopisne Miklosichova teória bola výsloveňe pannonsko-slovenska s *rečou kmeňa*, ktorý hovoril po „cirkenevo-

r. 1257, 1290, „Lomnica“ r. 1293 dva razy, „Lumpnica“ r. 1285. Celá forma slovanská častá je ešte aj v XIV. storočí: Lomnica r. 1325 tri razy, Lumpnica r. 1315. Neskoršie prevládajú vo verejných listinách formy „Lomnice“.

Že Lubicu nezaložili Nemci, toho dôkazom je to, že jej slovanské meno vyskytuje sa v najstarších listinách častejšie než jej ponemčené meno. Meno *Lubica* Hradszky uvodí z r. 1299, 1269, 1251; *Libica*, z 1294, 1298. Ponemčené *Lubic*: z 1299 dva razy, 1292. Čiastočne znemčená forma *Leibitz* javí sa len neskôr. Podoba *Libica* je pravdepodobne vlivom madarským. *Lubic* prešlo pripodobnením v *Libic* a toto sa znova poslovancilo na *Libica*.

Slovansko-národnostný ráz Spiša v XIII. storočí prejavuje sa veľmi prenikave pri pomenovaní mesta Levoče.

Slovenské meno *Leroča* takisto podobou nevyskytuje sa v najstarších listinách. Levoču vystavili Nemci po prvom odchode Tatárov z Uhorska, povedzme r. 1245, a smeli by sme očakávať, že sa ona v prvej časti čistoneemeckou formou objavuje v tohočasových listinách. Ale sa veci inakšie majú. Hradszky (Szepesvám. helységn.)

„*lovensky*“, naproti tomu moja sa opiera o kmeňový zlomok poludňovoslovanský alebo o kmeňové zlomky poludňovoslovanské s *cíhradou ich neskôršieho bližšieho určenia, ale s určitým vylíčením toho kmeňa, ktorý hororil po „církevno-slovanský“*. Z toho každý nepredpojatý vidí, že moja poludňovoslovanská hypotéza *okrem mena nemá nič spoločného s Miklosichorou*. Čo sa týče slovanského obyvatelstva v Panónii a medzi Dunajom a Tisou, *na tento čas iba to poružujem za isté, že patrily k poludňovým Slavonom*. Všetky bližšie určovania si ponechávam pre IV. oddelenie tejto práce. Mohol tam byť jedon kmeň, mohlo ich tam byť viac. Ja sberam nové dátia na objasnenie tej otázky, *a preto, z opatnosti, nevydoriad som ani raz určite svoju mienku* v tej veci. Ked sa ja tedy dovolávam pri svojej poludňovoslovanskej teórii slov z reči Srbov, Horvátov alebo Slovincov, to robím z priznánia predpokladania, že ich mali aj blízší k nám obyvatelia v Panónii a medzi Dunajom a Tisou, kde ich majú dosiaľ ich ďalší súkmeňovci poludňovoslovanskí... — Pastrnek uviedol bol, že je Miklosichova hypotéza poludňovoslovanská — podvrátená, že hypotézu Florinského podvrátil sám (Pastrnek), a posúdením môjho spisu „Slovaci a ich reč“, „podvrtil“ aj moju poludňovoslovanskú hypotézu — on sám. Této hromadné podvračaním sotva dačo osozia českému stanovisku v našom spore. Nech podvrati hlavnú a podstatnú čiastku môjho spisu „Slovaci a ich reč“, obsaženú v hlavách V. a IX., v ktorých je znázornená skutočnosť, že slovenskí spisovatelia od prvej zápisili a ľažkostami, jaké sa im vyskytovaly pri naučení českého spisovného jazyka, že sa postupne sblížovali k reči svojho ľudu až uznali potrebu toho, že sa pre Slovákov musí písat predsa po slovensky, lebo ani 500 rokov českého vlivu nestačilo, aby sa naučili — reči svojho vlastného českého kmeňa. Podivným spôsobom prof. dr Pastrnek ani sa len nepokúsil o podvrátenie tejto podstatnej čiastky spisu „Slovaci a ich reč“, nspokojac sa podvračaním vecí, o ktorých som sa vyslovil sám, že sú dosiaľ nie dokázané, ale len pravdepodobné, a že k ich dokázaniu treba je ešte veľa robota...“

podáva z XIII. stoletia iba raz nemecké meno Levoče, podobou Leuschau (z 1294), inokedy podáva formy: Leucha (1280, 1298, 1271), Leucza (1280) popri Leuche (1280, 1284). Této mená sú veľmi poučné pri posúdení jazykových preváh v okolí levočskom v století XIII. Madarský názov Lőcse je nie vzatý z nemeckého Leuschau, lebo pominúc hláskoslovné fažkosti v prvej slabike podľa madarského hlásoslovia bolo by sa v madarčine ujalo: Lőcső alebo Lőcsó, ako na pr. v mene Richnó z nem. Richnau. Madarský názov Lőcse je z podoby Lőcsa, ktorá v XIII. storočí viac ráz sa ešte vyskytá než Lőcse a ktorá popri Lőcse plietla sa ešte po stoletia ako rovnoprávna s touto. V Lőcse sa pripodobilo úzké e k ö, takéto pripodobovanie tenkých samohlások ku tenkým a naopak je v madarčine obyčajné. Lőcsa z Levoča, ö v prvej slabike je za gruppu *evo*. Slovenské meno latinským pravopisom (Levocia) vyskytuje sa po prvý raz r. 1604. Treba doložiť, že popri Leucha vyskytujú sa aj názvy Lyucha (1292), Lyutscha (1299), podobne Lyuche (1284), Lywche (1263).

Citateľ je akiste zvedavý, prečo som tu hovoril dôsledne o slovanskosti a nie o slovenskosti Spiša v XIII. storočí pretriasajúc najstaršie známé formy miestnych názvov Lomnica, Lubica, Levoča. Preto, lebo této názvy uvedenými formami mohly by byť práve tak poľské, ako slovenské. O ich národnosti treba rozhodnúť sumárne, t. j. so slovenskostí iných úkazov tej doby treba zatvárať aj na ich slovenskosť. Vhodným príkladom slovenského vlivu v XIII. a XIV. storočí zdajú sa byť na pr. také osobné mená, ako Lacko, Vitko, Slavko, Levko atp. Medzi zemianskymi statkármami spišskými spomína Hradszky (Szepesvm. a moh. v. előtt. Str. 66. a 69.) aj mená *Lack* (z r. 1341) a *Vitk* (z r. 1253). Ony môžu byť len skratkami zo slovenských mien *Lacko*, *Vitko*, utvorenými na spôsob bežných skratkov z latinského: *Mark* z *Marc-us*. Že je *Lack* = László, to sám Hradszky poznamenáva; že je *Vitk* = Vít, to poznaf zo starších názvov obce Vitkoviec, menovite z názvu: *Vithfalva* z r. 1393, vidz Hradszkeho „*Szepesv. helységnévei*“, str. 76.

26. §. Z pozdejšej doby, keď Jiskrovci už dlhší čas pobudli na území východoslovenskom, dá sa pri priezviskách domorodých statkárov jasne zistiť vliv českej kultúry. Miesto latinskej formy: de Ábrahámfalva, alebo miesto madarskej: Ábrahámfalvi, počali svoje priezviská písť takto: Abrahamovský. Zo Spiša dajú sa také slo-

vanské priezviská zistíť iba z druhej polovice XVI. stoletia, tu pravda len z prameňov doteraz prístupných, menovite z „Menoslovu nadžupanov a úradských Malej stolice spiškej“, uverejneného v Hradského „A szepesi tízlándzsások széke v. a kisvármegye“, na str. 164. a nasl.

Také priezviská, utvorené *spišskými* zemanmi od slovenských mien *spišských* obcí, sú nasledujúce: Abrahamovszky (Abrahomovce), Drávezczky (Dravce), Mahalovszky (Mahalovce). Niektoré famílie užily v tej dobe zamieňave raz slovanských, druhý raz madarských foriem, na dôkaz, že vtedy nebolo ani v zárodku takých národnostných treníc, aké sa zjavujú za našich dní. Taká família je: Lewkóczy — Lewkovszky (Levkovce). Priezviská, tak tvorené po madarsky, zjavujú sa už aj v staršej dobe: Csontofalvi (Csontfalu — Čenčice) v r. 1503; Edusfalvi (Hadusfalu, za stara: Edisfalva a Edustornya, dľa Hradského „Szepesvm. helysgn.“ str. 30) z 1504; Pikfalvi (Pikfalu, Pikovce) z 1449. S územia šarišskej stolice sú ešte staršie: Berzeviczy (Berzevicze, Brezovica) z 1411; Rozgonyi (Rozgony, Rozhanovce) z 1437. Samo sebou sa rozumie, že konsekvencie, plynúce z týchto udajov, opodstatnené sú len tak, ak sú priezviská v hore spomenutom menoslove správne, historicky verne podané. Pri priezvisku Berzeviczy je nápadné, že je písané s „y“-om na konci. Z Abaujskej uvodí sa tam aj priezisko zo XIV. stoletia: Perényi (Perény) z 1345. — Priezviská, tvorené koncovkou -ský pričítujem českému vlivu, lebo sa objavujú len po príchode Čechov na východoslovenské územie. Po príklade Maďarov Slováci si ich mohli už dávnejšie uviesť, a predsa to neurobili. — U Poliakov počaly sa vraj priezviská na -ský s koncom XV. veku: „R. 1496 zapadl wyrok sejmowy, że dóbr ziemskich nie wolno kupować tylko szlachcie. Odtąd jeśli się pisać z dóbr posiadanych, zakończując nazwy na -ski i -cki“. (Morawski, Sądeccyzna. II., Kraków 1865, str. 364.)

27. §. Za isté sa môže považovať, že sa mnohí Česi usadili na území východoslovenskom zpomedzi tých, ktorí došli s Jiskrovci. Dľa Hradského spisu „A szep. tízlándzs. széke“ (str. 165) v rokoch 1448—1462 kastellánom spišským a námestním nadžupanom Malej stolice spiškej bol Mikuláš Berchal alebo Wrczal de Dobra. A dľa toho istého spisu (str. 26) v dobe od 20. júla do 8. sept. r. 1456 zúfale bránili sa českí bratři v zámku Kežmarskom pod vodcov-

stvom Brcala de Bartos (bartosi Brcal vezérlete alatt). Ani sa nedá neviďať shodu medzi menami *Brcal* a *Wrczal* (Berchal), medzi menom českého vodcu a medzi menom námestného nadžupana Malej stolice spišskej. Hoc to boli dve rôzne osoby, jako o tom svedčia prädikáty, ale boli Česi. Čech dostal sa až za námestného nadžupana.

28. §. Či pobudnutie Čechov na východoslovenskom území vlivalo na oživenie slovanskej národnosti v cirkevných veciach, o tom nemáme bezpečných údajov. Máme súce zlomok kázne z roku 1471—1484, v ktorom sa nepodvratne zračia stopy východnej slovenčiny, ale tá kázeň písaná bola pravdepodobne pre moravskú a nie pre východoslovenskú cirkev, a preto ani ju nemôžeme brať do úvahy pri posudzovaní východoslovenských pomerov.*) Vôbec nič istého nemáme zo staršej doby, čo sa týče slovenskej reči v cirkvi. Hradszky hovorí súce, že sa už v XIII. storočí kázalo v katolíckych kostoloch po slovensky, ale svoju domienku ničím nepodporuje.**) Do ev. cirkví na Spiši počali prijímať nemeckú reč a súčasne slovenskú až od r. 1656.***)

*) Pod názvom „Zlomok kázne z r. 1471-1484“ známe v slovenskej spisbe takú jazykovú pamiatku, ktorej pôvodcom bol katolícky duchovný, a súce Spišiak. Táto pamiatka má cenu iba pre história slovenského jazyka, ale pre posúdenie národnostných pomerov spišských nemá nijakej ceny, ani v živote cirkevnom osobite. Táto pamiatku podal, v úplnom znení, pôvodným pravopisom, Alojs Müller v Jugičovom „Archíve“ (L sv., str. 617—620) podľa pôvodiny, ktorá sa nachodí v olomúckej c. k. knihovni pod zn. MSer 3, 5, 8. — J. J. posudzujúc I. sväzok „Archívu“ v ČMC (1876, 577—578) podal zo zlomku menší zlomok a to obvyklým pravopisom a tento odtlačil Sasinek vo svojom Slov. Letopise, III, 212—213. — J. J. súdi, že pisateľom rukopisu bol kartusiánom v Dolanoch pri Olomúci a Sasinek, hľadiac na zistené znaky spištiny v rukopise, doložil, že sa azda dostal ta z daktorého kartusiánskeho kláštora na Spiši. O tom nemôže byť pochyby, že pisateľ bol Slovák spišský a nie Poliak (pisal nemožem v 1. os. prít. č.), ale že rukopis našiel sa na Morave a že nenie isté, či tá kázeň pripravovaná bola pre spišskú cirkev alebo pre moravskú, nemôžeme ju brať v úvahu pri posudzovaní národnostných a rečových pomerov na Spiši.

**) Písac o „Bratstve XXIV kráľovských plebanov“ a zistiac, že už v XIII. storočí mali svoje stanovy, podotýka, že úradujúcou rečou Bratstva bola reč latinská. Bohoslužby odbývaly sa po latinsky, ale kázeň, podľa toho, jakej reči bolo obyvateľstvo, alebo po nemecky alebo *po slovensky*. (A XXIV kir. plb. testv., str. 61.)

***) Hradszky uvodí údaje, dľa ktorých poluterančené cirkvi na Spiši r. 1656 počaly uvádzat do svojich kostolov nemecký jazyk, a tátó novota sa

29. §. Zpomedzi neslovenských národností východoslovenského územia treba spomenúť Nemcov a Maďarov. Nemci sú dosť pozdní preťahovalci, a dejiny ich tunajšieho pobytu sú dostatočne známé v slovenskej písbe. Inakšie sa má vec s Maďarmi. Na východoslovenskom území užšom, a od neho na polnoci, vonkocom nie maďarských dedín a slovenskí spisovatelia zatvárajúce s prítomnosťou na minulosť myslia, že *ib ib na rečenom území ešte nikdy ani nebolo.* Čez túto otázku sa nesmiem prešmyknúť. Tu sa musia dôlezité zjavy náležite objasniť.

30. §. Na východoslovenskom území, hlavne na užšom, je veľa dedín, ktoré už v starej dobe objavujú sa maďarskými menami. Najviac ich je v abaujskej stolici. Tu máme už z r. 1143 zvest o obci *Széplak*, v listinách „Ciploc“, na jazyku terajšieho jej obyvateľstva *Siplak*, vidz Slov. Let. V., 305., 311. Siplak je čistá dedina slovenská: čitateľ najde tu rečovú ukážku z nej. V tomto okolí je veľa slovenských dedín, ktoré nemajú slovenské meno, na pr.: Tejkos (m. Tökés), Aranidka (m. Aranyidka), Čontošfala (m. Csontosfalva), Gecia (m. Gecse), Giňov (m. Gönyű), Kišida (m. Kisida). Mindszent (m. Koksó-mindszent), Žebeš (m. Zsebes). Či boli pôvodne maďarské a sa poslovenčili? Môže byť, že je tak. Ved v abaujskej stolici, blízko ku spomenutým obciam slovenským, máme i dokumentárny príklad takého hromadného odnárodenia obcí, ale v tomto prípade obcí pôvodne nemeckých v prospech maďarskej národnosti. A sice: Z „Regestrum de Várad“ 1201—1235 vypísal Jacobský (v Slov. Let. V., str. 313): „Hosti královnej zo župy Nového hradu (Abaujvár), t. j. Nemci z 10 osád, ktoré sú menujú: Felnemet, Cüzeppnemet, Olugnemet (= Alynémet). Puruen (= Perény), Guncy (= Göncz). Uruzca (= Gönc Ruská). Uigl (= Visoly). Egyházasuisl, Cece (= Kéked). Dubycia (= Dobsa). Všetky samé maďar. osady v Abaujskej.“ Z takýchto a podobných prípadov, akých je v Uhorsku dosť, odvodil som svoje poznanie, vyslovené v spise „Slováci a ich reč“, na str. 103—104, ktoré znie takto: „Z poznania . . . a preskúmania topografického materiálu . . . dozrelo

rýchlo ujala vo všetkých poluteránených cirkvách. Pre slovenské obyvateľstvo zaviedly sa *slovenské bohoslužby*. Zpomedzi cirkví slovenských, ktoré patrily do Bratislav, iba jedna zostala interánskou: Švabovce. Ostatné sa navrátily do kat. cirkví a prijaly reč latinskú. (Velbachy, Odorín, Štvartek, Hrabušice, Harikovce atď.). (A XXIV. kir. pléb. testv., str. 62.)

v mojej duši presvedčenie, že sa obydenie Uhorska za príchodu Maďarov cele inakšie stalo, než to vykladajú kronikári a po nich všetci historici, či maďarskí či slovenskí... Na území, o ktorom tu rozprávam, istotne bývali Maďari a Slovania miešaní so sebou: *kde boli Maďari silnejší, tam prirodzeným poriadkom veci podlahli ich etnografickej sile Slovania, a kde boli Slovania silnejší, tam sa Maďari poslovančili*“ atd. Aj Nemci hore vypočítaných obcí podlahli tomuto prírodnému zákonom; tým istejšie, lebo už maďarské mená tých obcí preukazujú, že bolo v nich obyvateľstvo miešané: nemecké i maďarské. V Siplaku a v ostatných dedinách jeho okolia, ktoré majú maďarské mená, mohlo byť obyvateľstvo miešané: maďarské i slovenské. A Slováci prevážili v obciach, lebo boli silnejší...

31. §. Prejdime do šarišskej. Uvážme listinu z XIII. stoletia, ktorú z Mon. Hung. Hist., VIII., 4 uvodí Sas. Let. (IV. 285).

„R. 1261. Štefan, mladší kráľ, daroval istú zem v okolí Soouaru, kde je založený chrám sv. kr. Vladislava, grófovi Echy a rozkázal ho uviesť skrze Tecusa, župana šarišského. Hranice tej zeme počali východne na moste rieky *Taarcha* a tiahly k *Scylospotoku*, odtial k studni *Burcut*, odtial dolinou na ľavo tiahly k vrchu, kde južne boli tri krížom označené buky; odtial tiahly do doliny *Ereuspotok*; odtial hore k ceste, ktorá severne viedla k dvom starým kopcom: odtial vedľa lesa vrškom východne k žriedlu *Toplo* a riekou *Toplo* tiahly dolu dolinou k rieke *Taarcha* a tou riekou k prístavu pod mlynom Michala; odtial preišly k východu na cestu, ktorá ide trochu lúkou a vstupuje do *mlaky* (*Malaca*), prez ktorú išlo sa k rieke *Scukcha*, ktorá padá do *Taarchy*, až k horespomenutému mostu.“

Tu čítame miestopisné názvy ako *Soouar* = Sóvár, *Taarcha* = Tárca, *Scylospotok*, *Ereuspotok*. Meno *Burcut* tu vypúšťam, o tom mám svoj vlastný názor, ktorý podám na svojom mieste. Sóvár dosiaľ menujú Slováci po maďarsky, a sice: Šomvar; *om* je náhradou za dlhé ó ako v mene Nongrád m. Nógrád, v slove longoš m. lágós (ló) atp. *Niederle* („Národopisná mapa uherských Slovákov“; Praha 1903; kde neuvádzam spis pri Niederlemu, všade rozumej túto „mapu“), menuje Šomvar: *Slaná*, to je pravda, ale ninc tak povedali v Šomvari a v jeho okolí, že „níchto ľehutori „Slana“. V najbližšom susedstve so Šomvarom ležia obce *Kelemeš* a *Šebeš*.

Obidve této obce sú bez slovenského mena. Čo sa týče Šomvaru, podotýkam, že sa úradne menuje *Tótsórár*, ale tento názov je nie príliš starý, čo vidieť aj z toho, že v uvedenej listine z XIII. storočia nemá toho prívlastku. Zo samého prívlastku „magyar“ alebo „tót“ nesmie sa nikdy s istotou zatvárať na pôvodné obyvateľstvo. Ten prívlastok mohol sa vyvinúť inakšie. Tak nesmieme zatvárať ani na pôvodné obyvateľstvo slovenské Šomvaru preto, že sa volá úradne: *Tótsórár*. Pri rozhodovaní treba uvážiť aj iné okolnosti. Že jaká obozretnosť je tu potrebná, o tom svedčí na pr. to, že na polnoč od Šomvaru jest Tótraszlavica a Magyarraszlavica, ale — v obidvoch sú Slováci.

Majúc ohľad na to, že v spomenutej listine vymedzujú sa aj hranice madarskými miestnymi názvami (Scylospotok, Ereuspotok), dalej že obce Šomvar, Kelemeš, Šebeš nemajú dosiaľ slovenského názvu, smie sa zatvárať, že na tomto priestore osadili sa pôvodne aj Maďari, ktorí sa poslovenčili.

Osady s takými madarskými menami, ktoré prešly aj do slovanského obyvateľstva, nie sú v Šarišskej príliš zriedkavé. Uvodím z toprianskeho okresu také, o madarskosti ktorých sa nedá pochybovať, ale dopúštam, že sú nie z najstaršej doby: Körösfő = Kereštej, Nádfő = Nadfej, Fias = Fijaš, Györgyös = Dzurdzoš, Mátyáska = Mataška. Všetky této osady majú po málo duši, iba Kereštej má 305, Nadfej len 72, z čoho sa smie zatvárať na ich mladší pôvod. V Kerešteji bývajú poslovenčení Rusi, v Nadfeji Slováci. Korabinszky má v svojom Lexicone (1786): Nádfő, ale Körösfő.

Je veľmi pozoruhodná vec, že meno Šarišskej rieky *Torisy* objavuje sa už v najstarších listinách, i v uvedenej hore, podobou jej terajšieho madarského mena *Tárca*.

O tom už bola reč, že slovenské meno Šarišského zámku, od ktorého sa nazvala stolica, zdá sa svedčiť proti madarskosti mena „Sáros“ (vysl.: Šároš). Z hľáskoslovných pravidiel východoslovenskej reči a slovenskej reči nedá sa totiž odôvodniť priemena madarskej formy „Šároš“ na slovenskú formu „Šariš“. Ale by bol stranným, keby tu zamlčal, že mená honov mestečka Veľkého Šariša, nad ktorým sa vznášajú srúcaniny zámku Šarišského, zdajú sa dôvodit, že v bezprostrednom okolí zámku žili Maďari. V mestečku Veľkom Šariši znajú popri iných aj takéto názvy honov: Fejdelemka (teraz vyslovujú: Fedelenka), Kovácshegy (teraz: Kováčheda),

Hosszúréti (teraz: Husoser), Čikoš, Bikoš (vari: Bikáš?), Kanás a, čoho si dobre všimni, — Šarošpotok! Této mená som si zaznačil od miestnych obyvateľov r. 1898.

32. §. Jozef Hradszky (A XXIV királyi plébános testvérülete atd. Miskolc 1895, str. 31) spomínajúc, že nemeckí prisahovalci za času Gejzu II. (1141—1161) viac než pravdepodobne priviedli so sebou na Spiš aj svojich vlastných nemeckých kňazov, lebo takých kňazov potrebovali, ktorí v ich materinskej reči mohli vybavovať svoje duchovnícke povinnosti, vyslovil sa takto: akkoríban ugyanis a Szepességnak *csak magyar és szláv nemzetiségi lakói voltak*, t. j. že vtedy na Spiši bývali *iba Maďari a Slovania*. To sa pofahuje na dobu 1141—1161. Dla Hradského prvý raz výslovne spomínajú sa Maďari na Spiši iba v listine z 1280.*) A vo svojom spise „Szepesvm. helységn.“ (str. 16) pomenoval aj kraj, v ktorom sa prví Maďari hromadne usadili, a sice pomenoval ho na základe listiny, ktorá sa opatruje v archíve mesta Popradu pod č. 1.

Dla tej listiny osadili sa boli Maďari na pravo od rieky Popradu až po Ščavnik. Ich územie menuje sa v listine „szék“-om **)

*) „A magyarokat a Szepességen legelőször egyik 1280 évi tizedszerződési okmány említi. Idézett okmányban világosan mondhatik: „Sicut Hungari et Scлавi suas erogant Decimas in toto territorio Scepusiensi.“ (Fejér cod. V., 3., 41.). Ezen oklevélból kitűnik, hogy egykor a szlávok, németek és latinkon (!) kívül magyarok is laktak a Szepességen. (Hradszky. A XXIV kir. pléb. testv., str. 323.)

**) „Megyénk multjának mezején tett legnagyobb kutatásokból... bebizonyult, hogy a Szepesség egyik részét magyarok lakták. Poprád városa levéltárának I. sz. okmánya szerint bizonyos, hogy a Poprád folyó jobb partján fekvő terület egészen Sávnigig „Szék“-nek hivatott s magyarok által volt benépesítve. Ezen magyar telepítvény azonban a tatárbetörés következtében annyira gyengült, hogy később csakis a „X ländzsások kerületetére“ szoritkozott, mik a többi třesem maradt részébe a szlávok telepedtek le.“ Hradszky J. Szepesvm. helységn. 16). — Maď. „szék“ znamená „sáros, posványos helyet“ — blatné, močaristé miesto, vidz v Ethnographii z 1890 stranu 355. V tom význame je „szék“ časté v starých listinách. Tam sa uvodí aj z Liptova prípad: Zeek-patak. Št. Mišik uvodí so spišského územia: Zeek i Zlathwyna (= Slatvín) z listiny z r. 1545. (Sbor. Mus. Slen. 1897, 229); Hradszky (Szepesvm. helységn. 78) uvodí z r. 1463: Zeekfalva — Slatvín. To sa potvrdzuje skutočným stavom vecí, „slatiná“ (pôvodne slaná zem) je dla Kottovho Slovníka: miesto bařinaté, zvláště, kde se rašelina dobývá, a „slatiná“ — louka na slatinách,

Títo prví Madari na Spiši veľmi vraj oslabli následkom tatárskeho vtrhnutia, tak že sa neskôr iba na obvod „X kopijníkov“ obmedzovali a na ostatku prázdnego priestoru osadili sa boli Slovania.

Skutočnosť nás o tom poučuje, že na spomenutom území niet teraz Maďarov, ba že dedín maďarských niet na celom území spišskom. Ale nám ide o poznanie národnostných pomerov na území spišskej stolice v prvých stoletiach kráľovstva uhorského a o zistenie toho, či tam boli Madari, či nie. Ak chceme objasniť minulosť východných Slovákov, musíme jasne vidieť do dávnovekosti. Ak chceme priпустiť, a pravdepodobne musíme to priпустiť, že sa východní Slováci od nevýchodných úplne oddelene a samostatne rozvíjali, tak musíme aj to vedieť posúdiť, či a ako im bolo možné bezprostredne brať do svojej reči špeciálnosti maďarské, jakými sú „valal“, „falat“, „orsácky“ atp., o ktorých málo vieme alebo zhola nič nevieme v nevýchodnej reči slovenskej.

Ked sa dobre rozhľadíme v XIII. storočí, budeme môcť dať povedať aj o spišských Maďaroch XIII. storočia. Títo Madari patrili dľa Hradského do okresu spišských desať kopijníkov či do Malej stolice spišskej.

Hradszky („A szepesi tiszlandzsások széke“, str. 164—176) podáva menošlov nadžupanov a iných úradských Malej stolice spišskej z doby 1240—1802, zostavený zo zápisnic Malej stolice spišskej, zachovaných v archíve spišskej stolice. V dobe 1240—1300 sú tam této osoby: *Arnold*, nadžupan okolo r. 1240; *Bald* (Balduin), komorský gróf a nadžupan v r. 1292—1300; *Detrik*, nadžupan zvolenský a spišský v r. 1256—1262; *Elias* (Hradszky píše: Éliás), saský gróf a spišský nadžupan; *Istrán* (ale ako je písané to meno v pôvodine?), spišský kastellán a nadžupan v r. 1262—1263; *Kuzel* alebo *Kulucz*, spišský kastellán a nadžupan r. 1284; *László*, nadžupan v r. 1278—1282; *Lörinc*, nadžupan r. 1273; *Mihály*, nadžupan v r. 1263—1273; *Moys* (Mózes), spiš. kastellán a nadžupan r. 1275.

Zpomedzi tu uvedených miest sú bez odporu nemecké: *Arnold*, *Bald*, *Detrik* a vari aj *Moys*, ak toto meno bereme za skrátené

Moorwiese. „Slatina“ je známe slovo aj u poludňajších Slovanov, ale v pôvodnejšom význame. Karadžić píše o ňom vo svojom slovníku: „Gdje izvire ili pišti voda slana ili nakisela, te dolazi stoka i liže, i po tome se mnoga sela tako zovu“...

krstné meno z nem. Mois-es a nie z gréckoslovanského Mojs-ej alebo práve z latinskoslovanského Mojš-iž. Z krstných mien Ěliás, István, László, Lőrinc, Mihály preto sa nedá nič zatvárať, lebo sú písané novovekým madarským pravopisom, a Kuzel-Kulucz mal byť Kún.

Ak této osoby, postavené v čelo Malej stolice spišskej, obydlenej dľa Hradského Madarmi, svojimi osobami spolu národnostný charakter svojho obyvateľstva predstavovali, tak to obyvateľstvo nemohlo byť čire madarské. Dľa uvedených mien mohli by sme vôbec aj pochybovať o tom, že v Malej stolici spišskej bývali Maďari. Ale sú iné stopy, ktoré nám kážu veriť, že v Malej stolici spišskej museli bývať už v XIII. storočí Maďari.

Ked sa preberáme sbierkou miestopisných mien stolice spišskej, ktorú podal Hradszky v „Szepesvm. helységn.“, zbadáme veľmi častý zjav, že sú madarské mená tvorené: z prvotných podôb slovanských. Najdeme tam madarské mená: Baldóc, Beharóc, Brutóc, Buglóc atp. a znalec na prvý pohľad vidí, že sú madarské formy tvorené zo starších i teraz živúcich slovanských: Baldovce, Beharovce, Brutovce, Buglovce. Z 25. §-u sme videli, že v XIII. storočí bol ešte na Spiši silný slovanský vliv, čo sa týče miestopisných názvov . . .

Vychodiac z tohto poznania, musíme uznáť, že na území „Malej stolice spišskej“ už ani v najstaršej doviednej dobe nedá sa zistit podobný vliv slovanský. Najstaršia listina, ktorá nám podáva názvy obcí z Malej stolice spišskej, je z r. 1280. Z nej vyčítal Hradszky této názvy: Betlenfalva, Csontfalva, Miklósfalva a Lökfalva. Sú to názvy čiste maďarské, ktoré čo do tvorenia nemajú nič spoločného so známymi slovanskými názvami tých obcí: Betlanovce, Čenčice, Miklušovce, Levkovce.

Zistiac takto na rečenom území vliv maďarský v XIII. storočí, pre úplné a dokonalé poznanie vecí dokladám, že sa tým nepodvratia možnosť, že medzi statkármi „Malej stolice spišskej“ už v najstaršej dobe aj Slovania boli. Už aj zpomedzi štyroch zakladateľov uvedených obcí je jedon slovanského pôvodu. Meno Lök je totiž písavané formou: *Lewk*, a obec formou: *Lewkfalva* (Vidz Hradského „Szepesvm. helységn. 48.“); že Hradszky nesprávne číta Lewk za Lök, o tom nás poučuje slovanské meno tej obce: *Levkovce*, ktoré sa mohlo utvoriť jedine z mena *Levko* (z Lök by bolo: Lekovce!). Hradszky uvodí to meno (tiež tam) aj takto písané *Levk*: Levk aj Lewk uvodí z r. 1280, tedy z toho istého roku, z ktorého *Lökfalva*.

Slovanské názvy rečených obcí vyskytujú sa len stoletiami neskôršie . . .

Treba je tedy dopustiť, že na území Malej stolice spišskej bývali už veľmi dávno Maďari, v XIII. storočí ich obce maly ešte len maďarské mená, ale Maďari, súčtu v menšine v srovnani so slovanským obyvateľstvom, podlahli osudu národných menšíň, a konečne vliali sa do slovanskej väčšiny.*)

33. §. O národnostných pomeroch zatoplianskej čiastky východnoslovenského územia nemôžem tu podrobne rozprávať. Tu je predovšetkým treba do čista dovest: pokiaľ sahali Rusi na poludnie pred príchodom Maďarov a pokiaľ sahalia na polnoc tí poludňovi Slovania, ktorí vtedy bývali medzi Dunajom a Tisou, (a ktorých Šafárik menuje Bulharmi).**) Styky týchto obidvoch slovanských národností treba totiž hľadať práve na tomto území. Ale o tých veciach môže byť reč iba v IV. oddelení tejto práce.

*) V menoslove nadžupanov a úradských Malej stolice spišskej nachodíme aj také priezviská, ktoré nepovstaly na území východnoslovenského nárečia. Z nich musíme zatvárať, že sa ich vlastníci len dosťahovali na územie východno-slovenské. Stretáme sa tam s priezviskami takých Ľudí, ktorí sa vystahovali z nevýchodného Slovenska. Príklady: Lehota a Lehótsky (na východno-slovenskom území niet Lehót, priezisko Lehota—Lehótsky nemohlo teda tam povstať), Okoliesány (Okoličné je v Liptove), Szelecky (na východno-slovenskom území užšom, do ktorého náleží Malá stolica spišska, niet Seliec), Szent-Iványi (na tunajšom území niet ani Svätého Jána ani Svätých Jánov), Turesányi (Turčany v Nitr.), Záboršký (Záborie v Tur.) atd. V XVI.—XVIII. storočí nebolo vandrových páнов. Stolice iba svojich pánov stavali za úradníkov. Hore spomenutí jednotlivci spojeniutých nevýchodnoslovenských familií boli tedy statkármi na Spiši. Ostatne ich mená obiehajú aj v poplatkových lajstoch Malej stolice spišskej, podaných z XVI.—XVIII. storočia. Hradským na str. 184. a nasl. v spise „A szep. tiszländzs. széke“. Keď povážime, že v XVI.—XVIII. storočí nevýchodnoslovenskí statkári odnášali sa k slovenčine veľmi príchylne, smeli by sme dopustiť aj to, že stopy maďarské v Malej stolici spišskej ani oni pomáhali zahľadzovať.

**) I. Filevič nechce o tom vedeť, že by na území medzi Tisou a Dunajom Bulhari bývali pred príchodom Maďarov. Vo svojom diele „Istorija drevnej Rusi“ (L. Varšava 1896) posúva hranicu ruskej národnosti na spomenutom území až potiaľ, pokiaľ bolo obývateľné. Na str. 71. píše totiž: „Imenno etot charakter ugorskoy nizi, někogda služivšej dnom ozera, dajot nam pravo sčítati jeho jedinštvennoj granicej našej Karpatskoj territorii.“

Terajšie národnostné pomery východoslovenského územia.

34. §. Na východoslovenskom území bývajú: Slováci, Poliaci, Nemci, Rusi a Madari. V mestách a mestečkách bývajú pomiešaní. Prostredkovacou rečou medzi nimi, nielen v mestách, ale na celom území, je reč slovenská.

Do podrobna podám všetko, čo je treba vedef o obydení spo-menutých národností a o ich vzájomnom pomere ku sebe.

Slováci.

35. §. Slováci bývajú v nasledujúcich, zemopisne súvislých obciach a osadách:

Abrahamovce a Pikovce, Abrahamovce v Šar., Abranovce, Adidovce, Andrašovce v Šar., Araňidka, Babie, Bačkov, Bačkovik, Bajerov, Bakša, Baldovce, Balpotok, Baňa v Šar., Banka (adm. prid. k Vinnému), Banovce, Baranč, Barca, Bardijov, Bartošovce, Baška, Baškovce v Ung., Baškovce v Zempl., Batizovce, Bdzinov, Beharovce, Belá Košická, Belá na Ciroche, Belža, Beňákovce, Benkovce, Bernatfalva, Bertotovce, Betlanovce, Bežovce, Bijacovce, Bystré Topl., Bočiar, Bodolak, Bodzašujlak, Bogdanovce (adm. prid. ku Garbovciam), Bohdanovce, Bošiarov, Bologd, Božčice, Bracovce, Brecijovce, Brekov, Brestov v hum. okr., Brestov v ntoris. okr., Brezov, Brezovica, Brutovce, Bucloviany, Budkovce, Budzimir, Bugľovce, Bujakov, Bukovec v Ab., Bunecice, Bunkovce, Buzafalva, Bužinka, Cahanovce, Ceplica, Cepličany, Ceplička, Černina, Cibava, Cižacie, Čaj Nižný, Čakanovce, Čarné v Zempl., Čečehov, Čekľov, Čelovce v Šar., Čelovce v Zempl., Čemerné Pusté, Čemerné Vranovské, Čenčice, Červenica v ntoris okr., Červenica vo vtoris. okr., Čičava, Čontošfalva, Dalecice, Danišovce, Dargov, Davidov, Demiata, Dluhé Kolčové, Dluhé na Ciroche, Dluhé Vranovské, Dluhé Zbudzské, Dluholuka, Dobrá, Doľany, dolina Suchá, Domaňovce, Domaša Malá, Domaša Veľká, Ďordošík, Drinov, Dubinné, Dubník, Dubovica, Dubrava, Dubravka v Zempl., Dukovce, Ďur, Dvorce, Dvorianky, Dzačov, Dzapalovce, Egreš, Erdička, Falkušovce, Far kašovce a Levkovce, Fekišovce, Filice, Fincice, Fišar, Fizer, Folkmár M., Folkmár Veľký, Fričkovce, Fričovce, Fulánka, Gaboltov, Gajdoš, Ganovce, Garaňa, Garbovce a Bogdanovce, Geča, Gergelak, Gerlachov v Sp., Giňov, Giraltovce, Gombošovce, Graňč a Petrovce, Gromoš, Gružovce, Guľvas, Hadušovce, Hamborek, Hamre Košické, Hamre pri Vyš. Remetách, Haniska v Ab., Haniska v Šar., Hankovce v Šar., Hankovce v Zempl., Hanušovce v Šar., Harakovce, Harhaj, Harhov, Harihovce, Harnutovce, Haršag,

Hatalov, Hažgut Nižný a Vyšný, Hažin v Ung., Hažin v Zempl., Hažlin, Hencovce, Hendrichovce, Herchnicht, Hermanovce v šir. okr., Hermanovce v topľ. okr., Hervartov, Hiľov, Hlinné, Hnilčík, Hnojné, Hodkovce, Holoház, Horka (adm. prid. k Landžašfale), Horňa, Hozelec, Hrabkov, Hrabovec v Šar., Hrabovec Zbudzský, Hrabovec v Zempl., Hrabsice, Hradky, Hradisko v Sp., Hranovnica, Hrašovík, Hrišovce, Hrožník, Hrubov, Hrušov Nižný, Hrušov Vyšný, Hrušov v Sp., Hudcovce, Husak, Husovce, Huta Roľova, Huta Saláňska, Huta v Ung., Hutky Nižné, Hutky Vyšné, Huvíz, Chabzany, Chlivišče, Chmeľov, Chmiňany, Chomec, Choňkovce, Chrás, Chrastné, Iliašovce, Imrichovce, Išťavaňovce, Jablonie, Jablunov, Jaklovce, Jakuboviany v šir. okr., Jakuboviany vo vtoris. okr., Jamník, Jankovce, Janov, Janovce v Spiš., Janovce v Šar., Janovík, Jarovnice, Jastreb v Zempl., Jastrebie v Ung., Jeňačovce, Jenkovce, Jesenov v Ung., Jesenov v Zempl., Jovsa, Kačanov, Kahanovce v Šar., Kahanovce v Zempl., Kajňa Slovenská, Kakašovce, Kašava, Kalnist, Kalša, Kaluša, Kamenica Niž., Kamenica Vys., Kamenica v Šar., Kamenica v Zempl., Kaminka v Zempl., Kapitula Sp., Kapušány, Karčava, Karná, Kašarovce, Katune, Kavečany, Kazimir Veľký, Kazimir Malý, Keľča, Kelemeš, Kendzice, Kerestur, Kereštej, Kesag, Kišida, Kišovce (adm. prid. k Landžašfale), Kladzany, Klečenov v Ab., Klečenov v Zempl., Klekočov, Klembarek, Kluknava, Klušov, Kobile, Kochanovce, Kojecice, Kokiňa, Kolbacy, Kolčov a Končany, Kolenovce, Kolibabovce, Komariany, Komarov, Komarovce Sobranské, Komloš, Končany (adm. prid. ku Koččovu), Koňuš, Kormiany, Korytník, Koromľa, Koscelany Kecerovské, Koscelany Sentistvánske, Koškovce, Koterbachy, Kračunovce, Kraľovce, Krasnovce, Krašok, Kraviany v Spiš., Kraviany v Zempl., Kristy, Krivé v Zempl., Kriviany, Krivošany, Križoviany, Krompachy, Kručov v Šar., Kručov vo vran. okr., Kubachy, Kučín v Šar., Kučín v Zempl., Kudlovce, Kuková, Kurima, Kusin, Kuzmice, Kvačany v Šar., Kvákovce, Lackovce, Lačnov, Lada, Ladičkovce Niž., Ladičkovce Vyšné, (Landžašfala*), Lascov, Lastomír, Lastovce, Laškovce, Lazany, Lekart, Lemešany, Lengvarty, Leskovec, Leskoviany, Lesné, Letanovce, Levkovce (adm. prid. k Farkašoviam), Levoča, Ličartovce, Lipiany, Lipovce, Lipovec, Lodziná Veľká, Lopuchov, Lorinčík, Ložin, Lubiša, Lubotíňa, Lubovec, Lučivná, Lučka v Sp., Lučka v topľ. okr., Lučka v vtoris. okr., Lučky v Ung., Lukačovce, Lukavica, Lužany v šir. okr., Lužany v topľ. okr., Macijovce v novovesskom okr., Machalovce, Majirovce, Maľčice, Maloveska, Margecaný, Marhaň, Markovce, Markušovce a Šćepanovce, Matašovce v Zempl., Medzany, Megeš, Meglisov, Mengušovce, Merecice, Merkovce Nižné, Merkovce Vyšné, Merník, Mičákovce, Michalany, Michalok, Miklušovce (adm. prid. k Landžašfale), Mindsent, Misla

*) Spoločné meno piatich administratívne spojených, tu osobite udaných obcí v spiš. stol.

Nižná, Misla Vyšná, Mislava, Mislina, Močariany, Močarmany, Močidlany, Modra v Zempl., Mokroluh, Mošurov, Mudrovce, Muroviany, Naciňova, Nadfej, Nadoždž, Namešany, Naršany, Nemcovce Kapuš., Nemcovce Topl., Nemecké Nižné, Nemecké Vyšné, Novačany, Obišovce, Očvar Nižný, Očvar Vyšný, Odorin, Ohradzany, Olcnava, Olšavce, Olšavka v Sp., Olšov, Olšoviany, Ondrej Sv. (adm. prid. k Landžašfale), Opaka v Ab., Opaka v Sp., Opatská (strana Siplaka), Opatské, Opinná, Ordzoviany, Orechová, Oreské, Orkucany, Oružin, Osikov, Ostrov, Ostroviany, Ovčie, Ozorovce Malé, Ozorovce Veľké, Pakostov, Palín, Papin, Parchoviany, Paviany, Pavlovce Kapušianske, Pavlovec Kecerovské, Pavlovce v Ung., Pcičie, Peklany Kecerovské, Peklany Pillerovské, Peklany Usovské, Petejovce, Petkovce, Petrikovce, Petrovce (adm. prid. ku Graňču), Petrovce v mich. okr., Petrovce v stropk. okr., Petrovce v Šar., Petrovce v Ung., Petroviany, Píkovec (adm. prid. k Abrahamovciám), Plaveč, Plavnica, Plechocice, Ploské, Podhorodie, Podhradie Spiš., Podhradzík, Podproč, Pokrivnica, Poľakovce, Poľanka Sečovská, Poľanka Tovarnianska, Poľanka v Ab., Poľanka v Ung., Poľanovce, pole Pusté, Poloma, Polov, Pongracovce, Poproč, Porostov, Poruba Kamenná, Porubka v hum. okr., Porubka v sobr. okr., Porubka v topł. okr., Postrednevska, Poša, Pozdišovce, Prafundorek, Prešov, Prikopa, Primovce (adm. prid. k Landžašfale), Proč' Ptačkovce, Pušovce, Radačov, Radvanovce, Rakovec, Rankovce, Raslavice Mad., Raslavice Slovenské., Ratvaj, Rebrin, Reka v Ab., Remety Blatné (Nižné), Remety Vyšné, Riepaše Vyšné, Revišće Nižné, Revišće Vyšné, Richnava, Richvald v Šar., Rybnica Nižná, Rybnica Vyšná, Rokycany, Rokytov v Šar., Roškovce v Sp., Roškoviany, Rovné v Zempl., Rozhanovce, Rudľov, Rudno v Ab., Ruskov v Ab., Ruskov Malý, Ruskov Veľký, Ruskovce, Sačurov, Sakal, Sečovce, Sedlice, Sedliská, Sedzikart, Sejkov, Seňakovce, Senné v Ung., Sentuš, Silvaš, Siplak, Sitnica Niž., Sitnica Vyš., Skaroš, Skrabské, Slacvina, Slavkov Nižný, Slavkov Vyšný, Slavkovce, Slipkovce, Slivník M., Slivník Vel., Smiľno, Smižany, Snina, Sobinov, Sobrance, Sokol, Sopkovce, Stanča, Stankovce v Zempl., Staré, Stracené, Strajňany, Stražské, Stretava, Stretavka, Stulany, Suché, Sul, Sveržov, Sviňa, Svinica, Šaca, Šalgov, Šalgovík, Šamudovce, Šariš Malý, Šariš Veľký, Ščavník v Sp., Ščepanovce (adm. prid. k Markušovciám), Šebeš Nižný, Šebeš Vyšný, Šenviz, Šiba, Šinglar, Široké, Šomvar, Štefanovce v Šar., Štílbach, Štola, Štvartek, Šuňava Niž., Šuňava Vyš., Švaby, Švabovce, Tarhovišče, Tarnava, Tarnov, Tašola, Tegeňa, Tejkeš Nižný, Tejkeš Vyšný, Terakovce, Terňa, Ternavka, Terscany, Tchorovce, Tolčemeš, Tomašovce v Sp., Topoľany, Torisa, Tovarné, Trebejov, Trebišov, Trepec, Triscané, Trujčany, Tuhrinná, Tulčík, Turcovce, Turiany, Tušice, Ubrež, Udavské, Ujsalaš, Ujvaroš, Ulož, Upor, Vagaš Kapušiansky, Valkovce v Ab., Vaniškovce, Varhaňovce, Vechec, Veľbachy, Veľopole, Verbovec, ves Bardiovská Nová, ves Drinovská Nová, ves Košická

Nová, ves Pečovská Nová, ves Ruská Nová, ves Spišská Nová, ves Sviňská Nová, ves Tušická Nová, Vicez, Vidernik, Vikartovce, Viľkovce, Vinné a Banka, Višňov, Vitkovce, Vysoké v Šar., Vyšoké v Ung., Vlača, Vlachy Sp., Vojčice, Vojkovce, Vojnecina, Vola Jakubova, Vola Juskova, Vola Nižná, Vola pri Laborci, Vola Vyšná, Volové Slov., Zahor, Žalužice Malé, Žalužice Veľké, Zamutov, Zavada v Spiš., Zavadka v Ung., Zavadka v Zempl., Zbehňov, Zborová, Zbudza, Zdoba, Zdravce v Sp., Zdravce v Šar., Zlaté, Zlatník, Zubné, Žakarovce, Žalobin, Žbince Malé a Veľké, Žbince Veľké (adm. prid. k Malým Žbinciam), Žebeš, Žegňa, Žehra, Železník, Želmanovce, Žipov v seč. okr., Žipov v Šar., Žipov vo vran. okr., Žirovce, Žubčany. Spolu: 679 obcí a osád. Súhrnným počtom obyvateľov 387.000 duší.

Územie, na ktorom sa rozprestierajú hore vypočítané obce a osady, je územím východoslovenskej reči. Od neho rozoznávam územie vlivu východoslovenskej reči, vidz 1. §.

36. §. Územie východoslovenskej reči zaviera sa nasledujúcimi obcami a osadami:

Idúce polnočnou hranicou od Popradu až po Ungvár: Ganovce, Hozelec, Farkašovce, Viľkovce, Hradzisko v Sp., Dvorce, Zavada v Spiš., Repaše Vyš., Brutovce, Slavkov Niž., Vysoké v Šar., Hamborek, Brezovica, Poloma, Zdravce, Šenviz, Pusté pole, Gromoš, Plavnica, Plaveč, Lobotiňa, zas Pusté pole, Kamenica v Šar., Lučka vo vtor. okr., Lipiany, Červenica vo vtor. okr., Pečovská Nová Ves, Sobinov, Tolčemeš, Bodolak, Balpotok, Mošurov, Demiata, Slovenské Raslavice, Vaniškovce, Osikov, Fričkovce, Bartošovce, Herchnicht, Šiba, Hervartov, Richvald v Šar., Bardijov, Mokroluh, Rokytov v Šar., Tarnov, Sveržov, Gaboltov, Zlaté, Zborová, Smiľno, zas Zborová, Dluholuka, Bardijovská Nová Ves, Komarov, Hažlin, Hrabovec v Šar., odtiaľto ide hranica pobrežím Tople: Poľakovce, Dubinné, Kurima, Kučin, Porubka v topł., okr., Harhaj, Kručov v Šar., Marhaň, Iascov, Brezov, Kaluist, Lužany v topł. okr., Giraltovce, Kračunovce, Železník, Mičákovce, Babie, Vlača, Megeš, Hanušovce, Bystré Topł., Čarné v Zempl., Skrabské. Odtiaľto nejde už hranica tokom rieky Tople. Nasledujú obce (osady): Dobrá, Trepec, Keľča, Petejovce, Turiany, zas Keľča, Dzapalovce, Sitnica Niž., Sitnica Vyš., Hrožnik, Petrovce v stropk. okr., Pakostov, Hrubov, Hrabovec Zbudzský, Dluhé Zbudzské, Krivé v Zempl., Papin, Zubné, Adidovce, Snina, Belá na Ciroche, Dluhá na Ciroche, Modra v Zempl., Kamenica v Zempl., Kaminka v Zempl., Pcičie, Chomec, Porubka v hum. okr., Vinné a Banka, Kaluša, Klekočov, Kusin, Jovsa, Remety Vyš., Hanre pri Vyš. Remetách, Rybnica Vyš., Chlivišče, Podhorodie, Choúkovce, Koňuš, Prikopa, Porubka

v sobr. okr., Kolibabovce, Koromľa, Huta v Ung., Petrovce v Ung., Husak, Karčava, Nemecké Vyš., Ungvár.

Idúc poludňajšou hranicou od Popradu až po Ungvár: Ceplica, Batizovce, Gerlachov v Sp., Štola, Mengušovce, Lučivná, Šuňava Vyš. i Niž., Vikartovce, Kraviany, Kubachy, Hranovnica, Stracené, Imrichovce, Ištváňovce, Hnilec, Štilbach, zas Hnilec, Hnilčík, Kotterbachy, Macijovce, Chrasc, Vitkovce, Olenava, Kolenovce, Krompachy, Žakarovce, Margecany, Jaklovce, Folkmár Veľký, Folkmár Malý, Prafundorek, Araňidka, Reka v Ab., Poproč, Rudno v Ab., Novačany, Hodkovce, Bukovec v Ab., Baška, Lorinčík, Kišida, Šaca, Bužinka, Sakal, Bočar, Belža, Giňov, Nadoždž, Skaroš, Holoház, Fizer, zas Skaroš, Huta Salancká, Silvaš, Kuzmice, Lastovce, Kazimir Veľký i Malý, zas Lastovce, Klečenov, Baranč, Bodzašujlak, zas Baranč, Garaňa, Petrikovce, Maťcice, Markovce, Slavkovce, Strešavka, Stretava, Pavlovce Kapušianske, Tegeňa, zas Pavlovce Kap., Vysoké v Ung., Bežovce, Lekart, zas Bežovce. Zahor, Ungvár.

Pripomienutie 1. K územiu východoslovenskej reči prilúčené sú len také súvislé obce (osady), ktoré majú relatívnu väčšinu slovenskú, t. j. v ktorých majú Slováci viac duší, než jednotlive počtané inorečové národunosti. Ostatné prípady mnohojazyčnosti sú zriedkavé v obciach a v osadách východoslovenského územia užšieho. Hlavne v mestách býva mnohojazyčné obyvateľstvo, a tu, vyhľadávajúc relatívnu väčšinu, opíral som sa o výsledky úradného popisu z r. 1900. Ja som nie toho vinou, že sú té výsledky nie všade prajné slovenskej národnosti. Ale niet príčiny, aby sme sa rozčulávali. V mestách a mestečkách Slováci radi sa dávajú popísat — podľa okolnosti — za Madarov alebo za Nemcov; v dedinách Poliaci alebo Rusi za Slovákov. Už preto niet príčin, aby sme sa tým rozčulovali, lebo sa popisami nemenia skutočné pomery národnostné. Sto a sto rokov popisujú Poliakov spišských za Slovákov, a oni sú dosiaľ Poliaci. Pri minulom popise popisali asi 22.500 Rusov za Slovákov, a čo má z nich národnosť slovenská, keď sú oni v skutočnosti nie Slováci? Nemá nás opúštať chladnokrvnosť v takýchto veciach. Niet príčin, aby sme z mesta do mesta korrigovali výsledky úradného popisu, alebo aby sme s ním polemisovali po príklade p. Štefana Mišku, ktorý v Slov. Pohľadoch z 1903. na str. 511/512 pod tit. „Obyvateľstvo Vondrišla dľa popisu r. 1901 a v skutočnosti“ napísal: „Vondrišel (m. Merény, n. Wagendrüssel), spišské mesto v údoli Hnilca, asi $2\frac{1}{2}$ hodiny vzdialené od lesnej obce Hnilca a pretekáň potokom Hnilčíkom (Eisenbach), nie je natolko nemecké, ako udáva sa na str. 88. Národopisnej mappy uhorských Slovákov alebo na patricnej mappe Spiša na základe krajinského popisu sostavenej. Podľa tohto bol by Vondrišel čisto nemeckým, t. j. s 1463 obyvateľmi nemeckými, kdežto v skutočnosti, okrem istého počtu evanielických Nemcov a asi 240 katolíckych nemeckých obyvateľov, je 887 Slovákov a asi 128 Rusnákov, ako tamejší r.-k. farár Juraj Bohorcsik ddo. 29. júla 1903 píše. Rozumie sa, že i sám ako mnohoročný súsed dosť dobre pozná toto mesto. Nemci tamejší dobre vedia i slovensky; preto sa tam na pr. v katolíckom kostole obyčajne len slovensky

káže a nemecká kázeň býva iba na „baňskú offeru“ a 2 alebo 3 razy v roku. Toto je fakt, o ktorom sa každý nepredpojatý kedykoľvek presvedčí môže.“ Ja som Vondrišel predsa len vylúčil zpomedzi obcí slovenských, lebo tam Nemci majú väčšinu podľa popisu z r. 1900 (aj podľa priznanej národnosti), a nie Slováci. Treba vyčkať, pokiaľ sa skutočne neposlovenčia. Že po slovensky už vedia, to nás neoprávňuje vradí ich medzi Slovákov. Oni po slovensky vedia, lebo sú na území vlivu východoslovenskej reči, a my sa musíme uspokojiť so skutočným stavom veci, jestliže chceme mať o svojej národnosti pravdivé vedomosti a nechceme sa mámiť a klamať. Od úradného popisu z r. 1900 odchyľoval som sa len *pri rozpoznávaní reči slovanskej*, t. j. ked īlo o určenie slovanskej reči, či je ona slovenská, poľská alebo ruská. V tejto veci som sa opieral iba o vlastné vedomosti a informácie, ale číselnú stránku výsledkov počítacích z r. 1900, ako sa samo sebou rozumie, uvzhladňoval som aj tu plnou mierou. Vidz aj 2. pripom. v 38. §-e.

Pripomenutie 2. Územie východoslovenskej reči, ktoré si čitatel nákreslí na základe hore vypočítaných údajov, odchyľuje sa od územia Niederlových mápp i čo do vonkajšieho obrazu, i čo do rozvrhnutia, i čo do rozmerov. Ako nižšie uvidíme, Niederle hodne vyše sto *inorečových obcí* prizazil ku počtu obcí slovenských, a sice hlavne takých inorečových obcí, ktoré ležia bezprostredne u skutočných hraníc východoslovenskej reči; odtiaľ je, že sa nesrovňávajú výsledky našich príslušných prác.

37. §. V hraniciach východoslovenského územia užšieho najdú sa aj také obce (osady), v ktorých Slováci nemajú relatívnej väčšiny alebo v ktorých Slovákov vôbec nie. To sú inorečové ostrovy východoslovenského územia užšieho. Rozoznávame nasledujúce inorečové ostrovy :

Ruské ostrovy : V Šarišskej Renčišov, Miklušovce, Rešov. V Zemplínskej Banské, Cabov, Kazimír, Girovce, Rafajovce, Dedačov, Maškovce, Štefanovce.

Poľské ostrovy : V Zemplínskej Topoľovka, Jesenovce, Giglovce a Holčíkovce; dľa štatistiky všetky štyri slovenské. Dľa úradných údajov ústnych osadilo sa tam veľa Poliakov. Nebol som v nich. Veľa Poliakov je aj v Ohradzancoch.

Nemecké ostrovy : Medzi Židmi, pri Prešove, popri 166 Madaroch a 199 Slovákov a 1 inonárodnom je tam dľa popisu z r. 1900: Nemcov 221. Sú to židia. V rubrike náboženstva je totiž popri 204 rim.-kat. 9 gr.-kat. a 11 ev., spolu 363 *inovercov*. To je jediná obec na území východoslovenskej reči, kde majú „Nemci“ relatívnu väčšinu. Ale po mestách majú ešte dosiaľ značné menšiny. Menovite: v Levoči je Nemcov 1755 (Slovákov 3633, Madarov 1670, Rusov 414, iných 394); v Spiš. Novej vsi: Nemcov 2042 (Slovákov 4966, Madarov 2220, iných 73); v Spiš. Podhradí: Nemcov 650

(Slovákov 1918, Madarov 431, iných 25); v Prešove: Nemcov 1705 (Slovákov 6804, Madarov 5513, Rusov 121, iných 304); V Bardíjove: Nemcov 1721 (Slovákov 3234, Madarov 997, Rusov 14, iných 136) atd. — Vo všeobecnosti poznámenávam, že Nemci rýchle ustupujú Madarom i Slovákom, a v krátkom čase budú ich národnosť zastupovať na území východoslovenského nárečia iba z Haliče privandrovalí židia; domorodí židia si osvojujú národnosť madarskú, napriek tomu po slovensky temer všetci dobre rozprávajú.

Maďarské ostrovy máme na poludňajšej strane v blízkosti rečovej hranice maďarskej. Najväčším maďarským ostrovom sú Košice. Dľa popisu z r. 1900 priznalo sa tam k maďarskej národnosti 25.996 (Slovákov 9244, Nemcov 3446, Rusov 307, iných 1109). V Košiciach je i čeladi maďarskej veľa, ktorá sa často naučí po slovensky, lebo je bezprostredné okolie číro slovenské. — Obce: Bester, Bidovce, Čaj Vyš. a Ďurkov sú súvislým ostrovom maďarským východne od Košíc. — Hned niže neho je iný taký ostrov: Rakoš, Salanc a Salančík. — Od neho poludňovozápadne: Žadáň a Čaňa. — Herľany (kúpeľ). Všetky této maďarskorečové ostrovy ležia v Abaujskej. V Zemplíne je ostrov: Hardište a Kožuchov. — Podľa popisu z r. 1900 medzi maďarské ostrovy patria: Michaľovce (Madarov 2659, Slovákov 1695, Nemcov 438, iných 114), Humenné (M. 1451, Sl. 1334, N. 863, R. 16, iných 331), Vranov (M. 1071, Sl. 778, N. 69, iných 23). Maďarské menšiny máme vo všetkých mestách a mestečkách; ony sa stále utužujú a zveličujú hlavne preto, lebo sú im politické pomery prajné.

38. §. *Máme východoslovenské obce aj poza hranice východoslovenského územia užšieho, ako ostrovy na širšom území východoslovenskom.*

Ponad polnočnú hranicu idúc od Popradu do Ungvára najdeš obce: Lenartov (v sekč. okr.) a Stebnícku Hutu (v mak. okr.). Obe sú popísané za slovenské. Aj súkromé zprávy mi tú okolnosť potvrdily. V poludňovo-východnom kúte makovického okresu a v polnočno-východnom kúte toprianskeho okresu je zemopisne súvislý slovenskorečový okres, do ktorého patria obce: Duplin, Mescisko, Sorocin, Tisinec, Okruhlé a Radoma. Tu sú aj poľskí pristahovalci. V Soročine a v Dupline sú rimsко-katolíci a grécko-katolíci asi rovnopočetní. Obyvateľia hovoria v nich aj po rusky. V Tisinci je 86 rimsko-kat. a len 21 grécko-kat. obyvateľov, ale sa tu hovorí „teper“ a nie „teraz“. Tisinec je dľa Hnatiuka „rusnáky“, ostatné obce „sloviacke“. Mescisko menujú tamojší Poliaci „Moščisko“ (dľa p. *Zimu* gr.-kat. plebana vo Svidniku). Tisinec

som tiež dľa pána Zimu prijal za slovenský napriek tomu, že ho Hnatiukovi udali za ruský. Ostatne reč obyvateľov v týchto obciach je miešanina bez riadu a skladu. Okolité ruské obce bráňa, aby sa tu vyvinula čistá východná slovenčina. Na území zemplínskej stolice priliehajú k spomenutému šarišskému ostrovu slovenskému este této obce: Choča, Stropkovy, Brežnica.*)

Popod poludňajšiu hranicu idúc od Popradu do Ungváru najdeš východoslovenské obce: (V Abaujskej): Falucska (dľa Niederleho Vieska, dľa Hnatiuka Hačava), má Slov. 597 z úhrného počtu 676; uváž, že je tam 598 gréckych katolíkov, ale uváž aj to, že ich Hnatiuk nepokladá za Rusnákov, lež za Sloviakov. Derenk (dľa Niederleho Drienky), má 314 Slovákov z úhrnného počtu 367 obyvateľov. Číri rimsko-katolíci. V poludňajšom kúte fizerského okresu súvislé so sebou tri osady: Kovačvagašská Huta, Šompotocká Huta a Šompotocká Hutka. — (V Zemplínskej): Regmec Nižný a Toroňa Veľká; Baňačka Veľká; Regecké tri Huty. — (V Ungskej): Čarnopole, v kapuš. okr.

Pripomienutie 1. Pri popise z r. 1900 našly sa v stolici boršodskej nasledujúce obce s väčšinami slovenskými. V okrese Szendrő obce: Abod, Mucsony, Rakacza a Viszlol (túto poslednú Niederle menuje Vislava). Vo všetkých týchto obciach prevažuje, mohlo by sa povedať panuje náboženstvo grécko-katolícke. Hoc ich bezodporu pripočítovať treba k širiemu územiu východoslovenskému a hoc sú rečovými ostrovami v takom kraji, kde sa smú Slováci očakávať, predsa je vec nie istá, či bývajú v nich skutočne Slováci, a menovite východní Slováci, a či sa Rusi skrývajú za rúškom grécko-katolíckeho náboženstva. — V okrese miškovskom našiel posledný popis tiež štyri obce s nadpolovičnou slovenskou väčšinou, a to: Besenyő, Hámor, Óhuta, Sajópálfala. Iba v poslednej panuje grécko-katolícke náboženstvo. Či sú této obce

*) Nad Stropkovami podáva Niederle na svojich mappách značný východoslovenský ostrov. V Zemplínskej patria do neho obce: Šár. a Zempl. Dričná, Miková, Nižný a Vyšný Vladič, Poľana, Šár. a Zempl. Staškovce (na mappe ich nemá osobite označené), Makovec, Havaj a Stropk. Bystré. V Šarišskej: Nižný a Vyšný Komarník, Krajň. Bystrá, Bodrudžal, Prikrá, Mirola, Suchá, Petriná, Kožuchovce a Gribov. Tohto východoslovenského rečového ostrova v skutočnosti nie je, lebo sú té obce omylem popísané za slovenské; ich obyvateľstvo hovorí po rúšku. Od spomenutého ostrova na západ, nad Svidníkom, má Niederle druhý rečový ostrov slovenský, aj tohto obce sú omylem popísané za slovenské, sú to: Gavranec, Dolhoňa, Svidničky, Kružľová, Kapišová a Lodomirová. Všetky této obce sú rúšké, aj Lodomirová je cele rúšká. Z týchto príčin ich čitatel darmo hladá medzi mojimi východoslovenskými ostrovami rečovými.

obcami východoslovenského jazyka, na to neviem dať teraz odpovedi. Neskoršie bude reč o takých osadách, ktoré ležia mimo jednotného územia slovenského, a ktoré sú od neho prílišne oddialené. — Pre úplnosť dokladám, že popis našiel značné slovenské menšiny v nasledujúcich obciach boršodských, a sice: v Diósgyőri 1533 duše zo súhrnného počtu 11.526, v Galvácsu 121 duší z 408, v Irote 54 duše z 287, v Királdi 259 duší z 591, v Sajókazinco 272 duše z 1410. — Této boršodské ostrovy nemajú budúcnosť. Toho dôkazom je to, čo napísal Kozodolský v Nár. Nov. (1878, č. 66) a Jacobský tiež v Nár. Nov. (1878, č. 60). Oni zkúsili, že sa slovenské ostrovy v boršodskej stolici pomaďarčujú. Jacobský uvádza výpoved Fényes Eleka o Vyšnej Žolci, ktorá takto znie: „Dla reči je celá osada slovenská, ale maďarsky všetci hovoria, len to je chyba, že nemajú veľkú náklonosť k maďarskej reči.“ Pri popise z r. 1900 napočítali v obci Vyšná Žolca: Madarov 1641, Nemcov 6, Slovákov 24. — Kozodolský istú, že Sajókaza a Kuritany maly slovenské ev. cirkev, „ktoré od r. 1840 pomaďarčili“; podobne že mala ev. cirkev slovenskú aj obec Sajóarnót, tiež mesto Miškovec. Dodal, že obec Kelečeny „dosiaľ nemohli cele pomaďarčiť.“ (Nár. Nov. 1878, č. 66). Pri popise z r. 1900 maly rečené obce takéto obyvateľstvo: Sajókaza Madarov 2193 a Slovákov 74, iných 75; Kuritany Madarov 468 a Slovákov — ani jedného; Sajóarnót Madarov 966 a Slováci 2. Ak Kozodolský rozumel „Felső-Kelecsény“, nuž v tomto našli Madarov 438 a Slovákov — ani jedného. — Na základe týchto zkušenosťí som vyslovil, že boršodské ostrovy slovenské nemajú budúcnosť.

Pripomienutie 2. Z obcí východoslovenského územia širšieho, ktoré majú slovenské *menšiny*, vypočítam té, ktoré ležia pod maďarsko-slovenským rozhraním. V Abaujskej: Csécs, Garadna, Kiked Vyšný (82 Slovákov, 92 Madarov), Felsővadász, Jászó, Kehnec (m. Kenyhecz), Megles (Miglácz), Nagyida, Paňovce (Pány; 206 Sl., 302 M.), Perecse, Seňa (Szina; 322 Sl., 1152 M.), Šemša (124 Sl., 367 M.). V Zemplínskej: Céke, Csörgő, Gerescely (214 Sl., 285 M.), Hegyi (Kopčany; Sl. 52, M. 316), Kolybáša (Sl. 217, M. 401), Magyarjesztreb (Sl. 173, M. 405), Mikóháza, Nézpest (Kucany; Sl. 55, M. 91), Szerencs (Sl. 124 z 5272), Sátoraljaújhely (Sl. 809 z 16.886), Végarbó (Sl. 104 z 927). V Ungskej: Jovro a Derma (Sl. 521 z 1532), Pinkovce (Sl. 202 z 439), Ungvár (Sl. 1223 z 14.723; z tohto úhrnu je Maď. 11.631, Nem. 1071, Rusov 500, iných 298). — Iných menšín slovenských neuvedzam, hoc ich je veľký počet v obciach nemeckých, ruských a poľských na širšom území východoslovenskom. Popis úradný nevie rozdieliť medzi tým, čo je Slovák, Poliak, Rus. Na nemeckých, poľských, ruských čiastkach širšieho územia východoslovenského nemajú tedy príslušné číslice úradného popisu vonkonomu nijakej ceny pre slovanskú jazykovedu. Ani niet príčiny, aby sme boli zvedaví na číselné výsledky úradného popisu o menšinách slovenských na území obci poľských, ruských a nemeckých. Pre politické a iné potreby verejného života stačí nám vedeť uplatňujúcu sa na tomto území skutočnosť, že Poliaci, Rusi a Nemci východoslovenského územia učia sa usilovne po východoslovensky, nie z lásky k slovenskej reči, ani nie preto, že by ona mala dajaké výsadu, ale zo životnej potreby. Okolnosti za sto a sto rokov utvorily sa tak na východoslovenskom území širšom, že východná reč slovenská stala sa prostredkovacou rečou medzi živúcim tam rôznorodým obyvateľstvom.

Pripomenutie 3. Územie východoslovenskej reči nezasahuje sice do gemerskej stolice, ale predsa jest asi 1000 východoslovenských obyvateľov v maličkých osadách gemerských bezprostredne na hranici spiško-gemerakej rozložených. To sú: *Stracené*, adm. pridelené k Dobšinej, od spišského *Straceného* oddelené riekou Hnilcom, domorodí ho menujú „*Špital*“, do „*Špitala*“; *Dobšinská maša*, na gemerskom brehu rieky Hnilca oproti Išťaňovciam a Imrichovciám (vulgo „*Dzedzinkám*“) s 222 obyvateľmi dla šem. diec. spis., pridelená adm. k Dobšinej; *Gemerský Hnilec* na gemerskej strane rieky Hnilca naproti Spišskému Hnilcu; *Henclová* bezprostredne na hranici spiško-gemerakej, ale na gemerskej strane; na spišskej strane leží *Štilbach*. Této udaje som vytiahol zo súkromného dopisu vel. p. Štefana Miška, farára v spiškom Huilci. Sdelil mi zo spoloahlivého prameňa, že je v gem. Stracenom také nárečie ako v Dzedzinkách, (čitateľ najde tu z neho ukážku). Že je v Henclovej tá istá slovenčina, čo v Štilbache, v Huilci, v Hnilčiku, o tom uistil p. Miška p. Georg Bohorčík, r. k. farár vondrišelský, pod ktorého patria menované obce ako filiálky. Že jaká je slovenčina v Hnilci a v Hnilčiku, o tom som sa presvedčil osobne, a čitateľ najde ukážky na príslušnom mieste. Dla p. Miška k obciam gemerským, v ktorých panuje východná slovenčina, patrí nielen spomenutá Dobšinská maša, ale aj menšie od nej osady: *Rakovec* a *Sikavka*, patriace adm. tiež k mestu Dobšinej. Aj gemerská obec *Uhorná*, úradne teraz už *Dénes*, veľmi blízko leží k hranici spišskej, ale o nej mi nevedel dať p. Mišk hodovernej zprávy. Korabinský vo svojom Lex. pokladá ju za slovenskú a nie za ruskú. Je od Štilbachu neschodným horstvom a inak od rečového územia východoslovenského nemeckými osadami oddelená. Ak by bola bývala pôvodne východnými Slovákm založená, mohla by sa stať pre jazykovedu slovenskú veľmi dôležitou. Ona totiž tak leží zemopisne, že nemá priamych potykov s východnými Slovákm a je od gemerských Slovákov hodne do hŕa odseodená. Osady; *Stracené* v Gem., Maša Dobšinská, Hnilec Gemerský, Henclová, Rakovec a Sikavku mohol som bol priraziť k užšiemu územiu východoslovenskému, ale by sa to bolo stalo na úkor prichladnosti. Sú ony z väčšej čiastky nesamostatné, ani veľkými mappárnmi nevŕtané nepatrne osady. Nikto by si nebol vedel dať rady zistujúc poludžnovú hranicu podľa poskytnutých mnou takých miestopisných udajov. Za dostatočné som uznal pripomienku ich na tomto mieste.

39. §. Východoslovenské obce máme aj mimo východoslovenského územia sŕskeho, a sice v Báčke: Kerestúr a Kocura. Menšinami javia sa východní Slováci ešte aj v iných okolitých obciach tamojších. Reč týchto Slovákov srovnáva sa s rečou zatoplianskej strany východoslovenského územia užšieho, ako sa o tom presvedčíme na svojom mieste, a to je dôkazom, že sa kerestúrski a kocurski Slováci do Báčky presťahovali so zatoplianskeho kraja východoslovenského územia užšieho. Podľa dejopisných zaznamenaní a podľa domácič podaní pristľahovali sa do Báčky okolo r. 1730, a sice zo zemplínskej stolice (Vlad. Hnatiuk, „Rus'ki oseli

v Bačci“, str. 4). Všetci sú grécko-katolíckej viery a preto ich Hnatiuk za Rusov pokladá. On sice dopúšta, že nehovoria čiste po rusky, ale vieme už z §§-ov 14. a 15., že on za Rusov pokladá aj východných Slovákov. To nás tedy nepomýli.

Vladimír Hnatiuk veľa popísal o východných Slovákoch v Báčke. Z jeho spomenutého spisu uvodím tu miesta, ktoré sa potahujú na ich obydenia a na ich počet: Na počiatku min. storočia tak sa rozmohlo obyvateľstvo Kerestúra a Kocury, že sa počalo vysfahúvať do najbližšieho okolia. Tak povstaly ešte nasledujúce „ruské“ (= východoslovenské) osady: *Starý Verbas*, *Durdevo* a *Nový Sad* (tu je len 300 duší z úhrnného počtu 30.000 duší, ale majú kostol i školu). V tom istom čase počali prechodiť aj cez Dunaj a osadzovali sa v sriemskej stolici, v Slavonsku, kde založili kolónie v *Petrovci*, v *Mikluševci*, v *Hrabove*, v *Berkasove*, v *Šide*, v *Bačciach* a v *Mitrovici*. Do Mitrovice počali sa Hnatiukovi „Rusi“ prísť sa vysfahúvať nie z Kerestúra a z Kocury, ale z ktorejsi hornouhorskéj stolice, že vraj zo šarišskej, čo je vraj preto pravdepodobné, lebo je ich reč „podibna do movi davnjijich osadnikiv v Keresturi i Kocuri“ (tiež tam na str. 7). Dla intelligentných „Rusov“ báčskych Hnatiuk počítá všetkých „Rusov“ v Báčke a v Srieme na 12.000—13.000 duší. Zpomedzi uvedených osád má len Kerestúr čisté, nemiešané obyvateľstvo (5000 duší).*)

Poliaci.

40. §. Na východoslovenskom území širšom máme nasledujúce poľské obce:

V polnočnej strane spišskej stolice *súvisle so sebou ležia*: Belá Nová, Čarnogura, Durštin, Forbasy, Franková Malá, Franková Veľká, Fridman, Gibeľ, Hagy, Haligovce, Hanušovce, Havka, Javorina, Ježerské, Jurgov, Kacvin, Kalemberg, Kolačkov, Krempach pri Dunajci, Krig, Lacková, Lapšanka, Lapše Nižné, Lapše Vyšné, Lechnica, Lendak, Lesnica, Lubovňa Nová, Lubovňa Stará, Maťašovce v Spiši, Nedzeca, Podsadek a Lubov. zámok, Reľov, Repisko, Rich-

*) O tom, či sú obyvatelia Kerestúra a Kocury Rusi alebo Slováci, boli interessantné polemie s Hnatiukom. Mali ich prof. Pastrnek, prof. Broch a prof. Sobolevský. Všetci traja, tedy i posledný, ruský professor, osvedčili, že sú Hnatiukovi „Rusi“ — Slováci východní. Bude o tom reč na príslušných miestach. Vidz o tých veciach jadrný referát Jozefa Škultétyho v Slov. Pohľadoch (1899, hlavne strany 552—554).

vald v Sp., Ružbachy Nižné, Ružbachy Vyšné, Švaby Nižné, Tribš, ves Slovenská, ves Stará, Ždzar. Spolu = 42 obce.

Odtrhnuté od tohto súvislého územia ale v jeho najbližej blízkosti ležia na polnoc: Granastov a Piľhov = 2 obce. — Na poludnie: Jurské, Slavkov Malý a ves Krížová. Spolu 3 obce. (Všetky tri v Kežm. okr.)

Odtrhnuté od hlavného územia, v zemplinskej stolici ležia této osady: Giglovce, Holčikovce (obidve v strop. okr.), Jesenovce (vo vran. okr.) a Topoľovka (v humen. okr.). Spolu 4 obce.

Je tedy poľských obcí spolu: 51. Obyvateľov v nich dľa popisu z r. 1900 úhrnným počtom, t. j. i s inorečovými menšinami: 30.111.*)

41. §. Uvedené poľské obce popísané boli r. 1900 za slovenské. Ale popis, ktorý vykonávajú administratívni úradníci, nemôže byť smerodajným pre národopisné rozhraničovanie. O tom, že je súvislé územie poľských obcí, poľské, a nie slovenské, máme písané zprávy už od vyšesto rokov. Vedia o tom aj v českej spisbe (Šembera),

* Alojjs Vojtech Šembera vo svojej rozprave „Mnoho-li jest Čechů, Moravanů a Slováků a kde obývají“ tiež Poliakov našiel na tom území spišskej stolice, na ktorom som uviedol súvislé obce poľské, vidz ČMC. (1876), na str. 651. On spomína medzi poľskými obcami aj osady: Solisko a Podspady, Falčtín, Smerdzonku a Zámoscie, Kače a Medzibrodze. Sú ony nepatrné osady, pridelené k iným obciam a r. 1900 popísané boli do počtu svojich obcí. Ich obyvateľstvo vypočítaná je tedy do summy hore udanej. — Pobočne pripomínam, že je Šembera v popise poľských obcí nie celkom správny. Slovenská ves mu je na pr. slovenskou; Majerovce (Alte Maierei) úradne Ómajor, po slensky Vyš. Švaby poľskou. V skutočnosti je ſlovenská ves poľská, Vyš. Švaby sú väčšinou nemecké. — Granastov je u neho rusko-slovenský s väčšinou ruskou. Je v ňom dľa popisu z r. 1900 270 gr.-kat. a 181 rim.-kat. obyvateľov, 7 inovcov. Ale z úhrnného počtu dalo sa zapísať za Rusov len 23. Mňa uistovali v Starej Lubovni, že Granastov nemá ruského náteru. že na tomto území nepopisovali Rusov za Poliakov, o tom svedčí prípad obce Osturne. Leží do okola poľskými obcami obkolesená a obyvateľstvo vie popri svojej materinskej reči ruskej aj po poľsky a zomedzi 1845 duší zapísali tam ruských 1698. — Na str. 664 ČMC. z 1876 podáva Šembera aj také dve poľské obce, ktoré sú značne oddialené od hlavného územia poľského. Hradzisko v Šarišskej mu je poľské, ale v skutočnosti je tam z 341 obyvateľov gréckych kat. 297, rim. kat. 38, iných 6; k ruskej národnosti priznalo sa 262 duše; dla zpráv, ktoré som ja dostal o tej obci, hovorí sa tam skutočne po rusky. — Poľskýmu mu je aj Šandal v Zemplinskej. Úradný popis našiel tam Slovákov, podľa mojich zpráv hovoria tam po rusky. — Ani Šarišské Hradzisko, ani Šandal nie sú tedy poľské; naproti tomu nespomienyl Šembera uvedené mnou štyri poľské obce zemplinské. Jest v jeho popise poľských obcí ešte viac chýb.

aj v slovenskej (Mišk),*) ale prof. Niederle predsa neuvzhladnil storočných informácií literátorov, priradivši poľské obce vo svojej „Národopisnej Mape“ medzi slovenské. Tým sa pravda ochránila auktorita úradného popisu z roku 1900, ale či tým získala vedec-kosť knihy Niederlovej, to ostalo nerozlúštenou hádkou. Ja svoju prácu tak sostavujem, aby si čitateľ sám mohol utvoriť názor o veciach, o ktorých sa mienky rozchodia. Tu podám príčiny, ktoré kážu, aby výš uvedené poľské obce jazykovedecky oddelené boli od slovenských.

Medzi domácou rečou uvedených spišských obcí a medzi rečou súvisiacich s nimi zakarpatských obcí poľských *niet v podstate ni-jakého rozdielu*. Ale medzi ich a rečou východoslovenskou *sú pod-statné rozdiely*.

Rozhranie polsko-slovenské smie sa opierať výlučne o této podstatné rozdiely rečové. Pri jazykovedeckom riešení veci nemôže rozhodovať úradný popis, nesmie rozhodovať náboženstvo, ba ani osobné priznanie národnosti.

*) M. Gumplowicz v rozpr. „Polacy na Węg.“ napisał (Lud, org. Iudozn. r. VI. 277,278): Polskie osady na Węgrzech zostały już stwierdzone konskryptycyami urzędowymi z lat 1772 (Bidermann: „Die ungarischen Ruthenen“ II. 82, uwaga 3.) i 1787 (tamże, naliczono wtedy 28 miejscowości z ludnością „połską“), a nawet konskryptyczą z r. 1853 (Ludwik Zejszner: Orawa w Bibl. Warsz. 1853, T. III.; Spiż, ibidem. 1854, T. III.; Spiż Słowacki, ibidem 1855. T. III.), która co prawda nie została drukiem ogłoszoną. O Polakach na Węgrzech wspominają zresztą geografowie węgierscy Bél (Mathias Bél: „Compendium Hungariae geographicum 1753 i Hungariae antiquae et novae Podromus“ 1723), Szaszky („Conspicetus introductionis in notitiam regni Hungariae, i Introductio in geographiam Hungariae antiqui et medii sevi 1781), Csaplovics (Csaplovics: „Gemälde von Ungarn“, 1829), Korabinsky (Korabinsky: „Geographisch-historisches Producten-Lexicon von Ungarn“ 1786), i Fényes (Fényes: „Statistik des Königreichs Ungarn“ Pest 1843, I. 76, 77), mówią o nich Szafranek (Šafařík: „Slo-vanský národopis“, str. 77), i Bidermann (Op. cit I. 9–11, 95 i II. 82 et passim). Niezawiśle od tych badań ogłoszonem zostało w „Dodatku tygodniowym do Gazety Lwowskiej“ (1851 nr. 41. i 1852 nr. 3.) krótkie sprawozdanie o smutnym stanie Polaków węgierskich („O osadach polskich na Węgrzech“ przez J. Z.) Autorem tych sprawozdań zdaje się być jakiś urzędnik Polak, wysłany z Galicji do Węgier; może Józef Zaleski? W latach 1851 przyrodnik prof. Ludwik Zejszner zwiedzając w celu badań przyrodniczych Tatry, zajrzał także do Orawy i na Spisz i ogłosił niektóre uwagi o ludności tamtejszej. Są to dotąd (1893) jedynie prace polskie o Polakach na Węgrzech; przeszły one jednak dosyć niepostrzeżenie i wnet o nich zapomniano. Jedynie znakomity slawista Šembera vział z tych prac pochop do ścisłego odróżniania węgierskich Polaków od Slo-

42. §. Reč spišských Poliakov rozoznáva sa od východnoslovenskej nasledujúcimi *neomylnými znakami polského charakteru rečového*:

1. Pochýleným á, t. j. takým a, ktoré vo výslovnosti prechodí do o. Miesto on má pišalku; pán krémár nám raz dá; ja znám teraz; baba na dvore stála atď., povie spišský Poliak: on mo pi-scolke; pon kačmor nom roz do; jo znom teroz; baba na dvore stoła. Pochýlené á z pravidla vyvinulo sa v tých slabikách, ktoré boli pôvodne dlhé. Objavuje sa hlavne v týchto prípadoch: a) V zakončení prídaných rodu ženského: Veľko Lomnica, Slovensko ves, dobro matka, staro viščica atď. b) V čin. príč. min. času: pūtol (= pýtal), podpisol (= podpísal), voľol (= volal), plakol (= plakal) atď.

2. Samohláskou a za cirkevnoslovanské ē (é). Tento zjav spozoruješ naveky pred tvrdými spoluohláskami s výnimkou retných a hrdelných, tedy pred spoluohláskami: d, t; l, r, n; s, z: džad (m. ded) sviat (m. svet), fčala (m. chcela), biały (m. biely), siano (m. seno), viara (m. viera); las (m. les) atď.

waków, zwłaszcza w wybornej swej czesko-słowackiej Dyalektologii, jakotęż w nadzwyczaj bezstronie napisanym szkicu: „Mnoho-li jest Čechů, Moravanů a Slováků?” (Časopis Muzea království českého, Praha 1876). — Co su týče Šafárikovo „Národopisu” a Šemberovej „Dialektologie”, v týchto spisoch nies sú ešte reči o tom, že na Spiši jest i ľudnosť polská, iba o tom, že jest polská ľudnosť v Orave, podľa „Dialektologie” okrem toho aj v polnočnej Trencianskej (Šembera, Základové Dialektologie Československé. Ve Viðni 1864, str. 79). Šafárik určujúci poludlhajšiu hranicu polskej reči píše: „... vstupujúci u Moravského Ostrova do Rakouska až k hraniciam země uherské u hory Sulové nadne vsemi Beskydem s moravské a Podvysokou s uherské strany dobiňa; odtud se táhne na východ rozhraním království halickovladimirského od uherského až do Spiškovic pod Jordanovem, kdež do Uher v hazi několiko rsi stolice oravské (Podolek, Barnu, Harkabus, Bukovinu, Oravku atď., ale jiných jsou to poloviční Slováci) pod se pojíma, pak horou Chotárem řečenou opět k hraniciam obou království se vraci a jimi dále na východ až pod Pieňienou na Popradu blži...“ (Slovenský Národopis. V Praze 1849, 77). — Až v spomennéj rozprave, uverejnenej v ČMC. z 1876, zaznamenal Šembera Poliakov na území spišskej stolice; dla uvedených slov Gumpłowiczových pohnutý bol k tomu uvedenými Gumpłowiczom polskými práceami. Mimo tých, ktorých spomenu Gumpłowicz, vedeli a písali o Poliakoch uhorských, a menovite o spišských, aj iní. A. Kucharski vo svojej „Relacyi z naukowej podróży po Słowacyi 1828 roku” napsał bol („Lud”, org. Judozn. r. II., str. 4): „Cała połnocna połowa Spiża zamieszkała jest przez Polaków, u których, jeżeli, jak niektórzy mniemają, wielu języków znajomość wielości świata dowodzi, wiele

3. Samohláskou *o* za cirkevnoslovanské *e*, čo sa javí tiež pred uvedenými hore tvrdými spoluholáskami *d*; *t*; *l*, *r*, *n*; *s*, *z*. To *e* je v polštine mäkké. Ním obmäkčená predchádzajúca spoluholáska zostáva pravda mäkkou aj vtedy, keď *e* prešlo do *o*. Príklady: šostra (m. sestra), čotka (m. tetka). Vo východoslovenskom nárečí: šestra, cetka.

4. Poliaci majú *nosovky*. Ale spišskí Poliaci nielen nosovky spisovného jazyka ēn (ę) a ôn (ą), ale okrem toho ešte: ān, īn, ūn. Uprostred slova vyslovujú sa nosovky z pravidla náležitým spôsobom: reñkom (= rukou), žvireñta (= zvieratá), pamienatac (= pamätať), p'iñenzi (= peniaze), zacēnla (= začala), zaklēnta (= zakliata), dva miešoncē (= mesiace), odsundzona (= odsúdená). Pred retnými mení sa nosový zvuk nosovky v *m*: pristúpić (= pristúpiť), porumbac (= porúbať), kompiel (= kúpel) atď. Na konci slova zriedka sa vyslovujú této nosovky náležitým spôsobom: 1. *Nosový zvuk nosovky obyčajne zmení sa tu v „m“: oňi pridum (= oni prijdú), jakum šmerćum (= jakou smrťou), małum flintke (= malú*

zaiste znalazem światła. Mówią bowiem między sobą w domu po polsku, modlą się z książek czeskich, kazań słuchają słowackich. Na weselu zapraszają się także po słowiańsku. Chciałem się przekonać, czy rozumieją książki do nabożeństwa czeskie, których używają i dowiodli mi, że nie są papugami.“ — Dr Eljasz-Radzikowski napisał w rozpr. „Z folklorystyki słowackiej“ (Lud, org. Iudozn. r. V. 238.239): „Po za tem, o czem już prawie zupełnie u nas głicho, trzeba wiedzieć, że i my mamy *nasz lud czysto polski na Węgrzech*, nieraz ze Słowakami na jednej siedzący miedzy. I to lud nie mały, lud z dawna tam osiąły, w najliczniejszej gromadzie mieszkający na ziemi, która zdaje się, że nigdy w granicach państwa polskiego nie leżała, a przynajmniej, jeżeli do Polski należała, to w zaraniu ustroju naszego państwowego. *Jest to lud polski na Spiszu w t. zw. Zamagórzu*. Kto to, co piszę, przeczyta, pomyśli sobie zaraz, cóż znowu! Przecież Spisz należał do Polski do pierwszego podziału. Tak, ale nie ta część, która Zamigórze stanowi, a Zamagórze właśnie jest najczyściej polskie. W Spiszu zastawionym Polsce i należącym do niej od r. 1412 do pierwszego podziału, mieszkało Polaków, dużo więcej zaś Słowaków i osadników niemieckich, a Polacy nie tworzą tam zbitej całości tak, jak w Zamagórzu.“ Ako som povedal vyššie, aj v literatúre slovenskej máme vedomosť o tom, že na Spiši aj Poliaci bývajú. Fr. Pastrnek v Slov. Pohľadoch z r. 1893, na str. 309, referujúc o zprávach, aké dostal o Spiši od p. farára Št. Miškina, napísal: „Pripojiv zprávy o Poláčich spišských, ustanobil hranici polskoslovenskou ve Spiši taktó: „Ciara, tašaná od Tatier po Slovenskú ves, a odtiaľ na Podolinec, Kolačkov a južne od novoľubovenských kúpeľov až po Šariš.“ Táto hranica sa srovnáva s hranicou, ktorú podal Šembera. Ale poludňajšia hranica polská sahá až ku Kežmarku, a dr Stan. Eljasz-Radzikowski v rozpr. „Pogląd na Tatry“

flintku), ze sobum vžonśc (= so sebou vziať), matka jum (= ju) fčala zarezać, na ňom (=ňu) zavoľać atd. 2. *Nosorý svuk zmiene a zostane samohláska*: na poľuvke, za głove, dol mu piscolke aj flintke atd., t. j.: na poľovku, za hlavu, dal mu píštaľku aj flintku. — V rečovej ukážke z Krížovej vsi najde čitateľ príklady aj na nosovky īn, a sice tam, kde sa vyslovuje ēn: „natrafili tam (v lese) na jednīn hodnīn jedlīn a pod tum jedlūm še pretrimuvali zbujnici“, alebo: „uvadžili (go) o tīn jedlīn“ popri týchto akk.: služben, roboten (službu, robotu).

5. Samohláskou „y“, ktorá sa vyslovuje vlastným spôsobom, nečistým zvukom medzi e-ö-ü: stromy, vlosy znie asi ako: stromü, vlosü; do izbü, do vodü atd. Tak ho vyslovujú v Slovenskej vsi. V M. Slavkove pōčuť aj petač (= pýtať) atp. Najobecnejšia výslovnosť sa dá označiť hláskou ü (v mad. slove: ür, üt, v nem. überall).

6. Spoluľáskou g, za ktorú východní Slováci, až na nepatrné výnimky, majú h: targać, godać, głova, drugi, boga atd. U východných Slovákov: tarhac, hadka, hlava, druki, boha atd.

(Eljaszow Przewodnik str. 370) dobre napísal: „*Na Spiszu ludność polska dochodzi aż do Kieźmarku. Okolica Białej Spiskiej jest jeszcze zupełnie polska, nie słowacka. Pod samemi Tatrami Jurgów, Czarna Góra, Jaworzyna Spiska, Żar, Lendak to czysto polskie wsie. Również osady uchodzące za „ruśniackie“ jak Osturnia i sąsiednie w Zamagurzu, są też polskie. Od Kieźmarku ku Popradowi (miastu) poczyna się ludność słowacka, zbliżona do polskiej.*“ — Iba Poliak môže túto hranicu ustaliť, alebo taký, ktorý vie i po východoslovensky i po polsky. To je preto, že najnižšie polské obce, na pr. Malý Slavkov, vedia už aj po východoslovensky. *Kto sa k ich obyvatelom prihorára po východoslovensky, temu i oni odpovedajú v priučenej reči východoslovenskej. Kto sa im prihorára po polsky, s tým sa shorárajú po polsky, v reči domácej.* Ja som pol dňa strávil v M. Slavkove a nemohol som sa doznať, akej národnosti je vlastne táto obec. Všetci ľudia so mnou po východoslovensky hovorili i povestí mi po východoslovensky rozprávali. Ale že sa této zjavu protivily mojim predpokladaniam, a že mi na tejto obci veľmi záležalo pre jej zemopisné položenie, zostať som tam aj druhý poldeň. A dokázalo sa, že moje predpokladania maly základ dobrý. Občania medzi sebou hovoria po poľsky, iba s cudzimi po slovensky. Na príslušnom mieste čitateľ najde tu ukážku tunajšej polskej reči. — Že v polnočnej časti Spiša Poliaci hývajú, o tom majú a mali vedomosť aj Nemci, lenže to nevedia a nevedeli pomenovať priležitým jazykovedeckým názvom. Dávid Kuntz vo svojom spise „Die Zipser Gespannschaft in Ober-Ungara“ (Viedeň, 1840, str. 14) napísal bol: „In den meisten Dörfern wird slavisch gesprochen, aber nicht so richtig, als im benachbarten Liptauer Komitat, und vollends an den Gränzen nach Galizien ist das Slavische ein Gemisch mit dem Polnischen.“

7. Špoluhláskou *r'*, (lit.-poľsky: *rz*), vyslovovanou asi takto: *rž*. V najblížších obciach ku Slovákom ho už ztratili, menovite v M. Slavkove, v Slovenskej vsi a v Krížovej vsi. Inde sa dosiaľ vyslovuje, tak najde ho už čitateľ v rečovej ukážke z Niž. Ružbach. Tam sú už takéto slová zaznamenané: opatržuvať (m. opatrval), potrzepali (m. potrepali) atď.

8. Spoluholáskami *č*, *dž*. Spoluholásky *t*, *d* pred obmäkčujúcimi *e*, *i*, *u* menia sa v *č*, *dž*: robić, jeść, pić, dźeń, dźvere, dźedzina, dźe idźeće dźeći atď. Po východoslovensky: robic, jesc, pic, dzien, dzvere, dzedzina, dzre idzece dzeci. Vo východnej slovenčine niet tak obmäkčených *č*, *dž*. Slovo džad, džadek, v smysle „žobrák“, „žobráčik“, je požičané z poľského. Jest ich i viac.

9. Takrečeným *mazurovaním*. Je to také hláskoslovné pravidlo, podľa ktorého za *č*, *š*, *ž* vyslovuje sa *c*, *s*, *z*: *cas* (m. čas), snurecka (m. šnurečka), esci (m. ešči), mozes (m. možeš), becka (m. bečka), p'eso (m. pešo), carni (m. čarni), prisel do karemi, zivot (m. život), Janicko (m. Janičko), na kocu išć atď. (Všetky príklady z reči Slovenskej vsi.)

10. Gruppou hlások *-lo-*, *-ro-* oproti slovenským *-la-*, *-ra-*. V spišskej polštine: drogi, młodi, zdrovi, głova, krova, głod, vrona, strona atď. Po východoslovensky: drahi, mładi, zdzravi, hlava, krava, hlad, vrana, strana atď.

Pripomenutie 1. Vypočítané vlastnosti spišsko-poľského jazyka sú dosiaľ zachované. V obciach M. Slavkov, Slovenská ves a Krížová ves, kde už vedia aj po slovensky popri svojom materinskom jazyku, a kde už ztratili aj poľskú výslovnosť mäkkého *r'*, počut už hodne slovenskostí, ale v celku reč poľská i tu zachováva svoje svojskosti. Popri glova, krova počuješ aj glava, krava; popri potargo go i potarcho ho; popri dyanosti, jedenošće i dvanasti, jedenašće; popri ponbuk a punbuk (o sa pochýlilo do u) i panbuk = pánbob. Od poviadač je čin. príč. min. poviadol, od poviedzeč je poviedžol. Popri týchto počut už tu aj poviedzel atď.

Pripomenutie 2. Rečové svojskosti spišských Poliakov, ktoré sú uvedené pod č. 1.—4., 8. a 9., sú všeobecne uznanými svojskostami poľskej reči. Mäkké *r'*, vyslovované ako *rž*, spomenuté pod č. 7., je všeobecným v západno-slovenských jazykoch, ale tu patrí medzi svojskosti poľskej reči. Hlásky „y“ a „g“, uvedené pod č. 5. a 6., boli dakedy bez odporu i vo východnej slovenčine, ale teraz sa z *pravidla* nahradzujú v nej hláskami *i* a *h*. Hlásky „y“ a „g“ za našich čias patria tedy medzi té rečové znaky, ktorých si väšimáš máme pri rozhraničovaní novovekej rečovej hranice poľsko-slovenskej. Neuvádzal som takých znakov poľštiny, ktoré sa aj vo východnej slovenčine vyskytujú, menovite pochýlenej do i samohlásky *e*.

Pripomenutie 3. S poľskou rečou uvedeného spišsko-poľského územia úplne súhlasia aj miestopisné názvy, svedčiac o tom, že je poľstina pôvodná na tom území, jasnejšie rečené, že ona nevytiala slovenskú reč z toho územia. Štefan Mišák vo svojom topografickom príspevku, uverejnenom pod názvom „Miestné mená vo Spiši“ v Sbor. MSS. (1897) uvodí aj nasledujúce miestné mená: Pod Bozom menkom (pole pri Richvalde), Pod Jendržegurom (pole tiež tam), Lunký alebo Lonky (role pri Švaboch), Koguntek (role pri Hanušovciach), Faltinove Kunty (láka pri Nedzeci; Kúty), Na Kunty (láka pri Matašovciach), Za Člemboké (pole pri Nedzeci), Vengliska (= Uhlišká, role pri Fridmane i Švaboch), Vengerštok (pole pri Fridmane), Genšle (skala pri Lesnici). Poľskosť tých názvov nikto neodškriepi. Kto rozumie národnostným pomerom na Spiši, ten aj bez inštrukcie uhádne, ktorý názov Mišákov kde leží. Kto by pochyboval, že sú této miestne názvy s poľského územia rečového vytrhnuté: Gomalacko (= á) gura, Golo (= á) skala, obidva názvy v Sb. MSS. 1897, 215, Kacvinsko (= á) granica, Kalinovo (= á) dolina, obidva tamže na str. 35. Mišákové názvy do očí bijú i neoborníkovi; podávam tu dakolko s jeho miestnymi informáciami: Hliňik, les pri Nedzeci; Pod Hliňik, role pri Lesnici. Naproti tomu Hliňik, potok pri Podhradí; Hliňik, pahorok pri Strašenom; Hliňiky, pahorky v horách novoveských. Baba hora pri Bijacevciach, Babio gura pri Matašovciach atď.

Pripomenutie 4. Hore uvedené osobitosti poľskej reči vzaté sú z reči spišských Poliakov. Je pravdepodobné, že je reč zemplínskych Poliakov hodne odpoľstená.

43. §. O národopisnej hranici poľsko-slovenskej treba vedieť, že sa Slováci s Poliakmi na východoslovenskom území *zhola nikde* nestýkajú svojimi obcami. Toto je treba znova vyzdvihnuť a znova prízvukovať preto, lebo sú spisovatelia, ktorí učia, že sú poľskosti východoslovenského nárečia *novoverké, vzniklé z blízkych stykov poľskej a slovenskej reči*. Tomu je nie tak, lebo poľskosti východoslovenského nárečia sú už aspoň tisícočné, sr. 20. a nasl. §§-y, a nemalým potvrdením takého stanoviska je *tá okolnosť, že sa Poliaci so Slovákm teritoriálne nestýkajú, a sice veľmi-veľmi dávno nestýkajú*.

Slovenské obce oddeľujú sa od spišsko-poľských nasledujúcimi nemeckými a ruskými obcami:

Nemecké: Poprad, Veľká, Sp. Sobota, Straže, Žakovce, Verbov, Tvarožná, Ruskinovce, Vyšný Slavkov, Macijovce, Vyšná Lesná, Nižná Lesná, Milbach, Veľká Lomnica, Hunstorff, Kežmarok, Lúčica, Stražky, Rakusy, Folvark, Belá, Majurky, Hololumnica, Malá Luminica, Podolinec, Maldur, Bušovce.

Ruské: Hodermark, Jakubiany, Torisky, Nižné Repaše, Olšavica.

Na priestore týchto nemeckých a ruských obcí ležia sice tri polské ostrovy: M. Slavkov, Krížová ves a Jurské, ale i ony ležia bližšie národopisnej hranici polskej než slovenskej. Kto si obzre mappu, nakreslenú dla udajov v tejto práci obsažených, presvedčí sa, že polské obce na celom území spišskej stolice *nikde nehraničia so slovenskými obcami*. Od šarišskej obce Plavnice oddeľuje Lubovňu Starú nemecká obec Hobgart. *Niet tedy ani tu styku medzi polskými a slovenskými obcami.*

Nemci, ako z dejín vieme, osadili sa na Spiši už v XII. století, Rusi len po tatárskej pohrome, srov. 18. a 19. §., *tedy asi 700 rokov niet bezprostredných stykov medzi obcami polskými a slovenskými*. Styky sa obmedzívaly na prostredníctvo hovoriacich po slovansky Nemcov a Rusov uvedeného nemecko-ruského územia a na nevytisnutých Nemcami pôvodných tuzemcov poľských a slovenských, v novšej dobe na novších pristáhavalcov poľských a slovenských.

Nemci.

44. §. Nemecké osady ležia súvisle so sebou:

1. *Na oboch brehoch rieky Popradu* od mesta Popradu po Podolinec, zavierajúc v toto nemecké územie obe spojenuté mestá. Sú to obce: Belá Spišská, Bušovce, Folvark v kežm. okr., Hololumnica, Hunstorf, Kežmarok, Lesná Nižná, Lesná Vyšná, Lomnica Malá, Lomnica Veľká, Lubica, Macijovce v sob. okr., Majurky, Maldur, Milbach, Podolinec, Poprad, Rakusy, Ruskinovce, Slavkov Veľký, Sobota Spišská, Straže v Sp., Stražky v Sp., Toporec, Tvarožná, Veľká, Verbov, Viborna, Žakovce. Spolu 29.

Mimo tohto súvislého územia na polnoc ako osobitné nemecké ostrovy ležia: Gňazdy, Hobgart a Švaby Vyšné.

Pripomenutie. Na súvisom ostrove majú Poliaci dva ostrôvky, prvý je: Slavkov Malý a druhý Krížová ves a Jurské.

2. *Na oboch brehoch nižného Hnilca* (na pravom brehu s výbežkom do abaujskej stolice): Geľnica, Huta Smolnická, Medzef Nižný, Medzef Vyšný, Mnišek v geln. okr., Smořnik, Svedlár, Štos, voda Stará, Vondrišel. Spolu 10 obcí.

Týchto istých 39 obcí nemeckých podáva aj *Niederle* (Národop. Mapa 88—89). Tu sú výsledky nášho počítania jednaké, lebo aj *Niederle* vychodí s toho stanoviska, že sú iba té obce nemeckými,

ktoré majú nemecké väčšiny. Šembera nezisťoval reč obcí, ale reč obyvateľov, vykazoval aj obce s nemeckými menšinami, a preto sa jeho výpočet nemeckých obcí nemôže srovnávať s hore uvedeným výpočtom, vidz ČMČ. z 1876, stranu 671.

Ešte treba doložiť, že podľa popisu z r. 1900 má nemeckú väčšinu aj šarišská obec Medzi Židmi, po m. Sebeskellemesirétek. Sú to zväčša novšie prisťahovalí židia.

45. §. Nemci východoslovenského územia nie sú si vedomí svojho osudu. A. Kucharski vo svojej „Relacyi z naukowej podrózy po Słowacyi 1828. roku“ zapísal mnoho všeljakých interessantných vecí. Tak medziiným zapísal dojem, že „wszystkich tutejszych Słowian Niemcy starają się zniemczać“ . . . Hovoril o Spiši a doľžil: „W Lewoczy powiedziano mi wyraźnie: Die slovakische Sprache soll ausgerottet werden.“ (Lud, org. ludozn. II., str. 5). Neminulo ani 80 rokov, a ako je to vlastne vo Spiši s Nemcami? Mesto tých pyšných Nemcov, Levoču, ani som nemohol vradiť medzi nemecké mestá, lebo má len 1755 nemeckých duší proti 3633 slovenským . . . Straže v Sp. vradil som len preto medzi nemecké mestá, lebo má 271 prihlásených nemeckých duší proti 270 slovenským . . . Spišská Sobota, Poprad, Veľká, hoc ešte počtom prevládajú Slovákov, v najблиžom pokolení dostanú väčšinu slovenské . . . Povedal som, že sú si Nemci tunajší nie vedomí svojho osudu. Zkúsil som to sám na viac miestach. Rozpoviem len jedon prípad. Minulého leta (1904) v tržný deň prišiel som veľmi včas do Spišskej Soboty. Chcel som sa rozhliať po vonkovanoch, ktorí dojdú ta z okolia na trh. Ale sa trh nevydaril. Vráveli tam, že takého nevydareného trhu vôbec nepamäタajú. Prechodil som sa tedy prázdnym mestom a bedlive som poslúchal, kde dve-tri duše zastaly a spolu hovorily. Hlavne o rozhovor detí mi išlo. Mesto znám už asi 33-34 roky; v Kežmarku mal som ztade aj spolužiakov: Nemcov. Sobota má spolu 853 obyvateľov (r. 1900), je tedy malá, a ja som skoro bol hotový so svojou rozhliadkou. Vníšiel som do „Gasthoffu“, a že bolo ešte včasne, nebolo tam hostí okrem mňa. Sám hostinský obsluhoval a ja som hned zaplietol rozhovor o národnostných pomeroch mesta. Hostinský bol domorodý, a Nemec. Len biedne vedel po maďarsky, a preto sme hovorili po nemecky. Dal som výraz svojim zkúsenostiam: „Vy sa tu, pane, slovenčíte, ako pozorujem?“ . . . „Čo?“ odvetil urazený,

„my že sa slovenčíme? To je nie pravda, my sa madarčíme.“ „Ale ja som na ulici veľa slovenskej reči počul“ . . . „Dnes je trh, to cudzí“ . . . „A ved ani trhu niet . . . a aj deti som počul po slovensky sa shovárať po ulici, deti meštianske“ . . . „To len také, ktoré sa ešte po madarsky nenaučily“ . . . „Tak?!“ Prestal som hovoríť, zkúsiac jeho zatvrdlosť. Rozmýšľal som, ako by mal osnovať otázku, aby zvedel, čo som zvedef chcel. Po prestávke som počal: „Ba jako sa vy len dorozumievate s okolitým ľudom, ved sedliactvo nevie ani slova po nemecky?“ . . . „Nevie, pravdaže nevie, ale *my vieme aj po slovensky.*“ „A čo, máte tu mestských tlumačov?“ Hostinský sa zo srdca rozosmial: „Tlumačov? *My v Sobote všetci vieme po slovensky!*“ A tým som i skončil. Zvedel som, čo som vedef chcel. V Sp. Sobote každý domorodý človek vie po slovensky, ale si je nie vedomý toho, že sa jeho mesto — poslovenčuje. Spišská Sobota je, podľa mojej zkúsenosti, národnostne najprebudilejšie nemecké mesto na Spiši. Minulého roku bol som vo všetkých bez výnimky, srovňávam ich tedy *v jednej dobe.* Sobota je jediným spišským mestom, ktoré má *vylučne nemecké náписy obchodné i fabričné.* Všade inde majú nápisy madarské a nemecké alebo len madarské. A tito národnostne najprebudilejší Nemci podlahýnajú tiež svojmu osudu. Najtuhší sú Nemci v dedinách. Také dediny sú: Bušovce, Folvark v kežm. okr., Hololumnica, Hunstorf, Lesná Nižná i Vyšná, Lomnica Malá i Veľká, Macijovce v sob. okr., Majurky, Maldur, Milbach, Slavkov Veľký, Žakovce, Hobgart, Smořnická Huta, Medzev Nižný, Mnišek v geľn. okr., Svedlar, Štos. Ale aj v týchto obciach je veľmi veľa ľudí, ktorí vedia po slovensky (alebo po slovansky). Moje zkúsenosti potvrdzujú sa zkúsenosťami iných, Poliakom Eljaszom-Radzikowskim a Rusom Hnatukom.*)

46 §. Dobre by bolo vedef, odkedy sa nemecké obce poslovančujú a kde čo viedlo k tomu. Štefan Mišik v Sb. MSS. (1896,

*) Dr Stan. *Eliasz-Radzikowski* v rozpr. „*Pogląd na Tatry*“ (Eljaszow Przewodnik str. 370/371) napisał toto: „Na Spiszu, głównie w miastach, dochował się dawny osadniczy żywioł niemiecki, który jednak coraz bardziej rozpływa się w tle słowiańskiem tak, że osady do niedawna na pół niemieckie, teraz już są czysto słowackie. W Białej, Kieźmarku, Wielkiej, Popradzie, Sobocie, Wielkim Ślawkowie przeważają ci osadnicy niemieccy, lecz tu i ówdzie ludność słowiańska wybiża się na wierzch.“ — *Hnatuk (Rus. Priaš. epar. str. 11.)*: „Niemiecki seliani hovoriat zreštoju možje vsi na Spišu dialektem Sloviakiv i očividno denacionalizujut sia.“

28—29) zavaďil o túto otázku, ale sa vyslovil prfliš všeobecne a bez náležitej samokritiky. Napísal tam medziiným: „Rozumie sa samo sebou (!) že takmer všade, kde Nemci založili mesto, *boli už obce so slovenským obyvateľstvom*, ktoré sa potom abo ponemčilo, ako v Žákovcach, Belej, Veľkej, Lubici, Matejovcach, Vrbove a Slavkove, abo Nemcov natolko assimilovalo, t. j. poslovenčilo, že tito ostali v menštine alebo celkom zmizli. Tak na pr. v Novej vsi tvoria dnes Nemci len asi tretinu, vo Vlachoch takže, v Podhradí štvrtinu, v Levoči tretinu obyvateľstva.“

To „rozumie sa samo sebou“ nie je ani dôvodom, ani dôkazom; ono sa opiera o predpokladanie, že na východoslovenskom území Širšom od akživa bývali Slováci. O to isté predpokladanie opiera sa aj výpoved, že „takmer všade, kde Nemci založili mesto, boli už obce so slovenským obyvateľstvom.“ Také veci je treba dokázať, ináče nemajú hodnoty. Nemci mohli založiť i osady nové, a založili osady nielen na slovenskom, ale aj na poľskom území rečovom. Zkade vie p. Štefan Mišík, že sa *Slomania* Žákoviec, Belej, Veľkej, Lubice, Macejoviec, Verbova a Slavkova ponemčili? Opred sa výlučne a jedine o slovanskost miestnych názvov, to je nie dosť obozretne. Daktorý taký názov mohol byť názvom poľa, hory atď. a tam cudzí mohli založiť osadu. Okrem toho daktorý taký slovanský názov môže byť celkom novoveký. Na pr. slovanský názov Matejoviec. Madarský názov Mateóc, ktorý je zo slovanského, zjavuje sa v listinách iba novších, naproti tomu nemecký názov Matzdorf už v listinách z XIII. storočia súčasne s latinským nazvaním: *Villa Matthei*. Vidz Hradského Szepesv. helysn. Že sa Nová ves, Vlachy, Podhradie a Levoča poslovenčily, toho príčinou je ich zemopisné položenie. Prirodzeným spôsobom musely raz podlahnúť väčšine, jaká ich obtáča.

Jedná vec je istá. Zmena, jaká sa stala v Uhorsku s obnovením ústavy r. 1867., uskorí umieranie nemeckej národnosti na Spiši. Spišskí Nemci od dávna boli naučení požívať výhody od vlád. S odstranením nemeckých vlád počali sa maďarčiť a silne sa maďarčia, aby si zachovali výhody a aby si opatrili nové. A v tej veci sa im darí. V spišsko-nemeckých mestách povstalo už dosiaľ množstvo takých ústavov, ustanovizní a závodov, ktoré napomáhajú materiálny blahobyt v spišsko-nemeckých krajoch, a ktoré povstaly na počin vlád. Ale tým, že spišsko-nemecká intelligencia prednosť dáva vo verejnom živote reči maďarskej, ztratila nemčina svoj

dávnoveký nimbus aj u nižších vrství. Lahostajnosť, preukazovaná naproti nemčine so strany mestskej intelligencie, prechádza aj na intelligentnejšie vrstvy dedín.

Okrem toho spomenúf musím ešte jedon veľmi dôležitý zjav. V mestách je hojne škôl, stredných i odborných, priemyselníckych. Nemeckí rodičia všetku mládež do škôl tisnú. A potom ani vyššie vzdelaní, ani odborne vzdelaní, ani priemyselne vzdelaní nemôžu dostať doma všetci zamestnanie, a preto sa rozpŕchnu po krajinе. Rodičovské polia — domy odkupuje slovanské obyvateľstvo z preludnatelých okolitých obcí, prestahúvajúc sa do miest. V Poprade, vo Velkej, v Stražach, v Spiš. Sobote, v Lubici je už veľa slovenských a poľských sedliakov, ktorí sú doma v bývalých nemeckých gázdovstvách.

Rusi.*)

47. §. Rusi sú roztrúsení po celom širšom území východnoslovenskom, t. j. bývajú nielen pomedzi Slovákov, ale aj pomedzi Nemcov a Poliakov. Ale ich naozajstná otčina leží poza polnočnovýchodnú hranicu východnoslovenského územia užieho, rozprestierajúc sa na polnoc i na východ. V spišskej a v Šarišskej stolici neradi im priznávajú skutočnú národnosť, a preto, kde sa tomu nezoprá cirkevné úrady grécko-katolícke, všade ich vydávajú za Slovákov. V obidvoch týchto stoliciach je pomerne mnoho ruských obcí, ktoré pri poslednom popise (1900) popísané boli za slovenské. Obyvatelia ich vela ráz sami stoja o to, aby boli popísaní za Slovákov.

*) Ruskou menujem reč uhorskoruskú, hlavne a predovšetkým preto, lebo ju uhorskí Rusi sami tak zovú; nikde som nepočul, že by ju zvali rusínskou, rusnáckou alebo inakšie. Na území východnoslovenskom širšom je dosť obcí, ktoré sa od iných podobného názvu obcí rozlišujú prívlastkom rusko-národným a tento prívlastok je tvorený naveky od *Rus*, nikdy nie od *Rusin* alebo od *Rusnák* alebo od inakších kmeňov. Tak najdeš tam názvy: Ruská Nová ves (= Sósújsfalu, v Šar.), Ruský Hrabovec (= Oroszhrabóce, v Zempl.), Ruské Komarovce (= Oroszkomoróce, v Ung.). Opakujem: Tento prívlastok nikdy nepočuješ podobou od *Rusín*, *Rusnák*, *Malorus* atď. — Krajové mená uhorských Rusov najúplnejšie sniesol Hrihorij *Kupčanko* vo svojom spise „Uhorská Rus“ (Viedeň 1897), na str. 46.: „Sami meži soboju Uhro-Russi nazývajut sebe rozličnymi nazviskami abo prázviskami, jak: Verchovincami, Dolinianami abo Dolišianami, Krajnianami abo Krajniakami, Spišakami, Sotakami, Cotakami, Ceperjakami i t. d. Verchovincami nazývajutsia ubro-ruski žiteli verchov Karpatských hor. Dolinianami abo Dolišianami nazývajutsia

48. §. Pri popise z r. 1900 čiastočne alebo v celku za slovenské boli popísané nasledujúce ruské obce (osady):

Beňadikovce, Bystrá Krajn., Bystré Stropk., Bodrudžal, Boglarka, Bokša, Brusnica, Bzané, Cabov, Cerniny, Dedačovce, Detrich, Dolhoňa, Dričná Šar., Dričná Zempl., Dzurdzoš, Gavranec, Girovce, Gribov, Hanigovce, Havaj, Heľmanovce, Hrabovec Stropkovský, Inovec, Jakušovce, Kapišová, Kelbavce, Kobuľnica, Koššov, Komarník Niž., Komarník Vyš., Kožuchovce, Krempach pri Eubovni, Krišlovce, Krivé v Šar., Kríže v Šar., Kružlová, Ladomirová v Šar., Lucina, Makovec, Maťcov, Maškovce, Miková, Miroľa, Mrazovce, Olejnikov, Olšavy Nižné, Olšavy Vyšné, Onokovce, Polana, Poľanka Nechváľova, Prikrá, Prosačovce, Pstriná, Regetuvka, Remeniny, Repaše Niž., Rovné v Šar., Staškovce Šarišské, Staškovce Zemplínske, Stebník, Suchá, Svidničky, Šandal, Ščavník v Šar., Štefanovce v Zempl., Tokajik, Torisky, Valkov, Vladič Niž., Vladič Vyš., Zavadka v Sp. Spolu 72. Obyvateľov: 22.499, aj s inorečovými menšinami.

V Brezuvke našiel popis 30 Slovákov a 39 Rusov z 69 duší. Z nich je r.-katolíkov 33, gr.-katolíkov 36. Ale všetci hovoria po rusky. Aj Hnatiuk ich menuje „Rusnákmi“.

49. §. Je istá vec, o tom budem obširnejšie hovoriť na svojom mieste, že je na východoslovenskom území slovenská reč — rečou katolíckou, t. j. že tu všeobecne stotožňujú vieru rimsko-katolícku s národnosťou slovenskou a oprotivne vieru grécko-katolícku s národnos-

uhro-russkí žiteli dolín pôd Karpatskimi horami za riekoju Tisoju. Krajnianami abo Krajniakami nazývajutsia uhro-russkí žiteli krajnoj storony Uhorskoj Rusi, kotorá hraničí s storonoju slovackoj časti Uhrii. Spiškami nazývajutsia uhro-russkí žiteli spišskoho okruha, ktoroj takže pripirajet do slovackej hranici. A Sotakami, Cotakami, Ceperjakami i t. d. nazývajutsia Uhro Russi, ktorí hovorjat: *so, co, ceper* i t. d. namest: *šo, čto abo što, teper* i t. d. — V tom istom spise, na tej istej strane *Kupčanko* napísal: „Uhro-Rusi nazývajut sebe vzahalé *Russkimi*, hovorjači v množestvennom čislě, naprímér: *My Russki*. No jesli zapytajetsja odnoho abo druhoho neprosvěščenoho Uhro-Russa, naprímér uhroruskoho mužika, kto ôn, to ôn ôtpověst: „*Ja Rusnjak*“ abo „*ja Hucul*“ i rôdko koli: „*ja Ruskij*“. Hde-jaki Uhro-Russi ôtpovědajut na pytané, kto oni: „*Ja Slovan*“, abo „*ja Sloven*“, abo „*ja Slovjak*“. Se sut tě Uhro-Russi, ktorí žijut v sosédstvē s uhorskimi Slovákami i suť otže oslovačení.“ Zo svojej zkúsenosti poznamenávam: Uhorskí Rusi menujú seba bez výnimky a naveky *Ruskými* pokiaľ sú medzi sebou alebo s takými ľudmi, ku ktorým majú jakú-takú dôveru; svoj jazyk *ruským*. *Nikdy seba nemenujú Russkimi, ani svoj jazyk rusinskym*. Neznajú ani názvu „*Rutén*“, „*ruténsky*“. „*Rusnák*“ znamená človeka ruskej viery. Je to tedy prvotne názov na označenie náboženstva, ktorý stotožňovaním náboženstva s ná-

stou ruskou. Ale to obстоí len vo všeobecnosti. Popis našiel v Niž. Olšavách 207 r.-katolíkov a len 175 gr.-katolíkov, v Šandali 171 r.-k. a len 166 gr.-k., ale sú obidve obce národnosti ruskej. Poučná je v tejto veci obec Onokovce, v ktorej je 492 r.-katolíkov a len 172 gr.-katolíkov, ktorú na základe tohto svojho r.-k. rázu všeobecne za slovenskú považujú, a ktorá je v skutočnosti *ruská*; čitateľ najde tu z nej ukážku jazykovú a presvedčí sa. Za Ungvárom už nie ani politických, ani cirkevných obcí slovenských. V Radvanke a v Serednom popísaní Slováci popísaní sú za Slovákov výlučne na základe svojho r.-k. náboženstva. V Serednom je 529 r.-k. proti 763 gr.-k., a 507 Slovákov proti 713 Rusom. V skutočnosti sú všetci Rusi až na výnimky pristahovalcov. Úradný popisovateľ v obci Hliboké znal této skutočné pomery, lebo hoc je v Hlibokom 200 r.-katolíkov, našiel tam len 13 Slovákov, zapíšuc ostatných medzi Rusov, ktorých udáva 384, z čoho je len 208 gr.-katolíkov.

Pripomenutie. Zistujúc národnosť hore vypočítaných obcí opieral som sa *rikyne o vlastnej informácii*. Nebol som sice vo všetkých obciach, ale udaje, akých sa mi dostalo, podroboval som aspoň trojnásobnej kontrole. O obciach, ktoré som nemienil navštiviť, iba v súseďných obciach som bral informácie, naveky od starých domorodých občanov, a jestli moje informácie neboli súhlasné so všetkých strán, išiel som sa predsa osobne presvedčiť. Udaje Vladimíra

rodnosťou prenáša sa často i na ruskú národnosť. „Hovorí po rusnácky“ (= po rusky) — počuf často, ale práve tak často počuješ aj: hovorí po katolícky (= po slovensky). Srov. 49. §. — Mojím zdáním „rusnácej“ reči práve tak nie, ako niec reči „katolíckej“. Rusi neprestávajú byť Rusnákmí tým, že sa pomedarčili alebo poslovenčili, ale prestávajú byť Rusmi. Dopúštam, že uhorský Rus rád sa skrýva za meno Rusnák, zahalujúc svoju národuost do rúcha náboženského, rád bere na seba aj plášť slovenskej národnosti, t. j. nejedon Rus povie: ja Sloviak', ale žeby povedal: ja Slovan' alebo ja Sloven', to som nikdy nepočul na svojich cestách, a znajúce dostatočne pomery východno-slovenského územia (a tu len o toto ide), smele môžem vyslovieť, že tých názvov tu ani druhý ľovek nikdy nepočul. Ony sa musely dajakým nedorozumením dostať do uvedeného spisu Kupčankovho. Vl. *Hnatiuk* zabruňuje uhorských Rusov pod pochop „Rusín“, ale v praxi ich menuje „Rusnákmí“. Na str. 12. Rus. priaš. epar. napísal: „Rusnakami nazívajú tich Rusiniv, ščo majuť infinitivus na -ti i ne dzekajut. Či dijalekt, de bude toho treba, buťu nazivati dlia dokladnosti rusnackim; Sloviakami nazívajú tich Rusiniv, ščo infinitivus majuť na -e i dzekajut... Či dijalekt budu nazivati dlia dokladnosti (!) slovenskim.“ — Dla toho, čo som povedal hore, nemali by sme hovoríť o dialekto ruskákom, ale len o uhorskoruskom.

míra *Hnatiuku*, naokoľko ich má o týchto obciach, v celku shodujú sa s tými, ktoré ja podávam. Nasledujúce obce podáva *Hnatiuk za sloriacke*: Maškovce, Hrabovec Stropkovský, Girovce, Dzurdzoš, Dedačovce, ale podľa mojich informácií v týchto obciach ešte dosiaľ hovoria viac po rusky než po „sloviacky“, a preto som ich medzi ruskými uviedol.

50. §. Uvzhľadňujúc vypočítané v predchádzajúcim 48. a 49. §-e opravy popisové treba zistiť nasledujúce *ruské obce*, a to:

V Spišskej: Folvark v starov. okr., Hejcmanovce, Hondermarek, Jakubiany, Jarabina, Kamionka, Košov, Krempach pri Lubovni, Lipník Veľký, Litmanová, Mnišek v Iub. okr. (so značnou menšinou poľskou, popísanou za slovenskú), Olšavica, Osturňa, Porač, Repaše Niž., Slovenky Nižné i Vyšné, Sulin v Sp., Torisky, Zavadka v Sp. Spolu: 20.

V Šarišskej: Andrejová, Bajerovce, Becherov, Belciovce, Beloveža, Benádikovce, Bystrá Krajn., Blažov, Bodrudžal, Boglarka, Brezuvka, Černiny, Cigelka, Čigla, Čarné Krajn., Čarné na Makovici. Čirč, Dobroslava, Dolhoňa, Dubová, Dzurdzoš, Fijaš, Frička, Gavranec, Geralt, Gerlachov v Šar., Gribov, Hajtuvka, Hanigovce, Hrabovčík, Hrabské, Hradzisko v Šar., Hunkovce, Huta Livovská, Hutky v Šar., Jakoviany, Jastrebie v Šar., Jedlinky, Jedlová Niž., Jedlová Vyš., Kapišová, Kečkovce, Kijov, Kobuľnica, Komarník Niž., Komarník Vyš., Komloša, Korejovce, Kožany, Kožuchovce, Krivé v Šar., Kríže v Šar., Krušinec, Kružľov, Kružľová, Kurimka, Kurov, Ladomirová v Šar., Legnava, Lipník Malý, Lipová, Livov, Lucina, Lukov, Maťcov, Mataška, Matisová, Matovce, Medzvedzie, Mergeška, Miklušovce v Šar., Mirošov Niž., Mirošov Vyš., Miroša, Mlinarovce, Niklová, Obručné, Olejnikov, Olšavka v Šar., Ondavky, Orlich Niž., Orlich Vyš., Orlov, Ortutová, Pisaná Niž., Pisaná Vyš., Pitrová, Pošany, Pošanku Nižné, Pošanku Vyšné, Porubka Krajn., Potoky, Prikrá, Prosačovce, Pstriná, Rakovčík, Regetuvka, Remeniny, Rencíšov, Rešov, Rovné v Šar., Roztoky, Snakov, Soboš, Starina, Stebník, Suchá, Sulin v Šar., Svidničky, Svidník Niž., Svidník Vyš., Šamburun, Šapinec, Šarbov, Šašová, Ščavník v Šar., Šemetkovce, Šoma, Štefurov, Štelbach, Tvarožec Niž., Tvarožec Vyš., Ujak, Vagrincec, Valkovce v Šar., Vapenik, Varadka, Vavrinec, Venecia, Vislava, Viškovce, Voľa Jurkova, Voľa Ruská v topľ. okr., Voľa Ruská vo vtor. okr., Zavadka v Šar., Žatkovce. Spolu 136 obcí.

V Zemplínskej a Ungskej:

a) Ostrovy na východoslovenskom území užšom: Baňské, Cabov, Kazimír, Girovce, Rafajovce, Dedačov, Maškovce, všetky v Zemplínskej, srov. 37. §.

b) Poza polnočnovýchodnú hranicu východoslovenského územia užšieho, podrobne udanú v druhom vypočiatí 36. §-u, *ruské sú všetky obce* až na výnimku troch: Choča, Stropkovy a Brežnica, srov. 38. §.

51. §. Oddelujúc ruské obce od slovenských, neopieral som sa ani o pomery vierovyznaňské, ani o priznanú národnosť pri popise z r. 1900, ale jedine o rozdiely, ktoré sa javia medzi rečou uhorských Rusov a východných Slovákov; rečové rozdiely považujem za jedine oprávnené delidlo pri určovaní národnosti ruskej a slovenskej.*)

52. §. V reči Rusov, a menovite *v reči Rusov, ktorí súsedia s východnými Slovákmami*, jest niekoľko takých zjavov, ktorými sa Rusi neomylne dajú rozoznať od východných Slovákov. Na základe týchto rečových zjavov som oddeľoval ruské obce od slovenských; sú nasledujúce:

*) O rozoznávaní ruských obcí od slovenských a o určovaní etnografickej hranice medzi Rusmi a Slovákmami máme už celú literatúru. Písali o tom Slovania i Neslovania, zomedzi prvých hlavne Rusi, ale i Česi i Slováci. Zomedzi všetkých iných vynikajú práce Vladimíra Hnatiuka svojou podrobnosťou a tým, že svoje údaje čerpal z bezprostredného prameňa alebo aspoň od domorodej intelligencie. Hlavne vidz jeho rozpravu „Rusini priašivskoi eparchii i ich horovici“, v Zápisoch „Naukovoho tovaristva imeni Ševcenka“ z r. 1900. Východných Slovákov menuje tam „Slovíakmi“ a Rusov „Rusnáckimi“. Z bezprostredného prameňa čerpal aj prof. Olaf Broch „Studien von der slawisch-kleinrussischen Sprachgrenze im östlichen Ungarn“ (Kristiania 1897) a „Weitere Studien etc.“ (Kristiania 1899), ale jeho inak výborné práce pochádzajú sa len na niekoľko obcí, a na území východoslovenskom ľiršom, po ktorom sú Rusi všade rozosiati a ktoré musíme celé skúmať, máme aspoň 1000 obcí. V Šemberovej rozprave „Mnoho li jest Čechů, Moravanů a Slováků atd.“ čiastka o „Rusinoch na Slovensku“ (na str. 665 – 669 v ČMC. z 1876) nemá také ceny, jakú majú ostatné čiastky. Opierajúc sa o úradný popis, v stoličiach gemerskej, tornianskej, boršodskej, spišskej, abaujskej, šarišskej, zemplínskej a ungarskej načítali Šembera 147.770 grécko-katolíckych Slovákov a svoju radosť čitateľovi týmito slovami zvestovali: „Tím tedy, že poznaváme neshodnú etnografickou výše zpomenutou, vpočetli jsme řecké katolíky na východním Slovensku dle jazyka z většiny mezi Slováky, přivedli jsme výše 147.00 rodáků nám odcizencích v látu národa československého nazpět.“ — „Hranice sporého územia udávali rôzni spisovatelia: Šafárik, Czörnig, Bidermann, Holovackij, Šembera, Zaklinskij, Veličko, Broch a iní. Rozumie sa, že odpovedne svojmu náhladom jedni rozširovali územie Slovákov, druhí Rusov; tých samých lidi jedni pripočítávali ku slovenskej, druhí k ruskej národnosti, pritom spravovali sa tu raz filologičnými, druhý raz konfessionálnymi pohnútkami. A'e dosiaľ nikto nesobral spolu všetkých znakov, charakteristíčnych pre jednu i druhú súseďnú národu st' a neroziahol na ich základe dôkladnej hranice medzi Slovákmami a Rusinmi. A, zdá sa, nie skoro to stane sa, lebo je na to treba nielen veľa nákladkov, veľa času, ale aj veľa práce, jakú nestučí vykonáť jediný človek, iba vedecká expedícia, složená z vedeckov obidvoch zainteresovaných strán . . .“ To napísal Vladimír Hnatiuk vo svojej rozprave „Slovaci či Rusini“ 39 – 40. V slovenskej literatúre máme ľudí, ktorí sú rábi uvedené stanovisko Šemberovo a pripočítaní slovenských grécko-katolískov. Ich popredníkom je Jozef Škultetý. On písac o spore o rusko-slovenskú hranicu v Slov. Pohľadoch (1895, 502 –) napísal: „Komukolvek prišlo dotknúť sa otázky: kde prešťavájú Slováci na severo-východe Uhorska a kde začínajú sa Rusi, každý vyhlasoval ju za faškú. „Až po tuto chvíli — hovorí A. V. Šembera

1. Miesto prvotného dlhého ó vyslovujú: *i*, na pr.: kiň, vil, niž, stil atď. Všetky príklady zo Stebnika. Východní Slováci vyslovujú v takýchto a podobných prípadoch *u*, v spisovnej reči písme ó. Príklady: Po východoslovensky kuň, vul, nuž, stul atď., v spisovnej reči slovenskej: kóň, vôle, nôž, stôl atď.

Hlásku i vyslovujú Rusi za o aj v predložkách (predponách) po, zo, pod, podo, obo. Príklady zo Stebnika: pišol (= pošol), pidnesli (= podniesli), pid dach (= pod dach). Tchoto zjavu nikdy ne-najdeš u Slovákov.

Pripomienutie. Niektorí Rusi v takýchto prípadoch vyslovujú ū a nie i, tedy kúň, vüll, nüž, stüll, püšol, püld dach atp. — I týchto ľahko rozoznáš od Slovákov. Ale miestami sa to o vyslovuje ako u, na pr. v Domaninciach alebo v Onokovciach, vidz rečové ukážky, a tu potom nastupuje shoda s východnou slovenčinou. V týchto prípadoch som sa opieral o ostatné hľásko-slovné zjavy ruské.

(Č. M. Č. 1876: Mnogo-li jest Čechů, Moravanů a Slováků a kde obývají, str. 665.) — uvažovala se národnost rusínská (maloruská) v Uhřích vübce podlé náboženství; obecný lid v Uhřích nazývá každého vyznavače náboženství ţeckokatolíckeho (starovérce), nehlédz k jeho jazyku, Rusákem či Rusínom.“ Tak hovorí A. L. Petrov („Zurnal min. nar. prosv.“ Zamietki po ugorskej Rusi 1892, str. 440.): „Na uhorskej Rusi i ľud i intelligencia vie len o rozličnosti náboženstva, ale nie o rozličnosti jazykov a národnosti.“ Áno, potkia sa na túto tažkosť už i madarská štatistiká. „Této dva jazyky, najmä tam, kde miešano prichodia, sú v takej blízkej príbuznosti, že dôkladné rozlišovanie sotva môžeme očikávať, a tak stane sa, že to isté obyvateľstvo, ktoré raz bolo rykazané ako ruské, inokedy ako slovenské prichodí v štatistických rýkazoch... Popis školopovinných detí (1870) označil ruskú ako reč materinskú na mnohých takých miestach, kde sčítanie ľudu (1880) našlo slovenskú materinskú reč.“ (Láng Lajos ď Jekel Falus-ý József: Magyarorság népességi statistikája, 1884, str. 142). V podobnom smysle bol sa vyslovil už i rakúsky Czoernig. (Ethnographie der Oesterreichischen Monarchie, 1857, str. VII.) Pri svojej poznámke, ktorú sme už uviedli, Šembera cituje i Dalimila: „Toto pojmenovanie (Rusín) vyznavaču náboženství ţeckokatolíckeho (obřadu slovanského) jest staré, neboť již Dačimil jmenuje v kapitole 23. své kroniky moravského biskupa sv. Metodíje Rusinem, an df: „Ten arcibiskup Rusín biše, mšu svú slovensky slúžíše.“ Len z literatúry, ktorú ja znám o tomto predmete, mohol by som citovať ešte i viac hlasov, odvolávajúcich sa na to, ako tažko je rozoznávať na tomto území Slovákov od Rusov, alebo naopak, Rusov od Slovákov. A z toho nasleduje, že od Spiša, vlastne od gemerského Šumiaca počnúc, všetci uniači nemôžu byť Rusi. Keby všetci boli Rusmi, nebolo by nijakej tažkosťi pri rozoznávaní Slovákov a Rusov na tomto území: filologovia, etnografi, štatkaria ľahko vedeli by si poradit. Sreznievský pozdejšie (1852) zmenil svoju mienku, vyslovenú roku 1843 v recensii Šafárikovo Národopisu, zmenil ju na ujmu Slovákov; ale to, že filolog, slovanský filolog a vážny muž mení tu svoju mienku, vari tiež dokazuje, že je otázka zámotana, že ti spišskí, abaníjski, Šariščtí, zemplínski a ungarščí uniači nie sú sami Rusi. V ruskej literatúre najnovšie zaoberal sa týmto predmetom A. L. Petrov. (Zamietky po ug. Rusi v Zurn. min. nar. prosv., 1892.). Ako tažkosť rozhraničenia Rusov a Slovákov spomína nie len poprepletanost osád, rozmanitosť miešaných, priechodných, jeden na druhý vzájomne ťičinkujúcich dialektov, ale ešte i skutočné jestvo-

2. Samohlásku „y“ vyslovujú uhorskí Rusi *svojím spôsobom*, nie tak, ako vých. Slováci. Zväčša počuješ tvrdý pazvuk, ktorý som označoval znakom: ь. V Orlove: бъл (= bol); въпiti, въдобati oči, вътоčiti, въveli ženu (m. vypíť, vydubat oči, vytočiť, vyviedli ženu); v s. g.: gambъ, водъ (= gamby, vody); pl. akk.: рukъ, nohъ (= ruky, nohy); скръта žena, по кръjomu (= skrytá žena, po kryjomu) atd. Vo výslovnosti rečený pazvuk pochyluje sa dakedy tak, že počuf ū: chüžka, chtorüj (= chyžka, ktorý); ö: bötti (= byf); e: do vojne (= do vojny). Rečený pazvuk pochyluje sa v jedných a tých istých slabikách do rôznych zvukov. Tak počuješ: chъžka, chüžka, chežka m. chyžka. V Stebniku: do školъ (s. g.), nohaükъ (pl. n.), snopkъ (pl. n.). V Nižných Repašach môj rozprávkár temer dôsledne vyslovoval za y: ü, t. j. bohatüj, chudobnüj, chüža atd., ale aj od neho som počul pazvuk ь, vidz v rečových ukážkach. Nielen u súsediacich-

vaniie viac alebo menej poslovenčených Rusov a možné jestvovanie porušených Slovákov. Svoj materiál Petrov sobral od Rusov, tu narodených i tu žijúcich. Na základe tohto materiálu skúma potom hranice, označené medzi Slovákm i a Ruemi hlavne Šafárikom, Golovackom, Czoernigom a probuje sám vymerať hranicu. Hranica jeho najviac srovnáva sa s Czoernigovou, idúcou ďalej na východ než hranica Golovackého alebo Šafárikova. Petrov vedie Slovákov ďalej na východ, než Czoernig. V prešovskom uniatiskom biskupstve, počítujúcim okolo poldruhastotisíc duší, bere za Rusov len 96.351. Škoda, že A. L. Petrov neznal prácu Šemberova („Mnoho-li jest Čechi, Moravani a Slováci a kde obývají“), ktorá je dosiaľ najväčším príspevkom k riešeniu tejto otázky. V svojich „Základoch Dialetologie československej“ (1864) Šembera pokladal za Rusov i obyvateľov gemerského Šumiaca, Telgártu a Vernára, no v tejto svojej pozdejšej práci (1876), pre ktorú sobral viac materiálu, dôkladne korrigoval svoju prvotnú mienku a z uniatov severo-východných stolíc načítal 147.770 Slovákov. (Na Spiši Šembera za ruské pokladá osady nad Luboňou.) Pán Mišák hovorí: „Žiadem Rus spišský (na dedine) nevydáva sa za Slováka, ale vždy len za Rusnáka, počažne za Rusa a za takého považuje ho i každý Slovák.“ Iste i na Spiši, ale najmä v Šariši, na pr. v makovickom okrese, jest viac takých obcí, ktorých obyvatelia ešte za Márie Teresie boli protestantmi; vtedy, núteni prejsť a či vrátiť sa ku katolicizmu, prešli ľahšej do východnej cirkvi. („De a midőn állandó földmívelésre fordult a rutén nép, Szepesben, Sárosban, Ugocsában és Marmarosban németek helyeit is foglalá el, a mihez a vallási zavarok is hozzáztettek. Sokan a protestáns hit elhagyására kényszerülvén, inkább a keleti, mintsem a római egyhásba térték, mert abban az úr-vacsorát két szín alatt néheték.“ Hunfalvy Pál, Magyar ország Ethnographiája, 1876, str. 467.) Jozef Škultéty takto končí: „Ked my Slováci už raz tolko máme tých konfessií, ja by som bol ešte radšej, keby nás s Rusmi spojovala ešte i viera. Jestli medzi uniatmi na severo-východe Uhorska sú i Slováci, tak hľadajme ich, kde a ktorí sú?“ Pánu Jozefovi Škultétymu prítakuje dr Ludovít Bazovský. V rozpr. „Nárečie viaceré zo Zemplína a zo Šariša“ píše v Slov. Pohľadoch z r. 1900, str. 205: „Je známo, že ešte posavád nenie jasná otázka, kde vlastne je hranica medzi východnými Slovákm i a medzi našimi bratmi Malorusmi. Ked som minulej jasene v šarišskej a zemplínskej stolici práve v takých pohraničných krajoch chodil, nuž mal som priležitosť povŕšinu si všeličoho. Presvedčil som sa osobne o tom, že nenie správne, ako sa močkrát udáva, a ako na to menovite úradné osoby poukazujú,

so Slovákmi Rusov je hláska „y“ pazvukom, a nielen u nich sa pochybuje do iných tvrdých samohlások, ale aj u obdalečných ich bratov. V auguste r. 1898 prežil som asi dva týždne v Strojnej nad Mukačevom chcúc vniknúť do tajnosti hláskoslovia uhorskoruského. Po viac dní som si dal rozprávať od Michala Fotula, vytrvalého rozpravača Hnatiukovho, ktorého zainteresovaní znajú už z Hnatiukových prác etnografičných („Etnografiční materialy z uhorskoj Rusi“, III. a IV. sv. „Etnogr. Zbirnika“, vydaného Naukovým tovaristvom imeni Ševčenka. U Lvovi 1897., 1898). Fotul tiež pazvukom vyslovuje „y“, ale Hnatiuk nevšimal si toho písuc za „y“ z pravidla hlásku *и*. Vo forme *был* (= bol) písal bul. Z reči Fotulovej uvádzam: išou peňa vodъ (gen.), rüzbüjnike slúchali (pl. n.), dúchъ (pl. n.) (tedy *ъ* za *y*). Fysiologicky povstáva pazvuk tým, že dychový prúd nepretrhneme po vyslovej spolu-

žehy sa dva této národy, totiž Slováci a Rusi, na týchto vidiekoch dlia náboženstva rozoznat dali s že by „pravoslávni“ (= uniaty) všetko Rusi, a katolicki zase Slováci boli. To je pravda, že všetci Rusi sú tam pravoslávni, ale *nie všetci „pravoslávni“ sú co ipso Rusi*. Vo viacerých obciach, ktoré úradná štatistika považuje za ruské, keď som sa dopytoval, dostal som odpoved: „*My smo Slovaci.*“ Štefan Mišák, ktorý zpomedzi slovenských apisovateľov vyniká svojou bezprostrednosťou vo východoslovenských veciach, napísal v Slov. Pohl. (1895, 570): „*že medzi prívŕzencami gr.-kat. cirkvi sú i Slováci, o tom pochybovať nemôžno. Ale počet gr.-katolískov fažko je určit, keď nie je jasné, kde prestávajú Slováci a kde začínajú sa Rusi, menovite v takých obciach, ktoré majú miešané obyvatelstvo. Na žiadom pád nemôže počet len byt tak značný, ako domnieval sa A. Šembera*“... Štefan Mišák, rimskokatolický knaz, prejavuje v tejto veci neohyčajne velikú striezlivosť a nepredpojatosť. On premohol v sebe národnostné sebeť a úprimne poukázal na základy, na jakých sa má vykonať rozhraničenie ruských obcí od slovenských. V Slov. Pohl. z 1895, na str. 501, napísal: „*Ja som presvedčený, že otázka: či spišskí alebo šariščtí a zemplínski uniaty sú Slováci, nebude nastolená, akonáhle bude kolko-toľko preskúmaná ich mlura; lebo potom každý nepredpojatý človek pride k presvedčeniu, že sú to vlastne Rusi. Ráchte mi odpustiť, keď poviem, bez toho, že by som si osoboval rozhodujúce slovo, že som so sväej strony už i teraz presvedčený o ruskej porade i o ruskom pôrade našich spišských uniatov.*“ — Jazyk ručký a slovenský, a vlastne jazykové rozdiely v nich sa javiace, sú jediným vhodným delidrom národnostným na rozhraničenie Rusov od Slovákov. Ja som tiež na této základe založil svoju rozhraničoviaciu príču a dúsam, že nebude mať proti tomu námetok ani p. Jozef Škultetý, lebo mičky schválil už také stanovisko, vidz Slov. Pohladu z r. 1896, str. 126 – 126: „*Sporu nášho (o hraniciu medzi Slovákm a Rusmi, píše tam) povšimnul si i prof. A. J. Sobolevský, tohto času, nakoľko ide o jazykovú a ruskú stránku otázky, asi prvá auktoritá. Zreferujúce články Slovenských Pohladov v Živej Starine prof. Lamanského (1895, II, 235 – 236), hovorí o nich, že sú chudobne na dátu. „*Hlarné, čo dára furlu národnosti, jej reč, určuje sa v článkoch slovenského časopisu len rôznečnými frázami. Nárečie uniatov, ktorí sú predmetom sporu, zovie sa silne poslovenčeným, majúcim russismy, a nič viac. Jestli ono je slovenské s russismami, tak ním hovoriaci sú, rozumie sa, Slováci; jestli je ruské so slovenismami, tak ním hovoriaci sú Rusi. Rozdiel medzi maloruským nárečím (i miesto e a o, plnohlasie, ě a č d a t) a slovenským**

hláske, ale ho ani gambami neupravujeme, t. j. pri nepretrhnutom dychovom prúde spoluhlásku vyslovujeme samu o sebe. Vyslov: duch (s pretrhnutím dychového prúdu, jednoslabične) a du-chъ (nepretrhnúc po ch dychový prúd, dvojslabične). Počul som od Fotula aj dm (m. dym) temer s neslyšiteľným pazvukom po d. Pazvuk vyznieva do rozličných tvrdých samohlások (e, o, ö, u, ü) celkom nahodile, podľa toho, že v akej posícii sú gamby v tom okamžení, keď dychový prúd pretrhneme. Iné príklady z reči Fotulovej: Porcija pařenku (z. g., m. „y“), do komoru (s. g., m. „y“); šabotă (= čoboty, boty, pl. n.), volü (= voly, pl. n.); umöüsia (= umyl sa), šort pišoū malöm (= malým!) chlapcom atď. Dosť nám je tu vedef, že je uhorsko-ruské „y“ pazvukom, ktorý rozmanite vyznieva, blížac sa hláskam: e, ö, o, ü, u, kedy ako, bez pravidla, tak na pr. infinitiv „byť“ počul som z úst Fotulových

je tak veľký, že spor o prináležaní jazyka k tomu alebo druhému nárečiu možný je len vtedy, keď jazyk predstavuje pestru smes, ktorú ľahko určiť. Okrem toho, medzi russismami a russismami je rozdiel: jestli sú ony názvy kultúrnych predmetov (rastlín, nádob, odevu atď.), tak nemajú pre etnografa nijakej ceny, ukazujúc len toľko že upotrebuju ich alebo ich predkovia mali potoky s Rusmi; jestliže sú obyčajními slovami reči (s významom hovoriť, vidieť, jest atď.), tak môžu ukazovať na to, že upotrebuju ich pochodia od predkov Rusov. P. Mišík napiera na to, že sporní uniatí nazývajú seba Rusmi, a preto naľieha, aby boli uznani za Rusov. Ale sám rozpráva o Poliakoch spišských, hovoriacich po polsky, no menujúcich sa Slovákm. My môžeme ukázať na ruských katolíkov v Bielorusku, hovoriacich po rusky, ale nazývajúcich sa Poliakmi. *Nazvanie nemá značenia a nerobi Rusov Slovákm a naopak*“ atď. Že pán redaktor Slov. Pohľadov odtlačil vyšné miesta a že ich nepodvrátil, z toho sa smie zatvárať, že ani on neodporuje Sobolevského mienku, podľa ktorej reč dáva farbu národnosti a nazvanie nemá značenia a nerobi Rusov Slovákm a naopak. Ja tomu tak rozumiem, že na národnosť Šemberových grécko-katolíckych Slovákov (udal ich počtom 147.770 duší) nijakého vlivu nemá to, že sa sami priznávajú ku Slovákom, práve tak ako na národnosť spišských Poliakov nemôže mať vlivu to, že sa oni popísali dali za Slovákov. Tu smie rozhodovať, *pokiaľ ide o jazykovedecké záujmy*, jedine a výlučne reč, „ktorá dáva farbu národnosti“; „priznanie nerobi Rusov Slovákm a naopak.“ To jest: Šemberových grékokatolíkov iba natoľko súmie pripočítovať ku Slovákom, nakoľko už zabudli svoju ruskú reč a skutočne rozprávajú už po slovensky. — Z národopisných mápp, na ktorých je národopisná hranica rusko-slovenská do podrobna znazornená, pripomínam iba dve najnovšie: 1. „*A népfajok északon*“, obsahuje vo svojej polnočnej čiastke celé východoslovenské územie širšie, vyšla ako V. príloha k veľkému dielu Pavla Balogha „*A népfajok Magyarországon*“, vydanému uh. kr. ministerstvom osvety (v Budapešti 1902); 2. „*Národopisná mapa uherských Slovákov*“. Vydal dr Lubor Niederle (Praha 1903). Obidve spomenuté mappy opierajú sa o výsledky úradného počisu, prvá o popis z r. 1830 a druhá o popis z r. 1900. Poneváč som ja neoddeloval ruské obce od slovenských na základe priznanej a popísanej národnosti, ale na základe skutočnej národnosti obci, zistenej z ich reči, samo sebou sa rozumie, že hore uvedené udaje moje nesrovňávajú sa s udajami menovaných mápp. — O ruskoslovenskej hranici národnostnej podrobnych informácií nenajdeš v mappách ruských. Darmo by si hľadal. Okrem toho ruské národo-

takýmito formami: *buti*, *böti*, *boti*. — Východný Slovák za „y“ z pravidla vyslovuje čisté „i“, tedy: *porcija pašenki*, *do komori*, *voli* (pl. n.) umíl še, atd. Takéto ruské „y“ Slovák ani vysloví nevie. Aj Hnatiuk poznamenal (Rus. Priaš. epar. str. 19): „Samozvuk *y* se jedinij z rusnackich zvukiv, jakij Sloviakov spravliaje trudnist u vihovori.“

3. Za cirkevnoslovanské (i naše slovenské) gruppy *la*, *ra*, *rē*, má uhorská ruština z pravidla gruppy *olo*, *oro*, *ere*, tak hovoria: zoloto (= zlato), holova (= hlava), polotno (= plátno), moloduj (= mladý), volosok (= vlások), korova (= krava), boroda (= brada), bereh (= breh). Tento úkaz ruského hláskovia je známy pod menom „plnohlásia“ („polnoholosia“). Z toho nasleduje, že kto hovorí: korova, holova atp., toho nemôžeme pripočítovať ku Slovákom.

4. Tvrdé *l* vyslovujú uhorskí Rusi trojako:

a) Vyslovujúc ho oprú konec jazyka medzi vrchné zuby a dasná, prišol, dał atd.

písané mappy, ktoré sú, spletávajú národnosť s vierovery maním a farbou ruskej národnosti natierajú rôzne kraje a miesta, kde bývajú gréckii katolíci. Také ruské mappy, ktoré na základe vieroveryznania určujú hranicu medzi Slovákm a Rusmi, sú tisto: 1) *Rus'-Ukrainu i Bila Rus'*. Karta etnogr. piasta ros. polkov. gen. štabu A. F. Ritticha. 2) *Karta Haličini, Bukovini i Uhorskej Rusi*. Vidana tovaristvom „Prosvita“. U Lvovi 1887. Na týchto mappách najdeš farbou ruskej národnosti natrené aj také miesta, kde bývalú rusku národnosť už iba viera označuje. Podrobnej kritike sa této mappy vymykajú; sú kreslené len širokými črtami znázorňujúce ohromné zemopisné priestory na malom kuse papiera. Pre rozhraničenie Rusov a Slovákov už aj z tejto príčiny nemôžu poskytovať informáciu. Pre tento cieľ, z hruba, dobre označuje ruskoslovenské národnostné pomery východoslovenského územia „Etnografičeskaja karta Russkago narodonaselenija v Galicíne, severovoroztočnej Úgrii i Bukovine“. Sostavena Jakovom Th. Galorackim. Ale ani ona nejde do podrobnosti. (Spišských Poliakov neoddieľuje od Slovákov) -- Zpomedzi starších etnografických mapp vyzdvihujem len jednu, príecu nášho slávneho rodáka Joz. P. Šafárika. Ale pre rusko-slovenskú hranicu etnografickú nepodáva informáciu ani jeho „Slovenský Zeměvid“. (V Praze 1842.) Zahrňuje prieštrannstvo všetkých Slovanov na malom kuse papiera a podrobnosti tedy miernu. Iba to vidieť zo zemovidu, že Šafárik k Rusom pripojil bol temer väčštu zatopliansku časťku východoslovenského územia násieho. V III. vyd. svojho Slov. Národopisu, ktoré vyšlo r. 1849, tedy 7-imi rokmi po zemovidu, na str. 22. takto vyznačil rusko-slovenskú hranicu: (Nárečie maloruské) prejda do Uher (z Haliče), ťečišťom Teplé přez Rokytov k Dlouhé Louce nad Bardějovem; odtud na jih přez Kurimu až blízko Hanušovce na Teplé; odtud se zahýbuje k severu a obcházi Stropkov, Smiňu a Humenné, čili sídla tak jmenovaných Sotákov, docháčeje opět Teplé pod Hanušovci; odtud padá k jihu korytem Teplé i Ondary až do usti Ternary; odtud běží k východu nad Butkovci, přez Mukačevo až nad Berehy . . . — Toto hranicné vyznačenie sa srovnáva s tým, ktoré načrtal v zemovide, ale skutočnému stavu veci nemohlo zodpovedať už ani za doby Šafárikovej.

b) Vyslovujúc ho zavrú ústnu dutinu oprením spodnej gamby o vrchné zuby: prišov, dav atď.

c) Vyslovujúc ho stiahnu jazyk nazad, aby sa nikde ústnej dutiny nedotýkal a dychový prúd vyrúti sa pomedzi polootvorené zuby a gamby zvukom polovičného ū: prišoū, daū atď.

Oproti tejto trojakej výslove tvrdého l východní Slováci majú len spomenuté pod a) „l“, ale aj toto vyslovuje sa často už tak, že sa konec jazyka neopre medzi vrchné zuby a dasná, ale o podnebie povyše dasán; vyslovuje sa tedy často už ako tak rečené stredné „l“.

Na to niesť pravidla, kde sa vyslovuje l, v, ū za tvrdé l. Počuf vedľa seba dať i daū i dav. V čin. príč. min. v Niž. Repašach počuf naveky ū, v: išoū, vidiū, zaprodaū; žena s'idiū a s'a obuvaūa, ona odpoviūa; diūča prišoū, nechtiū piti, jak s'a s nim povodiū atď. Popri ū počuf aj v.*) Východný Slovák povie naveky: išol, žena šedzela, dzivče prišlo atp. Iné príklady: poūnyj, voūk, ūapiti, zúomiti, poūovička, voūū**) (pl. n.) atď. Východný Slovák: pułni, vīlk, lapic, złomic, polovička, voli atp. — Rozdiel medzi ruskou a slovenskou výslovou je jasný.

5. Spoluhlásky d, t pred mäkkými samohláskami a pred zmieleným ſ vyslovujú sa: d, t. Príklady: dīid, dīvočka, dītki, fīlo, fīsnūj, kīſ, ſersf, ſiſt atď. Vo východnej slovenčine v slovanských slovách naveky dz, c: dzed, dzivka, dzecko, celo, cesni, kosc, ſersc, ſesc atp.

Pripomienutie. Hláska i je preto mäkká v slováčach dīid, dīvočka, dītki, fīlo, fīsnūj, lebo je striednicou za cirkevnoslovanské ē. Staré slovanské i, ktoré je mäkké v slovenčine, i vo východnej, vyslovujú Malorusi, tedy i uhorskí Rusi, svojím vlastným spôsobom, bližiacim sa k „y“, vyslovenému ako „ū“. V ich reči je ono tedy tvrdé, píšu ho znakom ū. Pred ū sa d, t nemení v d, t, ale vo východnej slovenčine aj v takéhoto prípadoch mení sa v dz, c. Súhlasu niet tedy ani v tomto prípade medzi ruskou a východnoslovenskou rečou. Príklady: chodyty, budyty, vadyty sia atď. vyslovujú sa vo východnej slovenčine: chodzic, budzic, vadzic ſe.

*) Dla dra Emila Ogonowského ou, ov stáva len v mužskom rode čin. príč. minulého, vidz jeho príslušné spisy gramatičné: Studien auf dem Gebiete der Ruthenischen Spr. Lemberg 1880, str. 67. — O ważniejszych właściwościach języka ruskiego, w Rozpr. i sprawozd. wydz. filolog. akad. um., X., w Krakowie 1884., 52—53. — Gramatika ruskoho jazyka. U Lvovi 1889., 33. —

**) Dla uvedených spisov Ogonowského mimo čin. príč. m. zjavuje sa ū, v m. ? iba za staroruské ſl a caſov. ſl.

6. Spoluhláska *v* na konci slova a pred spoluhláskou vyslovuje sa v ruštine ako *ü* alebo *u*: pl. g. dukatoň (Niž. Repaše), prasda, kreňda (= krivda), stuňka (= stovka), diučina, *ü* znak (*v* znak), *ü* pušovi (v púti). V tých istých slovách počuť *ü* i *u*: *ü*ziati i uziati, *ü* pušovi i u pušovi. Všetky príklady z Domaniniec. — Východní Slováci vyslovujú *v*: pravda, krivda; na konci slov a pred temnými *f*: dzifče, *f* cesce atd.

7. Za cirkevnoslovanské *žd*, *št* (z dj, tj) majú Rusi *ž* (*dž*), *č*: meži (práp.) meža, rža, urožaj; sviča, nič, mačicha, pleči atd. Východní Slováci *dz*, *c*: medzi, medza, rdza, urodzaj; svica, noc, macecha, pleca atd.

8. Slovesá končia sa v neurčitku na *-ti*; druhá čiastka prípony je tvrdá, vidz pripomenutie v 5. bode tohto §-u. — Vo východnej slovenčine na *-c*. To jest v maloruštine hovoria: daty, pisaty, znaty atp., vo vslenčine: dac, pisac, znac atp.

9. Maloruské slovesá v 1. os. jedn. č. prít. času, s nepatrňou výnimkou,*): prijímajú príponu *-u*: ja pletu, peku, znaju, pišu, beru, kupuju atd. — Slovenské prijímajú príponu *-m*: ja plecem, pečem, znam, pišem, berem, kupujem atd.

10. Maloruské slovesá v 3. os. množ. č. prítomného času prijímajú: *-at*, *-ut* ('at', 'ut'): oni chvalať, chodať, lubiať, pletuť, pekuť, znajuť atd. Vo východnej slovenčine té isté prípony bez koncového *-t*: oni chvala, chodza, lub'a, pletu, peču, znaju atd.

Koncové *t* býva i tvrdé, tak na pr. v rečovej ukážke z Niž. Repaš: Sam vladýka za nim spivajut. V Domaninciach je mäkké: naj sia beruť, oni z mene smich robiať atd.

Pripomenutie. Prípona 3. os. jedn. č. prítomného času zachovala sa v slovenčine len v *jest* a *niet*, vidz „Ruk. spis. reči“ str. 100, naproti tomu v uhorskej ruštine sa úplne zachovala v poniektorých skloňovacích vzoroch.**)

*). Vidz 258. § Ogonovského „Gram. rus. jaz.“ (U Evovi 1889). Viac výnimok zaznamenáva Hnatík v rozpr. Rus. priaš. epar. 22. str.

**). Srovn. 3. bod 258. §-u v práve uvedenej Grammatike Ogonovského. Rusi v Domaninciach hovoria: ona služiť, lubiť, platiť, vidieť atd. Východní Slováci: ona služi, lubi, placi, vidzi atd. Rusi v Niž. Repašoch: on skaržiť s'a, presiť s'a atd.

53. §. Národnosť ruská je na ústupe. Táto mienka sa všeobecne šíri. Nedá sa tajit, že národnosť ruská ustupuje slovenskej na východnoslovenskom území užšom. Ale nie tou mierou, jako myslí Hnatiuk. *Hnatiuk napísal („Slovaci či Rusini“ 80/81.): „Rusíni západných uhorských stolic sú nie čistého typu; bolo by možné pomenovať ich „Wasser-Ruthenen“, podobne tomu, ako sa menujú sliezski Poliaci „Wasser-Pollaken“. Ich odnárodnovanie postupuje chytrou ešte aj teraz napred a jak sa neobjavia dajaké neočakávané okolnosti, v tomto stolte nezbudne z nich ani stopy: všetci zahynú v madarskom a slovenskom mori.“* Tu niet miesta, aby sa rozpisoval o tom, či sa uhorskí Rusi dobrovoľne madarčia či nie; to nepatrí do rámcov tejto práce. Ale čo sa týče ich odnárodnovania v prospch slovenskej národnosti, úprimne vyznávam, že sú Hnatiukove obavy neopodstatnené. Národnosť ruská ustupuje sice slovenskej, ale len v medziach prirodzených konsekvencií a len veľmi pozvolne. Tam sa Rusi skoro poslovenčujú, kde bývajú malými ostrovami v slovenských krajoch alebo menšinami v slovenských obciach. To je ústup prirodzený. Silnejšie počtom ruské obce zachovávajú svoju národnosť uprostred inorečového obyvateľstva po celé stolcia. Objasním to nižšie príkladami, tam, kde budem merat expansívnu silu východnoslovenskej reči.

Maďari.

54. §. Maďarské alebo aspoň väčšinou maďarské obce sú

- a) na východnoslovenskom území užšom: Bester, Bidovce, Čaj Vyš, Čaňa, Ďurkov, Hardišče, Herlany, Humenné, Košice, Kožuchov, Michaľovce, Rakoš, Salanc, Salančík, Vranov, Žadáň. Vypočítané boli už na str. 59 ako maďarskorečové ostrovy východnoslovenského územia užšieho. Tam spomenuté bolo aj to, že menšinami Madari bývajú vo všetkých mestách a mestečkách.

b) poza poludňajšiu hranicu východnoslovenského územia užšieho, počínajúc od obce Poproč v Abaujskej až po Ungvár *maďarskí sú všetky obce až na výnimky*, vypočítané na str. 60. a nasl.

Z labyrintu miestopisných názvov.

55. §. „Národopisná mapa uherských Slovákov“, ktorú vydal dr Eubor Niederle v Prahe r. 1903, obsahuje temer všetky miestopisné názvy východnoslovenského územia. Ale on slovenské názvy nečerpal z vlastných vedomostí a zkúseností, on ich bral z takých

literárnych studníc, aké našiel. Všetky svoje studnice pomenoval v „Úvode“, tam uviedol aj mená literátov, ktorí mu súkromne boli na pomoci. Niederleho miestopisné udaje mohly byť takto len potiaľ správné, pokiaľ boli správné studnice.

Nemohol som tak podávať miestopisné názvy východoslovenského územia, ako ich podáva Niederle. On sa neopiera o nijaké vedome ustálené pravidlá alebo zásady. Jeho hlavným vodidlom bolo, aby sa názvy východoslovenské objavovaly v rúchu spisovného jazyka. Ale pri jednotlivých prípadoch zaiste i sám pocítil, že sa spisovnou formou názvu hodne a niekedy až do nerozpoznania oddialil od skutočného východoslovenského názvu, a preto ku názvom spisovným pre istotu prikladal aj názvy východoslovenské. Takýmto činom uvádzal mnohé obce dvoma menami, niekedy aj troma, štyrma, podľa toho, koľko ich našiel v studničiach, z ktorých čerpal. Okrem toho neprestajne váhal, či sa má opierať pri napísaní názvu o živú etymologiu východoslovenskú, a či o formu ustálenú úradne pre úradný jazyk.

Posvieťme si zblízka na túto vec:

Vieme, že vo východoslovenskej reči niet dlhých slabík. A predsa u Niederleho máme názvy: Ujsaláš, Giráltove, Olčvár, Folkmár, Opáka, Bolárov atd. Odkiaľ sa tu vzala tá dlhá slabika? To nám objasnia úradné názvy tých obcí: Újszállás, Girált, Olcsvár, Folkmár, Opáka, Bolyár. U domášneho ľudu; Ujsalaš, Giraltovce, Očvar (do Očvara), Folkmár, Opaka, Bošarov. Ale nie len v pravopise dáva sa prednosť úradným názvom. U Niederleho nachádzame takéto slovenské názvy: Slov. Raslavica (podľa m. Tót-raszlavica; po slen. Slov. Raslavice, zo Slen. Raslavic), Koterbach (m. Kotterbach; slen. Koterbachy, z Koterbach), Úloža (podľa m. Ulozsa; slen. Ulož, do Uloža, v Uložu), Lengvart (m. Lengvárt; slen. Lengvarty, z Lengvart), Dvorec (m. Dvorecz; slen. Dvorce, do Dvorec), Lubotín (m. Lubotin; vslen. Lubotína, z Lubotíni), Oršavce popri Olšavce (podľa m. Orsócz; vslen. Olšavce), Žegra (m. Zsegra; slen. Žehra), Slatvín (m. Szlatvin; vslen. Slácvina, literárnoslovensky muselo by tedy byť: Slafvina), Dravce (m. Darócz; u domášnych ľudí: Zdravce), Sedikert (m. Szedikert; vslen. Šedzikart, v závorke Niederle aj toto udáva), Nemešany (m. Nemessán; u domášnych: Namešani) atď. atď.*)

*) Niederleovo názvoslovie natoľko je odvislé od úradného názvoslovia, že k bežnému názvom slovenským pre lepšiu istotu pridáva v závorke aj názvy,

Z týchto príkladov dostatočne vysvitá, že slovenské názvy podriadiuje svojimi formami príslušným názvom úradným, a sice všade na ujmu domášneho východoslovenského názvu. Samo sebou sa rozumie, že zásady môžu byť rozličné a rovnako oprávnené. *Vyskytujú sa prípady, ako neskôršie uvidíme, v ktorých je nevyhnutne treba opierať sa o formy úradného jazyka madarského.* Ale na tomto mieste nejde o to, či je výš uvedená zásada správna alebo oprávnená, tu ide o dokázanie, že je táto zásada nielen nie dôsledne prevádzaná, ba že je inými príkladami rovno — zatratená. U Niederleho sú názvy: Sokołany, Bernátovce, Kostany — Koscanы, Buzice, Bolog, Siplák, Byster — Bystiar, Baškov, Slaná (v závorke Šovár), Lesníček, Kysak, Haršak a i., ktoré sú zoslovenčeninami madarských foriem: Szakaly, Bernátfalva, Csontosfalva, Búzafalva, Bologd, Széplak, Beszter, Baška, Tótsóvár, Erdőcske, Kőszeg, Harság. Keby z týchto príkladov bolo vidieť, že sa Niederle preto odchýlil od madarských foriem, aby sa prichýlil ku domášnym slovenským, každý by tej veci porozumel. Ale sa vec nemá tak. V prvých prípadoch madarčili sa slovenské názvy na úkor výslovnosti a mluvničnosti východoslovenskej, v týchto druhých prípadoch slovenčia sa madarské názvy na úkor srozumiteľnosti v reči východoslovenskej. Aby sa vyslovil odborníky: V prvom prípade neboli slovenské názvy hláskoslovne a mluvnične slovenské, v druhom prípade nie sú slovníkársky slovenské. Spomenuté miestne názvy východní Slováci neznajú totiž Niederlovskými formami. Užívajú miesto nich této: Sakał, Bernatsfala, Čontoſfala, Buzaſala (i -falva), Bologd, Siplak, Bester, Baška, Šomvar, Erdiľka, K'esag (do K'esaga), Haršag (do Haršaga).

Vidieť z toho, že v Niederleho nomenklatúre *niet vedome ustálených zásad alebo pravidiel, a že som bol tedy oprávnený odchýliť sa od nej.*

Ja som na samom mieste sobral všetky obecné názvy východoslovenského územia a to má oprávnilo kriticky rozobrať nomen-

opierajúce sa o madarský názov. Tak má: Štvola a Štola (m. Stóla), Straže a Stráža (m. Sztrássa), Plaveč a Plavča (toto posledné môže byť len podľa mad. formy na — a: Palocsa), Poloma a Polom (m. Polom), Bystré a Bystrá (m. Tapolybíztra, po sien. len do Bistreho), Bohdanovce a Bogdanovce (m. Bogdány), Močidlany a Močołany (m. Mocsolya), Marhaň a Marhoňa (m. Margonya), Korytné a Korotnok (m. Korotnok), Tepličany — Cepličany a Tapličany (m. Tapolcsány) atď. atď.

klatúru východoslovenskú a už v tejto práci prakticky užíť výsledkov svojho rozboru. Pri rozbore východištom mi boli miestopisné udaje Niederleho „Národopisnej mapy“, lebo v nich vidím vrchol vedomostí poskytovaných literatúrou.*)

Ak nechceme živiť a posilňovať zmutok, aký dosiaľ vládne v obore miestopisných názvov východoslovenského územia a ak chceme uviesť jednotný poriadok, záväzný i pre spisbu i pre vzdelanejších východných Slovákov, treba sa nám pojednať so skutočnými okolnosťami a poskytnúť koncessie východným Slovákom na ujmu spisovnej reči slovenskej.

56. §. Pri písaní východoslovenských názvov musíme **uvážiť**, že sú hláskoslovne zákony východoslovenskej reči v podstate odchylné od hláskoslovných zákonov spisovnej reči, svoj pravopis musíme tedy pri podobit hláskoslovným zákonom východnej slovenčiny.

Východní Slováci miesto spisovného *t*, *d* a miesto gruppy *st* vyslovujú: *c*, *dz*, *šč*. Neznajú samohláskového *l*, *r*. Obmäkčujú aj také spoluhlásky (*s*, *z*, *b'*, *m'* *p'*, *r'*), jaké my neobmäkčujeme. Z pravidla nemajú dlhých slabík, ani dvojhłasok v smysle spisovného jazyka. A preto dla môjho náhľadu východoslovenské miestne názvy tak bolo treba písat, aby sa hláskoslovne proti miernili

*) Poznám miestopisné slovníky a nepokladal som za potrebné čerpáť z nich poučenia. Zomedzi topografičných prác vyčnieva „Geographisch-Historischer u. Producten-Lexicon von Ungarn“, sostavený a vydaný od Jána Mateja Korabinského v Prešporku r. 1786. Už jeho „Atlas Regni Hungariae“ nenie tak pozorlive sostavený, čo sa týče slovenskej nomenklatury. Udáva „Hanussovecz“ m. Hanušovec (v Šarišskej), „Mihalyovecz“ m. Mihálovce (v Zemplínskej), „Kohutovece“ m. Kukášovce (v Šarišskej), „Ochrance“ m. Ohradzany (v Zemplínskej), „Göröginye“, „Plotzko“ m. Ploské (v Šarišskej), „Kapussan“ m. Kapušany (v Šarišskej), „Hedrichovece“ m. Hendrichovce (v Šarišskej) atď. V „Lexicone“ sú tieto mená správne podané. Že zkade vzal Korabinský v Lexicone „Zemno“ m. „Zemplín“, to neviem, ale podotýkam, že na Atlate nepojal toto meno do soznamu tých, ktoré majú popri úradnom osobitý slovanský názov, t. j. z Atlastu „Zemno“ vypustil. Počnúc od Korabinského „Lexicona“ až po Niederlovu „Mapu“, neobjavily sa také súborné práce, čo sa týče násloho topografického názvoslovia, ktoré by boli hodné osobitého uváženia. V tomto prípade ide len o východoslovenské územie, o ktorom vela písal Vladimír Hnatík, podotýkam tedy osobite, že ani v jeho prácach niet správnej nomenklatury. V rozprave „Rusini priašivskoj eparchii i ich hovori“, uverejnenej v „Zapiskach nauk. tovar. im. Ševčenka“ (R. 1900, kn. III. a IV.),

a aby napísané názvy aj východným Slovákom aj ostatným Slovákom rovnako boli na úžitok.

Uznal som za dobré zachovávať hláskoslovné zákony východnej výslovnosti *pokiaľ to dovoluje bežný pravopis slovenský a pokiaľ inakšie nenakladá srozumiteľnosť napisaného názvu.* Písem z pravidla *c, dz, šč* miesto spisovného *t, d, šť*, zachovávam skutočnú výslovnosť za samohláskové *l, r*, a v ostatných veciach usiloval som sa vystihnúť tú mieru obapolných hláskoslovnych ústupkov, ktorá môže byť zárukou toho, že sa východoslovenské názvoslovie u obidvoch strán uplatní.

Podrobne udávam, ako som v tých veciach postupoval:

1. Východoslovenské *c*, vzniklé z mäkkého alebo zo zmäkčeného *t*, Niederle nahradzoval pôvodnou spoluholáskou, ale i sám cítil, že sa tým hodne odchýli výslovnosť názvu, a preto kládol do závorky aj východoslovenskú formu. Písal: Teplička (Ceplička), Teplica (Ceplica), Kojetice (Kojecice), Meretice (Merecice), Čaharovce (Cahanovce), Tibava (Cibava). Ba vo dvoch prípadoch vôbec nepripodobil východoslovenské formy spisovnému jazyku, tak nezmenené má: Lucina (domášne: Lucina) a Vicež (domášne: Vicež), ktoré v úradnom jazyku znejú takto: Litinye, Vitéz. Píše aj Vecheč (domášne: Vehec), ale môž byť, že sa v tomto prípade oprel o etymologiu mad. názvu „Vehécz“.

podal Vlad. *Hnatík* soznam „rusnáckych“ a „slovenských“ obcí zo stolíc zemplínskej, šarišskej, spišskej a abaujsko-tornianskej. V sozname menoval obce po slovansky, prikladajúc k nim do závorky úradné názvy. Jeho slovanské názvy som si vyznačil, ale som sa ich, žiaľbohu, dovolávať nemohol. Sostavené sú bez kritiky. On uvodí na pr. zo Spiša: Lengvart (m. Lengvary), Dravce (m. Zdravce), Malý Hnilec (m. Hnilčík), Stracena (m. Stracené), Slatvin (m. Slatvina), Katunovce (m. Katune), Toporec (m. Toporec), Stražka (m. Stražky), Straža (m. Straže), Nižný a Vyšný Lapš (m. Lapše), Nová Biala popri Bela (m. Nová Belá a Belá), Nedec (m. Nedzeca), Sub-Lechnica (m. Nižné Švaby), Starý Majir (m. Vyšné Švaby), Holomnica (m. Hololumnica), Forberg (m. Folvark). A menších chýb jest ešte dosť pri názvoch zo Spiša. — Dôležitá je polemlia dra St. *Eljasza-Radzikowského* so Štefanom *Mišíkom*, ktorú malí v SMSS o miestopisných názvoch Spiša. V II. roč. podal Mišík topografický príspevok pod názvom „Miestné mená vo Spiši“ (str. 29—39, 213—230). Zas v III. ročníku pod názvom „Niektoré slovenské miestopisné názvy vo Spiši“ (str. 17—21). Ozval sa proti niektorým udajom Mišíkovým dr St. *Eljasz-Radzikowski* v IV. roč. na str. 61—62. A na jeho námitky za horúca odpovedal Mišík tamže na str. 62—68. Znova sa ozval Eljasz-Radzikowski v tom istom ročníku na str. 159—163 a zas hned mu tam odpovedal Mišík na str. 163—169.

Dľa vyslovej zásady ja písem názvy len východoslovenskými formami, tedy: Ceplica, Cahanovce, Lucina atp.

Na tom istom základe písem nielen: Podhradzík, Hradisko, ale aj Budzimír, Kendzice, Dzapalovce, Dzurdzoš. Niederle má: Kendice, Budzimír, Ďapalovce, Ďurdoš, a popri nich v závorke inou uvedené formy s *dz*; pri Hradisko vôbec neuvodí formy s *dz*.

Pripomienutie. Nepochybujem, že sú názvy Kendzice, Dzurdzoš od neslovanských mien týchž obcí: Kende, Györgyös, a viem aj to, že východní Slováci znesú v názvoch od neslovanských mien aj mäkké *t*, *d*. Mám zaznamenané: Maťašouče (v Zemplínskej), Maťaška (v Šariši), Adidouče (tiež v Zemplínskej), Ďurkoū (v Abaujskej), ale som predsa nepísal s Niederlom Kendice a Ďurdoš, lebo som sa nechcel odchýliť od vyslovej zásady, t. j. nechcel som písat *d* tam, kde východní Slováci v skutočnosti vyslovujú *dz*. A okrem toho neslovanského pôvodu *d*, *t* je len výnimcočný zjav, môže byť, že shora horkoťažko obsiahnutý. Popri takom *d* poskakuje aj *dz*. Tak Niederle miesto Adidouče má Adzidovec, a ja som počul popri Ďur aj Dzur, toto posledné v Lubotini. Tiež som si zaznačil Dedačou (v Koškovciach) popri Dedačouče (v Humennom), a Niederle i Hnatiuk uvodia formy s *dz*. Niederle: Dzedačov, Hnatiuk: Dzedašovce. Spoluľásky *d*, *t* sú natoľko cudzie východoslovenskej ústrojnosti, že sa ich všemožne usilujú zbaňiť, tak vyslovujú za Megye (v Širokom okr.) Medzany, za Megyes (v toprianskom okr.) Megeš, za Sámogy (v mich. okr.) Šamudovce.

2. Spoluľáskovú grupu šč zachovávam. Písem: Nižné a Vyšné Revište, Tarhovište, Chlivište, Krivošany, Ščavnik, Hardište. Niederle píšuc Štiavnik ani v závorke neuvodí východoslovenskej formy, a veru je veľký rozdiel vo vyslovení oboch názvov: Štiavnik (východný Slovák ho trojslabične vyréchie) a Ščavnik.

3. Čo sa týče samohláskového *r*, *l*, nesmieme ho písaf vo východoslovenských miestnych názvoch, lebo ho východní Slováci nevedia vysloviť. Niederleho „Štvrtok“, „Krčava“, „Trstené“, „Chlmec“ nikto neuzná za „Štvartek“, „Karčava“, „Triscane“ (v Abaujskej), Chomec (v Zemplínskej). V jedinom miestnom názve východoslovenského územia by sa mohlo písaf samohláskové *r* a to v názve „Grlachov“ (v Spišskej!), lebo ho vyslovujú aj dománi obyvatelia, ale práve pri tomto odstúpil Niederle od svojho pravidla a písal ho: Gerlachov. „Grlachov“ leží na východoslovenskom území, a, samo sebou sa rozumie, výlučne preň pravidla nenarušíme. Zachovávajúc miestnu výslovu pisal som: Triscané (v Abaujskej), ale Tersecany (v Spišskej), Tarnov (v Spišskej), Tarnava (v Ungskej), Tarnovce (tiež tam). — ale Ternavka (v Zempl.).

4. Pri obmäkčených *s*, *é*, Niederle nemal nijakého pravidla. Raz písal za ne *s*, *z* (Sečovce, Snina, Slivná, Sviňa, Smižany, Šenviz, Sveržov), druhý raz *s*, *š* (Šitnica, Šmilno, Kušín, Bžany, Brušnica, Kažimir, Mišlina) a niekedy kládol obidva priejazy: Seňa (Šeňa), Svinica (Švinica), Sedlice (Šedlice), Sentoš (Šentuš). Zemplínske „Jeszenô“ je u neho Ješenov, ungské „Jeszenô“ zas Jasenov a Jesenov; v skutočnosti u domášneho ľudu obidve obce: Ješenoū. Pôvodnú výslovnosť *s*, *ž* nemôžeme zachovať, nielen preto, že pre ňu spisovná reč nemá porozumenia a že by sa tedy správnosti docielil nemohlo, ale ani pravopis nám v tej reči nastačí. — Spisovná reč nemäkčí *s*, *z* v *s*, *š*, ani nemá, ako som riekoval, porozumenia pre té zvukové rozdiely; budeme tedy museť všade písat svoje *s*, *z*, kde východný Slovák vyslovuje *s*, *š*, tedy: Šitnica, Šmilno, Kusín, Brusnica, Kažimir, Sečovce, Slivná atp. Nahradzovať *s*, *ž* spoluhláskami *š*, *ž*, na to nemáme nijakej oprávnenosti. Ani z praktických príčin sa to nemôže odporúčať, a tým menej z vedeckých. Spoluhlásky *s*, *ž*, čo do výslovnosti, sú asi uprostred medzi *s*, *z* a *š*, *ž*. Pre výslovnosť je tedy jedno, či napíšeme *s*, *z* alebo *š*, *ž*; nevystihli sme ju. Ale pre spisovný jazyk a pre nevýchodných Slovákov je výhodnejšie písť *s*, *z* než *š*, *ž*, lebo sa u nich takto vyslovujú východoslovenské spoluhlásky *s*, *ž*. A okrem toho pravopis sa takto nespustí základov vedeckých.

5. Mäkké *b'*, *p'*, *m'*, *v'*, *r'* tam, kde sa vyslovujú, vyslovujú sa tak určite, že často počuť po nich *j*. To sa stáva hlavne v miestnych menách, ktoré sa končia na *-any*: Petrovjany, Krivjany, Križovjany, Ostrovjany, Turjany, Komarjany, Močarjany atď. atď. V mestách sa sice tráti toto ohmäkčovanie, tak na pr. v Humennom povieda Močar'any (v Sečovciach Hr'adky), ale v názvoch na *-any* sa u ľudu naveky zachováva, a preto v tomto prípade zachovávam aj ja mäkčenie predchádzajúcej spojuhlásky píscu: Petroviany, Krieviany, Turiany, Močariany atp. V ostatných prípadoch písem tvrdú literu: Hradky (v sečovsk. okr.), Reka (v košick. okr.), lebo pôvodná výslovnosť s mäkkým *r'* nedá sa pri pomoci nášho pravopisu prakticky označovať, a naťahovať názvy na kopyto spisovnej reči, ako to robí Niederle (Hriadky, Rieka) proti s vyslovenej zásade. Okrem toho tvrdým orechom je tu aj etymológia. Niederle aj z Príkopy (v sobr. okr.) spravil Príkopu. Odkiaľ vie Niederle, že by sa tá obec mala po našky volať Príkopa a nie Príkopa?

6. Dlhých slabík neoznačujem, lebo ich niet vo východoslovenskej výslovnosti až na nepatrné výnimky, ktoré niekedy povstávajú z uprilišneného prízvuku a z uprilišneného obmäkčenia (*Močar'any* = *Močariany*), ako sme vyšie poznali. Tu by sme sa mohli aj takto shovárať: Obec má svoje meno, človek má svoje meno. Keď sa dakto volá Chalúpka, nesvedčí sa zmeniť mu meno na Chalúpka. A zas: Keď Porubku volajú domášni obyvatelia takto, a nie Porúbkou, nesvedčí sa samovoľne zmeniť jej meno na Porúbkou. Ale ja nechcem tak hovoriť. Mená obcí sú majetkom národa, sú čiastkou slovenska toho národa. Z rozličných ohľadov smie národ meniť také mená, nielen čo do formy, ale aj čo do podstaty. Máme na to skvelý príklad u panujúceho národa v Uhrách. Ale my nesmieme zabúdať, že sme *bez moci*. Ak chceme vykonať vec úžitočnú, musíme sa pojednať s okolnosťami a, znova prízvukujem, musíme poskytnúť concessie východnej slovenčine — na ujmu spisovnej reči slovenskej.

Dlhých slabík som neoznačoval, uprostred slova nikdy, t. j. písal som nielen *Porubka*, *Dubrava*, *Olejníkov*, *Petríkovce*, ale aj *Andrašovce*, *Tomašovce*, *Pongracovce*. Nedlžil som ani predpony: *Ubrež*, *Zahor*, *Zamutov* atd., zpravidla ani prípony: *Palin*, *Žalobin*, *Janovik*, *Papin*, *Odorin* atd. Ale u prípon som dopustil výnimku tam, kde toho žiada jasnosť, menovite v menách odvodených od prídavných mien a užívaných formou stredného rodu. Píšem: *Rovná*, *Krivá*, *Tovarné*, *Ovčie* (vyslovujú ho: *Ovče*), *Babie* (vyslovujú ho: *Bab'e*, aj *Babie*) atd. V tomto prípade potrebná je výnimka hlavne preto, lebo vo východných čiastkach východoslovenského územia, menovite v Zemplínskej a v Ungskej podobne tvorené slová končia sa na *-i*, tam povedia: *Rovni*, *Krivi* atp. a idú do *Rovnoho*, do *Krivoho*. Tam majú: *Straski* (*Örmezö*), *Stari* (*Sztára*) a idú do *Straskoho*, do *Staroho*. V takýchto prípadoch je tedy bezodporu treba pravopisne zdokonaliť vyslovovanú formu, kde je čitateľstvu nejasná.

Pripomenutie. Tak ako *Ovčie*, *Babie*, písal som aj *Medzvedie* a *Pciče*. Toto posledné vyslovujú *Pciče*, do *Pcičoho* (u Nied. *Pčice*), po m. *Peticse*; myšiel som na pt-ica, ptičí = ptačí. — Je pravda, že této formy srovnávajú sa s *Jablonie*, gen. do *Jablonia*, ale v tomto jedinom prípade nedalo sa v ukončení slova spolu aj jeho grammatičnú jasnosť označiť. — Pravopisne nevedel som zdokonaliť formy: *Katune* a *Kobile*, skloňujú sa jako *Košice*: z *Katuň*, z *Kobil*. Toto posledné úradne: *Lófalu*, bez pochyby nepodarený preklad, na základe slova *kobyla*. Ale tu je skorej základom slovo poł. *kobel* = *pes*, *Kobele* tedy: *Psiare*, do *Kobel* = do *Psiar*.

7. O dvojhláskach treba pripomenúť, že sa mäkké *l*, *n* nikdy nerozvijú tak, aby po nich dvojhláska vzkrsla, píšem tedy v protife s Niederlom: Połakovce, Šinglar, Iliašovce. Niederle pravdepodobne cítil, že jeho formy: Poliakovce, Singliar, Iliašovce hodne sa odchýľujú od skutočných, mnou uvedených, a preto i této prikladu v závorkách. Ba Niederle má aj Košiarovce, a to bez skutočného východoslovenského názvu, a práve tu by sa mu bol zišiel, hoc len v závorke, lebo by si bol mohol rečený názov aj inak opravil. Ten názov je po mad. Kosaróč, to je pravda, ale ja som počul volať tú dedinu: Kašaroúce.

Spisovného ô nezná východná slovenčina, a preto za chybné treba považovať u Niederleho: Zlatô (popri správnom Zlate), Hôrka, Šmilnô atď.

Miesto strednoslovenského ô, povstalého z pôvodného dlhého o, vyslovujú východní Slováci u. Na tom základe osady Pós-a alebo Arnót-a (z n. Arnold), menované po mad. Pósfalu, Arnótfalu, menujú po svojsky: Pušovce, Harnutovce (s predsvukou h). Prenešúc této podoby do spisovnej reči, s ohľadom na jej hláskoslovné pravidlá museli by sme písavať: Pôšovce, Harnótovce alebo etymologicky Arnótovce. Podobne by sme museli písavať: Potôčky a Vôjtovce (v stropkovskom okrese), Jablónov (v spišsko-podhradskom okr.), Grôzovce (v humen. okr.), Trôčany (v sekčov. okr.), Sôl (vo vranovskom okr.) atď. Niekedy by sme si vôbec nevedeli rady. Tak na pr. mad. meno Morva (v michalovskom okr.) Korabinský nazýva v Lex. Morviany, ale Niederle už má Muroviany, a domášni vyslovujú: Murov'eny, do Muroviaň, v Humennom: Muroviany, do Murovian. Je najvhodnejšie písat takéto názvy podľa výslovnosti východných Slovákov, tedy takto: Potučky, Vujtovce, Jablunov atď. Výnimkou nech je slovotvorná prípona -ov, vyslovovaná na Východe -uv, aby sa mohlo vedeť v literatúre, ako treba patričné slovo skloňovať, aby sme neskloňovali: do Bajeruva atp. Píšem tedy Bdzinov, Bajerov, hoc sa vyslovuje v nom. Bdzinuv, Bajeruv (obidve obce v širockom okr., prvú menuje Niederle Bzinov a Bzenov, po mad. sa volá Berzenke). Ked prestal ohľad na uvidnenie skloňovania, t. j. keď prípona ov prestala byť na konci mena, píšem ju podľa výslovnosti, tedy: Brezuvka (v topľ. okr.).

V ostatných prípadoch zachovával som pravidlá bežného pravopisu. Kde bola etymológia nepochybna a jasná, nezastieral som ju. Písal som ch všade, kde treba, hoc by sa miestami ani nevyslovo-

valo na východoslovenskom území, lebo *ch* je nie cudzím zvukom východoslovenskému nárečiu. Písal som tedy: Veľbachy, z Veľbach, Richnava, z Richnavy atp. Za vyslovované miestami *u* písal som spisovné *v*: Drehňov, Staškovce atd. miesto Drehňou, Staškoúce, lebo je *v* v tomto prípade bežné vo východnej slovenčine, *u* zdá sa byť ruským vlivom v nej. Písal som *v* aj tam, kde sa ono tak tvrdo vyslovuje, že vyznieva do *f*, tedy: Brezurka, hoc sa vyslovuje: Brezufka, ale som písal Medzeff, lebo je v gen. do Medzefa a nie do Medzeva. Vo východoslovenskej reči mäkké *l* často vyslovujú aj tam, kde by sme očakávali tvrdé; „*y*“ vyslovujú tak ako tvrdé „*i*“. I tu som sa spravoval pravidlami bežného pravopisu. Písal som: Kapitula, lebo sa tak píše slovo ‚kapitula‘, a Korytnik, lebo sa píše „koryto“. — Nepísal som: Šaryš, Torysa, lebo je ich etymológia neistá. V *kmeni* som nepísal zdvojených spolu-hlások, lebo ich nevyslovujú, tedy: Litmanová m. Littmanová atď. Ale v konci slova áno, jak to vyžaduje zreteľnosť formy: Humenné, Tuhrinná, Hlinné, Dubinné atp.

Pripomenutie. Zásady a pravidlá, ktoré som tu do podrobna označil, potahuju sa *výlučne na podstatu miestneho názvu*. Ak je v názve len jedno slovo, na toto slovo; ak je v ňom viac slov, na podstatné meno. Prvňlastky podstatného mena berú sa za pochopové slová a ako pochopové slová podriadené sú bežným pravidlám spisovnej reči. Aj čiastky miestneho určenia sa píšu bežným pravopisom. — Názvy väčších miest, na základe historickosti pravopisnej, nech sa píšu aj nadalej bežným pravopisom. Je takých názvov nie všetkých: Kežmarok, Spiš. Podhradie, Ungvár, Žemplín, zemplínska, tornianska stolica a ďalšie ďalšie iných. — Názvy Černogura (v Sp.) a Dluholuka (v Šár.) uznal som za dobré písat jedným slovom, počuť ich aj takto Niederlovo písanie „Čierna Hora“ a „Dlhá Lúka“ prílišne odbíja od pôvodnej výslovnosti.

57. §. Na východoslovenskom území máme okrem slovenských miestopisné názvy madarské, nemecké, poľské a ruské. Majúc ohľad na hláskoslovné svojskosti východoslovenského nárečia, do podrobna udané v predchádzajúcom §-e, zachovával som sice ich pôvod, ale len natoľko, *nakolko sa skutočne zachoval*.

58. §. Ak je v úžitku madarský názov pôvodnou formou, zachoval som ho pôvodnou formou; jak sa prepodobil, prepodobenou formou, ale som ho nikdy neposlovenčoval.

Písal som: Araňidka, Nadida, Kišida, Ujsalaš, Ujvaroš, Vyš. a Niž. Šebeš atď. Ak sa meno prepodobilo na jazyku východných Slovákov, písal som: Siplak, Bodolak, Balpotok, Sentoš, Kereštvej, Komloš, Komloša, Kerestur, Šomvar atď.

Pripomenutie 1. Také názvy madarské, ktoré sa končia na *-falva*, slovenský ľud zachováva: Buzafalva, Bernatfalva, Čontošfalva. Ale koncové *-falu* často pretvorujú do *-fala*. Na tomto základe počuté té mená aj takto: Čontošfala, Bernatfala. Niederle poslovenčil té dediny takto: Buzafalva = Buzice, Bernát-falva = Bernátovce, Csontosfalva (Košťany a „Koscany“). Teraz nikde neznajú týchto poslovenčených názvov; či boli dakedy v úžitku neskúmal som. Môž' byť, že boli. Všetky tri názvy sú abaujské. Z tejto stolice máme aj takýto príklad: Obec Szakaly všeobecne menujú teraz Slováci touto podobou (Sakaľ). P. Križko (Sl. Pohl. 1892, 338) udáva z r. 1267 abaujskú obec Sokol, môže byť, že ju obyvatelstvo nárokom rozlišilo od nedalekej šarišskej obce Sokol, ktorá sa aj úradne menuje Szokoly. — Niederle aj obec Komlós poslovenčil na „M. Chmeľov“, v závorke udajúc aj mad. podobu „Komloš“. Ja som „Chmeľov“-om počul nazývať len Komlóskeresztes. — U pretvorených podôb ustálil som formu na základe sklonených foriem. Počuť Nádoš (Nádasd) a Niederle má túto a politerárčenú formu Nádošt, ale v gen. je do Nadoždža, lok. v Nadožďu, podal som tedy v nom. Nadožď. — V názvoch Žadáň, Radváň (v Ab.) ponechal som dĺžku, aby čitateľ vedel skloňovať. Této slová skloňujú sa totiž, na dôkaz, že sú z madarského, takto: do Žadaňa, do Radvaňa. (Už Vidraň, mad. Vidrány, skloňuje sa: do Vidrani!).

Pripomenutie 2. V slovenskej i českej spisbe obiehajú vymysleniny: Zemnenská, Zemúnska (Hostinský) stolica, Užhorod m. Ungvár a užhorodská i užská stolica. Abojská (Hostinský), ba aj jóbonovozámska župa (Paul. Bes. III., 159) m. abaujskej stolice. Niederle prekrstil Veneciu v Šar. na Benátky atd. atď.; tu sa nespúštam východoslovenského územia. Už inde bola reč o tom, že je pôvodnou slovanskou formou Zemlín, ale táto forma je už úplne zabudnutá. Pre východných Slovákov je treba záživnejšieho duchovného pokrmu než je podávanie predtisicročných mien. A Užhorod, myslím, je vôbec vymyslený. „Abojská“, „Zabučská“ alebo „jóbonovozámska“ „župa“ je taká naivnosť ako aj „Benátky“ v Šarišskej. Stolice východoslovenského územia menujem: spiškou, šariškou, abaujskou, zemplínskou a ungskou. Chybne sú: abaujvárska alebo ungvárska stolica. Po madarsky pôvodne bolo: Abaujvár, Unvgár megyéje, t. j. chotár (= medze) Abaujváru, Unvgáru. Neskoršie sa odral výraz a ostalo: Abaujvár-, Unvgár-megye. Starý smysel vyhynul a vár stalo sa zbytočným vo výraze. Ujalo sa Abauj-, Ung-megye. Z tohoto sú oprávnené slovenské výrazy: abaujská, ungská stolica. Tak som písal. (Je sice pravda, že jest úradné nariadenie, aby sa písalo po mad. Abaujvár-, Unvgár-megye atp., t. j. s vár, ale to ostane na papieri, lebo je to nesmysel jazyko-historične vôbec a grammatične zvlášte.)

59. §. Nemecké názvy som prijímal také, jaké sú v živote Slovákov: Krempach pri Dunajci i pri Lubovni, Milbach, ale: Krompachy, Kolbacy, Koterbacy, Kubacky. Podla skutočnej výslovnosti: Šenviz, Šambrun, Richnava, Kalembberg, ale: Klembarek, Hendrichovce (u Niederleho: Hedrihovce a Henrichovce), Prafun-

dorek. Tento názov Slováci skomolili rovno z nem. Prakendorf. Niederle má: Prakovce z úradného názvu Prakfalu, ktorý je odvodený umele z nem. Prak-endorf. Písal som Hervartov opierajúc sa o názov úradný, lebo v slovenčine je v názvoch rozmanitosť, hovoria aj Harvartov, Hervaltov, Hervaltove. Úradný názov istotne dopomôže k vŕšazstvu forme Hervartov. A písal som: Hunstorf.*)

60. §. Po Popradskej doline a po spišskej Magure hovoria poľským nárečím. Ono sa, ako už vieme, hľáskoslovne odchyľuje od východoslovenského nárečia; tamojšie miestopisné názvy písom podľa pravidiel pre východoslovenské nárečie ustanovených. Písom: Belá a Nová Belá (nie: Biala), Žakovce (nie: Zokovce), Kolačkov

*) V Malom Slavkove hovoria: Hunsterf, v Slovenskej vsi Hunstorf, aj inde som počul Hunstorf a tak som prijal túto formu na základe výslovnosti. Niektorí odvodzujú ten názov od Hunds-dorf (= Psiare) a iní od Hun's-dorf (= Hunská ves). Etymológia je interessantná preto, že hou niektorí dokazovať chcú dakedajšie prebývanie Hunov na území rečenej obce. Po maďarsky: Hun-falu. — Dr Stan. Eljasz-Radzikowski v polemii so Št. Mišikom napísal (Sbor. Mus. slen. sp. 1899, str. 161): „*Hunsdorf*, a nie *Hundsdorf*, — mówią też Niemcy *Hunsdorf* — nazywa się *Huncowce*. Zapisat tę nazwę już dawno *Janota* (patrz: „*Zapiski o zaludnieniu dolin Dunajca i Popradu na Spiżu, Kraków. 1864.*“) Š. Mišik na to odpovedał (Sbor. Mus. slen. spol. 1899, str. 166): „Ale dotýčne *Hundsfuru* poznámenávam, že meno *Huncorce*, ak vôbec jestvovalo, ako udáva *Janota* vo svojom spise „*Zapiski o zaludnieniu dolin Dunajca a Popradu na Spiżu*,“ mohlo vzniknúť len u najbližších poľských obyvateľov. Dnes ho tam už nik nepozná a neužíva. V listine r. 1611 spomína sa *Hincerec*, roku 1723. *Hinsdorf*, avšak to sú *Hincovce*, dedina pri *Velbachu*, a nie *Hundsdorf* (Villa canis r. 1308, Villa Zobeh r. 1325, Honczdorf r. 1471 alebo Hunezdorf r. 1474). Na *Huncovce*, ako povedá, nedopýta sa dnes nik vo Spiši.“ — Mnou zistený názov Hunstorf zdá sa svedčiť za etymologiu *Hundsfur*, *Hunfalu*, ale je on pravdepodobne len obmenou miesta Hundsdorf a toto z Hundsdorf. Dedina *Hunstorf* nazývala sa v najstarších listinách: *villa canis*, t. j. *Psiare*. V Hradského „*Szepesvm. helységn.*“ pod „*Canis, villa*“ najdeš uvedeniny od r. 1308. Nemecké meno *Hundsdorf* (preklad latinského „*villa canis*“) najdeš tiež tam, (ale pod *Hundorf*), z r. 1336. („*Huncz-dorf*“ uvodí z r. 1474 a 1519). Z uvedení pod *Hundorf* sa presvedčíš, že sú „*Hundorf*“, „*Hunfalu*“ a „*Hunnendorf*“ z r. 1872, že této novoveké názvy môžu mať za podklad dva staršie, ale nie príliš staré názvy, a to: „*villa Hunnis*“ z 1723 (bez pochyby mudrovanie Mateja Beliusa, lebo je ten názov uvedený z jeho spisu), a „*Hundsfur*“ z 1534, čo môže byť nedbalým písomom miesto „*Hundsdorf*“, lebo o samote stojí vo veľkom počte názvov, odkazujúcich čitateľa k názvu *Hundsdorf*.

(nie: Kolockov), Nižné Lapše (nie: Lapsü), Bušovce (nie: Busovce), Ždzar (nie: Zdz'or), Jarabina (nie: Jaržembina), Hanušovce (nie: Hanusovce) atd. Podľa skutočnej výslovnosti písem: Vyš. a Niž. Ružbachy, Hondermarek (proti Hodermark), Čarnogura, Gňazdy.

Pripomenutie 1. Uvedené názvy som podal tak, čo sa týče ich gramatických foriem, ako som ich počul. Vyzvedal som sa v Malom Slavkove, v Slov. vsi, Krížovej vsi, Niž. Ružbachách, v Gňazdách, v Starej Lubovni atd. Hovorí sa skutočne: Gňazdy, Ružbachy, ako Štef. Mišík istil v polemii s drom St. Eljaszom-Radzikowskim. Ani v samých obciach, ani v ich najbližšom okolí nikto nevie o formách Gňazda (pl. n.), Družbaky. Pravdepodobne prvotnou formou bolo Gňazda, t. j. od Hniezd: Hniezda. Ale na východoslovenskom území širšom máme na veľa a veľa tuctov zabudnutých etymologií. Kto by té chcel teraz oprávať a do života uvádzať, ten by sa hnal za nedostičnými vidinami. S Ružbachami je inak. Tu je vôbec ani nie isté, či boli prvotne Družbaki. Názov „Drusbak“ i „Druschbach“ vyskytuje sa sice v sbierke Hradského (Szepesvm. helységn.), a sice prvé z r. 1774, a druhé z r. 1633, ale lat. *Rusbacium* (= Vyš. Ružbachy) vyskytuje sa už na počiatku XVI. storočia, a nem. *Ruschenbach* (= Niž. Ružbachy) už r. 1288, nem. *Rauschenbach* r. 1519, a skrátenou formou *Ruschbach* už od r. 1662. — Vo verejnom živote spišskom i krajinskom sú formy „Drusbak“ i „Druschbach“ ojedinele, výnimcočne užité, a novoveké. Vyšný Ružbach vyskytuje sa raz formou *Durlesbac*, čo môže byť pokazené z *Družbak*, ale aj tá forma je novšia. (Z r. 1633.)

Pripomenutie 2. Dla dra St. Eljasza-Radzikowskiego (v polemii s Št. Mišíkom, Sb. MSS, 1899, 161): „*Forberg, Vorberg* i tp. nazywa się *Folwarki*, tak też *Rukus, Rox-Rakuczy*; to są nazwy powszechnie znane i używane. Nie ma pod tym względem żadnej wątpliwości.“ Hovorí sa: *Folvark a Rakusy*. Pri Folvark neznajú pomnožnej formy; môže byť, že bola a že zahynula.

Pripomenutie 3. Hollólomnic volajú „Hololumnica“, takto na pr. v Malom Slavkove a v Krížovej vsi. Niederle má „Holumnica“, to je sice pekne po slovensky, ale názov je tým nie vysvetlený. Hradszky uvodí meno Hololumnice z r. 1723 formou „Polomnitza“. Ja som názov písal podľa zistenej výslovnosti, ale podotýkam, že by vyslovovaná forma mohla byť shlukom z „Holá Lumnica“, v okolitej nárečí polskom: Holo Lumnica tak ako: Slov'ensko vies (= Slovenská ves), Novo Biela (Nová Belá), Mało Łumnica (Malá Lomnica), Velko Łumnica (Veľká Lomnica); k riešeniu veci by boli potrebné historické udaje, hlavne na to, či je v Hollólomnic nie mad. priezvisko *Holló*. Proti tomu, že je názov shlukom z „Holá Lumnica“, zdajú sa svedčiť hľaskoslovne zákony miestneho hovoru. Názov by sa mal vyslovovať v tom prípade: Golo-Lomnica.

Pripomenutie 4. Dr Stan. Eljass-Radzikowski v polemii so Št. Mišíkom napísal (Sbor. Mus. sien. sp. 1899, str. 160/161): „Jeszcze raz z naciskiem podnoszę że nazwy polskie należy pisac po polsku. Np. „Pod obłaskiem“ nie

zrozumie żaden Polak, ani żaden Słowak! Można tylko napisać: *pod obłazkiem*. Tak samo co to jest: „Lunku” ?, ani po polsku, ani po słowacku to chyba nie jest. Po słow. brzmiałoby: Luky, a po pol. Łąki. Jak kogo zapytam z Polaków, co to jest „lunku”, powie, że nie rozumie. Tak samo powie Słowak. Więc coż to jest? Gra w ciuciubabkę? Po prostu dlatego nie można pisać nazw polskich pisownią słowacką, ponieważ pisownia słowacka nie potrafi oddać dźwięków polskich w żaden sposób. Jak można oddać np. miękkie ś lub ē, przecież ś = polskie sz, a ē = polskie cz jest zupełnie co innego! Tak samo nie można pomijać ť, które istnieje nietylko w języku polskim, ale też w wielu narzecach słowackich (jak na Spiszu, na Liptowie, i Orawie). I tak np. redakcja Českého Lidu ogłaszaając mój opis Gierłachowa na Spiszu na wyraźne moje żądanie zachowała wszędzie ť (patrz: Č. L., ročník VIII., č. 1. 1898., str. 46). Móglby to, a nawet powinien robić uczony słowacki, jeżeli czyni to czasopismo czeskie! Również podobnie ma się rzecz z brzmieniami nosowemi ą i ę; — oddawać ich przez om i on nie można. Już choćby z tego powodu nie godzi się, że ą i ę są to dźwięki prastare pierwotnego języka słowiańskiego, — a to już powinno wystarczyć, aby te brzmienia w nazwach pisać osobnymi znakami. Znaki te zresztą przyjęły wszyscy językoznawcy słowiańscy i obcy. Jeżeli zachowuje się w nazwach geograficznych pisownię i znaki obce np. w nazwach francuskich ę (jak: Besançon, Brabant), dlaczego nie ma się uwzględniać prasłowiańskich brzmień ą i ę, które z języków wszystkich słowiańskich przechorował jeden tylko język polski?! Chcąc się zajmować nazwami spiskimi, trzeba najpierw znać język polski!“ A inde ten isty dr St. Eljasz-Radzikowski w swojej rozpr. „Z folklorystyki słowackiej“ napisał (Lud, org. ludozn. r. V., str. 255): *Dziwony to bowiem kraj ten Spisz! Obok siebie nazwy słowackie, polskie, ruskie, niemieckie, madziarskie i łacińskie.* Obecnie panuje urzędowe imiennictwo madziarskie, przed którym nawet musiały ustąpić nazwy niemieckie miast, najbardziej zakorzenione. Badanie nazw miejscowych spiskich z powodu takiej różnorodności przedstawia też bardzo wdzięczne pole pod tym względem. Podstawkę stanowią nazwy słowiańskie, przeważnie znów słowackie, które są bardzo zbliżone do nazw polskich u nas co do swej budowy.“ Pán Eljasz-Radzikowski żąda od Slovákov, aby mestné názvy polského Spiša pisali po polsky. Aby ich písali opierajúc sa o polské hláskoslovie. Pán Eljasz-Radzikowski sotva si tú vec rozvážil. Na inom mieste uznáva, že sú na Spiši obok seba mestopísne názvy 1) slovenské, 2) polské, 3) ruské, 4) nemecké, 5) madarské a 6) latinské. Čo si pán Eljasz-Radzikowski myslí, že sú Slováci od prvého do posledného samí universitní professoři, habilitovaní každý o sebe, na slovanské jazyky, na germánčinu, na ursalsko-altajčinu? atď. Len keby vedel Slovák spisské názvy obcí po slovensky napísať správne, opakujem: po slovensky, nie to okrem toho ešte aj v iných piatich rečiach? Ostatne p. Eljasz-Radzikowski je veľmi divný človek. Žiada od Slovákov, aby písali mená polských obcí na Spiši po polsky, opierajúc sa o polské hláskoslovie, ale na obrat necíti sa byť povinným vo svojich spisoch písat slovenské názvy po slovensky... Vo svojej často tu spomenutej rozprave o Tatrach slovenský Ďumbier menuje Dziumbir a Štrbu: Szczyrba (odział Szczyrbski), vidz v Przew. 264. Kde je tu logika? Alebo polskí spisovatelia tak applikúvajú logiku? — Oboznamujúc diele Stanislava Grabského „Słowacy“ (Warszawa 1901, wy-

dawn. Przegl. tygodn. str. 95) Henrik Ułaszyn napisał: „... zwrócimi tu tylko uwagę iż autor niesłusznie używa wyrażenia „język słoweński” dla oznaczenia języka, którym mówią Słowacy. Tak wprawdzie nazywają Słowacy swój język, ale *my, Polacy, nazywamy go słowackim...*“ (Lud. org. ludozn. r. VIII., str. 322). Tu spisovateľ polský za chybu vytýka polskému spisu o Slovácoch to, že ich reč menuje *slovenskou*, tak ako si ju oni sami menujú, a žiada, aby sa v polštine reč slovenská menovala *slováckou, lebo ju tak nazývajú Polinci*. Dlhý si placme, priatelia budzme. Ostávajme každý pri svojom. Aj my Slováci sa chytíme len poľskej logiky a budeme písavať všetky spišské osady, aj poľské, *tak, jako ich my nazývame*: Jarabiná a nie Jarzębina, Ružbachy a nie Družbaky atď. A čo sa týče písania zemopisných názvov, dobre bude, keď sa p. dr Stan. Eljasz-Radzikowski radšej o to postará, aby ich nebyzdili — poľski spisovatelia. V prelekciach Vincenta Polu „Rzut oka na północne stoki Karpat“ (v Krakove 1851) menuje sa rieka Váh „Vaga“ („do Dunaju plynne Waga doliną liptowską“); „Poprad wpada do Dunajca. Orawa do Wagi“, na str. 13). Meno stolice spišskej tamže z pravidla objavuje sa formou „Spiž“, „ze Spižu“, a skutočnú formu Spiš dopúšťa spisovateľ iba pobočne („cały rod osiadły tedy nad Popradem, Kamienicą górną i górną Białą jest od granicznego Spiżu zwany Spižakami, a niekiedy także Spišzakami, na str. 123). — Ktože menuje Vah — Vaga, Spišaka — Spižak?

61. §. Na východoslovenskom území užšom všetci Rusi vedia aj po slovensky a užívajú miestnych názvov slovenských. V zemplínskej a v ungskej stolici nie sú východní Slováci čistí, ale s Rusmi pomiešaní a preto sú tamojšie názvy silne ruštinou napustené. Aj tu píšem miestopisné názvy podľa zásad, ktoré som odôvodnil pre čistú východoslovenčinu. T. j. píšem: Vinné, do Vinného m. miestneho Vinni, do Vinnoho: Staré, do Starého m. Stari, do Staroho atp. Této zásady som pristrihoval aj k názvom takých obcí, ktoré sú už nie na východoslovenskom území užšom, ale blízko k nemu. Píšem Volková (m. Voňkova), Dluhé v Ung. (m. Doňhi, do Doňhoho), Ciganovce (m. Ciganočči), Kožuchovce (m. Kožuchivčči) atp. — Ak sú ruské názvy nie bežné východoslovenskou výslovnosťou ani na území východoslovenskom užšom, ani blízko k nemu, tam som zachoval pôvodné hláskoslovné svojstvo: Dedačovce, Podhorodie atp. U Niederleho: Dzedačov, Podhradie — Pohorodie, Podgorodie (!). Formu Dzedačov, ale výslovnosťou „Dedačoū“, počul som aj ja v Koškovci; ale som písal podľa formy počutej v Humennom, ktorá sa srovnáva s úradnou. Táto úradná forma („Dedasóč“) musela mať svoj vzorec, a tým vzorcом mohla byť iba forma „Dedačovce“; od Dedačova muselo by byť úradne: „Dedacsó — Dedasó“.

62. §. S názvami, ktoré sa považujú za sloveniské, je na dvoje. U niektorých je pôvod jasný, u iných nie dosť jasný. I pri prvých i pri druhých sa vyskytujú nesnádze, keď ide o stanovenie ich správnej podoby. Máme na pr. troje obcí s názvom Abranovce — Abramovce. Názov je skrátený z Abrahamovce. Dve z nich úradne dosiaľ menujú 'Abrahámfal' ; tretiu podla odranej slovenskej formy 'Abrány'. Niederle, opierajúc sa o úradné názvy, pomenoval prvé dve: Abrahamovce, tretiu Abranovce. Pri tamtych sa dá obnoviť pôvodnejšia forma; pri tretej veru nie, je na závade úradný názov 'Abrány'. — Máme Vyšný a Nižný Ladič, ale toto meno sa odralo, počut len Ladič. Tu sa dá obnoviť, alebo povedzme zachovať pôvodná forma, lebo je tomu úradný názov priaznivý (Vladicsa). Ja nepochybujem, že sú aj Vyšné a Nižné Ladičkovce z toho istého mena Vlad, Vladko, Ladičko, ale tu sa už nedá zachovať etymologické písanie, lebo názov úradne znie: Ladiskó, nepodporuje tedy etymologické písanie: Ladičkovce. — Že sú Niederleho Vojkovicie nie správnou formou, to videt z toho, že sú odvodené od bežného za stara na východoslovenskom území mena Vojko („Vojk“) = Vojkovce tak ako Jankovce, Ladičkovce atď. Ale správné sú z toho istého mena: Vojčice. — Niederle bez práva pomenoval obce Szilvásapáti a Széplakapáti: Opatovce a Opačka. Domášni obyvatelia menujú prvú Opatské (Opacke, z Opackeho) a druhú Opatská (Opacka strana Siplaka). — Božčice v sečovskom okrese menujú úradne Bosnyica, aj Niederle prijal toto meno: Bošnica. Neviem, zkade sa vzaly této posledne uvedené formy. Ja som počul vyslovovať: Boščice, do Boščic. — Ani to neviem, prečo dal Niederle prednosť forme Sabinov proti jedine bežnej Sobinov; bezpochyby sem patrí aj Soboš, tiež v Šarišskej. — Povinný som tu ešte jedon názov vyzdvihnuť. Obec „Korotnok“ (úradný názov) menuje Niederle Korytné a v závorke Korotnok. Ani jednej ani druhej formy tamojší obyvatelia neužívajú, ani okolití Slováci. Mal som veľa trápenia chcúc zistiť nominatívovú formu. Ľudia sú, čo do tohto názvu, veľmi pomútení. Iba to je isté, že je gen. do Korytňa a lok. u Korytnu. V Kluknave hovoria v nominatíve: Korytne, v Jabloní: Korytno, inde aj Korytna. Je pravdepodobné, že je skutočný nominatív: Korytne. To musí byť tá istá forma, ktorá je v názve: Jabloňe, (gen. do Jabloňa, lok. u Jabloňu, z týchto pádov odvodil svoj nominatív „Jabloň“ aj podávateľ Niederleho). Jabloňe je spisovné: Jablonie, ale či je možné Korytnie? Ja som sa rozhodol

za podobu Korytník, ktorá je totožná s úradnou formou, a ktorú užívali dávnejšie.*)

Nenapodoboval som etymologiu Niederlových názovov, keď sa protivila skutočnej výslovnosti a keď názvy i skutočne vyslovované môžu sa zo slovanského bez faškostí odvodíť, pravda, inakšie. Písal som: Oružin (Nied.: Starý Ružín, úradne: Ó-ruzsín), Skrabské (Nied.: Strabské), Krišlovce (Nied.: Križlovce). Písal som: Kehnec (Nied.: Keňhez, úradne: Kenyhec), lebo to meno tak vyslovujú a vidím tu podobné prešmykovanie spoluhlások, aké je v slovách: konyha a kuchňa (kuhňa). Tu niesť miesta na podrobnejšie etymologizovanie. Pokial etymologickosť všetkých svojich foriem nedokážem, nech sú oprávnené na zásade skutočnej výslovnosti. Ešte pripomínam, že z dvojtvarov Štola — Štvola uznal som prvý za pôvodnejší.**)

*) R. 1353 vyskytuje sa forma Korutnok, r. 1519 už Korotnok. Prvú považujem za ruskú „Korytník“; druhú za pomadarcení z Korytník. Slovenskú formu Koritník najdeš už r. 1341, tedy žila súčasne s ruskou formou. Vidz názvy té v Hradzského „Szepesvm. helységn.“ Tam najdeš už aj odchylné formy, ale z novej doby, menovite: Koritno z 1638, Koritnya z 1723, Korotyan z 1524. „Korytníky“ sú v Ungskej a domášni ruskí obyvatelia si ich menujú Korútňanú. Od obidvoch tých dedin povstaly priezviská. Hradzsky uvádzá v menoslove nadžupanov a úradských Malej stol. spišskej mená: Koritnyányi (1583—1624) a Korotnoky (1631—1651). Hradzsky. A szepesi tízländzs. széke, 170. — V XVII. storočí spomína sa aj priezisko *Koroth* (tiež tam, 190), ale to môže byť len natoľko v spojitosti s menom obce Korytník, nakoľko je skratkom prieziska: Korothnoky.

**) Niederle uvádza vedla seba této dve podoby jedného názvu: Štvola a Štola. Št. Mišík (Slov. Pohl. 1903, 119) iba podobu Štola uznal za dobrú. Úradne sa volá tá obec Stola. V súsednej dedine, v Batizovciach, u J. Števka má uistili, že Štolania a ich bezprostrední súsedia (Batizovce, Gerlachov, Lučivná) menujú tú dedinu: Štvola, ale v odľahlejších obciach, na pr. v Ščavniku nazývajú tú dedinu Štola. Na vlastné uši som sa o tých veciach presvedčil v spomenutých dedinách. V dedinách Štola, Lučivná, Batizovce, Gerlachov, z posledných troch podávam jazykové ukážky, hovoria miešaninou, v ktorej je veľa liptovskosti. Ráz miešaniny dovoluje myšľať, že sa tu osadili Liptáci na vrstvu poľskú, čiastočne už s ruským obyvateľstvom smiešanú, a táto miešanina obyvateľstva podrobenná je od sto a sto rokov vlivu východoslovenského nárečia. A o tom, že sú Liptáci neskorším životom v spomínamej miešanine obyvateľstva, zdá sa svedčiť aj dvojaká podoba Štola — Štvola. Vidím v podobe Štvola po liptovskej predĺženej o = Štuola = Štvola. V Hradzského Szepesvm. helységnevi obieha meno Štola počnúc od r. 1314, a sice už aj rečeného roku formou: Stohla na dôkaz, že je v tom názve o dlhé. Z novšieho času, z r. 1723 má aj podobu: Stuhla, čo môže byť vari dôkazom, že

63. §. Keď pôvodná podoba slovenského názvu dosiaľ žije v skloňovaní, zachovávam ju aj v nominatíve. T. j. písem: *Zborová* (u Niederleho: Zborov), lebo je v gen. zo Zborovej; *Zbojné*, lebo je v gen. zo Zbojného; *Volové* (u Niederleho: Slovenská Voliova), lebo je v gen. do Volového; *Široké* (u Niederleho: Široká), lebo je gen. zo Širokého; *Svidnický* (u Niederleho: Svidnička), lebo v g. zo Svidničok; *Stropkovy* (u Niederleho: Stropkov), lebo je v gen. do Stropkov; *Stracené* (u Niederleho: Ztratená, Stracena, Stračena), lebo je v g. zo Straceneho; *Mudrovce* (u Niederleho: Mudroveč), lebo je v g. do Mudroveč; *Makovec* (u Niederleho: Makovce), lebo je v g. do Makovca; *Majurky* (u Niederleho: Majerka), lebo je v g. z Majurek; *Katune* (u Niederleho: Katuň), lebo je v g. do Jablonia, v miestnej výslovnosti: nom. Jabloňe, gen. do Jabloňa, lok. u Jabloňu; *Bzané* (u Niederleho: Bžany), lebo je v g. do Bzaného atd. Keď sa pôvodná podoba slovenského názvu shodovala s podobou názvu úradného, z toho som mal úprimnú radosť. Písal som: *Karná* (u Niederleho: Karné, v maď. Kárna), lebo je v gen. do Karnej; *Prikrá* (u Niederleho: Príkré, v maď. Prikra), lebo je v gen. z Prikrej. — Ale keď pôvodná podoba slovenského názvu vyhynula v skloňovaní, prijal som do nominatívu tú podobu, ktorá v skutočnosti žije v skloňovaní. Písal som

o predchádzajú východní Slováci svojim spôsobom do *u*, tak ako koň — *kuň*. Pre formu Štola Hradský nepodáva príkladu z listín. že v Štole a v uvedených podobnorečových dedinách dvojhľásku ô (= *uo*) znali, o tom svedčí ich reč doteraz. Od Miša Fabika, rodáka z Lučivnej, viem, že miesto prvotných svojich forem: *vól*, *nőz* vyslovujú: *v'ol*, *n'ož*; prvá čiastka dvojhľásky ô (= *uo*) zanechala po sebe dosiaľ slyšiteľný, písmom fažko označiteľný pazvuk. A v rozprávke, ktorú som si zapísal od J. Panušku, rodáka z Lučivnej, najde čitateľ viac ráz slovo *skrora*, na pr. vo vete „liška zručila skvoru zo seba“. V slove *skrora* zachovali rečení obyvatelia tú istú dĺžku, ktorú v mene svojej obce. *Skrora* zo skora, po pol. *skóra* (= *Skura*); Štola zo Štola. Uvedené dediny znajú aj ostatné dvojhľásky spisovnej reči, v tomto prípade liptovštíny, ale aj v týchto prípadoch ztráca sa prvý člen dvojhľásky až do nerozoznania a počuť miesto neho len neurčitý pazvuk. V najbližších dedinách liptovských, na ktoré východná slovenčina nemá vlivu, uplatňujú sa dvojhľásky liptovskej vravy celou silou, uvidí to čitateľ z príslušných ukážok jazykových zo Štrby a z Važeča. Z týchto úkazov sa môže zatvárať bezpečne, že sa v dedinách: Štola, Lučivná, Batizovce a Gerlachov nepoliptovštili východní Slováci, ale stáva sa naopak, povýchnoslovenčujú sa tu prvotní obyvatelia poľskoruskí a liptovskí.

tedy: *Horňa* (u Niederleho: Horná a Hornia, v mad. Hornya), lebo sa skloňuje: do Horňi, na Horňi; *Terňa* (u Niederleho: Trnia, v mad. Ternye), lebo sa skloňuje: z Terňi, v Terňi atd.

64. §. Jednaké názvy rozlišujú sa prívlastkami alebo miestnym určením. Bežnými prívlastkami pre obce sú: Vyšná, Nižná (nikdy nie Horná, Dolná);*) Stará, Nová, Veľká, Malá. Miestne radi určúvali obec starí obyvatelia dľa tekúcej vody. Starí Iudia ešte aj teraz vedia o tom rozprávať, že sa terajšie Kecerovské Peklany (u Niederleho Kecerské) menovaly predtým Peklany na Ofšave, a zas Usovské Peklany (u Niederleho chybne Uzovské): Peklany na Sviňke. Tretie Peklany východoslovenského územia sa teraz menujú Pillerovské Peklany (u Niederleho len Peklany). Terajšie Kecerovské Koscelany dosiaľ určujú podľa miesta: Koscelany na na Olšave, a terajší Szentistván: Koscelany na Hornadze.

Lud nevie dostatočne porozumieť potrebe dôsledného rozlišovania miestopisných názvov. Rozlišuje blízko k sebe postavené obce, hlavne spomenutými prívlastkami Vyšná, Nižná, Stará, Nová, Veľká, Malá, ale inak len veľmi málo dbá o presnosť, uspokojujúc sa s prípadu na prípad nahodilými opismi. Na našom širšom území jest po viac obcí rovnakého mena. Také sú: Zavadka, Poľanka, Rokytov, Petrovce, Voľa, Porubka, Macijovce, Jakuboviany, Hrušov, Hradzisko, Hermanovce, Hažin, Hankovce, Haniska, Folvark, Dubravka, Červenica, Bukovec, Brestov atd. Osobite vyzdvihнем rozličné Hamre a bezpočetné Huty a Hutky, pre ktoré lud nemá stáleho všeobecne znaného rozlišenia, len ich tak s prípadu na prípad opisuje. Na daktoré hore spomenuté meno jest aj 5—6 obcí a lud ich predsa nijakými stálymi prívlastkami nerozlišuje. Často sa uspokoja aj úrady pôhym pripomenutím stolice, v ktorej patričná obec leží. V Spišskej, v Šarišskej, v Zemplínskej, v Uhanskej majú po Zavadke, okrem toho v Spišskej a v Zemplínskej po Zavade; úrady sa úplne uspokoja označovaním stolice, v akej obec leží. V takýchto prípadoch to stačí, aj sám som tak postupoval. Úrady starajú sa neustale o bližšie určovanie jednakých miesto-

*) Za chybné treba tedy pokladať u Niederleho: Horná a Dolná Šitnica; Horná a Dolná Olšava, Olšva; Horná a Dolná Vladicá atd. Všetky tieto názvy sú aj inak nesprávne. Treba ich písat: Vyšná a Nižná Sitnica, Vyšné a Nižné Olšavy, Vyšný a Nižný Vladic.

pisných názvov a tým sme zavadili o otázku, ako sa má v tej veci zachovať slovenská nomenklatúra? Rozhodnutie je nie veľmi ľahké. Určovací postup nebore sa totiž tou istou cestou u úradov, ktorou bral sa u ľudu.

Jest veľa názvov, kde úradný jazyk potrebuje určovať; v reči ľudu je to zbytočné. V Šarišskej je *Lipovec* a *Lipovce* (u Niederleho popri Lipovce už aj Lipovec a to na prvom mieste), z oboch má úradný jazyk *Lipóc*. že je tento Lipóc v tej istej stolici, rozlišili ho. Lipovec je teraz Szinyelipóc, Lipovce sú Kecerlipóc. Je jasné, že tu východný Slovák nepotrebuje rozlišovania. A na to jest dosť príkladov. Máme na širšom území štyri obce madarského názvu *Ruszka*: Nagy- és Kis-ruszka, Regeteruszka a Oroszruszka. V slovenčine razoznávajú sa tak, že prvé dve majú stálé prívlastky: Veľký a Malý *Ruskov*, tretia má holý názov pôvodný: *Ruskov*, a štvrtá: *Ruské*. A tým sa celkom dobre rozoznávajú. — Zemplínska obec Nagymihály je: *Michalorce*, Šarišská Szentmihály: *Michalany*. — Na rozdiel od Šarišskej obce Szinye, volá sa abaujská obec Petőszinye. Prvá po slovensky *Sviňa*, druhá *Srinica*. — Šar. obec Hunkóč volá sa u ľudu *Hunkorce*, ungská Hunkóč u ľudu: *Chonkovec*. — Zemplínska obec Csertész = *Čertizné*, ungská Csertész = *Čertiz* (do Čertiza). — Zemplínska obec Cernina = *Cernina* (do Cerniny), Šarišská Cernina = *Cerniny* (do Černin). U Niederleho prvá sa volá Černina, druhá Černica a Cernina; čierny je po východoslovensky: čarny. — Szentgyörgy (v Spiš.) = *Jurská*, Szentgyörgy (v Šar.) = *Dur*. — Koksómindszent (v Abaujskej) = *Mindsent***), Mindszent (v Spišskej) = *Bijucorce*. — Szepesváralja = *Podhradz*, Sebesváralja = *Podhradzik*. — Rákóc (v Šar.) = *Rakovčík*, Rákóc (v Zemplínskej) = *Rakorec*. U Niederleho v obidvoch prípadoch: Rakovec, to je chyba).**)

*) Východní Slováci často tak narábajú s mnohočlennými názvy madarskými, ako s horeuvedeným Koksómindszent. V tomto prípade osvojili si druhú čiastku slova: Mindszent. Tak aj v nasledujúcom: Vagaš (Kapivágás v Šarišskej). Obyčajne prisvojujú si prvú čiastku, majú: Davidov (Dávidvágás v Zempl.), Silvaš (Szilvástíjfalu v Zempl.), Naršany (Nyársardó v Šar.).

**) V ostatné časy počalo sa rozlišovať miestopisných názvov chorobným spôsobom. Na našom širšom území majú tri obce meno *Zdravce*. Iba Šarišské Zdravce zachovávajú pevne svoje meno. Spišské si počinajú prisvojovať meno Dravee, aby sa lišily od iných obcí podobného mena. Práve tak

A ako jest veľa miestopisných názvov slovenských, ktoré netreba bližšie určovať, tak jest naopak veľa úradných názvov, ktoré nepotrebuju bližšieho určovania, ale slovenské ho potrebujú. Podávam príklady: Máme dve obce, ktorých meno je *Rovné*, jedna je v Šarišskej, druhá v Zemplínskej. V úradnom jazyku šarišská sa volá: *Rovno*, zemplínska: *Rovna*. Iné príklady: *Valkovce* (v Abauj.) = *Vajkócz*, *Valkovce* (v Šar.) = *Valykóc*. — *Štefanovce* (v Zempl.) = *Štefanóc*, *Štefanovce* (v Šar.) = *Istvánvágás*. — *Folvark* (v staroves. okr.) = *Folyvárk*, *Folvark* (v kežm. okr.) = *Forberg*. — *Hažin* (v Ung.) = *Gézsény*, *Hažin* (v Zempl.) = *Hazsina*. — *Matašovce* (v Zempl.) = *Matyasóc*, *Matašovce* (v Spiš.) = *Mátyásfalú*. — *Lužany* (v Šar.) = *Long*, bezpochyby staršie meno než je uvedené slovenské, a *Lužany* (v Šar.) = *Luzsánka*. Této posledné *Lužany* menuje Niederle: *Lužanka* a *Lažany*. — *Kraviany* (v Spiš.) = *Kravján*, *Kraviany* (v Zempl.) = *Kereplye* atd.

A teraz znova zopakujem otázku: Jako sa máme zachovať naproti úradným názvom, čo do bližšieho určovania svojich miestopisných názvov?

*Treba sa nám oddať prúdu a plávať s ním počnúc odtade, kde vypadlo kormidlo z rúk nášho ľudu. Aby sa ešte jasnejšie vyslovil: Treba nám prijať názvy úradné: Kecerovské Peklany, Usovské Peklany, Kecerovské Koscelany atd. a opustiť staré, prvotné: Peklany na Olšave, Peklany na Sviňke, Koscelany na Olšave atd. Slabé sú naše sily, aby sme sa mohli stavať proti prúdu s nádejou na víťazstvo. To víťazstvo nevydohudneme totiž my, spisovatelia a novinári, mohlo by ho vydobudnúť iba obyvatelstvo východoslovenského územia . . . *)*

robia ungské s tých istých príčin! Tedy z tých istých príčin o krátky čas zase budú mať jednaké meno, Dravce m. Zdravce. Tým sa približa sice k úradnému názvu Daróc, ale, čo do rozlišovania, tam budú, kde boli. Asi tak sa má vec aj s obcou Švaby. V Spišskej sú Vyšné a Nižné Švaby, po mad. Ó-major a Sublechnic; prvé počínajú menovať: Starý Majer, druhé Sublechnica. Tretie Švaby sú v Šarišskej, po mad. Németsovár. Obyvateľstvo ich dosiaľ volá Švaby, ale literatúre sa to nepáči a preto Niederle ich nazval Šovár a v závorke Šváby. Ale Šovar, podobou Šomvar je živým názvom susedného Tótsováru a nie Németsováru. Poznamenávam, že Tótsovár nazval vymysleným menom *Slaná* a do závorky položil aj mad. Šovár. Z toho potom vysvitá, že je u neho Šorár aj Németsovár aj Tótsovár. Načo veci pliesť?

*) Že som túto svoju zkúsenosť vysalobil, že som sily Slovákov slabými uznal oproti prúdu, jaký panuje na vodách topografičnej nomenklatúry, to zase

„ 65. §. Rozlišujúc jednaké miestopisné názvy, zachovával som nasledujúce zásady:

1. Ked sa názvy samy sebou zreteľne odznačujú, zachovávajú svoju podobu. To sa poťahuje v prvom rade na názvy, ktoré som uviedol v trefom vypočiatí predchádzajúceho §-u. Ale sem patria aj také, ako: Vyšné Švaby a Nižné Švaby (v Spiš.); Švaby (v Šar.) stojia ojedinelé touto prostou podobou na území východoslovenskom,

zbúri proti mne niekoľko ľudí. Idealisti a optimisti myslia, že je dosť nepopustiť, že proti úradným miestopisným názvom svoje vlastné máme postaviť. Iba idealisti a optimisti môžu tak myšľať. A takí, ktorí na okamíne nazreli do východoslovenských pomerov, nemajúc tušenia o ich skutočnosti. Uvediem tu niekoľko hlasov: Spoločnosť Romana Zawilińskiego (o výlete jej piše v besedenici krakovského *Czasu*, 1902, sierpieň), ktorá išla do Novej Belej na Spiši, pýtala sa pocestných domorodecov: „Czy dobrze idziemy do Uj-Beli?“ — „Jako mówią, do Białego“ — „Ano, tak, do Nowej Białej!“ Z tohoto rozhovoru Zawiliński príliš veľa zatváral. On napísal: „Przekonaliśmy się z tej rozmowy nietylko o tem, że lud tu mówi czysto po polsku, tak samo, jak u nas na Podhalu, ale i o tem, że nareucone gwaltiem madziarskie nazwy, istnieją tylko na mapach i w urzędowych aktach, lud zaś sam używa tylko swoich polskich, jak Biała, Niedzica, Rychwałd, Hanuszowice itp., a nie Uj-Bela, Nedecz, Reichwald, Hanusfalu itp. Marne i śmieszne są te gwaltowne zapędy madziaryzacyi krajów i okolie od wieków słowackich lub też polskich.“ Spoločnosť p. Romana Zawilińskiego stretla sa náhodou s takými ľuďmi, ktorí dosiaľ nepodľahli novému vlivu. To stalo sa bezprostredne na hranici halickej. Ale to bola skutočne len náhoda. Už jeho rodák dr Stan. Eljasz-Radzikowski celkom inakšiu zkúsenosť nadobudol. Je pravda, že o sedem rokov neskôr. Dr Stan. Eljasz-Radzikowski v polemii so Št. Miškem napísal (Sbor. Mus. slen. sp., 1899, str. 161): „Raz przychodzę do Mieguzowiec (na Spiszu) i pytam starego górala, jak nazywacie waszą dziedzinę? On mi na to: *Menguszfalu*. Ale to jest po madziarsku, jak po słowieński? — E, to się dawniej nazywało *Mieguzowce*, teraz „leń“ *Menguszfalu* (!).“ Kto tak pochodi východoslovenské územie, ako som ho pochodziť ja, ten sa presvedčí, že sa východoslovenské protvorné miestopisné názvov na ich území. O tom vedia už aj v zahraničí a na ospravedlnenie svojho stanoviska uvádzam tu slová jedného Rus. I. P. Filevič, ktorý, ako piše na str. 30. svojho spisu „Ugorska Rus“, pobudol medzi uhorskými Rusmi, zkúsil, že uhorskí Rusi pomadaréujú názvy svojich obcí, aj o „Rusoch“ vo Vrannom a v Trebišove to hovorí, tedy vlastne o Slovácoch, a dajúc výraz tejto svojej zkúsenosti, takúto žiadosť vyslovil: „Na ugorských našich sootečestvennikach leží objaznosť sochraníť slaviano-russkijia nazvania po krajnej mérē v zapisi. Boľše ničego, pri ich položení, treboval netcia.“ (Tiež tam, na str. 30—31.)

netreba ich tedy osobite určovať. Štjbach (v Spiš.) jasne sa odznačuje od Štejbacha (v Šar.), len ich nesmieme miechať. Niederle Štilbach menuje aj Štejbachom. Štilbach je slovenská, Štejbach je ruská výslovnosť patričného nemeckého mena, v Štejbachu totiž bývajú Rusi. Gajdoš a Gojdoš dobre sa rozlišujú, obidve v Ungskej.

2. K názvom, z ktorých je len po jednom v stolici, nedávam bližšieho určenia, ale pridávam len meno stolice. V druhom vypočatí predchádzajúceho §-u sme videli z príkladu „Zavadky“ a „Zavady“, že tak sa tu chová aj úradný jazyk. Na takomto základe píšem: Zdravce v Spiš., Zdravce v Šar., Zdravce v Ung., Dubravka v Zempl., Dubravka v Ung., Klečenov v Abauj. (u Niederleho Klačanov a Klečanov), Klečenov v Zempl. (u Niederleho Klačanov a Klečenov), Hradzisko v Šar., Hradzisko v Spiš. atd. atd.

3. Čažko je nakladat s názvami, z ktorých je viac vo stolici. Aj tu sa dá s prospechom užiť predošlého pravidla, a sice tak, že k názvu pridáme meno okresu. Ale často býva, že je v jednom a tom istom okrese viac jednakých názvov. V takýchto prípadoch zväčša sa už postaraly úrady o náležité rozlišovanie berúc k bližšiemu označeniu dajaké miestné alebo osobné meno. *Ak nechceme napomáhať zmutok, nesmieme ísť vlastnymi cestami, tu sa musíme podrobniť tomu, čo úrady ustálili, už či sa im vec vydarila a či nie. Toto je to vodstvo, po ktorom musíme plávať s prídomom úradného jazyka.*

Máme v stropkovskom okrese Vyš. a Niž. Sitnicu, v ungvárskom: Vyš. a Niž. Nemecké, v stropkovskom Vyš. a Niž. Olšavy (u Niederleho: Horná a Dolná Olšava a Olšava!). V takýchto prípadoch je ľahko topografovi, lebo sa prívlastky shodujú s úradným názvom. Ale máme v ungskej tri dediny s názvom Remety, z nich sú dve v sobranskom okrese. Vyšné zemopisne volajú sa úradne Felsöremete, ale Nižné zemopisne volajú sa už oddávna: Sárosremete (u Korabinského už takto). Čo si tu počať? Niederle zachováva zemopisné prívlastky: Vyš. a Niž. Remety, ale ja som už nepočul názvu „Niž. Remety“ od Slovákov, len „Blatné Remeti“. Tretie Remety ungské sa volajú úradne Turjaremete. Nelogickosť úradného názvu je jasná (sú Vyšné Remety, ale Nižných niet), ale konečne tu ide o rozlišovanie obcí a nie o logiku. Keď domášni chodia do „Blatných Remet“, my ich už hádam ani nemôžeme siliť, aby chodili do „Nižných“? Ja píšem: Blatné Remety a

zpravidla zachovávam vyslovenú zásadu o tom, že sa musíme opierať o úradné určovanie jednakých obecních názvov, ale v tomto jedinom prípade položil som v závorke aj „Nižné“. Keď úradný jazyk ešte nemá alebo nepotrebuje prívlastku, ale v slovenčine je ho treba, pridával som k názvom meno stolice alebo okresu, tedy: Štefanovce v Zempl., Štefanovce v Šar. (Stefanóc a Istvánvágás), Valkovce v Šar., Valkovce v Ab. (Valykóc, a Vajkóc), Folvark v staroves. okrese, Folvark v kežm. okr. (Folyvárk a Forberg), Červenica vo vtoris. okr., Červenica v ntoris. okr. (Vörösalma a Vörösvágás), Macijovce v sob. okr., Macijovce v nves. okr. (Mateóc a Matejóc) atp. Iné príkady: Hermanovce v topł. okr., Hermanovce v šir. okr. (Tapolyhermány a Sztánkahermány). Ak sú jednaké názvy v jednom okrese a prívlastky sú nevyhnutné, prívlastky úradného názvu napodobit treba aj na ten prípad, keďby v reči Iudu neboli dosiaľ v úzitku: Topł. Nemcovce a Kapuš. Nemcovce, obidve v topł. okrese, úradne: Taplinémetfalu a Kapinémetfalu. — Ked bolo treba, uplatňoval som této zásady všetky spolu: Hrušov v Sp., Hrušov Vyšný a Nižný (v Zemplínskej). Úradne prvý bez prívlastku, druhé: Felső-, Alsó-körtvélyes. Nižný Hrušov menuje Niederle Hrušovskom; ja som ho počul menovať len Hrušovom. — Rokytov v Šar., Hum. Rokytov a Zbudzský Rokytov. Prvý úradne bez prívlastku, druhé: Homonnarokító a Izbugyarokító. Šarišský Rokytov menuje Niederle aj „Rokycany“, ale omylom. Rokycany sú sice tiež v Šarišskej, ale to je iná obec, po mad. Berki. Aj túto menuje Niederle: Rokycany a v závorke: Rokocany. — Tažko je rozlišovať také názvy, z ktorých je prílišne mnogo. Uvediem tu len Poľany — Polany a Huty. Práve pri takýchto sa nám treba pridržovať úradných názvov. Zo Zemplínskej som uviedol: Sečovská Poľanka (Szécs-polyánka), Tovarnianska Poľanka (Tavarnapolyánka), Nechváľova Poľanka (Nechválpolyánka) a Poľana (Sztropkópolena). „Poľana“ je totiž len jedna na východoslovenskom území, nepotrebuje tedy bližšieho určenia. Zo Šarišskej som uviedol „Poľany“ (gen. z Poľan), t. j. Krajnópolyana; z tej istej stolice: Vyšné a Nižné Poľanky (Felső- a Alsó-polyánka). Konečne: Poľanka v Ung. a Poľanka v Ab. (Sárospolyánka a Lengyelfalva). Vidzme Huty a Hutky. Zo Šarišskej som podal: Stebnícka Huta, Livovská Huta, Roľova Huta. (Niederle ich menuje: Hutiska, Lvovská Huta a „Fenikshuta“ [Roľova Huta]). Osadu „Phönixhutta“ menujú Slováci výlučne Roľova Huta. V Šarišskej jest ceste „Hutka“; túto menujú: Hutky, v g.

z Hutkoch, ale že „Hutky“ sú aj v Abaujskej, a to dve osady: Hutky Vyšné a Nižné, pomenoval som šarišské, majúc ohľad na rozšírenosť Hút a Hutiek, — Hutky v Šar. Z Abaujskej: Salánska Huta, Kováčvágáska Huta (na krátko ju menujú: Vagaska Huta*), Šompotocká Huta a Šompotocká Hutka (Sompatakinagyhuta a Sompatakishuta). V Ungskej: Huta v Ung., bližšie označenie z tej príčiny, z ktorej pri názve „Hutky v Šar.“ V Spiši sú okrem Smolnškej Huty ešte dve Huty, ktoré ľud spoločne menuje „Dzedzinky“. Úradne sa menujú: Imrichfalu a Istvánfalu. Imrich je slovenské, István maďarské meno. Sú to osady hodne staré. Istvánfalu takto sa menovala už r. 1386 („Estvanfalva“), Imrichfalu r. 1386 (?). V miestopisných slovníkoch dostaly určité mená: Ištvánovce a Imrichovce. Aj ja som prejal této mená, lebo názov domášny „Dzedzinky“ nedostačuje.

Pripomienutie 1. Ako písat miestopisné názvy, ktoré sa opierajú o slovo *ves*, také ako Nová ves, Stará ves? Toto je nie ľahká otázka. Dosiaľ sme ich písali všetci etymologicky. Ale keď sme inde popustili v prospech východoslovenskej výslovnosti, svedčilo by sa popustiť aj v takýchto prípadoch. Vo východoslovenskej výslovnosti *ves* smliaždi sa z pravidla s predchodiacim slovom. To sa prvotne stávalo len v skloňovaní, miesto z Novej vsi alebo zo Starej vsi vyslovúvali z Novejšej alebo zo Starejšej. Neskôr vznikly z takých smliaždení nové nominatívy: Novejša, Starejša. Slovo „ves“ smliaždilo sa aj s inými predchodiacimi prívlastkami. Hovorí sa Naciňouša, Postrednešuša miesto pôvodných Nacina ves, Postredňa ves. — Je možné, že obyvateľstvo preto vyhýbuje podobám „ves“, „vsi“ atď., aby nezavdávaly príčinu k lacným vtipom, ku srovnaniam s podobami „veš“, „vši“ atď. Ale je i to možné, že tu ide o zabudnutú etymologiu, lebo sa neužíva pochopového slova „ves“ v smysle „vala“ alebo „dzedzina“. Odhodlal som sa písat opierajúc sa o výslovnosť: Naciňova, Postrednevsa, lebo tu ide o také neobyčajné smliaždenie zvukov, že by nedorozumenie vzniklo zavedením etymologických foriem: Nacina ves, Postredná ves. Istá vec je, že by úžitočné bolo pre východných Slovákov, keby sa aj té podoby opieraly o výslovnosť východnú, ktoré sa počahuju na „Nová ves“, t. j. keby sme písali Novejsa, z Novejsi atp. Niederle písal z pravidla Nová ves, iba raz spomenul v závorke „Novejsa“ pri Tušickej Novej vsi. Na moje rozhodnutie v tejto veci malo účinok vedomie toho, že východní Slováci smliaždené podoby názvu „Novej vai“ nie rovnako vyslovujú. Popri výslovnosti „Novejši“ počut totiž aj „Novevši“: Košická Novevša, v Drinovskej Novevši. Opierajúc sa o výslovnosť, museli by sme tedy jedon a ten istý názov

*) Kováčvágáska Huta preto, lebo „Kapivávás“ v topľ. okr. menuje ľud len „Vagan“, horespomenutá Vagaska Huta nebola by tedy dobre rozlišená. Kapivágás som pomenoval, aby vyhol nedorozumeniu, — Kapušianskym Vagašom.

(Nová ves) dvojako písat (Novejsa, Novevska). Z takých príčin som sa odhodlal písť etymologicky názvy s „ves“ až na uvedené dva prípady, v ktorých sa formy neobyčajne odchýlily a do nepoznania zmenily. Niederle napišiac Naciňovsú etymologicky „Nacina ves“, do závorky položil aj formy: Naciňovša, Naciňoveš, čiže, že podľa etymologickej formy sotva by východný Slovák potrafil do patričnej dediny.

Pripomenutie 2. Madarské bližšie určenie jednakých názvov často nezodpovedá už skutočným okolnostiam; zakladá sa výlučne na historičnosti. Tak v Zemplínskej máme na pr. blízko hraníc šarišskej stolice: Zempléndriesna a Sárosdriesna, Zemplénsztaskóc a Sárossztáskóc, Zemplénbukóc a Sárosbukóc; i jedny i druhé i tretie dediny sú v jednom a tom istom stropkovskom okrese. Napodobil som úradné názvy. Bližšie určenia nezodpovedajú sice skutočným okolnostiam, ale tu je treba *úradného počinu*.* — Podobne sa má vec s národnými prívlastkami. V Šarišskej máme Tót- a Magyarraszlavica, ale v obidvoch bývajú Slováci. V Zemplínskej jest: Orosz- a Magyar-krucsó, ale v Maďarskom bývajú Slováci. V tej istej stolici: Tapolyizsép a Magyarizsép, ale v obidvoch bývajú Slováci. Tapolyizsép Niederle menuje Slovenským, ale tohoto prívlastku neužívajú. Maďarský Žipov má $\frac{1}{4}$ mad. obyvateľstva podľa posledného popisu. V Šarišskej sú aj Németjakabvágás a Magyar-jakabvágás, a v obidvoch obciach bývajú samí Slováci. Aj tu som sa opieral o úradné prívlastky v obrubách rozvinutých zásad. Prívlastok „Magyar“ som neprekladal slovom „Uhorský“, ako to robil Niederle („Uhorský Žipov“, „Uhorské Raslavice“), ale slovom „Maďarský“, tedy: Maďarské Raslavice.

Pripomenutie 3. Pôvodne neboli bežné prívlastky *Veľký* a *Malý* Slavkov. Hovorievalo sa: Slavkov a Slavkovek. Na území východnom dosiaľ je množstvo príkladov tohto pôvodného rozlišovania obecních názvov: Hnilec a Hnilček, Poruba a Porubka, Zavada a Zavadka, Poruby a Porubky, tak aj Zavadky a Zavadky, Poľany a Poľanky, Huty a Hutky. Jest ich dosť aj inej podoby: Šalgov a Šalgovik, Tokaj a Tokajik, Podhradz a Podhradzik, Rakovec a Rakovčík, Salanc a Salančík, Brežnica a Brežnička atď. Kde toto pôvodné rozlišovanie vyhynulo, musel som prijať novoveké: Veľký a Malý Slavkov. *Slavkovek* počuješ ešte po súsedných dedinách, v samej obci len *Malý Slavkov*. Najprednejší človek obce mi vysvetlil, že svoju dedinu menujú *Malým Slavkovom* na rozdiel od Veľkého, „bo keď je Veľkí Slavkov, ta muši byť i Maľí Slavkov“.

Pripomenutie 4. Opierajúc sa pri bližšom určovaní o úradné názvy pomenoval som Felsőerdőfalu a Alsóerdőfalu, predtým Óleszna a Újleszna, príslušnými novými názvami: Vyšná Lesná, Nižná Lesná. V obidvoch bývajú Nemci.

*) V takýchto prípadoch je prívlastok len prívlastkom; keď ide o polohu obce, tam kladiem *miestne určenie*, takto: Poľanka v Zempl. (nie „Zemplínska Poľanka“!). Tým sa vyhne nedorozumeniu.

Pripomenutie 5. Niekoľko ráz pridal som bližšie určenie aj k takým názvom, ktoré sú ojedinelé na východoslovenskom území. Urobil som tak z ohľadu na inoslovenské miestopisné názvy, aby sa od týchto rozlišovaly. Tak pri mestách: Spišská Sobota, Spišská Nová ves a ďalšie iných. Této ohľadu budú sa museť ešte väčšou mierou uplatniť pri všeobecnom ustaľovaní miestopisného názvoslovia. Ale to sa môže stať iba po náležitom preštudovaní celého materiálu.

Pripomenutie 6. Na východoslovenskom území nies tiež obce, ktorá by sa menovala Ves, Dolina, Voda, Pole, a preto vo viacčlenných názvoch, v ktorých sa spomenuté podstatné mená objavujú, nesmieme ich písat veľkou literou. Spomenuté podstatné mená sú v takých viacčlenných názvoch iba po-chopovými slovami. Píšem tedy: Nová ves, Stará ves, Krížová ves, Stará voda, Pusté pole, Suchá dolina atď. V protive s tým píšem: Stebnická Huta, Smolnická Huta, Košické Hámre atď., lebo Huta a Hámre zjavujú sa ako samostatné miestopisné názvy, na pr. Huta v Ung. (mad. Hutta) a vôbec všetky huty, i „Stebnická“, i „Smolnická“, podobne aj hámre, i „Košické“ menujú sa v najblížšom okoli len Hutami a Hámrami.

Pripomenutie 7. Podľa nového pravopisu miestopisných názvov v úradnom jazyku píšu sa všetky priradené prívlastky spolu jedným jediným slovom, hoc by ich kolkokolvek bolo. Píše sa: Dunajeckrempeach, Lublókrempeach, Sebes-kellemesirétek atď. Kde ide o skutočný prívlastok, je to na mieste. Ale túto zásadu neoprávnene používajú povolané orgány tam, kde ide o administratívne slúžené dve (alebo tri obce): Píšu Garbócbogdány, Čírdarma, Vinnabanka atď., a z toho býva zmotok u obyvateľstva. Podaktori pochytia prvé čiastku názvu, iní zas druhú čiastku. Počul som, že sa „Vinnabanka“ volá po slovensky: Vinné, lebo „Banki už žít“. U Niederleho je naopak. On menuje „Garbócbogdány“: Bohdanovce; u neho zas — Garboviec niet. Niederle má na svojich mappách: Farkašovce s pominutím dediny Levkoviec (sú úradne v jednu administratívnu obec spojené), Graňč s pominutím dediny Petroviec (sú v jednu administratívnu obec spojené), Markušovce s pominutím dediny Ščepanoviec (lebo sú v jednu administratívnu obec spojené), Bohdanovce s pominutím dediny Garboviec (sú v jednu administratívnu obec spojené). Ja sa nazdávam, že sa také počinanie nehodí pre spisy etnografické. Pri Bohdanovciach mal aspoň toľko ohľadu, že túto jednu obec dvoma kolečkami (!) označil. — Máme administratívne obce, v ktorých je päť osád. Taká je Lándzsásfalu v Spiši. Do nej patria: Horka, Kišovce, Miklušovce, Primovce, Sv. Ondrej. To je pravda, že všetky spolu majú len 377 duší, ale o to nejde; sú osobité osady, so starými osobitými menami, stavaním so sebou nesúvisiace. A ako sa tu zachoval Niederle? Zo svojej mapy vypustil všetkých päť osád, a že ony spoločného úradne im udeleného administratívneho názvu ešte neznajú, — Niederle ich vôbec na mappe nijako nespomenul. — Mojm domnením neztratilo by úradné názvoslovie na svojej cene, keby slúžené administratívne obce aj nadalej starším spôsobom menovalo, na pr. Csabalóc és Sterkóc, Izbugyabéla és Valentóc atď. Této obce sa dosiaľ menujú takto aj úradne, a to je správne. Keď napíšem novouzádzaným pravopisom: Csabalócsterkóc, každý, kto logicky myslí, bude sa nazdať, že tu ide o pomenovanie obce Sterkovic pri Čábalovciach. V slovenčine sa nedá napodobiť úradný pravopis

v tejto veci, hlavne preto, že sa všetky čiastky názvu skloňujú, a potom aj preto, že ľudia pri slučeninách naveky užijú len mena tej osady, do ktorej idú. *Už mestnymi pričinami sú k tomu nútrení.* Idú buď do Farkašoviec, bud do Levkoviec, naraz do obidvoch dedín nemôžu ísť, lebo neležia spolu, sú oddialené od seba. Tu je nie taký prípad ako v názve *Budapest*. Budapešť leží na jednom priestore, t. j. je aj zemopisne jedným celkom. Preto sa takéto a podobné slučeniny úradného jazyka u ľudu neujímajú a majú význam výlučne pre administráciu. Kto by sa vybral do Lándzsásfalu, ten by sa musel roztrhnúť na päť kusov a tých päť kusov muselo by ísť osobite do rečených piatich osád, ktoré patria pod administratívny názov Lándzsásfalu. — Spomenul som, že nedorozumenia vznikajú z úradného pravopisu. Niederle *Bakšu* (úradne Koksóbaksa) menuje *Kokšov*, a takej obce niet. „Koksó“ je len prívlastkom obecného názvu „Baksa“.

66. §. Miestopisné názvy sa neustajne menia, často vznikajú nové. Oproti týmto zmenám treba sa zachovať chladnokrvne a kráčať s rozvojom nehľadiac na to, či nám je to po chuti alebo nie. Hoc by sa nám zdal daktorý nový názov protivný, musíme počítať s okolnosťami, s tým, že sa úradne dostal do života, a s tým, že ho skutočný život ignoroval nebude. Keď úrady z akýchkoľvek príčin novú obec stvorily, na pr. *Lándzsásfalu*, aj my musíme prijať na známosť, že jest takáto obec a musíme ju vedať menovať. V smysle rozložených zásad nemohol som ju ináče pomenovať ako *Landžašfala*. Taká nove povstalá obec je aj Sebeskellemesirétek, Niederle ju nazval „Šebeškelemeš“, ale je to nie správne. Miestny človek mi hovoril: Ludze idu do Šebeša abo do Kelemeša, nicto nehutori, že idze do Šebeš-Kelemeša, bo to *dva valači*. Tak je, to sú dve osobité dediny a „Sebeskellemesirétek“ je medzi nimi podľa hradskej stavaná tiež osobitá, tedy tretia obec. Túto nemôžeme volať menami súsedných obcí. Túto obec ľud menuje „Medzi Židmi“, srov., čo napísal Joz. K. Pospech v ČMSS, 1898, 67, lebo v nej temer samí židia bývajú. A keby napísal: „Bol som Medzi Židmi“, každý v tých stranach by mi rozumel, v ktorej obci som bol. Niederleho podávateľ poslovenčil obec „Aranybánya“ na „Zlaté“ a v závorke „Zlatá Baňa“. Ja som nie priateľom takéhoto poslovenčovania; také poslovenčovanie je iba na to dobré, aby si človek zastrel nedostatočné vecné vedomosti a aby sa stal bez práce veľkým a tuhým Slovákom. Nikto v Šarišskej nepotrafi do Zlatého alebo do Zlatej Bane, jak nepridá, že „idze na Dubník“. To miesto, kde leží Aranybánya, menujú totiž okolití Slováci „na Dubník“. Pravdaže je ľahšie preložiť maďarský názov hoc i dva razy, než vyšetrif prvotný názov — raz.

II. Z nárečoslovia.

Ako sa rôzni východno-slovenské nárečie.

67. §. Joz. Šafárik vo svojom spise „Geschichte der slaw. Sprache u. Lit. (str. 377/378) píše:

„Sieht man auf die slowakische Sprache, wie sie im Munde des Volks lebt, nicht wie sie in den Werken slowakischer Schriftsteller vorkommt (denn diese ist die mehr oder weniger slowakische Böhmisiche), so lassen sich drei Hauptvarietäten derselben unterscheiden: 1) die *eigentliche Slowakische* in den Gespanschaften Thurocz, Arva, Liptau, Sohl, Bars, Neograd, Pesth, Borsod, Gömör und in den aus diesen Gespanschaften geflossenen Colonien in Niederungern. 2) Die *mährisch-slowakische* Varietät in den Gespanschaften Pressburg, Neitra und Trencsin, und in den von daher stammenden Niederlassungen in Niederungern. 3) Die *polnisch-slowakische* Varietät in einem Theil von Arva, ganz Zipsen, Schárosch, Abaj und Zemplin (woselbst eine in der Orthographie magyarisirende Spielart *sotakisch* heist), deren Entstehen sowol der Nachbarschaft mit Polen, als auch der drei Hundert Jahre lang dauernden Herrschaft derselben in Zipsen zuzuschreiben ist.*.) Sie liebt das Polnische *dz* und *c* st. des slowakischen *d* und *t*: idzem, budzem, ferner viele echtpolnische Wörter, Biegungen und Formen: bars st. welmi, palec st. prst, draha st. cesta, hyba st. gen, choc st. trebas, šukac st. hledat, widzalem, świnia u. s. w.“

O podrečí východnom Šembera v „Dialektologii“ (str. 77—79) rozpísal sa už dosť obširne:

„Podrečí východní rozšíreno jest ve Spiši, Šariši a ve stolici Zemenske a Abaujvarske. V onech dvou stolicích blíží se velice blízké polštině; v těchto dvou maloruštině, kteráž v nich jest spolu domovem. Za hlavní známky tohoto podrečí ve Spiši a Šariši po kládati lze tyto: Hlásky a formy mluvnické. Přízvuk jest na slabice předposlední. Samohlásky vůbec se zkracují. č, š, ž šeplavé: čeplej (teplý), čma (tma), lažíč (lézti), v lese. ž, š, č místo z, s, t: želeny, osika, pošvíčim (posvítím), češky (těžký); dz místo ď a d: budžeče (budete), dzivy (divy); e nejotované v přídavných jménech: čiche hodziny (tiché hodiny), hole brižky (holé vršky), dobreho pana; e místo a jinde na Slovensku obecného: mě, če (tě), še, sice; u místo o zde onde: un (on), nus (nos, genit. nosu); o místo e: čomu (čemu), sobu (sebou); ī široké: īuka, vydał; předložka do místo k: do pana (k pánovi); g místo h zhusta: głupy (hloupý),

*.) Šafárikovo predpokladanie osvojil si aj prof. Pastrnek, porov. §§-y 21—22. Tam poukazujem na neodôvodnenosť takého predpokladania.

glupak (hlupák); vkládavé samohlásky : tarhač (trhati), žarno (zrno), ušmerčíci (usmrtiti), Ternava neb Tyrnava (Trnava), žolty (žlutý), pułny (plny); buł, buli místo : byl, byli, zvláště v Šariši; a místo e v množném počtu přítomného času ve Spiši: trhama (trháme), chodzima (chodíme); u v instrumentálu jmen ženských: tu šilnu ruku (tou silnou rukou); vokativ jako v Čechách a na Moravě: ó pekna lipo! vy sedlaku! V Zemnensku jsou tyto zvláštnosti: j vkládá se před sykavky: majc (mátí), majceri (matéři), hojscina (hostina); e místo i v infinitívě, jako v Gemeru: robeč (robiti); předložka proti s akkusativem: naproci otca sveho (proti otci svému), pročivko mudre ridzeni bože (naproti moudrému řízení božímu). Taktéž se mluví z části v Gemeru a v Novohradě. Zvláštní slova: ava (hle), bym (bych, co bym se hněval), breh brižek (vrch), bilič (bíliti, jako v Čechách), bruch (břicho), dudek (groš), dryčný (hezký, jako v Brněnsku), kapeluch (klobouk), skarha (žaloba), skaržiče (stěžovati si), trimač (držetí), leš (silva, jako v Čechách), velo ludzi (mnogo lidí), pramen (papršlek), ručič, ručáč (hoditi, házeti), hutorič (mluviti), perašin (petružel), net (není), ljem neb lem (jen) sosna (borovice), sielo či sielico (košile, tamtéž), valal (ves, uh.). V krajině Humenské, totiž v městečku Sniň a ve vesnicích Dlhé, Bělá, Udavskému a Papině, shledávají se tyto zvláštnosti: s místo c v slově so (co), pro kteréž slovo obyvatelstvum té krajinky prý dána jest přezdívka Sotáci; c místo t: ceper (teprv), cirne (trní, cahajce (tahejte), uceknul (utekl), mac (míti). Zvláštní slova: koval neb kovač (kovář), kalab (klobouk), postav (sukno), jarek (řeka), oblok (okno), šlub aneb vesele (sňatek či kopulace), nohavky (nohavice), chtožka (kdosi), dva oči, dva uši (dvě není obyčejno, harček (hrnek), dohovarac sa, bešedovac sa (smluviti se), šleboda, šlebodny (svobodný), on nit (on není), sednice sebe (sednête si), bul šmy tam (byl jsem tam) a v. j. "

Šafárik a Šembera nevedeli teda ešte o tom, že aj v Ungskej bývajú Slováci, ani prieľadného obrazu o rôznych východnej slovenčiny nepodali. Šembera má sice hojne rečových známok, ale sa neodvážil systematične rozčleniť východoslovenské nárečie. Nemal k tomu potrebného materiálu.

68. §. Reč východných Slovákov je dvojaká. *Samosvoja*, ktorá má všetky známky slovenskej reči a je v podstate jednotná, a *pomiešaná*, ktorá sa dosiaľ nevyhranila z pomiešania rôznorodých jazykov alebo nárečí, a menovite v ktorej dosiaľ nie sú utvrdené všetky známky slovenskej reči.

Že sa pomiešaná rôzni podľa obcí a podľa krajov, to vyplýva už z podstaty veci. Ale sa rôzni aj *samosvoja*, hlavne po hranicnej

čiare, kde posledné dediny stýkajú sa s najbližšími inojazyčnými, ale aj uprostred svojho územia, kde inojazyčné osady, ruské alebo polské, nepripodobily sa ešte úplne svojmu okoliu slovenskému. Pomiešanú reč zistujem 1) v Zemplínskej a Ungskej, menujem ju zemplínsko-ungským podrečím, 2) v poludňovo-západnom kúte Spiša, menujem ju lučivnianskym podrečím.

Vidzme této rôznosti rad za radom.

69. §. V Spiškej:

Dediny Batizovce, Gerlachov, Lučivná, Štola a Mengušovce hovoria jazykom pomiešaným. Ráz miešaniny dovoľuje myšľať, že sa tu osadili Liptáci na vrstvu polskú, čiastočne už s ruským obyvateľstvom smiešanú a tátu miešanina obyvateľstva podrobenná je od sto a sto rokov vlivu východoslovenského nárečia. Porovnaj poznámku **) na str. 103. V menovaných dedinách majú aj dvojhásky ako v liptovčine, ale ich prív čiastku vyslovujú zväčša temer neslyšiteľne. Miesto „vúol“ povedia „v'ol“ atp. M. liptovských genitívov: dobrjeho atp. vravia: dobr'eho. Miesto mäkkého ľ naveky tvrdé n. Pred dvojháskou, ktorej prvým členom je i, zníe ľ temer mäkko. Prvý člen dvojhásky v smysle toho, čo som hore povedal, odpadá, a ostáva istý pazvuk, tedy: n'esol, n'et (m. niesol, niet). V činnom príč. min. vyslovuje sa l poľským spôsobom, medzi l a ū, v jaz. ukážkach označoval som ho literou Ľ. Ináče sa tvrdé „l“ otrelo a počuť zaň stredné l, ktoré je veľmi naklonené výslove mäkkého Ľ. — Počuť často mäkké r: r'ecaz, odtrhlo sa mi z r'ecazi. V slove *tvar* (= tvár) som počul v Lučivnej od Fabika pazvuk „b“. „Boľ“ často zníe takto: „bъл“. — Za d, t = dz c. — Za ch počuješ aj h. — Panuška v Lučivnej volal Štrbanov: Šrbjanmi. Z tohoto vidieť aj to, že majú samohláskové l, samo sebou sa rozumie aj r. — Odznačujú sa slovami: dužo = moc (popri veľo), vratim (m. hvarim), pec, g. -i, izba (m. chiža), oblok (m. oblak), čo (m. co). — Jazykové ukážky najde čitateľ tu, na str. 427 (z Lučivnej), 437 (z Batizoviec), 438 (z Gerlachova v Sp.) — Dr Radzikowski napísal v Č. Lide (X., 306): „Veľmi pozoruhodná jest reč Gierlachovanů. Jest přechodní mezi jazykem slovenským a polským. Na východě stýká se Gierlachov s německými osadami. Historie Gierlachova stýkala se se třemi jinými osadami: Batizovce, Mengušovce a Štola. Posud udržují se jisté zvláštnosti společné, jak jazykové, tak i jiné, mezi týmiž osadami. Sousední Slováci nazývají řeč těch čtyř osad „pol-

skou“, čímž vyjadrují, že se podobá polskému jazyku. K jiným stranám, kromě východní, kde jsou němečtí osadníci, jsou osady čistě slovenské, s jazykem již jiným, více sblíženým reči slovácké.“ Na této istenie poznamenávam, že som na svojich výletoch nikde nepočul, žeby súsední Slováci poľskou menovali reč uvedených mnou piatich dedín, lebo ku tým štyrom, ktoré menuje Radzikowski, pridať treba i Lučivnú; ona ku nim patrí po jazyku. Ešte dodávam: Kto srovná hore označené ukážky jazykové s ukážkami z obcí sú-sedných, presvedčí sa, že je pravý opak toho pravda, čo hovorí dr. Radzikowski, t. j. že v poludňovo-západnom kúte Spiša v ktorejkoľvek obci viac poľskostí najde v reči, než v spomenutých piatich. — Fr. Pastrnek z ukážok, ktoré mu doposlali sberatelia materiálu, zistil správne, že „v obcích tých vlastní spišské nárečie“ ještě vyvinuto není“. (Slov. Pohl. z 1893, 309.)

Asi rovnako sa hovorí v obciach: Vikartovce, Kraviany, Kubachy, Hranovnica a Ceplica. I této obce pokladám za miešaniny, a sice za také, v ktorých jest aj málo liptovčiny. Ale reč je už veľmi pospišená, tak že sa môže onedlho priradiť ku samosvojmu nárečiu. Reč týchto obcí je v spojitosti s rečou predmenovaných 5-ich obcí, tátó spojitosť prejavuje sa najlepšie v tvrnosti mäkkého ň. Ináče, ako to vyplýva z prirodzenosti rečových miešanín, obce sa rôzna od seba všeljakými drobnosťami a menovite mierou ich zvýchodnoslovenčenosti. Cepličania hovoria, že „tak jak se v Ceplici hvari, indze naokolo se nehvari“. V Kubachách zvratne „se“ vyslovuje sa po uhorsko-rusky: „s'e“. Vo Vikartovciach „stare ľudze ešte hvarja: ja buť v roboce, ja piť v karčme, mlade: ja buť, ja pil“. Ukážky najdeš tu, na str. 439 (z Vikartoviec), 444 (z Ceplice), 447 (z Hranovnice).

V poludňovo-západnom kúte Spiša sú ešte dve dediny, o ktorých treba osobite prehovorit: Nižná a Vyšná Šuňava. Na ukážku z ich reči:

Z Nižnej Šuňavy.*)

Ja som už više pouroka v Popradze v s(ú)užbe, a už znam tak hvareč jak v Popradze. Kedž pojdem domu, tak hvarim po šunavski, ale v Popradze tak jak v Popradze hvarja, bo se tu smeju, kedž šunavsku r'eč rozpravjam. Šunava je „džedžina“, nje „ves“. Nikeho njeto v Popradze zo Šunavi. I na Nižnej i na Višnej Šunave rovnak hvarja, ale v susednich džedžinov už inakši.

*) Z rozhovoru s Betou Gondaš-ovou, 15-ročnou, rodom z N. Šuňavy. Zápis v Poprade v hoteli „Poprad“ 13. aug. r. 1904.

Čo je džedžina, ta všadzi inakši hvarja. Na Šunave hvarja, a v (Ú)učivnej vrvavia. Velka džedžina je naša Šunava; ma i škoū i kostou, dzvoni na turni, kedž se dzvoni, treba čahať za povraz; po ūačinski s(ú)užja omšu. Rechtor voúa se, chto uči v škole džeči. U nas tak hvarja ludže: v'ečer, v'ečerač, obedovač; krčma, strnisko; kostou, stvoū; dže idžeče četko; mam dobrjeho occa a dobru macer'; ja som boúa z macer'om v mesce i zo sestrom; ja vidžim teho dobrjeho čuoveka; tvar' su dva lica u č(ú)oveka. U nas se povje „šatka“, v Popradze „chustka“. U nas „volachto“, tam „chtoška“. U nas „vela“, tam „veľo“. U nas „volačo som vidžeúa“, tam „coška som vidzela“. „Ujček“ se voúa brat mojho occa. Mam bratov. Na voúi se povje „hejs k sebe“, abo „ča od sebja“! I od nas jest v Amerike.

V N. a Vyš. Šuňave hovoria tou rečou, ktorú by sme smeli pomenovať *poľsko-slovenskou*. Iba v tých dvoch dedinách počuješ: čepli, čma, budžeče atď., ktoré Šembera uvodí za známky východnej slovenčiny. V Šuňavách musia byť aj takí osadníci, ktorí zo stredného Slovenska pochodia. O tom zdá sa svedčiť samohláskové *l*, *r*: krčma, strnisko. Tiež slová: šatka (m. chustka), volachto (m. chtoška), vela (m. veľo) atp. Ale vela strednoslovenskostí môžu mať aj z reči svojich súsedov, i liptovských i poludňovo-západných spišských. To je vec nie dôležitá pre túto prácu. Dôležité je to, že reč týchto dvoch obcí, až na vyslovované ē, dž a lokál „zo sestrom“, málo si zachovala z polštiny a nepochybujem, že s obcami bezprostredne predmenovanými skoro sa zbaví svojich poľskostí, ktoré ešte má. Okrem týchto dvoch obcí počuješ ē od Poliakov spišských, ktorí sa po slovensky naučili a po slovensky hovoria, tedy od obyvateľov územia, ktoré sa počína od mesta Popradu a ktoré sa tiahne tokom rieky Popradu až po krajinskú hranicu. Ale toto územie nepatrí do východoslovenského územia užšieho a preto ē nepatrí medzi známky východoslovenského nárečia.

Tu podotýkam, že tvrdá výslova mäkkého ď objavuje sa ešte v nasledujúcich obciach poludňovo-západného Spiša: Stracené, Ištvánovce a Imrichovce, (spoločným menom: Dedinky), a Veľký Hnilec. V Cepličke, ktorá svojím nešeplavým s vo zvratnom „se“ („sa“) v spojitosti je so spomínanými v predchádzajúcich vypočatiach osadami poludňovo-západného Spiša, mäkké ď vyslovujú už náležitým spôsobom. Aj v Hnilčiku sa už vyslovuje mäkké ď. Ukážku reči z Išvanoviec a Imrichoviec podal Ján Kovalčík v ČMS z 1902, 4. Opravil ju Štefan Mišík (Š. M.) tiež tam na str. 40. Mišík tam osobite dokladá: „Medzi mluvou na Hnilci a na Dedinkách je malý rozdiel“. Ukážky rečové z Hnilca, z Hnilčika, z Cepličky vidz tu,

na str. 247 (z Hnilca), 244 (z Hnilčika) a 242 (z Cepličky). Porovnaj heslo *čo*; tu, na str. 496.

Na polnočnej strane spišského územia východno-slovenskej reči užšieho vyzdvihnut treba Vyšné Repaše, ukážku reči v. tu na str. 252, tu pobaď niektoré ruskosti, lebo sú od polnoci ruské dediny: Niž. Repaše, Torisky, Olšavica a aj v samých V. Repašach je zomedzi 433 obyvateľov 63 „Rusnákov“. Ruskosti badaf ešte, poviedzme v min. príč. robiū, robiūa (m. robil, robila), v blízkych osadách: Pavlany, Brutovce, Ulož.

V ostatných osadách spišských je slovenská reč *v podstate jednotná*. Ukážky vidz tu, na str. 209 (z Ganoviec), 210 (z Hrabušíc), 219 (Zo Štvartku), 221 (zo Smižian), 225 (z Markušoviec), 226 (z Harihoviec), 229 (z Harhova), 231 (z Jablunova), 236 (zo Spiš. Podhradia), 236 (z Kluknavy), 237 (z Olcnavy), 239 (z Margecian). Táto reč je samosvoja a od „vzorcovej“ reči východnoslovenskej rozoznáva sa snadne tým, že za pôvodné dlhé *e* máva: *ie*, *'e*, na pr. viera, chleb. Vo „vzorcovej reči“ šarišskej: *vira*, *chlīb*; podobne tým, že za pôvodné dlhé *ó* nemá nikdy: *u*. Po Spiši tedy naveky: moj koň; vo vzorcovej šarišskej reči: muj kuň. Porov. 86. §, 3. a 5.

70. §. V Šarišskej:

V okolí Prešova hovoria tou rečou, ktorú za vzorec pokladajú na celom východoslovenskom území. Zo samého Prešova rečových ukážok nepodávam, lebo sa reč takého mesta nehodí k tomu. Prešov je odbleskom rečových pomerov v Šariši, a této sú veľmi pestré. Podávam ukážky rečové z okolia Prešova, a menovite z Veľkého Šariša. Najdeš ich hojne tu, na str. 253—279. Sem patria aj ukážky: z Bertotoviec (279), zo Sabinova (286), z Kapušian (301). Hlavnou známkou vzorcovej reči je: *i* za pôvodné dlhé *e*. Tedy: *chlīb* mléko, *vira*, *bili* (m. *chlēb*, mléko, véra, bēli). Širockou dolinou všade sa vraví vzorcovou rečou s tou odchýlkou, že v Širokom (ukážku jazyka vidz tu na str. 281) nevyslovuje sa všade *i* za dlhé *e*, ale často po spišsky: *ie*, *'e.**) Podobne vzorcovou rečou

*) Šarišania vobec túto dolinu pokladajú za najtypičnejšiu, nielen čo do jazyka, ale aj čo do kroja. Uvádzam: „Lem Širocka dolina ma svojo opravdive šarišske oblečeňe, druhé šarišske pochodi su šicke zmišane zčastki s ruskim, zčastki s šabiskim ľudom, zčastki nasleduju v oblečeňu zemplínskimi aňeb abaujvarskej ľud. (Novi Domovi Kalendár z 1886. Prešov, str. 26.)

sa hovorí hore Torisou a až po Plavnicu (ukážka reči tu na str. 297) a Ľubotínu (ukážka reči 290). Od Prešova ku poludniu poznenáhle tratí sa výslovnosť s i za pôvodné dlhé ē a vyslovuje sa 'e. Inakšie reč sa nemení prechodiac do Abaujskej. Vidz ukážky jazykové: z Kendzíc (322), z Lemešian (327), z Malovesky (330). — Od Prešova smerom k Bardijovu a na východ rastie odchýlosť od tak rečenej vzorcovej reči. Idúc k Bardijovu vzornú reč počuť až po Raslavice s nepatrými odchýlkami, ale potom sa množia rôznosti.

Dolu Topľou je reč nie jednotná. V Gaboltove je mnoho polskostí, vidz ukážku tu, na str. 313. Podobne sa hovorí v Sveržove, v Tarnove. Nevravia hutoric, ale hvaric. „Hutoric“ je už nový výdobytok.

Dolu Topľou až po Bardijov, sem počítajúc príslušné okolia, majú za spoločnú majetnosť v reči slovesné formy: možema, robima atp., ďalej: oňi hrája, špivaja atď. To jest: možeme, robime; oňi hraju, špivaju. Této formy majú sa sahat dolu Topľou až po Kurimu. V Bardijove počuť ich už len z úst starých ľudí. Mladšie pokolenie odvyká im aj po dedinách. Že sa v Kurime hovorí v mn. č. možema, robima, to viem, a viem aj to, že v ležiacich nižšie Hankovciach povedia už: možeme, robime. V gruppe obcí, o ktorých je tu reč, a v ktorých sa hovorí alebo dávnejšie hovorilo: robima (mn. č. 1.), oňi hrája (mn. č. 3.) obieha ešte tretia zvláštnosť. Pritakujú slovcom „haj!“ miesto obvyklého „hej!“ (Udaje o Kurime a Hankovciach mám od Jana Baňasa, rodom z Hankoviec; hovoril som s ním v Giraltovciach 7. júla r. 1904.) Slovcom „haj!“ pritakoval počínajú už nad Raslavicami.

Bolo by mi treba určiť, kde sa končí na východ samosvoje nárečie a kde sa počína pomiešané. Idúc dolu Topľou k poslednej šarišskej dedine Topľ. Bystrému smie sa povedať, že dediny potoplianske patria v celku ku samosvojmu nárečiu. Čitateľ najde tu, na str. 321 ukážku z Hanušoviec, z predposlednej obce v šarišskej doline Tople, a táto sa ešte môže pokladať za príslušnú ku samosvojmu nárečiu. Východnú hranicu Šariša, počnúc od Topľ. Bystrého, som nepochodil.

Presnú hranicu jednak nemožno stanoviť medzi nárečím samosvojím a pomiešaným. V obciach, v ktorých sa hovorí pomiešaným nárečím, neprestajne vre, reč sa neprestajne istým určitým smerom pohybuje. Obce, ktoré ležia blízko k obciam o samosvojej reči, usilujú sa pripodobiť svoju reč k reči týchto.

71. §. V Abaujskej:

V Rozhanovciach a v ich okolí miesto jaki-taki vravia: jeki-teki. Túto zvláštnu výslovnosť počul som na poludní až po Siplak, na polnočno-západnú stranu po Žirovce.

V Žirovciach, ukážku reči v. tu, na str. 351, hovoria už ja šmi bul m. ja som bol. Tak hovoria aj v Čakanovciach, v Rankovciach a v Bačkoviku; inde v Abaujskej „sonkajú“, t. j. hovoria: ja som bul m. ja šmi bul. Por. *sonkac* tu na str. 591.

V okolí Šace hovoria čo m. bežného *co*. — Ukážky abaujskej slovenčiny: tu na str. 334—356.

V stoliciah Spišskej, Šarišskej a Abaujskej hovorí sa v slovenských osadách v podstate rovnako.

Ale ten, kto skúma reč v obciach týchto stolíc, nesmie zabúdať na etnografičné složenie obcí. Je tu ešte vela obcí, v ktorých sa osadnícke obyvateľstvo ruské alebo polské dostatočne neposlovenčilo a v ktorých poletuje tedy mnoho ruskostí alebo poľskostí. Obec Lačnov v Šarišskej pripočítal som už k obciam slovenským, lebo jej obyvatelia skutočne po slovensky rozprávajú, ale zle by pochodil ten, kto by sa reči východoslovenskej od nich učil. Tam ešte nezabudli po rusky. Následkom toho, že sa do reči samosvojej mnoho ruského a poľského živlu dostalo už novším pristahúvaním Rusov a Poliakov, najde čitateľ aj na území samosvojho nárečia dosť takých vecí, o ktorých myslí, že ony patria do pomiešaného nárečia. Andrej *Kvaka*, v. pod *) na str. 330, hovoril mi: „V Maloveski i v Sentištvane ešči hutora stare ľudze: ja pojdu, pridu, bulašmi itd., ale mi už hutorime: ja pojdzem, pridzem, bula som itd. V Kavečanoch ešči dodneška tak hutora“. Aj v Kapušanoch, v susedstve Prešova, počul som: robil *mi*, pisal *mi* m. robil *som*, pisal *som*. A zemplínsko-ungské genitívy: mojoho dobroho atp. počuť môžeš aj na území východoslovenskej reči samosvojej od ruských osadníkov, ktorí sa ešte dostatočne neposlovenčili.

72. §. V Zemplínskej:

S jazykového stanoviska hovoriť teraz o Sotákoch v Zemplínskej, to je bez cieľa. Vidz, čo som napísal o pôvode Sotákov tu na str. 13 pod *). Istá vec je, že po Zemplínskej (i po Ungskej) počuť ešte často so m. *co*, ale reč tých, ktorí vravia *so*, neliší sa

inakšie od rečí tých, ktorí hovoria *co*. Hovoriac o rôznení rečí slovenskej v Zemplínskej nemám čo povedať osobite o „sotáčtine“. Porov., čo je na str. 591 pod *so*.

Čo sa týče rečí Zemplíncov, ona je, počnúc od Humenného a od Vranova k poludniu, jedna a tá istá, dosť ustálená, jednotná. Na rozdiel od tej, ktorú počuf na polnoc od Dobrej a od Humenného, a ktorá nenie ešte jednotne ustálená, menujem ju *normálnou*.

Od samosvojej liší sa ruskou výslovnosťou niektorých hlások. Porovnaj a maj na pamäti, čo som povedal o tom v 52. §-e. Za *v* na konci slabiky z pravidla počuješ *ü*: Vranoü, ale do Vranova. Aj na počiatku slova často sa vyslovuje zaň *ü*: *üon* m. von. Hláska „*y*“ vyslovuje sa ešte v mnoho slovách *svojim* spôsobom. Počuješ: *mäš* alebo *möš* m. *myš*, *reba* alebo *röba* m. *ryba*, *žebö*, *žebü*, *žebo* m. *žeby* atď. — Reč tátó rozoznáva sa hlavne tým od samosvojej, že popri slovenských, intelligentnejšími, sčítalými ľudmi užívaných slovesných formách: (ja) *idzem*, *pijem*; (oňi) *idu*, *piju* atď., bežné sú ešte ruské formy: (ja) *idu*, *piju*; (oňi) *idut*, *pijut*. Obšívnejšie bola o tom reč na príslušnom mieste v 52. §-e, 9, 10. A miesto „ja som buł“ hovoria nevzdelení: „ja śmi (+ źmi) bul“ alebo „bulźmi“. Bulźmi tam = Bol som tam. Ukážky tejto reči najdeš tu na str. 357 (Trebišov), 357 (Sečovce), 365 (Vranov), 366 (Dobrá), 368 (Banovce), 371 (Stražské), 380 (Humenné). Okrem toho v spise Olafa Brocha „*Studien von der slovakisch-kleinrussischen Sprachgrenze im östl. Ungarn*“ (Kristiania 1897) z Falkušoviec (str. 41—44 a z Dubravky (str. 44—46). V knižke je spolu rozbor rečí spomenutých dvoch dedín.

V dedinách, ktoré ležia vyše Dobrej ku Stropkovom, a od Humenného na polnoc a na východ, niet dosiaľ vyhľadenosti jazykovej. Osnova stropkovská (v. str. 368) je od vzdelaného človeka. Vidz osnovy: z Udavského (384) a z Koškoviec (385). Ludia s nedohotovou slovenčinou obvyčajne dvojako rozprávajú, nakoľko sú kus otesanejší, — s cudzími vyberane, pripodobujú svoju reč bežnej reči slovenskej; medzi sebou miešaninou bez riadu a skladu.

Z Koškoviec zaznamenávam: Za každé *s* = *s*. Vravia: *setko*, *sija* (m. *šetko*, *šija*), *sen* (m. *syn*), *člak* (m. *človek*); *oblízuja* (m. *oblízujú*, 3. os. *mn.*). Hovoril mi jedon domorodec: „Tak jak u nas u Kočkoúcoch, bešeduja ešte po nasim: U Krivej, u Jabloňi, u Hraboúci, u Hankoúci, u Lubisu, u Kochanoúcich, u Pčíčim, u Ruňním, u Hrusove i u Papiňe“. (Ukážka rečí z Papina na str. 386.)

V tomto okolí často sa povie *a m. e* bez všetkej príčiny, tak počuješ: žana (m. žena), ūša (m. vše) atď. (Této poznámky mám z rozhovoru s Ďurom Kolovačom, koškovským obyvateľom; vtedy mal 63 roky.)

Z Udavského mám zaznačené aj takéto formy: pan urodženi, číkac, krasná pšenicā, džic'a, svatovjä (mn. nom.). Poština mieša sa tam s ruštinou. Anna Šaláta v prípoviedke mi rozprávala: „Ja ce žím“ (= ja ta zjem) a v pesničke spievala: „Čuču beľej, kolūšu ča, jak ti ušneš, ochab'u ča. Ochab'u čja pod hrušočku, ušiju ci košuľočku“. Povedia tam: *radīť s'a*, ale aj: *radzic* ša atď.

V Dluhém na Ciroche, v kraji „Sotákov“ a v okolí hovoria *det* (m. dac), ale *predet*; „ja ich verim“ (m. *im!*); „ja jidmi chlib“ (m. ja jem!) Hlásku „y“ vyslovujú zväčša ako ö: bök, sön (= byk, syn). V neurčitku: *hladať*, *robiť* (nie s c na konci!). Miesto „budzece kopac“ povedia „budzec' kopac“. Krstné mená takto skracujú: Haň (m. Haňa), Marja (m. Marija), Jusk (m. Jusko), Mil (m. Milo) atď.

Ukážku reči z Dluhého na Ciroche v. na str. 388.*)

73. §. V Ungskej:

V tých obciach, ktoré ležia ku poludniu od hradskej cesty michaľovsko-ungvárskej, alebo aspoň poblíž rečenej cesty, hovorí sa rečou ustálenou, podobnou, v podstate rovnakou ako v Zemplínskej nadol od Dobrej a od Humenného, tedy rečou *normálnou*. Rečové ukážky hľadaj na str. 391—425. Od zemplínskej reči rozoznáva sa tým, že za „l“ v príčasti minulom muž. rodu vyslovujú v Ungskej z pravidla ešte ü: *robiü*. V Zemplínskej už zväčša: *robił*.

Ponad hradskú michaľovsko-ungvársku do vrchov nenie ešte poslovenčovací priebeh ukončený, „staré ľudze išče bešeduju i po ruski, a inladše už obracaju po našim, po slovenski“, hovorili mi v Sobranciach. Je zaujímavé zistit, že poslovenčovanie ide *od poludňajšej strany*. Povedal som, že ponad spomenutú hradskú do vrchov posiaľ nie sú Rusi dostatočne poslovenčení, zaznamenávam, že pred pokolením alebo pred dvoma, ani té osady neboli ešte

*) Šembera, v. 67. §, krajom Humenským nazýva obvod obcí nadhumenianských, menovite obci: Sniny, Dluhej na Cir., Belej na Cir., Udavského a Papina, a podáva z nich nasledujúce *zvláštnosti*: koval, kalap, postav, jarek, šľub, nohavky, chtočka, dva oči, harček, dohovarac sa, bešedoac sa, šleboda, on nit, bul šmi atď. Výslovne podotýkam, že sú to nie zvláštnosti reči tých dedín, ale *zvláštnosti východoslovenskej reči vôbec*.

všetky poslovenčené, ktoré ležia na hradskej. Michal Ščavnicki, v. poznámku pod *) na str. 391, rozprával mi 1. októbra r. 1904 v hostinci u Lajbiša Winklera:

„Ked ja buť chlapčisko das dvanasroční, teraz mam šedzim-dzešacjeden, ta v *Sobranci hutorili po ruski*, a teraz už *iem po slovenski*. Vtedi hutorili *ceper*, mi teraz hutorime: *teraz*, predtím *što chočete a de pojdeš*, a dneška *Iem: co chceš a dze pujdzeš*, ütedi: *besedovati*, dneška: *hutoric*. Od moho chlapcoústva šitko še premeňilo. Mladi už zaochabaju calkom rusku besedu aj popod huri. Stari išče po ruski hutoreli popod huri a teraz už mladi *iem po slovenski*. Preto zochabaju rusku besedu, bo še vidrižnaju, višmivaju z Rusnakoch po varošoch i po bližnich valaloch“.

Najprednejší človek v obci Vyšné Nemecké, tamojší rodák, vyprával mi o národnostných pomeroch svojho rodiska: „Dakedi tu u našim valale stari ľudze po ruski hutoreli, a mlada čeľadz še naučila čisto slovenski; školare znaju i po madarski“.

Zpomedzi dedín, ktoré už hovoria „čisto slovensky“, tátó dedina je posledná k východu, leží bezprostredne u Ungvára. Že ako teraz hovoria po slovensky, kde este nedávno vedeli aj po rusky, kladiem tu krátku ukážku tamojšej reči, z úst toho istého človeka, požívajúceho všeobecnú úctu svojich spoluobčanov:

„Prišli žandare vizeterovac psi do valala, či noša klati. Deskeľo psoch potraciň kijanki. Tich ľudzi žandare zadaľi do solgabirova i pan solgabiroū jich poštrosali po na dva koruni. ‚To perši štrof,‘ povedeši pan solgabiroū, ‚druhi raz vekši štrof budze, ked ſebudu na svojo psi merkovac,‘ to jest ostrejší budu poštrosani, bo každi pes povinen nošiť kijanku, abo košar na pisku. To zakon.“

Zpomedzi obcí nad hradskou michaľovsko-ungvárskou, v ktorých sa slovenčina ešte nevyhranila, spomeniem Koromľu. Ukážku reči najdeš na str. 425 a v spise Olafa Brocha „Weitere Studien von der slov.-kleinr. Sprachgr. im östl. Ungarn“ (Kristiania 1899) na str. 14—19. V tom spise Broch rozobral reč obce Koromľ.

74. §. Na ostrovoch východnej reči slovenskej (v. 38. §) je reč rozmanitá. Jej akosť je podmienená hlavne etnograficnými pomerami najbližšieho súsedstva. Zpomedzi ostrovov nad polnočnou hranicou vynikajú Stropkovy, v. ukážku reči na str. 368. Je to stred administratívny, kde je mnoho vzdelenejších ľudí; v Stropkovočoch sa vytvára normálny typ zemplínskej slovenčiny. V Abauj-

skej, Zemplínskej a Ungskej popod poludňajšiu hranicu na ostrovoch slovenskej reči a v obciach, v ktorých majú Slováci menšiny, (v. pripom. 2. na str. 61), nakoľko je ich obyvateľstvo staré, nie dosiahovavšie sa, hovoria v podstate tak ako v susedných obciach ponad poludňajšiu hranicu. Je pravda, že čo do prízvuku, čo do vyslovovania niektorých hlások — maďarčia. Povedia na pr. š, ž m. š, ž, lebo ich madarskí spoluobyvatelia vysmievajú pre této šeplavé zvuky.

Dôležitý je ostrov, ktorý máme mimo východoslovenského územia širšieho, (v. 39. §), a sice v Bácke: Kerestúr a Kocura.*). Nie svojím jazykom, ale tým, že jeho obyvatelia odtrhli sa od svojich rodákov, náležavších k územiu pomiešaného nárečia východoslovenského, už viac než *pred poldruha sto rokmi*. Je tedy *ich reč vzácnym prispevkom pre história poslovenčenia sa Rusov*. Ukážok rečových vyšlo dosial dosť. Ja podám len jednu, a sice takú, ktorou Vladimír Hnatiuk výslovne demonštruje ruský cha-

*) Ku tomu, čo je v 39. §-e, dodávam nasledujúce historické udaje, a sice tak, ako ich podal Jozef Škultéty (Slov. Pohl. z 1899, 555—557): „Roku 1896 vyšla v Zombole v dvoch veľkých sväzkoch monografia „Bács-Bodrog vár-megye egyetemes monografiája“ (Zombor, 1896), obstaraná a vydaná úradne, samou stolicou. V 2. sväzku, v časti o národnostiah, čítame: *Ruténi*. Chodiac v strednej Bácke, ak vidíš strednej velkosti, silne složené, gaštanovej farby postavy, ktoré v každej časti dňa pozdravujú ta: „Dáj Božé“, môžeš byť istý, že sú to Rusi, v obecnom jazyku Rusiaci. Prvý ich kŕdeľ prišiel sem roku 1744 z trebišovského okolia (Trebišov, Terebes) zemplínskej stolice a osadil sa v Kerestúre, ktorý i dnes rusiackym Rímom zovú. Druhý kŕdeľ, pozostávajúci asi z 80 rodín, pristáhol sa zo stolič Abaujskej a Boršodskej medzi r. 1765—67 a osadil sa v Kucure. K osadníkom i zemplínskym i boršodským z Makova a okolia pripojily sa i madarské grécko-katolícke rodiny, nazvané Dorogházi, Büszörényi, Ujsalusi atd. a v svojich potomkoch i dnes žijúce. Rusi naši vobec majú od koreňa pekné madarské mená, ako Sós, Árvai, Gubás, Kecskés, Pásztor, Szilágyi, Munkácsi, Nyárádi, Szabados, Erdélyi atd. Sú ľudia, ktorí tvrdia, že madarské mená dal im v čas osadenia jeden ārarný išpán, čo je tým menej podobné pravde, lebo rodinné mená našich Rusov všetky nachodíme v Zemplíne a v Boršode. V boršodskom Múčoni i dnes spomínavajú, že ich bratia a ďalší príbuzní odišli k Srbom na Dolnú zem. Teda i naši Ruténi z horno-uhorských Malorusov pochodia, ich jazyk je takzvaný ruskoslovenský dialekt. — Individuálnosť svoju toto plemä nielen zachovalo, pritom všetkom, že len na dvoch miestach sa osadili, lež pustilo ešte i roje do Nového sadu, Starého Vrbáša a do Ďurdeva, kde všade majú svoje samostatné cirkevné súbory; áno, kde žije miešano s inými národnosťami, ako v Kucure, vedelo si vydobyť i jazykovú prevahu. V Kucure i Nemci, i Madari vedia po ruský a spoločná konverzácia viedie sa len na tomto jazyku (sväzok II.,

rakter spomínamej báčskej slovenčiny, v. „Zapisky Nauk. Tov. Im. Ševčenka“, tom LXIII. („Miscellanea“ str. 12):

Ked ſe Isus Christos na ſebo viberal,
Svoju lubu macer na ſemi z'ochabjal“.
„Nez'ochabjaj, moj ſinočku, na ſemi,
Lem ti me ber zo ſobu na ſebo“.
„Nemožeš ti, matko moja, ze mnu na ſebo pojſe,
Bo ti mušíš, matko moja, na ſemi umirac“.
„Ked ja budzem, moj ſinočku, na ſemi umirac,
Nedopuščaj gu mňe zlomu pristupovač“.
„Neboj ti ſe, matko moja, úraha ſkarednoho,
Poſleme ci anheloch, dvanac apostoloch,
Sam pridzem trinasti, sam Christos ſebesni.
Ta ti pojdeš, matko moja, pojdeš medži nami,
Jak jasni meſačok medži hvizdočkami.
Ta ti ſedneš, matko moja, na pravu pravici,
A ja ſednem, matko moja, na ſudnu ſtočicu“.

Hláskoslovne a tvaroslovne *niet* ſiadnej odchýlky od normálnej slovenčiny zemplínskej. V Slovníku sú odchýlky: Isus Christos (vyšvetľuje sa tým, že spomínaní báčski Slováci majú bohoslužby slo-

str. 406).“ Na druhom mieste v monografii ešte možno čítať: „Prvá karavána, asi 200 rodín, okolo roku 1744 pohla sa zo Zemplínskej a zastaviať sa v Báč-Bodrožskej na pustatine Veľký Kerestúr zvanej, bola tu i osadená. O dvadsať rokov, r. 1765, to isté urobilo 41 rodín z Boršodskej, a r. 1767 ešte 42 rodiny; ale této všetky dostaly nový domov v Kucure, ktorého vtedajšie srbské obyvateľstvo vyhynulo alebo rozutekalo sa po svete následkom tureckých vojen. Teda osadením týchto dvoch obcí začala sa v Báčke rolla uniatov.“ (Sv. II., str. 198) Pod týmto článkom podpísaný je Alexander Kuzmiak. Redaktor monografie, Julius Dudás, pridal k článku: „Podľa jedného z historikov našej stolice (Steltzer: Geschichte der Bácska, str. 81) Kerestúr bol kolonisovaný roku 1748, Kucura 1768. Komorský komisiárov Cothmann roku 1763 hovorí o Kerestúre ako o „nedávno“ kolonisovanej dedine, ktorej obyvateľia sú zväčša Ruténi. (Iványi: Helynétvár I., 83) Podľa relácie ārárneho direktora Redla roku 1763 bol poverený kerestúrsky obyvateľ Peter Kis, aby z horných stolíc priviedol Ruténov na Kucuru, kde už i vtedy boli Ruténi. Aby mohli ľahšie, využiť, boli na dva roky oslobodení od dane a dostali na užívanie pustatinu Stub. Roku 1765 prišlo na Kucuru 41 rodín, roku 1767 zase 42. (Iványi: Helynétvár I., 86.) Podľa týchto dát, ktoré v celku sú dosť súhlasné, Kerestúr a Kucura v Báčke majú svojich obyvateľov nie zo stolic Zemplínskej a Šarišskej, ale zo Zemplínskej a Boršodskej; sám Kerestúr pravdepodobne len zo Zemplínskej.“ Toto sú dáta z archívov. Ktoré sa im ostro protivia, nemôžu sa uvzhladňovať. Vasil Lukić vo svojom sošite „Uhorska Rus“, (U Lvovi 1887), napísal na str. 2., že „ruskí kolonisti“ Kerestúra a Kocury v Báčke vystáhovali sa do svojich nových bydlísk zo zemplínskej stolice na konci 13. storočia.

vanské. ďába = vrak a zába = zádeľ), vystredujú sa tiež cirkevnou rečou. Porovaj slovnyk zemplinske. v. tretie vypočítanie

V knihach kalvínských Slovákov, vydaných r. 1552, je už do dňa klasovia gramatických štvorm a zisoty slov, taký jazyk, aký sa najviac v oslovach normalnej slovenčiny rumpianskej. To je jedna dôkaz, že normalná slovenčina rumpianska je pred polárikom súčasťou hocijakej jazyka, ale je čerstvá. Keď posúvame hore uvedená oslovia Rumpianskych, hocija nahrádzajte pred Ich, hocija sa viac ako pred polárikom sú všetci všichni od svojich oslovov rumpianskych, s čerstvou normalnou rumpianskou morskou riečou späť súhlas klasifikovať, rumpianskou a slovenčinou. A teda je hocija dôkaz, že normalná slovenčina rumpianska využíva hocija li pred polárikom sú všetci.

„Christomatie cerkevnoslavianskich i uhrorusskych literaturnych pamiatnikov“, (Ungvár 1893), na str. 229, a tiež s ruskou formou *svezdočka*. Preto som uviedol toto slovo z mnohých, lebo je ono v hore uvedenej ukážke Hnatiukovej, a síce formou slovenskou: *hvezdočka*. Hnatiuk, ktorý svojou ukážkou dokazoval ruskosť báčskej pesničky, istotne bol by užil ruského charakteristikonu *zvezdočka* oproti slovenskému *hvezdočka*, keby sa to bolo srovnávalo so skutočným stavom.

Hnatiuk zaznačil veľmi charakterisujúcu vec čo do jazyka báčskych „Rusínov“. Na str. 55. svojej rozpravy „Rus'ki oselí v Bačci“ doznáva, že niektorí intelligentní „Rusíni“ predstupovali pred neho s vážnou myšlienkovou, že by bolo treba písat pre nich „na ich dialekte“, také spisy čítali by nielen oni, ale aj „Rusíni“ horných, západných stolíc, ktorí podobne jak oni hovoria a ktorých je do 200.000 duší. Znalec vie, že sú uhorskí Rusi, čo do jazyka, v podstate jednotní s haličskými, majúcimi dosť knív, tí „niektorí intelligentní Rusíni v Báčke“ nevedomky hlásili sa tedy do rečovej jednoty s východnými Slovákmi, žiadajúc pre seba a pre nich — osobitné knihy!

Dočítajúc tento odsek o rôznení sa východoslovenského nárečia, nejedon z rodákov-čitateľov spýta sa: A v ktorej stolici, v ktorom kraji alebo v ktorých obciach je východná slovenčina najkrajšia a najtypičnejšia? Čo sa jej krásy týče, ľahko je odpovedať. Niet osady na celom priestranstve východoslovenskej reči, kde by neboli presvedčení, že sa v ich osade najkrajšie po slovensky hovorí. Len Poliaci a Rusi sa hanbia za svoju reč. Čo sa týče typičnosti, nateraz nemôžem odpovedať, len zistujem, že na celom území východoslovenskej reči za vzornú a osvojenia hodnú považujú reč okolia prešovského.*)

Vliv iných nárečí a jazykov na rôznenie východoslovenského nárečia.

75. §. 1) Tu nejde o vypočítanie inostranných živlov vo východoslovenskej reči, to sa stane na príslušných miestach práce.

*) Prispievateľ prof. Pastrnka, p. farár J. Kello, ktorého p. professor za „výborného ználca a nadšeného čítala čarištiny“ pokladá (v Slov. Pohľadoch Slovenská reč).

Tu ide výlučne o zistenie toho, či iné nárečia alebo jazyky vlívajú na *rôznenie* východnej slovenčiny alebo nie. Reč nemecká a madarská maly a majú dosiaľ veliký vliv na zásobu slov východoslovenskej reči. Veľmi vela slov nemeckých vniklo hlavne v Spišskej a Šarišskej; madarských hlavne v Abaujskej, Zemplínskej a Ungskej. To isté treba zistíť o frásach. Ale na hľáskoslovie a tvaroslovie nemaly této jazyky väčšieho vlivu, iba madarská reč má vliv na reč obcí, ktoré sú blízko ku slovensko-madarskej rečovej hranici. Vliv sa obmedzuje na prízvukovanie a na výslovnosť š, ž m. šeplavých š, ž.*)

Pripomienutie 1. Niektorí myslia, že je východná slovenčina väčšou pretkaná cudzotinami než ostatná slovenčina. To je len zdanlivé. Východný Slovák hovorí sice: lakatoš, astaloš, sivar, házmešter, hordár atd. Ale čože máme v ostatnej slovenčine? Slová: šlosiar, tišliar, cigara, hausmajster, paker alebo tréger atd. Aký tu rozdiel? Východní Slováci brali z madarskiny; ostatní z nemčiny. Tu zistujem, že vnášanie do reči slov madarských a nemeckých *nededeja sa povedomo*. Ti, ktorí ich užívajú, nevedia o tom, že užívajú slová madarské alebo nemecké. V najbližšom okolí Prešova som si zaznačil: Vo V. Šariši Andrej Križko v rozprave, ktorú som mal s ním, povedal mi: „Bri-funk“ ēs vola po slovenski „vižga“. (Nem. prüfung, mad. „vizsga.) Sak. v N. Šebeši: „Jarec na pivo, po madarski jarčmen“. (Slen. jačmeň)

Pripomienutie 2. Niekedy cudzieho slova preto použijú, aby rozlišili pochopy: „Buti su valalske čízmi“, povedal mi Kaščák vo V. Šariši. T. j. sedliaci nosia buti, a mešťania čízmy. Tiež on povedal: „Kapeluch noša šedlaci,

z 1895, 439/440), naznačil, že „*kruh rýdzej šarištyny leží medzi brehami Tople a Torisy*“, ale stredom že je „*óna kotlina, obsahujúca v sebe obce: Lopuchov, Stulany, Pokrivnicu, odkiaľ metajú sa lúče severne ku Kurime, východne ku Giraltorciam, západne ku Raslaviciam a južne ku Prešovu*“. Ďalej podotýka, že na tomto území niesie troch obcí, jedna pri druhej, kde by úplná shoda panovala vo výslovnosti, v prízvuku atd. (V. tiež tam.) Pán Kello protimluví si už v samom istení. „*Kruh rýdzej šarištyny*“, („šarištinou“ menuje slovenskú reč na Spiši, v Šariši, v Abaujskej a v Zemplíne) a „*stred*“ jej bladá tam, kde na celom území niesie troch obcí, kde by úplná shoda v reči panovala... Kde je takýto chaos, tam treba vidieť priechodnosť, rečovú pomiešanosť a nevykvalenosť, — ale nie rýdosť a organický stred, odkiaľ metajú sa lúče na všetky strany... Z rôznenia sa východnej slovenčiny sme poznali, že „*stred*“ p. Kellov, totiž obce: Lopuchov, Stulany a Pokrivnica ležia na kraji samosvojho nárečia východoslovenského.

*) Hovoríme tu o ľudovej reči. Čo sa týče intelligencie, ona stojí vo všetkom pod vlivom madarskej reči. Presvedčíme sa z ukážok, ktoré podávam v stati „*Východoslovenské nárečie spisovnej rečou*“.

a kalap vo varošu“. *Podracki v Kluk:* „Strecha je zo slami, dach zo šeng-loch“. V Kapušanoch som počul: „Chudobne ľudze trimajú statki v kuňicoch, a panove v maštaľoch“. V Ščavníku: „Stołek je najlepší a toflička ordinárnejša“ atď.

Pripomienutie 3. O židoch je rozšírená mienka, že kazia reč slovenskú. Ja to nemôžem povedať o židoch východoslovenského územia užšieho. Po dedinách židia svoje deti napospol po slovensky vychovávajú, len pozdejšie ich učia reči nemeckej a madarskej. Tak že je vlastne ich prvou rečou reč slovenská. A preto po slovensky dobre vedia. Mne na vela miestach pekné prípoviedky rozprávaly židovky po slovensky. Osnovy z Lubotine sú od židovských slečien; v nich nenajdeš žiadnych neslovenskostí okrem tých, ktoré sú v obci vôbec bežné.

2) Čo sa týče ruského a poľského vlivu prísne treba rozoznávať *vliv starý a novší*. Vliv starý, poľský hlavne v Spišskej, Šarišskej a Abaujskej, ruský v Zemplínskej a Ungskej uplatnil sa v organizme východoslovenskej reči, a bude oňom reč na svojom mieste. Vliv nový účinkuje na *rôznenie* jeho. Rusi, ktorí sa poslovenčujú, nie razom prijmú všetky známky slovenčiny. V Zemplínskej majú svoju normálnu reč, ale u vzdelenejších je zrejmá námaha, aby si osvojili reč prešovského okolia. Reč takýchto vzdelenejších najnápadnejšie rôzni sa tým, od reči nevzdelených, že vravia v čin. príč. min.: bul (m. buū), v min. čase: bul som (m. buū źmi). Hovoria *teraz* m. *ceper* a za svet nevyslovia dávnejšieho so m. *co*. Okrem toho v gen. zámen a prídavných m. *-oho* usilujú sa vyslovovať *-eho*, čo sa im dosť fažko darí, lebo miesto *e* v *-eho* počuf neisté artikulovanie zvuku na všetkých možných stupňoch medzi *o* a *e*. Často počuf zvuk, ktorý sa blíži výslovnosti *ă*: mojāho, dobráho. Okrem toho, ktorí si chcú osvojiť reč prešovského okolia, usilujú sa hovoriť v lokáli: s paňu, ale to im tiež ide fažko, a preto vedla seba počuf: s paňu + s paňou. Rusi, ktorí sa ešte neposlovenčili, svoje poslovenčovanie počínajú zámenom *co* miesto svojho *što*. (Takto na pr. v Niž. Repašach a v okolitých ruských dedinách.) V Sobranciach som počul: *Buū źmi* hovoria robotníci, sluhovia a pod., *bul źmi* remeselníci a vzdelenejší sedliaci, *bul som* páni a vzdelení. Samo sebou sa rozumie, že človek, ktorý mení svoju reč, dlhé časy, snád aj do smrti mieša všetky formy. Interessantný príklad takéhoto miešania najde čitateľ v osnote z Bardivova, na str. 313: I ja tam *bul* na tim vešelú. Za pecem *som* stał. *Mallem* v ruce dzvonek, ta i tej pripovídki koñec.

Poľský vliv (novší) javí sa v tých obciach, v ktorých sa usadilo viac Poliakov. Počut tam: z pravidla *ć, dě*; počuť v istých prípadoch i nosovky atď.

3) Strednoslovenské nárečie, liptovčina, mala účinok na poludňovo-západný kút Spiša, ako sme videli. Ináce stredná slovenčina vlíva len pesničkami a prostredníctvom spisovného jazyka, lebo je zemopisne úplne oddelená od východoslovenského územia. Zo spisovnej reči dostalo sa už dosť slov do reči východných Slovákov. Spomeniem daktoré zo života „úradného“: *Cbca* (m. obec; domáce pol. gmina), *urad* (popri mad. hivatal), *obžalovac* (m. staršieho pol. skaržic), *pravocic še* (Markuš., a Nšeb.). Ale této zo spisovnej reči pošle slová užívajú len vzdanejší, považujúc ich za „fajnejšie“. Tak som počul: „Mi hutorime *skaržic*, ale panove fajne: *obžalovac*“. Ten istý mi vravel: „Šumni še povi, ale fajne: *pekní*“. — Z piesní vnikly slová: *šuhaj* (m. parobek), *mili*, *milovac* atď. Z literárneho vydania povestí: *kralovič*.

Vliv cirkví na rôznenie východoslovenského nárečia.

Kalvíni.

76. §. Obce, v ktorých je kalvínov vyše 20% -ov.

V U n g s k e j: 1) O väčšine vyše 50% -ov všetkého obyvateľstva: *Kristy* (261 obyv. z 466), *Palin* (569 z 1086), *Sentuš* (182 z 277), *Tašola* (278 z 383), *Zahor* (545 z 991). 2) O menšine aspoň 20% -ov všetkých obyvateľov: *Bežovce* (856 z 1800), *Jeňačovce* (259 z 884), *Jenkovce* (327 z 784), *Lučky v Ung.* (222 z 534), *Remety Nižné*, *Blatné* (181 z 389), *Revišće Nižné* (183 z 520), *Revišće Vyšné* (177 z 508), *Strelava* (229 z 538), *Vysoké v Ung.* (252 z 1203), *Zavadka v Ung.* (169 z 441).

V Z e m plíns k e j: 1) O väčšine vyše päťdesiatprocentovej niet obce. 2) O menšine aspoň 20% -vej: *Banovce* (197 z 768), *Bracovce* (204 z 812), *Egreš* (88 z 331), *Garaňa* (320 z 1137), *Lastomir* (460 z 1305), *Ložin* (199 z 789), *Nová ves Tušická* (124 z 453), *Tarhovišće* (491 z 1209), *Tchorovce* (193 z 866), *Tušice* (307 z 679).

V A b a u j s k e j: 1) O väčšine vyše 50% -ov všetkého obyvateľstva: *Valkorce* (238 z 428). 2) O menšine aspoň 20% -ov: *Benákovce* (68 z 268), *Garbovce a Bogdanovce* (125 z 501), *Hrašovík* (93 z 325), *Hutky Nižné* (144 z 369).

Niekde žijú popri kalvínoch aj luteráni a s týmito majú v obciach protestantskú väčšinu, v Abaujskej na pr. v *Hrašovíku* (kalv. 93 + luter. 109 z 325), v *Beňakovciach* kalv. 68 + luter. 84 z 263). — Ale tu nejde o vierovyznanie, len o rečový vliv viero-vyznačský, a ten je iný so strany kalvínov a iný so strany luteránov.

Obcí, v ktorých sú kalvíni väčšinou, je spolu: 6. Takých, v ktorých sú menšinou aspoň 20%-ovou: 24. Všetkých obcí na východnoslovenskom území užšom je 666, je tedy obcí s kalvínskym obyvateľstvom veľmi málo. Ani tých obcí je nie veľa, v ktorých sa patrnejším počtom vôbec nachodia. Z obcí, v ktorých sa nachodí nižie 20%-ov všetkého obyvateľstva, spomenut treba ležiace v zemplínskej stolici této obce: Muroviany (130 kalv. z 885 duší), Malčice (197 kalv. z 1096 duší), Meglisov (77 kalv. z 429 duší), konečne *Sečovce* (116 kalv. z 3173 duší). Všetky této obce sú dôležité tým, že sú v nich sriadené kalvínske cirkvi.

77. §. Roku 1905 zistil som sriadené slovenské cirkvi kalvínske len v Ungskej a v Zemplínskej; v Abaujskej slovensko-kalvínskej cirkvi niet. V Ungskej: Bežovce, Jenkovce, Lučky v Ung., Revišče Vyšné, Palin, Stretava. Ku týmto treba pridať Pinkovce, v ktorej pri popise z r. 1900 napočítali z 439 obyvateľov 228 Maďarov a len 220 Slovákov, a tak soin ju nemohol pripočítať k východoslovenskému územiu užšiemu. Je tedy v Ungskej spolu 7 kalvínskych cirkví. V Zemplínskej: Banovce, Lastomir, Malčice, Meglisov, Muroviany, Sečovce, Tarhovišče, Tušice, spolu 8 cirkví. Všetkých cirkví, v ktorých sa dosiaľ po slovensky odbavujú služby Božie, v niektorých už popri maďarských, je tedy 15, vypočítajúc do toho počtu aj té, v ktorých nemajú svojich kňazov, ale len levitov; také sú: Tarhovišče a Muroviany. Této veci som len s veľkým namáhaním zistil, lebo sóni neboli po všetkých obciach. Informáciu je preto fažko dostať, lebo ani ľud ani intelligencia ani sami dotyční kňazia nerobia rozdielu medzi jednorečovou a dvojrečovou cirkvou. Na dvojrečovú (s bohoslužobnou rečou slovenskou a maďarskou) povedia obyčajne: To je už maďarská... Ungské udaje o počte slovenských cirkví potvrdil mi p. pleban v Lučkách v Ung.; zemplínske p. pleban v Sečovciach.

Pripomienutie. Ondrej Kucharski, bývalý professor varšavský, napísal (vidz Kollarove Zpiewanky, II., 475/476), že slovenskí kalvíni bývajú medzi

Košicami a Ungvárom „w takej azerokości, iż nieco okregu Sotakow zarywaja“. Dla neho mali vtedy kostoly v týchto obciach: Tušice, Tarhovišče, Banovce, v Lučkách v Ung., v Revišti (Vyš.), v Bežovciach, v Jenkovciach, v Jeňačovciach atď. (Viac ich nemenuje!) Plebánií slovenských bolo za jeho času v stoliciach ungvárskej, zemplínskej a abaujskej: 21. — Čo Šafárik vo svojom Národopise (III. vyd. 98) podáva, srovnáva sa s udajami Kucharského, tak že ani pochybovať nemožno o tom, že Šafárik od Kucharského má svoje udaje. Kucharského sdelenie pochodi z r. 1828. Je tedy nie pravda, že „nám Šafárik objavil, vynašiel Slovákov-kalvínov“, ako to istia Slov. Pohl. z 1895, v. stranu 382 a nasl. Na stranach Slov. Pohľadov, ktoré som práve uviedol, menuje sa ešte viac kalvínsko-slovenských cirkví, ktorých však niet... Že sa počet slovensko-kalvínskych cirkví umenšuje, o tom niet pochyby. Prílišne vela ich neubudlo, lebo ich vela nebolo. U pána plebana v Sečovciach som prezrel niekoľko listov z knihy Lampeho „Historia ecclesiae reformatae“ (1708), menovite té, kde mohly zaniknúť slovensko kalvínske cirkvi a presvedčil som sa, že slovensko-kalvínske cirkvi odjakživa boli počtom slabé.

78. §. Hovorí sa, že sú dni slovenských kalvínov spočítané, že padnú v obeť pomadarčeniu. Je pravda, že slovensko-kalvínske cirkvi nemajú výhľadu na trválosť, že ich terajší prúd, potrvá-li, pohltne, ale to, že ztratia slovenskú bohoslužbu, nenie totožné s pomadarčením veriacich. Kalvínsky pleban Michal Péter v „Sáros-Pataki Lapok“ vyslovuje sa proti madarčeniu slovenských kalvínov so stanoviska čiste cirkevného, hovorí (vidz referát o tom v Nár. Novinách z 1901, č. 41), že sa cirkvi kalvínske rozpadnú pri bohoslužobnom jazyku, ktorému nerozumejú a odvoláva sa na dokumenty horozemplínskeho seniorátu kalvínskeho, ktoré hovoria, že tam, kde dnes zo Slovákov len jednotlivci priznávajú sa k tejto cirkvi, v minulosti jestvovaly celé sbory...

Čomu sa z toho naučíme? Hoc sbory zanikly, bývalí cirkevníci národnostne zostali čím boli. Na toto máme i teraz príklady. Všetci kalvíni v Abaujskej, čo do obcovacieho jazyka teraz, ked majú v cirkvi maďarskú bohoslužobnú reč, práve sú tam, kde boli za bohoslužobnej reči slovenskej. Ako sme hore videli, kalvínski Slováci majú iba v šiestich obciach väčšinu, inde sú rozptýlení. Moc bohoslužobného jazyka je príliš nepatrňá naproti moci obcovacieho jazyka v obci. Ak je cirkev blízko slovensko-maďarskej hranice, alebo v okresnom meste, kde na pomadarčenie silne dolehajú iné vlivy, tam sa pravda pomadarčia kalvínski Slováci, ale pomadarčia sa aj tí obyvatelia, ktorí sú nie kalvíni. Treba si všimnúť i toho, že sú niektoré obce, majúce kalvínske obyvateľstvo,

už aj teraz miešanej národnosti; této tiež nevyhnú svojmu osudu, jestli je obcovacou rečou ich okolia nie slovenská reč. Vyzdvihujem, že pri popise z r. 1900 prihlásilo sa za Madarov: v Egreší 141 z 331, v Garani 553 z 1137, v Garbovciach a Bogdanovciach 220 z 501, v Paline 491 z 1086, v Zavadke v Ung. 214 z 441.

79. §. O pôvode slovenských kalvínov neviem nič positívneho povedať. Podobá sa pravde, ale to treba dejopisnými udajami potvrdiť, že rečené kalvínske kostoly zakladaly madarské zemianske rodiny pre seba a pre svojich poddaných. Odtiaľ sa dá vysvetliť ten podivný úkaz, že často nachádzame kostoly v takých obciach, kde ledvaže jest kalvínskych obyvateľov, hoc bolo času, aby sa boli rozmnožili. Aj v naše dni máme príklad takej zbožnosti madarských rodín kalvínskych. Počul som v Ungskej s väznej strany, že v Cibave, kde je zpomedzi 813 oayvateľov len 10 kalvínskych duší, založiť chce miestna rodina zemianska — kalvínsky kostol. Že v akej reči sa odbavovaly v takých kostoloch služby Božie do polovice XVIII. storočia, o tom nemám udajov, ani som sa nesháнал po nich, iba to je isté a pre túto prácu dôležité, že od polovice XVIII. storočia dostaly sa do nich slovenské knižky, a síce vo východoslovenskej reči písané. Súdny čitateľ vie už i z toho, čo som dosiaľ povedal, že jazyk týchto knižiek nemohol vykonávať veliký vliv na východnú slovenčinu, ked je slovenských kalvínov tak málo, ale mohol hámam vykonávať na bezprostredné okolie? Treba nám tedy tú vec uvážiť.

80. §. Roku 1752 vyšly v Debrecíne dve knižky pre potrebu slovenských kalvínov v súčasnom madarskom pravopise. Sú už veľmi zriedkavé na území východoslovenskej reči. Hoc som na viac miestach slúbil 20-korunník za 1 výtisk, a hoc mi boli aj intelligenti nápomocní vo vyhľadávaní, nedostal som výtisku pre svoju knihovňu. Jediný výtisk som videl na plebanii v Bežovciach 27. júla r. 1898. Ale že bol vlastníctvom cirkvi, nemohol som ho kúpiť a k výpožičke som ho neprijal. Ked som 29. sept. r. 1904 znova došiel do Bežoviec, pleban, staručky človek, bol už kleslý na rozume a cirkev administroval jedon zo súsedných plebanov. Bol som na plebanii s miestnym p. notárom, prebral som všetky knihy, ktoré teraz už uložené boli v komore, ale hľadaného výtisku tam už nebolo.

Z výtisku, ktorý je v kollegiálnej knihovni v Šar. Potoku, podávam na ukážku tituly oboch knížiek a zo žalmov aj úvodný verš :

„Svetoho Dávida kráľa a proroka szto i pedzesátz 'Soltari. Chtore Vedlya Nót Frantzúzkích z Uharskoho na Szlovenszki jazik szú preloseené, a vernim Bosim szlusebnyikom k duchovnomu ušitku zhotovené. A teraz; Pervi ráz vidané. V Debretzinye. Vitlatsil Margitai János. V Roku 1752“. — Str. 356. Okrem tit. listu (1) „Tábli na 'soltari“ (= obsahu) a „Modlyidba“.

Na opaku titulnej strany :

Chvalyme zato Boha svoho
 'Se na kontzu sveta toho,
 I mi Slovátzi spéváme
 Boha v péanyoch vichvályáme.
 Chto ráz v sertzu vernye spévá,
 Dvakrát se Bohu modlyivá;
 Spevaj tus na 'semi z lyudzmi
 A potom v nyebe z Andzelmi.

„Hlas pobosnoho spievanya. To jeszt Pénsye Kresztzanszke na Rotsné Svjátki, i k jinsim Svetim Prilesitosztem szporádane. Chtore : Z Uharskoho Jaziku na Szlovenszki prelosil S. A. V Debretzinye. Vitlatsil Margitai János. Roku 1752“. Str. 135, a tit. str. (list) i „Tábla na pésnye“ (5 str.).

Obidve knížky bývajú v spoločnej väzbe.

Roku 1824 vydal ich Samo *Lisskay*, ungvársko-zemplínsky senior v opravenom vydani a roku 1864 Pavol *Császár*, sečovský pleban, pod titulom „Gu obecnej szluzsbe boszkej szprodane Pisnye Pobožne“. I jedno i druhé vydanie vyšlo v Šar. Potoku. I Császárovo vydanie je „opravené“. Pravopisy kníží sa menia s menením pravopisu madarského.

26. sept. r. 1904, ked som bol v kollegiálnej knihovni v Šar. Potoku, sišlo sa tam v poradnej sieni niekoľko professorov kollégia, medzi nimi boli aj pp. Ger. *Szinyei*, kráľ. radca, bývalý knihovník, a dr Cyril *Horváth*, terajší knihovník, a rozprávali sme o veciach slovenských kalvínoch. Na moje poznámky, že oni už nemajú cirkevných spevníkov, lebo že sa výšuvedené tri náklady minuly, odpovedali zrovna, že kollégium už nevydá viac slovensko-kalvínskych spevníkov, lebo cirkevná vrchnosť uzavrela, aby sa prešlo k upotrebiu madarských spevníkov. Poznamenal som, že je to vlastne

Vecou knfhtlačiarskeho obchodu. Ked spevník nevydajú v Uhrách, vydajú ho v Amerike. Už o niekoľko týždňov som sa dozvedel po svojich cestách, že v slovensko-kalvínskych cirkvách popri domá- cich majú už aj — americké spevníky, tedy štvrté vydanie výš- uvedeného spevníka.

Môže sa stať, že to štvrté, americké vydanie ešte vždy nebude posledné. Jazyk spomínaných spevníkov opiera sa o spisovný jazyk slovenský, hláskoslovne napodobuje východoslovenskú reč, bere aj z jej slovníka, nakoľko stačí, ale inak si vypomáha zo zásob spi- sovného jazyka. (Naveky podľa toho, jaký kedy bol.)

Okrem uvedených vydaní vyšly najnovšie v Ungváre „Modlyitbi a najpotrebnejši nabožni znamoscze“. — Preklad od *Szakala* Istvána. Ja mám druhé vydanie (v Ungváre 1902). Prekladateľ je v sloven- čine samouk, kníh slovenských nečítava... a predsa píše a vydáva slovenské knižky. Uvodím z „Krátkej historii kreszczanskzej czirkvi“, pridanej k „Modlyitbám“ *Szakala* Istvána (Druhé vidanye, u Ung- váre 1902, str. 247):

„Kreszczanskzej czirkvi, alyebo eklezsii volame zasztup, abo tovarisztvo vsiczkim tim lyudzom, kteri szu pokriszczení, a Jezsi- sovu nauku verja a viznavaju“.

Je pravda, že Slovák takej skladbe neporozumie. V maďarčine *volat* (hívni) viaže sa s datívom. V pôvodine muselo byť takto: Kereszteny egyháznak vagy eklézsianak hívjuk... A on to preložil do slovenčiny: Kreszczanskzej czirkvi alyebo eklezsii volame! On nevie, že sloveso *volat* viaže sa v slovenčine s inštr. a že Slová- kovi musí tu vetu takto napísaf: Kreszczanskzu cirkvu alyebo eklezsiu volame! On prekladá: Tovarisztvo vsiczkim tim lyudzom m. Tovarisztvo vsiczkich tich lyudzi, do slova z mad. „mindazon embereknek társasága“.

A celá kniha je tak preložená. Je to tedy veľký úpadok literárny oproti vydaniu z r. 1752. A kniha sa predsa miňa; už sa dožila 2. vydania. Z toho vidieť, že ten malý hlúčik slovenských kalvínov pachtí po cirkevných knihách. A ja znova opakujem, že pri ďalšom vydávaní slovensko-kalvínskych kníh ide vlastne o tla- čiarsky obchod, slovenskí kalvíni nie sú ešte tam, kde ich myslí vidieť ich cirkevná vrchnosť.

Luteráni.

81. §. Obce, v ktorých je luteránov vyše 20%-ov.

V Spišskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Batizovce, Gerlachov, Hozelec, Lučivná, Mengušovce, Štola, Švabovce. Spolu: 7. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkých obyvateľov: Dvorce, Filice, Ganovce, Iliašovce. Spolu: 4. — V mestách sú značné nižedvadsaťpercentové menšiny: V Sp. Novej vsi 1548 duší z 9301, v Levoči 877 z 7866, v Podhradí Spiškom 383 z 3024, v Sp. Vlachách 336 z 2666, v Krompachách 678 z 4731.

V Šarišskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Babie, Bucloviany, Hankovce v Šar., Hermanovce v topľ. okr., Chmeľov, Jakuboviany v Šir. okr., Kesag, Koscelany Kecerovské, Kručov v Šar., Lada, Lipovce, Lukavica, Lužany, Megeš, Mudrovce, Opinná, Petrovce v Šar., Ptačkovce, Richvald v Šar., Trebejov, Vagaš Kapušiansky, Voľa Vyšná, Zlaté, Žegňa, Železnik. Spolu: 25. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkých obyvateľov: Abrahamovce v Šar., Bdzinov, Bystré Topľ., Bohdanovce, Bošarov, Bunecice, Cižáckice, Čelovce v Šar., Červenica v ntor. okr., Dalecice, Erdička, Giraltovce, Hanušovce v Šar., Harhaj, Huvíz, Janov, Kahanovce v Šar., Kalnist, Komloš, Kračunovce, Kuková, Lascov, Lopuchov, Marhaň, Medzany, Mičákovce, Močarmány, Mokroh, Nemcovce Kapuš, Nová ves Drinovská, Obišovce, Oľšavce, Orkucany, Radvanovce, Rokycany, Rokytov v Šar., Pavlovce Kupuš., Pavlovce Kecer., Porubka v topľ. okr., Seňákovce, Tuhrinná, Vlača, Voľa Nižná. Spolu: 43. — V mestách sú značné nižedvadsaťpercentové menšiny: V Prešove 1315 duší z 14.447, v Bardjove 675 z 6102, v Sabinove 353 z 3257.

V abaujskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Bačkovík, Čakanovce, Kamenica Nižná, Kamenica Vyš., Rankovce, Žirovce. Spolu: 6. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkých obyvateľov: Beňákovce, Hrašovík, Chrastné, Triscané. Spolu: 4.

V Zemplínskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Černé v Zempl., Kladzany, Merník, Žipov vo vran. okr. (258 duší z 516, ale druhá polovica obyvateľstva náleží *trem* viero-vyznaniám, tak že nábožensky prevažujú v obci luteráni). Spolu: 4. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkých obyvateľov: Bracovce, Čeklov, Dluhé Vranovské, Hlinné, Krasnovce, Michalok, Pozdišovce, Suľ, Šamudovce, Zlatník. Spolu: 10.

Obcí s luteránskou väčšinou vyše 50%-ovou je: 42.

Obcí s menšinou aspoň 20%-ovou je: 61.

V ktorých kostoloch býval a je jazykom bohoslužobným jazyk slovanský, tam užívali a užívajú bohoslužobných kníh českých. S kazateľnicou kážu miešaninou rečovou bez riadu a skladu, ktorá sa mení dľa chuti, dľa učenosti a dľa jazykových známostí kazatela.

Gréko-katolíci.

82. §. Obce, v ktorých je gr.-katolíkov vyše 20%-ov.

V U n g s k e j: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Baškovce v Ung., Bunkovce, Cibava, Hažin v Ung., Chlivišče, Horňa, Choňkovce, Jesenov v Ung., Jovsa, Kaluša, Karčava, Klekočov, Kolibabovce, Koňuš, Koromľa, Krašok, Kusin, Lekart, Nemecké Vyš., Orechová, Rebrin, Remety Vyš., Rybnica Niž., Rybnica Vyš., Ruskovce, Podhorodie, Porubka v sobr. okr., Porostov, Prikopá, Sejkov, Stretavka, Tarnava, Verbovec, Zalužice Malé, Zalužice Veľké. Spolu 35. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkého obyvateľstva: Bežovce, Čečehov, Fekišovce, Gajdoš, Hamre pri Vyšných Remetách, Hnojné, Husak, Jastrebie v Ung., Jenkovce, Jeňačovce, Komarovce Sobranské, Lučky v Ung., Nemecké Niž., Ostrov, Petrovce v Ung., Remety (Nižné) Blatné, Revišče Nižné, Senné v Ung., Sobrance, Strajnany, Stretava, Tegeňa, Ubrež, Vinné a Banka, Vyšoké v Ung., Vojnecina, Zahor, Zavadka v Ung. Spolu: 28.

V Z e m p l í n s k e j: 1) O väčšine vyše 50%-ovej všetkého obyvateľstva: Bačkov, Bodzašujlak, Čelovce v Zempl., Čemerné Pusté, Čičava, Dargov, Davidov, Dvorianky, Falkušovce, Hažin v Zempl., Hrožnik, Jastreb v Zempl., Kahanovce v Zempl., Klečenov v Zempl., Lesné, Meglisov, Ozorovce Malé, Rakovec, Rudlov, Ruskov Malý, Ruskov Veľký, Petejovce, Petkovce, Petrovce v mich. okr., Poruba Kamenná, Porubka v hum. okr., Poša, Sopkovce, Stanča, Stankovce v Zempl., Suché, Ternavka, Topoľany, Upor, Voľa Juskova, Voľa pri Laborci, Zbehňov, Zlatník, Zubné. Spolu: 39. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkých obyvateľov: Adidovce, Baranč, Budkovce, Čemerné Vranovské, Dluhé Kolčové, Domaša M., Dubravka v Zempl., Egreš, Fišar, Garaňa, Gruzovce, Hatalov, Hlinné, Hrabovec v Zempl., Hradky, Hrušov Niž., Hrušov Vyš., Kačanov, Kašarovce, Kazmir M., Kazmir V., Kerestur, Komariany, Krasnovce, Kraviany v Zempl., Krivoščany, Kuzmice, Lackovce, Lastomir, Lastovce, Laškovce, Ložin, Majirovce, Markovce, Močariany, Muroviany, Naciňovsa, Oreské, Ozorovce V., Pakostov, Parchoviany, Petrikovce, Petrovce v stropk. okr., Plechocice, Poľanka Sečovská, Pozdišovce, Sačurov, Sečovce, Sedliská, Silvaš, Sitnica Vyš., Skrabské, Slavkovce, Slipkovce, Stražské, Sul, Šamudovce, Tarhovišče, Trebišov, Turiany, Večec, Vojčice, Zamutov, Zbudza, Žbince Malé a Veľké, Žipov v seč. okr. Spolu: 66.

V Š a r i š s k e j: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Abranovce, Dzačov, Fušanka, Gromoš, Kereštvej, Klembarek, Kokiňa, Kvačany v Šar., Lačnov, Nová ves Ruská, pole Pusté, Sedlice, Varhanovce, Vlača. Spolu: 14. — O menšine aspoň 20%-ov obyvateľov: Bujakov, Bunecice, Cižacie, Erdička, Hažgut Niž. a Vyš., Huta Roľova, Janov, Kahanovce v Šar., Lascov, Lubovec,

Megeš, Mičakovce, Oľšavce, Radvanovce, Pekľany Pillerovské, Podhradzík, Trujčany, Vola Nižná. Spolu: 18.

V Abaujskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov: Belža, Klečenov v Ab. Spolu: 2. — 2) O menšine aspoň 20%-ov: Fizer, Giňov, Hutky Vyšné, Kalša, Kralovce, Sakaľ, Svinica, Ujsalaš, Ujvaroš, Zdoba, Žirovce. Spolu: 11.

V Spišskej: Vyše 50%-ov má Podproč; menšinu vyše 20 %-ovú Prafundorek.

Je tedy všetkých obcí, v ktorých bývajú gr.-katolíci, spolu 215. V 91 obciach sú vo väčšine vyše 50%-ov všetkých obyvateľov, v 124 obciach v menšine vyšedvadsaťprocentovej. Dokladám, že v stoliciach ungskej a zemplínskej najdeš ich temer vo všetkých obciach menšinami 5—19-procentovými. Takýmito menšinami zhusta bývajú aj v Šarišskej, zriedkavejšie v Abaujskej, kde-tu aj po Spiši.

Rimo-katolíci.

83. §. Obce, v ktorých je r.-katolíkov vyše 20%-ov.

V Spišskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov: Abrahamovce, Baldovce, Beharovce, Betlanovce, Bijacovce, Brutovce, Buglovice, Ceplica, Ceplička, Čenčice, Danišovce, Dolany, Domaňovce, Dubrava, Dvorce, Farkašovce a Levkovce, Filice, Folkmár M., Folkmár V., Ganovce, Graňč a Petrovce, Hadušovce, Harakovce, Harhov, Harihovce, Harnutovce, Hnilčík, Hrabušice, Hradisko v Sp., Hranovnica, Hrišovce, Hrušov v Sp., Chrasc, Iliašovce, Imrichovce, Ištvanovce, Jablunov, Jaklovce, Jamník, Janovce v Sp., Kašava, Kapitula Sp., Katúne, Kluknava, Kolbacy, Kolčov a Končany, Kolenovce, Korimány, Korytník, Koterbacy, Kraviany v Sp., Krompachy, Kubachy, Landžašfala, Lengvary, Leskoviany, Letanovce, Levoča, Lučka v Sp., Macijovce v novov. okr., Machalovce, Margecany, Markušovce a Ščepanovce, Namešany, Nová ves Spišská, Odorín, Olenava, Oľšavka v Sp., Ordzoviany, Opaka v Sp., Pavlany, Podhradie Spiš., Počtanovce, Pongracovce, Prafundorek, Repaše Vyš., Richnava, Roškovce v Sp., Slavčina, Slavkov Vyš., Smižany, Stracené, Ščavnik v Sp., Štilbach, Štvartek, Šuňava Niž., Šuňava Vyš., Terscany, Tomašovce v Sp., Ulož, Velbachy, Viderník, Višňovce, Višňovce, Vitkovce, Vlachy Sp., Vojkovce, Zavada v Sp., Zdravce v Sp., Žakarovce, Žehra. Spolu: 101. Osobite pripomínam, že v týchto obciach katolíci nie len vyše päťdesiatprocentovými väčšinami bývajú, ale prevažnou väčšinou 95—99-procentovými, t. j. sú zväčša na čisto katolícke. — 2) Katolícke menšiny aspoň o 20 %-och obyvateľstva sú v týchto obciach: Batizovce, Hozelec, Luticyna, Stola, Švabovce. Spolu: 5.

V Šarišskej: 1) Obce, ktoré majú vyše 50% -ov všetkého obyvateľstva: Abrahamovce v Šar., Andrašovce v Šar., Bajerov, Balpotok, Baňa v Šar., Bardijov, Bartošovce, Bdzinov, Bertotovce, Bodolák, Bohdanovce, Brecijovce, Brešov v ntor. okr., Brezov, Brezovica, Budzimir, Cepličany, Červenica vo vtor. okr., Dluholuka, Demiata, Dalecice, Drinov, Dubinné, Dubník, Dubovica, Dukovce, Ďur, Fincice, Fríčovce, Fríčkovce, Gaboltov, Gergelak, Gombošovce, Gulvas, Hamborek, Haniska v Šar., Harhaj, Haršag, Hažgut Niž. a Vyš., Hažlin, Hendrichovce, Herchnicht, Hermanovce v šir. okr., Hervartov, Hrabkov, Hrabovec v Šar., Huta Rolova, Husovce, Huviz, Chabzany, Chmiňany, Jakuboviany vo vtor. okr., Janovce v Šar., Janovik, Jarovnice, Kakašovce, Kalnist, Kamenica v Šar., Kapušany, Kavečany, Kelemeš, Kendzice, Kobile, Kojecice, Komarov, Komloš, Koscelany Sentištvánske, Klušov, Kračunovce, Kriviany, Križoviany, Kučín v Šar., Kuková, Kurima, Lazany, Lemešany, Ličartovce, Lipiany, Lipovec, Lodziná Veľ., Lučka v topł. okr., Lučka vo vtor. okr., Lubotiňa, Lužany v šir. okr., Maloveska, Marhaň, Medzany, Merecice, Merkovce Niž., Merkovce Vyš., Michalany, Močarmány, Močidlany, Mokroluh, Mošurov, Nadfej, Nemcovce Kapuš., Nemcovce Topl., Nová ves Bardijovská, Nová ves Drinovská, Nová ves Pečovská, Nová ves Sviňská, Nársany, Obišovce, Olšov, Oružin, Osikov, Ostroviany, Ovčie, Pavlovce Kecerovské, Peklany Kecerovské, Peklany Usovské, Petroviany, Plaveč, Plavnica, Ploské, Podhradzik, Pokrívnicka, Polakovce, Poloma, Postrednevska, Prešov, Proč, Pušovce, Račačov, Raslavice Maď., Raslavice Slov., Ratvaj, Rokytov v Šar., Roškoviany, Sedzikart, Seňakovce, Slavkov Niž., Slivník M., Slivník Veľ., Smilno, Sobinov, Sokol, Stulany, Sveržov, Sviňa, Šalgov, Šalgovík, Šariš M., Šariš Veľ., Šebeš Niž., Šebeš Vyš., Šenviz, Šiba, Singlar, Široké, Šomvar, Štefanovce v Šar., Švaby, Tarnov, Terákovce, Terňa, Tolčemeš, Torisa, Trujčany, Tulčík, Vaniškovce, Vicez, Vysoké v Šar., Vola Jakubova, Zborová, Zdravce v Šar., Želmanovce, Žipov v Šar., Žubčany. Spolu: 170 obcí. — 2. Obce, v ktorých je aspoň 20% -ov r.-kat. obyvateľstva: Abraňovce, Bystré Topl., Bolarov, Bujakov, Buncice, Cižacice, Čelovce v Šar., Červenica v ntor. okr., dolina Suchá, Dzačov, Erdička, Giraltovce, Gromoš, Hankovce v Šar., Hanušovce v Šar., Hermanovce v topł. okr., Chmelov, Jakuboviany v šir. okr., Janov, Kahanovce v Šar., Kesag, Kručov v Šar., Lada, Lascov, Lopuchov, Lubovec, Megeš, Mičákovce, Olšavce, Orkucany, Opinná, Pavlovce Kapuš., Peklany Pillerovské, Porubka v topł. okr., Ptačkovce, Radvanovce, Richvald v Šar., Rokycany, Sedlice, Tuhrinná, Vagaš Kapušiansky, Varhaňovce, Vola Niž., Vola Vyš., Zlaté, Žegna, Železník. Spolu: 48.

V Abaújskej: 1) Obce, v ktorých je vyše 50% -ov r.-katol. obyvateľstva: Aranidka, Bakša, Barca, Baška, Belá Košická, Bernatfalva, Bočár, Bologd, Bukovec v Ab., Buzafalva, Bužinka, Cahanovce, Čaj Niž., Čontošfalva, Ďordošík, Fizer, Garbovce a Bogdanovce,

Geča, Giňov, Hamre Košické, Haniska v Ab., Hilov, Hodkovce, Holoház, Huta Saláncska, Hutky Niž., Hutky Vyš., Kišida, Kralovce, Lorinčík, Mindsent, Misla Niž., Misla Vyš., Mislava, Nadoždž, Nováčany, Nová ves Košická, Očvar Niž., Očvar Vyš., Olšoviany, Opaka v Ab., Opatská (strana Siplaku), Opatské, Polanka v Ab., Polov, Poproč, Reka v Ab., Rozhanovce, Rudno v Ab., Ruskov v Ab., Sakal, Siplak, Skaroš, Šaca, Tejkeš Niž., Tejkeš Vyš., Triscané, Ujsalaš, Zdoba, Žebeš. Spolu: 60 obcí. — 2) Obce, v ktorých je aspoň 20%-ov katolíkov: Belža, Beňakovce, Hrašovík, Chrastné, Kalša, Klečenov v Ab., Svinica, Ujvaroš. Spolu: 8.

V Zemplínskej: 1) Obce, v ktorých je vyše 50%-ov r.-katolíkov: Baranč, Baškovce v Zempl., Belá na Ciroche, Benkovce, Božčice, Brekov, Brestov v hum. okr., Budkovce, Cernina, Dluhé Kolčové, Dluhé na Ciroche, Dluhé Zbudské, Dobrá, Domaša M., Domaša Vel., Dzapalovce, Hankovce v Zempl., Hatalov, Hencovce, Hrabovec Zbudzský, Hrabovec v Zempl., Hrubov, Hrušov Niž., Hrušov Vyš., Hudcovce, Chomec, Jablonie, Jankovce, Jesenov v Zempl., Kajňa Slovenská, Kamenica v Zempl., Kaminka v Zempl., Karná, Kašarovce, Keľča, Kerestur, Kochanovce, Koškovce, Krivé v Zempl., Krivoščany, Kručov vo vran. okr., Kučín v Zempl., Kudlovce, Kvakovce, Lackovce, Ladičkovce Niž., Ladičkovce Vyš., Leskovec, Lukačovce, Lubiša, Markovce, Malčice, Maťašovce v Zempl., Mislina, Modra v Zempl., Nová ves Tušická, Ohradzany, Oreské, Ozorovce Vel., Pakostov, Parchoviany, Papin, Pečie, Petrikovce, Polanka Sečovská, Polanka Tovarnianska, Rovné v Zempl., Sedliská, Silvaš, Sitnica Niž., Sitnica Vyš., Skrabské, Slipkovce, Snina, Staré, Stražské, Tchorovce, Tovarné, Trepec, Turcovce, Turiany, Udavské, Vechec, Veľopole, Višňov, Volové Slovenské, Zavadka v Zempl., Zbudza, Žalobin. Spolu: 89 obcí. — 2) Obce, v ktorých je aspoň 20%-ov r.-katolíkov: Adidovce, Bačkov, Banovce, Bracovce, Čeklov, Čelovce v Zempl., Čemerné Pusté, Čemerné Vranovské, Čičava, Dargov, Dluhé Vranovské, Dubravka v Zempl., Dvorianky, Egreš, Fišar, Garaňa, Gruzovce, Hažín v Zempl., Hlinné, Hradky, Jastreb v Zempl., Kačanov, Kahanovce v Zempl., Kazmir M., Kazmir Vel., Klečenov v Zempl., Komariany, Kraviany, Kuzmice, Lastomír, Lastovce, Laškovce, Lesné, Ložín, Majirovce, Meglisov, Merník, Michalok, Močariany, Muroviany, Naciňova, Ozorovce M., Petejovce, Petrovce v mich. okr., Petrovce v stropk. okr., Plechocice, Poruba Kamenná, Poša, Pozdišovce, Rakovec, Rudlov, Ruskov M., Sačurov, Sečovce, Slavkovce, Sopkovce, Stankovce v Zempl., Suché, Sul, Tarhovišče, Topolany, Trebišov, Tušice, Upor, Vojtice, Zamutov, Zubné, Žbince M. a Vel., Žipov v seč. okr., Žipov vo vran. okr. Spolu: 70 obcí.

V Ungskej: 1) Obce, v ktorých je vyše 50%-ov r.-katolíkov: Gajdoš, Hamre pri Vyš. Remetách, Husák, Huta v Ung., Nemecké Niž., Pavlovce v Ung., Petrovce v Ung., Senné v Ung., Vinné a Banka,

Vojnecina. Spolu: 9 obcí. — 2) Obce, v ktorých je vyše 20%-ov r.-katolískov: Baškovce v Ung., Bežovce, Bunkovce, Cibava, Čečehov, Fekišovce, Hažin v Ung., Hnojné, Horňa, Chlivišče, Choňkovce, Jastrebie v Ung., Jenkovce, Jeňačovce, Jesenov v Ung., Jovsa, Karčava, Komarovce Sobranské, Kusin, Lekart, Lučky v Ung., Nemecké Vyš., Orechová, Ostrôv, Palin, Porubka v sobr. okr., Rebrin, Remety Vyš., Revišče Niž., Revišče Vyš., Rybnica Vyš., Ruskovce, Sejkov, Sobrance, Strajňany, Stretava, Stretavka, Tarnava, Tegeňa, Ubrež, Verbovec, Vysoké v Ung., Zavadka v Ung., Zalužice M., Zalužice Vel. Spolu: 45 obcí.

Spolu jest obcí r.-katolíckych 1) o väčšine vyše 50%-ovej: 429
2) o menšine aspoň 20%-ovej: 176.

Dľa tohto výpočtu, vykonaného podľa úradného popisu z roku 1900, jest

a) obcí s väčšinou vyše 50%-ovou:

kalvínskych	6
luteránskych	42
gr.-katolíckych	91
rim.-katolíckych	429

b) obcí s menšinou aspoň 20%-ovou:

kalvínskych	24
luteránskych	61
gr.-katolíckych	124
rim.-katolíckych	176

84. §. Vo východnej slovenčine poskakuje značný počet českých slov a výrazov. Kto nepozná vierovyznačské pomery východou-slovenského územia užšieho, ľahko sa môže myliť posudzujúc jazykové pomery tamojšie. Že luteráni vo svojich kostoloch českého jazyka užívajú, to vie každý, že sa jazyk rimsko-katolíckych kazateľníc, hoc by bol akokoľvek znešvárený, na českom jazyku zakladá, aj to môže vedeť každý, ale málokto vie, že i kalvíni, hoc majú vo svojich knižkách (v. 80. §) svoj vlastný jazyk, opiera sa o česťtinu. V Császárovom spevníku (80. §) naháňajú sa takéto slová a výrazy: zvestovac, zvelebovac, mluvic, obsahovac, spusobic, učiňic, vežeňe, naležiti, obšiženi, prenášledovan bul, zbor, poňevač, protož. Všetky s prvej a poslednej strany predmluvy, ktorú on tiež „predmluvou“ menuje. Žalm LXV. na str. 188 počína sa takto: „Večni Bože, ti v svej bitnosci roki ňerachuješ; presle, budece, v pritomnosti jednak ohľaduješ“ atď. Východný Slovák tomu ani nerozumie.

Ale slová, ktoré často počuje alebo spieva, a ktorých smysel pochopí, ujmú sa a šíria sa ďalej. Takýmto spôsobom si treba vysvetliť vo východoslovenskej reči takéto a podobné české slová: *rozkošne*, *ňemluvňa*, Boh *ridzi* a *spravuje* švet, *pokerm* alebo *poškvernic* atď. Že na pr. Iremský zistil v Letanovciach slovo *ňeslechetni* (SMS 1904, 49), z toho nenasleduje, že je ono východoslovenské. Pri posudzovaní východoslovenskej reči treba do úvahy bráť aj to, že patriční obyvatelia alebo obce akého sú vierovyznania, lebo vierovyznanie môže mať vliv na rôznenie reči. Počuť: učiteľ, spasiteľ, kazateľ, rodič atď., ale kto sa nedá pomýliť rečou s kazaťelnice, povie: učicel, rodič atď. *)

Ked srovnáme otčenáše cirkvi luteránskej, katolíckej a kalvínskej, presvedčíme sa, menovite z poriadku slov, ale aj inak, že je základom všetkých otčenáš český.

Luteránsky (spolu: český):

„Otče náš, jenž jsi na nebesích: Posvět se jméno tvé. Přijď k nám království tvé. Bud vůle tvá jako v nebi tak i na zemi. Chléb náš vezdejší dej nám dnes. A odpust nám naše viny jakož i my odpouštíme našim vinníkům. A neuvod nás v pokušení, ale zbav nás od zlého“ atď. (Z památi.)

Katolícky:

„Otče náš, ktorý si na nebesách: Posvet sa Meno tvé. Prijď Kráľovstvo tvé. Bud Vola tva, ako v Nebi, tak i na Zemi. Chleb náš vezdejší daj nam dneš. A odpust nám naše viny, akož i mi odpúšťame našim vinníkom. A neuvod nás v Pokušenie; ale zbav nás od zlého“ atď. („Malý katolický Katechismus pre školy Farské Biskupstva Košického. V Košicach 1886. Výdanie šesťe.)

V tých katolíckych cirkvách, v ktorých východoslovenčia, modlia sa takto:

*) V prirodzenosti veci je, že si rôzni ľudia alebo rôzne dediny rôzne jazykové zvláštnosti osvoja, a to je to, čo má účinok na rôznenie reči. Najdú sa často po dedinách ľudia, ktorí, hoc nie sú školsky vzdelaní, veľké pokroky robia v reči. V Bežovciach je samouk sedliak, ktorý prekladá žalmy do svojho nárečia, v Batizovciach rolník Jano Štefko veršuje... Takito ľudia čítajú knihy a osvojujú si z nich slová a výrazy, skrze nich rozširujú sa ony ďalej. Štefko je luterán, a preto je i v jeho reči hojne českých slov a foriem prostredníctvom cirkevných kníh. Daroval mi svoju „báseň“, aj on sám ju tak menoval, pod názvom „Žalost a horekovani nad Batizovcami vypulenými“, v ktorej najdeš: všech (m. všetkých), provinení (m. previnenie), milováni, požehnáni, (m. milovanie, požehnanie) atď.

„Otče naš, kteri si na ſebe: Pošvec ſe meno twojo. Pridz ku nam kralovſtvo twojo. Budz̄e twoja svata voła jako v ſebe tak i na žemi. Hlib naš vezdejſi daj nam dneš. A odpuſč nam našo hrichi jako i mi odpuſčame našim viňníkom. A ſneuvodz nas na zle pokuſeňe, ale zbav nas od zleho“ atd. (Tak sa modlieva p. matka Viktora *Dvortsáka*, ſtoličného archivára v Preſove.)

Kalvínsky:

„Otče naš, kteri ſi na nebe: Pošvec ſe meno twojo. Pridz gu nam kralovſtvo twojo. Budz voła twoja jako na ſebe tak i na žemi. Hlib naš každodzenni*) daj nam dneš. A odpuſč nam vini našo jako i mi odpuſčime našim viňníkom. I ſneuvodz nas do pokuſeňa, ale zbav nas od zloho“ atd. (Szakala Istvána „Modlytbi“, druhe vidanye. Ungvár 1902, str. 7.)

Této otčenáſe sú výmluvným dôkazom, že na priestore východnoslovenského územia užieho nielen u luteránov bola reč česká v úzitku, ale opierali sa o ňu aj v cirkvách katolíckych a kalvínskych. Z toho nasleduje, že v poslednom poltisťročí česká kultúra nevlívala len na západných a stredových Slovákov, ale aj na východných, pravda menšou mierou. že odkedy sa javil český vliv na východnoslovenskom území, o tom už bola reč v 26. a 27. §-e. Máme aj zlomok kázne z r. 1471—1484, v ktorom sa nepodvratne zračia stopy východnej slovenčiny, ale z príčin, ktoré som udal v 28. §-e, nemôžeme ju brať do úvahy pri stanovení toho, že odkedy je čeština známa v cirkvi katolíckej východnoslovenského územia.

Ani katolíci ani kalvíni nemajú preloženého sväteho písma do svojho nárečia. Vypomáhajú si českými vydaniami, keď im prijde citovať. Videl som na veľa plebaniach bibliu českú. V Bežovciach na kalvínskej plebanii, keď som tam bol prvý raz (1898), ležala na písacom stolíku medzi pomôckami pre dennú potrebu. Z českých biblií citujú knázia východným nárečím, každý podla toho, ako stačia jeho jazykové vedonosti. Na ukážku:

„I rekol jim andel: ſebojce ſe, lebo ja zvestujem vam radosť veliku, htoka budze všickemu ludu, lebo narodil ſe vám dneš spasiteľ, htori je Kristus Pan, v mesace Davidovim“. (Lukas 2.—10—11. Joz. Kossalko, vo vianočnom číslе hazletonských „Slov. Nov.“ 1904, č. 459).

*) Ondrej Kucharski v spomenutej už stati v Kollárových Zpiew. (II., 475, 476) poznámenal, že kalvíni mali na tomto mieste „poľské“ slovo „po-vſedňi“ („chlieb naš povſedňi“). To slovo je vlastne aj východnoslovenské, z neho netreba sa tedy domýšľať, že i poľtina mala vliv na cirkevnú reč slovenských kalvínov. Szakal položil miesto neho *každodzenni*, lebo on prílišne

85. §. Kostolná reč gr.-katolíkov nemá žiadneho patrného vlivu na rôznenie východoslovenskej reči. Že majú na pr. *dzjaka* (v proti-
tive s katolíkmi, ktorí majú *organistu*, a v protive s luteránmi,
ktorí majú *rechtera*), to je nie vec dôležitá. Na východosloven-
skom území užšom z pravidla hanbia sa gr.-katolíci za rečové svoj-
skosti svojej cirkvi; z dediny do dediny môžeš od nich počuť po-
zdravenia: „Pochvalen Ježiš Kristus!“ miesto svojských: „Slava
Isusu Christu!“ Toto dostatočne charakterisuje ich chovanie na-
proti svojej cirkevnej reči. Tak je, gr.-katolícka kostolná reč nemá
vlivu na rôznenie východoslovenskej reči, ale tým väčší vliv
vykonáva naň *pôvodná národnosť*. Poukázal som na to pod 2) v 75. §-e. Gr.-katolíci východoslovenského územia užšieho, ktorí
sú bez všetkej pochyby pôvodu ruského, prestali seba menovať
*Rusmi**) a menujú seba *Sloviakmi*, tak ako ostatní Slováci toho
územia, ktorých reč si osvojili a v nej sa zdokonaľujú. Preto, že
aj oni, tak ako ostatní Slováci, menujú seba Slovákmi a v pod-
state už aj tak hovoria, ako ostatní súsední Slováci, treba bada-
telovi nárečia neprestajne na očiach mať gr.-katolícke náboženstvo
obyvateľov alebo obcí, lebo ním zahaľuje sa ich ruský pôvod a
tento vlivá a dosiaľ vlíva na rôznenie sa východoslovenskej reči.

Z dejín ničoho nevieme, kedy sa počali títo gr.-katolíci po-
slovenčovať. Dla niektorých spisovateľov sú oni odjakživa Slováci.
Najnovšie písal o tom, ale bez potrebných dôkazov a tedy nepre-
svedčive, M. Gumplovic v rozprave „Poł. na Węg.“ („Lud“, org.
ludozn., r. VII., 194 195), kloniac sa ku Šemberovmu náhľadu, dla
ktorého sú gr.-katolíci východoslovenského územia (v Ungskej ne-
znal Slovákov) pozostatkom cyrillo-metodejskej cirkvi slovanskej.**)

podlieha vlivu madarskej reči. „Každodzenní“ je preklad madarského „minden-
napí“. (Tento preklad je už všeobecne bežný u Slovákov.)

*) Porov. to, čo je pod čiarou na str. 75—77. — Štefan Mišik v Slov.
Pohl. z 1895, na str. 625 626, píše, že je názov *Rusnák* názvom národompisným.
Hovorí tam: „Nielen Slováci, ale i Nemci a Madari nazývajú ich Rusnákm, počasné
tamto Ruthenen, Rusnaken, tito ruthének alebo oroszok a vzhľadom
k náboženstvu görögök. Jestli slovo *Rusnák* označuje iba vieru, prečo Nemci
a Madari nezovú tak Rumunov a Srbov?“ To je odpoved ľahká: Rusnák je
neistých dosiaľ príbehov názov na rozlišovanie od skutočného, národompisne
zachovalého *Rusa*. V tom názve je podstatou slovo *Rus*, a preto Rumunov
alebo Srbov ani Madari ani Nemci nemôžu menovať menom *Rusnák*, keď
v nich pôvodu ruského nevidia.

**) „W roku 1202 występuje pierwszy znany Komes Spiski Tomasz (Wag-
ner l. c. III. 145. Fejér II. 392 Porówn. Wertner l. c.), a wkrótce potem znowu

V tej istej rozprave M. Gumplovic (tamže 204) odvodí tak zvané „wołoske“ osady nadkarpatské od grécko-katolíckych Slovákov východných a od slovensko-valaských horalov, ktorých obyvatelia udajne v XIII. a v XIV. století z Uhár dovandrovali.*)

I v nárečí samosvojom je hojnosť ruskostí; v reči zemplínskych a ungských Slovákov sú celé hromady ruských slov a výrazov, aj hláskoslovných i tvaroslovných zjavov. Té nemohly vniknúť shora prostredníctvom uhorsko-ruskej kultúry, lebo takej nie, ani nie prostredníctvom haličsko-ruskej kultúry, ktorá nikdy nemala vlivu na územie naše. Musely tedy vniknúť od veľkých máss obyvateľstva ruského, ktoré sa usadilo na východoslovenskom území užom a číselnej presile i kultúrnej prevahy Slovákov podlahlo. Zpomedzi 679 obcí bývajú Rusi nadpolovičnou väčšinou len v 91 obciach, a aj té sú roztratené, menšinou nad 20%-ov v 124-och obciach. Ostatní sú roztratení 5—19-percentovými menšinami. Porovnaj číselný pomer vierovyznaní v §§-och: 76—83, a z neho poznáš, že.

zjawia się pierwszy dyplomata królewski i kolonizator Spiszu jako znany nam pierwsi prałat (Wagner l. c. I. 103. Fejér III. I., 76) Spiski (w r. 1209). O początku spiskiej prałatury św. Marcina nie posiadamy żadnych śladów w dokumentach. Przypomina ono jednak tak bardzo ową osieroconą kapitułę Nitrańską, którą król Stefan ku wielkiej radości swej niespodzianie w Nitrze zastał, że mimowolnie nasuwa się nam pytanie, ażali osierocona kapituła Spiska, owa prałatura św. Marcina nie jest również szczątkiem jakiegoś zniszczalonego biskupstwa morawsko-słowiańskiego z czasów Svatopluga. Zgadzałoby się to z faktem stwierdzonym przez poszukiwania Maryana Sokolowskiego, że chrześcijaństwo do Polski przyszło ze Słowaczyny drogą Nowo-Sądecką, która wychodzi ze Spisza. Wskazuje na to również krzyż prawosławno-grecki w herbie prałata spiskiego. To też Szembera przypuszcza, że ta część ludności słowackiej, która jest obrządku grecko-unickiego (razem 147.770 dusz) w stolicach Spiskiej, Szaryskiej, Abaujskiej i Zemplinskiej jest szczątkiem staro-słowiańskiego kościoła z czasów śś. Metodego i Cyryla, kiedy państwo wielko-morawskie sięgalo aż po Bug i Styr w Polsce (Dzieduszycki l. c. str. 606, porówn. także Wagnera). — Podla mojho preavdečenia východoslovenské územie nepatrilo do knežestava Nitrianakeho a tým do Svatoplukovej „Veľkej Moravy“, v. 10. §.

* „Zważywszy, że okolice, które teraz Łemkowie zamieszkuja, nigdy nie należały do żadnego księstwa ruskiego; że w XIII w. były polskie i że właśnie w nich znajduje się teraz jakieś 80 „wołoskich“ osad, których osadnicy według świadectw dokumentarnych w XIII i XIV przywędrowali tutaj z Węgier (Miklosich i Kalužniacki: Die Wanderungen der Rumänen. W okolicy Grybowa i Gorlic znajdujemy liczne wsie wołoskie; w okolicy Liska aż 45, koło Sanoka 27); przypuścić można, że wszyscy Łemkowie pochodzą od grécko-katolickich Słowaków wschodnich i od słowacko-wołoskich górali wypartych z Węgier“.

osud roztratených po veľkom priestranstve ruských obcí a ruských obyvateľov nemohol byť iný, než aký ich potkal. Poznamenávam, že dosiaľ jest takých obcí gr.-katolíckych, v ktorých starí ľudia ešte vedia po rusky, a ešte viac takých, v ktorých starí ľudia vedia o tom vyprávať, že ich otcovia ešte po rusky „besedovali“. Dediny, ktoré ležia nad hradskou medzi Michaľovcami a Ungvárom, poučný príklad dávajú o tom, ako sa mení reč gr.-katolíckych Rusov v prospech slovenskej reči. Podobne dediny v Zemplínskej, ktoré ležia na polnoc od Dobrej a od Humenného. V Lačnove, v Širockom okrese, vedia ešte temer všetci ľudia po rusky, ale vedia všetci aj po slovensky, a seba už Sloviakmi menujú... Ked sa opreme o to, čo je povedané v §§-och 18. a 19., musíme predpokladať, že ruské obce a ruské väčšiny v obciach uprostred východoslovenského územia užšieho a na jeho poludňajších stranách nemôžu byť staršie než z druhej polovice XIII. stoletia. Z toho nasleduje, že gr.-katolícki Slováci, poslovenčení Rusi, nie sú pozostatkami cyrillo-metodejskej cirkvi. Porovnaj §§-y 47—51.

Pripomenutie 1. Je hodné spomenutia, že na východoslovenskom území užšom nies súčasťou miestopisných názvov od krstného mena Ivan, a od Jana, Janko jest ich dakolko: Janov, Janovík, Janovce (v Šari a v Spiši) a Jankovce. Ani tento úkaz nesvedčí v prospech mienky tých, ktorí myslia, že by na východoslovenskom území rímo-katolíci boli neskôr vznikli než pravoslávni, terajší grécko-katolíci.

Pripomenutie 2. O pomere rímo-katolíkov ku grécko-katolíkom Vlad. Hnatík napísal toto v svojej práci „Rusini priašev. eparch.“ (str. 14/15): „...odna grupa liebí z druhoh poironizovať sobi časom, pr. Rusnaci provizávajú Sloviakov „Liachami“ abo „Gburami“: visimívajú si z nich tak: Sloviak-katolík, siv na kolik, a skočiv na ram, stav sa z ľoho baran, roztripav misku, dostav po pisku“; i na vpaki, Sloviaci visimívajú si z Rusnakov tak: „Rusnaci bortaci, predali organi za korec smetan“, abo „Rusnak z buka spadnul, a eščik sebe odpočnul“. Ale vši ti i podibni žartí ne možna uvažať virazom obopílnou nenavisti. Voni podibujú si všiudi; mi znajemo, ščo navíti seliani dvoch susídnich sil — v jakij bud okolici — pridajút sobi pridirlivi nazvi, ba ščo bilše, navíti odni drubim v tim samim seli... Pro obopílnu príchilnišť svidčať najlipše ti kumivstva, svativstva, šurinstva i inši rodinni zvinzki, jaki istnujuť všiudi miž Rusnakami i Sloviakami, a v jaki Rusnak abo Sloviak vdať sa ridko z Poliakami, Nímciami abo Madiarami. Rusnaci i Sloviaci vchodiať v rodinni zviazci navíti todi, koli vidrižniujuť si vid sebe religieju, ale odni i druhu storoniať v podibním vípadku vid inšich narodiv. Krim toho Sloviaci latinniki i liuterani duže prichilni do viri i cerkovních obriadov Rusnakov, uvažujuť ruskij obriad za riššij vid svoho, ščo navíti sami viskazujuť v slovach: „Ruska vira je opravdziva i tverda, katolicka mechka, liuteranska

lehka“, abo „Katolicke posti, a liuteranske naboženstvo, to je všicko blazensť“. Pro rusku viru ne visloviť sia odnače tak Sloviak níkoli. Sloviaci — jako ī voni ne buli bi konfesii — prinosiať posviačuvati v ruskej cerkvi vodu (na Bohojavlenie), svički (na Stritenie), poživu (na Velikdeň), bo — jak sami hovoriať — „*Ruska modlitba mocnejša, jak naša*“, abo „*Ruski pup lepší posveci, jak nuš*“. — Čo tu Hnatiuk píše, smie sa poľahovať len na také obce, ktoré majú silné väčšiny gr.-katolické a cele nepatrne menšiny rim.-katolické alebo luteránske. Inak sa nedá predpokladať ani o rimo-katolíkoch ani o luteránoch, že by sa tak lichotive vyslovovali o ruskej modlitbe a o posvätení ruským kňazom, ako to Hnatiuk udáva. Ja cele inak znám rimo-katolíkov východoslovenského územia. Uznávajú sice grécko-katolíkov za *kresťanov*, ale za pravých *jedine seba*. A luteránov považujú — *za pohanov*. V osnote z V. Šariša, v. na str. 262, rozprávač viac ráz spomenul „*pohanov*“, spýtal som sa ho: „A co to je *pahan*?“ Odpovedal: „Ta každi, chto īe katolickej viri!“

Nárečoslovné svojskosti východoslovenského nárečia.*)

86. §. Zopakúvam trest toho, čo je v §§-och 68—73: Rozoznávať treba na užšom území východoslovenskej reči:

- a) nárečie samosvoje,
- b) nárečie pomiešané.

Pri pomiešanom nárečí zas rozoznávaj: Zemplínsko-ungské podrečie a lučivnianské podrečie. Nebudem na tomto mieste rozberať: Lučivnianské podrečie (v. 69. §.); v zemplínskej reči, ktorú počuť

*) Okrem Šemberovej „Dialektologie“ niet inej nárečoslovnej práce o slovenskej reči. A tato je veľmi nedostatočná, lebo nedostatočný bol materiál, z ktorého povstala. Na str. 115/116 najde čitateľ podstatu toho, čo svojho času vedel povedať Šembera o východoslovenskom nárečí. Od jeho čias je pokrok viditeľný. Prof. dr Fr. Pastrnek má zásluhu oň. Čo podal vo svojich „Beiträge zur Lautlehre der slowakischen Sprache in Ungarn“ (Wien 1888) o východnej slovenčine, toho je málo, a i to málo je len natoľko správné, nakoľko bol správny materiál, o ktorý sa opieral. Veľmi cenná, východoslovenskému nárečiu výlučne venovaná je jeho štat o spišskej slovenčine, ktorá vyšla v Slov. Pohl. z 1893. Slovenská reč dostala sa v posledné časy vôbec do popredia, menovite východoslovenské nárečie. Olaf Broch podal rozbor miestnej reči zemplínskych dedín Falkušovice a Dubravky pod záhlavím „*Studien v. der slowakisches-kleinrusischen Sprachgr. im östl. Ungarn. Mit einer Karte*“ (Kristiania 1897). Podobne rozbor miestnej reči zemplínskej dediny Koromle pod záhlavím „*Weitere Studien atd*“ (Kristiania 1899). Vladimír Hnatiuk srovnał reč „*Rusnákov*“ s rečou „*Sloviakov*“ vo svojej rozprave „*Rusini priaš. eparch*“. O východnej slovenčine písali už tedy iní, ale to, čo počuli, nepočuli uchom Slováka, čo brali z druhej ruky, nevedeli posúdiť z vlastnej zkušenosťi.

na polnoc od Dobrej a od Humenného; v Ungskej reč, ktorú počuť ponad hradskú medzi Michaľovcami a Ungvárom. Této miestne reči sú totiž *úplne nehotové a neustálené*. Ony sú na to, aby sa nimi prispelo k objasneniu reči východných Slovákov. O nich stačí vedieť, že majú za základ miešaniny jazykové v rozličných pomeroch, a že sa usilujú osvojiť si, podla svojho zemopisného položenia, alebo nárečie samosvoje alebo podrečie zemplínsko-ungské normálne, to, ktoré leží na poludnie od Dobrej a od Humenného, ako aj nižie hradskej medzi Michaľovcami a Ungvárom.

87. §. Vo východoslovenskom nárečí samosvojom počuješ nasledujúce:

Samoohlásky: a, e, i, o, u. (Zodpovedavých dlhých z pravidla nepočuť.)

Spoluohlásky: b, b', c, č, d, dz, dž, f, g, h, ch, j, k, k', l, l, l, m, m', n, ň, p, p', r, r', s, š, š, t, v, v', z, ž, ž.

Okrem toho v slovách pripožičaných z poľtiny, a v reči Poliakov, ktorí po slovensky rozprávajú, spoluohlásky č, dž. Porovnaj v 69. §-e rečovú ukážku z Niž. Šuňavy a nasledujúce po nej vypočatie. V slovách pripožičaných z madarského alebo zo spisovnej reči: d, f.

V podrečí zemplínsko-ungskom počuješ ū, ktoré tam vyslovujú miesto ľ i miesto v. Toto ū počuješ aj na území východoslovenského nárečia samosvojho od ludí pôvodne ruskej národnosti, ktorí sa ešte dostatočne neposlovenčili. Porov. tretie vypočatie 72. §-u. Podobne pripomnenutie v 16. bode 88. §-u. Okrem toho vidz 4. a 6. bod 52. §-u.

88. §. Čo treba vedieť z hláskoslovia:

1) Hláska *a* vyslovuje sa čisto, a je striednicou za cslovanské *a*. Vidz tu pod 12., 1). Por. *Pastrnkovu* staf v Slov. Pohl. z 1893, str. 430—431.

2) Hláska *e* vyslovuje sa čisto, a je striednicou za cslovanské *e* krátke i dlhé, obmäkčujúc predchádzajúcu spoluohlásku práve tak, ako v strednej slovenčine. Vyslovuje sa: ľem, ňebo, žem atp. Fr. *Pastrnek* v Sl. Pohl. z 1893, 428/429 rozpisujúc sa o hláske *e* spišskej reči, podotýka, že popri striednici *e* za pôvodné slovanské *e* vyskytuje sa niekedy striednica *o* a uvodí za príklad: čolo (popri

celo), čomu (popri *čemu*). Této slová treba pokladať za pripožičané, a preto sa formou svojou protivia hláskoslovňom pravidlám východnoslovenského nárečia. Formu *mojo* (neutr.; *mojo* dzecko m. *moje*) mojím náhľadom netreba vysvetľovať hláskoslovím, ale len tvaroslovím (analogiou). Ďalej uvodí Pastrnek striednicu *a* za *e* v slovách: *več'ar* a *njad*, v. tam. Konečne striednicu *i*: *pirko*, *ešči* (pridaj aj *išče*), *macir* (popri *macer*), *tiž* (popri *tež* a *tjež*), a vyslovuje domnenku, že sa takých úkazov aj viac najde. Ja tomu prisvedčam. Vysvetľovanie nepatrí sem.

3) Za cslov. *e* počuf na Spiši, čiastočne aj v Abaujskej a v Šarišskej asi od Lemešian dolu striednicu: *'e*, *ie*, na pr. *chleb*, *dzedo*, *dzjevka* atď. *'e* + *ie* obmäkčuje tedy (*chlēb*, *chlēv*, *děvka*, *dēd*). Pastrnek pokladá striednicu *ie* za vliv „spisovného nárečia“ (Sl. Pohl. 1893). V Šarišskej, v tak rečenej vzorcovej reči prešovského okolia a potom na východ až po Ungvár objavuje sa striednica *i* a redšie *e*: *chlib*, *chliv*, *dzivka*; *dzedo*, *dzecko* atď. Dla Pastrnka striednica *e* je krátkym a i dlhým reflexom cslovanskej hláske *ɛ*. Porov. aj jeho Beitr. str. 41—54. Pri vzorcovej reči a odtiaľ k východu bezpochyby značnú rollu hrá uhorsko-ruská striednica *i* za cslov. *ɛ*, ale rozberanie tejto veci nepatrí sem. Pastrnek zisťuje ešte za *e* aj striednicu *a* v slovách: *cali*, *calovac*, *džad*. Slová „*cali*“ a „*džad*“ sú z poľského (slovenská forma: *dzedo*, v. str. 504); „*calovac*“ je podobne poľské; uvodí aj „*mal*“ (m. imēł), to je všeobecne slovenské. Por. srbsk.-horv. *imati*, *imao je*. — V mojich osnovách najde sa ešte aj viac poľkostí mimo menované tri, na pr. *vjano* (m. *věno*) v osn. z Plav. (str. 297).

Interessantný je lok. od pomnožných miestopisných názvov na -ovce. Z prípony *-ech* počuf obyčajne len *-i*, t. j. hovorí sa: na Spiši: v Jaklovci, v Harihovci, v Poľanovci; v Abaujskej: v Beňakoūci atď. Aj v Zemplínskej: u Adidoūci, ū Dzapaloūci, u Mafašoūci atď. Zmena sa takto stala: V prípone *-ech* zmenilo sa *e* dla toho, čo je hore povedané, v *i*, ostalo *-ich*; *ch* sa vyslovuje často ako slabé *h* a toto niekedy úplne zaniká. (Podobný úkaz v maďarskej reči.) Tak ostane z *-ich*: *ih*, *i*. Že je výklad správny, o tom nás poučuje to, že v niektorých miestach svoje miestopisné mená dosiaľ takto skloňujú v lok.: u Bežoūcich, u Pavloūcich atď. (Porov.: „Prišol raz jeden grof na štiroch koňi“, Smiž, tu 221). Této lokálne vela galamuty robia. Mnohí mudrujú, že sa v nom. musí povedať: Dzapalovec a nie Dzapalovce, keď je v lok. v Dzapaloūci. — Ale nie

všetky miestopisné názvy na *-ovce*, prijímajú príponu *-ech*. V pôludňovo-západnom kúte Spiša skloňujú v lokálnej spôsobom strednoslovenským: v *Batizovcach*, vo *Vikartovcach* atp. — Inde: V *Husovcoch* (Šar.), u *Choňkoúcoch* (Ung.) atp. — Por. *Ceplica* na str. 491.

4. Cslovanskému i zodpovedá čisté *i*, ktoré obmáčkuje predchodiacu spoluhlásku. Vidz obmáčcovanie pod č. 23. Čisté *i* objavuje sa aj miesto cslovanského „y“ (и), ale toto z pravidla neobmáčkuje predchodiacu spoluhlásku. Tedy: *sin* (m. syn), *dim* (m. dym), *ti* (m. ty). Všeobecne platnou výnimkou sú: *mřin* (m. mlyn) a mn. číslo čin. príč. minulého, ktoré pre všetky rody vyznieva na *li*, tedy nielen chlapci še *hraři*, ale aj dzivki še *hraři* + dzecka še *hraři*.

Pripomenutie 1. Od Poliakov a od Rusov, ktorí ešte dostatočne nedovykli od svojej výslovnosti, aspoň nie vo všetkých slovách, často počuješ „y“ vysovené po polsky (v. 42. §, 5.) alebo po rusky (v. 52. §, 2.). V zemplínskom podrečí je tento posledný prípad *cele všedný úkaz*.

Pripomenutie 2. Prípona 1. osoby mn. č. *-ma*, na pr. *rozidema* še, dze še *puscima*, už mu nič nezrobíma, zakladá sa pravdepodobne na pol. prípone *-my*, t. j. koncové *a* je zo zvláštnej výslovnosti „y“-u vyvinuté. Uváž, že spišskí Poliaci vedľa prípony *-ma* znajú aj príponu *-my*: „Teraz dze še *pu-scima?*“ (Slov. ves, 452) a „*Vezenümü* poščel do sundu“ (Niž. Ružbachy, 458). Príponu *-ma* vysvetlúvajú inak, vidz Pastrnkove „Beiträge“ 16. Je vraj príponou duálu.

5. Za cirkevnoslov. o krátké máme z pravidla čisté *o*. Za dlhé ô máme na Spiši: *o*: *vol*, *moj*, *koň* (dľa Fr. Pastrnka na Spiši *u* za dlhé ô, vidz v stati v Slov. Pohl. z 1893, 430), podobne aj v Šarišskej asi od Lemešian dolu do Abaujskej, aj v Abaujskej. V okolí Prešova býva za dlhé ô striednicou *u*: *vul*, *muj*, *kuň*. V podrečí zemplínsko-ungskom niet ustálenosti. — Pozoruhodné je, že v okolí Prešova aj pri takých slovách pozorujeme reflex dlhého ô, pri jakých ho niet v strednej slovenčine. Také sú: *dum* (doni), *dzvun* (zvon), *znuj* (znoj), *nus* (nos), *pozur* (pozor), *pokuj* (pokoj), *un*, *vun* (on, (v)on) a ešte niektoré iné. V miestopisných názvoch: *Gruzoúce* (proti Grozóč), *Kužmice* (proti Kozma) atď. — Dľa Pastrnkových Beitr. 57 je *u* za dlhé ô „im ganzen Ostgebiet“. Pastrnek sa dovolával Šemberových jazykových ukážok, ktoré sú naskrize nespoľahlivé. V tejto veci uvodí slová: *puvodca*, *tvurca*, z ktorých ani jedno nenie vzaté z ľudovej reči. Sú ony literárne.

6. Cirk.-slovanské *u* je aj vo vých. slovenčine: *u*.

7. Za cslovanské „*ę*“: I. V krátkych slabikách *e*: *me* (= mä), uredník, presc, *še*, *ceľe*, peňeži atď. II. V dlhých slabikách *a*: *po-*
radňe, *zaprahnul*, mešac, *vicahnul* atď. Po retných *ja*: *pjati*, *dze-*
vjati atď. V 3. os. mn. č.: oňi *zvoňa*, *vidza*; po retných: *robyja*,
odstupja atď. Obidve striednice za pôvodné *e* obmäkčujú predcho-
diacu spoluhlásku. (Pozorovanie Fr. *Pastrnka* v Slov. Pohl. z 1893,
429 o spištine, ktoré sa hodí na reč celého priestranstva samo-
svojho nárečia.)

Pripomenutie. V podrečí z.-ungskom a na území východoslovenského
nárečia samosvojho u osôb pôvodu ruského počuješ často ruskú striednicu za
„*ę*“, t. j. *a* alebo *ja*: *riad* (m. red), *teľa-ceľa* (m. *ceľe*), *penjaži* (m. *peňeži*) atď.
Podobne ä: väcej (Sobr., tu 404).

8. Za cirk.-slovanské *ą* býva z pravidla *u*. U Poliakov, ktorí
sa ešte neposlovenčili dostatočne, tak na pr. na obidvoch Šuňavách,
v. str. 118/119 počuješ v inštr.: *macerom* (m. z *maceru*), zo sestrom
(m. zo šestru) atp. V osnote z Lubotine najdeš *koník* (inde *kucik*).
V rôznorečí, ktorým rozprávajú dolu Topľou od Gaboltova až po
Kurimu, v. str. 121, počuješ v 3. os. mn. č.: „*Zbujniči veda* (m.
vedú) ze sebu jedneho vola“, „*Pujdzem, dze me dva oči povedza(m. *poveda*). Obidve vety z Gaboltova, str. 313. Vidím v tejto stried-
nici za *ą* pamiatku nosovky *ān*. Takú pamiatku vidím aj v stredno-
slovenskom *sa* m. *sú* (3. os. mn. č.) a vo *vera* (m. *veru*). Porovnaj
42. §, 4.*

9. Cirkevnoslovanské „*b*“ niekedy zaniká, nechávajúc po sebe
znak v obmäkčení predchádzajúcej spoluhlásky (cma m. tíma, huš
m. gáša, hosc m. gosta atď.) Inokedy sa objavuje zaň *e*: *dzeň*
z *dňa*, len z *lba* atp. Zistil *Pastrnek* o spištine, ale to platí
o celom území východoslovenského nárečia samosvojho, v. v Slov.
Pohl. z 1893, 429. — Por. aj v jeho Beitr. 58. §.

Pripomenutie. V obciach, ktoré sú pôvodom ruské, alebo aspoň u osôb
pôvodu ruského, počuť niekedy „*b*“ výslovnosťou polovičatého „*i*“, tak meno-
vite v Ceplici v slovotvornej prípone -arъ: *pekarъ*. Počuť na veľa miestach
aj: *tvarъ* (= tvár) V gen. *pekara*, ale — *tvarji*. Hláska b je vôbec častá
u uhorských Rusov. Píše o tom *Hnatíuk*: „Ščo do zvuka b, to vin takozď da-
leko častijše užívajú sia na Uhorskoj Rusi, niž u nas, bo naviš po takich zvu-
kach, jak š, č, ž, dž, r, pr. č̄as, ščuhaj, doždžať, carъ; po peršich čotiroch
zvukach čuti joho osoblivou todí virazno, koli po nám slídujuť samozvuki a

abo *u*; koli po ním sleduje *e*, *o* abo *u*, to raz čuti joho, druhij raz ní. Z toj pričini ja pisav joho konsekventno pered *a*, *u* a pered druhim lišen sporadično. Po *r* čuti všiudi *s* a naše tverde *r* neznane níde na Uhorskoj Rusi. Ščo bišše: sporadično pojavljuje sia ono jak zvuk *i* todi namisť dvoškladovoho slova: „carbſtvo“ distajemo slovo triskladove: caristvo“. (Etnogr. Zbir. III.; str. XII.) Podobne som počul vyslovovať slovo notarj v Ceplici, t. j. trojslabične: nota-ri. V gen. je notara a nie notareho, nemôže sa tedy nominativ prirovnávať ku pochodiacim z lat. poľským nominatívom: Antoni, -ego. V Lučivnej som počul tvar, v. 69. §. Po *r* počuješ „*b*“ aj v Niž. Šuňave, v. ukážku reči v 69. §-e.

10. Cirkevnoslovanské „*t*“ niekedy zaniká: kňaž (kňnězъ), kňiha (kňniga), kmoter (kъmotръ) atd. Inokedy býva zaň striednica, z pravidla *e*: ode-hnac, prede-hnac atp. Po tom príklade: zehnac, zemirec, vehnac. V inštr. jedn.: človek-*em*, chlap-*em* atp. Kol-ek, podarun-ek atd. Z týchto prípadov vidieš, že *e*, súč striednicou za *t*, neobmäkčuje predchodiacu spoluhlásku.

Počuť aj iné striednice *výnimkou*: lažka, ližka (лъжца), *ku* alebo *gu* (къ) a iné. V Lučivnej som počul aj sám pazvuk „*t*“, vidz v 69. §-e.

Prípomenutie. Popri strieduici *e* často počuješ teraz striednicu *o*: odohnac, zomrec, inštr. človekom, chlapom, kolok, podarunok atp. *Pastrnek* túto hrubšiu striednicu pripisuje vlivu spisovnej reči (Sl. Pohl. z 1893, 431). Je pravda, že v poslednej dobu vlivia aj spisovný jazyk, v tomto prípade vlivia tak, že sa užšia striednica tratí, ale nesmieme zabúdať, že je hrubšia striednica pôvodným majetkom z. ungského podrečia a na území samosvojho nárečia všetkých Rusov, ktorí sa dosiaľ neposlovenčili. Porov., čo je na str. 616 o predložke *z*.

11. Hlásky *l*, *r* nemajú funkcie pri tvorení slabík, vyjmúc poludňovo-západný kút Spiša v tak rečenom lučivniaskom podrečí a v jeho bezprostrednom súsedstve, por. 69. §. Z pravidla sa im inde predráža samohláska. T. j. m. krčma, trh povie sa karčma, tarh. Predrážajú sa aj druhé samohlásky: verch (= vrch), pírskac (= prskat), polni popri pulni (= plný). — Stáva sa, že samohláska nasleduje po *l*, *r*, na pr.: kresni ocec (ale kerst!), hliboki (popri hľboki a halboki). — Slová, ktoré vniknú do vých. slovenčiny zo spisovnej reči, menia si tým spôsobom. *Pastrnkom* uvedené slová (Slov. Pohl. 1893, 431/432): herdzina, harmec, terkac, tverdi, terhac nie sú vlastne východoslovenské slová. Za „tverdi“, „terhac“, bežné v poludňovo-západnom kúte Spiša, hovorí sa: tvardi, tarhac.

Niet hláskoslovného pravidla, podľa ktorého by sa dialo upravenie slabík s „l“, „r“. Pastrnek na mieste vyššie spomenutom uviedol väčší počet slov, ktoré sa shodujú formou svojou s formou odpovedavých polských slov. V tejto veci treba hľadať nielen na poľštinu, ale aj na ruštinu. Porov. 56. §, 3. Podobne predposledné vypočatie 20. §-u.

Pripomenutie. V menoslove nadžupanov a úradských Malej stolice spišskej (Hradszky. A szep. tízländzs. széke) aj takéto mená sa udávajú: Sztrnovszky v dobe 1602—1616; Sztrkuly v dobe 1602—1606; Wrczal = Brčal v r. 1448—1462. Toto posledné aj podobou: Berchal. — To boli rody cudzieho pôvodu, ich mená nemajú tedy žiadnej ceny pre dejiny samohláskového l, r na slovenskom východe. Por. 27. §. Je dôležitejšie, čo Hradszky píše (na str. 112). „Szepesvm. a moh. vész elött“), že totiž osada Vilkóc (= Vilkovce) javí sa už v listine z 1278 formou „Vilgustorph“. Ak je to miestne meno slovanské a dobre prečítané, poučilo by nás, že tamojší obyvatelia slovo *vlk* r. 1278 vyslovovali ako *vilk*.

12. Z gruppy hlások *ol*, *or*, *er* býva vo východnej slovenčine z pravidla: *la*, *ra*, *rē*: hlava, kral, breh. Odchyľkou počuť: 1) chlop (popri chlap a chlapec), smrod + smrud (m. smrad), lokec (m. lakec, csl. lakťa); 2) čerevička (m. črevička), čerevo (m. črevo), čereňovi (m. čreňovi), čeres (m. čres), čerjeslo (m. črēslo; Kluknava. V „slovn. svojskostach“ niet toho slova, lebo je bežné aj u ostatných Slovákov), čirida (m. čreda a popri čreda), žiridlo, džiridlo (m. žeredlo a džeredlo a popri žredlo a džredlo). Slová pod 1) a podobné považovať treba za poľskosti (por. 42. §, 10.), slová pod 2) a podobné za ruskosti. Porov. 52. §, 3.

Pripomenutie. Aj v strednej slovenčine obiehajú podobné ruskosti: čerjeslo a čerieda. Iní spomínajú len „čerjeslo“ a „čerešňa“. Pastrnek v Beitr. (str. 17) myslí, že sa slová „čerjeslo“ a „čerešňa“ pod vlivom maď. foriem „cseresznye“ a „csoroszlya“ prepodobili z pravidelných slovenských foriem „čreňa“ a „čreslo“. A ako by sa bolo prepodobilo slovo „čerieda“, bežné na pr. v Zvol. Lúpči popri „črieda“, keď ono obieha v madarsčine formou „csorda“, a nie formou „csoroda“? Aj vo východnej slovenčine jest forma, a súce „čerep“ (m. črep), ktorá sa madarskému slovu na vlas podobá. Pripusťme, že je pripožičané z madarského, a ako vysvetlíme ostatné, ktoré som uviedol hore vyššie? Podotýkam, že za cslov „črép“ aj Rusi bezvýnimovo „čerep“ vyslovujú. Podobne vyslovujú oni za csl. „črěšňja“ — čerešňa. Pozoruhodné je, že slovenské formy „čerjeslo“ a „čerieda“ zachovaly dlhé ē z cirk. reči slovenskej (črësla; črëda). Slová, uvedené pod 2), sú tedy neodškriepitelné — ruskosti v slovenčine.

13. Za mäkké *d*, *t* z pravidla vyslovujú: *dz*, *c*. V slovách z poľského ujatých počuješ *dż*, *ć* alebo *dž*, *č*, v slovách zo spisovnej reči alebo z madarského počuf aj *d̄*, *t̄*.

Polští slová sú džura (popri dzira), džad (proti domácomu dzedo), džubak, džvir, džmil, džavuľic atď., popri ktorých počuješ aj džura, džad atp. Poľské sú: čežki, prečik, čec, vyslovované aj čežki, prečik, čec (pol.: cięžki, przecie, ciec). Takýchto slov poľských jest viac ešte, ale to nikoho neoprávňuje učiť, že sa vo východoslovenskej reči mäkké *d*, *t* mení v *dž*, *ć*. Šembera a tí, ktorí sa o jeho nespolahlivý materiál opierali, neoddelenovali spišských Poliakov od Slovákov. Šemberových príkladov čepli, čma, budžeče, čichi atp. nikdy nikto nepočuje v terajšej východnej slovenčine vyjmúc od Poliakov, ktorí si reč Slovákov dostatočne neosvojili. Slováci povedia výlučne: cepli, cma, budzece, cichi atp. Že sú slová s *dž*, *ć* z poľského, o tom svedčí aj to, že popri nich trvajú aj formy pravidelné s *dz*, *c*, na pr. džura a dzira, džad a dzedo čežki a čežki, čec a čec, choč a choc atď.

Mäkké *d*, *t* zachovávajú sa len veľmi zriedka. Počut: anděl, andělik, dabol, Maťaš, mená občí: Ďur, Ďurkou, Ďordlošík (po maď. György, Györke, Györgyi; od krstného mena György = Ďuro, Ďord). Východný Slovák usiluje sa zbaviť mäkkých *d*, *t* vyslovujúc ich tvrdo (rodič m. rodzič a popri tomto); učiteľ, spasiteľ (m. učiceľ, spasiceľ) alebo nahradiac ich inou spoluľáskou (za Megyes, čít. Medeš vyslovujú: Megeš). Porov. 56. §, 1. Počul som *t* v privolaní kurám: Tu, tu, tu (v. str. 607). „Sadzic mađeranek“ (= majeránek), bude chybne podané v Sbor. Mat. Slov., lebo sa hovorí mageran, v. na str. 549.

Pripomienutie. Výnimočne počut: *D'ačov* (popri Džačov), r'ec'az'. Prvý je z maď. Décső; v obci je 241 grécko-katolíkov z 373 duší. Druhé zo strednoslo. reťaz; počul som ho v Ščavniku.

Čo sa týče zmeny spoluľások *d*, *t* v *dz*, *c*, treba uvážiť nasledujúce veci:

Zmena *dz*, *c* za mäkké *d*, *t* je jedným z najhlavnnejších charakteristikov východnej slovenčiny; *dz*, za *d* je aj v ostatnej slovenčine, ale *c* za *t* počut v nej len miestami. Dľa *Hnatinka*, ktorý východných Slovákov za Rusov pokladá a ich hláskoslovné zjavy so stanoviská ruského hláskoslovia posudzuje, dosialo sa „dzekanie“ a „cekanie“ do reči terajších východných „Sloviakov“ následkom dlhorocného vlivu poľskej a „slováckej“ (dľa

Hnatiukovej terminologicie „nevýchodnoslovenskej“) reči na ruskú, v akých podobné hláskoslovne zjavy (*dz* a *c* za *d* a *t*) tiež trvajú. V „Rusini priaš. eparch.“ na str. 18. napísal: „Dejaki inteligentni Rusini Priašivskoi eparchii dumajú, že dzekanie i cekanie z'javilo sa ne na ľidkom vplivu čužich moj na ukraïnsko-rusku, ale že vono bolo pitomou ruskou prikmetou. Dlia soho poklikujú sia časti emigracii Rusinov za časov davnich koroli uhoriskich i dokazujú, že miž emigrantami bili takož Bilarusi, jaki j musili prinesti siu prikmetu z soboju, a pot mu peredati ī i na īšich Rusinov, že susíduvali z nimi. Sia teorija mohla bi vpravdi mati pidstavu, ale liše todi, koli možna bi bolo dokumentami vikazati, že spravdi na teritorií ninižšo Priašivskoi eparchii buli kolis Bilarusi. Na žal soho zrobiti ne možna, a čerez te treba j *uvážati tak dzekanie, jak cekanie naslītkom dovholitškoho viliu poľskoř i slovackoř movi na rusku*, v jakich podibni pojavi takož istnujuš“. — Šembera v predmlove k svojej Dialektologii (str. III.) pripomennul této veci: „K rozdiľum dialektickým zvláštē ukazuje bláaska *dz* misko *d* v listi moravském z r. 1286: Sardzicze (Šardice u Kyjova), a hláska *c* misko *t* v Alexandru z konca XIII. stoleti: radoscezi (radosti), dozdacezy (doždati). Obě tyto hlásky shledávají se sto let pozdēji opět v glosách Václava z Bzence z r. 1385 na př.: Marczyn (Martin), poszczici sye (postiti se), a v Prápopvědech, psaných Martinem ze Strážnice r. 1390, na př.: uczecha (útěcha), uzywaczy (uživati), dzyed (děd), porodzyla (porodila) a j., kteréžto zvláštnosti běžné tehda ve Strážnici a ve Bzenci, průchod mají posud v sousední krajině Holičské a u Slováku rakouských“. Ja sa nazdávam, že je dzekanie a cekanie moravských Slovákov práve tak staré a toho istého pôvodu ako u východných Slovákov. Je pravda, že madarské formy niektorých miestopisných mien základne treba objasniť, aby sme jasne videli. V Spiši máme veľmi interessantný zjav jazykový v mad. a slovenskom pomenovaní istej obce. Po mad. sa volá tá obec *Ragyóc*, *Ragyólc* popri *Regyóc*, *Regyolc*, — a po slensky sa volá *Ordzoviany*. Že je základom tých mien „rıldja“, cslen. rıldza, o tom sa vari nedá pochybovať. Dlia Hradského sostavenia (Szepesv. helységn. str. 61) Ragyóc zjavuje sa dokumentárne r. 1348, Ragyolc už r. 1278. Ragyóc r. 1322, a Regyolc r. 1322. Naproti tomu slenské meno *Ordzoriany* uvodí len počnúc od r. 1584. Povšimnutia hodné je i to, že Hradszky uvodí miestne meno spišské *Teplica* z roku 1354 z „Compendium familiae Máriássy“ atd. (M. Kayser 1804). Leží pri Poprade. Je to tedy terajšia obec Čeplica. Uvodí aj viac mien, ako: Teplitze, Teplitzke, Teplitzchen, Teplitska, ale z novšieho veku. Ako sa dostalo do listín meno Teplica s počiatocným *t*, ak už vtedy menovali obec Čeplicou?

Této a podobné zjavy bude treba vysvetliť. Čo sa týče dzekania a cekania *Pastrnek* vo svojich Beitr. na str. 134/135 takto hovorí: „Dass die veränderung des *t*, *d* in *c*, *dz*, respective ē, *dž* und ē, *dž* mit der polnischen nachbarschaft zusammenhängt, kann nach der geographischen vertheilung nicht zweifelhaft sein; die ansicht findet auch darin eine stütze, dass die dem polnischen uehstehenden laute mit umso strengerer consequenz auftreten, je mehr

wir uns dem norden nähern, dagegen desto mehr von unveränderten dentalen (weichen u. harten) durchsetzt sind, je weiter wir nach dem süden hinabsteigen.“ Vidz aj posledné vypočatie 21. §-u tu.

14. Hlásku *g* počuf len v málo slováčach, také sú głupi, gemba, tarňiga, taliga + teliga (str. 602), gribi, guzel, gače (popri gaci) a iné. Bezpochybne prostredníctvom poľštiny. Na str. 508—511 vypočítané sú všetky slová, ktoré sa počínajú s *g*; medzi nimi je najväčšia čiastka cudzieho, neslovanského pôvodu. Niektoré napodobujú prírodné zvuky: gruchſic (o sviniach), gagac (o husiach), gravčec (o havranoch). — Popri *ku* mne počuf *gu* mne (str. 510).

15. Hlásku *ch* často vyslovujú aj ako *h*: chiba + hiba (= iba), chibec + hibec, chirac + hirac, chitri + hitri, chiža + hiža, chlapčik + hlapčik, chleb + hleb, chlev + hlev atď. atď. Na str. 520—524 sú vypočítané také slová, ktoré sa počínajú s *ch* a ktoré zväčša majú podobu s *h*. Niekoľko *h* úplne zmizne vo výslovnosti, tak na pr. v Šarv. počuješ lapec m. *hlapec*, v Šaci: *svacic* m. *shvacic* (pod schvacic na str. 589) atď. Pravidla nie sú, zdá sa, že bojuje so sebou výslovnosť slovenská, poľská a ruská, po prípade shora aj madarská. (V madarčine každé *ch* vyslovujú zvukom *h*; niekoľko *h* úplne zmizne.)*) Poznamenávam, že m. *kto* povedia *chto* + *hto*. To, či je predchádzajúce slovo zakončené samohláskou alebo nejakou spoluohláskou, nemá vlivu na výslovnosť spoluohlásky *ch*, v. 523. str. pod „*chto*“. Dokladám, že priliehajúce nárečie poľské tiež vyslovuje *chto*, *chtori* (m. *kto*, *ktorý*).

Bron. Gustawicz v rozpr. „O ludzie podduklańskim...“ (Lud, org. Iudozn. VI., 41): „Głoska *k* ma niekedy brzmienie *ch*, jak np. *chto* = *kto*, *chtory* = *który*“.

16. V samosvojom nárečí zachováva sa rozdiel medzi tvrdým

*) Pastrnek sa pokúsil o určenie, kde povedia na Spiši *ch* a kde *h*, ale ono nevystihuje skutočného stavu v tejto veci. Hovorí: „Každé *ch* mení se v *h*: *hodzic* (choditi), *halupa* (chalupa). Jen v miestnych názvach: *Veľbachy*, *Vlachy*, *Krompachy* a pod., pak v eisich sloveeh: *fichta*, *šacht*, *šichtar*, richtar atď. Dále zistává *ch* na konci slov: *ach*, *duch* (avšak genit. *duha*), *kapeluč* (avšak genit. *kapeluha*), dále v lok. a gen. plur. *hlopoch*, *ženoch*, *koscoch*.“ (Slov. Pohl. z 1893, str. 432.) — Ja som počul po Spiši vyslovovať: *Veľbahi*, *Vlahi*, ale *Krompachi*. — Na charakterisovanie bezpravidelnosti a zmutku uvodím príklad z Plavnice: „b'eži do lesa na *chubi*“ (str. 300). Tedy *ch* m. *h*!

č a mäkkým ľ; kľac (ku kolem) a kľac (ku kľajem). Miestami sa ujíma stredné „l“. V čin. príč. min. zachováva sa ľ najdôslednejšie. Aj v mestách počuješ: zohabiť, odvadziť. V tak rečenej vzorcovej reči v okolí Prešova ustupuje výslovnosť tvrdého „ľ“ výslovnosti stredného „l“. V osnovách z V. Šariša neoznačoval som tvrdé Ľ ani v čin. príč. minulom. Ale nedôsledne počuf ho aj tam, aj inde, menovite v zásobách slov reči výlučne sedliackej. V samosvojom nárečí vyslovuje sa Ľ spôsobom poľským. Zaň môžeš počuf stredné l, ako som povedal, ale mäkké Ľ len výnimcočne. V. pod 4.

Pripom. V z.-ungskom podrečí a na území samosvojho nárečia tam, kde dosiaľ účinkuje ruský vliv, miesto tvrdého Ľ často počuješ ruské ū alebo v, t. j. robiť, pisať m. robiť, pisať. Alebo: škoča, ko-čeū m. škoča, kočeť; pošiūac m. pošíiac, tu str. 253.

17. Rozdiel medzi tvrdým n a mäkkým ň sa zachováva v reči samosvojej. V podrečí zempl.-ungskom a u ľudí pôvodu ruského, ešte nezahladeného, počuf miesto mäkkého ň aj tvrdé n, a sice pred ruským zvukom, ktorý označúvajú (v maloruštine) takto ū, porov. 52. §, 5. Deje sa to inými slovami tam, kde my máme i za csl. i, vidz v 4. bode t. §-u. T. j. Rus povie nigdi, oni, honil; Slovák: nígdi, oní, honíl atp.

18. Hláska v sa vyslovuje v samosvojom nárečí, na konci slabiky znie často ako f: dzifče (m. dzivče). V z.-ungskom podrečí na konci slabiky vyslovujú za ňu ū: Vranou (m. Vranov). Aj na počiatku slova býva za ňu ū: ūon (m. von). Porov. tretie vypočatie 72. §-u. Podobne 6. bod 52. §-u.

19. Sykavky c, s, z a ĺ, š, ž počujeme z pravidla tam, kde v cirkevnej slovančine. Hlásku „c“ okrem toho aj miesto mäkkého „f“ v. 13. bod tohto §-u a miesto c.-slovanskej gruppy št, vidz 21. bod t. §-u.

Pripom. 1. Prispievatelia do Šemberovej „Dialektologie“ neroz- znávali š, ž od ĺ, š, ž a preto tí, ktorí sa opierali o jej materiál, písmanami š, ž označujú aj hlasy ĺ, ž. Aj Pastrnák sa opieral o Šemberov materiál, a preto nezodpovedá stavu veci to, čo je o týchto sykavkách v 81. §-e jeho „Beiträge“.

Pripom. 2. Hlásky ĺ, š, ž miestami vyslovujú nápadne mäkkoo, tak že sa ich výslovnosť ponáša na zmäkčenie po poľsky ĺ, š, ž. Zmäkčené ĺ, š, ž označoval som takto: več'ar, šč'erč'i (ščerčec na str. 598) atp. Som náchylný myšlet, že Poliaci trčia za týmto hláskoslovným zjavom. Poliaci východno-

slovenského územia užšieho i širšieho mazurujú, t. j. za č, š, ž vyslovujú *c*, *s*, *z*, vidz 42. §, 9. Priebehom poslovenčovania nedojdú razom od *c*, *s*, *z* k vyslovovaniu č, š, ž, ale len ku zvláštnemu obmäkčeniu *c*, *s*, *z*.

Pripom. 3. Vo východnej slovenčine nesmí hlasu pre č v tých hláskoslovnych posíciach, v ktorých sa v polštine zjavuje: je zaň len *c*, v. 13. bod t. §-u. — Hoc č, š, ž ponáša sa svojou výslovnosťou na vyslovenie hlások č, š, ž, predsa som ich spieseť nemohol, ak som nechcel porušiť jasnosť tejto práce. Už aj preto, lebo sú pôvodu celkom iného než hlasy č, š, ž a aj preto, lebo sa ony len miestami vyskytujú, nie sú tedy organickou čiastkou hláskosloviny.

20. Sykavky š, ž počuf v tých hláskoslovnych posíciach, v ktorých v polštine. Porov. 23. bod t. §-u.

21. Za cirkevno-slovanskú gruppu št, žd máme *c*, *dz* ako v reči iných Slovákov. Porov. 52. §, 7. — Onučki (m. onucki) sú z ruského. Gače je m. gače; tedy poľský vliv, nie ruský.

22. Gruppa šč proti spisovnej št: ešče, ščesce (proti spis. ešte, šťastie). Aj v lučivn. podrečí šč: ščjasni. Zo spisovnej gruppy št býva tiež puščic, ale táto forma sa zakladá na pol. výslovnosti „puščić“. V duchu východoslovenského hláskoslovia sa povie: pusic, v. toto slovo na str. 582, a podobne, t. j.: mascic, hoscic.

Pripom. V spisstine — dľa Pastrnkovho materiálu — mení sa šč v šč: ešče, vreščec, puščila atp. — To sa mojim vedomím diať môže v poľských dedinách a u osôb poľského pôvodu, dosiaľ po slovensky neuhradeného, ale v reči východných Slovákov nie. Ostatne slovo puščila ani nepatrí medzi také príklady, v. hore.

23. Obmäkčuje sa v nasledujúcich prípadoch:

Pred hláskou *e*, keď je striednicou cslovanských hlások *e*, ē, ě a ū (vidz v tomto §-e body: 2, 3, 7, 9).

Pred hláskou *i*, keď je striednicou za cslov. hlásky *i* a ī (vidz 4. a 3. bod t. §-u).

Pred zaniklým ū (vidz 9. bod t. §-u).

Pred *a*, keď je striednicou za csl. ě (v dlhých slabikách), vidz 7. bod t. §-u.

V uvedených prípadoch vyslovujú za predchádzajúce *l*, *n* mäkké *l*, *n* (iem, ňebo, chleb, ňemi atď.), za *d*, *t* hlásky *dz*, *c*, vidz 13. bod t. §-u, za sykavky *s*, *z* mäkké sykavky š, ž: šestra, žem, šeno, peňeži, žima, zaś atď. Čo sa týče hlások *s*, *z*, ony sa obmäkčujú

okrem toho ešte aj pred mäkkým *l*, *n*, na pr.: šleboda (= sloboda), žle (adv. od „zli“, bežnejšie „plani“), šľub, š ním (jedn. inštr.), tarišňa, šneh atď. Často sa objavuje mäkké *s*, *š* pred retnými *b*, *p*, *m*, *v* na dôkaz, že ony boli dakedy z pravidla mäkké (*b'*, *p'*, *m'*, *v'*): šveto, šviňa, šverbec, šmejac še, Šmižany, Špiš atď. Viac príkladov na str. 595—597. Aj v gruppe *stre* počuť niekedy obmäkčené *s*: štrecha, štrela, štrestc še atď, popri strecha, strela, strestc še. V menách obci: Ještrebie, Ještreb' atď.

Pripomenutie. Uhorskí Rusi neobmäkčujú *s*, *z* hovoriac: zima, vežli, sino, sila, sňih, sja (še) atď. Z tej príčiny často počuješ v z.-ungskom podrečí a od osôb ruského pôvodu aj na území samosvojho nárečia, vyslovovať formy slovenské *s* neobmäkčeným *s*, *z*. Počuješ na pr. šlebodni, boji se atp. m. šlebodni, boji še. Miestami počuješ od osôb alebo v obciach ruského pôvodu prichodnú hlásku: po *s* alebo *z* pazvuk : s'ino (šeno), boji s'e (boji še) atp. Aj *Hnatíuk* zistil tento pazvuk, menujúc ho „duže slabeňkím pivholosom j“ (Rusini priašev. eparch., 18).

Retné *b'*, *p'*, *m'*, *v'* boli pôvodne naskrze mäkké, teraz už ich mäkkosť hynie. Aj *r'* bolo mäkké v príslušných posíciach hlásko-slovných. Dosiaľ hovoria: Bab'e (= Babie), Hr'adki (= Hriadky; obec Hradky), R'ika (Rieka; ob. Reka). V slováčach: v'erni, r'ečica, r'ec'az, r'eka. Porovnaj o miestop. názvoch na str. 93. — *Hnatíuk* robí rozdiel medzi menom Slovák a Sloviak. Tu podotýkam, že je východoslovenské meno Sloviak a inoslovenské jedno a to isté. V mene Sloviak je rozvité mäkké *v'* v dvojhľásku tak ako na pr. v miestopisných menách na -ov'any: Petrovjani, Krivjani atď., vidz na 93. str. pod 5.

Pripomenutie. V podrečí z.-ungskom a od osôb ruského pôvodu často počuješ kmeňotvornú príponu -arъ mäkko vyslovovať a to niele v nom., ale aj v ostatných pádoch skloňovania: pisarъ, pisarъa, pisarъu atď. Tentô rozdiel od výslovnosti východoslovenskej vyzdvihol aj *Hnatíuk* (Rusini v priaš. eparch. 22). V Cepičici tiež počuť arъ, ale len v nominatíve, t. j. pekarъ, sklenarъ, v gen. už pekara, sklenara.

Hláška *c* sa z pravidla neobmäkčuje. Porov. 2. pripom. v 13. bode t. §-u.

Hlášky č, š, ž tiež sa vraj obmäkčujú. To by sa malo diať v tých prípadoch, ktoré sú udané na počiatku tohto 23. bodu. Ale čo vidíme? „Mäkké“ č vyslovujú na pr. v slove čo (str. 496), čarni (493), čomu (496), počul (497) a podob. — Svoj náhľad vyslovil som v 2. a 3. pripom. 19. bodu v tomto §-e.

Prípomenutie. Dla *Pastrnka* v spišskej slovenčine mení sa každé č v č (on ho označuje znakom č), t. j. že vraj vyslovujú červeni, čerci, oči, čas, kočičku. Len niektoré č sa vraj zachovaly, alebo lepšie vraj rečené, vlivom spisovného jazyka vnikly, ako: Ľevoča, čas, čascejší, čo (v Hnilci), človek, varkoč. (Slov. Pohl. z 1893, 433.) — Nepresvedčil som sa o tom z reči spišských Slovákov.

Rozoznávalo sa tvrdé k od mäkkého k', toho stopy sú mnohočetné, hlavne po Spiši. Hovorí sa v mn. n.: (dzeci) vojkovsk'e, vitkovsk'e, slavkovsk'e, slavinsk'e, jamnick'e, kaľavsk'e, hrušovsk'e atd. V gen.: (od človeka) vojkovsk'eho atd. Je to zjav poľský. V poludňovo-západnom kúte Spiša počuješ dvojhásku: (dzeci) štvolsk'je, vikartovsk'je, filick'je, ščavnick'je atd. Pozoruhodné je: lučivjanske proti kravjansk'je.

24. Pred sykavku a mäkkú spoluuhlásku často prisúvajú j: pejc (päť), pujč me (= pust mä; m. pujsc me); hojscina, radojsc, Strajňani (m. Straňani) atd. V mene Tručani (m. Trojčani) chybí organické j. Tručani je poslovenčenou formou madarského pomenovania Trocsán; u za o, vidz h. bod t. §-u. Inokedy zas prisúvajú r: škulavi (škuľavý), švirži (svieži), starčic (stačif) atd. — V slove mešarč je vari skomolené poľ. slovo mięsiarz, vyslov: m'ešarž. — Uváž poľskosti: možlivi, ščešlivi.

V Slove *hutoric* zdá sa byť predsuté h ruskému slovu utoriti. Po v.-rusky *vtorif* = opakovaf. Podľa uhorsko-ruskej výslovnosti utoriti, utoriti. Predsuvka h je odôvodnená na východoslovenskom území miestopisnými názvy: Husovce (mad. Úsz-falu; udajne od priezviska Úš, srov. Usovské Peklany = Úszpeklén, Usovský Šalgov = Úszsalgó), Hažgut (proti m. Ásgút), Harnutovce (proti m. Arnót-falu) atd.

89. §. O prízvuku vo všeobecnosti poznamenávam, že je na predposlednej slabike. Jednoslabičné predložky s jednoslabičnými slovami berú sa za jedno slovo a tak prízvuk leží na predložke: na ľeho, ale na mňe. Ako sa slovo dĺži alebo kráti, tak sa mení prízvuk na základe hore uvedenej zásady: Povie sa v nom. oblok (Hnilč.), v gen. z obloka. Uhorskí Rusi používajú prízvuku aj k rôzneniu významu. Tak na pr. zaznačil som si v Strojne (v Beregskej): žona (= žena), žona (= istý vták); muka (= múka), mūka (= muka); holod (= hlad), holad (= tôňa). Vo východnej slovenčine nemá prízvuk takejto rology. Imper. ľešpi prízvukuje sa práve

tak, ako 3. os. prít. času ňešpi. Preto, že je prízvuk z pravidla na predposlednej slabike, nepokladal som za potrebné označovať ho v osnovách osobite. Rusi, ktorí žijú na území východoslovenskej reči širšom, prízvukujú tiež predposlednú slabiku. V tejto veci je tedy súzvuk medzi Slovákm, Poliakmi a Rusmi rečeného územia.*)

90. §. Z tvaroslovia predovšetkým vyzdvihnut treba príponu 1. osoby jedn. č. v prítomnom čase *-m*, ktorá je zpomedzi hlavných znakov reči všetkých Slovákov najhlavnejším a najcharakterističnejším, lebo ňou sa najurčitejšie a najbezpečnejšie rozoznáva reč Slovákov od ostatných slovanských, ktoré ju teraz obtáčajú. Touto príponou treba určovať na východ hranicu samosvojej reči slovenskej. Kde ona prestáva, (v podrečí zemplínsko-ungskom), tam prestáva byť reč Slovákov samosvoju rečou slovenskou, stávajúc sa čírym materiálom pre jej rozmnoženie v budúcnosti.**) Ale prejdime na podrobnosti.

*) *Hnatiuk* píše v rozpr. „Rusini priaš. epar. i ich hovorí“ (hlava II. str. 48): „Pri takim porivnaní vdaril zaraz koždoho v oči primirom taka rižnicia, jaka zachodit miž hovorami užívanimi v seli Zbuju i Čerteži (oba zempl. stol.): obidva hovorí bezperečno ukraїnsko-ruski, ale koli v peršim akcent ruchomij, vlastivij biľnosti ukraїnsko-ruskich hovoriv, u druhim vín užе neruchomij, lemkijskij, podibnij do poľskoho. Sej akcent rozšírenij na cílu Priašivsku epararchiju i vid Čerteža na zahid iňšoho ne možna vže počuti.“

**) Príponou 1. osoby jedn. č. v prítomnom čase *-m* (nesiem, pijem) rozoznáva sa reč Slovákov od reči Rusov (nesu, piju), od reči Poliakov (niosę, piję), od reči Čechov (nesu, piju alebo pijí) tedy od všetkých slovanských rečí, ktoré ju obtáčajú. A tá istá prípona slučuje zas reč Slovákov s rečou poludňajších Slovanov (Srbohorovatov a Slovincov), lebo aj tito hovoria tak ako Slováci: nesem, pijem atp. Nikto netaja, že Slováci a spomenutí poludňajší Slovania dakedy súviseli zemopisne. Keď som sa vyslovil vo svojej literárno-historickej práci „Slováci a ich reč“ za pravdepodobnosť, že sa predkovia Slovákov od poludnia dostali do svojich terajších bydlisk, uvážil som aj tú okolnosť, že Slováci skrzes tú príponu dosiaľ súvisia s menovanými poludňajšími Slovanmi. Taktôľ som rozmyšľal: V reči Slovákov je mnoho poľskostí (v. §§ y 21, 88–90), to znamená, že Poliaci mali účasť pri tvorení reči slovenskej; na reč Slovákov mali Česi neodskripteľne veľký vliv za celých 500 rokov... Kde je tedy príčina, že v reči Slovákov, na ktorej vypodobenie vlivali Poliaci a Česi, zjavuje sa prípona *-m* miesto očakávanej *-u*? Pod vlivom poľským a českým zjavuje sa charakteristikom — poludňovo-slovenský! Ak boli predkovia Slovákov čiastkou národa českého, museli mať v podstate reč takú jakú Česi. Jako by sa tedy bolo stalo, že pod silným 500-ročným vlivom českej reči odhodili českú príponu, pre ktorú boly všetky zemopisné i osadnícke okolnosti priaznivé? V tej veci sa teda nedá inakšie myšľať, len že Slováci svoju príponu *-m* bud doniesli už hotovú s poludnia alebo doniesli aspoň rozhodnú náklonnosť pre ňu. Prof. Jagić v článku „Verwandschafts-

K meňoslovie.

1) Slovesné mená končia sa na mäkké *'e* oproti spisovným na *-ie*: *písanie*, *kupanie*, *šice* (m. *šíte*), *žice* (m. *žíte*) atp. Ale v podrečí z.-ungskom počuť aj formy: *písania*, *šica* atp. Počuť ich aj inde od obyvateľov pôvodu ruského, dosiaľ dostatočne neposlovenčených. — Podobne znejú vo východoslovenčine slová: *šesce*, *sumenie*, *poludnie*, *kameňe*, *lisce* atd. oproti ruským formám na *-a*. (V. Hnatiuk „Rusi priaš eparch., str. 22.)

2) Mená stredného rodu na *-e* i po mäkkej spoluuhláske majú *-o*: *poľo*, *šerco*; *moro* atp. oproti spis.: *pole*, *srdce*, *more*. Ale v podrečí z.-ungskom a u osôb ruského pôvodu môžeš počuť aj této (*pole*, *serce*, *more*; vidz: *Hnatink*, Rusini priaš. eparch., 22).

3) Mená, ktoré v spis. reči končia sa na *-dlo*, majú vo východoslovenskom nárečí tiež toto západnoslovenské *-dlo*. Je to polskosť. Ale od osôb nie dostatočne poslovenčených a v dedinách súsediacich s Rusmi počuješ aj príponu ruskú *-lo*. Tak v osnote z Orlova: *motoviło* (tu 464), ale aj v súsednej Plavnici: *režilo* (tu 298). Porov. Hnatiuk: Rusini priaš. eparch., 21.

4) Predložka (slovesná predpona) *pre* z pravidla tak ako v spis. reči: *pre brata*, *predac* atp., ale ju počuješ výnimočne aj podobou *pro*: *propadnuc* (popri *prepadnuc*), *provadzic*. To sú ruskosti.

verhältnisse innerhalb der slavischen Sprachen“ pod názvom „Einige Streitfragen“ (Archiv für slav. Philologie XX., 38—40; vidz referát Škultétyho v Slov. Pohl. z 1898, 120—121) zistil, že slovenčina niekoľkými formami „vystupuje z obvyklého rámu a upomína na súsedstvo s poludnajšími Slovanmi in istr. formou: chlapom, dubom (proti č. a p. chlapem, chlopem)“, a so srbsko-horvátsinou v 1. os. sing. formou: *nesiem*, *berem*, *žnem*, *pijem*, *kupujem* atd. Pán prof. dr Pastrnek v recensii mojej práce „Slováci a ich reč“ osvedčil, že uh.-slovenské tvary pre 1. os. jedn. č. *nesiem*, *pijem* a pod. neposkytujú nijakého dôkazu pre dáku poludnovo-slovenskú teóriu o pôvode Slovákov („Slovaci jsou li Slované 16“). Na stranach 35—42 tu, pod čiarou, poukázal som na to, že p. Pastrnek nezachoval sa v recensii vecne; nie po vedecky, ale po advokátsky. Písal advokátsku obranu pre obľúbené v Čechách „stanovisko vedy“, podla ktorého je reč Slovákov nárečím českej reči. Na tých stranach som dal odpoveď na otázky všeobecného rázu. Pri tejto príležitosti chcem poukázať na to, že p. Pastrnek nezachoval sa vecne ani v podrobnostach recenzie. K tomu tedy, čo je povedané na str. 35—42, dokladám nasledujúce veci:

Pán prof. Pastrnek dôveru čitateľov, akú mávajú ku spisovateľovi z neviednosti dotiaľ neobvinenému, zneužíval odvračaním pozornosti od stavu veci, takto:

1) Keď rozložil mienku Šafárika, Miklosicha a jeho prívržencov, a zistil, že sú ich mienky prekonaným stanoviskom, — toto napísal: „Nic méně stalo se, že tyto překonané teorie objevily se v novém rouše jako základ učení o jihoslovanském pôvodu Slovákov. Jak již naznačeno, jest prívodec toho učenia dr Samo Czambel, jenž je vyložil v knize: *Slováci a ich reč*.“ (V. str. 2—5.) To naskrize nezdopovedá stavu veci. Knižka „Slováci a ich reč“ je

Skloňovanie.

5) *V nom. jedn. č.*: Za cslov. *é* je vo východnej slovenčine samo-svojej *e* (v. 7. b., 88. §), slová vzoru „jahňa“ končia sa tedy v nom. na *e*: *huše* (= húsa), *hače* (= žriebä). To *e* zachovávajú v celom jednotnom číslе, t. j. v g.: *hušeca*, v dat.: *hačecu* atp. — Slová, spomenuté v tomto §-e pod 1. č., skloňujú sa tak, ako je udané na str. 66. „Rukováti“ s tým poznamenaním, že v inštr. jedn. č. môže byť aj prípona *-em* (s žicem) nielen *-om* (s žicom). — U prí-davných počuť v podrečí z.-ungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu v nom. *ij*: *dobrij* m. *dobri*, po prípade s ruskou vý-slovou *hlásky i* (za „y“). — *Pec* je muž. rodu.

6) *Vo vok. jedn. č.*: Vokatív sa zachováva. U podstatných muž. rodu, zakončených spoluhláskou, býva príponou *-e* alebo *-u*, toto z pravidla po slovách mäkkoo zakončených: *kraľu*, a po hrdelniciach: *šedlaku*; v prípone slovotvornej *-ar* sa dosiaľ zachováva reflex mäkkosti: *pekar-u!* U podstatných ženského rodu na *-a*, podobne u podstatných mužského rodu na *-a*, býva vo vok.: *-o*: *ženo*, *gazdo* atp.

7) *V akk. jedn. č.*: U prídavných výnimočne počuť tak ako v nom., 5. bod, *dobrij*. — Por. posledné vypočatie 8. bodu.

1) snesením literárnych dát o tom, že o minulosti Slovákov málo vedia učení ľudia, že sa tedy nesmú zavret dvere pred badateľmi, a je 2) literárno-historičný výkladom toho, že Slováci od počiatku zápasili s ťažkostami, jaké im pripravovala česká reč a že sa z českej reči *postupne prirodzeným spôsobom vyvinula reč slovenská*. V knižke „Slováci a ich reč“ je len *mimochodom* spo-menutá poludňovo-slovenská hypotéza ... a výslove je v knižke povedané, že k dokázaniu hypotézy je treba ešte veľa roboty. Je tedy otázka, prečo povedal p. Pastrnek, že som v rečenej knižke *vyloženie učenia o prekonanej teórii poludňovo-slovenskej?* Preto, aby svoju recensiu odvrátil pozornosť Slovákov od skutočného obsahu knižky! Kto číta iba recensiu, ten sa odvráti od knižky, v ktorej spisovateľ ohrieva staré hriechy, naivne vykladá „*prekonané stanoviská*“! Pán Pastrnek nechcel, aby si Slováci prečítali moju knižku, a aby sa upozornili na dve dôležité veci svojho národného bytia, na to 1) že minulosť Slovákov potrebuje objasnenia, aby sme poznali základne svoju prí-tomnosť, a na to 2) že sa samostatný spisovný jazyk slovenský vyvinul *histo-rične a prirodzeným spôsobom*, že je tedy prvotriednym záujmom slovenským, aby sa osamostatnenie spisovnej reči slovenskej vo všetkých smeroch, i v cirkvi, ustálilo a na rečovej pôde slovenskej zdokonalilo. Pán Pastrnek si myslí: Minulosť Slovákov je jasná; oni prišli z Čechmi od polnoci. To je stanovisko vedy; načo v tej veci dalej mudrovať? A samostatný jazyk slovenský je dielom nerozmysleného — odtrhnutia sa Slovákov od Čechov, vykonaného luhko-myseľnými ľuďmi. Toto je v Čechách „stanovisko vedy“, ktoré nestripl ďalšieho bádania vo veci. Jedným slovom: Pán prof. Pastrnek odvrátil pozornosť číta-tela od skutočného obsahu knižky a koncentroval ju na odbočenie, veľkými črtami mimochodom nakreslené na niekoľkých stranach, koncentroval ju na také výpovedi, ktoré konečno - platne odôvodnené neboli, a ktoré pôvodca sám — len pozdejšie slúbili vyložiť.

A) V gen. jedn. č.: Pri vzore „*sluka*“ naveky g. -i: od *gazdi*. Pri vzore „*ulica*“ a „*dlaň*“ z pravidla g. -i: od *ulici*, z *duši*: *dlaň*, *žemči* atp. Pri vzore *jahňa* g. -eča, v. ď. bod. — U pridavných pri vzore „*pekný*“, „*bočí*“, „*stocie*“ g. naveky -eho v samosvojom nárečí: šumneho, dobreho, božeho, očového, a v z.-ungskom podreči ako aj u osôb nezahladeného ruského pôvodu -eho: šumneho, dobrého, božeho, očového atp. Podobne u zámen a čislovky *jedno*: V samosvojom nárečí: *jeho*, *mojeho*, *ticho*, *jedneho*. V podreči z.-ungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu: *joho*, *mojoho*, *toho*, *jednoho*. Tu počúješ aj stiahnuté formy: *moho*, *troho*, *stoho* (m. *mojoho*, *twojoho*, *svojoho*). — Rozdiel medzi príponou -eho samosvojho nárečia a -eho z.-ungského podrečia, samo sebou rozumie sa, — javí sa aj v dat. jedn. č. To jest, kde je dobrého, mojeho atp., tam je aj dobremu, mojemu atp., a kde je dobroho, mojoho atp., tam je aj dobromu, mojomu.

Od zámena „*ja*, *ty*, *sa*“ je v g.: *mnie (me)*, *teba (te)*, *sebe (še)* oproti spisovným: *mňa*, *teba*, *seba (mä, ta, sa)*. Vo forme *teba* je nápadná tvrdosť hlásky e v prvej slabike. očakávalo by sa mäkké 'e a forma: *ceba*. Této formy sú aj v akk. jedn. č.

2) Ja som bol do potyku doviedol meno *Kremnice* so slin. slovom *krmica* = kotlina, Kesselthal. Načo p. Pastrnek vo svojej recensii (str. 22) odpovedal, že „nehodí sa zajíste k výkladu jmena slavného horného mesta Kremnice, jež leží sice v kotliné, avšak názov má od zlatorudného *kremene*, jenž tu od tisíc let sa vykopáva a z nhož dosud zlato sa dobýva. Slovo *kremy*, *kremena* (silex) je všeobecne slovanské“. Vari p. professor lichotit chcel slovenskej literatúre, v ktorej je taká etymológia ludová známa? Dla mojej mienky meno Kremnice nemôže byť z kremena z dvoch príčin: a) Zo slova *kren* bola by *Kremnica*, tak ako sú na pr. na východoslovenskom území (v. str. 529) *Kamenec* zo slova *kameň*. V listine z 1670 (Sas. Let. IV.), ktorou sa ustanovujú chotárne medze Lúžnej v Liptove, spomína sa potok *Kremeny*, vpadajúci do potoka Lážna, vidz tam na str. 248. Jedným slovom z kremena: *Kremenci* a nie Kremnica. Ale b) meno Kremnica nemôže byť z kremena aj preto, lebo *kremien* je kameň bezzenný pri dorábaní zlata. Dla Ottovo „Slovenská Naučného“, vidz pod heslom „*kremen*“, užíva sa kremena „co výtečného dlažebního kamene...“ jakož i k šterkovaniu silnic...“ „Kfemenný písek jest dôležitou stavivo, slouží k príprave malty...“ „jest dôležitou surovinou v průmyslu sklářském“. Krištall sa bráni na ozdobné kamene atd. Tam sa dočítas o všetkom, čo z kremena vystane, ale ani slovo tam niet o tom, žeby z kremena zlato doráhalo. Pýtam sa tedy svojich rodákov, či je pravdepodobné, žeby Kremnici, preslávenému mestu svojimi bašami na zlato, dali boli meno po takom kameni, v ktorom zlata niesť? Pánu professorovi Pastrnkovi sa nehodil môj výklad z poludňovo-slovenského slova, znamenajúceho „kotlinu“, hoc uznal, že Kremnica leží v kotline, ale sa mu zalúbil výklad z *kremenu*, hoc v kremeni niesť rúdy pre kremnické zlato. A prečo sa mu zalúbil? Lebo je *kremien* majetkom všetkých jazykov slovanských, nepoukazujúcim na shodu slovenčiny s rečami poludňovo-slovenskými. Pán professor nemá iného na myсли, než odvrátiť pozornosť čitateľov od skutočného stavu veci...“

9) *V dat. jedn. č.*: U podstatných mien mužského rodu spolu hláskou zakončených bývajú príponami *-u* a *-ovi*. V podrečí zungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu m. *-ovi* prípona *-oj*. Táto posledná z *-oi* (*-ovi* = *-oūi* = *o(ū)i* = *oi* = *oj*): kralu, kraľovi, kraľoj, koňu, koňovi, koňoj. Prípona *ovi*, *oj* pridáva sa aj neživotným: ku dvorovi, dvoroj. Pri vzore „*sluha*“ len *-ovi*, *-oj*: gázdovi, gázdoj. Príponu *-oj* počuť ešte aj formou *-oi*: „*ze von daū čortoi svoju šestru*“, Bež., tu 414. Príponu *-oj* prikladá Olaf Broch aj podstatným stredného rodu neživotným: *celu* + celoj; telo, Studien, 50; *vimňu* + *vimňoj*; vemeno, tamže 55; a naopak nie všetkým podstatným mužského rodu: *tovu*, jazero, maď. *tó*, tamže 49. Počuť príponu *-oj* i pri podstatných stredného rodu, na pr. dzivčetoj. Ale Broch má aj všelijaké nemožnosti vo svojich pozorovaniach, a preto nevieš, kde mu máš veriť, a kde nie. Má na pr. datívy: *gazdu* (popri skutočnom a jedinom datíve: *gázdoj*, tam 51), *celu* (popri skutočnom datíve: *celecu*, tam 55). Celé skloňovanie *telata* je nemožné: Nikto nehovorí v gen. *ceľa*, ale *celeca*; v dat. nie *celu*, ale *celecu*; v inštr. nie *celom*, ale *celecom*. U neho je aj také skloňovanie možné. -

3) Ja som napísal (Slov. a ich reč, 76): „V západných slovenských krajoch máme dosť miest a riečok pomenovaných od slova *teplý*. V starých listinách, pravda latinských, menujú sa všetky také miesta a riečky menami, odvedenými z juhoslovanskej výslovnosti: potôček *Tapluka* na zvolenskom panstve (1254); teplé prúdy *Toplucha* (1281), *Thapolca*, *Topolch* (1340, teraz Malá Vieska), vidz Pavla Križku „Názvy vlastnostné“, v Slov. Pohl. z r. 1892, 339. Terajšie Sklené *Teplice* za старa písané sú dla neho *Doplieze*; len pozdejšie: *Teplice* atď. — *Teplička* menovala sa za stará *Topluha*, vidz Alex Lombardinyho rozpravu v Slov. Pohl. z r. 1885, na str. 4—5.“ Na to p. professor Pastrnek (na str. 20): „Dejme tomu, že tato miestní jména zaznamenaná jsou věrně podle staré výslovnosti a že tedy adj. *teplý* znělo v staré době slovensky *toplý*; co by z toho následovalo? Nic, než že jest o jednu slovní shodu s jazyky jihoslovanskými více. Neboť skutečně dokládá Miklosich, Et. Wört., tvar *toplý* jen z jazyků jihoslovanských. Ale věc není zásadní, neboť vedle adjektiva *teplý* — *toplý* a odvozenin máme ve všech slovanských jazyčích sloveso *topiti*, v némž stupeň *top-* zřejmě se jeví, a rozmanitá slova odvozená, jako na př. ruská adj. *toplíj* (blátivý), *toplýj* (mokrý) a j.“

Pán professor uznáva, že je forma *toplý* (m. *teplý*) poludňovo-slovenská, a hned je hotový *zlhčil* stav veci rieknuc, že z toho nič nenasleduje, len práve to, že je o jednu slovnú shodu viac s poludňovo-slovenskými jazyky! Ale, aby čitateľa neunesly myšlienky pri zistení tejto shody, hned odvráti jeho pozornosť a upúta ju k slovesu *topiti*, jaké „máme ve všech slovanských jazyčích“. Pozornosť je tedy šťastlive odvrátená od shody slovenskej reči s rečami poludňovo-slovenskými, lebo „*topiti*“ máme ve všech slovanských jazyčích .. Pána professora to všobec nemýli, že *topiti* (= *topiť*, p. *topiť*) nenie príhodným k tomu, aby sme od neho odvodili mestopisné názvy *Tepliča*, a nemýli ho ani to, že staré mestopisné názvy *Toplá*, pod vlivom, aký ovládal, čo do reči, Slovákov, zmenili sa *organickým spôsobom* v názvy *Teplá*.

Pri vzore „ryba“ té, ktoré sa končia na (-ga), -ha, -cha a ka, mávajú v dat. -i, pred ktorým sa hrdelnica z pravidla nemení: duhi, strechi, hadki atp. m. spisovných datívov: duhe, streche, hadke. — Čo sa týče datívu u prídavných (dobremu, dobromu atd.) porov. 8. bod.

10) *V lok. jedn. č.*: U podstatných mien mužského rodu sú príponami: -e pre mená tvrdo zakončené, vyjímajúc té, ktoré sú zakončené hrdelnicou, tedy: o dube, v leše, na vože; -u pre kmene mäkkou spoluľáskou alebo hrdelnicou zakončené: o nožu, o košu, o rohu, v kapeluchu, na nocliku atp. Spoluľáska r', hoc by sa už tvrdo vyslovovala, bere sa za mäkkú: o tchoru (csl. tchory); -ovi hlavne pre životné: kralovi, konovi. Prípona -ovi zníe v podrečí z.-ungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu -oj, srov. 9. bod. — Pri vzore „plece“, „obilie“ a „jahňa“ býva príponou -u: na plecu, o ščescu, na hačecu a pod. — U prídavných *z pravidla -im*: o šumním chlapcu, o otcovim kapeluchu atp. Podobne u zámen: v ňim, u mojim sumeňu, u tim valaše. U číslovky: u jedním varošu. Výnimočne počuť m. prípony -im príponu -em: potim + potem. Potom je vlivom spis. reči.

4) Zo Zv. Lupče som uviedol miestny názov *Hrmovo*, odvodiac ho z poludňovo-slovanského *grm* (= krúh). Hrmovo sú lúky pri Hrone, ktoré ležia nízko, na takom priestranstve, ktoré pred kultúrou mohlo byť len kružinu. V slin. reči grmovi = krúhový a grmovie = kroví, tedy kružina (podla Le-govej ml. slin., II., vyd. 94. st.). Prof. Pastrnek v tejto veci napísal: „...vyštíhuje pak spisovateľ „Hrmovo“ = nyní louky pri Hroně, ze slovin.-srbsk.-hrv. *grm* (Gebüsch, auch Art Eiche). V s.-hrv. je slovo skutečně rozšířeno též jako název místní, jmenovitě vyskytuje se též „*Grmovo*“. (Rječ. akad.) Slovo *grm* fruticetum uvádí též Miklosich v Lex. palaeosl., s doklady, které nyní blíže vyloženy jsou v J. Sreznevského Slovníku staroruském (Materialia dlja slov. drev.-russk. jaz. S.-P. 1893); z těchto dokladů vychází na jeho, že slovo mohlo být jihošlovenské.“ Pán prof. uznal tedy nielen to, že je *grm* slovo poludňovo-slovanské, ale sám uviedol príklad, že sa javí aj u poludňajších Slovanov miestnym názvom „*Grmovo*“. Potiaľ sa zachoval večným referentom, ale hned sa v nom ozval obranca „stanoviska vedy“ a nasledujúcim spôsobom sa snažil odvrátiť pozornosť čitateľa od shody slovenčiny s rečami poludňovo-slovanskými: „Vzhledem na miestné názvy české, ako Hromovská (osada v hejtm. Turnovském), Hromník (der Donnerwinkel), Hromobitek (kopiec u Dalečína), Hromolen (hora Milešovka, der Donnersberg), třeba miti na paměti, že slovensky se říká *hrm* = hrom a že tudiž ono „*Hrmovo*“ může souviset též s „*hromem*“. že české miestné názvy súvisia s *hromom*, o tom zdajú sa svedčit aj ich nemecké mená: Hromník = der Donnerwinkel, Hromolen = der Donnersberg, ale čo je poludňovo-slovanskému názvu *Grmovo* a zv.-lupčianskemu *Hrmovo* do všeobecnoslovanského: *grom-hrom?* Podotýkam, že formu *hrm* m. *hrom* pána Pastrnka — nedoložil; v slovenčine jej nies s mojim vedomím. Je i tu zrejmá snaha, že pána Pastrnka odvrátiť chcel pozornosť čitateľa od poludňovo-slovanského *grm* ku všeobecnoslovanskému *grom* a oslábiť účinok zo shody predpokladaný. Ja som pobok zv.-lupčianskeho „*Hrmova*“ postavil

11) *V inštr. jedn. č.*: U podst. mien mužského a stredného rodu z pravidla je príponou *-om*, ale v samosvojom nárečí popri prípone *-em*. V Šary. sa hovorí „*isc pešníkem* abo *pešníkom*“. U podst. ženského rodu je príponou *-u* oproti spisovnej *-ou*: *s ribu*, *s dlaňu*, *s koscu*. — U prídavných mien muž. a str. rodu: *-im*: *s dobrím otcom*, *s božím slovom*; *u* podst. mien žen. rodu: *-u*: *s dobru ženu*, *s otcovu chižu*. U zámen: *ze mnú* (spis. so *mnou*); *s nim* (s otcom abo s dzeckom) *s ňu* (ze *ženu*); *s mojim otcom*, *s moju ženu*; *s totim jedním človekom*, *s totu jednu ženu*.

12) *V nom. množ. č.*: U podstat. mien muž. rodu osobných: *-i* alebo *-ove*, tedy: *chlopi*, *chlapci*, *juhaši*; *kraľove*, *panove*; pri „*sluha*“ výlučne *-ove*: *gazdove*. Končiace sa na *-r*, hoc tvrdo vyslovované, dostávajú z pravidla *-e*: *pekare*, *blaňare* atď. — Pomnožné slová, ktoré sa končia na *-e* (vzor „*ulica*“): *hušle*, *hrable*, nožnice dostávajú v podrečí z.-ungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu *-i*: *hušli*, *hrabli*, nožnici. (Vyzdvihol už Hnatiuk, Rusini priaš. eparch., 22.) Sem patria aj pomn. miestopisné názvy ako Sobranci, všetky na *-ovce*: *Falkušovci*, *Ozorovci* atď. Výslova:

aj bežné tam „*grmán*“ (+ „*grman*“). Taktô sa dá rozčleniť slovo: *grm-an*, ako by povedal *kruž-an*, slivoň zakrpatelý, v prenesenom smysle i jeho ovocie. Pán Fastrnek odvedúc pozornosť od *grmu* ku *hromu* takto sa vyslovil: Je jasné, že toto slovo sem nepatrí... Istá vec, že *grman* k rodine *hromu* nepatrí.

5) *Breznice*, ktoré sú na pobreží Hrona a tak nízko ležia, že bývajú zaplavované, srovnaní som so slovinanským výrazom *breznica* = Sumpfwiese. Na to p. Pastrnek: „Spisovateľ necituje všbec žádného pramene a proto nelze mi „*breznica* = *Sumpfwiese*“ kontrolovat. Avšak mám o tom pochybnosti. V starších slovničích slovinanských nacházím totiž jiné slovo. O. Gustmann (Deutschwind. Wörterb. 1789) má: *Sumpf berezhina* = berečina, *sumpfig berezhinast* = berečinast; A. J. Murko (Deutsch-slov. u. slov.-d. Handwörterb. 1833) má těž v slov.-ném časti: *berezhina* f. coll. ein sumpfiger Ort. Slovo „berečina“ (*locus palustris*) je doloženo i v srbo chorv. a pochází od mad. *bereg*. (Srv. Akad. rječ.) Co se týče miestního názvu „*Breznica*“, jest znám i v Čechách: Březnice f. ves u Bechyně a j. Všebec je miestních jmen, od slova „*bříza*“ odvozených, ve všech slovanských jazyčích veliké množství.“ (Str. 21.) Aké pekné postupovanie je to! Pán professor chce sice môj výraz kontrolovať, ale nenazre do novších, úplnejších slovníkov, ani nie do takých, ktoré vysvetlujú slová slovanské; len do takých, ktoré vysvetlujú slová nemecké... Konečne najde slovo *berežinu* a odvráti pozornosť čitateľovi k nej a ku všeobecnoslovenskej *breze*. Aj na Slovensku sú miestné názvy od brezy, to ja viem, ale v mojom prípade išlo výlučne o významovú shodu slova *brezina* = *Sumpfwiese*. Ja pri každej etymologii velikú váhu kladiem na *význam*. Srov. Kremnicu a kremň!

6) Na str. 79. práce „*Slov. a ich reč*“ som napísal: „Istotne je poludňovo-slovanským pozostatkom aj vkladané á slovenské v mn. genitíve ženských a stredného rodu mien: matčík, sestár atď. po srbsky: majaka (tam chybne: matáka), sestura atď.“ Pánu prof. Pastrnkiho je toto vsuté á v gen. pl. zjavom veľmi zajímavým, ale zistuje, že je to zjav nie všeobecný v slovenčine, ale — dialektický. Ďalej zistuje, že sa vyskytuje aj v chodskom nárečí v Čechách v takýchto a podobných pl. gen.: *sukán*, *stebál*, *vědár* (dla Gebauerovej

Sobrance, Falkušovce atp. je výslova — panská. (Miestopisné názvy na -išče považujú v podrečí z.-ungskom za pomn.: Chlivište, Tarhovište a skloňujú ich: do Chlivišč, do Tarhovišč; bul u Chliviščoch, u Tarhoviščoch, ale podotýkam, že som v najbližšom okolí „Tarhovišč“ počul lokál: u Tarhovišči, čo môže byť však odratou formou lokálu „u Tarhovišči(h), v. 3. b., 88. §.) — Pri vzore „jahňa“ vychodí mn. nom. na -ata: hačata, celata (v jedn. č.: celeca, celecu atp.). Nikdy nepočuješ strednoslovenskej formy na -ence: jahnence; len jahňata. — U prídavných mien býva príponou v samosvojej reči -e pre všetky rody: dobre sinove, dzivki, dzecka; v podrečí z.-ungskom a u osôb ruského pôvodu -i pre všetky rody: dohri sinove, dzivki, dzecka. — Neobyčajným je mn. nom. u zámen *mój* a *náš* = mojo, našo pre všetky rody: mojo, našo sinove, dzivki, dzecka atp. V podrečí z.-ungskom výnimočne počuješ aj ruské formy: tvoji braca m. twojo braca. U zámena *tot*, *toto*, *tota* je nom. pre

mluv. hist., I. 186), a „z dejín rečenej vsuvky“ konečne zistuje aj to, že v srbsko-horváštine a „teprve v XIII. a XIV. storočí proniklo“ a takto končí: „Múžeme za týchto okolností hali, že ono vkladné a v slovenštine jest pozostatkem z doby jihoslovanské? Zajistie nikoli! To je veľké farisejstvo, p. professor! A sice: 1) Čo do slovenskosti často je vyhodné práve to, čo sa objavuje všeobecne, ale vniklo zo spisovnej reči, vyvinutej na základe sesterskej reči českej. Čo do slovenskosti vzácné môže byť práve to, čo sa zachovalo slovanského v dialekте. 2) Pán prof. Pastrnek vie dobre, ako professor českej univerzity, že sú *Chodovia* nie organickým doplnkom českej národnosti, ale *jij* umelým prírastkom. Chodov vlastne osadili v Čechách, ako hraničiarov. Porov., čo je v článku „Chodové“, v odseku „Dějiny“ v Ottovom Slovníku Naučnom. Že oni majú pl. g.: sukán atp., z toho tedy nenasleduje, že sú také pl. genitív: v reči českej, ale nasleduje to, že Chodovia dostali sa ta zo stredu Srbohorvátov, Slovincov — alebo Slovákov, u ktorých sa vsuvka a vyskytuje. Toto je logika človeka, ktorý chodí po pravej ceste a nechce pozornosť čitateľovu odvádzat na cesty krivé. Konečne po 3) To na veci nemení, či v srbsko-horváštine len v XIII. alebo XIV. storočí prenikla vsuvka -a- alebo už skorej. Tu ide o zistenie skutočného stavu, že vsuvku a v pl. g. majú menovaní podľahajší Slovania a — Slováci. Iní Slovania nie.

Ale p. professor sa neuspokojil odvracaním pozornosti čitateľovej od skutočného stavu, *on sa neštíti zamieňať v mojich výpovedach podstatné reči, aby skrátiť doveru čitateľa v moje slovanskorečové vedomosti.*

V svojej práci „Slováci a ich reč“, na str. 76—77 napísal som toto: „Nechcem tu vyslovit posledné slovo, iba chcem vo všeobecnosti poukázať na to, že sa pomocou juhoslovanských jazykov často dajú objasniť všelijaké také názvy slovenské, ktoré sú už temene terajšiemu počeštenému pokoleniu *Hričov*: v srb. gric = fels, felsiger hügel, steile; *Litava*: v srb. lit = steiler felsen; *Strečno*: v arbštine strečan = štastný; *Piščany*: v arb. peščan = piesočnatý; *Lučatin*, *Lučiná*, *Lučenec*: arb. luč = jedlá, jakoby: Jedlatín, Jedlovná, Jelenec; *Krpečany*: v slin. krepel: holzstück, z počiatku muselo tu byť skladisko na plavené drevo; vrch *Kleč*: v slin. kleč = felsenklippe i stromschnelle; *Klačany* sú istotne v spojení s „kleč“, to dosvedčuje aj ich madarský názov Kelecsény, kde sa pôvodnejšia blúška zachovala atď. Ale sa môže niekomu

všetky rody: *tote* v samosvojom nárečí, — a *toti* v podrečí z.-ungskom a u osôb ruského pôvodu dosťačne neposlovenčených. Číslovka *dva* je pre všetky rody. V. na str. 503.

13. *V gen. mn. č.* býva príponou *-och* a to bez ohľadu na rod podstatných mien: od *chlopoch*, *kraľoch*, *ženoch*, *kravoch*, *hačetoch*, *koscoch* atď. Táto prípona je novšieho pôvodu. Pastrnek hovorí o nej: „*-och erscheint im Osten, wohl unter dem Einflusse der pron. und zusammengesetzten Decl., auch als Genitiv resp. Accusativ*“ (Beitr., 98.) Dosiaľ počuť ešte aj genitívy: „*Na tišic mil žemi*“ (Bert., tu 281), „*keľo hodzin?*“ V miestopisných názvoch dosiaľ temer výlučne vládnú starobylé genitívy: (z) Beharovc, Batizovec, Vojkovec, Vitkovec, Baldovec, Krivjan, Lipjan atď. Zo Zemplínskej a z Ungskej: (do) Hr'adok, Komarjan, Ohradzan, Dvorjanok; (do) Jenkočec, Jeňačovec atď. — V Zemplínskej a Ungskej a na území samosvojho nárečia u osôb ruského pôvodu kladú namiesto prípony *-och* príponu *-ov*: chlopoū, kraľoū, ženoū, koscoū (spis. kostí!).

pozdať, že som tých niekolko príkladov len tak horko-fažko sosberal z tisícov a tisícov názvov severno-západného Uhorska. Obmedzím sa tedy na úzky priestor jednej obce. Poneváč najlepšie poznám svoje rodisko, obmedzím sa na jeho chotár a na tamojšie nárečie. Vo Zvol. Lúpci popri názvoch všeobecne známych, ako Bukovinka, Jablonka, Dúbrava, Laz atď. ješ aj niekolko takých názvov, ktoré si už teraz nikto nevie vysvetliť. Takéto sú: Hore Pútmi, v Rázputí, v Hrmave. Slovo *grm* v juhosl. rečiach: krúh, ker; v slin. *grmovi* = krúhový, krový a *grmorje* = kroví dla Legovej mluv. slovinskej, II. vyd., 94 str.; Hrmovo je tedy krúhami zarastené miesto: Kružina, Kružina, čo sa potvrdzuje polohou Hrmova. Sú to teraz lúky popri Hrone, pred kultúrou všetky také miesta mohly byť len kružinou. Slovo *grm* = *kríh* žije ešte v Zvol. Lúpci a v jej okoli v podobe gŕmáň. Takto sa nazýva nevyrastená, zakrpatená v rastení slivka; tedy taký slivoň, ktorý štopením nevysteboval sa v strom, ale zakrpatel a ostal krúhom, krom. Aj ovocie takého nepestovaného slivoňa sa menuje *grmáňom*, ktoré meno prešlo na označenie zakrpatelého, nevydareného ovocia slivkového vôbec. *Ked sme takto povinuť uznáť, že je Hrmovo pôvodu juhoslovanského, oprávnení sme takýto pôvod privlastniť aj názvom Rázputie, Hore Pútmi napriek tomu, že slovo pút poznáme aj z češtiny. Slovo razputie dosiaľ značí u Juhoslovianov: rozcestie, a Hore Pútmi = Hore Čestami*.

Každý človek, ktorý nestranne súdi, vidí, že som sa ja o názvoch *Rázputie* a *Hore Pútmi* podmienečne vyslovil: „*Ked sme takto povinuť uznáť, že je Hrmovo pôvodu juhoslovanského, oprávnení sme takýto pôvod privlastniť aj názvom Rázputie, Hore Pútmi*“. To znamená, keď je zpomedzi menovaných troch názvov v jednej obci (Hrmovo, Rázputie, Hore Pútmi) jedon názov pôvodu poludňovo-slovenského, oprávnení sme aj druhým dvom privlastniť taký pôvod, hoc by sa ony daly (druhé dva názvy) aj z iného slovanského jazyka objasniť. A ako sa v tej veci zachoval p. Pastrnek? *Zreferoval obzvlášť uvedenej mnou osnovy vypustiac najdôležitejšie miesto, podmiňujúce moje istenie, a napísal: „Při názvach „Hore Pútmi a v Rázputí“ nemôže byť ťači o pôvodu juhoslovanském, jelikož „pút“ (via) jest slovo všeobecné slovanské“.*

V osnote, ktorú som hore uviedol so strany 76.—77. práce „Slov. a ich reč“, spominam miestopisné názvy: *Hričov, Litava, Strečno, Pieščany, Lučatín*,

hačetoū atp. Ale v miestopisných názvoch, v. hore, aj na území z.-ungského podrečia zachovaly sa bezpríponové genitívy.

14) *V dat. mn. č.*: Nielen mužského rodu podstatným menám, ale všetkým bez rozdielu rodového pridáva sa prípona *-om*, t. j. nielen chlopom, ale aj ženom, ulicom, dlaňom, koscom, hnízdom, plecom, vešľom, hačatom atd. Olaf Broch uvodí príklady aj na príponu *-am*: cerkvam, môže byť z cirk. reči; krevam, toto slovo nemá vôbec mn. čísla; uvodí koscam popri koscom = spis. kosčam; ba uvodí *-am* aj pri mene muž. rodu: nochcam + nochtam = spis. nechtem. (Vidz „*Stud.*“, na str. 52—54.)

15) *V lok. mn. č.*: Ako je v dat. prípona *-om* pre všetky rody, tak je v lok. prípona *-och* tiež pre všetky rody: (o) chlopoch, ženoch, dušoch, koscoch, vešloch, hačetoch. V podrečí z.-ungskom a u ľudí nezahladeného ruského pôvodu počuješ aj príponu *-oū*: (o) chlopoū, ženoū, hačetoū atd. Olaf Broch má temer výlučne túto príponu z obcí Falkušoviec a Dubravky, v. „*Studien*“, str. 47 a nasl. Ja som počul v Ceplici: „Chodzime na nohou“.

Lučivná, Lučenec, Krpelany, Kleč, ako také zpomedzi miestopisných názvov, ktoré sú už temné svojim významom terajšiemu počeštenému pokoleniu, a ktoré sa dajú objasniť pomocou poludňovo-slovanských jazykov... Ale som určite spomenul, že pri tých etymologiach nevyslovujem posledné slovo, že chcem iha vo všeobecnosti poukázať na vec... A čo p. Pastrnek? On zamlčal toto dôležité moje osvedčenie, a moje všeobecné poukázanie na možnosť: prijal za „posledné moje slovo“ v tej veci. Pravdaže tým oblaňčil svoju obranu. Ale čo je lacný, nie je vzácné! S podobného stanoviska, ako hore uvedené, posudzovať treba aj etymologie miestopisných názvov z okolia zv.-lupčianskeho, menovite názvov: *Moštenica, Brdo, Breznica, Čremošno, Kalište, Hrochot, Kremnica*. O niektorých, ktoré sa dajú odvodiť aj z iných jazykov slovan-ských, bude treba rozhodnúť úhrnkovite, totiž až potom, keď z jednotlivých etymologii dostatočne vysvetne poludňovo-slovanský charakter pôvodnej národnosti Slovákov.

Keby bol milovníkom frás, vyslovil by sa takto: Pre teóriu poludňovo-slovanskú je to dobrým znamením, že jej odp' rea p. prof. Pastrnek za potrebné užnal sostúpiť s pravej cesty, a miesto dôvodenia snažil sa 1) odverať pozornosť čitateľov od skutočného stavu, a 2) zamľčovať v mojich výpovedach podstatné veci. Ale mne nejde o frásy, len o vec. Prizrime sa zblízka tomu, čo je v recensii vecného:

P. prof. Pastrnek do 9 bodov sradil svoje kritické poznámky (v recensii str. 14—23) na moje istenia. Vidzme ich poriadkom:

1) Na str. 76 svojej práce „Slováci a ich reč“ napísal som: „Slováci majú ešte dosiaľ vo svojej reči dôkazy toho, že neboli pôvodne haluzou západno-slovanskou. Dosiaľ zachovali formy: nesiem, viedem, pijem, šijem atd., ktoré nachodíme iha u Juhoslovanov“. Inde (na str. 84) zaš: „Reč Slovákov obtáčajú trojaké slovanské reči. Od západu česká, od severu polská, od východu rusínska. Vo všetkých týchto slovanských rečiach vyznieva v istých slovesách 1. os. prítomného času od nepamäti na nosovku alebo na jej striednicu *-u*. V poľstine: pijem, žijem; v čestine: piju, žiju; v rusínštine: pijem, žiju atd. — Len v našej reči od počiatku: pijem, žijem atd. Túto starobylú slo-

16) *V inštr. mn. č.* býva z pravidla u všetkých podstatných mien *-ami*: chlopami, ženami, hnízdami. Tak po celom území. Ale počuť často aj *-mi*: s chlopmi, očmi atd. V podstate rovná sa východné nárečie spisovnej reči, v. v „Rukováti“ 113. §. — Naproti tomu v skloňovaní prídavných mien a podobno skloňovaných zámen stále sa zjavuje prípona *-ima* v protive so spisovnou *-imi* (*-ymi*): s dobrima chlopami, s božima sinami atd. Podobne: s tima mojima chižama. Povie sa s *ňima*, nie s *ňimi*. (Olaf Broch uvodí popri prípone *-ima* aj príponu *-imi*; počuť ju výnimocne.)

Časovanie.

17) V neurčitku je príponou *-e* (m. *-f* v spis. reči, Rukováť 151. §). Tedy piť, robiť, rozumec atp. Ale v podrečí z.-ungskom a u osôb nezahladeneho ruského pôvodu často počuješ ruskú príponu *-ti*: piti, robiti, por. 52. §-u 8. bod.

18) Príponou čin. príč. minulého je v jedn. č.: *-ł*, *-ło*, *-ła*; v mn. č.: *-li* pre všetky tri rody. — V podrečí z.-ungskom vy-

vanskú formu majú ešte Slovinci a Srbi-Horvati. *My sme nemohli dostať tú starobyľu formu od slovanských národov, ktoré nás obtáčajú, — lebo jej této národy nemajú. A nemaly jej té slovanské národy ani pred tisíc rokmi, lebo pred tisíc rokmi boli už slovanské reči v podstate také, jaké sú dnes*“...

Pripomni si tu výrazy „*v istých slovesách*“, „*od nepamäti*“, a vetu „*lebo pred tisíc rokmi boli už slovanské reči v podstate také, jaké sú dnes*“. Vídet z týchto uvedení, že hovoriac o prípone *-m* nesahám hlbšie od jedného tisícročia a že predpokladám, čo predpokladajú aj iní novovekí jazykozopystci, že slovanské reči pred tisíc rokmi boli už v podstate také, jaké sú dnes. Hovoriac o starobylosti foriem na *-m*, opakujem, nezasahoval som v dejiny hlbšie od jedného tisícročia. Nie tak p. Pastrnek. On sa zachytil do prívlastku „starobylé“ a, na str. 15—16, odvolovalajúc sa na svoje poznámky v „Beiträge“ a v „List. Fil.“ z 1898, 227—228, rozložil vec, dla čoho sú starobylé formy té, v ktorých sa vyskytuje nosovka alebo jej striednica, ale nie formy na *-m*. V Beiträge na str. 7172 povedal: „In der Conjugation lautet die I. sing in allen Verbalklassen auf *m aus: nesiem* etc. Das slowakisches stimmt darin mit dem gegenwärtigen Neuslovenischen und Serbischen überein, während die übrigen slavischen Sprachen die Reflexe des Altslovenischen ... bewahrt haben... Man pflegt diese Erscheinung auf sprachvergleichendem Gebiet als einen eclatanten Beweis anzusehen, dass einige wenige Muster (vém, dam, jamt, jesm und imam) genügen, um die Gesamtheit von Formen gleicher Kategorie umzugestalten“. Dla p. professora všetky prípony na *m* sú pozdejším úkazom m. nosovky alebo jej striednice a povstaly *analogiou* tak, že národy tisíce a tisíce slovies všetkých vrství, ako na kontraktuálne dohovorenie, počaly skloňovať podľa piatich slovies: viem, dám, jem, (je) som a mám... Dla p. Pastrnika menovaní poludňajší Slovania, až Slováci takýmto spôsobom dostali svoju príponu *-m*. Poludňajší Slovania na svojich terajších bydliskách, Slováci na terajších svojich bydliskách bez všetkej organickej príčiny. Veríme na svete aj v podivnejšie zázraky... Mne ide pri tejto príležitosti výlučne o shodu reči Slovákov s rečmi menovaných poludňajších Slovanov, a túto shodu — neodtajil ani p. Pastrnek. Už v Beitr., vidz hore, napísal, že má slovenčina

slovuje sa tvrdé *ž* po rusky, menovite v Zemplínskej z pravidla tak, ako je to rečené v 52. §-e, 4. bod, a); v Ungskej, ako je rečené tam pod b) a c), t. j. v Zemplínskej *ž*, v Ungskej *v*, *ü*.

19) Ohýbacie prípony slovesné sú: v jedn. č.: 1. os. *-m*, 2. os. *-š*, 3. os. — (za stara *-t*); v mn. č.: 1. os. *-me*, 2. os. *-ce* (m. spis. *-te*) a 3. os. — (za stara *-nt*). Porov. 149. § Rukováti. O nich treba této veci vedieť:

a) Prípona 1. os. jedn. č. *-m* pridáva sa bez výnimky všetkým slovesám v prítomnom čase oznamovacieho spôsobu, ale len v nárečí samosvojom (a v podr. lučivnianskom), naproti tomu v podrečí z.-ungskom a na priestore samosvojho nárečia u osôb nezahladeného ruského pôvodu počuješ ruské formy slovies, ktoré s nepatrňou výnimkou, vidz v 52. §-e 9. bod, vychodia na *-u*: (ja) *pletu*, *peku*, *znaju* atp. m. foriem v samosvojom nárečí: (ja) *płecem*, *pečem*, *znam* atp.

b) Prípona 3. os. jedn. č., až na nepatrné výnimky (v. 149. § Rukováti), zmizla, hovorí sa: (on) *pije*, *robi* (za stara: (on) *pijet*, *robit*). To sa srovnáva s ostatkom slovenčiny. Ale v podrečí zempl.-ungskom, a u osôb nezahladeného ruského pôvodu aj inde, počuješ dosiaľ staršie formy: (on) *pijet*, *robit*; i s mäkkým *-f*. To sú nie

v 1. os. prít. času vo všetkých vzoroch časovacích *-m* a *že* v tom srovnáva sa so slovinčinou a srbskou. A uznal aj v spomínamej recensii (str. 15), že čo do prípony *m* „uherská slovenština pripojuje se tu k obéma jihoslovenským jazykám, totiž slovinštine a srbo-chrvatskine“. Shodu tedy netají.

Prípona *-m* je zo všetkých znakov slovenskej reči najhlavnejším a najcharakterističnejším. Mobli sme súviest v prvých stoletiach posledného tisícročia, aspoň mestami s poludňajšími Slovanmi, ale oni po oddialení sa našich predkov zpod vlivu ich reči nemohli nám už sprostredkovať takú rečovú vlastnosť, ktorá by prenikla celé teleso Slovákov a ktorá stala by sa najcharakterističnejším znakom našej reči. To, čo jazyk naš charakterizuje, museli sme si tedy zachovať z predtisíceročného spoločného majetku rečového s poludňajšími Slovanmi. Keby naši predkovia, čo do reči, nie s poludňajšími Slovanmi boli bývali jedným telosom, ale s Poliakmi alebo s Čechmi, nebola by sa v našej reči vyvinula prípona *-m* v slovesách *nesiem*, *pijem* a podobných, ale by sme boli zostali pri formách poľských a českých (*piję*, *piju*), čo je tým pravdepodobnejšie, že Poliaci spoločensky v prvých stoletiach a Česi kultúrne v posledných piatich stoletiach silne zasahovali do útvaru reči slovenskej.

2) Formy dobrá diefa, staró víno atp. srovnal som s poludňovo-slovan-skými *dobro vino*, *staro vino*. P. Pastrnek odvolaal sa na to, že srbské tvary majú dôsledne to o: žútó (= žltá), gen. žútóga (= žltého), dat. žútómu (= žltému) atď. Že je v srbskine dôsledne ô z o-je. A proti tomu postavil nedôslednosť v slovenčine: dobrá, -čho, -čnu atď., v nom. a akk. ó z o-je a v iných pádnoch české é z o-je. P. Pastrnek vychodiac so stanoviška, že je slovenčina nárečím českým, vo všetkých zjavoch, ktoré sa češtine protivia, hľadá vysvetlenie v analogii. (Tak bolo aj pri formách: *nesiem*, *pije-n*.) V tomto prípade je vraj dobrá „przdejší zména náreční podľa sklonovacie koncovky jmenné dělo, polo, srdečo, a s pôvodnou dĺžkou sklonovania složeného“. Ked sa zmení „stanovisko

pozostatky zo staršej slovenčiny; to sú ruskosti. Porov. *pripomennutie* na str. 86.

c) V 1. os. mn. č. počuješ popri prípone *-me* aj príponu *-ma*: *robima* m. *robime*, v. na str. 121. a 152.

d) Prípona 3. os. mn. č. zmizla, hovorí sa: (oňi) *chvala*, *pľetu*, *znaju* atp., ale často počuješ v podrečí zempl.-ungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu aj inde ruské formy: (oňi) *chvalať*, *pletuť*, *znajúť* atp. Koncové *-t* býva i tvrdé, por. v 52. §-e 10. bod.

20) Ku vzoru „*držať*“. Neurčitkový kmeň slovies tohto vzoru vychodí na *-e* (m. *-a*): *milčec*, *bežec*, *kričec* atp.

21) Ku vzoru „*tretiť*“. V niektorých slovesách objavuje sa poľská forma čin. príč. minulého, tak na pr.: „*Kasperečka utarla sebe oči*“ (Straš. 31). Také formy sú: *umarla*, *požarla*, *odarla* a iné. (Slovenské formy by boli: *utrela*, *umrela*, *požrela*, *odrela* atd.) Vo forme muž. rodu prípona *-l* odpadá pre oblahčenie výslovy: (on) *umar*, *požar* atp.

22) Ku vzoru „*robiť*“. Čin. príč. minulé znie: *robel*, *robeļo*, *robeļi* miesto očakávaných: *robil*, *robilo* atd. Podla Šemberu, v. tu na str. 116, je v Zemplínskej už v kmeni neurčitkovom *-e*: *robeć* (m. *robic*). Ja o tom neviem. — V 3. os. mn. čísla popri

vedy“, môžu ľudia vidieť vo formách „*dobrō*“ pozostatok z poludňajšej slovenčiny a vo formách „*dobreňo*“, „*dobreňu*“ — vliv poľský alebo český.

3) Za možné som uznal, že sa pôvodom poludňovo-slovanským objasní všeľičo aj v hľáskosloví slovenskom, tak menovite i ten chaos, ktorý vidíme pri dlhých a krátkych slabikach v slovenčine. V slovenskej mluvnici z pravidla sa zachovávajú české pravidlá o dĺžení, menovite v skloňovacích prípôsach. V živom jazyku je hotový chaos. Chybne som sa mohol vyslovíť, že slovenčina pôvodne, tak ako poludňovo-slovanské reči, nerozoznávala dlhé a krátke, ale prízvukované a neprízvukované slabiky; ja som cele iné mal na myсли. Mal som vlastne na myсли, že slovenčina mala pôvodne taký voľný prízvukovací systém ako poludňovo-slovanské jazyky, a spolu s tým aj dĺžiaci systém odchyľív od českého, lebo prízvuk má vliv na dĺžisie alebo kratšie vyslovovanie slabiek. P. prof. Pastrnek v tejto veci riekoł: „Pečlivý popis a rozbor kvantity v češtine a slovenštine, jakož i ve všech nářečích československých rozptýlí též onen „chaos“, o némž p. dr Czambel mluví. Ale dôkazú pro jeho jihoslovanskou hypotézi mu výklad kvantity slovenské neposkytne“. Uvidíme.

4) O vsuvke á v pl. g. (sestár) bola reč vyššie.

5) O tom, že v slovenčine niesie západno-slovanského ſ (pol. rz), vyslovovaného asi ako *rž*, *rš* (dobrže m. slen. *dobre*) napísal som: „U mňa aj nedostatok západno-slovanského ſ (rz) dostatočne dôvodí, že je naša slovenčina pôvodne nie západno-slovanskou rečou. To na veci nemení, že sa toto západno-slovanské ſ neskoršie vyvinulo z mäkkého *rj*. Inklínaciu k ſ museli mať západní Slovania už od dávna. Naproti tomu Slováci tejto inklinácie nemobili mať vo svojom *rj* (rieķa), keďže sa z neho nevyvinulo ſ, ač tomu boli všetky okolnosti a pomery priažničné, zvlášte za posledných 500 rokov“ („Slov. a ich reč“ 79). Na to p. Pastrnek odpovedal: „Naprostý nedostatek mäkkého ſ

„(oňi) robja, ňepusca“ zjavujú sa aj formy: „(oňi) robju, ňepusec“. Jedon prispievateľ p. Pastrnka poznamenal, že „v tom väzí jediný rozdiel medzi spištinou a Šarištinou“, lebo že v Šariši vyslovujú: robju, hutoru (Slov. Pohl. z 1893, 434). Zistil som aj ja tento rozdiel; vo V. Šariši hovoria v takých slovách s príponou *-u*, v ktorých Poliaci východoslovenského územia mávajú *-um*. Po pol.: oňi ňepuscum, tedy: oňi ňepuscu; *u* z nosovky *um*.

23) Ku vzoru „*minút*“. Z dvoch neurčitkových kmeňov spisovného jazyka, ktoré má pre dvojaké formy čin. príč. minulého, vidz v Ruk. 166. §, 4., v úžitku je len zosilnený kmeň, t. j. tvorí sa čin. príč. min. takto: *tarhnuł*, *śahnuł*, *pocahnuł* atp. Nikdy nie: *tarhol*, *śahol*, *pocahol* atp.

24) Ku vzoru „*nies*“. Časté sú takéto formy čin. príč. min.: (on) *ňes*, *priňes*, *moh + muh*, *spomoh + spomuh*, *pek + upek* atp. Ku formám *ňes*, *pek* priradujú sa aj: *ňis*, *pik*, *hoc* je v nich nie *z*. Ku *ňes*, *ňis* aj *priňos*, *priňus*. Po pol.: *niosł*, *prípona -ł* sa nevyslovuje pre obľahčenie výslovnosti. Považujem za poľskosti této a podobné formy.

v náťerečných uhersko-slovenských budil vždy pozornosť a byl posledný týž uveden od prof. Florinského ako dôkaz samostatného postavenia slovenštiny vtedy češtine. Vyložil jsem v Listech filol. 1898, 220, že *r ani v češtine není původní, nýbrž že se tu stalo obecným teprve od sklonku XIII. anebo od poč. XIV. stol.* Spisovateľ vyjadruje sa opatrně. Uznává, že západno-slovenské *r* vyuvinulo se později, vidí základní rozdíl uherské slovenštiny v tom, že neměla od počátku žádné náklonnosti k měkkému *r*. A o tom nelze pochybovat. Aršák tento nedostatek náklonnosti není žádnou bezpečnou známkou původu juhoslovenského, protože stejným právem může poražován býti za rys — ruský. (Str. 19.)

6) V „Slováci a ich reč“ na str. 80 hovorím: „Poukázal som na to, že sa na pr. v Zvol. Eupre dobре zračí juhoslovenský pôvod Slovákov. Vráťme sa tedy do Zvol. Eupre. Tu sa pravda už vrávi, v mestečku, *śidlo*, *sadlo*, *sedlo* atď., tedy spôsobom západnoslovenským, ale ešte dosiaľ menujú isté pole: *na Selci*, na dôkaz toho, že pred početním svojho hľaskoslovia vyalovovali: *śilo*, *saló*, *selo* atď., ako sa to dosiaľ deje v zachovalejších súseďných obejach na pr. v Priechode alebo v Podkoniciach. Hned pri Eupre sú *Selce*, dedina. Všetky tieto ukazý sa dobre shodujú s hypotéhou juhoslovenskou. Ako je vo Zvol. Eupre, tak je v ostatnom stredku slovenskom. Formy: *śilo*, *saló*, *selo*, sú staré, v menách obej a honov zachované: naproti tomu formy *śidlo*, *sadlo*, *sedlo* sú nové, iba v spisovnej reči a u mešťanstva v úžitku“. Pan prof. Pastrnok pomohol si práve tak, ako v predchádzajúcim bode, hovoríac: „Vysouvaní d pred l není obmedzeno na jazyky juhoslovenské, nýbrž plati stejne ve všech náťerečných ruských. Proto nemohou ony dosud jen ojedinele doložené prípady v náťerečných uhersko-slovenských byť oporou teorie jihoslovenské, nýbrž mohou náležeti týž mezi rysy ruské“. (Str. 19 20.)

7) O stanovisku, jaké som zaujímal naproti uvedeným mestopisným názvom, vidz hore. Nevyslovil som sa v tej veci konečným koncom v Slov. a ich reč.

25) Dôležité je sloveso „byť“, ktoré sa dvojako vyslovuje: *bic + buť*, v. na str. 485 pod *bic II*. Neurčitkový kmeň je *bī-* (z *by-*), ale čin. príč. min.: *buł* (okolie Prešova a na východ ztade), *boł* (Spiš, Abaujská). *Výnimočne*, po okrají užšieho územia, počuť aj *bił* (od pol. rozhrania), *bouł* (Ceplica), *buol* (Papin). Počul som *buł*. Od kmeňa *jes-* počuješ té najrozmanitejšie podoby, menovite v 1. os. jedn. čísla. Spisovné *som* (m. *jes-m*) je zjav novší, zvlášte v samosvojom nárečí sa ujíma. V podrečí z.-ungskom m. spis. *som* počuť: *mi, śmi (źmi)*: „už *mi* skończył“, Seč.; „śedzem roki jak *mi* dostáu križ (medailu)“, Dluh./Cir.; „daŭ *źmi*“, Sobr.; „list *źmi* nośil“, Hum. Počuť této formy aj na priestranstve samosvojho nárečia: „ja mam vichodki a tak *mi* řehoden z vlasného zarna mleč“, Giralt., por. posledné vypočatie 71. §-u. Porovnávam této formy s nasledujúcimi: „Nebuj sé... (ja) ješ dobrí ľevek“, Straž.; „(ja) tam *jes*“ volani“, Komar. Nazdávam sa, že sú podoby *mi, śmi (źmi)* a *ješ (jes')* otrelými pozostatkami formy *jesmu*. V osnove z M. Slavkova, v. tu 452, čítať: „(Jo) teraz *jest* morsko šviňa“. To môže byť otrelé z podoby poľskej *jestem*. — Podoby *mi, śmi (źmi)* prilučujú sa často ku čin. príč. minulému: *bułmi, robiłmi, bułzmi, robiżmi* atp. V po-

8) Zo Zvol. Lúpče som uviedol niekoľko frás, srovnávajúc ich s podobnými poludňovo-slovanskými. Také sú „zaobalíť sa“ s čím, „mŕle mu sedia na kožke“ a „srdece mu pišťi“. Pán prof. nebol spokojný s mojím výkladom slova „zaobalíť sa“, a preto výklad neuznal správnym. Presvedčím ho o svojej pravde *priamym svedectvom*. Barle v „Let. Mat. Slovinskej“ z 1893 na str. 22 udáva: „Obáliti, -im (Krupa): to tebi že obáli — tega ti je že dostí“, t. j. to tebe už dostáci — toho ti je už dosť, tedy úplná významová shoda s výrazom slovenským! — Že je *mŕleti* — schwach brennen, to ani p. Pastrnek netají. — Či je vo fráse „srdece mu pišťi“ prenesený význam slovesa srb. pišati alebo nie, to nemení na skutočnom stave veci, že sa slovenská frása dá vysvetliť významom srbského slovesa.

9) To, že Slováci svoju reč menujú *slovenskou*, ako na pr. Slovinci, nepokladal som *samo o sebe* ani ja za dôvod. Netreba tedy o tom reči šíriť.

Kto vecne pozerá na spor, napriek zahaľovacej a zamlčovacej metode p. profesora Pastrníka, zistí,

- 1) že sa reč Slovákov od rečí západnoslovanských delí: nedostatkom *i*, staršou grupou *lo* m. novejšou *dlo* (*salo* m. *sadlo*).
- 2) že sa reč Slovákov shoduje s rečami poludňovoslovanskými, menovite so srbsko-horvatskou a slovinskou:—

formou: *nesiem, pijem*;
formou: *dobrō dieľa, starō víno*;
vzvukou *á* v pl. g.: *sestár, maták*;
slovom *toplí*, zachovanom v starších miestopisaných názvoch;
slovom *grm*, zachovanom v názve *Hrmovo* a v odvodenom *grmáň-grman*;
slovom *gríč*, zachovanom v názve *Hričov*;
slovom *zaobalíť sa*.

dobách „bułmi, robiłmi“ výdavajú jazykozpytci len osobnú príponu *-m*, applikovanú tak ako na pr. v týchto poľ. výrazoch: *byłam*, *robiłam*. Olaf Broch, ktorý sa na samom mieste učil východoslovenskej reči, napísal v Studien, na str. 63, že vo vete „*dva dni mi niejíd*“ vidí napodobenie „uhroruského“ výrazu „*dva dni-m* ne jiū“. Na str. 67 tamže uvodí výrazy: „tu me šicki“, „tu me tromi“ a poznamenáva o *me*, že „nur in enklitischer Verbindung mit anderen Vörtern“, a o výraze „*tusce šicki*“ dokladá, že „in-derselben Weise gebraucht wie *me*“. Jasne vysvitá z príkladov, že je *me* užité m. *sme (zme)*. — Na celom území je zvykom, že minulý čas tvoria aj bez pomocného slovesa, t. j. hovoria: ja bul, ti bul, mi robili, vi robili atp. (V spis. reči je to bežné len v 3. os.) Sponové sloveso „*był*“ sa tiež zamlčúva: ja človek, on pohan, ti hladni atp. — Konečne treba podotknúť, že uhorskí Rusi takto časujú *byf* v prítomnom čase: Jem, jes', je (+ jesť); sme, ste, sut (+ súf). (Porov. Hnatiuk, Rusini priaš. eparch., 23.) I této formy počuješ v podrečí z.-ungskom a u osôb ruských, ktoré sa po slovensky dobre nepriučily.

III. Výbojná sila východoslovenského nárečia.

91. §. Ktokoľvek hlbšie nazrel do rečových pomerov východoslovenského územia, vie, že je reč východných Slovákov na výboji. Vladimír Hnatík je presvedčený o tom, že sú všetci východní Slováci ruského pôvodu, že sú poslovenčení Rusi. „Denacionalisácia

Pán Pastrnek vidí vo formách: *pijem*, starô víno, *sestar* pozdejší vývoj na pôde terajších bydlisk Slovákov, zapísanený — analogiou. O forme *pijem* som povedal svoju mienku, prečo ju treba poklaňať za spoločný majetok Slovákov s poludňajšimi Slovanmi. Ak je táto mienka opodstatnená, ja som o tom presvedčený, že je, — aj v ostatných shodách formálnych treba hľadať podobný pôvod. Pri slovách *topli*, *grm*, *grič* ani p. Pastrnek netají shody a pri slove *zaubaliť sa s trochou* — byť dosť čoho, je shoda významová nad všetku pochybnosť doložená. Ked ide o riešenie otázky, či Pulhari bývali pred príchodom Madarov na Potisi a až po Pešť, odvlovlávajú sa spisovatelia a dejopisci na ojediné meno „Pešť“, vidiac v ňom bulharskú formu našej „peci“. Tu jest viac dôkazov pre samostatnosť reči slovenskej v rodine slovanských jazykov, a pre hypótesu poludňovo-slovenskú tiež, ale bez obalu vyznávam, že by sa neboli vyslovili za poludňovo-slovenskú hypótesu, keby neboli mal dôkazov o veľa viac. Tu som sa obmedzil na zopakovanie tých niekoľko prípadov, na ktoré som mimochodom poukázal vo svojej práci „Slováci a ich reč“. Islo mi výlučne o to v týchto poznámkach, aby vec objasnil s tej strany, že p. Pastrnek ničím nepodverátil vo svojej recensii podstatu toho, čo som povedal o pôvode Slovákov a o samostatnosti ich reči v rodine slovanských jazykov, lebo zláhčovanie skutkov a ich významu nie je podverátením skutkov.

(Rusov v prospech Slovákov) postupuje veľmi skoro i za jakýsi čas nebude už podkladu pripočítovať „Sloviakov“ k „Rusinom“, len ku Slovákom“, takto horekuje v „Rusini priaš. eparch.“ (na str. 12. v pozn.). Je to pravda náhľad svojou podstatou neoprávnený, napokolko sa poťahuje na veškerenstvo obyvateľov východoslovenského územia užšieho, ale čo sa týče gr.-katolíckej čiastky obyvateľstva toho územia — ospravedlnený.

Olaf Brock opisujúc „nárečie Sotákov“ na základe reči, jakou sa hovorí v Koromli, v záverečných úvahách nielen to zistil, že je opisované ním „nárečie“ skrz na skrz poslovenčené, ale aj to, že sa vlny poslovenčovacieho prúdu nepristaviteľne pohybujú na východ („Weitere Studien“, 100—104). Opisujúc vravu obcí Falkušovce a Dubravky, kde sa hovorí z.-ungským podrečinám, takrečenou normálnou rečou, zistil, že v týchto obciach panuje prúd napodobovať „pański jazik“, t. j. odvykať formám ruským a privykať formám slovenským. (Vieme z tejto práce, že je vzorom týchto foriem okolie Prešova.) Porov. „Studien“, stranu 66—67.

Jonáš Záborský v Let. Mat. Slen.(X., sv. 1, str. 18) vyslovil sa podobne ako Hnatiuk, vari p. Hnatiuka toto pohlo hlásat učenie o ruskom pôvode východných Slovákov. Záborský na uvedenom mieste povedal: „Vidí sa, že terajšie „šarišské“ nárečie je len slovenčinou mocno napustená ruština, teda útvar nie tak dávny. Vec je v tom, že s obracaním v latinstvo boli pravoslávni Rusi poslovenčení“...

V jednej veci srovnávajú sa uvedení spisovatelia; zisťujú, že slovenčina má výbojnú silu na území východoslovenskom.

Čo sa týče výbojnej sily reči slovenskej na pôde poľskej, tú tiež dosiaľ nikto netajil. Všetci Poliaci územia východoslovenského učia sa po slovensky a hoc by ešte ani nevedeli po slovensky, seba predsa i popri svojej poľskej reči Slovákmi menujú.

Vliv slovenský p. R. Zawiliński zisťoval v obšírnejšej práci, ktorú pod titulom „O wpływie języka słowackiego na polskie gwary góralskie“ oznamoval v zasadnutí filologičného oddielu krakovskej akademie, v. „Sprawozdania“ (1899, nr. 4, str. 3—4), ale ktorá dosiaľ, žiaľbohu, uverejnená nebola. V úvode spomína autor rozličných spisovateľov, ktorí už pred ním zaznamenávali mimochodom vliv slovenskej reči na poľských horaľov. Takí boli: Zejszner, Małinowski, Kriński, Kosiński, Stopka. (Vidz referát v Slov. Pohl. z 1899, 428, tam najdeš aj obsah spomenutej práce p. Zawilińskiego).

Pripom. V protive s istotou, že je slovenská reč na výboji na prie-
stranstve východoslovenského územia, najdeš v našej literatúre poznámky
o porušených Slovácoch. Tak Štefan Mišik (v Slov. Pohl. z 1895, 572) na-
písal: „V makovickom okrese (v Šariši) sú dľa šematismu (z r. 1892) i dľa
uistovania najbližšieho súsedu môjho, gr.-kat. farára a č. kanonika zo Zavadky,
porušení Slováci. Možno, že niektorí z nich boli predtým Slováci ev. a. v.,
no teraz splynuli s Rusmi natoliko, že ich už ľahko rozoznat a každý po-
važuje ich za Rusov; či i sami považujú sa za takých, a či ešte i dnes za
Slovákov, neviem“. Nakoľko je tu reč o osadníkoch slovenských, t. j. o men-
šom počte Slovákov uprostred mäsa ruského obyvateľstva (lebo je makovický
okres ruský), je osud tých Slovákov pravdepodobný, lebo je prirodzený. Mišik
(tiež tam) poznámenáva, že o porušených Slovácoch môže byť reč aj v spiš-
skej obci Koščove.

92. §. Kedy sa počala výbojnosť? Dla Jon. *Záborského* je nie
dávna, lebo sa počala „s obracaním v latinstvo pravoslávnych Rusov“.
Dla neho je ona dielom katolíckej cirkvi. Ale máme na území
východoslovenskom užom rim.-katolíckych obcí 429 (s 50%-ovou
väčšinou), a gr.-katolíckych len 91 (s 50%-ovou väčšinou). Nie je
možné, žeby takéto nesmierne veliké „obracanie v latinstvo“ bez
stopy bolo zmizelo v historičnej dobe... Olaf *Broch* sa vyslovil
veľmi nejasne: „Kehren wir zum Schluss noch einmal mit ein
Paar Worten zu dem slovakisirenden Einfluss in Nordostungarn
zurück, so ist es erlaubt zu schliessen, dass er nicht erst von heute
oder gestern stammt. Es ist schon von anderen darauf aufmersam
gemacht, dass er wahrscheinlich schon längere Zeit hindurch ge-
wirkt hat“.

Je pravdepodobné, že pred 500 rokmi boli už rečové pomery
východoslovenského územia *svojou podstatou* také, jaké sú dnes.
Len miera poslovenčenosť bola skromnejšia. Zpred 500 rokov po-
chodí tak rečený výhražný list bardijovského mestského archívu.
Mám pred sebou vydanie mesta Bardijova „Régi érdekes okmá-
nyok sz. kir. Bártfa városa levéltárábol“, I. füz., II. kiadás. List
je na str. 10—11. Srovnal som ho aj s pôvodinou. V Sasinkovom
Letopise bol tiež správne uvarenený, nakoľko som to mohol z pa-
mäti zistit. Tento predpäťstoročný list je najstaršou známostou osnovou
slovensko-ruskej miešaniny a spolu dôkazom, že sa už pred 500
rokmi miešala na území východoslovenskom reč Rusov s rečou
Slovákov. Ruskostami sú v ňom: žadnomu, zolotich (= zlatých),
ve zolute, hordlo (= hrđlo), duloho (= dlho); aj viac ich je tam,
ale nárokom pomlčím o takých, z ktorých by mohla byť polemia.

Pisateľ sa snažil zachovávať formy a slová československé, ale nechybí ani znak východnej slovenčiny „*dzen*“.

Z pred poldruha sto rokov máme vydania kalvínskych kníh cirkevných (v. 80. §), ktoré sú v podstate už takou miešaninou rečovou písané, jaká panuje v takrečenej normálnej reči zemplínsko-ungarskej. Táto miešanina už hotová bola pred poldruha sto rokmi, lebo je dôsledná, z čoho sa smie zavierať, že už dávno predtým minula doba, keď sa výbojná sila východnej slovenčiny uplatňovala počala.

Od slovensko-kalvínskych kníh trochu starším dôkazom slovensko-ruskej miešanosti rečovej je reč osadníkov v Kerestúre a v Kocure, vidz 74. §.

Že obce nezmieňajú svoju reč tak polahky, ako si to niektorí Iudia myslia, o tom nás presvedčive poučuje príklad obce ruskej *Osturne*. Hradszky zná najstaršie meno *Osturne* z r. 1628 (Szepesvm. helysn.), z toho aj takto nasleduje, že táto osada trvá už aspoň — 400 rokov. Obec je so všetkých strán odtrhnutá od ruskej národnosti, so všetkých strán obtočená poľskými obcami. A táto obec v týchto neobýajne fažkých etnografických pomeroch dosiaľ zachovala svoju ruskú národnosť. Tedy ani 400 rokov poľského súsedstva nevládalo túto osadu pozbaviť pôvodnej národnosti ruskej. Takéto prípady sa opakujú aj po užšom území východnoslovenskej reči. Sto a sto rokov trvajú niektoré obce ruské uprostred slovenskej národnosti... Ale sa vráťme do *Osturne*. Dla Mišika „Rusnáci v *Osturni* sú už dávno spoľštení“ (Slov. Pohl. 1903, 374; tiež tu, 1895, 625, písal ešte len to, že je „ich reč popoľštená“). Ale vec sa má inakšie. Obyvatelia *Osturne* vedia ešte po rusky, ale vedia všetci aj po poľsky. O národnosti obce *Osturne* vytrhúvam obraz z besedníc Rominana *Zareliiškého*, ktoré uverejnil v krakovskom „Czase“ (1902). Výletnícku spoločnosť, ktorej členom bol spisovateľ, viedol miestny pleban ku kostolu v *Osturni*. Výletníci očakávali rimsko-katolícky kostol a — našli sa pred grécko-katolíckym kostolom. Nasledoval rozhovor. Výletníci: A więc to chyba cerkiew? Pleban: A, tak; mieszkańcy tutejsi są grecko-katolici. Výletníci: Jakże, przecież wczoraj i dzisiaj, ileśmy tylko rozmawiali z ludem, słyszeliśmy zawsze język polski? Pleban: Ano, tak. Ci, co mieszkają bliżej cerkwi i częściej w niej bywają mówią po rusku, ale z obu końców wsi bardzo rozlegiej, spotykający się z ludnością sąsiednią tylko polską, mówią po poľsku.

Spisovateľ dodáva: Sam ksiądz mówił z nami po połsku, gwarą miejscowością, tu i ówdzie wtrącając formę lub wyraz słowacki czy ruski.

O tom sa nedá pochybovať, že sa výbojná sila reči slovenskej počala veľmi dávno, a že v podstate svojej uplatňovala sa už pred 500 rokmi.

93. §. Z čoho sa počal výboj? Ja sa nazdávam, že sa počal zo zemopisného položenia. Slováci východoslovenského územia užšieho bývali tak, že sa od prírody stali prostredkovateľmi medzi Poliakmi a Rusmi (medzi západom a východom územia), medzi Poliakmi a Madarmi, ako aj medzi Rusmi a Madarmi (medzi polnocou a poludním územím). Okrem toho slovenčina sa vyznamenávala tým, že v celých horných Uhrách mala silné úzadie. Poliak alebo Rus východoslovenského územia, naučiac sa po slovensky, získal si tedy spôsobnosť potýkať sa po celom území východoslovenskom, ba aj po celom hornom Uhorsku. Pred 500 rokmi a dálnejšie, keď nebolo železníc, bola to ohromná výhoda. Ale vedenie slovenčiny po istú mieru poskytovalo výpomoc aj pomedzi Madarov, lebo slovenských osadníkov našli ste všade... a hlavne pomedzi Madarov.

94. §. Oporami východoslovenského výboja rečového sú:

1) Láska panskej vrstvy ku slovenčine, jakej nemá ani ku polštine ani k ruštine. Že sa táto láska vyvinula, to je pravdepodobne zásluhou tej zemopisnej okolnosti, o ktorej je reč v predchádzajúcim §-e, a ktorá poistuje slovenčine prednosť pred poľskou a ruskou rečou v Uhorsku. Teraz nám nech postačí vedieť, že sme dosiaľ oprávnení hovoriť o láske panskej vrstvy ku východnej slovenčine. Páni, i statkárske rodiny, radi rozprávajú po slovensky, „po našim“, „a mi tótnyelvünkön“. Anekdoty sa rozprávajú temer výlučne po slovensky, aj politične. Známe príslovie „Politika paňske huncutstvo“ gróf Julo Andrássy starší uviedol do obehu v politických kruhoch v Budapešti; znajú to príslovie od tej doby aj Madari. O Julovi Andrássymu staršom, keď bol ministrom zahraničia, spievali: „Minister Andrássy hra sé naši-vaši; šlebodi i prava šicki nam prehrava!“ Kto by pochyboval, že je to nie z hlavy — pánov? Ku známej modlitbe jakýsi posmeškár pribásnil: „Od stropkoúskohho prava, od hanušoúskohho chleba, a od sečoúskohho vina — vyslebodz

nas, paňe!“ (Počul som od p. Pundayho v Humennom.) Z prísloví, ktoré si utvorili sami páni: „Ked si ňe Semsey a Peči (= Péchy), nít s tebu co do reči“ (ČMS z 1903, 85) alebo: „Moja Vola a tvojo Roškovjani“ = Moja vôla a tvoja rozkoš (Vola a Roškoviany sú dediny, ČMS 1903, 85). Starí páni sa pamäťajú na anekdotu, ktorá vznikla r. 1848: Prvý pán: „Barz veľka šleboda! Teraz už šlebodno tlačic?“ Druhý (nahluchlý): „Co šlebodno tlačic?“, Prvý: „Knižki!“ Druhý (nahluchlý): „Mniški? Ta to už barz veľka šleboda!“ Podal som aj túto frívlnú anekdotu, lebo ona je neodškripteľným dôkazom toho, že vyšla z hlavy — panskej. Pán si preložil madarský frívlný výraz „nyomni“ do slova; v pospolitej reči tej slovohre ani nerozumejú. Páni východoslovenského územia nielen anekdoty rozprávajú, ku ktorým predmety berú z domáceho života, ale radi aj etymologisujú. Počul som na pr. takúto etymologiu rodinných mien *Bertóthy* a *Berzeviczy* (vyslov: Bertóti, Berzevici): Kraľ Mafaš scel podaric veľa žemi dvom žemjanom. Povedzel jednemu: Ber to ti, ta mu bolo z teho meno Bertóthy. Ale žemjan vziať sebe maľa žemi, ta kraľ povedzel druhemu: Berže v'ic'ij (= Ber-že v'ecej!) a z teho mu bolo meno: Berzeviczy. — Obec *Kurima* vraj takto dostala svoje meno: Kraľ išoł prez Kurimu a to bolo v nedzeliu. Pitał sé Iudzi: Co robice? Ta mu odpovedeli: Nič n'erobima, Iem kurima! (v miestnej vrave: Nič n'erobíme, len fajčíme!). A kraľ: Co, Kurima? A Iudze potom volali valal „Kurima“.

Páni východoslovenského územia dosiaľ neprestali vynášať reč slovenskú nad reč poľskú a ruskú. S Poliakmi a s Rusmi rozprávajú výlučne po slovensky, lebo v rodinách, v ktorých chcú, aby deti vedeli aj po slovensky, berú ku defom len Slovenky, nikdy nie Poľku alebo Rusku. Z tejto vyvýšenosťi slovenskej reči panskými rodmi zpomedzi slovanských rečí opisovaného územia, vznikol u pospolitého ľudu názor, že je reč slovenská — reč panská, v srovnaniu s poľskou alebo s ruskou vznešenejšia, „fajnejšia“, aby sa vyslovil ich vlastným výrazom.

Pripom. Páni východoslovenského územia nielen že radi vyprávajú po slovensky, ale aj veršujú. Podobne ako veršovali na pr. b. Anton Radvánský, B. Szentiványi a iní na nevýchodnom Slovensku. Vyskytujú sa aj tu takí, ktorí rýmovačkami zabávajú svojich priateľov i svoje spoločnosti. Pre svoju knihovňu podarilo sa mi opatrīť viac takých východoslovenských rýmovačiek. Zpomedzi nich rozneri mi obsahom vyniká rukopis „Tajemní Ľisti jisteho Fran-

ciskana, hteri dva hodini predtím jak zemrel, predpovedzel, že na prešovskej turňi sedem razi zastava sa premeňi. Od fratra Benedika“. Rukopis bol vraj písaný v Olomúci 18. apr. r. 1851 Jozefom Skarlosom, a je vraj prekladom z nemeckého. V rukopise sú „básne“ političného obsahu. Prvá „Hurban a jeho narodne vojsko“ silne čeští, čo do reči. Druhá „Tajemni list na šariškých sedlakoch“ je napísaná východnou slovenčinou. Tretia „Pišeň o tej veľkej cesti, kteru Slovaci konali, ked do Debrecina po korunu uhersku chodili“. Pripísané k nej: V Prešove 18. apr. 1849. I táto tretia „básneň“ je písaná po východoslovensky. Iné rukopisy veršov mám: „Hlasz szpod Vihorlyada“, mám od prešovského advokáta Hvezdu, ktorého verše všade spomínajú, a iné z množstva, jaké ich jest po celom území. Této rýmovačky pravda nemajú ceny literárnej, ale jasne svedčia o tom, že páni východoslovenského územia radi sa bavia slovenským veršom a mimovolne pestujú slovenskú reč.

2) Vyššia hodnota osvetová slovenskej reči. Nesmieme prirovnávať osvetovú hodnotu svojej reči s osvetovou hodnotou reči poľskej alebo hoc len haličsko-ruskej. To je pravda. Ale Poliaci a Rusi horného Uhorska nepožívajú žiadnych výhod, plynúcich z osvety ich národov, od ktorých sú zemopisne úplne odtrhnutí. Uhorskí Poliaci po poľsky zväčša ani čítat nevedia. Za knázov často sa k nim dostanú Slováci, a kážu im s kazateľnice po slovensky, zväčša miešaninou bez riadu a skladu. Rusi sú vo svojich cirkvách jaktak slovanskou bohoslužbou chránení oproti náplivu nesvojských knázov, ale čo sa týče svojskej osvety, aj oni sú tam, kde aj Poliaci. Obraz osvetových snáh uhorských Rusov obširne nakreslil Jevmenij Sabov vo svojej „Christomatiji cerkevno-slavjanskich i ugrorusskikh literaturnych pamiatnikov“, pod nazvaním „Očerk literaturnoj dejateľnosti i obrazovanija Uhrorusskikh“ (str. 183—210). Z toho obrazu vidieť, že je ľudová spisba pre potreby uhorských Rusov veľmi biedna... Biedna aj pri porovnaní s ľudovou spisbou slovenskou. Ked uvážime, že je reč Slovákov kazateľskou rečou v 429 r.-kat., v 42 luter. a 6 kalvínskych cirkvach; reč Rusov len v 91 cirkvach (počítam len väčšinové obce); poľská temer v žiadnej; ked pridáme, že Slováci majú od sto a sto rokov nielen cirkevnú, ale aj svetskú spisbu svojsku, a ked náležite oceníme uvedenú v predchádzajúcom bode lásku, s akou odnášajú sa k prv menovanej panské vrstvy, — nuž uznať musíme, že na území východoslovenského nárečia bez odporu od dávna prevažuje slovenská osvetu osvetu tamojších Poliakov a Rusov.

3) Spoločenské predsudky. Na celom užšom území východoslovenskej reči vysmievajú sa z ľudí, ktorí, hovoriac po slovansky,

nehovoria tak ako miestni alebo okolití Slováci. V Sobranciach „*preto zochabjuj rusku besedu, bo še vidrižnaju, višmivaju z Rusnakoch po varošoch i po bližnich valaloch*“, vidz na str. 125. — Michal Timkovič, rodák z Vyš. Nemeckého pri Ungváre, s ktorým som hovoril u Filipa Moškoviča 1. okt. r. 1904., človek „ruskej viri“, rozprával mi: „Naši ľudze preto še vilamali na slovenski jazik, bo tu žiju i katolici u valale, a mlada čeľadz ūše chodzi uvedno u ňedzeli a chcu jednim jazikom rečovac medzi sobu, bi ſe jeden iz druhoho ňesmejali. *Slovenski jasik za kraſší trimajú jak toten davní ruski, co stare ľudze hutoreli; preto ſe i ruski ľudza uča po slovenski. Našim ľudzom bridzi ſe tot jazik, co hutora u Domaninci, bo u varošu višmivaju jich i ſickich Rusnakoch*“. Tento zjav je všeobecný a ſrí ſa shora. V prvom rade sú to páni a počítajúci sa k nim, ktorí vysmievajú Poliakov a Rusov východoslovenského územia, vidiac v nich „Slovákov“ a nevediac im odpufit, že nerozprávajú po slovensky ako druhí ľudia. Výsmevami neušetria ani kniažov a učiteľov ruských. O ruských učiteľoch vravia, že takto vyučujú počtom: „Jedno jajo, co ma hore chvist, to ſu ſiſt; co ma dolu chvist, to ſu devjat; jedna paſička a dva jaſa, to ſu ſto!“ „Rusnáka“ naveky vysmejú v meste, hoc by ſa jakokolvek zachoval. I Poliaka. Tým ſi vysvetluj, že ſa Poliaci a Rusi hanbia za svoju reč, a že ſa všemožne uſilujú ſvoj pôvod zakrývať. Poliaci a Rusi, ktorí chodia „do sveta“, alebo aspoň do mesta, vedia aj po slovensky. Nielen na území užšom, ale aj poza jeho hranice. Ba aj v celých dedinách, ktoré sú blízke hranici, obyčajne vedia ľudia aj po slovensky. Tak na pr. v M. Slavkove, v Slov. vsi, v Krížovej vsi. Rusnáci v dedinách ponad Vyšné Repaše, v Orlove, v Stebníku, v Domaninciach, v Onokovciach atd. (Spomínam len také dediny, v ktorých som bol.) — M. Monics, z reči ktorého bral svoje informácie rečové Olaf Broch, uisťoval tohoto, že ſa v Koromli ruská reč ešte bráni, ale doložil „*aber die Co-Sprache (= vých. slovenčina) wird kommen, den ſie (die Cotaken; t. j. východní Slováci) sind zahlreicher und des halb lachen ſie die jenigen, die anders sprechen, aus*“. (Weitere Stud., 102.) Na čo poznámenáva Broch: „*Es ist somit ein Gefühl der Schwäche, wodurch das Aufgeben der eigenen Sprache bedingt wird. Die kulturelle Überlegenheit der westlichen Nachbarn ist bei den Leuten anerkannt, und die theilweise oder völlige Aufgabe der angeborenen Sprache ist wie eine naturgemäße Entwicklung, der niemand Widerstand leistet*“. (Tam 102/103.)

IV. Východoslovenské nárečie spisovou rečou.

95. §. Východoslovenskej spisby pôvodnej temer ani niet. Vyskytujú sa zväčša len preklady.

Najstaršie pamiatky písanej reči. Najstaršie pamiatky reči slovenskej, totiž „Zlomok kázne“ a „Výhražný list“, obidve z XV. storočia, vidz v mojich „Príspievkoch k dej. jaz. slov.“, sú vlastne pamiatkami východoslovenskej reči. Najde sa aj viac písaných pamiatok, menovite v Sasinkovom „Letopise“, ale ony nie sú predzvestovateľmi literatúry, lebo temer celých 300 rokov minulo, po kiaľ sa počaly objavovať knižky východoslovenským nárečím.

Cirkevné spisy. Za najstaršie tlačené spisy cirkevné považujú sa kalvínsko-slovenské knihy, o ktorých je reč v 80. §-e. Sú preložené z maďarského a boli viac ráz vydané, ako to vidieť z uvedeného §-u. Luteráni vytrvali pri knihách českých a katolíci iba v najnovších časoch počínajú vydávať knižky pre svojich veriacich, v ktorých sa robia ústupky východoslovenskému nárečiu. O knihách biskupstva košického vyšiel dlhší článok v Nár. Nov. z 1873, v č. 16. O reči týchto kníh sa poučíš z otčenáša, ktorý je odtlačený tu na str. 144.

Školské spisy. S obnovením ústavného života v krajinе objavila sa potreba postarať sa o školské knihy pre „národnostné školy“, lebo tak nakladá zákon. Rozhodujúce kruhy uzavrely na predostrenie školskej stolice v Šarišskej, že sa pre slovenské Ľudové školy vo východoslovenských stolicach vydajú knižky nárečím „spišsko-šarišským“, t. j. východoslovenským. Spomenutá školská stolica odvolávala sa na to, že sú školské knihy, vydané v spisovnom jazyku slovenskom, nie srozumiteľné pre východných Slovákov, a preto žiadala, aby ony boli vydané „podľa šarišskej výslovnosti“. (Porov. predmluvu v Urbárovej mluvničke „Sárosi tót nyelvtan vázlata“, Eperjes 1875.) Vykonaním uzavretia poverená bola uh. kr. universitná knihtlačiareň v Budíne a potrebné knižky vyšly ako „vlastnosť kráľ.-uhorského štátu“. Zpomedzi nich vynikajú „Čítanky“ a „Historia Uherska“, ktorých úplné tituly najdeš tu na str. 478 a 479. Po vydaní kalvínsko-cirkevných kníh toto sú prvé knihy, ktorých prekladatelia *starali sa* skutočne vystihovať ústrojnosť východoslovenského nárečia, ale sa im to nevelmi daťalo a nevystihli ani zdaleka rečovej správnosti, jaká sa javieva

v kalvínsko-slovenských knihách starého vydania. Prekladatelia sú dvojakí. Ktorí čítavali slovenské spisy literárne: ich preklad je čo do zásoby slov a čo do skladby obstoný. Ktorí knih slovenských nečítavali, a ktorí sa chytili prekladať do východoslovenskej reči výlučne na tom základe, že „vedia po východoslovensky, lebo sa na území východoslovenskom narodili“. Preklady týchto sú často nesrozumiteľné. Slová na pochopy, jakých Iud nemá, sami si robia. V Hist. Uherska najdeš takéto slová: odevzdaň (= tradícia), ostre skuski (= rigorosa), vivjaz ſioch (mad. kikötő = prístav), drahumi-iaci budinek (labyrinth) atd. Frázy: pokoj zavjazal (= békét kötött); čvičeň naboženstva (= vallás gyakorlata; lebo je v slovníkoch gyakorolni = cvičiť); rozvjazaň otazki (= kérdés megoldása) atd. Často pochytia slovo literárne a užijú ho na nepríhodnom mieste, tak v tej istej Hist.: Greci... jeden narod učinkuju (= tvoria; str. 15), „vecej familie spusobili jedno pokolenie (= viac familií tvorilo jedon rod; 23) atp. Niektedy neprestáva vec na tom, že je preklad nesrozumiteľný; často sú z neho dvojsmysly. Zaujímavý je na str. 46 tento: „(kraľ) Béla už vtedy 10 roky žil u Manuela, ale Uher zostal v každej svojej žilki a priľemu — cäkem stateční človek“. V „Hist.“ sú pravidlom takéto a pod. výrazy: Medoh kraľ, perzoh predstaveni, statuoh robiteľ, čo je po príklade mad. reči dobre: Médek királya, perzsák elüljárója atd. Prekladateľ, ktorý nečíta slovenských kníh, zachováva také formy mien miestopisných, národných, aké si osvojil v školách. Tak v „Hist.“ hemžia sa takéto mená a výrazy: Bulgarski kniža, jász narod, čehski kraľ, pri Vagu, Olahi (Rumuni), olahska krajina, pri Vág vodze, Morva (= Morava), až ku Olt vodze, až ku Moskvi mestu, Veľká Sobota (Trnava, mad. Nagyszombat) atd. Zpomedzi tých prekladateľov školských kníh, ktorí čítavali spisy slovenskej literatúry, vynášam meno Adolfa Urbána, radcu školskej stolice v Šarišskej, ktorý preložil Čítanku pre V. a VI. triedu Iudových škôl; je to objemná kniha. Urbán je zaujímavou osobou už aj tým, že napísal prvú východoslovenskú mluvničku, ale hlavne tým, že bol radcom tej školskej stolice, na žiadosť ktorej uh. vláda vydala knižky pre Iudové školy aj východoslovenským nárečím. Urbánov preklad mal by tedy byť v prvom rade srozumiteľným. Ale či je tomu tak? Sotva. On má hned na prvej strane osnov (5. str.): dzivadlo (= teater), prechadzať ſe (= špaciroval), prekvapeni, u ľehož (= u ľeho), roboť konac (= provadziec), noc ku práci vinaložic (= nocu robiť)

atd. atd., celá knižka sa hemží zjavmi, jakých vo východoslovenskom nárečí niet. Najdeš tam na pr. takéto slová: lešník (494), puda (č. púda; 215), poňevač (311), hart (chrt, 100), právnič (č. fiškališ, 104), plavčík (118), učbar (163) atp. Takým slovám východný Slovák práve tak neporozumie v osnove podľa východoslovenskej výslovnosti, ako by im neporozumel v osnove podľa spisovného jazyka. Z toho nasleduje, že preklady, ktoré sa nechráňa podobných slov, nestávajú sa srozumeiteľnejšími tým, že sa prikryjú východoslovenskou výslovnosťou knižky. Ale prekladateľovi nestácia naveky vedomosti zo spisovného slovníka, a tým, čo sa týče srozumeiteľnosti, stáva sa preklad ešte menej cenným. Urbánovi je rezkoſt = charakter (124), patrác = altán (200), vipust = altán (207), rieku upravňovac (m. upravovac; 180), švetove vistanoveň = výstava (211), zakazoslup = tilalomfa, cestuukazač = útmutató (obidve slová na str. 194) atd. Podotýkam, že, dla sluchu, nevydá viac univerzitná knihtlačiareň hore spomenuté školské knižky východoslovenské.

Svetské spisy. V dejinách slovenskej literatúry obieha názov soſitu dra Jána Andrácsika, plebana bardijovského. Soſit vyšiel po druhé v Bpešti u Kol. Rózsu (1886), a sice vydaním vnuka spisovateľovho Viktora Iklódymo. Na rok 1886 a 1887 vyšly dva kalendáre v Prešove (v. na str. 479 pod „Kal.“), ale že istá spoľočnosť nechcela na ne ďalej doplácať, prestaly vychodiť ďalšie ročníky. Jasne charakterisuje spisové pomery na východoslovenskom území, keď sa ani kalendár neoplati vydávať východoslovenským nárečím. Keď nemajú kalendára, samo sebou sa rozumie, nemôžu mať ani svojho časopisu východní Slováci, lebo vydávanie časopisu spojené je ešte s väčším nákladom než kalendár. Inakšie je v Amerike. Už niekoľko rokov vychodia v Hazletone „Slov. Noviny“ a v New-Yorku „Šlebodni Orel“, vidz na str. 479 pod Hazl. a Orel, — nárečím východoslovenským. Vydavateľstvo novojorského časopisu vydáva v osobitných soſitoch niektoré svoje belletrističné práce, obyčajne preklady z madarského. Ja mám dosiaľ len soſit „Strašek v Lubovni“, po mad. napísal Kol. Mikszáth, úplný titul v. na str. 480 pod Straš.

Pripom. 1. Ministerstvo krajinskej obrany vydáva niektoré svoje výhlášky nielen spisovnou rečou slovenskou, ale aj východoslovenským nárečím.

Pripom. 2. O pravopise treba podotknúť: Knihy kalvínske z r. 1752 boli vydané pravopisom madarským. Nasledujúce ich vydanie podobne, vidz predposledné vypoc. na str. 136. A tento pravopis zachovával sa v cirkevách slovenských kalvínov až po naše dni. Vidz o knižke Szakala Ištvána na str. 137. Zdá sa, že v cirkevách slovenských kalvínov až po uvedenie r. 1752 slovenských kníh užívali knihy madarské a že pravopisnou kontinuitu treba odôvodniť zavedenie madarského pravopisu do kníh slovenských. Na príslušnom mieste som poukázal na to, že prekladatelia kníh čítavali i knihy české, v. 84. §, a čerpali z nich. Keby nebolo išlo o zachovanie pravopisnej kontinuity, boli by istotne i pravopis prejali z cirkevných kníh českých. V školských knihách, ktoré vydala universitná knihtlačiareň v Budapešti, písali prekladatelia pravopisom fonetičným. V *Urbánovej* mluvničke je tiež pravopis fonetičný.

96. §. Spisba východoslovenská je tedy veľmi malá. Katolíckych kníh cirkevných som neuviedol; o ich počet je stenčený počet východoslovenských vydanií. Pochodil som všetky kníhkupectvá a kníhvazačstvá opisovaného územia a poprezeral som všetky knižky a knižtičky katolícko-cirkevné, ale som nenašiel medzi nimi takej, ktorej jazyk by sa opieral o východoslovenské nárečie; opierajú sa z pravidla o reč školy Bernoláka a Hollého, priberejúc formy a slová východoslovenské. To jest: katolícko-cirkevné spisy nie sú svojou podstatou východoslovenské, jakými sú všetky ostatné, ktoré som hore uviedol.

97. §. Či má a jakú má hodnotu spisba východoslovenská? Má tú hodnotu, že v skutočných okolnostiach, ktoré Slováci zdolať nevládzu, vyhovuje najšúrnejším potrebám východných Slovákov formou takou, jaká je práve možná. Jej hodnota je neodškripiateľná pre *dejiny* slovenského jazyka. Opakujem pre *dejiny*, pre nárečoslovie nemajú spisy východoslovenské toľko hodnoty, jakoby sme smeli od nich očakávať. Prof. Pastrnek sice „dôležitým a platným“ príspevkom nazval Urbánovu mluvničku pre svoje dialekto-logicné potreby, v. v Slov. Pohl. z 1894, 747, ale to bolo pred dvanásťimi rokmi! Urbánova mluvnička stala sa už prekonaným stanoviskom so svojím nevýchodoslovenským hláskoslovím, tvaroslovím atď. Na str. 25. má na pr. takéto nepoznané vo východoslovenskom nárečí slová: ovšem, obzvlašť, predvčerom, poľevač, ačprave. U neho je *docale* dobré m. *v cale*; u neho je od *sňac* 1. os. prít. času: *setňem*. Takýchto nárečoslovných chýb je na str. 22. ešte aj viac, pravda nie tak veľkých, aké sú uvedené. V kal-

vínsko-slovenských knihách a školských knihách zračí sa vliv spisovnej reči, čiastočne aj vliv českej reči velikou mierou. *Andrascsikov „Šenk Palenčen“* považujú u nás za vzor východoslovenskej reči. („Len jednu znám knižočku čistým šarišským nárečím písanú: Šenk Pálenčený“, Nár. Nov. z 1873, č. 16.) To je chybný názor. V tom sošite rozprávajú osoby po šarišsky, po rusky, po madarsky a sám pôvodca pomiešal so svojou „šarištinou“ všetky slovenské nárečia („včul“; „dedina“, str. 15. atp.) a — češtinu. Vo svojej „šarištine“ bere ohľad na dlhé slabiky spisovnej reči atď. Americké časopisy „Slovenské Noviny“ a „Šlebodni Orel“ tiež nestachať pre dialektologa. V Slov. Nov. hazletonských (z 1904, č. 450) čítasť na pr. toto: „... padom na kamene ulice prerezal lebku. Zamestnanci kari dovežli ho ku lekarovi, ktorí *rislovel obaru*, že Buzač, jestli ňezomre, tak budze *pometani na rozume*.“ V tom istom čísle: „Z. pracoval v tunajších lokomotívových dílnach, obešil ťe ... vo verhním poshode svojeho domu“ atď. Pre dialektologa najviac sú hodné prešovské kalendáre (na str. 479 pod *Kal.*) a belletriističné preklady novojorského „Šlebodného Orla“, ktoré aj osobitnými sošitami počaly vychodiť (v. na str. 480 pod *Straš.*).

98. §. Hoc sú najstaršie pamiatky reči slovenskej pamiatkami východoslovenského nárečia a hoc východní Slováci svoje nárečie už r. 1752 systematisovali ako spisovnú reč, výhľadov predsa niet na rozkvet východoslovenskej spisby. Vec dobre objasňuje prípad „Amerikánsko-slovenských Novín“, ktoré počaly vychodiť nárečím východoslovenským a pravopisom madarským. „*Amerikansko-szlovenszke Noviny*“, ktoré počaly vychodiť v Pittsburghu Pa. r. 1886, vo svojom „peršom“ číslе týmto článkom odôvodily šarišský dialekt vo svojich stĺpcoch: „*Pričini, prečo csiszu szlovenszku recs v tich novinach uzsivacz nyemozseme a nas szlovenszki dialekt?* Csiszu szlovenszku recz uzsivaju uherszke-szlovjaczi, chtore v lyiptovskej, turcianskej, zvolyenskej, trencsinskej, v nyitranskej a meszczami po druhich sztoliczoch bivaju. Nyemozseme zatajicz, zse je ta recs czvicsena a zse se v kazsdim padze a na kazsdu otaszku mozsno peknye a dokonalnye vyszlovicz — mi ju alye pre nasich csitateľyoč potrebovacz nyemozseme. Chto znasima krajanami v Amerike daczo do roboti mal, ten budze i to znacz, zse uherszke szlovjaczi, chtore szu v Amerike, szu Spisaczi, Sarisczanyi, Zemplincsanyi, Ungvarcanyi, Abaujcsanyi, a tak dalej; a sztej pricsini musime

tu isztu recs, tojeszt ten iszti dialekt szlovenszkej recsi potrebovacz, chtori naso krajanyi od dzeczinszta potrebovalyi a chtori i teraz potrebuju. Mi zme v ostatnyich paru rokoch tisicze lyiszti od našich krajanoch dostalyi, a sztej pricsini szebe smajchlujeme telyo szkusenoszczci macz, zse naso krajanyi nasz prez pohibi zrozumja. Jedno uznacz musime, zse nas szlovenszki dialekt je barz hudobni a sztej pricsini barz csesko padnye se v kazsdim padze zretedelnye vyszlovicz. Okreme teho je priszlovko, zse: „kazsdi pocsatek je cseski“ a musime uznacz, zse zme escsi pravdu teho prikladu nyigda tak dokonalnye nyeszkusili jak teraz. Krasznye pitame nasich csitatelyoch, abi nasz razem nyeodszudzilyi, ked siczko nyenajdu, jak bi malo bicz, obeczame alye, zse czo raz ta lyepsi pozor dame, kazsdej zsadoszcezi nasich csitatelyoch vyhovicz“. Redakcia prvho americkeho časopisu skoro rozpoznala skutočný stav veci. Skoro rozpoznala, že je východoslovenský dialekt veľmi chudobný. Pravda je vlastne to, že je dialekt každý chudobný pokial si ho intelligencia neosvojí pre všetky svoje potreby. Am.-slov. Noviny skoro počaly upúšťať od madarského pravopisu, ktorým sa obmedzovaly iba na čitatelov zo Zemplínskej, z Ungskej a z Abaujskej a 27. číslo vyšlo už s názvom „Amerikansko-slovenske Noviny“. Počnúc s 27. číslom písaly už z pravidla obvyklými slovenskými literami, pravda ešte po východoslovensky, ale „približovaňe ku čistej slovenskej reči“, (*cistou nazývaly spisovnú reč*), bolo už v 24. číslе výslovne vyrieknuté. Až sa staly časopisom s rečou spisovnou. Spisba východoslovenská nemá budúcnosť. Nie preto, že je nárečie chudobné, ale preto, že nemá za sebou intelligentnej vrstvy. Kto z ľudu spoločensky vynikne, prestane sa pripočítovať ku národnosti slovenskej. Bez svojského vzdelanstva niet svojskej spisby. Vrstva pánov a tých, ktorí sa k nim pripočítujú, rada má sice reč ľudu, dávajúc jej prednosť pred poľskou a ruskou, ale v slovenskej reči, ktorá by sa domáhala vlastnej spisby, a tým vlastnej osvety, videla by politiku. A sice politiku takého rázu, jakej je nie naklonená. Tedy ešte raz: Bez svojského vzdelanstva niet svojskej spisby. Tým je dostatočne vyslovená nemožnosť vývoja osobitej východoslovenskej spisby popri spisbe všeobecnej.

V. Doterajšie žriedla východoslovenského nárečia.

99. §. Nie každá osnova je vhodná pre nárečoslovca; ani nie každý rečový materiál. S prospechom použiť môže nárečoslovec len také osnovy alebo také rečové materiále, ktoré nepresahujú kruh vedenia Ľudového a obzor Ľudového myšlienkového života. Spisy, uvedené v predchádzajúcej stati, menovite knižky kalvínsko-cirkevné a školské knihy nehodia sa preto pre nárečoslovca, lebo je v ich obsahu veľa vecí, ktoré presahujú kruh Ľudového vedenia a obzor Ľudového myslenia, a preto spisovatelia nemohli ich podávať slovami a výrazmi z Ľudovej reči, ked ich niet v nej, oni nútení boli priberať slová a výrazy z reči spisovnej, v našom prípade z reči, ktorá sa nárečoslovne liší od východoslovenského nárečia. Takým činom knižky trátia na svojej hodnote nárečoslovnej. Noviny písavajú o prfhodách a zjavoch celého sveta, berú látku zo všetkých vedomostí ľudského rozumu, a preto, hoc by boly vydávané nárečím, hodnoty pre nárečoslovie majú málo. Zpomedzi spisov, uvedených v predchádzajúcej stati, nárečoslovecky najdôležitejšie sú obidva kalendáre prešovské, lebo sú písané rovno pre Ľud o veciach, ktorým Ľud rozumie alebo rozumef môže. Podobne poviedka „Strašek v Ľubovni“, lebo pre umelú poviedku má spisovateľ hotovú reč v prípovedkach Ľudu. Mojím náhľadom pre nárečoslovca hodí sa najlepšie — osnova v próse. Osnova veršom je na území východoslovenského nárečia — hodnoty pochybnej.

100. §. Šemberovu Dialektologiu a Urbánovu mluvničku považovať treba za odborné pokusy v obore východoslovenského nárečoslovia, a s tejto strany ich treba oceňovať. Zpomedzi sberateľov povestí, pesničiek a iného materiálu rečového vynikli u nás v najnovšej dobe: *Mišik*, *Kovalčík*, *Iremský*, *Houdek*. Starší majú svoje príspevky v Pov. Proston. a v Kollárových Zpiewankách. Zpomedzi inostranných sberateľov rečového materiálu vyniká: *Olaf Broch* a *Vladimír Hnatiuk*. Pohovorím o nich rad za radom.

101. §. A. V. Šembera vo svojej práci „Základové dialektologie československé“ (Ve Vídni 1864) neurčil územie východoslovenského nárečia tak, aby sa rozoznávať mohly slovenské, poľské a ruské obce. Následkom toho splietol si rečové znaky východoslo-

slovenského nárečia s rečovými znakami polskými i ruskými. On medzi východoslovenskými znaky uvádzal polské č, dě (v. tu str. 160). Miešal š, ž s š, ž píšuc: želeni, ošika atp. (v. tu str. 115) m. želeni, ošika. Dla neho objavuje sa g zhusta; v skutočnosti len veľmi zriedka, a sice v pripožičaných a v onomatopoetických slovách. Šemberovi objavovalo sa g preto zhusta, lebo Poliakov neoddeľoval od Slovákov. Z tejto istej príčiny povedal, že na Spiši vravia v 1. os. mn. č.: trhama, chodzima; na Spiši tak len Poliaci vravia, a u nich okrem toho nepočuješ formy so samohláskovým r (trhama). V Zemplínskej spomína neurčitok na eč m. na ic: robeč m. robiť, čo sa môže počuť len v takej obci, kde sa Poliaci a Rusi dosiaľ dostatočne neposlovenčili, ale vlastnosti svojej reči smiešali. (V -eč môže byť e z r. u a č je polské.) O miestnej reči v „krajine Humenskej“ v. tu pod *) na str. 124. — Toľkoto poznamenávam na Šemberove rečové znaky, ktoré som uviedol tu na str. 115/116. — Nedostatkom jeho práce je aj to, že nezistil popri retných b, p, m, v aj mäkké b', p', m', v'; popri k, r aj mäkké k', r', ďalej že nezistil trvanie pazukov ı, ı (pekarı, bıł).

Šemberove udaje o východoslovenskom nárečí nemohly byť správné, lebo on sám nepoznal nárečie, a tí, ktorí ho informovali, nie naveky znali dosah takých informácií. V Prešove a v Gaboltuve prečítal som jeho osnovy spoľahlivým domorodcom a našiel som v nich dosť podstatné odchýlky od reči domorodcov. Osnovu prešovskú sdeľujem tu do slova:

Dla Šemberu.
(„Dialekt.“, 142, 143.)

Ščežovaly sebe raz stromy v lese
na slunko, najviacej duby, lípy, borovice,
rokety, olhy, javory, osiky
a plane čerešne, a hutoreli hňevajú-
juc se na něho: Ty, kralovno ňebecka,
ošívajú hučne mesta, ciche vala-
ly a urodone pola, na kterych se
blišči zlatoklasa pšeňica, klasovite
žito, bujny jarec a zrnatý oves sedlá-
kuv; z tvojich ceplých paprskov cešu
a raduju se aj vinice pre hrozna bo-
hate a hole bržky, vyznašujuce se do
něba; len lesy stromami porosnute
ochábjaja v smutnej temnosci, ve vlnku
a chladnym sciňu. I reklo na totu ža-
lobu slunko ze sivej vysokosci stro-
mom: tocižto dubom, lípom, borovi-
cam, rokytam, olham, osikam a pla-

Dla skutočnosti.
(V Prešove 20. júna 1904.)

Ščežovali (+ žalovali) sebe raz stro-
mi v lese na slunko, najvecej dubi,
lípi, borovnice, rokity, olhy, javori, osi-
ki a lesne čerešne, a hutoreli zož hňe-
vom na slunko: Ti, kralovno ňebecka,
ošívajú hučne mesta, ciche vala-
ly a urodone pola, na chtorich sú blišča
zlate klasi pšeňici, klasovite žito, buj-
ni jarec, a zarnati oves sedlachov; tvojim ceplim paperškom ceša a ra-
duju sú aj bohaté na hrozno vinice,
i hole bržky, chtore sú vivišuju do
ňeba; zohabjať len lesi, chtore su
porosnute zož stromami, v smutnej
cemnosci, vov vilhosci a v hladnim
ciňu. I reklo na totu ščežobu (+ ža-
lobu) slunko zo svojej visokosci stro-
mom, to jest: dubom, lípom, borovni-
cam.

nym čerešnom: Popatrice len vy němudre pozornější okolo sebe, a najdeze i uvidzice, že vy samy sce hlavná a najvekša pričina všeho toho, z čeho mně teraz vinice, a ne ja; lebo by som zaisce s velku radoscu času letneho a žimneho na vas švicelo; vy ale svojima tlustyma pláskami, širokyma halužami a hustyma liscami paprskom mojim branice, že svetlo jich nemože do lesa vašeho preražic. A taktež robja veľo ludze, a su podobne dzecom ňerozumnym; i oni buli a su ščescu svojemu na prekažce; ňecheu ale to povedziec a priznac se ku temu, a viňa z teho a z iných vlasnych hričov radše povodca všickeho dobreho, a reptajú procivko otca a stvoriteľa svojeho a procivko mudre ri-dzeni božeho.

com, rokitom, oľhom, osíkom a lesním čerešnom: Popatrice lem vi ňemudre pozornejší okolo sebe a najdeze i uvidzice, že vi sami sce hlavná a najvekša pričina všickemu temu, s čím mně skaržice, a ne ja, bo bi ja zaisce s velku radoscu v ťece i v Žime na vas švicelo, ale vi zoz svojima hru-bima pňakami, širokima halužami a hustimi liscami paperškom mojim branice, že jich svetlo nemože še do lesa vašeho prebic. A taktiež robja veľo ludze a oni take iste jak dzezi ňerozumne; i oni buli a su ščescu svojemu na prekažki; ale ňecheu povedzec to a priznac še ku temu; a vinnim robja za to a za inše vlasne hriči radši teho, chto ſícko dobre zrobil a reptajú procivko otca i stvoriteľa svojeho a procivko mudreho ridzeňa božeho.

102. §. Adolf Urbán vo svojej mluvničke „šarišskej reči“ rozoznáva aj dlhé á, é, í, ó, ú, jakých vo východoslovenskej reči z pravidla nies. (Len pod prízvukom sa *niekedy* hláska predĺži, na pr. v slove *cahnuc* počuf a trochu predĺžené.) Té dlhé hlásky uvodí tam, kde ich má spisovná reč. Vidz na pr. na str. 10. a 11. v skloňovaní prídaných mien. Nerozoznáva s, š, š, z, ž, ž, ani ľ, ľ, ľ, tým menej zisťuje trvanie mäkkých: b', p', m', v', k', r'. Toto stačí na charakterisovanie mluvničky, a na zistenie toho, že sa nehodí pre nárečoslovné potreby. — V tvarosloví napodobuje pôvodca mluvnicu spisovnej reči, nakoľko tomu rozumie. Uvodí minulý čas podmieňovacieho spôsobu: „Bul bi som bul“, ale ho nies v úžitku. Uvodí u slovies vzoru „*robit*“ príč. min. na -il: *vožil* (str. 19), ale ono vychodí na el: *vožel* (por. 90. §. 22. bod). Jedným slovom usiloval sa natiahnuť svoje nárečie na kopyto spisovnej reči slovenskej i v hláskosloví i v tvarosloví. Oproti tej snahe sa nedá povedať nič, ale ju treba zistieť, aby mluvnička neobiehala medzi žriedlami pre východnú slovenčinu. Že čerpal aj zo slovníkových zásob spis. reči, o tom už bola reč inde (v 97. §.)

103. §. Štefan Mišik podal prípoviedky a pesničky zo Spiša, vidz na str. 479, ku týmto posledným sa radí novšia sbierka (z Hnilca, z Hnilčika, z Koterbáč, zo Smižian, zo Žakaroviec), uverejnená v SMS (1905, sv. II., str. 103—109) a obsahujúca 26 pesničiek. V ČMS z 1905 uverejnili „Dačo z ľudového herbára na Hnilci“. (Str. 90—92.)

Pripom. Sbierka pesničiek vyšla pod záhlavím „Piesne ľudu slovenského“, ale so záhlavím nesnáša sa obsah knižky, lebo sú v nej aj spišsko-polské pesničky. Této polské nepriaznive prijal dr St. *Eljasz-Radzikowski* („Lud“, org. Ľudozn., r. V., 311/312) vytýkajúc sberateľovi hlavne pravopis. Št. *Mišik* sa bránil v SMS (1899, v. str. 165). Čo sa týče veci, že polské pesničky slovenským a nie poľským pravopisom podával, menovite, že písal lonki (= lúky, a nie po poł.: ląki), v tom mal pravdu. On knižku podal pre slovenské obecenstvo, musel ju tedy podať záživne. Formu ląki skutočne by Slovák čítal laki. Ale nie vo všetkom mal pravdu, menovite nie v tom, že nerozoznával ī, ī, ī; s, á, š; z, ž, š; c, ē, ā. V tejto veci sú výčitky dra Eljasza-Radzikowského oprávnené už aj preto, lebo rozoznávať této zvuky žiada aj organismus východoslovenského nárečia.

104. §. Ján *Kovalčík* vydal viac povestí, vidz ich podrobny výpočet tu na str. 479. Jeho osnovy sú veľmi nespolaahlivé preto, že nechce oddelovať to, čo je spisovného, od toho, čo je nárečové. Prípovedku, ktorá vyšla pod titulom „Tri prádky“ v Slov. Pohl., vydal som opravenú, vidz tu na str. 247—252. Zo srovnania obidvoch osnov poznaš nespolaahlivosť Kovalčíkových prác so stanoviskom rečového. Mimo uvedené na str. 479 povesti vydal ešte aj iné, ale tých som si nevšímal. Spomeniem len povest z Istvanoviec a Imrichovieč (v ČMS z 1902, 4), ktorú za horúca opravil Štefan *Mišik* tiež tam, vidz aj tu na str. 119.

105. §. Pod menom *Iremsky* vyšlo trochu rečového materiálu, z ktorého som pre „Slovníkové svojskosti“ excerptoval ten, ktorý je v SMS z 1904 na str. 48—52. Iremského sdelenia sú práve také nespolaahlivé ako Kovalčíkove. V ČMS z 1905 podal: „Nárečové slová zo Spiša“ (z Markušovieč a okolia) na str. 45—48; „Popevok zo Spiša“ na str. 60; „Príslovia zo Spiša“ na str. 76—77. — I jeho podania majú cenu len pre národopis; pre nárečoslovie majú ceny veľmi málo. Na ukážku jedno príslovie: „Divý človek, chcel som sa s ním rečovať a tu ani hvary ani pary“. Na Spiši to len takto počuješ: Dzivi človek, ja scel (+ hcel) s ním (+ s ním) rečovac, a tu aňi hvari aňi pari! (ČMS 1905, 76).

106. §. Fedor *Houdek* podal niekoľko prípovedok a veršov pod záhlavím „Nárečia slovenského východu“, a sice v Slov. Pohl. z 1901. Prípovedku z Tašole som srovnal na mieste s rečou domorodých občanov, čitateľ ju najde tu na str. 410—412. Srovnavši ju s mojou opravenou osnovou, môžeš oceniť Houdekovu zapiso-

vaciu činnosť. Z Ungskej podal ešte osnovu z Ubreža (Slov. Pohl. 1901, v. 596—599). Zo Zemplínskej z Markoviec (Slov. Pohl. 1901, v. 729—731. Obidve sú interešantné národopisnými a nárečo-slovnými poznámkami. Pri osnote z Ungskej podal rečové znaky tamojšej reči, svedčiace o tom, že sberateľ vie dobre pozorovať. Ale vysvetlovania sú veľmi slabé. „Bohoj“ je datív, nie genitív slova Boh.

Pripom. Iné príspevky novších sberateľov pre nárečoslovie východno-slovenské nespomínam. Čo podal dr Ludovít Bazorek pod záhlavím „Nárečie viaceré zo Zemplína a zo Šariša“ (Slov. Pohl. z 1900), menovite rečové ukážky z Brežničky (podľa neho z Malej Brežnice; m. Kisbreznyice) a z Brusnice, to je nie látka pre nárečoslovie slovenské, ale pre ruské. — V kruhu maďarských etnografov som sa bol dozvedel, že Fr. Veres, professor uč. prípravanie v Šar. Potoku sobral veľu ľudových povestí slovenských. 26. septembra r. 1904 navštívil som ho v Šar. Potoku a dozvedel som sa, že sa veci inakšie majú. Pán professor ani nevie po slovensky. Na vyzvanie niektorých etnografov poveril svojich žiakov, aby vo svojom rodisku ľudové povesti slovenské sbierali, čo aj vykonali. Ale ony majú cenu len pre etnografa, lebo sú podané po maďarsky. Pán professor mi aj to sdelil, že rukopisy rečených ľudových povestí slovenských poslal do Budapešti pp. Alexiusovi Benedekovi a etnografovi Hermannovi.

107. §. Starší sberatelia majú svoje príspevky roztratené. Tu spomeniem povest „vo vidiekohovoru šarišskom“: „Či še hňevace?“ Vyšla v Slov. Pov. na str. 279—282. Podal ju Ondrej Srnka, dosť správne. Ostatných menej významných príspevkov tu nespomeniem, ale podotýkam, že som aj z nich čerpal pre „Slovníkové svojskosti“, jestli sa niečo hodilo. V takomto prípade čitateľ najde pomenované aj žriedlo. Kollárove „Zpiewanky“ obsahujú väčšie množstvo príspevkov od rozličných sberateľov, o príspevkoch „Zpievanôk“ treba tedy neomylne prehovoriť. Vydavateľ, vydávajúc vo svojej sbierke aj východoslovenské pesničky, musel mať na mysli výlučne ciele národopisné . . .

Ján Kollár vo svojich „Zpiewankách“ využal dosť „šarišských“, „zemplínskych“, „sotáckych“ pesničiek, ale nemajú hodnoty pre nárečoslovec. Sám vydavateľ nemal naskrize nijakého pochopu o východnej slovenčine; určité svedectvo vydáva o tom nepevná forma ich uverejnenia. Raz sú podané českoslovenčinou svojho veku, druhý raz nárečoslovne neoznačiteľnou miešaninou. Len málo pesničiek, označených východoslovenskými, objavuje sa v Zpiewankách sku-

točne v rúchu východoslovenskom. Kollár posланé pesničky uverejňoval pravdepodobne tak, ako ich dostal. Nemal človeka, ktorý by ich bol vedel posúdiť s rečového stanoviska. Zo spišskej stolice podával mu pesničky hlavne Ján Blahoslav (Benedicti), gymn. professor v Kežmarku, rodom z Novohradskej, čiastočne prispením kežmarských žiakov, ktorí boli turčianski rodáci! (Vidz Zpiew. II., 503.) Z tohto si môžeš domyslieť, čo spišského ostalo v tých spišských pesničkách, ktorých sbieranie prostredkoval Novohradčan a ktoré zapisovali Turčania.

Na ukážku podávam z Kollárových Zpiewanôk nasledujúce pesničky, udané za východoslovenské:

Udané za šarišské:

1. Dívčino, dívčino, bude z tebe mníška,
Však už ti hotova v kláštore je chyžka,
2. Chyžka ti hotova i zámka na dvere,
Nebudeš ty vece pri svojej matere.
3. Nebudem já mníška, len budem dívčina,
Však já pri materi len sama jediná.
4. Nebudem v kláštore za Fejedelemku,
Rádnjú pri materi ostanem vo vienkú.

(Zpiew. I., 67.)

1. Jakás ty má milá veliká ciganka,
Kázala si mi prísc a dvere si zamkla.
2. Vera Božé zamkla, aj ešte jich zamknem,
Se slamkú podeprem, s cverničkú zavážem.
3. Se slamkú podeprem, s cverničkú zavážem,
A tebe môj milý ten figel dokážem.

(Zpiew. I., 170.)

Táto je udaná za „poľsko-slovenskú“:

1. Čije to dzevčina v koruně?
Ach už jej sloboda zahyně!
2. Zelený veneček uplyně
A všecka veselosť pomíně
3. Nebudzeš zahradku hlídala,
Kdze se ci fialka rodila,
4. Ale si nasadzíš gruličky,
To už budó tvoje kvietečky:
5. A na druhú hriadku petružky,
Nahotuj si dzevče pelušky;
6. A na trecú hriadku rojovník,
Ku peluškom treba povojník.

(Zpiew. I., 152 153.)

Formy: *dívčino, bude, ti, dvere, má, si, se slamkú, zavážem, moj* nikto v reči šarišských Slovákov nepočul. Po šarišsky by bolo: dzívko, budze, ci, dzvere, moja, sí, ze slamku, uvadzim, muj.

A takej polskej slovenčiny tiež nikde niet na východoslovenskom území, kde by hovorili: *zelený*, *se rodzila*, *hriadka* alebo práve „nebudzeš zahradku *hlídala*“... Ani Poliaci ani Slováci východoslovenského územia nevedia, čo je české *hlídati*?

108. §. Olaf *Broch* podal osnovy zo Zemplínskej: z Falkušoviec a z Dubravky, kde sa hovorí miešaninou slovensko-ruskou, dosť ustálenou, ktorú som nazval normálnou rečou z.-ungského podrečia; z Ungskej: z Koromle, z obce pôvodu ruského, ktorá sa slovenčí. Vidz tu na str. 123 a 125.

109. §. Vladimír *Hnatiuk* sobral množstvo rečového materiálu z obcí báčskych Slovákov, hlavne z Kerestúra a z Kocury. Prvú bohatú sbierku umiestil v rámci rozpravy „Rus'ki oseli v Bači“, str. 1—58, vyšej v „Zap. Nauk. Tov. Im. Ševčenka“ (1898, kn. II.). Druhú, ešte bohatšiu a cennejšiu, v IX. sv. „Etngr. Zbirnika“ (U Evovi 1900), na str. 119—227. — Osnovu, ktorú som podal tu na str. 127, vzal som zinakade (v. tam), ale pripomínam, že po prvej vyšla v Etn. Zbir. IX., na str. 123 a Hnatiuk ju zapísal v Keresture od Julie Molnarovej. V prvej čiastke uvedeného Etn. Zbirnika (IX., str. 1—116) podáva ruské osnovy s územím východoslovenského, ktoré sú veľmi poučné rôznymi mierami poslovenčenosťi. Osnovy z šarišskej obce Maľcova (str. 105—116) sú už teraz temer slovenské.

110. §. O *pravopise* spomenutých osnôv a rečových materiálov pripomenúť treba této veci:

Sberatelia, ktorí nielen pre národníspis pracujú, ale aj pre nárečoslovie, zachovávajú *pravopis fonetičný*, t. j. píšu každý zvuk takou literou, jakú má preň bežný pravopis slovenských spisov, keď sa má zvuk označiť sám o sebe, bez ohľadu na svoj pomer ku iným zvukom, tak že na pr. *ň*, *l* označuje sa tak aj pred mäkkým *e* (*nemože*, *lem* atp.). Ale všetci sberatelia slovenskí iba dotiaľ zachovávali zásady fonetičného pravopisu, dokiaľ im vystačovaly zásoby litier spisovného jazyka. Kde této prestaly, tam osnovy a rečové materiály prestaly byť spoloahlivými pre nárečoslovie východoslovenské. Sberatelia rozoznávali len: *l* a *ł*; *s* a *ś*; *z* a *ż*; *c* a *č*; *dz* a *dż*; *v* a *u*; ale pre osnovy s východoslovenského

územia potrebné sú okrem toho ešte aj iné litery, lebo počuf okrem hore poznámenaných spisovných zvukov ešte aj iné zvuky. Treba v osnovách s územia východoslovenského rozoznávať: ľ, l, l; s, š, š; z, ž, ž; c, č, č; dz, dž, dž; v, ü, u. Okrem týchto počuf ešte mäkké: b', p', m', v'; k'; r'. Sberatelia i v týchto prípadoch písavali tvrdé: b, p, m, v; k; r. — O tom ani nehovorím, že zriedkavé zjavy ako: c', s', z' (aj č', š', ž') alebo ь a ѿ neboli nikdy zaznačené. Této poznámky sa poťahujú aj na spisy svetské, spomenuté v predchádzajúcej stati, menovite aj na najlepšie z nich čo do reči, t. j. na kalendáre a na belletriističné preklady „Šlebodného Orla“. O pravopise spisov kalvínsko-slovenských v. 80. §.

Olaf Broch podal svoje osnovy s veľkou pedanteriou. On nielen že počítal so všetkými zvukovými zjavmi počutej reči a zachycoval ich, ale často i tam hľadal rôznenie, kde ho niet. Slovo *zem* vyslovujú na východoslovenskom území takto: V samosvojej reči: žem + žim; v reči poslovenčených Rusov tiež tak, ale aj priechodnými formami: z'em + z'im. Treba vedeť, že v tomto slove e, hoc je nie za cslan. ē, pochybuje sa do i práve tak, ako to zkušuješ pri ē: véra — vira, béli — bili atp. To je pravda, že to i bývalo zdávna mäkkým, ale sa mäkkosť tratiila a v najviac slovách aj ztratiila. Zkúsenosť nás ešte aj tomu učí, že pochýlenie od e ku i počuf môžeš vo všetkých možných zvukových odtienoch medzi čistými zvukami e a i. — O slove *zem*, ktoré v osnote písal „z'im“, poznámenal Broch pod 23. na 16. strane: „Das Wort war schwierig; vielleicht wäre die Schreibweise z'êm ebenso zutreffend, dann wäre aber das z' auffallend. Trotz wiederholter Untersuchungen liess sich der Vocal mit voller Bestimmtheit nicht feststellen“. Spoluhlásku z vyslovujú Rusi s pazvukom (= z'), pokiaľ privyknú východoslovenskej obmäkčenosći spoluhlásky ž. Príklady na to najdeš aj v mojich osnovách. Na tej istej strane napísal: céjdulku (akk.) a poznámenal: Es blieb mir sehr zweifelhaft, ob nicht eher céjdulku zu schreiben sei. Je to slovo bezpochyby z maďarského céduľa, céduk, a nejasné e je reflex mad. dlhého ē, jaké rozpravač vyslovíť nevie. Miesto *cejdulka* hovorí sa z pravidla *kartka*. Broch vôbec často bol v pochybnosti, či má niektoré slovo napísat tak alebo inak. Na str. 17. napísal *radňe* (kompar.) a v poznámke sa pýtal sám seba: „Oder radnej (radněj)?“

Vladimír Hnatiuk písal báčske osnovy ruskou abecedou Spoločnosti Ševčenkovej. Miesto š, ž kládol len š, ž „z príčin praktic-

nosti“, ale upozornil čitateľa, že sa majú vyslovovať mäkko, tedy š, ž. Nerobil rozdielu medzi š, š (za mäkké s, z) a medzi Š, Ž (za čisté š, ž).

U slovenských sberateľov zásada fonetičného pravopisu nenie správne prevádzaná. Poukážem na niekoľko prípadov z Miškových Piesní. Spoluhláska *d* je jasná, ona tedy na konci slova a pred temnými znie ako *t*. Je pravda, že sa slová: *ked*, *nad*, *pod*, *od*, *ked* stoja *samy o sebe*, vyslovujú: *ket*, *nat*, *pot*, *ot*. Ale *ked* za nimi počuješ tiež jasné spoluhlásku, alebo v tejto veci indifferentnú, zachováva sa pôvodná výslovnosť. A Mišk predsa takto píše: „*Ket ju vežmeš*“ (str. 57; m. *ked*), „*ket me zabije*“ (81; m. *ked*); „*nat jeho hrop*“ (67; m. *nad*), „*nat vodzičku*“ (49; m. *nad*), „*nat ňu*“ (42; *nad*); „*pot obločkom*“ (30, m. *pod*), „*pot jednim*“ (81; m. *pod*); „*othvaric*“ (31; m. *od*-), „*ot žaľu*“ (52; m. *od*) atd. Podobnú nesprávnosť môžeš najst aj pri iných spoluhláskach: „*ic ich pozbiraj*“ (62; m. *idz*), „*hrop novi*“ (65; m. *hrob*), „*veš mili hustečku*“ (69; m. *vež*) atd. — Najdeš aj správne udaje: „*ic sé pitaj*“ (87), „*ket si mňe ponehal*“ (12), „*pot kopku*“ (78), „*poťšic*“ (49) atd. Ale práve dvojaká aplikácia pomeru spoluhlások jasných ku temným a naopak vzbudiť môže nedorozumenie u čitateľa. Porovnaj, čo je v Rukováti v 5. bode 4. §-u.

Prípom. Slová, ktoré som čerpal z uvedených v tejto a v predchádzajúcej stati osnov a spisov pre „Slovníkové svojskosti“ tejto knihy, písal som výlučne pravopisom svojich osnov. Písal som š, ž m. š, ž, kde to žiadal organísmus nárečia. Písal som s, kde podavateľ z omylu napísal š. I také veci sa stávajú. V ČMS z 1899, 8 podal Posl. slovo *kosa* formou *koša*, bezpochyby preto, lebo počul košíko, košic. V osnote z Ganoviec Kovalčík podal formu *priňesla* (v. SMS z 1901, 84), bezpochyby preto, lebo počul formu *priňešli*. Vôbec podroboval som veci kritike nedajúc sa myliť nedostatkami osnov. Kovalčík na pr. napísal v osnote z Ganoviec „*muki zo spajstruni... ubivalo*“. Dobre počul, ale zle zapísal. Mal napísať zoz (= zos) pajstruni. Jeho udaj som správne uviedol pod *pajstruna* na str. 566. — S ktorým slovom som si nevedel rady, lebo som ho neznal z vlastného počutia, a nevedel som svoje pochybnosti rozptýliť vlastnými zkúsenosťami, radšej som ho vypustil. V novšej sbierke spišských piesní, ktoré Mišk podal v SMS z 1905, našiel som len jedno slovo, jakého niet v Slovníkových svojskostach, ale som ho predsa neprijal medzi ne. Na str. 104 (Sv. II.) je „*holup korkodliví*“, t. j. hrkútavý. Nepočul som nikde podobného slova. V Čit. III. jest „*holubi hurkotalí*“, čo sa srovnáva so spisovným: hrkúťali. Polština nedáva jasnosti, tam je o goľebiu: gruchać. Podobne vypúšťal som nejasné výrazy ako na pr. „*Dzievčatka stišice, což me řelubice?*“ (Miš. Pies. 40). Nepoznám totiž miestneho mena Tišice, aby mohol myšľať na pravopisanú chybu. A na *tišic* sa nedá myšľať.

111. §. Úvážiac akosť doterajších žriedal východoslovenského nárečia, treba nám uznat pravdu, že, až na príspevky inostrancov Brocha a Hnatiuka, všetky sú nárečoslovne nedokonalé a okrem toho — jednostranné. Spisy, uvedené v predchádzajúcej stati, zachovávajú po istú mieru výslovnosť samosvojej reči východoslovenskej, ale sa neviažu na to, aby charakterisovaly reč jedného a toho istého kraja. Zračia sa v nej všetky rôznosti nesystematicne, spolu smiešané tak, že nárečoslovec zistí nedôslednosti, ale si ich vysvetliť nevládze. To isté je aj s prácamи slovenských sberateľov. Ony sa potahujú na niekoľko obcí, často v kraji takom, kde bývajú dosiaľ miešané národnosti; čomu sa naučíš z reči takých obcí? Sberatelia často podávajú svoje práce pod všeobecným názvom: Zo Spiša, zo Šariša, zo Zemplína atp. Kto z toho zmudrie? Na Spiši bývajú Poliaci, Rusi, poslovenčení Poliaci a Rusi, Slováci, ktorí hovoria nárečím samosvojím, a Slováci, ktorí hovoria podrečím lučivnianskym... Čo tu znamená všeobecné označenie: Zo Spiša, spišská slovenčina? A také národnostné pomery máme aj v Šarišskej, Zemplínskej aj v ostatných stoliciach opisaného územia. O tom nikde ani znaku, kde je hranica poľsko-slovenská, ktoré osnovy s východoslovenského územia užšieho sú osnovami poľskými, ruskými, priechodne slovenskými atd. *Niederleho mappa* rovno potiera zdravé názory, na pr. Miškov o tom, že na Spiši, aspoň v teórii, rozoznával aj Poliakov. Niederle ich nepozná. On ich popísal za Slovákov a tým odvrátil pozornosť sberateľov od skutočného stavu vecí. A popísal aj ohromný počet ruských obcí za obce slovenské. Lebo tak popísala štatistika... Z materiálu, ktorý poskytovaly doterajšie žriedla pre poznanie východoslovenského nárečia, nedal sa nakresliť priehľadný obraz nárečoslovny. Tá práca tedy, ktorú som ja vykonal a ktorú v tejto knihe podávam, nebola prácou nadbytočnou. Bez osnov, ktoré som pracne sobsbieran a ktoré na str. 209—476 podávam, neboli by mohol nakresliť skutočný obraz východoslovenskej reči, bez vlastných sbierok neboli by mohol sestaviť ani sbierku slovníkových svojskostí východoslovenských, aspoň nie jasnú, priehľadnú a vhodnú pre nárečoslovné ciele.

112. §. Na počiatku tejto stati som hovoril o tom, že je nie každá osnova vhodná pre nárečoslovca, že sa mojím náhľadom pre nárečoslovca najlepšie hodí osnova prósou, menovite na území vý-

chodnoslovenskom. To sú nie slová prázdné, vytiekajúce z predpojatosti naproti piesňam; té slová vytiekajú z odôvodneného pre-svedčenia. Východní Slováci majú pomerne málo svojich piesní, ale sa dosť spieva aj na ich území. Nemajúc dosť svojich, *pri-požičiavajú si piesne od nevýchodných Slovákov a vojaci donášajú aj české*. Hoc také pripožičané piesne preobliekajú do svojho rúcha, ony sú predsa len neprihodným materiálom pre nárečoslovca.

Jozef Škultéty, písuc o Miškových „Piesňach“, vyslovil sa takto (Slov. Pohl. z 1898, 696):

„Spiš, ako ukazuje i této knižka, nárečím svojím je hodne ďaleký od strednej slovenčiny, a predsa jakú jednotnosť slovenskú predstavujú této spišské piesne! Jazyk je odchýlný, ale v piesňach sú té isté názory na svet, té isté motívy, čo v piesňach Slovákov niekde nad Dunajom, v dolnom Honte, Tekove a dolnej Nitrianskej, alebo v Turci a vo Zvolene; epitety, tautologia, symbolické predstavy, všetky formálne i vnútorné vlastnosti slovenskej piesne spišskej sú spoločné s piesňou slovenskou v ktoromkoľvek inom kraji. Rozdiely sú len také, ako na pr. individuálny rozdiel medzi Slovákom spišským alebo dolno-hontianskym.“

Táto jednotnosť a spoločnosť piesne „strednoslovenskej“ s piesňou spišskou zakladá sa výlučne na tom, že si Spišiaci prisvojili piesne „strednoslovenské“. Niet nijakých pohnútok, aby sme smeli z tejto pesničkovej jednotnosti a spoločnosti zavierať na jednotné názory a na jednotnosť duchovného života. „Piesň“ Miškových je nie mnogo (v celej knihe sú 143 strany; na nich sú aj poľské piesne), ale dosť ich je na to aj tam, aby sa potvrdilo, čo istí.

Prosím uvážiť této veci v Miškových Piesňach:

1) „Ked som išol pres tu Ņitru, pres to poľo želene“ (str. 86). „Pujdzeme si ponahvarac dzjevčatečko do Ņitri“ (86). „A ked ti to nesceš brac, posbiraj ſe z nami, budzeš ti nam šati prac na cihim Dunaji“ (90). „Pri Prešporku k Dunaju, tam ſe chlapci schadzaju“ (8). „Tam poňížej Temeštura (= Temešváru!) neto mesta, lem je les“ (13).

Kto bude pochybovať o tom, že této piesne nie sú skladali Slováci, ktorých miesta sa v nich spomínajú? O Nitre, o Prešporku v okolí tých miest; o Dunaji, o Temešvári Dolnozemci atp.? Ale dopusťme, že je to sám o sebe nie dostatočný dôvod pre nevýchodnoslovenský pôvod uvedených pesničiek. A preto vidzme ďalšie dôvody :

2) „Ta naša jedlička vždicki urošena“ (14). „Ej ciganečko, ma mila, počarujže mi frejera. Jak ci ja možem čarovac, mušíš mi

đaco darovac“ (52). „A vi, mamo, i vi, tato, ja vas pitam *velice*“ (21). „Ej, kukuku, kukuku, *sakraholski tluku*“ (34). V piesni na str. 59., podanej z Novej vysi, sú takéto miesta: „Ocec, matka, šestri, braca jemu ňevera, ešči pred ňim *hospodina* dzverka zapira“. „Bohdajže ce čerci vžali, dze *ma* slaňina?“ „Pomišli si na *šlepice*“, „Ešči to bul'obrovi vojak, že mu ňevzal *vic*“.

Vo východnej slovenčine niet slov *vždicki* (len *vše*), *čarovac* (len *vražic*), *sakraholski tluku* (len po č. *sakraholski kluku*), *hospodina* (č. *hospodyně*), *ma* (len *moja*), *šlepica* (len *kura*), *vic* (len *vecej*, *veci*, vidz na str. 610; *vic* je č. *vic*). S niektorých pesničiek je vôbec nie strený pôvodný ráz. Tak nevýchodnoslovenský pôvod zračí sa dobre v celej piesni na str 61 vo výrazoch: modlitbi Bohu skladam (= modlim sé), tebe žadam (= tebe pitam), bi sé mi to vypelňilo (= bi sé mi to stalo), v sercu hovam (= v šercu mam), ňesmем povedati (= povedac), o tebe mišel mam (= mišlim), *vždicki*, *vždicki* tak sé ja obavam (= vše, vše tak sé ja bojim). Kto bude pochybovať o tom, že východní Slováci nemohli sklaďať pesničky, v ktorých sú slová a výrazy nevýchodnoslovenské? Ale sú dôkazy ešte presvedčivejšie, ktoré potvrdzujú moje istenie:

3) V Miškových Piesňach sú takéto rýmy: koňička — maľučka v známej piesni „Široký jarček, bystrá vodička“. Pôvodne, ako to vie každý, je rým koňička — malička; východný Slovák vyslovuje *malučki*, a svojou výslovou pokazil pôvodný rým. Častejšie sú príklady, kde k vôle rýmu ostal v Miškových piesňach *dôkaz o cudzom pôvode*. Také sú na pr. „Klopka, durka na dzvere, či mlínarka doma; doma, doma v mlinici, ocudzuje pšeñici“ (4). K vôle rýmu cudzí akk. m. domáceho *pšeñicu*. „Ešči sé raz obzrec mam k vidernickim zahradam, mam tam jedno pocešene, kemuže ho zaňeham?“ (71). Tu je síce miestopisné meno povýchodnoslovenčené, ale rýmu k vôle ostal nevýchodnoslovenský datív: *zahradam* m. *zahradom*!. „Jak ho budzeš nazivati? Draha duša, pišček zlati“ (18). K vôle rýmu ostal nevýchodnoslovenský neurčitok: *nazivati* m. *nazivac*. „A jak ja jej vičital štiristo na stole: Pober sebe, mama mila, di to šicko tvoje“ (90). Pre rým: šicko tvoje m. šicko *tvojo*! „A ked ti to nesces brac, posbiraj sé z nami, budzeš ti nam šati prac na cihim Dunaji“ (90). K vôle rýmu: na Dunaji m. vslen. na Dunaju! atd.

Že východní Slováci majú málo piesní svojich, a že svoje potreby nahradzujú pôžičkami, o tom som sa presvedčil všade. Vypočul som ja mnoho piesní, lebo som ich chcel z počiatku sbierať ako rečový materiál, ale som sa skoro presvedčil, že sú piesne východnoslovenského územia nie spoľahlivým materiálom pre po-

znanie reči. Slová: mili, mamila, laska, šuhaj, švarní atp. počuješ v pesničkách po celom území, ale v próse nikdy. Od vzdelenejších, menovite od vojakov a od členov ich rodín počuješ ľudové piesne nevýchodnoslovenské často veľmi málo zmenené, často skomolené. Mal som v rukách aj viac rukopisných sbierok, zpomedzi ktorých som si jednu väčšiu, obsahujúcu aj nápevy, zaopatril. Je písaná r. 1833 Mojžišom *Dortsákom*, ktorá je zaujímavá nielen nápevmi, ale aj niektorými rečovými vzácnosťmi („sokačka“ = kuchárka; cslan. sokač = koch, Mikl. Et. pod *sokú* 2.). Od p. *Pundayho*, organistu v Humennom, mám viac piesní v rukopise. Aj rukopisné sbierky môžu presvedčiť o tom, že na východnoslovenskom území obieha veľmi mnoho nevýchodnoslovenských piesní.

Piesne nevýchodnoslovenské (i české) nachádzajú si prístup aj poza hranice východnoslovenského územia užšieho, často skomolené. V Zakopanom, na haličskej strane Tatier, spievajú: „Šp'evaťa byk já se, v'edžala byk jako, ale muj Jaňicek ode mňe daľeko“ (Rozpraw. krak. akad. X., 261). To nesrozumiteľné já se (čítaj: jo se) je skomolené pravdepodobne z pôvodného *hlasem*, a rým *jako - daľko* prezradzuje pôvodný rým: *jako - delako*. Niektoré nevýchodnoslovenské piesne počuf, kde len nohou kročíš. *Vrabel* vo svojom „Soloveji“ podáva piesne „Zahučaly hory, zahučaly lesy“ (107. str.) a „Žalo dievča, žalo trávu“ (106) ako báčsku („bačvanskú“). Pieseň o Janošíkovi najdeš i u Poliakov i u Rusov. *Vrabel* ju podáva na str. 103. v Soloveji: Hroznavski panove, pitam vas perši raz, dajce vi mňe moj opaščok do ruky chof lem raz atď. „Hroznavski“ je miesto „Rožňavskí“. Skomoleniny sú vôbec časté. V Soloveji na str. 112. čítaš v pesničke zo Sedlisk: „... a ja bi zabludzel ku *tvarnoj* ľevesce“, a „... a ja bi zabludzel k dzivčaťu *tvarnomu*“. Slovo *tvarni* je miesto „švarni“. *Vrabel* vo svojom Ruskom Soloveji podal z horn. Zemplínskej aj „Hoja Ďunda, hoja“ (str. 23), pravda za ruskú, a Ivan *Verchratský* vzal si to za predmet úvahy pod záhlavím „Hojadunda i Sobotka na uhorskoj Rusi“ („Dělo“, Lvov 1899, č. 191). *Verchratský* zapísal si tú pieseň v stoliči Šarišskej na viac miestach. O pôvode nevýchodnoslovenských piesní nikto nevie na území východnoslovenskom a berú ich za svojské. „Šlebodni Orel“ (New York 1903, č. 51) uvverejnil „Pišnički starodavne uhroslovenske zoz vihodních stolícoh“, a medzi nimi strednoslovenské: „A ja bača už barz stari, ňedožijem do jari“ atď. a „Pomali ovečki hore rubaňami“ atď.

Pripom. Vl. Hnatiuk je tej mienky, že východní Slováci (u nebo: Sloviaci, a tedy „Rusíni“) mnoho piesní majú. Opisujúc poéziu báčskych „Rusínov“ je vo vytržení. Za krátky čas zapísal si okolo polštvrta sta pesničiek. Ja používam jeho slov, povedaných v rozprave „Rus'ki oseli v Bačci“, 44, za opačný dôkaz. Hnatiuk napísal: Pod náplavou piesní súsedných národom ruské piesne tracia sa viac a viac z úžitku. Všetci mladí spievajú teraz najviac srbské piesne; „ruských“, hlavne dávnejších, vedia už veľmi málo. Ja som ich zapísal okolo polštvrta sta; z nich najlepšie vysvitne, že sa ony čo ďalej tým viac zabúdajú. Jedné sú bez počiatku, druhé bez konca, iné sú vytrhnuté z prostriedku z ďakej piesne. Veľmi málo je celých. Reč ich je zas dôkazom, či sú pôvodu tamojšieho, či prijaté zdakadiaľ. V mnohých piesňach sú nerovnosti, ba čo viac značné medzery („prohalini“). Z toho, že jedné piesne báčskych „Rusínov“ sú bez počiatku, druhé bez konca, iné sú vytrhnuté z prostriedku ďakej piesne, že je v nich vôbec mnoho nerovnosti a medzier, ... z toho ja nezavieram, že sa tracia v terajšom pokolení, ale to, že sa dostaly do ľudu z cudziny a v cudzom rúchu... Takéto piesne sa zjavúvajú, čo do formy, čo do reči i čo do obsahu necelými, neuuhladenými. Vl. Hnatiuk vidí v tom národnú tvorčosť, že na pr. v Kerestúre každého človeka a každú miestnu udalosť ospievajú. To je len prostonárodné rýmovníctvo. Nielen v Báčskom Kerestúre, aj v iných osadách sa najdú ľudia, ktorí radi veršujú, ale dosiaľ sa nikto neosmeľoval poklaňať ich „veršované“ výtvory za *národnú tvorčosť*. Hnatiuk uvodí niekoľko príkladov tejto „národnej tvorčosti“ na str. 45. a nasl. v svojej rozprave „Rus'ki oseli v Bačci“. Piešať, ktorú „složili“ v Kerestúre o ľom ako o sberateľovi piesní, takto sa počína:

„Tot pan z Galiciji, von noti spisuje,
Dog noti, ta noti, a vec pripovidki.
Ked mu ňeška pripovida,
A von ēj jej pita: Či vi veļo znace?
Lem sebe dumajce, co najvece znace!“ atd.

Jaká je v tom poésia, jaká národná tvorčosť? Niektorí ľudí „ospievajú“ v takých „veršoch“, a inde ich „ohovoria“ v próse.

VI. O pravopise osnôv a iného materiálu rečového.

113. §. Základom pravopisu osnôv a iného materiálu rečového je písmo slovenskej reči spisovnej. To jest zvuky, ktoré má spisovná reč, označoval som znakami spisovnej reči nemajúc ohľadu na to, či sú znaky spisovnej reči prosté alebo složené (*dz*, *ch* atď.). Jestli znaky spisovnej reči nestačili, bral som z takej reči slovenskej, ktorá má znaky pre vyskytujúce sa vo východnej slovenčine zvuky. Tak som použil poľských znakov ā, š, ě, Ľ. Ak bol predsa potrebný nový znak, neodchýlil som sa od zásady, jakú zachováva

slovenské písmo pri kladení rozoznávacích znáčkov. Uvedúc nový znak ū, položil som rozoznávací znáček nad písmeno, ako to žiada zásada slovenského písma, a nedal som sa sviest internacionálnym rovnoznačným písmenom „ゅ“. Pri obmäkčovaní spoluhlások *b*, *p*, *m*, *v*; *k*; *r* užil som spôsobu a znáčku bežného písma. Ked *t'*, *d'*, *l'* atp., tak aj *b'*, *p'*, *m'* atp.

Pripom. 1. Ak bolo treba označiť pazvuk po spoluhláske, označil som ho podľa akosti zvuku znakom „b“ (ak sa blížil svojím znením strmo odseknutému „i“) alebo znakom „b“ (ak sa blížil svojím znením strmo odseknutému „u“, „o“ alebo zvuku medzi nimi). Ak bolo treba označiť zvuk nečistý, do počtu východoslovenských zvukov organične nenáležitý, zakladajúci sa na dočasnom priechode od jedného čistého zvuku ku druhému čistému zvuku, zachytával som z pravidla ten čistý zvuk, ktorý bol hovoriacej osobe prirodzenejší. Príslušníci podrečia z.-ungáckeho na pr., ked sa usilujú hovoriť po pánsky, snažia sa vyslovovať v gen. -*eho* m. -*oho*, ale sa im to nedarieva a počut miesto prvej samohlásky všetky možné stupne zvukov medzi *e* a *o*. Ja som písaval -*oho*. V takýchto prípadoch som počul aj miešaný hlas ā (-äho), a, že spisovná reč má preň hlas, označil som ho. Za polské a ruské „y“, „u“, vidz na str. 68. a 81, ktoré sa vyslovujú veľmi rozmanite, písal som, dla počutia, *približnú čistú hlásku*: do vojne, mōš, do škôlu alebo *pazvuk*: do škôlu atp. Za polské nosovky približnú čistú složku: *en*, *un*, *um* atď., vidz 4. bod 42. §-u. Jedným slovom za počutý nečistý zvuk, ktorý je nie v hláskoslovnom ústroji reči, ktorý závisí iba od svojej hláskoslovnej pozície alebo od priechodného neprirodzeného artikulovania prirodzenej hlásky, — písal som z pravidla približnú čistú hlásku. Jazykovedcovi je dosť, ked vie, že na istom území jakým smerom sa pohybuje vývoj. Všetky odtienky zvukov nečistých jednak sa nedajú znázorniť...

Pripom. 2. Počuť dve dvojhľásky spisovnej reči, menovite v samosvojej reči Spišiakov, Abajcov, čiastočne aj Šarišanov, dvojhľásku *ie* (za csln. ē): viera; inde dvojhľásku *ia* (hlavne tam, kde je v ruštine *я*): Hriadki, Petroviani. Za obidve počuť aj 'e, 'a: v'era, H'r'adki, Petrov'ani. Nezaujal som oproti týmto zjavom pevného stanoviska už teraz a písal som v takých prípadoch: vjera, Petrovjani atp.

Pripom. 3. Složené znaky *dz*, *dž*, *dž*, *ch* nebolo treba obetovať móde, ktorá sa menuje *internacionálou transškripciou*. Z tých znakov nevzniká v slovenčine nedorozumenie Keby vznikalo, už by si bol pravopis našiel cestu, aby mu vyhol. Slovo *podzvolič* še je pravda bežné na opisovanom území (str. 250), ale každý vycíti z neho, že ho treba čítať *pod-zvolič* práve tak ako podražni = po-dražni, podritka (na praslici) = pod-ritka atp. Takého človeka niet, vediaceho po slovensky alebo po česky, ktorý by čítal slová *chrobák*, *prach* takto: *c-hrobák*, *prac h.* A cudzinci, jestli chceť riešiť otázky slovenskej reči, nech sa naučia aspoň čítať po slovensky.

114. §. Zachovávam zásadu fonetičného pravopisu, ale len *pokiaľ je to potrebné*. Píšem každý zvuk takým znakom, aký je preň ustálený, nehladiac na jeho pomer ku iným zvukom, t. j. píšem *ňeš*, *lem* atp. bez ohľadu na to, že v spisovnom pravopise *e* samo sebou obmäkčuje predchádzajúcu spoluhlásku. Práve preto, že každý znak označuje zvuk sám o sebe, v pravopise osnov a iného rečového materiálu ani *e* ani *i* nemá obmäkčovacej moci. Každý znak je sám pre seba dokonalým, čo do výslovnosti od svojej hláskoslovnej pozície neodvislým.

Je pravidlom, že na konci slov a pred temnými jasné spoluhlásky *c*, *d* (*dł*), *dz* (*dż*) *dž*, *g*, *h*, *v*, *z*, *š*, *ż* tak znejú ako zodpovedavé temné *p*, *t* (*tł*), *c* (*ć*), *č*, *k*, *ch*, *f*, *s*, *ś*, *š* a této pred jasnými ako zodpovedavé jasné. Zistujem, že sa najdú veľmi zriedkavé prípady, keď jasné i na konci zachovavajú svoje pôvodné znenie, tak som počul na pr. *slad*, ale prestávam na zistení tohto skutku. Jazykovede postačí, keď ho prijme na ználosť, ale to je vecou svedomia, aby niekto k vôle jednej alebo dvom výnimkám obišiel pravidlo a z tisícov a tisícov slov postrhával riadne rúcho, v ktorom ich každý čitateľ deň po dni výdava. Rozumnému človeku stačí vedieť pomer jasných a temných hlások ku sebe, a bez rozpakov uhádne skutočnú výslovnosť, jak je na ľu zvedavý. Prísny fonetičný pravopis odôvodnený je len v takej reči, v ktorej podobného pravidla ešte nevystihli.

Predložky a slovesné predpony *s* a *z* *vyslovujú sa z pravidla jednako, naveky len z*. Jazykovedcovi to stačí vedieť. Že som zachoval písomný rozdiel medzi nimi, to sa dialo z príčin dobre pochopených. Po zistení skutku, že obidve znejú rovnako („z“), nemôže byť nedorozumenia. Vydávajúc svoje osnovy a iný materiál rečový, nikdy som nezabúdal na prospech spisovnej reči slovenskej.

Písaval som: „*Zaraz* sé pitał“. Dla uvedeného hore pravidla znie tá veta: „*Zaras* sé pitał“. Pri podobením: „*Zaraś* sé pitał“ a v rýchlej výslovnosti: „*Zara'se* pitał“. Broch zachytával všetky hláskoslovné možnosti a pre také smliaždené zvuky ako povyše š, vymýšľal nové znaky. Písal na pr. terasu, čo je stiahnuté z „*teraz* su“. Skutkom je toto: Človek, ktorý hovorí zreteľne, vyslovuje „*zaras* sé“, „*teras* su“, ktorý náhli: „*zaraśse*“, „*terassu*“, a ktorý mele, nedabajúc zreteľnosti a jasnosti vôbec: „*zaraše*“, „*terasu*“. Ja som z pravidla označoval reč človeka hovoriaceho zreteľne, lebo mne naveky išlo o *záujem reči* a nie o *duchovnú náladu hovoria-*

ceho. Jedna a tá istá osoba totiž, podľa toho ako je naladená, hovorí všelikako: *zaras še*, „*zaraš še*“, „*zarašše*“, „*zaraše*“, „*teras su*“, „*terassu*“, „*terasu*“. Dľa svojej zásady nepísal som: pedzlati, ale pec zlati (častejšie: pejc zlati); nie naješše, ale najesc še. Samo sebou sa rozumie, že som *ustálené skomoleniny* verne podával: „*Povedzeli: Ponajbuch*“ (= Pomahaj Panbu; tu, 299). V poludňajších dedinách Ungskej nie vždy vyslovujú neurčitkovú príponu pri slovesách zavreného kmeňa hovoriac na pr. *jejs' m. jejsc*, *is' m. isc* atď. Zaznačoval som dľa výslovnosti.

V takých prípadoch, jaké som uviedol („*zaraz še*“, „*teraz su*“), nezapisoval som tedy fonetične, t. j. celkom dľa výslovnosti, lebo tu výslovnosť nemá žiadnej vähy, keďže je podmienená stále náladou hovoriacej osoby. Ale tam, kde ide o hláskoslovňu podstatu, o nemenlivé veci, menovite uprostred slov, zachovával som výslovnosť skutočnú. Písal som: *oče*, *otče* *očče*, ako som od koho počul; *navčivic* (m. *naťčivic*), *naščivic* alebo *naččivic*. Napísal som *zbujník* alebo *zbu'ník*. V tomto prípade počul som len stopu „j“, ale samo „j“ nie. Písal som *chlapec*, *hlapec*, *lapec* podľa počutia. Písal som *zme*, ale aj *sme* (Sobinov) atď. — V osnote z Mark. je „*druhie raz*“, 225, m. *druhi raz*; rozpravačka aj na opakovanú otázku hovorila „*druhie raz*“. Nevediac si vec vysvetliť, ponechal som jej výslovnosť; môž byť, že sa zakladá na forme ruskej: *druhij*.

Neuznal som za potrebné prízvuk osobite značiť pri slovách, lebo je nie menlivý. Vidz 89. §.

Z cudzích osnov a príspevkov rečových uvádzal som pravopisom svojich osnov, vidz *pripomenutie* na str. 200.

B. Rečové ukážky.

I. Ukážky východoslovenského nárečia.

a) Osnovy východoslovenského nárečia samosvojho.

Spisská stolica.

Z Ganoviec.*)

115. §. Buļi dzevki v kudzeľnej hiži. Višla jedna vonka, ta vidzeľa, že še v koscele svyci. Ona tam pošla ku temu koscelu, ta tam stał koň šivi a buł uavadzeni pri jednemu slupe. Na tim koňovi buła truhla s peňezmi uavadzena. Tota dzevka vžala teho koňa a zašikovala ho doinu do maštalni a povedala rodzičom, co ona našla jak'e bohactvo. V koscele buļi zbujniči. Jak višli z koscela, ňemaļi už koňa. Prišli do karčmi, opitali še kačmara, že co je noveho? Kačmar povedał, že v dzedziňe jedna dzevka jest barz šmeľa, že ona vžala jedneho koňa od koscela i s veľo peňezmi. A to buł koň zbujníkoch. Tote zbujniči sceli nazad dostac svojo peňeži, povedali kačmarovi, žebi ju, totu dzevku Marčušu, došíkovał. Kačmar pošoł po ňu. Ona povedala: „Chto me sce vidzec, ňech pridze sam ku miene.“ Tak še zabraļi dvome zbujniči. Išli ju pitac za ženu, že za chtereho sce isc, ten ju vežne. Ona pristała, že pujdze za jedneho. I išla jich viprovdadzic po dzvere. Druhi raz jich viprovdadzila daľej. Treći raz išla calkom za ňima, ale zbujniči o tim ňeznaļi. Oňi doma pošli večerac, ona vešla dnu do pivniči zbujníkoch. A vešla pod harnadzovu poscelku. Oňi, zbujniči, doňesli neskorši jednu kisasonku a rubali ju od maľeho paľca. A povedali,

*) Rozprávala Zuzana Ovčarič, 14 $\frac{1}{2}$ -ročná, rodom z Ganoviec. Zápis v Ganovciach v dome Michala Hosu 31. aug. r. 1904.

že i Marčušu budu terhac s horucima vidličkami, jak ku ňim pridze. Tej kisasonke spadnuł persceň s paľca. Jeden zbujničik to vidzeł i sceľ zdvihnuc. Harnadz povedeł, že ma vo dñe čas. Tak zbujničik nehľedał, a zbujničici sebe īehli spac. Buļi dvanac sujdi do pivnici a na každej sujdze jeden zbujničik ležeł. Pred pivnicu maļi dvoch psoch, co ked vidzeli dakeho, doraz ho poterhali. Marčuša nabrala do šurca koľačoch a tak išla vonka. Jak išla, ta jeden zbujničik ňespał. Povedeł: „Tu dachto je!“ Harnadz: „Špi, ňeznaš, že ſe tu doſc īudzi pomarniło, ta tu muši straſic?“ Marčuša potom dała te koľače tim psom, žebi ňebrechali a tak pošla domu. Na druhi dzeň už maļa bic svadzba. Tote zbujničici rozpravjači, že oňi maju macer, že su dvanac bratove, že maju veľki kaſteľ. Ta jak maļa bic ta svadzba, prišli šicke dvanac, pošedali sebe poza ſtol a ta dzevka ſedla ku temu, co maļa zaňho isc; teho maļa rada. A vojsko už tam stało nahotovene . . . Marčuša tak povedala zbujničikom: „Mňe ſe ſnívalo, že som buļa pri vas tej noci, že vi ňemace ňi-jaki kaſteľ, aňi ňijaku macer, že sce vi zbujničici, . . . že som vidzeła, jak sce jednu kisasonku doňesli, a jak sce ju od maľeho paľca ru-balí a tak sce povedali: „Jak Marčuša pridze, ta ju budzeme s horucima vidličkami terhac.“ Tej kisasonke spadnuł persceň s ruki a ſnívalo mi ſe, že ja ho ſebe vžala . . .“ A zbujničici povedali: „To ňepravda, to Iem ſen!“ Ona vžala persceň z pazuh, uderila po ſtole i povedala: „Ked je ňepravda, tu je persceň!“ Oňi ſe barz zapalili. Doraz prišlo vojsko a šickim hlavi dala poſcinac, Iem temu ňe, co maļa isc zaňho, bo teho īubiľa. Potom vžali ſe šicke īudze a išli tam do tej pivnici zbujničikoch a vžali vozi a nabrali ztamadz osem vozi peňeži. Ta dzevka z mladim (= zafom) i z occom daļi ſebe ſumni kaſteľ vibudovac i tak potom ſebe ſpokojne žili.

Z Hrabušic.*)

116. §. Dze buło tam buło, v ſesdzešatej ſedzmej krajiňe, za Červenim morom, dze ſe voda ſipala a pjeſek ſe īaľ. Tam buť v jednej dzedziňe richtar. Maľ hlapca tak'eho planeho, co každemu zloſc robiľ. Každi hodził žalovac jeho ocovi, že ma planeho hlapca,

*) Rozprával Andr. Záher, 34-ročný, nar. v Levoči a odchovaný v Betlanovciach, 15 minút od Hrabušic, kde teraz žije už na jedonásy rok. Zápis v jeho bývaní v Hrabušiciach 18. aug. r. 1904.

že preco ho ňenauči mores. Ale richtar povedał každemu, že on i bije i z inšim štrofe a ſe može dac ſebe s ňim radi Až potim ſe žalovał fararovi a pitał ſe, co ma s tim hlapcom robić? Farar mu dał tak'i nauk: „Šicko jedno, lebo hlapec zomre od strachu lebo ſe pokaja. Zavoľajce ho ku ſebe a povedzce mu: „Ked ſi tak'i ſmeli, moj ſinu, ta pujdzeš na cintir a tam pujdzeš do kripti. Tam jest tri farare v truhloch. Ten ſtrední ma zlati persceň na ruke pravej, ta mu ho vežneš a doňešeš panu fararovi; dostaňeš za to peňeži dužo... jak budzeš taki ſmeli, že to zrobis?“ Ocec zrobil tak, jak farar kazał, a hlapec povedzeł: „Preco ſe, tato, zrobim tak, jak ſcece, Iem mi dajce tri grajcare.“ Ocec mu dał tri grajcare, kupił ſebe za dva grajcare ſvečku, za grajcar ſvabliki a poſoł na faru o pol dzevjaťe v'eč'ar a pitał od farara kluč od tej kripti. Iſoł na cintir, poſoł ku kripce, zapalił ſvečku a vešoł dnu. Dzvihnuł veko s tej ſtrednej truhli. Vibiral fararovi pravu ruku, ale ňemohoł vibrac, ta ho caleho vibrał a mu vzał ten persceň s pravej ruki. A farar i z ocom ſe mu prižirali. Potim ho nazad klapoł, ale ſe mu ňesceł zmescic. Ta buł tam tluč, co žem ubijaju, ta ho tim uderił tri razi, ta ſe mu zmecel do truhli. I s tim viſoł von a zanknuł. Ocec s fararom ucekali, co ſe ſami už bali. Fararovi ſe uvadzila referenda na križik, ta spadoł, i ležel tam. Hlapec miſleł, že to ten z truhli. Vzał ten tluč, dał mu dve po hlave, — ta ho zabił. Potim iſoł na faru, dał ten persceň gazdiňi a ſe pitał, dze farar? Ona mu povedzela: „Chto zna, či ſi ho ňe zabił, ti pláňino?“ „Ta, teraz, chto mi da peňeži za ten persceň, bo je tú?“ „Ta daj ho nazad.“ „Ta dam ho nazad, ked ſet farara, darmo ho ňedam.“ Potim iſoł domu ku ocovi, ocec ho aňi ňesceł vidzec, povedzeł mu: „Vež ſebe teho koňika, mac ňech ci da hleba i peňeži, keļo ma, a idz s Bohom, že ce ſiigda mojo oči ňeuvidza.“ On povedzeł: „S Bohom, tato moj, ked me tak odprovadzuje!“ Mac mu dala jeden hleb, ſlaňini i dzešec zlati. On ſebe ſednuł na koňa a povedzeł: „Budzce zdravi, matko moja.“ Tak iſoł ſternac dňi, ſternac noci, až na petnasti dzeň v'eč'ar prišoł do jedneho kaſtila, co buł v Jeſe. On koňa uvadził ku ſtromu a tak vešoł do kaſtila. On iſoł do jednej hižki, tam bulo nahotovenno pre jedneho hlapa v'ečera, poľevka, m'eso i čušpajz, on ſednuł a povedzeł: „No preci mam co jesc!“ Zjedoł, poſoł do druhej chižki a tam tjež bulo tak nahotovenno jak i v perſej, tjež zjedoł. Tak až zo ſescoch pojedoł, a v ſescoch ňehał. Jak už poopatruval ſicko, poſoł do tej

peršej chižki a tam bula poscel, tam sebe lehnuł spac. I spał do dvanastej. Jak prišla dvanasta hodzina, stał še durk, krik . . . tak še zobudził a sebe hvareł: „No, co to tu budze ze mnou? Ja som šesc porcie zjedoł a oňi teraz némajú, co budu robic teraz, ked némajú co jesc, aňi kuhňu ňevidno, aňi ňič?“ Tak prišli ku němu a še ho pitali: „Co ti tu robiš, plani človeče? Pakuj doraz von ztadzi, ta ci ňebudze ňič!“ Ale on hvareł: „Ja som už šternac noce ňespał na posceli, ta teraz petnastu noc scem spac na posceli.“ Ta jemu hvareli: „Prataj še ztadzi!“ A on hvareł: „Neidzem.“ Tak ho vžali do veľkej zaľi a tam s ňim každi tancovał, šicke dvanac. Jak už vitancovali s ňim, ta mu povedali: „. . . a rano že še ztadzi vprataš!“ On povedał: „Neznám, či dojista pujdzem het lebo ňe.“ Tak prišlo rano, o šestej hodzine prišla ku němu jedna princezna a mu povedzela: „Dzekujem ci za peršu noc.“ Vecej ju aňi ňevidzeł. Še mu mu stracila z oči. Jak stanuł, kolo šedzmej, ta on višol vonka ku koňovi. A koňovi hvareł: „Či s tebu, koňičku, ňetancovali jak i ze mnou? Ked budzeme tu do v'ečera, ta i tebe doňešem z tej v'ečeri, co budze nahotoven. Ale jest tu jedna princezna, ta idzem ja totu hľedac!“ Hľadal on ju po šickich hižoch, ale ju ňemohoł najsc ňigdzi. Ta sebe sam povedzeł: „Ja už muším tu bic do rana, že ja totu osobu uvidzím a še jej opitam, co tu robi?“ I tak on ostał na druhu noc. V'ečar zaš išoł po tich hižoch. Ta v dvanac hižoch bulo nahotoven v'ečera. Šesc on zjedoł a šesc koňikovi odňesoł: „Na, koňičku, ňehladuj, bo chto zna, či ňebudzeme ucekac v noci.“ Jak še najedli, tak pošoł a lehnuł sebe do peršej hižki, ale ňemohoł zaspac, až kolo jedenastej zaspal. Lem co zaspal, stał še durk, pšohlavci doraz ku němu prifeceli a kričali naňho: „Či si tu? Ti plani človeče? Pakuj von, bo Žle obстоjiš!“ On povedzeł: „Dze som peršu noc nocovał, ta i druhu scem tam prenocovac. A jutre, ked še mi budze pačic, ta pujdzem het.“ Tak ho vžali do veľkej zaľi, šicke dvanac s ňim tancovałi a každi ho rucił o scenu. Tak on ostał ležec vo veľkej zaľe do rana. Jak prišla šesta hodzina, prišla ku němu princezna a mu povedzela: „Dzekujem ci za druhu noc!“ A on še jej pitał: „Dze ti sí? Dze bivaš? Že ja ce ňemohoł vč'era najsc?“ Ona mu hvarela: „Ja som jedneho kraľa princezna. Moj ocec mňe zaklał, ta ja som tu vo vodze, a tak bivam v ňej, co me ňichto ňevidzi. Peršu noc sí me višelobodził po perši od vodi, druhu noc až po koľena a pitam ce, ked sí už dve noce vicerpel, ta

vicerp' i trecu, že budzem całkom višebodzena.“ On povedeł: „Ked som už dva noce precerpeł, precerpim i trecu.“ Tak ona še straciła od ňeho. On višoł von ku koňovi. Ta še zaś pitał koňa: „Či s tebu, koňičku, ſetancovali jak i ze mnu, bo ze mnu barz tancovali a do sceni me rucali, tak me trapili. Ale darmo, ešči jednu noc muſime tu nocovac.“ Tak on ſebe ſpacirovał až do v'ečera. Prišoł v'eč'ar, tak ſe najedoł i koňovi odnesoł a povedeł: „Už zme tu, koňičku, už do rana ſigdzi ſepujdzeme.“ Lehnuł ſebe ſpac, ale zaspac ſemohoł, Iem ſebe rozmiſlał, co to budze ſi ňim. Prišla dvanasta hodzina. Prišli ku ſemu dvacecſtiri pſohlavci a mu povedali: „Či ſi tu ešči, plani človeče? Už s tebu końec muſi bic a ked ſceš žic, ta idz het, ta ci ſič ſebudze. Ked ſeidzeš, ta ci urobime końec, ti galgaňe.“ Tak ho prezivali, jak jim Iem prišlo na rozum. Potom mu povedali: „Ta Iem idz, dame ci peňeži, keļo ſceš, ale idz het!“ Ale on povedeł: „Nescem aňi peňeži, aňi ſič od vas, Iem ja ſcem tu ſpac!“ Oňi mu povedeli: „Už ſi doſc tu ſpał, dve noce, a trecu ci ſedame.“ Ale on im povedeł: „Ked som dva noce tu ſpał, ta ſcem i trecu.“ Tak ho vzali do veľkej zaļi, a mu jeden druček ſpicati vphali do zadku, že mu von uſtami višoł końec. A potim co maľi knižki, pisma dzejak'e, ta ſicke po-kladli na kopu a zapalili a jeho tak pekli nad tim. Ale prišla ta hodzina, co ho muſeli ſehac. Tak on oſtał ležec na tej zaľe. Princezna višla a vibrala ź ňeho ten druček a jeho položila na ĺavku ležec. A on aňi ſeznał co ſe ſi ňim ſtalo. Princezna muſela bic eščik do ſeſtej hodzini rano ve vodze. O ſeſtej hodziňe rano prišla ku ſemu zaś a ho poboškala a mu povedela: „Už ſom višebodzena od tej hodzini na vše!“ Tak ho poboškala ešči raz a mu povedela: „Ja budzem twoja v'erna manželka až do ſmerci a ho vzala na ruki a viňesla z kaſtiла na luft. Tam ſe ho pitala: „Či ſe Iepši čuješ na lufce?“ Ale on jej ſeodpovedał, Iem kivał s hlavu, že ſe ſečuje dobre, taki buł ſtrapeni. Ona ho zaś vzala na ruki a ſla ſi ňim do Iesa ku jednej ſtudzeňke. Tam ho ona okupala, dala ſe mu napić tej vodi, doraz on prehvareł: „Afeže ſom ſtrapeni!“ Tak ona mu povedela: „Ta ſe ešči napi tej vodi, že pridzeš ku ſebe, bo mi muſime odejſc het z teho kaſtiła, bo Iem to zname, co ſe s tebu vodziło za tri noce, ale ſezname na ſtvartu co bi buło ſi nami?“ Tak on ſe napił z tej vodi a prišoł całkom ku zdravju. Tak jej pov'edzel: „Už teraz ſepujdzeme, ale ſemam grati. Tote ſu ſpalene, na ſič obracene.“ Žena mu hvarela, že kupja

v mesce. Tak on pov'edať, že kebi hoľom daco na pamjatku ztadzi vŕac mohli. Ona hvarela: „Vec tu maju všeliňeco, kebi zme našli kľuče.“ Tak oňi išli do kaštila a hľedali kľuče. Jak našli kľuče, ta hodzili všadzi po hižoch až prišli do pecidvacatej hiži, ta tam našli grati i šablu zlatu. On sebe vŕaľ šablu, jedne grati obliekoľ, i jedno zlate jabľuko vŕaľ, co ešči od jej occa bulo. Potim še vŕali, išli von; sedli na koňa obidvojo. A tak išli tri dni i tri noce až na štvrti dzeň višli z lesa. Vidzeli jednu dzedzinu. Tak ona povedzela jemu: „Poňahľajme še, že dostaňeme nocľik.“ Oňi še dosc poňahľali, ale už pocme prišli do dzedzini. Jak prišli do dzedzini, ta doraz z kraju pitali nocľik. Jedne im povedali: „Kebi sce ňemali koňa, ta bi zme vas prenocovali, ale ked s koňom plano, bo i mi mame koňe, ta bi še pokopali.“ Druhe im hvareli: „Poradne ľudze už špja, a vi, dze sce buli doteraz, ta idzce i odteraz, pocme ňeprenocujeme ňikeho.“ Tak oňi šli do karčmi. Kačmarka ich prenocovala. Koňka dali do alaša a im doňesli slami na karčmu a tam spali. Kačmarka bula vdova, mala jednu dzjevku. Tej dzjevke še bars pačil ten mladi šuhaj. Ta ona, ta dzjevka, povedala maceri: „Mamo moja, jak mňe še pači ten mladi šuhaj, kebi mňe ten za ženu vŕaľ, ta bi som ce ňedala za cali svet.“ Mac jej bula striga i doraz povedzela: „Lem to, dzjevko moja? Možeš ešči bic jeho ženu, bo tota princeza je ešči ňe jeho ženu!“ Kačmarka doraz vŕala jednu strigoňsku gombošku a mu ju na spaňu zaphala do vlasoch. Rano, jak stanula princezna, darmo svojho Janka rušala, preco ňestava? Darmo ho rušala, on ňestanuľ, bo on ňeznal o svece. Tak princezna začala plakac a še pitala kačmarki, či jest v dzedzine doktor? Kačmarka jej povedzela, že jest na druhej dzedzine. Princezna doraz ucekala po doktora. Prišla na druhu dzedzinu, pitala še ľudzi dze doktor biva. Ľudze jej povedali: „Tu ňet doktora, hibaj v mesce!“ Pitala še: „Mesto jak daleko ztadzi?“ Povedali jej, že štiri hodziny, ked še budze poňahľiac, a pomali pejce hodzin. Ta ona še vŕala a ucekala do mesta. Prišla do mesta, pitala še, dze doktor biva? Tam jej doraz ukazali, dze biva. Išla ku doktorovi a povedzela, jaka vec. Doktor doraz dał zaprahnuć do koča aji ju vŕaľ a ucekali ku Jankovi. Jak tam prišli, Janka tam ňenašli. Pitala še princezna kačmarki, dze je ten mladi človek? Kačmarka jej dala odpovedz: „Jak ti si pošla, ta on še opametaľ, dala som mu sladk'eho mleka a pošoľ za tebu.“ Ale kačmarka ho mala skriteho. Princezna zaplacila za nocľik i doktorovi, a tak

pošla za Jankom. I sé poňahlala, ale ho ňemohla ſigdzi dolapie. Tak ona išla prez les, potom prišla ku veľkej vodze, co tamadz na druhu stranu Iem na ſife mohla prejſc. Tak ju vžaľ ſifkapitan ku ſebe a ſe jej vifitovať zkadzi ona idze? Ona mu porozpravjalá o ſickim. Naostatku ſe ho pitala, či on ňevideľ jedneho mladeho ſuhaja zo zlatu ſabľu. Kapitan jej povedaľ, že on takeho ňevideľ. Išli, išli, kapitanovi ſe bars pačila princezna. Tak ju ſprišahaľ, že bi ona povedzela pred svojim occom kraľom, že on (kapitan) ju višebođiľ, bo že ked ňepovje tak, že ju ruci do vodi. Co počnuc? Ona mu priſubila, že povje tak, jak kapitan sce. Jak prišli na druhu stranu, ta pošoľ ſi ſifkapitan ku kraľovi a tam povedeľ, že on jeho dzjevku višebođiľ a že on ju sce teraz za ženu. Tak kraľ povedaľ, že inakši aňi to bic ňemože, že ked on ju višebođiľ, ta že budze jeho manželku. Tak zrobili ſlovo, kedi budze ſobaš, ale princezna na Janka zapomnuc ňemohla, Iem vše na ten čas ohorela, jak už mala iſc na prišahu. Kapitan bi buľ rad, kebi ſkorši ſe zosobaſic, ale ona vše mala dajaku vihvarku.

Teraz už vracme ſe ku Jankovi do karčmi. Jak princezna pošla z doktorom het, tak kačmarka vibrala Janka z jednej kasti (+ „ferſlog“), vibrala mu totu gombošku z hlavi, a tak doraz Janko ožiľ. I sé pital kačmarki: „Dze je princezna?“ Kačmarka odpovedala: „Jak ti ſi rano ňesceľ stanuc, tak ona povedala, že ona ce ňebudze čekac, ked tak dluho ſpiš.“ On povedaľ kačmarke: „Ta Iem mi dajce koňa i mojo, co tu mam, pujdzem ja sam. Šednuł na koňa a išol. Jak prišoľ na końec dzedzini, ta dalej ňemohoł aňi hnuc napredek, Iem nazadek. Pošoľ nazad do karčmi a ſe puščil sam, prez koňa. Tak chodziľ až dva tižne a vše ſe nazad vraciľ. Na treći tizdeň višla von z teho ostatného domu žena; to bula pastirká. Pitala ſe ho: „Ti, mladi človeče, co ti telo tu hodziš? Vidzim ce včas rano, v obed v v'eč'ar, vše tu hodziš a vše idzeš nazad?“ Tak Janko jej povedaľ: „Cetko, ja hodzim, bo ja ſcenim vinſc z tej dzedzini, ale ňemožem vinſc, aňi na koňu aňi prez koňa!“ „Mladi človeče, ked ti ſceš vinſc z tej dzedzini, to podz tu dnu do tej hiži a vibuj ſi lavej nohi čižmu.“ Jak vizuľ ſi lavej nohi čižmu, tak ju pastirká vžala do ruk a ſturiла do ňej ruku a vibrala z ňej jednu želini a mu pokazala: „Vidziš, mladi človeče, preto ſi ňemohoł vinſ' von z dzedziny. Na teraz čižmu, obuj, a vizuj ſi pravej nohi čižmu.“ Tak on vizuľ čižmu a daľ ju do ruki pascirke. Ona vžala čižmu do ruky a mu ſturiła druhu želini do

čižmi do špica, a mu povedzela: „Tu maš, obuj čižmu a jak pridzeš do karčmi, ta daj piłni pozor na sebe, bo tam ce budze čekac jedna čarna mačka. Takim frišním sé zrob', že skoro kopňeš do tej mački, bo ked ona skoči skorši do tebe, ta ňigdaj vecej ňeuvídzis svoju princeznu!“ Tak on sé vzał a išol do karčmi. Už vidzeł zdæeka totu čarnu mačku, iem sé jej tak oči lišceli. Ta mačka scela doňho skočic, ale on frišni buł, skorši on do ňej kopnuł. Jak on kopnuł do ňej, tak ta mačka sé rozlala na kołimaž, a to bula ta stara kačmarka, striga. Jak vešoł dnu, ta už mał ſicko svojo nahotovenlo. Všednuł sebe na koňa a išol na koňec dzedzini. Vešoł do krajnej hiži a pitał sé: „Cetko, dze je najblížsa cesta ku princezne?“ Pastirka mu povedzela: „Tu je, mladi človeče, najblížsa cesta prez Ies, ale na koňu ňemožeš isc. Nemiſli sebe, že ja potrebujem tvojeho koňa. Nehaj ho kemu sceš, bo mňe ho ňetreba. Lemže ja ci na dobre povedam, že prez koňa skorši pridzeš ku svojej princezne. Tak on koňa ňehał a pošoł sam prez Ies. Išol on dva dni i dva noce i prišoł ku veľkej vodze, co tamadz iem na ſife mohol prejs'. Tak on sé starał i povedał sam ku sebe: „Už som teraz tu, ale jak ja prejdzem. Šifi ňevidno“... Hodzi po leſe, vidzi jedneho veľkeho orla. Ten oreł jedneho zajaca žreł. Tak Janko hvareł: „Kebiš ti mňe, orlu, preňesoł prez tu veľku vodu!“ Oreł, jak zožreł teho zajaca, kivnuł s hlavu na Janka, žebi prišoł ſednuc sebe na orla. Jak Janko ſednuł na orla, oreł stanuł a pušcił sé prez vodu. Tak ho na druhu stranu poňesoł. A Janko zaš hvareł: „Kebiš ti, orlu, poňesoł mňe až ku temu mestu, dze princezna, ta bi to dobre bulo!“ Tak oreł ho vlekoł až ňedaleko mesta. Tam oreł sebe ſednuł a Janko s ňeho zešoł dolu a povedzeł: „No, orlu, co ja ci budzem za to dlužen, co si me preňesoł a co si mi tak dobre zrobil?“ Oreł sé odrazu ozval: „Co mi budzeš dlužen, maš ſumnu šabľu, otň mi s ňu hlavu.“ A Janko naňho kukał: „Jak ja ci to možem zrobic, tiš mňe dobre zrobil a ja ci teraz zato otňem hlavu?“ Oreł nato povedzeł: „Ked ja ci dobre zrobil, ta i ti mňe musiš ocac hlavu, bo ked ti mňe ňeotňeš hlavu, ta ja ce zmarňim.“ Tak Janko vicahnuł šabľu a išol mu scinac hlavu. Oreł naťo: „Čekaj, jak mňe zotňeš hlavu, ta viber ze mňe ſerco, rozrež na poli a vež ho sebe. Co sebe budzeš žadac, ta sé ci staňe, ked to ſerco otvoriš a povješ: To scem, to žadam! A teraz mi zotňi hlavu!“ Tak Janko mu zocał hlavu. Vikopał jamu zo šabľu a tam orla vložił, ſerco vibrał, rozrezał ho na poli a všturił ho

do bjelej hustečki a odložil do kešeňa. Orla zahrebał a odešoł dalej. Šoł sto kroki a sebe mišeł: „Či to može bic pravda, co ten oreł povedał?“ Vibral šerco z kešeňa, otvoril ho a povedeł: „Nech staňu sto dukati prede mnu!“ Ta už bułi pred ňim s pejc kroki. Tak on ich dzvihnuł a odložil. Dzvihnuł čapku s hlavi a povedeł: „Hoc sé už mňe princezna ſedostaňe za ženu, ta budzem mac z čeho žic, ked to ſerco mi budze tak služic.“ Prišoł dnu do mesta, vidzeł všadzi zastavi po domoch. Išoł do karčmi, do jedneho žida, a pitał sé, co nove? Žid mu povedał: „Ta veľo nove. Jedna princezna, z teho mesta kraľova cera, ſkapala už ſesnac roki a teraz sé prinavracila. Jeden ſifkapitan ju višebodził, ta ſe teraz vidava za ňeho; zato taka veľka radosc.“ Janko ſe pita: „A preco ſet tu ludzi v karčme, aňi po ulicoch ſevidno?“ „Preto, bo v kraľovskim dome všadzi ſtoli porobene po zahradoch, dze ſem jaki płac jest, ta všadzi jedza, piju, chudobne i bohate; darmo davaju. Janko poveda: „Čuju, paňe, oňi maju veľki płac, ſech tjež porobia ſtoli, lavki a mi tjež budzeme davac jesc a pic a ešči dzešec grajcari každej osobe, chtera tu pridze. Daju vibubnovac po mesce, že chto tu pridze, do ňich, dostaňe jesc i pic i dzešec grajcari zadarmo.“ Kačmar poveda: „To ſe ſtaňe ſicko, ſem peňeži!“ Janko vibral 100 dukati z kešeňa a dał ich kačmarovi. Kačmar poveda, že to budze ešči mało, bo že narodu veľo v mesce. Tak Janko poveda: „To nič. Peňeži dosc. Ŧem treba porichtovac ſtoli a ſicko co treba.“ Ta kačmar pririchtoval ſicko medzi troma hodzinami, i vibubnovac dał. Tak ľudze s kraľovsk'eho dvora pošli ſicke, bo tam ſedavalí peňeži. Kraľ ſe pitał svojich dvorníkoch, že dze ten narod pošoł? Tote mu povedali: „Bulo bubnovano, že chto pridze do karčmi, dostaňe jesc i pic a dzešec grajcari zadarmo, ta preto ten narod ztadzi pošoł.“ Kraľ ſe pohňewał a ſoł do hiži a povedał tak co i jeho princezna čula: „Ta, či to hirali tako panove, jako to ſe ſtalo? Teraz mame isc ku prišahe, ta ľudze pošli het! Jeden človek dał vibubnovac, že chto pridze do karčmi, dostaňe jesc i pic i dzešec grajcari zadarmo. Ta zato ľudze ztadzi, z mojho burku, poodhadzali. Rad bi ja teho vidzec, co to za človek može bic, že on kraľovi zloſc robi?“ Druhe panove ſe ozvali: „Treba ho dac, najjašnejší kraju, tu došikovac pred ňich, ta ho uvidzia.“ I princezna ſecela ku kraľovi, jak čula ten hir a povedala: „Tatkušku, ſech ſem ho daju došikovac, co to za jeden može bic, že on ſe panovi calej krajini procivi?“ Hibaj ſifkapitan povedał, že

naco ho maju dac došikovac? Ale kral poslał svojich sluhoch, žeby se doraz postavil na kraľov rozkaz ku kraľovi. Pošli dvome sluhove do tej karčmi a povedali kačmarovi: „Dze ten pan, co to dava jesc, pic i dzešec grajcari?“ Kačmar povedal: „Tam je pri ľudzi v zahradze, ten co ma zlatu šablu.“ Oňi dvome šli ku ľemu a mu povedali, že pan kral mu dał odkazac, žeby doraz prišol pred kraľa. Ale Janko povedal, že kraľovi tak akurat daľeko ku Jankovi, jak i Jankovi ku kraľovi. Te pošli nazad, sluhove. Kraľovi tak povedali, jak Janko dał odkazac. Doraz jak princezna to čula, ta jej solzi z očoch viľeceli a ľem kraľovi povedala: „Podzme mi, tatušku, ku ľemu, že ho uvidzime.“ Ona už mišela, že ten smeli muši bic — Janko. Ale kral ľechceľ isc. Princezna: „Ja pujdzem sama ku ľemu!“ Kraľ: „On ſe muši tu postavic o dve hodzini!“ Rozkazał, žeby šli dve kompanie vojska po ľeho. Prišli tam, do karčmi, a ſe pitali, chteri to ten pan? Kačmar im ukazał. Doraz ho vzali zo ſebu do kraľovskeho burku pred kraľa. Jak tam prišol, ta ſe ho kraľ pitał, že co je on za jeden? On kraľovi odpovedal: „Ja som hudobni človek, co aňi hudobnejši ľemože bic, zo ſes-dzešatejšedzmej krajini.“ Kraľ mu poveda: „Ked ti ſi taki hudobni, zkadzi ti maš teľe peňeži, že ti ešči kraľovskej osobe možeš zlosc robiť?“ „To mňe, pan najjašejši kraľu, Panboh tak dał?“ I s tim, jak on tak rečoval, kraľ ſe nahňeval a ſkriknuł naňho: „Prataj ſe mi, ti naňichodník!“ Princezna bula v druhej hiži, ta čula Jankovu reč. Jak Janko povedal kraľovi „Ľech budu zdravi, najjaš-nejši kraľu,“ ta bubla do dzveroch, že ich rozčepila a prilecela. Kraľ: „Co to robiš?“ Ona: „Tatušku, to je moj chlop, ten me višlebodził, ne ſifkapitan!“ Tak kraľ povedal: „Idz nazad, moja dzjevko, do hiži, ja ho nazad vracim.“ Zavoľal sluhu kraľ a povedeł mu, že bi vraciļ teho mladeho človeka. Kraľ za ten čas, kiam Janka vracili sluhove, opasał šablu a dzjevki ſe pitał, či iſce on ju višlebodził? Ona povedala, že hej, že on ma i ocovo zlate jabluko a že on ſe vola Janko. Janko už buł v hiži, kraľ prišol a ſe ho pita: „Jak ti ſe voľaš?“ Janko povedal: „Ja ľeznam, paňe, jak ſe ja voľam, bo ja mladi hlapec višol z domu.“ Kraľ povedeł: „A maš ti dajake zlate jabluko?“ On poveda, že ne. Kraľ ſe nato barz nahňeval. Vicahnul šablu a povedal: „Ked maš, ta rečuj pravdu, a ked ne, ta ce pretňem.“ Tak Janko pokazał to zlate jabluko. Tak kraľ mu povedal: „Vidziš, ti človeče, ti mňe tak nahňeval tri razi, žeby ſom neprijał za to cale mesto!“ S tim

kraľ zavoľať princezú do hiži. Jak ona vešla do hiži, doraz ho obejmula a poboškala a solzi jej višeceli z očí; od radosci ľemohla aňi prehvarec. Kraľ ľem sé nato prižírať, tjež jak prez sebe, a Jankovi povedať: „Preco ti sí doraz tu ľeprišoľ?“ Janko povedať: „Najjašnejši oče. Kebi som o šickim rozopovedať, jak mňe sé vodzilo, ta bi zme mušeli šedzec za puľ roka!“ Tak kraľ vžaľ ich obidvojich do veľkej hiži, dze buť hosce. Jak to vidzeľ Šifkapitan, ta sceľ doraz uceknuc, ale kraľ rozkazať sluhom, žebi ho ļepuščili. Potom kraľ začať rečovac, že Janko je vlasni a perši záč, ne ten Šifkapitan. Šifkapitana odsudzili do šmerti do hereštu a Janko v druhu dzeň sé zosobašíl s princeznu a žije pri zdravju, pri boskym božehnaňu až dodneš dňa. A tam bula veľka hospina, z kanonoch streľali, i ja tam buť, ľemala už co nabic, co šicko vistreľali, ta mňe vžali a nabili a vistreli až do Hrabišic.

Zo Štvartku.*)

117. §. Ja som čítala raz taku rozopovestku: Buť dve sestri. Jedna buť hudobna, druhá buť bohata. Ta hudobna sebe šč'ežovala, že ona je hudobna. Hlop ju barz trapiť, povedeľ, že ona plána gazdiňa, že ľezna tak gázdovac jak jej sestra. Že jej sestra ma šickeho dosť, a on že tak č'ežko robi, a ľema nič'. Ta pošla še žalovac tota hudobna ku totej bohatej sestre, že jej hlop ju barz trapi, že sestra ma šickeho a ona nič'. Sestra jej povedeľa: „Ked to sceš mac, co ja, ta pujdzeš se mnú. Pujdzeš se mnú o dzesatej hodziňe na jednu ľuku, ale ľem ked sé ľebudzeš bac.“ Ona povedeľa, že ne. V druhu več'ar preci pošli obidve. Tak jak prišli na tu ľuku, tota bohata zavoľaťa: „Pan Vekutovski, ľech ľem pridu von!“ Višoľ jeden veľki pan. Mať ťeľeznu paľicu a še jej pitaľ: „Co bi sí rada?“ Ta ona povedeľa: „Ja nič', ale moja sestra. Ona sce tak mac šickeho jak i ja.“ On povedeľ: „Daj hev mať paľec!“ Vžaľ pjerko a vypusciť jej kervi z maľeho paľca a napisal jej meno s tu kervu na svoj papir. Ta hudobna še pitaľa, že co ma teraz robić, žebi buť bohata? On jej povedeľ, žebi v nedzeli ľeobľekla košuľu, aňi žebi še ľeučesaťa, aňi žebi ľešla do koſeľa, ta že budze mac tak šickeho jak i jej sestra. Ta hudobna v peršu nedzeli

*) Rozprávala Mária Staš, r. *Sagula*, 46-ročná, rodom zo Štvartku. Zápis vo Štvartku v krémke Fischmanna 2. sept. r. 1904.

pošla ku tej bohatej sestre a počala plakac, že jak ona budze, ked ňedzela a aňi še ňemože obfesc, aňi do koscela isc, aňi še ucessac, že ona radši ňebudze bohata . . . Ta bohata jej povedzela, že priviknē ku temu, že bi Iem tak robiła, jak jej kazał Vekutovski. Ta hudobna to ňemohla sterpec, tak še priznała svojemu hlopovi, co zrobila. Hlop ju počal potim bic, že on ňesce take враžki v dome mac, že on budze spravedľivo žic, hoc budze i dalej Čežko robic. Pošla ona ku tej sestre bohatej nazad a povedzela jej, že ona ňehodna to zrobic, co žada Vekutovski. Bohata sestra jej povedzela, že ked še sce od враžkoch ošlebodzic, ta žebi dała sebe ž'elezni harenc zrobic, žebi jej dostał až po pleca, potim že pujdu zaš na tu istu luku a jak Vekutovski vindze von a jak še jej budze pitac, preco ňesce bic bohatu, žebi ten harenc hitro položila sebe na hľavu, bo že ked ňebudze mac ten harenc na hľave, ta ju zabije, ked ju uderi. Oňi prišli na tu luku. Ta bohata zavoala: „Pan Vekutovski, ňeh pridu von!“ On s hrubim hlasom odpovedzel: „Co bi ši rada?“ „Ta ja ňič“. Ale moja sestra ňesce bic povražena.“ Vekutovski jej virucił von ten papir, na kterim bulo jej meno do враžkoch napisano. Potim ju uderil s tu ž'eleznu palicu... Ona tak spadla, co ju ňemohla sestra okrišic, až že ju zahlušíl. Dluhi čas ju krišila sestra kim ňeprišla ku sebe. Potim pošli do domu. Hlop še jej pitał, tej hudobnej, dze buła? Ta ona mu povedzela, že buła vracic totu vražedel'nicku vec od sebe. Potim zostala tak hudobna jak perši buła. Raz pošla do svojej bohatej sestri. Ta ležela barz hora na posceli a veľiki smrod pri tej posceli čula, a pri stole veľiki pach. Tak še pitała ta hudobna: Preco taki smrod pri ňej, co ňemože potrimac, a pri stole jak kebi naj-pachnucejše ruže buli. Tak ta bohata hora povedzela: „To ti tak, sestričko, budzeš pahla, jak te ruže, co jich ňevídzis, pahnu pri stole, a ja tak budzem ſmerdzec, jak tu čuješ pri mňe. Bo ja už od teho vražedel'nicťva odſtupic ňemožem. I ti bi ši ňebała mohla odſtupic, kebis' buła hoc Iem rok v ňim.“

Ta tota hudobna pošla nazad do domu. Ale jej ňedało sumeňe pokoja a še zaš navracila ku sestre. A tam vidzela pod prahom v hiži jednu veľiku Čarnu šviňu, a dvanac prašeta ju cicali. A sestri ňebuło na tej posceli. Ta ona vibehla na dvor kukac, dze še jej hora sestra z posceli podzela? Ale ona ju ňevídzela ňigdzi. Ta pošla nazad do domu. Po kratkim čaše pošla zaš tam; ta sestra už zaš ležela na posceli. I še jej pitała: „Ta dzeže ſi buła, sestričko,

Si taka slabá? Ja som tu bula a som ce v posceli ňenašla, Ľem vidzela pod prahom jednu veľiku šviňu i s dvanac prašetami, ju cicali, a ti aňi nemaš taku v tvojim dvore?“ Ta hora tak povedzela: „Co si, šestričko, tu šviňu vidzela, ta to som ja; prašeta, co ju cicali, to mňe tak budu cicať za ľudsku hudobu, som ju odbiraťa ľudzom z vražedel'ictvom.“ Tak ta hudobna stra jej povedzela: „Či už na ſvece ňet pre tebe nijakej pomoci?“ a hora jej povedzela, že ňe, že ona je už na veki zatracená. Fto odda vražcom do moci, ten je ňesčešliví jak na duši tak na cele.

Zo Smižian.*)

118. §. V jednej dzedziňe buli trojme braca a maľi tri šestri. Dva braca buli mudre; jeden bol głupi, voľať ſe Janko. Janko Šestri varoval, ked te dva išli do roboti. Prišol raz jeden grof na štiroch koňi, s baku pohaňal, ku temu głupemu Jankovi, a pitał najstaršu šestru za ženu. „Paňe,“ poveda, „to nemožem urobic, nemožem ju dac, bo bi me braca zabili.“ Grof mu obecať šicko, že bi ju Ľem dať, že on mu budze na pomoci. Janko mu ju dať. Prišli te dva z lesa: „Dze maš šestru?“ „Braciškove, prišol jeden grof na dvoch koňi, dať som mu ju za ženu!“ „Ked ešče dachtoru šestru vidaš bez našej vedomosci, ta ce dobijeme.“ Na druhu dzeň odešli do roboti, prišol druhu grof: „Praceľku, daj mi strediu šestru za ženu.“ „To ňurobim, paňe, bo som včera dať najstaršu, a braca mi povedzeli, že ked vidam druha bez jich vedomosci, to me dobiju.“ Ale grof ho upitał natelo, že mu ju dať. Prišli braca domu: „Ti głupi pše, dze maš strediu šestru?“ „Braciškove, prišol grof na štiroch koňi, ta som mu ju dať za ženu, bo me barz pitał.“ „Ked nam ešče i tu treću šestru vidaš, ta ce zabijeme.“ Na treći dzeň prišol treći grof, ale na šesc koňi: „Praceľku, daj mi svoju najmlačču šestru za ženu.“ „To, ošviceni paňe, ňurobim, bo mňe včera dosc nabili bratove, že som dve vidiť, teraz bi me už zabili.“ Ale grof mu obecať všeliňeco, žebi ſe nestarať, že mu budze na veľkej pomoci. Dať ſe upitac, a dať mu ju za ženu. Prišli braca domu: „Ti głupi pše, dze je šestra?“ „Braciškove, prišol grof na šesc koňi, tak som ſe dať upitac, a dať som mu ju.“ Ta bratove

*) Rozprával Ďuro Čech, rodom zo Smižian, 63-ročný, býval len v okolí svojho rodiška. Zápis v Smižanoch v krčme Koracha 30. aug. r. 1904.

ho barz zbiši a vihnaši ho od sebe. Išoł horami, lesami, i dostał še pred jednu veľku džuru. Vpuscił ſe dnuka do tej džuri. Pridze ku dzverom, prinuceni buł klopkač, bo už hladom mał zahinuc. Klopka na dzvere i chto mu otvori? Šestra jeho, ſestra jeho ta najstarša. „Ach, bracišku, dze ſi ſe ti tu vžal? Moj chlop ne taki v parſoni, jak buł po mne; on ſarkaň o dvanac hlavi. Jak pridze domu a ce tu najdze, ta ce zmarň.“ „No ſestričko, ked ſom ce mu dał za ženu, ta ozdaj budze mał ohľed na mne?“ Pridze jej hlop do hiži: „Phi, ženo, tu človeča duša ſmerdzi!“ „Ach, dušičko, dze bi ſe tu vžala, vec tu aňi ptačka aňi hrobačka ňehirovac!“ „Phi, ženo, tu človeča duša ſmerdzi, tu mušíš mac dakeho!“ „Mužičku, darmo, to muj brat tu.“ Vtedi ſarkaň zodzeľ zo ſebe ſarkaňovu skuru: „Ked ſi ti najstarši brat, podz von, porubem ce na drobne treski, ked ſi ti stredni, podz von, zošekam ce jak čatinu, ked ſi ti najmlačči, podz von, ſvagličku, na obed!“ Višoł Janko von na obed, tak ſe ho ſarkaň pitał: „Jak ſi ſe tu dostał, ſvagličku?“ „Tak ſom ſe dostał, že me bratove nabili a vihnaši od ſebe, bo ſom tri ſestri podaroval vam, tebe i twojima bratom.“ „Naobeduj ſe, ſvagličku, bo ja ňemam ſem tri hodzini ſlebodneho času. Potim pozbiaraš ſe ode mne, bo jak navlečem na ſebe ſarkaňovu skuru, ta bich ſom ce muſel zabic. Dam ci jeden kudel (= ſerſc!) zo ſebe, ale ſebe ho dobre ſchovaj. Ak budze na tebe zle, ſem ho zhibni, ja ci budzem na pomoci. A dam ci teraz jednu miš za kalafuza, odvedze ce ku mojemu bratovi strednemu. A už ſe ber ode mne, ſvagličku.“ Odvedla ho tota miška až ku strednemu bratovi. Prišoł Janko tam, klopka na dzvere. Voľa ſestra jeho stredňa: „Vitaj, bracišku, dze ſi ſe tu vžal? Aňi muška, aňi braveňček tu ňedojdze. Moj chlop ne taki v parſoni, jak ked buł po mne; on je oreł, nad ſickima ptakami kraľ. Jak pridze, on ce zmarň.“ „No, ſestričko, ked ſom ce mu dał za ženu, ta ozdaj mi to ňeurobi!“ Skriła ho ſestra. Pridze dnu jej hlop: „Phi, ženo, tu človeča duša ſmerdzi!“ „Ach, mužičku dze bi ſe tu vžala? Tu aňi braveňček aňi mušička aňi hrobaček ňedojdze!“ „Phi, ženo, tu človeča duša ſmerdzi!“ „No, mužičku, to je moj brat tu!“ „Ked je najstarši, ňeh pridze von, porubem ho na haluški, ked je ten stredni, ňeh vindze von, pošekam ho na papcun (= jedlo z mûky, menšie jak halušky) a ked je ten najmlačči, ňeh pridze na obed!“ Višoł ſvager von. „Dze ſi ſe tu vžal?“ „Ja ſom buł prinuceni iſc ſvetom, bo bratove me nabili a vihnaši me von z domu.“ „Tak

teraz poobedujeme! Ja mam ľem pejc hodzini ſlebodneho času. Jak budzeš odchadzať ode mňe, dam ci jedno pjiro, ale sebe ho dobre schovaj. Jak budze žle na tebe, ja ci budzem na pomoci.“ Prišoť čas. Odebrali ſe od ſebe. „Teraz ci dam, ſvagličku, muchu za kalafuza, odvedze ce ku najmlačemu bratovi, ku tvojmu ſvagrovu a najmlačej ſestre.“ Odvedla ho mucha ku moru. Pridze Janko, klopka na dzvere. Otvori mu jeho najmlača ſestra: „Ach, vitaj, bracišku, dze ſi ſe tu vŕať, tu aňi ptačka aňi hrobačka ſechirovac?“ „Ja, ſestričko, som buľ prinucení sem prisc, bo mňe bratove nabili a odehnali, že som vas vidiť grofom za ženi.“ „Bracišku, ale moj chlop ne taki v parſoňi jak ked buľ po mňe. On je riba, kral nad ſickima ribami. Jak on pridze domu, ta ce zmarní.“ „No, ſestričko, ked som ce mu dať za ženu, ta ozdaj ļem budze maľ milošernosc nade mnú!“ Skriňa ho do olmariji. Pridze riba dnukaj do hiži: „Phi, ženo, tu človeča duša ſmerdzi!“ „Ach, mužičku, dze bi ſe tu vŕala; tu aňi ptačka aňi hrobačka ſechirac.“ „Phi, ženo, tu človeča duša ſmerdzi!“ „No, mužičku, darmo, tu je moj brat!“ „Tak ked ſi ti najstarší brat, podz von, porubem ce na rezanki,*) ked ſi ti poſrední, podz von, zrežem i tebe na rezanki, ked ſi ti najmlači, podz von, ſvagličku, ku mňe na obed!“ Janko višoł. „Vitaj, ſvagličku, dze ſi ſe tu vŕať?“ „Braca mňe nabili a z domu odehnali, bo som vam ſestri za ženi dať. Ta bi ſcel ſestri i vas, ſvagrove, viſlebodzic. Ja už znam, ſvagrove, že vi ſce zaklatare grofove.“ Tak mu dať ſvager, co buľ ribu, jedného tatoša a po-vedzeľ mu: „V tamtím leſe je Lucifer, co nas zakľaľ. Ten ma mládu Terzipilonu za ženu. Pre ňu nas zakľaľ. Ked ju oſlebodzis, ta i nas i ſestri viſlebodzis a Terzipilona budze tvoju ženu. A teraz ſe už ber ode mňe, ſvagličku. Tu maš ešče ſupinu ze mňe, ſebe ju dobre zachovaj. Ked budze žle na tebe, ja ci budzem na dobrej pomoci.“ S božu pomocou ſe ztamadz odebrał, prišoł do teho leſa. Narano po leſe hodzi, a tam bere Terzipilona vodu. Pridze on ku ňej: „Šedaj, Terzipilona, na koňa!“ „Darmo ſedam, bo ſebudzem tvoja!“ Precik ſedla ſi ňim! Terzipilona buľa pod Luciferom. Ked ſedla, durkaľ Luciferov kuň v maſtaňi. Prileci ku ňemu Lucifer: „Co ci je koňu moj. Drahe vino piješ, hadbavne ſeno žereš, co ci je?“ „Maľ ſi peknu paňu, mac ju už vecej ſebudzeš!“ „Koňu moj, dva korce oreškoch zhrižeme, dva ordovi vina vipijeme, dva fajki du-

*) rezanki (= rezance do polievky).

hanu vikurime, dva hodzini pošpime, dohoňime jich!“ Doľecel Lucifer ku Jankovi na svojom koňovi: „Co ci mam zrobic džadu? Perša vina odpuščena...“ Vzáľ mu paňu, Terzipilonu. Na druhí dzeň Janko zaš išoł tam: „Terzipilona šedaj!“ „Darmo šedam, bo nas zaš ułapi!“ Šedla ku ňemu, dupka Luciferov kuň v maštaľni... Prileci Lucifer do maštaľni: „Koňu moj, co ci je, drahe vino piješ, hadbavne ſeno žereš, co ci je?“ „Mał ſi peknu paňu, ale ju mac už vecej ſebudzeš!“ „Tri korce oreškoch zhrižeme, tri fajki duhanu vikurime, tri hodzini pošpime, dohoňime jich, dohoňime jich!“ Šednuł na koňa, ułapił Janka naraz: „Co ci mam zrobic džadu? Ešci ci teraz darujem život, ale ked mi to ešci raz zrobis, co ſi dva razi urobił, tak ci je po živoce!“ Na treći dzeň už zaš ſoł Janko: „Tersipilona, šedaj na koňa!“ „Darmo šedam, bo nas zaš ułapi!“ Precik ſedla ſi nim i teraz. Luciferov koň zaš durka v maštaľni. Prileci ku ňemu Lucifer: „Koňu moj, co ci je? Drahe vino piješ, hadbavne ſeno žereš, co ci je?“ „Mał ſi peknu paňu, ale ju mac vecej ſebudzeš!“ „Štiri korce oreškoch zhrižeme, štiri ordovi vina viplijeme, štiri fajki duhanu vikurime, štiri hodzini pošpime, dohoňime jich, dohoňime jich!“ Šednuł na koňa, ułapił Janka: „No, džadu, teraz už ci život ſedarujem. Ta co ci mam zrobic?“ „Porubaj me, a do meha me polož, preveš me prez koňa“... Tak mu zrobis. Porubał ho, zavjazał do meha, prevešíł ho prez koňa a puſcił koňa. Lucifer poſekał i kudel, pjirko i ſupinu, chtere Janko u ſebe nošíł. Keļo razi do ňich ſeknuł, teļo razi ſvagroch zbolelo. Už vedzeli, že je zle na Janka. Zabrali ſe hledac ho. Dozreł ho jeho ſvager oreł. Chvizduł na tamtich dvoch svojich bratoch, prileceli: „No tu je naš ſvager už mertvi!“ Pozhaňali živu i umartu masc, viplokali ho v korice a poskładali ho na živeho. Potim mu dali takeho isteho tatoša, jakeho mał Lucifer, ale silnejſeho: „Teraz už, ſvagre, idz po Terzipilonu.“ Šednuł na tatoša. Pridze ku moru: „Terzipilona šedaj!“ „Darmo šedam, bo nas zaš ułapi!“ „Neboj ſe, dušo moja, už mu je amen, bo moj tatoš silnejſi od jeho tatoša.“ Šedla ſi nim na tatoša. Luciferov kuň dupka zaš v maštaľni. Prileci ku ňemu Lucifer: „Koňu moj, co ci je? Drahe vino piješ, hadbavne ſeno žereš, co ci je?“ „Mał ſi peknu paňu, ale ju vecej mac ſebudzeš!“ „Pejc korce oreškoch zhrižeme, pejc ordovi vina viplijeme, pejc hodzini pošpime, pejc fajki duhanu vikurime, dohoňime jich, dohoňime jich!“ „Ej, vera jich ſedohňime, bo Janko ma tatoša silnejſeho ode mňe. Końec i tebe

i mňe.“ Teraz Lucifer vidzeľ, že svoju ženu utraciš, bo jeho kuň buť slabší od koňa Jankoveho. Povedzeľ: „Koňu moj, vindzi na najviši verch a skoč se mnú, že me zabiješ i sam ſe zabiješ, žebi ſi nebuť zahaňbeni.“

Janko tak višlebodził Terzipilonu, chteru ſebe vžaľ za ženu, aji troch ſvagroch aji tri ſestri višlebodził, a vžaľ ku ſebe aji ſvojich dvoch bratoch a tak žili dluho vespolek.

Z Markušoviec.*)

119. §. Buła jedna macoha, ta mała dve ceri, pastorkiňu i ſvoju vlasnu. Raz v zíme poſala tu pastorkiu na oheň. Prišla pastorkiňa za dzedzinu daľko do poľa, išla, dze vidzeľa ſvetlo. Naſla tam jeden budinek, tam ſe ſveciľo. A tam čorci tancovali. Tak ju voľali na tańec jeden pred druhim: „Dzevečko, podz ſo mnú na tańec.“ Ona odpovedala: „Jakže možem iſc, ked ſemam ſumne grati. Ŧemam ſumnu hustku.“ Druhie raz ju zaś voľali, ta odpovedzaľa: „Ŧemam ſumni fartuch!“ Treći raz odpovedzaľa, že ſemam ſumni lablīček, štvarti raz, že ſemam ſumnu kidľu, pjati raz, že ſemam ſumnu koſenku (= hustečku na ſiju). Potom zaś hvarela, že ſemam ſumne čižmi, zaś, že ſemam ſumnu pantliku, ſumnu koſulu, ſumnu ſnurku do vlasoch... Ta potom jej to ſicko čorci nanoſili, całe obliečenie, co jej buļo treba, v tim uderila dvanasta hodzina a djabli ſe prepadli. Pastorkiu Panboh zahraňaľ od djabľoch, ona ſebe nabrala ohňa a prišla do domu. Macoha ſe jej pitaľa, dze buła na ten oheň a zkadzi výjaľa take ſumne grati a jej jich barz zavidzeľa. Ta poviedzaľa: „Ztamadz mam ſumne grati, dze ſom na oheň buļa.“ Macoha ſe zlakomila, že tota taka priokrata, že ma ſumne grati, a na druhu noc poſala svoju ceru na oheň. Prišla jej cera do teho isteho domu, dze ſe ſveciľo. Tam djabli zaś tancovali, ta ju voľali na tańec. Ale ona rozpozadzaľa, že ſemam ſumne grati a ſitko virachovala naraz, jedno za druhim pospolu. Tak ſe jej naraz ſitko staviło. Výjali ju potom medzi ſebe na tańec a tak ſi ūtancovali, kim ju na folti ſerozterhalí. Mac ju čekaľa do rana, potom ju iſli hľedac, ta naſli z nej lem koſci a folti z cela.

*) Rozprávala Zuzka Šimšai, rodom z Markušoviec. Zápis v hostinci Holendera 28. aug. r. 1904.

Z Harihoviec.*

120. §. Buł jeden človek, htoreho voľali hľadujuci Macej. Mał šedzem dzeci, ošme ſe mu narodzilo. Ta ſe neznał co ma urobiť od trapeňa, bo ſe nemał jimi dať co jesc. Tak vžal porvaz a išoł ſe do Iesa obeſic. A ked kukał, dze bi naſoł mesco na strome ſe obeſic, prišoł ku ſemu dabol a ſe ho pitał: „Co hľedaš, Maceju?“ „Hľadam, bo tu ma bic na tim strome veļo Božej miri, ta ju chcem vžac a vas pujdzem z pekla vikuric von.“ A dabol ſe na to zleknuł a mu povedał, že bi to ſeurobił, že mu za to on dobre zapłaci. Ta ſe ho pitał, že keľo žada? Macej hvareł, že cent złata ked da, ta jich ſevikuri z pekla. Ta dabol ſe začał jednac, že dakus meňej, že to je priveľo. Ale Macej hvareł, že nič ſeda tuňsi, lem za cent złata. Hľadujuci Macej złato vžal a prišoł domu. A povedeł žeňe svojej: „No, pater, ženo moja, už ſebudzeme vecej hľadovac!“ Ta poſał doraz kupic małe praſeta a dał jich upjesc a ſe barz radovali, že už ſebudu vecej hľadovac. Ked dabol prišoł do pekla, ta ſe dabolove radzili, že to mu veļo złata daſi, cent. Ta jeden z nich vikriknuł: „Ja pujdzem ku ſemu. Bo ja som najmocnejší medzi vami dablami.“ Ta ſe posbirał a prišoł na ten ſvet do hľadujuceho Maceja: „Ti, Maceju, mi zme ci daſi veļo złata, ta teraz budzeme ſe pasovac. Fteri budze mocnejší, ta budze jeho złato!“ Macej hvari tak: „Ja ſe s tebu ſebudzem pasovac, bo ja som barz mocni, ale ja mam jedneho stareho dzedu, fteri ma už dzevedzeſacdzevec roki, už aňi ſehvari, lem tak murči, ta podz, ukažem ci dze je, v Ieſe ſpi!“ Prišli do Iesa: „Dzedo, stavajce, pujdzece na pasi s totim dablom!“ A starí medzvedz, jak vidzel, že do dziri mu idze dafsto dnu, ulapil dabla za pasi, ta dobre v ňim koſci ſe poľamał, iedvo ſe mu dabol z rukoch vidrapał... Čert ucekał do pekla jojčajuci, a hvarił, že aj dzedo Macejov, taki starí co aňi hvarec ſezna, je taki mocni, že aňi dabol ſezmože ho. Ta dablí zaſ kunſtovali, že jak maju od Maceja toto złato odebrac. Ta jeden vikriknuł, že on zna najlepší ucekac, že ked jich Panboh z neba vihnał von, ta aňi Mihal archandel ho ſe mohoł ulapic, tak znał on ucekac... Ta on poſoł ku Macejovi a mu hvareł: „Ti, Maceju, ti ſi veļo złata od nas vžal, ta teraz, fteri budze z nas dvoch lepší znac ucekac, teho budze złato!“ „No, hvari, ta lem to, ja ſebudzem

*) Rozprával Ján Kuvčák, rodom z Harihoviec. Zápis v Harihovciach v ſkolskej budove 21. sept. r. 1898.

s tebu ucekac, bo ja ked bi som še rozbehnuł, ta budzem ucekac tak hodnie, že až vam peklo rozbijem a vas von vižeňem. Ale ja mam takeho sina co ma dzevec roki, šoł teraz do lesa, pod krak sebe lehnuc, ta budzeš ſ nim ucekac!“ „No ta podzme ku ňemu,“ hvareł dabol. Ta prišli do lesa. Ta hvareł hľadujuci Macej: „Sinu moj, Janču, staň hore a behaj s tim čertom, fteri budze z vas dvoch lepši znac ucekac?“ A tam spał zajac, bo znał Macej, že ten zajac tam ſpi každe poledne. Ta zajac ſe zleknuł, jak prišli tam a jak Macej skričeł: „Janču, sinu, stavaj a behaj s čertom, fteri budze z vas dvoch znac ucekac!“ Ta ucekaſi; dabol bi buł dohoňiſ zajaca, ale mu noha vlecela do ſiſlinej dziri. Ta kim vicahnuł nohu z dziri, ta ſe zabavil a zajac uceknui. Ta dabol prehrał stavjanku. Poſoł nazad plačuci do pekla a hvareł jim, dablom v pekľe, co ſe mu stało, že ťem s jeho ſinom ucekał, co dzevec roki mał, a ňemohoł ho ułapic. Ta dablí ſe nad tim barz zarmuciſi, že to preci veļo złata mu daļi. Ta eſci jeden vikriknuł tak: „Ja znam barz straſic, ta ja pujdzem ku temu Macejovi a ja budzem ho straſic. Ja vihram toto złato!“ Ta prišoł na ten ſvet ku Macejovi: „Maceju, čuješ ti, mi zme ci daļi dužo złata. Ta teraz budzem ce straſic, a ked ſe ňebudzeš bac, ta budze twojo złato. No ta čuješ, Maceju, ti pridzeš do pekla, bo ti caļi život ťem s dablami maš robotu, ... na žaravich uhloch budzeme ce paſic...“ A Macej hvari tak: „Ta dobre, vtedi mi budze cepļo, hołem to ja budzem v pekľe...“ „A nebojiſ ſe?“ „Nebojim, to mi budze dobre!“ „Vo ſmole ce budzeme varic!“ „To eſci budze lepši, budze mi ſkura dluhſi trimac,“ a nato Macej ſkriknuł na svoju ženu: „Ženo moja, poc ťem hev, odber temu dablovi gusto od tich peňeži!“ Žena priſečela rozhľevana a vzała do ruki pjest a on, hlop, ułapił dabra za rohi. Žena ho tak bila s pjestom, že ſe barz pitał, že bi ho už ťem puſčili, že on ňigdaj vecej ňepřidze už po toto złato. Ta ho potim puſčili. Ta priſečel do pekla, barz jojčajuci, že Macejova žena horša jak sto dablí: „Mi zname mučic v pekľe, ale ona lepši. Hrožie mňe ona bila i s jej chlopom. A jej hlop ſe neboji ňijakeho straſeňa, ta ſom mu priſlubil, že už ňepřidzem po złato!“ Ale Macejovi raz prišla hodzina, že mušeł zomrec. Jego duša prišla pred tron Boži a klopala na dzvere ňebecke. Svati Peter otvoril a pitał ſe, chto je to? „Duša Maceja hľadujuceho!“ „Ti ſi tu nesuca, bo ti za caļi život ſvoj ſi ťem s dablami zaobchadzaſi!“ Plačuci iſla ku pekľu. Ale dablí to zbačili, že duša

Maceja idze do pekla, ta pozavirali šicke vrata a brani pekelne, že bi ňeprišla do pekla a ňepuščili ju; ta Ňeznała, dze ſe ma podzec. Ta ſe vracila nazad do brani ňebeckej. Ta ſebe tam ſedla. Ta ſedzi tam až po dñešejſi dzeň. Jak zomreme, ta ju tam uvidzime v braňe ňebeckej ſedzec, bo ju ňepuščili aňi do ňeba aňi do pekla. Do ňeba ňebula ſuca a v pekle ſe jej bali.

121. §. Buł jeden ſtari pan za ſtarih časoch. On buł barz bohati. Ta ſebe ſceľ vŕac za ſvoju paňu jednu młodu kisasoňu, htoru barz ſumna buła. Ona Ňeſceľa za ňeho isc. Ale jej rodziče ju barz ſili, že budze veľka paňi pri ňemu. Aj oňi že budu maľi veľki honor pri jej panovi. Ta ona pošta za ňeho. Raz pan ſebe lehnul večar a ked ſe prebudził, Ňenašoł paňu doma a ked prišla domu, ta ſe jej rovno pitał: „Dze ſi buła tak dluho?“ Ta povedala: „U mojej maceri!“ Ale jeden raz prišla už barz Ňeskoro domu. V mesce buł taki običaj, že fto po dzevjatej hodziňe buł na ulici, ta ho vŕala varta nocna. A maľi pred koſcelom ſtoł, ta na ten ſtoł muſel stanuc. Ta tam stanuc, to buła veľika haňba. Ta vtedi zamknul dzvere a kukał na obłok, co jeho paňi budze hvarec? Ta jak prišla domu ku dzverom a vidzela, že su zamknute, ta začala volač na svojeho pana, že bi jej otvoril. On jej hvarił, že jej ňeotvori, že ju vežie varta a budze mac jutre rano haňbu, ked hodzi za druhima. Ona ſe ho pitała, ale darmo. Jak začali dzvoňic, ta už znała, že pridze varta nocna, a že ju vežie, ta volala na svojeho pana: „Podz von, drahi moj hłope, zrobim deſtantem, a potim ſkočim do ſtudni, co pod obłokom. Šati ſvojo davam na hudoču, a ſvojo peňeži ſicko tebe, moj drahi hłope, a potim vŕala veľiki kameň a ruciła do ſtudni a on ſegin ſtari, mišleł, že ona ſkočila do ſtudni, ta ſe zleknuł a ucekał dolu ſujdami a kričel: „Moja žena ſe mi v ſtudni zatopiła!...“ A ona ſe mu za dzvere ſkrila. Jak on višoł von, hitro zavrela dzvere za ňim, a na obłok do hiži ſecela a jeho vonka ňehala v gačoch, v koſeli. Ked prišla nocna varta, ta ſe ho pitała: „Co robiš v noci na ulici, muſime ce brac.“ A on ſe jich pitał, bi ho ňebralí, že ſe mu tak a tak ſtało, že ho žena vimkla. Ale žena jeho na obłok kričela: „Iem ho berce, Iem ho berce, bo on mňe moj młodu život zahubił a on teraz za druhima hodzi!“ Varta hečla mu prebačic, ale ona kričela na obłok, že ked mu prebača, ta ona jich jutre obžaluje, že on młodu ženu ňeha, ſtari hłop, a za druhima hodzi. Ta ho vŕala vartę a ho poſtavíla

tam pred koscel na stoł, dze veľka haňba buła. — Ja to jim tu povedał, že bi každi znał, jaka je žena verna hlopovi. Hlop jej prebači a ona jemu ňe.

Z Harhova.*)

122. §. Buła jedna stara barz bohata žena. Ņemała žadne dzieci. Vše płakała, že kemu ona swojo peňeži zohabi? Prišoł jeden džad. Ŝe jej pitał, že co płače? „Jak bi som ſeplakała, ked som barz bohata a ſemam žadne dzieci, ſemam kemu bohactvo zohabic.“ Džad povedał: „Idzce do mesta, a kupce jake najkrajše jabłuko jest v całim mesce. Keļo budu pitac za ſeho, teło dajce. Jak pridzece domu, ta ſupu ſe ſeho okrajce, stredek zjedzce a ſupi odložce do hustkoch za pec a na rano najdzece ſumne dzjevče. Tak ho okupajce a do hodbavnich hustkoch ho povice.“ Ta ona iſla do mesta a kupila jake najkrajše jabłuko buło a dała za ſeho pejc zlati. A tota žena, co od ſej jabłuko kupila, wołała ju nazad, že jej wida z tich peňeži, ale ona ſe ſevraciła, iem ucekała domu a tak zrobila, jak jej kazał ten džad. Tak na rano naſla pekne dzjevče, Marinku. Jak mała dvanac roki Marinka, hodziła ku jednej studni po vodu a tam hodzili ku tej studni dvanac zbujińci. Oni toto dzjevče chceļi ukrasc. A najmlačci povedał, že ſe ukrasc, ale iſc ku jej matke a kupic ho. Jak priſli ku matke, ta obecała jej štvertku dukatoch. Ona jim ho dac ſeħceła, ale jej povedała, že mu barz dobre pri ſich budze. Tak ona jim ho obecała a jim povedała, že jak oňi ho budu moħli vŕac? Že bi ju vŕali — jak pujdze zaś ku studni po vodu. Marinka vonka buła a počula, že ju matka predala. Tak povedała matke, že ona vera ku tej studni po vodu ſepujdze. Ale mušeła iſc. Jak prišla po vodu, tak ju zbujińci vŕali zo sebu. Na perši dzeň, ked iſli na połovku, ju zohabili doma samu a jej daļi robotu: Šicko popratac v hižoch. A jej zohabili štvertku perscenkoch na baveňe. Jak mała hiže popratano, tak ſedla sebe a bavila ſe. Prišla ku ſej jedna striga a tak povedała ku sebe: „Jest tu v tim zbujińickim zamku jedna pekna panna, ja ju zamordovac mušim!“ Šnała swój perscenek a dała dzjevčecu na ruku; dzjevče

*) Rozprával Martin Briňarski, 22-ročný, rodom z Harhova, od 6. roku veku svojho do 10. roku žil v Harihovciach, potom zas v Harhove až do 21. r. veku svojho; teraz slúži v Levoči. Zápis v „Mestskom hoteli“ v Levoči 4. sept. r. 1904.

doraz zomrelo. Prišli zbujniči domu, išoł mładi do hiži, našoł ju už ležec zomretu. Višoł vonka, ta povedał: „Braci, kamaraci, už naša panna leži na hiži!“ Hitro vešli dnuka a sejmałi jej perscenek dołu, — a ožila. Na druhi dzeň zaś išli na połovku, a zohabili jej tu istu robotu, hiže pratac, a na baveňe zohabili jej štvertku granatkoch. Jak ona šitko popratała, tak sebe zaś śedla a bavila sé s granatkami. Zaś prišla ta striga ku ňej a povedała tak ku sebe: „Jest tu v tim zbujničkem zamku jedna pekna panna, už som ju raz zamordovala a zaś žije!“ Ona vžala svojo granatki zo šiji a položila dzjevčecu, a dzjevče zomrelo. Prišli domu zbujniči, zaś išoł do hiži mładi a našoł pannu ležec. Višoł vonka: „Braci, kamaraci, už naša krasna panna leži na hiži.“ Vešli dnuka, sejmałi jej granatki dołu a zaś ožila. Na treci dzeň zaś jej tu istu robotu zohabili a na baveňe štvertku gomboškoch jej daļi. Jak ona svoju robotu zrobila, tak sebe śedla na žem a bavila sé. Prišla striga: „Jest tu v tim zamku jedna pekna panna, už som ju dva raz zamordovala a zaś žije!“ Vžala svoju gombošku z vlasoch a štihałi ju do hlavi, a ta gomboška tjež buła vražecka jak perši perscenek a granatki. Marinka doraz zomrela. Prišli zbujniči domu. Išoł mładi zaś do hiži a višoł vonka a tak povedał: „Braci, kamaraci, už naša pekna panna leži mertva na hiži!“ Tak oňi už nemoħli najc, co jej buło. Daļi jej trunnu zrobic a do svojej veľkej zahradi na jeden stoł ju postavili, a šicke sé za ňu postrelali. Koło tej zahradi hodził jeden mładi grof na špacirku, v koču. Tak on vidzel, že tam sé daco v tej zahradze blišči. Poslał kočiša patrec, co je tam? Kočiš prišol nazad, ta povedał, že tam dvanac hlapí leža postrelane a medzi ňima na stole trunna leži. Grof pošoł opatrec, co je v tej truňne. Trunnu otvoril, tak vidzel, že jest v ňej jedna pekna panna. Tak on ju vžal zo sebu do koča. Jak prišol domu, tak ju dał do svojej hiži pod poscel a ňikeho ſechceł dnuka pušcic do hiži. Zbačili rodiče, že on daco ma v hiži, tak on mušel jim ukazac, co to je? Jak rodiče opatreli, tak povedali, že muši sé jej pohreb zrobic, že mertvu ſemože v hiži trimac. Tak oňi ju zpod posceli vicahli a chceľi ju učesac pred pohrebom. Jak ju začali česac, ta jej tu vražecka gombošku vicahli s hrebeňom. A ona ožila a povedala grofovici: „Na co ti sí me tu doňesoł. Mňe tam na druhim svece barz dobre buło!“ Tak on povedal jej: „Ja ce chcem vŕiac za ženu! Za to som ce doňesoł a više bodził.“ Tak sé posdavalí a do ſmerti védno dobre žili.

Z Jablunova.*)

123. §. Buł jeden kral, chtori mal troch sinoch. Te trome sinove se tak poradzili, že oňi chcu isc šveta skušic. Tak se pitali svojeho occa, či jim dovoľi isc švet opatrec. On jim dovolil. Pitali od ňeho, že bi jim dał na cestu to, co oňi chceč budu. On šlubił, že jim da, a pital se jich, co chcu mac od ňeho? Najsameperše najstarši sin povedzel: „Daj mi, oče, jeden mješek peňeži i jedneho koňa.“ Druhi sin tak isto povedzel, že on ľem to tjež chce. Najmlačci ale povedzel, že on ňepita inše ľem koňa aji jeden klučik, ale že bi buł taki, chtori otvorí každi zamek. A to se mu stało. I oňi se odebrali z domu svojeho occa i pošli vedno za cestu. I jak oňi išli, prišli do cudzej krajiny. Vešli na kavehauz i tam sebe rozkazali daco jesc. Ale zapłacic, — peňeži treba. Te dvome najstarše maļi peňeži zapłacic, ale najmlačci ňemał i pitał svojich bratoc, žebi za ňeho zapłacił. I oňi mu povedali: „Dobre, zapłacime teraz. I odesli i zaś išli vedno za cestu. Prišli do jedneho mesta. Tam vešli zaś jak običajne na kavehauz i povedeli te dvome braca svojemu bratovi: „Ti, čuješ, ti ňebudzeš s nami jesc, bo peňeži ňemaš, ale budzeš našo dva koňe opatrovac, kim mi ſe tu zabavime.“ Rozkazali sebe jedlo. Oňi jedli v hiži, kuharka jim nošila na stôl, ale tamtemu poslaли jedlo do maſtaľni. Tamtemu odňesla sama dzjekva teho pana, co buł jeho kavehauz, i pitała ſe ho, preco on s tamtima ňejje, že takisto vipatra jak i oňi? On povedał, že on muši jim služic. I povedala ona jemu: „Ked ti tim dvom služiš, ja ce budzem pitac, ked chceš, možeš aji mňe daco poslužic. Mam jednu ładzičku, barz mału a kluč som od ňej straciła. A ňet tak'eho, chtori bi ju otvoril. V tej ładzičke jest jeden poklad, chtori ja od mojeho occa dostała. Ked ti to budzeš mosc vimiſtec, jak bi ti ju otvoril a isce ju otvoríš, to ja ci ſlubim: Co v ňej budze, to ci dam.“ I on povedzel jej: „Idz po ňu!“ Ona zabehl a priňesla ju. On ułapił, opatreł, viňał svoj kluč i otvoril. V tej ładzičke ſe našoł jeden złati pohar. I ona mu povedela: „Vež ſebe ten pohar, som povedela, že ci to dam.“ I on vžal, podzekoval jej, a zapravił ho svojemu koňovi do hвosta. A ona mu povedela, že je to taki pohar, co hockelo budu ź ňeho pic,

*) Rozprával Andr. Kromko, 40-ročný, rodák zo Ščavnika v Sp., býva v Jablunove od 6. roku veku svojho. Zápis v Jablunove v krēme Šimonoviča 6. sept. r. 1904.

ta vše budze v ňim nalato. Jak ſe pobirali jeho bratove na cestu i on ſi ňima. Išli vedno. Tote ſe sami dvome zo ſebu rečovali a klučikar ſam za ňima išol a hvizdał ſebe veſelo. I oni počuli a hvareli mu: „Čuješ, ti klučikar, čiſti daco ſneukradnul, že ſi taki veſeli?“ On jim povedzel: „Ja ſhemam v ſebe prirodzenej naturi, žebi ſom kradnul.“ Išli daļej. Prišli zaš do jedneho mesta. Takisto veſli na kavehauz a te iſte ſlova mu povedeli, co i predtim, ked do perſeho kavehauzu prišli, to jest, že budze jich ſluhom. On vdzečne privolił. Tim takisto jesc noſila na ſtoł kuharka a jemu do maſtalni vlaſna dzjevka teho pana. I takisto jak prišla ku ſhemu, tak'e iſte ſlova mu povedala, co na perſim kavehauze tamta. I hvarela mu, že ona ma jednu ładzičku, od chtorej kluč straciła. „Totu ładzičku,“ hvarela, „mi oceec dał a tak mi povedzel, že v tej ładzičke jest jeden taňer złati i jedna ložka złata a jeden obrus. Ked ti tu ładzičku otvořiš, ja ci darujem, co je v ňej.“ I on jej povedzel: „Idz po ňu!“ Ona pošla i priňesla ju. On ju opatreł, vžal ſvoj kluč i otvořil ju. Ona mu povedela: „Co ſom ci ſlubiła, to ci i dam, to ſebe vež.“ A tak mu povedela: „To je taki taňer, co hockeo ž ſeho jesc budu, ta vše budu mac co, ale lem žebi perſe ten obrus prestreł.“ I on ſe jej ſumne zato podzekoval. I skrili ten taňer zo ſickim koňovi pod chrivu i odobrali ſe na cestu. Jak išli z teho mesta, zaš oni dvome vedno napredek, a on za ňima. I ſebe pohvizdovał. Oni ſe dvome dohvarali: „Čuješ, ti bratu! On muší ſ tim klučikom daco robić, bo on je veſeli!“ I povedeli mu: „Čuješ, ti klučikar, či ti ſi daco ſneukradoł, že ſi taki veſeli?“ On jim povedzel, že on ſe na to ſenarodził, žebi kradnul. I ſ tim išli daļej. Išli za cestu. Do druheho mesta prišli. Veſli takisto do kavehauzu, a ſvojemu bratovi takisto povedeli, jak i v tamtich, že budze jich ſluhom. On vše privolił jim. Oni jedli a noſila jim zaš kuharka na ſtoł a najmlaččemu bratovi do maſtalni noſila vlaſna dzjevka teho pana. I jak mu priňesla, ta mu povedela, že preco on ſ panami nejje tamok v hiži, že on je takisti jak i oni? On jej povedzel, že on je jich ſluha. Ta ona mu povedela: „Ked ti ſlužiš, mohoł bi ſi i mňe daco poſlužić.“ On jej povedzel: „Vdzečne ci to urobim!“ Ona: „Mam jednu ładzičku, chtoru mi moj otec dał a kluč ſom od ňej straciła a net tak'eho majstra, co bi ju otvořil. Ked ti bi to otvořil, dam ci to, co v ňej jest.“ I on jej povedzel: „Idz po ňu!“ Ona ju priňesla, vžal ju, opatreł, viňal kluč ſvoj i otvořil ju. Ona: „Co ſom ci ſlubiła, to ci i dam!“

Tam buļi jedne nožnički. Ona mu hvarela, že to tak'e nožnički, ked vežne plátek hoc jaki a zastrihne do īeho a pomišli sebe, jak'e grati bi chceł mac, tak'e ſe mu staňu. On jej za to podzekoval a skrił te nožnički pod šedlo. I odešli het ztamat. Jak išli za cestu, starše dvome napredok a on za īima pohvizdovał vešelo... I oňi to čuli, ta ſe dohvarali, že jich brat muši daco s tim klučikom robić, že on je taki vešeli. I pitali ſe ho: „Čuješ, ti klučikar, povjedz nam pravdu. Či ti daco s tim klučikom nerobiš, někradneš?“ On jim povedzel: „Ja som ſe nato īenarodził, žebi som kradnul.“ I povedzeli jemu: „Pocc s nami dalej!“ I prišli do jedneho mesta. Vešli na kavehauz. I povedzeli jemu takisto jak i predtim, ked vešli do tamtich kavehauzoch a on pristał a povedzel, že budze jim dalej služic. Oňi pitali ſebe tam jesc a pitali ſe, že co tu jest nove? I povedzeli jim, že tu jest nove: Krałovska dzjevka pujdze na śmerc. I pitali ſe, že preco? Povedzeli jim, že za jedneho krałowskeho ſina něchcela isc. Zato jej ocec povedzel, že ked ſe něchce vidac, ta že śmercu zomre. I tote bratove dvome povedzeli, že či oňi možu ju vidzec? Tam jim povedzeli, že možu. Po obedze do-pitali ſe do teho burku. Prišli tam, pitali ſe jich, že co bi radzi? Oňi povedzeli, že chceļi bi totu dzjevku vidzec, chtora ma śmerc podstupic. I prišla jim, žebi ju vidzeli I pitali ſe jej: „Lubiš ti nas? Mi zme krałowske sinove?“ Ona jim povedzela, že jich nělubi, ale ſe ſe īima podohvara. I pitala ſe jich, že keľo mał jich ocec sиноch? Oňi povedzeli, že dvoch. Ona: „Kebi buł mał vaš ocec treceho ſina, teho bi ſom buła lubila.“ Oňi ſe nad tim ſlovom zarmucili. Znali dobre, co povedzeli, že pravdu ſe, že brata treceho maju. I povedzeli jej: „Ked nas nělubiš, ta mame mi jedneho ſluhu, teho ci dovedzeme.“ Ona: „Idzce po īeho!“ I oňi prišli ku īemu a povedzeli mu: „Čuješ, ti klučikar, pocc s nami ku jednej krałowskej dzjevke. Chce ce vidzec, ale něpovjedz, že ſi naš brat, bo ked povješ, ta śmercu zomreš.“ On jim prišlubil, že něpovje. Jak tam prišli, pitała ſe jich, či to ten ſluha? Oňi po-vedzeli jej, že je to ten. Ona: „Teho lubim, pocce za mnú. I prišli do chiži krałowskej. Tam ſedzel jej ocec, povedzela ona svojemu ocovi: „Pater, oče, priviedla ſom ci troch parobkoch, či ſe ci budze pačic z īich jeden?“ A on jej povedzel: „Viber ſebe z īich jedneho, chtoreho ti rada maš. Temu dam potom mojo krałovſtvo.“ I ona povedzela svojemu ocovi: „Tote dvome ſu krałowske sinove, a ten treći je jich ſluha, teho ja chcem a lubim. Či ſi ti, oče,

kontetni s tim?“ On jej povedzel: „Vdzečne som rad!“ I začalo še vešele. Jak še vešele začalo, tamte dvome premišali, co maju zrobic svojemu bratovi, žebi on kralovu dzjevku nedostał. Bo mu šesce zavidzeli. I zrobili to, že pokradli tam daco. Doznał še o tim kral a povedzel svojej dzjevke: „Vidziš, tote dvome kralovske sinove daco pokradli, ten treći ňe, ale on je jich sluha, či on tjež ňebudze chorši jak oňi?“ Ona povedzela svojemu ocovi: „Rob' jak znaš!“ On: „Život jim ňecberem, ale dam jich odšikovac prez vodu na jednu pustacinu!“ I tak še stało. Ked tam jich privežli, puščili jich na tu pustacinu. Vraciš še nazad toten ſif; oňi tam zostali. Prešoł jeden dzeň, druhí dzeň i treći dzeň. Jesc še chceļo, peňeži buļi, ale za ňich ňič kupic sebe ňemohli. Ale jich brat klučikar odešoł od ňich časom a proboval toten taňer. I prestreł obrus, połožił taňer na ňeho a rozkazał mu, žebi buł polen jedla. I stało še tak, najedoł še, z pohara napił še, a vešelo po pustaciene pohvizdoval. Jeho bratove od chładu už zomdlevali a povedzeli jemu: „Povjedz nam, ti klučikar, co ti ši taki vešeli, mi dobre ňumreme od chładu a ti vešelo pohvizduješ!“ On jim povedzel: „Ta šak mace peňeži, ta sebe kupce jesc i inše daco dace, šak vi znace, že ja peňeži ňeniam!“ Oňi: „Mi ňemožeme za našo peňeži tu ňič kupic, vidziš sam, že tu ňet ňik'eho, žadnego duha, iem mi trome!“ I klučikar jim povedzel: „Vidzice, vi sce peňeži pitaļi od occa, a ja iem kluč. Podzce ze mnú, otvorim vam karčmu!“ Oňi mišeli, že naozdaj dahdzi karčmu našoł. Ale on jich privedoł na jednu šumnu luku. Na tej luke buł jeden strom. Šednuł pod ňeho a povedzel jim: „Šednice i vi tu ku mňe, budzeme daco jesc.“ I vžał ten obrus, rozprestreł, na ňeho połožił ten taňer i pohar i łożku a povedzel temu taňeru, žebi buł vše polen jedla kim še oňi trome ňenajedza. I tak še stało. Jak še najedli, rozkazał poharu, žebi buł polen vina kim še oňi trome ňenapiju. Tak še stało. Jak še najedli i napiłi, pitaļi še ho: „Čuješ, ti klučikar, zkadzi ti maš taki taňer, aj pohar?“ On: „Vi znace dobre, dze som został vašim sluhom. Tam som dostał ten pohar a tak kim zme ňeprešli tamte mesta, tak som na každim mescu daco dostał, ale ňič som ňeukradoł. Ja s mojim klučikom som sebe zaslužił ten taňer z obrusom i s poharam.“ Oňi teraz dobre sebe v hlave rozmišleli, že jich brat klučikar je ščeſtivi, ale že oňi jemu šesce zahamali... Tak ked šicke trome do hladu prišli, klu-

číkar jich od hladu ošlebodził. Tak jim potom dobre buło už. Małi co jesc, i pic. Ale jak grati še poterhałi, tak už potom še starali, že co teraz še ſíma budze? Klučikar ale še ſestarał, on znał co on ma. Jak už całkom bułi grati podrete, poſoł on do krakoch, viňał nožnički a zaſtrihnuł do swojego kabata a pomiſlał ſebe, žebi mał hadbavne grati. I tak ſe stało. Oblekoł ſe, pridze ku svojim bratom, tote na ſeho patra, a ſemožu ſe opametac, dze on tak'e grati vžał. I pitali ho, žebi i jim tak'e grati dał, že oňi su jeho bratove... On jim povedzel: „No dobre, podzce ze mnú!“ Prišli na jedno mesco, povedzel jim: Zoblečce ſe!“ I vžał, zaſtrihnuł do jich kabatoch a pomiſlał, žebi tak'e grati bułi jak i on ma! I tak ſe stało. Oblekli ſe a veſeło pohvizdovaſi. Už jim teraz dobre buło. Małi co jesc, co pic, i co oblec. Jak ſe grati podreli, zaś klučikar priſtrihnuł, teraz už złate. Jak jich oblekli, ſicke trome, tu ſem ſe tota pustacina migotała! I letali po pustaciene, prišli až ku kraj moru. A patreli na vodu. Tota kraľova dzjevka išla tjež s tamtej strani vodi i patrela na totu pustaciu a vidzela, že tam trome parobci v złatich gratoch letaju. Išla do domu a povedzela svojemu ocovi, že co vidzela. Ocec jej povedzel, že to ſemože bic, žebi tam dachto buł, že tote trome už davno zahinułi. Ale na jej pitaňe ſednuł na ſif, i ona, a iſli patrec. Tam prišli i vidzeli, že tote trome vera žiju. I woſali jich ku ſebe a doraz ſi nimi do ſifa ſedli. Privezoł jich kraľ do swojego domu a povedzel jim: „Vi naisce muſice bic kraľovské sinove!“ Oňi mu odpovedzeli: „Mi zme ſicke trome jedneho occa sinove!“ Vtedi ſe priznali. On jim povedzel tak: „Čomu sce mi pervej pravdu ſepovedzeš?“ Tote dvome najstarše povedzeli, že oňi toteho swojego brata za ſluku trimali, ta oňi ſe haňbili povjesc, že to jich brat. Kraľ jim povedzel: „Ta vidzice, sprawodlivosc naverch vinsc muši. A teraz začneme veſele!“ Veſele ſe ſkončilo. Po veſelu młodí kraľ, klučikar, odobrał kraľovſtvo, chtore mu jeho ſveker priſlubił, a tak svojich bratoch nazad ku jich ocovi poſał, žebi povedzeſi, co ſe s jeho najmlaččim ſinom stało. Oňi prišli domu, povedzeſi to ocovi. Ocec ſe zradovał, že najmładši ſin daco vo ſvece naſoł a raz ſe posbirał ſina svojego opatrec. Jak tam prišoł, ſin ho privitał a veľku radosc małi v dome stareho kraľa. Po radosci navraciał ſe klučikarov ocec do swojego domu a klučikar został zo svoju ženu u ſvekra a žiju až dneška ked ſeumreli.

Zo Spiš. Podhradia.*)

124. §. Štiri braca strelaju do jedneho buka a nemožu ho prestreliť. Co to je: Žochtar, co doňho žena mleko doji.

Štiri tiki, dva motiki a šedmi pohaňač. Co to je: Krava, co ma štiri nohi, dva rohi i chvost.

Medzi dvoma brehami leží veper obrani. Co to je: Ked žena peče hľeba, ta na korice cesto.

Spadla s pojda bočka a net takeho bednara, co bi ju pobiľ: Vajco, bo ked spadne, ta net takeho bednara, co bi ho pobiľ.

Jedno dluhe, dva okruhle, šuri-muri, fuk do džuri: Ked žena peče hľeba, ta ma lopatu okruhlú a hľeb naňej okruhli a to šturi do pecu.

Jedno leží, druhe b'eži a trece še mu pripatra: Jak voda ceče jarkom, ta pjesek leží, voda b'eži a verba še mu pripatra.

Z Kluknavy.**)

125. §. Pri jednim valaľe das peje minut cesti bol jeden domek. V tim domku bival džad i zo svoju ženu; žadne deti nemaľi. Maľi peňeži veľo, dukati a streberne peňeži. Doznaļi še o tim pejemi študenci. Prišli oni ku temu džadovi a mu rozpravjaľi, že von pridze za živa do neba, ale že i svojo peňeži musí vziať zo sebu, co jich nahromadził. Že poňeho pridu pejcmi andele, co ho vežnu. Štirmi ho poňesu a pjati poňeše peňeži. A to budze o šedzem dňi; poteľ naj sebe šicke peňeži do hromadki poshaňa, že pridu poňeho o dvanactej v noci. Tote pejemi študenci pooblikali še do kňežovskich šmatoch a vziaľi zo sebu i lampi. Jak ten šidzmi v'ečar prišoł, tak še pobrali tote študenci a šli špivajuci ku temu domu a špivali: „O, svati Jozefe, už idzeme po tebe! A twoje peňeži šicke ku sebe vežnenie!“ Jak von ten hlas čjuł, ta hutori žeňe: „Ženo, hev dukati a talare!“ A študenci furt špivali, pokaľ v chiži peňeži do mecha kladli. Špivali furt: „Oh, svati Jozefe, mi pridzeme i po twoju ženu!“ A svati Jozef, ten džad, hutori žeňe: „Lem, ženo, daj perši peňeži. Oni pridu i po tebe!“ Nabrali

*) Z hádok, ktoré mi zadával a rozlušťoval Martin Németh, rodák spišsko-podhradský. Zápis v „Mestskom hoteli“ 22 sept. r. 1898.

**) Rozprával Alojs Podracki, 63-ročný, rodom z Kluknavy. Zápis v Kluknave v kríme Tidora 9. sept. r. 1904.

peňeži do mecha a do jedneho mecha džáda Jozefa vložili a štirmi ho vzáli s mechom na pleca. Pjati ňesoł peňeži a vše mu špivali: „Svati Jozefe, dobre si še spravoval, bo si dukati a tałare hromadził!“ Šli s ňim od teho domu špivajuci. Na poł fertala od teho domu buła jedna veľka mláka. Jak šli za drahú, ľem mu vše špivali: „O, svati Jozefе, dobre si še spravoval, ked si tak' šumne peňeži nahromadził!“ Prišli ku mláke, lapiļi mu zaš špjevac: „O, svati Jozefе, maj ſe na pozore, bo už teraz idzeme, do neba hore!“ Tak ho porozhaňali a na stredok do tej mláki ho baŭčili: „Budz s Bohom, Jozefе, a spomni i na nas hore v ňebe!“ Sami lampi pohasiļi a ucekli. Vižgrapał ſe z tej mláki a prišoł domu. Łapił na ženu kričic, že zbutneti mech dała, virvał ſe andełom z rukoch. A povedzeł: „Bohu to dzekujem, že som do mláki trefil, že som ſe nezabil. Teraz čekajme, ľem ſe dobre trimajme, teraz ozdaj po tebe pridu, ta pujdzeme vedno. A jich čekaļi... a možu jich čekac do sudneho dňa.

126. §. Jeden žid mal vo valače svojo roľe. Ņetrimaľ sluhu, ale ťem služku. A tej služke buļo meno Bora. Ona karmila statek, i orała s vołmi i šala i ſicko robiła. Trebało iſc do kovala s ríjakom, ňemaľa času. Ta hvariła svojemu panovi: „Idu oňi do kovala, bo ja ňemam kedik.“ Pošoł gazda do kovala, vžaľ ríjak na pľeco. Koval mu ríjak poostríš, poveda židovi: „Ked bi płitko orał, vtedik treba ten klinek nabíc zo spodku, a ked budze hiľboko orac, nabíc ho s verchu.“ Žid odpoveda kovalovi: „Moja Bora o tim zna, bo ona je mudra v gázdovskej veci.“ Koval poveda: „Ale naj tak zrobí, jak povedam.“ Žid poveda kovalovi: „Ja ſe o moju Boru ňestaram, bo ona mudra v každej veci. Ja som ſe jej raz pítaľ: „Borišo, po-vjedz mi, preco židzi uſali cele zo złata?“ Ta znace, co ona odpo-vedzela? „Preto uſali zo złata cele, bo ňemali złata na kravu; inakši bi buſili kravu uſali.“ Ta či ņe je mudra?“

Z Olcnavy.*)

127. §. Buła jedna mac a mała jedneho hlapčika i dzjevku. Ta išli toti dvoji prez les vedno. Prišli, dze zbu'ñici buli; tam buła chiža, ta vešli dnu. Jak tam vešli, na sceňe višeli nohavice

*) Rozprávala Mária *Fifík*, rodz. *Bajerovská*, rodom z Olenavy. Zápis v Olenave v jej bývaní 21. júna r. 1905.

i šabla tam buła; ten chlapčik jich obliekol i šablu pripasał. Ta buł taki mocni, jak i toti zbu'ńci. A tam bivali dvanac zbu'ńci a trinasti harňad... Zbu'ńci vtedi ňebuli doma. Ta ońi ſe radzili dvoje, Janko i ſestra, žebi dobre buło, kebi ońi tam mohli zostac bivac. Jak zbu'ńci prišli, doraz ſe čudovali, že kameň buł odvaleni od jich bivaňa, chtori kríl dzvere, taka veľika briľa. Barz ſe čudovali, že chto to buł taki mocni, že ho odvališ? Ta išli ońi po jednim dnuka opatrič, chto tam jest. A chlapec, chtori už buł mocni, každemu odcał hlavu. Harňad ſoł naostatku. Teho Iem poraňil kus, potim ſe pitał, žebi mu ňič ňezrobił, že i on budze ſe nima bivac. Harňad tam bival a ſe zaľubił do ſestri. Ta ſe potim radzili ſestra s harňadom, žebi lepši buło, kebi ońi Iem dvojmi tam zostali bivac. Ta ſe naradzili, že chlapcu vidľubaju oči a že ho prez oči pušča do ſveta, žebi zahinuł, a že zostanu sami, a budu žiť ſem ſebe...

Ale ja zapomnula ešči daco povedzec. Ked prišoł chlapec zo ſestrū do zbu'ńickej chiži, ońi ſebe tam ſicko prepatriali a naſli jednu pivnicu. Veſli do pivnicu, ta tam naſli jednu princeznu, co ſebe ju zbu'ńci ukradli a ju ſebe tam trimaļi, ona ňigda ňevidzela, kedi dzeň kedi noc, bo buſa v cme. Ta princezna povedzela temu hlapcu, jak tam prišoł: „Ked me ztadzi puščiš, o trinac roki, ked budzeš młodzeňec, budzem tvoju ženu,“ a mu dala ſvoj perſceň, že po tom perſceňu ho pozna, že to akurat on...

Ked temu chlapcu oči vidľubali, poſoł prez Ies, on ſe blukal po Ieſe, bo buł ſlepí. On barz dluhe roki tam chodzil po Ieſe a Iem ſe chovał na koreňoch a na liſtoch. Potim prišoł ku jednej veľkej vodze, tak voľał, bo ſe bał, že ſe zatopi. Tam jeden juhas ovce pasoł, ta voľał juhasa, žebi ho preňesoł prez vodu a ſe pitał, že co v mesce nove? Ten juhas mu hvareł, že tam svadzba budze. A to ta ista princezna ſe vidavała, co on od ňej perſceň mał. Bo už trinac roki prešlo. On buł ſlepí, ta ňemohoł ſe na termin stavic. A princezna ňeзнаla, co ſe s ňim stało; mišela, že už ňepridze, ta ſe vidavała. Ten ſlepí Janko tam prave prišoł na tu svadzbu. Na svadzbe každi žobrak dostał podarunek. Ta i on iſoł ku bralce. Ta ona mu ſpatrela na palcu ten perſceň, co ona mu dała. Ta ſe ho pitała: „Zkadzi to ti vžaľ?“ Ta on jej povedzel, že to mu dała jedna princezna a že mu ſlubila, že budze jeho, že to ſe ſtało pred trinac rokami... že on oči utracił, že ňevidzi ſveta. Ona doraz ten perſceň vžaľa, opatrela dobre a prešvedčila ſe, že to jej. Ta Janka dala zavrec do extrachiži a ſe mu vtipovala, co ſe mu

stało? Janko buł barz šumni, ſechceľa ho zochabie. Ked jej ſicko povedzeľ, co ſe s ním stało... oňi ſe zebraļi a ucekli. Princezna svojeho braldiana zochabiła a pošla het s Jankom. Išli prez jeden les. Pod jeden križ ſedli ſebe. Ta prišli tri havraňi a ſedli na križ. Ta jeden z tich havranoch hvareľ: „Kamaraci, tej noci taka rosa budze padac, že chto budze ſlepí a ſtu roſu pomasci oči, ta uvidzi.“ A ſe vzáli a poſli het te havraňi. Janko ſpał, princezna ſicko ſliſ'ela. Ta rano princezna vzála roſi a Jankovi pomascila oči, ta už vidził. Potim ſe vzáli ztamadz a ſe vraciľi do svojeho kraju, do svojeho occa, bo ſe teraz už nehaňbiła za svojeho muža, bo už vidzel a šumni buł. Jak oňi prišli do svojeho occa, ta ſe posdavalí. Janko jej hvareľ, že on idze eſči svoju ſestrę opatric i svojeho ſvagra, teho harňada, co Jankovi oči vidľubał. Jak prišoł tam do tej pivnici, ta ſeſtra Iem ſama buła doma. Šeſtra pristała teraz ku bratovi, a doraz ſe radzili proci harňadovi, žebi mu mohli ſmert zrobic. Jak harňad prišoł, ta Janko mu vidľubał oči: Oči za oči. Ale potim i ſestre tak zrobil za karu, že bratovi na zradze ſtała.

V tej pivnici buło veľo peňeži. Ta Janko vzála vſicko ztamadz. Buł veľki bohač už potim. Jak prišoł ku ſvojemu ſvekrovi, ſveker už nežiľ, ta potim žec buł krajom.

Z Margecian.*)

128. §. Bol mlin a minar mal jednu dzjevku. Ta ſe vidala za zbo'ńika. Jak ona ſe vidala, zaraz poznala, že kamaraci hlopa zbo'ńici. Ona ſe vzála a ucekala ztamadz. Prišla na ňu noc. Naſla jednoho buka a v tom buku bula džura. Ta ona v tej džure obnocovala. Idu zbo'ńici ju hľedac. Ņemohli ju najsc. Jak iſli, zacal jeden do toho buka, ta jej p'etu odoc'al. Ale von nezbač'el, až jak prišli do domu zbo'ńickoho, že mal ſablu ſkervavenu. Ta ſe vraceľi nazad hľedac. Eſče neprišli ku tomu buku, ked iſol tam jeden koritar, ta v'ezol korita. Ona ſe pitala tomu koritarovi, žebi ju ſkr'ül pod tote korita. Ta ju na ſami ſpodek ſkr'ül. Stretli toti zbo'ńici koritara: „Koritaru, koritaru, zrucaj tote korita, bo ti tam daco maš.“ „Ja ſiemam ňič.“ Ale zbo'ńici iſli ſami, ta zrucaľi, Iem na ſpodku jedno zochabeli. A ona pod ňim zostala. Ale ſiemohla

*) Rozprávala Mária Šima, rodom z Margecian. Zápis v Margecanoch v krčme Adolfa Satlera 20. júna r. 1905.

ešče domu zajsc. Esče ju ulapela jedna noc, ta vešla do uľa pčoloch a tam spala. Ta jak ona v totim uľu bula, ta prišli tote zbo'ńici zaś. Ta, hvara, kedy ju nemožeme najsc, ta vežme jeden pňak pčoloh, chtori najčežsi; napotrefeli na ten uľ, co ona v ňom bula. Ona mala šidla pri sebe. Tak jak ju nešli, ta štuchala do nich šidlama, ta jich barz kľalo. Tu hvareli: „Naj Boh skare tote pčoli, oňi nas zožru.“ Ta uľ zrueci na žem, ona zostala. Prišla do svojoho domu. Zbo'ńici prišli za ňu do mlinu. Ta ſe pitali na noc. Ona hvarila: „Ja vas prenocujem. Ale ťem na oblak,“ hvari, „pridzece po jednom, bo ocec bi vas nevpuščil!“ Jak išol perši na oblak, ta mu zo šabľu hlavu odoc'ala a do chüži rucela. A tak ſickim dvanac zbo'ńikom hlavi odoc'ala. Harnad, trinacti, uceknul, jak zbačil, že joho kamaratom hlavi poocinala.

129. §. Mala jedna žena hlopa v hereſce, toho hcela vümeňic (+ vüſlebodzie). A ľemala peňeži. Ta išla do mesta, že budze pitac milosć od panoch. Na cesce našla jednu koňsku hlavu, v ňej ſedzem vajca. Sama neznala, naco to jej dobre budze, a vzala ju. Tak prišla ku panom a pitala panoch, žcbi jej hlopa puščeli. Ta jej panove povedzeli: „Ked nam taku hadku odhadneš, co mü ju nebudzeme znac, ta ci ho puščime.“ Ta ona jim zahadala: „Išla som, našla som, ſedzem živich umartoho vzala som, a ja som osma som, dzevjatoho vüſlebodzic chcela som.“ Ta panove hadali, co to take, a ľemohli odhadnuc. Ta jej povedzeli: „Odhadni nam sama, ta hlopa ci prepuščime.“ Ta ona jim ukazala totu hlavu koňsku, v chtorej buļi ſedzem vajca, a povedzela: „Išla som, našla som, ſedzem živich umartoho vzala som, a ja som osma som, dzevjatoho vüſlebodzic chcela som!“ Panove ſe rozkajaļi a jej hlopa vüdaļi, bo ho s hadku vüſlebodzila.

130. §. Raz jedna mac mala jednoho sina. Ta mac mu umarla. Ta žal sebe ten sin frajerku. I tota frajerka mu umarla. I mac i frajerka malí s čertami robotu a čerci jich vzaļi. Potom už i on za ňima chcel umr'ec. Ta pošol ku kňežom do koſcela. Te kňežove mu povedaļi, že muši za tri dňi na koſceľe Ježic, až potom umre. Bo že joho mac i frajerka s čertami malí robotu. A že ečik ztamadz s druhoho ſveta pridze raz nazad. Ta on pošol za tri dňi na koſceľe Ježec a umar. Potom ho spuščeli na limboch do pekla. Chodzil po pekľe a vidz'il svoju mac'er. Ta ho vitala: „Vitaj, Jurik, v našej

žemi, dze si še tu vžal? Pristaň ku mňe!“ Von sebe povedzel: „Bože, budz miloscivi mňe hrišnomu!“ Mac še stracela; ona bola čert. Potom vidzel frajerku: „Vitaj, Jurik, v našej žemi, dze si še tu vžal? Pristaň ku mňe!“ On sebe zaš mišel: „Bože budz miloscivi mňe hrišnomu!“ I tota še mu prepadla. Potom išli kravi, šol bujak... ta žem rohami rucali. Lem povedzel: „Bože, budz miloscivi...“, zaš še mu šitko prepadlo. Prišol ku jednomu veľkomu mostu. Tam ňebuli lem britve a nože. Ta jak šol prez most, ta še mu britve i nože podzvihali. Ta pod mostom vidzel svoju vlasnu mac'er, v žemi po koľena stala. Prez ten most zrovna šol do neba. Ta tam v nebe za rok bol. Bohocec mu tak povedal: „Jurik, vstaň, bo si rok tu, a idz na henten švet nazad. Co si tu vidz'il, žebi si tam nič ňehvar'il.“ Ta z neba zaš išol nazad prez peklo ku tim limbom. Vicahli ho nazad. Prišol do koscela. Už ho tote kňežove tam čekali, ta še ho pitali, jak tam na druhom svece? Ta jim povedzel, ta jak i tu: „Nespravodlivosc i spravodlivosc. Zakrili ho v koscele plachtu a za tri dni tam ležel, na koscele. Ta še rozsipal na prach a pošol potom do neba.

131. §. Bol raz jeden minar, ta mal tri dzjevki. Prišli tam do toho mlína zbo'ñici za muž pitac jednu joho ceru. Ta von dal najstaršu. Šedli zbo'ñici do koča a išli. Ta dluhi čas še jej vidzel. Ta še pitala: „Kedi už pridzeme domu?“ A zbo'ňik jej povedzel, že už ne dluho pojdu. Ta jak prišli domu, ta jej dali jesc: z ľudzi ruki. Ona toti ruki rucala pod stol a miš od nij odbirala. Tota jich vlačela do džuri. Jak zbo'ñici išli na zboj, ta jej zochabeli dvanac kľuče a trinasti jej ňezochabeli. Ale ona, jak už odešli, otvorela totu trinastu chižu. Ta tam vidzela z ľudzi trupi. Jak prišli domu, doraz jej hlavu odec'ali. Ta pošli po totu stredňu. Hvareli minaroví: „Daj nam totu stredňu ceru za ženu pre našoho kamarata, tej staršej nič ňechibi, ťem ptač'e mleko.“ Ta ta stredňa išla. Prišla tam, ta še jich pitala: „Dze moja šestra?“ „Ta še ci skrila. Ti budz tu a možeš chodzic po dvanac chižoch, ale do trinastej ňechodz.“ Ale i ona pošla, i tam spatrela svoju šestru zabitu. I ju zabiili zbo'ñici. Pošli zbo'ñici i po totu najmladšu. Minar barz płakał, že zostaňe prez dzjevkoch, ale zbo'ñici hvareli, že ho pridu dzjevki každi tidzeň opatic. Jak už tota najmladša prišla do zbo'ňickoho domu, ta še harnada pitala: „Dze mojo šestri?“ „Ta šak jich ňeskorsi uvidziš!“ I jej dali take jedzeňe: Palce z rukoch

z ľudzi. Ona ňič ňejedla. Povedzela, že je ňe hladna, bo ſe doma najedla. Vziaľ ſe zboňici a išli na zboj. Ona zametala tote chиže dvanac, i pošla i do tej trinastej, ta spatrela tam trupi z ľudzi i zo svojich ſestroch. Ona ſebe nabrala zlata i ſtriebla i ſati vziaľa mešacovo i hviezdrovo i ſlunkovo a do laskovich orješkoch jich ſebe zapakovala, i jednu ſtrudlu ſebe prihotovila a do ňej ſedla, i išla v totej ſtrudli popod žem. Zboňici ſe vracieli a vidzili, co jim tota najmladša pokradla a leceli za ňu. Ale ňemohli ju lapic. Ona prišla do jednoho pana, ta ſe pitala do službi, že jim budze huši pajsc. Tamten pan mal jednoho ſina, ta ſe bral na bal jak mladzeňec. Kedz mladzeňec odešol, ona oblekla mešacovo ſati a pošla tjež na bal. Ta ſe mu tam spačela. Ta chcel ſi ňu iſc a pital ſe, že zkadzi je, ale ona mu ňepovedzela. Na druhi večar zaš iſol na bal, oblekla hviezdrovo ſati i Zub ſebe ozlacela. Ta zaš ſe mu popačela, zaš ju bral na tańec. Že zkadzi je? pital ſe zaš. Ona zaš mu ňepovedzela, že zkadzi je. Na treći večar zaš iſol na ten bal. Napridz povedzel svojej mamuši i tatušovi, že von ſe budze ženic. Že on ešče ňigda taku ſumnu ňevidzel, jak jedna chodzi na tańec. Ta že totu ſebe vežne za ženu. Ta pošol na treći raz na ten tańec. Ta prišla i ona a ſlunkovo ſati oblikla i zlati Zub mala. Jak ju oblapil, už ju vecej ňepuščil až doma u tatuša. Pitaju ſe rano: „Dze hušarka?“ Ta povedzela kucharka, že ſla na bal, a že kucharka vidzela, že pokrijome ſlunkovo ſati oblikala... i že ſe ňevracela. Teraz vidzeli, že to ona bula, co ſe ſinovi zapačela. Ta ſe ſin ſi ňu žeňil. Už das rok žili, prišol zboňik a pital ſe na noc. Ona ho ňehcela prenocovac, bo ona ho poznala doraz. Ale jej pan ho chcel prenocovac. Pan ſe bral včas rano na poſovaňe, ale ho žena ňepuščela. Bo kebi von bol z domu odešol, zboňik bi jej bol ſmert zroljoł, bo jej ſpatrili zlati Zub a vedzel, že zobraťa zboňicke zlato i ſtrjeblo, i ſati. Zboňik jej povedzel: „Dobre maš, že ſi svojeho pana zotrimala doma, že ſi ho ňepuščela, bo bi ſom ci život bol odobral.“ Zboňika checeli tam zlapač, ale jim uc'ek a ona žije i s hlopom i doteraz, kedz ňeumarla.

Z Cepličky.

132. §. Jeden otec mal troch sinoch.*.) Jak už veľke viroſli, ta hvareli: „Tato, mi ſe budzeme žeňic!“ Najsamperſi staršemu

*.) Rozprával Ján Kráčko, 17-ročný, rodom z Cepličky. Zápis v Markušoveciach v hostínci Holendera 28. aug. r. 1904.

hvarel ocec: „Muj sinu, ked se ožeňš, z čeho si hižu vibuduješ?“ „Z paľicoch!“ No dobre, jak se ten ožeňil, teraz se chcel žeňic stredni. Ta zaš se teho pital ocec: „Ta ti sebe z čeho hižu vibuduješ?“ „Zo šena!“ No dobre, jak ten druhí se ožeňil, chcel se aj najmladší žeňic. Jak se ožeňil, ta si vibudoval hižu zo slami. A každi sebe budoval hižu jeden od druhoho daľko. Ocec išol ich opatric o tri roki. Na to iste mesco, dze ich odšikoval. Ale ňenašol ich. Prišol vjeter, hiži zabral; prišli viľci a sиноch pozreli.

133. §. Jeden kraľ mal dvoch sиноch.*⁾ Už mali po sedzemnac roki, ta se puscili do sveta. Ocec im kupil flinti, zbroj im ku sebe dal. Išli oňi jednu huru, stretli dzivu svinu. Oňi se prelekli, zastreľic ju sceli, ale ona kriči: „Nestrelajce, dam vam po jednim mladim.“ Dala im po jednim mladim. Vzali zo sebu. Višli višej, našli medzvedzicu. Oňi se barz ulekli, že ich tam rozterha. Sceli ju zastreľic: „Nestrelajce, dam vam po jednim mladim.“ Višli dalej, našli levicu. Sceli ju zastreľic. Ona povedala: „Nezastrelce me, dam vam po jednim mladim.“ Išli s tima mladima po jednej cesce. Prišli na križnu cestu. Neznali zdakzi maju isc, či na levo, či na pravo. Puscili se na pravo. Prišli do jednej dzedzini. Barz tam smutne bulo. Pitali se, čo tak v calej dzedzine smutno. „Mame jednu studňu, jest v ňej šarkaň, každi dzeň musime mu jedneho človeka vrucic. Teraz prišol poradek na princeznu.“ Cestovníci hvareli, že princeznu vimožu, ked ju jednemu zpomedzi nich daju za ženu. Kraľ povedzel: „Dam ju!“ Dobre. Vzali po jednim dreve, uderili po zrube, viskočil šarkaň zo studňi... Vzali meč, scali mu hlavi. Tak se jeden starší z nich pobral s tu princeznu. Puscil on se raz na polovku a hvaril jej, že pridze o tri dni domu nazad. Tu treći dzeň prihadza, muža doma ňet. Prišla tam jedna baba, rozterhala ho. Prišol jeho brat ku kraľovi, vzala princezna teho mesto muža. Ten se puscil tež na polovku. Prišla tota ista baba, scela ho tjež zmarňic. On ju vzal, vypukal; sama se mu priznala, že mu brata zmarnila. Musela ho potim tak poskladac, jak ho rozterhala. Perši ho složila: Tam dze hlava: nohi. Lapil ju tam bic; musela ho porozbirac a nazad poskladac. Prišli potim obidva braca domu a princezna neznala, chtori jej muž...

^{*)} Rozprával Ján Fedor, 17-ročný, rodom z Cepličky. Zápis v Markušovciach v hostinci Holendera 28. aug. r. 1904.

Z Hnilčíka.

134. §. Bul jeden šedlak.* Perša žena mu zomrela. Mal od ňej jednu dzjevku. On ſe potim ožeňil a ſi vžal druhu ženu. Tjež mal jednu dzjevku od tej. Tota od perſej ženi bula barz šumna, tota druhá bula barz bridka. A řeznala ta druhá ſič robič, bula leňiva, leňuch. Čo tota perša dzjevka porobila, jakukolvek robotu, či ſila, ta macoha svojmu (+ svojemu) mužovi ukazovala: „Kukaj, čo moja dzjevka porobi, a tvoja ſič, tvoja řem taki lengeč (+ leňuch). Mušíš mi ju z domu pratac.“ Už i pitačoch dostala tota perša, a macoha řem svoju davala, ale ju žaden řechcel; bula tak bridka. Tak ona potim ostro hvarila: „Mušíš mi ju z domu odpratac!“ Ta muž jej hvarel: „Už ja ju odšíkujem, řem jej dač'o poshaňaj, že budze mac čo jesc.“ Ta ona hitro oſala popel mesto muki a z teho jej napekla kolače a jej do takej starej plachti navjazala. Ocec ju vžal, tu dzjevku, a pošol z ňu veľkima, hustima lesami. Prišol na jednu luku. Tam narubal dreva a zrobil jej domek. Potim ſe posbiral a kazal jej, žebe dač'o mu navarila. On ſol do leſa dreva narubac. Na jednu fichtu pribil deščku. Jak vjeter duval, tak deščka vše klopkala. Ona miſela, že to ocec drevo rube. Zložila ohňa, čo ſcela jesc navaric. Rozvjavala tu plachtu, čo jej macoha navjavala, ta řem ſami popel mala. Ta barz plakala a už išol v'eč'ar, ta ſla von vipatrac oca, tam dze klopkalo. Tu vidzi, že tam deščka na fichee pripravena. Še vracela nazad do hižki a barz plakala, že ju ocec ſamu řehal a v tim, jak tak plakala, zaklopkal na dzvere jeden džadek a to bul na pjac hlap a na lokec brada. „No, jakže ſe maš tu, dzjevečko?“ „Ta plano, bo me ocec řehal (+ „zohabil“) ſamu. A ja teraz tu ſemam aňi čo jesc, bo macoha navjavala popel mesto muki.“ „A či bi ſi miňe řepreno-covala?“ „Ked vam ſemam čo popravice, aj z čeho uvaric jesc, bo mam řem popel mesto muki.“ „No řeplač, dzjevko, ſič, řem idz do komori, tam maš mi čo i popravice i muki maš doſe, čo mi uvariš.“ Ona ſla do komori a tu vidzi polno pernati (= perie), i posceſ, i muki mala polne mehi. Ona doraz temu džadkovi navarila i popravila mu. Tak ſe on lehnul ſpac i ona. Rano jak stanul ten džadek, ta ſe jej pekne podzekoval a polno peňeži jej nasipal na komoru a odejšol. Potim dobre ſi žila. Raz jej ocec doma hvarel

*) Rozprávala Marta Leško, rodom z Hnilčíka. Zápis vo farskej budove 20. sept. 1893.

svojej žeňe: „Mušim isc svoju dzjevku opatric, jak še ona ma!“ Ešče lem bul daľko, už mu išla v streti. „Ah, poce, poce, jak mňe je tu dobre!“ a mu rozpravjala, jak bul pri ňej jeden džadek. Ona ocovi doraz navarila a mu dala jesc. I kolače mu napekla, čo vžal zo sebu. A do tej plachti, čo jej macoha navjazala popelu, ta mu polno peňezi nasipala. Prišol ocec do domu, ta volal: „Ženo, daj koš, bo ňešem polno peňežoch i kolače, čo mi moja dzjevka nadala.“ „Ba kosci z tvojej dzjevki!“ A ked vidzela peňezi, ta še zradovala. „Ah, mužičku, ked jej je tak dobre, ta i moju dzjevku odšikuj.“ „No ta ja ju odšikujem, lem nas rano vi-prav.“ Ona calu noc pekla kolače a muki do mješkoch nasipala a to jej navjazala, nakladla jej slaňini, me'sa, žebi mala čo jesc. Ocec šol s ňu, išli zaš hurami, ūesami, až prišli na jednu luku. A tam jej tjež vibudoval domek a kazal jej, žebi doraz navarila. Ona navarila, še najedol ocec i ona, a on potim šol domu. „Lem tu, moja dzjevečko, zostaň, maš čo jesc a ňehladuj, navar si. Ja ce pridzem o tidzeň opatric.“ On še posbiral, šol domu. Ona špi-vala si, tancovala až kim še ňezotmilo. Jak še zotmilo, prišol zaš jeden džadek še pitac na noc. Jak še pital na noc, či bi ho ňeprenocovala a jemu jesc ňenavarila, ona ho okrikala: „Či bi som mohla? Teraz som prišla. Džada nocovac a ešče varic mu? Mac s džadom robotu!“ Trepla s dzvermi a zamkla. Ona še potim lehla spac. O polnoci, o dvanastej, ten džadek prišol dnu dzvermi a šol prosto ku posceli a milu dzjevku ulapil do harsci a v rukoch postrasal, tak že šicke kosci na kopku z ňej vileceli a skuru i hlavu nad dzvere pribil. Ocec ju išol opatric, ta žena mu hvarela: „Vež plachtu, že budzeš mal v čím doňesc peňeži.“ On vžal tu plachtu a šol. Ešči lem bul daľko, už vidzel, že zo dzveroch dzjevka zubi viškira: „Ej, totej mojej dzjevke dobre. Ešči som daľko, už še ſmeje!“ Prišol ku dzverom, tu vidzi hlavu i skuru pribitu. Vejšol do hiži, tam najšol na kopke kosci. On te kosci posbiral do plachti, i tu skuru s tu hlavu zavjazal a vžal na herbet. A šol domu. Ešči bul daľko, už mu žena lecela v streti: „Ah, mužičku, jakže še moja dzjevka ma?“ „Dobre še ma.“ „Či ňešeš peňeži?“ „Oj, ňešem!“ Ona lecela napredek do hiži nahotovic koš. Mili hlop jej vsipal polen koš koscoch i skuru i s hlavu. „Tu maš, moja žena, z tvojej dzjevki.“

135. §. Mal jeden otec jedneho sina a on si ho tak vicheroval, že se hroźne cesil v ňim, bo ťem teho jedneho mal.*^{*)} Sin raz povedzel, že se budze ženit, bo že už ma šesc i dvacec roki. „A ked si taku ženu najdzem,“ povedzel, „bjelu jak sňeh a červenu jak krev, ta se ožením!“ Tak pošol hurami Iesami a veľkima pustacinami. Prišol na jeden verh. Ta tam si mišlel, dze se ma obracic? Tak vidzel svetlo v jednej hiži, tak šol až tam. Ta se pital na noc. Stara žena mu otvorila a volala ho dnu. Tak on tak sebe pomislel, jak vidzel v tim dome tri dzjevki: „Jedna z nich moja musí byť.“ Ona bula bjela jak sňeh a červena jak krev. Tak on se pital k tej starej do službi na druhu dzeň. Ta ona povedzela, že vdzečie ho prijme do službi, že ma velku robotu: „Budžeš varovac žito i pšeňicu, žebi ptački zarno nevisbirali!“ Ta v jedno rano mu povedala, žebi išol varovac to zarno. Ale tak žeby on varoval toto zarno, žebi ptački ho nevižreli. Ked prišol domu perši dzeň, ta se ho pitala, či dobre varoval? On jej odpovedzel: „Dobre!“ „No,“ hvari, „ked dobre budžeš varoval, ta ci jednu dzjevku dam.“ A on odpovedal doraz: „Totu, čo najkrajša!“ Tak i v druhu dzeň pošol varovac, i v treći a dobre ovároval. To starej ne dobre se pačilo. Ona povedala večar, žebi dzjevki stavjali vodu, že budu rano grati prac. A to mala byť voda na teho pastira, scela ho uvaric, lebo mu najkrajšu dzjevku nehecela dať za ženu. Ale ta najkrajša ho lubila, ta mu vizradzila, že voda na neho pripravena... žeby se posbirať het. V noci ona ho zobudzila. Vzala pohar i hantuch i hrebeň zo sebu a pošli hurami, Iesami, veľkima pustacinami. Jak to stara zbačila, s rukami zalamala: „No už mi ucekli!“ Tak zavolala na dzjevky: „Stavajce, davajce mi železne boty i železne vidli i železnú lopatu, bo mi už ta bestija ucekla!“ Tak ona se posbirala za ňima. Ked oni ucekali tak tota najkrajša volala na neho: „Ohladň ſe, či už nas stara ūlape, bo me prave lico palí.“ Ta jak už ūdaľko nich bula, ta tota virucila hrebeň. Tak ſe spravil veľiki les. Ta kim ona, ta stara, obejšla ten les, oni zaš dali ucekli. Jak jich dohoňila zaš ta stara, ta zavolala ukradzena na neho: „Ohladň ſe, bo me prave lico palí!“ Tak ona vzala pohar, prerucila, spravil ſe ſklenení verh. Ta zaš kim ta stara ten ſklenení verh obejšla, oni dali

^{)} Rozprávala Anna Leško, rodom z Hnilčíka. Zápis vo farskej budove 20 sept. r. 1898.

ucekli. Ņeskorši zaś zavolala ukradzena na ľeho: „Ohľadňi ňe, bo me ľave ľico pali. Už nas teraz isce ulapi. Ale znaš čo: Ja prerucim hantuch a z teho hantuha ňe zrobí voda a ja ňe zrobím kačku a ti budzeš kačurom. Ta stara budze mac okulare, čo ona nas budze hľedac v tej vodze. Ale znaš čo: Ti ňe skriješ pod molu a ja budzem varovac, žebi som jej mohla ukradnuc te okulare. Ked jich ukradnem, tak budzeme šašlive. A ked ňeukradnem, ta zme zatracene, bo ona nas zmarii.“ Jak stara prišecela, tak doraz do vodi skokla a jich hľedala. Ta tota ukradzena ňe jej pristrehla a okulare ukradla. Tak potim na ľeho volala: „Plivaj ku kraju!“ Ta jak vinšli von z vodi, vinšli na verh, tak volala stara na ľich: „Tak, to vašo ščesce, že sce mňe tak zradzili!“ Tak on ju, totu ukradzenu, doraz oblapil za ruku, ona jeho: „Ti budzeš moja a ja tvoj!“ Tak zaś pošli hurami, īesami, veľkima pustacinami ku ocovi. Jak prišli domu, ocec ho ňepoznal. Ale on oca hej. Tak ňe oca pital: „Či me poznace?“ Ta on hvarel: „Ne!“ „Šak ja som vaš sin!“ Tak on, ocec, od radosci rukama zalamal nad ľim, že eščik ho vidzi. „A či maš tu ženu?“ „O, hej! Jaku som hvarel, ta taku: Bjelu jak šneh, červenu jak krev!“ Tak ňe už potim ožeňil. Robili veľiku svadzbu. Pili i jedli, hoscoch bulo veľo. I hrali jim, tancovali. — Moje ľube blazni, už po šitkej kazňi... .

Z Hnilca.*)

136. §. Bula raz jedna chudobna vdova, a ta mala lem jednu dzjevku, ftera ňe Zuzka volala. Nemali ani rolički, ani kravički, tak ňe mušeli lem z predzena hovac. Zuzka bulo pekne a poradne dzjevče, ale mala jednu veliku hibu, že bula barz leniva, čo ju raz matka ku hašplu posadzila motac, vše ňe rozplakala, a ked ju matka presc prišilila, puscila ňe nahlas do revu. To matku barz merzelo, a jeden dzen tak ňe na nu rozhnevala, že ju dobre vibuchtala. Potim ňe tak žalosne rozplakala, že ju bulo na daleko čuc.

Znedobački prave vtiedi išla ztamadz kralovna. A ked ten žalosni pláč slišela, zostala stac, zejšla s koča a vejšla do hiži, bo

*) Túto prípoviedku uverejnil Ján Kovalčík v Slov. Pohl. z r. 1900, na str. 393--397, a sice pod titulom „Tri prádky“. Už sám titul prezradzuje, že je tam nie podaná verne dľa miestneho hovoru. Miesto „prádka“ povedia v Hnilci „kudzelňica“. Čo do jazyka opravila ju Zuzana Kačír, rôdom z Hnilca. Oprava sa diaľa v Hnilci na fare za spoluúčinkovania p. farára Štefana Mišíka 1. sept. r. 1904.

sebe mišela, že še v hiži dajake nešcesce stac mušelo. Ked Zuzku tak žalosne plakac vidzela, pitala še jej šumne: „Č'o ci, že plačeš, mojo zlate dzecko?“

„Ach, matka me ubila.“

V tim še obracila kralovna ku matke: „Preč'oze biješ to nebožatko dzjevče?“

Matka še zlekla a neznala pram, č'o ma na to odpovedzec; bo še hanbila pred kralovnu povedzec, že ma taku lenivu dzjevku, č'o ju preto i bic muši. Naostatku povedzela: „Ach, najmiloscivejša kralovna, ja mam s tim dzjevčecom velike trapene, bo nesce nič' inšo robic, lemb presc, pri kudzeli bi dzen i noc šedzelo. Dnes me už barz nahnevala, a dala som jej daskeľa pejscu po herbece.“

Kralovnej še dzjevče barz zapačilo, bo i ona barz rada mala predzivo a preto povedzela matke: „Ja vam scem dač'o povedzec, matko, ked vaša dzjevka naozaj tak rada predze, to ju dajce mne, ja še o nu budzem starac. V mojim zamku mam dosc najkrasnejšeho a najfajnejšeho lenu, a ked budze u mne taka frišna jak doma, ta jej obecam, že to neobanuje.“

Temu še matka barz pocešila a kralovna vžala dzjevče pram zo sebu na svoj zamek. Ked tam prišli, vžala kralovna Zuzku za ruku a odvedla ju do troch velikich hižoch, vo fterich bulo nakladzeno polno lenu až po povalinu. Ale jaki to bul len? On še bliščel jak zlato, a streberne nitki buli take meke jak napredzeni hadbav. Potim povedzela kralovna: „Budz frišna, moja dzjevko, a ked ten len, fteri ſi tu vidzela, ſicek spredzeš, vtedi dostaneš mojeho sina za hlopa a budzeš kralovnu.“

Dala jej donesc i barz peknu kudzel (= praslicu) zo zlata a polen koš zlatich vrecenoch a nehala ju samu v perzej hiži.

Ked kralovna od nej odejšla, ſedla si Zuzka ku obloku a počala plakac, žebi še bula skala nad nu pohla; bo vidzela, že telo lenu spresc nemože, hoc bi predla za sto roki od rana do večera každi dzen! — A jakže bi ona bula mohla dač'o zrobic, ked tak nerada predla! — Tak v mišlenkoch prešedzela calu noc, barz plakala, a až do sameho poledna ani s palcom nerušila.

Ked prišlo poledne, prišla kralovna popatrec, kelo Zuzka napredla, a barz ſe začudovala, ked vidzela, že ſe ani palcom predzi nedotla. Zuzka ſe vihvarala, že jej je barz žal za matku a že od plače nič' robic nemohla. Kralovna jej uverila a ju pocešila:

„Nermuc še, moja dzjevečko a budz jutre frišnejša, žebi si mojeho sina za hlopa dostala.“

Ked kralovna od nej odejšla, zaś še ku obloku šedla, von vižirala, zdihala si a nič' inše až do večera nerobila, a tak i druhi dzen až do poledna.

Na poledne prišla zaś kralovna a začudovala še ešči horší jak včera, ked vidzela, že še Zuzka lenu nedotla (= nedotkla) i hnevala še. Zuzka še tak vihvarala, že ju hlava barz bolela, a preto že nič' robic nemohla. Kralovna še s tim uspokojila, ale ked od nej odhadzala, ostro jej prihvarela: „Teraz je už ostatni čas, abi si še do roboti lapila, ked sceš mojeho sina za hlopa dostac a kralovnu še stac.“

Ale aj treci dzen Zuzka nič' nerobila, jak i za perše dva dni: na kudzel še ani neobzrela; ale lem vše pri obloku šedzela a vše von oblokom kukala. Ked prišlo poledne, vejšla dnu dzvermi kralovna; a ked vidzela, že Zuzka zas nič' nerobila, barz še pohnovala a skrikla: „Čuješ, Zuzko! dnes je ostatni termin! Ked ešči ani jutre predzi nenajdzem, ta ne lem mojeho sina za hlopa nedostaneš, ale ce dam zavrec do hereštu, dze jest polno hadoch, žaboch a jaščurkoch, a tam od hladu zahineš, potim už nebudzeš vecej daromničic a mne klamac.“ S tim še kralovna od nej odvracila, višla z hiži von, a durkla dzvermi.

Lem teraz ešči bula Zuzka v strahu, žimni znoj jej kapkal s čola, ked sebe na jutrejši dzen pomišlela. Čo mala počac? Naostatku lem nadzala (= nakrútila) lenu na kudzel, šedla sebe ku nej a počala presc. Ale jakže mohla pri tej kudzeli dlukši vitrimac, ked bula taka leniva! A tak zaś lem prestala presc, postavila še ku obloku a nahlas plakala až do sameho večera.

Naraz zaklopka dachto na oblok. Zuzka popatri a vidzi tribridke stare ženi. Jedna mala taku dluhu spodnu vargu, že jej až na bradu višela, druha mala na pravej ruk'e tak veliki palec, že sebe s nim calu dlan zakric mohla, a ta treca mala taku široku pravu nohu, jak bi ju lem s cepami bula rozmlacenu mala. Jak jich Zuzka zazrela, barz še prelekla a nastrašila, tak že od obloka až na stred hiži odskočila. Ale te stare ženi še ku nej ušmjevali a kivali, žebi jim lem oblok otvorila a žebi še jich nič' nebala.

„Pamboh daj ščesce, šumne dzjevče!“ povedzeli, „č'ože tak žalosne plačeš?“

Zuzka še ošmelila a s plačom odpovedzela: „Ach, jakže bi som ja zarmucena neplakala, ked mi rozkazali, žebi som spredla šicek len, čo tu i ešči vo dvoch hižoch druhich naukladani.“

Tak rozpravjala Zuzka tim starim ženom šicko, čo še s nu stalo, a i to še jim priznala, že jej kralovna obecala, že ked ten šicek len spredze, že jej sina da za hlopa a s nim i kralovstvo že dostane. „Ale čo mi to šicko spomože,“ povedzela dalej, „ja — zakla budzem živa, telo lenu nespredzem.“

Na to še zašmjali stare ženi a povedzeli: „Ked nam obecaš, že nas na svoju svadzbu zavolaš, ku stolu nas posadziš medzi druhich hoscoch, že še za nas hanbic nebudzeš, ta še ci podzvolime, že šicek ten len spredzeme za tebe, lem še tak začuduješ, jak nam to hitro pujdze.“

„Ach, z najvekšu radoscu vam šicko na volu spravim,“ odpovedzela Zuzka, „lem počnice čim skorej.“

Tri ženi vejšli prez oblok do hiži, kazali Zuzke, žebi sebe lehla spac a lapili pram do roboti. Stara s velikim palcom cahala nitki z lenu, ta s veliku vargu jich šlinila a ta zo široku nohu cahala kolesko a robota jim išla od ruky jak bi palil. Muším vam povedzec, že to bula kudzel s koleskom, hašpel. Ked rano počalo švitac a Zuzka z posceli stanula, začudovala še, ked vidzela peknu, rovnu a cenučku predzu tak, že jej od radosci až serco skakalo; v lene ale už bula taka dzira, do fterej bi še i sama bula vmesnila. Ženi odejšli a obecali, že na večar zaš pridu a odejšli prez otvorení oblok.

Kolo poledna prišla kralovna popatrec, či Zuzka zaš nedaremničila. Ale jak tak dužo peknej predzi spatrela, začudovala še nad tim, jej čolo še viašnilo a pohvalila Zuzkinu ušilovnosť.

Jak še zmerklo, stali zaš tri stare ženi pri obloku, a Zuzka jim s radoscu otvorila. Tak išlo každu noc, na merkanu prišli a na švitanu odejšli; a ked Zuzka spala, lenu v hiži vše odbudalo, a naostatku cala prazna zostala. Za každim razom, ked kralovna na poledne do hiži prišla opatrec kudzelniciu, nemohla še ani nad peknu predzu prečudovac a ani neznala, jak ma jej ušilovnosť a jej šikovnosť pohvalic. Vecej razi povedzela: „Mojo zlate dzecko! jak mi žal, že som ci z počatku tak ubližila.“ V druhej hiži tjež tak hitro lenu odbudalo, a ked še i ta vpraznila, počala kralovna pripraviac še ku svadzbe; na ostatku, jak už v trecej hiži lenu

lem kuščik bulo, dzeckoala Zuzka dobrim starim ženom z caleho serca, že jej tak z bjedi pomohli, te ale jej odpovedzeli: „Lem nezapomni, čo si nam obecala a uvidziš, že neobanuješ!“

A ked už zo šickich troch hižoch len spredzeni bul, už bulo šicko ku svadzbe hotovo. Mladi kral še barz cešil vo svojej mladej, krasnej a pišnej nevesce a jeden dzen jej povedzel: „Žadaj, čo sceš ode mne a to šicko ſe ci stane.“

Tu prišli Zuzke na mišel te tri stare ženi a odpovedzela: „Ja mam doma tri stare cetki, oni su hudobne, ale dobre a sta-tečne ženi a velo dobreho mi zrobili; ta dozvol mi, žebi som jich na moju svadzu sebe zavolac mohla.“ Vdzečne na to pristali mladi kral i jeho matka.

V dzen svadzobný, prave ked už hosce ku stolu ſedac počali, otvorili ſe dzvere a dnu do hiži vejſli tri stare ženi, pekne po starošvetski oblečene. Lem čo jich zazrela mlada nevesta, išla jim v streti a privitala jich šumne: „Vitajce mi, mojo lube cetki, z caleho serca vas vitam! Poce a ſednice sebe ku mne ku stolu.“

Hosce lem jeden na druheho kukali a buli bi ſe šicke rozhrehotali, kebi ſe kraľa nebuli bali; kraľ sam jak i kralovna ſe zapalili v tvari jako najkrajše ruže, ale nešmjeli nič' mladej nevesce povedac, ked jej už pred svadzu ku temu privolili.

Pri stole kladla jim Zuzka sama najlepše falatki na tanere, nalevala jim z najlepšeho vina a nukala jich prijazno, žebi lem jedli a pili.

Ked po stole šicke postavali, prišol kraľ ku starej žene zo ſiroku nohu a pital ſe jej: „Luba matko, poveczež mi, pitam vas, čomu to, že je vaša noha taká ſiroka?“

„Od predzena, najmiľoscivejší kralovski sinu, od pređzena.“

A on ſe obracil ku druhej zo ſirokim palcom a pital ſe jej: „Luba matko. Čomu to, že taki ſiroki palec mace?“

„Od predzena mam, moj pane od predzena.“

Potom išol ešči ku tej s velku spodnu vargu a pital ſe jej tjež: „Luba matko! Od čeho mace taku veliku spodnu vargu, ftera vam až nižej bradi viši?“

„Od predzena, miloscivi pane, od predzena.“

Ked to mladi kraľ počul, barz ſe preleknul a zakazal navše svojej peknej žene presc, najvecej ale hašpla ſe dotnuc, žebi i ona nedostala od predzena taki ſiroki palec a bridku vargu, ftera bi jej až nižej bradi višela.

V tim še stracili tri stare ženi z palaca a nicto neznal, dze se podzeli. Lem Zuzka jich v sercu požehnavała, kelo razi sebe na nich pomicela, a nigdi tak s radoscu žena rozkaz svojeho hlopa neusluhla, jak Zuzka, už teraz mlada kralovna, kralov zakaz, žebi nigdi vecej nepredla.

Z Vyšných Repáš.*)

137. §. Maň mlinar súhu. Raz išoň do m'jesta, ta temu súuhovi rozkazaň, žebi išoň do ľesa s voūmi na drevo. Súha pošoň. Dreva sebe nahotoviú a poprahaü te voūi. Ale prišoň medvedz, ta mu te voūi pobiň. Súha še radovaň, že sam zo zdrav'jom uceknauň. Prišoň domu, ta mlinar še ho pitaň, dze voūi? Ta un mu tak povedaň: „Prišoň medvedz, ta mi voūi pobiň.“ Ta mlinar súhu vihnaň do ļesa, žebi choľem vuz domu došikovaň. Súha pošoň do ļesa, prišoň ku jednej dzire, ta našou tam mňadich medvedzov. Vzáu te medvedze, s voza drevo zrucaň, ta jich zaprahnuň. Privjizoň vuz domu. Mlinar ťem oči vivaliň. Barz še mu zapačiň, že je taki šikovni a mu obecaň, že ked budze za dzešec roki pri ňim, že mu da svoju dzivku za ženu. I daň mu ju. Tak žiň a teho mlinara chovaň do ſmerti. Ale po mlinarovej ſmerte zrobiaň še púani. Žui duch ho podſtuchovaň, cahaňo ho krajsc, bo buň zo zbuňickej rodzini. Maň jedenac bratov a oňi buli šitke zbujníci. Pošoň, ta še ſíma zešoň. Ta chodzili krajsc. Tak raz prišli až tam do jeho mлина. Jeho žena zbačiňa zbujníkov, pošňa rovno do ſipaňca, ta na tri spusti ſe zamkňa. Na ſipaňcu buň jeden vihladčik, taki, co mohoň chňop prez ňeho prejſc. Poſli k ňemu. Sami perši ten jej chňop prešoň prez vihladčik, ale ona ho ňezbačiňa. Skriň ſe do ſušika. Za ňim išoň druhí, zacaňa mu do húavi, ale ſe preci ešči vcahnauň do ſipaňca. Išoň treći za ňim, zacaňa mu do ruki. Višoň von, ňevešoň do ſipaňca, bo ſe baň. Tote ostatne mu kazaňi: „Idz ťem ešči raz, ti ſmeňi!“ Un ňechceňi iſc. Pošoň druhí, zacaňa mu do ruki. Zaš i ten odskočiň. Už ſe teraz šitke baňi... A prišli žandare, ta jich šitkých učapili a do hereſtu vzaňi, dze ſedzeňi až do ſmerti. Ten, co perši vešoň do ſipaňca, jej chňop skriti, ten ostaň v ſipaňcu. Ked višoň zo ſušika zo ſipaňca a ukazaň ſe svojej žene, ona ſe barz čudovaňa, dzeše tu vzaň i co tu robiň od teſich roki? Šitko mu na oči vihvaraňa. Un ſe pokajaň a potim žili dobre až do ſmerti.

*) Rozprával Jano Griger, 16-ročný, rodom z Vyšných Repáš. Zápis vo V. Repášach v krčme Wossza 4. sept. r. 1904.

138. §. Trome panove maľi truch sinov. A maľi veľo gazdovstva. Tich truch sinov vpravili po ſvece na skuſenosc ſveta. Veľke peňeži zo ſebu nabrali, ale šitko pokeltovali. Ta z domu vše jím ťem poſíuali, ked peňeži pitali. Ale už vichadzať tim occom. Tak ſinove oſtaли prez peňeži, že už ňemaľi aňi co jesc. Stretli oňi, tote trome cestovníci, jedneho cigana hoľeho. Ta ho vžali zo ſobu. Prišli do jedneho m'esta, nakupili ſumneho papira, co mu zrobili ſi neho grati take jak biskupovi. Bula noc. Prišli do jednej karčmi, ta tak pitali kačmara: „Pan kačmar, či bi ňemaľi pre naſeho pana oſv'eceneho biskupa noclik?“ A un jím tak povedať: „Oh, hej, tu maju dze nocovac!“ Kačmar jím predúžiť veľku večeru. Jak ſe navečeraſi, ta tote trome cestovníci pitali od kačmara peňeži, že ſe budu na kartoch hrac. Tak un jím dať ſídzom stovek. Cestovníci povedeſeli, že jak staňe pan oſv'eceni, že un to zapūaci. Ked na kartoch už ſe doſc nahrali, pitali od kačmara kľuče od biskupovej chiži, bo osobne nocovať. I kačmar jím dať kľuče, bo hvareli, že i v noci muſa iſc ku panu oſv'ecenemu. Oňi vžali te kľuče, zotvrali ſebe ſitke chiže a co ňaſli, ſitko ſi ňich zabrali. Rano kačmar stanuť, idze patrec truch cestovníkov, — už jich tam ňet! Na kľučovu dziru patri do tej chiži, dze pan oſv'eceni nocovať, popatri na poscel, — tam cigan hoři leži, bo papirovo grati ſe mu už poterhaťi . . .

Šarišská ſtolica.

Z Veľkého Šariša.)*

139. §. Bul jeden kral a mal jedneho ſina, chtori ſin ſicke remeſla znal, jake na ſvece buli.**) Mudri bul, reč vſelijaku znal,

*) V mestečku *Veľký Šariš* pobudnul ſom bol v prvej polovici septembra r. 1892 dlhší čas, aby ſi osvojil hlavné pravidlá východnoslovenského nárečia. Dával ſom ſi rozprávať prípovedky po celé dni. Aj pozdejšie ſom bol vo V. Šariši, aby dopĺňoval ſvoje vedomosti. Minulého roku (1904) zjednal ſom ſi svojho najlepšieho rozprávkára Jána Kaščaka na ſeſt dní. Prichodil ku mne každý deň do Prešova, tu ſom ſa ubytoval, a tu sme osnovy veľkošarišské znova revidovali čo do reči. Zápis z r. 1892 boly totiž iba natoľko správne, nakoľko vtedy moje východno-nárečové vedomosti ſtačily. Za vzor východnej slovenčiny považujú východní Slováci reč Prešova a jeho okolia. Osnovy z Veľkého Šariša sú najpríhodnejšími predstaviteľmi vzorcovej reči východnoslovenskej a preto podávam z nej hojne ukážok.

**) Rozprával Ján Kaščák, rodom z V. Šariša. Zápis vo V. Šariši 6. sept. r. 1892. Znova prezrel s ním v Prešove 16. júna r. 1901.

chiba ňeznal kradnuc. Raz povedal svojim rodičom, že už šicko zna, remesla šelijake, reč všelijaku, hibaj kradnuc ňezna. Tak povadal, že se muši isc naučic ešče i kradnuc. Ale ho rodiče odhvarali, že ma pri čim žie, že co mu po takim remešle. Ale on na to ňadal níč, ťem se vžal a išol se učic kradnuc. I prišol do jedneho īesa, dze buļi dvacestiri zbujici a dvacatipjati harnad, chtori bul vražec. Tento šicko znal, naco ten princ prišol. „Panbuh daj šcesce, kamaraci,“ povedzel princ, chtoremu bulo meno Mudroch. „Daj, Paňebože, i tebe princemu Mudrochu,“ ſebo harnad znal jak ſe vola. „Ta co tu heč?“ „Ta ja ſe prišol učie ku vam remeslo, bo už šické remesla znam, jake na ſvece jest, ťem kradnuc ňeznam.“ Vražec-harnad mu na to odpovedzel: „I to ſe možeš naučic. Sluhaj, co ja ci budzem hutoric. Teraz pujdze za totu i za totu drahu jeden mešarč a povedze jedno ceľe, ta ked mu toto ceľe ukradneš, co on ce aňi ňevidzi aňi o tebe znac ňebudze a ked to ceľe tu priňešeš, ta budzč na mojo mesco, bo ja mam isc do jedneho kraľa za vražca.“ I tak princ Mudroch ſe vžal toto cele ukradnuc. I pridze do īesa na totu istu drahu, zkadzi ten mešarč i s tim ceľecem mal isc i ſednul ſebe za kračka. Jak vidzel, že už ňe-daleko ten mešarč s ceľecem, zobul zoz īevej nohi čižmu i položil ju na stred drahu a sam ſe skril za kračka. Ked prišol ten mešarč ku tej čižmi i s ceľecem, vžal čižmu do ruky a opatral ju a mišel v ſebe: „Kebi bula i druha, ta bi som ju vžal, ale tak co mi po jednej?“ Zohabil čižmu tam a odešol daľej. Prince jak to vidzel, že mešarč čižmu zohabel, vžal čižmu zo žemi a obul ju a išol tiž daľej až zaš teho mešarča prebehnul i zaš ſe skril za kračka a zobul s pravej nohi čižmu a rucel ju na drahu. Mešarč prišol i ku tej čižmi, co bula s pravej nohy, ta stanul a kajal ſe a mocno banoval, že kebi bul hen tu vžal, ta bi bul už mal paru. Co ma robiť? Vraci ſe nazad ku tej, co bula z īevej nohi. Ceľe uvadzel, čižmu druhu zohabel, a vracel ſe po peršu čižmu. Ale co ſe ſtalo do teho času ňiž mešarč pošol hľedac peršu čižmu! Prince Mudroch višol zpoza kračka, obul i druhu čižmu a ceľe ukrad. Ceľe zabil a hlavu mu odrezal. Tam bula jedna jaruha, vžal hlavu z ceľeca a ſturił ju do totej jaruhi (+ močari) tak hluboko, že ťem rožki bulo z ňej vidno. Mešarč darmo hľadal totu peršu čižmu, ſebo jak zname, Mudroch už mal obidva obute. Tak vracel ſe nazad ku temu kračku, dze ceľe mal uvadzene. Prišol a ňemal aňi ceľeca aňi druhej čižmi. Hodzil a hľadal ceľe. Jak ho už nateľo hľadal a volal

„na biču, na,“ tak Mudroch, chteri za kračkem šedzel, ohlašil še: „beé“. Mešarč išol za hlasom i prišol ku močari i vidzel svojo cele uvjaznute, že řem hlava mu stirčela z mlaki. Kajal še co ma robit, či ma isc vicahnuc ho obliečeno abo zobliečeno. Šmatoch vecej pri sebe ňemal; tote, chtore mal obliečene, sanoval zamočic. Tak muj Iubi mešarč co ňezrobel, pošol za jedneho kračka, zoblik še i išol po cele. Prišol do tej mlaki, ulapi cele za rožki, i jako ho hcel vicahnuc, sam še vivrachel do mulu, iebo vicahnul samu hlavu. Za ten čas vzl Mudroch i jeho šmati i cele prez hlavi a pošol ku kamaratom. Vražec-harnad barz ho pochvaľel a povedzel, že aňi sam ňemištel, žebi princ tak mudro znal kradnuc i zohabel ho na svojo mesco za hlavu totim dvacecťtrom hlopom; sam vražec odišol do jedneho kraľa za vražca.

Princ Mudroch vidzel, že už nakradzeno bulo dosc, povedzel svojim hlopom, že ked už maju dosc nakradzeno, žebi še řem s tim rozdzeleli co maju, a každi žebi pošol tam, zkadzi je. Bo že bi jich mohli zlapac a pozavirac, kebi ešče daľej chodzeli kradnuc. Ta ſicke chlopi ho usluhli, rozdzeleli še, vžali svojo peňeži a pošli každi svoju stranu. Princ Mudroch do teho isteho varoša prišol, dze bul vražec-harnad, žebi še tam daľej učil kradnuc. Prišol na koniec varoša, dze bival jeden hudobni ſuster, i vešol do dvora až ku jeho hiži i zaklapkal ſustrovi na oblak, bo už ſuster spal. ſuster stal i pošol mu otvoric i vpuščel ho. „Co heeš?“ pital še. „Či bi sce mi ňedali, pan majster, dajaku robotu?“ „Ta jakcho ſi remesla? Ja ſuster, ale hudobni, roboti ňemam, ta ce ňemožem vžac.“ On odpovedzel: „Zato nič, robota budze aj do sameho kraľa, ja dobre učeni, ta pri mňe možece dobre žic.“

Šuster še nato obveſelil i prijal ho za tovariša.

Dobre. Dzeň-dva robeli, na treći večar hutori tovariš Mudroch ku majstrovi, žebi mu dal mech. Majster mu dal a Mudroch vzl mech a pošol z ňim do kraľovej komori na zlate peňeži. Šcesce mu kvadrovalo, ukrad i priňis. A to ňeľem jeden večar bulo, ale i na druhí tak zrobil. Majstrovi še to mocno popačelo a povedzel na treći večar: „Pujdzem i ja s tebu; vecej doňešeme.“

Ale kraľ zaraz na druhí dzeň zbačel, že peňeži mu hibja. Ta še pital svojeho vražca, chtori bul harnadom, že chto na peňeži hodzi? Harnad dobre znal, chto hodzi na peňeži, ale mu ňebulo ſlebodno povedzec, bo princ Mudroch ſídzem raz ho spríšahal, ked stupel do zbuňickeho kamaratstva, že ňigda na prince nevivola,

co ukradnie. Vražec preto iem radu mohol dae krałovi. A poradzel mu tak: „Vikop pred dzverami komornima pod prahem hliboku dolinu a daj do tej nałac pulno smoli. Toten, chto pujdze na twojo peňeži, spadne do smoli a tam ho najdzeš.“

Na treći večar Mudroch posbiral se kradnuc i zo svojim majstrem, chtori bul barz lakomi na peňeži. Prišli ku kralovskej komore, Mudroch otvorel dzvere a kazal isc majstrovi napredok.

Majster šol, ale pred prahom spad do dolini, dze bula smola. Tovariš Mudroch ho nijak ztadzi vicahnuc ňemohol. A preto se barz zastaral, že po tim znaku ulapja teho, chto hodzil na peňeži. Vžal Šablu, chtoru mal pri sebe, a odecal majstrovi hlavu a rucel ju hliboko do smoli, že ňebulo poznae, chto to bul. Mudroch potim prešol prik teho trupa i nabral sebe peňeži a prišol do domu. A pitala se ho majstrova: „A majster dze?“ „Majster neščešlivy zostal,“ odpovedzel on, „un ſmert tam podstupel, ale vi se ne-starajce zato nič, vam ešče lepsi budze jak pri vašemu mužovi. Ja vam budzem nošiť peňeži a tak budzem z vami žie jak vaš vlasni muž.“ Dos' na tim, žena na tim ňebula spokojna, bulo jej za mužem žal.

Rano, ked kral prišol ku tej komore, vidzel, že vo smołe človek prez chlavi, zaraz išol ku vražcovi a pital se ho: „Vražcu, chto na mojo peňeži hodzi?“ Vražec znal, ale mu povedzec nebulo šle-hodno, bo bul prišahaní. Vražec kazal krałovi trupa vicahnuc a položic na vuz a dae vožic po mesce a že ten povi, chto na peňeži hodzi, — chto budze plakac.

Šustrova žena se doznsala, že jej muža budu po mesce vožic, a hoc jej buло dobre pri tim tovarišovi, preči se bala, že budze mušec plakac, ked uvidzi trupa svojeho muža. A preto se pitala Mudrocha, co ma robic, žebi ňeplakala a se ňeprezradzila. A Mudroch taku radu dal: „Ja ci dam peňeži, pujdzeš do sklepú a sebe nakupiš grati, drahe taňire a miski porcinalovo, vežneš to na hirbet a pujdzeš po mesce. Ked tvojeho muža kolo tebe povezu, znam, že mušíš plakac, bo ci žal za mužem, tak spadneš na žim, grati ſe potrepju a ti možeš barz plakac. Ked pridze ku tebe kral a budze ſe ci pitac, zaco plačeš, povidz: „Jakže bi ja ňeplakala, ked me moja paňi poslala na grati porcinalovo a ja spadla a tote grati ſe potrepali. Co mi teraz moja paňi zrobí?“ Tak ſe stalo. Ked plakala, krał viňal pudilar a dal jej pejcdzešac zlati: „Idz do domu,“ povedzel, „a ňeplač mi tu po mesce.“ Ale ona iem vše plakala,

ked vidzela, jako voža po mesce hore-dolu jej muža, a preto prišol ku ňej kral ešči raz a pital ſe jej zaš, co plače? A ona odpovedzela: „Jakže bi ja ſeplakala, ked ſeznam, či ſom teraz take grati vibrala, jake buļi tote, chtore vibrala moja paňi, bo paňi ſama grati vibrala a ja ſem po ňich mala iſc.“

Minul dzeň, minuli dva, tri, a Mudroch vše ſem hodzil na peňeži. Tak zaš ſe pital kral vražca: „Chto chodzi na mojo peňeži?“ A vražec odpovedzél: „Daj vistavic ſibeň za hižu teho a teho ſuſtra a daj tam zaveſic teho trupa a daj ku ňemu vartu. Chto teho trupa ukradnie, toten zna, chto na peňeži chodzi.“ Kral tak zrobel, jak radzil vražec. Dal vistavic ſibeň, dal teho trupa zaveſic a dal ku ňemu dvacecſtiroch vojakoch i jedneho kapitana, žebi mocno vartovali teho trupa, žebi ho ničto ſeukrad, bo že ked ho ſeovartuju, ta budu ſicke o hlavu meňše.

I tak varta ſtala. Šusterki bulo mocno žaľ, že jej muž po ſmerti muſi na ſibeň višec i povedzela svojemu tovariſovi Mudrochovi: „Ja to ſe možem ſerpic, žebi višel pri mojej hiži, ja ho muſim dac ſpratac.“ Mudroch ſe zlík, že ſe tak dozna kral, chto na jeho peňeži hodzi. Tak un ſebe rozmiſtel a potim povedzel: „Nestaraj ſe nič, ja ſam ho ſpratam.“ Poſol potim do jedneho varoša i kupel ſebe jedneho planeho koňa, chtori ſeľem že cahac ſeumohol, ale aňi ſam hodzic nevladal. I jednu taſigu. I naklad na totu taſigu olovo a dzejake čežke veci, co ten kuň za dobru drahu cahac ſeumohol, ne žebi ked do mlaki dakdzej uvjažne. Za ſustrem, dze trup višel, bula jedna mlaka. I Mudroch vžal totu taſigu i s koňem a už večar bulo, ked iſol kolo teho trupa a zahnal teho koňa s tu taſigu do tej mlaki. A tu mocno plakal a kričel, že chto Boha veri, žebi ho prišol ratovac!... Ale tam ničeho ſebulo, bo to bulo nakońec varoša, ſem tota varta, co ſtala pri totim trupovi. Ta už ſeznal, dze ſe ma podzec, iſol ku temu kapitanovi a pital ho, žebi taki dobrí bul, žebi mu poslal tich vojakoch totu taſigu vicahnuc, že ma barz daľko ešče iſc na jurmak a že veľo utraci. Kapitan ſeznal co v ňim ſedzi, tak ſe na ňim złutoval (+ zmiloval) a mocno ho ſanoval i poslal tich ſickich vojakoch, žebi mu totu taſigu vicahli. Vojaci vžali a viňeſli taſigu na čiste mesco a na dobru drahu. Pital ſe potim Mudroch kapitana, či bi ſeumuh dac pokus paſenki tim vojakom. Kapitan dozvoſel a Mudroch ponalival vojakom po dva pohariki z takej paſenki, od chtorej človek muſel zaspac, i ſam kapitan ſe napił

— zoz flaški. Medži jednu pulhodzinu tak zaspali šicke, co ňeznali o ſvece. Vtedi Mudroch vžal teho trupa i odniis ho na cintir; tam mu vikopal dolinu i tam ho sam pohoval. Potim pošol do jedneho sklepu a kupel na dvacecťtiri vojakoch kňažske obliečene, tak jak ſe noší ku pohrebu, a dvacatepjate obliečene kupel biskupske. Kupel dvacecťtiri kňižki a dvacatupjatu vekšu, pre biskupa. Vžal tote ſmati a pooblíkal ſickich vojakoch, kapitana za biskupa, a dal jim i po jednej kňižki, najvekšu biskupsku kapitanovi, a ſami prišol do domu ku majstrovej. A povedzel jej, že jej muž už spratani i pohovani. A ona ſe uspokojila.

Rano, ked ſe vojaci prebudzeſi, ta jeden na druheho patri a ſe pita: „Ta co ti knaź?“ Patra šicke na kapitana, ta ten v biskupskich ſmatoch obliečeni! Zobudzeli ho a ſe mu klaňali jak biskupovi. A potim ſe zastaraли šicke. Kapitan najbarzej. Rozmiſloval a povedzel: „No mi budzeme o hlavu meňše, lebo nam trupa ukradli.“ A rozmiſloval, jak bi ſam ſebe i vojakoch od ſmerci oſlebodzic mohol, lebo kapitan bul barz mudri. Ta jim povedzel tak: „Teraz pujdzem ſicke, jak zme obliečene vov popovskich ſmatoch, pred kraľa a ja jak biskup. Ja vam budzem predpovedac a vi budzece za mnú ſpivac.“ Vžali ſe a iſli ku kraľovi ſpivajuci. Biskup jim predpovedal a vojaci ſpivali. Prišli do burku, furt ſpivali, až kraľ višol a pital ſe: „Co ſcece?“ „Pitame odpovidz, najjasnejši kraľu, žebi ſi nam prebačil, co zme zaviňili.“ Kraľ ňeznal, co bi buļi zaviňili a preto jim povedzel: „Prebačim vam, idzce.“ Ale oni ſem daľej ſpivali. Prišol i druhi raz kraľ a pital ſe jich: „Ta co ſcece?“ A biskup zaſ pital kraľa, žebi jim prebačel, co zaviňili. A kraľ zaſ povedzel: „Prebačim. Idzce a neſpivajce!“ Ale oni ſem furt ſpivali. Kraľ už mocno bul zli, višol vonka treći raz a povedzel jim: „Ale už vam ſicko prebačim, či ſce dobre, či ſce žle zrobili. Idzce a neſpivajce.“ Tak tedi ten kapitan, co bul za biskupa obliečeni, povedzel, co ſe ſtalo s trupom, že ho ukradli a jich že do popovskich ſatōch pooblíkali... Kraľ bul na to mocno zli, ale na vec zapomnul.

Zaſ minul dzeň, dva, a Mudroch ſem vše na peňeži hodzil. I prišol kraľ zaſ ku vražcovi: „Chto na mojo peňeži hodzi?“ A vražec, chtori dobre znal, chto hodzi, odpovedzel tak: „Toten, chto na peňeži hodzi, muſi bic barz ſmeli. Tak, kraľu, daj vihlaſić, že daſ temu svoju dzivku za ženu, chto ſe opovaži s nū jednu noc spac. Tak isce ſichto neopovaži ſe, chiba ten ſmeli, co

na peňeži hodzi. Pri tom daj princeznej taku krejdu, z chtorej farba vejdze až pod skuru, žeby še ňedalo zmic, co še s ňu napiše. A tvoja dzivka zrobí na čole znak temu, chto s ňu budze spac, a teho ulapime.“ Vražec znal, chto na peňeži hodzi a že toten isti budze s ňu i spac.

I tak še stalo. Prišla noc, a chto prišol ku princeznej spac jak princ Mudroch? Jak še už vispalí a un še od princeznej odberal het, ona mu zrobela na čole znak s totu krejdu. Un spozoroval, že mu daco po čole s paľcem strejchla, tak ked višol z hiži von, vžal džveredlo a opatrel še v ňim i vidzel, že ma na čole červeni šplach. Vžal zaraz hustečku, pošlišel a uciral še s ňu, ale to puščic ňehcelo. Vžal vodu, umil še, aňi tak mu puščic ňehcelo. Un už spozoroval, že to ňi dobre, i vracel še nazad ku princeznej, chtora tvardo spala, a hľadal kolo ňej, či daco ňema? A našol červenu krejdu. I vžal krejdu a i jej napisal znak na čolo a potom šickim tim, chtore v burku buši, popisal tote iste znaki na čolo. Ked rano prišol inaš ku kraľovi a vidzel, že je inaš poznačení, zaraz na ňeho ostro kričel: „Už som ulapil zbuňika, co na mojo peňeži hodzi. Ti bul v noci pri mojej dzivki?“ Inaš na ňeho patrel a mocno še zastaral a pital še, že preco na ňeho mišli, že kradnul peňeži i spal pri princezni? A kraľ odpovedzel: „Preto, že maš znak na čole.“ Inaš odpovedzel: „I vi mace, najjasnejši kraľu, tiž.“ Kraľ še nato mocno rozhňeval a dobre že ho takoj ňibil. Inaš vžal džveredlo a pokazal ho kraľovi. I vidzel kraľ, že ten isti znak tiž ma. A doznal še, že ho maju šicke, chtore su v burku, aj princeza.

A Mudroch zaš Iem na peňeži hodzel. A kraľ pital še zaš vražca: „Chto na mojo peňeži hodzi?“ A vražec odpovedzel: „Toten ešte budze ďalej ku tvojej dzivki hodzic, tak povidz dzivki, žeby mu privjazala v noci mišček s proseom, na chtorim dzirká budze; zkadzi on pujdze domu, ta še za ňim všadzi sipac budze a tak še dozname, chto na peňeži hodzi.“

Mudroch na druhu dñeň večar zaš išol ku princezni, a ked še daľi do spaňa, ona mu privjazala mišček zos proseom nazadek. Ked še domu vracel Mudroch i scel sebe vicahnuc hustečku z kešení, namacial mišček s proseom, v chtorim už Iem dachtore zarenka buši. I zaraz pobačel, že to už ňedobre. Pošol do sklepu, kupel prosa a sipal od burku do každeho domu. Tak že ho zaš ňemohli najsc.

Ale na peňeži vše ľem hodzil Mudroch. A kral ſe pital vražca: „Chto na mojo peňeži hodzi?“ A on odpovedzel: „Ja ci teraz už povim, muſiš temu dac svoju princeznu za ženu, lebo ten je barz Šikovni, naučel ſe od vražca kradnuc a ſicke kunſti, ta ľem tak dostaňeſ svojo peňeži nazad i jeho sameho do moci, ked mu daš princeznu za ženu.“

Kral dal vihlaſie, žebi ten ſmeli prišol do jeho burku, co kradnul jeho peňeži, že ſe mu nič něstaňe, ale že mu da jako ſikovnemu človekovi svoju dzivku za ženu. Princ Mudroch ſe oznamil u kraľa, preukazal ſe, že je on tiž princ, že kradol ľem, žebi vi-dzeſi ľudze jeho ſikovnosť a že už vecej kradnuc něbudze. Kraľ mu dal svoju princeznu za ženu i kraľovſtro po ſmerti a kraľuju do dneška dňa, ked nepomarli.

140. §. Bul jeden parobek a toten mal jednu frajirku.*) I ona ho rada vidzela, i on ju rad vidzel. Raz prišol ku ňej ňeskoro v noci i ona ſe opitala: „Čomu ſi tak ňeskoro prišol? Ja už dobre ňumrem, tak ce čekam, bo ce barz rada vidzim.“ A on odpovedzel: „Ja ci verim, že nie rada vidziš, ale ľem tak, ked pujdeſ pod ſibeň a prinečeſ mi ztamadz znak.“ Ona ſe vzala a iſla pod totu ſibeň. Pod totu ſibeňu našla jedneho koňa stac, chtori mal prez hirbet preveſeno v mehu tak jak bi dva korce zarna. Ona vzala koňa za ohlavec i privedla ho až ku svojemu frajirovi. I povedzela: „Tu maſ znak zpod ſibeňi: Privedla som ci koňa zpod ſibeňi!“ Vzal koňa a uvadzel pod ſopu. Meh ſnáil s koňa i opatrel, co v mehu jest, a vidzel, že su v mehu peňeži. Zaraz povedzel svojej frajirki, že keľo oňi maju peňeži. Tota dzivka služela u orgaňisti a němohla ſerpic i hned zobudzela orgaňistu a ſicko porozpravjala. Orgaňista ſe oblik, višol von i opatrel i vidzel veļo peňeži. Tiž ſe zradoval i neznal tiž ciho bie. Povedzel o tim i kačmarki židuvki. Šicko to stalo ſe v sobotu večar. V nedzeli rano prišli zbuňci pod totu ſibeň i vidzeli, že koňa ňit s peňežmi. Zaraz rozbehli ſe ſicke dvacecſtiri po valaloch a z nich jeden prišol prave do teho valala, dze buļi ukradnute tote peňeži. A stavil ſe v karčme i pital ſe, co nove? I kačmarka odpovedzela: „Vera tu veļo nove. Orgaňistova dzivka pošla včera v noci pod ſibeň a

*) Rozprával tiež Ján Kaščák vo V. Šariši 9. sept. r. 1892. Prezrel s ním znova v Prešove 16. júna r. 1904.

privedla ztamaď jedneho koňa a na ňim v mehu veľo peňeží.“ I tota dzivka prave vtedi prišla do tej karčmi na vino ku omši. I zaraz ju ukazala kačmarka teinu cudzemu, chtori bul obliečeni za minarčika, že to ta šmela dzivka, chtora bula v noci pod šibeň.

I minarčik zaraz začal ju pošcipovac, že taka bi mu dobra žena bula, co je taka šmela, bo že ma mlín v poľu. I dzivka pošla s vinem do domu. Ked minarčik sam zostal s kačmarku, pital sa jej, že či bi tota dzivka za ľeho ſepošla? Kačmarka odpovedzela: „Dame ju po obedze zavolac tu, ta ſe jej možeme pitac.“

Kadzi bulo po obedze, zaraz dali dzivku zavolac i pitala ſe jej kačmarka: „Čuješ, Hančo, ſepošla bi ſi za teho pana minarčika?“ I dzivka obecala, že pujdze, bo minarčik bul krajsí jak jej frajir. I tak povedzel minarčik: „Ta mi ſebe tu na ňedzeli zrobime veſele s tancem. Nas jest vecej kamaratoch, ſicke pridu, a ti pridz vepridz nas po obedze.“ I s tim ſe vžal a poſol het. Dzivka už rada bula, že ſe vida, ledvo čekala do ňedzeli, bo ona ňeznala, jake ňeſčesce ju čeka. Prišla ňedzela, dzivka už aňi grati neumivala, leiem ſe pooblikala jak najkrajší mohla a išla vepridz svojeho frajira, co ju mal vžac za ženu. Išla, išla tak daľko, až prišla ku jednej kaplički a vtedi začal padac mocni dišč. Ona ſe skrila pod totu kapličku, žebi ju ňezapadalos. Naraz otvorili ſe dzvere na kaplički a dzivka spadla dnuka a dzvere ſe za ňu zamknuli. Doraz nato išol za totu drahu minarčik i zo svojima kamaratami, chtorich bulo dvacecťtiri. A oňi medži ſebu o totej dzivke hutořeli: „Hej, kebi zme ju teraz zlapali, ta bi zme ju od palca rubali“... a každi jej inšaku ſmerc obecoval. A dzivka to ſicko čula, a ſe barz zlekla, že to ňedobre s ňu. Dišč furt padal a živaň (+ zbužníci) ſe tiž pokrili kolo tej kaplički. Dzivka ſe barz bala, že živaň vejdu dnuka. Ale ſkoro ſe začalo jašnic, dišč prestal padac a živaň poſli daľej. Živaň ſe zbirali na toten tańec a medži ſebu hutořeli, že kadzik začnu hrac, ta ju vežňu medži ſebe a budu s ňu tancovac, pokil ju ňeušmerca. Dzivka o ſickim znala, co pročivko ňej zrobic heu.

Sicke dvacecťtiri prišli do karčmi a barz ſe čudovali, že dzivku aňi ňestretli aňi jej v karčme ňit.

A teraz ſe vracme ku dzivki.

Jak živaň odešli, jej ſe dzvere otvoreli i ona višla a išla stran drahi až do domu. Porozpravjala orgaňistovi ſicko, že to ňe minarčik a jeho kamaraci ňe statečne ludze, ale že ſu ſicke

zbujníci. A tak orgaňista dal znac na valal (h)lopom a tote prišli zos šekerami, kosami, obstupeľi karému dookola a ulapili šicke dvacecštiri.

Živáni kričeli: „Ta dzekuj temu, chto ci tej radi dal, bo bi zme tebe buli naisce tu ušmerceli.“

Haňčka obanovaala, že zapomňela na svojeho peršeho frajira, ale toten jej prebačel, i tak še pobrali. Z peňežoch dali aj organistovi a ostatek sebe zohabeli. A žiju šicke ešči, jak nepomarli.

141. §. Bul jeden oec i zo ženu i maľi dvojo dzeči.*) Hlapcu bulo meno Janoš a dzivčecu Marička. Raz še jim matka pohorela i ležela na šmertnej posceli. Dala ku sebe zavolac kňaža, kňaž ju sporadzel jako každeho krescana-katofika. Potim dala ku sebe povolac svojo dvojo dzeči, Janoša a Maričku, i svojeho īubeho muža. I dala jim macerinske požehnaňe a povedzela svojemu īubemu mužovi i dzečom Janošovi i Marički: „Teraz ja už umrem; oec s Janošem pujdzece za šidzem roki na pušč a budzece putovac a za tich šidzem roki ňešlebodno vam do domu prisc.“ A dzivki povedzela: „Ti budzeš za tich šidzem roki v calim gazdovstve gazdovac.“ I v tim ona umarla. Oňi ju pohovali i oec s Janošem vziaľi še i išli na pušč a Maričku zohabeli v dome za gazdiňu. Marička še ušílovala mocno, bula bohabojna, Boha uccela, īudzi uccela i tak ďaleko gazdovala, že sebe vo svojim dome až jeden koscilek dala zrobic. V tim istim valaľe bulo vecej pohanoch jak katolíkoch a te še na ľu mocno hňevali, že ona tak mocno bohabojna. Ona tak mocno bula bohabojna, že sebe od rimskeho occa jedneho kňaža vipitala, co jej každe rano išol omšu služiť do jej koscilka. Tak, jak ja povedzel, tote pohaňi še barz na ľu hňevali a pisali za jej oecem listi, že Marčuša plano gazduje, že Marčuša še už raz prespala, ... ale na to oec nedal nič, lebo mu nebolo ňešlebodno za šidzem roki do domu prisc. A Marčuša ešči īepší gazdovala a barzej pobožnejša bula, za to še pohaňi na ľu ešče barzej hňevali a zaš pisali listek ku occovi. Oec ešče vše na to nedal nič. Pohaňi už neznaľi, co maju procivko ňej robiť a preto pisali treći raz, že jeho dzivka Marčuša už dva dzeči zahubela perše, a teraz treće už do vodi rucela. Oec še na to rozhňeval a povedzel

*) Rozprával tiež Ján Kuščák vo V. Šariši 5. sept. r. 1892. Znova som prezrel rukopis s ním v Prešove 17. júna r. 1904.

svojemu sinovi a jej bratovi Janošovi, žebi išol domu a žebi ju zabil a žebi z nej priňis jazik i oči, bo jemu samemu ňešlebođno bulo isc domu, inakši bi bul prišahu zlamal. Janoš prišol do domu, ale aňi dom jich poznam němohol, na dvore bul už koscel vistaveni. Prišol ku koscelu a vidzel, že pri oltaru kňaž omšu služi a Marička pri oltaru kleči a modli še. Aj on sam kľeknul a mocno plakal a modlal še. Po omši vázala Marička kňaža na frištik, aj jeho privitala a krašne ho pobožkala a pitala še ho: „Co tu hceš, muj Iubi bratu?“ Un jej na to neodpovedzel nič, lembarz plakal. Jak ho telo pitala, žebi jej povedzel, co sce, tak jej un povedzel: „Ja tebe prišol zabic, bo za nami take listi išli, že si še už tri razi prespala a dzeci ši šicke tri zahubela.“ Ona mu na to odpovedzela: „Co sceš, muj Iubi bratu, ta ze mnu zrob. Šak vidziš, jak ja gazdujem. Co še ci pači, to ze mnu zrob.“ On odpovedzel: „Moja Iuba šestro, ja bi ci život daroval, ale ked me ocec muj sprišahal, žebi som z tebe priňis jazik i oči.“ Ona ňedbalá nič, lemtelo povedzela: „Co še ci pači, ta ze mnu zrob!“ Jemu še nateľo žaľ udal, že povedzel: „Ja tebe život darujem, moja Iuba šestro, mam tu jedneho psíka, ta ho zabijem, odrežem mu jazik i vidlubem mu oči a odnešem occovi.“ Ona za to bula rada a tak mu povedzela: „Dobre, muj Iubi bratu, ja še vežnem a pujdzem ztadik, co mně ňigda nícto tu v tim valaže ňevidzi.“ I ona mu prišahla. Tak zamknuli chižu i koseil a odešli. Janoš ku occovi a Marička išla po svece. Jak Janoš prišol ku occovi, tak ukazal toten jazik i tote oči; ocec na nich aňi patric něchcel, ale kazal jich rucic psu. Tak ňech lembeni tam daľej putuju po tim sivece.

Marička v tim bidnim sivece ňeznala, co sebe ma počac. Učena bula dobre, v postaci hlopskej stala, preobliekla še za hlop, bo še jej spačel — vojenski stav. Ona dala sebe vlasti ostrihac i zverbovala še. I spravovala še tak dobre, že co rok tak više išla, až na generala višla. Jak generale po veľkých kavehažzoch, diatroc hodza, tak i ona chodzela všadze jak general. Komando mala dobre, ale jeden raz buťi v jednim kavehažze, ta še jednemu generalovi barz znepačela, že hoci v postaci je hlopskej, ale v reči ženskej. Raz prišol ku jej fułerčikovi (privadinerovi) a mu obecal dobre zaplacic, jak mu dovoli pod poscił še skric, dze jeho pan (general Marička) špi. Običajne peňeži lakome, tak i vtedi buťi. Fułerčik dovoľil. I general še skril pod poscił. General Marička jak prišla domu, lehnula sebe, a še nespodzivala, že dachto

v tej hiži jest. Ona večar jak líhala, sama bula, jak stavała, tiž sama bula, a preto hola spala. Ked Marička zaspala, general zpod posceli višol a vidzel, že na posceli leží žena. S tim sé vžal a pošol von. General Marička rano stanula, pooblikala še, prišla ku dzverom a vidzela, že dzvere ňezamknute. Ale sebe veľo do hlavi ňebralala, bo mišela, že večar vecej vipila, jak trebalo a zapomňela zamknuc. Ten isti general, co pod poscelu ležel, prišol ku kraľovi a povedzel: „V jich regementoch maju generała žeňsku!“ I povedzel, v ktorim regemence. Kraľ sé na to čudoval a ňeverel. A ten kraľ bul ešče samotni. Tak sebe mišel: „Ked budze žeňska, tak budze moja žena.“ A tak dal zavolac Maričku ku sebe do jednej hiži, dze ňebuli ľem oňi dvojo a postavel na stul revolver i šablu a povedzel tak generalu Marički: „No, ja sé stavil s jednim mojim adjutantem. Un povedzel, že ti maš biľše celo jak ja, ta teraz sé prešvedčime. Bo ked ňe, ta budzeš abo zastreleni abo zecati.“ General Marička na to rozmišlovala, co ma robic, bo un sé jej kazal zoblesc do hola. Ona sebe mišela: „Abo ščešliva budzem abo neščešliva.“ Tak sé zoblekla i vidzel kraľ, že ona žeňska. Kraľ ju poklapkal po pľecu a povedzel jej: „Ti budzeš moja žena.“ I tak oňi dvojo prišahli a on jej šicko dal do vuľi, šicke prava. General Marička o svojim starim kraju ňezapomňela, ale sebe mišela vše, že ma tam occa, i brata Janoša. Raz sé pitala od kraľa, žebi jej dozvoľil svoj kraj opatrie, zkadzi je narodzena. Ona sé obliekla do hlopských kraľovských šmatoch, bo jej šicko ſvečelo, i žeňske i hlopske, i vžala še i išla s paru vojakami. Tak došla až do teho valala, dze bula narodzena. Dze stanula same perše? Do pľebana na faru, bo tam inšakich panoch ňebulo. Tam ju tak privítali jak kraľa, bo Marička bula v kraľovskich šmatoch obliečena. Pitala sé teho pľebana: „Co tu nove?“ Tiž sé pitala o ten koscel, co na jich dvore stal a co ona vistavic dala. Pľeban odpovedzel, že dakedi tu bul mocni šedlak i zo ženu a žena teho isteho šedlaka barz mocno pohorela. Mať i dvojo dzeci: Maričku i Janoša. Ta jim pri ostatnej hodžiňe povedala šedlačka, žebi po jej ſmerci ocec s Janošom išli za ſídzem roki na pušč a Marička žebi gázdovala v tim istim gázdovstve. Ale v tim valale bulo veľo pohanoch, a tote zavidzeli Marički, že barz dobre gazuje a že je taka pobožna a že ona ten koscilek vistavic dala, ta pisali za jej occem liſti, že už sé tri razi prespala a ſicke tri dzeci zahubela. A preto ocec poslal sina Janoša, žebi jej za to ſmerc zrobil. Že

oňi za ſidzem roki po pušči hodza a ona taki bezperak doma robi. A pleban daľej hvarel: Janoš jej zrobel ſmerc a tak o ten koſcil nema chto stac. General Marička ſe na to mocno rozhňevala, ale inše ňič nemohla zrobic, lem veľku porciu na ňich naložela, že muſeli ſicko popredac. A potem dala svojeho occa zavolac i s jej bratrom Janošom ku ſebe a tak ſe occa pitala:

„Preco ſi dal totu dzivku zabic?“ a ocec jej porozpravjal, že čul, že bula marnotratna, že ſe tri razi prespala, že tri dzeci za hubela a že ſe on barz ra tim pohňeval, že un zo ſinom muší ſidzem roki po ſvece hodzic a ona taka marnotratna bula.

A Marička odpovedzela: „Preči ſce mohli do domu prisc a opatric, či to pravda, co pohaňi hutoreli a potim ju ſtrofac!“

Tak Marička dala veľku pokutu i occovi i Janošovi, mocno jich hladem morela, ne tak eščik Janoša, jak occa a tak ſe vžala i odešla do svojeho varoša nazad. I tam jich dala ku ſebe priškovac, i occa i Janoša, a mocno daľej jich trapela. Každi dzeň i ſidzem razi ku ňim išla a raz bula kral, druhí raz kraľovna, bo ſe preblikala do ženškých i do hlopských ſmatoč. A jak ſe jej žaľ udal nad svojim occem i nad svojim bratrem Janošom, ne tak ešče nad occem, jak nad bratrem Janošom, že jej život daroval, tak ſe jim zverela: „Vidzice, muj īubi ocec i ti muj īubi bratu Janoš, ja vaša dzivka a twoja ſestra Marička, ſicko mi Panbuham pomuh; co ſom ſebe od Boha pitala, ta ſom i dostala.“ A potim occa dala do jednej hiži sameho zavric a dala mu jesc i pic co ſe mu pačelo, ale neſlebodno mu bulo vonka vinsc lem za dva hodzini prez dzeň. Bratovi Janošovi už taku pokutu nedala, bo ho ſanovavala, že jej život daroval. Dala ho viučic a i z ňeho general bul. I žiju i do dneška dňa, ked nepomarli.

142. §. Co ſicko je z palenki?*) U nás po karčmoch ſu ſame židzi. Z tej palenki, co mi hudobne īudze vpijeme, ſu po ſtolicoch: fiškaľe, dochture a najvekšé panove, lebo židzi z našej palenki teľo zarobja, že svojo dzeci za fiškaloch, za dochtoroch a za veľkých panoch možu dac viučic. A preco to, že z palenki židzi bohatňaju, a ſedlaci hudobňaju? Ta preco to? Lebo ſedlaci svojo peňeži za palenku cali rok davaju a židovske kačmare peňeži cali rok do buksi ſkladaju.

*) Z rozhovoru s Jánom Kaščákom.

143. §. Bul jeden minar i s minarku a maľi jedno dzivče.*)
 Minarka ſe pohorela i v tej horoci umarla. Minar gazdovſtvo
 dobre mal, muſel ſe ožeňic a vžac ſebe druhu ženu a dzívčecu
 macohu. Dobre zname, že ešte aňi jedna macoha ſebula dobra;
 Iem jedna dobra bula, aj totu dabli vžali. Na toto dzivče ſigda
 ſedala ſci-viri, Iem ho vše lala a preklinala. Pri tim ſe i ocec planim
 zrobel, radší vidzel macohu, jak svoju dzivku. Raz bulo vo valale
 veſeľe. Vo valale ſame perſe volaju kovala, kolesara, minara,
 richtara i burgaroch, — prez tich ſe ſedalo ſtac vo valale,
 žadne veſeľe, žadne kerscini, — tak i minara prišli volac na veſeľe.
 I on ſe obecal, že pujdze i zo ženu. Zavolal svojo dzivče do
 hízi a mu prikazovali, žebi ſedalo ſikemu nič, pokel ocec i matka
 ſepridu domu. „Bo ked daš,“ povedzel ocec, „ta ci, jak pridzeme
 domu, pooccinam ruki až po pleca.“ Jak oňi odešli na veſeľe,
 hnedka prišol do mlinu jeden starý džadek, ešte tote aňi na veſeľe
 ſedošli, a pital od teho dzivčeca almužnu. Dzivče odpiral, že ſeda,
 že occa aňi matki doma ſit, a jej mocno prikazovali, žebi ſedala
 ſikemu nič, bo ked da, ta jak pridu domu, že jej ruki pooccinaju.
 Džadek ju unoval a pital, že aňi ocec aňi matka ſebudu znac,
 ked mu da. Dzivče nateľo ſe dalo nahvaric, že pošlo do ſafarňi,
 otvorelo a dalo džádkovi do priharšci muki. Nasipala mu do tej
 istej torbi, v chtorej už mal muki. Džadek podzekoval temu dziv-
 čecu a višol vonka a rozſipoval totu muku od mlinu za tim istim
 pešníkem až tam, dze oňi buši na veſeľu. Minar s Minarku dluho
 ſe ſebavili na veſeľu, pokus ſe najedli i napili i vraceļi ſe nazad
 domu, bo mali doma statki, ta jim trebalo jich karmic. I višli
 vonka, išli za tim istim pešníkem, kadzi ten džadek muku rozſipoval.
 I minarka ku minarovu hutori: „Vidziš, jaké mi mame
 plane dzecko, kadzi z domu vindzeme, ta ſicko nam z domu dava.“
 I prišli až ku mlinu a furt totu muku ſlidzeļi a pri mlinie teľo
 bulo rozſipano, jak kebi dachto dva korce (korec = štvrtka kbolu)
 bul rozſipal. I minar ſe mocno rozhneval a na dzivče mocno
 kričel i vžal ſekeru i dzivče ku klatu a occal mu obidva ruki až
 popri plecu. I s tim ho vidrilel vonka a povedzel: „Icc, dze ſe ci
 pači, bo ja take dzecko ſechcem vidzec na oči.“ Minarka ſe temu
 mocno radovala, že radší vidzi ju, jak svojo vlasne dzecko. I oňi

*.) Rozprával Ján Kaščák vo V. Šariši 7. sept. r. 1892. Znova ſom pre-
 zrel ſe ním rukopis v Prešove 20. júna r. 1904.

daľej žili minar i s minarku, ale teraz jich zohabme a podzme daľej za dzivčecem.

Dzivče bidne inakši še pohovac ňemohlo, ľem co ſe paslo; dakdze našlo jahodi na Žemi abo dajake ňizke stromi z ovocu, tak ſe napaslo s gembami jak statek. Ono ſebe rozmiſlelo tak: Hoc pujdzem po žobraňu, daju mi, ale karmic me ňichto ňebudze. Bo doſc že žobrakoví daju, ne žebi ho ešče aj karmili. Naša Haňička, bo ju tak volali, trafila po veľo hodzeňu do jednej veľkej kralovskej zahradí, dze bulo veľo ovocnich stromoch, hruški a jablúka. A veľka tráva v tej zahradze bula. Tak ona ſe tam pasla. Ale ľem tak ojídala tote stromi, že aňi jedno jablučko abo hrušku calkom ňezedla, ľem z chtoreho polovičku, chtore okusala dookola a ohrizku vše zohabela. Ruki ňemala, ta odervac ňič ňemohla, ľem co s gembami dostala.

Ona z veľkej trávi vihodzela ľem rano včas abo večar, ked ňihto v zahradze ňebul. Raz mladi princ pridze do zahradí i vidzi tote stromi Šicke kolo spodku poojidane. On ſe na tim začudoval a išol ku occovi a povedzel mu o tim, co v zahradze vidzel a povedzel: „Ocec, co to za džvir budze v tej našej zahradze, htori ovoc ľem zo spodku ohriže, ale calkom aňi jednu ňezji.“ Kraľ nato odpovedzel: „Vež ſebe, ſinu, jagra a idz do zahradí a ovartujce, ta uvidzice, co to za džvir.“ Mladi priuc ňevzal aňi jagra, ale vžal pušku na pleco a išol sam vartovac. Ale ňeskoro stanul, ta ňeovartoval ňič. Stanul i na druhe rano a išol zaś vartovac, ale ked zaś ňeskoro stanul, zaś ňič ňeovartoval. Na trece rano stanul barz včas i vžal pušku na pleco i išol a pripratal ſe zo strany i vidzel tam pod jednim stromem stac jedno dzivče bez rukoch s kandratima vlasami. On nato nacahnul pušku i dzivče ſe mu stracelo v trave. On ſebe Šak zapametal ten isti strom, pri chtorim dzivče stalo i išol ku temu stromu i pošol ku ňemu, hľadal po trave. Našol ho. Dzivče ſe zleklo i kleklo na koľena a pitalo, žebi mu prebačel a daroval život a takto bútorelo o tim, co ſe z ňu stalo: „Najjasnejší princu, ja mala occa i macohu i oňi išli na veſele a mňe zohabeli doma a prikazovali mi, žebi som ňikemu ňič ňedala, pokil oňi do domu ňepridu, lebo že mi inakši obidva ruki odetňu až popri pľecoch. Ale prišol ku mňe jeden džadek a ten ode mňe barz pital, žebi som mu dala kus muki... Ja ſe nad ňím zmilovala i dala som mu jeden romplík (2 deci) muki a viſipala som mu do torbi, v chtorej už muki mal. Ocec i macoha,

ked prišli do domu, doznačili še o tim a bušili barz zle i očec occal mi ruki až popri plecu a vihnali me z domu, žebi som išla, dže me dva oči povedu. I ja pošla švetom i došla som až tu. I tu še hovam a ohrizam ovoće.“

Princ nad ňu zaplakal a barz ju sanoval: „Nestaraš ře nič,“ hvári, „podz ze mnú do burku, dam ce tam obłesc i dam ci fraj-cimirku, co ce budze karmic.“ I tak ju vžal i privid ju pred starého kraľa. Stari kraľ ře tiž nad ňu zmiloval i vdzečne ju prijal. Dal ju krašne obłesc, začesac i z ňej barz krasna dzívka bula, že jej vo ſeve trebalo hľedac pari. Mlademu princovi bulo pravé na ženčenú, prišol ku svojim rodičom a povedzel, že ſe hce ženčic. Rodiče ſe mocno zradovali a pitali ſe ho: „Keho ſebe vežíleš?“ I on jim odpovedzel: „Ja ſebe vežíem Haňičku, totu bez rukoch.“ Nato rodiče odpovedzeli: „Naco bi ſi bral žobraka?“ Princ nato: „Ja sam pan, mam ſického dosc, ta možem ſebe vžac i hudobnu.“ Rodiče, ked ňescel inakši zrobic, privořeli, žebi ſebe vžal Haňičku. I un ſebe ju vžal i prišahnul z ňu. Žili mesiac, dva a medžitím prišlo jedno pismo, že stari kraľ muši iſc do vojni. Stari kraľ ſkaržel ſe princovi, ta tento odpovedzel, že un rad pujdze za occa do vojni. Kraľ: „Ti ešče mladi, dakdze ſmert podstupiš.“ Ale princ nato ſedal nič, len ſe pripravel a odebral ſe.

Mlada princezna Haňička už bula v čeži. I prišol čas porodu i porodzela barz krasného hlapca. I ſednul nato stari kraľ a napísal pismo zo zlatima literami i poslal ho s jedním vojakom za princem, bo dakedi poſti ſebuſi. Vojak ſe vžal i poſol. Tak daſeko iſol, až prišol do teho mlinka, z chtoreho Haňička bula. I pital ſe na noc. Minar i minarka odpirali mocno, bo miſleli, že to daſaki zbuňik, baſi ſe, bo ten mlin bul v poſu. Ale vojak nateľo ſe pital, bo že je zunovani, že minar s minarku ſe nad ňim zmilovali i prijali ho na noc. „Zdaſeka idu, pan vojak?“ hvareſi minar i minarka. „Idzem z teho a teho varoša od kraľa s jedním pismem ku mlademu princovi,“ odpovedzel vojak. „Naša princezna, mladeho prince žena, chtora je prez rukoch, porodzela barz krasného hlapca a to idzem princovi oznamic.“ Macoha zaraz miſlela, že to budze ta ista Haňička, jej pastorkiná, chtoru prez rukoch do ſveta vihnali. I zaraz spatrela zrobic hamifto. Kupela paſenki a dala vojakovi pic, až ſe vojak opil a ſebe lehnul ſpac. Macoha, jak už vojak ſpal, viňala pismo, prečítala i vidzela, co tam ſtoji. Ona hned to pismo rucela do ſparhetu a napisala druhe a ſturela vo-

jakovi do kešeňi. V tim pišme stalo, že mlada princeza porodzela psa a že co maju z ním zrobic? Vojak rano stanul i podzekoval za nocílik i išol daľej až ku mlademu princovi. Princ odebrial pismo, s hlavu skrucel a sam ku sebe hutorel, co vojak ňečul: „Darmo, co mi Pambuh požehnal, to vdzečne od Boha primem.“ I tak šednul ku stolu a pisal druhe pismo (a dal ho vibic zoz diamantovima literami), žeži teho pšika jak najlepši opatrovali i jeho mladu ženu, že un šicko od Boha prime, co mu Pambuh dal, a tak poslal vojaka domu. Vojak išol do domu, ta, dze mu bulo perši raz dobre, tam cahal i druhi raz na noc, bo ňeznal nič o hamistve minarki. I prišol zaš na noc do teho isteho mľina, i minarka ho už teraz vdzečne prijala a privitala. Zaraz bežela na pařenku a tak vojaka opojela, že spal jak bez sebe. Ona mu zaš odebrala pismo, co od princa ňesol i počitala ho a vidzela, že v tim pisme barz dobre stoji pre Haňičku; i rucela ho do šparhetu i napisala druhe, v chtorim bulo, že kadzi kral toto pismo od vojaka dostaňe, zaraz žeži Haňičku i s dzeckem vihnali do sveta.

Vojak pismo doňis. Ked stari kraľ pismo prečital, mocno zaplakal i zo staru kralovnu, bo jim bulo žal i za hlapcem i za ňu, bo že co ona sebe počne bez rukoch s totim dzeckem. Ale sina barz radzi vidzeſi, bo ťem teho jedneho maľi, ta mu zrobeli g vuli. Privjazaſi Haňički hlapca ku perši i puſčeli ju do sveta. Haňička s veľikim plačem hodzila, ale ňczufala ani nelala muža, ťem išla. I prišla ku jednej vodze, ňebarz veľkej, z chtorej vodi prudzik išol do bandžurika. Ona svuj život sanovala, ňemohla ſe odrazu zatopic, ale lehla ſebe na prudzik, že počka, až ju toten prud zharňe až do bandžurika a že ſe tam zatopi.

Ona lehla i jak lehla na levi bok, zaraz jej virosla leva ruka. I barz Bohu dzekovala, že už jej jedna ruka virosla, ale ona ešče vše ňebula spokojna, že to dzecko ešče ňehodna vihovac s jednu ruku. I rucela ſe na pravi bok do prudu, že azda ju zneše a že ſe zatopi. Ale jak lehla, virosla jej zaraz i druha ruka. Tak potim zdrava višla na brižek a barz Bohu dzekovala, že jej Panbuh dal spusob vihovac svojo dzecko. S tim ſe vzala i išla. Sama ňeznala dze. Tak daľeko, až do jedneho veľkeho lesa, dze bul jeden opuščeni kaſtil a ten kaſtil postavel tam toten džad, chtoremu muki dala, a chtori vše o ňej mišiel, že za svoju dobrotu telo cerpela, a teraz jej hec bic na pomoci. Bo ten džad bul Kristus Pan. Ona vešla do teho kaſtila a našla tam v jednej hiži poscil, koľisku i na

stoše pre jednu personu obid, a pre dzecko miliko. Ona tam zostala žic, každi dzeň bulo pre niu postaveno jídlo i pice i šicko, co se jej pačelo. A ona tam žila pobežne.

Ta teraz se vracme nazad ku princovi. Un se vracel s vojni domu a zaraz se pital o svoju ženu Haňičku i o psíka. Stari kral i kralovna na ňeho Iem oči višireli a se pitali: „O jakim ti pšíkovi hutoriš?“ A un odpovedzel: „O tim, co se mi o ňím pisali a co Haňička porodzela.“ A oni se čudovali a hvareli: „Šak Haňička porodzela šumneho hlapca a ne psíka.“ Prince viňal pismo a ukazal jimi. Kral čítal a barz se čudoval. „To ne ja pisal,“ hvarel kral. „A dze je moja žena?“ pita se necerpežlivý princ. „Ta totu zme vihnali do sveta i zo sinem, bo si tak pisal, ta zme ci, hoc Iem s bolescu a zo žalem, zrobeli g vuši.“ A teraz čudoval se zaš princ: „Ja o tim nepisal.“ hvarel. „Ukaže mi toto pismo.“ Kral pismo ukazal a princ povedzel: „To ne mojo pismo.“

Ta princ se zastaral mocno a řemal doma pokoja. Iem ho vše z domu vihaňalo. I vžal sebe jagra i hodzili do lesoch na poluvku. Raz barz daľko zašli, tak že už veľo tižne doma niebuli i nakoňec natrafeli do teho isteho lesa, dze Haňička i s hlapcom bivala. I hodzeli po leši i řemohli najse valal ani řijaki varoš. Tak povedzel princ jagrovi: „Idz na jedného visokého stroma a pater, či řevidziš, či se dadze nešvici?“ Jager višol na stroma i vidzel, že se dadze řvici, ale barz daľko. Prince mu nato povedzel, žebi sebe dobre pametal, dze se řvici. Jager zešel dolu i išli i prišli ku temu kaštlu, v chtorim Haňička i s hlapcom bivala. I patreli na oblak i vidzeli tam ženu. Popatreli jej na tvar, ta se jim tak vidzelo, jak kebi to bula princezna, žena mladého princea. I s tim poslal princ jagra pitac še, či bi jich řeprenocovala. Jager prišol do hiži i pozdravkal. Haňička odzdravkala a povedzela, že možu u ňej obidvojmi prenocovac. Tak vešol i princ.

Pokel Haňička večeru zrichtovala, tote dvojmi, princ i s jagrem, o tim se dohvarali, že tota domašna gazdiňa calkom tak vypatrá, jak princeza, žena princova, Iem že ma ruki. Ked se navečeraли, vecej o tim řehutoreli.

Prince sebe lehnul na posciľ a jager na lavku. Medžitim Haňička řila a hlapce ře bavel kolo ňej. I višela princova ruka s posciľ dolu, i povedzela Haňička sinovi: „Idz a dzvihni ruku svojemu tatušovi.“ Jager řespal a to čul. Rano rozpovedzel panovi. A pan řesel veric a hvarel: „Ta ja ře hcem preševečie, ta bu-

dzeme do večera po leše hodzic a zaš tam pujdzeme na noc.“ I prišli tam i druhi raz, zaš še tak stalo, jak perši raz bulo. Princovi spadla ruka a Haňička poslala sina, žebi mu dzvihnul ruku, bo že mu scerpňe a budze ho boleč a pritim povedzela: „Dzvihni ruku temu panovi, to tvuj ocec.“ Ale princ zaš spal a jagrovi, chtori to čul, veric ňescel. Prišli na trecu noc a princ barz sebe zaumeňil, že teraz spac už ſebudze. A ňespal. Haňička pri ſtole, a hlapiec ſe bavel kolo ňej. Ohľadla ſe i zbačela, že princovi noha s posceli viši (chtoru un narokom ſpuščel). I tak kazala hlapcovi: „Idz a dzvihni tamtu nohu, bo to tvuj ocec.“ Ale princ ſe s nohu zapiral a slabí hlapiec ňemuh nohu dzvihnu. Prišla matka a mu pomahala. Tu princ skočel s posceli a ſkričel: „Jak ti ſe opovažiš povedzec, že ja tvojemu hlapcu ocec?“ A ona tak počala hutoric: „Ja jedneho minara dzivka, ocec mi obidva ruki odecal, hodzela ſom po ſvece a prišla ſom do kralovej zahradi a me vžal za ženu princ teho kraľa. A mi žili ſpokojne, pokel muž ňeodešol do vojui. Medžitím ja porodzela teho hlapca a mňe z burku i z ňim vihnaťi, bo tak muž muj rozkazal...“ Princ ſe na ňu pripatral, vypatrala akuratne tak, jak jeho žena, leiem že ruki mala. A preto ſe pital: „A dze ſi vžala ruki, ked ci jich ocec odecal?“ I ona hvarela: „Ked me z burku vihnaťi, ta ſom ſe zaš puščela ſvetom i prišla ſom ku jednej vodze i ſcela ſom ſe zatopic. Lehla ſom ſebe na prud z levim bokem a zaraz mi virosla jedna ruka, lehla ſom s pravim bokem a virosla mi i druha ruka, bo ten prud mal taku moc.“ Tak kraľ kľeknul pred ňu na koľena a krašne ju prepital, žebi mu prebačela, že on temu ňič ňe vinovati. I rozpovedzel, co ſe stalo s tima pismami. Ked ſe vraceľi do burku, doraz dali zavolac teho vojaka a vtipali ſe ho, dze nocoval, ked s tima pismami hodzil. A tak ſe prešvedčelo, že pisma prečerala minarka, Haňičkina ma-coha. Kraľ dal ju roztarhať a princ s princeznu žiju i do dneška dňa, ked nepomarli.

144. §. Bul jeden ocec zoz matku a maľi troch sinoch, ale taki čežki rok uderel, že ňemal aňi ocec s matku co jesc, ňe takto to trojmi sinove.*⁾ Nato oni ſe dohvarali ſicke medži ſebu, že co budu robic. Tak ſe naradzeli, že pujdu ſicke trojmi sinove služic.

^{*)} Rozprával Ján Kaščák vo V. Šariši 5. sept. r. 1892. Znova ſom prezrel s ním rukopis v Prešove 18. júna r. 1904.

Vzáli še i išli, ale nevžali zo sebu nič, ani jesc, ani pic, ani žadneho ohňa. Tak daleko išli, že už dva dni išli a nemožli do valala dojse. Na polu našli jedneho zajaca, chtori bul abo zastreženi abo zabiti. Ale nemaši ani švabliku, žeby sebe teho zajaca bušili upekli. Koňčne prišli až ku jednemu Iesu. Jak prišli ku temu Iesu, videli zdaleka, že tam dachto sebe kladze ohňa. Tak povedzeli najstaršemu bratovi: „Idz ku temu človekovi a pitaj odňeho kus ohňa. Do teho času mi nasbirame dreva, niž ti priňešeš ohňa.“ Un še vžal i išol na ten oheň. I pridze ku temu istemu človekovi, chtori sedzel pri ohňu a pik sebe jedneho vola, a mu poví: „Panbuh daj šcesce, pracelu!“ A on na to odpovedzel: „Daj Paňebože i tebe, muj sinu. Tak co tu hceš, muj sinu?“ On odpovedzel: „Kebi sce mi dať kus ohňa, bo zme tam trojmi braca našli zajaca, ta bi zme sebe ho upekli, bo zme už tri dni nič ňejedli.“ Un na to odpovedzel: „Dam ci, muj sinu, kus ohňa, ale ked mi tak budzeš cigaňic, že ci ja nič za viru ňadam!“ Hlapec tak cigaňel, jak ľem mohol, ale starec mu šicko za pravdu dal. Jak už ho tak dluho ňebulo, dvojmi braca še radzeli a mocno zle bušili, bo oňi sebe mišeli, že najstarší brat zostal jesc a pic pri tim starcovi. Vžal ſe vtedi ten strední a išol. Mocno zli bul. Tak mocno zli bul, že až basoval. I prišol tiž ku starcovi: „Panbuh daj šcesce, pracelu,“ a na teho najstaršeho brata barz zli bul, už ze zubami žgrital. Starec odpovedzel: „Daj, Paňebože i tebe, muj sinu, ale co hceš a co ſi taki zli?“ „Jak bi som nebul zli, ked mi brata poslali pitac od vas kus ohňa a ňedajbože brata dočkac.“ „Ta co hceš, sinu?“ „Dajce mi kus ohňa, bo už zme tri dni nič ňejedli a mame zajaca, chtoreho bi zme radzi upesc.“ Starec na to zaš odpovedzel: „Dam ci, muj sinu, ale ked mi tak budzeš cigaňic, že ja ci nič za pravdu ňadam.“ Tak strední chlapec tak cigaňel, jak najlepší mohol, ale starec mu všicko dal za viru. Najmladší za ten čas jich vše čekal obidvoch a mocno bul zli. Už mal drevo hotove i zajac vtipitvani bul, ľem ho trebalo upesc. Že ſe nemožol tich dvoch dočekac, tak ſe vžal a išol i on za ňima a mocno pritim hrešil. Ešte zdaleka už jim klad, že oňi jedza, pijú a oňeho ňestoja. Prišol až ku ňim. „Panbuh daj šcesce, starcu!“ „Daj Paňebože i tebe, hlapče! Ta co hceš?“ „Kebi sce nam dať kus ohňa, zme trojmi a už zme tri dni nič ňejedli, už dobre od hladu ňepoumírame.“ Starec mu na to odpovedzel: „Vidzim vas, že sce šicke trojmi tu, ta ľem co sceš?“ „Kus ohňa,“ odpovedzel najmladší.

A starec mu na to: „Dam ci, ale ked mi tak budzeš cigaňic, co ci za pravdu ňič ňadam. Ked ňebudzeš tak cigaňic, co ja ci ňe-uverim, tak ten vul, co pečem, budze mi ťem večera, a tvuj naj-starši brat mi budze frištik a strední obid, a ti mi budzeš zaš večera.“ Tak najmladší ſe mocno zarmucel i dobrí už bul na tich dvoch bratoch, a začal ſam cigaňic. I začal takto: „Ked ja ſe narodzel, ňemal ſom aňi otca aňi matku...“ Starec odpovedzel: „I to može pravda bic.“ Un zaš: „...Tak ſom išol ſebe hľedad do ňeba otca i matku...“ Starec odpovedzel: „I to može pravda bic...“ Un zaš: „A staral ſom ſe, jak do teho ňeba vindzem. Ked dakedy pred sto rokami ſom vožil zarno s poľa, tak ſe mi stracelo jedno zarno za kalap. Ja ſom toto zarno našol, ta ſom ho posadzel i taka mi veľká ſlama hľed virosla až do ňeba. I ja hore tu ſlamu višol až do ňeba. Tak ſom hľadal po ňebe otca i matku...“ Starec na to odpovedzel: „I to može pravda bic...“ „Tak potim ſom ſe výal a dolu totu ſlamu ſom išol z ňeba nazad. Prišol ſom na stredek ſlam, hcelo ſe mi ſpac. Ale mi žima bulo. Ta co ſom mal zrobic, ſom ſebe zrobel ze ſvablika posceľ a zoz ihli ohňa. I lehnul ſom ſebe. Prišla jedna miš. ſlamu podžarla i ja ſpadnul až po ſiju do žemi.“ Starec na to odpovedzel: „I to može pravda bic...“ Un zaš cigaňil daľej: „Vtedi išli kolo mňe trojmi biroši na štiroch voloch. Pre Boha ſom jich pital, budzce take dobre, vicahňice me z tej žemi. Tak oňi jake lancuhi, jake porvazi, ſicke mi na ſiju pouvadzali a tak zaprahli tote štiri voli, žebi me vicahli. Ale ſicke lancuhi, ſicke porvazi ſe potarhaļi a mňe vicahnuc ňemohli.“ Starec na to odpovedzel: „I to može pravda bic...“ A začal zaš cigaňic: „A malí tote biroši motiku i ſekeru, ta ſom jich pital, žebi mi jich zohabeļi, že ſe odkopem. Tak oňi mi jich zohabeļi i ja ſe odkopal...“ A starec na to odpovedzel: „I to može pravda bic...“ Un zaš daľej: „Tak jak ſom už višol z tej žemi, prišol ſom na jeden jarek, chtori jarek zamarznuti bul a hcelo ſe mi mocno vodi pic. Ja ſom motiku kopal, zo ſekeru rubal, co ſom hcel ſebe ſčerubľu prerubac, ale ſom ňemohol aňi zo ſekeru aňi s motiku. Tak ſom ſebe odecal hlavu a tak ſom ſ totu hlavu do teho času bil, ňiž ſom ſebe ňeprebil ſčerubľu a tak ſom ſe napil vodi...“ Starec nu povedzel: „To už ňemože pravda bic, dzeže ti ſebe hoden hlavu odecac a vodi ſe napic...“ A un cigaňil daľej: „A ňiž ſom ſe vodi napil, hlava ode mňe ucekla. A ja potim za totu hlavu... Som ju začal dohaňač, ale ſom ju dohoňic

ňemohol, bo mi ucekla do ľesa. Tak som še vracel nazad a co vidzim: motika i šekera hori, Iem poriska zostaši. Ta ja vžal jedno porisko a tak alo za moju hlavu. A som ju nateľo dohaňal, ňiž som ju ňedohoňil a s poriskom ňezražel. Potim som ši ju položil na kark i tu som, kebi see mi daľi kus ohňa . . .“ A stari mu povedzel: „Dostaňeš, muj sinu, ale perše še mušice šicke trojmi najesc i napic u mňe a Iem tak ode mňe pujdzece.“ A dal še jim najesc, napic Šickim trom, i ohňa jim dal, a oňi mu podzekavali a od ňeho odešli a peču svojeho zajaca ešče i teraz, ked ho už ňezedli.

145. §. Prišol ku mňe doktor a zakazal mi pic pašenku.*
I ja ho usluhnul i ňepil som. Ale som začal mocno s kervu kašlic. Ta som povedzel svojej ženie: Už jednak umrie mušin, ta ňej še hodz Iem naostatku napijem. I tak moja žena pošla, priňesla mi pašenki. Napil som še i — prestal som zaš kašlic. I dodneška pomali žijem i pašenku pijem.

146. §. Bul jeden kraľ a mal dvojo dcaci, princa i princezu.**)
Oňi barz še radzi vidzeli i tak še stalo, že ten mladi princ princezu prespal. Potim ňeznali co zrobic, tak še braľi do kupeli. I prišli do kupeli a ona tam zlehla. Co robic s dzeckem? Pošol princ do stolara dac jednu truňičku zrobic. A ona dzecku uštrikovala mišček i napisala jednu kartku a položila do miščka a mišček dala dzecku na šiju. Potim dzecko položeli do truňički a daľi mu peňeži ku hlave i ku nohom a bulo tam napisano, chto ho ulapi na more, žebrí bral tote peňeži od hlavi a ked ho budze hovac do ſidzem rokoch, žebrí vžal i od nohoc peňeži. Ulapil dzecko jeden ribar a priňis ho do domu. Jeho žena v polohu bula a mala tiž hlapca. Najdzennemu bulo meno Daniel. Ten ribar vžal peňeži Iem od hlavi a polovičku odňis do rimskeho otca i s tim miščekom i s tim pišemkom. Hlapec žil, hodzel do školi i s tim ribarovim. I dobre še učil, mudri bul. Ked mu bulo šesc roki, raz še s bratem povadzeli. Ten brat mu hutorel: „Ti ňe muj brat, bo ti Iem na vodze ulapeni.“ Hlapec še zastaral; barz smutni bul. Prišol ribar do domu, pita še ho: „Co ſi, muj sinu, taki smutni?“ „Ja ňe vaš

*) Z rozhovoru s Janom Kaščakom.

**) Rozprával Andrej Kriško vo V. Šariši 4. sept. r. 1892. Rukopis znova prezrel v Prešove s Jánom Kaščakom 18. júna r. 1904.

sin, bo ja īem na vodze ulapeni. Muj brat mi to povedzel.“ Potim hlapec hcel isc het: „Ked som na vodze ulapeni, tak som prišol dolu vodu; a teraz pujdzem hore vodu a mušim znac, z jakeho rodu pohadzam.“ Ribar mušel z ňim pujsc ku rimskemu otcovi i vidiāli mu jeho pišemko a rimski ocec dal mu na každu faru „pismo“, žebi po žobraňu ſehodzel, žebi s fari na faru dostał na keľčik. Išol za šesc roki hore vodu a prišol do jedneho mesta, chtore s čarnu plachtu bulo obite. Vešol do karčmi a pita ſe kačmara: „Co take toto mesto smutne?“ Kačmar mu hutorel, že mladi princ umar i stari kral umar, īem mlada princeza zostala. Ona zaumeňela ſebe, že ſe ſevida, bo plano s bratom zrobela.“ Tak Daniel pital ſe, či bi tam vo dvore službu ſedostal? Doraz kačmar tam došol i Daniel tam službu dostał za inaša. Bul tam za dva mešace. Kraľovna vše barz smutna bula, bo ju pital tureckeho baši sin za ženu, ale ona odpovedzela, že ſepujdze za ſeho... a preto un ſe jej kazal richtovac z ňim do vojni. Ona barz smutna bula, tak ten isti Daniel pital ſe jej raz: „Paňi moja, co su take smutne?“ „Sinu muj, ti mi v tim ſespomožeſ!“ On jej odpovedzel: „Preco ſe?“ „Ja ſebe zaumeňela, že ſe ſevidam a pita me tureckeho baši sin. Hutorim mu, že ſepujdzem za ſeho, tak ſe mi kaže do vojni rihtovac.“ „Paňi, tak īem za to? Ņej mi daju za jeden meſac vojenskej execirki ſe naučic, tak ja za ňich do vojni pujdzem.“ Tak on ſe viučel, za jeden meſac brifung zložel i potim vžal zo ſebu jeden regement vojska i pošol. Za šesc dňi jej zrobela pokuj na tricec roki, že ju ſebudze turecki baša ſigda za ten čas bantovac. Priňis jej to pišemňe. Potim ministrove to hceli, že Daniel zaslužení, žebi princezu za ženou vžal. Ona odpovedzela, že ſebudze od teho odporna, ked on ſe. I tak ſe stalo, že on ju vžal. I tak un z ňu žil da s paru meſace. Rad na poľuvku hodzil. Raz dal jagrom znac, žebi o trecej rano už v burku buť. Jagrove prišli, trubeli. Un ſe pooblíkal, ale ten mišček, co mu matka uštrikovala, spad pod stul, a tam ho zapomňel. Frajcemirka rano poscilala, tak ten mišček dzvihla a položila na stul. Obačela to kraľovna: „Ne-rušaj ňič, bo pan ſe barz hñeva, ked ſenajdze tam, dze co položi.“ Frajcemirka poveda: „To īem jeden mišček tu spadnuti, ta ho kladzem na stul.“ Kraľovna hutori: „Ukaž ho. Daj ho sem.“ Ona mišček poznala, že ho sama zrobela. Viňe z ſeho pišemko, prečita a poznala: že to mišček jej ſina. I doraz zomdľela i īehla do poſceli. Hñedka za mladim kraľom posel išol, žebi ſe vracel domu,

že ſe kraľovna barz pohorela. Prišol do domu a prišol ku ňej ku posceli. Oblapela ho a povedzela: „Ti muj sin, ti muj muž!“ A ona mu povedzela ſicko od počatku co a jak ſe stalo, jak ona ſama ho na vodu rucic dala, žebi ſvoju haňbu prikrila. Tak on jej hutori: „Matko moja, vtedi ci budze hrich odpuščeni, jak pujdzeš na ſpovidz ku rimskemu otcovi na holich kolenoch. Un ſe potim vžal a pošol het. Prišol un do teho isteho ribara, co ho ulapil a pital ſe ho, či nít tu dajakej prazdnej jaskiňi? Tak ribar mu hutorel, že jest jedna, co v ňej ſedavno ſvate celo zostalo. „Tak kebi zme ku ňej trafeli?“ I ſedli na jeden plit a ſli ku ňej. I trafeli ku ňej. Ten ribar mu otvorel jaskiu, jeho tam puſčel i tam ho zavar na kladku i oddal mu klučik. Daniel ten klučik na oblaček rucił do mora a povedzel, že lem vtedi ztamadz vindze, jak ten klučik dachto z mora vicahne. Treba nam znac, co je tota jaskiňa. Jaskiňa je v brehu dzira a tam žiju pustevníci. A ked rimske ocec umre, naveki ztamadz hľedaju pobožneho pustevníka za rimskeho occa. Tak Daniel bul tam 6 roki zavarti. A ſtalo ſe, že rimske ocec umar. Tak priſti dvojmi kaplaňi do teho ribara a pitaju ſe ho, či nít v dachtojej jaskiňi taki pustevník, co bi mohol za rimskeho occa bie? „Jest tu v jednej, kebi zme ku ňej trafeli, ale ked aňi klučik od ňej ſeniam. Bo jak som teho, chto je v ňej, zavar a dal ſom mu klučik, tak un ho rucel do mora. Jednak teraz ſe pujdzeme, až rano,“ a daľej povedzel ribar ku kaplanom: „Priſli tu a aňi ſenam co jím na večeru dac!“ „Ej, ſak nam ſetrebá.“ Ale ten isti ribar vžal ſak a ulapel jednu ribu. I jak ju vtipitval, našol v ňej klučik od jaskiňi, ten isti kluč, s chtorim bul zavarti Daniel. Rano potim pošol s tima dvoma kaplanaimi a trafeli ku tej jaskiňi. Daniel živi bul. Bradu mal až po pas, pachnosce až po žem, ſmati z ňeho ſpadali a holi bul. I takeho ztamadz hceli vžac i pošvecic za rimskeho occa. Ale un ſehcel iſc. „Co ze mnú hcece, ja hrišni človek!“ Ale jak začali dookola ſami dzvoni dzvoňic a priſli ľudze zos procesiami, zo zastavami, ta pošol i bul paru časi za rimskeho occa. I ſtalo ſe, že prišla raz jeho vlastna matka ku ňemu na ſpovidz. Un jej rozhreſeňe dal, po rozhreſeniu umarla a z ňej ſivi holub višecel.

Daniel potim ešte paru časi žil, ale jemu ſe cílielo a hec znac, jak jeho matka kraľovſto zohabela? Raz ſe vžal hore vodu, že opatri kraľovſto svojich rodičoch. A išol za tri roki, až prišol do svojeho burku, dze najstarší minister gazuval. A tak un tam ſicko podzeľel i vracel ſe nazad a ešte paru časi žil až umar.

147. §. Bul jeden princ a bulo mu dvacec roki.*). Vžal sebe jednu princeznu za ženu. Jeden rok buli vjedno a maľi jedneho hlapca; bulo mu meno Belo. V jednu ľedzefu pošli na špacirku na jednu ťumnu luku. Jak na totu luku prišli, ta teho hlapca zohabeli na tej luki a oňi išli do blízkeho lesa. Jak nazad prišli z teho lesa, tak našli na luki pri svojim hlapcu ešče jedneho, chtori bul prave taki, jak ten jich, tak že ſe poznam nedali jeden od druhého. Tak oňi neznaťi potom, chtori je jich a mušeli jich vŕiac zo ſebu obidvoch. Totich dvoch hlapcoch vihovaťi i ſaceli s jednakima ťmatami. Po dvanac roki pital Belo tatuša, žebi jich puščel ſveta probovac. Na drahu žebi jim dal jednakej pſoch, jednake nože, jednake puški i jednake ťmati. Tak oňi ſe odebrali od kraľa.

Jak višli z varoša, prišli do jedneho lesa, v chtorim buli dva drahí. Tak Belo povedzel svojemu bratovi Lackovi (bo kraľ i teho najdzeneho prijal za ſina): „Daj ten nuž, co ſi dostať a zapchaj do teho duba.“ A un tiž tak zrobil zo ſvojim. A tak povedzel: „Ked ſe vracieš nazad, tak tote nože vicahňeme, a keho nuž budze zardzaveti, ten umar.“ Potom jeden pošol jednu drahu, druhí pošol druhu drahu. Belovi ſe trafela služba v jednim mesce a tam zostal. Ten druhí, Lacko, prišol na jednu veľiku luku, dze nič ne-našol, lem same liški. I prišol tam do jednej koſibi ku najstaršej liški i mušel z ňu nocovac. Jak stanul rano, vžal svoju pušku i svojeho psa Lapaja, i pošol na poluvku, dze zastrelel jedneho zajaca. Lační bul, tak ſebe teho zajaca pekol pod jedním dubem. Zrazu kriči jedna baba s duba ku ňemu: „Ja bi ſe hcela pujsc zohrac ku temu ohňu!“ Na to on odpovedzel: „Tak ked ci źimno, zejdzi dolu a ſe zohrej.“ „Ja nejdzem,“ hvari ona, „bo ſe bojim twojeho psa. Lem tak zejdzem, ked s totim prutem, chtori ci dam dolu, uderiš teho psa!“ Jak ten prut vžal a uderel teho psa, pes oſtal kameňem i zos ſvojim panem.

Vracme ſe ku bratovi Belovi, chtori bul prišol do jedneho mesta. On tam ſe zrukoval s jednu princezku a tak ſe vraciel svojeho brata volac na veſele. I po dluhim hodzeňu trafel ku temu dubu, dze maľi obidvojo braca svojo nože ſturene. I viňal svojeho

*) Rozprával Ladislav Oros, rodom z V. Šariša, vo V. Šariši 8. sept. r. 1892. Rukopis znova som prezrel s Jánom Kaščákom v Prešove 15. júna r. 1904.

brata nuž — bul zardzaveni. Zaraz znal, že je brat umarti. Aňi še ňesol ukazac domu vlastnemu occovi, ale še vraceł, žebi vihľedal umarteho Lacka. Koňečne trafel na totu luku, dze jeho brat dakedi nocoval a prišol ku tej istej liški, s chtoru jeho brat spal. Liška i jeho prišielala, žebi išol z ňu spac. Un ňehcel, ale ked mušel, ta položil pod jej zahlavek nuž, žebi ſe prebila na ňim, ked ſebe lehnie spac. Ona začudovana ſe pita: „Čomu mi kladzeš nuž? Peršu noc ſi ze mnu spal a ſi mi ňekladol?“ A un ſe obezve: „Ja s tebu ňigda ňespali, ani tebe ňepoznal.“ Ale že mušel, do rana vispal. Rano vžal ſe, i jak brat, pošol na poľuvku, a zabil jedneho zajaca. I trafel ho písc (= piecť) na totim mescu, dze jeho brat skameňetí bul i zos svojim psem. I tota baba zaš bula na dube a obezvala ſe: „Joj, jak mi Žimno!“ Un hutori: „Zejdzi dolu a zohrej ſe.“ „Ja ňeidzem,“ hvari ona, „bo ſe bojim tvojeho psa, ale ked totim prutem,“ a podala mu prut, „uderíš svojeho psa, tak zejdzem dolu.“ On uderel, ale ſe po psoví, ale ſem popri ňim a ona skočela. On zaraz, jak skočela dolu baba, skričel na psa: „Trimaj, ulap ju!“ Lebo vidzel, že tu ma s bosorku do roboti. A potim povedzel: „Ked mi mojeho brata i jeho psa tak živeho ňezrobiš, jak buli, tak ci koňec!“ Ona ſe barz zlekla, bo pes bul veľki a strašni a preto jich oživila. Ale pri bratovi, bo bul na ňem plano padnul, tvar obracena bula nazadek, a preto poľovník zaš skričel na babu, žebi brata doraz tak spravela, jak bul, žebi mal tvar napredok obracenu. Ked už obidvojo braca calkom zdravi buļi, ta oblapeli a pobožkali ſe a porozpravjači ſebe, co ſe do teho času z ňima stalo. Potim spomneli i na babu a bosorku ňemiloserdne obidvom psom ruceli, chtore ju zaraz roztarhalí.

Ztadzi ſe potim vraceſti na totu luku, dze bulo teľo liškoch, a oznamili ſe u totej najstaršej. Teraz poznala, chto to bul, chtori peršu noc spal z lišku? Belo pital brata, žebi išol ku ňemu na veſele. Lacko ſe zaraz i obecal, ale stara liška ňehcela ho puščic bez ſebe a preto iſli i z ňu a za ňima iſli i ſické ostatie liški. Barz ſe čudovali v totim mesce, ked vidzeli takich ňeobičajnich hoscoch. Lacko ſe vedol z lišku popod ruku, bo ho ani na minutu zohabiac ňehcela. Zrukovaní brat jich ſickich vedol do burku svojeho ſvēkra. Princeza ſe barz začudovala a kral barz ſe nahňeval a ňehcel ani do burku pripuščic brata svojeho ſeca, chtori ſe s takima potvorami kamaraci. Na veľo pitaňa kral vpuščel Lacka a ked un virozpravjal, co to z ňim za jake prišli, dozvoľel ſickim

liškom vejsc. Žec a brat Lacko i zos lišku, chtora ho popod ruku vedla, vešli do hiži a ostatne liški daľ do vozarňoch.

Bulo vešeľe a bula veľka hoscina. Po večeri kraľuv žec pošol zo svoju princezu a Lacko mušel spac zo svoju lišku. Pri hoscine bulo veľo barz šumnich princezkoch, mohol bi sebe po dzeki vibrac, a tu naš Lacko zostal barz somorni, že un nemože taku princezku dostac a že ſe muši zo staru lišku uspokojic, chtora ho aňi na minutu ňezohabela. I tak Lacko lehnul ſebe i z lišku. Uderelo dvanac hodzin z polnoci, prebudzel ſe a položel na ňu ruku, či ju ešče dabol ztamadz ňevzal... Ale jak ſe barz začudoval, že na posceli pri ſebe našol šumnu princezu. Na rano, ked ſe hir rozniš, bula v burku veľka radosc a bulo na novo vešeľe. Lackova žena bula zaklata a čas jej zaklaca višol. Zo všickich liškoch zostało šumne vojsko a z totej veľkej luki kralovſtvo. Ked ſe do dzeki naveſeľeli, obidvojo braca išli svojeho occa opatric a tam zaš bulo vešeľe, chtore ňemalo konca a ozda veſela ſe ešče i teraz, ked ňepomarli.

Z Bertotoviec.*)

148. §. V toten čas, jak ešče ſedlaci paňske robeľi, bul v jednim mesce bohati pan, chtori bul hudobním barz verni, dobrí, i daval vše almužni pre džadoch. A vkladal totu almužnu pod oblaki, ale z nej hudobne ňigda nič ňedostaťi, bo ju vše calu zjid jeden čert, chtoreho z pekla vihnali a chtori ſe mušel za isti čas na žemi živic. I prišol raz tam jeden človek, chtori ſe o tim doznal a rozpovedzel ſicko temu dobremu panovi, jak calu korist toten čert požere. Pan dal potim vartovac, žebi čert ňemohol prisc pod oblaki a tak žebi almužna pre džadoch zostavala. Čert, ked ňemal co žrec, mišiel ſebe, že pujdze do službi. A prišol do jedneho valalu, dze pan mal veľo ſedlakoch. Ale pod tim panom ſicke ſedlaci na nič višli. Lem jeden zostal z nich, chtori mal male barz hudobne koňiki. A prišol toten čert ku temu gazdovi a pital ſe pre Boha, žebi ho vžal do službi. Gazda odpovedzel: „Ja hudobní človek, ňemam sam co jesc s dzecmi, ne žebi zme maľi pre sluhu.“ Čert ſe ňedal odbic, ale našilu zostal, že ſak un mu teľo zarobi, keľo spotrebuje. „No, tak zostaň u mňe,“ hvarel gazda, „ked hceš,“ a

Rozprával Ján Marinica, rodom z Bertotoviec. Zápis v tamojšej krčme
15. sept. r. 1892.

poslal ho do roboti. „Mi vera takeho pana mame, co zme ňehodňi pod ňim vižie.“ Ale sluha ho biztatoval, žebi še ňič ňestaral. Ked gazda išol na druhu dzeň ku koňom, už vidzel koňe krajše. Na treći dzeň zaš krajše buši. A vše krajše. Raz povedzel sluhovi: „Ej, sinu, idz ti už raz do koscela.“ Ale sluha ňeišol a hutorel, že un ſe už dosc do koscela nahodzil a že hudobni človek muši robic. Gazda Šak odpovedzel: „Ja ſe ohľadal už v koscele po tebe, ale som ce tam ešče ňigda ňevidzel.“ Ale poznejší ňehvarel ňič vecej svojemu sluhovi, bo vidzel, že ſe mu pri ňim dobre vedlo.

Pan skoro ſe doznał o gazdovi a o jeho dobrich koňoch i ňebulo mu to po voli, že ſe ſedlak dobre ma. I poslal svojeho hajduka po gazdu: „Čuješ, gazdo, znam, že maš dobre koňe, ta pujdeš mi tamtu skalu z jarku privesc do dvora,“ a tota skala mohla mać das tišic centi, abo i vecej, „a ked mi ju ňedošikuješ, ta ce prez ſickeho prava dam obešic.“ Prišol gazda plačuci domu. „Co plačece, gazdo?“ pital ſe sluha. „Ej, ňepitaj ſe mi, muj sinu,“ poveda, „bo mi ňespomožeš.“ „A či vi znace, gazdo, že vam ňespomožem, lem ſe mi priznajce, co vam pan povedzel.“ Ta kazal mi privesc totu skalu z jarku, a ja ju privesc ňehoden.“ A sluha povedzel: „Ej, ňestarajce ſe, gazdo, to ſe priveže panovi.“ Tak na druhu dzeň zaprahnul koňe a panovi skalu na dvur priviz. Jak ju zrucel s voza, ſicke pivnice ſe poburali panovi, až ſe muri treſli. Pan vistavil hlavu na oblak a lem ſebe bajuzi pouciral a miſteľ, co ma rozkazac temu ſedlakovici, ked i toto zrobil? Na druhu dzeň zaš poslal hajduka po gazdu: „Totu huru mi zrubeš do rana tak, žebi buši haluže osobno, i každa ſaha osobno.“ Gazda vracel ſe zaš plačuci do domu. I pital ſe ho sluha: „Gazdo, zaco plačece?“ „Ej,“ poveda, „šak mi ti ňič ňespomožeš, co ſe pitaš?“ „A či vi znace, či vam ňespomožem? Lem ſe mi priznajce,“ hvari. Ta mu rozpovedzel, že pan da gazdu bez ſickeho prava obešic, ked mu totu huru ňezrube a drevo z ňej ňeposklada do rana. A sluha odpovedzel: „Nebujce ſe, gazdo, to budze ſicko hotovo.“ Sluha zavolal ſickich čertoch a do rana bulo ſicko hotovo. Prišol rano sluha ku gazdovi: „Gazdo, hura scata.“ Ale gazda uderil ho po pisku: „Necigaň!“ „Ta pater von, gazdo,“ hvari. A gazda popatril i uveril. Tak gazda išol ku panovi a oznamil, že je hura scata. Pan popatril na oblak, vidzel, že to pravda a bajuzami skrucel. A rozmíšloval, jaku ma ešče robotu dac ſedlakovici. Poslal tedi na treći dzeň hajduka a dal zavolac gazdu: „Zaprahneš koňe a od-

vežeš me do pekla!“ Gazda zaś plačuci prišol do domu a pita še ho zaś sluha: „Gazdo, zaco plačece?“ „Ej, muj sinu, jak bi ja ňeplakal, ked ja bohabojni človek a pan žada, žebi zme ho do pekla odvezí.“ „Nebujce še, gazdo,“ hvari sluha, „šak mi tam pana odvezeme!“ A to bulo prave, ked čertovi kara višla a mal še do pekla vracic.

A tak rano sluha sebe narichtoval koňe, zaprahnul do koča, puknul s bičom, až še muri strešli. Pan višol z kaštila a pomaľučki sebe šednul do koča... Sluha še pita: „Ta, dze pujdzeme, pan veľkomožni?“ „Ta do pekla, šak som už povedzel.“ Sluha gazdovi povedzel, žebi še ťem dobre koča trimal a uderil medzi koňe. „Ta pujdzeme do pekla,“ hvari čert.

Sluha puknul s bičom a koňe išli jak v lufce. Gazda še dobre trimal, ale spadnul mu kapeľuch: „Hoó, počkac, kapeľuch mi spadnul!“ „Oj, gazdo,“ hvari sluha, „tvuj kapeľuch už na tišic mil žemi.“

Vuz stanul až pri pekľe. I višli von šicke čerci: „Ej, tu ši, naš Iubi ptačku, davno zme ce čekali,“ a ulapeši pana a vzali ho dnuka do pekla. Sluha ešče povedzel gazdovi: „Tak teraz už maš doma hudobi dosc, maš statek, dobre koňe, i peňeži, ta gazduj sebe; ja už s tebu ňepujdzem na toten druhi svet.“ Dal gazdovi ešče jedného píska, chtori ho odprovadzel až do domu, a un zmiznul.

A hudobni človek prišol domu a potim lepši še maši aj ostatne šedlaci, ked planeho pana čerci vzali.

Zo Širokého.*)

149. §. Bul jeden kral, mal jedného princa. Ale un do školi mu ňechcel hodzic. Kral še barz smucel na tim. Raz pital še ho princ, že co še tak smuci? „Na tim še smucim, že ſem tebe jedného mam.“ „Ta preto še ňemušíš smucic. Jest tam vonka jeden ſirotmaňik. Vežmi ho ku mňe. Un bi chcel zo mnu do školi hodzic.“ „Privjedz ho dnuka!“ Jak ſirotmaňik dnuka vošol, kral ho opatrel a še mu chlapec barz spačel. Dal ho okupac a druhe ſati mu dal, a chodzil zos princom do školi vedno. Barz še radzi vidzeli a še dobre učili. Potim jim kupil kral flinti obidvom a chodzili na vadasku. Dobre še naučili striľac. Jednima razmi, jak išli do školi,

*) Rozprával Jozef Krescanko, 26-ročný, rodom zo Širokého. Zápis v tamojšom hostinci 23. júna r. 1904.

ila jedna stara žena; nešla v ruke mliko, v hrdličku. Princ širotmaňovi povedal: „Ja jej totot hrdliček vistrelím.“ „Nezrub to, bo bi ce zálala — zaklala, a to bi se ci mohlo stať.“ Princ povedel: „Co bi ře mi mohlo stať, ja jej za to zaplacim.“ Ře velo mišiaci vistrelil jej z ruky ten hrdliček s mlíkom. Žena se obracela a tak zálala: „Žebi si se lemu vtedi oženel, jak vežneš Cidrin-princeznu zpoza Červeneho mora!“ S tím pošli do školi. Potom chodzili na bal. K princu nechceli išc kišasoné na tanec, lemu ku Širotmaňovi. Princ se barz smucil a haňbil. Z tej haňbi ucknul ztamadz, z balu, domu. Širotmaňik ho hledal na bale, pošol za ním domu. Pital ře ho: „Co ři, bratu, ztamadz ucknul?“ „Lem ti idz nazad.“ povedel princ. „Ja už tam vecej nejdzem, bo ku mně nechce žadna kišasona išc na tanec.“ „Pravdu ja ci, bratu, hvarej: nevibujaj ti hrdliček z ruky tej babi. Ona ce zálala.“ I žili tak dařej. Princ se chcel ženit. Nechcela žadna za řeho išc. Širotmaňik mu povedal: „Mi mušíme išc za Červene moro po tu Cidrin-princeznu.“ Tak oni ře vibrali. Dva koňe obsedlaři a tak pošli. Přišli do jedného lesa na noc, do jednej karémi otarhané. Širotmaňik povedal princovi: „Špi ti do pulnoci, ja budzem vartovac, koňe karmic, a ti zaš po pulnoci.“ I princ vošol do karémi, ta lehnul. Širotmaňik nabral sebe z karémi cigaroch a kurel. O jedenastej v noci išli tri chmari hučaci. Jak ře dovedna sbili, tak perša povedzila: „Ten princ idze po Cidrin-princeznu, ale on ju inakši nedonese, chibaj že tam da zrobic dreveneho koňa u teho stołara, co je pri Červenim more. Un ma dvacec tovarišoch, ta oni mu ho zrobja, ale takcho, co dvojmi do řeho sednu.“ Perša chmara potom to povedzila: „Chto to učuje a vivola, sivim kameňom po kolena zostaňe. Druha pevedzila: „Jest tam pri Červenim more jeden kantarik pod jedním stromom, pod jednu skalu, ked toten na teho dreveneho koňa zaruci, ta prejdze prez Červene moro jak po suchej žemi.“ Druha chmara potom to povedzila: „Chto toto učuje a to vivola, po pas skameňuje.“ Treca povedzila: „Jak un tam pridze, naj ře pita do starej kralovnej na noc. Ona ho prime, da mu ře navečerac, i koňa mu da uvadzie. Ale řebi bul mudri, že un bý ředal koňa uvadzie v maštaňi medzi druhe koňe. Lem tam, dze Cidrin-princezna řpi, chtora je zamknuta pod jedenidvacec zamkami. Kraľovna ma nad sebu nad hlavu kluče od tich dzveri, dze princeza řpi. Kraľovna v noci ře řpi, lemu od jedenastej do jednej, každe dzešec minuti na princeznu vola, či ju dachto nevžal? Za ten čas, niž ona budze spac,

princ može s princeznu uceknuc: ju do koňa vložic a ztamadz vijesc, na koňa šednuc a tak prez moro prejsc.“ Treca chmara potim to povedzila: „Chto to učuje a vivola, šivim kameňom calkom zostaňe!“ O dvanastej zobudzil širotmaňik princa a un sam lehuul. Mu ňič nepovedzel. Lem jak prišli ku moru, ta mu tak povedzel: „Znaš ti co, mi inakši neprejdzeme, chiba že sebe dame zrobic dreveneho koňa u teho stolara. Un nam ho zrobi.“ A ňič ho robel, širotmaňik ten vražcovski kantarik pohľadal. Jak už bul kuň z dreva hotovi, pošli, ale svojo koňe zohabeli u stolara a mu dobre zaplacili, žebi na ňich dal pozor, ňič sa navraca. Širotmaňik vžal kantarik a založel na dreveneho koňa a sam povedzel princovi: „Sedni ti do teho koňa. Jak pridzeš do totej kralovnej, co ona ma tu princeznu, ta ja koňa uvadzim tam, dze tota princezna špi. A za ten čas, ňič ti u ňej budzeš, vindzi vonka z teho koňa a ju vež ku sebe do koňa.“ S tim sa vziať, pošli prez Červene moro. Jak tam prišol širotmaňik, pital ſe na noc, či bi ho neprenocovala ta kralovna. Že preco ne? „Uvadz koňa do maſtaſni, tam, dze i mojo stoja.“ „Muj kuň tam ňehodzen stac,“ odpovedzel, „bo un pod jedenidvacec zamkami u mojeho otca stava.“ „No, i to ci dozvolim. Manu ja jednu princeznu, ona tjež zamknuta pod dvacecijeden zamkami, ta uvadz ho ku ňej, budze jej ſmeļſi.“ Jak un koňa dnuka vovjed, sam iſol ku kralovnej. Dala mu večeru a ſe z ňim dohvarala. Tak mu dala viflacz poscel, žebi ſebe lehnul spac. Un jej odpovedzel, že un teraz zunuti, tak ňebudze ſe vibljkac, lem na divaňe poſpi dakus. Jak ona usla, vžal un te kluče, co buſi nad ňiu, pootviral z ňima dvacecijeden zamki i ukrad dreveneho koňa s princom i s princeznu, a ucek z ňim ku Červenemu moru, dokeľ kralovna špi. Jak už vonka viſol, ta už ſmeli bul. Kralovna ſe zobudzila, na princezu volala: „Cidrin-princezna! Či ſpiš? Či čuješ?“ Ona ſe jej ňeoſivala. Kralovna ſebe miſlila, že teraz tvardo zaspala, ta jej dala pokoj. Druhi raz zaſ na ňu volala, ale ſe jej ňeoſivala. „Co to take, že ſe ňeoſivaſ?“ Popatrla na divan, — ſirotmaňika už tam ňebulo. Aňi kluče ňemala nad hlavu. Doraz ſkočila. Patrla princeznu, — už jej tam ňebulo, dze bula zavarta. Ta to ti, ptačku, mi ju ukrad! Dala zatrubic alarum na vojsko svojo. Vojaci za ňim ſecili. Už na Červenim more bul. Ona komandirovala, žebi za ňim iſli. Ked un prejdze prez more, žebi i vojaci preſli. Ale vekſa polovica vojska ſe v more potopila, bo ňemalo moci vražcovskej, a ostatních nazad zavolala. Poslala ona jeden kuč tam do tej karčmi,

dze mušili peršu noc nocovac. A to bul taki kuč... ked do ňeho šednu, doraz jich spaši. Jak oňi trojo prišli do karčmi, širotnaňík povedzel: „Idzce vi dvojo spac, ja budzem vartovac. Pridze po nas kuč, do teho koča vtedi ťem budzece Šedac, jak ja vam povjem, jak ja ho opatrim, či je ňe hamišni, či je opravdzivi našeho tatuša!“ Jak še vispalí, rano postavalí, už kuč jich čekal preci dzveri (+ preci dzveroch). Širotnaňík aňi ho ňezbačil. Jak maľi do ňeho Šedac, zakričel na ňich: „Nešedajce do ňeho, jak som vam povedal, ňiž ho ňeopatrim!“ A tak prišol ku ňemu, rucel do ňeho jednu šajtku šahovini, duškom zhorila. Jim kazal isc nazad do karčmi. Povedzel jim: „To bi še vam bulo stalo, co še tej šajtku stalo; ona zhorila. Jak pridze opravdzivi naš kuč, ta ja vas zavolam. Ja budzem koňe karmic.“ Dokel koňe karmil i očesal, prišol kuč od jeho tatuša. Un ho opatrel, tak na ňich zavolal: „Podzce už Šedac, už je tu kuč od tatuša, do teho možece Šednuc.“ Un sam Šednul na svojeho koňa, princoveho vžal na handferda a tak pošli do stareho krala. Barz šumne vešele zrobili. Bo taku šumnu princeznu tam ešče aňi ňevidzeli. Mlade šumne žili, maľi trojo dzeci... Raz povedal princ širotnaňíkovi: „Ožeň ře i ti tjež, možeš vžac hocijakeho grofa dzívku, za tebe pujdze, ti budzeš pri mňe za staršeho ministra.“ Ale un mu tak povedzel: „Ja tebe ženu došikoval, i ja sebe pujdzem hľedac.“ Vžal ře i pošol. Do tej istej karčmi trafel, dze nocoval i s princom. Lehnul sebe tam spac i stanula ku ňemu jedna dzívka škareda, čarna, co ře jej až zlek. Še pitala, co tam hľeda? Povedal, že idze dagdze hľedac sebe ženu. Ta mu ona tak povedzela: „Lem za tri noci, kebi ſi tu bul, tak bi ſi zo mňe taku ženu mal, jaku ſi ešče ňigda ňevidzel, ked bi ſi tu za tri noci na varce stal. Ňič ňebudzeš robiť, lem ſe budzeš tu karti hrac.“ Un jej prizvoľel. Šednul sebe za stul, dala mu vina i karti, že bi ſe sam hral, že bi ňezaspal. „Hoc chto ku tebe pridze, ku ňikemu ſe ňeožvi.“ O jedenastej hodzine pred pulnocu prišli ku ňemu jeden patálion vojakoch, davaли mu ruki: „Tu ſi, brace, jak zme ce davno čekali.“ Un ſe aňi ku jednemu ňeožval, lem sam ſe hral: „Tota totu bije a tota totu bije!“ I tak prešla dvanasta hodzina i pošli vojací het. Ona rano ku ňemu stanula, ukazala mu nohi po koľena: „Pater, bo bi ſi ňeverel, jaka už som bjela po koľena.“ Na druhu noc budzem po pas bjela, ked vitrimeš, že ſe ku ňikemu ňeožveš. Ked ſe ozveš, ta mňe naveki tu zatraciš, i sam ňigda něstaňeš.“ Prišlo na druhu noc jeden regement vojakoch. Znovu

tak prišli jak i perše. Ruki mu davali. Ale un še ſeoſval zaſ aňi ku jednemu. I po pisku mu daſi. Prišla dvanasta hodzina i tote poſli het. Stanula na druhi dzeň ta dzivka, už po pas bjela bula. Ta mu tak povedzela: „Už ci ſetreba Iem jednu noc, ta už me całkom vykupiſ, ale to ci budze najčežsi. Pridu teraz husare z ostrohami čerkajuci, hoc bi ci co robili, ſe ſeoſvi... tak jak perſi i druhi raz.“ O jedenastej hodziňe prišol jeden ſkadron husaroch. Jak iſli na dzvere, mu ruki podavali a tak ho ſumne privitali. Ale un ſe aňi ku jednemu ſeoſval, Iem ſam ſe hral. Povicahovali ſable, ta ho vcałe porubaſi na marne falatki a ſami ſe žali, ta poſli het. Stanula dzivka, už całkom bjela bula... Žala jednu badvanu (v čim ſe kupaju), tote falati z ſeho poumivala, a tak ho poſkladala, jak i bul, jeden falat ku druhemu. Vzála masc, taku živu, a pomascila tote falatki, ... Iem ſe strjas a jej povedzel: „Jak ſom tvaro ſpal a ſi me zobudzila...“ „Bul bi ſi ſpal naveki, kebi ſom ce ſebula ſkriſila. I ja bi bula zatracena naveki.“ S tim ſe vzáli, poſli do teho krala, chtori ho vichoval. Tam ſe barz radovali, bo eſče taku ſumnu osobu ſigda ſevidzeli, jak jeho žena bula. Eſčik tiſic raz krajſa, jak princova žena. Zrobili jim veſele, take, Jake buло princovo. Po veſelu prišol ku ſemu princ i ſ princeznu a ſe ho pitali, že dze un taku mudroſc mohol doſtac, že princovu ženu zpoza mora Červeneho doſikoval? A un jim tak povedzel: „Vam z teho ſič, ked vam povjem; jak vam povjem, ta me naveki zatracice.“ A oňi mu povedali, žebi Iem povedzel, hoc co mu budze, že ho oňi hovac budu do ſmerci. I un dal nahrjac jednu kadzu ceplej vodi a v ſej ſe okupal. Potim jim povedzel: „Ked chcece znac, ta podzce zo mnú teraz.“ Še oblek do bjelich ſmatoch. Sam poſol ku koſcelu, stanul ſebe ku uhlu, a jim vi povedzel, co jemu perſa chmara hvarela, jak v perſej karčme no covali, ked iſli ženu princovu hľedac. Jak ostatne ſlovo vipovedzel, po koſena ſkameňel. Oňi ſe mu pitali obidvojo, žebi už daļej ſeharel. Ale un jim tak povedzel: „Ked ſce me započali, ta me i zjedzce.“ Jak vipovedzel, co druha hvarela chmara, po pas ſkameňel. Jak vipovedzel, co treca hvarela, Iem ſe strjas, ſivim ſlupom zostal. Prince i princezna poſli plačuci domu, bo ho barz radzi vidzeli. Barz za ſim banovali. Jednima razni ſnívalo ſe princovi, že kedbi oňi svojo trojo dzeci porezaſi a ſ tu kervu toten ſlup pomascili, žebi ſirotmaňik ožil. Prince to princežne ſepovedzel. Das na treca noc ſnívalo ſe jej takistno jak i jemu. Rano ſe zadala

chora a un išol do koscela. I ona, ňiž un prišol, dzeci porezala, s jich kervu slup pomascila, širotnaňik ſe ſtrjas a — ožil. A jej tak povedzel: „Tak ſom tvardo ſpal a ti ſi me zobudzila!“ „Bul bi ti ſpal naveki, kebi ja ce ſebula vikupila. Ale ja tebe vikupila, a svojo tri dzeci zahrebla naveki; ja ſom jich porezala, žebi jich kervu tebe ſkriſila.“ „Nestaraj ſe ſič,“ povedzel, „i dzeci ci odžiju.“ I prišol domu z ňu vedno. A dzeci už ſe hrafi po chiži. Prišol mladi princ z koscela, ona mu to povedzila, co jej ſe ſnívalo a co zrobila... a un jej odpovedzel: „Šak mňe už ſnívalo ſe to das tri dňi ſkorej.“ A ona mu povedzila: „Ti ſi chlop a bal ſi ſe to zrobic, a ja žeňska, ta ſom to zrobila. Podz, pater do bočnej chižki, tam je živi ſirotnaňik.“ A un z radoscu povedzel: „Hoc dzeci pomarli, Iem naj un žije!“ Princezna povedzila: „I dzeci žiju, Iem na ſiji male ſvički maju.“ A s tim ſicke vov veľkej radosci buſi. I žiju i doteraz, ked ſepomarli.

Zo Slobinova.*)

150. §. Bul jeden kral, mal troch ſinôch. Z tich troch ſinôch najstarší ſe vibral do ſveta, krajini probovac. Ocec ho puſčil vdzečne, dal mu peňezi i koňa, žebi išol po krajinoch opatrič, jak ſe vodzi ľudzom. Un išol ſvetom, prišol na jednu karčmu. Tam ſe karti hraſi, tak i un gu ňim ſednul. Dotlik hral, pokli ſicko ſeprehral, Iem v koſuľi a v gačoch zostal. A dluzſtva ešik narobil, tak muſel zotac služie v totej karčme. Ocec ſe čudoval, že mu ſin ſepiſe, ani hiru po ſebe ſeda. Taktež ſtredni ſin ſe pital: „Otče muj, a paňe muj, budz taki dobrí, pujſe me za bratom, žebi ho pohľadal. Ked ho najdžem, ta budzem ci piſac, jak sme obidvojmi a jak ſtojime.“ Uluhi čas ocec čekal, občekaval, ſemohol ſe ſičeho dočekac. Taktež najmladší ſin: „Otče muj dobrótivi, budz taki dobrí, pujſe me za mojima bratami.“ „Ach, ſinu muj, či ti biš mňe zohabil, mňe stareho, ſlabeho? Vidziš, že ſom slabí, ſema mi chto pomoc ſič, a ked ti mňe zohabiš, chto mi budze na pomoc?“ Nestaraj ſe, otče, ſak ja dobre verim, že u Boha zaslužim, že ſe navracim gu tebe i tam tiž ozda najdžem bratoch.“ Ocec pláče, že ho opuſčili ſinove jeho. Tak teraz puſčil i teho naj-

*) Rozprával Andr. Kučma, 94-ročný, rodom zo Slobinova. Zápis v hostinci Teitibauma 28. júna r. 1934.

mladšeho sinaobreho. Sin povedzel: „Ocec, ňeplačce, už som vam povedzel, že ſe navracim gu vam.“ Dal mu ocec peňazstvo, jak i tamtim. Všicko toto, co tamte vžali. Odebral ſe s Bohom i s Duchom svatim zo svatu Trojicu. Dal mu ocec požehnaňe, žebi ſe navracil nazad a ňezapomnul o ňim. Taktež ſin odhodzil totu istu drahу, co i jeho braca. Taktež un prišol gu tej karčme, ale ho bratove ňepoznali. Volal ho kačmar, abi ſe prišol zabavic gu ňim. Un odpovedzel, že un ňema času, že na drahу pred ſebu. Un ſe vžal a odešol na jeden falat, a tam ſebe odpočnul, a tak ſe vžal a rejzoval až pod druheho kraľa. Jak prišol do kraľa, pital ſe ho ten kraľ, zkadzi je a čij je? „Ja ſom z tej a z tej krajini. Hodzim ſvet probovac a svojich dvoch bratov hľadam, co odešli z domu.“ Nato kraľ mu povedzel: „Nepujdzeš, mili ſinu, ode mňe, bo ja stari, mam jednu dzivku, ta ci ju dam za ženu a budzeš kraľovac po mojej ſmerci.“ Na to princ povedzel: „Otče muj, ňeodrikam ſe teho, Iem za mojim otcom me ſerco boli, bo nas bulo trojmi, každi sme ho opuščili, sam zostaň doma.“ „Nič, ſinu, zato. Do mojej ſmerci tu pri mňe zostaňeš a všicko na tebe poručim, cale kraľovstvo.“ Ked Buh zebrał stareho s teho ſveta, tak ſe mladi kraľ zo ženu shvareli, co maju zrobic, či ňemaju tu zohabice kraľovstvo a iſe gu otcovi muža? Tak kraľovna pristala: „Ta podzme gu otcovi tvojemu. Teraz toto našo kraľovstvo na ministroch zohabime, dokli ſe ňenavracime, žebi oňi s tim ridzili, jak kebi ti sam bul.“ Tak ſe vžali a odešli. I prišli až gu tej karčme, dze jeho braca služili tak jak bi buļi zajate. Un jich poznal, a oňi jeho ňepoznali. Tak ſe jich pital: „Či me poznace, či ňe? Ja vaš brat! Tak teraz, jak scece, možece ze mnu prisc do domu?“ Tak oňi mu povedeli, že su hole a dlužni su veľo kačmarovi. Nato kačmar odpovedzel: „Paňe, zaplac mi, co mi dlužni, ta ci jich vípuščim.“ Kraľ co mal zrobic, viplacil dluzstvo, ſati jim porobil a tak jich zo ſebu vžal. Išli, išli hurami, Iesami, až prišli gu jednej studziňki, dze odpočnuc chečeli. A tote starše dvojmi ſe nahvareli, že mladšeho brata zabiju a pred otcom povedza, že ho aňi ňevidzeli. I tak ſe stalo, zabili ho a ženu jeho spríšahali, že ňepovi, a ked povi, ta jej ſmerc zrobja. Ona jim prišahla, že nič ňevivola. A pošli dalej.

Tam, dze mladeho kraľa zabiteho zohabili, bula jedna žaba, a tota žaba ňesla travu v pisku, taku, co ſicko oživuje. A ſe totu travu prešla zabitemu kraľu prez oči a un prepatrel na oči i ožil, i bul tak

jak perše. Tak še posbiral pomali za ňima, za bratami svojima i za ženu svoju. Jak prišol do teho mesta, dze jeho ocec bul kralom, tak ſe pital: „Co za novina v tim mesce?“ Tak povedali, že stari kral sina žeňi. Tak teraz ten oživeni poslal do burku jedneho gu kucharovi, žebi ho vžal holem za kuchtu. Bulo potrebno kucharovi, bo veľo roboti mal pri veſelu, tak ho prijal. A kuchar povedzel: „Ti budzeš tu patric, ale ňigdze nešmiš odejſc.“ Jak počali davac jedla, tak pri trecim jedle pital kuchara, žebi jeden taňir pre mladu kraľovnu un mohol dac do ruky temu, co noší. A do teho taňira vložil jej vlasni persceň, chtorim prišahala. Tak jak kraľovna dostala ten taňir, na perſej ližki ten persceň ſe jej vžal. Opatrela a utrela, doraz od žalu zemdlela a skrikla: „Mužu muj, dze ſi ti, coś mi persceň poslal? Čom ňepřidzeš do hiži?“ Tak ju okrišic ňemohli. Prečik ju skrišili. Tak zostało ſicko zbureno, a tak postalo, že kuchar muſel povedzec, od koho ten taňir poſlani bul? Tak stanula ſe inkvizicia. Kuchar povedzel, jak to bulo. Tak teraz doraz kuchtu zavolali do hiži. Z inkviziciu vibrali, že mladſeho brata starše bratove na ſmerc zabili. Nato kraľovna, chtora mala ſe vidac za najstarſeho brata, svojo ſumeňe podzvihla a prišahla, že jej muža dva starše bratove zabili a ju ſprišahali, žebi ňepovedzela, že ho zabili. Tak tich dvoch starſich sinoch dal ocec do veženia, že z ňeho ňigda ňeviſli. A najmladší i zo ſvoju ženu v kraľovſtve panoval. Mal dva kraľovſtva, jedno po ſvojim otcovi a druhe po žeňinim. Žili pokli jim Buh života dal.

151. §. Buļi dva stare īudze. Maļi dvojo dzeci: Jaņička i Haņičku. Jaņička karmiši, bo ho zarezac maļi. Haņička učula to, že Jaņička maju zarezac, tak ſe ſhvareli tote dzeci, žebi ucekli od rodičoch. Tak ſe vžali a ucekli do jednich veľkých huroch. Buļi barz hladne a ſnadne, ňemali co jesc aňi pic. Prišli gu jednej studziňki. Hcel ſe Jaņičko napis. Haņička mu povedzela: „Nepi, Jaņičku, bo to je zaklata voda, ked ſe z ňej napiješ, zostaňeš jeleňom.“ Un ſe prečik napil, i tak zostal jeleňom. Išli daľej, našli jednu kopu ſena. V tej kope vibrali ſebe dziru a do ňej ſe ſkrili. A tu bivali. Raz ſe ſtalo, že mladi kral na poľuvku ſe vibrál. A ſvojemu otcovi povedzel, že ſe ňebudze žeňic, dokli ženu ſebe nevipoľuje. Tak ſe ſtalo, že mladi kral prišol poľovac na totu luku, dze buļi Jaņičko a Haņička. Kral pſoch pri ſebe mal. Co psom ruciľ žrec, to psi vše priňešli do kopi ſena. Haņička ťem ruku

vistavila a odebrala jedzeň od psoch. Mladi kral ſe čudoval, dze te psi jedzeň noša. Poslal jagroch, žebi patreli, dze to noša. Tak vipatreli, že do jednej kopi ſena. Tak mladi kral vžal ſe a iſol za psami, dze noša to jedzeň. Obačil, že v tej kope jest človek. Volal: „Ozvi ſe, co ſi v kope?“ „Ja som, dzivka, čista panna, ale že som hola, nemožem ſe ukazac na ſvet.“ „Na, tu maš ze mňe kepeň a oblieč ſe a ukaž ſe mi, chto ſi?“ Tak mušela viñſe z tej kopi i zos svojim bratom, s jeleňom. A tak mu povedzela: „Ked brata ſezahubiš, ta pujdzem s tebu.“ Un, kral, jej priſlubil i priſahnul, že jeleňa, jej brata, ſezahubi, pokli budze žic. Tak teraz zaprahnuli koňe do koča a kral vžal ju zo ſebu do kraľovſkeho burku. Ked prišol, otcovi svojemu povedzel: „Otče muj, už ſom ſebe ženu vipoľoval.“ „Tak teraz, muj ſinu, ožeň ſe z ňu.“ Stalo ſe veſeľe a ocecc ſe barz radoval. Po veſelu zostala Haňička v čeži a pred porodom prišlo iſc mlademu kraľovi do vojni. I pošol. Ked mlada kraľovna zlehla, bula jendžibaba pri ňej za babu, chtora mala dzivku. A totu dzivku hecla vidac za kraľa. Ta jendžibaba vrucila kraľovnu na oblak do vodi a gu dzecku do posceľi svoju dzivku uložila. Z kraľovnej ostala ve vodze zlata kačka. Ale dzecko ſemalo co cicac, bo jendžibabina dzivka ſemala ho čim dojčic. Tak dzecko vše plakalo. Naostatku daļi ho jeleňovi na rohi, žebi ho odňis a zahubil. A jeleň iſol gu vodze a kričel: „Vindzi, vindzi, zlate kače, bo ci dzecko horko plače!“ Višla Haňička z vodi, stresla ſe, zostala paňu, jaku bula, nadojčila dzecko, a tak zaš zostala kačku, jak i bula. A povedzela Jaňičkovi: „Bracišku, ſenoš vecej toto dzecko gu mňe, bo ked ſe pri ňim zabavim, čežko mi je dohaňac ſvojo ſestri.“ Na druhí dzeň zaš plakalo dzecko. Jaňičko pital ho, žebi mu daļi ho na rožki, že pujdze ho pobavic. Na to ſe už i mladi kral pripatral, bo už prišol s vojni, a čudoval ſe, dze ten jeleň ſeše toto dzecko. Šednul ſi kral za kraka pri vodze. Ked Haňička višla z vodi, skočil gu ňej a zlapil ju a povedzel: „Ked ſebudzeš taku paňu, jak ſi bula, ta ce ſepuščim zo ſvojej ruki.“ Ona ſe mu robila všeľjakimi džvirami, ale un ju ſepuščil, lem ju bil, pokli ſebula taku paňu, jak predtim. Tak ona ſe potim zrobila taku. Privid ju do domu, do osobnej chižki ju posadzil a dopitoval ſe od jendžibabi: „Dze moja paňi?“ Jendžibaba povedzela: „Leži na posceľi.“ Kral povedzel: „To ſe je tota! Chceš, že ci ukažem ſvoju ženu?“ Jendžibaba povedzela: „Rada bi vidzec druhu!“ Nato mladi kral pošol do bočnej chižki i zavolal

totu bosorku (abo jendžíbabu) a pital še: „Či ňe to jest moja žena? Co ſi ti z ňu zrobila, dôkli ja bul na vojné?“ „Ja ſom jej ňič ňezrobila, ona ſama z oblaka do vodi ſkočila.“ „To ňepravda, ti ſi ju drifila do vodi, dze ſe z ňej zlata kačka zrobila.“ Ta ſe pital bosorki: „Teraz jaku ſmercú hceš ti iſc s tehotu ſveta i s tvoju dzívku?“ „Jaku mi ſmerc daju, taku mušim iſc.“ Klitku z dreva nakladli, obidve do ňej ſturi li a tak klitku zapala li a jim ſmerc zrobili. A mladi kral i s kraľovnu žili, pokli jich Buh trimal, aj s tim jeleňom.

Z Ľubotine.

152. §. Raz bul jeden ſedlak, mal troch ſinoch a bul barz bohati, dva ſinove... trimali ſe za mudrich, a o najmladšímu hutoreli, že je bortak.*). Šedlak ſal v leſe hadbab, ale ten hadbab vše jeden medzvedz zvalal, tak že ho ňemohli ňigda odehnac. Raz un povedzel gu ſvojemu najstaršemu ſinovi, žebi un išol toten hadbab vartovac. Tak jemu upekli merindu (vo V. Šarišu: vakarku!) i dali mu jednu flintu (vo V. Šarišu: pušku) i pošol do leſa hadbab vartovac. Prišol do leſa, ſednul ſebe pod jeden ſtron i počal jesc več'eru. Prišla gu ňemu jedna miš i pripatra ſe, jak un ji. Tak ona mu povedzela: „Muj Iubi bracišku, daj mi z teho pokoštovac, ja ci budzem na dobrej pomoci.“ Ale un jej povedzel: „Idz do frasa, ti briđo, ja s tebu vedno jesc ňebudzem.“ I ona ſe vzala i pošla. I tak mu povedzela: „Čekaj, pobanuješ ti.“ Un ſe najid i lehnul ſebe pod ſtron. I un ſpal až do bieleho rana. Jak rano stanul, patri na hadbab, hadbab całkom zvalani. Pozbira un ſe i išol do domu. Pridze un do domu. Ta mu naprocivko jeho rodziče leca i ſe ho pitali, či ten hadbab uvaroval? Ale un tak odpovedzel: „Neuvároval ja, tatičku, bo ten hadbab ňeuváruje ňichto, bo ten medzvedz vše ho zvala.“ Jak un tak rozpravjal, ozval ſe gu temu jeho ſtredušní brat: „Ale idz ti do čerta, poſlice vi mne, tatičku, ja ho uvartujem, bo ten ňič ňezna.“ Tak ſtredušnému upekli barz ſumnu merindu i dali mu jednu flintu i poſlaли ho. Pridze un do leſa, ſednul ſebe pod jeden ſtron.

*) Rozprávala ſlečna Etelka Stamberger, žid. viery, rodom z Ľubotine. Zápis v Ľubotini v dome jej rodičov 11. sept. r. 1898. Rukopis ſom prečítał Jánovi Kaščákovovi v Prešove 20. júna r. 1904. Pripomienutia v závorkách sú od neho.

Pridze gu ňemu zaš miš i hvari ona mu: „Bracišku, daj mi z teho, co ti jiš, ja tebe budzem na dobrej pomoci.“ Ale un tak odpovedzel: „Idz, zazraku boski, ja s tebu vera ſebudzem jesc.“ Tak ona mu povedzela: „Popametaš ti mňe, co ſi mi teraz povedzel!“ Ta un ſebe lehnul i ſpal do bieleho rana. Rano ſtaňe, patri, hadbab na veľke čudo zvalani: un ſe vžal, iſol do domu. Pridze un do domu, pita ſe ho jeho oceč: „No, muj ſinu drahi, uvaroval ti toten hadbab?“ „Oj, ſeuvaroval, tatičku, ſeuvaroval. Bo jak ja uſpul, prišol toten ſeboživi (= bezbožni) medzvedz i hadbab zvalal. Ale už ričto lepſi ſeboživi pozor dac, jak dal ja, muj mili tatičku.“ A jak oňi ſe tak dohvaraſi, prišol gu ňim treći ſin a najmladší brat i hvareľ: „Hmm, tato, poſlice vi mňe, tote braca nič neznaju. Ja vam ho uvarujem, tato.“ Na toto ſe ozvali hente dvojmi braca: „Ale idz ti, bortaku, ti uvaruješ, ked mi dvojmi ſeboživi? Tato, ſebožlice ho, bo un tam nič nezrobi!“ Ale prečik jeho matka upekla mu merindu, ale ſem z popelu i dala mu jednu staru flintu. Ta flinta taka bula zardzavena, co nič nebulia varta (vo V. Šarišu: nič stala). I un iſol. Pridze un do teho lesa, ſedne ſebe pod jednu jedliču i počal totu merindu jesc. Pridze gu ňemu miš: „Bracišku, bracišku, daľe mi z teho pokoštovac, bo ja taka hladna, co ja už hodzic nehodna.“ A un hvari: „Hibaj, jak ti to budzeš jesc, ked to take čarne, co ja ho jesc ſebožiem.“ „Ale ſem mi daj, ked ti zjiš i ja zjim, bo ja barz hladna.“ Vera un vžal i dal tej miši jesc i hvaril: Jidz, ſestričko, jidz, ked ſem možeš, a ſedni gu mňe.“ Tak ona gu ňemu ſedla i jedza oňi obidvojo toten čarni pagač. Jak oňi toten pagač zjedli, vibrál tri červene jabluka. I ſe rozdzelil z ňu, i oňi to zjedli. Potom vžal jednu flašečku palenki i vedno ju vipli. Hvari: „Pi, ſestričko, pi, tadi ja ci davam zos ſcireho ſerca.“ I un jej rozpravjal, co un tu robi, že prišol hadbab vartovac. Ta ona mu hvari: „Lehni ti, bracišku, na totu jedličku, ja tebe budzem na dobrej pomoci. Ja v noci pridzem tebe zobudziec, vtedi, ked ten medzvedz hodzi hadbab valac. Jak ti budzeš tvardo ſpal a ja tebe ſebudzem mohla zobudziec, ta ti ſe ſebuj prečik. Ja tebe do gembí vejdzem a tak ce budzem budziec, co ti mušíš stanuc. A jak už ſtaňeš, ta ſedneš na mňe i mi ten hadbab dvanac raz obľecime, ta hadbabu nič ſebudze.“ I un ſpi. Prišla ona gu ňemu, kriči: „Stavaj, bracišku, hadbab vartovac!“ Ale ona ho ſebožila zobudziec. Vešla ona mu do gembí, i hodzila mu po gembé i zobudzila ho: „Šedni na mňe, bracišku, teraz pujdzeme gu temu

hadbabu.“ I un na ňu šednul i obľeceli oňi dvanac raz toten hadbab. A hadbab bul pred medzvedzom zahraueni. Tak potim un ſe vžal, i ſumnie ſe z ňu rozešol i pošol do domu. Pridze do domu. Leca mu naprocivko: „No, bortaku, uvaroval ti toten hadbab?“ „Vera ja ho uvaroval!“ „Ale idz, idz, ſeplec do ſveta,“ tak mu jeho braca hvarili. „Neverce, tatičku, temu bortakovi. Ked mi ſeuvárovali, tak un bi uvaroval, taki bortak!“ Ale un, ten bortak, potim hvarel tak: „Ked ſechece verie, idzce opatrič, ta vi uvidzice, jaki ten hadbab ſumni.“ Oňi poſidaſi na koňe i idu gu temu hadbabu. Esče ťem zdaleka patra, tak vidza, jak ten hadbab ſe ſumnie meňi v očoch. „Ach, tato,“ tak tote ſinove gu ſenu hvareli, „tadi (vo V. Šarišu: ſak) ten bortak hadbab ovaroval! No ta teraz, bortaku, ked ti taki mudri, — podzme mi na službu, chto najvecej peňežoch domu priñeše?“ I oňi idu, idu, pridu gu jednej veľkej dzire, patra do ňej: Tam peklo. Tam buло ſeljake zlato a ſtríblo. Perſi hvarel gu druhemu: „Vejdzi ti, bracišku!“ Druhi hvarel: Vejdzi ti, bracišku!“ Treci hvarel: „Vejdzi ti, bracišku!“ Naostatku oňi teho bortaka poſlaſi. Maľi línvi zo ſpargi zrobene, ta oňi na línvi ho ſpuſčili do teho pekla. I un jim nadaval ſickeho doſe, vſeljakich vecoch zo zlata, zo ſtríbla na totej línvi. Jak oňi už maľi ſickeho doſe vicahnuto, tak oňi mu zakričali: „Šední ti teraz bracišku!“ I un ſednul, ale oňi ho nazad puſčeli. I hvara mu: „Oj, bracišku, bracišku, ti ſi barz čežki, prebač, mi to ſeheci tebe nazad ſpuſčic, to ſe nam z rukoch vicahlo. Šední, mi ce vicahňeme.“ Ale un druhi raz ſednul, ale položil jeden kameň, ... ta oňi cahaju, cahaju toten kameň, miſteľi, že to brat ſedzi a naraz puſčili ho nazad do dolini, bo oňi heceli brata zabic. Ale ſe ſezabil. Un znal, že braca ho zabic heu, tak jim naostatku z dolini zakričel: „Jem idzce, moji ſube braciškove, už ja vidzim, že vi me chece zabic, že už ja raz tu muším zostac. Poručenu Panu Bohu, s vami raz ſepujdzem.“ I un iſol potim prez peklo i prišol do jedneho domu, vidzi tam jednu babu. Tak un ſe jej pital: „Sestričko, daj mi daco jesc.“ Ta ona mu dala jesc i un iſol zaſ dalej. Vidzel, jak jeden gazda jahňata paſe. Tak un mu hvarel: „Či bim ſenohol u vas za juhasa bic?“ I potim tam zostal. Jak pasol ovce, ta raz vidzel, jak jeden had jednej vraňe mlade ptačata hec zožrec. Un jich ſicke ohraňil a hada odehnal het. Prišla potim vrana a bula k ſenu barz vdzečna. Tak un ju pital, žebi ho viňesla na druhi ſvet. A vdzečna vrana vžala ho do džubaka a viňesla ho.

Jak un prišol na druhí svet, to še barz zradoval, ale še barz i zamucel, bo jedna baba mu hvarela, že u jeho otca vešle stoji. Pošol un domu, ale jeho tam nepoznali, lem bralta stredušneho brata ho doraz poznala, bo ho už predtím rada vidzela. A lem preto ju rodziče sileli za stredušneho brata, bo mišeli, že najmladší už zahinul. Bo tak o ňimi braca hvareli. Tota bralta šla von i še zaš do ľeho zalubela, bo svojeho braldiana (vo V. Šarišu: brajtina) ľehcela, — i vidala še za bortaka. I jim potim vešle obstalo i žili, pokel ľeumarli.

153. §. Bul jeden mlínar a bul barz hudobni, ňemal co jesc.*
 Raz išol ribi lapac s hlopcom. Jak veľo už maľi, ta še hlopec pita mlínara, pri čim uvara ribi? A mlínar hvaril, že tam klacik dolu vodu idze, žebi sebe ho vicahli. Oňi ten klacik ulapili, ale to trunka bula. Jak totu trunku otvorili, tam bul Jaňičko i Haňička. Maľi hvizdečki na čole i na peršoch. A jablučka maľi zlate v ručkoch. Mlinar prišol domu, ale še bal tote dzeci do hiži priňesc, bo mal barz ľedobru ženu, bal še, že budze na ľeho kričec. Ta jich položil do prikleta za dvere. Ked prišol do hiži, ta hvarel žeňe, že un priňis coška, že či ľebudze na ľeho kričec, jak un to priňeše do chiži? Ta višol do prikleta a priňis dzeci s trunku. „Ta naco ti tote dzeci ulapil, ked ja mam sama barz veľo dzeci doma?“ Ta poviedzel: „Panbuh nam pomože, ked mi tote cudze dzeci vihovame.“ Ta oňi tote dzeci trimali, do školi pošilači. Tote dzeci raz prišli zo školi i stanuli sebe do kucika gu posceli a horečie plakali, že oňi aňi otca aňi matki ňemaju. Oňi hvareli, že pujdu dagdze rodičoch hledac. A pošli, dze jich dva oči vedli. Prišli do jedného ľesa. Tam vidzeli jednu kopu peňežoch a kolo tej kopi peňežoch bulo porvislo okruceno. Vzáli sebe toto porvislo i rucali za calu drahу po jednej slamki, žebi nazad trafic mohli, ked še vraca po peňeži. I prišli do jednej karčmi. Temu kačmarovi hvareli, či bi jich neprenocoval a či bi jim po tote peňeži rano ňeposlal. Kačmar hvarel, že un jich prenocuje a že jim rano po tote peňeži pošle. I oňi včas rano stanuli a išli s vozem po tote peňeži do ľesa. Jak prišli s tim vozem, nakladli peňeži do mehoch i išli nazad

*) Rozprávala sl. Gizella Stamberger, 8-ročná, žid. viery, rodom z Lubotíne. Zápis v dome jej rodičov v Lubotíne 11. sept. r. 1898.

do karčni. Potim še oni dzeſili s tima mehami s peňežmi. Jaňičkovi i Haňički buļi dzešec mehi a kačmarovi tri. Tam bul jeden kaſtil ňedaleko, tak Jaňičko i Haňička ten kaſtil kupeli a tam bivali. V tim kaſtilu buļi dvanac chiže. Jaňičko jednu chižu mal pre sebe a z tej chiži ťem un klučik mal. Do Haňički jedna jendžibaba hodzila, chtora chcela Jaňička ušmerci, žebi jeho peňeži dostala. Tota jendžibaba povražela Haňički, žebi ſe na brata hnevala. Raz hvarela Aňički, žebi ſe horu zrobila. Jak raz Jaňičko prišol domu, Haňička už hora bula. Pital ſe, co jej je? Ona hvarela, že je hora, že ſe jej Šnilo, že kebi jej samarske mliko priňesol, žebi ozdravela. Tak un pošol po toto mliko a nadojil a priňis jej domu. A un ſebe ztamadz dva samarički vžal. Jej mliko dal, ale ona mliko ňevipila, bo zdrava bula, ale ho do končika do poscefi viſala. Potim un iſol na poľuvku a ona doma zostala. Tota jendžibaba zaſ do ňej prišla a jej povedzela, žebi od Jaňička teraz pitala mliku od hada. I ona pitala. Un iſol, aj nadojil teho mliku a jej ho dal. A ſebe dva hadziki priňis a jich do svojej hižki zavar a klučik gu ſebe vžal a zaſ na poľuvku iſol. Jendžibaba zaſ do ňej prišla i jej povedzela, že jak pridze Jaňičko domu, žebi mu povedzela, že ſe jej Šnilo, že jak bi jej priňis mlika od medzvedza, žebi ſe jej poľepſelo. Ta Jaňičko pošol po toto mliko a priňis mlika a ſebe vžal dva medzvedziki. A tote medzvedziki ſebe zavar tiž do svojej hižki i klučik gu ſebe vžal. A Haňička aňi teraz mliko ňevipila, ťem ho do končika do poscefi viſala. Raz prišli ſe tam hoscic harnadzi. Ta jendžibaba navarila kave a dala jim do poharoch čiste kave, ťem Jaňičkovi dala do pohara otrovi (+ otravi). Ale Jaňičko neſcel otrovene kave vipic. Po hoscine vžal najstarší harnadl, muž jendžibabin, řablu do ruky a ſiekim harnadom hlavi poodecimal, bo ſam checl mac ſicke peňeži z kaſtila. Jaňičkovi ňodecal hlavu, bo telo moci ňemal. Jaňička chceeli do kotla rucic. Ale jak ho chceeli vrucic do kotla, ta ſicke jeho džvirata z jeho hižki viskočeli a Jaňička oratovali a mesto ňeho do kotla jendžibabu i harnada vruceli. Ked džvirata jendžibabu i jej muža už do kotla vruceli, Jaňičko od džviroch ſe doznał, že mu Haňička život ſee odebrac, ta un ſe pital Haňički: „Či ſe ňepokaješ? Ňe? Tak dobre, ja ce dami s koňami rozervac!“ I dal ju s koňami rozervac.

I potim ſe ožeñil a bival tam už v pokoju daſej.

154. §. Bul jeden princ.*) Un ſe zaľubil z fortografi do jednej princezi. Maľi jeho rodziče dvanac híži. Od jedenac hížoch mal kľúče un, ale od tej dvanastej ľimal. Raz jeho rodziče išli opatrec jedneho kraľa. Ta princ v ten čas potrepal dzvere dvanastej híži a totu fortografiu zaš uvidzel tam, ta ju zos sceni zejmal a vžal a išol princezu bledac... živu. Jak ſe vžal, tak išol prez jeden les. Uvidzel jedneho pastira, co jahňata pas. A ten pastir barz ſumne piskal. Princ prišol ku ľemu a ſe ho pital, či un preda totu piščalku? Pastir hvarel, že hej. Ta un totu piščalku kupel. Išol zaš daľej. Prišol ku jednemu voľarovi, co statki pas. Voľar barz ſumne hral. Princ prišol ku ľemu i mu hvari: „Predaš ti totu muziku?“ Un hvarel: „Hej!“ I princ ju kupel. Išol daľej. Trafil jedneho, co koňe pas. Un mal barz ſumnu harmoňu. Princ ſe ho pita: „Predaš ti totu harmoňu?“ „O, hej!“ I princ ju kupel. Idze daľej. Prišol do jedneho veľkeho domu a pital ſe na službu. I zostal tam — služic. I un tam totu princezu uvidzel živu, co un ſe do ľej z fortografiu zaľubil, ale un ľikemu ľič ľepovedzel. V ľedzeľu rano kazali kočišovi, žebi na koču do koſcela odvizi mladu princezu. Princ, co tam služel, ſe sponahľil, zaprahnul koňe do koča a odvizi paňu princezu do koſcela. Jak do koſcela zadzvaňaſi, paňi princeza veſli do koſcela i ſe modlili. Ten princ, co služel, višol na horuš v koſcele i začal na tej piščalki piskac, co mu toten pastir dal. Jak un piskal, tota paňi princeza barz ſe ohľadala po koſcele, chto to tam tak ſumne piska, ale ona ľevidzela ľikeho. Tak potim z koſcela višli; ona na koč ſedla i išli domu. Na druhu ľedzeľu zaš kazali kočišovi, temu princovi, co tam služel, prahac. Un ſe sponahľil i chitro zaprahnul, najšumnejše štverce na koňe dal, i stanul pred kaſtil i mlada paňi princeza ſedla na koč a išla na ľim do koſcela. Zadzvaňaſi do koſcela. Ona tam veſla i ſe modlila. I un, ten kočiš, zaš višol na horuš i barz ſumne hral na muzice. Tak princeza ſe zaš po koſcele ohľadala, ale ľigdze ľevidzela, chto to tak ſumne hra. A to bul jich kočiš, ten princ, co tam služel. Jak oňi už z koſcela višli, princeza ſedla na koč a išli domu. Na trecu ľedzeľu zaš kočišovi, princovi, co tam služel, kazali koňe prahac. Un zaprahnul i chitro prišol na koču pred kaſtil. I paňi princeza na koč ſedla i išli zaš do koſcela. Prišli tamok, ešči včas bulo iſc do koſcela.

*) Rozprávala tú istá sl. Gizella Stamberger, rodom z Lubotine. Zápis v Lubotini v dome jej rodičov 29. júna r. 1904.

Ta ten kočiš nímal co robic, ta sebe vžal svoju harmoňiu i barz šumne na ňej začal hrac. Ona doraz poznala, že to jich kočiš mušel i hente dva ňedzeli tak šumne hrac na pišcalce i na tej muzice. Zadzvaňali do koscela, i ona išla, i ten kočiš zaš na horuš višol a začal teraz na tich šickich muzikoch hrac, na pišcalce, na muzice i na harmoňii. Tak ju to barz cešilo, že un take šumne muziki ma. Jak z koscela išli von, ona na koč sedla, ale ňič ľehvarela. Aňi ſe ho ňič ľepitala. Lem jak domu prišla, ta poslala frajcomírku ku ňemu, i dala odkazac, žebi un jej poslal jednu z totich šumních muzikoch. Že mu ona peňeži pošle, keľo chce. Ale un jej dal odkazac, že jak budze jeho žena, ta un jej tote muziki šicke zadarmo da — po ſlube. Ona o tim ňič ľeznala, že un z fortografii od davneho času zaľubení do ňej. Potim ona sama ku ňemu prišla a ho barz šumne pitala, žebi jej dal jednu muziku. Un jej u ſebe totu fortografiu ukazal, co mal, a ona calkom ostopela (überrascht) a ľeznala, co ma hvarec. Bo jedna jendžibaba predpovedzela, že teho žena budze, chto jej totu fortografiu ukaže... Calkom eicho ostala a ſe zabrala, a ztamaď pošla. Ked to vidzel princ, zaš začal na tich muzikoch hrac. A princezu barz to merželo, že un jej ľechce predac tote muziki. Zaš ku ňemu pošla a mu hvari: „Kočišu, pitam ce pekne, daj mi z tich muzikoch jednu.“ „Ne, ja ci ňedam.“ Tak un už jej „ti“ povedzel. Ta ona z teho vidzela, že un sprosti kočiš ňit, že un muší z kraľovského rodu bic, ked to ſebe dozvoľil. Tak ona ſe ho pitala: „Zkadzi ti?“ Ta un jej hvarec: „Toten valal mena ňima, zkadzi ja.“ A pital ſe jej: „Tak chceš ti mňe za muža?“ Ona ňepovedzela na to ňič, lem stala tak jak drevo, co ňezna hvarec. Tak un ſe jej pita: „Či pujdzeš ze mnú?“ Ona ňič. Tak un jej potim rozpovedzel, že preco un prišol do ňich za kočiša služic: „Zato ja prišol do vas za kočiša služic, že ja do tebe zaľubení bul i som. Ja princ, ňe kočiš.“ Ta ona v ten čas hvarela, že pujdze za ňeho. Ta un jej hvarec: „Dobre, ta mi ſe pobereme.“ Un jej potim povedzel, žebi ona vecej do domu ku rodzičom ňeila, že veſele tam budze, co aňi jeho rodziče, aňi jej rodziče o tim znac ňebudu. Tak oňi išli. Išli, prišli do jedného dvora i ſe pitali, žebi mohli služic za pastiroch. Un vžal každi dzeň tristo ovce na poľo, i ona hodzila z ňim pajse. Že un ſe tak trapie mušel, ňiž ju za ženu dostał, ta zato un za juhasa pošol a ona ovce mušela navracac, co un jich rozhaňal. Ale ona taku robotu ňemohla dluho končiť, ta un jej hvarec: „Oj, co ja

zrobel, že ja tebe za ženu vžal!“ Zaš išli, išli, prišli ku jednemu harčarovu i kupili barz veļo harkoch. I un jej tote harki poskladal v jednim valafe i hvarel: „Teraz predavaj toto harki, ja idzem do mesta.“ A un išol, i poslal jeden vuz, žebi jej na grati višol a šicku potrepal. I tak se stalo. Jak muž pridze večar ku ňej, ta se jej pita: „Ta dze ci peňeži za tote grati, co ſi popredala?“ Ta ona hvarela: „Nimam, prišol vuz a grati potrepal.“ Tak jej muž hvari: „Bodaj ce Buh skaral, ta co ja s tebu počnem? Podzme daľej!“ Išli do jedneho pana šviňe pajsc. Oňi tote šviňe paſli, ale ona ſebe ſemohla z ňima radi dac, bo un īem īežel a ona muſela za šviňami litac. Tak ona hvari: „Oj, skaral me tu Panbuh, ſehodna ja to vitrimac.“ Ta un jej hvari: „Podz ešče daľej.“ Ona išla z ňim barz dluho a ſemohli ſigdze službu najsc. Išli, išli barz dluho i išli prez jeden īes. Tam kralove, jeho tatuš i jej tatuš, na polovance buſi. Doraz poznaли svojo dzeci a buſi barz naradovane, že ſe jim naſli. Prebačeli jim, že prez dozvoleňa od rodzičoch odeſli, a zrobili veſele...

Z Plavnice.*)

155. §. Buli dvojo hudobne ludzi a mali jednu ceru. Un z leſa majitek ſebe zrobil. To urobilo korec dukatoch. Te dvojo ludzi oferovali tote dukati na svoju ceru, jej na vjano. V tej dze-dziňe buli trojmi parobci. Tak chodzili ku ňej na fraj. Časi už dochodzili do vidaňa. Tote trojmi ku ňej chodzili a jeden o druhem ſeznal. V jeden v'ečar ona povedzela jednemu, druhemu i trećemu toto. Peršemu povedzela, žebi prišol o ſtej hodziňe, druhemu povedzela, žebi prišol o osmej hodziňe, trećemu, žebi prišol o dze-ſtej hodziňe. Tak ten perši prišol z rodzičami o tej hodziňe, jak mu povedzela. Zabavili ſe i odhodzili z domu. I ona mu povedzela, že pujdze za ňeho, ale ked zrobil jeden kunšt. Un ſe jej pita: „Jaki?“ Ona mu odpovedzela: „Idz do koſeľa, tam jest trunna v babincu, vež totu trunnu, viňeš prosto dzver, otvur veko a Ichni do ňij a īež tam dva hodzini.“ Un ſe posbiral na jej ſlova. Urobił to. O osmej prišol druhi na spitovini, zabavili ſe i odhodza domu. Ona mu povedzela, že pujdze za ňeho, ale ked zrobil jeden kunšt. Un ſe jej pita: „Jaki?“ Ona mu odpovedzela: „Muj ocec ma tu

*) Rozprával Šandor Solecki, 60-ročný, rodom z Plavnice. Zápis v Plavnici v hostinci Leop. Führera 26. aug. r. 1904.

stari r'ezak, dam ci oselku a idz ku koſceľu, tam jest trunna prosto dzvir, vindz na tu trunnu a toten r'ezak oſtri za dve hodzini.“ Un ſebe tak pomiſteł: „Budzem mac v ruki režilo, ta ſe ſebudzem nik'eho bac.“ Un to urobił i poſoł, na tu trunnu stanuł, i ten r'ezak (= koſák) oſtri. A ten perſi, co v truňne ležel, hrozní strach mał. O dzeſatej prišoł treci na ſpitovini. Jak ſe zabavili i odhadzaju domu, tak ona mu povedzeła, že pujdze za ſeho, ale ked zrobi jeden kunſt. Un ſe jej pita: „Jaki?“ Ona mu odpove-zeła: „Muj ocec kediſka mał koń, ta ſu tu ſtaré puta od nich, ja ce do nich ſputam a ti idz ſputani a prejdzeš tri razi koło koſceľa, ked to zrobiš, tak vtedi pujdze za tebe.“ Blizko koſceľa buł jeho dum, tak un ſe miſteł: „Ta co mi budze? Som bližko domu.“ Jak ho ſputala, tak un poſoł. I idze koło koſceľa. Tote puta, to buli žeſezne. Jak nadhodził ku tej truňne, ta puta hroźne čerčeli. Ten, co na truňne ſtał, hroźne ſe zleknuł, ucekał do ucečki. A ten druhi, co v truňne ležel, hroźne ſe tiž zleknuł... Jak ten ſ trunni ſkočił, trunna ſe prevraciła, lapił i toten z trunni i ucekał! Tak tote dvojmi ucekli. A ten, co buł ſputani, lapił tiž do ucečki. Ņe-daleko mał dum, tak do domu prišoł s velikim strachom. Tak i tote dvojmi tiž s velikim strachom prišli do domu. Hned vtedi tote trojmi pochoreli od strachu po tri meſace.

V tej chorosci parobci doznali ſe, že to dz'evče ſepujdze za takeho človeka, co po žemi chodzi, že ona pujdze ſem za svateho...

Po troch meſacoch oni ſe vizdravili. Najperſe prišoł do karčmi toten, co v truňne ležel. I ſednuł ſebe na lavku. O pul hodzini prišoł ten, co na truňne ſtał. Ten, co perſe prišoł, ſmutne na ſvojeho kamarata pokukał. Hned ten druhi prišoł ku ſemu, podał mu ruku: „Muj lubi kamarat, ja ſom buł chori za tri meſace a ti ſeprišoł mňe opatrec?“ „Muj lubi kamarat, ja ſom tiž ležel tri meſace.“ Na tote ſlova, co ſe te dvojmi dochvarali, prichodzi toten, co bul ſputani. I ſmutne na tich dvoch popatrał. Ale hned prišoł ku nim: „Dzekujem vam, kamaraca, že ſe tak'e buli... Ja ſom bul tri meſace chori a ſe me ſeprišli opatric!“ Hnedka te trojmi popatraju ſebe do uč. Štuchnuł jeden do druheho: „Podzme do malej chižki!“ I zavolali kačmara: „Hned nam priňesu kvartu paſenki!“ Hned kačmar jím doňeoſoł. Tak ſebe popijaju. Najperſe ten, co v truňne ležel, počał diſkurowac, že buł na ſpitovini pri totej osobe a ona mu povedeła, že pujdze za ſeho, ked zrobi jeden kunſt... „Ja ſe ji pitam, jaki? Ona mi po-vedeła, že jest v koſcele v babincu trunna, žebi ſom ju viňis prosto

dzver a lehnuł do ňij za dva hodzini. Ja som to urobił. Lehnuł som do ňij.“ Hňedka ten, co ostrił r'ezak, hutori tak: „Bratu, to ti ležel v truňne? Ta ja nad tebu stał i r'ezak som ostrił!“ Ten treći hutori: „Kamaraca, to vi sce dvojmi ucekali? Ta ja som tiž buł o dzeštej hodziňe pri temu dzivčecu, ta ona mňe povedzela, že pujdze za mňe, ked i ja zrobim jeden kunšt. Ja še ji pitam, jaki? Ona mňe povedzela: „Muj ocec ma tu stare puta z koňoch, tak ja ce sputam a idz v tich putoch koło koscela tri razi.“ Ja som to zrobil. Idzem koło koscela perši raz, obačil som trunnu, na truňne jeden stał, jak idzem v totich putoch, tak hroźne te puta čirčeli, že ten s trunni skočil, trunna še prevracila, viskočil z trunni i druhi, i ľapili do ucečki. A ja som buł sputani, nemohoł som v strachu ucekac, Iedvo s veľiku bidu som domu prišoł zostrašeni. Tak mi trojmi za tri mešace — z teho chore buli.“

Potim še tote trojmi parobci radzili, co robic maju, žebi še totej dzivki vimscic. Jak še už uradzili, jeden povedzel: „Ta mi še uradzili. Tak ked ona nam taki špas zrobila, zrobme aj mi jej. Ona sce še vidac za svateho. Tak mi še poubirame za svatich. Mi pridzeme tam do ňich, oňi nas budu hoscic s čarnim chlebom, s pašenku i zes slaňinu, ale mi, jak svate ľudze, povime, že to nemožeme uživac. Kupime sebe v mesce tri charingi. Jednu flašu vina i pšeňičneho chleba. Ked pridzeme tam, flašu vina uvadzime na špargu, spuscime ju do studni; tote tri charingi puscime do jarečku a hľeb zložime do stodoļi ku vratom a vejdzeme potim do chiž.“ Stało še tak, jak še uradzili. Obliekli še za svatich a prišli do chiž, dze bivalo dzjevče. Povedzeli: „Ponajbuch!“ (= Pomáhaj Pánboh!). Ocec i matka še barz cesili. Hňedka šumne jich privitali. Dzevče zradovalo še tiž i odpovedzeło: „Vidzice, matko, i vi ocec, chceli sce mňe vidac za teho, i za teho, a ja vam povedzela, že po mňe pridu svate z ňeba. Tu su.“ Hňed sebe tote trojmi pošedali. I počali diškurovac. Hňed ocec bere flašu a chce isc do karčmi po napoj, ale še tote trojmi ozvyu: „Muj ľubečički staruški, vi dobre znace, že mi v ňebe pašenku ňepijeme!“ Matka zložila chleba čarneho na stuł i falat slaňini. Tote trojmi odpovedaju, že oňi to ňejedza. „Ked nas chcece uhoscic,“ povedzeli, „idzce vi, starušku, ku vašej studni, tam poklopkajce a najdzece tam flašu vina.“ Stari tak urobił. Pridze ku studni, poklopka, najdze tam špargu, caha do huri, vičahne flašu vina. Priľoži ku ustom, poľknut, hutori matki: „Čuješ, matko, pater, košťuj, v našej studni vino.“ Matka pookoštovala

i rekne tak ku mužovi: „Muj Iubi mužu, preci našo dzivče sebe zaslužilo.“ Pridu rodziče nazad do chiž, tak jich hosca nukaju s tim priňesením vinom. Povedzel z totich troch jeden: „Mace r'ečicu?“ „Mam.“ „Idzce do vašeho jarku, tam ułapice tri ribi.“ Hnedka matka pošla. Założila r'ečicu i ułapila tote tri charingi, chtore oňi tam zloželi. Priňeše jich domu: „Kukaj, ocec, v našim jarku ňigda ribi ſebuli a teraz su tu.“ Hnedka z tich troch jeden sporadził tote tri charingi. Jeden z tich troch hutori: „Idzce ku stodoľe, tam najdece jeden pšeňični chlib. Pošol stari i našol tam jeden chlib, co buł od tich troch parobkoch, jak i vino, tak i ribi, pririchtovani. Tak ſe hospili ſicke na tim chlebe, na tich riboch i na tim viňe. Dohadza dvanasta hodzina. Jeden ſe ozve z parobkoch: „Vi, ocec i matko, co ſce oferovali Marčuši, to dajee, bo to budze do ſeba potrebno!“ V tim ſe zabrał ocec i s matku, poſli do komori, aji to dzivče. Meraju tote dukati do korca. Hvari stari tak do matki: „Matko, mi ſebe zohabim hoľom dva halbi na stare dňi.“ V tim ſe ozve dzivče: „Ocec i matko! Znace vi o tim, že oňi ſu svate? Ta oňi znaju o všickim!“ V tim z troch višoł jeden do prikleta i počuł o tim ſlove, že ſe stari dva halbi zohabil. Hnedka pridze ku tim dvom i hutori jim o tim. Jeden povi: „Neboj ſe, da on jich tu.“ Pridze stari i s matku do chiž s tima dukatami i zloži jich na žim prosto ſich. V tim bere jeden do ruki ten mišek: skrucił s hlavu, v tim bere druhí, skrucił s hlavu, bere treći toten mišek, hutori: „Dva halbi dukatoch chibja.“ Dzjevče ſe ozve: „Nehvariila vam ſom, matko, že oňi o tim znaju.“ V tim poſol ocec i s matku do komori, dze mali ostatní grajear tak jim dali ſicko. Potim prichodzi čas: „Marčuš, odber ſe od otca, od matki, bo už pujdzeme.“ V tim ſe odebrala. Tak idu do Iesa do jedneho verchu. Jak pridu do Iesa ku jednemu ſtronomu, hutorja tote trojmi tak: „Marčuš, vivleč ſe z tich šatoch, bo tote ſati to ſu hrišne.“ Tak ona to urobila. Hnedka pri tem ſtrome buła kupa muraňča, vzali a rozhrebli tu kupu a Marčušu do ſej zloželi i ku ſtronomu privadzili. Oňi zabrali tote dukati, prišli domu. Mali za co mulatovac. Dał Buh dzeň. Muj stari vžal koš a b'reži do Iesa na chubi. Prichodzi ku Iesu, a dzjevče, chtore buło privadzene v totij muraňčej kup'e, hrožne plakalo, bo ju muraňki hrožne kusali. A całkom buła hoła a do ſtroma privadzena. Hrožne plakala. Jej ocec ňigda take ešči ſebačil. Zleknuł ſe, učeka domu. Pridze domu, hutori žeňe: „Čuješ, ešči ſom ſe ňigda tak ňezleknuł. Co ſka

stoji v lese pri jednim strome a hrožne narika.“ Hnedka matki prišlo do mišli. Schvacila še, b'eži ona do lesu. Pridze ku temu stromu, dzivče kriči: „Matko, matko, podzce me odvadzic.“ Matka prišla ku ňej, odvadziťa ju, vžala čatinu, oharnuje muraňki z ňej. Jak oharla, nemaľa ju do čeho obľesc. Matka nemaľa ľem jednu kigľu na sebe i košuľu. V tim zdjala kigľu ze sebe, vložila na svoju ceru, i idu obidva domu. Ocec kuka na oblak, poznava svoju ceru, b'eži do kuta a bere paľicu do ruk. Jak idu te dva do chiž, ocec stari perše dzivku vypisaľ a potom matku za toten korec dukatoch. Zrobila ona parobkom kunšt, a oňi jej zrobili lepší kunšt.

Z Kapušian.*)

156. §. Buľ jeden chudobni človek i zo ženu. Volať še Pavel. Zlehla mu žena, nemaľ mu chto vislužic do kerstu. Povedzel žeňe: „Vežnem dzecko, a pujdzem sam do kerstu. Ale na draže ho trafila jedna stara baba, a to buľa ježibaba: „Ja vam pujdzem šicko vislužic, i dobre vam zaplacim, ked mi svojo dzivče o dvanac roki dace za svoju, a na toto mesco ho privedzece, zkadzi ja ho berem od vas teraz. Tu je kraček, ta pri tim kračku, budzece pametac.“ I nesla dzecko do kerstu. Jak prešli dvanac roki, privid Pavel dzivče na toto mesco zaš. Ježibaba vžala dzivče Maričku a dala jeho otcovi džveredľo: „Ked še vam budze za Maričku enue, ta ľem popaterce do teho džveredľa, ta uvidzice ju vše.“ A daľa mu telo peňeži, co jich nemuň prechasnovac. Nakupiľ sebe šicko, co mu chibili. Ludze še čuduju, zkadzi Pavel taki bohač ostał, že telo peňeži ma a kupuje fajne veci. Tote peňeži trimaľ pod jednu hrušku a vše z ňich brať, keď mu trebaľo. Tak otcovi-maceri buľo tu dobre, ale Maričce buľo Žle. Tet krak ježibaba vichvacila a doraz z Maričku pošli do zakletej žemi. Jak tam prišli, ta povedzała Maričce ježibaba: „Vidziš, Maričko, jaké tu krasne veci: zahradí, domi, šicko maš, co ci treba a nič ňebudzeš robic, ľem to, co ci teraz povem: Dvanac chiže budzeš zametac, a do trinactej ci ňeslebodno zakuknuc.“ Jak Marička zametaľa das pejč-šesc dňi, prišlo jej do mišli: „Ej, co bi to buľo, žebi ja ňezakukla i do trinactej?“ Vžala kľuč, otvorila do trinactej chiži. Obačila tam ježibabu na pokuce, co še

*) Rozprával Štefan Beňa, rodom z Kapušian. Zápis v Kapušanoch v krčme Calerovej 9. júla r. 1904.

furt kivala. Marička ſe zlekla, doraz zamknula dzvere a ucekla do svojej chiži. Pridze babička rano: „Maričko! Co ſi taka smutna, co ſi taka bleda jak bila chustka? Co ſi robiła v trinactej chiži?“ „Ja, babičko, tam ňebula.“ „Maričko, prznaj ſe, bo ce doraz dam viškom zesc.“ „Babičko, ja tam ňebula.“ Vzála ju do zahradi a jej povedzela: „Ked ſe ňepriзнаš, duškem ce rucim medži tote hadi a džvire a ce roztarhaju.“ „Ja ealkem, babičko ňebula, už po treći raz hutorim.“ „Maričko, virueim ce na tamten ſvet, ale budzeš naveki ňema.“ „Ja ňedbam.“ Vzála, viruciła ju. Tuſala ſe po ſeſe. Išli z kraľovského domu polovac, ta bi ju ſam princ buł zabił mesto džvira, že neznala hutoric, ale ona ňema napisala na kartičku temu princovi, žebi jej život daroval. Ona barz ſumna buła, ta ju vzał mladi kraľ do kraľovského domu zo ſebu. I vera nateľo višlo, že ju mladi kraľ za ženu vzał. Jak žili jeden rok, traſila kraľa vojna. Pošol do vojni. Ona została v čeži. Jak mała zlehnuć, daſi jej taku viſluhu, jak kraľovskej nevesce. Jak zlehla, tote babi, co pri ňej buļi, posnuļi, prišla ježibaba ku ňej a ſe jej zaſ pitala: „Maričko, co ſi vidzela v totej trinactej chiži?“ „Babičko, ňič.“ „Ked ňepoviš, ta ci teho chlapca zožrem.“ Nechcela povedzec, vzała chlapca ježibaba. (Marička vtedi znala hutoric, ked z ňu ježibaba hutorila.) Na rano stanuli v kraľovskim dome, chlapca ňit. Ona piše na kartku, že ho ježibaba ukradla. Tu piſu mlademu kraľovi do vojni, že vzał za ženu bosorku ňemu, ta že mu zožarla chlapca. Barz na ňu zle išlo. Kraľ prišol nazad, ťem ſe čudovał na to. Ocec, mac kazaļi ju spaſic, ale un ſebe pomieſteł, že eſče ju poprobuje pri druhim zlehnuću. Požił z ňu zaſ rok, oſtała zaſ v čeži. Kraľ pošol zaſ do vojni. Jak buło pri perſim chlapcu, tak aj pri druhim. Jak zlehla, vartoſki posnuļi, prišla ježibaba, zaſ povedzela: „Maričko, co ſi vidzela v trinactej chiži, povedz, bo ci teho druhého chlapca ukradnem a zožrem!“ „Babičko, ja ňič ňevidzela.“ Vzála ježibaba i druhého chlapca i ucekla. Vartoſki spaſi. Rano staňu, povedzeļi starcej kraľovne i kraľovi, že zaſ mlada kraľovna mała chlapca, ale ho zaſ zožarla. Piſu mlademu kraľovi do vojni, že mu žena zaſ chlapca zožarla a pitali ho, žebi ju dał spaſic, žebi ňežił z ňiu, s taku bosorku. Mladi kraľ prišol zaſ domu a povedzel otcovi-matki: „Eſče do trećeho razu dam jej pokuj. Pri trećim, ked tak zrobi, ta ju už dam spaſic. Požił z ňu rok zaſ, została v čeži. Dał Panbuhi jej zaſ chlapca. Mladi kraľ už buł doma, už ňebuł na vojne. Chceť ſe preſvedčić ſam, co to budze,

Vartoški buli pri ňej i mladi kral. Prišla ježibaba, puščila na úich take spaňe, co ňeznali o svece. Ježibaba Maričce poveda: „Co si vidzeľa v trinactej chiži, povedz, bo ci i teho treceho chlapca ukradlím a zožrem!“ „Babičko, ja ňevidzeľa ňič.“ Ježibaba vžala chlapca, ucekla. Rano stanuši, mladi kral i vartoški vidzeli, že chlapca zaš nít. Kričeli na ňu: „Zaš si ho zožarla, treceho?“ Mladi kral poveda: „Nechcem už daľej s taku bosorku žic.“ Vislovił sud na ňu: „Berce ju a spaľce ju za mestom.“ Jak ju vžali za mesto palie, prišli i mladi kral i stari kral na totu šmert patrec. Jak už ju malí do ohňa rucie, leci na koču jedna paňa a kriči: „Pokuj! Ňetreba ju spať!“ Tota ježibaba v tim koču buła, i tote troni chlapci, co od Marički ukradla, bo ona jich nezožarla: Maričku ľem strašila. Vistavila jich z koča von a daľa jich otcovi, mlademu kralovi: „Tu maš, kraľu, svojo dzeci a dzekujem tvojej žene Marički, že me višlebodziла zo zakletej žemi!“ Tak ju pobožkała, Maričku, a Marička už vecej ňebula ňema. Už hutorila. Veľkú radosc malí stari kral i stara kralovna, mladi kral ešte vekšu. I chlapci tu, i žena hutori, i ježibaba višlebodzena. Buła barz veľka radosc. Pošidaļi nazad do kočoch a vežli ſe doburku ſicke, caľa famelia i s višlebodzenu ježibabu. A tak tam žili až do ſmerti.

Zo Slov. Raslavíc.*)

157. §. Bul jeden bohati kral, a mal ľem jednu princeznu. Nechcel ju dac za chudobnejšeho od sebe. Ta ſe mu prespala s jedním vojakem. Ta ju chcel dac zabíci, ale ho upitali, a dal ju inakší pokutovac. Dal ju na ſif na moro a dal jej viživnosť na ſidzem roki. Tak jak ſedmi rok došol, ta ſe ſif zastavil pri jedním brehu. A vtedy ona spala, ľem jej chlapec višol na verch ſifu. Na brehu bul jeden elefant a chlapec ſe z ňim dohvaral. Chlapec zešol potom dolu ku matce a povedzel: „Na brehu su ľudze.“ Tak višla matka na verch ſifu i z ňim. Ta un ukazal teho elefanta: „Ta, mamo, patri, to tam človek!“ Ona hutori: „To džvir.“ „Ja už pri ňemu bul; on miňe ňezrobi ňič. I teraz ku ňemu idzem.“ I ſe vžal, pošol. Ten elefant mu hutori: „Jest tu dobra vec pre tebe, ale ked ſi ešte mladi.“ A un ſe pital: „Jaka to vec, ukaž to mi!“

*) Rozprával Gustáv Huňadi, 44-ročný, rodom zo Slov. Raslavíc Zápis v Slov. Raslaviciach v hostinci Izáka Athusa 3. júla r. 1904.

Elefant še pital: „A znaš čitac?“ Un povedzel, že hej. Potim ho elefant odvid ku jednemu kameňu. Tam bulo napisano: „Tam jest jedna čapka. Chto totu čapku budze mac, budze mac šidzem razi teľo moci, jak ma.“ Tak chlapec proboval virucovac kameň ze žemi ku totej čapke, ale ňemuh ju dostac. Tak mu elefant kameň odrueľ. Totu čapku chlapec sebe vžal. I tak prišol ku maceri. I jej hutoril: „Vidziš, jaku mi ten človek čapku dal: Šidzem raz teľo je v ňej moci, jak ja mam. Ked chceš, ta tvoja vola, možeme s ňím ďalej pujsc.“ Ona hutori: „A dzeže mi pujdzeme s tim džvirem.“ A chlapec hutori: „To ne džvir, ale človek, ked ſe ze mnú dohvara. Ked ňeveriš, že to človek, podz i ti ku ňemu.“ Jak prišli ku ňemu, elefant i ku ňej hutori: „Idz ztadzi ďalej, bo tu ňemace co jisc.“ Tak ſe vžali, a elefant jich vid napridz. Tak ze ſifu odešli a išli do veľkých lesoch za elefantom. Prišli do jedného husteho lesa, a tam jich emota zašla. Patreli, či ňeuvídzda dagdze ſvicio ſe. Švicio ſe, ale ďaleko. Išli ku temu švetlu. Vešli dnuka, tam už malí na stole večeru pre tri personi. I malí tam na spaňe posceľe. Polihali tam. Rano staňu, ta višol chlapec Janko navon pred dzvere. Čital, keľo jest tam oblaki. Načital dvanač. Potim išol hľedac chižki. Tak našol ľem jedenac a dvanačtu ňemuh najsc. Ale ju potim našol. Otvoril. I tam na jednim hvozdu višela jedna šabla. I na stole bula knižka, i čital tam, že tota šabla ma ſidzem raz teľo moci, jak chto ju vežne. Tak un ju vžal i ſebe pripasal. Jak z chižki išol, tak tam jeden ptak v komiňe za nohi višel. Jak ho obačil, ta mu ptak kazal, žebi ho ztamatadz odecal. I un ho odecal. Jak ho odecal, tak ptak povedal: „Čekaj, dam ja tebe doraz, ľem vežňem svoju šablu!“ Ale šablu ptak už ňenašol, bo ju Janko mal. Tak pošol ptak — na elefanta. Janko višol navonka, ptaka zos šablu odbil. „Vidziš, tu mi už ňehodni bie, bo už ten ptak nam ňeda pokuj. A dobre nam tu bulo. Mali me tu co jisc, teraz mušíme iſc ďalej. Tak ſe vžali, išli zaś. I zaś prišli do druhich lesoch. Tak zaś tam na ďich noc prišla. Zaś vidzeļi na jedním mescu ſe ſvicio. Tak išli tam prosto. Tam našli večeru už hotovu. I najedli ſe, i polihali. I rano postavalí. Janko išol zaś po chižkoch opatrac. V jednej chižki našol, co dva ſvički horeli. I medzi ňima jeden zlati remeň, i pri temu knižka. Tak v ňej stalo, že „chtó ten remeň na ſebe opaše, ſidzem raz vecej moci budze mac.“ I un ten remeň na šablu ſebe pripasal. I ztamatadz išol. I vidzel tam jedného chlopa višec. I ten chlop mu

hutori: „Vež, odetni me ztadzi.“ Un mu tak hutori: „Už mi jedneho ocal, ta tebe ňeodetňem.“ Ten obešeni mu hutori: „Lem me odetni!“ Tak un ho odecal. Tak un hutori: „Dam ja ci, lem sebe remeň pripašem.“ Ale remeň ňenašol, bo už ho Janko mal. Obešeni pošol eľefanta mordovac. Janko višol navonka i chlopa z eľefanta odbil. Eľefant hutori: „Ta ja už ňehodzen tu bic, bo bi me ten chlop domordoval.“ Tak mu Janko hvari: „Podzme daľej!“ Tak še vzáli ztamadz, pošli. I prišli zaš do jednich veľikich lesoch. I tam jich noc zascihla. I vidzeli na jednim mesce zaš svetlo. Tak ku ňemu cahaši. I prišli tam ku braňe, ta stali tam dva zbujniči na varce. Zbujniči hutorili: „Dze vi tu idzece, chrobački?“ Janko odkrucil hlavi jednemu i druhemu i rucil jich do krak. Same še vzáli i pošli do chižki. Tam zbujniči vtedi ňebuši. Rozšvicioval Janko v chiži šicko svetlo. Tak jak zbujniči zobačili, že v jich chiži mocne svetlo, leceli popatrec, co to? Šicke po jednemu išli tam. Janko lem jich bral a po jednemu jim hlavi odkrucoval. Harnad naostatku išol, ta bal še i ucik! Do rana tam prenocovali. Prepatral tam Janko šicko i hutoril eľefantovi: „Podzme ztadzi indzej, do mesta.“ Eľefant hutori: „Podzme, ked še ci tu ňepači.“ Tak še vzáli; pošli ztamadz. I zaš prišli do druhich lesoch. Zaš tam buļi zbujniči. Zaš zobačili svetlo. Janko už znal, že tam zaš budu zbujniči, i takoj tam buļi štirmi na varce. Preto štirmi, bo jich tu bulo vekša banda. Janko jim šickim štirom hlavi poodkrucoval a do krak jich posmaral. A tak išol tam, dze še ſvicilo. Popaſil tam šicko svetlo. Zbujniči to obačili, že tam chtoška jest, bo mocno svetlo hori... Tak beželi skorej do domu, i vidzeli tam jedneho chlapca. Prosto do dzvir uderili. Janko i tim šickim hlavi zo šabļu poodcinal. Lem ten jeden, co ucik od tamtich zbujničok, zaš še skril. Oňi tam do rana prenocovali. Na rano zaš ztamadz išli daľej. I zaš prišli do druhich lesoch, co tam buļi tiž zbujniči. Ten perši zbujničik, co ucik, prišol ku tim. Ale jim ňič ňepovedal, co še s jeho kamaratmi stalo. Janko prišol tam, tak zaš tam pri braňe varta stala, ze šesc chlopoch. Janko ku tej varce prišol a ňič še ňepital, lem jim hlavi poodcinal a daľko jich do krak poodrugoval, žebi tamte zbujniči trupi z umartich ňevidzeli. A tak išol tam do chižki, pozapaľoval šicko svetlo. Tak bula veľka jasnosť. Zbujniči to obačili, tak še ponahlačili,... že v chiži coška ňedobre! Leceil mocno i prišli Šicke do dvora, i ňevidzeli lem Janka v chiži. Tak ku ňemu každi išol. I un každemu hlavu odcal. Lem ten jeden

z peršej bandi zaš ucik. Tak tam prenocovali, i mali tam frištik. Poopatral tam Janko šicko, i našol tam v jednej chižee jedneho zbujnička, co kočísal jednu žeňsku. I pital ſe ho, co un tam robi? Zbujniček odpovedzel: „Ja ſeznam, co ſe ſtalo, ja tu kočíšem harnadovu ženu a už me aňi ſevečerali, aňi ſefrištikovali, aňi ku nam ſichto ſejdze tu.“ Ta Janko tak hutoril: „Už harnad vecej tu ſepřidze, bo už ſežije, a vi podzce ze mnú obidvojo do kuchňi.“ Tam ſe Janko pital zbujnička, dze oňi tam co maju? Tak mu zbujniček poukazoval ſicke veci, lem totu pivnícu, dze ľudzi rucali, mu ſeheccl ukazac. Ale mu mušel. Jak mu ukazal, tak zbujničekovi hlavu odkrucil a, dze tote ľudze pobite buļi, tiž ho tam rucel. A vracil ſe nazad. A pital ſe harnadovej ženi, zkadzi je? Tak ona hvarela, že je jedneho kraľa dzivka. Tak un jej povedzel, že ked chce, tak ju viprovdzi na drahу. Tak ona hvarela, žebi i un išol z ňu. Un jej povedzel, že ešči ſema kedi. Tak ju provadzil až na drahу vozovu. Ona jemu dala svoj perſceň i svoju ſnuptigľu (+ chuſtečku do nosa) i zrobila mu ſlub, že ſe ſigda ſevida, — ked za ſeho ſe. I s tim ſe vžal Janko a vracil ſe nazad do lesa. A ona pošla do domu. V leſe našol i matku i elefantu. I tam kuſčičko pobuli. Un chodzil na poluvku, a matka zostavala doma. V tim co ſe ſtalo? Jeho matka, Jankova, ſe zaľubila do teho ſezabiteho zbujnička a toten chcel od Janka odebrac — moc. Jak Janko raz odešol, tak ſezabiti zbujniček ku matki prišol, a povedzel: „Pitaj ſe ſina, dze un svoju moc ma?“ „Ta ja ſe ho opitam.“ I jak večar prišol do domu, ta ſe ho pitala: „Dze maš, ſinu, taku veľku moc?“ Un jej tak povedzel: „Tebe, matko, po tim ſič, to ſenujiš znac.“ I tak polihali. Rano zaš stanul i pošol zaš po lesoch, bo mal veľku paſſiu z elefantom chodzic. Ten ſezabiti zbujniček zaš ſe ku Jankovej maceri priblukal. Zaš ſe jej pital: „Či ſi ſe ho pitala, dze ma taku moc?“ Tak ona mu povedzela, že ſehecce jej povedzec. Tak zbujniček: „Lem ſe ho zaš pitaj, co bi me znali, dze ma svoju moc?“ Tak ona ſe Janka na večar zaš pitala, žebi jej povedzel, dze ma totu moc? Un jej zaš: „Tebe, matko, po tim ſič.“ Ona mu tak odpovedzela: „Ta jaki ti ſin, ked mi ſe ſepriznaš?“ Tak un jej povedzel: „Mam moc v čapce, v ſabli i v remeňu,“ i s tim polihali. Rano stanuli, zaš Janko i z elefantom pošli do lesa a zbujniček ku maceri prišol i zaš ſe jej pital, či ſe od ſina doznala, dze ma totu moc? Ona mu hutori: „V čapce, v ſabli i v remeňu.“ „Tak dobre, ta ho pitaj nautre večar zmie ſe, a ja čapku, ſablu

i remeň vežnem, pokaľ ti ho zmiješ; ta potim budze jeho moc u mňe a ſe ho ſebudzem bac.“ Jak Janko prišol, mac ho volala, žebi ſe jej dal poumivac, bo že po Ieſe je prach. Ale un ſechcel. Mac ho priſili, i tak ho mila... A zbujník v te časi založil čapku na hlavu, remeň i ſablu pripasal a tak z ňu o diľe čerknul: „Už ſí, Janku, muj, už ſe ce ſebojim.“ Janko odpovedzel matki: „Už ſí me, matko, žedla... Tak teraz, co chcece, ta mi zrobce!“ Zbujník mu ſechcel ſmerc zrobic, ale matka zbujníkovi rozkazala mu oči vidlubac. I zbujník tak zrobil. Mu oči vidlubal a ho do leſa zavid. I tam ho zochabil. I sam ſe nazad vracil ku Jankovej maceri. Tak ſe ho pitala: „Či ſí ho daľoko odvid?“ „Nebuj ſe, už ſepridze ſigda, tam ho dajaka džvir ſí.“ Tak oňi zostaſi dvojo tam vjedno žic. Ku Jankovi prišol jeho elefant, i mu hutori: „Vidziš, vidziš, povedal ja ci, že ſí eščik ſlabi, ked mi ci totu čapku daval, teraz co budzeme robić? A mohlo nam dobre bic! Teraz ſídaj na mňe, tak ce odnešem ku čiſarskej draže, tam, zkadzi chodza ľudze, ta nám dachto daco da...“ I tak ho priňis až ku draže. Išol jeden pan na koču, tak stavil koč i pital Janka, žebi mu predal teho elefanta. Janko tak povedal: „Ja ho predac ſemožem, bo ja ſemam očoch, tak un mňe muſi vodzic.“ Pan mu tak povedal: „Ja ce odvežem do kraľa, tam kraľovská dzivka dala vimurovac špital a do teho špitala každeho žebraka (+ džada) bere. Tak ce tam odvežem, ta ci budze dobre.“ Ale un ſechcel elefanta predac. Tak pan odesol na koču a elefant mu hutori: „Čom ſí me ſepredal? I tebe bi buло dobre i mňe.“ Tak Janko povedal: „Ked pujdze pan nazad, ta ce mu dam, ale zadarmo, bo mňe do špitala peňeži ſetreba.“ I tet pan ſe vracil nazad i zaš pital elefanta. I už mu ho dal. Janka pan vžal na koč a zaviz do špitala a povedzel ve dvore, že jedneho cemneho priviz do špitala. Sam ſe vžal i pošol do domu i z elefantem. Janka zochabil v špitalu. Tam ho prišla opatrec — tota ista princeza, co ju višlebodzil od zbujníkoch. Ona ho spoznala. Doraz pošla na masc a mu z ňu dolini v očoch zamascili, žebi prepatrel, ale ſeprepatriel. Raz ona ſe tam skrila, co un budze robić? Un viňal totu chustečku, co mu dala na draže i s persceňem. Persciň ſe mu vitracel, spad na diľe... ona ho dzvihla i spoznala. Pošla ku otcovi a povedzela: „Toten v špitalu prez očoch je, co me višlebodzil!“ I tak pošli kraľ i s kraľovnu i s princezu opatic ho. I lapiļi ſe ho pitac, co ſe jemu stalo, že taki mocni bul a oči mu vidlubali? Ta rozpovedzel ſicko, že mu matka pričina,

a že jej frajir, chtori še z ňu splichcil, jemu moc odebral. Tak oňi jemu doraz dali okulare zrobic, žebi ſebulo poznac, že je cemni, i ho vžali na ſlub do koſcela, i princeza prišahala z ňim. I tak vjedno žili za rok, za dva, može i do pejc, i jich Panbuch požehnal s dzecmi. Jeden raz v řetušní čas žena ho volala na ſpacir do kerti, a un jej tak hutori: „Už ſi ze mninu zunovala, tak me dagdze odvedzeš zabic, bo ja bi už sam bul zunul, kebi mi treballo s cemnu žic. Ja ci verim, že ſe ci donulo.“ Ona ſe mu spravja, že to ſeurobi aňi za ſvet, hoc bi ſe ešči barzej trapila, bo že ho rada ma. I tak ſe vžali, i tak išli do zahradi, i prišli ku jednej studni. Tam bula barz dobra voda... I ona tam vidzela jedncho zajaca jak kolo tej studni behal a ſ hlavu do ſtromoch vše bil, i do jedneho tak uderil, až ſe do tej studziňki ſkotulal... I jak z tej vodi višol, ſem ſe ſtris a už hore kertu ucekal... Tak ona ſebe mišela: „Ten zajac muſel ſevidzec, a jak z vodi višol, už vidzel dze ucekac.“ I ona svojeho muža tam volala, žebi ku tej studni išol. Un jej tak hutori: „Ta už me dagdze do debri driliš?“ Ona: „Nebuj ſe, ſem podz ku tej ſtudzince, bo ſe mňe tak vidzi, že tu bul zajac, co ſevidzec, bo od ſtroma do ſtroma bil ſ hlavu, a jak z tej vodi višol, ſem ſe ſtris, a už prosto ucekal... Ja tebe tvojo doſini pomačam, može Panbuſh da, že ci budze lepší, že dostaňeš oči.“ Ta tak ho tam privedla, chustečku zamočila, počapkala mu dolini i kuſčičko prepatrił. Už na ſtromoch vidzel liſce. Tak jej hutori: „Ešči raz zamoč, a mi počapkaj tote doſini, može budzem vidzec lepší.“ Ona tak zrobila, mu druhi raz počapkala, — už dostał oči! I už vidzel ſebecku oblohu. Tak jej hutori: „Ešči raz zamoč, už vidzim, ale može budzem vidzec lepší.“ Ona tak zrobila. Ešči raz zamačala i mu počapkala. I dostał krasne oči. Lepše jak perše mal. Tak vtedik ju oblapil a pobožkal. „Teraz ce tak poznam, jak ked mi ce z leſa odprovadzil. Tak teraz už poznam každeho!“ I vraciļ ſe do burku nazad ku kraľovi. I tak ſe tam ſumne privitali. I z teho ſe barz ceſili kraľ aj s kraľovnu, že Žec dostał oči. I Janko ſe barz ceſil, bo ſem teraz vidzel, jake ma ſumne dzeci. I tak vjedno žili,... ale Jankovi prišla na mišel čapka, ſabla i remeň. Tak kraľovi hutori: „Otče a kraľu, barz mi žal za moju mocu, že me ten zbujník tak obkradnul i ſ moju maſceru; ja bi svojo veci chcel nazad dostac.“ Rodziče i žena ho barz pitaļi, žebi ſigdze ſezechodzil, bo zbujníka može už ſenajdz... Un jim tak povedzel, že hoc za rok ho budze hſedac, muſi čapku i ze

šablu i s remeňom mu odebrac. Kraľ mu tak hutori: „Netreba ci žadnej moci, bo maš vojsko, to ce ochraň!“ Janko tak hutori: „Ja prez svojej moci ňechcem umrec.“ I tak še vibral na drahu a tak jim povedal: „Ked ňepriďzem o rok, o dzevec mešace, ta ňepriďzem už ňigda, tak še moja žena može za druhého vidac.“ Tak vžal sebe jeden škadron husari, i vžal sebe kralovsku pečac, žebi muh peňeži sebe požičic v draže. I tak še vžal, i s tim išol. Išol das dva-tri dni za drahu, i stretnul še na draže zo svojim eľefantom, i tak eľefant ku Jankovi hutori: „Dze ti, Janku, idzeš?“ „Idzem po svoju moc.“ „A jakže ti ju dostaňeš?“ „Ta ja ňeznam.“ „Ta ked ňeznaš, vrac še nazad ku žeňe i ku svojim dzecom, bo ce zbujnič tam zabije, bo nad ňeho ňit teraz ve ſvece mocnejšeho.“ Tak Janko hutori: „Ja tam pujdzem a radši ſmert podſtupim, jak mu mam totu moc darovac.“ I tak zochabil husaroch v jednej karčme na jednim valale. Kazal jim jisc a pic, a richtarovi oddal svojo koňe pod ruku, žebi jich obchodzil; jak še nazad vraci, ta že mu ſicko zaplaci. S tim še vžal i išol i z eľefantom; zaš ku Iesu cahal. Prišli až tam ňedaleko, dze zbujnič mal bivac i s Jankovu maceru. Tak mu eľefant hutori: „Dam ci dobrú radu, ale me mušíš ſluchac. Teraz ſebe poſpi kus tu, ja tebe zobudzim, jak budzeš mac tam pujſc.“ Janko ſebe poſpal. Ked ho eľefant zobudzil, povedzol Jankovi: „Staň, a idz teraz ku zbujničovi. Pocichi idz popod oblaki a vejdz do kuchňi a dotla tam ſtuj, ňiž dzvere ňezamkňu. A jak poľihaju, ta das hodzinu počekaj a zobleč ſe do hola a z kachľovca ſebe viň dva kachľe, cobiš muh do chiži ku ňím priſc. Tam Šabla viši i remeň, dze i ti jich višal, tak ſebe jich vež pocichi, pripaš na ſebe, i čapka tam, čapku daj na hlavu. Vtedik jeho zobudz, ja už budzem pri tebe.“ Tak Janko zrobil, kachľe vilupal a pocichi do chiži ku ňím prišol; Šablu ſebe pripasal i remeň, i čapku na hlavu dal, a ſmelo zbujničovi povedal: „No stavaj, bo už moja moc tu!“ Vtedik eľefant prišol i zbujniča na marne falati potarhal. Janko tak povedzel eľefantovi: „Co ſi zrobil zbujničovi, to zrob i mojej matki.“ Tak ju eľefant tiž zabil. S tim Janko ſe vracil nazad. I prišli tam, dze buļi jeho koňe i vojaci. Viplacil tam kačmara i richtara i ſickich, co tam obchodzili, i poslal jedneho husara vepridz ſebe, — žebi tak ucekal, pokla kuň budze starčic, a povedzel jeho žeňe, žebi ſe ňevidevala, bo Janko idze nazad pri dobrim zdravju. Preto poslal teho husara,

žebe še ponahfal, bo už termin dochodzil, co jeho žebe bulo štebodno še vidac. Ta mu prišli v ustreti a bula radosc veľika a žiju dodneška, jak ňumarli.

Z Bardijova.^{*)}

158. §. Hodzila čeledz do kudzelnej hiži na predki. Raz po predzeňu počali še bavic na pari. Každa dzívka mala svoju paru, hibaj ľem jedna ňe. To še jej vidzelo za haňbu, že každa ma frajira a ona ňe. Na druhí dzeň už ňescela pujsc. Ale pošla prečik, bo ju vivolaťi kamaratki. Po predzeňu zaš še bavili na pari. Zaš každa ze svojim bula a ona zaš pari ňemala. Ked ju prišli volac druhí raz, už vecej isc ňescela... A bula v tim valaše jedna stara vražkiňa, tota jej povedzela: „Ti glupa, čomu ňeidzeš, teraz už pridze i tebe frajir.“ V ten večar každi sebe šednul ku svojej pari. I ku ňej šednul chtoška, ale ho ňichto ňevidzel, bo to bul čert. Keľo razi jej vrecinko spadlo, ta un jej ho vše dzvihnuł. Ludze to obačeli, že chtoška pri ňej, a na ľu patreli. A tak sebe šeptali: „Ku kemu ona še dohvara?“ „Marčo! Ku kemu ti še dohvaraš?“ „Ta či ňevidzice, že i ja mam paru?“ Naostatku pošli do domu každi zo svoju, ale ona ľem sama — naoko. Babi medzi sebu hutoreli: „Tota Marča jakehoši čerta za frajira ma. Chtoška vše jej vrecinko dzvihal ze ţemi a mi ho aňi jedna ňevidzeli?“ Marča še doznala o tom, eo o ňej hutoreli po valaše, i počala plakac. Na štvarti dzeň išla ku tej starej vražkiňi i tak jej povedzela: „Jakeho vi mi frajira porajeli?“ Tak povedzela tota stara vražkiňa: „Nebuj še ňič. Zrob, jak ci kažem. Co ſi, Marčo, napredla za tote dva večare predzi, ta zvi na jedno klubko a jak pridze ešči ňeška večar tvuj frajir a jak ci budze chcec vrecinko podac, ta ſe hnevaj na ňeho a povidz: „Nepodavaj mi, bo ſe ludze pripatraju, ja ho ſebe ſama dzvihnem.“ A totu predzu s klubkem dolu spušč na ţím a vrecinko tiž spušč, a potim tak zrob, jak bi ſi hcela vrecinko dzvihnuł, a v tim z klubka koňec ňitki kolo nohi mu ovi.“ A Marča na druhí dzeň zaš pošla do kudzelnej hiži a tam Šicko tak zrobela, jak jej vražkiňa kazala. I vziaľ ſe i rozešli ſe zaš z kudzelnej hiži. Každi pošol zo svoju paru, ona pošla teraz ſama,

^{*)} Rozprával Jozef Gajdar, rodom z Bardijova. Zápis v Bardijove v Mestskom hoteli 14. sept. r. 1898.

bo čert sé pohňeval, že mu ňedala dzvihač vrecinko, a pošol. Ale o pul hodzini vracil sé čert a durkal jej na oblak: „Marčo, ſpiš?“ Ona ňič. „Povidz mi, chto ci tej radi dal o tim klubku? Ked mi ňepoviš, ta ci umre ocec.“ Potim druhi raz kričel: „Ked mi ňepoviš, ta ci umre matka.“ Ona ſe obezvala: „Ked umre, ta budze ležec.“ Na druhi dzeň i ocec i matka umarli. Pohovali jich jak običajne človeka. Ona ťem ſama zostala. Pošla zaš ku tej starej vražkiňi na poradu: „Babičko ſtara, dajce mi radi, bo mi ocec i matka umarli a čert pevne pridze i po mňe.“ Un i prišol na druhi večiar: „Jak mi ňepoviš, Marčo, chto ci tej radi dal, budzeš banovac!“ Na treći dzeň zaš pošla na poradu ku tej starej babi. „Umreš,“ poveda baba, „i ti, ale ſe ňič ňebuj! Ŧem ſe ňedaj ňesc ponad prah, ale povidz svojim, ked pridzeš do domu ode mňe, že bi ce mertvu — popod prah precahli.“ Prišol na treći večiar čert: „Špiš, Marčo?“ „Nešpím!“ „Ta mi ňepoviš, chto ci takej radi dal?“ „Nepovim.“ „No, ta umreš i ti.“ „Ked umrem, ta budzem ležec.“ Ona tak ſebe zrobila pred ſmertcu, žebi ju ňigdze do cintira ňepohovali, ťem na križne drahi. Pohovali ju, jak ona ſama ſcela, — na križne drahi. Prišol toten čert po pohrebe, hodzil ju hľedac po ſíckich cintiroch, perſi po katolickim, i tak daľej po luteraňskim, po ruskim i po židovskim, ňigdze ju ňenašol. Vracil ſe do pekla. Tota predza na nože ſe za ňim i potim ešci cahala, ale un ju ňevidzel. V pekle dabli na ňeho kričeli: „Zkadzi ti hodziš, co maš na nože, ti dzeška po predkoch hodziš?“ Ve zloſci vracil ſe zaš do teho domu, dze frajirka jeho bivala, a tam ſícko potrepal, ale ju najsc ňemuh.

Na jej hrobe na križnich drahoch viroſnul ſumni paňaci kvitek (+ kvitka). Išol jeden princ za drahу na koču. Počul toten pah, hutori kočišovi: „Postuj ťem,“ hutori, „jak tu dzeška kvitek preuceſeňe pachňe.“ Stanuli na draže s kočem, rozkazal princ kočišovi: „Idz ti mňe toten kvitek utarhnuc.“ Kočiš tarha, — ňemuh ho utarhnuc. „Najjasnejší princu, ja ho ňehoden utarhnuc.“ „Ta co ſi taki slabí, že ſi ho ňehoden utarhnuc, ta ho zlam!“ „Nemožem ho aňi utarhnuc aňi zlamac.“ Zešol s koča princ, ťem ſe ho dotchnul, ta ho zlomal i vžal ho ſebe a založil za kalap. I išli na koču daľej. Prišli do jedneho mesta do kavehauzu, stanuli tam s koňmi. Povedzel pan: „Idz ſe, opatri, či bi mi tu ňemohli daco dostač jesc, bo ja barz hladni.“ Kočiš pošol ſe opitac. Kačmar povedzel: „U mňe vſelijake jedla jest, bo ja trimam veľku trakterňu.“ Pan vešol do trakterňi:

„Ta ňej mi, priňesu jeden obid,“ pan sebi rozkazal. Čačmar pôzakrival stul v panovej hiži, a pan ſe lapil do jedzeňa, keď kalap zložel a zavešil na kolek i s kvitkem. Pojde Šicko, bo hladni bul. Pan pošol vonka. V tim z teho kvitka zrobila ſe krasna princeza a skrikla do treceho razu: „Muj pan jid, pil a mňe ňič ňezohabíl!“ A to Šicko vidzel i čul panov kočiš, htori stal v otvorenich dzveroch. Keď prišol pan do hiži, už paňej ňebulo, kvitek už zaš na mescu stal. Kočiš hutori: „Najjasnejší princu, keď oňi buli vonka, z teho kvitka ſe zrobila krasna paňa a do treceho razu skrikla: „Muj pan jid, pil a mňe ňič ňezohabíl!“ Pan to ňescel veric. Povedzel kočišovi: „Ta ešči jednu noc budzeme tu čekac i jeden dzeň.“ Na druhu večar zaš ſebe rozkazal pan jedzeň a z každeho jedzeňa i z pica pokus zohabíl a ſam ſe pod ſtoľik uhišil. Tu z teho kvitka ſe zrobila zaš krasna princeza. Mala dluhe vlasi až po žim. A ten pan mal pri ſebe v keſení korbač pririhtovani, co budze z ňim baboňstvo vihaňac z kvitkovej paňej. Ona jak ſe pokazala, popatrela na stul a ſkričela: „Muj pan jid, pil i mňe zohabíl.“ Pan ju zaraz ulapil za vlasi, korbač z keſení vibrál a počal ju bic. Tak ju bil mocno, co ſe mu až po žemi vaſala. „Ta ti me budzeš klamac?“ Jak ſe jej už dosc nabil, ta vſelijaka hadzina ſe z ňej ſipala. „Dotli ce budzem bic, ňiž mi ňeprišahneš, že me ňebudzeš klamac.“ „Muj drahi, ňigda ce vecej už klamac ňebudzem.“ Vtedi ſe princ zaradoval, že taku krasnu paňu može mať. Šedli na koč obidvojo a ona mu povedzela: „Muj Iubi, drahi kvitku, ja s tebu daľej ňehodna iſc, Iem na faru, bo ja ešče od čerta ňe ista.“ „Ta pujdzeme na faru. Ta preco Iem na faru ſe pitaš?“ „Ta ja ſe bojim, žebi me čert ňevžal, bo ja bula jeho frajirka.“ Potom mu všicko virozpravjalá, jak ſe z ňu stalo. „No dobre, pujdzeme na faru.“ Prišli na faru, zeſli obidvojo. Ona povedzela: „Pan veľkomožni, či bi nam ňeračili dac ſlub?“ „Šak ja na to, dušo moja, žebi do stavoch manželskich ſvazoval.“ Ona rozpovedzela panu plebanovi o všickim svojim povedzeňu, jak ſe z ňu stalo. Vispovedali ſe tam obidvojo, jej dal pan pleban kríž do ruky, žebi čert ňemu h k ňej dostupic... Pošidali do koča a na ſtiroch koňoch obidvojo pošli do koſcela. Jak iſli za drahu ku koſcelu, Ieci čert prosto ku koču a ju ſe zedrec s koča, — ale ňemu h ku ňej dostupic, bo mala Krista Pana v ruce. Poſli do koſcela, prišahli obidvojo. Jak višli z koſcela, čert jich čekal pri koſcele. Ale čert už ſebe ňemu h poradzic, Iem odvadził dva koňe

zpredku a pošol jak viter... A tote dvojo prišli na dvoch koňoch do jedneho domu, dze zrobili vešelee; veľka radosc bula. I ja tam bul na tim vešelu. Za pecem som stał. Maľom v ruce dzvonček, ta i tej pripovidki koňec.

Z Gaboltova.*)

159. §. Bul jeden ocec chudobni. Mal dvuch sinuv. Haj, dvuch sinuv. Tote sinove pašli ovce valalske. Pošli z ňima v ješení do zrubaňa. Bulo zimno, nakladli sebe ohňa. Ale trava veľka bila, tak ſe trava lapila od ohňa; oheň išol pomedzi ovce tak, co ovce ňemohli poucekac z tej travi. I veľo ovce pohoreli. Sin, co mal dzevec roki, ňeznal, že to ſkoda ſe stala, ale ten, co mal dvacec roki, vidzul, že to plano zrobili, že ohňa nakladli v trave. Ta un ſe bal domu pujsc, že ho budze ocec bic, že muſi valalske ovce placic. I tak bratovi povedzel: „Idz ti, bratu, do domu a ja pujdzem; dze me dva oči povedza.“ I ten mladší brat ſe rozplakol a pitol ſe ho: „Ta dze ti, bratu, pujdzeš?“ A un mu odpovedzel: „Ta ja ſom ňeznam, kadi pujdzem, leiem že ja ku otcovi už ňepujdzem, bo ſe jich bojim.“ I tak ſe rozlučili s plačem. Jeden pošol do domu, mladší, a starší pošol do Iesa. Chodzi po tim leſe calu noc. Až raz trafi nade dňem ku jednej veľkej jedli. A tam našol zbujničkuv ſpac. Un ſe zlek a pošol nazad daľej. Schoval ſe do jedneho huſča i daval pozur, co rano zbujničici budu robic. Jak rano zbujničici poſtavali, ta ſebe vidali rozkaz, že kadi maju iſc na vandruvkú. I poſli od svojeho obisca, co ňezostal aňi jeden tam. Jak un vidzel, že už ňit aňi jedneho, pošol ku ti jedli i višol na jedlu na ſami verch, i tam ſebe ležel na konarach až do večera. Prihodzi večar i dvanac zbujničici veda ze ſebu jedneho vola. Jak prišli na vatrisko, vola zabili; pivánicu maľi pod bokem, vitočili jednu bečku vina, vola na rožne brať, pekli a vino piši. Tak ſebe trimali poradnu hoscinu. Jak ſe dobre napiši i najedli, tak najstarší ze zbujničkuv poveda tak: „No, kamaraca, už ma dvanac roki vedno i dvanaci mi nas jest, teraz je už čas, žebi ſce ukazať, chtori Jake kumšta znace.“ No ta dobre... Palko na ſicko daval pozur s huri s jedľe. Ked už jedne počali ſe zmahac, že chtori mocnejši, tak zbujničkom prišlo

*) Rozprával Ján Majcher, rodom z Gaboltova. Zápis v Gaboltove, v tamojšej krčme, 2. júla r. 1904.

ze zmahaňa že až bi še buť tam pobiili... Šicke še zmahali, ľem trojmi zostať na pokoju. Tak še jich najstarší pita, kapitan zbujnički: „Ta vi trojmi co ſedzice, ňeznace ňič?“ „Ta jak bi ma ňeznali?“ Jeden staňe, ta poveda: „No, kamaraca, mňe bi ňemušelo s vami tu bic a zbujnički život provadzic, bo ja mam taki mišek, pražni, co keľo raz do ňeho pošahňem, tak vše dvanac dukati z ňeho vicahňem.“ A Palko jak na jedli učul, že taki mišek ma, dobre patril, že zkadi ho vibira a dze ho budze chovac. Jak ten mišek vibral ze svoji torbi, tak davol každemu jednemu do miška sahac, i každi z jedenac zbujničkuv z ňeho sebe po dvanac dukati vicah. I vtedi kapitan zbujnički mu poveda: „No, brace, to jest pravda, že ti bi z nami tu ňemušel bic, bo ti možeš pri svojim mišku veľikim panem bic.“ Vtedi ten mišek zaš do svoji torbi šturił a torbu na jedlu na suka zavešil. Druhi z tich truch poveda: „No ta ja bi tiž ňemušel pri vas bic, Iem že še mi tiž pači ten zbujnički stav. Ja mam taku piščolku o tri dzurki, co ked hoc na chturi dzurki zapiskam, ta na každu dzurku jeden regement vojska še mi postavi a s tim vojskem vibijem caľi svet.“ Kapitan mu ňesceł veric, že to ňemože pravda bic. Zapiskol na jedni dzurce, idze jeden regement husari i pita še ho: „Co sceš a co žadaš, naš najjašnejší kral?“ „Ja ňič ňescem, aňi ňežadom, Iem zkadi sce prišli, idzce nazad.“ Zapiskol na druhi dzurce i na treći, tak še mu postavili vojaci i še ho pitali tak jak i perše, a un jim odpovedzel, žebi išli tam, zkadi prišli. I piščolku vžal do torbi, schovol i zavešil torbu na jedlu. Palko dobre pozur daval, dze zbujničk piščolku krije. Treći zbujničk, jak staňe, ta poveda: „Ta kamaraca, to pravda, že ja bi tiž ňemušel pri vas bic, bo ja mom taki pasek, co ked še do ňeho opašem, ta dze sebe pomišlim, jak najdali, ta v jednim očimneňu v luchce prejdzem.“ Tak sebe namišleli zbujničci o najdali mesce a povedzeli: „Z teho mesta priheň huš pečenu i litru vina, a od kačmara kartku, žebi ma uverili, žeš tam bul.“ Ten še do paska opasol, poskočil do huri i pošol. V jednim očimneňu, ňiž oňi tam paru slova medzi sebu hutoreli, ten s vinem i s hušu tu, i kartku od kačmara priňis na znak, že akurat z tej karčmi. I uverili mu. Tak kapitan poveda: „No kamaraca, dvanačmi nas jest, i dvanac roki jest, jak ma vedno, tak už ma še napili i najedli i zname, chtori jaki mocni, chtori jake kunšta ma, ta možema isc spac.“ Ten treći svuj pasek položil do torbi a zavešil torbu na jedlu a Palko s jedle daval dobre pozur, dze

ten pasek kladze. Tak zbujniči posnuši po dobrí večeri tak jak bi jich porezal. A Palko, jak už znol, že zbujniči v najlepším spanku, s konarika na konarik pomali dolu jedlu še spuščal ku tim trom torbom, dze tote tri drahe veci bili. I zešol same perše ku ti torbe, co v ňi bul pasek. Torbu otvrel, pasek vžal a opasol še do ňeho. Vtedi išol ku mišku: „Kebi ja ten mišek dostał,“ sebe Palko tak povedal, „tak hoc bim piščolku ňemal, ta bim i tak panem bul.“ Ale jak mišek dostał, vidzi, že zbujniči šicke spja, tak sebe Palko mišli: „Idzem ja i po piščolku.“ I piščolku dostał. Tak už mal šicke tri veci. Un čul dobre, že zbujniči o chtorim mesce kazaļi, i un toto mesto sebe zapametol. Naostatku ňeznal, co zbujníkom zrobic, tak vžol i po ňich — škol. A zbujniči jeden ku druhemu povedza: „Kamaraca, na bidznom mana z ňeba ūeci.“ A jeden poveda: „Haj, mana ci tam ūeci. Špi, ked ci dobre.“ Palko podskočil a sebe povedzul: „Scem v tim i v tim mesce nocovac.“ I pošol v luchce. Prišol na stred mesta, ale už ňenašol ſvicic ſe ňigdze, ūem z jedni mali chižki, tam bednar obruče struhal. Palko pridze pod oblak, ta pita ſe na noc. Bednarski majster barz chudobni bul, ale veľikim panem ſe trimal. Jak ten na oblak durka, kriči z chiže: „Chto to tam? Cože mi balamuciš noc?“ Ale Palko barz poňižene a pokorne pita, ūem žebi mu otvoril dzvere. I bednarski majster mu poveda: „Hoc büm ce puščil, ja tu ňimam obisco svojo, ūem bednarňu, dze obruče struham, ta tu ňimaš aňi dze nocovac.“ Ale Palko ūem ſe pita, žebi ho puščil dnuka. I bednar ſe rozmekčel i puščil chlapca do bednarňi. Pita ſe ho, zkadi je? Palko mu poveda, že un som ňezna, zkadi je, že un od maľučka od otca pošol, i ňezna zkadi je. Potim ho Palko pita: „Pan majster, budu take dobre, ... kebi oňi ešči pošli na mesto a dajaku nam večeru doňešťi, ... bo ja lačni, i oňi pevno ešče ňevečerať, ta bi ſe i jim sdalo daco prekušić.“ Palko pošah do miška, vicah sebe dvanac dukati i dal bednarovi jeden dukat, žebi išol doňesc večeru. Bednar pošol na trakterňu, ešči telo upital, že mu otvorili i priňis jednu huš pečenu i dve halvi vina. Jak prišol bednar do bednarňi, dobre ſe najid i napil, potim aňi do domu ňepošol, aňi ku dzecom, aňi ku žeňe. Spaľi vedno s Palkem na triskach z dreva, co obruče struhol. Rano prichodzi bednarova žena s veľkim krikem: „Co ti, befaru, tu s jakimši džadom ležiš a do domu ku žeňe aňi ku dzecom ňejdzeš?“ Ale vidzela, že na stole huš pečena ešči zostala od večera i vino

еšće bulo vo flašce... Un ji povedal: „Cicho Iem budz, žeňičko, cicho, šak to zato nič, žem doma řenocoval. Tu prišol ten chapec na noc še pitac i ja ho prenocoval. Tak un mi dal jeden dukat, žebi prišel večeru. A to mňe do domu řeskoro bulo isc. Ta tu preležalem i z nim.“ Potim Palko pita: „Paňi majstrova! Budu take dobre, Iem ſej řekřiú na svojeho muža, že me prenocovali. Lepší bi bilo, kebi oňi pošli dajaki frištik doňesc“... I vžol, dal dukat, žebi išla po frištik. I pošla, doňesla frištik, jaki najlepší. Co ji z dukata zvišilo, to dala Palkovi. Ale Palko poveda: „Paňi majstrova, Iem ſej to ſebe ſchovaju za drahu.“ Majstrovej ſe barz pačilo, že tak hnedka veci zarobila, jak jej muž prez džin pri obručach. Zradovala ſe peňežom; vinka ſe tak opila, že naostatku ſebe ſpivala i na obručach pijana zostala ležec. Palko dali pita ſe majstra, že či bi un ho ſevzal za ſluhu? Ale majster poveda: „Muj ſinu, co ti budzeš u mňe robić, ked ja němam co robić ſam.“ Ale Palko prečík ſescel od něho pujsc. Iem že un budze u něho služic. Jak stanul do službi, majstrovi zakazal obruče ſtruhac, hned mu peňeži nadol, co ſebe budinek okraſil kraſne a pital ho, žebi Palka do školi daval. Tak Palko do školi chodzil, reč ſe ho dobre lapala, učiteľom un dobre placil, Iemu žebi ho dobre učili. Po kela rokach dobre ſe viučil, že muh za hodzajakeho pana stanuc. I naostatku podzekoval kraſne gazdovi, peňeži mu zochabil, i tak pošol preč. Trafił do jedneho kraľa, pital ſe do službi. Službu našol za kočiša. Dobre mu kočiſtvo išlo. Raz prišlo kraľovi, že muſi na vojnu isc. Kraľ z domu pošol. Jak Palko znal, že už dobre vojna stoji, tak pomałučki vžal ſebe jedneho koňa i pošol za valal z nim, že idze na vojnu. Jak za valal prišol, teho koňa uvadzel do jedni ložini („kraki, abo viklina“!) a zapiskol ſebe na jedni dzurce na pišolce. Prišol Škadron husari i pitaju ſe ho: „Co ſceš a co žadaš? naš najjašnejší kraľu Palko?“ „To ſcem a to žadam, žebi ſce mojemu panovi do vojny išli na pomoc,“ a husare i pre Palka takeho akuratneho koňa dovedli, jak i oňi maši. Palko ſíd na oſedlaneho koňa i iſol z nima. I tak vojovali, že něstala Iem čarna žim, kadi prešli. Ten jeho pan ſcel ſe mu zadzekovac, že mu tak dobre pomuh, ale Palko ſe aňi řeohľad, aňi ūichto ſeznal, zkať prišol, aňi že dze pošol? Tak iſol kraľ druhri raz na vojnu. I treci raz. I Palko vše mu bul na pomoc. Ale na treci raz jeden ſepracelski vojak ze ſabľu kuščik jakoſi do nohi Palkovi zacal. Ten kraľ, jak to vidzol, doraz ze svojeho

koňa skočil, vzáal svoju chustečku ze šije, i zakrucil mu nohu. I pita ře ho: „Zkadi ſí?“ Ale Palko mu ſeodpovedzel ſíč, viskočil na svojeho koňa, i ze svojim vojskem pošol. I ſichto ſeznal, co je za jeden. Ten kral, ked prišol do domu, barz žaloval, že mol takeho dobreho človeka, že za každe tri razi na veľki pomoci mu bul, a že ſe mu ſimuh za to aňi odplacic. A ten kral mol tri kiſasoňe. Ta ſe ho pitaju: „Tatuš, jaki to bul ten človek?“ „Šumni mlaďeňec, ſiem že ja ſeznam, zkadi je, abo co je za jeden, bo ze mnú hutorec ſímol kedi, aňi ſesel.“ Tote kiſasoňi na druhí diaň chodziili po dvore... a najmladší kiſasoň ſe barz kočiš pačil. Vešla do maſtaňi ku kočišovi, vidzi, že kočiš ſpi a mo nohu zavitu s tatušovu chustečku. Doraz lecela do chiži i hutori ku ojcovi: „Tatuš, co to za roboťa, že naš kočiš s jich chustečku mo nohu zavjazanu?“ Kraľovi hnedka na rozum prišlo, že un na vojne temu dobrodincovi ze svoju chustečku ukaľicenu nohu zavil. Doraz leci prez duše do maſtaňi i najdze kočiša ſpac a vidzi, že jeho vlasnu chustku, s chtoru un na vojne svojemu dobrodincovi nohu zavil, kočiš na nože mo. I doraz kočiša zehnal i pita ſe ho: „Sinku, zkadi ti totu chustku i jak vzáal?“ Kočiš poveda: „Najjašnejší kraľu, o tim oňi dobre znaju, bo mi z ňu ſami nohu zavili.“ Vtedi svojeho kočiša kraľ oblabil i pobožkal a poveda mu: „Ti veci ſebudzeš u mňe kočišic, ale dom ci za ženu, chtora ſe ci kiſasoňa moja pači! I kraľovſto svojo poručam tebe.“ Zrobili veſele; kraſne žil z najmladšu dzivku, — ale ženi chlapa vše prevedu. Vše ho trapila žena, žebi pošla z ňim do jeho tatuša, že zkadi un. Un ji to odpiral, bo dobre ſnal, že un z džadovskeho rodu, ta že ſe tam budze haňbic ku jeho rodzičom prisc. Ale žena vše ho trapila. I raz ji povedzel: „No ta už pujdzeme!“ Jeho žena do teho času ſeznala o Palkovich truch drahich vecach. Tak richtovala kočiša s vozem i s jedzeňom na drahu, bo un ji hvarel, že to barz daľeko... Palko ji poveda: „Mňe ſetreba ſijakeho kočiša, pujdzeme pešo.“ Kraľovski kiſasoň ſe to čudno vidzelo, že tak je z daľeka a že pešo ſce isc. Palkovi to čudno ſebilo. Ked už ſe zmirklo, zavolal svoju ženu do zahradi, opasal ju i ſebe paskem dovedna i poveda: „Scem u svojeho otca večerac.“ Palko ſe kus do huri podal i pošli — až pod oblak otcovi ſe poſtavili. Tam ešči ocec ſvicil. Chüža otarhana lecela na kupu. Un ji poveda: „No hibaj, moja ženičko, dnuka, to je muj ocec.“ Ona ſescela do chiže isc, že dze bi ona, kraľovska dzivka, do chliva na noc išla? Ale un ju primuſel, že muſela z ňim vejſe.

Jak vešli do chiže, tote īudze v ňi še barz połakali, že co to za panove do chiže ida? No dobre, — Palko še na noc pita i s'paňu. Tak gazda: „A panove, dze bi oni tu nocovali u mňe? Šak tu jest na fare u pľebana skori dze prenocovac, jak v takim chudobním dome.“ Palko poveda, že un tam sce zostac na noc. Tote dvojo stare īudze, rodziče Palkove, ho vidričic ňemohli, i zostal na noc. Tak dol svojemu otcovi jeden dukat, žebi išol večeru doňesc. Ale v tim valale inše ňebilo co kupic, ľem za štiri krajcare kolač i kus mľika zkadička matka doňesla. Daľi tim dvojo panom jesc. Palko večeral a paňi jeho ľem s chustečku oči ucirala a barz plakala. Ocec jim priňis kus slami, poľihali na žim. Palkova žena dobre patrela, dze Palko ten pasek skrije, co jich tu doňis. Palko položil do jedni torbi šicke tri svojo veci. I poľihali spac. Ked už dobre Palko usnul, ona pomali totu torbu Palkovi zpod hlavi vičahla i višla navenka a sebe povedzela, že sce u svojeho tatuša večerac! I v tim očimňeu še do domu navracila a Palka segina zochabila samotného. Palko, ked še v noci prebudzil, vidzel, že ženi pri ňim ňit, doraz skoči a zhaňa gazdu. Ale ho už gazdu ňevolal, ale veľikim blasem skričel: „Ocec, stavajce, bo ze mnú Žle!“ Ocec, jak čuje, že ten veľki pan ho ojcem vola, pita še: „A co oni mňe ojcem volaju?“ Vtedi Palko oblapil otca, pobožkal i zaplakol a skričel: „Sklamani som!“ I rozpovedzel otcovi šicke, i matki, že jak, co a kadi pochodzi. Vtedi un ňeznal, jeho ocec, co od žalu robič, malo še mu ſerco ňepuklo. A Palko ľem zatim banoval, že kebū mu večar bul peňeži nadol, žebi much bul jeho ocec tiž panem bic. Rano še od ojca i od matki odebral, svojo kraľovske Šmati ze sebe zeblik a potarhane džadovske lachi i dve torbi na sebe vžal. I pošol, dze ho dva oči poveda. Bo un ňeznal totu drahу, zkadi prišol a dze ma isc. Ta ľem išol bludem. Trafil do jedneho veľikeho lesa. Tam mu zapachli barz jabka a un už hladni bul. Ta sebe poveda: „Ej, Bože, kebū ja ku tim jabkom traſil, že būm hošem dajedno zjid.“ Idze za tim pachem, idze i traſil ku tej jabloňi. Co tam popod jabloň bulo nacupkano, un ľem co skori jid. Ale co Palkovi še stalo? Od jabka virosli mu na hlave dva veľke rohi. Un ňeznal, že co ma na hlave. Jak scul isc už prez hušč, ta pred rohami ňemuh, ale na to ščesce mol v torbe maľučke preziratko, požri do preziratka, vidzi, že ma veľke dva rohi. Vtedi kľik na koľena a poveda: „Bože muj, Bože muj, co ja previniel, že ona mňe tak oklamala, teraz ešti Panbuh na mňe rohi

dopuščil, ale budz jeho laska svata za našciveň!“ I idze daľ po ňe, hnedka trafi ku jedním hruškom, ta sebe poveda Palko: „Bože, Bože, židlem jabko, virosli mi rohi, teraz hrušku ked zim, co ſe mi zaš staňe? Ale poprobujem jednu.“ Žid jednu hrušku, ſpad mu jeden ruh, ta jak vidzel, že mu ſpad, žid i druhu. Špad mu druhu ruh. Vtedi zaš na koľena kľik a Bohu dzekoval, že z ňeho Panbuha rohi vzal. Un ſe navracil ku jabloňi, nasbiral ſebe do jedni torbi jabłek a do druhu hrušek i šol daľi. Trafil potim do teho mesta, dze jeho žena bula. Mesto bulo s červenim baršunem ovinute, na každi ulici s bečkami vino vistavene, radosc veľika, — jeho žena ſe vidavala za druheho... V mesce hutoreli, že perſi jej muž ſe tak dzeška podzel, co níctho nezna, že dze je? I teraz radosc veľika, za druheho ſe vidava! Pridze Palko do karčmi, pita ſe: „Co to za novina, že taka radosc v tim mesce?“ Tak mu kačmar poveda: „Radosc veľika! Naši kraľovni mladi ſe dzeška muž podzel, níctho nezna, dze, a teraz ſe za druheho vidava!“ Jak Palko to učul, pita ſe kačmara, že kedi budze ſlub? „Neška o dzevjaťe hodziňe maju iſc na ſlub.“ Palko pošol na ulicu, kadi maľi iſc na ſlub. Rozvjažal torbu s jabkami, veľki pach po caľim mesce bul. Ked kraľovna išla na ſlub: „Ach, jak tu dzeška jabka pachnú!“ Ida daľej, vidza, že tam džad trima v torbe jabka na predaj. I ona pita ſe ho, že keľo jedno jabko stoji? Ten džad poveda, že dukat stoji jedno. Bo Palko znal, že ona ma dukatoch dosc! Palko odčítal jabka: Keľo jabłek, teľo dukatuva dostał. I hnedka vracil ſe do jedneho sklepu, kupil ſebe dochtorske ſmati i jednu ližku malu, kus papira i male tarko (+ tarlo)). Višol za mesto, tote džadowe lachi ze ſebe zrucił, oblik dochtorske a frišno medecinu richtoval. Tote hruški čuchrol na tarku a ſumne po jedni ližce do papirikuva zakrucol. Ked už bul hotovi ze ſvojim planem, vtedi už prišli ze ſlubu a maľi ſe hoscic. Tota mlada neznała ſe s čim pirše predložic, jak... keľo bulo panuv, nateľo falatki pokrajala jabka i pred každeho pana, keľo jich na veſelu bilo, falatek na taňir dala. Jabka bili barz pachňace, tak že každi vlaſne naraz ukuſil. Tak keľo bulo panuv, i chto ťem z jabka ukuſil, každemu po dva rohi na hlave viroslo. Tak ſe ſtol veľki krik: „Za tim džádem, co s tima jabkami bul!“ Ale džáda už nebilo. Vtedi po dochtoruv! Ta jak? Jedne počali rezac, krev išla, bolelo. Nesceli dac rezac. Veľike čudo tam ſe ſtalo! Naostatku jeden dochtor ſe natrafi a to bul Palko. Ten ſe podníma, že un kraſne rohi pozňima. Ale pitali ſe ho panove,

že co za to zesc? Ta un povedzel: „Ja ňescem ňič, lem žebi mi moja žena tri veci mojo dala.“ Jak mlada to učula, skrikla... Že ona do ſmerci budze rohi noſic, a že mu tote tri veci ňeda! Panove jako učuľi, ju naſilili, že mu jich muſela dac. A Palko kraſne jim rohi pozhlimal. Naostatku ji ňescel zeňac, ale ho paňstvo pri-nucilo, že ked ona mu dala tote tri veci, že un ji muši rohi znac. I tak potim ſe pitali panove, že či to jeho žena? Un povedzel o ſickim, i tak ſe zeznal, jak bilo i rozeſli ſe. Palko pošol s Bohem svoju stranu, kadi znal.

Z Giraltoviec.*)

160. §. Prišoł jeden rechtor do jedneho valala, buł človek mładi. Ožeňił ſe, chudobnu ſebe vžał a został chudobni. Dał mu Panboh dzecko. Ta ſebe pitał za kmotra jednoho minara, chtori buł bohati. Tak ſebe miſlel, že ho obdaruje... I tak buło, że minar dał tomu dzecku do križma jak bohati človek. Po tomu rechtoru docislo, že ňemał co jisc, tak iſoł ku kmotrovi minarovi a pitał ho, žebi mu zomleł dva korce žita i dva korce pšeñici. Minar to vdzečne urobił. Pan rechtor toto źid, tak ſebuło zaś za co druhe kupic, poſoł naznowo do minara a pitał ho: „Pan kmoter, ňej mi zmeļu eſče dva korce žita i dva korce pšeñici.“ Minar to vdzečne urobił. Na treći raz poſoł rechtor znovu do minara a pitał ho, žebi mu eſče zomleł dva korce žita i dva korce pšeñici. Minarovi to ſe už ņelubilo. Povedał: „Znaju, pan kmoter, že ja mam vi-chodki a tak mi ņehoden z vlasneho zarna zadarmo mleč.“ Ale povedał mu minar: „Pan kmoter, ňe dva korce žita, ňe dva korce pšeñici, ale dva vozi muki jim dam namleč, ked me po mojej ſmerci budu tri noce vartovac.“ Rechtor ſe i na to vdzečne obeçał. Preſli ſe časi a minar umar. Tedi pan rechtor ſe bral na vartu. Vžał ſebe palicu i kňižku pod pazuchu a iſoł na vartu do mlinu. Tam mu nahotovili vo mliňe i jisc i pic. Rechtor ſebe ſednuł ku stołu a čitał kňižku. O dvanastej v noci minar ſebe ſednuł na desku. Pita ſe ho: „Pan kmoter, tu su?“ Rechtor ſe obezvał: „Tu mi.“ Minar ſe prevraciał a zaś ležał. Už jedna noc prešla. Na druhu noc poſoł rechtor znovu na vartu. O dvanastej hodzińe minar ſebe ſednuł na desku a pita ſe rechtora: „Pan kmoter, či tu su?“

*) Rozprával Andr. Maťaš, 76-ročný, rodom z Giraltoviec. Zápis v Giraltovciach v hostinci u „Kuvíka“ 7. júla r. 1904.

Rechtor sa obezval: „Tu mi!“ Na trecu noc už treba bolo pujsc na cintir vartovac minara. Tak sa radził s panom fararom, že co ma zrobic, či ma na cintir pujsc vartovac? Farar mu poveda, že to nebarz bezpečno, ale žebi sa obcirkloval švecenu vodu a že tak obстоji v pokoji. Rechtor stoji vartu na cintiru. O dvanastej hodzine prišli dva psi, hreblí, hreblí ten hrob, dze minar buł pochovani. Jak vihreblí minara, strešli jeho kosci a skuru položili ku sebe. Rechtor to vidzeł, a totu skuru vcahnúł ku sebe do cirklu. Psi jak zahrebli hrob, hľedaju skuru... už ju v cirklu mał rechtor. Psi brechaļi, ale do cirklu ku rechtorovi nemohli vejsc. Rechtor jim poveda: „Darmo brešece, bo ja vam skuru ſedam, chibaj, že bi sce mi priňeſli veľo peňeži. Psi ſe pobrali jeden za druhim, priňeſli peňeži veľo a počali brechac na rechtoru. Rechtor jim poveda: „Darmo brešece, bo ja vam skuru ſedam, chiba že bi sce mi priňeſli veľku hrudu zlata.“ Psi ſe posbiraļi a priňeſli veľku hrudu zlata. Počali brechac, ale kohuci zaſpivali, tak muſeli pujsc het. A tak rechtor został pri peňežoch i pri zlace. Jak ſe počalo rozšivcovac, prišol i pan farar opatrec rechtoru. Tak poveda pan farar: „Za dobru poradu, daj i mňe z tich peňeži.“ Rechtor to vdziečne urobił, s peňežmi ſe rozdzelili a zlato zostało rechtorovi. Tak ſe pitał rechtor farara, co s totu skuru mlinarovu ma urobić? Farar mu poveda, žebi išoł od chotara na hraňcu a žebi totu skuru spaſil a ten prach zobrať a žebi ten prach posipať tam, dze najvecej ľudzi chodzi od jedenastej do dvanastej hodzini v ſedzeli. Rechtor tak urobił, posipať ho pred koscil po briłoch, a na to davał pozur, co z toho budze. Tak tima časi z toho prachu ſe zrobil ſivi hoľub a ten hoľub viľecel ku rechtorovi a oblecel mu tri raz hlavu dookoła, jak bi mu dzekoval a tak prosto pošoł do ňeba.

Z Hanušoviec v Šar.*)

161. §. Ked ja buł ešče mládi, ta v Hunušoňcoch buła veľka povodz. Zobraľo veľo chiže. Ta ſe stało, že jednu chižu obstala voda. A v tej chiži buło dzevec ľudzi. Z tich dzevecoch ľudzi ſicke ſe potopili, len jedna baba z nich višla. Znesla ju voda tukoj na štvorc milí žeme. Tak vona tam mušela nocovac do rana na jednej

*) Rozprával Ján Pohlod, rodom z Hanušoviec v Šar. — Zápis v Hanušovciach v not. kancellárii 7. júla r. 1904.

virbe. Jak še rozvidňalo, poohľadaťa še, vidzia, že še daco čarňeje a to še mlin čarňeľ. Ta pošla do toho mlina, pod humno; tam stała, bo naha buła, z ňej voda starhaľa ľachi (+ šmati). Tak še haňbiela. Išoł minar opatric hac, či mu ju ňevžało. Vona minara zobačila, tak kričela naňho: „Minaru, minaru, pošlice ku mně svoju ženu.“ Minar še vracił, vešoł do chiži: „Ženo, idz, chtoška ce tam pod humno voľa.“ Vona na minara: „Ja ňepujdzem, bo v noci povodz buła, chto zna, jaka bida tam prišla. Poda: „Podz, nas trojo chłopi, mi idzeme s tebu!“ Tak minarka pošla a tote třomi chłopi za ňu ze šekerami. Tota baba pod humnom kričela: „Iem ta baba ňej idze, chłopi ňe!“ Bo še haňbiela. Zaš tota baba pod humnom voľala: „Minarko, budzce take dobre, priňesce mi lachi z chiži. Minarka pošla, priňesla jej aj ju pooblikala. I vžala ju do chiži, buła same bledo. Poľožila ju spac, žebi še uhraľa. Ňič še jej ňepitali. Až jak še uhraľa, vispaľa, ta minarka ju do bački šturiela a vičisciela ju od blata. Jak baba už buła čista, tak jim vec rozpovedala, jak še z ňu vodziło, i s jej mužom i s jej dcercami.

To še stało, ked ja buł mładi, a teraz mňe osemdešať, može i tri abo štiri roky.

Z Kendzic.*)

162. §. Buł jeden remeščník chudobni, lažkar. I on prišoł do mesta a lažki predavał pod jednim domom. V tim dome bivał jeden malar. Ten lažkar mał pri sebe jedneho chłapeca pejcročného. Malar ho uvidzel, tak še mu spačel. Prišoł ku lažkarovi a pitał teho chłapca za svojeho. I ten lažkar mu ho dał. Malar na ňeho dał svoju chudobu prepisac a dał ho do škołoch. Jak še viučel, pitał se ho, jakim chce bic panom? On mu odpovedzel, že chce bic iem remeščník, malar. I on še toto remeslo viučel. Jak mu buło dvacec roki, tak še odb'eral na vandrovku. S jedním kamaratom r'ezbarom še odebrał do Ameriki. Šli na mor'e. Na mor'e še stretli s jedním šífom živanskim a dali še do bitki z nim. Tak dluho še bili, že z jich šifa ňezostaſi zo sto personoch iem oňi dvomi; malar a r'ezbar. A z teho živanského šifa ňezostalo ani duši. Oňi, malar i r'ezbar, prišlusovali ku šifu živanskemu a vešli do ňeho. Nenašli tam už Ňič žive na šifu, okrem veľo zlata a

*) Rozprával Jozef Šebeščák, 70-ročný, rodom z Kendzic. Zápis v Kendziciach v krčme Jakuba Weissa 21. júla r. 1905.

strebla. Zešli až na sami spodek; našli tam dva šumne dzjevčata. I oňi jich ztamadz vzáli. A s tim odešli do Ameriki. Jak prišli do Ameriki, pitali ſe jich tam: „Mali prisc sto personi a vi ſe prišli ťem dvomi, dze hente ostatne?“ — I povedzeli tote dvomi, že hente ſu zabite na mor'e od živanoch. Tak oňi ſe tam usado-meli, i pobudovali ſe tam a robeli svojo remeſta. Tak ſe i ožeňeli. Małar vzaľ najdzenu princeznu a r'ezbar hofdamu. A tak žili tri roki v Americe. Prišlo raz pismo z druheho kraju, že dze jest taki małar, co bi kraľovi a kraľovnej mišeľ vimaľoval, žebi ſe ohlašel... I naš malar ſe odebrał z Ameriki do teho kraju, dze ten kraľ buł, a ženu svoju na kamarata ochab'eł. Prišoł do kraľa a małoval mišeľ jeho. Jak odmaľoval, oddał kluč od chiži kraľovi. Ked kraľ ſ kraľovnu pošli opatric, doraz veľiku radosc małi, bo vidzelí svoju dzjevku vimaľovanu, — co jim buła v mišli. Małar jich mišeľ dobre odmaľoval, bo jich vlasnu ceru za ženu mał. I hned veľika radosc buła. Dał kraľ vojska na drahu žecovi svojemu, žebi priprovadził ženu svoju. A dał mu jedneho v'erneho generała, žebi zaopatroval dzjevku jeho na draže. Jak prišli do Ameriki ku temu mestu, dze małar bival, jeho žena ho uvidzeła už z oblaka. Mała pri ſebe dvoch chlapcoch svojich; ona ſe tak mocno zradovala, že jej tote dvomi chlapci z ruk spadli a na ſmert ſe zabilí. Mocno ſe rozplakali, ale pomoci nebuło. Tak ſe rozlučel małar s r'ezbarom. Ochabił mu šitku chudobu svoju a ſam ſe posbjirał zos ženu svoju a odešoł do ſvakra svojeho. Šedli na ſif. Generał ho vivołał na verch ſifa a ukazoval mu všeľjaké inzuli a v tim ho zrucił do mora, bo buł zavičliví, že ſprosti remeſlník budze teraz veľikim panom!... Potim pošoł ku ňej generał a ſprišahał ju, žebi ona povedzela, že on, generał, ju po druhi raz višlebodził. — Ked už prišli do mesta occa svojeho, pitał ſe kraľ, dze je žec? Razom odpovedzela dzjevka i generał, že ſe ſšaleł a ſpad do mora... a že bi ſe i ona buła zatopeła, ked generał ju nevimentuje...

Jak generał drileł małara do mora, on plívał a prišoł ku jednej inzuľe a tam na ňu ſe vichrapał a tam buł do roka. Sebe ohňa tak zrob'eł, že sprachňelku o sprachňelku dotík čuchał, pokeł ſe mu oheň nezrobjeł. Vše na jednim dube nocovał, tam ſebe poscel zrob'eł a choval ſe s bandurkami; peršu našoł v ohňi upečenu. On ešči v svojim kraju bandurki nejedoł, neznał, co to? Až na tej inzuľe v ohňu upečenu našoł. Potjem hrebał po žemi, vibjirał jich a p'ek ſebe. Ta jemu tam barz ĉežko buło do roka žic. O rok

maľ sen taki, že jeho dva sinove prišli v noci, že ho prez moro prenešli až do jeho švakra a v kraľovskej zahradze že ho položeli... Ked on še prebudzel, vidzel, že jeho sen še vijaveł, že je ňe na dube, ale pod stromom v zahradze kraľovskej... On stanul a pošol do mesta do jednej traktirni, bo še mu sceľo jesc. Pital sebe od kačmara za paru grajcaru daco zjesc. Povedal kačmarovi, že on je małar vandrovni; jak zarobi, ta že mu zapłaci. Povedal kačmar, že teraz princezna potrebuje małaroch, bo jej mišel smutnu každi dzeň maluju, ta že može sebe tam zarobic... Oznamil kačmar princezne, že tu jest jeden małar, co može prisť ku ňej mišel małovac. I odprovadzeli ho tam. Dała mu princezna jednu chižku. On pital od ňej doraz peňeži na farbi, ona mu dała dva stovki do malovaňa. On pošol do karčmi a s kamaratami j'ed a pił. A jak mu peňeži višli, pošol nazad ku princezne, že to mu šicko mało na farbi. I dala mu poznovu, už tri stovki. Z tich sebe pokupił, co mu potrebno bulo a za ostatnie zaś j'ed a pił. Potim pošol małovac. Vimaloval jej č'istu mišel, chtoru ona žadała od małara. Vimaloval, jak ju na šife višebodził, jak ju vžal za ženu, jak ho general do mora zdriľel a jak ho priňešli jeho dva dzeci s tej inzuľi prez moro do kraľovskej zahradi a šicko vimaloval, jak še z ňim a z ňu vodzeļo... Ked už buło šicko hotovo, ta jej dał kluč od chižki a sam ſe navracel do traktirni a zaś j'ed a pił. Ona chižku otvorela a hned ſe zradovala, ... spoznala, že jej vlasni muž jej mišel vimaloval, bo ſem on sam mohoł znac tak dobre, co ona ma vo svojej mišli... S tim z radoscu veľiku dała zaprahnuć štiri koňe do koča a prišli s bandu veľiku ku tej traktirni. Jej vojaci vžali małara do koča a tak ho priprovadzeli do burku. Kraľ i kraľovna i jich dzjevka daли zrobic veľiku hosčinu a tam hadki hadali, že co zasluži človek, chtori druhemu na živoce zastoji? Tak ten general odpovedzjal: „Šmere za šmerek; jaku on dakemu, tak i jemu taku“... Tak ho povjazali a do vodi ruceli. Ostatne žiju i doňeška, ked ňumarli.

163. §. Buł jeden husar, chudobnej matki sin. Už dvanac roki maľ visluženo. On zo svojeho leňunku vše grajcare odkladał, co svojej chudobnej maceri a ocovi pošelał. Už maľ i pre sebe paru grajcare naskladane. Doznał ſe jeden lajtnant o jeho peňežoch. I prišol ku ňemu a pital od ňeho požičic. I on mu požičił, keľo maľ. Lajtnant kazal ňikemu o tim ňepovedzic, že na druhu mešac to mu vraci. Lajtnant ſe o mešac, ale i o dva mešace mu ňevracił.

A ked husar pitał od ſeho peñezi, ta ho dał lajtnant do raportu, a povedzeł tam lajtnant, že od husara eščik ſigda ſepožičił. Kapitan husarovи pov'edził: „Ci ſeznaš prepisi voj'enske, že neſlebodno, žebi vojak vojakovi požičił?“ Kapitan dał husarovи pejcivacec paſice. To ſebe husar za čežko trimał,... odkedi je pri vojsku, ešči ſigda ſtrofani ſebuł, a teraz za svojo vlaſne peñezi tak pokutovani buł! Dał ſe zapisac do raportu pred pana majora. Major jemu tak odpovedzejęł, jak i pan kapitan, a dał mu poznovu vicac, teraz už tricecpejc paſice. Husarovи ešček ſebuło dosc, dał ſe do raportu zapisac pred pana oberſtra. Jak prišoł pred pana oberſtra, pan oberſter mu odpovedzejęł, že co pan kapitan a pan major mu povedzeļi, to dobre: „Ta tak i teraz budzeš pokutovani,“ i dostał teraz ſtiricecpejc paſice. Husar z veľkeho žału, že ſigdze pravdu ſenašoł, vzał ſvojeho koňa, oſedlał ho a vzał svoj caļi ristunk a ſednuł na koňa a uceknuł do jedneho leſa. Zabił ſebe v leſe kočiček a koňa uvadził. Svoj mundjer zložjeł na źem a vicahnuł ſablu svoju a stał vartu pri ſim. — Krał dał poſovačku veľku v tim leſe zrobic. Krał pobludził, odešoł daľeko od svojich oficjeroch i prišoł až ku temu husarovи a povedzejęł mu: „Šeſce ci Bože daj, husaru, co ti tu robiš?“ Husar ſe pitał krała: „A ti tu co, jager, robiš?“ Povedzejęł, že zbludzejęł. „A ti, husaru, co v leſe robiš, že pri svojim mundjeru vartu ſtojiš?“ Odpovedzejęł husar jagrovi: „Ci ti ſeznaš, že toten mundjer kralovski, ta ja mušim na ſeho pozor dac?“ Potim husar rozpravjał: „Ja ſlužeļ dvanac roki... ſigda ſom ſemał žadneho ſtrofu, až teraz na staroſć muſeļ ſom uceknuc z vojska... ſemal ſom tam ſijakej pravdi. Zo ſvojeho vlaſneho leſunku ſom grajcare ſkładał. Jeden lajtnant odo mnie tote naskładane peñezi vipožičił a ked ja jich od ſeho pitał, on mi jich odtajeļ, ešček me do raportu dał pred pana kapitana. Kapitan mi dał pejcivacec paſice, že ja znam prepisi vojenske, že neſlebodno jeden-druhemu požičic. Ja s tim ſe dał zapisac do raportu pred pana majora, že ozda tam najdem pravdu... Pan major tak mi ſudzejęł jak i pan kapitan. Zaś ſom ſe dał vpisac do raportu pred pana oberſtra, ale i pan oberſter tak mi ſudzejęł jak pan kapitan a pan major. Pan oberſter mi dał tjež ſtiricecpejc paſice. A tak ſom ſigdze ſenašoł pravdu... Jak oni ſe dohvarali, ta ſe už zmerkało. Pita ſe jager husara: „Bratu husaru, dzeže ſe teraz podzejeme, ked zme v takim veľkim leſe?“ Husar jagrovi poveda: „Podz, bratu, a ſedni na koňa, bo ja znam, že ce nohi bola. Ja ſe už dosc za dvanac roki na koňu naſedzejęł!“ Jager na koňu,

husar popri koňu išli ďalej za drahu ňe z lesa, ale do vekšeho lesa. I čäkem ňemohli vinsc. Husar višoł na jedného stromu a patrjił, či dagdze svetlo ňespatri i uvidzjeł jedno małe svetlo. Šli prosto ku temu svetlu a to buła tam jedna živaňska chiža medži veľkima hurami v jednej dofiňe. I prišli tam. Ňebuło tam ešček ňikeho, Lem jedna dzjevečka, co živanom jesc varcia. Ona jim povedzaela, že su ňeščešlive, ked tam prišli, bo tam su živaňi, štirii-dvacec. „Ztadzik odejdzice, ked chcece žive bic!“ Ale husar nato ňič ňedbał, Lem dzjevce povedzjeł: „Ked maš daco hotove, daj nam, ňej Žeme, bo zme lačne.“ Lem co daco zjedli, už živaňi prišli i pitali še dzjevki, či daco ňet noveho? I povedzaela jim, že dvomi vojaci tutak. I živaňi prišli do chiži a privitali hoscoch. I rozkazali sebe živaňi večeru. Po večeri pitali še tich dvoch vojakoch, že jaku oňi večeru chcu? Oňi povedzeli, že oňi su už po večeri. Ale rabkapitan jim povedzjeł, že on ſe ňepita o jedzeňu, ale o ſmerci i o Živoce? Husar odpovedzjeł: „Co ſe na nas strojice, mi zme od vojska ucekli a o vas zme ſe doznaſi, ta mi ku vam prišli za kamaratoch!“ Odpovedzjeł rabkapitan: „Ked ukažece dobrí ſigeł, ta budzece našo kamaraci.“ Odpovedzjeł husar: „Či mace štiriidvacec flaški? Nalejce do ňich vina a toto vino do jedného harčka zlejce, ňej ſe vari a ja ho horuce vtipjem.“ A ked toto vino varlo, dał do ňeho popelu a ſoli. Ked už buło hotove, živaňi ſedzeſi pri stole. Husar ho vział do dvoch ruk a povedzjeł jim: „Paterce na mně, jak ja ho vtipjem!“ A povedzjeł ešče: „Bože vam daj zdravje!“ Jak oňi na ňeho patreli, on ſe rozehnala a ſitkim jim oči viparił. Vtedik harček rucieł a vział svoju ſablu a tak jim hľavi poscinał. A jager v kutku ſedzeł, bo ſe barz bał. Rano prišlo. Pošoł jager do mesta po voz, bo v chiži živaňskej buło veľo bohatstva, złata, ſtrebla. Pitał ſe jager: „Dze ho podzejeme toto bohatſtvo, či ſe podzeſlime, či ho kraľovi dame?“ Husar odpovedzjeł, že to patri kraľovi. Posiał jagra pre vozi vojenske, žebi prišli po totu chudobu. Tak prišoł jager s vojakimi ku chiži zbojnickej a tak zobraťi ſicko, co tam buło. S tim ſli do mesta, dze kraľ bival. Jager husarovи povedzjeł: „Ja idzem napredok to oznamie kraľovi, a ti pomali ku braňe za mnú!“ Jager, koło chtorej varti ſoł, každej rozkazał, jak husar s vozami ztadzi pojde, žebi mu do gveroch voľali. Husar došoł. Jak učuł, že mu varti do gveroch voľaju, dał každej varce paru dukati na paſenku. Ked prišoł husar pred burk kraľovski, višoł mu kraľ v streti i pitał ſe ho: „Co tam v totich

vozoch, husaru, noveho?“ Odpovedzjeł mu husar, že zvicežel tej noci nad štiridvacec živanami, že jich pomordovał, ta jich chudobu veže krałovi. Krał ſe ho pitał, či mał pri ſebe ſvedka dajak’eho? „Najjaśnejſi krału, mał ſom jagra jedneho, ale dzeſka odeſoł odo mňe. Tu ja jeho čekam, ja ſeznam, dze je.“ S tim krał dał rozkaz oficjerom ſvojim, žebi peňeži do kasi oddali a husara vzał zo ſebu do burku. I posadził ho ku ſebe ku ſtołu ſvojemu. Tak vtedi pred ſickima generałami vihlaſił ho za najstarſeho generała. Ale husarovi prečik ſebuło na volu, že jager pri ňim ſet. Krał preto poſoł do druhej chiži a oblek ſe do jagerskich ſmatoch a prišoł ku husarovi a povedzjeł mu: „Či me poznas?“ „Ti ſi jager!“ Ale krał ukazał mu križ na perſoch, ta husar povedzjeł: „Ti ſi jager, ti ſi krał!“ Krał mu dał ſvoju princeznu za ženu. A ten regement, v chtorim husar ſlužeł, dał mu pod moc, žebi z ňim robjęł, co ſce. Husar vidał rozkaz regementu ſvojemu, žebi vojaci virukovali pred ňeho. Ked už regement virukoval, husar, jak najstarši generał, ho vizitirovał, i vojakom podzekoval, že je ſicko dobre, ale oficjeroch ſickich na stranu zobrał a tak ſame perſe lajntantovi, temu, chtori od ňeho peňeži požičił, ſmerc obsudzeł. Kapitanovi rozkazał ſablu dołu zložic a temu kaprałovi, chtori mu pejcidvacec na ric b'eł, kapitańskiſtu ſlužbu dał. A temu kaprałovi, chtori mu tricecpejc dał, majorsku ſlužbu darovał. A majora vihnał z vojska. To ſamo i panovi oberſtrovi ſe stało jak i majorovi. Prečitał jim liſt, že co on je za generał, že on toten husar starí, chtori ſluž'eł za dvanac roki a ſeviňne biti buł. S tim ſe rozluč'eł ſe dobrima oficjirami a navracił ſe do burku krałovſkeho a že'ł až do ſmerci pri krałovi v dome jeho.

Z Lemešian.

164. §. Buło jedno dzivče na kudzeľnej chiži a ſemało frajera, ta ſebe barz ſčežovalo.*.) Ta ſebe tak miſteļo: „Choć bi ku mňe dabol prišoł, ta bi mu buła za frajerku!“ Ta doraz ſe dabol stavil! Šednuł ku ſej v čarnej gube a ked jej vrecenko padlo, ta jej ho vše podał. Tak buło i tri raz, co ku ſej prišoł. Radziła ſe čeſedzi, že tak i tak ſe z nu vodzi, že co ma robić, že ma certa frajera?...

*) Rozprávala Borka Gajdoš, rim.-katolíčka, rodom z Lemešian, asi 50-ročná. Zápis v Lemešanoch v krčme Nagya, ſrendátora Markuša, 14. novembra r. 1904.

Tak jej čełedz dała radi, žebi ukrucela klubieško z predzi a nadzała do ihli a jak pojdu domu, žebi vžala klubieško do šorca a ihlu mu do gubi zapchała. A povedzeli: „Ti idz za ňim, za dabol; a mi čełedz pojdzeme za tebu!“ Tak dze pošoł dabol? Ku koscelu. Tri raz obešoł koło ňeho a potim prešoł do koscela prez klučovu dzjeru. Pošoł za oltar, vžał hlávu mertvu z kripti, ta ju jed. Tota dzivka še barz zlekla, bo to šicko vidzela na klučovu dzjeru. Prišla domu, ta tak matki poveda: „Ja umrem, mamo, ale žebi sce me ūepohrebali tak, jak druhe mertve celo. Lem mi popod prah vi-kopce jamu, i popod jeden i popod druhi, a do cintjera me ņecho-vajee.“ Ta dzivka umarla a v poľu ležela. Išoł jeden pan na koču. Na jej hrobe šumna ruža vikvitla barz pachnuca tak, že ten pan ju počuł. Tak poveda: „Kočiš, tu dzeška kvet barz pachňe, idz hľedac, zervi ho.“ Kočiš ho našoł, ale še mu kvet zervac ņedał. „Paňe, ņemožem.“ „Ta ho odrež,“ pan poveda. „Neda še mi aňi od-rezac aňi zervac.“ „Co to bi buł za kvet, co bi še ņedał zervac?“ Pošoł pan sam, zervał ho. Prišoł domu, položił ho do pohara. Jak še na-večerał, ta daco zostało na taňeroch, ale rano ņenašli ňič. To buło das tri raz. Tak dali vec pozor. Vidzeli raz krasnu paňu z teho kveta. Doraz vedzeli, že to čertova robota. Pan ju raz dolapeł, ked višla z kveta. Pan jej okrucil vlasti kolo ruki a ona še zrobila žabu... ale pan ju doteł bił, zakeł še mu taka pana ņezrobiła, jaka bula. Tak še mu zrobila. Tak povedzel ten pan: „Ti teraz budzeš moja paňi.“ Tak z ňim žila dluho, das za ſedzem roki. Ale z ňim ņigdze ņemohla isc. Raz jej pan povedzel: „Šicke paňe idu s panami a ti zo mnú ņeidzeš?“ Tak še mu zvereļa, preo ņemože isc na ulici, že pre teho dabla. Bo dabol ju vše hľedał. Šedzem pari čižmoch podar, co ju hľedał. Tak jej pan povedał: „Neboj še ňič, perše pojdzeme do koscela. Dam ci z baršoňu drahu vibic a vojsko ku tebe postavic, i ja s tebu pojdzem.“ Tak prišli do koscela, stanuli pod lampa, medzi vojsko na stredek. Jak stali, prišoł k ňej dabol prosto oč, ten isti, co ju hľedał, a tote čižmi podarte na pľecu mał. Tak še jej pitał: „Ulijanko, co ſi vidzela, ked ſi ku koscelu zo mnú prišla?“ „Ta ti ſi pošoł ku oltaru a vžał ſi hlávu mertvu, ta ſi ju žar!“ „Ta daj i ti svoju hlávu, Ulijanko!“ i zervał jej hlávu. Ta z Ulijanki został trup, to jest celo prez hlavi. Utracił pan paňu...

„Dzivčata! Jak frajira ņemace, ņeščežujce sebe, a dabla sebe ņežadajce. Pridze i frajir, lem vam treba čekac!“ Take je z teho naučenie.

165. §. Buли dvojo īudze a malí chlapca i dzivče.*⁾ Von zastrelił sebe jedneho holubka a ho priňes do domu a dał ho ženie upražic. Prišla mačička, ta ho výala a žedla. Žena še barz bała, že mačička ukradla teho holubka, ta odrezala pravu perš a upekla mesto holubka. Von prišol domu, ta še pitał: „Co to za m'eskó, že to take dobre?“ Vona jemu hutori: „Moj īubi mužu, to zato m'eskó dobre, bo to z mojej pravej perší. Zato ja totu perš odrezała, bo mi mačka ukradla holubka a žedla.“ „Ta znaš, moja luba ženo, mame dvojo dzeci, ta jich zarežeme, bo m'eso z človeka dobre.“ „Ta kedi jich zarežeme?“ povedela žena a tak sebe rozmišlela: „Ked jich budzem volac umivac, v sobotu.“ A chlapec to čuł, jak še oňi dohvárali. Tak povedzel šestricce: „Šestričko moja īuba, naša mamka še dohvareli i z apkom, že nas porežu, tak še jim vistupme.“ Tak voňi še výali a pošli. Šestricce še barz chcelo vodu pic, ale bracik jej ředał pic, Iem ju vše dalej volał. Potim von še chceł napis, ale vona mu ředała: „Braciku moj īubi, řepi z tej vodi!“ Išli prez jedno polo, tam buła stopaj z jeleňa a buła v ňej voda. Tak bracik Iehnuł, co šestra řevidzeła, a von še napił... Vona še za ňím ohľadíe — dze jej bracik īubi? A von ostał jeleň, bo z tej stopi jeleňa še vodi napił...

Išlo jeden pan na poľovaňe. A šestra i s jeleňom buła na jednej pustaciňe. Jeleňek še chodził pasc na jednu luku želenu. Poľovník mał inaša, ten povedzel panovi: „Tam jeden šumni jeleňek jest, treba bi ho zastrelic!“ Poľovník řeveril, ta tam pošol patric. Ta pan našol šestričku teho jeleňka. On še jej pitał, co tam robi? Ta ona mu rozpravajała, že ocec i mac jich chceľi porezac... Poľovník ju vecka výal ku sebe i prišahli vjedno. Vona mužovi feľovala, že ten jeleňek je jej bracik, že ho muž řešmi zabic. Małi voňi jedno dzecko. Prišla raz jedna ježibaba, chtora mała dzjevku, ta chceła ju dac za teho pana. Ta ta ježibaba, ked še nicto řepipatrał, driňila jeleňkovu šestričku prez oblak do vodi. Ona zrobila še ve vodze kačku. Jeleňek to šicko vidzeł... Poľovník še barz zastarał, že mał dobru paňu aj dzecko, a že utraci dobru ženu a že dzecko stracilo matku... Jeleňek chodził ku temu dzecku a ho ščipał, žebi dzecko plakało. Poľovník ho dał raz jeleňkovi na rožki. Jeleňek pošol k vodze, ta tak kričeł: „Vindzi, vindzi, zlate

*⁾ Rozprávala Mária Choranec, asi 27-ročná, rodom z Lemešian. Zápis v Lemešanoch v krčme Nagya, árendátora Markuša, 14. nov. r. 1904.

kače, tvojo dzecko horko plače.“ Šestra višla, podojčila dzecko. Polovník to vidził, ulapił ju, ta ju privjed ku chiži, žebi vona poša do domu. Zrobeli hoscinu a vona rozpravjała, co sé z ňu stało, že ju ježibaba do vodi drilíka. Prišli velo panove, zrobili sesiu, ta polovník hadku zahadał: „Co takej žeňe treba zrobic, co chceľa dušu zmarňic?“ Ježibaba povedzeľa sama: „Treba ju za koňskima chvostami rozodrec.“ Ta ježibabu privadzeli na koňske chvosti, ta ju koňe na falatki roztarhalí.

Z Malovesky.*)

166. §. Išoł jeden stari husar na urlab. Predtim ſebuli želežnice. Mušeł isc pešo. Jak buł zunovani, prišoł do jedneho lesa, ſednuł ſebe pod jedneho ſtroma a tam odpočivał. Dakuščik chleba zajed, co mał zo ſebu, teho komišnaka. Naraz prišoł ku ňemu jeden stari džad. Pozdravkał mu a pitał ho: „Daj mi dakus chleba, bo ſom lačni.“ Stari husar vdzečnie mu dał z teho komišnaka. Jak ſe stari poživeł, pitał ſe husara, co za to žada? Stari husar pitał vražecke tri veci: Pušku, huſle aji mech. I doraz ſe pri ňim staveło. A stari džad zmizoł. Stari husar vžał pušku, huſle i mech a poſoł dałej. Prišoł do bližkeho mesta, tam buło v tim mesce všadzi čarne zastavi viložene na domoch. Pitał ſe husar v mesce, co to za novina, že tu teło čarne zastavi viložene? Nato mu odpovedali: „Naš kral zos druhim krajom vojnu trime a najutre rano šicko vojsko idze do vojni.“ On ſe oznameł, že i on chce isc do vojni. Prijał ho vdzečne. Chceļi mu dac šati, pušku, ale on hutoreł, že jemu nič netreba. A tak poſoł popri vojsku poskakujuci a ušm'evajuci... Mał pušku, i mech i huſle, — že jemu inše nič netreba! Jak ſe praceļ z nepracelem na druhi dzeň ſchodzieli, začał stari husar na huſloch hrac. Perše pomali, tak začali nepraceleovo vojací tancovac. Puščel potem do ſkoku, že vojací viskakovali višej ſtronom... Pitali ſe nepracele, že už doſc tanču; tedi stari vojak chceł otvoric mech, že jich šickich do mecha vloži a tak potem poſtrela zo svoju pušku. Vidzeł nepraceł, že ſeporadzi nič, tak ſe pitał, žebi bol pokoj. Husarov kral ſe mu pitał, že co chce za totu pomoc, ta že mu šicko da. On ſe chceł nič, lem jednu horu, a žebi tam buł za ke-

*) Rozprával Andr. Kraka, rodom z Postrednevsi, býva od nepamäti v Maloveske. Zápis v Maloveske v krčme Teutelbauma 22. júla r. 1905.

ruľa. Kral vdzečne mu to dał. Vojak ſe potem ožeňel a totu horu obhaňał. Raz pošoł do leſa. Prišla ku ňemu ſmertka a povedzela mu: „Ber ſe!“ „Dze?“ „Zo mnu!“ „Ej, daj mi pokoj!“ „Mušíš!“ „Muším? Daj mi eščik raz na huſloch zahrac.“ „Toto ci dovolim.“ Vzáť huſle a začał hrac, tak že ſmertka až višej ſtromoch viſkakovala. Šmertka ſe mu pitala: „Prebač mi, ſehraj na tich huſloch!“ „Neprebačim,“ ešči lepši hral. Šmertka tak tancovala, až jej koſci pukali. On otvorel mech — dnu ſi ſtu! Ona ſkočela do mecha a on friſno zavjazal mech a vložel do pivnici i zo ſmertku. Paru roki tervało, že ľudze ſemarli, bo ſmertka buła v mechu. Raz ſe vibrał husar do mesta zamulatovac. Jeho žena oſtała doma, chcela znac, že co v tim mechu? Pošla, otvorela mech a z mecha viſkočela ſmertka a ucekała proci staremu husarovu. Na druhi dzeň ho naſli vov ſiehu umarteho.

Kebi ſebuļa žena rovijazała mech, ta bi i dodneška buła ſmertka v mechu. Ŧebuļi bi um'eraли ľudze. Ale zato, že husarova žena vypuſčela z mecha ſmertku, ta muſime um'erac každi či bôhati či chudobni či kral či džad.

167. §. Zeſli ſe dvomi kmotrove: „Kmotre,“ jeden ku druhemu, „ej, u nas je ſle, podzme do Ameriki.“ Druhi hutorel: „Radši pujdzem do Peſtu. Tam tež dobre płaca!“ Jeden pošoł do Ameriki a druhi do Peſtu. Prišoł do Peſtu, obžerał ſe po veľkých domoch; uvidzeł tam ľudzi naverchu. Ta ſebe miſlel a ſam ku ſebe hutorel: „Jak tote tam viſli, aňi drabini ſevidno?“ Tote sverchu na ſeho voľali: „Co bi ſi chceľ?“ On odpovedzeł, že robotu. Tak ho voľali ku ſebe. On povedał: „Jak tam vindzem, ked aňi drabini ſet?“ Oňi mu ukazaļi, žebi veſol dnuka do kapuri a hore schojdami žebi viſol. Prišoł až ku ňim na druhi štok. Tote panove miſleli, že s ſproſtim Slovjakom maju do roboti. Pitali ſe mu, že co bi chceľ? On povedeł, že robotu. Oňi mu povedzeļi, že mu robotu nedaju, ale že peňeži mu daju. Tote panove połoželi dvasto złati, že ked jim odhadne jednu hadku, ta budu jeho dvasto złati... Ale on povedeł, že on ſem na robotu prišol, ne na hadki. „Ale preči, ked odhadneš, ta twojo budu dvasto złati!“ „No ta zahadajce!“ „Povedz nam: Jak viſoko do ſieba?“ „No ſem toto? Tak jak od ſieba ku ſeme!“ „Pravdu maš. Twojo dvasto złati. Ale odhadaj nam ešči jednu hadku, dame ci ſtiristo złati. Povedz nam, dze je ſvetu ſtredeček?“ „No ta ſem

to? Ta dze šme. Ked ſe neverja, naj idu pomerac!“ Vihrał. Tak už mał ſesto złati. Nato povedzel: „Panove, ja tu ſepriſoł na ſm'ech do Peſtu, ale na robotu. Ja jich peñezi ſechcem, ale naj położa oni eſci ſesto złati, aji ja tote ſesto złati, co ja vihrał, teraz treći raz oni mňe naj odhadňu, co ja zahadam“... Połoželi tote panove ſesto złati aji on tote, chtore mał vihrate, a tak jim zahadal: „Panove, naj mi odhadňu, jak moj kmoter ſe pisał, co me do Peſtu na zarobek poſlał?“ Jeden na druheho patreł, ale odhadnuc ſieznal. Tak vŕał peñezi dvanacsto złati, co Ieko zarobił i povedzel: „Naj zostaňu zdravi!“

Priſoł domu, ta ſe chvaleł, že on vecej zarobeł v Peſce pri panoch rozumom, jak jeho kmoter v Ameriki zarobi... v złatich baňoch kopačom.

168. §. Chodzeł ſom po ſvece i vidzeł ſom, že jeden poſki žid vožel hnoj na ſomarovi. Stretnoł ho jeden figlarski človek. Tak mu povedzel, že jak ten ſomar tri raz perdne, že žid umre! Poſoł žid daſej hore brehom. Somar perdnul raz, potem druhi raz, a potem treći raz... Žid ſe vivracel, že už umar. Poſoł koło ſeho ſolgabirov. Pitał ſe: „Chto tam leži?“ Žid ſe obezvał: „Ja, umarti!“ Vtedi rozkazał ſolgabirov hajdukovi, žebi dał židovi na zadek... Jak mu jednu dał, ta — obžeł a povedzel: „Dzekujem pekne, že me obživeli. Ta ja už tu, chvala Panubohu, už ſom živi, ale dze je ſomar?“ Poſoł z valala na valał hledac ſomara. Poſoł, dze najvecej ludze... Buło to pri koſcele. Tam ſe pitał: „Nevidzeli ſee tu ſomara?“ Na to dostał odpovedz: „Doraz pridze do koſcela!“ Ukazały mu, jak richtar priſoł ku koſcelu: „Tu je Somar!“ Žid priſoł ku ſemu, podał mu ruku: „Vitaj, ſomaru! Jak ti ſe dobre maš. Ti ſumne pribleženi. Už i do koſcela chodziš. Už i ſi richtar! A či ne pametaſ, jak ſi u mně hnoj vožil?“ Richtar, chtori ſe pisał Somar, ſiem na ſeho patreł... Žid mu povedzel daſej: „Ta ſiem ſe dobre spravuj jak doteraz, ta ne budzeš vožic hnoj!“ S tim ſe rozlučeli. Somar poſoł do koſcela a žid do domu. Priſoł domu, tak žeňe povedał: „Ženo, naš ſomar ſe dobre ma, už i do koſcela chodzi, ſumne je pribleženi i richtarom je. Mame kravu. Dame ju učic, tota budze ſolgabirovom“... Poſoł do bližkeho mesta, na kupeł knižki, žebi ſe krava učela, že budze ſolgabirovom. Postaveł jej knižki na ſtol a kravu uvjazał ku ſtolu, a nedal jej žrac. Ked počala krava ričic, povedał žid žeňe: „Ženo moja, už ſe krava uči,

bo riči.“ Ale na treći dzeň zdechla... Žid zahrešel: „Naj ce Boh skare, ked si še nechcela učic. Mohla si bic solgabirovom, jak je somar richtarom“...

169. §. Pošol jeden cigan na spovedz i zo sinom. Ale barz veľo ľudzi bolo vtedi na spovedz. Zavoľal ho koscelník: „Jaňu, idz domu a pridzeš najutre, jak ja perši raz zadzvoňim. Ta ja ce vispovedam. Šak ja tak možem, jak i pan pľeban.“ Prišol cigan i zo sinom na druhý dzeň včas rano, žeby ľem skoro še vispovedal, žeby mu netrebaľo do obedu hľadovac. Koscelník jich obidvoch vispovedal a potom dał prijimac. Odkraľ zos hr'enu okoluška a posipał s paprikou. Perše dał staremu. Jak starí prijał, ta zvirčel: „Jojj! Temu mládemu šicko nedavaj, bo ho doraz od oltara dablí vežňu“...

170. §. V obci Maľoveski pojednal še jeden cigan za nocneho vartaša. Richtar mu dał višvedčeňe ku panu solgabirovi, žeby ho spríšahať za nocneho vartaša. Jak prišol do solgabirovej kancelarii, podał višvedčeňe a povedzel: „Pan veľkomožni, prišol som na prišahu!“ „Dobre. Zkadzi si?“ „Tu maju pišemko, pan veľkomožni!“ Solgabirov odebrał višvedčeňe od cigana: „No, cigan, staň rovno! Połož ruku na šerco!“ Cigan położeł ruku na šerco. Solgabirov mu povedzel: „Hutor za mnú!“ Cigan povedzel: „Hutor za mnú!“ Solgabirov s nohu dupnoł: „Basomciteremtete!“ Cigan: „Basomciteremtete!“...

Jak prišol cigan domu, dał mu richtar buben, žeby išoł bubnovac, že budze porcija v tim dňu a v tim dňu,... a že tam a tam vojací budu štr'ełac do šajbi z ostrima kúlami, žeby nicto tam nešoł... Cigan tak bubnovał: „Dava še na znamosc jednemu každemu, žeby každi porciju nošeł, bo še budze do šajbi štr'ełac“...

Šm'jaťi še ľudze s neho, ta povedzel, že nebudze vecej bubnovac, ale radši budze chodzic ku gázdom oznamovac po obľakoch...

To še stało u nas, to je spravodliva pravda.

171. §. Pošol jeden cigan na spovedz ku pľebanovi. Pitał še mu pľeban, co hrešel? Cigan povedal, že nehreší, ľem žile mišli. Pľeban mu zadał taku pokutu, žeby mu koło ľuki jednu prekopu vibrał, žeby vodu nemał na ľuki. Cigan priobecal, ale prešoł mešac, i dva i tri a prekopu nebral. Stretnoł še raz s pľebanom, pitał še

ho pleban, že čomu prekopu ňebere? Cigan povedzel: „Vše o ňej mišlím!“ Pleban: „Možeš ti o ňej mišlič, ked ňebudzeš brac prekopu, ta sama ſe nevibere“... Cigan odpovedzel: „Jich milosć, šak i ja ňehrešel, Iem som žle mišlel a oňi mňe pokutovali, žebi som bral prekopu. Ja o ňej mišlím“...

Abaujská stolica.

Z Barce.)*

172. §. Bul jeden legiň. Von ſe ſcel žeňic. Trafila ſe mu taka žena, co mala svoju chižu aj dakušček žemi, aj matku pri ſebe. Legiň ſe z ňu oženil. Oňi žili jedno ſteri abo pejč roki vedno, ale mu barz plano išlo, bo pre matku ſe ňemohol obſtac. S tim ſe vžal nocnu hodzinu, pošol do jedneho mesta službu ſebe hľedac. Trafela ſe mu služba do jedneho veľkeho ſkľepu. I tak von v tej službe bul ſedzem roki. Von ſe potemka staral za svojima dzecami. Pan obačil, že ſluha ſe ſtara a ſe mu pital, že čom ſe ſtara? I von panovi povedzel, že ma dvojo dzeci aj ženu doma, že jich ſedzem roki ňevidzel, ta žebi jich rad uvidzic. Pan ho barz bohatо viplacil za službu, eščik i jedneho koňa mu dal do darunku. Jak ho pan viprovadzil, ta mu povedzel tri pravdi. Po perſe: „Dze ce noc zajdze, tam nocuj!“ Po druhe: „Ked ſam ňejdeš abo tvoj ſluha zo ſtatkom, ta svojo ſtatki ňigda druhemu do ruki ňedaj!“ Po trece: „Ked ce budu dakedi volac na kerscini abo na veſeľe, dze ſe velo pije, žebi ſi svoju ženu ſamu ňepuščil, Iem ked i ſam idzeš!“ Doraz perſi dzeň ſe mu perſa pravda vijavila. Zaczmeľo ſe na ňeho, a von ňezostal tam nocovac. Von ſebe prečik tak dumal: „Šedaľeko je, eščik domu dojdzem.“ Ale ſe barz zaczmeľo, koň mu na draže stanul, ňechcel mu isc. Potem von s koňa zešol a koňa za naručki cahal, tam bul most rozbrati: ſpadol do vodi; kebi ſe koňovi za cugeľ nebul trimal, ta bi ſe bul utopel... Doraz povedzel: „Už je tu perſa pravda, co moj pan povedzel.“ Potemka pošol do domu, za emi eščik, rano. Treceho ſuſeda mal za kmotra, ta pošol do ňeho, do jeho domu, i s koňom. Tam ho ňepoznal ňichto, bo von bul barz ſumne po panskí obliečeni. Hibaj jeho kmoter ho poznal. Von

*) Rozprával Juro Šedlák, 48-ročný, rodom z Barce. Zápis v Barci v krčme Šalamúna Klausnera 17. nov. r. 1904.

svojeho koňa dal kmotrovi do maštaľní a pošol zos kmotrom do komori, dze jich ňichto ſevidzel. Tam ſe zoblik a kmoter dal mu Šati, jake najplanše mal a bočkori na nohi... Tak pošol rano do teho domiku, dze jeho žena bivala. Von stanul ku dverom, zdraňkal; jeho švekra ho doraz poznala a doraz kričela mu na ženu, žebi vŕála metlu a bila ho von z chiži, že ſe tak ňešumne zaslužil za ſedzem roki! Ale žena ho prijala vdzečne a tak potem začal pomali gazzovac. Barz mu dobre išlo, bo peňeži mal dosc, co ſebe zaslužel. Potemka o kratke časi už taki gazda bul, co ho za rich-tara poſtavili. Mal teraz už veľo kmotroch, doraz každi rodžina bul, i kmoter. Mal ſumne štiri koňe, voz dobri. Prišol ho raz volac jeden kmoter do Iesa po dubi. Ale on povedzel: „Mam pilnu robotu, ta ňemožem pojſc.“ Kmoter: „Ta mi daj ťem koňe aj voz, ta ja sam pojdzem.“ Natoľo ho kmoter pital, že mu dal koňe do Iesa. Chcel viprobovac druhu praďu, co mu pan na drahу povedzel. Kmoter potem zo ſebu zavolal das štiroch chlopoch do Iesa. Tak oňi vera nakladli barz veľo dreva na voz. Naš gazda ſe pošol pripatrac, co budu robic; aj zo ſluhom. Ta co vidzeli? Koňe ňebirovali, stanuli do breha. Jeden z chlopoch povedzel, žebi drevo zrucať, druhi povedal, že ňetreba, že take štiri koňe za hvostami možu voz vicahnuc ňeľem za ſtrangami. Skočil jeden z nich nabok, virubal dobrí čatloū a koňe po boku... Dva buļi akurat žrebne kobuli, doraz tam obidva porucali hačeta. Hačeta vŕáli chlopi a vruceli do krakoch. Gazda koňoch ſe pripatral zo ſluhom zpoza krakoch, co ho ňevidzeli. Von vŕála tote hačeta do travnici a priňes jich domu a rucel tak na ſopu. Tam buļi das paru časi. Už von bul doma, jak kmoter mu koňe prihnal do dvora. Pital ſe kmotrovi, či ňemaťi dajaki baj? Kmoter odpovedzel, že ťem kus dreva bulo, že dobre prišli. Ale von všicko znal. O paru časi prišli ho volac na veſele na druhu valal. Tam mohol trecu pravdu svojeho pana viprobovac. On ňescel pojſc tam, ale barz mocno ho volali, žebi hocľem ženu puščil, ked ſam ňemože isc. Von tak povedzel: „Moja žena ma dzecko, jak može isc?“ Tote povedzeli: „Naj pridze na veſele i matka žčnina, ta budze male dzecko jedna kus bavic, kus druha.“ I von tak urobel, že puščel ženu i zo švekru i s dzeckom. Jak von to urobel, pošol do svojeho kmotra, tam, dze mal svojo panske Šati odložene, a oblek ſe po panskı. Barz ſe ſumne virich-toval, a tak pošol na ten valal, dze mu žena bula na veſele. Nabral ſebe peňeži a pošol do karčmi, placil za redom a počal mula-

tovac. Odvedli ho ľudze do teho domu na vešele, dze i jeho žena bula. Von potem začal ciganom rozkazovac, placel a do tancu akurat zo svoju ženu... Vona ho nepoznala. Večar okolo dzešej po-vedzel tej svojej žeňe, jak z ňu tancoval a jak už bula dakus pijana: „Nevesto, neprišli bi sce zo mnú spac, dam vam stoňku?“ Tota prišla ku maceri a povedzela tak: „Mamo, ten pan me vola, že či bi z ňím spac ňejšla, dava mi stoňku.“ Mac jej povedzela: Idz, ti blazen, šak ci zato ňič a stoňka veľke peňeži.“ I tak oňi to urobeſli; von jej stoňku dal. To bulo dajak v letušni čas, voňi pošli do šopí i s matku i s dzeckom spac, aj ten pan pošol,... a to jej vlasni muž bul. Po svojej roboce pozaspavali, ale ten pan ňe. Jak voňi zaspali, pan stanul, a vžal dzecko a priňesol domu do teho peršeho svojeho kmotra, co mal vo valale, a preblek ſe nazad za prostaka. Žena ſe prebudzela, zobudzela rano macer: „Mamo, šak ten pan nam dzecko ukrad.“ Matka povedzela: „Co teraz zrobime? Šak ce muž zabije!“ Tak voňi ſebe co vidumali? Zapálili totu šopu a z ňu i vecej budinki pohoreli. Voňi plakali, že jím dzecko zhorelo, že ňezascihi li ho vzáč. Prišli rano domu plačuci obidva gu mužovi, že dzecko zhorelo. Von povedzel: „Už darmo, ked zhorelo, moja ľuba ženo.“ A už mal porvaz namočení, co na ňu bulo. Vtedik povedzel: „Zavolajme našich kmotroch, ſuſedoch na tor, ked zme už tak obstali.“ Jak už ſe ľudze zeſli, ta von ſe pital: „Ta, ženo, zhorelo dzecko?“ Ona: „Hej!“ A už služníca s dzeckom v prikľece stala. Vtedik zavola gazda služnícu s dzeckom do hiži a ſe opital kmotrom, ſuſedom: „Či to ňe toto dzecko?“ Každi povedzel, že toto, bo to aj toto vlasne bulo... Tedik ulapel ženu a začal ju bic... Ľudze tam buſi a nícto ju ňeratoval, bo každi znal, že plano zrobila. Ten kmoter ju začal ratovac, co mu pod ruku kobili pometali. Vtedik už žena mala dose, ulapil kmotra i zo sluhom a povedzel kmotrovi: „Hej, kmotre, ta mojo kobuli dze pometali?“ Ta kmoter už znal, co to? Doraz ſe zlepkoł, už ňeznal veľo co hutorie. Tedi ſkričel gazda na slahu: „Janku, priňeš tote hačeta tu!“ A tedi obracił čatloū na kmotra: „Kmotre, ňe pod vašu ruku tote kobuli pometali?“

Tak ſe vopolňeli ſicke tri praūdi, co mu pan povedal dakedi. Perša: „Dze ce noc zajdze, tam nocuj!“ Druha: „Dze ſanu ňejdzeſ zo svojima ſtatkami, abo hoc lem tvoj ſluha, ta ſtakki na cudzi ruki ňedaj!“ Treca: „Ked ce na vešele volaju abo na kerscini: ked ſam ňejdzeſ, svoju ženu ňepušč!“

Z Mindsentu.*)

173. §. Bułi dvomi braca. Jeden buł barz bohati a drugi chudobnejši. Tamten bohati nemał dzeci, a ten chudobnejši mał. Poveda tamten: „Bratu, čom ti ıehodzen tak žic jak ja?“ Chudobnejši: „Ta, bratu, ti nemaš įijkaki rozchodek, nemaš dzeci“... Bohati: „Daj mi, bratu, jedneho sina, vežiem ho za svojeho.“ Ocec mał dzeku sina dac, ale mac ňe. Poveda mac: „Ked zme jich vihovaļi doteraz, ta už jich teraz ıedame.“ Įeskorši povedzela mac: „Jak brat da zapisac na sina svoju majetnosc, ta mu ho dame.“ I dalí mu ho. Jak už sin chudobnejšeho pobuł u svojeho noveho occa, ta raz novi ocec mu povedzel: „Okantaruј koňe, pujdzeme do Iesa, poukazujem ci svoju majetnosc.“ Oňi pošedaļi na koňe. Jak išli za drahu, ta tam v leše buła jedna studňa pri draže. Pri ňej bułi dva dzevečki a še umivali. Tote dvomi pozdravkaļi: „Panboh daj ščesel!“ „Pan Boh daj i jim!“ Idu daļej, idu, daļeko pošli až naverch na jeden veľki breh. Už še priveč'erovalo. Našli oňi tam ohňik. Stari poveda: „Moj sinu, odpočinme sebe pri tim ohňiku.“ Koňe pouvadzovali a več'eraļi. Šedza oňi pri temu ohňu, idze ku ňim dzivi kornaz, až mu peni z piska išli... Poveda stari: „Sinu, už nas ten roztarha“... Ale sin povedzel: „Mame puški, ıebojime še“... Kornaz už ļapeļ stareho a začaļ ho šudrac... Mładi obraceļ pušku a streleļ... Zabil kornaza, ale i svojeho occa. On še barz ulek: „Co ja teraz pov'em?“ Vžaľ koňa, kantar zakapčaļ mu na šiju, a puščeļ ho: „Dze sam pojdeš, ta idz!“ Potem idze starajuci na tim koňu, za drahu. Trafel zaś ku tej studňi, kadzi išli. Jedna dzevečka ešči tam buła. Išol za drahu smutne, aňi ıeohľadoļ še na ňu. Ona skričela: „Paľem jak idze paradník, aňi še ıeohľadne na mňe!“ On še ohľadnuł, poveda mu dzevka: „Nestaraj še, Mirdardu, co si zrobel, to ja napravim. Podz hev a pobešedujeme!“ On še ulek: „Ta ti šicko už znaš, ešči ja aňi domu ıeprišoļ?“ Dzevka: „Nebuj še, ja šicko dobre zrobim, ale či ti mňe vežneš?“ On še na ňu patri, šumna dzevka... Povedaļ: „Ja ce vežiem!“ I prišahnuł, že on ju vežne. Jak jej prišahnuł, ta mu taku dała radu: „Budu chcec tebe zahubic, žebi ci mohli odebrac majetnosc, co ci ocec zohabił. Ale ti še nebuj nič, Iem ti mňe sluchaj... Povedz, že occa zajed kornaz dzivi... že ti ıevinni“... Mirdard prišoł

*) Rozprával Jozef Leško, 64-ročný, rodom z Mindsentu. Zápis v Mindsente v krčme Grünbauma 24. júla r. 1905.

domu, ta še mu doraz pitali, dze stari? On povedzel: „Tak še s nami stalo, na jednim brehu... prišol kornaz a zajed stareho“... Ale bireše pošli hledac i našli ho zastreleneho, i kornaza...

Bulo žle na Mirdarda! On, žebi mal pokoj, povedzel, že njič nežada z majetnosci po ocovi, iem telo, co mu jeden statek zatehnie. V rodzinie še barz cešili. Ale jeho dzevečka taku jemu radu dała, žebi zabil statek, skoru z něho dał postrihac na ceňučko, na remeňečki cenke, a dał dookoła obcahnuc veľo poľa... Mal calu tablu. Tak ostał prečik bohati... Oženil še s totu dzevečku, a žili sebe potim už v pokoji.

Z Geče.^{*)}

174. §. Dze bulo tam bulo, v šedmorackim kraju, tam buł płani rok. Buły tam dva havraňi, samica zo samcom. Mali dvojo młade, ta němohli jich vihovac. Samec povedal: „Idzem ja do drugého kraju, jak je tam urodaj, tam lepši vižijeme jak tu.“ I on pošoł. Samica została s tima dvoma młodima tam. I jedno zdehlo, bo němohla tota jedna samica vihovac dvojo młade. Havran samec o paru mešace še vraceł nazad. Samec povedał, že — jeho toten mładi havran, co został; samica, že to jej. Oňi še sami němohli z ním rozdzelic. I tak oňi sceli, žebi jim kral pravo odsudzeł. Ale oňi něznaļi hutoric, tak oňi iem chodzeļi za ním kraňkajuci, to jest graňčeli. Či buł kral na šife abo na mašine, abo doma pri obedze, ta mu všadze na oblaku kraňkali. Kral něznał, co oňi scu. Dał po krajiňe rozhlašic, že chto mu to pov'e, co oňi scu tote dvomi havraňi, že temu da poľ kralovstva i svoju princezu za ženu. O paru dňi še poshodzeło veľike panstvo, krarove, tistove, a jak oňi tam o tim reč mali, ta tote havraňi na oblak prišli a zaš kraňkali. I tedi jeden pan, co jim rozumel, to povedał kraivoi: „Najjasnejši kraiu! Tote dvomi havraňi scu, žebi jim odsudzeli pravo. Oňi, hayraňi, mali dva młade a v tim kraju, dze oňi buły, buł płani rok. Samec še odebrał do druhého kraju hledac lekčejše viživeňe. Jak pošoł, jeden havran mładi zdeh. Jak še navraciel samec nazad, oňi še na tim vadzeli, že chtoremu ten mładi został? Oňi tedi scu, žebi jim kral odsudzeł, čij mładi, či havrančin či havranov? Ona povedela, že młade jej, bo že ona ho pokocela,

*) Rozprával Andrej Majoroš, 54-ročný, rodom z Geče. Zápis v Geči v sklepe L. Grünbauma 24. júla r. 1905.

a on povedzel, že on mu buł ocec. Ona povedzela, že ona ho ňeľem pokocela, ale i vihovaťa!“ Tedi kral odpovedzel, že už dokončeno: „Chto ho vihovał, ta je teho młade!“ I tedi tote tri havraňi zaš šicke skraňkli; mładi še vzał zo samicu i obidvojo odieceli svoju stranu, a havran sam.

175. §. Dze buło tam buło... buł jeden chudobni človek i mał on jedneho sina. Jak buļi pri obedze, sin ſe rozśmejał. Pitał ſe mu ocec: „Co ſe śmeješ, sinu?“ Sin ňesceł mu to povedzic. Ocec ho vše donuwał, že co ſe śmejal pri obedze? Jak už ho teło donuwał, sin pov'edzel, že jemu jeden słavik zaśpivał, że on taki pan budze, že ocec mu budze davaç vodi na umivaňe i ručník do rukoch. Ocec ſe barz nahněvał. Dał spravic košík, ſina położeł do neho a — pušćeł košík do mora. Boh zna, dze voda ňesla teho chlapca... Ułapili ho dajake ſluhove krałovſke i odñeſli ho do svojego krała. Chlapiec buł barz ſumni; krał ho trimał jak za svojeho. Rosnuł, rosnuł, jak virosnuł vełki, krałowa princeza ſcela ho za muža. Ale krał ańi ſluhac ňesceł o tim. I mała už princeza ſvojo roki. Buļi vohledi, ale ňikeho ňescela, ſiem Lajoša. Prišoł vohledník druhi, treći... ale princeza koncom ňikeho ňescela, ſiem Lajoša. A krał mu ju ňesceł dac. Buł v tim mesce jeden ſluha, Šandor, v parsuňi taki vlastni jak Lajoš. Povedzel mu Lajoš: „Mñe krał princezu ňeda za ženu, ale ja ňescem, žebi buła ženu krałovſkich sinoch. Ti na parsuň jak ja, ta ſcem, žebi buła twoja!“ I tak ońi ſe dohvareli, že princeza muši bic Šandorova, ked ňemože bic Lajošova. — Lajoš povedzel krałovi, že muši het gu maceri, že mu je na ſmertnej posceli, žebi ho pušćeł z krałovſkeho domu. Krał buł rad, pušćeł ho. O rok vracił ſe Šandor v oblečeňu Lajoša do krałovſkeho domu, a každi mišteł, že to Lajoš. I princeza tak miſlela a barz buła rada, že ſe jej vracił... I vtedi buł jeden vohledník u princezi, ta princeza mu povedzela: „Budzem twoju ženu, ked ſe virubeš s tim, keho lubim, a ked ho premožeš.“ Princeza znała, že Lajoš dobre zna rubac zo ſablu, a ňebała ſe. Ale Šandor ſe barz bał, bo ňigda ňemał ſablu v rukoch. Pisał Lajošovi, co ma zrobic? Lajoš, chtori zo ſvoju ſablu znał ſebe i chleba vihledac, i naſoł on ſebe aj princezu u druheho krała, krajšu jak tamta buła, napisał Šandorovi: „Ja ſe budzem rubac s vohledníkom mesto tebe, bo ſcem, žebi princeza bula twoju ženu. Ale o tim moja žena ňeſm'i znac! Podz do mñe, budzeš mesto mñe s moju ženu,... ale złe

s tebu budze, ked me z ňu oklameš!“ Šandor prišol do Lajošovej ženi a Lajoš ſe s vohľedníkom ſčeslive virubał... Ked ſe vracił Šandor do svojeho kraľa, ta ſe pobrał s princezu; ona ho ňeznala rozlučic od Lajoša. Miſtela, že je ženu Lajoša... I Lajoš prišol domu. Ked iſli ſpac, žena ſe ho pitala: „Jak mam poscelic?“ „Jak najviši a jak najužší!“ Ona mu odpovedzela: „Č'om ſi kazał tamte dva noce poscelic jak najširši a jak najnižši, a č'om ſi połožeł ſablu medzi nas, a č'om ſi povedzeł, že chto ſe ruší jedno gu druhemu, ta ho ſabla zrube?“ Lajoš ſtič ſepovedzeł, ale už znał, že ho Šandor neoklamał... Ale ona ho donuvala, že č'om jej ňesce pov'edziec o tej ſabli? Ta on jej odpovedzeł: „Hoc svoj život utracim, prečik ňepov'em ſtič.“ Ona ſe nahňevała i tak mu porobeła, že tak oparšiveł, co už na całim ſvece tak'ego džada ſebuło, jak on... I tak on ſe vžał i poſoł po žobraňu po ſvece jak džad. I hodzeł paru a paru roki. I dze traſeł jak — do Šandora. U ňeho buła veľka hoſcina. Tam stala varta i ňepuſč'ela nik'ego, ale on znał, že tam Šandor biva. On ſe pitał tej varce v meňe Šandora, žebi ho puſčeli do dvora. Varta poſla gu Šandorovi i Šandor povedzeł: „Puſčic ho treba, chto ſe v mojim meňe pita!“ Ale Šandor tedi z ňim ňebesedawał, bo mał hoſcoch. Jak už ſe rozeſli, ta ſe tedi ſbeſedovały i poznali jeden druheho. Pitał ſe Šandor, že co on taki ſparſiveni? Odpovedzeł mu, že mu žena to porobela. Šandor dochtora za dochtorom vožeł gu ňemu, ale žaden dochtor mu ňemoch na ſek trafic. Lajošovi ſe jednu noc matožeło (+ ſnilo), že Šandor ma ſtiroch chlapcoch, že ked jich ocec zareže a s totu ker'vu ho pomasci, ta budze eſči raz krajši jak buł. Ale Lajoš to ňesceł pov'edziec svojemu kamaratovi, bo ňesceł, žebi on chlapcoch utraſeł pre ňeho. Na druhu noc ſe Šandorovi matožeło, že ked svojich ſtiroch chlapcoch zareže a s totu ker'vu Lajoša pomasci, ta budze eſči raz krajši jak buł... Lajoš to odpovedzeł: „Mňe ſe to už perſej noci matožeło, ale ja to ňescem, žebi ti svojich chlapcoch pre mňe zarezal.“ Poſoł Šandor gu žeňe, ta i jej povedzeł, co ſe mu matožeło, že ked svojich chlapcoch zarežu a jich ker'vu Lajoša pomasca, ta budze Lajoš eſči raz krajši jak buł... Ona odpovedzela, že hoc eſči ſtiroch budu mac, i tak treba jich zarezac... I tak ona uſapeła lavor a ocec jich rezał, i Lajoša s jich ker'vu pomascili... Šickich

štiroch zarezali i poobliekať jich jak umartich ľudzi, ale co ſe ťalo? Narano už šicke štirmi tancovali, ťem na ſijoch malí zlate lančuški. Lajoš buł ešči raz krajši jak predtím. Ta až tedi ſe zverel Šandorovej žeňe, že to on, co ona ho ſcela, i že on ſe buł za Šandora rubac. I žiju i doteraz šicke, ked ňumarli.

Zo Šace.

176. §. Dze bul tam bul, bul jeden Gal; mal jednu fraj'erku.* Pošol gu tej fraj'erce. Pitala ſe mu: „Č'o ſceš Gal?“ „Žebi ſi mi dala dač'o.“ „Ta č'o ci dam, chiba totu ihlu, č'o mam!?” Dala mu totu ihlu. Isťi uhlare. Rucel totu ihlu do uhlnoch a pošol do domu. Pitala ſe mu mac: „Č'o ci dala fraj'erka?“ „Dala mi jednu ihlu, ta som ju rucel do uhlnoch!“ „Ta ňe tak ci trebalo, moj sinu, zrobic, ale ſturič ihlu za kalap a priňesc do domu.“ „Tak ja zrobim, mamo, druhi raz.“ Ta pošol zaś gu ňej. Ta zaś ſe mu pitala: „Č'o ſceš Gal?“ „Žebi ſi mi dala dač'o.“ „Ta č'o ci dam, chibaj teho pšíka, č'o mam.“ Dala mu teho pšíka. On ho porubal a koſci za kalap položel a pošol do domu. Ta ſe mu pitala mac: „Ta č'o ci dala tota fraj'erka?“ „Dala mi jedneho pšíka, ta som ho porubal a koſci za kalap položel.“ „Ne tak ci trebalo, moj sinu, zrobic, ale uvadzic na porvazek a volac do domu.“ „Tak ja zrobim, mamo.“ Pošol zaś gu ňej, pitala ſe mu: „Č'o ſceš Gal?“ „Žebi ſi mi dala dač'o.“ „Č'o ci dam, chibaj ten bok slaňini, č'o mam?!” Dala mu ten bok slaňini. Uvadzel ho na porvazek a cahal po žemi a volal psoh, ta mu požarli slaňinu šicku. Pošol do domu, ta hutorela mu mac: „Č'o ci dala tota fraj'erka?“ „Dala mi bok slaňini. Ta som cahal po žemi, ta ſe zharli psi a požarli šicku slaňinu.“ „Ne tak ci trebalo zrobic, moj sinu, ale uvadzic na porvazek slaňinu a vŕac na hribet!“ „To ja tak zrobim, mamo, druhi raz.“ Pošol zaś gu ňej. Pitala ſe mu: „Co ſceš Gal?“ „Žebi ſi mi dala dač'o.“ „Ta č'o ci dam. Chibaj totu kravu, č'o mam?!” Dala mu totu kravu. Ta on uvadzel ju na porvaz a vŕal na hribet. Jak išol za drahú, zavaľela ſe mu jedna dzera, ta spadla krava mu do doliny. Ňeznal, dze ſe mu podzela... Pošol do domu, pitala ſe mu mac: „Č'o ci dala fraj'erka?“ „Dala mi jednu kravu. Zavaľela ſe jedna dzera,

*) Rozprávala Mária Bene, 10-ročná, rodom zo Šace. Zápis v Šaci v bývaní p. uč. Jána Kozurku 26. júla r. 1905.

za mi opatla mi je, zatočit za lezmaň. Že se mi poslala? Ne
jaz v lezmaň, že, když zvídka ale vracíš jí na povrác a volac,
na všechno na vše. To je zkrátka námořníkův rukojí. Pošol za řeji.
Překaz te mne! Šel už řejet. Žeži ti mi dala daco? „Čo ci
nám chce, námořník?“ Bolek te mi námořník a odved ju do domu.
A... „Dobrým časem!“ a však je vše za tenz. Bola hospina. ta
moc mu horečka. „Idz mi, idz mi kosečla a ja napětem huší.“
On horečka: „Ne, námořník, řek, idz do kosečla, jak ja napětem.“
On pošlapal žive hřiby, portál do písna. Přišli mu mac z kosečela,
pítali te mu: „Li ti už napěkol huší?“ Ta on horečka, že už na-
pekol! A vec te hospiceli... Jeden dzen horečka mac: „Idz ti do
kosečla, ja popredam platno.“ On horečka, žeži mac išli do ko-
sečela, a on popreda... Mac mu pošli do kosečela. On vžal platno
na hřibet a ůkol za drahu. Tam bulo jedno dzevče. On rucal toto
platno na toto, dzevče a horečka temu dzevčecu: „Narano pridzem
po penězi.“ Narano pošol po penězi, pital ře dzevčecu: „Daj mi
penězi!“ Ono mu neselo dar. On pošol pod posel, vicahnul jeden
meh penězi a pošol do domu. Penězi visipal na dvorik a že jich
bulo vše, volal ludzi, žeži přišli sberac penězi. Zharli ře ludze,
posberali penězi... Nebulo platna, nebulo penězi...“

177. §. Dze bul tam bul, bul jeden hlop.* Mal troch sinoh.
Pitali od neho pečeži, že pojdu švet probovac. Dal jim každemu
po stovce. Pošli gu jednemu Iesu. Tam bul jeden dub. Každi sebe
jeden karb virubal. Že chtori umre, ta mu budze krev dolu ním
žurie. Najstarší isol za drahu, ta pošol do jedneho pana, ta pital
že, že či nemože tam služic? Ta mu hutorel pan, že može. Pan
pošol do kostela. Ta mu dal od jedenac chižoch kluče a od dva-
nastej nč. Otvoral s každim klučom, ta otvorel totu dyanastu. Tam
bula jedna liška a to bosorka bula. Ta ucekla do lesa. Von se bal
od teho pana, ta ucek' i von za ňu. Pošol pod teho duba, dze
vona bula. Vona bula na dube. Von vžal panovi i jedneho koňa, ta
uvadzel ho o teho duba a naklad ohňa. Ulapel zajaca a ho pekol.
Totu bosorka s duba kričela: „Juj, mňe zimno!“ „Podz dolu, ked
ci zimno.“ Zešla dolu a mu dala jeden prucík, žeby uderel koňa.
Von vžal prucík, uderel koňa. Ostal ten koň kameň. Vec vona

⁴⁾ Rozprávňa Alžbeta *Lučkai*, 11-ročná, rodom zo Šace. Čas a miesto kápiu ako predošle.

zešla dolu. Ulapela jednu žabku a zdzala na pačíku a tak hutorela: „Peč'e pan pečenečku, budze jesc pan žabečku a ja pečenečku!“ Von ju ulapel za šiju a ju scel zadušic. Vona še mu ňedala. Vona ho vec shvacela za šiju a zadušela a do duba šturela. Vracel še druhí brat s vandrovaňa gu temu dubu, ta vidzel, že dolu karbom najstaršeho brata čeče krev. Vracil še za drahú bratovu a pošol do teho pana a pital še, či ňemože tam služic? Ta vžal ho do službi. Pan pošol do koscela a dal mu od jedenac chižoch kluče a od dvanastej ňe. Otveral totu dvanastu chižu, ta ju otvorel. Tam bula zaš tota liška bosorka, ta ucekla do lesa. Von vžal temu panovi koňa, ta pošol za ňu do lesa, prišol pod jedneho duba. Ulapel zajaca a pekol. Tota bosorka kričela z duba: „Juj, jak mi zimno!“ Von kričel: „Podz dolu, ked ci zimno!“ Zešla dolu a dala mu jeden prucik: „Uder teho koňa.“ Von uderel ho. Ostal koň kameň. Ked zešla dolu, ulapela jednu žabku, zdzala ju na pačíku, aji vona pekla... Tak hutorela: „Peč'e pan pečenečku, budze jesc pan žabečku a ja pečenečku.“ Von ju lapel za šiju a scel ju zadušic, ale ňemohol, bo vona še mu ňedala. Vona ho vec svacela za hlavu a zadušela i jeho a šturela ho do duba gu bratovi. Vracel še najmlačci, vidzel, že už z obidvoch karboh krev čuri. Ta pošol za najstaršeho drahú. A pošol do teho pana. Pital, še, že či ňemože u ňeho služic? Pan hutorel, že može. Pan mu dal kluče od jedenac chižoch a od dvanastej ňe. Otveral totu dvanastu chižu s každim klučem, ta ju otvorel. Ztamadz zaš ucekla jedna liška a to bula tota bosorka, co u pana služela, žebi ludzi marňila... Ucekla do lesa. Von vžal panovi jedneho koňa a pošol za ňu do lesa. Ulapel zajaca, naklad ohňa a pekol. Bosorka kričela zaš zo stroma: „Juj, jak mi zimno!“ „Podz dolu, ked ci zimno.“ Vona zešla dolu a dala mu jeden prucik, žebi uderel svojeho koňa: koň ostal kameň. Vec mu vona dala zaš jeden prucik, žebi še sam uderel. Ale von ňuderel še sam, ale tich koňoch. Zrobeli še na koňe. Von vidzel, že še dostal do rukoch bosorki, i jeho braca, ta ju scel zadušic. Ale jej povedzel, že jej odpušči, ked pov'c, že dze podzela jeho bratoh. Ta hutorela, že jich do teho duba šturela. Še jej pital, že čo ma z ňima zrobic, žebi odžili? Hutorela, žebi višol naverch stroma, že tam jest žele, ta naj jim pocaha popod nos, ta že staňu. Vona sama jich mušela skrišic. Voňi stanuli. Vec braca koňom kazali, žebi bosorku rozkopať a po calim ſvece rozrucali... .

Zo Siplaku.*)

178. §. Bol jeden pan, mal troch sinoch, a dal jich učic za plebanoch. To še jim ſepačilo vecku. Ta povedzeli svojemu ocovi: „Plebanſtvo ſe nam ſepači, apo! Mi pojdzeme inakše remeslo ſe učic.“ „Ta, mojo ſinove, i ja pojdzem s vama; odnešem vas na koču.“ Tak iſli das dva dňi, ocec zo ſinama. Ta vec ſinove ocovi hutorja: „Apo, vracce vi ſe domu, bo mi ſe ſebudzeme učic, pokla vi z nama budzece.“ Tak vecku tote tromi braca vzali ſe a poſli do Iesa. Bol tam v leſe jeden veľki buk a od teho buka buļi tri drahı. Tak vec oni tromi ſebe hutořeli: „Mi ſe ſemožeme ſicke tromi vjedno učic!“ „Tak vec,“ povedzel najstarší, „muſime ſe roziſc, bo ſe ſenaučime nič vjedno.“ Ta vec mlači povedzel: „Braca mojo lube, zrobme probu! Zarežeme do teho ſtroma, a ked voda budze z neho isc: ta ſe naučime daco!“ Ta vec zarezali z nožikom do teho ſtroma. Ta iſla voda z neho. Ta vec voňi ſe vzali. Ta jeden iſol za jednu drahu, druhı za druhu, treći za treću. A uradzeli ſebe, že o ſedzem roki ſe maju navraciac na tote iste mesco gu temu ſtrому. Ta jak už ſedzem roki prišli, ta ſe navracereli ſicke tromi, jak ſebe uradzeli, na ten dzeň. Ta iem jeden na druheho popatreli, jak ſe zeſli dovjedna a od radosci plakali ſicke tromi. Vecku ſebe dakus hoscinu zrobeli a najstarší ſe pital mladšemu: „Jake ſi ſe, bratu, remeslo naučel?“ Ta mu odpovedzel: „Bratu, to nič něstoji, co ſom ſe naučel.“ „A preči povedz, jake ſi ſe naučel?“ A von povedzel: „Hoc bi chto bul hoc i ſarkaň dajaki, ked mu povim „zaſpi!“, ta muſi zaspac!“ „To, bratu, dobre!“ Ta vec ſe pita ſtredňemu bratovi: „Ta ti ſe jake naučel?“ „Ta,“ poveda, „mojo remeslo tež nič něstoji.“ „Ta vec iem povedz, jake ſi ſe naučil?“ „Ked popaham, ta hoc pod horama, pod ſkalama budze daco zamurovane, ta ho muſim vinajsc.“ Ta povedzel starší brat: „Ta vec to dobre, nič ſe něstarajce!“ Tak vec tote dvomi braca ſe pitali temu staršemu: „Co ti ſe, bratu, naučel?“ Tak vec jim povedzel najstarší brat: „Mojo remeslo ſedobore; iem pre furmana. Ked na mňe centi kladu, ta mi vše ſehčeji.“ Tak vec voňi ſe vzali, poſli do jedneho mesta, do jednej trakterii a pitali ſe trakternika: „Co tu za novina v mesce?“ „Nič teke,“ poveda, „Iem našeho najjaſnejšeho čisara tri princezni ſarkaňe ukradli.“ Ta vec

*) Rozprával Andr. Behun, rodom zo Siplaku. Zápis v Koſiciach na ev. fare 18. sept. r. 1898.

ten starší brat pital sé stredňemu, (+ stredňemu) poda: „Bratu, či jich dostaňeme?“ A ten popahal, ta vec povedzel: „Dostaňeme jich!“ Tak ten trakterník pošol gu čisarovi a povedzel mu: „Jest u mňe teke trojmi panove, co bi jich princezi višebodzili.“ Tak ten čisar kazal: „Icc a pošli jich heňka gu mňe!“ On pošol domu a kazal jim... Oňi odpovedzeli: „Ked sce pan čisar, naj pridze sam po nas.“ A vec čisar prišiel na jednim koču a odňes jich do svojeho domu. Ta vec sé jim pital: „Či dostaňece tote mojo princezi?“ „Dostaňeme jich, najjašnejši čisaru. Ale co nam daju za to?“ „No, ja vam,“ poveda, „inše nemožem dac, ked jich dostaňece, jak jednu jednemu za ženu, druhu druhemu a trecu trecemu!“ A vec jak jim to prišľubel, ta vec jim povedzel tak: „Ta co vam teraz mam dac na drahu?“ Ta ten najstarší povedzel: „Nam treba dzevec voli pečene i dzevec bečki vina i dzevec pečiva chleba.“ Tak tu vec sé kral zastaral, že dze von budze mac teki voz, co šicko skladze na ňim. Tak vec najstarší povedzel: „Esť nam teki mech gu temu treba, co se do ňeho šicko spakuje i jeden porvaz, co kolo sveta obstaňe. Tak vec spakoval ten mocni do teho mecha šicko a vžal na hribet a kral sé Iem ulapil za hlavu: „Ked ti teki mocni, ta ti i moj burk prevraciš!“ Ta vec sé vzali a išli tote tromi mladzenci. Tak vec išli dzeň, aj tri dni. Odjedli i odpili z teho, co maľi. Ta ten najmladší poda: „Už me nohi boľa!“ „Ta,“ poda, „vindzi na ten meh“ ... „No vidziš, už mi lehčejši!“ Ta oňi zaš idu das za tri dni dalej. Zaš i druhi brat povedzel: „Už i mňe nohi boľa.“ „Tak vec,“ podal mu starší brat, „vindzi i ti na meh, ked ce nohi boľa!“ Zaš starší povedzel: „Už mi lehčejši.“ Ta vec zaš išli tri dni. Povedzel najstarší: „Ej, už i mňe nohi boľa!“ Najmlači: „Ta zruc totu zajdu!“ Strední gu najmlačemu: „Zejdzeme perše a tak naj zruci!“ Ta vec zešli a najstarší povedzel jim: „Braca, či to ešče daleko tote princezi?“ A vec popahol ten strední a podal, že ňe daleko už. Jak povedal, že už ňe daleko, ta hutoril ten najstarší: „Nanosce mi skali do meha!“ Jak mu nanošeli tote skali, vžal jich na hribet a išli ešče za jeden dzeň. Tak vec pital sé zaš stredňemu bratovi: „Či ešče daleko?“ A on popahal: „Hop,“ poda, „už zme tu!“ „Ta zruc totu zajdu.“ „Ej,“ poda, „ja ju zrucim, ale zejdzice dolu!“ Jak zrucel totu zajdu, — až tote hori zahučeli!... Tak vec pojde ten strední brat pod jedneho kraka a opatri — tam veľke dzvere. Tam buli železne dzvere a na tich dzveroch jedna veľka kladka jak korec. Tak vec mu podal brat strední: „Ale jak

jeho vlastnu a orubal mu šicke petnac hlavi. Ta vec princeze povedzel tak: „Sberaj še, bo už ci šestri hotove obidva... I ti še sberaj; ja vas višlebodzil šicke tri!“ Tak vec voni išli z radoscu až gu tej velkej dzere. Tak vec uvjazal najstaršu princezu na porvaz a vicahli ju tam hore. Ta zaš i stredňu. A tam hore še nadmahnul jeden čarnoknežník. Tak vec von jim povedzel: „Mušice i mňe dac z nich jednu!“ „Najstaršu ci nedam,“ povedzel ten mocni, „bo to moja!“ Ta čarnoknežník povedzel: „Ta stredňa moja muši bic!“ I stredňi povedzel: „Totu ja ci nedam, ale,“ poda, „vicahňeme tu trecu, ta tamtu ci dame.“ Ta vec jak ju vicahli totu trecu, ta ju dali čarnoknežníkovi. „A s bratom co zrobime teraz?“ pitali še čarnoknežníka. „Zohabce ho v dzere a zaprišahnice še a řepovecce jeden na druheho u stareho kraľa, ked še budze pitac.“ Ta vec zaprišahli. Spuščili po teho najmladšeho porvaz. A ten bol v tim času pri tatošikovi ho zohnac. Ta ten tatošik mu povedzel: „Nešedaj na ten spuščeni porvaz, ale uvjaž na řeho skalu na teku vahu jak ti važiš, ta uvidziš, co še s tim staň.“ Von uvjazal skalu. Tak cabali, cahaši, da na poli, odrazu puščeli toten kameň dolu. Tu mu ten tatošik tak povedzel: „To bi še i s tebu bulo stalo i tebe bi bušili, bo ce scu zabic.“ Tak vec von začal plakac, že co von teraz tam budze robit? A tatošik mu povedzel: „Neplač, i mi pojdzeme z ňima vjedno.“ Ale mu povedzel ešči ten tatošik: „Šarkaň maju tu ešči jednu staru macer a ma vona teke tri veci: Nožnički, co sami strihaju, hernadle, co sami štrikuju, i teku masc, co ked porubaneho, pošekaneho z ňu pomasci, ta staň. Ta idz a pitaj tote veci. A vec i ju porubeš, žebi nam daco řezrobila. Tak vec von pošol a pital šicke tote tri veci. Von pital: „Babo, daj totu masc, co ked porubaneho z ňu pomasci, ta staň!“ „Ja řiemam, dze bi ja vžala.“ „No mušiš dac, daj!“ Jak mu dala, uderil ju o žem: „A teraz daj tote nožnički, co sami strihaju, i tote hernadle, co sami štrikuju.“ Tak vona dala šicko; odrubal jej hlavu. Ta pošol gu temu tatošikovi: „No už som tu zo šickim, a teraz jak ja pojdzem?“ „Nič še řestaraj, Iem idz a priňeš ten kantar, co tam viši, dze najstarší šarkaň leži.“ Pošol i po ten kantar a vžal ho ztamadz. Ta mu ten tatoš povedzel: „Vilož na mňe ho!“ Viložel ho a povedzel mu tatošik: „Šedňi na mňe!“ Von ſednul, tatoš raz skočel i doraz z dzeri vonka bol. Najmladší vidzel, jak še vedu tote tri pari popod ruki, už ředaleko kraľa buši, a gu ocovi princezoh dohodzeli. Janko na tatošiku jich

dohonil, aleže jim do znamosti n-dal. Voní pošli z radoscu gu oecovi, čisarovi. I bulo o paru dñi vešelete. Najmladší, Janko, pošol do jedneho sabola za tovariša ſe ponuknu. A to ten tatoš teku radu mu dal... O paru dñi malo bic vešelete. Tota najstarša princeza dala ſebe u teho sabola ſati robić, dze bul Janko. Ta vec teke jej zrobil, co ečci teke ūebulo hirovac. Ta to ſe jej barz pačilo. Pitala ſe: „Dze to voní ſe tak naučili strihac, stari pan?“ „Ta dostał ſom jedneho tovariša teraz, von zna tak strihac. Šcela ja bi ho uvidzie, jak to, že von prez meraňa teke ſati zrobil?“ „No ſak je tu v varšaku!“ Tak ten stari pan pošol po teho tovariša. „Podz Iem, Janku, paňi princeza ſce ce vidzie!“ Tak von pošol, a obdarovala ho. O paru dñi i strednej vešelete bulo, ta i tota dala ſebe ſati robić a tej ečci raz krajši zrobil. Tak vec i tota pošla po tote ſati a oprobowała jich na ſebe a barz ſe jej pačili. I tota vec teho tovariša obdarovala a povedzela mu: „Naj pridu aj oni na tote vešelete, Janku!“ Ta von povedzel: „Ja ūepojdzem, stari pan majster naj idu: ja mam veľku robotu, ja ſe zareknul, že ūepojdzem na vešelete.“ A vec ten stari pošol i zo svoju paňu. Tak tam vešelete ſtalo a von, Janko, pošol do zahradi a plakal... Ale potresol s tim kantarikom, co zo svojeho koňa zejmol, tak prišol koňik gu ūemu a pital ſe ho: „Co ſceš, Janku?“ „A či ja bi ūemoh na tote vešelete iſc mojemu bratovi?“ „Ba jak ūe, pojdzeme, ale muſiš mač kralovske ſati.“ Mal doraz i ūumne hadvabne ſati a na čapce zlati lanc. A ten konik ſe na tekeho koňa spravil, co ani tekeho vecej na ſvece ūebulo!... Tu von pošol na dvor, dze toto vešelete bulo. Ta vec ho tam ſelijake kraľove volali dolu s koňa. „Ja ūemožem iſc, bo ja veľki litir, ja mam veľku drahу preci ſebe. Ale ked laska od mladeho, jeden pohar vina vipijem!“ Tak vec mladi mu dal pohar vina. Bulo i trecej princeze o paru dñi vešelete, ale vona ani ūescela iſc do teho majstra, žebi jej ſati zrobil, bo ſe ūescela vidac za čarnoknežníka. Iem vše plakala. A vec jej oec preči rozkazal do teho sabola iſc a dac ſebe jedne ūumne ſati zrobil, teke jak i ſestri maju. Ta jej zrobil ečci raz krajši jak ſestri jej mali. Jak už mala iſc na prišahu a obliekla na ſebe tote ſati, Iem vše plakala a ūescela koňicom iſc s čarnoknežníkom na prišahu. Janko zaš zatresol s kantarom a prišol gu ūemu tatоšik a pital ſe ho: „Co ſceš, Janku?“ „Ta teraz tota priceza ſe vidava, co moja mala bic. Jak to budze?“ „Tvoja budze, ūeboj ſe!“ Jak už vešelete ſtalo, — bul tam i sabolski majster s majstrovi,

Janko tež pošol na jednim šumnim čarnim koňu. Mal na sebe šumne hadvabne (+ hadbavne) šati. Hodzi tam po dvore a pitaju ho princove, žeži zešol dolu s koňa. „Ja ňehodzen, bo ja veľki litir, a mam veľku drahу pred sebu. Ale ked laska od mladego, jeden pohar vina vdzečne vpijem!“ Ta tu tamte braca jeho kazali čarnoknežníku, žeži zaňesol Jankovi vina. Ta von ňesol s veľkим strachom toto vino a daval mu. A braca ešči daľej ho pophalí gu temu koňu, až še calkom gu koňu dostal... koň kopnul, doraz ſe čarnoknežník na koľimaž rozlal. Janka zlapali doraz a sceli ho ſtrofac. „No,“ poda, „ked moj ho koň zabil, vežnem ja totu princezu!“ Tak doraz pristalo cale pokolenie... Je veſeľe, i tote tri princezi ſedza za ſtolom i ſ tamtima jeho bratami dvoma. Pita ſe jich vec Janko: „Dze princezom tote šati strihalí?“ „Ta tu jeden ſtari ſabol nam ſel.“ „Dze je? Ja bi ho rad vidzec.“ Von prišol. „Ta či oňi ſili tote šati?“ „Ne, mam tekeho tovariša, co to zrobil.“ „Ta dze je?“ „Doma je!“ „Naj idu po ňeho, ja bi ho rad vidzil.“ I pošol i prišol prez ňeho. Janko: „A poznali bi ho?“ „Poznal bi ho.“ Ňepoznal ho. „S kim hutora, to on; ja bul jich tovariš, chtori tote šati zrobil. Ja tote tri princezi višeboďel od ſarkaňoh. Mojo braca mňe sceľi zo ſveta zmarňic, ale ja tu, a vežnem najmladu princezu za ženu... Svojim bratom odpuščil a kraľoval. Stari bočkor novi remeň, až naveki vekom amen.

Z Rozhanoviec.*)

179. §. Bol jeden chudobni človek a mal veľo dzeci. Teľo mal dzeci jak na r'ečici dzerki, ešči jedno vecej. Ňemal von co jesc. Jak mu ešči raz žena zlehla, Ňemohol ſebe jak poradzic. Ňemohol v calim valale dostač kresneho occa, ani kresnu matku. Ta von ſe zobrať, išol ſebe na druhı valal hľedac. Išol prez jedneho lesa, stretnul ho jeden ſtari džadek. Poveda: „Dze ti idzeš človeče?“ „Ta idzem ſebe, pan ocec, hľedac kresneho occa.“ Džadek povedzel, že von mu pojde za kresneho occa. Ten človek odpovedzel: „Ta už kresneho occa mam, ale ešči kresnu matku Ňemam.“ Džadek mu odpovedzel: „Pojdze ci moja žena. Najutre rano priňeš dzecko ku koſcelu, ta mi ce budzeme tam čekac.“ Ta už von jich rano

*) Rozprávala Anna Ďabolko, rodz. Vardzaľ, asi 40-ročná, rodom z Rozhanoviec. Zápis v bývaní p. uč. Jozefa N. Fedáka 27. júla r. 1905.

tam čekal s dzeckom. Vecka von jim povedzel: „Už ja vas tu davno čekam, mojo lube kmotrove!“ Jak dzecko pokersciši, von jich vžal do sebe a hutori kresni ocec i kresna matka, žebi daco žedli i vipili... Von jim povedzel: „Mojo lube kmotrove, ňemam vam co dac, aňi odrobinu!“ Voňi mu odpovedzeli: „Lubi kmotre, mace, ale ňescece dac!“ Von: „Nemam aňi odrobinu.“ Vžal še chudobni prečik a pošol do komori... Tam mal už jeden chleb i jednu kantu vina. Jedli a pilí a všicko vše v calosci bulo. Jak še rozchodzeli, tak kmotrove daľi do križma temu dzecku: „Ked budze plakac, ta mu budu zlate perli z oč Iecic, a ked ſe budze ſm'ejac, ta mu budze zlata ruža z ustoh kvitnuc. O ſedzem roki pridze kresna matka, a dzecko vežne.“ Zatim mal ſe dakus dobre ten chudobni človek, ta ňecheel už dac svojo dzecko kresnej matki. Vikopal pod stolom dz'eru a tam ho skrel. Prišla kresna matka, kriči na oblak: „Kmotre, kmotre, doma sce?“ Von odpovedzel: „Doma, doma!“ Vona: „Ta či mojo dzecko žije, moja Marijanka?“ Von odpovedzel: „Vera vona už ňežije, vona už umarla!“ Vono skričelo zpopod stola: „Doma som, kresna, doma, ja ňumarla!“ Kresna prišla, ho vzala zo ſebu. A to bula Panna Marija, zakľeta. Vona ſe vše koſisala doma v trinastej chiži v ohňovej koſisce. Dala Marijance doma od dvanas chižkoh kluče, do trinastej žebi aňi ňepopatrela! Dzevče ſe bavelo zo zlatim jablukom. I našlo vono kľuč od trinastej chižki. Vono ju otvorelo: Tam ſe Panna Marija koſisala! Tam mu zlate jabluko do kervi spadlo, bo tam krev bula. Dzivče ſe zleklo, ta chižku zamklo nazad... „Marijanko, co ſi vidzela, ked ſi do trinastej chižki patrela? Povedz, bo ce z oblaka zrucim, ked ňepoviš, co ſi vidzela?“ Vona: „Zrucice me, ňezrucice, ja nič ňevidzela!... Tak vona ju vzala a zrucela dolu na jednu luku. Hodzel jeden kral na poľovačku. Tak von ju našol, i ju vžal za ženu. Ked vona už bula v čeži od neho, kral mušel iſc do vojni. Jak zlehla, prišla tota kresna matka do nej: „Marijanko, co ſi vidzela, ked ſi do trinastej chižki patrela?“ „Ja nič ňevidzela!“ „Rada vidziš toto dzecko?“ „Rada.“ „Ta ci ho vežnen.“ „Vežnece, ňevežnece, ta ja nič ňevidzela!“ Ta jej vzala toto dzecko a jej umazala usta s kervu, jak bi ho Marijanka žedla... Pisaļi kraľovi, že teku ženu ma, co dzeći j'e. Kraľ: „Poručeno Bohu, ked ho žedla; tak Panboh dal, tak muši bie.“ Na druhi zavod zaš vona bula v čeži, zaš druhe dzecko jej tak vžala kresna matka. Zaš ſe jej pitala: „Marijanko, co ſi vidzela, ked ſi do trinastej chižki patrela?“ Vona že nič

ňevidzela... „Ta rada vidziš toto dzecko?“ „Rada.“ „Ta ci ho vežnem, i toto druhe.“ Vona: „Vežnece, ňevežnece, ja ňič ňevidzela.“ Vžala jej zaš i toto dzecko druhe a jej usta s kervu zaš pomazala a ju zaňemela. I na trećim zavodze zaš zostala v čeži a kral zaš pošol do vojni. Zaš ku ňej prišla kresna matka: „Marijanko, co si vidzela, ked si do trinastej chižki patrela?“ Vona povedzela, že ňič ňevidzela. „Rada toto dzecko vidziš?“ „Rada.“ „Ta ci vežnem i toto treće dzecko, ked ňepov'eš.“ Poveda: „Vežnece, ňevežnece, ja ňič ňevidzela!“ Kral še už na to pohňeval, že už i treće dzecko žedla, tak dal navožic kopu dreva a dal zapalic toto drevo. Už ju vežli, Marijanku, spaši... Ale tota jej kresna matka furt kričela: „Pardon! Ňetrebala ju rucic do ohňa, pokel ja ňedejdzem!“ A kresna matka s tima trojoma dzečma lecela... Tak jej priňesla šicke trojo dzeči, poveda: „Tu maš, Marijanko, svojo dzeči. Ti mňe višebožila s tim, že si ňevolvola, co si vidzela v tej trinastej chizce!“ Ta z kresnej matkou spravil še holubek a odfečela. Marijanka večka zostala zo svojima dzečma i zo svojim mužom (+ chlopom).

Zo Žiroviec.

180. §. Bol jeden kral v šedzemdesaťsedzmej krajiňe.*) Dal zbudovac jednu kasaren, ale v tej kasarňi ňehodní buši vojaci bivac, bo v ňej bivali dabol... Dal še jeden husar na report zapisac pred kapitana. Pan kapitan kraľovi meldoval, že jest teki husar, že von za tri noce vižeňe daboloch z kasarňi, že budu tak vojaci bivac tam jak indzej... Husar pital sebe od kraľa jeden korec orechoch a jeden korec olovenich kúlkoch. Aji pital sebe, keľo treba, vitrioleju. Aji pital sebe vina, keľo mu potrebno, i cigarovi. Kraľ mu ſicko dal. Prišol v'eč'ar dabol, pital še husara: „Co ti tu chceš?“ Husar: „Nič, nič, bratu, ľem podz do chiži, podz, budzeme ſe kartac i pic vino!“ Dal dabolj vitrioleju mesto vina. Dabol mu povedal, jak vtipil: „Co to za škrentni napoj?“ Husar ňepovedzel aňi slova, ale vtipil pohar vina. Potim dabolj dal kúlku zakušie a sam kusal orechi. Dabol mu poveda: „Ta jeke ti zubi maš, že ti rozkušíš kulki a ja ňehodzen?“ Husar nič, ľem na ňeho poveda: „Podz ſe kartac!“ Jak ſe pokartovali, dal zaš dabolovi vitrioleju a sam vtipil

*) Túto i nasledujúcu prípoviedku rozprával Juro Vavra, 61-ročný, lutérán, rodom zo Žiroviec. Zápis v Žirovciach v bývaní Jána Mitríša 30. júla r. 1905.

vina. Zaš kusal dabol kuľki a husar orechi. — Išče raz še hrali na karti; i na treci zavod. Zaš dabol vipil pohar vitrioleju a husar pohar vina. Jak vipil dabol tot treci pohar, ta še rozlal na koľimaž. Ta už jednu noc husar prebol. Rano prišla ho patric patrol, že či žije? Pitali še ho, ked ho našli živoho, že či ma šitkoho dosc? Von povedzel: „Mam dosc šitkoho, ňetreba mi ňič.“ Prišol v'eč'ar druhi dabol, pital še husara: „Co ti tu chceš?“ „Nič, nič,“ poveda, „Iem pridz do chiži, budzeme še bavic na karti.“ Jek še baveli na karti, dal dabolovi husar pohar vitrioleju a sam vipil pohar vina. Dal dabolovi kuľku a sam zakušel orech. „Co to za škrentni napoj?“ Husar ho volal zaš na karti hrac. Hrali, dokoľ maľi dzeku. Zaš husar dal dabolovi vitrioleju a sam vipil pohar vina. Dal dabolovi zakušic kuľku, a von sam kusal orechi. Ta dabol povedzel: „Jeke ti maš zubi?“ Ďabol vipil treci pohar vitrioleju, ta še rozlal na koľimaž. Prišla rano patrol gu husaroj, že či žije? Pitala še ho zaš, či ma dosc šitkoho? „Mam dosc, ale od osv'ecenoho kraľa pitam štangu žezeznu.“ Dali mu štangu. Prišol už treci v'eč'er. Prišol gu ňomu treci dabol. Pital še ho dabol: „Co ti tu robiš?“ Tot dabol ňechcel už aňi karti hrac s husarom, aňi pic ňič. Ďabol povedal Iem to: „Toho budze kasaren, chto prebije prez mura dzeru zo štangu“... Husar na dabra: „Ti prebijaj dzeru perši!“ Ta dabol prebijal. Husar vidzel, že už ňeveľo treba prebijac, ta na dabra: „Idz ti vonka a budzeš sluchac, či išče daľeko treba rubac zo štangu.“ Ta dabol višol a sluchal pri mure. Husar prebil dzeru a povedzel: „Idaj, bratu, ruku, budzeme merac, jeki mur hrubi?“ Dal mu dabol ruku prez mura, ta husar dabol zo žezeznim klinom ruku zakliňoval. Prišla rano patrol. Ďabol viši za ruku dolo' murom. Patrol pošla hef gu panoj čisarou, že husar dabra ulapil. Pan čisar to aňi ňeveril, dokoľ sam ňevidzel. Obecal mu svoju princezu za ženu. Ďabol tak povedzel husaroj: „Puš' me ztadzik, ňigda tu vecej dabol žaden ňepridze“... A ňigda do tej kasarňi už dablí žadne ňeprišli.

181. §. Bol jeden pan s paňu a maľi jednoho sina a tot sin umer. Išol jeden človek hore mestom poskakujuci a to bol teki klamar. Zavolala ho paňi do chiži, ta še ho pitala, že co von tak poskakuje? „Ta ja z ňeba spad, ta bižmi zaš tam chcel viskočic!“ Paňi še ho opitala, že či jej sina ňevidzel na tamtim ſvece i že jak mu tam? „Barz mu tam dobre, v kancelárii piše, ale še stara, bo bal budze a ňema šati šumne, aňi peňeži.“ Ta še ho paňi opi-

tala, že keľo bi mu bolo treba peňeži na bal? Von: „Das tristo zlati še mu prida.“ Paňi mu jich dala. Prišol pan domoň, panoj še chválela, že jednomu človeku dala tristo zlati pre sina na bal do ňeba . . . Pan poveda na lovasa: „Chtori koň najlepší zna b'ehac, toho mi ošedlaj!“ Pan šednul na koňa, dohoňil klamaru u jednoho lešika, ale klamarov chlapca pošol už napredok s vozom. Tot klamar mal kalap položeni na drahu a trimal ho s ruku pricisnuti . . . Pital še ho pan: „Co ti tu robiš?“ „Ja tu zlatoho vtaka trimam!“ Pan poveda na klamaru: „Čuješ, nevidzel ši tu jednoho isc na vožiku?“ Klamar: „Ba jak ňe?“ „Ta dam ci toho koňa, žebi ši ho ulapil, a ja budzem trimac tvoj kalap.“ Klamar na koňu pošol, — ta še nevracel. Jak še pan ňemoh klamaru dočekac, dzvihnu kalap, ňemal pod ňim ňič . . . Zahrešil a povedzel: „Ta ti bul vlastni klamar!“ Pridze domoň gu paňej a še skarži: „Oklamal tebe, . . . aji mňe oklamal!“

182. §. Buťi dvojo ľudze, mali dvojo dzeci: Janičku i Haňičku.*). Ta tak še mac dohvarjala z occom: „Mužu moj, mohli bi žme toho chlapca zarezac.“ A muž: „Ženo, ked žme ho doteraz chovali, ta už mu dajme pokoj!“ Muž pošol rano na poľo košic a žena zostala s dzecmi doma. Ta vona gu ňim hutorela: „Dzeci mojo, idzce na drevo a chtore skorej pridzece, dostaňece s maslom chleba.“ Tak chlapčík skoro dreva nabral, ale dzevče chcelo vecej nabrac, ta še dlužej zabavelo. Jak prišol Jaňičko, ta povedzela mac: „Idz do sušeka, vež sebe masla, pomaž sebe chleba.“ Jak chlapček še schísel do sušeka ta matka vžala topor, odrubala chlapcu hlavu. Jak mu ju odrubala, ta už na obed navarela z chlapca poleňku. Jak už bol obed, ta hutori mac: „Haňičko, vež occoj, a odneš mu ob'ed.“ Jak vona mu odnesla tot ob'ed, ta ocec še pital: „Dze Jaňičko?“ bo von už merkoval, že ho mac zarubala, ta že z Jaňički navarela poleňku. Ocec už ňemoh aňi jesc, barz bol zastarani. Jak von poleňku Ž'ed, vecka m'esko jed a kostki odrucoval. Dz'evčatko, jak vidzelo, dze on kostki odrucoval, ta do fartušku kostki posberalo. Jak išlo domo', tak pod jednoho kračka sebe kostki posadzelo. I vera z tich kostkoch jeden barz pekni vtak viros'. Tak tot vtačok višol napolednie na chižu gu kominu i začal sebe rozkošne špivac.

*) Táto i nasledujúciu prípoviedku rozprávala Anna Plichta, dievča ruskej viery, rodom zo Žiroviev. Zápis v Žirovciach u Jána Mitríša 30. júla r. 1905,

Tak sebe špival: „Mac me zarezala a ocec me ž'ed, Haňička, šestrička kostki ze mňe pod kračka zasadzela, a ja virozumni vtak, špivam sebe tak!“ Tam išol jeden teki chudobni človek, co vožil po valaloch galunki i na sukňe. Tak von zašol do tekej hľibokej jami, co ňemoh aňi rušic. Tot vtačok mu tak hutorel: „Človeče! Ja ci spomôžem v tvojim sužeňu, ja ci vimentujem tot voz z jami (+ dolini), ked mi daš toto, co ja budzem žadac!“ Tot človek mu tak hutorel: „Dam ci vtačku co žadaš, Iem me vimentuj!“ Ta vtačok žadal na jednu sukeň i tam dajeku pantličku, i tri refi na jopku. Vtačok začal zaš špivac na komiňe: „Mac me zarezala, ocec me ž'ed, Haňička šestrička zo mňa kostki pod kračka zasadzela a ja virozumni vtak špivam sebe tak!“ Haňička to čula, pošla pod štrechu a patrila na toho vtaka. Vtak jej spuščel toto, co jej vippital, od toho človeka. Jak vona to vžala, pošla z radoseu gu ocovi do chiži. Išol druhí voz, co vez čapki i gubaňe. Tot voz do istej tej jami zašol, co i tamtot. Tot vtačok sebe špival na chiži a tak povedzel tomu človeku: „Človeče, ja i tebe vimentujem z tej jami, ked mi daš, co budzem žadac.“ Tot človek tak povedzel: „Dam ci vtačku, co žadaš, Iem me vimentuj z tej jami!“ Tak von pital jednu čapku i jednu gubaňu. Ta sebe začal rozkošie na tej chiži špivac a Haňička otcoj tak povedala: „Apo, idzce von, ked mňe ten vtačok dačim obdaroval, ta i vas može obdaruje.“ Ocec pošol pod štrechu a tot vtačok s tej štrechi spuščel čapku i gubaňu. Ocec pošol gu žeňe z radoscu, že i jeho vtačok už obdaroval. Jak ocec darunok dostal od vtačka, zaš tam išol voz, už treti. Ta pitne do tej jami zašol, co i tamtot. Mal na voze češke kameňe. Ňemoh z tej jami še vimentovac. Tot vtačok zaš i jemu povedal: „Človeče, ja ce vimentujem z tej jami, ked mi daš, co ja budzem žadac.“ „Ja ci dam vtačku co požadaš, Iem me vimentuj.“ Vtačok žadal najčežsi kameň, co bol na voze. Vtačok vžal kameň a zaš z ňim Iecel na totu štrechu a zaš sebe začal špivac: „Mac me zarezala, ocec me ž'ed, Haňička šestrička zo mňe kostki pod kračka zasadzela a ja virozumni vtak, špivam sebe tak!“ Muž na ženu hutorel: „Ženo, ked nas už dvojo ten vtačok obdaroval, ta može, že i tebe obdaruje“... Žena pošla, stanula pod štrechu, tak tot vtačok zrucel jej tot kameň na hlavu, co ztamatd s mesca ňestanula. Tot vtačok se vec stras na tekeho pitneho chlapca jak i predtem bol. I doteraz žiju, ked neumarli. Išol džad od Rosanovec — mojej prihovede koňec,

183. §. Buťi dvome braca. Jeden bol chudobni a druhí bol barz veľki bohač. Tot chudobni ňemal vecej pri svojej duši jak jednu kravičku. Tak už vidzel, že ňema co ž'esc zo svojima dzecmi i zo svoju ženu, tak hutorel na ženu: „Ženo, už mušim s totu kravičku isc na jormak, bo už ňemame co ž'esc i mi ňehodni bic daľej o hladze.“ Tak žena mu vimetla ostatnú mučku z bački a upekla mu na drahу jeden vakarovik. Von vžal i sebe i kravce tam co mal a išol na jormak i s bratom bohatim. Pobel do jormaku dešol, ta i svojo co mal ž'ed i kravka mu šitko žedla. I stalo ſe, že on kravku na jormaku ňepredal. Barz ſe staral, jak von domo' dejdze o hladze i co budze s dzecmi jesc, ked už ňema ničoho nič? Barz bol lačni, co už ňemoh od hladu vitrimac. Kravce, co tam dzejke kočiše karmeli, posberal po draže, ta jej dal, a sam už ňemal co ž'es. Ta hutorel na brata: „Bratu, pre Boha ce pitam, daj mi holem na raz do ust.“ A brat mu tak povedal: „Dam ci, ked daš ſebe jedno oko vidľubac. Dam ci falat opreska i porciu palenki.“ Chudobni človek tak povedal: „Bratu, už teraz mi ňehodzen vižic na ſvece, co vidzim, a jak ſi dam vidľubac oko, ta už zahiňem i zo svojima dzecmi“... Jak ho raz hlad dop'el, dal ſebe oko vidľubac. Tak mu brat dal toho opreska i porciu palenki. Prekuſel a išol s Bohom daľej. Pridu do druhej karčmi, zaš tak barz ſe vilačnel, ta zaš ſebe pital od brata... „Dam ci bratu, i teraz, ked daš ſebe i druhe oko vidľubac.“ „Jak už dam i druhe, ta ja ňehodzen aňi gu svojim dzecom dejsc; daj mi jesc teraz a oči až doma vidľubeš, bo išče aňi totu ostatnú kraňku mi ňebudze mac chto povesc.“ „Vera bratu ja ci tu jesc ňedam, ked ňedaš ſebe i druhe oko vidľubac. Ja i tebe odvedzem domoū i kraňku ci.“ Jak už ňemoh daľej hladu vitrimac, tak dal ſebe i druhe oko vidľubac. Už ňemal aňi jedno. Co mu brat tam dal, ta žed i krauce mu daco rucel... Išli daľej. Jak išli, ta prišli do jednoho barz veľkoho ľesa. Jak prišli nastred ľesa, tam pitne utrafeli pod ſibeň. Bohati brat hutori na chudobnoho: „Bratu, ostaň ti tu, ja idzem daľej na stranu, ta do tebe pridzem doraz.“ Jak von ho tam ochabel, po ňeho ňigda vecej ňeprišol. Vžal ſe i s kravku, ta pošol domu. Dzeci jak ſe doznaļi, že brat ocoú už tu, pošli ſe pitac, že či ňeidu i jich ocec. Tot bohati brat jim tak hutorel: „Ja vašoho occa na jormaku ňevidzel, ani ja ſe z ním ňezešol.“ Tak plakali dzeci i s maceru; už ňemohli od hladu aňi vitrimac.

Jak tot chudobni zostal pod šibeňu, ta Panboh zoslal z ňeba tekich troch vtačkoch, co mu hutoreli: „Idz, človeče, na koľenoch dajak, smikajuci, ta na jednej lúce najdzes jednu studzeňku, pri tej studzeňce jest teka travu, co ked s totu vodu oči vimiješ, a s travu ſe pouceraš, ta doraz prepatriš“... Von pošol jak mu tote vtački hutoreli, ťem išol... ta dešol gu tej studzeňce. Jak s vodu oči ſebe počapkal a s travu ſe pouciral, doraz prepatrel! Ta barz ſe zradoval, ťem ſe zarmucoval, že jak pojdeš gu svojim dzecom, ked ňema ani kraňki ani ňičho pri svojej duši? Ta co budze s dzecmi jesc? Prileceli tote tromi vtaki zaš gu ňomu, ta tak mu hutoreli: „Chudobni človeče, už me ci jednu poradu dali, ti ſi prepatrel na oči! Teraz ci dame druhu poradu, že budzeš mac i co jesc s dzecmi!“ Dalej hutoreli: „V jednim valale voda ſkapala, vodi ňet ňič, idz prez toho ľesa, trefiš na jednu luku, tam najdzes jednu studiu a na ňej veľki kameň privalení... Ti ho ňeodkuľaj, ale idz perši do valala do karčmi. Tam povedz ľudzom, že tak i tak... ti jim vodu pušciš, ked ci dobre zaplaca.“ Tak ſe ſtalo. Eudze mu veľo peňeži obecali, ťem naj jim vodu pušci... Von pošol na totu luku, odkuľal ten kameň, už maľi ľudze doſe vodi. Pošol nazad do valala, ta teľo mu dukatoch zlatich dali, co ledvo jich poňes domo' Jak prišol gu svojim dzecom, barz ſe zradovali. I plakaļi, že dze bol teľo. Von jim ſicko porozpovedal, že jak ſe z ňim vodzelo, že mu brat oči vidľubal... Rano jim kazal, žebi pošli do brata mu po korec, co pomeraju peňeži. Ale jim tak povedzel, žebi ſepovedzeli, že naco jim tot korec. Dzeci pošli. Pital ſe jich bačik, že co budu s tim korcom merac, že ani pšeňici ňemaju ani ňič, ta naco jim tot korec? Dzeci s korcom prišli domo', ta pomerali tote peňeži, ale dzeška na obručku ſe ulepel jeden dukat. Jak poňešli korec, ta bačik patrel, že co z ňim meraļi, či ſe dagdze daco ňezapchalo?... Ta jak obracel korec naspak, ta našol tam jeden dukat zlati, doraz popchnul do brata chudobneho, že zkadzi vžal tote peňeži? Tot brat chudobni mu tak povedzel: „Bratu, daj ſebe tak oči vidľubac jak i ja, ta i ti teľo peňeži priňešes!“ Bohati brat tak hutorel: „Ta vidľub mňe oči, bratu, a povedz me tam na toto mesco, dze ja ce tedi ochab'il!“ „Ja ci to vdzečne tež zrobim.“ Tak vidľubal mu oči a poved ho tam pod totu šibeň. Jak ho tam ochab'el, tam zostal. I tam je i doteraz, ked ňemumar.

**b) Osnovy východoslovenského nárečia
pomiešaného.**

a) Podrečie zemplínsko-ungské.

Zemplínska stolica.

Z Trebišova.*)

184. §. Dakedi vojaci služili po dvanac roki, ta šicko i dobre i podľe znali. Buł jeden vojak, — Jančo mu bulo meno, — co figli robił. Ta raz zrobil taki figel... Kačmar mu hutori: „Janču, ja mam tri vepri a mam dobroch psoū, ked voňi mi toti vepri viňu z moho dvora od tich psoū, ta ja jim toti vepri podarujem!“ Vun vec tak zrobil: Vzál sebe pajtašoū a oňi našali piva pre tich veproū do valova, a ruciš dnu kočač, žebi še ulapili jesc a pic. Jak buļi už veprove spiti, ta jich toti pajtaši pooblikali do vojenskich šat i tak jich vojaci povivodzali ztamadz jak pijanich vojakoū. A jeden vojak zabavjał psoū. Vec jich povedli do truparňi pri kasarňi, ta tam jich do por'adku prišešli, zoblekli jich a daſi pod plachtu, že to mertve ceļa. Rano prišoł kačmar, ta hľeda veproū, veproū ňit. Pošoł do kasarňi, bo vedzeł, že tam muša buc... Ta mu kapitan dozvoľil hľedac. Šadzi hľedał, ale ňenašoł. Buł i v totej chiži, u truparňi, dze buļi veprove pod plachtu prikriti, tak vypatrali jak mertve ceļa, aj štiri švički pri ňich horeli. Mišleł, že to vojaci mertvi, i kľeknuł na koľena i pomodlił še, jak običaj pri umartich... .

Tak še vun pomodlił pri svojich veproch ukradzenich. Ta vojak vihral zastaúku.

Zo Sečoviec.)**

185. §. Ddze buł tam buł, buł jeden sklepár i skleparka, maſi voňi jedno dziūče, co mu bulo meno Ľenorka. A barz bohate ľudze buļi. Tak voňi toto dziūče do škoči davaļi. Vono take gľupe buło jak huska, ale dze še vzál tam še vzál jeden pastir u tim mesce. A vun maſ jednoho chlapca, co mu bulo meno Jančo. Dał ho do

*) Rozprával Michal Ďurišin, 64-ročný, grécko-katolík, rodom z Trebišova. Zápis v Trebišove v not. kancellárii 17. okt. r. 1904.

**) Rozprával Ján Benedek, kalvín, rodom zo Sečoviec. Zápis v Sečoviach v hostinci Jábora 16. okt. r. 1904.

školi a tot chlapec tak še fajne učil, co o dva roki už barz fajne druhi dzeci vun učil, ta i totu Lenorku. Tak jeden čas prišla vona domu na obid. Apo i mama ſe jej pita: „Lenorko, či ti už znaš daco?“ „Apo, ja už znam daco!“ „Ta, chto ce naučil?“ „Ta pastirov Jančo.“ „Vun ce uči?“ „Hej!“ „No, ta znaš co, vež cukru do papira a daj mu . . . A tak mu povidz, že bi ci ukazoval ſicko, co vun zna.“ Tak dziuče nabralo zos sklepku do papira cukru, pošlo do školi a ponuklo cukru pastirovomu Jančoj. Vun cuker vzał a tak iſče Iepši ju učil. Dziuče prišlo iz radoscu domu: „Apa, mama, jak ja mu cuker dala, tak vun mňe iſče Iepši učil.“ „No tak mu povidz, že bi taki dobrí buł a prišol na večar do nas i s tobou jak vijdzece zo školi.“ Lenorka pastirovomu Jančoj to povedzela; vun ſe zradoval. Tak dumał, že joho tam na cuker volaju. Tot pan sklepár i paňi skleparka dobre ho opatreli. A vun — barz plani ſatki mał na ſebe. Ta pan sklepár pomerjal ho, jaki je veľki a jaki hrubi aji jaki čižemki mu trebało a tak mu povedzel: „Idz, Janču, domu, ja tebe najutre taki ſati dam ušic, co vecej chlapci taki mac ſebudu jak twojo.“ Chlapec z radoscu prišol domu, ta hutori occoj svojomu: „Apo, kebi ſce znali, dze ja buł?“ „Ta dze ſinu?“ „No, apo, ta u toho bohatoho ſklepara, co ma toti ſejsc ſklepi.“ „Ta co ſi tam robiť?“ „Ta ma vun jedno dziuče, Lenorku, ta to taka glupa bula jak huš a tak ja ſe ulapił gu ňej, ta mi jej daskeľo raz učil: „Pale, Lenorko, vidziš, to a, to u, to k, vidziš, dobre ſe pripať na tote literi“ . . . a tak dziuče ſe daco naučilo. Jej ocec mi dał za to ušic ſatki“ . . . Jančo učil Lenorku vše. Vona raz prišla do domu zo školi, ta poveda: „Afuš, naj ſem pridu, co ja jim ukažem!“ Vzala krejdu, napisala a a pitala ſe: „Afuš, či voňi to poznaju, co ja napisala?“ Tot pan sklepár patri, ta ſe zradoval: „Chvalabohu! Ta i vecej daco znaš?“ „Ó, hej!“ Žała, zaš napisala a u e o a tot pan sklepár z radoscu pošol na oblačok, zaklopkał na ſvoju paňu: „Podz ſem podz, paľe pa, chvalabohu veľku radosc mam, paľe naša Lenorka už zna daskeľo literi napisac!“ Tota ſleparka tak ſe zradovala co z radosci už ſeznała aňi co robic. „Ta,“ poveda, „či už toti ſati tomu pastirovomu Jančoj hotovi? Ked su hotovi, ta jich zaplac a daj mu jich, naj ju išček Iepši uči.“ Šlepár poveda: „Ja iſče ſeznam, či su hotovi či ňie, ale pošlem ta do toho ſabola, že bi jich virichtoval.“ A tak paňi poveda: „A narano jak budze iſc Lenorka do školi; ta mu pošli das paru grajeari, že bi ſe zradoval, ta ſebe kupi ſumnu téku i ſumni kalamar aji pirko

farbene, ta budze mac Iepšu dzeku gu našej Lenorkoj.“ Sklepár vział daskelo grajcari, ta dziučecu do ruki dał: „To daš pastirovomu Jančoju, že bi ce Iepši učil, aji daj mu kołačka, tu maš jeden falatok pre sebe a druhí pre ľoho. Ta tedik budze mac dobre šerco gu tebe.“ Dziuče toti grajcari Jančoju dała, aji falatok kołačka. Tak von s veľkú radojscu už i rachunki jej počał ukazovac. Toto dziuče tak sebe do hlavi brało, jak bi mu sam Panboch nakazał, a tak prišlo raz do domu iz veľkú radoscu: „Apo, co koštuje tota ladička kaveju?“ „Ta co chces?“ „Ta, apo, ja bi chcela jím porachovac, keľo budze funt kaveju koštovac?“ „Ta ti to už znaš? Ta tota ladička mňe koštuje dvasto zlati“ . . . „Ta keľo funti važi?“ Ta to ſidzem dzešac funti važi. A tak dziuče dorazučka virachovalo: „Apo, ta — po teľo jich funt koštuje!“ Tot pan sklepár Iem ſe začudovał: „Bože, ta co ſe s tobu stało, že ti taka głupa buła a teraz už znaš daco. Tak vun pošoł do ſkoľi gu panoj rechtoroj. Ta poveda: „Pan rechtor! Co ſe stało iz mojim dziučecom. Štiri roki do ſkoľi chodziło, a vono níč ňeznało, — až teraz?“ „No, ja jím povim. Jest u ſkoľe pastirov chlapiec Jančo. Ja už veľo roki dzeci učím, ňigdam takohho chlapca ňemał jak tot. Co mu ukažem a napišem, to pitne tak — jak bi ja — zrobi; to čudna vec. Ja jím povim: Ja už dzeci malo i učím, Iem tot pastirov Jančo jich ſicki uči, ja barz ſe radujem u tim chlapcu, Boh zna, co z toho chlapca budze jak pridze do svojich rokoch“ . . . A tak sklepár Iem ſluhał. No prišoł domu, ta poveda svojej paňej: „Paše, nam treba chlapca učňa, znaš ti co, vežmemi toho pastirovohho Janča, paše, ſak už mi mu i ſatki kupiļ. Ta najbi buł tu u ſklepe. Ta i dziuče budze učic, bo rechtor tak povedał, že vun dzeci ňeuči, Iem pastirov Jančo, — ta naj ju uči doma. A tak sklepár dał pastira zavolac do ſebe a tak mu hutoreł: „Muj lubi pastiru, mace vi vecej dzeci jak toho jednoho Janča?“ „Ó, hej, pan urodzeni, ſak iſče doma ſidzem, ſtiri chlapci a tri dziučata, co mi pomahaju statki pajsc, ta čom ſe pitaju?“ „Ta ja vam povim: „Muj lubi, ja toho vašeho chlapca chcем vžac do ſklepu, bo čujem, že je mudri chlapiec, ta ja iz ľoho fajnhoho človeka zrobim.“ Pastir ſe zradovał, ta ſkleparoj tak povedał: „Chvalabohu, ta naj ſebe ho vežmu, ſak ja znam, že jomu tu Iepši budze jak doma, . . . aji dakus inšaki človek z ľoho budze.“ Pošoł pastir domu a tak poveda svojej žene: „Luba ženo, co ja ci povim, novinu, naco me tot ſklepar volał gu ſebe?“ „Ta naco?“ „Znaš ti co? Vun našeho Janča bere do ſklepu, budze ſe učic za ſklepara aji

oho dziūče budze učic.“ Pastirka poveda: „Ta naj idze, šak ūem dakus inšaki človek budze jak mi teraz.“ A tak vžał pastir chlapca i povid ho do pana sklepara: „No, ta ked ſeſigljuju, ta tu je! Ta naj ſe bači, naj ſebe ho odo mňe odberu!“ Sklepar iſček pastira daſčim tam i obdaroval a tak mu povedał: „Budzce vi pastiru na pokoju, vaſo dzecko budze ſčeſlive, ja ho postavim za človeka!“ Tak pastir poſoł, a chlapec Jančo oſtał. Mama poveda: „Lenorko, paše už pastiroū Jančo u nas u ſklepe!“ „Ta co tu budze robić?“ „Ta ſe budze za ſklepara učic.“ Dziūče ſe zradovało: „Jajaj, mama, ſak ja ho tak lubim jak tebe.“ Skleparka pobehla gu ſvojomu panou ta poveda: „Kebi ſi buł vidzeł, jak ſe naſo dziūče zradovało tomu Jančoj, že voňi ſe budu vjedno učic!“ „Chlapec barz mudri, znaš co, ja mu už ukazał ſvojo rachunki, ta punkt tak virachovał jak ja.“

Co ale ſe ſtalo? Chlapec a dziūče vjedno roſli. Jak roſli tak roſli, a ſtraſne ſe lubili. Raz ſe bočkał, a mama prik ſkliňanich dzveri ſicko vidzela, a tak vona poſla gu ſvojomu panou: „Ti, znaš ti co? Velke neſčesce ſe s tobu i zo mnu ſtaňe. Mi budzeme u velkej hauibe!“ „Ta čom?“ „Pałe, tot žobrak, pastiroū Jančo, naſo dziūče bočkał, i vona joho, dobre ſe nedojedza... Ja to neengetujem. Takoho žobraka dzecko žebi mojo dziūče za ženu vžalo, — to ja neſcem vidzec aňi čuc!“ A ſklepar tak poveda: „Šak ja ſicko vidzim jak voňi ſe radzi maju toti dvojo dzeći, ja ſe za to barz radujem, ſak tot chlapec už mudrejši jak ja, budz na pokoju, dał bi Panboch, že bi ſe pobrali! Vtedi ja bi ſe radoval.“ Ale ſkleparka zjojčela, tak jak ked bi do nej perun uderił: „Jajjaj, doraz umrem,... choć me nič neboli.“ Tedi ſklepar tak poveda: „Ta co z ňim mam zrobic?“ „Ta znaš co, idz na poło na vadasku a vež ho zo sobu a zaſtreł ho tak jak psa a ochab ho u kenderici!“ A tak raz ſklepar na ſoho poveda: „Janču, pojdeš ti zo mnu na vadasku?“ „Pojdzem, ked me rača vžac zo sobu,“ a ſe veľku radoscu hlapec ſe oblikal. Iſče i panou ſkleparoju pušku kam-skorej ocícił. „No, pan urodzeni, ja už hotovi!“ ſklepar tak poveda: „Čekaj kus!“ Nabrał preveľo-veľo peňeži gu ſebe a tak ſe zobraſi obidvomi. Ta iſli na poło. Jak prišli na jeden ſańec, ta ſebe poſidaļi, ta tak poveda ſklepar: „Janču, povidz mi teraz po vlasnej praūdze, či ti moju Lenorku lubiš, či ne?“ Chlapec tak poveda: „Jaj, pan urodzeni, tak ju lubim jak ſamoho Boha!“ Tedi ſklepar zaplakał, ſlizi mu kapkaļi od veľkoho žalu... Chlapec patri: „Co jim, paňe, že voňi

tak horko plaču, šak ja ňemušim u ľich buc, ked ſe me haňbja a jich dziūčatko ja ňemušim Iubic, ked ſe me boja, že ja chudobni; najdzem ſebe taku, jaku mi Boh obecal!“ Sklepár chlapcu to povedzel: „Ti tu maš život položic, bo moja paňi ňehodna na tebe patrec, že ti našo dziúče Lenorku Iubiš.“ „Isce ju Iubim, to jim povim.“ „No tu maš tišice, a tišice a merkuj na ſebe! Tu maš totu kartku, atress; to za Červenim morjom toto mesto, dze ti maš tot atress. S Bohom idz, a mi piš... Znaš, chto ja, jak ja, co ja, ta mi nazad piš o ſickim; pozdravujem toho pana ſklepara, dze ti pridzeš s tim adresom.“ No dobre, chlapec ruku panoj pobočkať, kľeknuť a mu ſumne podzekovať; zobrať ſe i pošoľ. Sklepár prišiel domu, pribehie dziúče Lenorka: „Apo, ta dze Jančo, a či zaſtreliš daco?“ Panoj ſe ſlizi ſkrucili a dziúče, ked to vidzeļo, počalo plakac tiž. Pobebla gu mamoj: „Mama, ja ſe pitała api, dze Jančo, ta apa ňehutori ňič, ťem tak mu ſlizi kapkaju co i ja ſe rozplakała.“ Paňi už dumala ſebe: „Aha, ta už ho nít!“ Ta poveda: „Lenorko, budz na pokoju, chlapec Jančo pošoľ na vakaciu do domu, zato ho apa tak ſumne obľik i pušku mu dať, žebi chodziť po poľu za kraumi ſtrilajuci, — bo joho ocec taki žobrak, co ťem valalski kravi paše.“ Prišla paňi gu panoj: „Ta jak tam?“ „Ta co ſi chcela, ta už mi ſkońčiť.“ „Chvalabohu. Ta už budzem zdrava!“ Pošla, ſpívala, hvizdała, z veľkej radosci i ſivar ſebe zakuriła.

Dobre, co ſe ſtało? Jančo za Červenim morjom fajne ſe spravoval, ale už joho roki prišli a tak jomu prišlo na rozum, že jomu ſe ožeňic treba. A tak vun pisał tomu panoj ſkleparoju pismo na recepisse. Pan dostał, veľku radosc mał, ale Jančo i Lenorkoju pisał... Mama od briftragera Lenorkovo pismo odobrala a počitala a tak vona pismo spaľila... Lenorka za ſidzem roki ňigda jedno pismo od Janča ſedostała. Dumała, že Boh zna, dze ſe podzela. Dojsc vona každi dzeň za ňim plakała, ale ked ňeznała, že dze je?

Co ſe ſtało? Prišiel jeden general, mladi pekni chlap, a Lenorku ſpítał za ženu. No už Lenorka ſpitana! Co ale ſe ſtało? Jančoju za Červenim morjom ſe prišniło, že joho Iubi ocec na ſmerteľnej posceľi leži, ta vun dotla ňeskona pokeľ svoho Janča ňevidzi. Jančo rano vſtaňe a ruki svomu panoj bočka: „Paňe muj Iubi, kebi oňi znaļi, co mňe ſe tej noci ſnílo... že muj ocec dotla ňeskona, pokeľ mňe ňevidzi!“ „No, ta znaš co, porichtuj ſebe tarišnu na drahu a ja ci dam das paru tišice na drahu... i tak s Bohom pojdeš.“ Dobre. Jančo peňeži nabral, prišiel do toho mesta dze

ten pan bival, co Lenorku mał. Pošoł do traktirni a tak ſe pitał traktirnika: „Paňe, co tu jest za novina?“ Poveda: „Barz veľka novina tu, paňe; najutre prevelke a veľke veſeľe budze, bo jeden general tu jednoho sklepara kisasonku bere za ženu, co jej meno Lenorka. Jančo ſebe podumala: „Hohohó, ſak to tota, co ja ju dakedik u ſkoľe učil, ach, Bože muj, engeduj mi ju, ſak vona mňe tak ſlubovala, že vona radnej ſmerc podſtupi a krem mňe ſe ſneodda, Bože muj, Bože muj, co ja mam robiť? Pan traktirník, naj taki dobrí budu, naj mi poſlu tu jednu staru ženu.“ „Dobre, to jich budze peňeži koſtovac!“ „Dobre, ja jej zaplacim.“ Tak Jančo pitał falatok papiru, napisala svojo meno a tak dal tej starej žene do ruky: „Ninko moja Iuba, pre Boha ja vas pitam,... totu kartočku,... ochpajce ſe gu tej mladej,... a dajce jej do ruky, a tu mace ſto zlati, ale to zrobce na vašo ſumeňe“... Baba bohabojna buła a tak ſe ochpała na ſílu, choč ju jak ſtehceľi tam puščic, a kartočku do ruky mladej ochpala, ked ju oblikali... Mladu dvanac frajčimirki oblikali. Mlada totu kartočku do pazuchi puščila. Dobre. Poſli do koſcela i ſ s panom generalom. Prišahli. „Chvalabohu!“ mamka ſe raduje, jak ju pan general pobočkał a pozval paňi matku. Jančo u traktirni horko plakał: „Bože muj, ta vona o mňe zabuľa alebo tota ſtara žena kartočku jej ſnedala!“ Dobre. Jak prišli iz koſcela, — jak ju dvanac oblikali, tak ju dvanac zoblikali, — tedi jej iz pazuchi kartka vypadla. Počítala, lem ſe ſtrela, umarla. Co robiť? Veľke paňstvo povolane, hojſcina virichtovana, — ale už ſmutok a veľki žal. Co zrobili? Umarte celo do koſcela poňeſli. Veľka hutka (+ chir) poſla po tim mesce, že tota, co teraz ſ s panom generalom prišahała, — už umarla. Jančo u traktirni gu Bohu zdichnul: „Bože muj, až teraz uznám, že chto prišahu poľame, ta ho Panboh najdze. Vona mi ſlubovala, teraz muj chir' uvidzeľa i počitała, tak ju Panboch na druhu ſvet odobral! Poručenu Bohu, idzem ja ſe pomodlic za jej dušičku do koſcela.“ Buł tam, v traktirni, jeden cudzi vandrovník, povedzel mu Jančo: „Pajtaš, ti ſe ne maš peňeži“... „Vera ſe, a ti maš?“ „Ja mam dojſc. Znaš co? Podz tľ zo mnú do koſcela, choľem uvidziſ totu umartu Lenorku, co ja ju dakedik u ſkoľe učil, aji Iuboval. Vona mi ſlubiela, že vona ſe ſigda za druhoho ſneodda, a teraz prišahla ſ generalom. Ta preto umarla! — Jak Boch da, tak budze. Podz, pajtaš, zo mnú; budzeme ſe Bohu modlic, ozda Boh mi pomože, že iſček obžije a budze moja žena“... a tak poſli do koſcela. Tak ſe Jančo Bohu modlił ſčiro,

že dobre toti muri ňepopukači... Dze še vžaľ, tam še vžaľ jeden veľki had. Zpod kameňa u koscele višoł a tak gu Jančoj bežel še metajuci... Jančo še bał, ale od hada uceknuc ňemuch, bo koscel zamknuti buł. Iz piska ochpał Jančoj do ruki jednu litorosc, tak Jančo poveda: „Co mi Boch poslał jaku kvitku, taku ja tebe Lenorko dam popachac!“ Had še zobrał, pošoł nazad pod kameň. Jančo s litoroscu pomajdał jej popod nos, Lenorka še stresla a iz truni hore stanula. „Ach, ach, muj mieli verni Jaňičku, ta dze si še tu vžaľ?“ „Lenorko moja ľuba, čom si taka zaúžata buła, ja tebe sto a sto listi pisał zza Červenoho morja a ti mi ňigda aňi jeden ňepisała,... a teraz si dostala muj list?“ „Hej, Jaňičku i za to mi pre tebe umarla jak mi tvojo meno a slovo počitala. Ale znaš co, ked ci Boch engedovał, že si me skrišiť tak ja budzem Boža a tvoja Janču, dušo moja!“ Tak vona iz truni višla a gu ňomu na stolok šedla. A tak iz joho knižočki še obidvojo modlili. Tak, ale co še stało? Pridze rano koscelník, otvori dzveri do koscela a patri: „Bože muj, či mi šaľeni, či mi pijani? Šak tam dvojo šedza, a še modla, šak ja večar každoho vihnal, ſem umarta sama buła? Idzem ja gu panoj pľebanoj: „Jich milojsc, kebi znaļi, co ja jim povim?“ „Co take Jožku?“ Jich milojsc, umarta stanula i s frajirom šedzi!“ „Ti šaľeni abo si od večera pijani, idz gu panoj kaplanoj, ta opaťce dvomi, bo ja to ňeverim.“ „Pochvaľen Ježiš, naj stavaju, pan kaplan!“ „Jožku, co scece? Šak pan pľeban idu na omšu, ňe ja!“ „Hej, hej, šak ja znam, ale znaju co? Umarta stanula a iz frajirom šedzi.“ „Idzce, Jožku, Iehnica spac, bo sce šaľeni, pan pľeban vas doraz daju zamknuc do šamuna (do dziri).“ Tak — Jožko pošoł do orgoňisti: „Pan orgoňista, naj stavaju!“ „Co za novina? Už sce zazvaňali?“ „Ne, ale umarta v koscele stanula!“ „No, no? Jožku, to praňda?“ „Óh, hej, no podzme.“ Pan orgoňista scahnuł kamašli na nohi a tak iz Jožkom, koscelníkom, prišol do koscela. „Jožku, ochpajce kluč do dzveri, vi stuje tu, a ja opatrim.“ Jožko otvoril, pan orgoňista vojdze, patri, — to praňda! „Joj, Jožku, Jožku, ňigdam to ňevideľ, že bi umarti z hrobu stanul, a tota kisasonka stanula! Ta co to budze?“ I rodiče še doznaļi i general a s veľku radoscu do koscela pošli. General ulapił Lenorku za jej bielu ručku a chceł ju pobočkac, vona ale skočila zo stolka a zjobjela: „Paňe muj, naj me ňerušaju, bo ja ňe jich, bo ja... tu je pri mňe, ja toho mam buc, ja ſe tomu obecaľa, ja z ňima včera prišahla, ale źmi svomu frajiru slovo ňetrimala, zato

ja umarla. Teraz vun mňe skrišiť, ta ja joho chcem buč.“ Tedi naznovo iz Jančom prišahli. General horko zaplakał, aňi na tim vešeli už ňebuł. Dobre. Už vešeľe še odbuło, Jančo pošoł do sklepoch, tak sklepar dał mu šejsc sklepi: „Tu maš, gazdjuj jak znaš, a šejsc ochabil sebe. Jančo veľke ščesce mal, ta zo sklepoch šicko popredał, ta poveda: „Lenorko, ja idzem na tovar tam, dze ja tovariš buť!“ Tak nabral peňeži, scisnuł ju za jej bilu ručku a tak ju pobočkał: „Budz zdrava, ženo moja Iuba, do vidzeňa!“ Jančo še zobrał a pošoł na tovar za Červene morjo do svojoho pana. Pan mu tovaru tišice a tišice dał napakovac ... No, co še stalo? Raz prišlo avizo do toho mesta, dze Lenorka bivala, že tam pridze jedna kompaňja vojska. Lenorka doma bula. Kišbirove kvartele rozdavalí, každoho oficira na fajne, šumne mesco bešteľovali. Prišli gu Lenorki: „Paňi urodzena, dame jim na kvartíl jednoho pana majora, barz šumni človek“ ... „Dobre, barz vzdečne primem.“ Prišlo vojsko, prišoł pan major, daju mu cídułku, že „na toto numero tam ma svoj kvartíl“ ... Dobre. Pan major tak še paňej pobačił, co odrazu šidzem raz ju žima zbiła za nim. Jak voňi, toti vojací, odchadzali na druhe mesto, Lenorka še vipakovala a za panom majorom ucekla. Rodiče ňič ňeznaļi, lem tot tovariš, co dakedik iz Jančom u traktirni pił, ta vun tak povedal: „Paňi urodzena, voňi budu plakac a žalovac za svojimi panom a za mojim kamaratom.“ A lem ucekla. Jančo prišoł domu. „Bratu, dze moja žena?“ „Nepovim ci teraz ňič. Spakujme tovar do sklepoch. I tak ponošili, skladli šicko jak še patrelo. „Ta, pajtašu, tvoja žena ucekla za vojakami, za jedním majorom. Voňi už teraz Panboh zna dze!“ Tak Jančo kleknul a zaplakał: „Bože muj, Bože muj, šak ja ju učiľ kedi maľučka buła ... a pre mňe i umarla! Co to budze z toho? Podz, pajtaš, mam ja peňeži, pojdzeme gu tomu vojsku a še zverbujeme, šak pan major hodzen za vojakoch odo-brac, napiše cídułku panoj doktoroj, -- tak budze dobré.“

Už Jančo iz pajtašom zverbovani; služa. Jančo už frajter, Jančo už stražamešter, Jančo už lajtnant, Jančo už kapitan, Jančo už oberš-lajtnant a tak von pisał eštanciju do pana čisara, žebi mu najjas-nejši pan čisar engedovał, žebi vun u tej krajiňe panoch majoroch much povizitirovac iz jich paňami. Dobre, pan čisar to engedovał a tak Jančo oberšlajtnant, u befełu vidal, žebi od každoho infan-teriskoho regementu majore na vizitu še postavili i zo svojima paňami u tim i u tim dňu... I tak še stalo, chtori major ženu mał, každi

zo svoju prišoł; ten major, co Lenorku ukrad, postavił še sam, ale joho paňi ňe. A tak še ho Jančo pitał: „Pan major, oňi su ženati človek?“ „Hej!“ „Oňi maju svoju paňu, jak jej meno?“ „Lenorka.“ „Dobre, choč je jaka chora, tu ju chceme vidzec!“ A tak ſidzem dochtori na hintovi poſídali a paňi majorovu opatreli a tak prišikovali. „No, pan major, co ſebe odsudza za jich ſumeňe, že moju ženu odo mňe odobrali? Znaju, žena dluhe vlaſi, kratki rozum a taka jak ſuka, ale voňi horší od psa; teraz jak Boch da, tak budze zo mnú. Dam jim ſtandrek! Ti Lenorko, ti buľa moja, uznaš me, poznaš me? Chceš prísc gu mňe?“ Vona ſe rozplakala a tak jomu priſlubiła, že už dobra budze, a joho ňigda ſeopušći do joho ſmerci a tak i doteraz žiju, ked ſeumarli.

Z Vranova.*)

186. §. Jeden ocec pošoł do karčmi. Sin za ňim prišoł i tam ſe povadziłi, bo ten ſin barz podlo robił. Tak ocec ho napominal: „Sinu, ſedobre robiš!“ Sin nateľo ſe pohňeval, že occa uderił tri razi po tvari. Ocec vtedik zo žaļu veľkoho pošoł domu i tak ſe zastarał, že o paru dňi z toho žaļu umar. I ſin do takej chorosci prišoł, že ſezadluha i vun umar. Jak umarli, u tej karčme, kadzi prišla dzešata hodzina večar, už ničto ſemuch ſe obſtac, bo barz Strašilo. I veľo ľudzi tam umarli zo strachu, co tam nocovali. O paru roki prišoł jeden vandrovni, kovaľski tovariš, i pitał ſe kačmarovi na noc. Kačmar mu to hutori: „Ja jich ſehodzen prenocovac, bo i ja tu ſenocujem už tri roki, bo tu barz straši.“ „Pan kačmar, ja ſe ſtraška ſebojim, ja zostaňem tu na noc!“ „Dobre, ale ja za ňih ſteſojim.“ Richtar buľ u karčmi a hutori na to: „Naj mu daju pokoj, kačmaru!“ Kačmar mu dal jednu haľvu paſlenki i karti i ſvički. Kačmar odešol do druhoho bivaňa. Tot ſebe ſedzi, prišla dzešata hodzina. Iem raz čuje veľki krik a vſelijake ťarmi, z lancami čerkotaňe, jak ked bi furmaňi išli. Naraz iem ſe dzvere do karčmi otvorja, i pridu dvomi vojaci i patra na kovala. Vun iem ſedzi a patri tiž na ňich. Tote ſe vikruciili i poſli vonka. I priňesu zo ſebu dva kožlini. Zaš ſe vikruca a von poſli. Tedi priňešu jednu trunu a položili ju na tote kožlini. Jeden z tich vojakoch stanuł gu nohom, druhí gu hlave. Tedi truna ſe začne

*) Rozprával Michal Balogh, 72-ročný, rodom z Vranova. Zápis vo Vranove v hostinci pod Uhorskou korunou 13. október 1904.

otvirac i vindze z ňej toho staroho umartoho occa umarti sin. Po ſímerci stanuł, i ſednuł ſebe na laňku gu tomu kovalskomu tovarišovi. A vše idze gu ſnomu a vše ho ciska gu muru dalej. Kovalski tovariš mu hutori: „Sedz ſebe, ked ci dobre, bo jak ňe, ta ci dam jednu na pisk!“ Ale tot umarti zaš ho dalej ciska, tedi kovalski tovariš dał mu jednu na pisk... Kratki čas poſedzeł umarti a znova začał ho ciskac. Kovalski tovariš zaš mu dał jednu po pisku... Zaš čas poſedzeł ſebe ſpokojne tot umarti a zaš ſe obracił a zaš začał ciskac kovala. Ale koval mu toto povedeł: „Kedz ſebudzeš ſpokojni, že me ešče ciskac budzeš, ta ci taku dam, co ce fras ułapi“... I dał mu. Útedi tot umarti stanuł a podzekował mu za za tote tri po pisku, a povedeł mu: „Ti me vimentoval, bo ja bi buł tu na veki chodził Straſic, doklik bi ja ſedostał buł tote tri po pisku, co ja ſvomu occoj dał. I vtedik ſicko ſe straciło, i vojaci, i truna, i kožlini, i umarti ſin. Rano prišoł kačmar, že co ſe ſtało s kovalom, či vun iſče žije? Naſoł ho zdravoho a pitał ſe ho, co vidzeł? Vidzeł mi to i to, i porozpraviał mu, co ſe z nim vodziło. Kačmar ſe barz čudoval i barz ſe zradovał, i viňał dvacec zlati a kovaloj podarovał. I odtedik tam ſigda neſtraſilo.

Z Dobrej.*)

187. §. Jeden lešník buł u leše. Prišoł gu ſnomu jeden leū a naňho poveda: „Hop, ſtuj!“ Tot ſe odstraſeł a ſe ho pita: „Co chceš?“ Ta tot leū: „Ti chlop?“ Vun, tot lešník: „Ta čom pitaſ ſe?“ „Ja čuł, že chlop barz mocni, tak bi mi ſe z nim pasovał!“ Lešník poveda: „Ja nie chlop, bo ja lešník, ale doraz budze iſc tu jeden chlop.“ Počekały kuščok, ta iſoł jeden husar na koňu. Tot lešník poveda: „Tu chlop idze, ta ſi nim ſe pasuj.“ Jak husar iſoł na koňu, leū gu ſnomu idze: „Hop, ſtuj!“ Ale husar ſestał, vun začał ſtrílac na leva z revolvera, haj, z revolvera, ale leū ſedzba ňič, lem idze gu ſnomu dalej. Jak vidzeł to husar, ta začał rubac leva po hlave, po čole zo ſablu. Jakoś ſe vimentoval od leva, i husar pošoł svoju drahу, dze iſoł... Leū ſe vracił gu lešníkoj, bo lešník ſe prižirał zza buka, ta poveda lešníkoj: „Čuł mi, že chlop mocni, a vun naisce mocni, bo jak raz začał pļuvac mňe do oč,

*) Pozprával Ján Bak, 43-ročný, rodom z Dobrej. Zápis v Dobrej v hostinci Majera Leboviča 11. okt. r. 1904.

ta až me zašlepilo... (A to co husar štrílał z revolvera.)... a to níč išče, ale jak vicah z rici jazik, ta me začal z ňim mocne majdaci po hlave a po čole, až me calkom zašlepilo.

188. §. Jeden muž zo ženu še coška povadzel. I muž ju ocha-beł i pošoł od ňej. I našoł sebe službu i služil da za jedno petnac roki, ochabił dvoch malich chlapcoў pri žeňe. Chlapci chodzili do škoły i barz še fajne učili. Jak višli z valalskej škoły, potim išli do vekšej školi. Učili še v školoch barz fajne, tak buli klerici, prišli domu gu matkoj svojej, opatrec ju. Večer šedzeli pri stole a jich ocec prave zo službi odešoł, dze služel, popatreł na oblak a vidzi, že tam dvomi gavalire sédza za stołom. Vun patri a duma sebe, jak to, že gu jeho žeňe chodza gavalire?... I dumał, že na oblak štreli do nich. Ale dostał od Panabohy inakšu dumu: „Odložim ja to do rana!“ A ſepošoł do ženi, ale do jednoho sušeda nocovac. I ſe pita toho sušeda, — a tot sušed ho už ſepoznał, — jak tota vaša sušeda ſe ma? Ta sušed poveda: „Barz ſc dobre ma, dała dvoch ſinoŭ viučic, už su klerici.“ A vun ſebe podumał vec: „Dobre, že ja ſeštrefil, bo to mojo ſinove!“ Rano vec pošoł domu a tak ſe privital zo ženu i zo ſinami a małi veľku radosc, že ſe zeſli tak vjedno. Tak Panbuch spravuje život ľudski.

189. §. Na lukoch košíme ſeno, koša ho košače. Kedz je po-koſene, ta ho obracaju na druhi bok, žebu vischlo. Jak vischlo, tak ho ſkladaju do kupkoў. Jak je u kupkoch dzeň-dva abo i tri dňi, ta opatrime ho, či je ſuche? Kedz je ſe ſuche, ta ho rozca-hneme na blich, že bi ſe ſuſilo lepſi. Tak, haj! Kedz je u kup-koch ſuche, takoj ho vožime domu. ſeno ſe s poľa voži na ſop, abo do oborova (nom. oborov. Zapisov.). Perša trava, co roſňe na lukoch, vola ſe ſeno, a druha je otava. — Mi tu tak zvikli na huroch, že ochabime na ožiminu uhori, potim pred živiami jich oreme perši raz. Ú augustu odvracame. Dachtori gazda i hnúj na-voži a potim odvraca. Pluh je lem jednaki. Kedz ſe po treći poore, tak poſejeme žito abo pšeňicu. Chto ſehnojeł žem na žito abo na pšeňicu, napred rozšeje žito a vec potim da mučku mesto hnoju. Potim zabraňime. Ked mučku ſejeme, trafi ſe, že ſe lepſi urodzi, jak bū mē hnojili...

Zo Stropkov.^{*)}

190. §. Dakedi v Stropkovoč buł na turňi bachter a vikrikovał hodzini sverchu s turňi. Kričel každu hodzinu: „Vidzim ce, vidzim za murem, prebijem ce s kosturem!“ Jeden zlodzej ukradnuł raz kozu i išoł z ňu prez ulicu v noci a učuł hlas s turňi: „Vidzim ce vidzim za murem, prebijem ce s kosturem!“ Jak zlodzej učuł toto vikrikovaњe, ta kozu puščił a sam uceknuł, bo mišleł, že bachter joho vidzi a že na Ŀoho kriči.

Dakedi tu v Stropkovoč ešči bubna ňemali. Ta rozkazi tak publikovali: Stanuł prišažník najmlači na bečku a ztamadz sverchu s bečki kričel: „Schodzce še shuri i sdołi, budzem vam daco hutoric! Vtedi i vtedi budze u Stropkovoč (abo indze...) jurmak“ atd. Potim dvomi Ŀudze výali bečku a prenešli daľej a prišažni zaś višoł na bečku dohuri a zaś vikričel rozkazi richtar'ske.

Za starich časouč tak porcije u nas vibirali: Išoł richtar' zos prišažníkami a jeden za ňima ňis na pľecu rovaše na špargi nahchnute. Na totej špargi višeli toti rovaše za redom. Chto placił porciju, ta keľo zaplacił, — teľo mu na rovaš narezali. Na jednej stráñe rezali zlati ňemecki, a na druhej stráñe dutki, a na boku dzirkí naznačili, to buļi grajcare. Na totu porciju jeden nosił tanistro a do tej peňeži skladali; toho volali hromadski gazda. Dudek buļi tri grajcare, a do grajcaria išli dva peňažki.

Z Banoviec.^{**)}

191. §. Bul jeden kraľ, mal vun troch sinoch. Ale vun už stari bul, ta tak povedal tim sinom: „Sinove mojo, teraz ňeznam, komu mam dac kraľoľstvo svojo, či najmlaččomu, či najstaršomu, či stredňomu. Ja vam poradzim: Chtori daľi višteľi, ten budze kralom!“ Sami perši najstarší štríhal. Pokadzi mu padla štríška, tam zrobili znak. Potim stredni. Zaś tam postavil ſe znak, pokadzi štrelil. Naostatku najmlačči štrelil. Toho štríška išla barz daľoko až Žem parala. Za tim sľidom išli hľedac i veľo kopali, bo štríška pošla popod huru. Tam kopali, a všadzi bulo znac, kadzi

*) Rozprával p. Jozef Žanoni, 65-ročný, rodom zo Stropkov. Zápis v Stropkovoč v not. kancellárii 12. okt. r. 1904.

**) Rozprával Ján Papčun (*Koreň*), 55-ročný, rodom z Banoviec. Zápis v Banovciach v hostinci Adolfa Mandulu 4. okt. r. 1904.

ona išla. I prekopali voňi sé i našli štríšku. Ale to už bolo na tamtím kraju huri v druhim kraloūstve, dze bul jeden barz krasni zaklati kraloūski burk. Ta prišol gu ňomu najmlačci kralovič, co najdaли mu pošla štríška, iz jedenac husarami, — vun bul dvanasti. U tim burku bulo prekrasne šicko, i maštaľne. Pošli do maštaľoch, uvadzili koňe, každi mal osobitne svuj valou i drabinku. Pred každim koňom porcija oúsa, porcija šena, ale nikoho nebulo u tim burku zachiric... Jak už jim koňe jedli obrok, tedi pošli dnuka do burku toti jedenac husare a dvanasti kralovič. Tam u jednej chiži bul obid pre dvanac personi. Najedli sé, bulo i vina jak običajne gu obedoj. Potim, jak poobedovali, sé zabraли von. Zabavili sé do olovrantu, potom pošli zaš do saťi, zaš tam bul olovrant. Po olovrance sé zabaviali až do več'ara. Na več'er zaš koňe malí svoj obrok a toti zaš pošli na več'etu a malí šicko jak sé patri. Po več'eri pošli a obzírali burk, a našli tam jednu chižu, co sé u ňej spalo. Bulo u ňej jedenac posciľki jak običajne, a dvanasta striberna. I tak povedzel jim kralovič: „Cimborove, každi do svojej lehnice, a ja do stribernej!“ I políhalo voňi, jak bul rozkaz. Šicki zaspali, i kralovič, ľem jeden bul, co ňespali. Ňespali, ale vun sé zadal, že ſpi. Kolo jedenastej hodzini prišli jedenac frajčimirki a dvanasta princeza, co buli zaklati. Šicki dvanac buli čarne. A každa lehla do posciľki gu svomu, a princeza gu kralovičovi. I nicto o tim ňeznal, ľem tot jeden, co ňespali. I dziuki spali tam, a nicto ňeznal, kedi voňi od ňich odišli. Rano povstavalo toti dvanac, pošli do maštaľni, koňe šicko malí jak predtim. Išli do svojej chiži a zaš malí frištik jak i predtim. I zabavili sé do obedu. Obid zaš tak bul jak i predtim, i olovrant, i več'era. Ten perši, co peršu noc ňespali, tak hutori kralovičovi: „Co bi ja jim povedzel, kebi me posluchať? Jak ſmi peršu noc spaľi u tich posciľkoch, prišli dvanac dziuki, a každa lehla gu svomu, a čarne buťi. Kebi oni daľi pozor, kraloviču, ta bi to i oni zbačili.“ Tak jak už po več'eri pošli spac, každi spal zaš, ľem kralovič dal pozor, aj tot perši. Spaľi toti dvomi, ale prečik ňespali... I prišli kolo jedenastej hodzini zaš toti dziuki a zaš lehla každa gu svomu. Ale po pas buťi už bili jak ſních, každa. Kralovič to už vidzel. Jomu ňedalo sumčne spočinuc, tak ſe rušíl... a toti Šicki doraz zlekli sé a pošli het a nicto ňeznal že kadzi abo dze? Prespaľi voňi tam, toti dvanac, do rana; rano stanuli, pošli do maštaľni... koňe rehocu, bo ňimaju oúsa, aňi šena. Toti dvanac pošli potim na frištik,... prazni šicko bulo. „No kamaraci,

povidzce, co sce teraz narobili! Koňe ňemaju co jejs', aňi mi... Dobre. Teraz, kamaraci, dzešec še vracce nazad do moho occa, zkadzi sce prišli, a ja zoz mojim vernim kamaratom pujdu za totima dziúkami.“ Toti dzešec še vracili, a dvomi pošli hľedac dziúki. I išli voňi, aj išli, prišli do jednoho kraja. I voňi sebe tam pitali službu i žali jich do službi. Obomu inaše buli. Ale u toho kraľa lepšu mal počlivosc sluha jak kraľovič. Voňi tam služili... Jeden raz tot cimbora kraľovičou tak hutoril svomu kamaratoj: „Je to prekrasna princeza, co u jej occa služime“... Kraľovič tak povedal cimborovi: „Kamarat, šumina tota naša princeza, ale tota moja frajirka, co se mnú spala, ma spodok nohi ſumnejší jak princezni tvar!“ I cimbora kraľovičou to povedzel princezoj... Jak princeza toto čula, duškom dala kraľoviča zavrie a povedzela: „Ked do osem dňi ňeukaže mňe twoja frajirka spodok nohi, ta budzeš zavešení!“ I tak vun zavarti bul do osem dňoch. Už osmi dñeň prišol. Už ho vedli pod ſibeň nakoňec mesta. Už stal pod ſibeňu... Pľeban ſe z ňím modlil naostatku... Od poludňa slunka zrazu vidza, že idze biele vojsko aj štiri bili koňe aji bili koč... Jak to vidzel narod, co ho odpravadzil pod ſibeň, rozkazal stac katovi, zakel to vojsko ňepřidze. O pejc-ſejš' minut už tam bulo to vojsko. Tota, co na tich štiroch bilich koňoch išla, stanula pred ſibeňu, i to vojsko bili, i zložila zo svojej nohi zlatu čerevičku i obracila nohu tak, žeby spodok bulo vidno: I peknejší jej bul spodok nohi jak princezni tvar! I duškom ťudze povedzeli, že kraľovič nezaslužil ſmert, bo praňdu hutoril! Ta joho frajirka, co prišla na štiroch bilich koňoch, tak mu povedzela: „Nechval ſe vecej zo mnú. Tedi me dostaňeš jak jednu paru železnich bočkoroch podrē!“ I s tim prepadla i nicto ju vecej ňevidzel. I tak vun ſe zabral sam jeden a išol hurami-lesami, starima drahami i našol vun železni bočkori; už svoji podral, co mal. I tak u tich bočkoroch išol. Ked raz kročil, na mielu žeme naraz kročil! I išol, išol i už toti bočkori popredziral. Doraz to zbačil, bo mu už cirné do nohoc bilo. Išol vun u veľkej cme u noci i ňeznal dze je, ale zdaleka vidzel ſvetlo i pošol vun za tim ſvetlom. Dze vun prišol? Tam, dze ſe ſvicio, to veľki bul cinter... Pridze vun gu tomu ſvetloj... To ſvetlo stało na jednim kameňu okruhlim a veľki bulo. Kolo ſvetla dvanac truni buli skliňeni; na jedenac trunoch ſedzela čarna vrana a na dvanastej havran. Vun duškom zložil verch dolu s tej truni, dze havran ſedzel... tam bula joho frajirka, i sam do tej truni lehnul gu ňej... Jak lehnul, čuje

že dzvoni dzvoňa, vojsko bubnuje, vojaci še execiruju, oficire še prechodza... Našol ju, bo už železne bočkori podral. Vona mu povedzela u tej truňe: „Ti ši me teraz višebodzil, ti muj muž a ja tvoja žena!“ Z cintera pošli do jej burku, chtori bul zaklati a chtorohu kraľovič višebodzil. Tak mal tot kraľovič dva burki, po žeňe jeden a po occoj druhi, bo vun bul ten sin, co najdali streli... I doňeska žiju ked ňepomarli.

Zo Stražského.*)

192. §. Dze bul dze ňebul, bul jeden chudobni člevek. Tot chudobni člevek mal ženu, s chtoru žil štiracec roki, ale ňemala dzecka. I voň to za potupu malí, že Panbuch jich dzečmi ňepožehnal. Tot chudobni člevek znal ribi lapac i z toho zo svoju ženu žil. Prišol jeden čas taki, že dal Panbuch diždžu i prišla voda velka. Tak tot člevek poveda svojej žeňe: „Ženo ľuba, prišla voda velka, šínilo še mi, že ja teraz budzem mac ščesce veľke do riboch. Lem škoda, že ňemame pomoci nijakej; Ľudze maju dzeci do pomoci a mi ňemame žadne, mi še mušime sami dvojo mučic.“ Tot člevek še zabral lapac ribi. I mal vun jednu kobulu i jednu teľigu, tak vun poveda svojej žeňe: „Ja znam, že budzem mac veľke ščesce do riboch, ta ja vežnu i svoju kobulu i teľigu“... I vun še zabral i pošol gu vodze... I vera jomu Panbuch dal ščesce, i nalapal poňu teľigu ribou. Lemže vun še tam zabavil až do večera. Šicke ľudze pošli domu, co ribi lapať, bo malí pomoci. Vun ňemal ňikoho, bul lem zo svoju kobolkou i zo svoju teľigou, a vera joho zamerklo. Jak vun už tote ribi nalapal, pohnul teľigu i puščil vun še do domu. Idze do domu, ale joho kobulka ňebirovala cahac, bo barz mechka draha bula. Vona jomu naštred žeini stanula jak išol do domu. Barz vun še Bohu žaloval, že co tak joho kriúdzi? Stoji, i lem še Bohu žaluje, až pláče. Pri tim tota joho kobulka odpočinula, i daľej pocahla. I prišla na druhe mesco. Dokonala še zaš — a stanula. Tot člevek zaš Iementuje a gu Bohu še vola, že čomu ho tak opuščil? Že ňema do pomoci ňikoho, že joho s dzečmi ňepožehnal! Kobulka odpočinula, vun zahnal, a prišli až gu draže. Jak prišli gu draže, — kobulka zaš stanula. Vun

*) Rozprával Jozef Vilegi, 66-ročný, ruskej viery, rodom zo Stražského. Zápis v Stražskom v hostinci Sam. Glücka. Prvá polovica je zapísaná 10. okt., druhá 14. okt. r. 1904.

zaš pita Boha na pomoc a plače jak predtím, že co joho Panbuch tak ňepožehnal s dzečmi a s pomocou jak druhoho čleveka? Kobulka zaš odpočinula, ta i caha dalej... Ale co še staňe? Z tich riboch jedna še gu ňomu ozve i tak jomu hutori: „Ti, čleveku, preco ti tak plačeš, preco ti tak bidkaš Bohu?“ Vun poveda: „Nevidzim kolo sebe ňikoho, ňeznam chto gu mňe hutori?“ Tota riba mu tak poveda: „Jest tu medži tima ribami, co ti lapil a co vežeš, jedna zlata riba. Jak ti pridzeš do domu a jak budzeš toti ribi dolu sbirac s vožíka, ta ti ju najdzeš, bo ma zlatu lupu; -- ti me potim poznaš. Potim me vežneš a položiš do takej sudzini, dze bi mala vodu, že bi ja žila. Potim da Panbuch dzeň, ňaj mňe tvoja žena vežne a ňaj mňe odňeše do varoša, ta me preda za drahe peňeži, ta ci budze Iepši žic na svece. Ale jak ti pridzeš do domu, tak odorveš zo mňe dva lupi a daš zejs' svojej kobule, odorveš druhe dva lupi a daš zejs' svojej žeňe, a odorveš trece dva lupi, daš zejs' svojej sukoj, odorveš štvarte dva lupi a zasadziš do zahradki a zapraviš, co bi tam ňič ňepošlo!... Potim mňe tvoja žena ňaj odňeše do mesta. Tam me preda za drahe peňeži.“ S tim skričel tot chudobni člevek na svoju kobulku „Vjo!“ i pocahla. I idze vun za hradske prostó do domu, ale to už bulo cma. Joho žena nakoňec valala už ho vipatra i hutori tak: „Mužu muj ťubeni, dze ti bul do takej noci?“ Vun jej tak hutori: „Nebuj še, moja ženo, ňič. Ja, chvalabohu, mal šesce. Odkadi ja žijem iz tobu, ta ja take šesce išče ňemal ňigda jak teraz.“ Jak prišli do domu, toti ribi sbirali s vožíka... i vera potrafili i na totu zlatu ribu, chtora gu ňemu hutorila. I doraz totu ribu okreme položili do jednoho korita do vodi. I vona tam bula živa. Žena z totich riboch zhотовila večeru. Večerjači, ale vun ňezabul, co jomu zlata riba povedala. I doraz pošol i odlupil dva lupi z totej zlatej ribi i odniš do svojej maštaňi. Zaľepil do chleba a dal zejs' svojej kobule. Odlupil druhe dva lupi a dal vun zejs' svojej žeňe, a odlupil trece dva lupi a dal vun zejs' svojej sučkoj. Odorval štvarte dva lupi i poňis do zahradki a zasadzil do žemi. I s tim polihali spac. Dal Panbuch narano dzeň i joho žena vežne totu zlatu ribu i ňeše ju do mesta. Riba bula živa. Jak ju vona priñeše do mesta, viloži ju na plac. Tam preveľo ľudzi še zešlo jak na ukaziju, že taku ribu ňigda ňevidzeli... Židove a panove, baroňi a grofove pitali še tej chudobnej ženi, co vona za totu ribu pita? Vona, jak chudobna žena, ňeznala co pitac... Prišol jeden bohati grof. Jak vun totu ribu uvidzel, doraz tej žene povedzel:

„Podz, ženo, poňeš totu ribu za mnú.“ I vona poňesla totu ribu až do grofa. Grof totu ribu od ňej kupil i dal jej za ňu tišic zlati. Žena chudobna z radoscu domu uceka, že vona tak ščešliva bula! Ten grof dal skleňeni lavor viduc a do ľoho vodi puščic a totu ribu do toho lavora... A dal na svojim dvore jeden šumni slup zakopac a dal ho pozlacic a na toho slupa dal totu ribu na zlati lanc uvadziec. Prišli panove i grofove z caloho sveta patric na totu ribu jak na ukaziju, bo ľigda taku ľevidzeli...

A teraz čujme, co še s tima chudobnima ľudzmi ďalej stalo. Žena prišla do domu gu svomu mužoj s veľikou radoscu, že priňesla tišic zlati za zlatu ribu. Voňi dvojo potom žili sebe dobre. Raz ten chudobni človek patri na svoju ženu, — jakbi bula v čezi... Patri na svoju kobulku a vona, — jakbi bula žrebna. A patril na svoju sučku, ... vona jakbi bula kotna. I dal Panbuch čas, ked prešlo dzevec mesiaci, že joho žena zlehla, i mala dvoch chlapcoch. A taki toti chlapci buļi krasni, co jim v calim ſvece pari Ŀebulo. Mali zlati vlasti. Pridze čas, okocila ſe sučka, mala dva pšiki, a maľi na ſebe štibernu šersc a jednaki buļi, že nicto Ŀemuh spoznac, chtori jeden a chtori druhi. Aj toti dva chlapci taki buļi. Pridze čas, ožrebi ſe kobulka; mala dva koňiki, taki, co u calim ſvece taki Ŀebuli. Maľi na ſebe zlatu šersc. Ta ten chudobni človek barz ſe radoval, že gu joho starosci dal mu Panbuch šesce. Pošol vun do zahradki, dze vun toti dva lupi zasadzil. Co vun tam uvidzel? Že tam rošnu dva zlate šabli. I tak hoduje vun toti dva chlapci i toti dva koňi i toti dva pšiki i vihodoval jich do dvanac roki. Dal vun chlapcoū do školi i chlapcové ſe viučili ſelijaki jazik aj ſelijake pismo. Toti chlapci o svojej kraſe Ŀeznalí. Jak mali osemnac roki, tak už buļi viučeni ſelijačinu. Tak voňi povedaju svomu occu aji svojej maceri, že voňi gavalire, ta jim ſkoda u tim chudobnim valaľe... „Mi ked pujdzeme po ſvece — hutori jeden — ta me hodní išče kraľouſtvo vihrac.“ Druhi poveda: „Hej, bratu muj, Panbuch dal nas na radosc našomu occoj aj našej matki a mi teraz na stare dňi či jich zochabime? Co voňi budu teraz robic?“ Poveda mu brat: „No, bratu, mi obidvomi razom Ŀepujdzeme, jeden pri svojim occoj a pri svojej matki zostaňeme, a lemi jeden pujdzeme probovac ſvet.“ Heútot mu hutori: „Chtori, bratu, napridz pujdzeme?“ „Ta chtori zme starší.“ „Hej, bratu muj Ŀubeni, ta chtori mi starší, ked mi ſe dvojňaki narodzili?“ Ale tot mu poveda: „Hej, bratu, ale obidvomi zme naraz ſe Ŀenarodzili. Lem jeden bul napridz a

a druhí bul za ňím. Mi še popitame svojej maceri, chtori mi še napridz narodzil, tot žme starši. A chtori bul za ňím, tot je mlačci.“ I prišli voňi domu i pitali še svojej matki: „Matko naša, vi nam povidzce, chtori žme starši a chtori mlačci?“ A jich matka povedzela: „Sinu muj ťubení, ti še narodzil napridz, ta ti starši, a ti še narodzil za ňím, ta ti mlačci.“ „No teraz, mamčo moja luba, aj vi apko naš lubi, jeden od vas odejdzeme, mi pujdzeme švet probovac, bo mi možeme išče sebe dagdze kraľuštvu vihrac.“ Ocec a matka začali plakac, že dal jim Panbuch dva dzeci na radosc a voňi jich chceju zochabie na starosc...“ Voňi, dva sinove, tak povedajú: „Nebujce še, mamko, aňi vi, apko, bo mi obidvomi naraz nepujdzeme. Jeden pujdze do šveta švet probovac a druhí zostaňe pri vas: vas hodovac.“ Ta starši še sbira, že idze... i vidzi ocec jich aji matka, že to už ſe figle, že starši sin naisce jich zochabi...“

Sinove, jak pri svojim otcoj žili a jak u školoch ſe učili, nigda nevidzeli toti dva krasni koňe, aňi toti dva pšiki, co jim ocec hodoval. Jak ocec vidzel, že voňi ſe už isce roztičuju, že jeden odchodzi a druhí ostava, tak povedzel: „No podzce, dzeci, tu, išče vam daco ukažu.“ Vun jich privid do totej maštaľii, dze toti dva koňe buļi i tak jim poveda: „Paſce, dzeci mojo, to vam prislucha, ſe mňe.“ I toti dva chlapci, jak toti dva koňe uvidzeli, odrazu skočili na dzvere do maštaľii i doraz skočil jeden gu jednomu, druhí gu druhomu koňu i svomu ocoj povedajú: „No, ocec naš, ta mi ťem až teraz budzeme princove!“ Ocec jich potim zavolal do druhej maštaľenki, dze buļi toti dva pšiki: „No, dzeci mojo, paſce, i to vam prislucha, ſe mňe. Voňi z radosci gu tim pšikom skočili a chopil jeden jednoho a druhí druhoho. I preveľiku radosc dostaļi. Išče jim ocec poveda: „Podzce, dzeci mojo, išče vam ukažu jednu vec, i to pre vas, ſe pre mňe.“ Privid jich do zahradi i ukaže jim dva zlate šabli: „No, dzeci mojo, i to vašo, ſe mojo.“ Chto vekšu radosc dostaļ jak toti chlapci, že jich Panbuch s jich chudobním occom tak požehnal? Co ſe staňe? Naši dvomi gavalire idu do mesta a na svojo dva koňe taki mundur daju zrobic jak ſe na ňich prislucha: šumne kantare, zubadla a ſtremena ſtriberne a ſedla pozlacene... Jak jim to virobili majstrove v mesce, zaraz svojo koňe ſumne poſedlaļi a na svojo dva pšiki daļi zrobic ſumne kariki na ſije aj ſumne lancki pozlacene, co jich za ſe gu ſebe prikapčali... Tak zrobili. Jak voňi to skončili,

prišla hodzina i še odbiraju. Starši brat idze do sveta i tak mlaččomu poveda: „Muj Iubeni bratu, ja idzem do sveta, ti zostavaš pri našomu occoj aj pri našej matki. Dopaf jich, bratu muj, u jich starosci, ked voňi nas vihodovali u našej malučkosci. Ja budzem hľedac svojo ščesce i pre sebe i pre tebe. Ja tebe zochabim znak... Vidziš tot nuž? Ked ti pridzeš do svojej maštaľni svoho koňa futrovac, ta na tot nuž, co tu zapcham do hredi, ti budzeš pozorovac každi čas... Dokedy z toho noža kreū ňebudze isc, ta ja dotedi budzem žic, ale ked z toho noža kreū budze isc, ta ti mňe pridz hľedac, hoc umartoho.“ I še rozlučili. Starši bul Ludvik a mlačči Šandor. Ludvik idze na svojim koňu za drahu z varoša do varoša, z mesta do mesta a všeľjake novinki presluchuje aji od každoho še dopituje... na šicko. Raz beži napridz ſoho jedna dziúka. Vun kriči na ňu: „Stuj, ňebuj ſe, moja dziúko!“ Tota ſe ohľadla, ta dostala veľki strach. Ludvik zaraz iz koňa dolu zešol a hutori gu ňej: „Nebuj ſe, moja dziúko, ja ješ dobrí čevek,“ i viňal dva tałari: „Tu maš, moja dziúko, budzeš mác na čižmi. Čom ſi ſe tak zlepka?“ Vona mu hutori: „Bo ja takoho, jak ti, ňigda ňevídzela.“ „Nebuj ſe, ja čevek taki jak ti. A čom ti ſe tak ponahlaš?“ „Bo ja ňešem od paňej kurent frišni, ja služnička, ta ſe bojim, žebi na mňe ňekričeli.“ „Ukaž, dziúko moja, ten kurent.“ Vona mu ho pokazala, vun popatrel, co u ňim stoji. U tim kurentu tak jest pisano: Stala ſe taka vec u mesce Ragulič, že tam buļi tri šarkaňe nad mestom u jednej hure. Malí voňi tam svuj klaštor (+ zamok). Voňi ſe tak zmocovali nad mestom Ragulič, že jim trebalo každi dzeň dac pojis' jednoho čeveka. Už tak ſe védzilo štiracec roki. Dva raz obešli kraľa, ale prišlo na trecim na kraľa. Kraľ mal tri princeзи. Každu sanoval. Dva princeзи, najstarša aji ſtredňa, buļi ſumne, ale najmlačča najſumňejša. Mala zlate vlasí. U calim ſvece takej krasnej ňebulo jak vona. Tak prišlo na kraľa, žebi vun dal jednu princezu šarkaňom... Ale kraľ barz Iubil svojo princezi. Dal pisac na ſídzem strani kurenti po krajiňe, že chto bi ſe našol taki vitez, žebi prišol mesto joho princezi stanuc pred šarkaňoch a princezu od ſmerti odepjme, že dostaňe ju za ženu aji pol kraľouſtva z ňu...“

Ked Ludvik tot kurent prečital, scisnul svoho koňa i učekal do mesta Ragulič. Prišol tam na ſamu dvanastu hodzinu do jednej trakterni. Mesto buło całkom obcahnute s čarnu tafotu. Ta ſe Ludvik pital: „Co tu je za novina?“ „Tu veľika žaloba, bo tu našoho kraľa

jak leci od klaštora, ta kriči: „Hej, vitaj, Ludviku, dumaš, že ked si moho brata zo sveta znis, ta i mne znešeš? Znešem ja — tebe!“ Ludvik mu tak hutori: „Znešeš, abo ňe!“ Tot šarkaň na ňoho išče vekši oheň puščil. Ludvik doraz svoju chustočku vžal i zaraz oheň zahašil. I šarkaň kriči na ňoho: „Jak se budzeme vojovac, či na kije, či na meče?“ Ludvik mu hutori: „Ja ňe živan, ja s kijami ſe ſteznam bic, ja ťem s mečom naučeni vojovac!“ I doraz ſe ulapili rubac. I rubali ſe, dokla Ludvik šarkaňovi každu hlavu ſe occal po tri raz. Tedi šarkaň padnul na žem i Ludvik ho rozcal na križ, tak jak aj joho mlaččoho brata. Ludvik, ked ho rozcal, barz ſe dokonal. Barz bul zoznojeni, pouciral ſe, ale zakla vun ſe pouciral, najstarší šarkaň, chtori mal štiridvacec hlavi, ſemuh ſe dočekac i vun rad-ňerad muſel ſam vifc zo svoho klaštora. Kadi vun zo svoho klaštora vilecel, doraz vidzel, že už joho dvomi braca porubane i vun dostał veľku zloſc na Ludvika. I kriči: „Dumaš, že i mne zo sveta znešeš, ked ſi mojich dvoch bratoū zo sveta znis? Teraz znešem ja — tebe!“ Ludvik ſe barz ustraſil, že ſtezdi ňikoho okolo ſebe. Tota baba u trakterni zadrimala, a ňebul, chto bi joho koňa i psa puščil jomu na pomoc. Šarkaň, jak ſe puščil gu ňomu, taki veľki oheň na ňoho puščil, co až pod ňim žem horela. Ludvik na tri razi machal na ňoho s totu chustočku a ňijak oheň ſemuch zahaſic. Tak vun ſebe dumal, že už naisce muſi tam ſmert podſtupic. Počali voňi ſe dvomi bic. I šarkaň už Ludvika premaha... Ludvik ſe ohľada, ſtezdi okolo ſebe aňi svoho koňa, aňi svoho psa... I teraz mu trebalo každu hlavu šarkaňovu tri raz rubac... Vun ſebe ſteznal už co počac, ta vizul ſe pravej nohi čižmu i ſe totu čižmu rucil na oblak tej trakterni, dze ta baba zadrimala. Baba ſe ſchopila, pobehla do maſtaňi, puščila joho koňa i psa... Tote dva beža gu Ludvikoj i vun ſe obradoval i oſmelil. Jak pribehli gu ňomu, doraz mu buſi na pomoc. Chtoru vun hlavu occal, pes ulapil a trimal a kuň z nohami bil... i tak mu Panbuch dopomuch, že i toho trecoho zvojoval. I vtedi zo ſickich hlavoū jaziki povirezoval, žebi jich mal na znak, ked bi ſe ho dachto da-kedi pital, či to vun tich ſarkaňou zvojoval? Vun ſe ſe tim poſbiral i ſednul na svoho koňa aji svoho psa uvadzil gu ſebe. I tak poſol prez mesto, jak bi ťem raz blísklo. Ňigda ſteznal ničto, chto bul a co za jeden bul? Ludvik ſe tim bul pochibil, že vun ſe u kraľa ſeohlaſil, ta kraľ o ňim ſteznal nič... Ta teraz ho zochabme, naj idze za svoju drahu.

Teraz budzeme hutorie, co se stalo s touto princezou. Jak princezou pošla ve dnu, ta vnu ře jí kazal skrč za tri dny do džaj-eku čarodajnice Veronky. Ale vona je hadidla išlo do chudobného Veronka za vnu do lesa i přišla do jednej pivnici do pustej, co v ní žil ozivý Lebub. Jen vaka bula zavalena, bula už nem dzira, a vona ře do tej pivničky schovala. Ta haj vona tam neboha lezla, že v rozmazlém srdchom. — teraz budzeme hutorie, co je vnu ře tím kočišom, co ju pred šarkaňom priviz. Kočiš, když princezou priviz, schoval ře do jednoho kraka a prižiral ře co budze... I tak vnu řecko vidzel, jak vidzel, že Ludvík tich šarkaňou porubal i vidzel, jak potom hetka pošol. — ta vnu ře sebe tak dumal: „Chťa zna, co to za jeden bul, či vnu vežne totu princezou za ženu abo ne?“ Kočiš proboval řeče. Vnu barz mocni bul, tak sebe podmal: „Ja sebe probujem řeče. Ja povim, že to ja tich šarkaňou porubal, ta ozda mne daju princezou za ženu.“ Tak co vnu ře zrobil? Pošol do mesta do jednoho lakaťoša a dal sebe spravie jednu baltu zo samej oceli, ostru jak briteň a pošol do jednoho kolesara, dal sebe spravie do tej balti dluhé porisko, tak co malo Šahu, i prišol vnu ře nazad tam na toto mesto i totu baltu okervavil, i na sebe lati, cakom ře skervavil, jak bi vnu tich šarkaňou bul porubal. Přišlo jomu do rozumu, že když bi ře ho opitali panove a krále, dze z tich šarkaňou hlavi, tak vnu ře toto muši povedzec. Vnu ře vzial tote hlavi a nošil jich do tej dziri, dze princeza bula schovana. Prináš raz, pošol druhí raz i prináš druhí raz. I na trećim pošol i prináš treći raz. U tej dzire, dze bula princeza, bulo ema, i stalo ře, že princeza kuščok skašela, bo u sebe zo strachu paru fajtovala. I kočiš uenal, že tam kteška skašel i doraz na řu skrič: „Chťa ři tu, ozivaj ře! Bo už som porubal troch šarkaňou i tebe porubam, choč bi ři sam djabol bul!“ Vona ře vera bala ozvici. Vnu ře poveda: „Ozivaj ře, bo ce hľedam, kde ře neozveš i kde ce najdu, doraz ce porubam!“ I počal ju hľedac po tej pivnici... Vona strach dostala, išće horší, jak od tich šarkaňou mala, i rada-ňerada, ta ře mu ozvala: „Jaj, Jožku naš, Jožku, ja to, ja!“ Vnu doraz na řu kriči: „To ti, Verono? Ta teraz prišahni predo mnú dvanac raz, že tak budzeš hutorie, jak ja ce naučim, bo kde ře, tak kde ce nežedli šarkane, — i stanul jej s baltu nad hlavu, — ta ja ce porubam!“ Vona ře barz bala, — poratuňku nijakoho řemala, — i tak vera pred ňím prišahlá, že tak poví pred svojim occom, pred kralom, že ju vera kraloúski kočiš od šarkaňou odňal, že vnu tich šarkaňou

porubal. I v totej dzire od ľej persceň pital. Ale vona povedala, že ſe jej u tej dzire s palca stracil, voňi ho hľedali, ale ho najſc ľemohli. S tim ſe oňi dvojmi ztamadz rozeſli. Kočiš pošol do domu, do burku, i pošol do svojej maſtalni i zoblik toti ſati kervavi, i totu baltu okirvavenu odložil... Prišla i princeza na treći dzeň do domu. Jak ju uvidzeli, že vona ſe nazad vracila, s veľkou radoscu a s bandu gu ľej beželi a ſe jej pitali, jak ſe jej stalo? I vona tak povedala, jak ju kočiš ſprišahnul, že ju kočiš kraľoúski od ſarkaňou odiňal a že vun ſarkaňou porubal. Doraz kočiša zavolali: „Povidz, jakim sposobom ti muč tich ſarkaňou zvojovac?“ Kočiš doraz ſe oblik do tich kervavich ſat a vžal baltu, i prišol pred kraľa... Ta, že vun bul moen chlop, ta mu uverili, že vun muč tich ſarkaňoch zvojovac. Pital ſe ho kraľ: „Čom ti, ſinu, ſkorej ļespomahal, ked ſi vidzel, že keľ ľudzi ſarkaňe muſeli potratovac?“ A vun tak kraľovi feleloval: „Kraľu naš, dokedi nas ľerušali, ta ja na pokolu bul. Ale jak na nas ſor prišol, tak ja pošol ſtač za našu princezu.“ Doraz kočiša obľekli do princeoúskich ſat i daли mu zlatu ſablu, aji princezu pod ruku, a doraz kraľ dal pisac po krajiňe, že ſtala ſe taka vec u mesce Ragulič, že kraľoúski kočiš stanul za princezu i ſarkaňou troch porubal a ju odiňal od ſmerti a teraz ju budze brac za ženu, tak žebi ſe ſchadzali panove, grofove, kraľove, arcibiskupove, veľki premasove na toto veſele... Poſli kurenti po krajiňe...“

A co ſe ſtalo s Ludvikom? Jak chodzi, dostaňe i vun taki kurent do ruky, i čita co ſe vodzi u mesce Ragulič... I beži vun nazad do mesta Ragulič na toto veſele. Jak vun pridze tam, pridze do kraľoúskoho burku. Jak ho ſpatreli panove, barz ſe na ňim čudovali, že takoho ľingda ľevidzeli i braťi ho zo sobu na totu hoscinu dnuka. I vun ſe pital, chto ſe taki vitez (+ ritir) naſol, co tich ſarkaňou porubal? I doraz totoho obliečenoho kočiša mu ukazali, že tot bul vitez. Tak vun tich panov prepital, žebi ten vitez ukazal, jake ſarkaň hlavi ma? Kočiš doraz dal priňesc tote hlavi a ukazal. Ludvik poveda: „Chto zabil tich ſarkaňou, či tot, co ukaže hlavi, či tot, co ukaže jaziki z nich?“ Zavolali kočiša, i tak ſe ho pitajú: „Preco u tich hlavoch nít jazikoú?“ Kočiš tak poveda: „Dze bi ſarkaň jazik mal?“ Ale Ludvik ukazal z každej hlavi jazik... Tak povedzeli, že tot zabil ſarkaňou, chto ma jaziki; to je perši vitez. Ale kočiš tak poveda gu princezi: „Vidziš, može bić, že vun vtedi v tej dzire bul, kedi ja tote hlavi nošíl, a može bić, že tam tote

jaziki povirezoval... Ludvik potim ukazal aji persceň od princezi. Ukazal i totu chustočku, chtoru princeza na dvojo rozodrala a z chtorej polovicu sebe zochabila a polovicu Ludvikovi dala. Už bula ľem jedna hodzina do prišahi, zaraz princeza prepitala šickich panoū, že vona bi ſe rada pujcť vispovedac. Doraz jej vibrali jednoho arcibiskupa i doraz ju vispovedal i vona pri spovedzi po-vedzela, že ne kočiš zabil tich šarkanou, ale Ludvik. Doraz vžali kočiša napredok i doraz z ľoho princouske šati zoblekli doloū, aj Šablu odpasali, a doraz ho štirme husare pod vartu vžali a tak mu na tri stranki pravo sudzili. Kraľove jedno pravo, panove a gro-fove druhe pravo a kňažove trece pravo. Panove a grofove i kňa-žove mu usudzili ſmert, ale kraľove mu ſmert nesudzili, bo že vun ľikoho ſneuſmercil. Potim daľi opatrie princezu doktorom, či vun ju nepoškvernil, ale bula čista od ľoho, tak mu ſibeňicu ne-odsudzili. Ľem vžali jedno ſelezo, na chtorinu ſibeňica virajsovana, i tak mu horuce na chribet priložili, tak mu ſibeňicu na chribce vipekli jak bi obeſeni bul. Potim Ludvik i s princezu pošol i pri-ſahli ſe i žili ſebe za paru časi v pokoji*)... .

Z Humenného.^{**)}

193. §. Mal turecki čisar jednu jedinu dziňku, chtorej pari ſebulo na calim ſvece. Co ſe ale ſtalo? Princeza jednu noc pre-

*) Rozpravač vie prípoviedku ſúvisle a plynne rozprávať. Ale po istom čase opustia ho duchovné sily a --- zastane. V ten deň s ním už ničoho ne-počneš. Prvú polovicu tu podanej osnovy zapísal som si 20. okt. Bol som v Stražskom z Humenného. 14. októbra vyletel som ta z Vranova po oſtatok prípoviedky. Rozpovedal mi druhú polovicu tu vytlačenej osnovy. Potom zastal, a nevedel ſa ďalej hnúť. Posilňovacie prostriedky malý opačný úchinok. Podaná tu osnova obsahuje dve tretiny celej prípoviedky. Prípoviedka končí ſa takto: Mladý kráľ Ludvik išiel raz na polovačku a zablúdil v lesoch. Dostal ſa do jedného zámku, kde bývala matka tých šarkanov, ktorých zmárnil. Matka chetie pomstít svojich synov, Ludvika svojou mocou usmrtila. Brat Ludvikov našiel nato vo svojej „maſtaſní“ skrvavený nôž, znak smrti Ludvikovej, a vybral ſa vyhladat ho. V ſelijakými prostriedkami matku šarkanov prinutil, aby vzkriesila Ludvika a ju potom zabil. Zámek a les tým odkliaľ a oſtal v ňom sám kralovať.

**) Napíſal pre pôvodcu tejto práce pán organista z Humenného Ján Punday 1. júla r. 1898. -- Rukopis sme prezerali po dva razy so strany lu-ďlovej reči. Pán Punday, mestský p. notár Jozef Gócs a ja. Po druhý raz 10. okt. r. 1904.

padla. Dal turecki čisar mudercoch posvolovac, žebi mu povedzeli, chto princezu ukrad? Ņebulo muderca u calej krajiňe, co bi znal povedzec, dze še podzela princeza, až jedna jedžibaba to povedzela, až ju moskoŭski kraľovič ukrad... Čisar vidal rozkaz: „Chto princezu najdze, budze joho ženu, aj dostaňe pul kraloūstva!“ I našol še jeden bubnar, chtori še volal Garas. Ten še podňal, že princezu vihleda choč' za Čarnim morjom. I vifasoval korec dukatoch i šidzem čomovi dohanu. Garas prišol gu jednomu viternomu mlinoj, a kuka zdaleka: mlin še obraca a viter ňeduje... A co vidzi? Minarčík nohaŭki spuščil a taki vichor robil, až dobre mlin ňeprevracil. „Daj Bože ščesce, bratu, co ti tu robiš?“ „Ta ňič, kedz vitor ňeduje, spuščim nohaŭki, ta dujem na kridla sami, co bi žme mleč mohli“... „Podz ti, bratu, zo mnú, mam na ce potrebu!“ Idu, idu daľej, stretnu še s jedním chlopom, co ňeše duba s koreňom na pľecoch. „Daj Bože ščesce, bratu, dze ti ňešeš toho duba?“ „Do varoša ňešem na predaj!“ „Truc toho duba a podz z nami, mame na ce potrebu!“ Idu, idu i pridu na jednu huru a tam šedzi jeden chlop. Taki oči ma, jak na furiku koľeska, a patri ku Čarnomu morjoj. „Neviškiraj oči, ale podz z nami, mame na ce potrebu!“ Pošli. Šidzem mešace, šidzem tizne i šidzem dňi prešlo, o princezi aňi chiru ňit. Naraz vidza, že jeden chlop s huri na huru skače. „Hoše, bratu, dze idzeš, zkadzi si?“ „Ta list žmi nošil od moskoŭskoho čisara ku muriňskomu kraľoj, žebi na vešele prišol, bo princeza, co ukrad sebe moskoŭski čisar od tureckoho čisara, budze še vidavac“... „Daj heň tot list a podz z nami, mame na ce potrebu!“ Garas pita še od ſoho: „Či daleko je ztadzi toto mesto, dze princeza biva?“ Odpoveda: „Na pešo šidzem dňi, ale mňe — na šidzem skočeňe i tam žmi.“ „Vež nas na gingi, a skakaj!“ „Hip, hop — už žme na moskoŭskoho čisara dvore!“ Už buľi na moskoŭskoho čisara dvore. Jeden Ďeníral gu ňím idze a pita še: „S čijim dovoľenom vi tu prišli a komu sce še meldovali?“ „Mi prišli od tureckoho čisara po princezu, bo kedz nam ju ňedaju, rozbijeme calu rezedenciju!“ Ďeníral melduje čisaroj, že tu su širmi, chtore po princezu prišli, žebi ju gu occoj nazad odšíkovať...“ Čisar: „Dobre, kedz mi na obid z Čarnoho morja vodu priñešeće, ta princeza vaša!“ „Ole, bratu Skočikraku, priñeš koršou vodi“... Hip, hop, Skočikrak už vodu čerpa pri Čarnim morjoj... Ale už i na dvanastu a Skočikraka nazad ňit... „Ale ti, Okaļu, popaf lem, co tot še tam teľo bavi?“ Okaľ viškiri oči... „Hej, ňedobra robota,

Škodíkrak ipí na kobiaj hlate a jendžíkaka ho z ohreblom češe... Nalem, orez i Močnaru. Čmar doňho s kamennom a prebudz ho. bo už avšača kľúčok! Močnar chopi kameň a kuchnie do noho, az mu kobiaj hlate zpod hiasi viskočila... Prave co Škodíkrak dobich. už na obid viliagali. Česar ati obedovac ſecheel. Iem na tím ſtudiroval, co ma e tima kum-tarmajstrami robiť?... Dobre, dal čiar ſidzem bavole skuri zošie, a princezi ſíki veci i ju dal do tich ſkuroch zapakovat a povedzel: „Kedz vi tote veci odnešeće, ta princeza vača!“ „Oj, le ti, Močnaru, vež tote veci na gingzi, a podzme domu!“ Jak Česar vidzel, že to ne funguje, ſidzem regementi puſčil za ňima a vidal rozkaz, žebi jich do ſpentu poſtrílali. Kuka nazadok Garas, — kufki hvízdaju... „Chlapeci, to ne ſpas, co budzeme robiť?“ „Ejh...“ naraz Minarcík ſpuſči nohaúki. — durk. ſidzem regementoū odrazu ſpadlo. Co ťe potim zoz princezu stalo? To bi ani veſtečec (+ veſtuch) nenechal vihadniuc...“

194. §. Roku 1856 vranoūski ſemecky ſolgabiroū dal pred ſebe zavolac jednoho gazdu, chtori ſkodu zrobil na lukoč, a tak gu īnomu hvaril: „Lubi bratu, vi ſe ſkodu zrobili na lukoč, a budzece karani na ſejſe paſic.“ Gazda že vihvarjal, že vun totej ſkodi ſe pričina, naj ho tak ſekara... „Tota vec inakši ſemože buč, bo zakon tak uridzuje, a kedz ſe neverice, ta kukajce tu...“ Gazda ſe odmahal, a pítal ſolgabirova, žebi mu totu pokutu odengendoval: „Ja kukac ſebudzem, bo u nas Iem dzeci kukaju!“ „To je ſe vihvarka, tu je zakon, kukajce tu!“ A tak gazda ſchilil ſe na zakon a začal kukac: kukuk... kukuk... kukuk...“

195. §. Ižov písal z Peſtu do Koſic gu Klimkovičoj, že pridze totu ſkalu opatric, co na Furči ſtoji. Jak ſe Koſičaňe doznaļi, že Ižov pridze do Koſic, veľiku poľovačku dali na ſlavnosť Ižovovi. Panove poſli poľovač, a Ižov s Klimkovičom, aji dva cahanoūſke chlopi, poſli ſkalu opatrac. Ižov mal na ſebe z gutapergi kepeňák, lebo diše začal kropic. Ižov viňe notez a ſkalu maľuje, ... a cahanoūſki chlop hvari gu druhomu: „Onder, mňe ſe ten pan ſe nepači, bo tak vipatra, jak chmaruňák, preco vun ſkalu maľuje?“ Kedz odmaľoval ſkalu, navracili ſe nazad, dze obid richtovali... Jak gu ohňu prišli, naraz panove poſkakali, a zoz ſpasu puški chvatali: „Stuj! co ſi za jeden?“ Nato cahanoūſki chlop gu druhomu hvari: „Ja ci hutoril, že tot pan jakiš čudni človek, zato na noho s puškami ciľovali“... Potom

Ižov viňe zlatoňku a dava Cahanoúčanoj. Cahanoúčan zadkom fartuje a hvari: „Dzukujem, mi od takoho pana peňeži ňechceme, co skali maluje.“ Klimkovič ſe pita: „Ta preco ňevežneš, ſak to pan dobrí zoz Peštu!“ „Ne pan to, ale chmarňik, co chmari na remeňu caha“... Druhi dzeň cahanoúski chotar kameňec zbil. Cahanoúčaňe poslali deputaciu do Košic gu polgarmeštroj, žebi toho človeka kurentoval, chtori na cahanoúski chotar kameňec puščil...

196. §. Hermana Kelnera poľske židzi preklali preto, bo pred ňima hutoril, že už štiri roky ňebul u bužní, a preklace ſe na ňim stanulo... jak už ženati bul. Herman kupil jedno kilo mesa a dal žeňe, žebi ho pririchtovala na sabaš. Jak meso do peca zabardzili, meso počalo jojkac... Sušedki ſe posbehovali, že ſe veľke čudo stalo, bo že u Hermana meso plače u harku! Pošli gu rabinoj, a pitali ſe ho, co za pričina, že meso u harku jojka? „Preto jojka, bo trafne meso kupil na sabaš!“

Na rozkaz rabina meso i s harkom zakopali do hnoju. Tak ſe poľskim židom preklace stanulo.

197. §. Lesni keruľ prišol do birova a mu povedzel, že u jednim buku u dudľe take ptački su jak duch svati: „To naisce budu svate ptačata, tak jich treba vibrac a do koſcela priňesc!“ Birov dal valal svolac. V okamženiu jednu dluhu drabinu zrobili a za kerulom išli do lesa, tam, dze buļi tote svate ptačata. Ale drabini ňe na zdluž, ale na šir' ňesli popred ſebe. Dze buk na zavadze bul, potamadz z drabini vše odrubali tak, že kedi gu svatim ptačatom prišli, z drabini už ťem da na šahu zostalo. — Komu ſe robota ňedari, ta na toho u nas toto prislovko chasnuju: „Idze jak Hrubovci s drabinu!“

198. §. U tich časoch, kedi železnice aňi orsacke drahí ňebuli, furmaňoch, chtore vino z Hedaňi vožili do Polički, zaliva napadla. Tam mušeli roštokovac. To, co tu povim, stanulo ſe u Koškoúcoch. Furmaňi zos bečkoch natočili jeden Šafflik vína a ochabiili ho pod vozom. Dereš, kuň, barz smedni bul, odviazal ſe a zos Šafflika vino do špentu (+ do maku) vypil a ſe opil. Rano furmaňi prahaju, kuň Dereš ſe ňeruša... Co zrobili? Dereša odarli, skuru židovi predali. Ale jak furmaňi na koncu

valala buļi, Dereš še vitrižbil a za furmanami rehotajuci išol — prez skuri. Z toho je u nas prisloňko o Koškoūčanoch. Ked še dachto opita: „Zkadzi ſi, bratu?“ a povi: „Z Koškovec“ — tak mu povedza: „Aha, ta to ztamadz, dze Dereša odarli!“

Z Udavského.*)

199. §. Išli furmaňi, vežli rebe a tam jedna liška bula pod bukom, co ſe ňerušala, tak voňi, toti rebare, povedali: „Vežníme ju, ta ju udrime, tač budzeme z ňej mac ſkurku.“ A vecej voňi ju položili na voz, tam ku tem rebom. Liška bula živa, tak vona te rebe pounoſela ſebe po jednej pod buka. Prišoū ku ňej veľ a von od ňej petaū, co bü mu dala z teh reboў. Vona mu dala jednu zesc, ... a vec von ju volaū, sobü poſla ukazac, dze tote rebe jest. A tak ona ho povedla do jednej prilube; tak povedzela: „Zachpaj, veľčku, tu chvost do tej vode, ja budu hnac, ta ci ſe nalapa“... Vun uchpaū chvust, ta mu primarz, a kedz ho chceū vicahnuc, ta ſe mu odorvaū. A vec počaū plakac, hvari: „Vidziš, lišočka, jak ſi me podlo navedla.“ A vec vona: „Neplač, veľčku, neplač, jest tam u valaſe jedno veſeli, ta pujdzeme tam na hoscinu.“ Tak voňi tam ušli do komore, tam belo m'eso, beliša (+ langoſa) a voňi to pojedli, i popili, co našli, a tak toten veľčok, pijani, na lišočku: „Ja budu ſpivac!“ A ona na ſoho: „Ej, veľčku, neſpivaj, bo bü nas tu učuli, ta bü nas zabiili!“ Ale vun ju ňeſluchaū, lem ſpivaū. Tak to ſvadbene ocec učuū, tak on prišoū do komore i biū ho; lišočka ſe uschovala pod ſhopu, ta vona ſebula bita. Vona ſe z ſoho dobre ſm'ala. Gazda behaū za veľkom povon a lišočka uſla — do chiži. Ta naſla u korice cesto, co na chlieb bülo ſpravjane. Tak vona ſe povalala po ňim, po tem cesce, a vüſla pod ſhopu. Tam ſe povalala po paſdzer'u. Tak vona prišla vejc ku veľkoj a tak vona na ſoho poveda: „Vidziš, jak i mňa mocno bili a zo mňa celo opadal!“ A tak voňi vec už poſli ku svojej dzire do lesa. Veľčok ſe barz na ū hňevaū, ta povedaū, až ju źje... I chceū ju lapic, ale vona uſkočila do svojej dzire. Veľčok lem chodzi kolo dzire: „Ja ce źim!“ A liška podala mu koreň zo ſtronom, abü uchopiu a povedzela: „Šalene veľk, uchop mňa, ale ſe za nohu, lem za koreň!“

*) Rozprávala Anna Šaláta, staršia osoba. Zápis v Udavskom, v bývaní p. not. Štef. Kulu, 18. júla r. 1898.

Z Koškoviec.*)

200. §. Buł jeden princ, a mał jednoho inaš a tot inaš velo roki uňho služel, ta ša ho chceł už stracic, že buł stari. Buł jarmarok, ta von, tot princ, mał oúca. Tak von tak povedeł tomu inašovi: „Hoň tő tote oúca na jarmarok, ale tak, so bū si peňeži priňes i oúca nazad prihnał. Kedz tū to ňezrobiš, ta tū zavešani budzeš!“ Von na tot jarmarok išoł barz płačuci, bo ňeznał, jak von to ma porobic? Jedna dziúka chudobna išla tiž na jarmarok, ta še zišli; ta še ho pitała: „So ti, ňeboža, płačeš?“ „Jak bū ja ňeplakał, ked ja prihnał predac oúca, ta mi kazali i peňeži priňesc i oúca nazad“.... Vona mu tak povedeła: „Nepłač, ňebuj še ňič. Zavolaj sebe štiroch chlopoú a poštrihaj tote oúca, ta voňu predaš: i peňeži poňešaš i oúca nazad poženeš!“ I tak zrobil. Hoňi tot inaš tote oúca domuū a princ stoji na ganku, ta pov'eda: „Jak ſi porobel?“ „Ta tu maju peňeži i oúca ja nazad prihnał poštrihane. Tak ja to porobel!“ „Tak chto ci takij radu dał?“ A von tak povedeł mu: „Jedna dziúka, so bula na jarmarku!“ „Ta idz zaś na jarmarok, ja idzem s tebu, a ked tū totu dziúku ňespoznaš tam, ta preč'ik zavešani budzeš!“ Jäk došli na jarmarok, von dziúku spoznał. Tak tot inaš na svoho princa pov'eda: „Tota je!“ Ta princ ſa pitał: „Odkel tū?“ „Ja z toho i z toho vałała.“ „A jak tū ſe pišeš?“ „Ja ſe pišu S konca na jaziku.“ Tak princ i z inašom pošli do jej chüžü. Barz chudobna buła. Prišli voňi tam, povedeži jej „Dobre polodňa!“, ta ſa jej pitaļi: „So robiš, ňemaš ňikoho, lem sama ſi?“ „Mam ja i brata.“ „Ta dze tot brat?“ „Pošol na poľovačku.“ „A na jäku to poľovačku?“ „Ta na taku: So ňenajdze, ta priňeše, a so najdze, ta zabije, aňi ſkurki domuū ňepriňeše.“ „No ta jake to džvirata? Povedz, tū barz mudra ſi“.... „Ta von na taku poľovačku pošoł, že ſoł do kerti ūši bic... Bo von barz chudobni. Ta kotru zabije, ta ju ochabi tam, aňi ſkurki z ňich ňepriňeše domuū a kotru ňenajdze, ta ju priňeše domuū. Taka to poľovačka.“ Pošol princ i z inašom do domu. Pobuli doma dzeň, dva dňi, povedał princ inašovi: „Idz nazad gu tej dziúkoj, tak jej povedz: „Jäk vona chce büc moja žena, źebü s tebu prišla. Ale naj pridze ňe hoła, ňe obliečana, ňe lačna, ňe seta i ňaj ňeše darunok i ňe darunok, ta vona budze moja žena!“

*) Rozprávaťa Mária Sabor, asi 55-ročná, rodom z Koškoviec. Zápis v Koškovciach v hostinci Berkoviča 9. okt. r. 1904.

Tak vona sebe zhotovila, prepetuju, jednu kozu, ... i jednu mōš sebe našla. A oblikla še do šaka. Idze vona, jāk še oblikla, do toho princa, koło kozi šla. Prince stał na ganku, ta na toho inaša: „Vona už idze... vona barz mudra, bo jāk ja tebe nakazał, ta vona idze zo šitkim tak. Ale ja ju preč'ik ňecheu za ženu: Vipušč pejci-dvacec psoū, ňaj ju roztarhaju!“ Jak tot inaš psou vípuščil, tak vona nasamipridz kozu puščila... tote pši ša gu tej kože sbehli a, vona sama až na ganok pribehla gu princej. Jāk prišla gu princej: „Ja prišla gu ňim hoła, bo v šaku, ňeobliečana, aji ňesu darunok i ňe darunok!“ Jak vošla do princejho domu, ta tak mu hutorila: „Ta keľo maju u svojim dome dziroū, ta ňaj šetke pozapūchaju, bo ja priňesla darunok i ňe darunok!“ Ale jednu dziru ochabili, so zabuſi o ňej pod poscelu... „Ta ukaž tot darunok!“ Vona puščila z ruky müš i müš uceckla do dziri pod poscel... už jej ňet! Ta princ: „Ta kedz ti taka mudra, dziūko, ta tü budzeš preč'ik moja žena. Aj ti, inaš, budzeš aj dalej služiť u mně!“

Z Papina.*)

201. §. Buol jeden hudobni šlovek, ta mal više dzeci, ta ňeznal jich jāk hodovac, bo chleba ňemal. Tak von sobä pital od Boha jedne husle, tak'e, jāk zahra, Žebü dzecko zapomnulo, že je lačne, a Žebü každi tancoval, jāk jich ošuje... Ta jemu Panboh dal tak'e. Ale dzeci vše pitali jesc, tak von sja pojednal do dvora gu kravom a tam už buļi štiri majerňici. Hoňil jeden, ta kravi dobre davaли mleka; hoňili šetke, ta dobre davaли... Ale hoňil von pjati, ta už podleji daļi mleka. Tak joho še žid pital, čom tak podlo kravi mljeka dali?... Žid pošol za ňim na druhi dzeň na polo, ta patrel, so on s kravami robi? Žid sobä pošol do cirňa sadnuc a tak on patrel i vidzel, jāk sja kravom pase ňedal: Jāk jim zahral, ta museli tancovac... I žid u cirňu tancoval, so na sja šotke šate i skuru podral... Žid prišol domoū, ta povedzel: „Ženo moja, zato našo kravü tak podlo mljeka davaju, bo majerňik jich nepasä, řem jim hra, ta mus'a tancovac.“ Majerňik prihnal kravü, ta mu tak židoňka povedzela: „A so to za frasa robiš s kravami?“ A vona sobä mezi kravü stanula. Majerňik zahral,... ta musela i s kravami tancovac! I žid tancoval, chteri sja pripatral... Žid tak povedzel: „Priväzce

*) Rozprávala Juliana Dupkáš, dievčica, rodom z Papina. Zápis v Uďavskom 18. júla r. 1898.

mňa ku slupoj!“ A tak mu ruki i nohi privjazaši ku slupoj, ale von zato musel tancovac kolo slupa, jäk majerňik zahral, až sobä skuru na chrbce zodral... Žid sja mocno pohňeval, ta von dal žandari privesc, so bö dasco iz tim chlopom robili. Žid zhotovil šubiň (= šibeň). Prišli žandarä. Jäk prišli žandarä, židoúka poliúku na miskoj nesla... Majerňik pujtal tých žandari, co bo mu deli iša raz zahrac. Deli mu, tak von sobä zahral. Ta tak počeli i žandarä tancovac, a židoúka, jäk poliúku nesla, ta musela s totu poliúku tancovac, iz vrjacu. Ta ona sobä barz na ruki złala, so jej z nich už skora opadala... Prišol žid gu ňej, ta sja jej pital: „So to tobä, ženo moja?“ A ona tak povedzela: „Tot majerňik tak mi narobil, ja poliúku nesla a on tado zahral, tak ja musela s totu poliúku tancovac pred prikľata, jak žmi z ňu išla.“ Majerňik i po druhu raz zahral... Ulapili še obidvojo, žid zo židoúku a tak tancovali po priklece... Majerňik prestal vec hrac. Židoúka chljeb mjesila. Jäk ho umjesila, tak korotko vzjala do ruk a on zas' zahral... Ta tak vona s töm korotkom mocno tancovala, so z ňej až šatö spadaťi... Vec vona sadzala chljib, ta tak tancovala, jäk von zas' zahral, až sobä pec rozvalala. Žid ňeznal so z ňim robit, iz tim majerňikom, tak von ho dal žandarom do oreštu. Jomu Panboh dobre dal iz toma husiami; paňstvo Ša chcelo mulatovac, tancovac, ta majerňik ňepošol do oreštu, ale mezi paňstvo. Paňstvu jak tam zahral, ta museli šitki tancovac. Jedna paňi, so stul zakrývala, tak mušala tancovac koło stola, so šitkù grati na žem zmetala... Panove mu prebašili, i zoz oreštu ho puščili. Panove ho sobä pojádiali, ta mu kazali hrac na varošu. Ta chto šol, ta každi musel tancovac. A jak panove na bale tancovali, tu von s tömi husiami tak hral, so tote panove až sobä topanki potracili. A vec von sja pojádial i do druhoho mesta, hral i tam, až sja mu husle polamaťi... Vec von sobä vüpütal od Boha druhe, ale tak'e, so kedz stare ľudze budu šuc, ta muša tancovac, jäk un budze hrac. Ta jomu dal Panboh tak'e, so jäk zahral, ta stare ľudzi tak tancovali, so sobä až nohi pozbijali. Tak von sja, tot majerňik, dobre zagazdoval. Tak von vec ňišoho žadni ňebol a vec von sobä kupil tak'e statki, so z ňima chodzil do robotö. Raz pošol von na poło orac. Ta jäk oral, to vopred ňoho bol medzvedz u mächu,... von mu zahral, ta tak medzvedz u mächu tancoval, so sja gu ňomu šotk'e medzvedzä posbehalí. A vec von šotkim tak hral, so šotke museli tak tancovac, so sebä radö dec ňemohli. Von vec prišol domoū,

ta pošol gu židoňkoj. Tu tak jej povedzel: „Paňi moja, poj na jeden taňec!“ Vona často odvarála, ta vona mu tak povedzela: „Idz odo mnä, bo ci uľeu vrjacej vodü mezi oši!“ Von jej zahral... Židoňka i s totu vrjacu vodu tak tancovala, so sobä barz mocno tvar' oparila. Prišol gu ňomu žid, ta tak von mu sja už Šumňe popaňkal: „Už dos', dej nam pokoj. Dos' toho, so si nam kravom hral, a nam ňemusíš.“ Tak sja majerňik z toho smjal, ta povedzel: „Ti mňe dal do oreštu! Šákaj, ják ja sja tobä odslužu, tü ňebudzeš mac pokoja odo mnä, ... ják tü sja budzeš najlepší modlíc, i tedü ja ci Šumnu zahram.“ Tak jomu žid povedzel: „Ta už ľem hraj, choč' ja svojich noch utracuju. Budu ja hodan telo tancovac. Ale šakaj, ta tü za tóm budzeš banovac!“ Majerňik mu zahral a žid tak poskošil, so sobä až' nohu zlomil. Židoňka barz joükala: „Zbol si me mojich ruk, so ja sobä sparila a ceperka si joho tak fajná pripral, so von ceper' musi ľažec!“ Majerňik tak povedzil: „Nebuj sja, ňebudze žid ľažec, hoc von ma nohu polamanu, bo ja mu zahram! Zahral, tak žid segin ojadnej nohoj musil tancovac. Ta tak vun, majerňik, jej povedzel: „Vidziš, židoňko, až' žid ňelaži!“ A ona tak povedzela: „Dobre bù mi bulo, kebù si ľem ňchral!“ Ale von jej každö rano prichodzil hrac; židoňka, keľ raz sja modlila, ta tak tancovala, ... už sja aňi modlíc ňemohla. A žid ojadnej nohoj musil tancovac. Tak už ho barz pitala, so bù už ňehral. Von jej povedzel: „Bala si sja, až' ci žid musi řežec. Ňeboj sja, von ci tancuje!“ „Ľem hraj, zakľa sja mu ňezahoji!“ Tak von chodzil mu hrac, a segin žid vša tanceval. Majerňik mu tak povedzel: „Nebuj sja, židku, kedz ja ci toho narobil, da Panboh, až' ci ūša horše narobim, žeboť tō pominul toho, kedz si me dal do oreštu“...

Z Dluhého na Ciroche.*)

202. §. Büľ**) jeden cigan, ta un furt chodzeł na faru gu panuj klebanu pütac***) almužnu, ale panu klebanu še zmeržilo juž telo davač, ta mu hvareł: „Presco ti, cigan, ňerobiš, so bù si

*) Rozprával Ján Kohut, opravoval Andr. Kováč, rodom z Dluhého na Ciroche. Zápis v Dluhom na Ciroche, na rim.-kat. fare, 16. júla r. 1898.

**) V čin. príčasti minulom miesto prípony -i, často počuť: -i i e. Miesajú sa bez riadu a skladu.

***) V neurčitku popri prípone -c, počuť aj t, ť, é, t. j. popri pütac aj: pütat, pütat, pütat.

mał na viživnosc, ta bü si ňemušeł chodzic almužnu pütac.“ A cigan poveda: „Moja familia ſerobiła, aňi ja ſebudu!“ „Tak kedz, cigan, ſechcäš robić, ta idz gu križu modlic še, ta pütaj Panaboha, obü ci pomuh na ſvece žic.“ I cigan poſluchał pana kłebana i poſoł še modlic gu križu. A on ſe modlił rano i več’ar, a pütal Panaboha o jedno sto bankoňok, so bü mu dał. Ale že kedz budze chibec Iem jeden grajcär, ta ſevežme; Iem sto zlati cālkovite. Jeden žid ſe priſluchoval a čuł joho modlitbu, jak vun Panaboha püta o sto bankoūki, a jak priſaha, že ſevežme, Iem sto zlati cālkoviti; choč’ budze dzevedzeſedzevec zlati, dzevedzeſedzevec grajcäri, ta že ſevežme; Iem sto zlati... Jak joho žid viſluchoł, ta ho chceł viprobvac, či vun naišiue tak praňdu poveda... Tak mu žid več’er podrucił dzevecdzeſec zlati pod križ. Rano cigan stanuł i iſoł ſe pod križ modlic i jak prichodził gu križu, chceł kłeknuc na kameň i vidzi tam peňeži i ūzał do ruk, počitål, buło dzevecdzeſac zlati. I cigan ūzał peňeži i položił do keſeni a začał Panubohu dzekovac, že mu hołem teło dał... I pomodlił ſe ſčiro Panubohu i zabral ſe i iſoł domoū s peňežmi. Židek vidzeł, že cigan ūzał peňeži: „Ho, cigan, daj peňeži, bo to ja tam položil!“ „Ale dze ti? Mňe Panboh dał!“ A žid povedzeł: „Ja to podrueł, bo ja ce chceł viprobvac, či to ti ſe ſčiro modliš gu Panubohu. Ti ſi povádał, že choč’ grajcär budze chibec, ta ſevežineš, Iem sto zlati cālkoviti.“ Ale cigan: „To mňe Panboh dał, ti ſe praňdu povedaš; ja ci ſedam peňaži.“ Vera židek vidzeł, že peňeži ſedostaňe, tak ſe dał do bitki s ciganom pre peňeži. I tak darmo buło, bo cigan mocnejši bül, ta ſedał peňeži židovi. Žid ho zadał na pravo. I prišla po cigana komišia, so bü iſoł zo židom na pravo. Cigan ſechcél iſc, bo že ſima ſati. Tak od žida pütal, že bül mu dał gerok i kalap i čižmi, ta že pujdze na pravo, a kedz mu ſeda, ta ſepujdze. Žid dał mu ſati. I poſli do kancelarňi, ta žid povedał, so ſe ſtało a cigan povedał, že to ſe praňda... I daľej doložił: „Žid bü muh povedzec, že to i gerok, i kalap, i čižmi židovo — na mňe.“ A žid poveda: „To praňda; ſati mojo!“ A cigan poveda, že to ſe praňdä. Panove ſami vidzeļi, že to ſemohli z toho panove virozumec praňdu, ta vihnali žida i cigana von.

Tak cigan mał i peňeži, i ſati, a žid ſemohli nič. Cigan prišoł gu pana kłebanu a povedał, že mu praňdu pan kłeban povedaſi, so bül ſe modlił, že mu Panboh da ...

203. §. Bül jeden šuster, ta büvał un vüše valala. Hudobni bülü zo ženu a ňemałi dzeci nič. Oňi īem tak žili chudobňe, z toho, so zarobił muž. Raz jeden vojak dał mu šesedzešac grajcari, so mu popravił bokanče. Ta vun ten šuster, dał šteracec grajcari na kilo m'esa, so bü žena išla priñesc, a dvacec grajcari na połlitra pañenki. Žena priñasla m'eso, tak hecli hotovic ho,... ta ňemałi u čim hotovic, taki hudobní buli. I žena poveda mužu, že bū išoł do sušedu požičic harčka, so bü mali u čim m'eso uvaric.... Muž poveda: „Ja pujdu požičic, ale harčok ti mušiš nazad odñesc.“ Ta m'eso uvarili i pojedli i pañenku vipili a harčok žena ňesceła zañesc nazad. I zaš poveda mužovi, obü ho odñes, kedaž ho priñes. Ale muž chceł, obü ho īem žena odñasla. Nemohli ſe zhodnuc, ta žena poveda tak: „Kotre skorej prehvare ku kotromu, ta tot odñeše harčok!“ Tak voňi buli za tri dňi, co jeden k druhomu ňehvareli, bo kedaž bi kotri prehvareł, tot bü mušeł harčok odñisce. Išoł jeden žid, tak večar, a mal barz podle bokanče. Išoł von z valala, vidzi na kraju chižu, že u ňej dvojo īudzi stari žiju. I išoł dnu do chiži i povádał: „Dobri večar!“ Ničto mu ňedzekaواł. I püta ſe ſustra, či mu bokanče ňepopravi? Šuster kiva hlavu, že hej, ale ňesce prehvarec. Žid ſe püta, za keľo mu popravi? Šuster nič ňehvari, īem hlavu kiva, že mu popravi.... Žid ſe ňemuh zo šustom pojednac, so bü mu bokanče popravił. U druhej chiži ſustrova žena pradla, ta žid ſe püta žene, či mu jej muž popravi bokanče? Žena kiva hlavu, že „hej“, ale ňehvari nič. I žid ſe püta väcej, že čom ňechce hvarec aňi šuster, aňi mu žena? Žena īem z hlavu pokivuje na židovo slova. Tak žid ſe ňemuh dočakac, so bü dajedno hvarelo.... Žena šedzela na posceli, ta žid vivracil ženu a robił, jak bi ju za ženu potreboval. Šuster vidzeł, ta ſe barz s ruku hrožil na žida, ale ňeprehvareł. Žena nič ňehvarela, ale jak žid išoł het iz chiži, ona skočila s posceli, ta chopila drevo, ta uderila muža, ta povedala: „Kristuš bü takoho muža pokarał, so vun dał bi svoju ženu druhomu chlopoj vipotrebovac a nič ňepoveda!“.... A chlop povedał: „Chvalabohu, že ſi prehvarela perši jak ja, ta ceper' ti odñešeš harčok!“ — A žena mušela odñesc harčok.

Ungská stolica.

Zo Sobrancie.

204. §. Buť jeden kraľ, mať ľem jednoho sina a tot, kedz mať už dvanac—trinac roki, a mať rozum, že jak žiť na ſvece, višoū na dvur... a popatriū hore do ľeba: tam ſe mu ukazala ſibeň jak na znak, že v ţicu dostaňe ſibeň.*⁾ Vun (+ūn, un + von, ūn, on) z toho ſe zastareň, ta ſebe podumaň, že poľa occa haňba mu budze taku ſmert dostač. A tedi un ſe pitaň od occa, že un pujdze het do ſveta, ſvet probovac. Ocec mu kaže: „Sinu muj, ſechodz ſigdze, budz doma, bo to podlo po ſvece chodzic.“ Ale vun, sin, tak veľo occa paňkaň, že ocec povedeň: „Ta idz, kedz maš dzeku, a probuj ſvet.“ Potim ſin pošoū do kerti na ſpacirku a ſe barz zastareň. A jak vun tam chodzi a ſe ſtara, ta vidze zo Žemni Žemni duch... Ta ſe mu ukazaň... Duch ſe pita: „Preco ſe, princu, tak ſtaraš, dobre ci doma a ti idzeš het?“... „Ale kedz maš dzeku, ľem idz,“ Žemni duch mu kaže, „a ľem ſebe na mňe podumaj, kedz na tebe ĉežko budze; ta ja už pri tebe budu na pomoci!“ Žemni duch mu potim zaſ hutori: „Jes' tuto, ta paľe, ſmutna verba, vežti jeden prucik z tej ſmutnej verbi, to ſe ci prida, dze budze na ce ĉežko. Z toho prucika zrob' ſebe perſeň na paſec, tak ci ſe neſtraci.“ Vun ſebe zrobíň ten prucik a vžaň ſebe na paſec, tak jak mu kazaň Žemni duch. Potim pošoū gu occoj a ſe ſumne odpitaň od occa, že už idze het do ſveta. Jeden poplakaň, druhí poplakaň a ſe roziſli; rozlučili ſe. Tak vun potim ſe zabraň a prešoū prik krajini svojej. Raz ſe obžerňe, ta vidzi, že idze gu īnomu jeden ſusterski tovariš. Tak ſe ho pita: „Zkadze ti, bratu?“ „Ta ja z tej i z tej krajini idu.“ Tot princ ſe pita ſusterskoho tovariša: „Ta a dze idzeš?“ „Ta idu ſebe robotu hľadac, bo u nas podlo ţic, idu do lepšohu kraju!“ A princ tak kaže: „No, bratu, pujdzeme vedno, bo i ja idu ſebe hľadac robotu!“ Prince ſe pribraň za kalapošskoho tovariša a kazaň: „Ja, bratu, kalapošski tovariš! Ta pujdzeme vedno robotu hľadac do trecej krajini!“ Poſli ūoni ſebe m'esto najſe a naſli každi svoju robotu, tot ſustersku i tot kalapošku. Tak jeden dzeň abo dva dňi porobili, tot tu a tot tu a

*⁾ Rozprával Michal Ščavnický, 65 ročný, grékokatolík, nar. v Hažine pri Lučkách v Ung., v Sobraniach býva od 12. roku veku svojho. Zápis v Sobraniach vo „Veľkom hostinci“ 30. júla r. 1898. S rozpravádom osnovu znova som prezrel v Sobraniach v hostinci Leop. Winklera 2. okt. r. 1904.

na treći dneň še zišli vedno a še pitali jeden druhoho: „Tak jak tu, bratu, žie?“ „Vera, bratu, tu ešči podľejší žic, jak u našim kraju bulo.“ Princ hutori: „Tu verbuju, ta še zverbujme, ta nam lepši budze!“ Šusterski tovariš na to pristanuň. Jak še verbovali, ta jim kazali: „Mace muziku, jesc a pic, ta Iem tancujce a špivajce do večera!“ Ta jim barz dobre bulo do večera, tancovali, špivali, ale na večer pridze jeden kapral a kaže: „No, chlapci, z vas dvoch jeden na vartu pojce!“ „No, tak chtori pojdzeme?“ „Pujdu ja,“ kaže Šusterski tovariš. Ta kapral privid ho do jednoho kostela na vartu. Jak ho zavar, tak tam buň do rana. Rano jak popatriū kapral do kostela, tam už z vojaka Iem kosci zostaļi . . .

Princ čäka svoho kamarata, ale ſechodzi; nít ho. „Tak to už podlo,“ kaže, „už je vočer a kamarata nít.“ Prišoň i po ňoho kapral: „Podz ti na vartu!“ A ūn še zabraň a išoň ulicu s tim kapralom a tak ſebe dumá: „Kedz kamarata nít, to so mnú budze daco podlo.“ Ún tak ſebe podumaň: „Bože, kebi maň u ſebe toho ducha, co ſe mi u kerce moho occa ukazaň.“ A doraz, jak ſebe podumaň, žemni duch už ūzadu princea buň. „Tu ja, princu,“ kaže, „kedz ſi ſi podumaň o mnē“ . . . Duch kaže: „Princu, ſluchaj mnē a pochodziš dobre; kedz ſebudzeš mnē ſluhac, budze ſ tebu podlo.“ Kapral pošoň s princom až gu krajoj, ta poveda mu kral: „Kedz odvartuješ u tim koſele noc, ja ci dam poň krajoňstva i princezu za ženu. A po mojej ſmreči ſicko tvojo budze!“ Ta kapral ho puſciň do koſeela. Žemni duch mu nakazaň, žebi gver položiň do kucika a kepeň a čakoň žebi položiň na gver: „A potom idz a ſedni ſebe do kazateľnici a aňi ſe ſeruš, aňi ſe ſeozičaj, Iem ſedz tam!“ A vun tak zrobil, jak žemni duch nakazaň, čakoň i kepeň položiň na gver a vun ſebe ſednuň do kazateľnici. Sedzeň tam do dvanastej hodzini . . . a višla jedna baba z kripti a kazala: „Dze moja varta?“ Popatri, . . . varti nít! Chopi tot kepeň i tot gver, polamala i pobila ſicko tam. Ún ſebe tam ſedzeň a maň strach, ale baba, jak dvanasta hodzina odbila, pošla nazad lehnuc ſebe do kripti. A tak pridze rano kapral, otvorí koſecel a vidzi, že varta žije! Pošoň s vojakom gu krajoj a kral kazaň: „No, ſinu, ta kedz ſi odvartovaň ſeſliivo jednu noc, odvartu; aj druhe noce, com ci obeciaň, to ci dam: poň krajoňstva a princezu za ženu a po ſmreči ſicko tvojo budze. A teraz idz gu muzikoj a tancuj a ſpivaj do večera!“ Do večera mulatovaň. Potom čas prišoň tot kapral volac he na vartu. Kaže: „Bratu, ta nít večer vojaci, Iem ja muſu iſc?“

„Ta ňit,“ kaže, „ta kedz si še do toho podňau, ta svojo końc!“ Ta idu ulicu, princ zaś še zastareū. Ale co še zastareū, doraz še ukaže žemni duch ūzad ſoho: „Ja tu,“ kaže, „nestaraj še ňič, Iem mňe ſluchaj: Teraz pujdzeš tam do koſcela a zaś tam zruciš gver, čakoū a ſicko, ale už ňeſedni do kazateľnici, bo tam bi ce baba naſla a bi ce žedla. Ale idz za križ, tam ſtuj o dvanastej hodziňe a rozſir ruki, ta tam ce ňenajdze“... Baba višla o dvanastej hodziňe z kripti a kaže: „Dze moja varta? Aha, tu ſi!“ kaže, a chopila gver a polamala, potarhala a barz ſe hñevala, že vojaka ňenaſla, bo barz hladna bula... Dva noci ňejedla.

Jak dvanasta odbila a jej moc prestala, ona kaže: „Ha, ta ti tam za križom ſtojiš, čakaj, najdu ja ce tam na trecu noc!“ kazala gu princoj. Zabrala ſe a poſla do kripti, tam trucila ſebu a lehla. Rano pridze kaprał, popatri, — varta žije. Doraz gu kraľoju poſoū a kraľ ſe barz ceſiū, že vojak už druhu noc odvartovaū. Kraľ mu zaś kaže: „Idz a mulatuj zaś do večera.“ Poſoū ūun do večera zaś mulatovac, tam jed a piu a tancovaū. Naveč'er pridze zaś ten kaprał po ſoho: „No podz, ſinu, na vartu,“ kaže. „Ta, pan kaprał,“ kaže, „či ňit vecej vojakoū, Iem ja muſu?“ „Kedz ſi ſe do toho dobraū, ta už końc svojo. Kedz ſi dva noce už prebuň, ta aj trecu už ozda prebudzeš!“ „Hej, ja dva už prebuň, ale s totu trecu Panbuh zna jak budze“... Kaprał mu kaže: „Bratu, kedz ci Panbuh pomuh dva noce, ta i trecu ozda ci pomože!“ S tim ſe zobrau a idze ulicu s kaprałom. A tak źle o ſebe dumau, až plakaū, že už podlo budze trecu noc... I podumaū ſebe: „Ej, kebi tu buň tot žemni duch, co mi ſe ukazaū u kerce!“ „Tu ja,“ kaže, „princu,“ i tu buň žemni duch! A kaže duch: „Vidziš, princu, Iepſi bulo doma pri occoj, jak po ſvece chodzie... A teraz tak rob', jak ja ci hutoru: Pujdzeš tam do koſcela a gver, čakoū, kepeň, ſicko zaś tak položiš. A budzeš tam do dvanastej či ſpac či daco inše robić, ſebuj ſe ňič..., potim ſtaňeš gu kripce pokoniec jej hlavi, o dvanastej hodziňe tam ſtuj, a jak baba vidze z ladi vonka, ta lehni na jej m'esto do ladi... Vona (+ ūona, ona) budze po koſtele ſicko rozbijac, tarhac a hñevac ſe, že je lačna, ale tebe ňenajdze.“ Tak ſe ſtalo... Princ poſoū do koſcela i ſtanu tam pokoniec jej hlavi... Baba višla z kripti a vojaka ňenaſla i začala kričac na ſvoho muža, na kraľa: „Čakaj, stari pše, ſemaſ mi už co dac žejs', ta tebe žjim, stari pše!“ Jak vona tam už po koſtele ſicko pobila, ſicko potrepala, a dvanasta hodzina prichodzila, prišla gu kripce a vidzela u ladze princa ležec, ta

kožala: „Varuj het z moho miesta, bo ce žjim!“ A oheň pušča na hoho: „Varuj het, bo ce spařím a odstup' ře mi, bo to ne tvojo miesto, ale moje!“ Ale vnu ře řezivař říč, aňi ře nerušař, bo ūn strach mař veliki. Napudziú ře a řem ležen sebe. Uon už taki buř jak na poli umarti od strachu... A vona už calkom pobíslala, bo předtím strašne čarna bula. A tak vona kaže: „Muj sinu, varuj het s moho miesta, bo to ří tvojo, to moje miesto na veki tu budze!“ A tak oblapila a pobočkala ho: „Idz, sinu, bo to moje miesto!“ Vona ho sama podzvihla: „Za to ci dzekuju, že ří me više bodziú, že nemusím vecej po řevece pokutovac, bo ja už буду teraz počivac v pokoju, za to ci dzekuju. A svoju dziúku, princezu, jak i ocec kazaú, tak i ja tebe oferuju za ženu a po řemerici kraľa řaj řicko budze tvojo a mojej dziúki. Možeš s moju dziúku šešlive kraľovac, jak bi ří buř princ a ne kalapošski tovariš!“ Kaprař rano popatri: Varta Žije! Učeka gu kraľoj: „Varta Žije!“ A kraľ poveda: „Treba zaprahnu do batara štiri koňe a ūzac vartu do batara a tak ho priveze jak princea a ne jak kalapošskoho tovariša, kedy totu strašnu vartu dokončí!... „Ta teraz ci, sinu, dam poří kraloušta aj princezu za ženu a po mojej řemerici řicko tvojo budze!“ A potim ře ho pita, čiji je sin? „Ja,“ kaže, „kraľouški sin, ja ne kalapošski tovariš, řem řveta probuju.“ „No, ta ja, muj sinu, kebi buř znaú, že ti kraľouški princ, ta bi řmi ce řeposlář buř na vartu... Potim urobili večeře i pobrali ře s princezu. A tak požili das pořírok... Raz poveda mladi kraľ svojej řenie: „Ja idu svoho ocea popatrie, či Žije a jak ře ma, bo chcu, žebi znaú, že jak ja pochodziu a jak řmi ře oženiu, jaké strašne varti dokončí... A kedy mi Panbuř dopomoh strašne varti dokončic, a kedy řmi ře už oženiu, chcu, žebi ocec znaú, že ja už u dobrém porjadku!“ „Hej, mužu, kedy tři idzeš, ta i mňe ber zo sobu, řezochab' me doma. Bo i ja chcu vidzec tvoho ocea!“ No, voni ře zobraři, vžali kočiša i inařa zo sebu. A tak voni (- řoni, oni) dali zaprahnu do koča štiri koňe a išli ocea popatrie. A tak jak išli za orsacku drahу, na boku boři mlaki, dze kački plavali. Uon skočiū za kačkoma s pušku gu tim mlakom a kaže kočišoř: „Idzce, a pri karēme me počákajce!“ Pošli oni sebe gu karēme, tam stanuli a pana čäkaři. Oni dvomi, kočiš aji inař, pošli sebe pařenki vipic aji zakuric v karēme. V tej krajine nebulo kraľa, řem perši minister tam buř, chtori ženi řemař. Idze tamadz tot minister kolo tej kraľounej, jak u koču šedzela sama, von jej ře ukloniū a pita ře zkadzi je aji co za jedna?

A tak kaže: „Ale co to za kral, kedz jich tu na draže pola karčmi zochabiū? Von pošoū za kačkami a jich zochabiū pri karčme jak židoūku? Znaju co,“ kaže, „ja némam ženi a budu za krala u tej krajiňe, ta naj idu zo mnū... Kebi jich muž (+ chlop) sta-tečni buū, ta bi jich ňeočhabíu samu na draže pri karčme“... A vona posluchala a skočila gu tomu ministru do koča, ektori buū šumni, a pošla z ňím het... Pridze kral, popatri do koča... kočiš i inaš u karčme išče. Ěon povi: „A paňi še dze pôdzela, paňi u koču ňit?“ „Ta mi vypili kus palenki a zakurili zme sebe tu v karčme, ta mi ňezname, dze ſe zakľa podzela?“ Ale Žid kaže: „Hej, paňe, či oňi su kral?“ Poveda: „Hej, ja kral!“ „A jich žena co?“ kaže. „Moja žena kraľuňa!“ „Hej, paňe, kebi jich žena bula kraľuňa, ta bi to ňezrobila, co zrobila, bi ňeucekla od ňich a jich bi ňezochabila... Ale je ňestatečna i pošla s druhim. Ja ſe prižiraū na oblak,... po draže išoū jeden pan na štiroch koňoch, pri ňej stanuū, ta ſebe pohutoreli a zabrala ſe a pošla z ňím.“ Tak kral kazaú: „Tak, chlapci, dam vám pismo gu staromu kraľoj, vracece ſe nazad a povedzce, že paňi me tak i tak zochabila, pošla s jedním panom na štiroch koňoch.“ Kočiš i inaš ſe vracili nazad a kral išoū totu drahu, kadzi tot pan s joho ženu pošoū. Ěadzi ſe pitaū, kadzi išoū pan na štiroch koňoch a Ěadzi išoū za ňím. A tak prišoū hen do toho m'esta, zkadze ten minister buū. A tak eo mladi kral ňezrobiū, — ňon ſe tam zverbovaū za vojaka! Jak prišli raz vojaci na paradu pred ministra, joho žena ho spoznala... a na svoho muža poveda: „Paše, tu muj muž za mnū prišoū! Co budzeme z ňím robiť?“ pita ſe ona. A von poveda: „Ja budu znac z ňím eo robiť.“ A tak ňon ho naveč'er doraz vžaū gu braňe kraľuňskej, — minister tam bivaū, bo kraľa ňebulo, — postaviū ho tam na vartu a vojak mušeū tam vartovac do rana. Narano pridze gu ňomu tot minister a vžaū od ňoho gver. Potim mu vžaū kraľuňin perseč a truciū ho do gvera a tak zatkaū, zaflancovaū gver... Ta počerkaū s gverom a pita ſe tot minister: „Co ti to maš u gveroju?“ Ta kaže: „Nič, ja nič tam ňepoložiū.“ Tak minister gver rozflancovaū, obraciū a z gveru perseč vypad: „No,“ kaže, „peršu noc vartuješ, a si ukrad kraľuňej perseč? Ti tedi veľki živan, kedz tak znaš kradnue!“... A tak daū ho lapic a bez žadnoho prava cheeū ho dac zavešie.

Ta už ſe mu ſibeň našla, co ſe mu na ňebe ukazala...

Jak ho mali zavešić, pitaň ministra, že bi s jedním starím vojakom pohutoric muh. Mladi kral tomu staromu vojakovi kaže: „Pan ocec, ja,“ kaže, „tu mam peňeži, ta to jím ochab'u, ale ďej oňi zrobja, co ja budu jich pitac!“ Znať tedi svoj persceň, co u svoho occa u kerce z verbi spraviť, co mu tot žemni duch nakažať spravie, a kazať gu staromu vojakoj: „Tot persceň ďaj rozkruca, za to šmi jím toti peňeži ochabiť, žebi mňe buť na pomoc po mojej Šmerci. Kedz me sdejmu zo šibeňi a me zahrebu do hrobu, ďaj oňi s tima prucikoma z toho persceňa tri raz uderja po mojim hrobu, ďaj ſe ľeboja ďič, ja jím ľezrobim ďič, kedz me budu z mertvich dvihac. Jak uderja s tima prucikoma, ta ja stanu. Ďaj ſe ľeboja, jím ešte dobre budze pri mně!“ I tak ſe stalo. Mladoho kraľa zaveſili na šibeň a zahrebli ho. Ale starí vojak prišoū doraz gu hrobu, jak ho zahrebli. Bojiū ſe uderic na hrob višelca, ale ſe odvažiū a uderiū prucikoma tri raz po hrobe. Žem ſe otvorila a ľeviňen stanuť z hrobu. Ale segiň vojak ſe napudziū, ta ucekať od Ŀoho. Prišoū gu varošu a tu stanuť ſebe a ho počakať; dumau ſebe, že mu už pri varošu ďič ľezrobi. Kedz ho kraľ zdohoňi: „Ďaj ſe me ľeboja,“ kaže, „ja jím ľezrobim ďič, ale jak maju z tich peňeži, co Šmi dať jím, ta ďaj mi kupa dajaki šatki, gubaňočku a dajaki kalap, bočkorí, ťem žeber obliečeni buť.“ No dobre, tak starí vojak ho oblik. Potom povedzeň mladi kraľ: „Či maju ešte z tich peňeži? Ta ďaj mi požičaju na paru dňi.“ I tak vojak požičiū mu a von už ſe tam po varošu vaľať jak prosti človek... Stalo ſe, že minister chceū, žebi ho vivolili za kraľa, a vecka zišli ſe ľudze, žebi ho postavici za kraľa. Krajina tak sudzila, že pušča korunu do huri a na koho ſedne, — to budze kraľ! A tot princ prišoū i s totim starim vojakom pripatrac ſe gu kapure. A tak puščili raz korunu, — ſedla na princa. Tak vivat, boť kraľ! A starí vojak ſe obradovať. „No vidziš,“ povi princ, „ja ci kazať, že ci budze dobre pri mně.“ Ale mu znaťi korunu, bo joho ľeħceľi za kraľa. Puščifi korunu druhi raz do huri a vona zaš ſedla na Ŀoho. Znaťi ju druhi raz a puščili treći raz, — zaš na Ŀoho ſedla. Tedi už obsudzila krajina, že tot budze kraľ, na koho ſedla treći raz koruna. Ta vivat kraľ!... a vziať ho do burku. Žena ho už tam ľepoznala, že je tot jej muž, bo ſe druhi raz už zrodziū. Tak von obstaň kralom a perši minister, co joho ženu ukrad, odvid, zostaň jak buť minister. Kraľ narano kazať ministroy: „Ďaj vidze vojsko pod paradu!“ Tak višlo vojsko pod paradu vonka z varoša. A tomu staromu vojakoj,

co mu peňeži požičiū, kazaū: „Neidz tam s vojskom, ale idz do karčmi, napi ſe a zamurcaj ſe, žebi ſi bridki buū!“ Tak višlo vojsko pod paradu. Prišoū kral patric. Každi vojak tu, Iem toho staroho štit. Ta pita ſe kral joho kapraľa: „Ta dze ci vojak?“ „Ta ja ňeznam. To stari, ňechce ſluchac už!“ „A tam chto ſpiva u karčme? Idz Iem popatric, ozda von tam budze.“ A von tam buū a kapraľ ho provadzi do glejtu. Ale von pijani... idze ſebe ſpivajuci a kurjaci. Kapraľ mu kaže: „Cicho budz, ňeſpivaj!“ A von: „Ja ſe ňebojim aňi kraľa, bo ja stari vojak, ja veľo služiū!“ Stanuū do glejtu a vojak ešče ſebe ſpivaū... Tak kraľ na ministra: „Ej, ta to take regularne vojsko, ta ti tak dožiraš? Ta vi dvojo budzece zavešeni,“ kazaū kraľ. A kapraľ i stari vojak dumali, že to voňi dvojo budu zavešeni. Kraľ rozkazaū, žebi dva ſulaki (= ſtípy!) zakopac a dvoch priprovadzie: kapraľa i staroho vojaka. Ministrova žena poveda mužoj: „Kedz budu vešac i ja pujdu patric!“ Tak i vona pošla patric. Segiň kapraľ pod ſibeňu plakaū, že muší višec ňeviňen mladi človek, ale stari vojak ſpivaū ſebe a kazaū: „Nebuj ſe, bratu, nič nam ňebudze!“ Ta kaže: „Ti stari, ti ňedzbaš už o ſebe, ale ja mladi za tebe mušu višec ňeviňen.“ A tak stanuli pod ſibeň. Ale kraľ kaže: „Hej, chlapci, pridzre het zpod ſibeňi, bo vi nič ňevinni,“ a ukaže na svoho ministra, „ti vinni, ti moju ženu na draže ukrad a mňe ſi daň ňevinnoho zavešic, ti ješ živan, teraz ja tebe dam zavešic. Ja kraľ buū i budu, ale tebe Panbuň ňedopomoch kraľovac, bo ti ňebuū statečni človek!“ A tak daň ministra zavešic. A potem na ženu: „Ženo, ja za tebe strašne varti robiū a ti me ochabila, ti pošla s druhim, s živanom, i miňe ſi dala zavešic. Ja tebe ſmert ňezrobim ňijaku. Ale dam pismo tvomu ocoj, a napišu, co ti zo mnu zrobila a naj tvuj ocec zrobi ſ tobou co chce; ja ce za ženu vecej ňechcu!“

A tak napisau pismo, daň žandarom a toti ju odvedli g occoj. A ocec ſe nahňevaū, že s mužom tak zlé robila a jomu, kraľovi, na haňbu bula, a preto sam ju daň zahubic.

205. §. Buū dze ňebuū buū jeden kraľ a maň barz ſumnoho ſina.*⁾ Von ſe veľo ſtarau jak gu ňonomu paru dostač. Tak co robić? Radziū ſe svojich mudercoch, ta oňi to kazali: „Tak zrobme, že

*⁾ Rozprával ten istý. Spolu s ním prezrel som i túto osnovu po druhý raz. Miesto a čas zápisu i nového prezerania vidz pod *) na str. 391.

viložime obraz prince gu draže, ozda še najdze člevek, chtori pujdze po draže, co budze znač o takej, co bi mu za ženu parovala.“ Potimka viložili taki obraz gu draže na sulak pri burku. Ta raz išoū ztamadz kolo burku jeden furman s troma vozami a poveda: „Staňce tu kuščok, ſaj se poprižiram na tot obraz i na prince, či taki je, jak je vimaľovani na totim obraže?“ Varta mu poveda: „Šlebodno princea popatric, či taki je jak na obraže!“ Tak pošla varta i furman popatric princea, a kedaž ho furman vidzeū, ta hvariū: „Jes' mu para za mor'om!“ „Ta znaš ti o tej pare?“ „Znam, bo ja tam predavaū tovar tej ſumnej princezoj!“ Ta tedi princ kaže: „Tote tvojo tri vozi ſaj tu ostanu u dvore a ja po tvojo dzeci i ženu poſlu a ſaj bivaju u mňe, ja budu mac starosc na ňe. Ja chcu, žebi ſi ti totu princezu dostaū, — či ti ju hodzen dostač?“ „Ja ju dostanu, kedaž mi daju pomoc na to. Daju mi, najjašnejší kral, zrobic jeden danšif a do toho dajaki tovar mi treba položic; vežnem zo sobu princea a pujdzeme dvojo īudzi.“ Potim položili dajaki tovar do ſifa, jaki maľi, ale tot furman povedaū: „Ja bi cheeū jedni ſumne kamašne dac zrobic do ſifa.“ „Ta, to ſe staňe. A z čoho bi to ſe zrobilo?“ A furman odpoveda: „Ni z čoho ſe tak nezrobi, jak takto: Jednu voš treba lapič a na maše karmic a zoz skuri jej ſe zrobi.“ Ta voš našli a potim ju karmili na maše i dluho ju karmili a vona tak virosla jak prašatko. Virosla tak veľika, že ju mušeli uvjazac na lanc, bo bi bula i īudzi pokusala. Potim treba bulo hľadac takoho majstra, chto bi zrobil z nej kamašle. Nakazali varce, žebi ſe pitala každoho vandrovňika, či bi neznaū zrobic take kamašle zoz skuri vši. Raz nadišoū šusterski tovariš a pitali ſe, či bi vun to zrobil? Hutořeū, že vun to zrobi. A tak oni voš užali, zaštrelili, a znaū z nej tot tovariš skuru. A tot tovariš zrobil kamašne, co take nebul... Kedaž do nich popatriū, ta tri stolice uvidzeū jak u džveredle, take vidnijace buļi. No tak už maľi ſicko hotove a poſli po princezu. Položili i kamašne do tovaru. Tak ſe zabrali a poſli s princem až za morje gu tomu burku, dze ta princeza bula. Ta princeza znala, že tot furman ſe joj doňis tovar i spoznala ho doraz. Ta princeza poveda na inaša: „Idz, Janěu, a popaf tam, jaki tam jes' tovar na ſife.“ On prišoū popatric, ale furman ho do ſifa ſepuščiū, bo že je pre krajoūnu tovar a nebijzuje ho na inaša. „Povedz, Janěu, žebi sama princeza prišla do ſklepú na ſifu opatric.“ Tak princeza ſe zabrala a prišla tam. Inaš furman preto puščic dnuka ſechceū, žebi inaš princea tam

nevidzeū. Jak princeza prišla, furman ju doraz puščiu do sklepu gu princov. Vona sebe tam vibira tovar, prebira, ale pritim aj na princa patri, bo še jej pobačiū. Jak furman vidzeū, jak ſe voň tam u sklepe bavili a beſedovali jak mladi ľudze, ta furman puščiu ſifu na morje. Šifa ſe rušala, ale princeza dumala, že to ſe ruša leiem od mor'a a nevedzela, že ju, princezu, ukradli. Princeza premetovala tovar a našla i kamašne zo vši. Jak popatrela do ďich: „Voň me už ukradli, bo ja už daleko od svoho burku, už u trecej ſtoľici!“ Nemohla uceknuci aňi heň, aňi tam a do vodi ſkočiť nechcela. I tak voň ſebe ſedzeli s princom, až prišla jedna burka, ta počalo zo ſifom rozhaňac na morju. Tedi furman puščiu mačku do žemi a privaziú ſebe damſif. Von ſebe pritim ſednuu a kuriu a princeza s princom aňi neznaali jak jim čas prešoū. Pridze jeden stari člevek gu tomu furmanoj, ta mu hutori: „Daj Bože ſčesce, stari furman!“ Tot mu odpovi: „Daj Bože i jimi, pan ocec!“ Tu poveda ten stari člevek: „Co ſce chceli, ta ſce dostaļi. Ale chto zna, či princeza iſče budze vaša abo ne. Bo kedz iſče jej mac u čeži bula a ſe trucila u jej živoce, ta mac ju obecala ſarkanoj o tri hlavi. Ta chto zna,... bo jak ju obecala, ta možno, že ſarkan pridze a ju od vas vežne! Kedz budze is' princ do koſecela prišahac s princezoj, ta jak budze obličiac koſuļu, ta princ zhori u nej. Ale kebi ſe taki člevek našou, co bi od princa koſuļu vi-chopiu a truciú na žem, ta koſuļa zhori a princov nebudze nič. Ale tot člevek, co to čuň a vipovi, po koſena kameň staňe!“ Tak ſe stari zabraň a pošoū het. I furman zaš s princom išoū dalej morjom do večera. Potim zaš prišla taka burka, že ſe ſif chceū prevracic, ale on zaš uvaziu ſebe ſifu a stanuli. A zaš prišoū tot stari člevek. Ta kaže: „Daj Bože ſčesce, stari furman, co ſce chceli, to ſce dostaļi, ale chto zna, či princeza budze vaša, kedz ju mac obecala ſarkanoj v macerinom živoce. Bo princ, jak budze is' do prišahi do koſecela aj s princezu a ſedne na koňa, tak kuň pod ňim staňe na dva nohi a ſe truci horeznač a princea može zabie. Ale kebi ſe taki člevek našou, žebi zaklau toho koňa pod princom, ta princovi bi nebulu nič... A tak hutori tot stari člevek furmanoj: „...a chto totu moju beſedu vipovi, ta po pas ſivi kameň zostaňe!“ A potim podzekovali ſebe i tak každi pošoū svoju drahu. Prince a princeza neznaли nič o tim. Oňi ſebe ſpalí. I tak idze ſif dalej zaš cali dzeň do večera. Na treću noc zaš prišla burka (+ tuča, i vitor) a chcela ho prevracic. Tak furman zaš stanuū ſebe

zo šifu. A stari čevek zaš pridze gu furmanoj: „Daj Bože šcesce, furman! Vi sce dostaši, co sce chceši, ale chto zna, či princeza budze vaša. Bo mac ju obecala šarkanoj o tri hlavi, ešče v svojim živoce. Jak budze peršu noc spac princ vo svojim dome zo svoju princezu, ta pridze šarkan, rozbije oblak, mur vivali a princa žji. A jak joho žji, tak princezu sebe vežne. Hej, kebiše našou taki čevek, chto bi stanuš gu oblakoj s mečom a šarkanoj hlavu odrubaš, ta biše princoj nič nestalo... Ale chto toto čuje a vepovi, ta calkom kameňom zostaňe!“ A to níchto ňečuš, Iem stari furman. Ta už sebe furman dumauš: „Bože moj, už na mňe podlo, bo Iem ja čuju a kedz ja to vepovim, ta kameňom stanu!“ Ale darmo, už Iem išou zo šifom pomali domoū. I jak prišli domoū, velika radosc se stala. Princezu žali dolu i princa. Aj toho furmana doraz paňstvo chopilo, boše cešili, že von tu princezu vidostaš. Robili doraz vešeľe. Naschodzišoše velo paňstvo na vešeľe. Princoj trebalo družbu, ta chto budze družba? Ta povedeli, ňaj budze družba tot furman. Von princezu perši našou; ňaj šicko z ňu aj skońči. Paňstvo povedelo, že to stari čevek, žeše ňeprida za družbu gu princoj... Ale jeden muderc povida, že može buč furman družbom, choč je stari čevek. No dobre; ta žali ho doraz do bašbira, šumne ho ostríhaši, šumne ho umíli a tak choč stari čevek buš: šumni čevek buš! No dobre, daš mu šablu jak družboj: „Ta ti ochraňuj svoho princa iz princezu jak ſi jich dotla ochraňovaš!“ No, dobre, jakše sbiraši do prišahi a princoj davalí košulu, tak furman chopiš košulu a — zhorela..., a princ zostaš. Taše ho pitaju, furmana, co to robi? Ta poveda: „Co znam, to ja rob'u...“ Potim, kedz malí isc do koscela, princ Šednuš sebe na jednoho šumnoho koňa. Družba ňechceň na koňa Šednuc, Iem pešo kolo princa isc, šabla v ruce. Raz kuň počaú skacac a že princa zabije... Ta tot družba uchopiu šablu a uderiu do koňa. Prince, jak vidzeň, že družba koňa uderiu, skočiu s koňa dolu. Ta princu ňebulo nič, ale koňa zaklauš družba. Jak užše prišahli prince iz princezu, ta peršu noc jak řehli spac princ iz princezu,... chceň z ňimi u jednej chiži spac i furman. Ale to mu dozvolic ňechceši. Ale jeden muderc povedaš: „Šaj vun tam Iem dožira!“ Prince iz princezu řehli sebe pri oblaku na posceľ a furman, kedz pospaši, tu posceľ od oblaka het daſej odcahnuš. Stari furman potim sebe kuriš... Pridze o dvanastej hodzinie šarkan a durk do oblaka, výbiši oblak. Potim hľada jazikoma, dze je prince iz prin-

cezu, ale jich poľa oblaka ňit... Šarkan ſe pohňevať, že princa a princezu ňemohoň najsc, a — durk do oblaka po druhi raz. Na treći išče raz durk do oblaka a už hlavi upchať dnuka... išče ſe ſam ňemuh upchac. A jak hlavi upchať na oblak, furman ſe pri-chopiu a hlavi mu odcaū. Hlavi vimetať vonka a trup ſam ſpad pod mur. Princ i princeza ňeznali ňič, co ſe povodzilo z ňima. Furman už dokončiū, zavarovať jich od ſmerci; buť ſpokojni a pospaň ſebe do rana. Rano poſtavaju doraz. Co ſe porobilo, že jes' oblak vibiti? Tak pitaju ſe furmana: „Ta co ſe tu take ſtało?“ „Nepitajce ſe mňe ňič, už. chvala Bohu, dobre je, ja ſicko dokončiū!“ Ale tam buťi taki panove, co chceli viznač, co to von take čudo robiū? „Ta kedz mi ňechcece dac pokoj, ta uvidzice, co ſe zo mnú ſtaňe...“ A tak furman, barz ſe zastareň o svojo dzeci, ženu, stanuť ſebe do kucika gu dverom, žebi ňikomu ňebuň na zavadze, i rozpravja: „Kedi ja peršu noc išoň, ta me tuča ſparla a prišoň gu mňe jeden starí člevek a povedať: Co ſce chcefi, furman, to ſce dostaſi, ale či princeza budze vaſa, to ňeznam, bo je šarkanoj obecana. Kedz princ budze ſebe koſuľu oblikac do koſela, ta vun zhori u ňej, ale kedz ſe taki člevek najdze, chtori vüchopi tu koſuľu a truci na žem, ta koſuľa zhori a princ zotaňe. A chto toto čuje a viroví, oſtaňe po koſena kameň. A ja toto čuň a povedať, ta patrice na mňe, ja ſe ſtaň po koſena kameň!“ A tak voňi mu hutora: „Nehutor vecej už, ale von kazaň: „Teraz mi už ſicko jedno, kedz mi po koſena kameň, ňaj budzem už i po pas. Jak už mi druhu noc išoň, zaš prišla burka a ja ſebe stanuť zo ſifom a zaš prišoň gu mňe ten starí člevek: „Daj Bože ſčesce!“ „Daj Bože!“ „Co ſce chcefi, to ſce dostaſi, ale chto zna, či princeza budze vaſa, bo šarkanoj obecana.“ Aj to mi tot starí člevek hutoreň, že kedz pujdze princ do koſela a ſedňe na koňa, ta ten kuň budze ſkakac, trucic hore nohami, žebi princeza zabio, že chto bi toho koňa zaklaň, ta ten bi princeza od ſmerci oſlebodziū. A že chto toto čuň a druhim viroví, tot po pas kameň ſivi oſtaňe!“ A furman doraz po pas kameň ſivi stanuň. „Jak treču noc prišla burka, zaš ja stanuň zo ſifom a zaš prišoň ten starí a povedzeň: „Daj Bože ſčesce, furman, co ſce chcefi, to ſce dostaſi, a či to budze vaſe abo ňe, to ňeznam, bo princeza šarkanoj obecana. Kedi budze princ iz princezu nocovac u posceli pri oblaku, ta pridze šarkan, durkne do oblaka, zabije princeza a princezu ſebe vežie. A chto toto čuň a viroví: tak całkom kameň ſivi ſtaňe!“ A furman

stať calkom šivim kameňom. Čežko bolo patric na ten kameň kraľoj i mladej pare kraľouškej,... tot, chto telo chodziť za nich, naostatku kameň ostať! Stalo sa, že princeza mlada mala chlapca šumnoho a sa barz u ňím cešili... Raz taki son sa prisnuť princeze, že kebi toho chlapca dali zarezac, a tot kameň furmana kebi s jeho krevu pomascili, žeby furman odžiť. Ta chlapca zabili, s jeho krevu kameň furmana pomascili a tot odžiť, aj chlapec odžiť. A bula radosť v calim burku.

206. §. Buť jeden chudobni človek a mať vun jednu ženu a tota joho žena bula u čeži.*) I tak vona porodzila jednoho chlapca. I jak prišla gu ňej baba ta toto dzecko uvidzela, ta hutori: „To mocni chlapec budze!“ Dať mu meno Lomidrevo. I toho chlapca dojčila mac za šidzem roki. U šidzem roki pošoť vun do lesa i vicahnuť vun jednoho fijatala iz koreňom zo žemi. Vun tak gu sebe hutori: „Šče smi slabí.“ Pujdze domoū a hutori maceri: „No, dajce mi išče za šidzem roki cickac!“ Mac ho dojčila išče za šidzem roki. O šidzem roki pošoť zaš do lesa, vicahnuť už stredňoho fijatala. Šče tak gu sebe hutori: „Išče smi uše slabí.“ I tak pujdze domoū nazad i kaže maceri: „Dajce mi išče za šidzem roki cickac!“ O šidzem roki pošoť zaš do lesa, vicahnuť jaki najhrubši drevo. I tak prišoū domoū, kaže svojmu occoj, maceri: „No, apo, mamo, ja ſe od vas odberu, pujdu po ſvece!“ I tak vun ſe zabrať, ſumne ſe odpitať od occa i od maceri... I idze, keď idze, za drahoū, i najdze vun tam jednoho takoho, co žeľeo sciskáť u rukoch jak blato. Pridze gu ňomu: „Daj Bože ščesce! Co ti robiš, bratu?“ Vun na ňoho: „Ta,“ hvari, „žeľeo davim.“ „No podz ti,“ hvari, „izo mnoū, budzeme dvomi dobri chlopi.“ I tak iſli dvomi dalej. Naſli trecoho, co huri prevracať, tak prišli gu ňomu: „Daj Bože ščesce, co ti robiš?“ „Ta ja huri prevracam!“ „No podz z nami, budzeme tromi dobri chlopi.“ Idu za drahoū. Najſli tam furmanoū, co vežli žeľeo. Ta toti furmaňi tam zavajaťli — ňehodni buť vicahnuť odtam. Tak vun, tot Lomidrevo: „Ked mi,“ hvari, „dace z toho žeľea, keď poňešeme mi tromi, ta ja vas votti viratuju!“ „No,“ hvari, „dame!“ Tak vun kazať koňe vprahac, ulapiť za druk (= oje! Zapis.) rukoū ſicki vozi a jich precahnúť. Tak jak jich

*) Rozprával Ján Oklamčák, rimo-katolík, rodom zo Sobraniec. Zápis v Sobraniach vo „Veľkom hostinci“ 30. júla r. 1898. S ním znova som prezel v Sobraniach v hostinci Leop. Winklera 2. okt. r. 1904.

precahnuť, za placu zobrať s vozou šicko žezezo. I tak vun hutori na toho, co žezezo daviť: „Či znaš co,“ hvari, „sprať ti nam z toho žezeza troji copi a pujdzeme dadze na mladzbu.“ Prišli voňi do jednoho pana i pojednali ſe mlacic. Tak ſe pojednali, žebi jim teľo dať calohu vimlatku, zarna, keľo voňi tromi poňešu... Dumať, že jeden vecej ňeodnešé jak za mech, ta jim kazať, žebi ťem mlacicili, že jim da, keľo odnešu. I tak voňi zarno vimlacili i vivjaťi čisto od plevi. Pan na ňich kaže: „No, dze mace mech na zarno?“ „Eh,“ hvari, „nam mech ňetreba, ťem zložme ho do sipancu šicko. I ked už bolo šicko zarno v sipancu, tot Lomidrevo na toho, co huri prevracať, tak kazal: „No, ti Vaſihuro, ber na pleci tot ſipaňec zo zarnom, a ňeš!“ I išli z dvora šicki tromi. Ale panoj barz češko bolo... Tak jak voňi už išli za drahou, ta puščiť jednoho bujaka za ňima, i tot bujak bežiť za ňima... Lomidrevo ulapiť toho bujaka za rohi i uderiť ź ním do žemi, zabiť ho i truciť ho do sipanca. I tak pan vecka puščiť dzívoho kornaza. Lomidrevo i toho ulapiť i zabiť. No už jim pan ňehodzen buť narobic ňič, ta poslať svojich sluhoú opred ňich zarubac jim drahu. Ale voňi drevo s drahí odmetať i pošli ďalej. I tak prišli šicki tromi do domu Lomidreva otca i tam ſe podzeliťi na tot šicok zarobok. I s tim podzekovali jeden druhomu i ſe rozišli.

207. §. Buť jeden vojak, co tri roki služiť u kraľa, ta mu dať kraľ na drahu tri grajcare.*⁾ S tim vun idze za drahu i obehnúť ho jeden žobrak napred ľoho i pita almužnu. I tak vun mu dať jeden grajcar. Tot žobrak ho obehnúť zaš. Ta zaš od ľoho pitať almužnu. „Dať Žmi jednomu, dam i vam jeden grajcar.“ I tot žobrak zaš ho obehnúť na trecim a pita almužnu. „Eh,“ hvari, kedaž Žmi dať už dva grajcare, dam i treći.“ Obehnuť ho zaš na Štvartim: „No, dzedu,“ hvari, už vam ňemam co dac. Mať Žmi tri grajcare, co mi kraľ dať na drahu, ta dať Žmi jich trom žobrakom.“ I tot žobrak na ľoho: „Co ti pitaš za te tri grajcare?“ „Ta co pitac? Co mace dzeku, to mi dajce, jak dac checce!“ Tak vun mu dať jednu tašku, taku, kedaž jej povedzeň, „Lap ho taška!“, ta ho doraz ulapila, a jeden žačkoú, u chtorim mať ūše dohanu. I tak vun prišoū do jednej karčmi, ta ſe pita na noc... A kačmar na ľoho: „Dobri

*⁾ Rozprával ten istý. Spolu s ním prezrel som i túto osnovu po druhý raz. Miesto a čas zápisu i nového prezerania vidz pod *) na str. 402.

čleveče, mi sami idzeme votti het, bo tu žaden člevek ňehodzen prenocovac!“ „Ja,“ hvari, „prenocuju!“ I zostaň na noc. Švička mu horela, ta še na karti sam baviū. I prišoň pod oblak jeden čort: „Jak še hraješ, ta prijmi i mňe gu sebe“... „No ta,“ hutori, „priňeš mech peňeži!“ I čort priňis. Hutori čort: „Otvor mi dvere!“ „Otvor sebe sam, šak ti,“ hvari, „hodzen i sam!“ I tak oňi še hrali na karti. Prehraň čort mech peňeži. Rozšíriň ruki, že ulapi toho vojaka, ale tot skriči: „Lap ho, taška!“ Taška ho lapila. Prišoň pod oblak druhý čort: „Prijmi me“, hvari, „g sebe hrac za cimboru.“ „Priňeš taki mech peňeži jak ja mam.“ I tot doraz priňis a hutori: „Otvor mi dvere!“ I vojak hvari: „Šak ja ňe tvoj sluha, otvor sebe sam!“ I čort sebe otvoriň, prišoň gu vojakoj i hrali še na karti. I prehraň čort mech peňeži. Čort rozšíriň ruki, že ho ulapi, ale vojak skriči na tašku: „Lap ho, taška!“ Taška ho lapila. Prišoň treći čort a hutori: „Neprijaň bi si mňe gu sebe na karti hrac?“ „Priňeš,“ hvari vojak, „taki dva mechí peňeži jak ja mam!“ I tot doraz priňis. Tak vuňi še hrali. Prehraň čort svojo peňeži. Čort rozšíriň ruki, že vojaka lapi a zabije a peňeži odbere od ňoho, ale vojak skriči na tašku: „Lap ho, taška!“ I taška ho lapila. Razom počali še sipac čorei, tak že vun furt hutoriň: „Lap ho, taška!“ „Lap ho, taška!“... Nakońec šickich polapaň do taški i lehnuň sebe spae. Rano prišoň kačmar, otvori dzvere — i vojak žije. Ta na ňoho hutori: „No, keľo tu ľudzi nocovalo, ani jeden do rana ňe obstaň, až voňi zostanuli, pan vojak!“ „No ňič, pan kačmar, ňaj mi daju dyanac mlackoň!“ I tak vun mu jich doraz pohľadaň. Prišli toti dyanac mlacki, truciň totu tašku nastred dvora i rozkazaň, žebi ſejš'ni bili na ňu. Jak še toti ſejš'ni dokonaľi, tak druhí ſejš'ni ulapili copi... Doti bili, dokla še čorei ňeodpitovaľi a tak ňehvareli: „Lem pušč nas, ňigda tu väcej ňepridzeme!“ I tak vun jich puščiú. Ta hutorili toti čorei, jak už jich puščiú: „No, može tu ta karčma buč, ňigda mi do ňej ňepujdzeme!“ Tak kačmar potim daň vojakoj do ſmerti u tej karčme bivaňe. A vojak, kedz maň poňni žačkoň dohanu aj ſteri mechí peňeži, ožeňiú še a zostaň tam žie až do ſmerti.

Zo Sobranských Komaroviec.*)

208. §. Raz buł jeden stari kral a vun ogdoveł. Ta sebe vzał jednu šumnu młodu ženu. A tota žena ho ſebarz rada mala. Raz ū noci ſe jej prišiel jeden šumni mladzeňec zoz druhej krajini, jednoho kraľa sin. Tiž barz šumni buł a ſe poſubiſi oboje u ſne. Tot mladzeňec ňemal pokoju, doki ju ſenaſoł. Zobrał ſe i prišoł až do toho varoſa, dze tota kraľoūna bivala. Vona ho uvidzela na oblak. Vona bula zamknuta u jednej chiži, bo ſe kraľ bał o ū. Od tej chiži kľuč kraľ noſil u žebni (+ u žebu). Jak ona ho zbačila, doraz mu pismo napisala a mu ho puſčila z oblaka na ſnurki. I vun to vzał i počitał. U tim piſm'e bulo napisano, že vona joho hľeda... A vun jej napisal nazad, že aji vun ju hľeda, že vona ſe jomu prišnila; teraz zaſubiſi ſe znova. Vun ſe pojednał do toho kraľa za inaſa. Doraz ho kraľ oblubil, bo barz ſíkovni buł. Vun potajomne beſedoval s kraľoūnu paru razi. I kraľoūna jomu dala radi, žebi ſebe dał zrobic jednu chižku okremu... a žebi z ňej dał vimurovac gu ňej jeden ganok popod źem. I vun to zrobil. Naſoł mudroho murňika, co mu to vimurovał a toho murňika dał priſahnuç,... žebi ſe ſigda o tim nícto ſedozaň. Potim chodzil gu kraľoūnej vše... Raz gu ňej prišoł, ta jak ſe lubili, ta vona mu dala ſvoj persceň na paſec a vun jej ho zaboł nazad dac. S tim persceňom poſoł s kraľom na polovačku. Kraľ persceň uvidzel, jak obedovali, i poznal ho, ale ſehutoreł mu ňič, lem ſebe podumał, že to zaisce persceň joho pańi... Ked kraľ prišoł domu, kľuč mał u ſebe, doraz ſoł odomknuc pańu. Inaš znał, že kraľ pujdze opatrec, ta ſkorej poſatovał tim gankom i dał persceň pańi s tim ſlovom: „Nemame času vecej hutorec, lem vež persceň na paſec!“ Prišoū akurat kraľ gu ňej a jej hutori: „Pańi, zle mi dumau o tebe. Mi vidzel na našom inaſoju pitui tvuj persceň, ale teraz vidzim, že to už nepráuda, že to buł persceň druhi, bo tvuj persceň je na twojej ruce!“ Vona doraz počala plakac i hutorela: „Ti mňe taku ſevernu trimaš!“ I vun ju požaloval i pitał od ňej prebačeňe. Vun ſeznał, že vona ho prečik klame. Joho inaš raz pitał ſebe od ňoho na jeden meſac urlab na žeňene, že pujdze do svoho kraju ſe oženic a ztamaď ſebe privedze ženu. Ale vun ſebošoū do svoho kraju, lem u tim meſce ſe zabavil u jednim kavehauže. I ſebe virichtovał

*) Rozprával Ďuro Kozák, 28-ročný, gréko-katolík, rodom zo Sobranských Komaroviec. Zápis v Sobranciach v hostinci Leop. Wiuklera 2. okt. r. 1904.

šicku gu veščlu... I prišoł nazad do toho domiku, dze bivał. I mužkantoch privid. I vidał chir o sebe, že vun sé žeňi a sebe privid ženu z tej krajini, zkadzi vun je rodzeni... Lemže vun sebe ženu ſeprivid. Lem poſalešne začał veſele robić. Aj sam kral ſe doznał o tim veſelu. Aj vun sam bi buł rad vidzec toto veſele, aj totu joho młodu ženu. I kazał kral inašovi, žebi i joho zvał na svojo veſele. Jak kral mał prisc na toto veſele, inaš poſoł po krałoūnu i privid ju tim tajnim gankom i ſednuł sebe š nū za stuł i hutoreł, že tota joho młodica. A to krałoūna bula. Kral jak prišoū, a ju vidzeł, ta doraz hutoreł: „To mojej krałoūnej ſe podoba tota žeňa — na každi vlas!“ Ta inašoj hutoreł: „To pitna taka paňi jak moja, na každi vlas ſe jej podoba!“ A to takoj vona bula, lemže kral ſeznał, ta sam sebe ſeprivil... Uchpaū ruku do žebni a naſoł kluč, ta sebe duma: „To ſeprimože buc moja paňi, bo ona je tvardo zamknuta a kluč u mňe!“ Ale ſe ſepruskopoi i ſeprumalatovał daſej, lem vše na totu młodici patreł a tak sebe dumał u svojim rozume: „Tota młodica, to pitna jak moja paňi!“ Poſoł opatrec svoju paňu... Inaš vidzeł, kedi vun idze het, ta doraz ūzał paňu za ruku a tim tajnim gankom ju odſikoval nazad do jej chiži. Kral prišoū, odomknuł dzvere, a vidzeł ju tu, zaś jej hutori: „Paňi moja, zajś mi o tebe źle dumał. Naš inaš ma taku paňu młodici pitnu jak jes' ti. Privid iz svoho kraju, ta ja dumał, že to ti jes'. Prebač mi, žem ci ubližił, bo ti tu. Ta lem budz s Bohom a ja idzem nazad na toto veſele. Bo ja tam jes' volani...“ I prišoū kral nazad na toto veſele. Čim vun tam buł, inaš privid nazad krałoūnu, svoju młodici. Kral to ſeznał i zajś sebe dumał: „Co to ma buc?“ Sam gu sebe hutori: „Teraz mi ju na kanapiju zochabił ſedzec, a vona tu... už ſeprerim ňič, choć je kluč u mojej keſeńi...“ Prišoł inaš gu ſnomu a mu hutori: „Najjaſnejſi kraļu, Jich veľkojs', kebi tak dobrí buſi, žebi mňe zosobaſic daſi zoz moju młodici!“ I kraļ dał gu tomu dovoľenje. Doraz ſedli na krałoūski koč i iſli do koſcela a jich pľeban priſahnuł. Jak viſli z koſcela, ta sam kral jich iſče požehnal, dał jim zo svojej dzeki boski požehnáne a ſicko jim dobre vinšovał a na dobro jich upominał a jim hutorił: „Žice ſčeſtivo odteraz až do ſmerti, ſluchajce jedno druhoho a priſahu bosku ſepramničce, vernu lasku, co ſee priſahaſi, trimajce!“ s tim jich ſprovađaſi na ſifu do druhej krajini. A ſe i tam na drahu jim ſicko dobre vinčovał. Potim voňi poſli ſe ſmejuci, že kraļa tak oklamali... Kral prišoū domu. Doraz iſoū do svojej kra-

ľoūni, jej hutorec, jaku paru vun zosobaši! Jak odomknul dzvere — ta až dobre ňezamďeč, kedy ňevidzeť tam ľikoho... Až ūtedi mu prišlo do rozuma, že vun svoju vlasnu kraľoūnu zoz druhim, zoz inašom, požehnał... Tak zoz tej starosci kraľ ochoreł i u pol roka umar.

Z Ostrova a z Karčavi.*)

209. §. Buł dze ňebuł buł jeden mesaroš. A vun mał jednoho sina das ošemnacročnoho. Ocec už stari buł, ta sin ho pitał, žebi už na ľoho sdał svojo gazdoūstvo, že vun budze hodovac i occa i matku. Ta ocec mu oddał gazdoūstvo na próbu. Dvatišic zlati mu dał. Tak hutorił: „No, sinu, gazdzu; ale toti peňeži ňešm'š čitac, Iem u rok. Jak pejcesto zlati budzeš mac višsi jak maš teraz, ta potim možeš sam gazdovac“... Ta ten sin chodził po ſvece, toti peňeži ňečitał, až u rok. Tak mal pejcesto zlati višsi. Ta vun prišoū guoccoj a tak mu hutori: „Apo muj Iubi, pejcesto zlati mam višsi!“ Tak mu ocec hutori: „Sinu muj, dobre ci idze, Iem ľaj ci nadalej serenča tak pruži, ta gazdzu sam!“ Jeden pan tomu mesaroškomu sinovi pisał, že ma na predaňe veľo celata. A to ztamadz, od mesaroša, barz nadeleko bulo. Jeden veľki les tam buł, ta bulo trebalo za jeden tidzeň isc dookola toho lesa, ale stredkom lesa bula draha, ta tamadz bližej bulo. U tim leſe buł jeden živan, taki, že vun ſe oblik vſelijak, vſelijake šati mał, ta ňichto ho ňehodzen buł spoznac, bo každi dzeň buł u inšakich šatoch obliečeni. Ten mesarošski sin chceł isc čez ten les stredkom. Ta vun ſebe vžał gver, aj jednoho psa. Tak hutorel ſebe: „Nebojim ſe, bo ja birujem za ſejs' chlopoch: muj gver za dva aji ja za dva aji muj pes za dva!“ Tak vun pošoł čez ten les. Prišoł vun nastred lesa, ta tam našoł toho zbužníka kolo jednej studzinki. Ale mesaroš ňeznal, že to tot zbužník je kolo studzinki. Zbužník joho volał: „Podz ti tu, mesarošu, odpočiňeš ſebe, bo barz ceplo, potim i ja s tebu pujdzem!“ A vun posluchał i ſebe ſednuł kolo Ŀoho. Vun ſe ho potim pita, ten zbužník: „Či ti ſe nebojiš is' čez les?“ Mesaroš hutori: „Dze bi ja ſe bał, ked ja veľki zbruj mam kolo ſebe!“ „Jaki?“ „Muj gver ſe neboji dvoch chlopoch, aji ja ſam dvoch ňe, aji muj pes ſe dvoch chlopoch neboji“... Živan pita od Ŀoho ten gver, že ho

*) Rozprával Anton Pilat, 26-ročný rímsko-katolík. Ako 4-ročný chlapec prišiel zo Šarišskej do Karčavi, od 8 rokov býva v Ostrove. Zápis v Sobraniciach v hostinci Leop. Winklera 2. okt. r. 1904.

opatri, „bo,“ hutori, „i ja mam doma taki, ale mňe še vidzi, že to pri tvojim kunšt kuščok inšaki“... Mesaros mu ho ňechceľ dač, ta živan hutori: „Napi še vodi, pujdzeme het!“ Mesaros položil gver kolo sebe a sam še schiliū do studzenki vodu pic. Jak vun še schiliū, úžal ten živan gver a zastrelił mu psa a mu hutori: „Či še išče ňebojiš?“ Mesaros ſič na to ňehutori, bo ſe barz zaſik. Živan mu zavjazał ruki pod pejscoma a tak ho poprovadził do svojej chiži, dze vun ľudzi rubał... Sam potim pošoł na večeru. Jak ſe navečerał, ta vracił ſe gu mesarošoj, ta ſe ho pita: „Zkadzi ce mam rubac, či od nohoch, či od rukoch, či od hlavi?“ Mesaros mu hutori: „Či maš ostri bart, perši ho naoſtri, ta tedi ci povim!“ Pošoł živan, bart naoſtrił, vraci ſe gu ňomu, ta hutori: „Už bart naoſtreni“... Ta mesaroš mu hutori: „Znaš ti co? Lem od rukoch me rubaj a tak, žebi mojo ruki odrazu odpadli, bo kedz ňeodpadnū, ta tedi je tebe Šmrc!“ Potim položiū ruki na klat a živan vi-machnuł s bartom i zacal... Mesaros ruki odchopił i ulapił živana za tvar i z ňim uderił do žemi a potim svojo ruki skrucił, lanc mu puknuł na rukoch, a živanoj hutori: „No, zkadzi ja tebe mam teraz rubac?“ Živan mu hutori: „Daruj mi život, co chceš, to ci dám, veļo peňeži“... Mesaros mu hutori: „Nedarujem ci život, bo ſi barz veļo ľudzi porubał, aji mňe buł ſi zrubał... ta buł muj ocec i matka širotu ostala, bo buł jich ňemał chto hodovac, ti to dobre znaš, že ja svoju matku i ocea za rozuma hodujem aj za chodu... I tedi úžal mesaroš ten bart i živana pošík na kapustu. Potim ſebe lehnúł spac i prespał totu noc u tej chiži živanskej. Jak Panbuch dzeň dał, tedi ſe zabral i prišol domu nazad. Doraz melduje do hivatalu, že tak a tak ſe z ňim stalo, že vun živana porubał, toho, co ſe tak preobfikał. Doraz paňstvo pošlo i z ňim do Iesa, prepatreli tam... Tote ľudze, co buļi tam porubane, ſicko dali pochovac, a toti peňeži, co tam buļi, to ſicko zobraſi i mesarošoj z tich peňežoch telo daļi, že zakľa vun žil, ta mał doſc na viživnosć. A tamti peňeži vžali na krajinu. Mesaros išček i ňeſka ſije, kedz ňeumar.

Z Lučôk.*)

210. §. Buļi tri bratove, dva buļi bohati, treći buť **) chudobni. Toho ſebe vše pojednalí za pohaňčara, tak jak kupce maju svo-

*) Rozprával Ján Hura, asi 35-ročný, kalvín. Zápis v Lučkách v bývaní kalv. p. farára Štefana Szakala 3. okt. r. 1904.

**) V činnom príč. min. popri prípone -u počut aj ī, tedy popri buť aj buť atp.

jich pohaňčaroch. Raz išli do jarmarku. Dať bratovi šejs' zlatoūki. Išli za drahu, prišli do žida na nocník. Toti dvomi bratove dostaťi dobrí kvarteľ, bo buli bohati a treći, chudobni, ostať na karčme nocovac. Tak stari žid hutoriť jomu, že zna mu povedzec tri nauki. Perša taka: Obi še starij drahi ňepuščiū a novu sebe ňerobiū. Druha nauka: Obi cudzeho človeka za svoho ňetrima. Treca: Obi še žeňe ňigda ňesveriū. Za každu nauku dostať žid dva zlatoūki. Ta vun, tot pohaňčar, zostať prez peňežoch... Rano bratove stanuli a išli do jarmarku a vun z ňima. Prišli na drahu, tam bula voda. Ta voňi dvomi obchodzili vodu a pohaňčar sebe dumau, že novu drahu ňezrobi, tedi išoň do vodi za staru drahu. Tedi trafiť tam najsc jeden čeres. V ňim buli veľo peňeži. Peňeži buli zlati. Vun sebe opatriū, co u ňim jest, ta uložiū sebe do kobiľki. Prišli do tarhu. Kedz joho bratove tarhovali voli, vun vzadu slúchaū. Kedz bratove odstupili, že draho pitaju, tedi vun pristupiū a zaplaciū žadanu sumu. Cali jarmarok joho bratove ňekupili mič, bo co voňi vitarhovali, vun to zaplaciū. Šterecec pari voli kupiū. Tedi sebe hnaū domoū tote voli; bratoch ochabiū. Jak prišoū domu, ňhnał voli do svoho dvora v noci. Žena mu višla von, pita ſe ho: „Čijo to voli?“ Hutori jej: „Mojo!“ „Ta dze ti maū peňeži?“ Vun poveda: „Ženo, budz eicho, bo ja bratoch zabiū a peňeži jim užaū, ta mi kupiu voli. Teraz budu bohati.“ Vona hutori: „Dobre.“ Potom prišoū od ňij pitac jejs'. Vona: „Maū ſi i mňe kupiť do komori, ked ſi veľo peňeži užaū, bo ja doma nič ňemam.“ Tak vun ſe z toho pohnevaū, že jejs' ňedostaū, a ženu uderiū. Vona s tim išla von a kričela: „Ti živan, co ſi bratoch zabiū, ta i mňe cheeš zabie!“ To suſedi čuli. Doraz išli do dvora, či to praúda? Doraz joho obsudzili zaveſic za dvoch bratoch. I zakopali mu slupa a ho vedli gu ňomu. Jak prišli gu mescu, dze buň slup, to ňebulo, chto bi ho zaveſiū. Každi ho sanovaū. Vun, tot pohaňčar, cudzeho hodovaū u ſebe za svoho, ta ten ſe podňaū zaveſic ho! Na ſčesce joho bratove išli s jarmarku domoū. Vidzeļi veľiki narod pri draže. Čudovali ſe, co tam može buť? Tak beželi jak skorej. Prišli tam gu ſibeňi, pitali ſe: „Co jest tu?“ Hutorja ľudze tak: „Vašoho brata višame, že vas dvoch zabiū a vašo peňeži užaū!“ Tedi skričeli: „Neslebodno ho zaveſic, bo nam nič ňezrobiū!“ Tedi hutoreli joho bratove, že vun peňeži ſebe našoň, bo jomu žid tri nauki daū za ſejs' zlatoūki, a tote nauki ſe preševečili. Jedna bula: Obi še starij drahi ňepuščiū a novu ſebe ňerobiu. Vun ſe starej

drahi ňepuščen, kedz išoň do tarhu čez vodu; — a v totej vodze našou sebe peňeži! Druha nauka bula: Obi še žeňe ňesveriū. Žeňe ře sveriū i vona vivolala na ſoho, že zabiū bratoch, choč' ňebula praúda. Treca nauka: Obi cudzeho ňetrimaú za svoho. I to praúda, bo joho hodovańec ho chceú sam zaveśic . . .

Z Tašole.*)

211. §. U jednom ūalaľe buvaň jeden chudobni člevek. Tot člevek ňemaú so jis' iz svojima dzecmi. I jeden raz ūon ſe do húaraň iz svojoň ženoň, že ūon muši pojs' dagdze dasco hľedac, žebi ūon priňes dzecom jejs' I tak ūon užaú baltu a pošoň iz domu na pofo a hľedaň dajakoho zajaca, co jagrove zastrelili a ho ňenašli. Že kedz ūon ho najdze, ta priňeše ho domoň, co choľem raz dzeci ſe najedza. Ūon idze, idze, i prišoň na jednu luku, našoň ūon tam jednoho elefana na ležaci. A elefán, kedz lehne raz, ta ūon ňemože stanuc sam vecej ňigda. I elefán kaže tomu člevekoj: „Znaš ti co, čleveče, nadzvihni ti mňe dajak, ja tebe zaplacu!“ I tot člevek mu hutori: „Hej, ta jak ja tebe nadzvihnu, kedz ti taki čežki a vefíki?“ Ale elefán mu kaže: „Tak pať dajaki sposob, žebiš me nadzvihnuň, ja ci zaplacu dobre!“ I tedi člevek pošoň do ſesa a virubaň jeden košik. Prišoň gu elefanoj i počaň ho dzvihač... Teľo dzviha a teľo dzviha, že ūon ho jakoš nadzvihnuň. Jak ho podzvihnuň na nohi, tak elefán jomu kaže: „Ta znaš ti, čleveče, jak ja tebe ceper zaplacu?“ Člevek pita ſe jomu: „Jak mi zaplačiš?“ Elefán mu hutori: „Ta ja ce žim!“ I člevek počaň plakac a kaže jomu: „Ja tebe nadzvihnuň, co boň ſi tam i zdoch, kedz ňe ja, a ti mňe cheeš ceper žijs?“ „Ta darmo ňebože, bo ja tebe žjem!“ Ale člevek hutori: „Ta znaš ti co, elefane, ta pojďzeme perši na pravo... jak bi to mohlo bue... ja tebe nadzvihnuň a ti mňe cheeš žijs?“ Elefán hutori: „Ja ňezbam, ta pojme!“ I ūoni ſe zabrafi, ta idut, teľo idut, až prišli ūoni gu jednej starej koboſe, co ſe pasla. Člevek hutori: „No, vidziš, tu naš pravosudník!“ Prišli ūoni gu koboſe, člevek ſe pita: „No, čuješ, ti

*) Dla vypravovania Jána Kotoru z Tašole zaznačil Fedor Houdek, vidz v SMSS z 1901., na str. 74 atd. — 29. sept. r. 1904 bľadal som rozpravovača v Tašoli, aby s ním srovnal uverejnenu osnovu. Ale v ten čas ho nebolo v obci. Opravil som tedy osnovu s pribraním niekoľko domorodých občanov — v tamnejšej kremiške.

kobulo stara, povedz ti nam dvom, jak može buč, pať ťem: Ja toho ēlefana podzvihnuť, so ūon boū i zdoch, keb' boū ňe ja, — a ūon mňe chce ceper źejs'. Ta jak to ma buč toto pravo?“ Kobula odpoveda na to: „Praūdu ma ēlefan, ňaj ce źje, bo ňit večšoho huncuta jak člevek, bo vidziš ti, doki ja bula šumna, so ſmi hodna bula behac, ta moj gazda ſe u mňe paradzeū, a jak ſmi oſtarela, ta mi ňehce dac aňi ſlami, a doti mi davaū ſena i oúſa! A ceper me vihnaū tu, tu mam ťem toti ſtari koreňe iz travi. Ta praūdu ma ēlefan, bo každi člevek huncut, — ňaj ce źje.“ Člevek už vidzi, že pravo ňedobri, tedi hutori: „Ja ňepriſtavam na toto pravo, podzme daľej na višší pravo!“ Ělefan odpoveda: „Ja ňebbam, ta podzme“... I idut ūoňi daľej, najdut ūoňi kolo drahí jednu chromu lišku. „No, ti, liško, znaš ti ſo? Mi prišli gu tebe na pravo, ja ſ tim ēlefonom!“ I liška ſe pita: „Jake pravo mace?“ Člevek rozprava jej: „Ja ſmi toho ēlefana nadzvihnuť iz žemi, so tam ležiū,... kib' boū ňe ja, ta boū ūon tam zdoch, a ūon mňe ceper chce źejs'... Ta jak to može buč?“ Liška patri a čuduje ſe, že jak bi ūon hodzen nadzvihnuť takoho Čežkoho dzvéra?... I liška hutori: „Ja to ňeveru ňijak, žebi ti toho ēlefana birovaū iz žemi hore podzvihnuť!“ Ělefan hutori: „Oj, hej, ūon mňe podzvihnuť“... Liška zaš kaže: „Ja to ňeveru, kebim uvidzela, ta bi ſmi verila. No, ta znaš ti ſo, ēlefaňe, ole ti ſe raz lehni na žem, či ūon tebe podzvihne, žebi ja ſama vidzela,... ta tedi vam budu pravo sudzic.“ I ēlefan tedi lehnuť. Liška tomu člevekoj kaže: „Ucekaj od ňoho, ňaj ūon tu leži!“ Člevek počaū iz liškoū is' het. I ēlefan obzérne ſe nazad, vola na čleveka: „Pitam ce pre Boha, poj me podzvihnuť, veruj, že ce už ňežjem!“ Ale člevek viſka na ňoho nazad: „Lež ti tam do ſudu, ňepojdu ja tebe vecej dzvihač!“ Prišoū gu ſeoj iz liškoū tot člevek. Liška jomu kaže: „Znaš ti ſo, čleveče, ja tebe od ſmerci mentovala, bo ēlefan boū ce źjed, kedaž ňe ja, a vidziš, ja chroma, ja ňemožu pojs' ſebe jejs' priňejs', ňič ňedostanu, so bim źjedla, ta priňeš ti mňe daco za odmeňeňe“... I člevek jej hutori: „Dobre, liško, počekaj me tu, ja idu do ūalala, ta ja ci priňešu!“ Člevek pošoū do ūalala, a u tim ūalaľe buvaū jeden pan, taki, so ūubeū po vadaskoch chodzic a maň veľo pſoū, kopovoū... Prišoū ūon do toho pana, i kaže panoj: „Paňe! znajut ūoňi ſo, ňaj ūoňi mňe dajut svojich kopovoū dvoch, ja jim privedu jich nazad doraz!“ I pan mu daň. Ěon užaū tich kopovoū do mecha na pľeci, i ňeše jich gu lišce. Liška mu kaže: „Tu ſi?“ „Tu!“ „Ta priňeš ſi?“ „No,

tak jakbim ci ňepriňeš, liško, kedz ti mňe od šmerci odňala!“ „Ta visip mi iz toho mecha, so ſi priňeš!“ I ūon tedi vežne mech iz pleca, i viſipe tich dvoch kopovoū... Psi, jak uvidzeli lišku, ta gu ňej, a liška počala ucekac... Segiū chroma liška! Ale ūona tam mala blízko svoju dzjiru u žemi, ta ucekla do dzjiri; ňeulapili ju psi. Psi kolo tej dzjiri dluho chodzili, virčaci, ale liška ňevišla ūon. Až čula, že psoū ňit, ta višla ūon ostrašena, i kaže: „Ta, prauđu mala kobula, že ňit večšoho huncuta na ſvece, jak člevek. ... Kib' bula ja znala, že ti mňe taku hoscinu priňešeš, ta ja bula ňekazala eľefanoj lehnuc, ňaj buň ce zjed!“

Z Bežovieci.*)

212. §. Boň dze ňebôň boň jeden chudobni člevek, so (+ co) poľe ňikoho buvaň u Ňikdzevarošu. A ten chudobni člevek maň ſedzem dzeci, ſejſ chlopoču a ſedzme dzeuče. Tomu dzeučetovi bulo meno Hanuša, a najstaršomu chlopecu bulo meno Janko. Ten člevek ukrutne chudobni boň. Tak von (+ ūon + vun + ūun + un + on) raz svojej žene rozkazaň, obi tote dzeci od najmenšeho do največšeho rezala na viživeň... I tak vona (+ ūona + ona) pejcoch zarezala. Už prišla na ſestoho, na Janka. Janko čuň, jak ocec matki kazaň, žebi i Janka zarezac. I tak Janko na ſestru Hanušu: „Stavaj, ſestro, bo nas mac zareže, ked ztadzi ňeucek-ňeme. Bo heňti peje žme žedli, tak i nas bi mac a ocec žedli“... I tak Janko a Hanuša od matki ucekli i išli s valala na valal. I prišli voňi (+ ūoňi + oňi) do Šedmohradskej krajini, do Dakdzevaroša. I bula tam jedna krasna kerta a u tej kerce krasni stromi, a oňi dvojo buli dužo hladne. I tak Hanuša na Janka: „Vež kameň a truc do toho stroma a zbi dajake jabluko, bo ja dužo hladna, dobre z hladu ňezahinu!“ A tak Janko vžaň kameň, ta zbiň jabluko. Ten pan, co joho kerta bula, vidzeň to. Vun boň jich occa brat. Kedi cesni

*) Rozprával Ľuro Halajčík (*Murray*), grécko-katolík. Zápis v Bežovciach v hostínci Ackermannu 27. júla r. 1898. Rozpravač bol vojakom, predpokladal som, že sa na neho veľa rečových cudzotín nalepilo, čiastočne z tej príčiny a čiastočne z tej príčiny, aby reč grécko-katolíkov srovnal s rečou kalvínov, 29. sept. r. 1904 došiel som zas do Bežoviec a v hostínci Ackermannu v prítomnosti rozpravača a dvoch kalvínov Michala Gajdoša a Michala Železa prezrel som znova celú prí poviedku. Zistil som, že v obci kalvíni a grécko-katolíci rovnako rozprávajú, a že sú rečové nedôslednosti (na pr. voňi piju + voňi pijut, so a co) v celej obci bežné.

čas boň i von z toho Ņikdzevaroša višoū het. Zaisce vun boň jich ocea brat... Vun do toho Dakdzevaroša prišoū a mu daŭ Panboh ščesce, co sebe nagazdovaň s tovarom. Zostaň dobri majetník. I tak toti dvojo dzeci tiž tam trafili gu joho kerce, dze zbiili jabluka sebe, so vun vidzeň. Vun gu ňim prišoū: „Naco vi to rušace, kedz to ně vašo, znace to dobre, že to pański, něšlebodno rušic!“ Vun, ten pan, še pitaū: „Zkadzi vi sce, dzeci mojo?“ I Janko poveda: „Z Ņikdzevaroša!“ „Jak še vaš ocec vola?“ „Ni-polekohobiva!“ I tak pan povida: „Hej, šak vi mojho brata dzeci, bo i ja še tak volam. Ta podzce dnu, dzeci mojo, do moho domu, ta vas vežnu za svojo, budzece tak jak bi sce mojo buľi.“ I tak prišli dnuka i pan doraz na ženu hutori: „Ženo, paf ľem, mojoho brata dvojo dzeci tu. Mi ſemamie dzeci ňijake, ta jich vežneme za svojo, ta budzeme jich mac tak jak kedzbi našo vlasni buľi“... I tak jich doraz ſumne oblec daŭ. Z Janka boň hodni 16-ročni urfi a z Anni bula krasna dzeúka, kišasoňa. I tak ten pan, jich ocea brat, dužo še u tem cešeň iz svoju paňu, že jim daŭ Panboh taki ſumni dvojo dzeci. Ten pan maň veľo ſkłepoch na tovar, tak Janka, jak še viučiú, daŭ do jednoho ſkłepu, a dobre mu ščesce išlo, a Hanušu do druhoho. I jim dvojim ščesce barz dobre za ruku išlo. Ale už tomu panu tovar vichodzeň i tak na svoju paňu hutori: „Ženo moja, už ſeveľo mame tovaru u ſkłepoch, ta treba bi nam buło pujſe ſebe priveze“... I tak voňi, pan s paňu, pošli do Maršalvaroša, obi nakupili veľo tovaru, a jich dvojo, Janka i Hanušu, doma zochabili predavač, ſo ešče buło... I tak Hanuša u jednom ſklepe a Janko u druhom predavači, ale od toho času, jak pan pošoū s paňu na tovar, Hanuša ļepší ščesci mala jak Janko. Raz Janko ſe zobrau iz svojho ſkłepu, ta pošoū do jej ſkłepu, gu Hanušoj, i nabrau ſebe peňeži zo svojho ſkłepu dos' a tak prišoū gu ſestre. Ta na ſestru povida: „Šestro moja, maš i ti peňeži dos' i ja mam. Hrajme ſe na ňich na karti, kotri zíme ſčeslivejší?“ I tak začali ſe hrac. Janko maň tam ſteracecpejetiſic zlati a začaū ſe s Hanušu hrac i ſicki od ňoho vihrala i tak mu kazala: „No vidziš, bratu Janku, kedi boň od ce druhı vihrau, to boň ci jich ſevraceň, ale ja ci jich vracu, bo ſi mné brat a ja tebe ſestra.“ Janko ſe mocno nahňevaň. Kaže, jak mu vracila peňeži joho: „Šestro, hrajme zaš!“ I tak ſe hraſi druhi raz. Zaš od ňoho vihrala ſicki joho peňeži. I zaš Janko ſe mocno pohňevaň a svoju čapku do žemi truceň i to poveda na ſestru: „Bodaj ce čort vžaň, to ſi

ščešliva... už si druhi raz odo mňe vihrala!“ I ū tot čas takoj čort prišoū i ūzáu šestru... I tak Janko mocno ſe zastareū, že on šestru čortoi daū. I Janko ſebe ſam hutori: „So ja,“ poveda, „teraz budu robič, kedaž ja už ſeſtri ňemam? Pridze mojoho occa brat, ſo von mňe na to povi, že dze je moja ſeſtra, komu ja ju daū, ja mu na to ňebudu znac so kazac“... I tak Janko iz žalom ſoū do ſvoho ſklepku i začaū plakac, že von daū čortoi ſvoju ſeſtru, preto, že od ňoho joho peňeži vihrala. I tak Janko: „So ja tu budu už robič teraz?“ Nabráu ſebe peňeži ešče i pejč raz telo jak maū, i tak idze daľej do ſveta vandrovac... Bo joho ocoū brat, kedaž bi ho doma u ſklepke najšoū, mocno bi ho laū pre ſeſtru, že dze vun ju oddaū? Von bi mu na to ňeznaū co odpovedzec... Ta tak ſicko zochabiū, leiem peňeži ſebe nabráu, kupiu ſebe u varoſu jednoho koňa i tak ztamaď pošoū het. Aňi joho occa brat ňeznaū kedi, bo ho doma ňebulo,... leiem kluče mu zochabiū pod ſklepom pod dzvermi, pod prahom. I tak vun išoū daľeko do jednoho varoſa i stretnuū tam jednoho juhasa. I pita ſe tomu juhasoū, že co je u tem varoſu za novina? „U tem varoſu je veľika novina,“ tak mu juhas povida. „Biva tu jeden kral a ten kral ma jednu huru, ta ňehodzen ſebe do ňej takoho foſtra dobrac, obi mu totu huru obohnaū, žebi pošoū do ňej, a žebi mu odtamadz daco priňes na ukaz.“ Janko zadumani prišoū do varoſa, i prišoū nakoňec do jednej karčni: „Daj Bože dobrí dzeň, pan kačmar! Co je tu novoho? Nemali bi pre jednoho koňa jedzeňe, oúsa a ſena, aji pre mňe jedzeňe?“ I kačmar doraz povedaū: „Preco ňe?“ I tak kačmar doraz daū oves i ſeno pre koňa, tak i pre Janka jedzeňe. Janko, jak poſrištikovaū, išoū doraz do mesta, i kupeū ſebe foſtroúski ſati i jednu pušku. I tak išoū gu tomu krajoj obliečeni jak foſter. Pridze na branu i doraz vojak na ňoho: „Dze idzeš, foſtru? Ňeznaš, že tu je varta, že tu neſlebodno iſc?“ „Ta ja idu gu krajoj za službu, bo žmi čuū, že mu treba foſtra“... Vojak doraz mel-dovaū vachkomandantoj i tot višoū gu ňomu a pita ſe: „Co chceš?“ „Idu,“ kaže, „gu krajoj, ňaj mi dajku službu da“... I tak vachkomandant doraz išoū ſam gu krajoj: „Kraju, je tu jeden foſter, co hľeda u ňich službu, či ho ſlebodno pušcie dnu abo ňe?“ I kraľ povida: „Néj pridze dnu.“ I tak Janko prišoū gu krajoj. I kraľ mu poveda: „Sože ti hľedaš?“ „Ta hľedam, najjašnejší kraju, dajku službu!“ I kraľ mu to poveda: „Mam ja jednu huru, už tristo roki každi dzeň jeden foſter tam zahiňe, — jak rano pojde, večer ſe ňigda

ňevraci domu, — tak kedz chceš do tej huri, ta staň za foštra!“ I tak Janko stanoū za foštra do tej huri. Kraľ mu povida: „Jak pojdeš do tej huri, ta mi priñešeš na znak, so u ňej najdzeš, bo jest tam drahí veci u tej hure, ale ja už tristo roki odtamadz ňemam nijakoho znaku, bo žmi tam ňehodzen sam pujsc.“ I tak daū Panboh rano. Janko prespaū u kraľa i to poveda kraľoj: „Pojdu do tej huri jutro. Daju mi jeden veľiki chleb upiec, aj dva šoūdre ſviňskoho m'esa gu tomu. I jeden bokoloū vina aji jeden pohar i jeden nuž a jutro rano ňej me viprovalza s hudakoma do tej huri, bo Panboh zna, či ja ſe dakedi vracu či ňe, kedz tam tak foſtrove hinu“... Na druhı dzeň kraľ rozkazaū regement vojska do paradi oblec a foſtra Janka tak do tej huri viprovalzic. A rozkazaū mu jeden koč ſtiromo koňmi zaprahnuc. Janko ſednoū jak foſter a kraľ kazaū: „Idz, Janku, do tej huri i ja ce odprevadzu, a priñešeš mi ztamadz znak!“ Janko ňeznaū ňič, so je u tej hure, ale kraľ maū u svojich kníhoch napisano, ešče joho dzeda dzedo napisaū, že u tej huri jes' jeden zlati ribník i jedna zlata kerta, a u tej kerke zlati stromi, ovoc, a jeden zlati dub, a poľa toho zlatohho duba jeden viľiki toū, a u tej kerke i ſeľjake zlati ruži (+ rožni) buľi. I tak Janka, novoho foſtra, s hudakoma iz parady veľiku do tej huri kraľ viprovalziū. Prišli ňedaleko huri,... ešče bulo jedna hodzina chodzeňa od huri,... kraľ doraz zakomandirovaū, žebi vojsko stanulo, i koč stanoū pod kraľom i pod Jankom. „No, Janku, ťubi foſter, ta sber ſe a idz do tej huri!“ I tak Janko ūžal na ſebe ten chľib u kobeli i tot bokoloū vina i toti veci, so ſebe pitaū od kraľa, kazaū: „V'eč'ar ňaj me na tem mesce tu čekaju!“ I tak Janko zobraū ſe a išoū do tej huri i trafeū vun u tej hure na jednu dražku, i tota dražka ho vedla preſto gu tomu veľikomu tovoj; poľa toho tova boū tot veľiki zlati dub. Janko ſebe ſednoū pod toho zlatohho duba. Zložeū kobelu, tak i pušku i upar pod duba. To bulo rano das kolo dzešec hodzin, i ūžjaū bokoloū, naľaū ſebe do pohara vina i viňaū chleb i ſoūdar i zakuſeū i vipeū. Tak ſebe tam poſedzeū kolo tich vecoch, so u ſebe maū. Bulo už jedenac hodzin, Janko ſe obžerňe na ten veľiki toū, i vidzi na tem veľikem tove lecec dvanac kački. Toti kački preſto gu ňomu prišli. Jak gu ňomu prišli, doraz ſe streſli i stanuli dvanac dzeūki, a toti dvanac dzeūki taki buli panni jak aj druhı. A toti dvanac dzeūki buli z kraľoúskoho domu. Jedenac buli frajčimerki a dvanacta bula princeza. Bulo jej meno Makom višivana. Jak gu ňomu prišli, kaže: „Vitajce, panni, u mňe! So mam,“ kaže, „s tim

vas poživu“... Vzáň bokoloň i tak nařevaň jim vino do toho pohara a davaň jim pic. A vzáň chleb i toti dva šoūdri a rezaň a davaň jim: „Jedz e a pice, so mam, s tim vas budu živic, bo Panboh zna, či ja odti pojdu, kedz tu tak foštrove mocno u hure hinu, kedz každi dzeň jeden zahiňe“... Doraz tota Makom višivana princeza, kazala: „Neboj se, Janku, pojdeš ti odti a krajoj poňešeš znak, bo ja tu tebe veľo roki čekala... Kedz budzeš mňe sluchac, ta budu ja tvoja žena a ti budzeš moj muž. Ja jes' kraľovska džiňka, princeza, ale teraz ſmí čarna tak jak hlaveň, bo mňe i s mojima jedenac frajčimerkoma dabli ukradli od mojoho occa. Tak jak ti pojdeš gu krajoj nazad v'eč'ar, mulatuj ſe, naj ci da dobru, ſumnu mužiku, obi ci hrala od ošmej v'eč'ar do jedenastej. Jak budze fertal na dvanastu, ta tedi ſe rozidze tota mužika. Tam naj je ſlebodno každomu i chudobnomu i bohatomu, panoj, ciganoj, každomu jednomu. Naj každi mulatuje ſe, keľo biruje, a pic a jejs' naj davaju, ale obi ſi ti ſeplaciň aňi grajcar, naj kraľ zaplaci. Budzeš ſebe pitac od kraľa tri r'ečice dukatoň, obi ſami čisti zlati buli, a taki bohati pojdeš na totu mužiku. A teraz ci povedam, že ja zaklata, zato ja taka čarna jak hlaveň. Zato me volajú Makom višivana. Ti na tej mužice mňe viſlebodzíu bi ſi od toho čarnoho zaklaca a ja bi bula taka panna, že ſevece vecej pari mi ſet, aj mojo frajčimerki bi buli čisti, ale ja bi bula najkraňša. Ceper ja — jak kedz bi jednu chleboňku s makom povišivaň na mňe,... a odceper, ja ci to povedam, že ja jes' tvoja frajirká. A tak s tim pojdeš domoň a něstaň ſe ci nič. Lem na tej mužice nepochval ſe, že maš frajerku, obi ce chto jak dôpiraň... I tak najedli ſe, napiſili ſe vjedno ſicki trinac ľudzi, i ona ſe s tim zabrala... Lem ſe ſtrelí ſicki dvanac i spravili ſe na dvanac kački, aj pošli svoju drahu. Von zlamaň ſebe s toho duba jeden ſumni verch triflistkovi i zacheptaň ſebe za svoj kalap. I tak za dražku išoň domoň. Jak von prišoň vonka z huri, mohli buť popoludňu štiri abo pejč hodzin. Išče jomu ſe v'eč'ar calkom nevidzeň, bo v lese prečik dluhi je dzeň...“

Von krajoj kazaň, obi čekaň až o ſeſtej hodzini popoludňu tam na tem mesce, dze ho zložiň s koča. I tak von ſe tam kuščok zabaveň i čekaň...“

Bulo ſesc hodzin, i kraľ išoň na koču i s mužiku, s bandu opred īho i kazaň: „Panboh zna, či fošter žije abo nie?“ Ale Janko doraz daň znak, bo ſtreliň z svojej puški i tak išoň gu krajoj... Kraľ jak

vidzeū, že Janko daū znak a že žije, doraz kočišoj rozkazaū, obi išoū opred ſoho a vžaū ho na koč. I mužiki rozkazaū, obi mu hrala a išli do kraľuškoho domu s veľiku radoscu... Kraľ ſe barz ceſiū, bo za tristo roki ſe aňi jeden foſter ztamadz aňi jeden dzeň ňevraceū, až ſe von taki najšoū, kotri ſe ztamadz vraceū a priňes mu znak. I doraz kral išoū do svoho burku aji z ňim porovnak, i doraz patreū do svojich kňihoo, že či jes' tam napisano u tich kňihoch, žebi tam boū prave taki zlati dub u tej hure? I tak najšoū von to, i ſe barz poceſiū u tej robece joho, že von totu huru ovartovaū... Janko kraľoj hutori: „Najjašnejší kraľu, chcu, žebi mňe mužika hrala do jedennej hodzini u jednej karčme, a tam žebi ſlebodno buло is' každomu, chudobnomu-bohatomu, a žebi ſlebodno buло každomu zadarimo jejſc aj pic aj tancovac, chto ma dzeku, chto ľem kolvek chce. A mňe ňaj daju tri r'ečice dukatoū poňni, bo ja tam mušu pojſc... ja budu placie“... A kraľ mu poveda: „Doraz ſe staňe, so chceš!“ I tak doraz mu ſe dalo, i von tam išoū do tej karčmi, i tam ſe naschodziſili ſeliſaki Iudze, chudobni i bohati i grofski ſinove i baronski, a tak jedli a piſi dovyedna aj tancovali, chto maň dzeku, do dzeſatej hodzini. Jak dzeſec hodzin minulo, tak tot narod prepad vodtam, ničto ňezostaū, ľem sam Janko a kelnere a u tem čaſe po dzeſatej tak gu ňomu foſtrove išli, so ſe na dzvere jeden pred druhim ňemohli aňi prechpac a ſedaſi za ſtoł, jedli a piſi, a Janko z ňima. Jeden starí, ſivi, doraz prišoū gu ňomu a kaže: „Pajtaš foſter, so ti,“ kaže, „taki smutni ſedziš a ſe tak staraſ?... Ja,“ kaže, „taki starí, ſivi, jak holub, ta ſe ňestaram ňič,... a ti take mlade chlop a ſe staraſ... Nemaš ňijakcej fraj'erki abo ženi, že ſe tak mocno staraſ?“... Ten starí ſivi foſter taku ſebe mladu kiſasoň prived sobu, so iſče ňemala petnajſc roki a povedaū, — že to joho fraj'erka... Ale prišlo už jedenac hodzin, i tak doraz ſicko to propadlo, ľem Janko zostaū a mužika. Von tote tri r'ečice dukatoū muzikantom do huſtoū a truboū podavaū. I išoū gu kraľoj ſpac. Druhi dzeň rano poveďa kraľoj: „Najjašnejší kraľu, jeden dzeň źimi maň jeden chleb a dñeš cheu dva, aj štiri ſoňdri ſviňskoho mesa, a trinac nože, trinac pohari a tri bokolovi vina a tak me viprovadzie zaſ jak aj vč'era“... Tak Janko ſednuł do koča s kraľom i išoū nazad do tej huri. Ale jak prišoū do huri, ta ňetrafiū na totu dražku, so išou za ňu vč'era, ale na druhu traſiū dražku, i tota druha ho privedla gu zlatomu ribníkoj. Ribník da-leko boū od toho duba, a poľa toho ribníka bula jedna zlata chiža.

Toť boť poľa duba. A kolo toho ribníka bula zlata lelija. Janko poopatral i zorvať sebe jednu a zachpať za svoj kalap, a obžerňe ſe na pravi bok i vidzi na tem ribníku dvanac kački lecec, hlavi jim čarne, driki tiž čarne, a chvosti taki buļi jak mleko, až ſe od nich napudzeň. Prosto prišli gu ňomu. Doraz ſe streſli i stanuli ſe dvanac dzeūkoma. Po koľena take buļi jak mleko a od koľen po verch take jak hľaveň čarni. Tota Makom višivana prišla gu ňomu i doraz ho oblapila: „Vitaj, Janku moj, dzekuju ci, že ſi na mňe ňevipovedzeň, že maš frajerku. Vidziš, jaki mi ſicke dvanac po koľena beli jak mleko. Oľem popať ná mojo nohi, znam, že ſi ſče take nígda ňevidzeň.“ Jak von tam popatreň, — ta ho až žima zbilá, tak mu ſe princezna dužo polubila. I doraz kaže na toti dvanac dzeūki: „Jes' tam tri bokolovi vina a jes' tam trinac pohare, vidlički i nože trinac, i tri šoūdri, i tri chlebi, lejce a pice a jedzce, bo ja to pre vas priňes!“ I vona ho doraz oblapila i po-božkala, lepsi jak predtem. I tak oňi jedli a pili a ſe hoscili. I prichodzila už dvanasta hodzina na obed a voňi ſe ſče mulatuju... A začali plakac toti dvanac dzeūki tak, so slizi kolo nich žem zaťaľi, jak kedz boť tam gargalu vodi vilaň. I jomu vona kaže: „Pojdzeš domoū do svoho kraľa a vlaſňe taku mužiku zrob, jak ſi heňtu robiň, ťem na mňe ňevipovedz, že maš fraj'erku. Uvidziš me treći dzeň do pasa jaka budu!“ I s tem ſe mu podzekovala vona i heňti jej frajimerki a odišli od ūho plačuci. Von ſe s temi zobraň i išoū gu krajoj ťesa i kraľ ho už zaš tam čekaň jak perši dzeň s mužiku i s vojskom. I doraz mu ſe pita: „Vitaj, Janku, fošter, co ſi tam vidzeň?“ „Tu maš, kraľu, znak za mojim kalapom, zlatu leliju! Boť źmi kolo zlatoho ribníka, vodtam źmi ju zorvať a tak tebem ju na znak priňes, žebi ſi vereň, žem tam boť!“ I kraľ išoū doraz do kníhi i patriū, či je to praňda, i svojej kraľoúnej poveda kraľ: „To dobri fošter, ženo, bo tot znak priňes už druhi!“ I vona mu to odpoveda: „Veraže je dobri chlop, vitez nad vitezomia, bo keľo tam foštroū chodzilo, aňi jeden to ňemoh priňes, so von priňes!“ Kraľ maň jednu dzeūku, meno jej bulo Tereza. Vona barz bridka bula, zubata, trombata a kraľoúna bula bi rada za Janka ju dac, bo ſumni chlop boť... Daň Panboh tot čas, že treballo is' nazad na karčmu, dze predtem boť, i kraľ mu zaš daň peňeži jak i predtem. Tam na karčme ſirko stanulo jak i predtem bulo. Do dzešatej hodzini ſe mulatovalo, chudobní, bohatí, jak i predtem bulo. A po dzešatej hodziňe jakbi ſirko pro-

padlo, Iem Janko zostaū s kelneroma a s mužikoū, ale doraz išče vecej foštri prišli jak predtem buli a šedajut a jedza a pijut aj tancujut a von medži ſema ſedzi. I tak na ſoho hutora: „Čom ti ſetancujeſ, ſejeſ, ſepijeſ, ta načze trimaſ mužiku?“ Ale von jem na to ſič ſekazaū. Daŭ Panboh už dvanac hodzin, oňi ſe roziſli, von ſam zostanoū s mužikoū. I na hudakoū hutori: „Idzce teraz domoū ſpac!“ Tote tri r'ečice dukatoū, ſo dostaū, hudakom rozdaū, jak i predtem, i išoū gu kraľoj i ſam ſpac. Daŭ Panboh treći dzeň rano: „Kralu, štiri bokolovi vina a štiri ſoūdre, a štiri chlebi, trinac noži i poháre, jak i predtem bulo!“ I teraz mužika ho tak provadzi jak i heňti dňi, aj ſam kraľ. Ale už i ſam foſter plakaū, či ſe vraci či ne?... I tak išoū gu tej hure, mužika ho provadzi... Prišoū gu tej hure i traſeū na trecu dražku, i za totu dražku išoū. Aj svojo veci, co mu trebalo ſicko, ſobu ſis. Tak u tej hure prišoū gu zlatej kerce i doraz išoū do nej. Take krasne roūže vidzeū, co ſigda take ſevidzeū odkedi je na ſvece. I zorvaū ſebe jednu roūžu a zachpaū ſebe za kalap. Višoū vonka z tej kerti i ſednoū ſebe pod mur, bo ta kerta bula murom obcahnuta. Ale rano išče ſtot dzeň ſebulo, išče Iem dzevec hodzin bulo, kedi von tam už boū... Žerkňe (+ popatri) na kertu i vidzi tote dvanac kački leceč i prosto gu ſomu prišli i zaraz ſe ſtreſli a ſtaſli ſe dzeňkoma jak i predtem buli. Makom višivana, kraľoūna jich, zaraz ho oblápila a ho pobožkala: „Pať, dušo moja, jaka ja krasna do pasa, čis' vidzeū dakedi taku pannu abo ne?“ Von kazaū: „Nikdam taku ſevidzeū! Šedajce, berce pohar a pice!“ Voňi doraz ſedli, laſi, piſi a jedli. I tak vona jomu hutori: „Pojdzeš domoū na v'ečar; mužika po treći raz nej ci hra a ti pojdeš tam, ale merkuj, obi ſi me horší ſepredaū jak žmi bula, bo ja bi muſela na Hamadejovej posceli ſpavac, co u nej ſtiridvacec britvi, dvanac hore a dvanac doloū uchodza, a tak moj drjik zrežu, co z ſoho kreū tak budze cec, jak kedz bi vola zarezaū... Ti pujdzeš domoū, mužika nej hra jak hrala, Iem ſe ſepochval, že maš frajirku!“ I von ſ tema ſlovama ſe dužo zastaraū, bo vona mu tak kazala, že tej noci na ſoho najhorší budze, že toti foſtrove tak ho tarhac budut jak — prebača — psi ſlaňinu. „Iem merkuj na ſebe a kedz na ſebe boš merkovac, jutro ſi zo mnú u mojoho otca u kraľoūskem burku. Iem tak rob', jak ci kažu, ta dobre budze!“ I tak voňi ſtreſli ſe ſicke dvanac na kački a ſli za ſvoju drahу. I von z tej huri na kraj Iesa višoū na drahу. Kraľ ho už čekaū tam i išoū

do jej kročaju stupic, bo moja fraj'erka kraššu petu ma, jak lico dzeūki vašoho kraľa!“ I tak doraz še toti dzeūki schopili a posli medži tich foštroū i povedali tomu chromomu, i tomu s tim complom, i doraz tot chromi povedaū: „Už je naš!“

Makom višivana princeza uznala na Hamadejovej posceľi, — že še šedzem raz horší zaklata zostala jak predtem bula . . .

No dobre. Doraz toti foštrove šli gu kraľoj i povedali: „Ta ti takoho bitangu trimaš foštra, co z tvojej dzeūki ſm'ech robi? Von to povedaū, že joho fraj'erka kraššu petu ma jak tvoja dzeūka tvar!“ Kraľ ſe dužo nahňevaū. Bo mu to toti foštrove povedali, ked i joho ministre tam buli, ta ſe pohaňbeū dužo, že jeden foſter joho dzeūče dohaňa. I doraz kraľ daū katom ſibeň zakopac, že da Janka zavešic bez žadnoho prava. I tak joho kati ulapili i joho gu ſibeňi vedut. Ale prišla jomu na rozum joho fraj'erka Makom višivana, i podumaū, že ſe za ňu iſče tri očenaše pomodli . . . I tak, kedz joho na ſibeň cahali, von ſebe pitaū iſče od kraľa, žebi jomu buло ſlebodno pomodlic ſe tri očenaše. Ale perši pitaū od kraľa, obi ho pleban vispovedaū, i to mu kraľ dovoſeū. Pleban ho vispovedaū i tak kat na ňoho poveda: „Friško modli ſe toti tri očenaše!“ I von ſe začaū modlīc jeden očenaš, obžerňe ſe na pravi bok: nevidzi ňič . . . A toti foštrove ū ſpodu kričeli: „Lem het ho zavešic!“ Kat mu poveda: „Modli ſe druhi očenaš jak ſkorej!“ Ale von ſebe lem pomali rozvodzeū. Jak ſe vimodliū druhi, obžerňe ſe druhi raz na pravi bok, nevidzi ňič . . . Kat mu povida: „Modli ſe treći raz jak ſkorej, bo už ſi hotovi!“ I von ſe obžerňe na pravi bok treći raz, iſče ſto miš daleko vidzi jednu červenu chmaru lecec s diždžom a vetrom . . . I začne ſe modlīc treći očenaš už kedi ſe ta chmara gu ňomu približuje. A to nebulia chmara, ale regement vojska . . . Tota joho fraj'erka iz pekla regement čortou ūžala jomu na pomoc i tak prišla tam gu ňomu i doraz chopila kata a zrucila ho doloū ſe ſibeňi. Išla gu kraľoj: „Co ti robiš, kraľu, ti chceš zavešic Janka, moho fraj'era? Či chceš ti žie a tvojo vojsko abo ňe, bo doraz ci ſicko zniwoču, zatracu!“ I kraľ jak to vidzeū, jej ſe poddaū! I vona mu poveda: „Chceš ti vidzec, že moja krašša peta jak tvojej dzeūki tvar?“ Skričela na svoju fraj'imerku jedenastu: „Verušo, podz (+ poj) lem heū, oľem scahni moju kamašnu, ňaj ten kraľ vidzi, jaká peta na mojej nože, či ňe krašša jak joho dziūki lico?“ Jedenasta fraj'imerka priskočila i scahla kamašnu a vidzi kraľ jej nohu, až ho

zara zabila od veľkej krasoti, bo taka bula až prekvitala... Makom višivana priskočila gu Jankoj: „So ja tebe, Janku, bitango, kazala? So ti mňe tak zaklaň, še horší jak žmi predtem bula? Teraz so chceš, smerc abo život? Bo kedz ce dyanac chopime, ta ce aňi dyanacsto kuľ tak ſechopa; teraz život ci darujem, možeš is' kadzi chceš a krajoj ce ňeſlebodno ſigdze ruſic!“ A prišla gu krajoj iz Jankom: „Ti, kraju,“ vona poveda, „obiš aňi ſepodumaň o joho ſmerci!“ I tak kraľ z ſebe doraz daň pismo, že može iſc kadzi chce po joho krajiňe a ňeſlebodno mu ſigdze ſič zrobic, choč' bi von ſo zrobio!“ „Kedz ma dzeku,“ poveda Makom višivana, „ta može i u tebe zostac a kraľovac, ale mňe ſedostaňe, choč' bi ſedzem pari ſteleznicich bočkori podraň. Tvoju dzeúku Terezu, kedz ma dzeku, za ženu može užac, bo mňe vecej ſikdi ſedostaňe!“ I tak mu daň kraľ iz ſebe pismo pred jej očmi. Vona ſe zabraľa, ta ſla het Makom višivana iz svojim vojskom, jak ohňena kraľouňa. Janko tam boň jeden rok u toho kňižnoho kraľa. Kraľ mu to povedaň: „Sinu Janku, vež moju Terezu za ženu!“ Ale von ſecheeň ju ſijak. Kraľ mu preči ſicko svojo gazdoúſtvo ſdaň, tak že Janko rozkazovaň jak kraľ. Ale prišlo jomu u dume, že von totu Makom višivanu za ženu iſče doſtac može... Tak von oſedlaň ſebe jednoho koňa i nabraň ſebe korec dukatoň i dva funti ſena a liter oúſa a gargaľu vodi, jeden bokoloň vina i jeden chľib i ſtverňiſtu kolbasu, ſednoň na toho koňa a išoň daľej... Kraľouſtvo zochabiň.

Idze jednu drahу i zajšoň medži huri a řesi. Von tima horama i řesama išoň za ſedzem roki i za ſedzem meſaci i za ſedzem dňi. I tak prišoň von gu jednomu kovalovi gu ſmikni u tem leše. U tej ſmikni buло ſtiridvacec tovarišoň kolo jednej babki, co jeden voz naraz kovali, a pejcidvacati majster boň... Šedzeň na boce (= na boku! Zapis.) kolo ſtoľika, bokoloň vina pred ňim, a naľevaň do pohara, a za každim, keľo raz kotri tovariš udereň s kľepačom, vipiň pohar vina.

Maň tot koval psa. Janko prišoň v'ečar, ū noči kolo dzeſatej hodzini, tak pes zbrechaň, i koval kaže na tovariša: „Idz leiem, tovariš, von a opaf, chto tam jest, bo to veľiki čudo, že naš Bodrik zbrechaň; bo už tricecpeje roki ja tu majster, ja od ňoho ſigda hlas nečuň. Višoň tovariš von i vidzeň jednoho jak princa na koňu. I tak kaže majstroj: „Tu jeden princ na koňu.“ „Ej, ſegiň člevek, dze von ſe tu vžaň u tich řesoch, kedz ja tu

veľo roki a ja tu ſigda človeka nevidzeū abo hlas od dajkoho džvira nečuu a von ſe tu ūzáū! Hric, volaj ho dnu!“ I tak ſoū, prived ho dnuka do ſníkňi. „Dze ſi ſe tu ūzáū, človeče, co ti tu hledaš?“ „Ja ſič nechledam, Iem jedno. Kedi ja mali chlopec boū, ta mñe moj dzedo pripovedaū, že jest jedna krasna panna, ſo ſe vola Makom viſivana... Ta bi ju rad uvidzec!“ „Šedni ſebe na ſtolok a na pohar vina a vipl!“ Kedz vino vipl, tak mu majster hutori: „Kedz bi ja znaū, že to ti boū, co našu kraľoúsku princeznu zaklaū ſe horší jak predtem bula, ta — vidziš, jak z toho železa iſkri pirskajut, — tak bi z tebe celo pirskalo... Na vina a pi!“ I prenocovaū tam do rana. Tot majster maū jednoho chlopca. Janko inu z tich peňeži, ſo maū kolo ſebe, nasipaū jednu ſtvaratoúku. Majster mu daū za to jeden chſib i poſoū, dalej. Majster mu hutoreū, že von tej princezi Makom viſivanej koval, že von jej vozi kuje. I tak iſoū dalej po leſe druhi ſedzem roki a hledaū ju, kebi ju hodzen dostanue.

O ſedzem roki prišoū do jednoho kolesara, tam buło ſtiridvacec tovarišoū... Taki, ſo ked naraz utnut, ta naraz jeden vuz ſprav'at! Prave jeden tovariš višoū von, Janka tam uvidzeū. Jak prišoū dnu, povedzeū majstrovi, že tam jeden človek jest na koňu. „Volaj ho dnu!“ I prišoū Janko dnuka i pita mu ſe majster, ſo von tu hleda? Von mu poveda, že bi rad Makom viſivanu princezu vidzec. Majster hutori: „To vodtam tak daleko jak nebo od žemi.“ Majster kazaū: „Šedni a prenociuješ tu!“ I daū mu večeru, jejſc a pic. Jak daū Panboh rano, vodtam idze dalej... I tak prišoū u tich leſoch, ſo už nebullo vidno aňi ſlunko aňi meſac, ūſadzi tma bula. I prišoū von gu jednej mliňici a u tej mliňici buļi ſtiridvacec tovariši aj ſtiridvacec kameňe, ſo muku mleli, a na každi kameň Iem jedno zarno mož' buło nasipac na hrot... Majster ſe ho pita, ſo von tu hleda? Von hutori majstroj, že von čoū, že jest tam krasna panna Makom viſivana, tak bi ju rad uvidzec. „Nigda ti tam nedojdzeš, bo tam treba is' za ſedzem roki čez moro, ſo u ňem taka voda, u tem moro, horuca, že kedz biš tam spad, ta Iem koſce bi z tebe ſčerčeli“... I tak von poveda: „Nigda ja tam nebudu, kedz to tak daleko!“ Ta hutori majstroj Janko, že von u ňoho zostaňe za tovariša... Boū von tam jeden meſac u minara, tak vun tam vidzeū nochtenptaka, ſo jeden ferſlog zarna priňes a u ňem tritišic kabli pšeňici... Tot nochtenptak boū tak veľiki jak jeden dobri vul, zíd dva kabli zarna naraz. Jak Janko ho vidzeū, pita ſe majstrovej, že ſo to za

ptak? Ona mu kaže, že to ptak totej princezi, so von še za ňu pita, bo majster, minar, jej muku mele. Von majstroj poveda, žebi ho do toho feršloga zapravici, že von bi rad gu princeze šoū. Ale majster jomu kazaū, že tot nochtenptak taki džvir, že strach veľki bi maū, kedz bi dajakoho ľepoznatohoh človeka uvidzeū, von bi tot feršlog puščiū, ta bi še muka rozbila abo do vodi bi propadla. Ale preči daū še majster napaňkac, že ho do toho feršloga zapraviū do muki. Nochtenptak s pazuroma ulapiū feršlog za dva kariki i leceū do svojej paňi. Nochtenptak leceū za dva dňi hore do Iuſtu, Janko dumau u tem feršlogu, že už šidzem roki je... že dakdze je u magaciňe zloženi... i zavr'eskau... Jak to čoū nochtenptak, doraz feršlog puščiū z pazuroū, až še feršlog rozbiū, a Janko še tak stluk na skaľi, jak kedz boū ho dachto najhorši zbiū,... i nochtenptak pošoū do svojej paňi. Doraz še mu paňi pita, že dze je feršlog? „Tak,“ kaže, „puščiū žmi ho, bo chtoś u ňem vriskou.“ Napisala paňi kartku a z nochtenptakom poslala minaroj. Minar popatreū kartku, u ňej bulo napisano: „So ti zo mnu robiš a ptaka mi strašíš? Viženu ce z tej mliňici von, — a ňemaš u mne roboti!“ Janko prišoū nazad gu mliňici zbiti, sama chrasta. Majster, jak ho uvidzeū, na ſoho barz kričeū. Zaš za dluhi čas boū Janko u minara, za jeden rok. I majstra zaš paňkaū, obi ho do toho feršloga zaš zapraviū. Tak majster ho zapraviū a kazaū mu, že teraz daū mu hodzinku, žebi znaū, jaki čas budze is'. I daū mu na viživeňe u tem feršlogu, žebi maū so jejs'. Nochtenptak zaš prišoū i ūzaū tot feršlog i s Jankom i leceū het do svojej paňi. Janko ſebe u feršlogu hodzini pisaū za šedzem dňi. Jak šedzem dňi minuli, Janko zaš zavr'eskou i nochtenptak feršlog zaš puščiū, ta ſe rozbiū, i tak Janko spad na huri a na skaľi... Chodziū Janko zaš tamadz po tich huroch a skaľoch za jeden tizdeň i vidzi tam u jednej doline jednu cigansku kolibu. Prišoū Janko gu tej kolibe, koho tam vidzi, jak svoju ſestru ſedzec a u harčičku mešac. „Daj Bože dobrí dzeň, ſestro!“ „Dze ti ſe tu ūzaū, moj bratu, kedz znaš dobre, že ti mne čortoj daň!“ „Ta tebe hľadam, ſestro, a dze je tvor gazda?“ „Doraz pridze domoū... Ľem teľo so vipovedzela, už čort tu. Čort hutori: „Vitaj, sógor, jak ſe maš?“ „Dobre, jak ti ſe maš?“ „Koho ti tu, sógor, hľadaš?“ „Ta prišoū mi ce popatrec jak sógra, i ſestru svoju.“ „Ej, sógor, znam ja dze ti idzeš,... ta ſedaj na mne, ta ja ce tam odnešu, prave budu ſe za tebu modlic toti frajčimerki i tota princeza, so ti za ňu idzeš!“ I čort ūzaū, ta ho poňes tam do tej

princezi. Prave vona, tota princeza, zaš na totu Hamadejovu poscel lehnuc mala, i lehla na toti britve... Jak von ho tam priňes, ta ho položiū pod totu poscel, na kotru ona lehla... Strašne ho ľala, toho bitangu Janka, že ju še horší zakľau jak predtem bula. Čort Jankovi kaže: „Idz a lehni na ňu, obi toti britve až do kosci jej postrehli!“ Janko šoū a lehnuū na ňu. Jak Janka uvidzela, doraz ho iz sebe drišila a stanula, šedla sebe na stolok. I čort Jankoj kaže: „Idz, daj jej jednu po pisku!“ Tak von šoū, ta jej jednu uderiū i... doraz ſe staū varoš veliki, začali dzvoni sami dzvoňic a vojsko maširovac...

Tim, co ju udereū, calkom ju i varoš vikupeū. Bo tam boū zaklati varoš. A vona taka krasna zostala, jak boū ju perlami višeū. I joho sestra prišla gu ňomu. A čort vodtam ucik, ňigda vecej ſe tam ňeuvraceū. Bo varoš už čisti, vikupeni. Janko zostaū za krala a Makom višivana za kraľouňu i žiju do dnešdňa, kedy ňepomarfi.

Z Koromle.*)

213. §. Buū jeden chudobni šušter. Ta maū macer' aj sestru. Robiū ſebe u chiži, poplatovaū čižmi. Prišoū do ňoho jeden vandrovni šlovek, a to buū jednoho kraľa sin. Vun chodziū po ſvece prepatr'at pomeži narod, že jak chudobni narod žije. Vun buū u chudobnim obliečeňu obrati. Jak prišoū do toho ſuštra, ta ſa na ňoho priziraū, že jak vun poplatuje čižmi? Prošiū ſe od ňoho, že keľo vun na dzeň hodzen zarobiť na tej roboce? Tot ſušter mu povedziū, že vun na dzeň zarobi vusem dutki. I tak mu tot vandrovni šlovek kazaū, že jak vun iz toho hodzen vužit? Šušter tak mu odpovedziū: „Kibo ja toti vusem dutki na dzeň pre ſebe skeľtovaū, to so bū mňe ſe vecej chcelo?“ Tot vandrovni šlovek mu kazaū: „A dzeže ti iz tich dudok maš keľtovať?“ Šušter nato: „Dva dutki do blata mecu, dva dutki intereš placu, dva dutki u dluzſtvo davam a dva dutki ja sam skeľtujem.“ Tot vandrovni šlovek ňehodzen buū iz toho porozumec, že jak to pada toti ſlova, že dva dutki do blata mece, dva dutki intereš dava?... Ta vun ho ſe putuaū, že bu mu potolkovaū totü tri puntü. Kaže mu vandrovník: „Ja ci dobre zaplacu,“ i vüňaū a daň mu tristo zlatoňki. Na ňich buļi kraľouški obrazki. A mu kazaū tot vandrovník, žebu ťem jomu

*) Rozprával Ján Chomič, rodom z Koromle. Zápis v Koromli v bývaní Tobiáša Weinbergera 30. sept. r. 1904.

potolkovaň, ale že bu vecej ňigda ňikomu ňetolkovaň toti tri puntü okrom ſoho, bo že budze hlaivoň menši. Lem takim sposobom, že ked mu dachto taki obrazki ukaže jak vun, a da mu jich veľo, ta može mu potolkovať. Šuſter mu potolkovaň: Že vun maŭ staru macer' aj jednu sestru. Ta dva dutki odklada sestre na častku každi dzeň. Mat umarla, ta dva dutki každi dzeň odklada, žebu za ſoň na službu (= omšu) daň. Ocec buň iſče žiu, ta dva dutki odkladaú pre otca, žebi ho hodzen daľej pohodovať... I tak tot vandrovni šlovek ztamaň poſoň až gu svomu otcoj, najjasnejšomu kraľej. A tak to otcoj rozpovedzeň a pitaň svoho otca, žebu mu ocec toti puntü potolkovaň. Ale vun ňehodzen buň ňijak. I zaraz daň volaf svojich miňistroch gu sebe. Ta od ňich to prosiň, žebu to voňi potolkovať. Aj voňi ňehodni buſi i tak zabraли kňihi a stali čitat u kňihoch, či se voňi dočitaju do toho. Ta ňehodni buſi. I tak barz se na ňich pohňeavaň kraľ. Jeden meži ňima najmudrejší buň i zaraz iſoň na vartu, dze vojaki stoja na braňe, ta se pitaň: „Či tu ňebuň dajaki šlovek kolo kraľa?“ I zaraz mu tam povedziši, že buň jeden vandrovni šlovek. I povedzeſti mu, kadi poſoň... a vun za ňim za jazíkom iz valala na valal. Iſoň i iſoň a pitaň se ňadi, že dze ho vidzeli? I tak iſoň doteľ, dokla i vun ňetrafiň do toho ſuſtra. I tot prišoň, ta tiž pitaň ho se, že či bu mu ňepotolkovaň tote slova? Ta vun mu kazaň, že jömu ňeſlebodno povedzič, chibaľ ked mu taki obrazok dachto da, jak tamtot vandrovni šlovek mu daň, so u ſoho buň. I tot barz se zradovaň. Maŭ veľo peňezi kolo ſebe a teľo mu daň, žebu vun ňeplataň v'ecej čižmi, žebu maŭ iz čoho žif. Šuſter mu to ceper' potolkovaň i vun se vodtam vžau i poſoň prosto gu svomu kraľej. I potolkovaň kraľej tote puntü. I dostaň veľiku slavu. Kraľ potim daň toho ſuſtra gu ſebe volaf. Prišoň gu ňomu na rozkaz. I potim sam ſuſter tolkovaň kraľoj. I tak potim vun, ſuſter, dostaň službu kolo kraľa. I žije aj dodňeſ' ked ňeumar.

214. §. Buň jeden chudobni šlovek a maŭ veľo dzeci. Vun barz se u ňich starau. Bo ňemoh jich pohodovat. Tak chceň buň, žebu jednu več'eru na frištik zaſpurovaň. Ale ňehoden buň znat, že jak bi to? Ta tak se radziň iz svojoň ženoň, že ked tim dzecom svojim da po dva grajcare, ta ňebudut od ſoho pitat več'eru. Zrobioň tak. Daň jim po dva grajcare. I tak več'era ostala na frištik. Rano poústavalí ocec i mač, aji dzeci, ale dzeci bojeſi se

i teraz prosit jejsc, bo každo malo po dva grajcare. Mac zhotovila frištik a ocec vidziū, že dzeci barz hladni, ta kazaū svojim dzecom: „Dajee mi po dva grajcare nazad, dostaňece frištik!“ I tak dzeci staťi volat každo: „I ja dam, apo, i ja dam!“ i keľo jich bulo, ta daļi nazad oteoj po dva gracare. Kazači: „Bo mi barz hladni, apo!“ Ta tak vun več'etu zašporovaū na frištik.

3) Podrečie lučivnianske.

Z Lučivnej.*)

215. §. Boł jeden bohati aptekar a ten mał jedneho sina a jednu ceru. Ten sin od malička neboł dobre vichovani. Ocec mu davał šitko po voli. I on sa tak naučił, že už potim brał ocovi grajcare a kupovał si po sklepoch cukriki. A z teho potim, jak boł starší, tak sa naučił, že si aj popijał. Ne malo, ale hodne. Ale už potim ocec nemohoł s nim poradzic, tak sa dohvarał so svojov ženov: „Čo mame s tim galganom urobic? Znaš ti, čo urobime? Ja ho zašikujem za vojaka!“ I zašikoval ho. Jak ho prišikoval, radi ho prijali, bo boł chlap šumne virasceni. Ked ho oblekli, tak mu ocec povedał: „Moj sin, len sa dobre spravuj. Jak budzeš avandžirovac, že uvidzim, že si dačim, doraz ci pošlem p'edzesyat zlati.“ On sebe dobre zachoval, že mu ocec obecał p'edzesyat zlati. „A jak budzeš druhi raz avandžirovac, ja ci pošlem sto zlati. A čo raz višej pojdeš, to ci vše vjacej pošlem.“ Tak sa rozlučil zo svojim ocom. O nedlhi, kratki čas pisał svojmu ocovi, žebi mu posłał, čo mu obecał, bo že on je už pri vojsku frajtrrom. Ocec z radosci posłał mu p'edzesyat zlati. Ale on neboł frajtrrom, len sa učił za tambora. Jak te peňaze minuł, zas pisał svojmu ocovi, že už avandžirował na kaprala, žebi mu posłał, čo mu obecał. I tak dalej od oca za každym razom pitał peňazi... a tak avandžiroval od frajtra až do majora. Jak pisał, že on je už majorom, ocec mu peňazi neposłał, ale sa vibrał na svojom vlastnom koči a sjeł**) až do teho mesta, dze sin ležel, bo sebe jeho ocec misleł: „Ej, ked si ti už majorom, preci bi si ti mohoł prisc aspon na jeden mesjac na urlab!“ Vibrał sa i sjeł.

*) Rozprával Ján Panuška, rodom z Lučivnej. Zápis v kúpeľnom hostinci 13. júna r. 1900.

**) Forma sjeł zamieňa sa s formou sjoł.

Prišol do teho mesta, i sin zdaleka vidzeł oca jak išjeł popred kasaren. Hnedka sa zlaknuł. Prave mał službu i boł pri varce. Ocec, jak vošjeł do mesta, postavił si do jedneho kavehauzu kone a išjeł na mesto. Stretnuł dvoch vojakoch i pita sa ich, že dze tu tak'eho a tak'eho prezviska major biva? Tje mu odpovedzeli, že tu ani takjeho prezviska majora njet. Ale on sebe misleł: „Može, že sa to dajakje regruti, to oni neznaju“... Išjeł dalej, vidzeł kaprala s firerom špacirovac po mesce, i pita sa tich, že či neznaju, dze tu tak'eho a tak'eho prezviska major biva? Oni mu na to taku istu odpovedz dali. On sa čudovał... Idze dalej, sretnuł sa s kapitanom, čo prave pri sinovej kompanii služil. I pita sa ho: „Prosim ich, či oni neznaju, dze tu tak'eho prezviska major biva?“ Ale on mu odpovedzeł: „Oh, pane, ani pri našom regimence tak'eho prezviska majora njet. Ale ked chcu vedzec, tak'eho prezviska pri mojej kompanii jesto jeden tambor. On ma dneska akuratne službu. To ho najdzeme i uvidzja ho!“ Sin davał pozor na svojho oca, i uceknuł z kasarni von. Prišeł jeho ocec do kasarni, tambora hledaju, -- jeho njet.

Tambor sa zabrał i uceknuł do jedneho lesa a stavił sa tam, kadzi jeho ocec pojde domu. I čekał ho. Jak prišol jeho ocec, on viskočił z lesa a zastał mu: „Oče, stoj! Daj peňazi, šitke keło maš!“ Ocec či rad či nerad, peňazi mu dał šitke. Ale sin sebe pomisleł: „Ej, Bože, zle som urobił, že ja som mojmú ocovi šitke peňazi odobrał!“ Tak kričel ešči za ocom: „Hó, stoj, stoj!“ Ocec postał, to mu sin vracił z tich peňazi jednu stovku, žebi mał o čom domu zajsc. A tak mu potim ocec povedal: „Vidziš, ti si nigda moj sin vjacej nje. Ked pridzem domu, to si nahotujem duplovku a, že bi si prišol, zastrelim ca!“ Sin na to nedbal nič. On sa vracił nazad do mesta a nakupil sebe šelijakich veci: palenki, aj čo zesc, a cigaroh, a pošoł do lesa nazad. A chodził po tim lese, dze bi sa mohoł zakvartilovac. Prišol na jednu polan, tam na tej polani, na samom posrjedku, stał jeden pekni strom husti, čo ani diš neprepadał. A blizko teho stromu bola jedna studzjenka. On sebe misleł: „Ej, tu mi budze dobre, mam blizko i vodu!“ Jak sedzeł tam pod tim stromom, prišla jedna chroma liška na troch nohoc i išla ku tej studzjenke a napila sa vodu a on rozmišla si: „Ej, kebi ja mohoł tu lišku ulapic. Zanješoł bi som ju mojmú kapitanovi, ozdaj bi mi štróf opuscił.“ On sa zabrał, hibaj za tov liškov... Uckał za nov, a liška vopred necho vše natelo len, že ju za chvost nemoh uchicic.

Tak učekal za nov daleko, že už potim až zunuł a vracił sa nazad... Prišiel zas pod teho stroma, tam nenašeľ nič. On si misli: „Ej, Bože, čo tu bolo? Kebi to bol zver, choc bi mi m'eso a chlieb boľ požreł, aspon bi mi boľ cigare a palenku nahaľ?“ Najedovał sa, hibaj za tim istim chodníkom, zkadzi prišoł, — že dostane aspon tu lišku, že on ju musi ulapic... I prišiel ku liške, — dze ju nahaľ, tam ju aj našeľ. A tak za nov, ale ona vedzela, že je už pojedovani. Ona si už nedala tak blizko ku sebe pristupic. Tak ho všikovala medzi tak'e vrchi, strosi, čo už potim neznał, dze je. I dobre, višikovala ho na jeden visoki a veliki vrch a tam boľ jeden stari zamok. Ona vbehla do teho zamku a on za nov... Jak už tam vbehol, doraz železna brana sa za nim zaprela. On sebe misli: „Už mi nevindzeš ztadzi von. Už ca teraz tu ulapim!“ Ale jemu liška skapala, že ju vjacej ani nevidzeł. Chodzi on tam pomedzi tje muri, to šitko spustošeno, až potrafił do jednej izbički. Tam boľ stoł prikriti a jedna poscelka a na tom stole, čo sa mu zažadalо šitkých veci mał dose... Lačni boľ, sednuł ku stolu i jeł. Jak jedno pojel, tak mu druhó prišlo i potim, jak poobedovał, šumne zo stola šitko skapalo a nikoho nevidzeł. On potim višel vonka na staro zamčisko. Tam trava bola veľika i lehnuł si do tej travi. Prišlo večer, znova večera hotova, a nikoho nevidzeł, poscjalka pripravena i lehnuł si do nej. Ale zunuti boľ, tak sa jemu dobre zaspalo, že nič nevidzeł, aj nič nevedzel. Až rano, jak sa prebudził, vidzeł, že volachto ležeł pri nom. „No, počkaj, ved ja zbačím, chto to spał pri mne!“ Rano voda hotova, topanki vičiscenie i šumne zrkaďlo, hreben, kefka na zubi, pomada na bajuzu, šitko mał hotovo. Potim prišla kava, aj ku temu inakši trunok, a kiflik, a tak sa porjadne nafrištikoval. Ked sa najel, si pomisli: „No, kebi som teraz mał fajku a dohanu abo tje cigare, čo mi v lese skapali, bi som sebe zafajčiļ!“ Hnedki sa mu postavi fajka na dlhom pipasari, aj dohan i cigare. Višiel na dvor, pošpacirovał sebe, poobzjerał totje starje muri a potim si lehnuł pod jedného stroma a tak sa vispał do obedu. Na obed išiel: Stol zastreti, a na nom polevka, za polevkov čušpajz, m'eso, fliaška piva a tak sa porjadne naobedovał. Potim poznovu zał si pipku a dohanu a višel na dvor a tak chodził po tich muroch a rozmišlał si: „Ej, ved mi tu ešči lepší budze jak pri vojsku!“ Potim si znova pospał, a tak išiel opačic, či ma dajaki ovrant? Ovrant ho čekał. Na stoliku, čo sebe zamisleł, to šitko mał. Prišlo

večer. Jak sa navečerał, lehnuł si do poscjelki, ale nespał, dawał pozor, chto to pridze gunmu. Odrazu otvorila dvere tota chroma liška. Strjasla sa na izbe i zrucila skvoru zo seba i bola barz pekna pani i šumne lehla pocichu gunmu do tej poscjelki. On nespał. On šitko vidzel, bo vidno bolo, mesjačik svjecił, sebe misli: „Ej, kebi ja cebe totu skvoru mohoł prekríc!“ I on zidze s poscjelki, pocichu, tak, čo sa jej ani nedotknut, idze na izbu, i bere tu skvoru do ruki, ona skoči: „Hop! ti si chitri, a ja ešči chitrejša!“ Ona mu povedzela: „Obspal si jednu noc so mnou, kebi si boł ešči dve noci, boł bi si ma ztadzi vimenił a teraz už ma vjacej nevimeniš, kim ti nepojdzeš domu... Ti znaš že od ceba sa už tvoj ocec odrjekoł, i tvoja mac, i tvoja sestra; tvoj ocec nabił duplovku, flintu, že jak pridzeš domu, to že tje dva šusi budu v cebe... Ked ci tvoj ocec odpusci, to ma ztadzi vimeniš! Ja znam, že ci ocec neodpusci, ale ked ci aspon mac a sestra odpuscia, to i vtedi ma vimiožeš... On sa zabrał, peňazi mał, hibaj domu... I dobre, ale jak tu teraz do domu vojse? Po vidne sa bał, tak v noci sa popod vrata šturił do dvora. A potim višjeł na šop a tam sa zarił do sena. Prišla dzjevka kravi dojic, višla na šop po seno, — i našla ho tam v sene! Ona sa ho zlakla, ale on ju upitał, žebi išla po jeho sestru. Dzjevka pridze: „Kišasonka, nachže pridu na šop!“ „A čo tam maš?“ „No len nach pridu, už im volačo ukažem!“ Pridze ona tam, sestra: „Ach, neščasni človeče, čo si to urobił! Tatuš nabił duplovku, jak ca uvidzi, tak nigda po svece nechodziš!“ Ale on klaknuł na kolena a prosil svoju sestru, žebi mu odpuscila. „Čože ja. Mne si nič neurobił, ale mamuška aj tatuško, to ci neodpuscia.“ Ale on ju barz pekne prosił, žebi len išla po mamušu. Ta išla, prišla mamuša: „No, neščasno dzecko, čo si to urobilo? Jak ca ocec uvidzi, to si doraz zastreleni, len sa pakuj z domu von!“ Klaknuł na kolena a pital macjer, žebi mu odpuscila šitko. Mac, jako mac hrješna, zlutovala sa nad nim, odpuscila mu... On mał prikazano od tej liški, žebi z domu nič nebrał, ani za pol grajejar. Ale ked sa brał het z domu, to mu ta jeho sestra po ukrijome šturiła švabelničku i zo švablikami, taku, čo jej meno bolo vypisane na nej, že bi to mał aspon na pamjatku. On sa potim zabrał, i šjeł nazad, ta do teho zamku. Prišjeł tam, brana bola otvorena i on vošjeł. I vošjeł do tej izbi, dze boł aj predtim, tam už ho obed čekał. Potim večer zas si lehnut do posceli, i prišla liška, strjasla skvoru zo seba i lehla do posceli gu nemu. On sebe

misleł: „Ej, kebi ja ceba mohoł vidzec na tvar, či si stara, či si młada?“ I on iš'el do svojho kešena, našoł tam te švabliki i zapalił. Ona sa prebrala: „Oh, ti neščasni človeku, či ja som cebe nevravela, že bi si ti z domu nič nebrał. Poce, dzjabli, a berce ho a zanesce ho na ten najviši vrch a zaščepce ho do tej najvjačzej skali až do polovici!“ Prišli dzjabli, uchicili ho, i zanesli ho na ten najvjačsi vrch a zaščepili ho do tej najvjačzej skali... On tam boł prez calu noc, až v druhi dzen pred obedom prišiel taki veliki ptak, čo aj kona unesc... Jak ho chvacil do pazduroch, tak ho vitrnuł z tej skali a potim ho chceł svojim młodim znjesc, ale on mał šablu pri boku, volaksi sa temu ptakovi obranił. On potim ostał v lese, i chodził, a chceł nazad isc do teho zamku. Prišiel na jednu polanu a tam bolo plno zverini, zajace, liški, medzvedze, muchi, mravce a všelinečo a mali jedneho dzivjeho kona zamordovanego a tako boł i jeden lev medzi nimi. Ten lev zazreł, že je tam vojak... Oni sa radzili, ta zverina, že jako sa maju s tim konom podzelic... Ked lev vidzeł teho vojaka, tak on posłał frišno zajaca, že zna najtukši behac, žebi vojaka prišikoval, že vojak naučeni m'eso talovac, žebi ich prišiel podzelic... Vojak na zajaca nedał nič, od strachu pred zverinov viškrabał sa na jeden slabí strom. Potim posłał lev medzvedza: „Ked zajaca neusluchnuł, idz ti po neho!“ Išjeł medzvedz, prišiel gunmu i stał si na zadnje labi a kival nanho s predními, žebi išjeł dolu s teho stroma. Ale on sa ho bał a nechceł isc dolu. Jak medzvedz vidzeł, že vojak nejdze dolu, pochicił stroma a strjasnuł ho, tak že vojak odpadnuł jako jablčko. A tak ho vzał medzvedz popod pazuchi a zašikoval ho až tam, gu temu levovi. Tak mu lev povedzeł: „Ke' ci ti vojak, podzeł nas s timto m'esom tak, žebi ani jednemu ani druhemu, od najmenšíeho do najvjačsíeho krvida nebola. Bo jak dachterjemu budze krvida, to potim mi ceba potalujeme!“ A on sebe rozmišlał: „Ah, Bože, jak to mam urobic?“ Prišlo mu na um povedzec zverine: „Menšemu menej a vjačsíemu vjacej, a muškom dam čreva, bo tje sa radi v lajnoch babraju. A mravce, tje običajne sa radi pomedzi dzjeri pchaju, totim dam hlavu. Tam maju mozgi, jazik a šitko... i tak ich podzelił. Potim iš'el het od nich. Ale jak už boł na falatku, posłał lev za nim vlka, žebi sa vracił nazad... On od strachu už ani neznał, čo ma robić. Jedno už boł slabí, bo boł lačni, už tri dni ani nič nejeł ani len vodi sa nemał dze napic... Tak vlk prišiel gu nemu i vracił sa s nim: „Už darmo je,

som museł dachtorjemu krivdu urobic.“ Prišiel tam, povje mu lev: „No, ti, čuješ, ked si nam ti tak dobre urobił, tak teraz aj mi ci chceme dobre urobic. Teraz sebe vezmi volačo z každjeho, chtero zme, zo srsoch po jednej srsci, z muški kredlo a z mrvaca nožku. A ked ci budze treba na pomoc, to na chtero si pomisliš, to sa takim staneš, a ked bi si chcel, žebi ci na pomoc prišlo, to ci tjež pridze.“ I on sa tak zabrał od nich i šjeł na falatok. Ale on nechceł veric, že bi to bolo pravda. I tak zał z muški kredzelko: „Ej, kebi som sa teraz muškov stał!“ I stał sa muškov a vilecet tak visoko, že až vidzeł toten zamok, dze ta liška prebivala. I prišiel tam, v ljetku vošjeł dnuka i zas sebe pomisleł, že kebi boł človekom! I zas boł človekom a vošjeł do tej chižki, dze boł aj predtim, ale už tam ani jesc ani pic nedostał. Zunuti boł, rozvalil poscjeł a lehnuł si do nej. Prišla liška, strjasne skvoru zo seba, idze gu posceli: „Ach, neščasni človeče, ked už ani dzjabli s cebov poradziec nemožu, čo si ti za jeden? Dzjabli, pocę a mrvce ho na makove zrnka!“ Ale on si pomisleł: „Ej, kebi som boł frišno muškov!“ I hniedki boł muškov i skril sa do klučovej dzjeri. Prišli dzjabli, hledali ho všadze, ale ho nenašli. Jak dzjabli odišli, tak on sa z klučovej dzjeri vivljekol i zas sa spravił človekom. Ona mu už potim povedala: „No už ani dzjabli s cebov nemožu poradziec! Ti ma ztadzi nevimožeš inakši, hiba jak vindzeš hore na ten zamok, tam jest jedna kula a v tej kule sedzi jedna holubica na jednom vajci. Ked mi to vajco prinесeš, tak vtedi ma ztadzi vimožeš...“ On sebe pomisleł: „To je lahka vec!“ Višjeł vonka, spravił sa mrvcom a višeł hore až gu tej kule, ale jak vchadzał do kuli, zazrela ho holubica, tak pochicila vajco do padzuroch a lecela s nim. On sa na to vajco oblepil, jak prešla prez to zamčisko, puscila to vajco a to vajco upadlo do zemi na dzevec sjah hlboko. Tak on potim sa spravił znova človekom, vzal z liški srsc, a pomisleł sebe: „Ej, kebi prišlo aspon dyanasc liškoch!“ I hniedki prilecelo dyanasc liškoch. Tu liški sa ho pitaju: „Čo rozkažeš, najjasnejši krali?“ „Nerozkažem nič. Lem kebi sce mi to vajco z tej zemi dostali...“ I liški začali hrebse, jedna prestala, druha počala a tak hniedki oni to vajco dostali. On vzal vajco i zanjesol tam do tej chižki. Prišla ona, už nemala liščju skvoru, ale bola nevidane pekna pani. Dał jej vajco do ruki i doraz z teho stareho zamčiska stał sa nevidani pekni burk kralovski a tota zverina, čo bola v tom lese, to bolo šitko vojsko. A tje

skali, vrchi to boli samje mesta a dzedzini, on dostał od nej kralovsku korunu i ostał kralom. I tak žili mali-kratki čas. Ona mu raz povje: „Sluchajže, čo ti nepišeš twojmu ocovi, že si ti už kralom?“ A on jej na to dał odpovedz: „Sluchajže, žena moja, ja som pisał mojmu ocovi, že ja som majorom a on mi neuverił, ale prišiel ma schvalne opačic; kebi som ja teraz pisał, že som kralom, to mi ani telo neuveri. Ale znaš ti čo, ja si vezmem aspon zo dve kompanie vojska a tak pojdzem mojho oca opačic!“ I tak urobił, vibrał sa, vzał si dve kompanie vojska i oficjeroch, takich starých, i pošiel. Tak oni šli za tri dni, za tri noci prez jeden les, ale nemohli z teho lesa nijakim svetom vinse. Tak postavili vojsko do logru a on vzał dvoch oficjeroch, posedali na kone a išli... či ešči daleko kraj temu lesu? I prišli tam do jednej krčmi. A v tej krčme len samje zbojnici bivali. Jak ich zbojnici zazreli, doraz ich vzali dnuka. Kone dali do maštalni a ich doraz z peňazi poberali. Zbojnici mali jednu mašinu na vodze. Nad vodov bola chižka a v tej chižke bola taka priprava, že jak človek vošiel, stúpił na dilu, dila sa prevracila a človek vpadnúł do mašini a doraz ho tam na marnje kuski porezalo a do vodi pometalo a voda ho odnjesla... Tak sa tje zbojnici dohvarali: „Tim dvom oficjerom poodciname hlavi a teho mladjeho krala vsadzime do mašini!“ I tak urobili, zoblekli krala do naha a vsadzili ho do tej chižki. Ale on mal dobrí rozum. Jak ho tam vsadzili, ostał stac pri dveroch a potim klaknuł na kolena a tak chodził makajuci až k nim netrafil na totu dilu. Jak trafil, dila sa prevalila, mašina zhurkotala a on ostał navrchu. Tak potim sedzel, kím len nečuł v noci, že je už calkom cicho. Potim vzał a začał runtovac a prał šitko do tej mašini, až k nim tu mašinu tak nezastavil, čo sa ani nerušila. Potim sa spuscił popri mašine do vodi a tak plivał dolu tov vodov, až k nim neprišoł von z lesa. Rano už slnko svjecilo, on sa ohrjevał pod jednim krjakom nahi jak ho Panboh na svet dał. I prišiel tam jeden sedljak na volkoch orac. On sa zabere i hibaj gunmu. Tu sedljak, jak vidzeł nahjeho človeka gu sebe isc, sa zlaknuł, a voli i s pluhom nahał a uceknúł, ale on kričeł nanho, žebi sa nebał. I vracił sa sedljak nazad. Potim ho prosił, žebi sa zmloval, žebi mu dał dajakje starje habi, že on sa mu dakedi odsluži. Sedljak išiel domu a prinjesoł mu takje starje grati, čo už boł poodrucovał. On vzał, poobljekal a podzakovał sa mu, i s tim sa zabrał a išiel het. Nazad gu vojakom sa bał prez ten les vracic,

ale sa zabrał gu svojmu ocovi domu. „Jak sa teraz mojej maceri a sestre ukažem? Predtim som mał dobre grati. Ale tu teraz horšje jak žobrak!“ I tak on prišoł domu i znovu sa len na ten šop viškrabal, dze aj predtim boł. Pridze rano dzjevka kravi dojic, idze na šop po seno... a on tam v sene ležel. Tu dzjevka sa zlakne, že čo to tam za žobrak, ta spravi krik, ale on ju upítał, žebi len šla po jeho sestru... Dzjevka šla jeho sestru zavolac. Ta prišla: „Ah, pre Panaboha, človeče, čo si to urobił? Ved ti už ani grati nemaš na sebe, ved ti si už museł dadzi po žobrani chodzic!“ Ale on ju prosił, žebi mu len prinjesla dajakje grati a žebi upitala macer, žebi sa nehnevala. Prišla mac, on sa vižaloval... i potim sa tje dvojo tak dohvarali (mac s dzjevkov): „Budzenie pitac tatuša, kebi mu chceł odpušcic, nach bi bol u nas aspon za sluhu“... Pri frištiku spomla mac pred ocom: „Sluchaj, tatuš, kebi tak ten naš sin prišiel domu, či bi si ho to naisce zastrelił?“ „Hej, ja som si zaumenił, že z teho gvera nevistrelim, kim on domu nepridze, a tje dva šusi musja bic v nom!“ Ale, sluchaj tatuš, kebi tak prišiel, ved je už len našo dzecko, mohoł bi si ho vzac aspon za sluhu“... „No, ked už tak, to bi som ho prijał, ale i to len za teho najplanišjeho, museł bi mi svine pasc!“ „No, tatuš, ked už si mu obecał život, tak vikruc tje fujtaše pre istotu, jak bi prišiel, žebi si mu preci už len ten život daroval... Jak vibral z gvera fujtaše, tak sina prišikovali gunmu... Jak ocec sedzeł za stolom, tak chvaciał jeden velki nož a rucił do sina, ale ho netrafił... Sin klaknuł na kolena a prosił oca, žebi mu šitke vini odpuseił a žebi ho prijał aspon za sluhu... Ocec potim povedzel: „Budzeš za teho najplanišjeho sluhu, galgan, budzeš svine pasc!“ I tak doraz museł grati pascjersk'e poobljekac a tak ho vpravili do jednej dubini a tam pasoł tje svine. I raz potim prišla na koči jeho sestra ho opačic, bo jej bolo luto, že jej brat musi svine pasc i ona sa ho spituje: „Jak sa maš, braček?“ „Dobre, sestričko, lenže sa mi cneje, kebi si mi ti kupila buben aj trubu, bo ja som boł pri vojsku tamborom, to ja bi som si bubnovał a trubił, to bi mi skorej čas prešjeł!“ Ona sa vzala, hibaj nazad do mesta i hnedka mu kupila buben i trubu. I tak potim v tej dubine mał taku rozgraciu s timi svinami, że ich tak naučił egzecirku jak vojakoch. I tak ich potim tam pasoł. Jeho pani doma sa onačila, že dze on sa podzeł? I ona vzala vojsko a išla ho hledac. I ona prišla do teho lesa, pitala sa vojakoch, čo v logri zostali, že jak davno ostali stac a že kadzi

tje tromi išli? Ona potim vzala pohotove vojsko zo sebu a šla na koči. A rozkazala, že ked ona da alarm zatrubic, žebi sa doraz prihrnuli... I tak ona šla i prišla na tu krčmu i doraz ju tam s koča zosadzili, kone poviprjahali a ju len cjahali frišno do izbi, ale ona povedzela, že musi vedzec, dze jej kone budu stac. I išla do maštalui i doraz poznala svojho chlopa kona i doraz znala, že už on museł tam zahinuc. Doraz dala zatrubic, vojsko obskočilo krčmu a tak ich šitkich dvanajsc zbojnikoch polapali a z neho grati jej museli dac a tim zbojnikom smrce porobili. Ona sa potim zabrala i šla až tam do teho mesta, zkadzi boł jej chlop. Išla, išla, i treba bolo jej isc akuratne prez tu dubinu, dze jej chlop svine pasoł. Jak on vidzeł svojo vojsko, doraz znał, že to ona idze. I jak išla, tak on zatrubił na svine a svine šitke postavali do gle'du jak vojaci a zakomandirovał im: „Rechts schaut!“ tak každa svina pisk vikrucila naproci kralovnej a tak ju pekne hlavami odprovadzili. Jak ona to vidzela, tak ho poznavala, či je to on alebo nje? Len zato ho poznavala, že ked nemohli ani dzjabli s nim poradzic, že on to jak isce tim zbojnikom uceknuł a že to budze on?... Prišla tam do teho mesta i doraz ju už tam čekali, už mali jeden dom pririchtovani jako pre cudzu kralovnu, ale ona nechcela tam isc, len ona chcela tam do teho aptekara, zkadzi mala chlopa. Pošla tam. I prišlo gu večeri i pitala sa, že čije tje svine, čo v tej dubine sa pasu? A ten aptekar odpovedzeł: „To moje!“ „Ej,“ poveda, „kebi tak dobre urobili, čo bi ten pascjer prišiel domu i s timi svinami!“ Hnedki on to dovolił, posłał jedneho sluhu, žebi pascjer prišiel domu i zo svinami. Jak on išiel, tak išiel mestom trubujuci a bubnujuci a svine v gle'dze jak vojaci, — čo sa šitke ludzja čudovali. Ked prišoł domu, dali ho za inaša, čo nosił na stoł šitko. Ked naostatku njesoł pohare, tak sa mu odpjala na krpeoch navlaka i zaseknuł si ju do dveri i spadnuł: šitke pohare potrepal. Tu jeho ocec skočił a chceł ho bic, ale kralovna pitala zanho, žebi mu len dali pokoj, že ona to šitko plací... Prišlo po večeri, tu sa pitaju, že či maju vartu postavic? Ale ona povedzela: „Netreba, hibaj ten huncut, čo tje pohare potrepał, nach vartuje calu noc za štróf!“ To jemu dali gver vojenski a on chodził popod obloki s gverom a čo raz sa obracił, — na tej izbe, dze kralovna spala, vše jednu šibu vibil. Potim kralovna, ked ju mrzelo, že jej neda spac, ho zavolala a dala sa mu obljesc jak svojmu chlopovi do čistich kralovskich grat. Rano, jak stali hore,

pri frištiku už sedzel i kral i kralovna za stolom, aj jeho ocec, i mac i sestra, šitke vespolek. Aptekara kralovna sa pitala: „Či oni mali dakedi sina?“ A stari povedzel: „Hej, mali zme, ale umreł pri vojsku!“ „A kebi tak,“ poveda, „tu boł medzi nami, či bi ho poznali?“ „Ale dze bi sa on tu vzal?“ Kral stał: „No, ocec, či ma teraz poznace?“ Tak sa jeho ocec kralovnej zahanbił a prosił ju za odpuščenja, žebi mu odpušcila... a tak potim porozpraviali jednodruhjemu, jak čo pochodzilo... a tak potim robili svadzbu a po svadzbe šli potim mladje ludzja do svojho kralovstva.

216. §. Boł jeden kral a ten kral sa vibrał na polovku i ten kral sa stracił od svojich kamaratoch. Tak daleko do lesa iš'el, že až zabludził. I nemohoł sa zo svojimi kamaratmi zisc. Zašla ho noc. I chodził telo po lese, až vidzeł светло. A to tam boł košjar. I on išjeł tam, psi nanho skočili. Prišoł bača a psov oduril. Kral sa pita: „Prosim vas, či bi sce ma neprenocovali? Ja som sa stracił od svojich kamaratoch. Teraz bludzim po lese i nemožem nijakim koncom trafie!“ Dobre. Bača narichtovał večeru pre svojich juhasoch. Aj krała zavolali na tu večeru. Dali mu varechu do ruki, aby jeł s nimi a že lačni boł, aj sa barz neodmahał... Išjeł s nimi na tu večeru. Jak oni jedli, tak on začał svrchu sirene sberac. A moj bača rjaf ho po ruke i povye: „A čo nežreš s kraju, jak i druhe?“ Kral nato nič nepovedzel. Boł cicho. Ale to sebe dobre zamerkovał. I potim rano stali. Jak običajne, juhasi išli podojic ovce a prišli nazad do kolibi. Každi vzal svoj črpak žinčici i vipli. A potim dali aj kralovi. I on tak urobił. Kral pitał teho baču, žebi ho von z teho lesa višikoval. Jak ho višikoval, kral mu povedzel: „No, dzakujem ci za tvoju večeru aj za frištik a jutro sa narichtuj a pridzeš ku mne na obed. Bo jak nepridzeš, to ca dam obesic!“ I moj bača na druhi dzen oblekoł sa, vzal svoj opasnik na seba, valašku do ruki, a zabral sa do kralovskeho dvoru. Jak tam prišol, tam ho hnedki privitali, bo už ho čekali. Tu bača pridze pred krała a kral privita ho. Obed nahotoveni, kažu mu sednuć za stol, ale on sa hanbił... že jak on može medzi takimi panami obedovać? Ale kral mu povedał, žebi sa nehanbił. Že ked on sa nehanbił s jeho umascenimi juhasami jesc, a v kolibe ležec, žebi i on sa nehanbił za jeho stolom sedzec. Bača sa osmelił i sednuł za stol. Jak jedli druhe, tak jeł aj on. Prinesli pečenku na stol, tak jeden z ministroch si viberał z posrjedku pečjenku. A bača

nevela meškajuc, vzał łożku, kecnuł ho po ruke: „A čo nežreš s kraju?“ Ale ten sa barz pohnevał, že či jeho ešči jeden bača ma po ruke bic... Potim kral: „Temu pokoj! On ma pravdu. Nach každi len to je, čo pred sebov vidzi, nach nevibera, čo lepšo, i ja som to isto od neho dostał.“ A tak ostał bača pred kralom vichvaleni, a už potim ho takim darom obdarovał, že už nepotrebovał do svojej smrci vjacej bačovac.

Z Batizoviec.

217. §. Bol jeden chlop zo ženu, mladje ludzja.*⁾ Žili dobre, ona bola tučna žena a on chudi. Ked obedovali vedno pri stole, ona nejedla, — len z ihlov kašu. On sa najedol všelinejakich jedloch, a bol suchi. Chlop sa čudoval, že prečo jeho žena je tučna, hoc neje — len z ihlov. On zbačil, že ona indzej jedava. Dal pozor na nu v noci, dze ona chodzi. Chodzila o polnoci na cmiter vihrjebac umrtich ludzi. Posberala prscene s palcoch umrtim, chustki hodbabnje, grati, a potom meso z umrtich ludzi pobrala i pojedla. Jej chlop to šecko vidzel. Prišiol domu, opitoval sa jej, že dze bola? Ona podala (== povedala), že bola len vonka, a on podal: „Povedz mi pravdu, dze si bola?“ Ona vše podala, že bola len von. Chlop jej ukazal znak, z umrtich ludzi kosci: „Vidziš, žena, podala si mi, že si nebola len von, a ti si bola na cmitri, vihrjebla si umrtich ludzi, pobrala si im zlatje veci, prscene s palcoch, pacjerki zo šiji, grati, hodbabnje chustki a potom si z nich, z tich umrtich ludzi, meso pojedla a ja som na svoje oči šetko vidzel. Tak si prišla ku mne do posceli a nechcela si mi podzec, dze si bola. Si mi ciganila, že si bola von, a ti si bola na cmitri. Ja som ca vivartoval... Potom ju od seba odohnal, bo znal, že je nje samosvoja, že ona je už s čertami opentana...“

218. §. Boli dva susedi.**) Jeden bol chudobni, druhí bol bohati a boli kmotrovja. Ten chudobni mal jednu ūuku. Musel ju predac, bo sa nemal už čoho chicic. Ked bohati zvedzel, že ju ma

*⁾ Rozprávala Hana Urban, 39 ročná, rodom z Batizoviec. Zápis v Batizovciach v jej dome (č. 16) 16. augusta r. 1904.

**) Rozprávali spolu: Zuzka Varga, 65-ročná, a Hana Miljan, 54-ročná; obidve rodom z Batizoviec. Zápis v Batizovciach v dome Hany Urbanovej (v bývaní „národného básnika“ Jána Štefku) 16. aug. r. 1904.

predac, to ju kupil od neho. Na tej ūuke bola jedna v'erba. Bohati ju vikopal i našiel tam penjazi. On chcel temu chudobnemu nadzelic, ale nechcel, abi on to znal, že to z tej predanej jeho ūuki. Tak žena bohatého upekla jeden chleb a do chleba položili z tich penjazi. K chudobnému prišol vandrovnik, odkrojil mu z teho chleba krajik i dal mu v tim chlebe tje penjazi. Ked bohati zvedzel, že chudobni nema nič z tich penjazi, to mu zas do chustečki uvjazal a vložil mu tam do obločka, dze chodzjeval, že ozdaj ich tam najdze. Zas prišol volachto cudzi, zas mu ich vzal. Ešči treći raz potom uvjazal do červenej chustečki penjazi a kadzi chudobni išjol, na ten chodník rucil, že ozdaj ich teraz zodvihne. Ale chudobnjeho predešol druhi človek i nenašol ich on. Ten bohati kmoter slišel hlas: „Choc mu jak žičiš tje penjazi, to su jemu nesudzenje, bo to su neščaslivje.“ Chudobni potom umrel a bohati mu šol na pohreb, tak vidzel na čele temu chudobnjemu zlatima literami napísano: „To su penjazi neščaslivje, i ti umreš, ked tje penjaze na svatvie veci neoddas!“

Z Gerlachova v Sp.*)

219. §. Boł jeden cigan, mał kobołku. Šoł do lesa a rubał totu haluz, čo stał na nej. Išoł jeden vandrovnik kunmu a podał mu: „Cigan, nerubaj tu haluz, bo spadneš!“ Cigan podał: „A čo si ti Panboch?“ Cigan pod sebov tu haluz occał i spadnuł. Bežeł potom za tim vandrovnikom: „Čo si ti, či si Panboch? Povedz mi, keľo roki budzem žic?“ Tak mu povedał: „Kim sa tvoja kobołka tri razi oprdne.“ Cigan nakladol dužo dreva na voz. Potom išoł s vozom do mosta do vršku. Oprdla sa ta koboła. Išoł zas do druhého vršku, zas sa oprdla. Poveda: „To už nebudzem len jeden prd žic.“ Potom zas išoł do jedného mosta a pod tim mostom boli žabi. Jak podurił do mosta, to sa mu už oprdla treći raz. Tje žabi pod mostom škrečeli, on sa nazdał, že to ho už anjele volaju na nebo. Kobołku puscíł a on sebe lehnul medzi tje žabi a čekał smrc. Ale neumierał. Chcelo sa mu jesc, tak stanuł a išoł za cestov. Tam

*) Rozprával Martin Kičin, 79 ročný, rodom z Gerlachova. Zápis v Gerlachove v hostinci Goldhammers 16. aug. r. 1904. — Z mena „Kičin“ som zatváral, že rozpravač s iných strán privandroval. Moje obavy rozptýlil týmito slovami: „Ja som sa narodzil v Gráčove, a v Rožňave som bol za štiri roky. Tam mojho oca brat bol, krajčer. I ten bol z Gráčova.“

išoł jeden pan na voziku a zešoł s vozika, — že idze sebe čupnuc. Cigan rovno kunmu išoł. Pan sa nahnevał, zavolał kočiša a dał ciganovi štiridvacec vicac a vraveł: „Ked vidziš, že pan čupne, ti maš od neho ucekac a ne k nemu prisc!“ Cigan potom prišoł do jednej dzedzini. Ta dzedzina horela. Cigan jak vidzeł, že horeło, tak ucekał od ohna... Ucekał preto, bo od pana dostał bitku, že neucekał. Cigana ulapili, že to on podpalil a ho zas virezali a podali mu tak, że ked vidzi ohen, žebi zaljevał a ne ucekał. Prišoł potom zas do jednej dzedzini. Tam sa dvomi bili. On vzal kop a oblevał ich,... bo mu v predešej dzedzine povedali, žebi oblevał, ale neucekał. Tak ho zas vibili a podali, že nema ucekac, ale branic. Potom prišoł do jedneho pola. Tam dva vlci ukradli hus a sa trhali. Cigan vešoł ku nim, on ich chcel rozbranic. Ale vlci ho chicili a roztrhali. Z teho je vidzec, že netreba sluchac ludskje reči, ale sa vše trimac svojho rozumu.

Z Vikartoviec.*)

220. §. Jeden kral mal dvanac sinoch, velmi pekne. Zrazu prišlo, že se narodzi trinasta sestra. Išla matka do zahradi ajs kralom. Tak povedzel kral: „Jak se narodzi chlapec, tak budze dobre, a jak dzevče, tak šicke dzeci dam vistrelac!“ Tak chodzila kralovna velmi zarmucena, že si dvanac sinoch utraci. Raz se najmlači pita matke: „Čo si taka zarmucena?“ A ona povedzela: „Moj drahi sin, jak se mňe narodzi dzevče, tak vas tatko šickich da vistrelac.“ Tak im dala matka zbroj ajs penezi a vivedla ich naverch do zamku a povedzela im, že tote dvanac bracia musja každu noc po jednom vartovac. Ked naverchu v zamku budze dvanac svečok horec, tak možu dobre znac, že se narodzil chlapec. Jak budze trinac svečki horec, tak se narodzi dzevče. Tak za dvanac noci každu noc išol jeden vartovac do chiži, zkadzi bolo vidzec svečki. Ostatni najmlači išol. Prišol do izbi a vidzel,... že trinac svečki horja. Tak išol k bratom a poveda im: „Bracia, poberajme se, lebo je už sestra na svece!“ Tak oni vzali zbroj, penezi a ucekali. Išli z krajinu do krajinu, horami, tak prišli do jednej velkej hori a tam našli jeden zamek. V tom zamku nik nebival, ale oni to neznali a preto vonka nocovali. Až na druhu noc oni se shovarali, že či bi oni

*) Rozprávala Anna Bednur, 17-ročná, rodom z Vikartoviec. Zápis v Poprade v hoteli „Poprad“ 14. aug. r. 1904.

nemohli nocovac dnuka v tom zamku? Tak najstarši povedzel: „Podzme opatrec, čo tam jest v tom zamku?“ Tam oni nič nenašli, lem na stole jednu porciu polevki, aj jeden falatek čarneho chleba pre každeho. Tak oni se začali s chižami dzelic, od staršeho do mlačeho. Každi mal svoje šati na klincu, tam im visela aj šabla. Ked už boli podzeleni, aj oblečeni, tak se zobrali a šli na polovačku, že si dajakeho zvera zastrelja a že im dachto navari i mesa, ked im polevki každi dzen navari aj čarneho chleba položi. Tam oni boli za dvanac roki, ale inšo nič nejedli, chiba tu polevku aj čarni chleb. Hoc si oni prinesli každi jeden každi dzen jedneho zvera a kladli šicko na jednu hromadu, že im to už raz preca dachto uvari, — preci im to nicheto nigda neuvaril. Raz se tak zabrali na polovačku a prišli pred večerom domu. I teraz každi mal lem polevku aj ten čarni chleb. A zverin už ani nebolo v zamku. Tak se shovarali, dze se tota zverina podzela? Tak začali hledac teho človeka, chto bi to mohol odvlačić teto zverini? Ale nenašli nikoho v zamku. Tak se zobrali a zas išli na polovačku, a to už bulo na trinacti rok. Doma se ich sestra matki vše pitala, či ona nemala nikoho ani sestri ani brata, či ona je lem sama? Tak jej matka i ocec povedal, že je lem sama. Ale ona na to nič nedala, neverila. Išla ona do dzedzini a tam se pitala starich ludzi, či znaju, že ona nemala ani bratoch ani sestri? Tam bola jedna stara žena, už mala sto roki, ta jej povedzela: „Mlada kralovna, oni mali dvanac bratoch. Jak oni se narodzili, tak ich ich ocec šickich dal vistrelac. (Bo ludze neznali, že bracia ucekli a že žiju.) Prišla sestra domu, volala se Anička. Tak se jej snivalo, že jej dvanac bratoch žije a žebi ich išla vihledac... Ona nič nepovedala, lem si vzala penezi, aj jedlo na drahu a pošla do sveta a pitala se z mesta do mesta, z krajinu do krajinu, či nevidzeli dagdze dvanac peknich mladzencov, jej bratoch? Nichko neznal odpovedzec. Išla dalej a puscila se do hori. Tak išla za tu istu drahu, kadzi jej bracia išli. Takisto prišla ku temu vlasnemu zamku. Vošla dnuka, bracia doma nebuli. Ona našla tam polevku i čarni chleb na stole pre dvanac ludzi... Najmlačemu z tanera vijedla aj z čarneho chleba si odščibla. A bula jedna trinacta chižka v tom zamku, tak sa ta chižka jej otvorila; jej bratom se nigda nekcela dac otvoric. Našla ona tam zlatu poscelku, aj pre nu zlate šati, aj pekni perscen. To už bulo pre nu zhotovenio. Ked prišli domu jej bracia, každi do svojej chižki vošol, každi svoju porciu

mal na stole, chibaj najmlači mal prazni taner. Začal kričec: „Take vi bracia, ... tak sce mi aj moju porciu vi pojedli, čo som vas od smerci vislebodzil?“ Bracia se začali zaklinac, že či bi oni jeho porciu pojedli? Ostalo šitko tak. Na druhu dzen najmlači povedal: „Teraz budzem v tom zamku vartovac, chto bi to mne bol mohol pojesc?“ Tak si lehnul ku tej trinactej chižke. Raz počuje v nej velki šust, Anička šuščela šatami. Tak on doraz začne dveri pichac zo šablu. Ona už sa bala, bo každi brat zaklinal se, že... kebi zme lem toho dostali, co tu poljevku zjedol, tak bi zme ho zabili... ked mi tu musime pre sestru hladovac... Bojazlive ona totu svoju chižku otvorila a doraz padla na kolena pred svojim najmlačim bratom, žebi jej lem nič nezrobili, že ich ona prišla hledac, že od svojich rodzičoch ucekla, bo že ona ich chce nazad do rodzičovskeho domu prišikovac. Tak ten najmlači brat jej povedal: „Lem ostan tu, sestra, kim ja povjem dačo bratom.“ Tak jak prišli bracia domu, on im povedal: „Kebi prišla naša sestra a volala nas nazad ku rodzičom, či bi sce nešli domu?“ Povedali šicke jedenac bracia, že bi sestre nič nezrobili, kebi ich prišla volac nazad ku rodzičom. Tak ten najmlači povedal: „Prisahajce mi, že jej nič nezrobice!“ Tak šicke prisahali. Najmlači ich potom zašikoval do tej trinactej chižki, dze ich sestra bula... Oni ju šicke bozkali a z tej chižki si zlata nabrali a kladli šicko do voza. Doraz aj kone prišli, ani neznali bracia, chto im ich prišikoval. Tak oni šicke aj zo sestru posedali do voza a odišli daleko od teho zamku. Zrazu kriči jeden stari za nima: „Tak sce se mi, moje dzeci, odslužili, čo som vas choval už trinacti rok?“ Oni s vozom postali a ku staremu leceli, že jak bi sa mu mohli odslužic za šicku dobrotu? Oni se začali dzekovac... a stari im v každim mestu, kadzi mali isc, jeden zamek podaroval, aj tej trinactej sestre barz pekni kaštel dal a tak im povedzel: „Moje dzeci, ja som už tu barz vela roki v tom zamku zaklati. Ja som vašho occa brat. Teraz mi hlavu otnice, bo som ja už vela žil a chcem umrec!“ Bracia ani jeden nechceli mu to zrobic, žebi mu oni taku odsluhu dali za trinac roki, čo im i jedzene i šati daval. Tak on povjel, že inač se mu noodslužja, chib'ej ked mu hlavu otnu... Tam v zamku bul jeden klat zlati, aj topor pri nom. Ten najmlači brat ho vinenol von zo zamku a ten stari, brat ich occov, položil nan svoju hlavu a... najmlači mu ju occal. V tom povjel: „S Bohom, moje dzeci!“ A bracia aj zo sestru prišli na tom voze ku svojim ro-

džičom. Už otec sinoch nepoznal, lebo už bul barz stari. Začali occovi hvarec: „Tak, otec, mi zme tu, vaše sinove, aj sestra. Mi zme vás prišli ešte raz vidzec. Vi sce nas chceli dač vistrelac, a mi preci ešte žijeme!“ Otec bul barz velmi rad, že sinove sa navracili domu. Tak šickich poženil a každi bival vo svojom zamku. Čo im occov brat podaroval, čo ich za trinac roki choval. A žiju až dodneska, jak nepomreli.

221. §. Dze bulo tam bulo v sedzemdesatej sedzmej krajine, dze se voda sipala a piesok se lal. mal kral dvoje dzeci velmi pekne, tak že se cali svet na nich dzival, jake to su pekne dzeci. Tak oni, te dzeci, si vzali raz koč a šli do zahradi se vozic. Odrazu zafukal vjetor a mlada princezna zmizla z koča. Tak ostal sam mladi princ. Prišol ku staremu kralovi: „Moj drahi tatko, už ja nemam sestri, lebo mi z koča zmizla.“ Pospolu dal stari kral princovi penezi, abi išol hledac sestru po krajine aj s velkim vojskom. Tak on išol, išol daleko, až ho vojsko nahalo. Už ani jesc nemal čo, už jedol aj travu. Pridze ku jednemu velkemu moru. A vposred moru bola jedna velka kačka. On vzal flintu s pleci a začne do tej kački strelac. A ta kačka kriči: „Hop, nestrelaj, šak ja som dobre, ne zle, ja ci budzem na dobrej pomoci, vjem dze idzeš, dobre idzeš, tvoja sestra na vjeternom zamku!“ Položil princ flintu na pleci nazad a išol dalej. Prišol ku jednemu kopenci mrvjencoch a začal paličku pichac. Najstarší mrvjenec višol z teho kopence a povedal: „Neburaj moj dom, šak ci je ne v cesce, obindzi ho na pravo, ja ci budzem na dobrej pomoci, vjem dze idzeš, dobre idzeš, tvoja sestra na vjeternom zamku!“ Tak vzal paličku a šol dalej... Už ani dalej nemohol, ani cesti nebulo, lembi čiste hori. Tak on začal pred sebu chodník rubac zo šablu. Rubal dluho, až prišol ku jednemu hrubemu klatu, v tom klace buli včeli. Jedna višla von a povje: „Nesekaj moj dom, šak ci je ne v cesce, obindzi ho na pravo, budzem ci na dobrej pomoci!“ Vzal šablu, vložil nazad do pošvi. Šol dalej, už bola cesta. Vidzi jeden šumni bjeli verch, ani treski ani skalki nebulo na nom, lembi čisti holi. Na verchu bul jeden šumni zamok. Tak on rozdumuje, jak bi on mohol ku temu zamku više? Proboval, už bul v pulverchu, zafukal vjetor, tak ho zošulal až na dolinu. Povje sam sebe: „Tak ešte idzem raz probovac. Po boku pojdzem a zo šablu budzem zapichovac. Žebi ja hore višol a svoju sestru dostať.“ Tak po bjjedze višol hore. Vidzi

vjeterneho krala v obloku jak hvizda... Vjeterni kral doraz ho poznal a povedzel: „Vitaj, švager, ti si prišol po tvoju ukradzenu sestru, jaki si ti mudri!“ Vzal ho ku jednemu moru. Vjeterni kral so svojho palca snal perscen a rucil ho doposred mora: „Tak, švager, ked mi ho do rana donešeš nazad na palec, tak si možeš odvesc svoju sestru!“ Princ chodzi, plače kolo teho mora, jak bi on ten perscen mohol dostac? Na svitani prileci ta ista kačka, čo ju mal zastrelic: „Dobri človeče, idz ti spac, ja ci perscen do rana najdzem“... Rano princ stanul, pozrel na ruku, už mal perscen na palci. Isol ku vjeternemu kralovi a povedal: „Moj drahi švagre, tu maš tvoj perscen!“ „Jaki si ti, moj švagre, mudri,“ povedal vjeterni kral, „jak ti to mohol dostac? Jak vidzim, ti si ešce mocnejši jak ja? Tak pojdešne ešce na jedne skusi!“ Vzal vjeterni kral pul gbola maku a na šumne koleso ho rozsipal na holu zem: „To mi do rana, švagre, posberaj, šicko, že na vahu ani jeden mak chibec nebudze!“ Princ chodzi, plače a počne smetac. Jemu ta robota nijak nejšla. Odrazu prilecia te mravjenci, co im pokoj dal v kopenci. Oni povedzeli princovi: „Idz ti spac, mi to do rana šicko posberame!“ Na svitani stane princ, už šicko na vahu vino-seno. Pospolu idze zavolac vjeterneho krala: „Tu maš, čo si mi rozkazal, to som zrobil!“ „Jaki si ti mudri,“ povedal zas vjeterni kral, „ešči mi zrobis jednu vec: Jak svoju sestru poznaš medzi dvanasc paničkami, čo budu šicke na jeden parsun, v jednakich šatoch, ta ci ju dam!“ Ta princovi predstavil sestru medzi dvanasc paničkami. Princovi se meni v oč'ach, bo barz velke svetlo bulo. Odrazu prileci ku uchu princovi jedna ščela, ta ista, čo jej dal pokoj. Ta mu do ucha zašepta: „Lem ti daj pozor, kadzi ja budzem brunčec a chtorej na hlavu sadnem, to je tvoja sestra!...“ Princ dal pozor. Jak vidzel, na chtorej paničke včela sedzi, isol ku nej a oblapil ju a povjel: „Tato je, švagre, moja sestra!“ „Tak ked je tvoja, posberajce se a idzce domu, bo s tebu už nič neporadzim, lebo si mocnejši jak ja!“ Ešče aj penazi jemu daval, ale princ nechcel vzac te penazi. Princ chcel lem sestru. Tak princ a princezna prišli domu ku svojim rodzičom. Už ju ani barz nepoznali, bo bula barz premeneta, tak jak dziva. Princ se oženil a princezna se vidala a žiju, jak nepomreli.

Z Ceplice.*)

222. §. Bol jeden kral. Ked už bol stari, jak už mal zomjerac, svojmu princovi poručil, žebi pošol do sveta vidzec, jak se v svece žije a že po nim zostane kralom. Princ se zobral na cestu. Nato povedala jeho manželka: „Moj mili manželu! nenehaj ti mne tu, lebo ja smercu zahinem!“ Ale princ poveda: „Moja manželko, ja idzem a teraz ja tebe nehavam jeden perscen, ked z teho perscena kerv počeče, tak se možeš vidac, bo som zahinul; a jak kerv ne-počeče z neho, to nevidaj se, bo se ja vracim.“

Potim on dal osedlac petidvacec ritirov a tak se zabrali na cestu. Prišli oni ku jednemu moru. Pri tom more sedli na šif a ked buli na šesdesac mil od zemi, ta ich pricahnul k sebe magnesovi les. A ten les bol zaklati a nebulo tam čo jesc. A tak oni pojedli šitke kone a jak kone pojedli, tak potim jeden druheho, až zostal lem princ. Tak jak už šitko pojedol, vidzi, že v lese chodzi jedna potvora a on se jej pital: „Či si zlje, či si dobrje?“ Ona mu odpovedzela tak: „Ja som časom zlje, časom dobrje. K tebe som dobra a ci pomožem; ked ti z tej hori chceš vinsc, tak se daj do konskej koži zašic. Pridze ptak nocth a ten tak leci, že čo bi si mal za tri roki isc, vindzeš za tri dni, ten ce vinese pre svoje mladje ptački, bo budze mislec, že si kon. A jak ce vinese, to se dobre zatrimaj, že mladje ptački do jedneho virubeš!“ On se dobre zatrimal, mladje ptački virubal a šol dalej prez jednu veliku horu. V tej hore slišel v jednej doline velki harmot, tam se bila sana s levom. Sana mala dzevec hlav a lev bol sam. Tak princ sebe mislel, pri kom ma zatrimac, či pri levovi, či pri sane? On se rucil pri levovi zatrimac. Sane zrubaral hlavi šitkje. A potim se princ i z levom zobrali a pošli het. Nato prišli medzi visoke hori. A princ se tu bal leva. Višol preto na jedno visokje drevo a tam zostal za tri dni. Levovi žal bulo, že hladuje. I reval od hladu. A jak raz mocno zareval: princ spadol a se stlukol. Ale lev bol k nemu dobrí, nasberal korení a obložil prince, že ho vi-hojel. Potim išli dalej až ku horucemu moru. Prišli ku horucemu moru a cheeli prejse prezen. Lev lamal drevo a princ šif robjel. Ked šif už bol hotovi, princ chcel visednuc a leva tam nahac, bo se ho ešči vše bal. Chcel se hnuc od breha bez leva, ale lev skočel

*) Rozprával Michal Michlik, rodom z Ceplice. Zápis v Poprade v hoteli „Tatra“ 11. júna r. 1900.

s breha za nim a oparjel si zadok. Potim prišli do jedneho zamku. Tam bol jeden kral. „Vitaj, princ, dze si se tu vzal?“ pital se. „Ja idzem do zaklatjeho mesta, žebe sebe kralovstvo vivojoval.“ „Ked ti idzeš do zaklatjeho mesta, tam je moja cera, ked ti ju vimožeš, budze twojo pol kralovstva a ona ci za manželku budze.“ Princ privoljel. Prišli tam, on i lev, do zaklatjeho mesta, ku brane, a tam buli zveri takje, čo každi roh mal na hlave, čo se z nim bjel, a jeden mu na cherbece bol. Oni ich pobili. Išol ku druhej brane, tam boli takje zveri, čo každi mal zubi jak braniki i tote zveri zabili. Prišol ku trecej brane. Tam čistje hadi a vrecenice; i tote pobili. A tak potim slebodne vešol na mesto, a v tom mesce nič inšjeho nevidzel, lem čiste zlato a streblo a totu kralovsku pannu. Prišol ku nej: „Vitaj, princ, dze si se tu vzal? Tu ptačka, človečka net a ti si se tu našol?“ „Ja idzem po tebe!“ „Ale moj muž, ked pridze, ce zje, bo on je šarkan a teraz je na dvanajc mil zemi; ked ruci skalu na dach, to už znam, že idze!“ Princ se pita: „Jakže ci je tu?“ „Dobre! Telo jedino, jak na mne lehne o jednej hodzine po obedze, tak leži na mne do dvanastej v noci. Ale, princ, neboj se, ja ci dam silu! Mam ja na palcu perscen a toten perscen ma na tristo chlopov sili. Aj inakši ešči ci spomožem. Ma moj muž dva sudki vina. Ked se z nich napiješ, budzeš mac zas na tristo chlopov sili“... Šarkan rucel skalu a prišol na obed a vola princa zo sebu na obed. „Ja som s tebu nerobel, ja s tebu obedovac nemožem!“ Nato šarkan: „Tak se budzeme bic!“ „Či pojdzeme na pasi, či pojdzeme na meče?“ Princ mal už velku silu a chicili se za pasi. Jak šarkan princa ulapjel, princovi vpadli nohi po kolena. A ked princ šarkana ulapjel: tak šarkan padol do pasa. A potim lev drupal šarkana a princ rubal hlavi. Nato si zabrali drahje veci a pošli ku jej ocovi... Princ tam bol tri tižne. Raz kral s ceru pošli na špacir a princ zostal sam. Do s'etkikh izbov mu slebodno bulo isc lem do jednej nje. Ale on do tej izbi prez klučovu dzjeru vpatral a vidzel, že se tam jeden stari meč za pecom kival a ten meč mal velku silu: šetko zrubal. On se prez klučovu dzjeru prizjeral na ten meč. Potim kluč našol, otvorjel on totu chižu a jak ju otvorjel, meč se horši kival. Princ svoj meč vicahnul a do svojej pošvi vložil ten, čo se kival. Nato prišlo, že oni dvojo, princ s nu, sami buli. Princ se jej spital: „Moja najmilejša, ve' ci ti moja, povedzže ti mne, prečo se ten meč v tej jednej izbe tak kive za tim pecom?“ „Oj, princ moj, dzevec roki

žadna chlopska pohlava ten meč nevidzela... Jak si ti to ten meč mohol zazrec?“ Ona odskočila a zamkla ho na dzevec zamki. Prišla ku obedu a svojmu ocovi povedala, že princ se jej to i to spital, čo ten meč se kive? A povedzela: „Ale ja som ho zamkla na dzevec zamki!“ Nato stari kral zavolal princa a povedzel mu: „Ked si chcel šitko znac, o hlavu budzeš menší!“ Ale princ vicahnul toten meč a zavolal: „Moj lubi meč, šitkje hlavi dolu preč!“ Usmrcil i krala i jeho ceru, bo to buli zlje ludze. Ztamac pošol a prišol ku bratovi peršeho šarkana. Tam bulo v burku hotovo pre dva parsoni jedlo, vidlički a nože. Prišol šarkan: „No vitaj, princ, dze si se tu vzal?“ „Prišol som ce naččivic!“ A povedzel: „Moj lubi meč! Šitkje jeho hlavi preč!“ Prišol ku druhjemu bratovi peršeho šarkana. Poveda mu ten: „Vitaj, princ!“ A tu zas šitko hotovo bulo pre dva parsoni jedlo... I temu meč šitkje hlavi zrubar. I prišol teraz ku trećemu bratovi peršeho šarkana. Jak prišol tam, i tam bulo šicko hotovo na stole pre dva parsoni. Ten šarkan už vedzel, čo se stalo s jeho bratmi a se prosjel: „Ti si mojich bratov zmarnjel, ale ja chceme zostac, daruj mi život!“ „Ked chceš zostac, tak zrob, že medzi štiriadvaceec hodzinami budzem doma!“ A jak chcel, tak se stalo. Ked prišol domu, pošol k jednej chudobnej vdove na komoru. Pital se tej chudobnej vdovi: „Čo je tu novjeho?“ „Najjasnejša kralovna ma se dneska vidavac. Mame svjato!“ Jeho manželka se mala vidavac! Nato princ poslal ku kralovnej, abi vložila perscen manželov do pohara vodi, že uvidzi, že jej manžel živi. Ale ona už chcela druheho... Nato se vzali dvanac ritirov, abi princa zmarnili. A šli za nimi; chceli ho rubac. On se lem obracjel a povedzel: „Moj lubi meč, šitkim hlavi dolu preč!“ Nato kone šli nazad s drekami a princ se už vracjil a šol ku kralovnej: „Moja luba manželko! Ja som tebe zaklad spravel taki, ked z teho perscena kerv nepoteče, tak se vidac nesmješ! Ja som se vracil a ti si moju ženu!“ Tak potim žili vo svornosci. Ked mal zomjerac, zavolal k sebe troch ministrov. Chcel ten meč do mora rucic, „lebo,“ povedzel, „kebi ten meč po mojej smerci postal, pol sveta virube!“ Tak poslal peršeho ministra: „No, čo se stalo na vodze, ked si meč vrucel?“ „Nič inšjeho, lem se rozbrizgla voda!“ „Daj meč sem, lebo ti si ho nerucjel!“ Poslal druhjeho, pital se zas: „Čo se stalo vo vodze, ked si meč rucjel?“ „Nič ineho, lem se voda rozbrizgla!“ „Daj meč sem!“ Poslal trećjeho. Spital se: „Čo se stalo na more, ked si meč vrucel?“ „Pane, nič inšjeho, lem voda v more čista kerv zostala!“...

Z Hranovnice.*)

223. §. Bul jeden chlop a vzal si ženu hlupu. Poslal ju raz na jormark. Vzala pod pazuchu kuru a za povraz kravu. Na jormarku pitala za tu kuru tricec zlati a za kravu dve zlati. Totu kravu jej hned kupili, a kuru nosila až do večera, bo ju každo vismjevalo, že pita tricec zlati za kuru. Ked kuru nemohla predac,**) ta išla ku tim židom, čo kravu kupili, že ked kravu za dve zlate vzali, žebi i kuru vzali za tricec. Nesceli s nu štrajtac, ta jej dali za tu kuru tich tricec zlati. Potim ju opojili a položili ju spat do bočki od kolimaži. I posipali ju s pjerami. Jak se prebudzila, ta sama sebe neverila, či je ona, či je ptak? Rozmislela sebe, že pojde ku svojim kravom, že ked ju budu obлизovac jak perši, ta že je ona, a jak ne, ta že je dozajista dajaki ptak. Prišla domu ku tim kravom, ta lem fukali na nu. Tak ona višla na dach, bo mislela, že je naisce už ptak, ta že budze letac... Jak ju chlop vidzel, ta vzal flintu, že budze strelac... Jak to vidzela, ta skrikla: „Ach, mužu moj, ved to ja!“ On ju hned zavolal dolu s dachu a povedzel jej: „Ti si hlupa, ... barz hlupa, ja pojdzem teraz do sveta a lem potim se vracim, ked najdzem vjacej takich hlupich jak si ti; inakši se nevracam ku tebe!“ Lem se pobral a pošol. Prišol do druhej abo do trecej dzedzini, tam vidzel, jak chlop zo ženu ustavične letaju zo sitami zo dvora do chiži. On se ich pita: „Čo to robice?“ Oni mu povedzeli: „Slunko do chiži nosime!“ A ešči povedzeli, že kebi im dachto dal slunka do chiži, že bi mu dali sto zlati. A on se na tim zasmjal a povedzel im, žebi mu dali sek'eru, že on im to zrobí, žebi slunko vše mali v chiži. Vzal sek'eru i virubal im oblok. Tak oni neznali ani jak se mu podzekovac maju za to. Dali mu tich sto zlati i pošol. Mal se volu už vracic, ale si pomislel, že ešči idze dalej. Išol zas do druhej dzedzini. Išol popod oblok i slišel, jak tam jeden chlop prehorečne plače. I vešol do tej chiži a pital se: „Čo robice?“ A chlop bolesne povedzel, žebi voľel košelu nemac na sebe, bo že musi velku bolesc trimac,... že mu žena košelu ušila a mu na nej dzeru nezrobila, ta že ho bije po hlave, kim dzeru na nej nespravi.

*) Rozprávala Mária Brumerčík r. Kolba, rodom z Hranovnice. Zápis v Hranovnici v hostinci Žig. Junga 20. augusta r. 1914.

**) Popri infinitívach na -c (predac), počut aj infinitivy na -t (predat).

On se žaloval dalej, že už bi rači pcdzesat zlati dal, žebi lem tu bolesc nemal... Tak toten, čo chodzil na skusi, povedzel: „Dajce mi nožnice!“ Vzal i rozstrihnul... i doraz bula košela hotova. Dali mu tich pedzesat zlati i pošol. I zas sebe dumal, či už ma isc domu, bo že vidzi, že vjacej jesto takich ludzi jako jeho žena... Ale ešti lem išol dalej. Prišol do jedneho lesa. Vešol do jedneho kaštela. Povedzel: „Pochvalen Pan Ježiš Kristus!“ Privitala ho žena: „Vitajceže u nas, zkadziže sce?“ A on jej povedzel, že z Loboga. A ona se opita, či od Boha? A on jak vidzel, že je hlupa, ta jej povedzel! „Hej, od Boha!“ Ona se ho opitala, že či tam nevidzel jej persich chlopoch Macejuša a Petruša, ... že to šitko po nich, čo ma. A on je povedzel: „Hej, vidzel som ich. Macej nema za čo ani palenki vtipic a Petro musi pešo chodzic!“ A ona se obracila, chitro sto zlati posberala a Macejovi na palenku poslala do neba, a Petrušovi kona, žebi chudzaček pešo nechodzil. Potim išol on s tim konom i s tima penazmi už domu, ale vidzel ho jej treći chlop, čo ešti žil, že to jeho kon, ... išol za nim, že mu ho odbere. Naš skusovatel, jak se obzrel, chitro v lese kona skril, odrezal mu z hrivi sersci a vinesol tu sersc na najviše drevo. A on sebe lehnul hore tvaru a prizeral se na sersc s kona, že jak ten kon do neba idze... Jak toten chlop prišol ku nemu, pita se ho? „Čo robiš?“ On mu povedzel: „Kona do Boha poselam, ešti vidno s neho sersc, pozri!“ Ten tjež lehnul a kukal. Kim kukal dohora, ten kumštar stanul, vzal i teho druheho kona a uceknul... Tak gazda z kaštela prišol nazad domu — už bez kona. Žena mu hvari: „Kebi si bul skorej prišol, bul bi si videl človeka od Boha. Som poslala sto zlati Macejovi na palenku a Petrovi kona, bo že pešo chodzi“... A on jej povedzel: „Či si se nehanbila jedneho kona poslac do Boha? Ja som mu ešti druheho pridal!“ Ona ani neznala, čo ma robic od radosci, že Petro v nebi budze mac dva kone. — Tak prišol naš skusovatel domu s poltrecasto zlati penazmi i s dvoma konami. Kuka po roloch, všadzi zelene, poschadzane, chibaj na jeho roloch ne... Pita se ženi: „Čo si sala na te role, že neposchadzalo?“ „No, moj lubi mužu, nehal u nas jeden pan štiri mechi soli, ta som ju rozsala, ale neposchadzala!“ I on se nahneval, ale po svojich skusenoscoch tak povedzel: „Ja musim už lem s tebu busc, bo ešti i hlupše ludze se na svece najdu jak si ti!“ A potim vedno žili až do smerci.

224. §. Buli dvojo ludzi, žadnich dzeci nemali. Roli mali dužo, dva kone i dva voli, aj jedneho sluhu. Gazda prez dzen oral i na konoch i na voloch. Sluha zas chodzil v noci past. Jak prišol raz sluha z pasena, gazda se pobral, že pojde orac,... ale zapomnel bič na scene. Ked se vracil domu, sluha už pri gazdzine v posceli na ohrevke. Jak gazda vešol po ten bič, oni dvojo se zlakli; perinu zacahli na oči... Gazda vidzel štiri nohi na posceli... Tak lem pohrozil svojej žene nemiloserdne s bičom a odešol. Jak potim postavali, prišla jedna žobračka i pita se gazdzini: „Čo sce tak smutne dneska rano, ved vi vše vesela bivace?“ „Ej, čo mi? Čo som smutna, choc bi som vam i povedzela, vi mne nespomožece“... „A ked bi som vam i mohla spomost? Ja som už dužo tak spomohla“... I rozpovedzela jej gazdina, čo se stalo... že puscila sluhu ku sebe do posceli, a že vidzel to gazda jak se vracil po bič, a jej nemiloserdne s tim bičom pohrozil... Pita se žobračka, že čo jedol jej chlop na frištik? Gazdzina chvari, že tekvicu. „No, nebojce se, i mne dajce tej tekvici.“ Jak se najedla, pita se gazdzini, že dze ore gazda? Ona ju zašíkovala a ukazala jej, že tam... a se vracila domu. Žobračka si ruku na oči založi a pohromuje, idze dalej ku gazdovi a chvari mu: „Panboh daj ščesce! Či už mace štiri voli i dva rohadla, i dva chlopi pri rohadlu stoja?“ A on ju skriči — že on nema lem dva voli, jedno rohadlo a on že je sam! Potim žobračka chvari, že bula u jednej gazdzini, že jej dala tekvici se najest, ta že se jej v hlave kruci, že jak idze za cestu, že se jej z jedneho ukaže dva... Tak pošla ta žobračka od neho a on prišol na obed domu i chvari svojej žene: „Ti, ženo, žebi si mne vjacej tekvicu nedala jest, bo ja bi som tebe bul i dneska nevinne pokaral!“ A ona mu chvari: „Načože bi som ci to dala jest, čo ci škodzi!“ A bula oslebodzena od trestu.

II. Ukážky súsediacich s východoslovenskou rečou inoslovanských nárečí.

a) Osnovy polské.

Z obci slovenskej reči najbližších.

Z Malého Slavkova.)*

225. §. V jednim mješće jeden kruľ ňimoľ džeći. Tak Boga pitoł, zebü im Punbuk doł džeći. Tak zkond še vzoł... starí dzadek

*) Rozprával Matej Híban, rodom z Malého Slavkova. Zápis v jeho dome 23. aug. r. 1904.

do jego burku. Ta še pitoł, ze co tu nove? Tak povedžala kuharka, ze sitkego doš, iem džeči njit. Tak džjadek povjedžoł, zebü kuharka priňesla mjesa a to mjeso zebü uvarela. Fto z teho mjesa bedže ješ, bedže mječ džecko. Jak še mjeso varelo, ta kuharka pirso kostuvala, ostatne davała pańi... Tak uz biłi dvoje v Ćonži. A džeš še nasmaňila ciganka, kuharka dała jij tiz z tego mjesa, co zostało. Tak i ona została v Ćonži. Dobre. Prislo trišverći roka. Tak prišli te dvje do pologu. I ciganka gvarela vtedi: „I jo została v Ćonži, ked to jadlam z tego mjesa.“ Tak še kruł velice honoril, ze mu Panbug pozehnał truch senuv. Sitkich truv senuv prijal za svoje džeči a tego cigansk'ego najradsej vidžoł, bo bül najsikovnjejsi. Svojemu doł zaroz vpisac kralovstvo a mjanu mu doł Pavel, Želeni vitiz. Cigancenemu Laćik a zaroz mu porucił mješonc a temu kuharcinemu Jaňikovi seš gvjozdi. A v tim mješće jedna stara mać mjała troch senuv, šarkaňov. Jeden na seš głovi, drugi na dževinč, treći na dvanoš. Doznałi še o tim šarkaňe, že Laćik mo mješonc a Jaňik seš gvjozdi... Prišli ku džećom v noci a na spaňu odebrały im tote veci. Prislo rano, smutne som. Petoł še ich kruł: „Co sce, moje dječi, tak'e smutne?“ „Ked num šarkaňe odebrały vase ojcovsk'e, co šće num ohverovali...“ „Tak, moje dječi, uz to ūdostaněce od ūih!“ A Laćik gvari: „Tato, hej, mi to dostaňeme!“ Prislo na drugi džen. Zabrał še Laćik s kuharcinim a idum lasami. Šarkaň idum na koňach. Uz še im bojum koňe... Gvari pjirsi šarkaň: „Vijo, koňu, vijo, cobi num tu fto zrobil: hebaj Laćik a teho njit tu!“ Prišli uńi uz sići ni dałeko od sebe. Laćik i jego brat uz mješonc i gvjozdi vidželi. I gvari Laćik: „Bratu, nase ojcovsk'e podarunki uz vidzime!“ Šarkaň uz blizko... Šarkaňovi kuň uz zaś ūechce išć. Laćik gvari šarkaňovi: „Dołu s kuňa!“ Šarkaň gvari: „Dołu abo ni!“ Vžun Laćik sable, oćon kuňovi jednimu glove. „Tak še teroz bedeme bić!“ „Ta jak?“ Ta šarkaň gvari: „Bedeme še bić do žemje!“ Tak še chićili. Tak buhnoł šarkaň Laćika po pas do žemje. Laćik viskoceł z tij žimje, chićil šarkaňa a buhnoł go az po pjerši. Tak še pitoł šarkaň, zebü mu daruvol život v tij žimi. „Ne! Dolu glove!... pošeinoł mu zo sablu sitke glove. Teraz petoł še Laćik šarkaňa z dževinč glovevami: „No, jak še bijeme?“ „O ogeń!“ „Ti pujdzes na tum gure a jo pujdem na tum gure,... jo bedem mjoł koło zelazne...“ Šarkaň sobje vüvołel koło olovjane... Tak iećeli do gurü, tak še zacenì polié ogňem... Kricol šarkaň na jastremba: „Zaduś, jastrembję

ogeň nade mnom, bedes mjoł na tri roki mjisa zrić!“ A Łaćik kriči: „Jastrembjje, zaduš nade mnum ogeň, bedzes mjoł na caļi zivot mjiso zrić!“ Tak jasromb zaduhnuł ogeň nad Łaćikem a šarkaň ſe ſpolet. Tak zabił i šarkaňa z dvanoś glovami... Doznała ſe mać šarkaňoch, ze Łaćik jij poprontoł uz ſenuv. Ta kobūla staro, — klapaňica (= ſlepaňa!), co ked una chćala na svoje oci patrić, to mušała dreva ſobje pod povjicki podložić, — mijała i tri ňivjasti. Tak im povjedžała: „Teroz pujdze domu Łaćik a jego brat, co zabił vasich chłopuv. Treba vam ich pomarňić! Ubjerće ſe jedna za ſtudunke... bedže ſe im fćalo pić vodü, tak jak ſe napijum, ta vtedi ich zmarnis... Drugo ſe ubjeres za poščel,... bedže ſe im fćalo spać, jak legnom, ta ich pomarňis... A trećo ſe ubjeres za sumni strum,... bedum gruski na ňim, bedom jeś ſ ňich, ta vtedi ich pomarňis“...

Ale ſe tak ſi stało! Prisel Łaćik ku ſtudonce, zaćon na kriz bez tum ſtudonke, — biła cisto krev. Prisel daļej, vidźeli poščil, zaś ſkocił, zaćon na kriz, beła cisto krev... Na treći roz, pohle im gruski... Skocił Łaćik zaćon do tego ſtruma, bił cisto krev... Tak gvari ta staro klapaňica: „Uz mi Łaćik zmarňił ſitkich truch ſenuv i ňivjasti ſitki tri. Tak jo uz ſama, ale teroz jo jego zmarňim! Jo teroz jest morsko ſviňa, puſcim ſe dolu źemjom, ze mñe bedže strasno gma (= hmla!). Tak jak go doſćigňem, ta gma go zaduší!“ Łaćik to vjedžoł, co staro kobūla zrobı... Un povjedžoł: „Teroz, bratu, mi dva dajmi požur na ſobje! Niſlebodno ſe mi obeźrić, bo ta staro pudže dolu źemjom, pudže jak strasno gma... Jak nos doleći, a jo ſe obeźrem, tak zaroz mñe prelkne!...“ Tak jak leći za ňimi, ta gvari Jaňik: „Bratu, uz je gma niдаleko!... Cem barej mogli, tak uńi na tich dvuch kuňav ućekali. Ale ich uz dognała i tak voło: „Uz jes' Łaćik muj!“ „Vtedi bedem tvuj, jak muj kabot po caļim ſvjeće rozňeſes!“ Kabot rozňeſla po caļim ſvjeće... i dolećala go zaś: „Łaćik uz jes' muj!“ „Jak tego mojego kuňa zabijes a po caļim ſvjeće rozňeſes, to bedem tvuj!“ Kim jego kuňa zabiła a po caļim ſvjeće rozňeſla, un hodźeł za tin cos ſobje svoje ojcovsk'e podarunki ſukać, dže ſum jest, a zaroz ſe rozpoznoł u kovołov Šarkaňov. I ze svojim bratem tam ućekoi do tich kovołoch. Staro klapaňica leći za ňimi, voło: „Uz jes' muj!“ Łaćik: „No eſci jev ni tvuj! Jak tin mur prelizes, dže twoji majstrovje robjum, tak bedem tvuj!“ Za tin cos, kim una lizała tin mur, kovole rozpolili nojvinkę klisce, a jak una uz prelizuvala, tak jej dohićiſi jenzik

s kľescami a vičungli jum do tij šmitne a skuli ju na morskum šviňe, co sobje vovoľala... Ta vtedi Ľačik višlebodził i kovoluv od šarkaňov. Kovole tote vlosi, co na ňij, na klapaňici bûli, sitke obstrigli a dali Ľačikovi do goršci a povjedžala mu: „Ti jes nos višlebodził, ale morska šviňa esci mo moc. Teroz idz na ňij, na totej šviňi, cali svyat. Keď še či to, tote vlosü, za jednim razem spoli v goršci, to ňipudzes drugi roz, Iem roz bez cali svyat. Ale jak ňi, to pujdzes drugi roz esci bez cali svyat; Iem potim straci morska šviňa moc.“ — Dve džurki v noše, skočilo še...

Zo Slovenskej vysi.*)

226. §. Jedna matka mjela dvojo džeci, hlopca i dževce. Hlopca bûlo Jaňicko a dževcenu bûlo Maruš. Drogi cos bûł, ňimješi co ješ. Tak še matka z ocom ugodaļi, ze to dževce bû mogli zmarňiť, i zješ. Postavili vodü a matka dževce zacenla cesač, a hlopca, Jaňicka, poslała vonka. Matka sobje nagotovala britve, ze dživcentu bedže vlosü rovnač, bo še dživec pútało, ze na co jej tota britva?... Matka jum fčala zarezač. Hlopjec, Jaňicko, znoł, co matka bedže robić. Vlečol do izbü i vžol snurecke z vlosov Maruši i učeknuł. Maruša lečala za ňim: „Daj mi, Jaňicku, moje snurecke!“ Tak leceli bez džedžinu. Prišli ňizij džedžinu, tak jej Jaňicek povjadoł: „Ja tobje od ſmerti odkupil, bo ťe fčala matka zarezač, uz ſe voda varela na tobje. Teraz dže ſe puscima?“ Tak še Maruša rozpłakała: „Tak pudzem, dže nas Pumbuk doprovadži, do ſvjatu!“ Tak vlezli do veľk'ego īasu. Išli, išli, nevidželi Iem ňebo, aj źem. Stretnul ſe im jeden džadek stari, ūivi. I tak ſe ich putoł: „Dže idžeče, džeci? Sak tu aňi ptsoka ūehirovač, a vü idžeče tu?“ Tak mu hlopjec odpovjadoł: „Matka ſostra fčala zmarniť, to jom oſlebodził od ſmerti.“ Tak ſe ich pútał ten džadek: „Z cego, džeci, zijece?“ Jaňicek odpovjadol džadovi: „Koricki zbirama a z tego zjijima.“ Tak džadek dol mu piscolke, aj maľum flintke, taku, ze ſíčko zastreli, co sobje pomišli. A keď ſe zapiska na tej piscolce, to ſíčko ku ňemu pridze. Tak išli daľej timi īasami. Co Jaňicek sobje pomišiel, to sobje zastreli... Ked lezoł pod smrekem a zapiskoł na piscolce, to ſíčke džvjirenta prišli ku ňimu a jak'e fčoł, tak'e zastrelił. To bûli za dva tižne tam. Potim mu ſostra povjedžala: „Jaňicku, podźme

*) Rozprávala Mária Halasčík r. Damer, rodom zo Slovenskej vysi. Zápis v Slovenskej vysi v hostinci Fischgrundu 27. augusta r. 1904.

zteľa ďalej!“ Ale Jaňicek tak povjedzoł jej: „Šostricko, di nom tu jest dobre!“ Ale ona īem go voala. Ta on jum usluhnuł, tak ſe pobrali i išli za dva dňi. I prišli ku jednij ſkaľe veľkij. Prišli tamok, tam būli zbujniči. Maruša kukała na okno do zbujničkoch i tak godała: „Jaňicku, kebū jeś mog ich poſtrilac, to bū mü mjeļi izbu tu!“... Tak on kuknuł na okno, i tak sobje pomišel: „Kebū mog ſícke zastreliť!“ Strelił, tak jedenoſce zastrelił, ale dvanostego īem pokačili. Jak vlož tam potim do tich izbov, tak vjeľk'e vidzeł zazraki v īich. Povjedzoł: „Šostricko, co tu teraz robić bedema?“ A ona tak povedzela: „Najpjerce poprontoma zbujničkov do pivničü“... Totich jedenac porucałi a dvanastemu povjedzelí, ze dokla tich jedenoſce ſepojo, to ztamtela nevindže. I tak zabilí za īim džvere v tij pivniči. Potim išli po tüv izbav a ſícko vidzełi, co mjeļi zbujniči po īiv... Mjeli tam flinti, sablje v pirsej izbje a v drug'ej mjeļi duzo pjiňenzi, v trećij mjeļi vino beckami, i ſícko tak'e, co mogli zić z tego. Jak ſícko poopatruvali, tak ſostra Jaňickovi povjedzela: „No vidzis, braćisku, hoć me matka ſčala ušmerćić, preći nom Panbuħ dobre doł, teroz mome ſícko uz dobre. Ti mos izbü, jo ēi bedem viſluhovać. Ti teroz mozes išc kazdi džen na poluvke.“ I on iseł vše. Būli tamok uz za dva mieſoncę v tich pustačinach... Jak roz būla vonka Maruša, ta ten dvanosti zbujničik vołoł na īu: „Marušo, pridž ku mňe, daco ēi povjim. Ņesluhaj tvego brata, ale co jo ēi povjim... Ked me ti vizdrovis, to jo ēi bedem na dobrej pomoci i — jo će veznūm za babe.“ Ona povjedzela: „S cim jo tebe mozem ozdrović?“ On jej povjadoł, ze tam a tam jest taka želina, co go ozdrovi... I ona mu posla prinešć i dała mu popod džvere. Roz jej potim povjedzoł, ze on je uz zdrovi. I povjedzoł: „Jak bū si ti mogla tvego brata z tego ſvjatu znišć?“ Ona: „Jo vera ūeznom.“ On: „Jak pridze tvuj brat, to mu povjec, zeš ti barz chora. On ſe će bedže pütoł, co ēi ſostricko? Ti mu povjedz: Barz mi na īic. Prisko mi ve ſñe, ze v tej a v tej pustačiňe jest jedna levica a ta mo młode, kebūš mi jedno priňos, to bū ſe uzdroviała!“ Šostra tak zrobila, jak jej zbujničik povjedzoł. Tak Jaňicek poseł i — striloł. Levica mu odpovjedzela: „Nestriłoj, ale podž hav, jo ēi dom sama jedno młode a daj twojej ſoſtre, ūech ſe udovi s īim... bo ona ēi na zradze stoji.“ I prišeł do domu ten braćisek: „Marušo, ſostricko, uz jo ēi priňos to žvire, coś pütała. Ale mi tak ta levica odpovjedzela, ze mi ti na zradze stojis!“ Ona mu povjedzala: „Braćisku īi, preto, zeš me od ſmerti

odkupit?" Tak on ře barz rozplakol i vesel vonka. I tak posel dalej od tich izbov. Ten zbuňnik zaš na ňom zavolał: „Ci brat prisel zdrovi od tej levici?“ Ona: „Vera mu levica ňic ňezrobila!“ Tak zbuňnik povjedžoł, zebū ſe eſci roz zrobila hora a zebū braćekovi povjedžala, ze tam a tam jest jedna viličica, co ma młode, zebū jej priňos jedno: zbuňnik mišiel, ze ho ta viličica potargo, ale młode ze mu ſedo. Brat prisel do izbü. Šostra lezi na poſčeli: „Co Ci, ſostro? Zašeš hora?“ „Hej! Idź ku tej a tej viličici a priňes mi od ňej jedno młode, to ja zdrova bedem!“ Tak iſel braćisek na tum poſuvke i traſil na tum viličice i strilo... Ona mu: „Nestriloj, ňemiroj! Podź, jo ēi dom jedno młode a daj swojej ſestre, ňechn go zezre. Di ti bedžes pamjentać, zeš jej go dol!... Jak prisel do domu, povjedžoł: „Šoſtricko! priňos jev ēi, coś pūtała, ale barz me viličica napominała, ze mi ti na zradźe bedes“... A ona ſe rozplakała, ... zebū ňic ňeyeroł... Na drugi dñeň rano ona povjedžela: „Braćisku, idžes zaš na poſuvke?“ On: „Hej, pudem!... „Kebūš mi eſci priňos młode od ňedźvedžicū, to bū jo uz całkem zdrova būla“... Tak iſel Jańicek. A uz plakol, jak mo svoje kostre uzdrović... I iſel na tom pustać i prisel ku ňedźvedžici. Ta mjała dvanac młode koło sobje. Jak iſel tam, to barz rflucla. On jij na tij piscolce zapiskoł, ale neiſli te žvirenta ku ňemu, ſem ſtara vŕeļa do pisku młode a mu ho ručila pod nogi: „Daj jej, ſostre, ňechn mo roz końec s tobom!“ On prisel do domu barz zunuti i priňos jej to žvire i ſkaržoł ſe, jak ſe mu tam plono vodžilo. Ona: „Braćisku, ňefčem aňi ješć, ked ēi tak plono būlo na tij poſuvec“... Tak būl Jańicek za dva dñi doma. V treći dñeň tak povjudoł: „Idem, Maruš, zaš na poſuvke!“ Ona: „Di jak fees, braćisku, tak idź!“ I posel on. Zbuňnik potem na ňum voſoł: „Uz mu ňezrobima ňic, ked on od takich truf złuch žvirent zdrovū prisel, ze go ňepotargali“... Zbuňnik ſe jej putoł: „Jakom brat ſile mo, ze on ſe ňic ňeboji? Tam uz veſke jagre būli a ňemogli ku tim žvirentom pristumpić, zaroz bū ich būli potargali“... Ona: „Brat dostoł od jednego džadka flinte i piscolke, i hoć jake bū būlo žvire, to on go zastrefi z tum flintum, a ked zapiska na tej piscolce, to žvirenta pridum ſami ku ňimu!“ Tak zbuňnik: „Vjes, co zrobima mu? Tam a tam jest tak'e ſele, ... zrub' mu konpjel... ſtrur to ſele do tej konpjeli, ... jak pujdže do tej konpjeli, to ſe ſevleće a piscolke i flinte od sobje odlozi, ... daj požur, dže ich poſozi, ... jak on všeze do tej konpjeli, to barz oslabne, ti vtedü

vündz vonka, povjedź mu, ze mu idžes švizi vodü prinešć, ... vtedü me ti vípuščis vonka z pivnici, ... jo vlezem do izbü, ... ti zo-staňes vonka, ... jo mu veznem flinte i piscolke“... Šostra zrobila konpjeli, uz Jaňicek v konpjeli sedzi, uz zbužník vípuščeni, uz zbužník pri Jaňickovi: „Jakum šmerćum fčes zejšeć z tego švjatu?“ pütoł še zbužník Jaňicka, bo uz mjeł flinte i piscolke. Stanul ku ňemu i pütoł še go tak: „Jak fčes, ci će porubać, ci će zastrelić?“ Brat vołol: „Maruś, šostro moja, di jo će od šmerći odkupił? Boze muj, bedź mi i ti na pomoci! Daj mi tum flintke i piscolke, esci co sobje zapiskam“... Maruša tego zbužníka upútala, ze hoć mu flinte ředo, zebü mu holem piscolke dol, zebü sobje ostatni roz zapiskoł na ňej ... On roz zapiskoł, tak drugi roz, i treći roz ... Zbužník stol nad ňim, zebü uz skoro dopiskoł! Jaňicek barz słabü bül v tej konpjeli, tak ze ňemog ňic zrobic zbužníkovi. Jak treći roz zapiskoł, prišli te tri žvirenta, levica, vilčica i nedžvedžica, a tego zbužníka potargali ... Iečeli i do Maruší, ale kūvol renkom Jaňicek, zebü jej pokuj dali, dokla on ňevindze z tej konpjeli ... On godol: „Vidžis, Maruś, jo će od šmerći odkupił a teś mi teroz stoła na zivoće mojim. Coś me pütała, jo či šicko urobił ... Tak teroz, šestríčko, še rozidema. Ti tam pujdžes, dže zbužník sedžoł“... Tak jum do pivnici sturił a tak jej povjedzoł: „Teroz doklaj šićiv ňezjes tich zbužníkov, tu zostaňes, aj sama še mušis zjeść. A teroz jo pujdzem het od tobje!“ Ona barz płakała, ale on jum ňic ňesluhoł. Te tri žvjerenta vsendi š ňim iſli. Prišli do jednego mjasta. Tam buł jeden burk s carnem postavem obiti. Prisel do karemi i pütoł, zebü dali daco zric tim žvirencom. I dali im tamok. On še pütoł kacmora: „Co nove tu jest?“ Kacmor mu povjadoł tak: „Jedna princezna zaklenta bula v macerinskim zivoće i teroz ten cos prihodži, co dragoš o dvanac głovov mo prišć po ſum“... Tak Jaňicek povjedzoł kacmorovi, zebü on mog būć na pomoci tej princezne. Tak kacmor iſel do burku a povjedzoł, ze jest u ňeho jeden jager, co bü mog būć princezne na pomoci. Tam še barz radovali i s kacmorem po ňego jehali. Ale Jaňicek ňefcoł na kocu iſč, bo žvirenta fcoł ze sobom vízonše. Tak on iſel s kacmorem pjeso. Prišli do tego burku s tim kacmorem. Prihodžila dvanosta godžina. Princezna uz na dvore stola, švicki še koło ňij barz veľke švičili. Uz na ſmjerć bula odsundzona ... Jak ten dragoš z dvanac głovami iečoł, tak še stromü vołali a dahe het, nadol rucoł ... a ſod na ten dvur. Jaňicek zaenul piskać na tej piscolce, tote głovu

zaroz skokači, a dvanosta še obezvala, zebü i jej doł Jańicek zapiskač na tej piscolce... Tak on: „Jo či dom zapiskač, jak te jedenac glove dos zervač“... Ona, ze hej! Tak pošli te žvirenta, tote głovi stargali. Potim povjedžoł tej dvanostej, zebü jej doł zapiskač, ale ze mo dragoš krive palce. Ta doł sobje odervac te palce, bo fćala głova piskač na piscolce. Uz jej davoł te piscolke Jańicek, ale esci povjedžoł, ze Iem jak totej princezne daruje zivot! Ona še prišlubiła, ze jej daruje zivot... Tak doł potim totej dvanostej głovje zapiskač roz. Jak zapiskała roz, to uz mjoł lev dra-goša za głove. Potim Jańicek povjedžoł: „Šicke tri jum łapce a roztargajce dragoša!“ Tak Jańicek princezne vüšlebodził od śmerti. Vjelka veselosć büla. Jańicek vzoł sobje princeznu za babe...

Z Krížovej vsi.*)

227. §. Jeden oćec mjoł dvuch sūnuv. Jeden büł mondri, drugi głupi. Tak rošli za długsi cos pri ojcovи, kim on ich natelo vühovoł, ze ich nuh do svjatu pušćić. Büł hudobnū, to niemjoł ich s cim zivić, bo mjoł vjencej džeći. Tak oňi pošli do tego svjatu. Trafili do jednego pana, petali go, zebü im doł służben abo roboten. Ta un ich prioł ovce pašć. Pašli tam uńgo te ovce za długsi cos. Un ich sumne priodžoł, zebü būli poradne slugove jego. Ale co še ňestało v jedin džin? Ten głupi timu mondremu tak povjadoł: „Ti, znos, braće, co zrobjime? Mume tu jednego najlepsego barana, veźmi go a ruéme go tu z tego vüsok'ego virhu dołu. To povjime panovi, ze un sum skocel a še zabil“... I tak urobiłi. Vzeli barana i bouch š ním dołu... Co še ňestało? Jak vidžali te tristo ovjec, ze tego ručili dołu, tak uni sitke za ním... i se sitke pobiľü. I ten głupi povjada bratovi: „Znos, co teroz zrobjime? Pudemē dagdži do lasa a še skrijeme!“ Ale ten mondri še boł, ta Iem vse płakoł, ze jimu bùlo dobre pri timu panovi a un go tak teroz spoňivjerol, ze un nimoze teroz aňi ku panovi pristumpić, bo jak pun še o tim dozna, ze oňi to zrobili, ta un ich postrilo... Ta potim ten głupi mu tak povjedžoł: „Znos co zrobjime? Ked uz tak places, ti bojuncku, pudemē do domu, i tak povjeme, jak še nos bedže pun petoł, ci sitke ovce zavarte, ze sitke, tak še num do esce najeć“... I tak prislo. Prišli vjecor do domu i pun še ich petał: „Ci sitke ovce

*) Rozprával Jindrek Fedor, rodom z Krížovej vsi. Zápis v Krížovej vsi v krčme Nirmbergerki 24. augusta r. 1904.

zavarte?“ Uñi pov'edželi, ze sitke... Doł se im navjecerać i pošli
pać. Rano, jak mjeļi ščigać (= vypúštať!!) ovce, pun vüseł vunka.
i išli ku dvoru i plakali obidva. Pun to slüseł i petał še ich,
o placum? I ten mondri povjada: Jak büf ſepłakoł, ked ten
k mi sitke ovce pobij!“ Jak pun to slüseł, zaroz ich doł
ač a do pivniču šturić. Šedželi tam do vjecora. Jak prisot
ten głupi tak povjadoł: „Slüsıs, braće, znas co zrobjime?
jo veznim, te džvjire vüłomjim a ztele ućeknüm!“ I tak zrobjili...
Vzili, te džvjire vüłomali i ućekli do jednega hodnega lasu. Na
trafił tam na jednin hodnin jedlin a pod tum jedlum še pretri
muvali zbujnići. I ten głupi tak povjadoł: „Znos, braće, jo veznim
te džvjire a vünesem tu hore na vjirch tij jedli a tam sobje na
ňich šedñeme!“ I tak zrobjili, vüneſli hore te džvjire i tam sobje
pošedaſi. Priseł vjecor, prišli zbujnići dyanoc i harnadž š nimi.
I te zbujnići vžili, tego harnadža na złoti łancusek uvadžili o tin
jedlin. I tam sobje varili, graſi, piļi, tancuvali i figle robiſi. A ten
għupi navvirsch jedli tak povjadoł: „Braće, mñe še fce teroz ſikać!“
Tin drugi brat mu tak povjadoł: „Joj, braće, ſeškoj, bo jak bedžes
ſikol, tak nos te zbujnići pobijom... Ale głupi povjadoł: Jo ſikom!“
I tak zrobjil. Vžuł i ſikoł. A te zbujnići pod jedlum vžili hore
renki a ſuſkali a lizaļi a tak godaļi: „Joj, jak nom Panbuk dobre
daje, mana ſebesko leći nom do gemb!... I ten głupi zaś tak
povjadoł: Braće! Jo srum!“ A brat mu povjadoł: „Joj, braće,
ňerob' to, bo nos pobijum!“ Ale głupi ſeſluhoł, iem vžol a ſroł.
I te zbujnići zaś vžeļi ļapali a povjadali: „Jak nam Punbuk dobre
daje. Pečene haļuški z ſeba nam poſila!“ Ten głupi vidžoł, jak
zbujniču pijum, tancujum, ta jemu bùlo za tim zoł. I tak povjadoł:
„Braće, jo veznin te džvjire, ta rucjim dołu... Zbujniču slüsełi,
ze daco muši büć nastromje. Jeden tak povjadoł: „Jo veznim a
ſtreliš hore!“ I tak zrobjil. Žuł revuſver i ſtrelił. I traſil timu
għupjemu do paſca. I puſčiła še mu krev. I te drug'e zbujniču tak
povjadali: „Vidžis, mi ċi godaļi, ſeſtriļoj, bo Punbuk num dość
dobre davoł a ti teroz jeś do Panaboga ſtrelił.“ I ten głupi tak
povjadoł: „Braće vidžis, uñi ſeſnajum, ze mi tu, ale müſlum, ze
Punbuk... I vžuł te džvjire i boič dołu na zbujniču... Zbujniču
müſleli, ze uz ſebo leći na ſich a sitke še rozpjirſli po leše.
A tin głupi skoro dołu s tij jedli... ale jedin zostoł zo zbujniču,
harnadž, bo tin bùł privadzonu o jedlin, tak un ſimug ućekać.
Ten głupi priseł ku ſemu, mjoł nozek i mu tak povjadoł, timu

harnadžovi: „Ti, jo će pušćim, lim mi daj na tvojim jenziku muj nozek poostrić, bo un še na insim ſevuostri.“ Harnadž buł głupsi, doł mu jenzik vun z gembü, głupi vžol, odrezał jenzik, ... i potem harnadža odvadžił. A muj harnadž za timi zbužníkami lečoł a kricoł, zebü še vruciłi, ale uńi go ſirozumjeļi, lebo ſenjoł jenzika, ta lem vse kricel: „Błbla, błbla!“... I tak ońi ſebe miſleli, zebü učekać, i tak ſitke poſli... A głupi z mondrińi pobrali ſetko, co mjeļi zbužnići nagazduvane pod svojum jedlum. I tak ſe ſkonciło. Iſli ku ſvojemu ojcovи i tak ziju, ked ſezomreli, podneška.

Z Nižných Ružbách.*)

228. §. Buł jedin gazda. Mjeļ mało majontku a fcoł büć razem bogati. Nasadžel ſobje barz vjeļo cosneku. Ked mu vüros, barz go opatruvał. A barz ſe bol, zebü mu go fto ſneukrad. Vünos ſobje poſčel na role a vartuwoł go za dvje noci, — ale mu zadin ſeſel krasc... Na treće noc ſepoſčel vartovac, — v te noc mu ukradli vſitko. Poſel ſkaržić do sunca (+ do orsack'ego). Pütał ſe go sunca: „Ci ſi złodzeja ſeułapil?“ Gazda povjedžoł: „Jo go ańi ſevidžoł!“ Sunca ſe go putoł: „Ci maš ſvjadka?“ Povjedžoł: „Nimom!“ Potim ſe go putoł sunca: „Fto tam bül?“ Gazda: „Poſčel, co ja na ňij ſpoł pjirſe i druge noc.“ Sunca povjedžoł: „Veznümü poſčel do sundu!“ Na drugi džeň ſe rožneſla povješć po całum mjeſče, ze bedum poſčel sundžic z kradžeze. I tak ſe stało. Na drugi djeň poſtoł sunca burgaroch, haj, burgaroch a tote priňeſli poſčel do sundu. Postavili jum na tom mjisce, dže obzałovani ſtojom; Iudži ſe vjeļo zislo na to pravo,... ze jak'e to bedže pravo z poſčelom? A vſitke ſe pokrūjimu ſmjałi... Nato sunca doł brune zamknunć a rozkazoł burgarom poſčel bić az jum nacisto potržepali. Jak uz bula potržepana, spravił sunca važne tvarž, jak ked bül ſe gňivoł, ze z jego sundu ſe ſmejomi a potim rozkazoł jum, zebü kozdi funt cosneku doňos... a jak ňi, to do herestu zaprže kozdego. Ludže ſe zlenkli, kozdi ſeł kupić a kozdi kupił, dže mog kupić. Sunca kozdego do protokolu zapisoł... I hned nasnošili vjeļo po funkcē. A kozdi mušeł dać zapisać, dže od kogo kupił... Jak uz ſetke posnošili, zavołol sunca tego gazde, co jego cosnek ukradžonü buł, i putoł ſe go: „Ci poznas svuj cosnek?“ Un povjedžoł, ze pozna

*) Rozprával Rajmund Matava, rodom z Niž. Ružbách. Zápis v Nižných Ružbachách v kríme 25. aug. r. 1904.

á poseł przebjerać a najvjinci' z jego cosneku było nasnośone. Potim sunca se putoł z protokołu, dże ftorü od fstorego kupca kupił? Tego kupca dosikovali, co od ňego najvjencej kupovali... Sunca sundził, haj, sundził: „To zeš ti ukrad totin cosnek z tij role!“ Kupjec se vümaivoł, ze un od jednego roľnika kupił... Sunca vüpravił po roľnika a roľník ſe vümaivil, ze to un svuj cosnek przeđoł... Ale vüſlo nav'irch, ze un svuj cosnek ňimjoł, ale timu ukrad... Tak vüſlo złodjeſtvo navjerch. Poſčel vüjavila, co tam vartuvala...

Z obdalecia.

Z pod Dukly.)*

229. §. Jeden chlop przedorł volū. Złodzij vidžoł, jak schovoł pjiňondze, ale mu ňemug ukraść. Jidź on za ňim jaź do jego domu. Chlop prziskoł do komoru, zašvjičoł se i rachuje. Okno było otvarte, bo to było v leće, a džečiska volajum: „Tatušo, mje pjiňendzü, tatušo, mje!“ Chlop porachovoł, zyjonožoł vorek jak vsuł do ņego pjiňondze i chcoł džećom povjedzec, že ňima juž pjiňendzü, že komuš doł, i povjado jak džećom: „Lala né!“ — i vüſtavijoł vorek s pjiňondzmi na dvur bez okno. A złodzij, co tom čatovoł, łap za vorek. Łap, tij v nogi, chlop ſe patrži, leći z kržik'em, ale dzież tam, všetko darmo, — kto vji, dże juž złodzij...

b) *Osnovy ruské.*

Z obci so slovenskými obcami bezprostredne súsedných.

*Z Nižných Repáš.**)*

230. §. Býli dva bratove, jeden býl bohatuj a druhuj býl chudobnuj. Tot chudobnuj ňemohoł už sobi ňijakej radü datí. Žena ho vüpraviňa ku vorožcovi, že bý ho prosiū, čom je takuj chudobnuj a čom joho brat bohatuj? Tak sobi vorožca prosił, što (+ co) bý mu dał dajakej poradü, žebü ho bjida ochabiła. Vorožec mu kazaň, žebü išoū do korčmū, de budut hrati hudaci. Kotra diuka

*) Podal Bron. Gustavicz v „Eude“, org. Judozn., roč. VI., na str. 251—252. — Zvukopisom, ktorým sú podané osnovy tejto práce.

**) Rozprával Ján Pavloš, 50-ročný, rodom z Niž. Repáš. Zápis v Nižných Repášach v krčme Marti Šaški 4. sept. r. 1904.

püde samo perša na tanec, ta žebü jej tot chudobnūj prosil, žebü išla s nim tancovati. Z toho chudobnoho začali ša vo korčmi šmijati, že kebü leni mał što dati ditom jisti, ne s bohatema diükami tancovati... Ked tota diúka s nim na tanec pošla, vün ša je prosil, žebü ona mu poradiła, jak bü ho bjida ochabiła? I ona mu, tota diúka, takej radü dała, žebü ša v noći zabrał zo svojima ditkami i zo ženu a žebü zo svoho domu pošli hetka, bo že bjida v tém dome büva. Tak vera, ked domu prišoł, zobrał svoje ditkù i ženu a išoł hetka z domu. Už odišli od domu na falat, ale malí jedno diúča dvaročne, tak toto diúča prosiúo ſaňu (+ otca): „Dajte mi vodü!“ Otec mu vodü davał, ale ono nechtiúo z ničoho piti, lem z toho zbančka, što vše ša baviúo s nim doma. Tak otec ša mušíu nazad domu vernuti po ten zbančok. I vidiú tam v joho domu švitúo. Tak ša barz vstrašiú, že što je tam za bjida? Prišoł do chüžü a vera — bjida šidiúza pecom a ša obuvaúa. Vün ša jej prosiú, že nač ša obuvat? Tak mu ona odpoviúa, že püde za nim... Jomu prišlo potum na dum, što to joho bjida, ta ša jej prosil, že jak ona s nim može iti? Ona mu hvariúa, že ša mu lapi karku. Vün jej prosil, žebü vošla do toho zbančka, što ho brał svoru diúčatu na vodu. Ona tam voša, bjida, do zbančka, a vün jej tam mocno zatkał, až potim ša zabrał ku žeñi i ku tomu diúčatu, što ša vernuł mu po vodu. Prišli na jednu marast,... totu bjidu tam rutił do jazera a zrobil tam znak. Prišli na cestu i stritli jednoho grofa na koču na štiroch koňoch. Tot grof ša ho proslit, že de ide zo ženom i z ditkami? Vün grofovi skaržit ša, že je barz chudobnūj, že nemože z ditma vüžiti. Tak grof ho prosil, žebü mu ženu i s ditkami odprodał a jomu teľo peňazi dast, že može živuj büti až do smerti. Tak mu dał jednu taňistru dukatoú. Bjidnūj človek odcestovaú a grof vžal ženu s ditma do koča a priviz jich do svojoho kaštela. Bjidak ubohi prišoū na korčmu i rozkazaú večeru. Žid vidiu, že vün maje taňistru dukatoú, zrobioú mu fajnu v'ečeru aji mu priňus fajnūj napoj, što ša chudak opiu. A žid totu časú taňistru dukatuu od neho odobraü. Narano chudak už je prez peňazi... čistüj... Tak chodiú, chodiú, što už lem zo dvoch ruk potim žiú. Po čaši, po kela roki, ša pritirał ku tomu dvoru, de joho žena buła u grofa. V totu časú lude na roli robili a z ubohoho žobraka šmichü robili, jak išoú koło nich. Ked grofska vüšla z kaštela von, robotnikom zakazaúa šmichü robiti, — žebü chudobnoho nebantovali. Chudaka daúa zavolati do dvora. Predstaviúa

mu objid i ho dała extra do chüžkū, bo ho spoznała, že to buł dak'edü jej muž... A grof už bül pomer... Tak ona ša potim toho žobraka prosila, že zkadi pochodit? Vün ša jej priznał o šitkim, jak ša s nim povodiū, že jak ženu zaprodaū i dítkū pro chudobstvo... Ona ša mu potim priznaū, že ona je vlasna žena joho. A diti joho, chłopcū už buļi školū dokončili. Buļi młade panove. Tak matka i swojim senom rozpoznała, że to je jich otec vlasnūj. Tak oni ho prijali do tej grofskej majetnosti, bo to ša po starim grofovi šitko prešlo na nich. Vün po časi chſiu naſtiviti svojego brata. Do koča zaprjahnuł štiri koňi i šaū, i kočiša vzjaū, i nabraū zo sobom moc piňazi. A tak prišoł ku svojomu bohatomu bratovi. A vtedi joho brat richtariū. Prišoū a prosiū ša do richtara. Richtar ho prijaū vdačni, bo viďu, že vün grof. Prišoū v'ečur do rjiči, prosit grof richtara, že z jak'ej familií richtar, ci maū dak'edü bratoū daküch? Richtar povjiū, že maū brata, ale že bül barz plani, že ša mu nechtiū robiti, že būū lump, že ša zabraū do švita, ta že nič o nim nečuti nigde. Grof ša mu potim priznał, že je vün joho brat... Bohatomu bratovi büū barz zavist, že je joho brat takim veľküm panom. Prosiū ho, že zkadi vün toto bohatstvo dostaū? Bo aj vün chſiu taki bohati būti jak joho chudobnūj brat, što je teraz grof. Grof povjiū, že bū mu to nežičiū, ale brat ho zato unovaū, že bū mu raz to povjiū, zkadi to bohatstvo dostaū? Tak mu grof povjiū: „Pod so mnem tom cestom, kade ja chodiū, tak toto bohatstvo dostaneš, što ja mau!“ Prišli ku tej marasti, de vün tot zbančok s bjidom do stredku zarutiū a zrobiū ku nomu znak. Jak prišli, ta bratovi povjiū, že bū ša pozoblikaū a do tej marasti vošoū a tam pri tūm a pri tūm znaku taki zbančok hľadaū... I vera vün ho našoū. Vüňus ho vonka z marasti, ta mu brat, grof, povjił, že bū ho odotkaū. A vün, tot brat, jak ho odotkaū, ... zo zbančka bjida vüskočiū a bohatoho brata za kark uūapiūa a ho krašne pobožkaū a mu prišubiū, že ho nezochabit nigda... Vernuł ša nazad s cesti domu, a níž prišoū domu, tak ša mu dva voūū rozpučiū na kľeu. Maū peršu škodu. Po časi ša mu zabilí dva koňi. Do roka zhoriū mu dom i šetkū pribütük, už nezostáuo mu řem jedna krava a jeden somar... Prešo po časi, somar skočiū s mosta za kobúlom, — züomiū kark. Prešo po časi, prišua krava ku bujakovi, bujak jej zaüamaū... Tak bohatuj gazdovaū až do smerti. Panböh ho skarał za joho łakomstvo!

231. §. Išoū jeden šuster, mał pri sobi čižmū. I prišoū na jednoho mnicha. Mnich ležaū opituj. Šuster vžal s mnicha reverendu a ša obluk za popa. Prišoū na jednu dedinu, de nebūl sem rokū püp. Sobi prosił popovsku službu na tuj dediňi. Rechtar dał zohnati prezendašoū a dał ša s tóm popom do jednankö. Ta ho barz radō prijali. Tak sobi pojednał sem gboľi fazuli, sem gboľi vüvsa, sem gboľi kukuricü, sem gboľi gruľi, sem gboľi jarcu (= jačmeňa) i všitko, cu mu potrebno bùlo. Tak pošoł do cerkvi, ale v cerkv'i nezačał službu končiti. Jed i pił, až nepojił i neprepil všitko, što sob'i vijednał: Sim gboľi pšenicü, sim gboľi kukuricü, sim gboľi vüūsa, sim gboľi gruľi, sim gboľi jarcu. Nedôúho farnici jeden do druhoho štichałi, že je to płani püp, že idut ho zaskaržiti ku (ü)ładikovi. Tak išli ho skaržiti ku (ü)ładikovi... Na druhu nedílu prišoł (ü)ładika do cerkvi sam, što bi videł što to je za püp? Šuster buł na kazateľnici... On ša ohľadnul a vidił, že je (ü)ładika v cerkv'i i doraz začał službu končiti tak: ..., išoł jem hori huroju, našoł jem mnicha s knichoju i s pašicoju i s reverendoju i prišoł jem na jednu dedinu, de nebûlo sem roki püpa... Ta jem sobi pojednał sim gboľi pšenicü, sim gboľi vüūsa, sim gboľi gruľi, sim gboľi jarcu i všetko, co mi potrebno bùlo, ale z toho połowicu (ü)ładikovi dam!... A (ü)ładikovi še to poľubiło a začał za nim spivati... Tak farnici sobi začali prihvarjati: „Vidiš, Janku, hvari vjes, že to płani jest püp... a tu sam (ü)ładika za nim spivajut!“ Potûm ho dał (ü)ładika poučiti a šuster został tam popom. Za to, že (ü)ładikovi poľovičku obecaú zo svojoho...

Z Orlova.*)

232. §. Býl jeden chudobnûj človek a mał velo diti. Ostatne nechtił mu už nichko iti do kerstu trimati. Užal svoje dífa, pišoł za drahoú. Jak išoł za drahoú (+ za drahom + za drahu), stritnuł dadiňku: „Bože daj ščeſta!“ „Bože daj, ta de ti ideš, človeče?“ „Dał mi Boh velo diti a nechce mi nichko iti za kuma, ta hľadam kuma!“ „Verni ša nazad, mi toto dífa pokerstime!“ Ked prišli s kerstu, kazała dadiňka: „Daj nam dašto jisti!“ „Ja chudobnûj človek, nič nemam!“ „Iem ite do pajstruni, tam mate dost i jisti i výpiti što!... Pišoł i priňus potim pečinki, kočači

*) Rozprával Vasko Popadič, asi 60-ročný, od detstva v Orlove. Zápis v Orlove v hostinci na nádraží 10. sept. r. 1898.

i vina... Tot dadek býl Christus Pan a dadiúka Panna Maria. Ked žili i všpili i malí iti domoū, kumove povili: „Jak'e križmo dati novorodenej Marički?“ Panna Maria dała jij tak'e križmo: „Ked ša budet kupati, keľo vodü budet — teľo stribla budet mati!“ Christus Pan jij dał tak'e križmo: „Jak ša budet smijati — to zlata ruža budet jej z gámba prekvitati!“

Ale otec Iem býl chudobný, ta stał gu jednomu panovi za pastira v pustatiňoch. Raz pišoł kral na połovaňa i pišoł až tam do toho pastira. Prosił ša napiti vode i oni mu dali vode. I pišoł vin potem až do cheže. Tota diúka Marička sídit i šila. Kraľovi ša barz zapačila. Ta vin ša tam zabavil do večera i prenočoval. A na druhi deň zas tam býl. I zas ša zabavil do večera, i prenočoval, i vžal gu sobi na nič to diňča. I provodił ju do smichu i zlata ruža počala z jij gan:boň prekvitati! Kraľ kazał, že musit bôti žena joho! Rodiče hvarjat, že ju kraľovi nemožu dati, bo že ona chudobne diúča pastira. Vin im odpovet, že kraľovi choc i chudobna ša spači: šetko jedno, bo on bohatuj... I pišoł kral poňu s kočami. I tot kral mał u sebe jednu staru babu a tota býla jendžibaba. Jak s misca ša pohli koče, ta mołoda kraľouňa išla naperedi s tom jendžibabom, i letili s kiňmi barz. Princ kričał: „Povoli, žeb' ša mi paňi nepotrásť!“ Jendžibaba kričit: „Vidiš, tvij muž kričit, žebüm ti oči výdobať!“ „No darmo, ked jem ša od Boha tak zasluziła!“ I jendžibaba jij oči výdobała. Potim druhi raz zas kričit kral: „Pomali, kočišu, žeb' ša mi paňi nepotrasla!“ „Vidiš, tvij muž kričit, žebü jem ti rukъ zotinala!“ Ona zas povist: „Darmo, kem ša tak od Boha zasluziła!“ I jendžibaba jej rukъ zotinala. Trefi raz kričit kral: „Pomali, kočišu, žebü ša mi paňi nepotrásť!“ Jendžibaba: „Tvij muž kričit, žebüm ti nohъ zotinala!“ „Tak darmo, ked jem ša od Boha tak zasluziła!“ Jendžibaba nohъ zotinala i trup pid most šmariła. Prišli domu, svoju diúku obliekla do lach kraľouňinich... Jak kral zbačil totu vičeranu ženu, to ša mu nepačilo, bo jij z gamboň ruža neprekvitala! Ale vin sobi mišlił, že to ša jej na koču stało. Išoł za drahom jeden chudobný z jarmaku i vjuł dva teľatka. Ked prišoł na most, slúšał pid mostom: „Chto Boha virit, neh hrišnu dušu ratuje!“ I vin sobi tak müšlił: Bože, što to take? Už jem tu neraz prez tot most prešoł, iščim jem ňigda tu nečuł nič a teraz štosi tu kričit... Išoł obzriti pid tot most... i tam trup! Nema ani oči, ani ruky, ani nohъ, i trup kričit: „Vezte ſa, budete mati dobrú

zaplatu!“ I vin trup vžał i priňus domu. I žena ša z ním vadila: „Džadu! Sam nemaš što žerti, išči jakoh si trupa jes mi tu na kark privluk!“ Trup gadat: „Nebijte ša ſa, budete mati za to zaplatu dobru!“ Dał Boh dňa, nahrili vode, okupaļi toho trupa... Keļo boło vode, teļo boło stribla! Tot chudobni ša jej zvidast, što s tim striblom zrobiti? „Ite do zlatnika, dajte výtočiti dva šumne verifunka a zaneste do kraľounej prodati a neproste sobi nič inše, Iem z človeka oči“... Vin pišoł i jendžibaba kričala na ſoho: „De ja vžala bъ oči, ci ja dupko abo što, že bъ ja mała z človeka oči?“ Mołoda kričala. „Mati, mati, Iem dajte!“ Jendžibaba dała oči Maričkene. Jak tot posoł priňus oči domu, kazała Marička: „Iem mi ich dobre šurte, že bъ nebooli na krivo“... Jak jej ich šurili, tak zaraz vidila svita. Na druhi deň zas ju okupaļi... Keļo boło vode, teļo boło stribla! Potim ša jej zas zvidovali, što s tim striblom zrobjat? „Dajte výtočiti šumnu kudiſ a zaneste do kraľounej a že bъ ste ju nedali za inše, jak za človeči rukъ!“ Vin pišoł. Jendžibaba zas jomu gadała: „De bъ ja vžala z človeka rukъ, ja dupko ňit!“ A mołoda poví: „Dajte, dajte, vi mate!“ Jendžibaba dała rukъ Maričkene... Chudobni človek rukъ priňus a Marička gadała jomu, že bъ jij ich pripravił. Na trefi deň ju zas okupaļi... Keļo boło vodъ, teļo boło stribla! Zas ša zvidujut, što s tim striblom zrobjat? „Ite do zlatnika, dajte spraviti motovišo a prodajte ho kraľounej, ale že bъ ste ho za nič nedali, Iem za človeči nohъ!“ Vin pišoł a jendžibaba zas kričit: „De bъ ja vžala z človeka nohъ, ci ja dajaki dupko?“ Ale mołoda gadat: „Mati, mati, Iem dajte, bo mate!“ Jendžibaba dała nohъ Maričkene... Jak chudobnij človek priňus Marički nohъ, tak ich sobi už sama priložila. I prirostli jij nohъ. „Ta už teraz jem, chvala Bohu, na miscu!“ kazała. Raz šidil za stołom i šije, ked prišoł tot kraľ... Boł na połovaňu. I spačila ša mu Marička i po druhi raz,... že to taka, jak bъla joho žena perši raz... I potim jij gadat, do śmichu ji privoditi, ona plakała, ale potim Iem ju jakosi na śmich privjiū i z gambъ ruža jij prekvitat! Tak kraľ kazał: „Ti jes' moja žena!“ „A ci ti neznaš, žes mi kazał perši raz oči výdobati, druhy raz jes mi kazał rukъ zotinati, trefi raz jes' mi kazał nohъ zotinati“... A všitko povila, što ša stało... Tak kraľ potim pisał pokrjonomu koč štob' ju privezli tam gu ſonomu do burku. Potim dał spraviti jednu hostinu i zavołał veľkých panoch i dał zahadati hadku: „Što bъ takomu zrobiti, što jeden druhomu na zradi stojit?“

Tak jendžibaba Ša vizvala, že takomu inše pravo nít. Iem štiri koňi uvesti a za kiňmi roztorhati... Tak kral potim povil: „Ta to Ša tobi stane i s tvojom diúkom!“ Potim totu peršu ženu joho, Što býla skrýta, výveli...

Úžiaľ koňi: Jendžibabu i jij diúku roztorhať.

Zo Stebníka.*)

233. §. V jednim valavi (+ v jednim seli) prišol vandrivni do židiúki, ta ona ſe žviduje: „Odkaľ vý?“ Vin skričaľ: „Z ceľohho svita!“ „Ta vý z tamtoho svita? A nevidili vý mojich dvoch sinú?“ „Jak bým nevidiú, ked jem z níma býl!“ „A jak oňi Ša tam majut?“ „Moľoči gavalír a starší Lump, pijak, dužo (nie „veľo“!) pijet, nema nič!“ „Oňi i tu tak býli... moľoči jak umiraľ, anhelí z neba po ňoho prišli,... take maľi paznohti jak stručkovi čestkú,... jak mu dušu chvatili, na povaľi diru výbili, tak ho pidach pidnesli,... jak výšoľ pid chmaru, ta ešte skričaľ: Rifka, Chai! Bute zdravi! Býl dobrý sen!“ Židiúka potim povidaľa: „A nevýzali bý ste dašto tomu staršomu senovi?“ „Peňaži bým výzaľ!“ A ona: „Ked ja peňaži nemam, Iem na nohavicu i na gerok poľotna i tri zlatiúkú bý mu poslaťa...“ „I to Ša mu pridast!“ Výzaľ tri zlatiúkú, ta hvareľ, že vozme i poľotno na gerok i na nohaúk. Ta i výzaľ všitko. Žvidovala Ša ho židiúka, že koli do neba pide? „Dneška zaraz idu!“ „A odkaľ pidete do neba?“ „Ta s Nojhuri pidu do neba!“ Ta pišoľ. Muž pridet domiú, ta ona mu povist: „Chaim, znaš ti Što, tu jeden človek býl z tamtoho svita a povidaľ o naše dva senú?... Žid zaraz hvari: „Što-što? Jaka to bešida? Ta z tamtoho svita Jude chodat? Jaka to hoľova! A de je?“ „Ta s Nejhorú pújde do neba!“ „Ta jaki býl tot človek?“ „Maľ ťumnu tvarj!... Žid ťaľ na koňa a ťefiľ za nim. Vandrivni jak vidíľ, že Žid ťefit na koňovi, paktašku schoval a ťiľ pid perša pidkloca. Žid na koňovi prišelit i povist: „Čujete, nevidili vý tu takoho i takoho človeka?“ „Prošto (= prečo) bým ho nevidiú, ked tadi perešoľ?... Ite mi po ňoho a prineste ho tu nazad. Ja vam ľipše zaplaču jak cisarj!“ „No ta de ja po ňoho pijdu, ked ho nedohonu už... Vin už daňno išol!...“ „Ta nate, ſáte na moho koňa a ite i prineste mi ho tu!“ „No ta na koňovi ho prinesu!“ Ta ťiľ na koňa, pišoľ.

*) Rozprával Vasil Madar, rodom zo Stebníka. Zápis v Stebníku 15. sept. r. 1898.

A židovi kazał, že bū sidił pid klocem. Šidił, sidił níž nezašlo sonce. Jak sonce zašlo, tak pišoł domü... Vandrivni tež pišoł ta i koňa prodał... Žid pride domü, ta židüška sa ho žviduje: „Dohonił jes ho?“ „Je, dohonił, ale nemih piti na nohach do neba, ta mu ja dał swoho koňa, ta pišoł... i nít ho išči z neba!“

Z Domaniniec.*)

234 §. Buło de nebulo, u jednim varošu buł jeden sklepar' bohate. Jeden chudobne čolovik do ſoho mitle noseň, kole sam hoden boř. A koli nehoden boř sam: maň jednu divočku dvanacet-ročnu, — tota ponesla do ſoho mitle. Tot sklepar' vidiū, že divočka cundrava, i podarovař jūj na ſafa desjatku. Divočka prišla do svoho vutca (= otca) s veľikoř radosťou, že pan jūj podarovař desjatku. Ale tot chudobni čolovik sja napudeň napasti i mišel, že diúka ukrała od pana desjatku. I ulapeř diúčinu za voľosjá i diúčinu pobiū,... že ona ukrała desjatku od skleparja. I priviū jū do skleparja nazad. Kaže chudobni čolovik: „Pane, ci neukrała moja diúčina desjatku od ných?“ I pan kaže: „Nít, neukrała. Bo ja jūj toto podarovař na ſafa!“ Pan sanovař diúčinu, že otic jū pobeř... U tum časi skleparjka umerla a skleparj tutu diúčinu ūzjař za služnicu i trimař jū za čoteri roki. Jomu sja barz velo u sklepi is toř diúčinoř. U čoteri roki kaže un diúčini: „Diúčino, ja tebe choču ūzjati za žonu.“ Ale diúčina kaže panoři: „Pane muj, ja u vas lem služnica a ve pan. Ja vaša žona nehodna beti!“ Ale pan na toto kaže: „Ked ja tebe lublu, tak te musiš beti moja žona!... I tak diúčina kaže: „Oni z mene smich robjař?“ I pan na toto kaže: „Ja smich z tebe, diúčino, neroblu!“ I un doraz dař jū ubrati u krasnoj ſafa i dař uprjhahnuti koňi i pušoł do popa i poviu popovi: „Ja choču tutu diúčinu sobe ūzjati za žonu. Ja jeji spoznaju, že ona je chudobnoho vutca diúka, ale ona u mene pjate ruk služit. I una miňi barz dobre u sklipi porjadok robiła. Ja sobi koło ſoj velo prigazdovař. Ta zato ja jeji choču ūzjati teperka za žonu!... I prisjahli sja u popa. I potomu žili u jedno da za jedno sim abo vusem roki. Vun užek tak zbohatiř, što u cilum varošu neboło takoho zamožnoho skleparja. Bolí v varošu joho cimborove. Zobraļi sja raz skleparj i cimborove jak bö iz Ung-

*) Rozprával Ondr. Červeňák, rodom z Domaniniec. Zápis v Domaninciach koncom júla r. 1898.

varu do Peštu. I onü hovorili za svoje žone. Každū svoju chvaliū, že „moja česna“, druhū zas kaže, „moja česna“, i trefi, i četvertü, i každū svoju chvaleū... Skleparj poviū, že takej žonü statočnej, jak joho, ne je,... un chudobnu ūzał, ale vun tak za ňu feleluje, jak sam za sebe... Joho čotirjomci cimborove jomu na veľikuj zradi boli. Jeden z tech čotirjoch kaže: „Oj-jej, tak tü za svoju žonu dobre stojiš?“ Skleparj kaže: „Ja dobre za ňu stoju!“ A tot kaže: „No, ta stav'me sja u ciliū svuj majátok, že mene, ked pujdu ed tvojú žoňi, lipše bude tvoja žona īubiti, jak tebe!“ I tot bohatü skleparj sja staviū, že joho žona česna, že nebude cimboru īubiti. Zrobeli ū pufovi kontrak. Tam buļi medži soboū samü sobü svídkove...

Žona skleparja neznała, že sja stavili u puſovi. Maſi unü taki kontrak medži soboū, že tot, što sja staviū, za trö dnü i tri noči maje tam u tij sklepar'ki buti a trefi deň maje mati ū znak: viliki darunki od sklepar'ki. A na tum misti, de totu staňku robiši, jiji gazzovi maje znaki nevirnosti proukazati... I tot, što sja staviū, puſoū ed sklepar'ki. I perebōū tam i zahnaū jednu stuňku na veľiku hostinu, žebü kucharjka nakupila, što īem jej paňi najlepše īubif jisti... Kucharjka puſla, nakupela kurčat, kačok, napuj všelijaki a tot, što sja staviū, tam u toj skleparjki sidiū do noči. Hovoreli, hovoreli u česnúj bisidi, ale ked dajakoj slovo... ked do dakich figlu iz skleparjkoū zachodiū, ona uzała mitlu i panovi poviła: „Ja tü daju jisti, püti jak svomu človikovi, a tü zo mnoū do dajakich figlu zachodiš?... Marš mi iz chtüžü, bo moho gazzü doma ne je... Tü znaješ, že joho doma ne je, nač tü do mene ideš? Ja maju pro tvoji kurčata, pro tvoji kačata što jisti i šo püti“... I ułapiła joho i uverhla ho vonka: „Tü zo mnoū nemaješ nüč!“ Vun zasmutiū sja. Prišoū un na druhū den do toj skleparjki i začaū sja prehvarjati, ale tota skleparjka anü nechoſila joho viditi. Un zaklikau kucharjku do sebe i kazaū jüj, že obü ona prosila svoju paňu, — jak vun tam zažene do nej jeden feršlog, — že bü tot feršlog tam perenočovaū do druholohho rana. Kucharjka poviła, že to može stati sja, že to i pani nemusí u tum znati. I tot plani cimbora daū spraviti jeden feršlog, dał sja do ſoho zapakovati a kazal zaklikati sobü dvoch valuchoū. Tote feršlog ponesli do skleparjki a proseli kucharjku aj paňu, žebü feršlog do rana perenočovali... Skleparjka neznała, što u tum feršlogovi može bôti. Ona sobi dumala, že to īem porožni alebo dakoj ſata

u ňom je a u tum sobi nedumała, žeň tam jiji zradnik buň. Tot, što sja staviň, i zamok daň spraviti na tum feršlogovi, što sja zodnuka vun hoden buň otvoriti, i daň sobi na tum feršlogu dva diri, — taki na oči, — urizati, žeň vun na v'ěčur vidíu šetkoj, što skleparjka robif u svojej chüži. Tak prinesli dvomi vałuche tot feršlog do skleparjki a skleparjka poviła: „Chižu mi neperestojit. Naj pere-nočuje!“ Ona neznała, že u tum feršlogu zradnik je. „Ta naj pereno-čuje!“ Jak paňi skleparjka zapalała sobü v'ěčur lampu, ta zradnik u feršlogu na toti dva dirki šitkoj vidil po chiži, ta sobü šitko zapisal, što vidil... Jak ona išla spati, vun vidil, de što položila, i jak za-spała, un sobü odomknul feršlog i ujšoū vonka i ūzjaū od nej zołotuj persteň i šče i chusfata... I še... jak ona spała izňał sja paplan i tu jūj perši holi buļi, i un sobü stał dałeko od nej i jiji šitki znaki sobi spesaū, što na peršoch mała... Ale vun nesmiu sja jeji dotušeti... Bo ona, ke' boła joho čuła, ta un buň živü vottam nepušoū! Jak sobi spisaū šitki znaki, sjiu sobi nazad do feršlogu i čekaň u feršlogu do rana. Rano prišli tote vałuche, što joho prinesli tam, i ūzjały ho u feršlogovi i ponesli do joho domu. Skleparjka ne-znała ni u čim nič. Plani cimbora iz tüma pismamü, što vun sobi pesaū ū feršlogu, aj s peršenom, aji s tüma „darunkoma“, što un od nej ukrał, ide s veľikoū radosťou pered jeji gazdu, i kaže jomu: „No,“ kaže, „možeš sja vernuti nazad, tam de's boū, bo uže majátok ne tvuj!“ Skleparj jomu kaže: „Čomu bū ne muj, ukaž svoju prařdu!“ Cimbora mu ukaže nasamüpered zołotuj persteň: „To je perši znak, što ona miňi dała!“ Ale tot skleparj poviň: „Tü hoden boū sobü dati za tot čas taki persteň ulati. I toto jeji imňa daň tü vübiti, bo znaješ jak sja peše. Ja zato tobü nehoden virovati!“ Cimbora mu ukaže veľeku hromadu chusfat... i skleparj uže vidiu i sam spoznavaū, že to od joho žonö... Uže jomu barz nedobre na sirdcu bolo, ale vun ešče tak mu kazaú: „Može, Iehkos ukrał!“ Ale tot ukaže mu pismo: „Keď,“ kaže, „neviruješ, ta na, pročetaj svojej žonü šitki znaki, što ma na peršoch!“ Vun tode vidiu... i začaū užek sja hnivati, šaļenuj buļ, i vun domu-ka ed svojej žonü i nepušoū. Veľiki žal mu boū, že cimbora od noho majátok pro ūnu ūrovaū a un utratiaū. S tim vernoł sja do toho varoša, de boū, i s kotišom. I tam, doki maū hroši, keſtovaū, jiū, piú i kotiša trimaū ešče kolo sebe... Tot cimbora vernuu sja, zradnik, do sklepar'ki: „Totu žonu,“ poviň, „vühnati iz sklep, bo sklep uže muj!“ Ale ona tak povila pravosudcam, že jak to može buti,

žebū ona svoho gazdū majetok uchabłala, ked ona neuznaje na svojomu gazdovi nijaki doúch, ... ke' doúžen, naj prosif tot, komu doúžen, ona płatif za svoho gazdu!

Jeji gazda raz jak buū v druhum varoše, tak sobi podumaū: Zahnaū kofiša s kuňmi za svojoū žonū iz pismom, a kofišovi nakazaū, obū svoju paňu, ked ju bude vezti, odviz do lisa, de nichoto nezachodit, obū ju tam zabiū a obū pered ſoho priñis znak iz ſoj. Ked vun utratiū svuj vutcujski majátok pro ſu, pro chudobnu serochmaňu (└-ňku!), ták un chofiu její smert. Kofiš prišoū domu do svojej paňi. Paňi joho užek z dałeku pozerała, ci pan ide domu, ale ona vidit, že pana jiji, gazdū, na vozi ne je... I vüjšla vonka, začala duže jojkati, že ona užek četvertuj deň svojoho gazdu nevidit... Prosif kofiša: „De muj je pan? Ci ti dahde joho nezabiū?“ Kofiš kaže: „Nit, Iem naj sja beruf oni id panovi, bo pan duže chorii... Ona jak ščira žona joho, virna, spravodlivá, što mohla na sami pered hroši uzjala pro sebe i pro svoho pana na kełčik i sjila sobu na kočiju... Mała i jednoho mašenkoho krasnoho pseka i połožela ho do kočiji, koło sebe. Ide iz kofišom, sama neznaje de ide, kofiš jiji vezo u veľiku döbrju (nom. debrja). I jak ju povjuz dałeko u veľeku pustünu, že tam ešče i ptak nezaletit, kaže kofiš svojij paňi: „No, paňi, znajete, nač ja vas tu privjuz?“ „Na što, kofišu muj ſubu?“ bo vže sja i sama paňi napudiła... Kaže kofiš: „Ja vas tu priviz, žebu ja vas tu zabiū, bo pan tak nakazaū... Paňi sobi rozdumała i u svojum spravodlivum živoſi neuznavała nijaku chebu, neznała, žebe ona nad dakem kreñdu zrobili, i kaže kofišu: „Ja tobi nigda chebu nezrobeļa, te neraz ūzjał od mene placu, ja znała, že tū sluha, keď ti potrebno boło na dašto, na šatinu, — ja tobi nigda nerjachovala... Keď pan kazaū, že tō telo od mene vübraň placi, ja i toto tobi nahorodiła tak što pan neznaū, bo ja mala votki!... Kofiš počaū jojkati, že jomu paňi u šitkoj praňdu hovorit. „Ale,“ kaže kofiš, „ja dostaū rozkaz od pana, žebo ja vas zabeň!“ Paňi kaže: „Tū zabej toho pseka i ujmi jazök i uči i ponüs pered pana, obo vun vidiū jazök i uči, vun nespoznat, že iz čoho tote voči a iz čoho tot jazök a ja sja zaberu, kadi na dva oči moji povedut. Ja nepujdu, nebuj sja, panovi svomu na uči!... Kofiš priñis znak id svojomu panovi, pan uvidiū oči i jazök i tak kazaū: „Nüs tam do hnoju i tam zahrabaj, cho' Iem, naj ho nevižu, bo mi veľeki žał za mojim majátkom, što ona ho od mene odprovadila!... Sklepár'ka zabrała

sja, ta jde, kudö ji dva oči vedut. Išla dałeki čas, dałeki puť žonoū, ale ona vidila, že na ſu sja duže panove łakomſat, bo ona duže boła krasna žona. Raz vidila ona tam na połu jednoho bačuškoho legiňa, maū na sobi krasni šeroki gati. Pušla id legiňu: „Jaku te maješ krasnu odeždu, kebō tū miňi totu odeždu choſiū prodati, ja tobi płaču, keło prosiš, možeš sobi kupiti i tre pari za tofi hroši, što ja tobi dam.“ I legiň znaū svoje ſafa, i una sja ubrała i ka-zała mu: „Maš nožički?“ „Maju!“ „Moje vołosjä obstriž, tak jak jest twoje, žebo ja taki parobok boū jak tō!“ i s tōm zabrala sja (+ s tłem). Ide varošom, kudö chto — za ſu pozeraſ: Takoho parobka nichko išči nevidiu, krasnogo, młodoho, dričnogo... Choſ boła keło prosiła od kočmarja, ta boū jūj zaplatiū, Iem boū tot legiň zustaū tam služiti. U jednoho zustała služiti. Tam chodili oficiri na poludenok (+ obid), i sami oficiri meži soboū takoho dričnogo nevidili jak tot inaš... I kazaū mu raz jeden kapitan: „Inaš,“ kaže, „jak tū maješ tu služiti za inaša, volješ tū sja zverbovati, ta vojakom služiti. Z tebe može buti strażameſter u jeden misec“... Inaš kaže: „Ja büm sja zverbovaū, ale krem žadnej vi-zitirki, bo ja chłop zdorovi, ja sam neznaju u sobi chibu nijaku i mene nemusis dochtor pozeraſ!“ „Dobre,“ kapitan kazał, „poj zo mnoū do magazina, uber sobi ſafa“... i daū ed ſomu jednoho kapraſa, žebo ho učeū execirku... Legiň tak sja učeū, že u jeden misec akuratno užek strażameſtrom boū! I tak dali ho do ſkołu kadetskij... I tam tak mu išlo na pamjaſ, že do roka un vüjšou na oberlajtnanta, ale nichko neznaū, že to je žona. Služila do ſisť rokuū i avanžirovala na majora...

Jeji gazda užek zmarneū hroši, šo maū, i koni i koč, užek ne-maū iz čoho žiti, i tak chodiū po chižach žebrati, ked robotu neznaū nijaku... I prišoū i do toho varoša, de joho žona majorom boła. Raz staū sobi prosto ekzecirpiacu i sja prizerał na vojakuū, jak to sja krasno exercirujuſ... Jak iſli domuū u jedenacceſ hodin, joho žona, tot major, spoznała swoho gazdu... Kaže: „Što te tu sja prizeraſ a ci bü i tō choſiū vojakom beti?“ „Chofiū bom, kebim vałouſen... pan major!“ Pan major nekazaū jomu na toto nič, ale vun spoznaū swoho gazdu... Kaže mu: „Choſ büs' nigda ne vałouſen boū, ta ti budeš vojakom... i zaklikaū major jednoho kompaňi-komendanta, i kaže: „Toho čolovika vozmi do svojej kompanii i daj na ſoho mundur, choſ bö nigda neboū valouſen“... I služeū vun das tri roki u tuj kompanii a major dotü vanžirovaū na obeſtra. Raz un, tot sklepaj,

pušoū na vartu a obešter išoū iz obidu. Jiji gazda hojkaū: „Gver heraus!“ Obešter spoznaū, že to joho gazda hojkaf... Obešter pošoū id svomu gazdovi i poobziraū, jakij z īoho porjadočnū vojak... Nakazaū vachkomendantovi, žebū ho ablezovati, bo vun chočef joho vzjati za privadinera... I un ho uzjał. Služeū jeden ruk, obešter duže svoho privadinera karaū, biū, chof vun znaū, že to joho gazda. Ale privadiner neznaū, že obešter joho žena... Služel za tri roki. Jak uže tri roki uslužiū, kaže obešter privadinerovi: „Što tū buū doma dakoli? Si ti buū pan, si ti buū chudobni čolovik, si ti buū kondaš, si tū buū jakim valahovom (+ valuchom)?“ „Ja boū dakoli svuj pan, ale ja sja svirovaū svojej žoni... Ja vzjaū chudobnogo čolovika diūku i ja dumaū, že taki žoni spravodlivū... ja dumaū, že vec sja na tum sviti nenajde takej spravodlivej, vernej žonū, jak moja! Ja sja staviū iz svojima cimboroma... Jeden kazaū, že vun moju žonu od mene odľubif...“ Obešter udariū ho poza ucha dvaraz i kaže: „Peredo mnoū praūdu hovor, bo jak praūdu nekažeš, tak tobi hołovu izdojmu krem žadnogo prava“... „Ja, pan obešter, praūdu kažu“... „Ci bū tū chotiu svoju žonu viditi?“ „Ja bom chotiu, ale ona užek nežije, bo ja ji daū zabeti kofišovi; kofiš miňi priňis iz īij znaki... Ja teper nehoden perebanovati“... Obešter kaže: „Ci choceš ešče svuj pan boti, tak jak jes buū?“ „To nemože buti, bo ja svuj majätok stratiū pro nevirnost žoni,“ a rozpoviū šetko jak sja stało... Obešter sja duže pohňevaū i pesaū pismo do ministerii, žebo joho regement trasportowane boū do toho varoša, de jiji sklep buū. I toto zejšlo ne u doúhi čas. Raz pušla ona iz svojim privadinerom do svoho sklepu i kaže tomu novomu skleparjovi: „Dobrū gazduješ, pane skleparju? Jak ti tot sklep düstaū? Toto bohatstvo?“ Skleparj neznaū, iz kim hovorif, ta rozpoviū šetko, jak sja stało... Obešter kaže: „Ta poznaš ti mene? Ja jem tota žona, što tū id īuj chodiū, ukaž tot kontrak, što's zrobiū! I skleparj daū jūj ho. Obešter pročetaū, duže mu merzko boło za totu nepraūdu,... I jak pročetaū zaklikaū,... boļi tam tistove... i ukazaū tot kontrakt,... i todū skleparj chotiu uže ufikati... Ale obešter ufah šablu i skleparjovi hołovu odsau pered šitkima panama. Tohdū pereprosiū šetko panstvo i poviū, že un je žona a tot prevadiner, že to jeji gazda... „Ja teper choču ustupiti na pensiu, bo ja uže dvanaacet roki uslužilam a teper choču iz svojim gazdom žiti do smerti!“

Z Onokoviec.^{*)}

235. Š. Boū jeden gazda, bohatō šlevek, a maū vun jednu diūku. Tota diūka s'a z jednim chudobným parobkom zaľubiła. Jej rodiči nechofili to, obi oni s'a pobrali. Koli tot chudobnū parobok prišoū svatati, z počlivosti ho vüňala... Vun neznał iz chüži jak von vüjti; iz plačom vüšoū von. Vun išoū uduž jednū kerti i zustritiū s'a tam z jednoū staroū baboū, ona jomu hvarit: „Čom to ideš, parobče, plačuci?“ „Ja idu plačuci, bo ja jednoho bohača diūku lubim a z ňa jej rodiči smich zrobili... Diūka mene zveľa, što bū iti svatati a otúc i mati nechofat dati“... Stara baba jomu hvarit: „Poj heū! Šo tü meni daš za to, ked ja zrobim tak, šo totu diūku za žonu možeš uzeti?“ „Ta šo žadajete, to vam dam, babo!“ „Ja nežadam nič, īem šo perši prihodovok budete mati u gazdoústvi, ta to mni daste“... Parobok povil: „Ajno, dame!“ Baba: „Tü, parobče, na vjičur idi zas' svatati, — ta otúc za tja diūku das!“ Parobok prišoū v'ečar i otúc mu pribiztatovaū, že mu diūku dasf. Tak oni s'a dvoji pubrali, za devjaf misecuū vedno žuſi i daū Panbuh ditínu medži dvojima. I prišla tota stara baba, ta hvarit: „Parobče, zrobilam ti dobrí, šos' chotiu ju zjati za žonu, to si ju ūzjaū. Šos' mi obicaū, ta to mi daj!“ Mołoduj gazda počau plakati kolo svojej žono... Žona na ſoho: „Gazdo, šo ti plačeš?“ „De hem ja neplakaū, ked ja tipirka tüj a tüj babi mus'u oddati ditinu, šos' tiperj porodiila“... A ona mu hvari: „Tü ſaſeni gazdo, nebuj s'a babiū, — chiba īem jednoho Boha. Zažeň totu babu gu mni, ja s ňou pobes'eduju!“ Prišla baba gu nevisti, i hvarit jūj: „Šo tü so mnoū chotila, nevisto?“ „Ta ja chotila prosüti, šo vü iz mojim gazdom chočete?“ A baba jūj hvarit: „Koli vü sja dvoji pobrali, ta vam staršina nechofila dati pobrati s'a. Ja tak zrobila, že staršina na to pristala. Ta tvoj gazda niňi obical, ... šo s'a vam perši u gazdoústvi prigazduje, to mni date. Ta vü prigazdvali jednu ditinu, dajte mni ju!“ Nevista: „Ja vam, babo, totu ditinu dam, ked vü z moho voľoska hvozdik zrobite!“ Baba sja prijała, že ona tot hvozdik zrobif. Tak nevista jūj dala jeden voľosok — svuj. Tak pušla baba, ona tot voľosok za devjaf rokuū kovala, ta ho ukovala na hvozdik i tak prinisla tüj nevisti tot hvozdik i hvarif jūj: „Tu maješ tot hvozdik!“ Ale hvozdik prosti

^{*)} Rozprával Mich. *Fedor*, rodom z Onokoviec. Zápis v Onokovciach v krēme M. Bergida 28. sept. r. 1904.

neboň, ťem pokrivenü, ta juj tota nevista na toto hvarif: „Jaj še nevidiňa, žebo hvozdičik nuvöj pokrivenü boň! Idi tü, baba, i tot hvozdič naprosti, potim ja tebi ditinu dam!“ Pošla baba, ta za devjaf rokuč tot hvozdič prostiľa a nemohla ho sprostiti, bo hvozdič sja vše poľamaň... A tak baba sja zabraľa ta i vecej ku nevisti neprišla, bo hvozdič naprostiti nemohla... Hvozdič naprostiti preto nemohla, bo juj voľos — ne z hoľovi buň... Tak moľoduj gazda iz svojoč žonoč zustaľi u pokoju žuti i s svojim ditvakom.

Z obdalečia.

Zo Strojny.*)

236. §. Išoň černec (+ černic) iz monastorja. Perechodiň u druhöj monasterj bövati. No vün s sobu nijake gazdūštvo nebraň, ta jennu knežečku úzjaň pud pleše. I tam u ľoho to buło šetko gazdūštvo. Išoň pela vodъ, uvidiň, što voda umýlela hroši, kotel s hrüšmi. I kaže: „Adde smirť i hrich!“ No oto rüzbüjnike buli u chašči peľa vodъ u lüznáku. I prišli d ľomu rüzbüjnike, id černejovi. Zvidali sja joho: „Što tö, pane, hovoriť teper?“ Vün kazaň: „Adde hroši sut!“ „A de oti hroši sut?“ kažuf mu rüzbüjnike. Kaže: „Ked chošete. berif, bo ja jich neberu sobi!“ I černec pišoň svojim pušom. Rüzbüjnike úzjalí oti hroši. Dvanajcet rüzbüjnike buło. I daľeko püšli toti rüzbüjnike u chašču s hrüšmi tömi.

I što sja radiili rüzbüjnike? Uradili sja rüzbüjnike: Šis' nas naj ide u varoš, ta pokupujeme tam: jisti, piti... I što hovorili toti šis, što obstali kolo hrošej? Oto hovorili, ež jak pridu tote iz varoša, ta zabijuf jich iz pušok i hroši obstanuf sja jim šisom...

A tö druhü, što püšli u varoš kupovati, radiili sja, ež kupluf otrovu i namišajuf u keľšik i prinesuf totom jisti, piti... üne umruf i hroši obstanuf sja jim! I išli pušom nazad i jich cimborü, što buļi kolo hroši iz puškami, jak sja uradiili, uže jich čekaļi... Toti nesli keľčik, ta toti, što buļi kolo hroši, nedopustili jich id sobi bliz. Strileli i šisfoch svojüch cimborü ubili iz pušok... Jak jich ubili, ta kažuf: No teper' nam samüm hroši obstanuf!“

*) Rozprával Mich. Fotul, rodom zo Strojny. Zápis v Strojne u gr.-katol. farára p. Juraja Zsatkovicsa 12, aug. r. 1898.

Počali jisti, piti, totu otrovlenu stravu, bo öni neznaļi, ož je otrovlena, i toti takož poümerali...

Adde je praňda, što kazaū černic za hroši: „Adde: smirť i hrich!“

237. §. Boū jeden šlovík tisnoj, izza rük žiū.*) Prekopovaū z motekoū, s kopačkoū. I raz ūzjaū sobi mało chliba na poluňne na pole i poklaū na pña tot chlib. Dumaū sobi: „Na poluňne zjimi ho!“ Prišoū vün na poluňne jisti, a chliba ni je! Šort prišoū, ta zjiū. Šort druhi vidiū ož tot šort izjiū chlib hudobnogo šlovíka i zvidaū sja: „Što ti kazaū tot hudobni šlovík, što tú mu chlib izjiū?“ „Kazaū, obü mi Büh zaplatiū, što ja nebojaū sja Boha tot chlib izisti od segin legiňa“... Tot druhi šort izkazaū: „Idi i služi rük toho gazdu u karu za tot chlib!“ I šort prišoū małom chlopcom. Kazaū gazdi: „Ci vü sami robite?“ Kaže gazda: „Oj, nebože, sam robilu!“ „Ta šomu vü sami robite?“ kaže šort gazdi. Gazda neznaū, ož to šort, a rachovaū, — ož oto chlopec. Chlopec: „Gazdo, ja bü sja najaū u vas!“ Kaže gazda: Netreba meňi sluhü, nebože. Ja svoje díta nemau šem hodovati“... „Ta što vü budete jisti, i ja budu. Ked vü budete holonči i ja budu holoden!“ Kaže upjať tot šort: „Ci majete vü, gazdo, plu?“ Kaže gazda: „Našto meňi plu? Ni šem orati, bo ni je volü!“ „Gazdo, ja bü privüū dvü kozb“... Kaže gazda: „Ko čuū iz kozami orati“... „Ci majete vü plu?“ „Idif vü domü, gazdo,“ kazaū chlopec, jak boū uže večür. Kaže gazda: „Poj i tú domü!“ Kaže šort: „Ej, gazdo, ja túj budu noševati. Rano mi unesete plu, ta budeme orati“... Gazda ušoū rano na pole, uňis plu. Kaže gazda: „No ja plu priňüs.“ Gazda zašudovaū sja na tóm pole, na takoje pole vün lešiu u vešeri, koli domüū išoū. Rano vidiū pole šistoje... Kaže šortu: „Što toto je, što pole šistoje?“ Šort ū noši nespäť a zaklikau svojich cimborjü, pomohli mu ū noši ušitko koreňa uňati iz zemli. Šort potöm püšoū za kozami. Uprijahli kozb u plu; iz kozami orjuť. Toho gazd'b brat, na druhüm pole ore iz vülimi. Kaže toho gazdë brat služi svomu: „Lem poziraj tý, što brata dvü kozb orjuť!“ I duže sja to bohaš' na tóm šuduje... Prišoū d bratu sobi tot bohaš' i kaže: „Jak tú, brate, iz kozami oreš, nitko iz kozami neoreš,... tko ti oti kozb daň?“ Tot kaže: „Ažže prišoū

*) Rozprával ten isty na tom istom mieste 18. augusta r. 1898.

chłopec do ſa, ta kazaū mi, ſto ün chočef ſlužiti u mene. A ja mu kazaū: Netreba mi ſluhū a vün kazaū, ež chočef ſlužiti, a ja skazaū: Ta bud!“ Kaže tot bohaš: „Miňaj zo mnoū kozü za voľü. Kaže tot chłopſiſče: „Naj bude!“ i zamiňaū. Bohaš' ſja duže ſudovaū, ož kozü bülſe zoralí hi joho voľü. Kozam treba maſe jisti ſem voľum a bülſe zoralí... Kaže tot bohaš' ſluzi ſvomu: „Oto bü nam fajn küzъ, bo to mało zjisť a mnoho izrobiſ!“ Uprjaū bohaš' kozü u pľu a voľü daū bratu sobi za kozъ... Oraſi iz kozami do noſi i tot chłopec iz vülmi oraū do noſi. Tam na tüm poľe tot bohaš' noſovaū i kaže ſluzi, jak bôla nüs: „Puſčaj d vozovi kozъ, naj jidat ſjino!... Vün hadaū, ož kozъ budut jisti tak jak voľъ. „Kozъ nechoſaf ſjino jisti, kozъ chotaf ſjino chaſču!“ Kaže bohaš' ſlužji: „Ta ženi jich u chaſču. Ta, to dobre, bo netreba kozam ſjina.“ Kozъ zajaū u chaſču i sam prišoū ſluha id vozovi. Uſuje gazda, koza zaveriſčiſ. Kaže ſlužji: „Anujdi, uviď, de kozъ ſuf? Bihaj skoro, bo aſi voūk imiū.“ Šluha pobiſ... jennu voūk imiū i druha za toū uſikla. Prišoū ſluha i skazaū gazdi: „Küz ni je, gazdo, ſto budeme robiti?“ I gazda ſtaū płakati. Kaže gazda: „Oj nej bude, ož vün mene izčalovaū, ſto ja daū voľъ za kozъ... Kuplu sobi druhi voľъ! U ſoho ne je bülſe jak toti jednъ. U mene býľъ, ta i das budut druhe voľъ!“ Tot ſhort skazaū gazdi ſvomu: „Ci chodiſi dakoli vü na ožon?“ „Oj, nebože, chožu use!“ ... „No, tak pojme, gazdo, na ožon!“ Kaže gazda: „Ta mü dva jak püjdeme? Berim iſče iz soboū Jude, bo nas pan neprijme dvoch. Bo treba panum mnoho Jude!“ „Ajbo,“ kaže ſhort gazdi, „pojme mü ſem dva!“ Kaže gazda: „Ta mü idim!“ Priſli do pana, kaže jim pan: „Što vü Jude priſli?“ „Priſli ſme do pana žati pſenici!... Kaže pan: „Idif vü het, Jude, ſto vü mou tablu za deset rokůū nehoňni izzati. Miňi treba tristo ſudi, ne dvoch!... „Ajbo,“ kaže tot gazda, „dokü druhi priduſ, ta mü budeme žati!... Kaže pan inoſovi: „Ta vedi jich na tablu. Jak druhi priduſ Jude, ta bülſe naženeme id nim ſudi. Ta naj iduſ i robiaſ!... Püſli otü dva na tablu, inoſ jim kazaū paňskýj: „No addika je pſenica: ta žnít!“ I üni ſtaſi žati. Žali den jeden do veſera, kaže tot ſluha gazdi ſvomu: „Vü ſihajte, gazdo, ſpati!... Kaže gazda: „A tü ſto budeſ robiti ū noſi?“ „Ja pomala budu žati, bo misjac ſvitíſ,... a vü prepoſiňte!“ Gazda liū sobi ſpati. Uſtaū rano gazda, pozirat, na tabli ni je niſ, uſitko izzato, i krasno iſkládeno u kristъ... Gazda ſja zaſudovaū duže. „No,“ kaže ſluha gazdi, „idit, gazdo, do pana, naj pan pride

uviditi svoje sijeňa, ci krasno sme izžali?“ Gázda prišoū do pana: „Pane, naj iduť uviditi sijeňa, bo zžali sme ušetku tablu“... Pan sja rozserdiū, ož tot šlovik na smich s panom hovorit, bo na tablu treba buľo dvasto ſeladi, obú za tūždeň žali... Todü pan pūšou na tablu iz paňoū pozterati... Prišoū pan: „Tak je, izžato!“ Pan duže sja zašudovaū: „Što toto za devo, što dvaj lude za dobu (= za deň) izžali tablu?“ Kažuť totü dvaja lude panu: „Pane, udajte nam rös, što sme sobi zažali“... Ta pan sja zvidaū: „Što choſete rösö?“ „Ta, pane, bülše nechočeme ud vas, īem što po- neseme u jennim motuzi.“ I pan sja z toho zasmjaū i kazaū: „Naj bude!“ I šort naraz ušitko sijeňa i paňskoje i svoje ūšitko u motuz zaújazaū... i svoho gázdu, što z ním žaū... I naraz vichor zaduū veľiküj i ušitko to sijeňa paňskoje i svoje priňis u vichru do svoho gazdū. Jak oto priňis do gazuū, i rük šortovi ujšoū u gazuū.

...I tot šort musiū u rük, jak doslužiū u gazuū, dušu pri- nesti šortlum. Ta šort ūzjaū dušu bohaša. I žona iz žalu za gázdom bohašom iz puškъ ubila sja. Šort u dolone izpleskaū z radosti ož ūzjaū duši dvi...

I ūšitko, što zažali, joho gázdovi obstalo sja.

C. Slovníkové svojskosti.

238. §. Podávam aj pre slovník materiál. Čiastočne preto, aby doplnil sbierku slov a výrazov, ktoré sú obsažené v osnovách, a čiastočne preto, aby objasnil a vyložil podané osnovy slovami a výrazmi s iných strán. Slovníkový materiál sbieran som aj po tých istých obciach, kde osnovy, ale aj po druhých obciach. Okrem toho uznal som za potrebné poprezerat aj také východoslovenské osnovy, — prípoviedky, pesničky alebo príslovia, — ktoré iní podali, tak tiež spisy po východoslovensky písané, aj časopisy po východoslovensky vydávané. Z cudzích osnôv, spisov alebo časopisov potvrdzujem a dopĺňujem svoje výskumy hlavne tam, kde sú moje udaje ojedinelé alebo nie všeestranne dosvedčené. Z cudzích osnôv, spisov alebo časopisov vyfahoval som aj také slová alebo výrazy, ktoré som sám nikde nepočul, ale o ktorých som predpokladal, že sú *možné* v reči východných Slovákov. V takýchto prípadoch väzí zodpovednosť celkom na uvedených spisoch a časopisoch. Takýchto slov a výrazov je tu len málo.

Uvodiac svoj vlastný materiál, uvodom aj obec alebo kraj, z kde ho mám. Obec alebo kraj uviedol som aj pri výfahoch z cudzích osnôv, nakoľko sú tam obec alebo kraj spomenuté.

Obvyklej slovníkovej látke pripojil som aj miestopisné názvy východoslovenského územia, a sice *podľa miestnej výslovnosti*. Taktoto budú spoľahlivým sprievodčím nárečoslovcom po priestranstve východoslovenského územia, a často najde v nich oporu aj dejopisec, ktorý skúmajúc minulosť východoslovenského územia napotkýna sa o množstvá podôb jedného a toho istého miestopisného názvu.

239. §. Tu podávam svojskosti východoslovenského slovníka. V prvom rade také slová, jakých niet v reči nevýchodných Slovákov, alebo sú v nej zriedkavé. V druhom rade také slová a výrazy, ktoré svojím významom alebo spôsobom užívania — rôznia sa od

slov a výrazov reči ostatných Slovákov. Slová, ktoré sa len formou a nepatrne odchýľajú od slov ostatnej reči slovenskej, nie sú tu uvedené. Túto sbierku netreba tedy považovať za takú, ktorá znázorňuje všetky svojskosti východoslovenského slovníka. To, čo je tu vyslovené, pofahuje sa aj na zásobu cudzích slov. Z cudzích slov, ktoré sa tu podávajú, nesmie tedy čitateľ zatvárať na mieru cudzích vlivov. Cudzie vlivy budú vykázané v III. oddelení práce, kde do podrobna rozoberem všetku slovníkovú látka živej reči slovenskej.

Tunajšie skratky znamenajú:

Ban. = Banovce 191. §.

Barc. = Barca 172. §.

Bard. = Bardíjov 158. §.

Bat. = Batizovce 217. a 218. §. Okrem toho z rozhovoru s Jánom Štefkom, 77-ročným „národným básnikom“, rodom z Batizoviec, 16. aug. r. 1904.

Bert. = Bertotovce 148. §.

Bež. = Bežovce 212. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v tom §-e rozpravačom.

Capl. = Ceplica 222. §. Okrem toho z voľného rozhovoru so Štefanom a Jozefom Príbilinom, rodom z Ceplice, v hoteli „Tarta“ 10. júna r. 1900.

Ceplič. = Ceplička 132. a 133. §.

Čit. III. = Slovenská Čítanka pre tretí klassu národných škôl... Z maď. (Jána Gášpára) prel. a prepracoval Franc Egry, učbár na štátnej reálke v Levoči. V Budapešti 1875. Vlastnosť kráľ.-uh. štátu.

Čit. IV. = Čítanka pre štvrtu klassu, vedle maď. Čítanky Jana Gaspara prel. na šarišsko-slovenski jazik S. L., diplomatiční učitel, a šarišskej stolici školsky radca. V Budapešti 1875. Vlastnosť kral.-uh. štátu.

Čit. V. = Čítanka pre V. a VI. tridu Iudoškol... (Dla Jána Gášpára z maď.) do šarišského nárečia preložil Adolf Urbán. Budapešt, 1876. Vlastnosť uher.-kral. deržavi.

Dluh. /C. = Dluhé na Ciroche 202. a 203. §. Aj z voľného rozhovoru s rozpravačom.

Dobr. = Dobrá 187.—189. §§-y.

Gab. = Gaboltov 159. §.

Gan. = Ganovce 115. §.

Geč. = Geča 174. a 175. §.

Gerl. = Gerlachov v Sp. 219. §. Aj z látky, ktorú podal dr Radzikowski v Č. Lide, X., 306.

Giralt. = Giraltovce 160. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v tomto §-e rozpravačom.

Hanšar. = Hanušovce v Šar. 161. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v tomto §-e 90-ročným rozpravačom.

Harh. = Harhov 122. §.

Harih. = Harihovce 120. a 121. §.

- ~~Hazletonské „Slov. Noviny“ v Amerike.~~
- ~~Historia Uherska... (mad. napísal dr Aron Kiss). Na sárskij jazik řešebodne preložil Stefan Lesskó, diplomatični profesor pr-parandii. Budapest 1883. Vlastnosť kr.-uhер. štatu.~~
- ~~Hnilec 136. §.~~
- ~~Hnilčík 134. a 135. §.~~
- ~~Hrabušice 116. §.~~
- ~~Hranovnica 223. a 224. §.~~
- ~~Humenné 193. - 198. §§-y. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v týchto §§-och rozpravačom a s miestnym p. notárom Jozefom Gócsom.~~
- ~~Jablunov 123. §.~~
- ~~Novi domovi kalendár na običajni rok 1886. a 1887. V Prešove u Arpáda Kóscha.~~
- ~~Kapušany 156. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s And. Maňkošom, 9. júla r. 1904.~~
- ~~Kendzice 162. a 163. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v tých §§-och.~~
- ~~Kluknava 125. a 126. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v tých §§-och.~~
- ~~Komar. = Komarovce Sobranské 208. §.~~
- ~~Kor. = Koromľa 213. a 214. §.~~
- ~~Košk. = Koškovce 200. §.~~
- ~~Kov. Pov. = Jánom Koralčíkom podané spišské povesti, a to: 1) „Nemožno každému vyhovieť“, SMS z 1898, 58—59. 2) „Traja bratia“, povest z okolia Hrabušic, Ščavníka a Viderníka, SMS z 1899, 85—91. 3) „Dva kmotrovia“, SMS z 1901, 82—87. 4) „Zlatý klúč“, Slov. Pohl. z 1898, 684—689.~~
- ~~Lem. = Lemešany 164. a 165. §.~~
- ~~Let. = Letanovce. Iremsky (SMS z 1904, 48—52).~~
- ~~Lub. = Lubotíňa 152.—154. §§-y~~
- ~~Luč. = Lučky 210. §.~~
- ~~Lučiv. = Lučivná 215. a 216. §.~~
- ~~Malov. = Maloveska 166.—171. §§-y.~~
- ~~Marg. = Margecany 128. —131. §§-y.~~
- ~~Mark. = Markušovce 119. §.~~
- ~~Minds. = Mindsent 173. §.~~
- ~~Miš. Pies. = Štefan Mišík, Piesne ludu slovenského. Soš. I. T. Sv. Martin 1898.~~
- ~~Miš. Pov. = Štefan Mišík, Povesti slovenského ludu vo Spiši, menovite v Danišovciach a v Odoríne. SMS 1896, 84—88, 159—175.~~
- ~~Olc. = Olenava 127. §.~~
- ~~Orel. = „Šlebodní Orel“, New York.~~
- ~~Ostr. = Ostrov a Karčava 209. §.~~
- ~~Pap. = Papin 201. §.~~
- ~~Plav. = Plavnica 155. §.~~
- ~~Podhr. = Podhradie Spišské 124. §. Okrem toho aj z voľného rozhovoru s pomenovaným v tom §-e.~~
- ~~Rasl. = Raslavice Slovenské 157. §.~~

Rep. = Repaše Vyšné 137. a 138. §.

Rozh. = Rozhanovce 179. §.

Seč. = Sečovce 185. §.

Sipl. = Siplak 178. §.

Smiž. = Smižany 118. §.

Sob. = Sobinov 150. a 151. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v tých §§-och rozpravačom.

Sobr. = Sobrance 204.—207. §§-y.

Snr. = Ondrej Snka v prípovedke „Čiže hnevace“ (Slov. Pov. 279—282.).

Straž. = „Stražek v Lubovni“. Spravedlivá historija zo starich časoch špišských.

Napsal K. Mixath. Podava vo vihodno-slov. reči Rev. Francis C. Denes, pleban newyorskí. Tlač „Šlebodneho Orla“, New York.

Straž. = Stražské 192. §.

Strop. = Stropkovy 199. §.

Šac. = Šaca 176. a 177. §.

Šarv. = Šariš Veľký 139.—147. §§-y. Okrem toho z voľného rozhovoru s rozpravačom Jánom Kaščákom.

Ščav. = Ščavnik v Sp. Z rozhovoru s Jánom Iohmanom a Pavlom Doňakom 20. aug. r. 1904.

Šebn. = Šebes Nižný. Z rozhovoru so Štefanom Šukalským.

Šir. = Široké 149. §. Tiež z voľného rozhovoru s rozpravačom.

Štev. = Štvartek 117. §.

Šuň. = Šuňava Nižná. Z voľného rozhovoru s Bétoou Gondašovou.

Taš. = Tašola 211. §.

Treb. = Trebišov 184. §.

Ud. = Udavské 199. §. Tiež z voľného rozhovoru s rozpravačkou. Podobne z rozličných neuverejnených mnou peaničiek, ktoré mi prednášala. Okrem toho z rozhovoru s Haňou Šnuríkucou, v Udavskom 18. júla r. 1898.

Vik. = Vikartovec 220. a 221. §§-y.

Vran. = Vranov 186. §.

Zir. = Žirovce 180.—183. §§-y.

Jestli uvodím zo spisov alebo z časopisov hore nespomenutých, uvodím patričný spis po každý raz. Po prvý raz plným titulom.

Pri ktorom slove alebo výraze niet udaného žriedla, slovo alebo výraz zapísal som na ulici od neznámej osoby, ale som sa dodatočne prezvedal, či je zápis opodstatnený. Takých zápisov som mal hojne, ale sa umenšili, lebo som ich uničoval v tom pomere, v akom sa množily osnovy a slovníkové záписy od osôb, ktoré som pre svoje jazykovedecké ciele nárokom vyhľadával.

240. §. Svojskosti východoslovenského nárečia sú nasledujúce:

.1. spojka, nem. und, mad. és; bežná popri spojke *i*, v. túto.

Aibi, spojka; bežnejšia *žebi*, v. túto.

Abramovce, do -morec, Obec Abrahámovce, Ábrahámfalú, v levoč. okr., spojená s Píkovcami.

Abranovce, do -novec, ū -nočci. Obec Abranovce, Ábrány v ntor. okr.

Abraňovce, do -novec. Obec Abrahámovce, Ábrahámfalú, v sekč. okr.

Adidoúce, do -dovec, u -doúci (+ -doúcoch); u Hn. Agidovce, u Nied. Adzidovce. Obec Adidovce, Agyidóc, v hum. okr.

Aha, medzisal. „Mi povjeme *aha* a in-de ťula“, Ščav. „Dze moja varta? Aha, tu ſí“, Sobr.

Ahejže. „Tvuť velblud ahejže je jedno-oki“, Cit. V, 27.

Aj + aji, spojka nem. auch, mad. is; bežná popri spojke *i*, v. túto. Táto spojka je slúčená zo spojok *a + i* (v. této), to sa dosiaľ zretelne dá vybadat, hlavne z veršov, ale aj v obecnej vrave: „Pokal ja ſe neoženiu, bùlo mi po voli, nepùtali dcéci chleba, ani žena ſoli; ceper mi ſe už oženiu už po mojej voli, už pùtajú dcéci chleba *ají* žena ſoli“ Dluh C. „Oklamal tebe, ... *ají* mňe oklamal“, Žir. „Nebojim ſe, bo ja birujem za ſej's chlopoch: muj gver za dva, *ají* ja za dva, *ají* muj pes za dva“, Ostr. V týchto príkľa- doch jasne sa vyráza význam obidvoch spojok (*a + i*), ale vo viacšine príkľadov odzýva ſa už len význam spojky *i*: „Po- ſli do komori, *ají* (= *i*) to dzívče“, Plav. „Vun jej napsal nazad, že *ají* (= *i*) vun ju hľeda“, Komar. Popri forme *ají* častá je aj obdratá forma *aj*. — Zdá ſa, že sem patrí „*ajaj*“ = áno, ktoré z Leta- noviec uvodí Iremsky.

Akuratni, príd., práve taký. „Husare i pre Palka takeho akuratného koňa do- vedli, jak i oňi malí“, Gab. Miesto neho je bežné: taki isti, takisti. Odvedené je z príslušky *akurat* („na znak, že akurat z tej karčmi“ (Gab.), ktorá je bežná popri prísluškách *prave*, *pitie*, v. této).

Ala, krstné meno v Hum., Elisabeta. *Alarum* popri *alarm*, voj.-nem. „Dala zatrubie alarum na vojsko“, Šir.

Alč, -a, mad. ács; hlavne od hranice madarskej. Na Spiši: *Cimerman*, Kluk.

Ambrelka, ž., dáždnik. Šarv. aj inde.

Amen s tvrdým *n* na konci. „Už mu je amen“, Smiž. „Oddavala ja ſe na marné kratki čas, veram tak dumala, že budu dzeťuku zaš... a ja ſe oddala až na veki amen, jak bi do Dunaju trucil Čažki kameň“, Uď.

-an. Touto príponou tvoria ſa mená obyvateľov od mien obcí. 1) Od podstatných mien: Stražan, Popradžan, Ku- bašan, Hranovnican atp. Ščav. 2) Od prídomkých: Šariščan, Gemerčan, Lip- towčan atp. Ken. Ale takéto tvorenie je nie v obyčaji; miesto Hrabkovčan, Fričovčan atd. povie ſa len takto: človek z Hrabkova, človek z Fričovca atp. Zväčša ani prídomkých netvoria od mien obcí, t. j. nepovedia: kravy alebo deti hrabkovské, fričovské, ale len: kravy alebo deti z Hrabkova z Fričovca atp.

Ančel, *Archandél*, z cirk. reči; *angel* je výnimočné. „Že po ňeho pridu pejcmi andele“, Kluk. „Dum ňe kojsecel, človek ňe aňdel. Medeš (ČMS 1903, 85). Medeš = Megeš. „Ani Michal archandel ho ňemohol užapic“, Harih. „Angel pri ňej stojí“, Smiž. (Miš. Pieš. 83.) — *Andel* u katol. — U luteránov: *anjel*: „On ſa nazdať, že to ho už anjele volajú na nebo“, Gerl.

Andrašovce, do -šorec, ū -šoúcoch; Rusi vyslovujú *Andrašoúci*. Ruská obec Andrašovce v Ung., Andrasóv v ung. okr.

Andrašovce, do -šorec, v -šoúcoch. (U Nied. aj *Andrášovec*) Obec Andrašovce v Šar., Andrášvágás, v okr. Šir.

Andrejova, do -ovej. — Ruská obec Andrejová, m. Andrejova, v sekč. okr.

Antalek, -lka, malý súdoček. „Antalek, to malá bečička“, Šarv. „Antalek, súdok, bočulka, antalek piva“, Let. „Domu ſe kmotri sbiraju, bo už paľenki ňe-

maju; ešči im kmoter šlubuje, že im antalek daruje“, Smiž. (Miš. Pies. 87.).

Antalovce, -ovec, r. *Antalovčí*, -ovec. Ruská obec Antalovce, Antalóv, v ungv. okr.

Apa, -i, bežné popri všeobecnom oceci. „Ja ſe pitaſa api, dze Jančo, apa ľehu tori ňič“, Seč. „Apko naš lubi“, Straž.

Araňidka, do -i, na *Araňidce*; „Zlata Idka“, Hnatiukov názov je vymyslený. Obec Araňidka, Aranyidka, v koš. okr.

Ardzavi, príd., hrdzavý. „Jednu ardzavu šablu“, v Daniš. a v Odor. (ČMS 1896, 88). „Je ardzoj barví“, Čit. V, 261. Má byť istotne „ardzavej“.

Áva, hľa. Ud.

Až, spojka, že. „Vidziš, zidouko, až' žid nelaži“, Pap. „Povedaū, až ju žje“, Ud.

Baba, -i. Má dva významy: 1) žena. „Baba i žena šitko jedno“, Šarv. „Višla jedna baba z kripti“, Sobr. „Ked idu babi z Prešova a mi pri draže okopujeme bandurki a vidzime jich, ta povime: Keľo tam idze *baboch*. A ked hociem jeden blop medzi ľinma idze, ta povime: Keľo tam idze *ľudzi*!“ Šarv. — Toto sú príklady pre význam ženskej vôleve. Dokladám, že *baba*, ako v inej slovenskej reči *žena*, znamená aj manželku. Aj v uhorskej polštine: „Jaňicek vziaľ sobje princeznu za *babe*“, Slov. ves (tu, 456). 2) porodnica. „Baba je, chtora hodzí ku ženom, eo su v čeži, a lapa dzeci“, Šarv.

Babička, -i. „Ja caklem, habičko, ňebula“, Kap. Znamená, zdá sa, starú matku.

Babje, do *Babjeho*. Obec Babie, Bába-falu, v topf. okr.

Babičec, -neča, vchod do kostola. „Idz do kostela, tam jest trunna v babincu“, Plav.

Babka, -i, nákova i nákovka. „U tej ťmikňi bulo štiridvacec tovarišom kolo jednej babki“, Bež. „Kosa ſe klepe zo z mlatkom na babki“, Šarv.

Baboništvo, -a, čarodejnictvo. „Mal pri ſebe v keſení korbač pririchtovaní, eo budze z ňim baboňstvo vihaňac“, Bard.

Babščo, -a. „Tota babščo teraz zač na Dargove biva“, Straž. 26. Významom patrí pod *baba* 1).

Bača, -i. „Na košaru maju juhaši kolibu, perši medzi ľinma voľa ſe bača“, Kluk.

Bačie, bačač. pozorovať. Hlavne s predponami. Najčastejšie je *sbačie*, v. ho.

Bačic ſe, páčil ſa. „Naj ſe bači, naj ſebe ho odo mňe odberu“, Seč.

Bačík, -ika, z mad. báčci = strýc. „Pi-tal ſe jich bačík“, Žir. Je rozšírené.

Bačava, -i. Ruská obec Bačava, m. Bačasava, v ungv. okr.

Bačka, -i, nádoba ſudovej podoby. „Vimetla ostatnú mučku z bački“, Žir. „Minarka ju do bački ſtruliť a vičiſciť ju od blata“, Hanšar. Sr. *bečka*, *bačka*.

Bačkoň, do -koen, u -koru. Obec Bačkov, Bačskó, v seč. okr.

Bačkovík, do -ika, v -iku. Obec Bačkovík, Bátynok, vo fiz. okr.

Bádogovi, bľachový. „S paru skrutkami drutu, dajdenu bádogovu prikrivku... pušča ho do sveta“, Čit. V, 216. Vedla mad. výrazu aj nem. výraz: „Z kutejho ťeleza zhotovuju pomocu valkoch tak bilu jak černu *bluchi*“, tamže 437.

Badvana, -i, vaňa na kúpanie, Badwanne. „Žala jednu badvanu, tote falati z neho pouminala“, Šir. „*Kodranka*, v tim ſe rajbju ťmati, je dluha a ma dva uha“, Šarv.

Baj, -u, z mad. baj. Často ho počuť po hranici slovensko-madarskej: „Ci ňemali dajaki baj“, Barc. Inde ſa vyslovujú takto: „Barz na ťu Žle išlo“, Kap. „Jak budze na tebe Žle“, Smiž. „Vedzeli, že je Žle na Janka“, Smiž.

Bajerovce, -orec. Ruská obec Bajerovce, Bajorvágás, vtor. okr.

Bajcruv, -rova, dla Hn. Bajirovce, dla Nied. Bajerov + Bajorov. Obec Bajerov, m. Bajor, Šir. okr.

Bajuzi, nie *bajusi*. Takto vyslovujú len tí, ktorí vedia po madaísky. „Bajuzami skrucel“, Bert. „Iem sebe *bajuzi* pouciral“, Bert. „Pomada na *bajuzi*“, Lučiv.

Bakša, -i, takto aj u Hnatiuka, u Nied. chybne „Kokšov“. Obec Bakša, m. Koksobaksa, koš. okr. Na bližšie označenie som počul: *Bakša pri Kokšove*, ale je tento výraz nie bežný.

Balbír + *balvīr*, -a, holič. „Zali ho doraz do *balbira*, šumne ho ostrihali“, Sobr. „O pul noci prišeli *balvīra*... žebi mu žilu rubal“, Straš. 13. V. *barvíl*.

Balamucič. „Cože mi *balamucič* noc“, Gab.

Baldovce, -orec, *Baldovčan*, *bałdowc'k'e* dzeci. Obec Baldovce, Baldóc, sp.-podhr. okr. Slovenské meno kúpeľa (Baldócfürdő): *Bužňa*.

Balovac zoz čím, zaobchodiť. „Naj-pevnejší je spusob sé naučiť zoz tro-karom *balovac*“, Kal. 1887, 75.

Balpotok, -toka. Obec Balpotok, Bala-taka, sekč. okr.

Balta, -i, bežné popri šekera. „Užau baltu a pošoū iz domu“, Taš.

Baňa, -i. „Baňa jest, dze sé kameňe lamu; jest i baňa na sul i na rudu. V baňi su Iem kameňe, skali u nas nepoznate, aži v hurach. V baňi nabiju do kameňa dziru a tak ho rozstrela“, Šarv. „Robotník v baňi to *baňas*“, Šarv. Porovnaj: „Mamo moja, sce me *havjar*; havjarova bana je ne požehnana“, Hnielec (Miš. Pies. 16.). Prijali tedy výrazy i od Madarov i od Nemcov. Domáceho slova „*baník*“ neužívajú.

Baňa, -i. Obec Baňa v Šar., Sóbánya, říš. okr.

Banás, v. *Baňa*.

Bancík, z dreva, pri krosnách. Šarv. Pravdepodobne z nem. Band, z neho bezprostredne *bant* a z tohto *bancík*. Sr. „Zašípivali kohuci na visokim *bance*“, Smiž. (Miš. Pies. 90.). Tiež: „Huši a kački neviskoča na banti, jak kuri a puški“, Čit. III., 14.

Bandurki, -durok, Treb., pomn., zemiaci. „Bandurki škrobac. Bandurki sé jedza i zo šupu, ked sé upeču; varene sé olupja. Bandurki lupic. Iem surove bandurki sé škrobaju“. Šarv. O *bandur-šiku*, *bandurčeniku* napísal *Pospech* v ČMS z 1898 na str. 87.: „Našeňníky“ = bandurky surové „počuchajú na tarle“, do toho nasypú mýky, to sa spolu smieša, na „špahret“ položí a „sé upeče“. Ked uvarené bandurky sa na ten istý spôsob pripravia, vtedy taký osúch menuje sa „bandurník“, „bandurčeník“. — V Spiši miesto „bandurók“ povedia: „grule“, v. této.

Bandžur, -a, hlbočina v potoku. „Prud je, dze je voda mala, rozšírena po kamennoch, a bistro idze; bandžur (abo žomp) je hliboka voda, chtora sé z prudu zliva“, Šarv. „Prišla ku jednej vodze, ne barz veľkej, z chtorej vodi prudzik išol do bandžurika“, Šarv. „Voda vila bandžur“, Šarv.

Baňík, -ika. „Na tri palce hrube pečivo a v ňim kapusta, ťlički itd.“ Hum.

Baňka, -i. Nádoba na pálenku i na vodu, baňatá s úzkym hrdlom, vo Zv. Lepči a v okolí menujú ju „halbicou“. Rozšírený názov. „Baňka, dutá nádoba = guľač, krpka“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS z 1896, 165.).

Banoňce, -novec, u -noňci, *banoňski* šlevek. Obec Banovce, Bánóc, mich. okr.

Baňské, do -skoho, u -skim. Obec Baňské, Bánszka, vran. okr.

Bant, v. *Bancík*.

Baraňince, do -niňec, v -niňcoch, po rusky: Baranincü. Ruská obec Baraňince, Baranya, ungv. okr.

Barca, -i. Obec Barca, m. Bárca, koš. okr.

Barco, -a, bilnica. „Na vahe su dva barca, koň caha za barco“, Ščav. „Barcuško viši na vahe. Strangi sé zakapčaju na bareuško“, Kluk.

Bardiov, -a. Mesto Bardijov.

Bardo, brdo.

Baršoň, -u. „Dam ci z baršoňu drahu vibic“, Lem.

Bart. „Už bart naostreni“, Ostr.

Bartošovce, -šorec. Obec Bartošovce, Bartosfalu v sekč. okr.

Barz = veľmi, *barzéj* = väčšmi. Všeobecne užívané.

Barvil, -a, holič. „Doraz dali zavolac barvila“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 163.). V. *balbir*.

Basamun, -a. „Ten znak, chtori zošaňe na cele po pruce abo po pašici, ked z ňima uderi“, Šarv. „Paše ruky same mechure a živina, herbet holi basamun od prutoch“, Orel.

Basi, -och, pomn. „Basi su veľike hušle“, Šarv. „Bašista (neznamená „brugoš“) preto ſe tak vola, že na basoch hra“, Šarv.

Basovac, hrešík. „Tak mocno zli bul, že až basoval“, Šarv. „Basom ci o..., m..., zmoka“, Let. Z počiatočného slovesa, ktorým sa počína známe hrešenie maďarské.

Baša, -i. „Bo ju pital tureckeho bašína za ženu“, Šarv. Nikdy nie paša.

Baška, do -ški, v -šce, u Nied. Baškov. Obec Baška, m. Baska, koš. okr.

Baškočce, -ovec, u -koči. Obec Baškovce v Ung., Baskóc, sobr. okr.

Baškočce, -kovec, u -očci. Obec Baškovce v Zempl., Baskóč, hum. okr.

Batizorce, do -zovec, v -zovcach, *Batizorjan*, *batizovski*. Obec Batizovce, Batizfalu, spiš.-sob. okr.

Bat-oh - bat-uh, -oha, bič. „Batuh jest na koňe, puha na kravi.“, Šarv. „Batuch, s batohom luskac“, Hum. „Na koncu pukňe batoch“, Čit. V., 31.

Bať hnuc. „Na stredok do tej mlaki ho baťuchli“, Kluk. — Porov.: „Vžut te džvjire i božih doľu na zbujiňikov“, Kríž. ves, tu, 457.

Bavic ſe, 1) Hraf sa. „Haňička ſila a blapec ſe bavel kolo ňej“, Šarv. „Jak maťa hiže popratano, tak ſedla ſebe a bavila ſe“, Harh. „Jej zohabili kŕvku percenkoch na baveňe“, Harh. „Jak ſe

baveli na karti, dal dablovi husar pohar vitrioleju“, Žir. „Ta ſe na karti sam baviu“, Sobr. — 2) *Meškať*. „Minar s minarku dlaho ſe ſebavili na veſelu“, Šarv.

Bavisko, -a, bračka. „Kasperek, htori meňše dczci o źim uderi a baviska jím odberie“, Straš. 3.

Bavoli + *bavolski*, príd., z byvola. „Dal čiſar ſidzem bavole ſkuri zoſic“, Hum. „Bavolske mlíko“, Čit. V., 382.

Bdzinuv, do -nora, v -nove, *Bdzinovčan*, *bdzinovskí*. (U Hnat. Bzenov, u Nied. Bzinov a Bzenov.) Obec Bdzinov, Berzenke, Šir. okr.

Bečka, -i, sud. „Bečka na vino“, Šarv. „Prišažní zať višol na bečku dohuri“, Strop. Sr. *bačka*, *bočka*.

Bečulká, -i, ſúdoček. „Mam je jednu čarovnu bečuľku v mojej pivniči“, Straš. 5. „Vžal živan bečuľku medzi prazníma bečkami“, Straš. 7.

Bednar, -a. „Bednar robi i žochtare, kravi dojic“, Šarv. „Bednar obruče ſtruhal“, Gab. „Jak prišol bednar do bednarňi“, Gab.

Beharovce, do -rovec, v -rovci, *Beharovčan*, *beharovskí*. Obec Beharovce, Beharóč, sp. -podhr. okr.

Becherov, do -rova. Ruská obec Becherov, Beheró, mak. okr.

Bela na Cirochi, do *Belej*. (U Hn. Ciroka Bela, u Nied. Cirocká Belá.) Obec Belá na Ciroche, Cirókabéla, snin. okr.

Bela Košicka, do *Belej*, na *Belej*. Obec Košická Belá, Kassabéla, koš. okr.

Belavi, príd., modrý. „Toti belavi bandurki ja ſebe upik“, Treb. „Dva vali postavu na ſuknen belavu“, z „rusn.-ſlov.“ pesničky, Zpiew. Kollárove II., 38.

Belec (?). „Čuču belef kolūšu ča, jak ti ušňeš, ochab'u ča“, Ud.

Belejovce, -jovec, -jovcoch. Ruská obec Belejovce, Belejóc, mak. okr.

Beliš, beluš, -a; plnený koláč. „Tam belo m'esa, beliša (+ langoša)“, Ud. „Beluše, to kolače cenke, do ňich ſe dava kapusta, kaſa abo grule“, Kluk.

Belo, krstné meno. „Bulo mu meno

Belo“, Šarv. V tomto prípade poslovenčené z mad. *Béla*.

Belža, -i. (U Nied. Belša). Obec Belža, Hárombôlzs, koš. okr.

Beňákučce, do -kovec, v -koúci. Obec Beňákovce, Benyék, koš. okr.

Beňecina, do -ini, na -ine. Ruská obec Benecina, Benetine, sobr. okr.

Benkouče, do -kover, u -koúci. Obec Benkovce, Benkóc, vran. okr.

Berecincie, -nca. „Pre pletki zavarti šedzel v berecincu, a kľuč starosta dzeška zaroňel“, Straš. 13.

Bernatfala, -i. Obec Bernatsfalva, Bernatfalva, koš. okr.

Bertotovce, do -tovce, v -tovcoch, bertotovskí. Obec Bertotovce, Bertót, šir. okr.

Besčad, a. Beskid. Hum.

Bešeda, -i, reč; bešedorac, bešedzic, hovorit; bešedliví, shovorčívý. Této slová sú pôvodne majetkom poslovenčených Rušov; v podrečí zemplínsko-ungskom bešedovanie má prevahu nad hutoréním, toto sa v posledné časy veľmi šíri. „Chto totu moju bešedu vypovi, ta po pas šivi kameň zostaňe“, Sobr. „Z ňim řebesedoval“, Geč. V Papine a v Snine es vraví len „bešedzic“. „Budz shvaršliví, bešedliví“, Čit. V., 489. — Sr. *hutoric*, *hvaric*, *rečovac*.

Bester, do -teru, v -teru. (U Nied. Byster, Bystiar). Obec Bester, Beszter, koš. okr.

Betlanovce, do -novec, v -novci. Obec Betlanovce, Betlenfalu, novov. okr.

Bez predložka, cez. „Bez lea“, Gan. — V tomto smysle z pravidla sa užíva prez, v. toto.

Bezperakrobic = huncútstvo robiť. Šarv.

Bežoúče, do -žovec, u -žoú ich, príd. bežoúski. Obec Bežovce, Bezö, ungv. okr.

Bic I, bit. „Žima me bila“, Sob. „Začal sa trosť, jak kedbi ho strašna žimníca bila“, Kal. 1887, 59. — Krev začala mu z ustoch bic“, Kal. 1887, 59. —

„Robotníci cehli biju, chtore še potím palia“, Šarv. — „Nihda v živoce som ſe vidzel ešči, žebi dvojo ludze tak mocno

jedno na druhoho biši“, Straš. 38. — „Ach, očička, šive očka, což tak na ſen bijece?“ Smiž. (Miš. Pies. 80). — *Bic* ſe. „Ešči ſom maſlučka, už ſe za mňe biju“, Mark. (Miš. Pies. 54). „Kobuľa ſe bije a krava ſe beha“, Šarv., Kluk.

Bic II., byť. Tento neurčitok je bežný v samosvojej reči východoslovenskej; v podrečí zemplínsko-ungskom je bežnejšia forma *buc*, v. toto. „Može to bic“, Šarv. „Mi ſehodní bic dalej o hladze“, Žir. „Ja bi tiž ſemuſel pri vas bic“, Gab. „Či bim ſemohol u vas za juhasa bic“, Lub. „Bul za vojaka abo bul vojak (nie bul vojacom)“, Šarv. „Dzívka, chtora bula v noci pod ſibeň, (nie pod ſibeňu)“, Šarv. „Princovi bulo na ženěnu“, Šarv.

Bičák, nôž na zahýbanie, zahybák. V Rozhanovciach *bičák* = žabykláč. „Bičák maju ťem Madari“, Šarv. Kačák. Dla Kačaka v Šarv. menujú žabykláč: *drevěňaček*.

Bida, -i. 1) Bieda, núdza: „Ledvo ſe veľkú bidu ſom domu prišol“, Plav. „Jej tak z biedy pomohli“, Hnil. 2) Zobnená bieda: „Ja ſepujdzem, bo v noci povodz buťa, chto zna, jaka bida tam prišla“, Hanšar. Obrazne: „Bida me našla“, Hum. Porov.: „Prišol do chúži a vera *ljida* ſidiúza za pecom a ſa obuváua“, Rep. Niž., tu, 460. — 3) Vulva: „Za bidu ju ulapil“.

Bidkac = bedákaſ. „Preco ti tak pláček, preco ti tak bidkaſ Bohu?“ Straž.

Bidlo, -a. „Dobre bidlo rohi ma“, Čit. V., 494.

Bidni, príd. núdny, chudobný. V tomto poslednom smysle hlavne v podr. z.-ungskom. Por. *chudobni*. Bidni človek, aj: chudák! (S poľutovaním.)

Bidoúce, do -ovec, v -oúcoch. Obec Bidovce, Bód, fiz. okr.

Bidzeni (?). „Kamaraca, na bidznom mana z ňeba leci“, Gab. — Akiste z mad. bizony.

Bijacovce, do -ovec, v -ovci, *Bijacovčan*, *bijacovski*. Obec Bijacovce, Mind-szent, sp.-podhr. okr.

Bijak, v. cepi.

Bik, -a. „Bik je ročnak vimiskovaný“, Jabl. Pripomni: „Volal „na biču, na“... tak Mudroch ohlašil ňe beé“, Šarv.

Bili, príd. biely. „Spal do bieleho rana“, Lub. Na Spiši sú bežné širšie tvary: „Bjelu jak šňeh“, Huľč. „Kandžeraste vlasti viška jej prez bjelučku pleca“, Kov. Pav.

Bilic, bielit. „Prave bieleli školu s vapnom“, Šebn.

Bilizna, -i. „Bilizna ňe perše virajbe a tak ňe vipere, potom ňe zakrochmalí a tak ňe vimangluje a vibigluje“, Šarv. *Rajhac* = kničkať.

Biroš, -a. Ženatý, prírodninami platený sluha pri rožnom statku. „Íšli kolo mňe trojmi biroši na štiroch voloch“, Šarv. Ohýavuje sa aj pôvodná forma madarská: „Bireš pošli hledac“, Minds.

Biroň, -rova. Predstavený obce. Všeobecne užívaný výraz v podreči zemplungskom. „Lesní kerul prišol do birov“, Hum. „Biroň dal valal svolac“, Hum. Počut aj *richtar*, hlavné pred Topľou.

Birorac,vládat. Veľmi rozšírené. „Koň ňehirovali“, Barc. „Joho kolubka ňehirovala cahac“, Straž. „Birujem za ňejso chlopoch“, Ostr.

Bisahi, nakladené vrece, ktoré sú prehadzujú cez chrbet koňovi. Hlavné u Rusnákov. Hum.

Bistra, -ej. Ruská obec Krajinánská Bystrá, Krajnóbisztra, mak. okr.

Bistre, do -oho, u -im. U Hn. Bistra, u Nied. Bystrá; počut už i této tvary. Ruská obec Stropk. Bystré, Sztrópkobisztra, stropk. okr.

Bistre, -eho, -im. U Hn. Bistre, u Nied. Bystré i Bystrá; v nom. počut už aj formu Bistra, ale v skloňovaní sa zachováva pôvodná forma. Obec Topl. Bystré, Tapolybisztra, topł. okr.

Bistrica, -i. V. štrka.

Bitangu, muž. „So ja tebe, bitango, kazala“, Bež. — Počut aj *bitang*, -a.

Vok.: *bitangu!*

Bierni, z mad. bő. 1) veľký (o obuve

alebo o šatách): „Obuv je ceani abo bivni“, Šarv. „Ked je obuv bivni, zrobja ňe na ňím rance abo holem jeden ráfiec“, Šarv. 2) hojný. „Bivno višnurovane šati“, Čit. V., 163.

Bizovac. „Ja bizujem“, Šebn. „Že je pre kraloúnu tovar a ňebizuje ho na inačku“, Sobr. Z mad. *biz-ik*, dôverovať, sveriť.

Biztatorac. „Sluha ho biztatoval, žebi ňe ňič ňestral“, Bert.

Biztorni, príd., „Biztovni abo pevní, to je jedno“, Šarv. Z mad. *biztos*, istý.

Rjela, -ej. Pol. Bjała, Bjelon, bjelski dla výslovnosti maloslavkovskej. Pol-ské mesto Spiš. Belá, Szepesbélá.

Rjela Nova, -ej. Pol. Novo Bjała, Bjelon, za Bjelom sum Tatry, dla výslovnosti v Krížovej vsi. „Novohjaleon“ v Niž. Ružbachách. — Polská obec Nová Belá, Újbéla, starov. okr. vo Spiši.

Rjela, do *Rjelej*, u *Rjelej*. Ruská obec Zb. Belá, Izbugyabéln, príslušená k Valentovciám, v hum. okr.

Blaňar, -a. „Blaňar je, chto noší eklo a oblaki robi s valala na valal“, Šebn.

Blancar. „Kulaga čerkaca, s totu straši a plaši pastirj statki, žebi ucekaši. Na kulage jeast štiri železne blancare na koncu, ta te čerkaju“, Kluk. „Z jeho dvora... dva sunne koňe s blišćaima blancarami vihadzali“, Orel V., 47.

Blandzie (?). „Co blandzeš telo do sveta“, Hum. — Pol. *błędzie* = blúdit.

Blařac dla Irenského v Let. = vračat, v. SMS 1904, 50.

Blažor, -a. Ruská obec Blažov, Balázsvágás, vtor. okr.

Blich, plút. „Blic ňe u nas hutori, ňe blyvac“, Šarv.

Bludem isc. „Un ňeznal totu drahu, zkadi prišol a dze ma isc. Ta ťem išol bludem“, Gab.

Blukac ňe, túlat sa. „Plance ňe po lesoch abo bluka“, Šarv. „Blukal ňe a

priblukal ňe až do Šariškeho zámku“, Šarv. „On ſe blukal po leſe, bo buł ſlepí“, Olc. Dla Iremského v Let.: blukac, v. SMS 1904, 51. — Pol. blakać ſie i blękać ſię.

Bobački. „Na hodí ſe poču bobački a jedza ſe s tlučením makem“, Šarv. — Opekanice.

Boca. „Na, boca, na!“ tak ſa pri- voláva krave v Šaci.

Bocan, -a. „Bocan abo gola, to je jedno“, Šarv. „Bocan ma ešči i tote mena: bohdál, čáp, góla“. Čit. III., 11. — Čitatel nesmie rozumet, že ſa to po- fabuje na východnú slovenčinu.

Bočar, -a. Obec Bočar, Bocárd, koš. okr.

Bočka, -i, sud. „Spadla s pojda bočka a ňet takeho bednara, co bi ju pobil“, Podhr. „Položili ju spat do bočki od kolimaži“, Hran. Sr. bačka, bečka.

Bočkac, hľavne v podreďi zempl- ungskom: „Pastiroň Jančo našo dzučē bočkal“, Šeč. „Oblapila a pobočkala ho“, Sobr. V samosvojej reči prevažuje: boš- kac, božkac. „Ho pobožkala“, Hrab. „Krašne ho pobožkala“, Šarv. „Ju ob- lapil a pobožkal“, Rasl. — Aj v uh- rus.: „Ho krašne pobožkaňa“, Rep. Niž. (tu, 461).

Bočkor, -a, pomn. bočkori, krpeč. „Boč- kori v našej reči; krpeč ňezname“, Šarv. Už toti bočkori popredziral“, Ban. „Choč' bi ſedzem pari železnich bočkoroch po- draň“, Bež. „Bočkori na nohi“, Barc. „Stari bočkor, novi remeň, až naveki vekom amen“, Sipl. — V Daniš. a v Odor, dla Miška (SMS 1896, 166.): boč- kore, kefo podre“.

Bočník, -a. „Bočník su remenne, ku- ňim ſe zakapčaju ſtrangi, a ſtrangi ſe zakapčaju na bareuško“, Kluk. — Sr. barco.

Bodač, klat. „Bujak boda roham“, Let. Iremsky.

Bodaj. 1) „Bodaj ce Buch skaral“, Lub. — 2) Býva prvou čiastkou zámen na mieste hoc, hoci: Bodajchto = hoci-

kto; bodajchtori = hociktorý; bodajaki = hocijaki. — 3) „To bodaj maju zapísane!“ Dla Štefska v Batizovciach: To *sotva* majú zapísané? Inde ſom ho nepočul v tomto význame.

Bodolak, -a. Obec Bodolak, Bodon- laka, vtr. okr.

Bodružal, -u. Ruská obec Bodružal, Bodružsal, mak okr.

Bođranka, -i, v. *badvana*.

Bohatřec. „Preco to, že z pašenki židzi bohatřeju a ſedlaci hudobňeju“, Šarv.

Bohdanočce, do -ovec, u -očci. (U Nied. aj Bogdanovce). Obec Bohdanovce, Bogdány, ntor. okr.

Bochňik, -a. „Ked rechtorka treći bochňik na ſtol prihľadala, poznamenala ho najsamperší križom, potom ho na- čula a *skrojek* (= odkrojený bochňik) dolu ſkurku na ſtol položila“, Gan. Kov. SMS 1901, 84.

Bojtár, -a, z mad. „Bojtár pri majir- ňikovi (v. toto!) kravi paše“, Šarv.

Bok, -u. 1) „Virubal dobrí čatloū a ko- ňe po boku“, Bare. — 2) „Pivnícu malí pod bokem“, Gab. — 3) „Na boku (= po strane!) boli mláki, dze kački pla- vali“, Sobr. — 4) „Dala mu ten bok ſlaňini“, Šac.

Bokanče, boganče. „Či mu bokanče ňepoprávi“, Dluh. C. „Bogancé obuval, remenki zapletal“, Smiž (Miš. Pies. 91.).

Bokolouň, -ova, plošký ſúdoček. „Bo- kolouň vína“, Bež.

Bokša, -i. Ruská obec Bokša, m. Bok- ſa, stropk. okr.

Bolároň, -ova. Obec Bolarov, Bolyár, ntor. okr.

Bologd, do -gda, v -gdze. (U Nied. Bolog). Obec Bologd, m. Bologd, fiz. okr.

Bombulečka. „Išlo dzjevčatko hore luč- kami, malo fartušček a bombulečkami“, Smiž. (Miš. Pies., 88.).

Bonkočce, do -ovec, u -očoch. (U Nied. Bunkovce.) Obec Bunkovce, Bun- kóc, sobr. okr.

Bora, -i, Barbara. „Tej služke bulo

meno Bora“, Kluk. *Boriša*. „Borišo, povjedz mi“, Kluk.

Boroň, do -ova, u -ore. Ruská obec Borov, Borró, hum. okr.

Borsukj, -ka. „Borsukj ma take nožki jak medzvedz, vikarmi ſe až na 40 i 50 funtoch a žije v žemi v dziroch“, Kluk.

Bortak, -a, sprosták. Lub., Let., Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 173.).

Božice, do -ščic, u -ščici. (U Nied. Bošnica.) Obec Božice, Bosnyica, ſeč. okr.

Bosorka, -i. „Zavolal totu bosorku (abo jendžibabu)“, Sob. „Žebi ňežil z ňu, s taku bosorku“, Kap. „Bosorku ňemiloserdne obidvom psom ruceli“, Šarv. „Žebi bosorku rozkopali a po calim ſvece rozrucali“, Šac.

Bosorstro, -a. „že to ňe je žadne bosorstvo“, Čit. IV., 94.

Brabeňák, mravec. „Su aj take chrobaci, jak pčoli a brabeňaki, chtore svojo nove pokoleňe s veľkou staroscu až do upelneho zrostu chovaju“, Čit. IV., 120. Vidz aj *brahuňec*, *bramce*.

Bracík, -a, *bracišek*, -ška. Zdrobnelle formy z „brat“. „Bracík jej ňedať pie“, Lem. „Bracišku, ňenoš vecej toto dzecko gu mňe“, Sob. „Bracišku, dze ſi ſe ti tu vŕať“, Smiž.

Bracovce, do -ovec, u -oúci. Hu.: Brecejovce, Nied.: Bracovce a Braciowce. Obec Bracovce, Berettô, mich. okr.

Bradavka, -i. „Bradavka je 1) kura dupa na ruki, 2) na ženškých perſoch, co dzecko bere do gembí“, Šarv.

Bradlo, -a. „Ked ňít pivnici, bandurki ſe kladu do bradla. Ale hudobni človik, co ma dzešec-petnac miški, visipe jich do dolini“, Šarv. -- Do „bradla“ kladú sa „bandurki“ vrstva na vrstvu a prikyjú sa hlinou.

Brahuniec, -nca. „Robotní lud Iem tak ſe hamžil po polu jak brahunce“, Čit IV., 90. -- *V. bramce*.

Brajtin, -a, v. *braldian*.

Braldian, -a, mladý zať. „Svojeho braldiana zochabiťa a pošla het s Jan-

kom“, Olc. „Še zať do ňeho zaľubela, bo svojeho braldiana ſechcela“, Lub. „Jak braúta s braudianom zaspalí“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 146.) Braldiana menujú vo V. Šariši: *brajtin*.

Bralta, -i, nevesta. „Bralta streduž-ňeho brata ho doraz poznal“, Lub. „Išoť ku bralce“, Olc. „Keho vidzi, bratú pri žlate uvadzenu“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 173.).

Bramce, mravce. „Ten človek ňema pokoja, Iem ſe tak hamži jak bramce“, Šarv. V. *brabeňák*, *bravenček*, *brahuňec*, *bramuška*.

Bramuška, -i, mravec. Šarv. V. *bramce*.

Brani, pomn. Brány pozostávajú z 5 välkov drevených, priem. 36 alebo i menej železnych *zubov*, behúna a desiek, z Brezovice podal Posp., ČMS 1899, 8. — „*Braňik* je kliňec z brani“, Kluk. „*Braňik* je kliňec v braňe“, v Lučivnej i v Gerlachove, aj na iných miestach; „*zub*“ som zriedka počul. — Porov. „Každi mal zubi jak braníki“, Cepl.

Braňisko, -a, meno vrchu medzi Širokým a Spiš. Podhradím, na hranici Šarišsko-spišskej. „*Skalisko Braňisko*, porubana skala, cože tebe, draha, tak ode mňe braňa“, Smiž. (Miš. Pies. 75.).

Brat, -a, brat. „*Striční brat*“ = bratanec, Šarv. „*Bratiák* to ſin od stričních bratoch, vec v štvartim pokoleňu“, Šebo.

Bravenček, -čeka, mravenček. „Aňi muška, aňi bravenček tu ňedojdze“, Smiž. — Vidz: *bramce*.

Brečejovce, do -jovec, u -joúci. U Hn. Brecejovce, u Nied. Bretejovce a Braciowce. — Obec Brečejovce, Berettô, ntor. okr.

Brechac. „Dala take koňače tim psom, žebi ſebrechali“, Gán. „*Pes zbrechaū*“, Bež. „Dva poradne bundaše jak viči z dvora viškočili, s každej strani nas obrehovali“, Kal. 1887, 48. „Obidvoje ſee ſe *pobrechali*“, Treb. Toto posledné: pohanili!

Brekoň, do -ora, u -ove. Obec Brekov, Barkó, hum. okr. — Posmievajú sa im, že „ulapili žabu rakuňu a mišeli, že to bosorka, baľi še ju zabic, karmic ju nechceli, ta ju uvadzili na lanc a odprovadzili ju do Ungvara do svoho paňstva...“

Brendza i brenza, bryndza. Šarv.

Brestoň, do -ora, ū -ove. Obec Brestov, Boroszló v ntor. okr.

Brestová, do -ová, u -ove. Obec Brestov v hum. okr., Homonnabresztó.

Brestovík, -ika. Dla Hn. Berestov. Ruská obec Brestovík v hum. okr., Izbugyabresztó.

Brezové, -a. Obec Brezov, Nyirjes, topł. okr.

Brezovica, -i. Obec Brezovica, Berzvice, vtor. okr.

Brezuvka, -i. Obec Brezuvka, m. Brezufka, topł. okr.

Brežnica, -i. Obec Brežnica, Nagybereznyice, stropk. okr.

Brežnička, -i. (U Hn. Mala Bereznica.) Ruská obec Brežnička, Kisbereznyice, stropk. okr.

Brida, bridota = ošklivá ženská. „Idz do frasa, ti briđo“, Lub. „To bridota“, Šarv.

Bridki, príd., ošklivý. „Barz bridka bula, zubata, trombata“, Bež. „Tota od perzej ženi bula barz šumna, tota druhá bula barz bridka“, Hnilč.

Bridoš, -a. „Bridoš z perzej klasi“, Daniš a Odor. (Miš. SMS 1896, 162.).

Bridzic, nečistie vôbec. „Pobridzil šmati“, Šarv. *Bridzic še*: „Suka i mačka še bridzi; ovca še hoňi“, Kluk.

Brihale. „Ked še štureuje sc'erňisko, to še lem tak brihale poprevracaju“, Mark.

Briha, -i, tlapkasty kameň. „Po brihoch chodziec. Pred koscil po brihoch“, Giralt. „Še čudovali, že kameň buť odvalení od jich bivaňa, chtori kriľ dzvere, taka veľká briha“, Olc. Z prvotného upotrebovania brihy na zakrývanie otvorov prešiel názov aj na tlapkasté neka-

mene: „Bríta pred pecom, zo skaľi, abo zo železa; brihu še založi pec“, Mark. — Neviem, či je bežné prirovnanie (v Straš. 8): „Mocni, veľki hlop jak brila“.

Brinkav, cengať. „Čingalka brinka“, Šarv. „Orgaňista na skonaňe dal brinckac“, Straš. 11. „Brinkajú hosci na kelenera“, Šebn.

Briteň, -tci, britva. „Dal sebe spravic jednu baltu zo samej oceli, ostru jak briteň“, Straš. — Porov. „Na co jej tota britva“, (Slov. ves, tu 452).

Britvi, holit, Hum. Bezpochyby preklad mad. borotvál.

Brizgnuc. „Lem se rozbrizgla voda“, Cepl.

Brod Krasni, do -odu Kr-oho. Ruská obec Krásny Brod, Krasznibród, hum. okr.

Brajic. S chlapcami brojít, s chlapcami nie celkom slušné figle robiť, z Let. Iremsky. „Na Jareho gazdi dvore dzeci broja“, Čit. V., 379.

Brud, -u, špina. „Ked maš na sače dajaki brud“. Čit. IV., 121. „Ti ho schovaš do teho brudueho mecha“, Čit. V., 37. „Brud“ a „brudni“ som počul aj sám, menovite mám ho zapísané z Šarv. Brojic.

Brumbľovac, drumbljavať. „Lebo mi zahrajce, lebo mi brumbľujce“, Hnil. (Miš. Pies., 21.).

Brumčec, mrmliať. „Co mlinar pod nosom sebe brumčel“, Kov. (SMS 1898, 59.)

Brunda, i, čmela. „Brunda je obrosnutá a okrubňa a telo tri raz jak pčola; v lese i po roloch, po lukoch žije po džiroch“, Kluk.

Bruňic, bzučať. „Staňe še ale, že medži blažňivima pečolkami jedna a druga vinde von a začne medzvedzovi okolo nosa bruňic“, Čit. V., 243.

Brušlik, -a. „Kušňir šije kožuchi, brušliki“, Šebn.

Brušnica, do -i. Ruská obec Brusnica, Brusnyica, stropk. okr.

Brutovce, -ovce; u -ovci; -ovski, prid., -ovčan. — Obec Brutovce, Szepesszentlőrinc, sp.-podhr. okr.

Bubnar, -a, bubeník. „Bubnar mu za to podzkoval a na stranu stanul“, Straš.

24. „Našol ře jeden bubenar, chtori ře volal Garas“, Hum.

Buc, byt. „Tam muša buc“, Treb. „Šak ja řemušim u řich buc“, Seč. „Co to ma buc“, Komar. „Čudovali ře, eo tam može buc“, Luč. — Porov. bic II. — V Hranovníci: „Ja musím už lem s tebu buce“, tu 448.

Buclovjani, -ovjan. Obec Bucloviany, Bucló, sekč. okr.

Bučori pomn., nábytok chudobnej chýze. „Bučori, take strare bečki, Šafarne na muku, feršlogi itd.“ Šarv. „Richtar s predstavenima začali hudoberne bučori z hiži von vinašac“, Kal. 1887, 53.

Budar, -a, záchod. Hanšar. Tu aj „reperat“.

Budinek, -nku, niečo vystaveného, tedy budova. „Cimerman kreše drevo na budinki“, Kluk. „Zapaľli totu šopu a z ňu i vecej budinki pohoreli“, Barec. „Budinki ře buduju“, Šarv.

Budkoučce, -ovec, u -včci. Obec Budkovce, Butka, mich. okr.

Budzigan. „Ma teki budzigan, ešči je na peje mile, a ked ho ruci, až ten da h ščerči na hiži“, Sipl. — Nikdy nie „podsekán“.

Budzim'er, do -mira, ū -meru. Obec Budzimir, Budamér, ntor. okr.

Buglovec, do -ovce, v -ovci; -ovski, príd., -ovčan, m. — Obec Buglovec, Göböltsalva, sp.-podhr. okr.

Buchnuc, buchnút. „Buhla do dzveroch“, Hrab. Porov. *buchta*.

Buchta, -i. „Taku mi buchtu dal, až u mňe geglo“, Hum. „Tak ře na nu rozhnevala, že ju dobre vibuc'itala“, Hnil.

Bujak, -a. „Bujak je ře vimiškovani“, Jabl. „Ked cele řechcem chovac za bujaka, ale za vola, ta ho pri cicki davam virezac“, Kal. 1887, 73. Porov.: „Prišna krava ku bujakovi, bujak jej zařamaň“, Rep. Niž. (tu, 461).

Bujikor, -a. Obec Bujakov, Buják, řir. okr.

Bujni, príd. „Bujni je — добре rozrosceni“, Šarv.

Bukev, -kvi. „Na buku rošne bukev, je triuhlasta“, Kluk.

Bukovec, -ovca. — 1) Ruská obec Šar. Bukovec, Sárosbukó, stropk. okr. — 2) Ruská obec Zempl. Bukovec, Zemplénbukó, stropk. okr. — 3) Slen. obec Bukovec v Ab., Bukóč, v koš. okr.

Buksa, -i. „Peňeži cali rok do buksi skladaju“, Šarv. — Nem. bühse.

Bulčec, blbotaf. „Ked calu ťašku checene vilac (razom!) a prevracie ju, keleje ře jednim duškom jak z ruri, ale bulči a pretarbnuto idze“, Čit. IV., 162.

Bundaš, -a, valaský pes. „Dva poradne bundaše jak vilci z dvora viskočili“, Kal. 1887, 48. — Z mad.

Buňacie, do -i-cie, v -ieci. (U Hn. Buňacie; u Nied. aj: Bujetice, Bujanovce). Obec Bunecice, Bunyita, ntor. okr.

Buraň, -u, muž. „Plane rošlini ťeli-jake“, Šarv. „Perši raz netreba ju okopac, lem od buraňu očiasic“, Kal. 1887, 78. — *Buraň*, -i, žen.: „Tatarku ale sprážil perun tak na čarno jak ubel, i bula teraz tam na poľu buraň bez života“, Čit. IV., 42.

Buri, príd. „Bura ovca je taka, eo ma buru ſerse: aňi bjeļu aňi čarnu, lem taku popelistu“, Kluk. — „*Burči*, tak voľaju psoch burich“, Kluk.

Burka, -i. „Na trechu noc zaš prišla burka (+ tuča, i vitor) a cheela ho prevracie“, Sobr.

Bušovce, -ovec. Po pol. Busovce, do Busovjec, busovski, Busovjon. Nemecká obec Bušovce, Busóč v kežm. okr.

Buti. „Buti su valalsko čižmi“, Šarv.

Butúcc, práchniveč. „Zarno v ţemi zbutňeje, ked je dluho sucho“, Let.

Buzafalva, -i + *Buzafala*, -i; dla Nied. Buzice. Obec Buzafalva, m. Búzafalva v koš. okr.

Bužinka, -i; v *Bužince*. Obec Bužinka,

m. Buzinka v koš. okr. — Mad. názov mä pohýnal, aby väestranne pátral po slenskej výslovnosti toho mena, a skutočne som ho počul aj takto vyslovovať: *Bužinka*. Podobá sa pravde, že je pôvodne v spojitosti s menom Buza-salva, a v tom prípade by sa malo písat v reči spisovnej: Buzinka. Hnatiuk ho píše takto. Niederle — *Bužinka* Rodinné meno *Buzinkay* je odvedené od mad. názvu; v tejto veci nepodľa tedy svetla, ale môže mať vliv na zistenie starobylosti súrem zo z.

Bužňa, božnica židovská. „Že už štyri roky ňebul u bužni“, Hum. Neviem, či sem patrí aj názov kúpelov v obci Baldovce: *Bužňa*, v. *Baldovce*.

Bzdina, -i, smrad z prdu. Hum.

Bžane, -oho. Podľa Hn. a Nied *Bžani*. — Obec Bzané, Bodzás v stropk. okr.

Caboň, -ora Ruská obec Cabov, Čabóć v seč. okr.

Cadzic, pol. cadzić. „Komara cadzi a muchu prelkne“, Čit. V., 491.

C-hac, ľabať. „Ja už toto vidzel, ta me za tim ňecahňe“, Šarv. — Má to nezaujíma!

Cahanovce, do -orce, v -ořech. Obec Cahanovce, Tibany v koš. okr.

Cali, príd., celý. „Cali rok“, Šarv. „Cali svet“, Gab. „Cali“, Harh. „Całkom ňemohli vinse“, Ken. „Ta už me całkom vikupiš“, Šir. „Jak už całkom buł grati podrete“, Jabl.

Cap, -a, cap. Jabl. — V Brezovici (v Šar.) chodia na konci fašiangu s *capom*. Posp. CMS 1900, 29.

Capak, v. *Capi*.

Capi, cепи, copi, -och, pomn. „Capiami ſe mlaci“, Kap. Posp. z Brezovice uvodí: „Capy (cepy) Ich čiastky sú bidkuň, ktorú v ruke drži, *capak*, čo sa s ním bije, kapice na bidleňu i *capaku* sviažu sa spolu s *crorku*“, CMS 1899, 8. — „Cepi maju dve časti, vekša ſe vola *deržak* a menša *cepak*, a dze ſe spojuju do-

vedna: to su *kapice*“, Ščav. „S cepami ſe mlaci. Mala častka cepoch je *bijak*, na bijaku mame *kapicu*, i na deržaku *kapicu*, tote ſe dovedna spoja zoz cvorku“, Šarv. „Spráu ti nam z toho ťeleza troji copi“, Sobr. „Jak ſe toti ſejſ'mi dokonali, tak druhí ſejſ'mi ulapili copi“, Sobr.

Celula, -i, cibuľa. Kluk.

Cec popri ċee, ċeo, v. této. „Bo īudiske jaziki horšie ako (nesprávne!) meče; porube, prošeče a krev ņepočeče“, Sbor. Mat. Sl. I., 27. „Kreū tak budze cec, jak keďzbi vola zarezan“, Bež.

Cehla, -i, tehla. „Robota ſe zastavila na čas a žadne cehli ſe ņebili“, Orel.

Crla, -eca, tela. „Še vžal toto cele ukrađnuc“, Šarv. „Cele uvadzic“, Šarv.

Cemni, príd., slepý. „Oňi jemu doraz daňi okułare zrobic, Ňebi ņebulo poznac, že je cemni“, Rašl.

Cepak, v. *Capi*.

Ceper, prisl., teraz. Bežné hlavne v podreči z.-ungskom. „Ceper ja jak keď bi jednu chleboúku s makom povišival na mňe“, Bež. „Znaš ti, čleveče, jak ja tebe ceper zaplacu“, Taš. „Cepe, ceperka pojdu“, Ud. V Udariskom som ho počul aj priechodnou formou z ruskejho: *tseper*. V Dluh. /C. a v Pap. tiež ceper, ceperka.

Cepli, príd., teply. „Cepli ſe povi, Ňe topli“, Šarv. „Dal mu nahrjac jednu kadzu ceplej vodi“, Šir.

Ceplica, -i, (*Cepličjan*, -a). Obec Ceplica, Szepespestelic v sp.-sob. okr. — Počul som od tamojších rodákov aj takto hovoriť: do Ceplic, z čoho by sa smelo zatvárať, že obec mala pôvodne meno pomnožnej formy: *Ceplice*. V lokálnej počutí naveky v *Ceplici*, ale vo vých. slenskej reči je to možný lokál aj od pomn. formy: *Ceplice*. O takých lokáloch v II. oddelení práce.

Cepličani, do -čan, ū -čanoch. (U Nied. aj *Tapličany*!). Obec Cepličany, Tapolcsány v ntor. okr.

Ceplička, -i. (*Cepličan*, -a). Obec Ceplička, Teplička v novov. okr.

Cera, -i, zo spis. reči. „Mala dve ceri, pastorkiňu i svoju vlasnu“, Mark. „Mali jednu ceru“, Plav. — Ináce: *dzicka*, *dzevka*.

Cerlīca, -i, trhlica. „Usušene (konope) na cerlici trepju“, Čit. IV., 8.

Cernina, do -nini, u -nini, u Nied. Černina. Obec Cernina, m. Černina v hum. okr.

Cernini, -nin; dla Nied. Černina a Černica. Obec Černiny, m. Černina v mak. okr.

Cercežlivci, príd., trpežlivý. „Pita še ňecerpežlivvo“, Šarv.

Cesni, príd., tesný — nádzny. „Kedi cesni čas boň i von z toho Ņikdze-varoňa višou het“, Bež.

Cesta, -i, len po Spiši; inde *draha*, v. toto. „Pošli vedno za cestu“, Jabl. Z Mark. a zo Ščav. mám zápisu: „U nas cesta, ňe draha“. Z Kluk.: „Hradská draha, orsacká draha, i po valale je draha; cesta je ťem v polu, pomedzi role, po lesoch“. Ale z Kluknavi mám aj takýto zápis: „Das peje minut cesti“, z čoho sa dá zatvárať, že je *draha* i v Kluknave novšieho pôvodu. „Prišli na križnu cestu“, Ceplič. „Cestovníci hvareli“, Ceplič. „Tote trome cestovníci“, Rep. — Aj v Niž. Repaštič: „Bjedloň ťlovek odcestovan“. — Je povšimnutia hodné v osnove zo Straž.: „Idze vun za hradsku“.

Cetrov, -a, tetrov, Kluk. „Hľuchaň, to druhí sajt teho vtaka“, Kluk.

Cezki, príd., ťažký. „Nelajce, ňebice moju frajoročku, ňerobce cežki žal môjomu sárdečku“, Šar. Zpiew. II., 90. „Hore ribki, hore, hore bistro vodu; cežke rozlučeňe mila moja s tebu“, Šar. Sb. Mat. Sl. I., 27. — „Cežki“ je prirodzená forma vo východnej slovenčine, ale užívajú v nej z pravidla poľskú formu *ćeżki* („cięążki“), ktorú vyslovujú: *ćežki* popri *ćežki*, v. této.

Cibava, -i, (Cibavan, -a). Obec Cibava, Tiba v sobr. okr.

Cicac, ssaf. „Dzecko ňemalo co cicac, bo jendžibabina dzívka ňemala ho čím dojčie“, Sob. „Te prašeta, co ju cicali“, Štv.

Cieček, v. pipka.

Cicka, -i, cecok. „Jedna perá ženskej se vola cicka“, Šarv. „Ked cele Ňechcem chovac za ‚bujaka‘ (vidz toto), ale za vola, ta ho pri cicki davam virezac“, Kal. 1887, 73.

Cidrin-princezna, pôvodné meno vypočutej prípovedky. Šir.

Cigan, - . „Prišol cigan“, Malov.

Cigaňiac. „Ked mi tak budzeš cigaňiac, že ci ja ňič za viru ňedam“, Šarv.

Ciganoúce, do ovec, u -oúcoch; r. *Ciganoúci*. Ruská obec Ciganovce, Cigányóce v ung. okr.

Cigara, -i. „Nabral sebe z karčmi cigaročch“, Šir.

Cigaror, -a, Šarv. „Pital seba vina, kelo mu potrebno, i cigarovi“, Žir.

Cigelka, -i, v -i. Ruská obec Cigelka, m. Cigelka v sekč. okr.

Ciglia, do -i, v -i. Ruská obec Cigla, m. Cigla, mak. okr.

Cilingue, cengat. „Prave, co Skočí-krak dobich, už na obid cilingali“, Hum.

Cilovac, cielič. „Na ňeho s puškami cilovali“, Hum.

Cimbora, -i, mad. cimbora. Veľmi rozšírené v podreči z.-ungskom.

Cintir, -a. „Žebi ju nígdze do cintira ňepohovali“, Bard. „Vžal teho trupa i odňas ho na cintir“, Šarv. „Pujdzeš na cintir a tam pujdzeš do kripti“, Hrab. „Idzem do cintjira, bol v cintjiru“, Kluk. „Do cintjera me ňebovajce“, Lem. „Z cintera pošli do jej burku“, Ban. — „Ti si bola na cmitri“, „Chodzila na cmiter“, Bat.

Cirk, -kri Gen. nikdy nie na -e!

Cirňák, -a, trňovec. „Ci mam teraz zrubac cirňaki“, Čit IV., 183.

Cirne, -a, trnie. „Už toti bočkori po predziral. Doraz to zbračil, bo mu už cirne do nohoc bilo“, Ban.

Cirocha, -i, meno obce i rieky v Zempl., mad. *Cirčka*.

Cisa, -i, meno rieky Tisy. „Je voda Cisi čista jak krištál; na rovňinach po-bilasta, namulista“, Čit V., 178.

Člirec še. „Ešče paru časi žil, ale jemu še elivel“, Šar. — Sr. *cnuč* šr.

Cma, -i; *cmota*, -i; tma. „U tej dzire, dze bula princeza, bulo cma“, Straž. „Tak cma ostalo jak v baráňim rohu“, Straž. 32. „Tam jih cmota zašla“, Rasl. „Oči hrožne še jej šviceli vov cmeoce“, Straž. 12. — Príd.: *cmavi*.

Cmiter, v. *cintir*.

Cnuc še. „Kedz še vam budze za Ma-ričku cnuc“, Kap. „Lenže sa mi cneje“, Lučiv. — Sr. *člivec* še.

Co, zámeno, je vlastné samosvojej reči východno-slovenskej, ale zavládlo už aj v podreči z.-ung.-skom miesto predošlého so, v. toto. — Z Bežoviec: „Co je tu novohó“, (Sl. reč I., 414). „Dujem na kridla sam, co bi žme mľec mobli“, Hum. *Co* je bežné s prírastkom takto: *coška* = čosi. V Dluhom na Ciroche počuť so: „Presco ti, cigan, ňerobiš?“ (Sl. reč I., 383). — Sr. *čo*, *so*.

Cofnuc, opraviť. „Ked dachto roz-pravja daco plano, ta ho treba abo na-pomnuc abo cofnuc“, Šarv. — Sr. mad. cafol.

Compel, -mpela, strehulec. „Z domo-vich strech še ľadovi compel spari“, Čit. V., 122. „Dolu kapkaca voda v tom čase tak nahle zamaržne, že dze dneš ľem jednotlive comple bulo spozorovac, jutro už taka hromada ľadu še stvori jak jeden falat skali kamennej“, Čit. V., 214. Obrazne: „Jeden, so mu compel z nosa virgaú až po kolena“, Bež

Cukpac. „Co tam popod jabloň bulo nacukpano“, Gab.

Coreň = svoreň, Ščav.

Cvorka = svorka, na pr. „cvorka psoch poľovníckich“, Hum. V. aj pod *cviči*.

Ča, týmto slovcom poháňajú voly na pravo. Zápis zo Šarv., Ščav., Kluk. atd.

Čabalovce, do -orec, u -očci. Dedina Čabalovce, Csabalóc, spojená v jednu obec so Sterkovecami v hum. okr.

Čabiny, do -in, u -inoch. — 1) Ruská obec Niž. Čabiny, Alsóčsebinye v hum. okr. — 2) Ruská obec Vyš. Čabiny, Felsőčsebinye v hum. okr. — 3) Čabiny u Horbka, Horbokcsebinye v hum. okr.

Čubrac še. „Dzeci še čabraju na jarku“ — sa babrajú v kalnej vode, dla Irem-ského v Letanovciach, SMS 1904, 49.

Čaholic, mad. csahol. Čit. V., 38. — Brechať, o kopovovi je reč.

Čaj, -u. — 1) Obec Nižný Čaj, Alsó-čsáj vo fiz. okr. — 2) Vyšný Čaj, Felső-čsáj vo fiz. okr.

Čakan, v. *čekac*.

Čakan, -a. „Čakan je na jednu stranu a špicati, končisti; potrebuje še pri ko-paňu kameňoch“, Šarv. „Vecej sto hlo-poch prišlo na Kasperekuv dvur zoz čakanami jeho dum dolu rucac“, Straž. 38.

Čakanovce, do -orec, v -očcoch. Obec Čakanovce, Csákány vo fiz. okr

Čaňa, -i. Obec Čaňa, Csány vo fiz. okr.

Capkac. „Esči raz zamoč a mi po-čapkaj tote dolini, može budzem vidzec Iepší“, Rasl.

Captac. „Rozčaptac nohamá obuv“, dla Iremského v Letan. vo význame: roztlačiť, SMS 1904, 51.

Čarne, -oho. Obec Čarné v Zempl., Feketepatak vo vrani. okr.

Čarni, príd., čierny. „Dva psi jak uheľ čarne“, Gan. (Kovalík, SMS 1901, 85). „Vidzela pod prahom v biži jednu veľiku Čarnu švínu“, Štv. „Čarna mačka“, Hrab. „Matka zložiš chleba čarneho na stul“, Plav. „Vidzela, že še daco čarkeje a to še mlín čarneľ“, Hanšar.

Čorno, -oho; rus. Čorne, -oho. — 1) Ruská obec Čarné Krajčanské, Kraj-nócsarnó v mak. okr. — 2) Čarné na Makovici, Csarnó v mak. okr.

Černoknežník, -a. „Tam hore še nad-mahnul jeden černoknežník“, Sipl. Aj inde.

Čas, -u. „Tima časi z toho prachu

še zrobil šívi hoľub“, Giralt. „Jutro o ten čas prijdzem“, Čit. V., 97.

Časlovec, do -ovec, u -ovčich. Mad. obec Časlovec, Császlók v ungv. okr.

Čatiná, -i, čečina. Lub. „Vžaňa čatinu, obarnuje muraňki z ňej“, Plav. „Zošekam ce jak čatinu“, Smiž.

Čatloň, -ova; mad. csatló. „Vyrubal dobrí čatloni a koňe po boku“, Barc.

Čaznuc, v. sčaznuc.

Čee + *čee* m. *cec* (v. toto), tieč. „Dolu karbom najstaršeho brata Čeče krev“, Šac. „Voda Cisi je... cicho čečaca“, Čit. V., 178.

Čeče oň, -ora, dla Nied. aj Čečahov. Obec Čečehov, Čečehov v sobr. okr.

Čekac, všeobecné v samos ojej reči slovenskej. V pomiešaných podrečiach aj čakac. „Čaknaj, najdu ja ce tam na trecu noc“, Sobr. Priechod: „Šákaj, jak ja eja tobú odslužu“, Pap.

Čeklouň, -ova; dla Nied. aj Čaklouň, dla Hn. len Čaklov. Obec Čeklouň, Csáklyo vo vran. okr.

Čelenko, -a, hánka na prste, Šarv. Vidz palec.

Čelovce, do -ov. e, v -ovci. Obec Čelovce v Ženapl., Češej v seč. okr.

Čelovce, -otec. Obec Čelovce v Šar., Česlavu v topł. okr.

Čemerné, -oho. Obec Vranovské Čemerné, Varannósemernye vo vran. okr.

Čemerni Pusti, -noho Pustoho. Obec Pusté Čemerné, Márkesemernye v michal. okr.

Čenčice, čic. Obec Čenčice, Csontfalú v levoč. okr.

Čepic. 1) Čepčiť, čepec položiť. „Hodzila som s vami z karčmi do košcela, teraz už neprijdzem, — bo som začepena“, Hnilčík (Mišk. Pies. 36). Tamže na str. 120. uvodi Mišk to sloveso zo Ždzurom bez predpony: „Kjed će bedom cepic, požrej do povali, zebe tvoje džeci corne ocka mijali“. — 2) -čapil s predponou roz-: „Buhla do dzveroch, že ich roz-čepila“, Hrab.

Čerac, menit, „čarat“. „Čerac koňa za kravu“, Šarv. V prisal. „Čeranka“ (abo čeraňel) Iem jednemu placi“, Šarv. „Princeza prečerela svuj perseeň z Ludvikom“, Straž.

Čeréc, 1) „Puta brožne čerčeli“, Plav. — Porov.: „Daj Boh šcesce, židu, bo už hlapci idu, už su za dzverami, čerča s tašrami“. — 2) „Iem jarečki bulo čuc raz tu, raz tam, čerčic, jak zo skali na skalu leceli“, Straž. 32. „Čerčic“ m. „čerčec“.

Čerebuk, -a, chrúst. „Čerebuk, co lita v maju; ožira stromi na jar, lisice zo stromu“, Šarv. „Pčoli a čerebuki okolo ľeho hučeli“, Čit. V., 80. — Porov. mad. cserébogár.

Čereňovi, príd., črenový. „Čereňovo zubi“, Čit. V., 392.

Čerep, -a, črep. „Ked se rozbije hárček hliňeni abo porcinalovi, z teho su čerepi“, Šarv. — Okrem toho: „Čerepom abo zoz škarupu čerepuju dah“, Šarv. — Po smysle v poslednom prípade z mad. — V. Čiripori.

Čeres, -a, opasok „Čeresom se hlop opáše“, Šarv. „Trafiu tam najec jeden čeres“, Lučiv.

Čerevička, -i, črievička. „Zložila zo svojeh noh zlatu čerevičku“, Ban.

Čerero, -a, črevo. Šarv., Hanšar. „Dostal strašni buľ, a do čerevoh tarhaňe“, Čit. IV., 192. — V podreči lučiv.: „Muškom dam čerera, bo tje sa radi v lajnoch babraju“, Lučiv.

Čerkac. „Čerkala bich s podkovkami“, Smižany (Miš. Pies. 85). „Ti si čerkaš s pobarami“, Smižany (Miš. Pies. 89).

„Čerkac“ s peniazmi v Letan. dla Iremškého (SMS 1904, 51). „Pridu teraz husare z ostrohami čerkajuci“, Šir. „Šablu pripasal a tak z ňu o dñe černkul“, Rusl. „Počerkau s gverom a pita ſe tot minister, co ti to maš u gveroj?“ Sobr. (V „gveri“ bol prsteň, tedy ten „čerkal“.)

Čerkotac. „Cuje veľki krik a všeľijake larmi, z lancami čerkotaňe, jak ked bi furmaňi išli“, Vran.

Čermaček. Dla Čit. V., 276 je „ardzo-červeno-chvoscati slavik“.

Čerpac. „S varechu ſe čerpe z misi do taňjeroch“, Kluk.

Čert a čort; -a. V samosvojej východnej reči slovenskej z pravidla čert, v z.-ungskom podreči z pravidla čort. „Bi ce čert vžal“, Let. „Ona bula čert“, Marg. „Žebi čert ňemohol prisť pod oblaki“, Bert. Ale aj: „Tam čorci tunovali“, Mark. — „Prehrau čort mech peňeži“, Sobr. „Bodaj ce čort vžal“, Bež.

Čertiz, do -a, u -u. Ruská obec Čertiz, Csértész v ungv. okr.

Čertizne, -oho. Ruská obec Čertizné, Csértész v hum. okr.

Červ, -a. 1) „Tim bohatšie je horuce pasmo v oddíle ptakoch, obidvojživelníkoch, rib, ptic a červoč“; Čit. V., 238. — 2) „Červami volame mlade pčoľi“, Kluk.

Červeni, príd. „Červenu jak krev“, Hnilč. „Vov červenich šatoch jak plameň“, Straš. 24.

Červenica, -i. 1) Obec Červenica v ntor. okr., Vörösvágás. — 2) Červenica v vtor. okr., Vörösalma — Z Kollárových Zpiew. (II, 120/121) pripomínam výsmešný verš: „Červeňice za hurami, jest tam koſcel murovani; z masia dzvoni, pop z tvarohu: modlime ſe Panubohu!“

Červinka, -i. „On ſam jak hori prišol nazad a onedluhu na červinku zomrel“, Hist. 62.

Često, príslovka, často. Šarv.

Čestovac ſe. „Dahtere ſe i s vinom čestuju“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 160).

Čez, predložka, hlavne v podreči z.-ungskom: „Čez moro“, Bež. „Počoł čez ten les“, Ostr. — V samosvojej reči východnoslovenskej sa užíva z pravidla prez, v. toto.

Čeža, -i. „Oſtala v čeži“, Šarv. „Zostala Haňička v čeži“, Sob. — Miesto očakávaného ceža, v. cežki.

Čežki, príd. (m. očakávavého cežki), ťažký. „Jemu tam barz čežko buťo do roka žic“, Ken. „Čežko robi“, Štv. „Kedz na tebe čežko budze“, Sobr. „Čežko mi je dobaňac svojo ſestri“, Sob. — V. cežki.

Čežoba, -i. „Čežobu ma na perſoch“, Šarv. — Miesto očakávaného cežoba, v. cežki.

Čičava, -i. Obec Čičava, Csicsóka vo vran. okr.

Čiga, -i, mad. csiga. „Čiga male kolesko, dagdze hore uvadzene, ma ja reček po kraju, na totim je porvaz, abo lievne, a na ňim ſe čežke veci cahaju doburí“, Šarv.

Čij, čiji, zám. „Pital ſe ho ten kral, zkadzi je a čij je?“ Sob. „Čij mladi, či havrančin či havranov?“ Geč. „Potim ſe ho pita, čiji je sin?“ Sobr. „S čijim dovoľením vi tu prišli?“ Hum.

Čik, -a, mad. csik. „Čik žije v blace, a vola ſe i piškor“, Ščavnicki v Sobr. „Čik tak vipatra jak ſliž, lemže je čarni“, Šarv.

Čikoltou, -ova, mad. csikoltó. „Kratki lancuch, na ktori ſe predne voli uvadzu“, Hum.

Čilotu, -i, čistota. Šarv.

Čim, pokial. „Čim vun tam buť, inaš privid nazad kraloūnu“. Komar.

Činciri, pomn, putá. „Živana provadzili panduri na činčiroch“, Hum. „Dušu ňemož do put dac, do činčirkoch okovac“, Čit. V., 464.

Čingalka, -i, cengačka. „Koſcelník pocahnu čingalku, telo co ſeročo raz udereło, dzvonek rozčipel ſe“, Straš. 11.

Čirč, do -rči, v -rču; čirski, príd. Ruská obec Čirč, m. Čires, vtor. okr.

Čirida, -i. „Čirida krav abo ovcoch; poví ſe aj kirdel, ovca z naſeho kirdela“, Šarv. „Čirida ſe bliži“, Čit. IV., 101. — Porov. čreda.

Čiripori, príd. „Biblioteku na 10 tišic čiripovo tabuli dal ſpisac“, Hist. 12. — V. čerep.

Čisar, -a. Šarv. „Gu čisarovi“, Sipl.

„Dal turecki číesar mudercoch posvolovac“, Hum.

Čisti i čisti, príd. „Take čiste jak oko“, Šarv. „Vimaľovať jej čistu mišľ“, Ken.

Čizmi, pomin. „Čizmi platil“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 168.). „Do čízničkoch ju obuješ“, Hnilčík (Miš. Pies. 32.) — Počut aj čizmi, i v Hnilčom počul túto formu.

Čizacie, do -acie, v -acici. (U Hn. Čizacie, u Nied. Tižatice a Čizatice.) Obec Čizacie, Tiszsite v ntor. okr.

Člorek, -a. Táto podoba je bežná v Spiši a v Šariši, kde tu s tvrdým č: člorek. V podreči z.-ungeskom a Abauji objavujú sa podoby: člerek a člerek, toto niekedy skrátené do člek. „Chudobní človek“, Sipl. „Jednomu človeku dala tristo zlati“, Žir. „Iz Ŀoho fajnoho človeka zrobim“, Šel. „Ten chudobní člevek barz še radoval“, Straž. „Člevek rozprava jej“, Taš. „Boň jeden chudobní člevek“, Bež. V Bežovciach som počul od rozpravača aj člek. — V Koromli: „Vandrovni šlovek“.

Čo, zám. miesto bežného co, v. toto. „Čo“ vravia v podreči lučivnianskom. „Ptak, čo aj kona unese“, Lučiv. Priečodnou formou čo v niektorých súsedných dedinách po pravom brehu Hornadu až po Hnilčík a Cepličku. „Rozvijazala tu plachtu, čo jej macecha návijazala“, Hnilč. „Pitali še, čo tak vcalej dzedziňe smutno“, Ceplič. Podobne čo sa vraví v poludňovo-západnom kúte abaujského užšieho územia: „Čo ci dam, chibaj teho píska, čo mam“, Šac.

Čochnuc ác. „Jeden strední kuň može pod bruchom slonovim prejse, bez toho, žebi še oňho čochnuc mušľ“, Čit. V., 249. — Húdam má byť čuchnuc, vidz čuchac.

Čolnok. „Čolnok pri krosoch“, Šarv. „Vodni mlín vidno na Číše a Dunaju, dze na dvoch čolnokoch stojí ešli mlín“, Čit. IV., 39.

Čolo, -a. „Šiekim... popisal tote iste znaki na čolo“, Šarv. „Mali hvizdečku

na čole“, Lub. „Začať rubac leva po hľave, po čole zo šahlu“, Dobr. „Jej čolo še vijasiilo“, Hnil.

Čom i čomu, prečo. „Čom ši me nepredal?“ Rasl. „Čom ňepriďeš do hiži?“ Sob. „Čom ti ňehoden tak žic jak ja?“ Minds. „Čom še pitaju?“ Šed. „Čom ti še tak ponablaš?“ Straž. „Čom ti ňetancuješ?“ Bež. — „Čomu sce mi pervej pravdu ňepovedzeli?“ Jabl. „Čomu to, že je vaša noha tska široka?“ Hnil. — Kollár v Zpiew (I., 135) uvodí „sotáčku“ pesničku: „Čo haže ši do nas prišol, keda si mi ňič ňepriňesol?“

Čomor, -a, mad. csomó. „Vifasoval korec dukatoch i šidzem čomovi dohanu“, Hum.

Čontošfala, -i, dla Hn. Čontošfalu, dla Nied. Koſťany, Košcany. — Obec Čontošfalva, m. Csontosfalva v koš. okr.

Čop, -u. „Na firštuku je čop, čop še šturi do zavesoch a na tim še dzvere trimaju“, Šarv. — Firštuk je nem. türstuck.

Čop, do -a, u -e. Maďarská obec Csap v kapuš. okr.

Cort, -a, čert, v. čert.

Čreda, -i. „Vjacej statkoch še vola čreda, ňe kirdel“, Ščav. Porov. čirida.

Črenko (?). „Vidzel som Iem črenka, ale to bulo poznac, že to pištoli i nože“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 170.).

Čuba, -i, štica, Ščav.

Čubric, za vlasy kvákať, šticovať“, z Lietanoviec Iremský (SMS 1904, 51.). Sr. čuba.

Čuc. 1) Počut, Šarv. „Še tak žalosne rozplakala, že ju bulo na daleko čuc“, Hnil. „Jak von ten blas čjul“, Kluk. „Čuju, paňe, oňi maju veľki plac, ňech tjež porolja stoli, lavki“, Hrab. „Jak princeza toto čula, duškom dala kraľoviča zavrie“, Ban. „Ja čut, že chlop barz moení“, Dobr. „To sušedi čuli“, Luč. „Chto toto čuu a vipovi; tak culkom kameň šivi staň“, Sobr. — Z tohoto videt, že je čul rozšírené vo smyale počul po celom rečovom území východno-

slovenskom. V podrečí lučivnianskom a v jeho súsedstve aj: *počul*. „Raz počuje v nej velki šust, Anička šuscela šatami“. Porov. *slišec* — 2) *Citif*. „Či se lepší čuješ na lufce?“ Hrab. „Ja tak budzem Šmerdzec, jak čuješ pri mňe“, Štv. „Ruža vikvitá barz pachnuca tak, že ten pan ju počuť“, Lem.

Čuča. „Čuču, belej, kolūšu ča... jak ti ušneš, ochab'u ča“, Ud.

Čudak, -a. 1) *Divivín*, 2) *Divák*. Šarv. *Čudo*, -a. 1) *Div*: „Veličné čudo tam sa stalo“, Gab. „Tam buli taki panove, co chceli viznať, co to von take čudo robili“, Sobr. „Šicke ľudze prišli na čudo“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 172.). — 2) *Divivín*: „Rano staže, patri, hadbab na veľke čudo zvalaní“, Lub. „Kišasoňi sa to čudno vidzelo“, Gab — *Čudni* tvorením svojím patrí pod 2) význam, ale významom svojím prezradzuje svoj madarský pôvod v — nasledujúcej vete: „Tri krajiny jedli z dzivotvorneho obrusa a piši z čudneho pohara“, z Filíč počal Kovalčík v Sl. Pohl. 1898, 689 Výraz „dzivotvorní“ je zo spis. jazyka a „čudni pohar“ je prekladom z mad. „csodapohár“, čarovný pohár.

Čudovac sa. „Mladi kral sa čudoval, dze te psi jedzeň noša“, Sob. „Buduže sa ľudze čudovac, na kím to budu bubnovac“, z Brutoviec Mišík (Piesne 49).

Čuhac v. *čuchac*.

Čuhaja! Prípevok z mad. *csuhaja*. „A eo tam heč, zazraku, do zahradki — do maku! Čuhaja!“ Z Odorína Mišík (Pies. 44).

Čuchac, šuchať, tref. Šarv., Let. „Čuhac koňa abo drevene grati s čutakom abo s vechcem“, Šarv. „Čutak“ z mad. *csutak*? V. ho. „Sprachňelku o sprachňelku dotík čuchať, pokel sa mu oheň ňezrobjet“, Ken. „Počuchal sa ľubavu“, Hum.

Čuchrac, tref. „Hruški čuchrol na tariku“, Gab — Porov. *čuchac*.

Čujnosť, -i. „Džvire ňe je taki stroj, Slovenská reč.

jak hodzinka alebo mlín, chtori ňema čujnosť“, Cit. V., 468. — Vidz čuc 2).

Čupnuc. 1) Uhnút sa. „Vov zlosci sväcel som coška do ruky a do hlavi Vincneru som ťmarel. Na mojo ňešcece un čupnul a kašamar do veľkej mappi na mure uderel“, Orel V. — 2) V prenesenom smysle: v slobodnom hrubšiu potrebu vykonat. „Išo jeden pan na voziku a ešol s vozika, — že idze sebe čupnuc“, Gerl. „Ked vidziš, že pan čupne, ti maš od neho učekac“, Gerl.

Čuric. „Zobidvoch karboch krev čuri“, Šac. „Čurila krev z konca každeho palca“, Cit. V., 122.

Čuridlo, -a. „(hojne vibuchuje kvašna voda), ked s vinom do poli napuljeni pohar trimeš pod čuridlo, jak mliko sa bilo vipeňi“, Cit. V., 212.

Čušec. „Obvajazal sa obrus okolo dreku pod košelu a čušel“, z Filíč Kovalčík (Slov. Pohl. 1898, 686).

Čutak, v. *čuchac* a dodaj: „Vojaci hutora, že koňe s čutakom čuhajú, a sedlaci to robia s vechcem“, Šarv. — Slovesa *čuchtač* som nenašiel, neviem tedy živého podkladu pre *čuhtak*.

Čviecie, *čričie*, učít.

Da, *das*, asi. „Služil da za jedno pet-nan roki“, Dobr. „Kedi gu svatim ptáčatom prišli, z drabini už ľem da na sahu zostalo“, Hum. — „To bulo rano das kolo džesec hodzin“, Bež. Sem patrí: „Daj mi dakus chleba“, Malov.

Da- predpona zámen a prísloviek neurčitých, na mieste spisovnej *nie*- . „*Dasco bledao*“, Taš. „So bō dasco iz tim chlopom robili“, Pap. „Sklepár išček pastira daščim tam i obdarovať“, Seč. „*Klocek z daščeho*“, Šarv. Miesto *dasco* hovorí sa z pravidla *daco*, *dačeho*, *dačim*. Šarv. „Ta bi sa i jim sdalo *daco* prekušić“, Gab. „Heem *daco*“, Šir. „Čiš ti *daco* ňeukradnul?“ Jabl. „Ja zapomnula ešči *daco* povedzec“, Olc. — „*Dachto*“, Šarv. „Janko sa tak stluk na skali, jak kedad

boū ho dachto najhorši zbiu“, Bež. „Ked ſe dachto opita“, Hum. „Zaklopka dachto na oblok“, Hnil. „Jak vidzel, že do dziri mu idze *dafto* dnu“, Harih. — „Ked ešče *dachtoru* ſestru vidaš“, Smiž. „Jak dachteremu budze krvda“, Lučiv. „Dachteri“ sa objavuje popri „dachtori“. „Či ſtevidza *dagdze* ſvicie ſe“, Rasl. „Idze dagdze hľedac ſebe ženu“, Šir. „Mišleli, že naozdaj *dahdzi* karému našoľ“, Jabl. *Dahdzel* ſom bul“, Ščav. „Ci ſe *dadze* ſtevidci“ Šarv. „Pujdzeme dadze na mladzbu“, Sobr. „Dajake zlate jabluko“, Hrab. „Nadzvihni ti mňe dajak“, Taš. — V Bežovciach najdeš priechod od *dajaki* ku strednoslovenskému *dáki*: „Naj mi dajku službu da“, „Ja tu ſigda čeleveka ſtevidzeu abo hias od dajkoho džvira ſtečut“. „*Dakedi* pred sto rokami“, Šarv. „Ci ja ſe dakedi vracu?“ Bež. „Vžať *daskelo* grajcar“, Šeč.

Dac. „Ked ſe dali do spaňa“, Šarv. „Bracišku, dale mi z teho pokoštvac“, Lub. — Dale mi = daj len mi! Táto skrátenina je častá. V Papine: „Co bi mu deli iša raz zahrac“. „Dej nam pokoj!“

Daco, v. pod *da-*.

Dački, pomn., dávky, daň. Ken. Malov. „Veľka porcija a vſelijake dački“, Orel V.

Dafto, v. pod *da-*.

Dagdzi, v. pod *da-*.

Dahdzi, *dahdzel*, v. pod *da-*.

Dach, -u. „Dach je zo ſengloch, strecha zo ſlamí“, Kluk.

Dachto, *dachtori*. v. pod *da-*.

Dakdzevaroš. „Do toho Dakdzevaroša prišoū“, Bež. — Meno rozprávkám utvorené. V. *Šikdzevaroš*.

Dakedi, v. pod *da-*.

Dalecice, -cic, v -cicoch; *dalecicki*, príd. U Nied. aj Dalečice. Obec Dalecice, Deléte v Šir. okr.

Daleko, príslovka. „To vodtam tak daleko jak ſebo od ſemí“, Bež. — V Kluknave častým užívaním ſa odrala: „Dalek ſi boť?“ „Dalek idzeš?“ Porov. *dzekac*.

Danišorce, -ovec, v -orcí; *Danišorjan*, m. — Obec Danišovce, Dénefalu v novov. okr.

Dargoň, -ova. -- Dargov, Dargó v ſeč. okr.

Darunok, -nku. „Koňa mu dal do darunku“, Barc. „Jak ocecdarunok dostał“, Žir. „Aji ňesu darunok i ňe darunok“, Košk.

Dasco, v. pod *da-*. V súſednej ruſtine: „Daj nam daſto jisti“, Orl.

Daskelo, v. pod *da-*.

Davic. „Železo davim“, Sobr.

Davidov, -ova. — Obec Davidov, Dávidvágás vo vran. okr.

Dbac. „Ona ſtebdala ſič“, Šarv. „Ja ſtebdam“, Kap. „Povedzel: Ja ſtebdam“, Sipl. „Sin na to nedbať nič“, Lučiv. — V podreči z.-ungskom: *dzbac*, *zbac*. „Ti starí, ti ſtebdzbaš už o ſebe“, Sobr. „Neſtebdzba ſič, lem idze gu ſnomu dalej“, Dobr. „Ja ſtebdzam, ta pojme“, Taš.

Debra, -i. „Debra je vimol od dízdzú abo od vodi“, Giralt. „Už me dagdze do debri driliš“, Rasl.

Dedačvúce, -vec; u -oúci (v Hum.). *Dejinčou*, -ova Košk.). — Dla Hn. Dzedošovce; dla Nied. Dzedačov. — Ruská obec Dedačovce, Dedasóc v hum. okr.

Dedra, -i, mad. dudva. „Vicudz zoz vſickej dedví“, Šarv.

Dekiňa, nem. decke. „S dekiňu ſe vozi zakrivaju, ked dízdz pada, je robená zo ſaňu, može bic i z platna“, Šarv.

Demjata, -i U Nied. aj Demiaty. — Obec Demiata, Deméte v ſekč. okr.

Deptac. Tlačiť dačo nohami, na pr. kapuſtu do ſúška „deptac“. Tiež: „Deptac“ ſa pomedzi ľudí = tisnúť ſa. Iremský SMS 1904, 48. — „Nescem ja ce, nescem, veru ja ce ſtevidci, tvojo po-darunki do blata zadepcem“, Hnilčík (Miš. Pies. 32).

Derma, -i. Obec Derma, ſlúčená s Jourom, mad. spolu Ōrdarma v kapuš. okr.

Derňar, -a, kolajkár, ktorý cesty po-práva. Hanšar.

Deržak, -aka, v. capi. V Šarv. deržakom menujú aj rukoväť, v. *hrabe*.

Deska (nie: doska, daska), -i. Vik. „Na jednu fichtu pribil deščku“, Hnilč.

Di, spojka, však, ved. Bežná u uh. Poliakov. „Šostricko, di nom tu jest dobre“, Slov. ves. „Starajum se ludze o mojum rošicke; di jo mom rošicke: prži bocku sablicke“, Niž. Šváby (Miš. Pies. 102). Spojka *di* je dosť častá aj na západe východných Slovákov. — Inak sa u nich užíva: šak, v. toto.

Dibnički, rodzaj slivák, v. *sírki*.

Digac še, coire. Obišov. Porov. *digtac* še u Iremského, SMS 1904, 49, ktoré má znamenať: triaſt sn.

Dila, -i, to isté čo *deska*, v prenese-
nom smysle dlážka z dasák. „Jak človek
vošiel, stupił na dilu, dila sa prevraciala
a človek vpadol do mašini“, Lučiv.
„Dile v stodole, to deski. I v hiži su
dile; či v stodole dile či v hiži, všicko
jedno“, Sob. „Dile jest i v hiži i v ma-
šalni“, Kluk.

Dile, -a, hromadné. „Tak z ťu tanco-
vaň, so až dile pod ňim u saľi pukalo“,
Bež.

Dilina. „Mi mame diline, v mestu
maju dile“, Vik.

Dišel, -šla, oje; vidz vuz.

Diždž, -u, dážď; pripodobením hlások
diždž a dišč. — V Šarv.: *Diždž* (i diž)
idze, pada, počina kropic. Dišč pada
až sé leje. Krajinski diždž je, ked je
dookola zachmurenou a po calej krajinie
pada. Zaňeslo sé na diždž. „Vichvíli-
še“, ked prestaňe dišč padac. — *Ked*
pada (diždž) v malich kopečkoch, po-
vedame, že truší“. Čit. IV., 118. —
„Strom husti, čo ani dišč neprepadať“. —
V reči východoslovenskej dážď *neprší*,
len *pada* a *idze*. Kto by povedal: Dešč
persi, odpovedali by mu žartovne: A
preco ňe druhí?

Diždžurka, -i, voda z dažda. Hanšar.

Dlubac. „Chlapcu vidľubaju oči“, Olc.

Dluhe na Cirochi, do Dluhoho. U Hn.
Ciroka Dluhe, u Nied. Cirocké Dlhé

(+ Dluhý). — Obec Dluhé na Ciroche,
Cirókahosszúmező v snin. okr.

Dluhe Kolčove, do Dluhoho. — Obec
Kolčové Dluhé, Kolčahosszúmező vo
vo vran. okr.

Dluhe Vranoške, do Dluhoho. — Obec
Vranovské Dluhé, Varannóhosszúmező,
vo vran. okr.

Dluhe Zbudiske, do Dluhoho. — Obec
Zbudské Dluhé, Izbugyahosszúmező v
hum. okr.

Dluhi, príd. V Šarv. *dlužši* i *dlukši*.
Porov.: „Budze mi skura *dluhši* trimac“,
Harih. „Ta sé dlužej zabavelo“, Žir.

Dluholuka, -i; dluholucki, príd. U Hn.
Dluhe Lukí, u Nied. Dlhá Lúka a Dlhá
Lúka. Obec Dluholuka, Hosszúréte v
sekč. okr.

Dlužstvo, -a, dlžoba. „Dlužstva eščik
narobil“, Sob.

Dlužen. „Co mi budzeš dlužen“, Hrab.

Dňeš, dňeška (i podobou ňeška, Gab.).

Dňešejši, príd. „Sedzi tam až po dňe-
šejši dzeň“, Harih.

Dnu, *dnuka*, *dnukaj*. „Prišol dnu do
mesta“, Hrab. „Nej pridze dnu“, Bež.
„Níkeho hechceť dnuka pušcieť“, Harh.
„Prišli dnuka i pan doraz na ženu hu-
tori“, Bež. „Pridze riba dnukaj do hiži“,
Smíž. — I podobou *vnuka*: „Niž vnuka
vešol, koňa Piťka jednemu Poľakovi dal
trimac“, Straž. 13. „Vnuka vov domoch
calu noc ſvíceľi“, Straž. 20. „No ľem
dalej, mojo dzicatka, dalej dovnuka“. —
Z toho, že som *vnuka* a *dnuka* spolu
sniesol, netreba myslieť, že neviem o
českej etymologii slova „*dnu* od *dno*“.

Do. Táto predložka sa užíva „po-
ským“ spôsobom miesto predložky *k*:
„Poňesla totu ribu až do grofa“, Straž.
Nepoňol do ženi, ale do jednoho súseda
nocovac“, Dobr. Všeobecne je týmto spô-
sobom bežná. — Ako slovesná predpona
vyslovuje sa aj podobou *de*: „Jak von
domo“ dejde o hladze?“ Žir. „Pokeľ
do jormaku dešol“, Žir. „Ja nehodzen
aňi gu svojim dzecom dejse“, Žir. „Ne-
treba ju rucie do ohňa, pokeľ ja ňeđej-

dzem“, Rozh. — Táto výslovnosť sa obmedzuje na dakoľko dedín v okolí Rozhanoviec a ztade ku Žirovciam.

Dobra, -ej. U Nied aj Dobriany. — Obec Dobrú, Nagydobra vo vran. okr.

Dobrac še, do čeho. „Kedz si še do toho dobrau, ta už kočí svojo“, Sobr.

Dobroslava, -i. — Ruská obec Dobroslava, Dobroszlava v mak. okr.

Dohan, -u. Šarv. „Mai nše dohanu“, Sobr. Poznovu zať si pipku a dohanu“, Lučiv. Ale aj: „Dva fajki duhanu vikurime“, Smiž.

Dohvarac še, dohovárať sa s kym o čom: 1) „Chlapec še dohvaral z ňim“, Rasl. „Tak še mac dohvarjala z occom“, Žir. 2) „Oňi še dohvarať šicke medži sebu“, Šarv. 3) „Ku kemu ona še dohvara“, Bard. 4) „Co še te dvojmi dohvarať“, Plav. — Vidz *hvaric*.

Dohvaric še, dohovoríš sa. „Mamka še dohvareli i z apkom“, Lem. „Oňi še dohvareli, že princeza musí bie Šandorova“, Geč. — V. *hvaric*.

Dajčic. „Podojčišta dzecko“, Lem.

Doki-doti, dokial-dotial. „Dokia ja bula šumna“, Taš. „Nemal pokoju, dokia ju řenašol“, Komar. „Doti mi davaū sena i oúsa“, Taš. „Doti bili, dokia še corci řeodpitovali“, Sobr.

Dokla-dotlu a *dokel-dotel* rovnako sú bežné zamieňajúc sa na jazyku jednej a tej istej osoby, aj s *doki-doti*, aj s inými ešte formami ako: *sakla*, *zakel*. Této spojky sú zväčša bežné aj v uh. polštine: „Ze dokla tich jedenošće ſepoji, to ztamtelia ſevindze“, Slov. ves. „Doklaj ſíckiv ſezjes... tu zostaňes“, Slov. ves. — Zo slovenskej reči nech tu stoja: „Ochraňuj svoho princa iz princa, jak ſi jich dotla ochraňovať“, Sobr. „Joho lubi oec na ſmerteľnej posceli leži, ta vun dotla ſeskona, pokel svoho Janča ſeuvidzi“, Šeč. — V Šarv. počuješ aj *dotlak*. — „Ueek z ňim ku Červenemu moru, dokel kralovna ſpi“, Šir. „Hrali, dokel maši dzeku“, Žir. „Pan ju dotel bił, zakel ſe mu taka pana

nezrobiťa“, Lem. *Zakla vun ſe pouci-ral*, Straž. „Nezname, dze ſe zakla po-dzela“, Sobr. „Zakla budzem živa, telo lenu nespredzem“, Hnil.

Dol, -u, *dolek*, -čku, podľa Iremského (SMS 1904, 48) aj *dolka*, -i = jama vôbec, vidz *dolina*.

Dolani, do *Dolan*; *dolanovski*, príd., *Dolančan*. — Obec Dolany, Dolyán, v levoč. okr.

Dolhoňa, -i. Dla Nied. aj Dolhuňa. — Ruská obec Dolhoňa, Dolhonya v mak. okr.

Dolina, -i. 1) Dolina, údolie: „Už bul v polverchu, zafukal vjetor, tak ho zo-kulal až na dolinu“, Vik. — 2) Jama vôbec: „Spadla krava mu do dolini“, Šac. „Cahaju toten kameň, mišleň, že to brat ſedzi a naraz puščili ho nazad do dolini“, Lub. — 3) Jama na zemiaky: „Hudobni človik, co mal dzešec-petnac miški, viſipe svojo bandurki do dolini, ſe do bradla“, (v. toto), Šarv. — 4) Jama na mŕtvé telo: „Vžal teho trupa i od-nis ho na cintir, tam mu vikopal dolinu i tam ho sam pohoval“, Šarv. — 5) Jamka v očiach: „Pošla na mäsc a mu z hú dolini v očoch zamascili“, Rasl. — Dolini, doli brac (+ kopac) = jamy kopat. Hrobar bere doli, dolini pre umartich.

Dolina, *Suha*. Obec Suchá dolina, Szárazvölgy v ſir. okr.

Dolu, prísl. — V podreči z.-ungskom: *dolov*, *dolo*. Podobne u osôb, pôvodne ruských a dosial nie úplne poslovene-nych. „Zrucila ho dolou s ſibeňi“, Bež. „Šati zoblekli dolou“. „Ďabol viši za ruku doľo“ murom“, Žir.

Domanince, -ník. Ruská obec Doma-nince, Alsódómonya v ungv. okr.

Domaniovec, -novec; v -novc, *doma-novski*, príd., *Domaňovjan*. — Obec Do-maňovce, Domán v levoč. okr.

Domaša, -i. 1) Malá Domaša, Kis-domásá vo vran. okr. — 2) Vel. Domaša, Nagydomásá v stropk. okr.

Domašni, príd., domáci. „Domašna gazdina“, Šarv.

Domu, prísl., domov. V z.-ungskom podreči a u osôb pôvodne ruských, nie dostatočne poslovenčených: *domou, domo*: „Už lem išoū zo šifom pomali domou“, Sobr. „Išli s jarmarku domou“, Luč. „Išli domoúka, do burku“, Bež. „Ledvo jich poňeš domo“, Žirov. —

Aňi skurki *domou* ňeprišeš“, Košk.

Donuc, donuvac. „Ja ci verim, že ſe ci donulo“, Rasl. „Ocec ho vše donoval“, Geč.

Doobkola, dookola. „Larma, hlaſi a traſne vikriki doobkola“, Straš. 25.

Doparic, prichytit. „Doparel chlapcoch v zabradze na hruškoch“, Šarv. „Svojeho muža zoz jednu dijatralistku vjedno doparela“, Orel.

Dopatrac, opatrovat. „Naj ce dopatra Pan Buh, — Paňinka Marija ňej ci pomaha“, Orel V.

Doprec, dopirac. „Von to povedaú, jak už ho moeno doparli“, Bež. „Ne-pochval ſe, že maš frajerku, obi ce chto jak dopirau“, Bež

Doraz, prísl. Bežné po celom území; zriedkavejšie: *zaraz*. V tom istom smysle je časté *duskom, hned, hnealka*, v. této. — „Doraz ho poterhalí“, Gan. „Poslat doraz kupic maľe prašeta“, Harih. „Doraz i hnedka je jedno“, Kluk. „Dziuče dorazučka virachovalo“, Šeč. „Doraz kral dal pisac po krajiňe“, Straž. „Zarazučka ſe každej hlavi jazik virezal“, Straž.

Dorušic ſe, dotknút sa. „Doruš ſe zo ſtríku mojich lancoch a oňi spadňu ze mňe“, Orel V. V tom smysle aj *dotchnuc, v. toto*.

Dostac, dostonuc, dosiahnuť: „Žebi daňa ſebe železni harenec zrobic, žebi jej dostał až po pleca“, Štv. „Hledaú ju, kebi ju hodzen dostonuc“, Bež.

Došlebodzic, dovolit. „On jej zaá po-zdravkal a pital ſe jej, či došlebodzi, žebi ju mohol odprovadzic“, Daniš. a Odor. (Mišk, SMS 1896, 160). „Ked mi ňedošlebodzice, ta ſe aňi ňežeňim“, tam-že str. 174. Bežnejšie sloveso je: *do-zvolic, v. toto*.

Dotchnuc, dotknút. „Lem ſe ho do-tchnul“, Bard. „Že ſe ani palcom predzi nedotla“, Hnil. („Nedotla“ z nedothla, čo z nedotchla)

*Dorjedna, všeobecne užívané miesto spisovného „spolu“, popri podobe *do-vedna*.*

Doznac ſe, dovedeť ſa. „Či ſe od ſina doznala, dñe ma totu moc?“ Rasl. „Marča ſe doznala o tim“, Bard. „Rodiče ſe doznali“, Šeč.

Dozvolic, dovoľiť. „Kapitan dozvoľel“, Šarv. „Ked to ſebe dozvolil“, Lub. „Či bi ňedozvolila, abi ju mohol odprova-dzic“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 160). „To mu dozvoľiť ňeheceli“, Sobr.

Drabina, -i 1) Rebrina na voze, „loj-tra“. Šarv., Kap. — 2) Rebrina v staji, za ktorú ſa predkladá statku ſeno atp. „Pošli do maſtaľoch, uvadzili koňe, každi mal osobitne ſvuj valou i drabinku“, Ban. — 3) Reber, ktorým ſa vystupuje do výšky: „Jak tote tam vi-ſi, aňi drabini ňevidno“, Malov. „V okamženiu jednu dluhu drabinu zrobili“, Hum.

Draha, -i, cesta. „Cesta“ je bežné po Spiši, vidz to ſlovo. Rozoznávajú ſa: „Orsacke drahi“, Hum., „Čisarske drahi“, Rasl. V osnove z Raslavie Slovenských (tu, str. 306) rozoznáva ſa aj „vo-zova draha“, ale to je pleonasmus, lebo je „draha“ naveky vozorá. Pre peších je *dražka* alebo *pešník*, v. této. — Po-ſol do drahi, pučili ſe do drahi. Porov. *cesta*.

Drahši, drakši, dražši, komparativy z drahi.

Dranku, -i, užívané obyčajne pomnožne: *Dranki*. Sú to kolmo vpletávané páranice v ohradách pre ovce po ſalašoch. V ohradách záhradných či v plo-toch menívajú ich v Šarv. *štahiti*, v. toto. Čo ſa týče dranki, v. *košar*.

Dravce, -avec; v -avei, Dravčan. Oko-lití Rusi menujú túto obec *Zdravcú*, aj v slovenčine znajú ešte pôvodný tvar *Zdravce* nielen v samej obci, ale aj po

okolí. Hn. aj Nied. píšu Dravce. — Obec Zdravce v Sp., Szepesdaróv, v levoč. okr.

Dražka, -i. 1) Chodník: „Na druhu trásiu dražku“, Bež. — 2) Pátec vo vlašoch, Šarv., sr. ČMS 1898, 86.

Drec, trhať. „Treba ju za koňskima chvostami rozodrec“, Lem „Ju sce zedrec s koča“, Bard. „V bruchu začalo ho drec“, Čit. IV., 192. „Ach, dzjevečko moja, ňividaj ſe eſče, povedaju lude, že ſi mlade dzjevčie, že take radzi mru, čo ſe barz za muž dru“, Hnilč. (Miš. Pies. 36).

Drehňou, -ova. Obec Drehňov, Deregný v mich. okr.

Drek, v. *drik*.

Drevo, -a 1) strom. „Maju mlinare take topore, co oňi ſciňaju dreva dubové“, Brutovce (Miš. Pies. 48). „Pošou zať do lesa, vicahnuť jaki najhrubší drevo“, Sobr. „Štala tak jak drevo, co ňezna hvarec“, Lub. — 2) drevo. „Mehke drevo na opal“, Čit. V., 378. „Nuž, chtori ma drevenu ručku a co ſe zavira, vola ke dreveniček“, Šarv.

Drična, -ej. 1) Ruská obec Šar. Dričná, Sárošdričná. 2) Ruská obec Zempl. Dričná, Zempléndriesna. Obe v stropk. okr.

Drik, -u, prostredná čiastka dačoho, pri ludoch živých to, čo pri umretých *trup*, v. toto. „Ja bi mušela na Hamadnejovej posceli spavac, co u ňej štridvacec britvi... a tak moj drjik zrežu, co...“, Bež. „Išol pan z Roškovan a paňi z Lipníka, stracil pan doloman, paňi sukeň s drika“, Kol. Zpiew., 121. „On ſe lem obraciel a povedzel: moj lubi meč, šitkim hlavi dolu preč. Nato kone ſli nazad s *drekami*“, Cep. „Vidzi na tem ribňiku dvanac kački lecec, hlavi jim čarne, drik tiž čarne, a chvosti taki buli jak mleko“, Bež. „Drikstromu je na Šahovinu, ked ſe z ňeho poordrubuju konare“, Šarv.

Drilic, strčiť. „Už me dagdze do debri driliš“, Rasl. „Ti ſi ju driliš do vodi“, Sob.

Drinoň, -ova. Obec Drinov, Šomos, v ntor. okr.

Droždže. „Ku pečeniu koláčov upotrebujú okrem múky —“ Šebeš. (Posp. ČMS 1898, 87).

Druček, drúčik. „Vibrala ſi ňeho ten druček“, Hrab.

Druk, oje. „Ulapiu za druk rukou ſicki vozi“, Sobr. Porov. *dišel*.

Drut, -u, *drutovac*; drót, drotovať. „Dajce harki drutovac!“ Čit. V., 216.

Družba sa objavuje aj v svatobníctve východoslovenského územia. „Koňa zaklali družba“, Sobr. „Družbovje, druzbovje, komu druzujece?“ Žďzar. (Miš. Pies. 119).

Dubine, -eho. Obec Dubinné, m. Dúbine, v topľ. okr.

Dubník, -a: idze s Dubníka, na Dubník, buľ na Dubníku. (U Hn. Zlata Baňa, u Nied. vedla Zlata Baňa aj Zlaté.) Obec Dubník, Aranybánya, v ntor. okr.

Dubova, -ej. (Po r. gen. Dubovi-i m.-ej.) Ruská obec Dubová, maď. Dubova, v mak. okr.

Dubovica, -i: *dubovicki*, príd. — Obec Dubovica, Dobó, vo vtor. okr.

Dubrava, -i. Obec Dubrava, m. Dubrava, v sp.-podhr. okr.

Dubraňku, -aňki, u -aňce. 1) Slovenská obec Dubravka v Zempl. Dubroka v v mich. okr. — 2) Ruská obec Dubravka v Ung., Dubróka, v ungv. okr.

Dud, -u. „Prave stred maja to bulo, tak o kapusnich hlavkach v Lubovni ani dudu ňebulo“, Straš. 29.

Dudek, -dka, malý peniaz. „Teraz 2 grajcare“, Šarv., Sob. Kor. Predtým 3 kr.: „Dudek buľ tri grajcaria“, Stropk. — *Dudki*, pomn., = peniaze vôbec. „Dzežeti iz tich dudok maš keltovať?“ Kor. — Vyslovuje sa z pravidla *dutki*: „Na dzeži zarobi vusem dutki“, Kor.

Dudla, -i. „Dzira v strome“, Šarv. „U jedním buku u dudle take ptački ſu jak duch svati“, Hum. „Verba bula dudlaca, ta ked do ňej zacal, ta ſe počali z ňej peňeži sôpac“, Košk.

Dudňic, tupe zneť. „Jak už hrudi po truňe začali dudňic“, Straš. 12. „Hermelo až dudňelo“, Straš. 33. „Dudňi perun“, Šarv. „Prišli pod zamek a vtedi zdudňi kanon na bašce“, Orel 1904, č. 9.

Dukovce, -ovec. Obec Dukovce, Dukafal, v top. okr.

Duldac, Let. Dla Iremského glgat, odulďac sa = oglgať sa. — Vari totožné s glgat; glgac, gulgac, duldac, lebo sa g s d rado zameňuje.

Dum, dom-u. Novoveký dom. *Domik*, -u. „Pošol rano do teho domiku“, Barc. „Pošol nazad do toho domiku“, Komar. „Zrobil jej domek“, Hnilč. Sediacky „dom“, domik = *chiža*, *chižka*, ktoré znamenajú aj „izbu“, „izbičku“, vidz ich. V Ceplici: Dom = haus a izba = zimmer.

Duma, -i, myšlienka. „Dostał od Pana boha inakšu dumu“, Dobr. „Prišlo jomu u dume“, Bež. Hlavne v podreči z.-ungskom. Na ostatku územia panuje: *míšel*. Mišík má pesničku až z Hnilca, v ktorej sa objavuje *dumac*: „Pan kapitan, jak oni to dumaju, že oni me na urlab nepuščaju?“ (Pies. 23). — Vyzdvihujem z N. Repáš: „Jomu prišlo potúm na *dum*“. (Tu, str. 460).

Dumac, myšľet. Jeho domov je v podreči z.-ungskom, ale popri *míšle* počút ho aj na ostatku územia. „Vidumac abo vimišlec, to jedno“, Šarv. — „Paňi už dumala sebe“, Seč. „Kapral i stari vojak dumali, že tó voni dvojo budu zavešení“, Sobr. „Gohaňčar sebe dumau, že novu drahu ľezrobi“, Luč. „Tak sebe dumal u svojim rozume“, Komar. „Von sebe prečik tak dumal“, Barc. — „Nestaraj še, nēdumaj še ňič a podz medzi nás“, Bež.

Dupa, -i, zadná čiastka tela. „Kura dupa na ruki abo na nohi“, Šarv. V Čit. V., 393, objasňuje sa spisovne „otlak“ takto: „Kura dupa“. A. Haláša podáva výraz „na kure dupi“ vyšívať, ČMS 1903, 71.

Dupko. Vo V. Šariši takto nazývajú

kata, aj inde: „Ci ja dupko abo što?“ Orlov (tu, str. 464). V Prešove ho nazývajú „hinclik“; pol. hycel, schinder, z nem.; aj Kottov slov ho uvodí.

Duplin, -a; *dupliňski*. — Obec Duplin, Bánovávölgy, v mak. okr.

Durjangi, pomn., pomenovanie istého rodzaju slivák, Kluk. Vidz *slicki*.

Durk, muž. „Stal še durk“, Hrab. *Durk*, medzisl. „Durk do oblaka a už hlavi upchaū dnuka“. Sobr.

Durkac 1) Klopäť: „Durkal jej na oblak“, Bard. „V tim okamženiu začal dachto durkac na kapuru“, Straš. 37. — 2) Trieskať: „Višla z biži von, a durkla dzvermi“, Hnil. — Podstatné meno a medzisl. *durk*, v. hore, sú, čo sa týče smyslu, totožné s *durkac* 2).

Durštin, -a. Poliaci: Durštin. Pol. obec Durštin, mad. Durstin, v sp.-starov. okr.

Duša. „Tot chudobní ľemal vecej pri svojej duši jak jednu kravičku“, Žir.

Duškom, alebo *duškem*, t. i., čo doraz, zaraz, hned, v. této. „Duškom idzem“, Šarv. „Duškem ce rucim medzi tote hadi“, Kap. „Jak princeza toto čula, duškom dala kraľoviča zavric“, Ban.

Dužo, mnoho. Rovnako rozšírené po celom území s príslovkou *velo*, ale v Šariši prevláduje táto posledná. „Mi zme ci dali dužo zlata“, Harih. „Dostaňeš za to peňeži dužo“, Hrab. „Cigan nakladol dužo dreva na voz“, Gerl. „Kral še dužo nahňevau“, Bež.

Dva bez rodového rozdielu: „Dva hlopi, dva ženi a dva dcieri tu buši“, Šarv. — Výnimkou v Hranovnici: „Za kravu dve zlati“. *Dvacac* = dvadsať. *Dvanajsc*: „On je šarkan a teraz je na dvanajsc mil zemi“, Cep. „Tak ich štikich dvanajsc zbojnikoch polapali“, Lučiv. „Kamaraca, už ma dvanac roki vedno, i dvanaci nas jest“, Gab. — „Mame dvojo dcaci“, Lem. „Malí dvojo dcaci“ Šarv. „Dali im dvojo panom jesc“, Gab. Ale v Olenave: „Oňi še radzili dvoje, Janko i sestra“. „Dvojmi ludze“, Šarv. „Buši dromi braca“, Minds. „Buši dvo-

me braca, Žir. „Tote dvome najstarše povedzeli“, Jabl. Ale v Olenave: „Išli toti dvoji prez les“.

Dvirká. Na „dvirká“ vyšívajú v Nemcovciach v Šar., Halaša (ČMS 1903, 71).

Dvojňak. „Mi še dvojňaki narodzili“, Straž.

Dvojne, -eca. „Mala dvojňata“, Šebn.

Dvojňisti, príd. „Želena jedlička dvojnisti veršček ma“, Hnilč. (Mišk. Pies. 37).

Dvorce, do -rec, vo -reoch; rusky: Dvircū. U Hn. Dvorcei, u Nied. Dvorec. — Obec Dvorce, m. Dvorec, v levoč. okr.

Dvorjanki, do -nok, u -nkoch. U Hn. Dvoranki, u Nied. Dvorianka a Dvoriánky. — Obec Dvoriánky, Techna, v seč. okr.

Dvorník, -a. „Kraľ še pítał svojich dvorníkoch, že dze ten narod pošol“, Hrab.

Dvor, g. *dvora*. Podoba s dz: „dzvor“, ktorú uvodí Kovalčík v SMS z 1899, na str. 86, je chybná.

Džačov, i *Džačov*, -ora; *dz(j)ačovski*, príd. — Dla Hn. Ďačov, dla Nied. Ďačov, Džačov i Džačov. — Obec Džačov, Déeső, vo vtor. okr.

Dzapalovce, -orec; u očci. U Hn. a Nied. Ďapalovec. Obec Dzapalovce, Gyapalóc, v stropk. okr.

Dzbac, v. *dbac*.

Dze, prisl., kde. Bežná touto formou po celom priestranstve. Veľmi často: *dzeška*, kdesi: „Dzeška na obručku še uleplil jeden dukat“, Žir. „Ti dzeška po predkoch hodziš“, Bard. — Zneurčuje sa predponou *da*: *dadze*; v týchto prípadoch zachováva pred *da*- aj pôvodnejšiu formu: *dagdze*, *dahdze*. — Prísluška *dze* i sama zneurčuje, menovite zámená: „*Dzejak*é písma“, Hrab.

Dzecko, -a, dieťa. V mn. číslu sa užíva *dzeči*. Tamto nemá mn. čísla, toto nemá jednotného. Po celom priestranstve je to pravidlom. „*Dzecatko*“, „*dzitki*“ počít len výnimcoľ vlivom cirkevného jazyka.

Dzedo, -a (+ -u), ded. „Jeho dzedo dzedo napisau“, Bež. „Ja mam jedného stareho dzedu“, Harih. — Porov. *džad*.

Dzedzina, -i. Je rozšírené hlavne na Spiši, ale popri ňom aj tam počút *valal*. Je rozšírené aj u uh. Poliakov: „Slovenska džedzina okrongla jak talor, slovjanške e dževconta vemaľovať malor“, Miš. Pies., 104. — Aj zo Ždزارu podáva príklad Mišk., tamže na str. 120.

Dzedzinki. Taktô menujú spoločným menom osady *Imrichorce* a *Ištravorce*, v. ich.

Dzeka, -i, vóla. „Ked še do dzeke naveseleli“, Šarv. „Mohol bi sebe po dzeke vibrac“, Šarv. — Z pravidla po celom priestranstve, v. *voln*.

Dzekac. Hnatiukom užívaného „*dzeckania*“ ľud nezná. Hnatiuk totiž „*dzeckaním*“ menuje vyslovovanie príslušky *kde* formou *dze*. — „*Dzekac*“ je bežné v Kluknave. O tých Slováčoch, ktorí sa pýtajú „*dze idzeš*“, hovoria, že „*dzeckaju*“, lebo v Kluknave sa pýtajú: „*Daleko idzeš?*“

Dzekorac, dakovať.

Dzeň, dňa. „Dal Boh dzeň“, Plav. „Žiju do dneš dňa“, Bež. „Kraľuju do dneška dňa“, Šarv.

Dzetricich, -a; u Hn. a Nied. *Detrik*. Ruská obec Detrich, m. *Detrik*, v stropk. okr.

Dzerec, deväť. „Z tich dzevecoch ludi“, Hanšar.

Dzijak, -aka, žiak. Šarv.

Dzira, -i. „Do dziri mu idze“, Harih. „V tej dzire bul“, Straž. „Psi kolo tej dzíri dluho chodzili“, Taš. „Prešol do koscela prez klučovu *džeru*“, Lem. „Hoc na chturi *džurki* zapiskam“, Gab. „V tom buku bula *džura*“, Marg. „Dostał še pred jednu veľku *džuru*“, Smiž. Poł.: „Dve džurki v noše, skončilo ſe“, M. Slavkov (tu, 452). Rozličné podoby tohto slova sa miešajú v jedných a tých istých obciach.

Dzivče, -eca (+ -aca). „Co še stato iz mojim dziučecom“, Seč. *Dževče*, dziev-

čaca, gen. Cepl. „Toto dzevčie chceli ukrasť“, Harh.

Dzivka, -i, dcéra. „Dzecko ňemalo co cicac, bo jendžibabina dzivka ňemala ho čim dojčiť“, Sob. „Kraľovska dzevčka pujdze na ľamci“, Jabl. Na niektorých miestach, na pr. v Sp. Podhradí, dzevčka popri dcéra znamená už aj slúžku; túto z pravidla volávajú: služnica. V Batizovciach dla Štefku: „Dzevčka“, čo je na vidaj; „dzevča“, čo ma do 15 rok.

Dzabol, v. *dabol*.

Dzura, -i, v. *dzira*.

Dzurdzoš, -a; u Hn. takto, u Nied. aj Ďurdoš. — Ruská obec Dzurdzoš, Györgyös, v topľ. okr.

Dzivhnuc, zdvihnutý. „Idz a dzivhni tamtu nohu, bo to tvuj oceč“, Šarv. — Po celom priestranstve bežné

Dzvonek, -nka. 1) „Dzvonek dzvoňi“, Šarv. — 2) Meno kvetiny. Šarv.

Dzvoníc, v. *devun*.

Dzvoník, -a, zvonár. Let. — Popri podobe *devonar*.

Dzrun, dzvona, zvon. „Lem vov turňi... ozval sa dzvun“, Straš. 20. „Začali do okola sami dzvoni dzvoňic“, Šarv. „Začali dzvoni sami dzvoňic“, Bež.

Džad, -a. „Chťa žobre, to džad“, Šarv. „Prišol jeden džad“, Harh. „Mušime um'erač. . či kral či džad“, Malov. „Co ci mam zrobic, džadu?“ Smiž. — Popri džad aj žobrak, v. toto „Hnedka prišol do mlína džadek“, Šarv. „Potarpane džadovske lachi“, Gab.

Džadki, halušky z varenej švábky a mýky, Let.

Džama. „S prestrašenom vidzel, že všicke breskiňe na džamu sa premeňili“, t. j. pohnily. Čit. V., 76. — Porov. pol. *džuma*, ansteckende luft.

Džavulic, brechať. „Pes džavuli“, Let.

Džban, -a, nádoba z hliny na tekutinu. Cepl. „Džban s pivom“, Ganovce, Kov. SMS 1901, 84.

Džbor, -a, nádoba z dreva na vodu. „Džbor je višše jak šafel“, Ščav. „Džbor s dvoma uchami, co v ňim vodu nošu na plecoch“, Kluk. V pesničke z Markušoviec, Miš. Pies., 57, je tej nádoby v posmešnom smysle použité: „Kebi bula znala, dze moj mili ore, bula bi mu dala halušek vo džbore; halušek vo džbore, poľevki v rečici, žebi ludze znali, že je žrak veľiki“.

Džmil, -a; mn. č. *džmíle*. „Jak muha, ale veľše, ma po sebe pasi bjele i čarne i červene“, Jabl. „Džmil mu nanošílich veľo peňezoch dolu kominom“, Čit. IV., 165. „Džmija som vidzel, džmij vypatrá jak hviezda, tak'e ohňive, co ſe až sipaju iskri; hvara, že džmij peňeži noší“, Kluk.

Dž pa, -i. Potupný výraz na ženskú, obyčajne na slúžku, dla Iremského, SMS 1904, 18.

Džridlo, *džiridlo*, -i. „Čežko stuka žurav na studňi, zarucalo ſe v jame džridlo“, Čit. V., 86. „Chirešne džridlo Suliguli“, Čit. V., 212.

Džubak, -a. „Vrana vzala ho do džubaka a viňesla ho“, Lub. „Pred ňeho zliecela gola... spučila z džubačika konarik“, Čit. IV., 124. „Taki ptak, co mu z džubačka krev kapka, ked ſpiva“, Kov. SMS 1899, 85.

Džubnuc. „Ostrohu husar koňa džubňe“, Šarv.

Džuk, -a, zemský orech. Kluk. „Džuk v Žemi rosce. Su dvojake džuki, jedne su pšeňičnej skuri a druhe čarne“, Jabl.

Džura, v. *dzira*.

Džveredlo, -a, zrkadlo. „Vžal džveredlo a opatrel ſe v ňim“, Šarv. „Ked do ňich popatriū, tri stolice uvidzeū jak u džveredle“, Sobr. „Ked ſe vam budze za Maričku cnuc, ta lem popaterce do teho džveredla, ta uvidzice ju vše“, Kap. — V podreďi lučiv. z pravidla *zrkadlo*.

Džvir, -a, zver, m. „Liška je džvir“, Šarv. „Ja tu ňigda človeka ňividzeū abo hlas od dajkoho džvira ňečuū“, Bež. — *Džvir*, -i, zver, ž. „Tam ho da-

jaka džvir ži“, Rasl. — *Džvire*, -eča, zviera. „Žadlo maju jedovite džvirata: osa, pčola, had itd.“, Šarv. — Na Spiši aj podobou *džvjer*. Kluk.

Dabol, -bla. „Macejova žena horša jak sto dabli“, Harih. „Dabol viší za ruku dolo“ murom“, Žir. „Tak sé s dabolom zoštrid“, Ud. „Choč bi sí sam *djabol* bul“, Straž. „Djabli še prepadli“, Mark. „Prišli *djabli*“, Luč. — Najrozšírenejšia forma je *dabol*, z cirk. kníš.

Dí, týmto slovcom sa pobúdzajú kone — pánske. „Viskočeli do sedloch, ... kočiš šmignul medzi koňe a — dí!“ Straž. 31. — Sedliaci privolávajú: *hijo*, *vijo*.

Dordošik, -a, u Hu. a u Nied. Ďurdošik. Obec Ďordóšik, Györgyi, vo fiz. okr.

Duk. „Duk bi ce žjid“, Hum. Porov. v Zátur. Prísl., na str. 79.: „Nebude mu už ani duk“.

Dur, do -u; *durorski*, príd. — V Lub. som počul „Svati Dzur“, u Hn. i Nied.: Sv. Jur a Sv. Dzur. — Obec Ďur, Szentgyörgy, vo vtor. okr.

Ďurkouň, -ora. Obec Ďurkov, Györke, vo fiz. okr.

Egreš, -a. Obec Egreš, m. Egreš v seč. okr.

Elefant, -a: „Našon uon tam jednoho elefana na ležaci“, Taž. Vedla neho: „Na brehu bul jeden elefant“, Rasl.

Engedorar, mad. enged. „Ja to ňeengedujem“, Seč. — Popri domácom *dozvolic* často ho počut hlavne v podreči z.-ungskom.

Erdička, -i; v -če. Dla Hn. Ordički, dla Nied. Lesníček. — Obec Erdička, Erdöcske, v ntor. okr.

Erlička, -i, hrdlička. „Bula jedna erlička“, z Viderníka Mišik (Pies. 66). „V černim lese... dze erlička vajca ňeše“, zo Smižian Miš. (Pies. 76).

Ešče, spojka ešte. Zjavuje sa rozmaitymi podobami. Bežné sú: *ešči*, *eščik* prevažne v samosvojej reči; *išče*, *sče* hlavne v podreči z.-ungskom.

Ešpektor, Šebn., z inspector.

Eštancin, Seč., z instantia.

Evangelik, -a, Šebu. — Z cirk. reči.

Fajčov c. „Sfajčovac abo zafajčovac nohu, t. j. zavic do renti“, Šarv.

Fajka, -i. Okolo Lučivnej, Ináče sa vraví: *pipka*.

Fajt, -u „Kravaobreho fajtu“, Šarv.

Falat, mad. falat. „Zbujhika na marne falati potarhal“, Rasl. „Dam ci falat opreska“, Žir. Ale sa povie aj „kus chleba“, na pr. v Šarv. — *Fulatok* = kúsok.

Falečni, príd., nem. falsch.

Falkušoče, -ovec; vo -očci. Obec Falkušovce, Falkus, v mich. okr.

Famela, -i, Kap., Capl. — Ale v N. Repašách: „Z jak'ej famili richtar?“

Farkac, farčec; ffkac, frčač. „Ohňasta para išla koňovi zoz nozgroc, kuň strašne farkal“, Straž. 13. „Koň... strašne farčeli“, Orel V.

Farkašov e, -ovec; *Farkašorjan*. Osada slúčená v jednu obec s Levkovicami, Farkasfalulök, v levoč. okr.

Farto! „Na kravu še vola: „Farto na mesco“, Šarv. „Cahanoúčan zadkom fartuje“, Hum.

Fartuch. „Nemam šumni fartuch“, Mark.

Fartušek, -šku. „Do fartušku kostki posberalo“, Žir. *Fartušek*: „Išlo dzjevčatko hore lučkami, malo fartušek svetlo-belavi“, zo Smiž. Miš. Pier. 82.

Fatol. „Ridka materia, co beru ženi pod šmati“, Šarv.

Fekišoče, -orec; v -oúcoch. Obec Fešíovce, Fekéshaza, v sobr. okr.

Felelovar, mad. — Časté popri domácom *odporedzec*, *odporedz* dac, vidz této. „Vun tak kralovi feleloval“, Straž.

Felimak, -u, mad. fenyőmag. „Felimak abo i jadlovčina“, Giralt.

Felovac, nem. beseblen. „Vona mužovi felovala, že ten jeleňek je jej bracík, že ho muž ňásmi zabíci“, Lem. — Súvis osnovy nedovoluje myšelať na predchádzajúce mad. slovo felel, vidz tu na str. 329.

Ferlab, v. *urlab*.

Fertal, -a, štvrt. „Fertal na štvartu, ňe na štiri“, Šarv. „Fertal na dvanaštu“, Bež. „Na pol fertala od teho domu“, Kluk.

Fickoū, -ova, meracia nádoba na zrno, do ktorej sa vmetia 4 holby. Hum.

Figlarski, príd. od *figlar*. „Stretnut ho jeden figlarski človek“, Malov.

Figle. „Čisar vidzel, že to ňe figle“, Hum.

Ficht, -a; *fichta*, -i; nem. *fichte*. „Jedla a ficht, to jedno drevo, ale ficht ma bilše drevo v sebe“, Šarv. „Na jednu fichtu pribil deščku“, Hnilč. — V. *jedla*.

Fiišpan, mad. főispán. Šarv. Počuť aj vicišpan, z viceispán.

Fijaš, -a. Ruská obec Fijaš, m. Fias, v topł. okr.

Fijatal, -a, mad. fiatal. „Vicabnuť vun jednoho fijatala iz koreňom zo žemi“, Sibr.

Filce, pomn.; „to buti zoz postavu“, Šarv.

Filice, do -ic, vo -iach, *filicki*, *Filičjan*. — Obec Filice, Filefalu, v sp. sob. okr. O ľej hovorí pesnička: „Te Filice plane, to plana dzedzina, ňemaju koscela ani svojho mlína“, Kol. Zpiew. II., 120.

Fincice, do -ic, vo -och; *fincicki*. U Nied. aj Finčice. — Obec Fincice, Finta, v Šir. okr.

Fiok, -u, mad. fiók. „Biva i v stole i v ſasafri“, Šarv. — V prvom prípade: stolovinka, v druhom priečinka.

Firtek, -ika, mad. fürt. „Jeden firtek hrozna“, Šarv. „S konarikokh viša prekrasne firtki“, Čit. IV., 26.

Fišar, -a. Obec Fišar, Füzesér, v mich. okr.

Fizer, -a. Obec Fizer, Füzér.

Flancovac. „Minister gver rozflancovaň, obraciú a z gveru persečn vipad“, Sibr. „... persečn truciú do gvera a tak zatkaú, zaflancovaň“, Sibr.

Flinta popri puška.

Fojtovac, mad. fojt. „U sebe zo strachu paru fojtovala“, Straž.

Folkmar, -a. 1) Obec M. Folkmar, Kisfolkmar. 2) V. Folkmar, Nagyfolkmar. Obidve v geln. okr.

Folt, -u, mad. folt, záplata, a v prenesenom smysle handra: „Šicke jeho folti i brautovske grati zabrali“, Daniš. Odor. (Miš. SMS 1896, 164). V Markušovciach vedla toho smyslu — dla Zuz. Šimsaički — má aj smysel mad *fatat*, *kus*: „Tak s ňu tancovali, kim ju na folti ňeroztrhalí. Mac ju čekala do rana, potom ju i-ili hledac, ta našli z ľej īem košci a folti z cela“ (tu, na str. 225). V uvedenej vete slovo *folt* mohlo by sa vykladať obrazne *handrou* = na handry ju roztrhalí, našli handri z tela, — Zuz. Šimšai má uistila, že sa povie v Markušovciach aj „*folt* slaňini“ = kus slaniny.

Folvark, -u. 1) Nemecká obec Folvark v kežm. okr., Forberg. — 2) Ruská obec Folvark v starov. okr., Folyvárk.

Forbasi, -as. Pol. obec Forbasy, m. Forbasz, v lubov. okr.

Fortografia, -i. „Fortografiu zaš uvidzel tam, ta ju zoz sceni zejmal“, Lub.

Fošter, -tra, nem. förster. „Oblečení jak fošter“, Bež. „Foštroskí šati“, Bež.

Fotlak, -a. „Fotlak ſe povi dzecku, ked ono robi na zlosc: Idz ti fotlaku!“ Šarv. Dla. Iremského: Väčšie, nedobré chlapčisko. SMS 1904, 50.

Frajcimerka, -i. „Jedenac buſi frajčimerki“, Bež. „Mladu dvanac frajčimirki oblikali“, Šec. „Poslala frajcomirku ku ľemu“, Lub.

Francle, pomn. „Jedna gača mu bula kratša jak druha, ale na totej mal dlukše francle“, Šarv. — „Strapce“ neznajú.

Franková, -ej. 1) Pol. obec M. Franková, Kisfrankvágás, v starov. okr. 2)

Pol. obec V. Franková, Nagyfrankvágás, v starov. okr.

Fras, -a. „Bi ce fras trimal!“ Let. „So to za frasa robiš s kravami?“ Pap.

Frejerká, i, na Spiši. „Ja za tebu verá hodzic ňebudzem, ale vera prez frejerkí ňebudzem“ (Miš. Pies. 80). Obyčajne sa vraví: frajerká, frajirká.

Frička, -i; fričanski, príd. Ruská obec Frička, Fricska, v sekč. okr.

Fričovce, do -ovec, vo -ovcoch; fričovski, príd. — Obec Fričovce, Frics, v Šir. okr.

Fričovce, -ovec. U Nied. aj Fričkovce. — Obec Fričkovce, Fricske, v sekč. okr.

Fridman, -a. Pol. obec Fridman, mad. Fridman, v starov. okr.

Frištik, -a. „Večeru zašporovať na frištik“, Kor. „A ja mesto frištiku muším sedzec v kuciku“, Hnilč. (Miš. Pies. 36). Na celom priestranstve medzi Kor. a Hnilč. tá istá forma.

Fto, ftori-steri ozýva sa popri chto, chtori-cteri po Spiši, hlavne v západnej čiastke.

Fugi, pomn., dla Iremského „jarčeky na kachloch povstalé pri spájaní kachlových tehál“, Let. Uvodí aj formu *fug*.

Fuľanka, -i. (Nied. má aj Polanka.) Obec Fuľanka, Fulyán, v topľ. okr.

Fulerčík, -a, to: „privadiner vojenški“, Šarv.

Furmaňec, -nca. 1) Stavaná cesta, Šebn. „Furmaňec, to čisarska abo stolična draha“, Šarv. — 2) Menší voz. „Na furmaňec še kladu rebrinki, a tote opirajú še na loče“, Šarv.

Furmaňic. „Chto furmaňi, ňej sebe drahu ňehaňi“, Šarv.

Gabnuc. „Lem som ho tak pogabnul za vlasí“, Let.

Gaboltov, -a. Obec Gaboltov, Gáboltó, v sekč. okr.

Gacek, netopier. „Gacki špja prez zimu“, Čit. IV., 69.

Gače, pomn. „Šedlaci v lece noša

gače, do gačoch je nadzata šnurka“, Šarv. — „Gače“ s č je všeobecne rozšírená forma, až na poludňovo-západný kút Spiša: „Dva pari gaci“, Cepl. — Už v Harih: „Jeho vonka ňehaťa v gačoch“.

Gagac, *gagotac*. „Huši gagaň“, Čit. III., 13. „Gagotaju huši a kački“, Čit. IV., 100.

Gajdoš, -a; na Gajdoš, na Gajdošu. Obec Gajdoš, m. Gajdos, v subr. okr.

Gal, -a, krstné meno. „Čo sceš, Gal?“ Šac. „Na dzeň Gala, na chtori vino-

braňe . . začinaju“, Čit. IV., 26.

Galamuta, balamuta, Let.

Glerik, -ika, golierik na košeli. (Ha- laš. ČMS 1903, 71.)

Galgan, -a. „Čo mame s tim galganom urobic?“ Lučiv. Bežné hľavne v poludňovo-západnom kúte Spiša. Ěste aj v Hrabušiciach: „Ked ňidzeš, ta ci urobime końec, ti galgaňel!“ Hrab.

Galunek, -nka, stuhá. „Vožil po vala- loch galunki i na sukňe“, Žir.

Ganovce, -ovec; v -očach, *Ganorčjan*. Obec Ganovce, Gánoc, v sp.-sob. okr.

Guraňa, dla Nied. — Obec mad. Ga- raný menovaná v ujhelskom okr.

Garas, -a, prípoviedkové meno, vy- slovované aj *Garaš*, z mad. Garas. Hum. Vyslovne podotýkam, že je *Garas* u- mele poslovenčené mad. prípoviedkové meno: *Garas* (čítaj: *Garaš*); nesmie sa ho tedy užiť k etymologisovaniu.

Garbár, -a, koželuh. Hanšár.

Gargula, -i, kupa na vodu, Kap., Bež.

Gavraňec, -nca; *gavraňski*. Ruská obec Gavranec, Gavranjec, v mak. okr.

Gazda, -i; *gazdovac*, hospodár, hospodárit. „Na totu porciu jeden nošíť ta-

nistro a do tej peňaži skladali; toho volali *hromadiski gazdagazdovac*“, Šarv. —

„Gazda“ sa užíva m. „muž“, v prene- senom smysle: „Ta tebe bledum, šestro, a dze je tvoy gazda?“ Bež.

Gazdiňa, -i. „Maričku zohabeli v do-

me za gaziňu“, Šarv. „Dal ten perseň gaziňu“, Hrab. — Počuť aj *gazdzina*, ľ: „U jednej gazdzini“, „Pri gazdzine“, Hran.

Gbol, -a, m. köböl, n. kúbel. Po celom priestranstve rozšírené.

Gdova, -i, vdova.

Geča, -i. Obec Geča, Gecse, v koš. okr.

Gegnuc. „Taku mi buchtu dal, až umě gegglo“, Hum.

Gejorcee, -ovec. Mad. obce v ungv. okr.: Kisgöc, Nagygöc.

Gelšica, -i; gelšicki, Gelšičan. Mesto Gelnica, Gölniczbánya. Spiš.

Gembu, -i, + *gembí*, pomn., ústa. „Na ženškých peršoach to, co dzecko bere do gembí“, Šarv. „Ja tebe do gembí ňejdzem“, Lub. „Ruki ňemala, ta odervac ňiť ňemohla, ľem co s gembami doštala“, Šarv. — Zo strednej slovenčiny vniklo: „Budu že ſe ľudze čudovac, na kím to budu bubnovac: ej na tej našej Haňčuči, co ona ma sladke *gambuši*“, z Brutov. Mišík (Pies. 49). — Miesto strednoslenn. „gamba“ povedia: *varha*, v. toto.

Gengliví, príd., slabý v tele. Šarv.

Genur, -a, *gunar*, -a. Užíva sa obyčajne len jedno slovo, alebo prvé alebo druhé, tak na pr. v Harih. *geňur*, už v Jabl. len *gunar*.

Geralt, -u. Dla Hn. Heralcik, dla Nied. Geraltovce a Geralt. — Ruská obec Geralt, m. Gerált, v sekč. okr.

Gergelak, -a. Podľa Hn. a Nied. s mäkkým l. — Obec Gergelak, Gergelylaka, v Šir. okr.

Gerlach, meno najvyššieho končiara v Tatrách. „Gierlachowski szczyt, ... zwany też *Gierlachem* i *Garłuchem*“, Eljasz-Radzikowski v rozpr. „Pogląd na Tatry“ (Przevod. Eljaszów, 272). — V podreči lučivnianskom: *Grlach*, porov. *Grlachov*.

Gerlachov, -a. Dla Hn. a Nied. s mäkkým „l“. — Ruská obec Gerlachov v Šar., Gerlachó v sekč. okr.

Gerok, n. gehrock, kabát akejkoľvek formy. Všeobecné.

Gibrl, -a. — Polská obec Gibel, Gibely v starov. okr.

Gigadze, -och, ribizlie. Vik.

Giglovice, do -ovec, ū -očci. Poľ. obec Giglovce, Giglóc, v stropk. okr.

„*Ginal* je do dišla zapraveni, na ňeho ſe vaha zaveſi, to je jak klučka“, Kap.

Gingi, pomn.; väzy, hlavne v detskej vrave, ale aj inakšie. „Vež nas na gingi, a skakaj!“ Hum.

Giňouš, -ova. — Obec Giňov, Gönyű, v koš. okr.

Giraltorce, -ovec. — Obec Giraltovce, Girált, v topł. okr.

Giroúce, do -ovec, ū -očci. — Ruská obec Girovce, Giróc, v stropk. okr.

Glejt, -u. „Kapral ho provadzi do glejtu“, Sobr.

Gličkac ſe, synon. ſlizkac — kízať sa, dla Iremského, SMS 1904, 51.

Glupi, príd., všeobecné miesto očakávaného *hlupi*. Tvrde ľ sa zhusta zachováva: „Ti glupi pás!“ Smiž.

Gmina, -i, obec. Slovo „gmina“ je bežné po celom priestranstve, hlavne na Spiši, tak Cepl, Let. — „*Gminski* hajdúch ohaňa les, žebi ňichto ňekradnul“, Kluk. — Spisovné *obec*, premenené v *obca*, -i, často počuť od osôb úradských.

Gňazdi, do *Gňazd*. U Hn. tiež Gňazdi, u Nied. aj Gňazda; dla Miška (Slov. Pohl. 1903, 419) len Gniazdy. — Domáci ľud poľsky vyslovuje: V Krížovej vysi a v Slovenskej vysi: Gňazdi, z Gňozd, v Gňozdach, Gňoždžon. V Niž. Ružbachách: Gňazdi, z Gňazd, v Gňazdach, Gňezdžon. — Obec Gňazdy, Gnázda, v Lubov. okr.

Gnut. „Lojovo ťvički leju zoz... loju do... rurek, do chtorich zpridz z pamatu predzeni abo utkani gnut vloža“, Čit. V., 378.

Gajdoš, -a. Ruská obec Gojdoš, mad. Gojdos, v ungv. okr.

Gombička, -i. „Gombička na geroku; gombik ſe ſepovi“, Šarv.

Gomboška, -i, mad. gombos-tú. „Gombošku priplichaju ſebe žeňske chustki“, Šarv. — Všeobecne.

Gombošorce, -orec, lok. -orecoch. Obec Gombošovce, Gombosfalu, vo vtor okr.

Gracka, -i, náſtroj na okopávanie. Na ohríbanie grúloch užíva ſa gracka. Brez. Poap. (ČMS 1899, 8) — Zovňaj- ſou podobou ſem patrí Iremským po- daná *gracka*, z neho: *grackorat* Ian, vidz SMS 1904, 51.

Granastor, -ora; *Granastorjan*. — Pol. obec Granastov, Granaštó, v Ibov. okr.

Granič, -a. Osada, ſlúčená s Petrov- eami v sp.-podhr. okr. v jednu obec. — Grancspetroc.

Grati, pomm., n. geráth. 1) Kuchyňský riad. „Džívka už aňi grati ſeumivala“, Šarv. „Štítku grati na zem zmetala“, Pap. — 2) Nábytok v izbe. Šarv, aj inde. — 3) Kusy odevu ľudského, vrch- ného i ſpodného a v prenesenom smysle ſaty vôbec. Jabl., Mark., Lučiv. „Bjelje grati“, t. j. bielizeň, Cepl. — Žtudeto treba vysvetliť nasledujúce miesto v „Pov. Prost.“ soš. 8, 73.: „Popeluši ne- chceli nišť dat (od ſiat). Len také v ſeli- jaké staré *gráty* (*gráty*, *hroty*) a staré haraburdi“. — Vedla ſlova *grati*, čo ſa týče významu pod 3), bežné je ſmati i ſati, hlavne mimo Spiš.

Grancs, „Chodzeli za ňím kraňkajuci, to jest graučeli“, Ged. To ſa poſahuje na zvuk havranami vydávaný. „Brodzive ptaki gravčaco viſurkli pred nami zo svojich vodních hŕizdoch“, Cit. V., 186.

Gribi. Rodzaj húb. Šarv.

Gribov, -a. Dla Hn. Hribov. — Ruská obec Gribov, Gribó, v mak. okr.

Grisa, -i. Partice na klobúku, č. ſte- cha. „Kapeľuch s višokou grisu ſe noší na Spišu“, Kluk. „Grisak je klobuk ſe veľku grisu, ſedlacki“, Mark.

Grlachor, -ova; *Grlachorjan*. Takto menuju svoju dedinu domáci obyvatelia

a té súſedné dediny, v ktorých ſa vraví lučiv. podrečim. Vo Ščavniku už: *Ger- lahor*. Nezakladá ſa na ſkutočnom stave veci to, čo dr Radzikowski napísal v „Č. Lide“, X., 307, že „osadu ſvoju na- zývají *Gierlachov*“. — Čo ſa týče zvuku l, ten vyslovujú zvlášť *stredne*. Ale od Gerlachovana dá ſa počuť v tomto mene tvrdé l (jako u Radzikowského) práve tak, ako mäkké l (u Niederleho!). Čo ſa týče vyslovovania l, l, l, v tejto de- dinе niet dôslednosť. — Hoc ſa vy- ſlovuje *Grlachov*, píšem to meno po východoslovensky: Gerlachov. Odôvod- nil som to na svojom mieste. — Obec Gerlachov v Sp., Gerlachfalu leží v sp.- ſob. okr.

Gromoš, -a. — Obec Gromoš, mad. Gromos, vo vtor. okr.

Gruchlie. „Šviňa gruchli“, Hum.

Grule, pomm.; zemiaky. „Grule v ca- lim ſpišu; v Šarišu: bandurki“, Podhr. „Na ſpišu maju grule; mi lem ban- durki“, Šarv. Takčto a podobné roz- braničovanie netreba brať do ſlova. Aj v Širokom, tedy už v Šariškej, povedia: grule; nie bandurki. Ba aj v Sobiňove dla Kužmu: *grule*, g. *grul*. (V Mark. gen gruloch.) — „Grule okopavac, obo- rivac, odbráňovac“, Ščav. — Grule ſe oškrobaju a uvara ſe oškrobane; jak uvru, ta jich ſcadzi od vodi gazzdiňa, ve- žne mutev, dobre jich podavi, do teho ſturi brendzi, rozmješa a tak jedza, to duvencie grule. Grule ſe varja i zo ſupu; chto je, ten jich ſebe ſupe a ſupane jje“. Kluk. — Vidz *bandurki*.

Gruzovce, -ovce, u -ovci; u Hn. Gro- zovce. — Obec Gruzovce, Grozóč, v hum. okr.

Gu, predložka *ku*; je popri tejto temer văde bežná, nado všetko v podreči z.-ungiskom: „Gu ſomu“, Dobr., Vran. „Gu vodze“, Straž. „Gu obedoj“, Ban. „Gu tej koſibe“, Bež. „Gu panoj kle- banu“, Dluh. „C.

Gubaňa, -i, gubaň, Hum.

Gula, -i, mad. gulya „Vjacej ſviňoch

je guľa; svíňar je, chto svíňe paše“, Ščav. V mad. je gulya: črieda rožného statku.

Gulvas, -a. Obec Gulvas, Gulyvész, v ntor. okr.

Gunar, -a, v. geňur.

Gura. Čarna gura. — Poł. obec Čarnogura, Csarnagura. v starov. okr.

Guzel, uzel. „Šnurka še može zavjazac na klučku i na guzel; chto na dva guz'i zavjaže, temu čežko rozjazac“, Ščav.

Gver, -a, s obľubou ho užívajú bývali vojaci. Ináče je bežné *flinta* a *puška*. Že sa gver užíva významom týchto posledných, o tom nech svedčia: „Z teho gvera nevistreli, kím on domu nepriprave“, Lučiv. „Živan pita od ťoho ten gver, že ho opatri“, Ostr.

Haboršic še, vadiť sa. „Pohaboršíši še“, Vran.

Habura, do -i, u -i. Ruská obec Habura, mad. Habura v hum. okr.

Habzina, -i, habzový kvet. Ščav.

Hače, -eca, žriebä. Ščav., Jabl., Barc.

Hačur, hačurek, žrebec.

Hadbab, -u. Ščav., Lub. — „*Hadbabne* šeno žereš“, Smiž. „Mal na sebe šumne *hadbabne* (+ hadbabne) šati“, Sipl. „Mal hadbabnu chustočku pri sebe“, Straž.

„Chustki hodbabnje“, Bat. Forma s o je zo strednoslanského, nie z poł. Zo súšednej poľštiny podáva Mišk: „Jo či nepozicim, bo ňimom tak'ego, jo hudočna dževka, ňimom *hathavnego*“ (Slovens, Pies 107). Je tam reč o „lajblíku“. A z obdialecia: „Odprovodž m'e mila, na prešovskum gure, darujem či p'erščin i jetbobnum snure“ (zo Sp. Magury, Pies. 132).

Hadušovce, do -ovec, v -ovci; *Hadušovjan*, hadušorski. — Obec Hadušovce, Hadusfalu, v novov. okr.

Hadzina, -i. 1) Hydina: „Juľka ešči ňemala dvanac rokoch, ked už šicku hadzinu dali pod jej opaternosc“, Čit.

III., 13. „Kurčata a pulčata piščeli a hadzina každeho rodu še... po dvore...“ Čit. III., 13. — 2) Úhrnné pomenovanie všelijakého drobného stvorenia: „Nedobra hadzina je aj lašička... a žoltobarnasti tchur“, Čit. IV., 71. „Všelijaka hadzina še z ňej sipala“, Bard. Porov. hešlo „gadzina“ v „Słowniku gwar pol.“ Jána Karłowicza. — Podotýkam, že *had* znamená naveky *hada* aj vo vých. slovenčine.

Hagi, -ov; *Hagovjan*. — Polská obec Hagy, mad. Hági, v starov. okr.

Haj popri *hej*, áno. „Haj“ počína už od Raslavíc a ide odtiaľ ku polnoci a na východ. „Haj“ sa vraví na polnoc až po Gaboltov, vidz tunajšiu osnovu (159. §.), aj poza hranicu východoslovenskú. — Na východ: V Kurime sa vraví *haj* m. *hej*. Podobne v Zemplínskej: v Dobrej; vo V. Domaši. — Ale z pravidla sa pritakuje formou: *Hej*, v. toto.

Hajduk, je hájnik, *hajdučka* je hájnikov domec, v Gerlachove, dla dra Radzikowského, v. „Č. Lid“ X., 307. — Porov. *gmina*.

Hajtos gminski je, „co ohaňa ťuki a zarna v polu procivko škodníkoch“, Kluk.

Hajtuvka, -i; v -ki, *hajtuvski*. Ruská obec Hajtuvka, mad. Hajtuvka, vo vtor. okr.

Halboki, príd., v. *hlíboki*.

Haligovce, -ovec. Po poł.: Haligovce v Krížovej vsi; Haligovjón, N. Ružbachy. — Poł. obec Haligovce, Helivágás, v starov. okr.

Halovac še. „Co še hasnuje, to še haluje“, vraj v Šariši, Zátur. Přísl., 178. „Halejec“ = vraj roztrhat.

Haluški, pomn., sú známe aj východným Slovákom. „Haluški s tvarohem, s kapustu, olate s maslem; haluški jedza i s kapusnu juhu“, Ščav. V Kluk. gen.: halušek. V Smiž. v podobenstve: „Porubem ho na haluški“. — Poliaci v Kríž. vsi znajú aj — pečené halušky: „Pečene haluški z ňeba nam pošila“.

Haľva, -i, nem. halbe. „Ked ju už zastavi (= hustku!) za halvičku vina, ta ona napoji svojeho frajera“, zo Smižan Miš. (Pies. 92). „Kačmar mu dal jednu halvu palenki“, Vran

Hamac, nem. hemmen. „Oňi jemu ščesce zahamali“, Jabl. „Puščil som koleso s huri ňehamane“, Smižany (Miš. Pies. 78). — Pri hamovaní voza dolu brehom užívajú v Brezovici *hamac*, a kladú ho po koleso, aby sa ráf nekazil“, Posp. v ČMS 1899, 8.

Hamadēj, -a. Prípoviedkové meno osoby, známe aj s iných strán Slovenska, v. tu, na str. 419.

Hamborek, -rka; v Lub.: *Hamborek*, -rka. U Hn. Hamborg, u Nied. Hamburek. — Obec Hamborek, mad. Hamborg vo vtor. okr.

Hamišni, príd., *hamišstro*, -a. „Či je ňe hamišni, či je opravdzivi“, Šir. „Zarez spatrela zrobic hamistro“, Šarv.

Hamre, do -roch, na -och. — Obec Košické Hamre, Kassahámor, v koš. okr.

Hamžic se. „Ten človek ňema pokoja, ťem ſe hamži jak bramce“, Šarv. „Robotní lud ťem tak ſe hamžil po polu jak brahunce“, Čit. IV., 90.

Hanigorce, do -ovec, v -ovcoch; *hani-govski*. — Ruská obec Hanigovce, Hôding, vo vtor. okr.

Haniska, do -iski, v -iski; *haniski*, príd. — Obec Haniska v Šar., Enyicke v ſir. okr.

Haniska, do -iski, v -isee. — Obec Haniska v Ab., Enyicke v koš. okr.

Hankovce, do -ovec, u -očci. — Obec Hankovce v Zempl., Hankó v Hum. okr.

Hankorce, do orec, v -ovcoch. — Obec Hankovce v Šar., Hankó v topł. okr.

Hanuša, -i, *Haňčuš*, -i. Veľmi bežné krstné meno pre ženské po celom území. „I tak Hanuša na Janka“, Bež. „V ſírim polu hruška, verškom je ţelena, eš tak plačeš, Haňčuš moja premišlena?“ Smižany (Miš. Pies. 88).

Hanusovce, do -ovec. — Obec Hanusovce v Šar., Hanusfalu v topł. okr.

Hanušovce, -ovec. (Poľ.: Hanusovce, -ovjec; Hanusovjon.) — Poľ. obec Hanušovce v Sp., Hanusfalu v starov. okr.

Harakorce, do -ovec, v -očci. Obec Harakovce, Harakóc, v sp.-podhr. okr.

Harasovi, príd. „Čijo to dzivčatko v lešiku, v tim harasovim lajblíku?“ Bruttov. (Mišák. Pies. 49.)

Harcu. „Harcu, koňčki, harcu, ňešeme vjenek z jarcu“, Mark. (Mišák. Pies. 56).

Harča, -i. Meno tejto ryby, mad. harcsa, takto uvodí po vslensky Čit. V., 178. — Meno mad. mena „csuka“ uvodí po vslensky — ščuka, v. toto, z čoho sa smie zatvárať, že sú tu slovenské mená nie z mad. prejaté, ale že sa opierajú o skutočný stav rečový.

Harčar, -a, hrnčiar. Aj *harenčar*, v. toto.

Harčok, -čka; miesto *harnčok* — hrnčok. Tiež *harčiček* — hrnčík. „Ten harčiček s mŕlikom“, Šir.

Hardi, príd. „Hače zbačilo popri ſebe hardu paripu v zlatim sersame kračac“, Čit. V., 29. *Herdi*, príd., znamená dľa Irenského: pekný, krásny. „Herde ja blučko“, Let.

Hardišče, do *Hardišč*, u *Hardišči*. — Obec Hardišče, Hardicsa, v seč. okr.

Harelko, -a, hrdielko. „Slavík ſív z harelka višiva“, Čit. IV., 80. — V. *harlo*.

Harenc, -a, hrnec. „Žebi daňa ſebe Železní harenci zrobic“, Štv.

Harenčar, -a; hrnčiar. Let.

Harešt, -u. „Odsudzili ho do ťmerci do hareštu“, Hrab. „Za marnosť na peje roki do hareštu ostal odsudzení“, Orel V., Aj *herešt*, v. toto. Porov. *herciňec*.

Harhaj, -a. U Nied. aj „*Harkel*“. — Obec Harhaj, m. Herhej, v topł. okr.

Harhor, -a. — Obec Harhor, Görgő, v levoč. okr.

Harihorce, -ovec; -orcí, *harihovski*; Harihovjan. U Hn. a Nied. Harikovce. — Obec Harihovce, Palmafalva, v novov. okr.

Haring, -a. „Ułapiła tote charingi“, Plav.

Harkał, mad. harkály. „Harkał (żolna) ma na dube co jesc“, Čit. IV., 81. „Harkałe na veľkosc su všeljake, farbu maju rozličnu, harkał je čarni, a Į m na hlave červeni, je tak veľki jak naša kavka, strakati a želeni je vekši od običajneho drozda“, Čit. IV., 76.

Harkuš, -a. „S... harkušom papiru“, Čit. V., 223.

Harlisko, -a. Vchod do pivnice. Šarv.

Harlo, -a, hrdlo. „Kričel, čo lem harla mal“, Kovalčík (SMS 1899, 89). V Čit. V., 271: *hardlo*; tejto formy som ne-počul.

Harnad, -a, náčelník zbojníkov. „Buť dvacec'rti zbojníci a dvacatipjati harnad“, Šarv. „Tam bivali dvanaec zbu'-ňici a trinasti harnad“, Ole. „Harnad, trinaeti, uceknuł“, Marg. „Vešla pod harnadzoru poscelku“, Gan. — Toto slovo, mad. „hadnagy“, je rozšírené po celom území. Majú ho aj súčasní Poliaci: „Zbujníci vžili tego harnadža na zloti ťancusek“, Kríž. ves (tu, 457). V ganovskom slove *dz vivinulo* sa na svojskej pôde z *d*; inak by znelo: hadnadž abo hadnadž.

Harnok, -(n)ka, hrnček. „Kupili barz velo harkoch“, Lub. „Meso i s harkom zakopali do hnoju“, Hum.

Harnutovce, -ovec; v -ovec, *harnutovski*, *Harnutovjan*. U Nied. Arnutovce. — Obec Harnutovce, Arnósfalu v novov. okr.

Harovac: „Robic jak kuň“, Sob.

Harsc, i, hrst. „Milu dzjevku ulapil do harsci“, Hnilč.

Haršag, -a. — Obec Haršag, Harság, v ntor. okr.

Hasen, úžitok. *Hasnovac*, *hasnoviti*. — Rozšírené.

Hašpel, -pla, kolovrátok na pradenie. „Muším vam povedzec, že to bola kudzela s koleskom, hašpel“ Hnil.

Hataloū, -ora. — Obec Hatalov, Gatały, v mich. okr.

Hatar, mad. határ, medza polná. Nikdy som nepočul, žeby *hatar* znamenovalo „hranicu“ alebo „majetok“, ako to istí dr Radzikowski v „Č. Lide“ (X., 307), odvolávajúc sa na vravu v Gerlachove. Vidz *chotar*.

Hav, haň, sem. Túto príslovku počuť po hraniči východoslovenskej reči. Počul som ju od hranice ruskej: „Pojce haň, soš vam povim“, Dluhe /C. — Mám ju v osnove zo Slov. vsi: „Nestriľoj, ale podž hav, jo či dom sama jedno mlode“, tu na str. 453. — Na samom území je bežné: *hev*, *heň*, v. této.

Havaj, -a. Ruská obec Havaj, mad. Havaj, v stropk. okr.

Havan, -a, *havanek*, -nka; vahan, vahanček. Vik.

Harjar, -a, v. *baňa*.

Havka, -i. Poł.: Hovka, -i, Hoveon (v Kríž. vsi); *Havka*, -i, Havjon (v Niž. Ružbachách). — Poł. obec *Havka*, m. Hafka, v starov. okr.

Hažgut, -a: dla Nied. aj *Harškut*. — Obec Niž. a Vyš. Hažgut, Alsó- és Felsődásgút, v topł. okr.

Hažin, -a. 1) Obec Hažin v Ung., Gézsény v sobr. okr. — 2) Hažin v Zempl., Hazsina, v hum. okr.

Hažlin, -a. (V samej obci: Hajžlin, -a; u Hn. Hajžlin.) — Obec Hažlin, m. Hazslin, v topł. okr.

Heec, v. *cheec*.

Hedfark, -a. — Ruská obec Hedfark, Hegyfark v ungv. okr.

Hej, týmto slovcom sa pritakuje temer po celom území samosvojej reči; od Raslavíc na polnoc a na východ sa vraví miesto neho *haj*, v. toto. Vidz aj pod aj. — Popri *haj* ujíma sa na východe aj *hej*: „Hej, hej, šak ja znam!“ Seč.

Hejs! Tak sa volá na voly, aby šly na lavo, v. *vul*.

H-jcar je, „s čím sé čežke veci dzvi-haju“, Šarv. — Aj *hevar*.

Helemanovce, -ovec; v -ovec, *Helemanovjan*. — Ruská obec Helemanovce, Nagykunchfalu, v geIn. okr.

Hencovce, -ovec, ū -očci. — Obec Hencovce, Hencóc, vo vran. okr.

Hendrihovce, -ovec; v -otcoch. (U Nied. aj Henrihovce.) — Obec Hendrichovce, Hedri, v Šir. okr.

Henten, tamten (porov. *hev, heū* 2). „Idz na henten ēvet nazad“, Marg. „Še ozvali hente dvojmi braca“, Lub.

Herbet, -beta, hirbet, -beta, hribet, -hta, chrbet. „Zadňa častka človeka je herbet; uderil mi do herbeta“, Šarv. „Dala som jej daskala pejscu po herbece“, Hnil. „Vžal na herbet“, Hnilč. „Vežnešť na na hirbet“, Šarv. „Vžal platno na hribet“, Šac. „Vžal n̄ hribet“, Sipl.

Herčok, v. hirček.

Herdi, príd., v. hardi.

Herešt, -u. Hlavne na Spiši popri herešt, v. toto. „Mala jedna žena hlopa v herešee“, Mar. „Zavrec do hereštu“, Hnil. „Šitkich uūapili a do hereštu vžali“, Rep. Aj u spis. Poliakov: „Do herestu zaprže kozdego“, N. Ružb., v. tu, str. 458. V. orešt.

Herchňicht, -a, tak vyslovujú v Slov. Raslaviciach. Dla Hn. Hertnecht; dla Nied. Heretník a Eretník. — Obec Herchňicht, Hertnek, v sekč. okr.

Herlani, -lan. Obec Herlany, Ránsk-füred, vo fiz. okr.

Hermanovce, -ovce. 1) Hermanovce v Šir. okr., Sztánkahermány. 2) Hermanovce v topł. okr., Tapolyhermány.

Hermec. „Povetri a je, ked je diždží vitor, i hermi pri tim“, Šarv.

Hernadle, pomn. „Hernadle, co sami strikuju“, Sipl.

Hervartov, -a. (Počut aj Hervaltovce.) — Obec Hervartov, Hervartó, v sekč. okr.

Het, preč. Rozšírené po celom území. „Pošol het“, Šarv. „Odešli het ztamatdž“, Jabl. „Ked sceš žic, ta idz het“, Hrab. „S tim sa zabrať a išej het“, Lučiv. „Povedzel kraľovi, že musí het gu maceři“, Geč. Pošla het gu panoj čisarjoj“, Žir. „Posceel od oblaka het dalej odcahnuu“, Sobr. „Vidzel, jak potim hetka

pošol“, Straž. „Ztamatdž pošou het“, Bež. — Iremský počul *het*, Let.

Hev, heū, prislovka. 1) Sem. „Ženo moja, poc lem hev“, Harih. „Daj hev mať palec“, Štv. „Ženo, hev dukati a talare“, Kluk. „Podz hev a pobešeduje me“, Minds. „Pošli jich heūka gu mňe“, Sipl. — Vo V. Šariši vo výraze: „*Hev* i tu“ = sem i tam, kedy-neskedy. — „Nemohla uceknuť aňi hev aňi tam“, Sobr. „Daj heū tot list“, Hum. „Verušo, podz lem heū, olem scahni moju kamášnu“, Bež. — 2) Býva prvou čiastkou ukazovacieho zámena na mieste strednoslovenského *tam*. „Heutot (= tamten) mu hutori“, Straž. „I teraz mužika ho tak provadzi jak i heuti (= tamté) dňi“, Bež. — Aj v smysle *tam* počuť ešte prislovku *heū*: „Priskočili gu ťomu išče štiri ľe take, jak heū buli, še peje abo ſeje raz krašči“, Bež. — Vidz: *hav, haš*.

Hevar. „Kuň ſe oderval od koča a na herbet spad do kanala. Zoz hevarom ho vicahli von“, Orel. — Aj *hevar*.

Heverocac, mad. never, „heverovac, t. j. bic bez roboti“, Šarv.

Hi t. i. čo jak. „Taki hi zbužník“, Hum. „Taka bida hi zazrak“, Hum. Tiež v okolí Humenného.

Hibaj, v. chibaj.

Hičel, to kosc ňiže kolena, Košk. „Hičale leža tam potraceno“, Čit., V., 268.

Hilboki, príd., hliboki.

Hilic ſe, v. chilic ſe.

Hilová, -ova. — Obec Hilov, Hily, v koš. okr.

Hincľik, v. dupko.

Hindac ſe na hindáčki, Šarv. — Kolísat ſa na kolísáčke.

Hintov, -a. „Pański vuz, prikriti zož skuru lagirovanu, to hintov“, Šarv.

Hir, hirac, hirie, hirovac, v. chir, chiac, chiric, chirovac.

Hirbet, v. herbet.

Hirček, -čka. „Sovi... prenasleduju a hubja hirčoch“, Čit., IV., 18. „Hirček hotuje ſe na ťimu s veľku opater-noscu“, Čit. IV., 69. — Aj *herčok*: „Her-

čok, hoc aj nema povedomosci o na-
stupeňu zími, buduje sebe sklad pod
žemiu, ten prez leto napulňi zo zarnom
a v bojnosti žije až do konca zími“,
Čit. V., 268.

Hirešni, príd., mad. *hires*. Šarv.

Hítri, príd., v. *chítri*.

Hitvani, príd., mad. *hitvány*. Šarv.,
aj inde.

Hiža, -i, v. *chiža*.

Hlad, -u. „Dobre z hladu čezahinu“,
Smiž. „Bratove od chladu už zomdle-
vali“, Jabl. „Žebi mu četrebalo do obedu
hladovac“, Malov. „Človek, htoreho vo-
ľali hladujuci Macej“, Harih.

Hlap, *hlop*, v. *chláp*, *chlop*.

Haskaňe. „S hlaskaňom, pitaňom ho
ucišila“, Kal. 1887, 57.

Hlava, -i. „Vzal hlavu mertvu z kripti“,
Lem. „Človek prez chlavi“. Šarv. „To
mu doraz počalo hlavu prebijac“, Da-
niš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 169).

Hleb, *hlib*, v. *chléb*, *chlív*.

Hler, *hliv*, v. *chlév*, *chlív*.

Hliboki, príd. „Vikop pred dzverami
komornima pod prahem hliboku dolí-
nu“, Šarv. „Zašol do takej hlibokej ja-
mi, co ľemoh aňi rušic“, Žir. „Poza
humni halboke koleje“, Odor. (Mišák,
Pies. 44). „Stavaj, mila, z hrobu halbo-
keho“, Vider. (Miš. Pies. 65). „V ňim
jest jedna halboka vilča jama“, Kov.
SMS 1899, 88. „Hliboko orac“, Kluk.

Hliboki, -oho. Ruská obec Hliboké,
Hliboka, v ungv. okr.

Hline, -oho. Sem patrí porekadlo:
„Oňedluhu pojde do Hlineho“ (zo Šar.
v ČMS 1903, 85), t. j. onedluho zomre, —
do hlinného miesta. — Obec Hlinné,
Agyagos, vo vran. okr.

Hlop, v. *chlop*.

Hlub z kapusty. Ščav.

Hluška, -i. „Hluška, to horose, vo
htorej hori bluzi“, Šarv. — Týfus.

Hmiňani, -an; v -och; *Hmiňančan*. —
Obec Chmiňany, Mochnya, v šir. okr.

Hmuravi, príd., v. *chmúrari*.

Hniecuch, -a. „Zaš daco žimneho čula
na sebe na persoch a potom mocne
znuka boleňe dostala. Vov eme pravda
ňavidzela teho hniecuha“, Straš. 19. „Calu
noc fantasiroval, kričel, že hniecuh mu
na persoch šedzi“, Straš. 13.

Hned zobudzela orgaňistu, Šarv. „Hned
vtedi“, Plavn. „Kraľovi hnedka na roz-
um prišlo“, Gab. — „Vipatra hnedka
jak lipa“ (v. pod *oľcha*) úplne zodpo-
vedá strednoslovenskému „vizerá skoro
ako lipa“.

Hnesc, tlačiť i miesiť, v. pod *pagač*.

Hnevňik, -a. „Ti mišliš, že richtar je
vaš hnevňik“, Kal. 1887, 51.

Hnilčik, -a. — Obec Hnilčik, Kis-
hnilec, v novov. okr.

Hnilec, -ica. Riekou Hnilcom odde-
lené od seba osady: 1) Spišský Hnilec,
2) Gemerský Hnilec. Porov. pripom. 3.
na str. 62. — Obyčajne menúvajú ich
jednotným menom: Nagyhnyilec.

Hnilec, -ica, meno rieky. V Marg. i
v okolí.

Hnojní, -oho. Obec Hnojné, Hanajna,
v sobr. okr.

Hnuj, *hnaja*, *hnoj*. Hanšar.

Hobgart, -u. Nem. ob. Hobgart, m.
Hobgárt, v ľubov. okr. Pol. Obgart,
v. ho.

Hoc, spojka. V. *choc*.

Hoden, v. *hoden*.

Hodbabni, príd., v. *hadbab*.

Hoden i *hodsen*, „byť v stave“, môzť.
Obidve podoby sú rozšírené. „Dzeže ti
sebe hoden hlavu odecac a vodi še na-
pic?“ Šarv. „Kazal mi privezc totu skalu
z jarku, a ja ju privezc ľehoden“, Bert.
„Najjasnejší princu, ja ho ľehoden utarh-
nuc“, Bard. „Mam vichodki a tak mi ľehoden
z vlasneho zarna zadarmo mlec“,
Giralt. „Budu ja *hoden* telo tancovac“,
Pap. — „Ja už ľehoden tu bic“, Rasl.
„Muj kuň tam ľehoden stac“, Šir. „Ja
ľehoden, bo ja veľki litir...“, Sipl.
„Pan major hodzen za vojakoch odo-
brac“, Šeč. „Otvor sebe sam, šak ti,
hvári, hodzen i sam“, Sobr. „Ľehoden

sebe... takoho foštra dobrac, obi mu totu huru obohnaū“, Bež. „Jak vun iz toho hodzen vužit“, Kor. — V osnove z Harih. (tu na str. 227) najdeš „Budzem ucekac tak *hodiťe*, že až vam peklo rozbijem“. Táto príslovka *hodiťe* je nie v spojnosti s *hoden*, ona je zo spis. reči (hodný, hodne).

Hodi, pomen., vianoce. Šarv., Kluk. Porov. *kračun*.

Hodkoče, do -ovec, v -očoch. U Hn. Hatkovce. — Obec Hodkovce, Hatkóč, v koš. okr.

Hodovac, opatrotovať. „Hoduje vun toti dva chlapci i toti dva koňi i toti dva pšíki i vihodoval jich do dvanač roki“, Straž. „(K rodičom): Jeden pujdze do sveta švet probovac a druhí zostaňe pri vas vas hodovac“, Straž. „Že vun budze hodovac i occa i matku“, Ostr. „Cudzeho hodovaú u sebe za svoho“, Luč. „Joho *hodovatec* ho chceū sam zavešie“, Luč.

Hodziec, v. *chodziec*.

Hodzina, -i. 1) Hodina. Hovoria: Fer- taľ na štvartu (nikdy nie na štiri!), pri- šol som o pul trecej (nikdy nie o pul troch!) atp. 2) Stenové alebo vežové hodiny.

Hodzinka, -i. Hodinky do vrecka.

Hoha, hoha ho! Tak sa privoláva na kone, aby zaastaly. „Hoha, koňu, hoha, bo tu ktoška spíva“, Kollár. Zpiew. II., 38.

Hojta, tak sa volí na kone, vidz *kuň*.

Hok, istý pluh. „Pluh je dreveni, a hok železni“, Mark. „Rilakom sé štureca a s hokom sé ore“, Mark. „Rijakom sé štureca, po druhri raz sé ore s hokom“, Kluk. „S hokom sé vioruju grule“, Jabl. „U nas sé ore z oradlami i s hokami; z oradlom sé štureca, hokom sé grule šadza“, Smiž. „Rijak, s tim sé štureca, (po perši raz žem sé prevraca), po druhri raz s hokom sé ore“, Jabl. V Jabl. aj: *Huk*, g. *hoka*. — Porov. *pluh*.

Holčíkouče, -orec, ū -očci. — Poľ. obec Holčikovce, Holcsikóč, v strop. okr.

Hole, nože, v. *ole*, *olem*.

Holoház, -hazu, v -hažr. — Obec Holoház, Hollóháza, vo fiz. okr.

Hololumnice, -i. Po pol. (v M. Slavkove): Hololumnica, -e; hololumnicki, Hololumnicon. — Nem. obec Hololumnica, Hollólomnic, v kežm. okr.

Hombac še, kolísat sa „Samo še dzecko v koliski hombalo“, Šarv. — Dla Iremského (SMS 1904, 49) v detskej mluve. Podľa mojich známostí „hombac še“ je bežné slovo v riadnej mluve. Svedčia o tom aj této svedectvá: „Jak kedbi na ňim (= na dozrenom ovse) same... kanački še hombali“, Čit. IV., 41. „Cemno še hombe konar na jahodníku“, Čit. V., 82.

Homont, v. *chomont*.

Hondermarek, -rku. (V M. Slavkove!) Dla Hn. Hodermark. — Ruská obec Hondermarek, Hodermark, v kežm. okr.

Hoňic, zahaňať statok na paši. „Hoňil jeden (majerňik), ta kravi dobre davali mleka, hoňili šetke, ta dobre davali“, Pap.

Hoňic še. „Suka a ovca še hoňi“, Šarv. V Kluk.: „Ovca še hoňi, ale suka še bridzi“. — Pap.

Hora, -i, v. *hura*.

Horb. „Chto ma v torbe, žji i na horbe“, zo Šar. podáva Zátur. Přesl. 170. — Horb = hrub.

Hore, prísl. Nasl. a podobné pleonasmy sú aj vo vyslenskom nárečí: „Spomni i mi nas hore v ňebe“, Kluk. „Rano jak stanuli hore“, Lučiv. „Iz truni hore stanula“, Šeč. — Slúčeniny: „*Horebruch* sebe iežela“, Sob. „Kuň pod ňim staňe na dva nohi a še truci *horeznač*“, Sobr.

Horečne plakac, horko! „Plakal horečne“, Šarv. „Horečne plakať“, Lub. „Našol tam jedno dzívčatko horečne plakac“, „Kal. 1887, 79. — „Vindzi, vindzi, zlate kače, tvojo dzecko *horko* plače“, Lem. Príslovka *horko* zdá sa mi byť zo spis. reči.

Hori, príd.; *horose*, v. *chori*, *chorosc*.

Horjani, -jan. Počul som aj: *Hor'ani*.

-r'an. — Rus. obec Horiany, Gerény, v ung. okr.

Horka, -i, adm. pridelená k Landžaš-fale.

Horná, -i. U Nied. Horná a Hornia. — Obec Horňa, Hornya, v sobr. okr.

Hornad, -u. Takto sa menuje rieka, ktorú maď. a nem. menujú Hernád, Hernad. Miestami počul výslovnosť: *Chornad*. Tak v Malov. „A popri Hornadze dzevkvi pohromadze, lapaju Ja-nička, každa keľo vladze“, z Markuš. Mišk (Pies. 53).

Horší, kompar., horší: „Tote dvome kralovske sinove daco pokradli... on je jich sluha, či on tjež řebudze chorší (tak!) jak oni?“ Jabl.

Horší, príslovka. Prvotne: *horšie*, ale sa upotrebuva významom: *răčimi*: „Otvoril on totu chižu a jak ju otvoril, med se horší kival“, Cepl. „Začudovala se ešči horší jak včera“, Hnil. — Prvotný význam: „So ti mňe tak zakľau, šče horší jak žmi predtem bula“, Bež.

Horuš, -a. „Višol na horuš v kostele“, Lub. Počul ho aj inde. Prípona -uš nedovoľuje myšľ, že bi bolo povstalo na domácej pôde. V strednosl. *chor*, maď. dial. *horus*.

Hoscec, -se, hostec. „Bodaj ce hoscec lamal!“ Hum. „Hoscec ho lamal“, Šebn. — S uvedenými frásami porovnaj strednoslovenský názov hostca: *lámku*.

Hoscina, -i, hostina. Popri hoscina aj: „*Hojscina virichtovana*“, Neč.

Hotar, v. *chotar*.

Hotovic, poľ. gotovič. „Žena priňasla m'eso, tak hecili hotovic ho,... ta ne-mali u čím hotovic“, Dluhé /C.

H-ū? — Čože? V tomto smysle som ho počul v Udavskom.

Hovac, v. *choruc*.

Hozelce, -lca; na -lei, (v Ščavníku). *Hozeleški*, *Hozeľjan*. Dla Hn. Hozelec. Obec Hozelec, maď. Hozelec, v sp. sob. okr.

Hrabe, -boch, hrable. „S hrabami hra-beme“, Šarv. „Zo železnima hrabami

zme hrabali“, Šebn. „*Hrabisko* je ton valek, co je v ňom zubki nabite“, Šarv. Pospech (ČMS 1899, 8) chybne podal z Brezovice, že „hrable majú dve čiastky: hrabisko a válek so zubami“. *Hrabisko* a *rakek* je jedno, druhá čiastka hrablí je *deržak*, zapravený na hrabisku.

Hrabkov, -a. Obec Hrabkov, Hrabkó, v šir. okr.

Hrabla. „Zlamala ſe mlinarovi hrabla, po ňej hodzi Haňčka nadobna“, Mar-kuš. (Miš. Pies. 57).

Hrabovčik, -a. Po r. som počul: „Ja z Hrabircu!“ Ale Hn. píše: *Hrabirčik*. — Ruská obec Hrabovčik, Hrabovesik, v mak. okr.

Hrabovec, -orec. 1) Hrabovec v Šar., Hrabče v topľ. okr. — 2) Hrabovec v Zempl., Alsó Hrabóc vo vran. okr. Genitív pod č. 2) je: *-oúca*. — 3) Ruský Hrabovec, Oroszhrabóc, v snin. okr. — 4) Stropkovský Hrabovec, Sztrópkó-hrabóc, v stropk. okr. — 5) Zbudský Hrabovec, Izbugyahrabóc, v hum. okr. — Genitív pod č. 3, 4, 5 je *-oúca*.

Hraboveň. „Na hrabovni ſe klince robja“, Kluk.

HRabske, -eho; hrabske kravi. Ruská obec Hrabské, m. Hrabszke, v sekč. okr.

Hrabušice, -ic; v -ici, Hrabušičan. U Nied. aj Hrabušice. — Obec Hrabušice, Káposztafalú, v novov. okr.

Hrad, krupy. „Hrad padal veľki jak pesce“, Sob. „Alebo hrad jeho ſáce zbiije“, Čít. V., 273. — V Ud. popri *hrad* aj *kamňäc* = kamenec. V Hum. sa zreteľne vyslovuje: „Chotar kameńce zbil“.

Hradki, -dok. — Obec Hradky, Ge-renda, v seč. okr.

Hradzeł pluhu; briadeł, v. pluh.

Hradzisko, -a. 1) Hradzisko v Sp., Hradziszskó v levoč. okr. — 2) Hradzisko v Šar., Hradziskó v sekč. okr. — V prí-pade pod 1) som počul: Hradziščan, obyvateľ z Hradziska.

Hramec, *hramocie*, v. *chramec*, *chramocie*.

Hraňica. „Žebi išoł od chotara na braňicu a žebi totu skuru spalil“, Giralt.

Hranka. Dla Iremškého (SMS 1904, 51) mad. „piritott kenyér“, a od toho vraj *hrančít*. (Pražíť?)

Hranornica, -i; *Hranorničjan*. — Obec Hranovnica, Szepesvégely, v sp.-sob. okr.

Hrasc, v. *chrasec*.

Hrasc, -i; na -sci, *Hraščan*, češanski. — U Hn. *Hrastne*. — Obec Chrasc, Haraszt, v novov. okr.

Hrašovík, -ika. U Hn. Rašovík. — Obec Hrašovík, Rás, v koš. okr.

Hrebce, hrabat. „Liški začali hrebce“, Lučiv. „Prišli dva psi, hrebli, hreblí ten hrob“, Giralt.

Hreda, -i, brada. „Nuž, co tu zapcham do hredi“, Straž.

Hribet, v. *herbet*.

Hric, -a. Krstné meno. „Hric, volaj ho dnu“, Bež.

Hrimac, *hrimot*. „Chťočka do dzve-roch hrimal“, Hum. „Je špív, chichot, klathá, žgrev i všelijaki hrimot“, Čit. V., 209.

Hrin, -u, chbreň. „Hrin sé čuba na tarle“, Šarv. „Nej sebe medzi dva renti da načuhac hrinu“, Kal. 1887, 78.

Hriška, -i, úvratie pri oraní, v Šarv.

Hrišovec, -ovec; *Hrišovjan*, *hrišovský*. (Počut aj Hrišovec, -vea; v Kluk.) — Obec Hrišovce, Hrisóć, v gešn. okr.

Hriva, -i, dlhá srsť na koňskom krku. Kluk. „Skríť ten taňer zo šickim koňovi pod chrivu“, Jabl. „Kuň ma na karku hrivu, t. j. dluhi vlaš, podobní jak na chvorose“, Šarv.

Hrobak, v. *chrobak*.

Hrobka, -i. „Svalil sé ten pošmejšník do hrobli“, Kov. (SMS 1898, 58). — Iné je *hrabla*.

Hromada, -i, obec. „Na totu porciju jeden nosił taňistru a do tej peňeži skladali; toho volali *hromadski gazda*“, Strop.

Hrot. „Na každi kameň lem jedno zarno mož' bulo nasipac na hrot“, Bež.

Hrožne, písł. „Hrožne mňe ona bila“, Harih. „Hrožne sé tiž zleknul“, Plav.

Hruboň, -ova. Obec Hrubov, Hrubó, v hum. okr. — Obyvateľov vysievajú túmto príslovím: „Idze jak Hrubovci s drabinu“. Vysvetlenie tu, na str. 383.

Hrun; *hrunok*. „Jeden zož stromami a všelijakima šumnima želenima rošlinami a kvitkami okrašleni hrunok ležel prave pri jednej holej ňurodnej hure“, Čit. V., 101. „Po ťurmovaňu Dobó 12 tišic dzelovo kuľe dal posbirac, z tich na pamjatku vicežstva jeden veľiki hrun poskladac“, Čit. V., 150.

Hruša, -i. „Dva jablučka u kešeňe, mojo ťube pocešeňe; dva jablučka, treću hrušu, — bo ja tebe ťubic mušu“, K. Zpiew. I., 135; sotáckou menovaná pešnička.

Hrušč, v. *chrusč*.

Hruški. „Známe hruški: čisarki; ži-mušne, kameňarki, kožički“, Kluk.

Hrušov, -a. 1) Hrušov v Sp., Kört-vélyes v sp.-podhr. okr. — 2) Nižný Hrušov, Alekókörtvélyes, v mich. okr. — 3) Vyšný Hrušov, Felskókörtvélyes, v bum. okr. — Pod 2) a 3) vyslovuje nárođ Hrušon.

Hto, *htori*, *hteri*, v. *ctho*, *chtori*, *chteri*.

Hubel, nože na drobenie kapusty. Let. „Hublovac kapustu“, Let. — V. *hublik*.

Hubi. „Mame hubi take: gribi, holubki, kurčata, kozare, smarže, biele, krvički, pestrakí; koža brada, baraňa hlava, podpinki, ridze, (nom. ridz, aj ridzik). Najplianša huba medzi ňima je: *bil*“, Šarv. — „B'eži do lesa na *chubi*“, Plav.

Hubluc, *hublovac*, v. *hublik*, *hubel*.

Hublik. 1) stolarski. S hublikem sé *hubla*“, Šarv. — 2) jest i taki hublik, co sé diňa, ogurki, kapusta *hubluju*“, Šarv.

Hudak, -a, hudec.

Hudcovce, do -orce, u -oici. U Hn. Husovce; takto sa iná obec volá, vidz ju tu. — Obec Hudcovce, Hegedűs-falva, v hum. okr.

Hudoba, v. *chudoba*.

Huk, v. *hok*.

Hukacše. „Šviňa šehuka“, Šarv., Kluk.
Humene, -oho, *humenanskí*. — Hu-menné, Homonna, sídlo okresu.

Humeňik, -ika. „Csúrós gazda“, Hum.

Humno, -a. „Humno je, dze še mlaci“, Šarv., Kap., Hanšar., Ščav.

Huňa, -i. „H. še na pleca zaveši, pod ňu je Iajblík“, Kluk.

Hunkorce, -ovec. Ruská obec Hun-kovce, Hunkóc, v makov. okr.

Hunstorf, -u (Slov. ves), *Hunsterf*, -u (M. Slavkov). — Nem. obec Hunstorf, Hunsfalu, v kežm. okr.

Hura, g. *huri*. (Na Spiši počuješ: nom. *hora* (popri *hura*).) V skloňovaní časté sú podoby s o m. u. 1) Vrch. „Dze stromi, tam les; dze stromoch ňe je, tam hura abo verch“, Šarv. „Štrílka pošla popod huru“, Ban. „Vidza, že jeden chlop s huri na huru skače“, Hum. „Zajšou medzi huri a lesi. Von tima horama i lesama išoū za šedzem roki“, Bež. „Puščil som koľeso s huri řehamane“, Smiž. (Miš. Pies. 78). — 2) Vrch obrastlý stromami. „Gazdo, hura scata“, Bert. „Nehodzen sebe do ňej takoho foštra dobrac, obi mu totu huru obohnať“, Bež. — Medzi vrchom obrast-lým stromami a rovinou obrastlou stro-mami robí sa rozdiel, v prvom prípade je *hura*, v druhom *les*: „Von z tej huri na kraj lesa višou na drahnu“, Bež. — V Smiž. popri uvedenom s *huri* zjaviuje sa „išot horami“ (tu, 222).

Hurčec. „Po bruchu temu hurči, chto ſe napil veľo vodi a lačni je“, Šarv.

Hus', -i, mn. n. *huši*. Ščav. — „Dze hušarka“, Marg.

Husak, -a; *Husačan*. — Obec Husak, m. Huszák, v ungv. okr.

Huške, -eca. „Huše ſe voľa, co jedna žena probere za koscom, ked ſe koší Žito abo pšeňica; štiri hušata ſe sviaže na jeden snop“, Kluk.

Husovce, -ovec; v. -orcoch, *husovski*. Dla Nied. aj Uzovce. — Obec Husovce, Huszfalu, vo vtor. okr.

Hušč, -i; *hušče*, -šča. „Jak scul iſc už prez hušč“, Gab. „Schoval ſe do jedneho hušča“, Gab. „Skril ſom ſe do hušča“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 169).

Huta, -i. Nasledujúce obce majú toto meno: 1) Huta v Ung., Hutta v ungv. okr. — 2) Kováčvágášska Huta, Kovács-vágáshuta, vo fiz. okr. — 3) Livovská Huta, Livóhutta, v sekč. okr. — 4) Roliava Huta, Phönixhutta, v ſir. okr. — 5) Salánska Huta, Szalánchuta, vo fiz. okr. — 6) Smoľnícka Huta, Szomolnok-huta, v geln. okr. — 7) Stebnícka Huta, Sztebnikhutta, v makov. okr. — 8) Šom-potocka Huta, Sompatakinagyhuta, vo fiz. okr.

Huti, pomn. — Obec Regecké tri Huty, Regéciháromhuta, v tokaj. okr. — (Nied. rozoznáva: Starú, Novú a Strednú Hutu!)

Hutka, -i, chýr i klebeta. „Veľka hutka pošla po tim mesce“, Seč. „Hutku zrobic“, Šarv.

Hutka, -i. Obec Šompotocká Hutka, Sompatakikishuta, vo fiz. okr. — U Hn. „Mala Huta“ Šomp.!

Hutky, pomn. 1) Hutky v Šar., Hutka v mak. okr. — 2) Nižné Hutky, Alsó-hutka, vo fiz. okr. — 3) Vyšné Hutky, Felsőhutka, vo fiz. okr.

Hutoric, rozprávať, vraveť. Zdá ſa, že je domovom tohto slovesa okolie Pre-šova a že ſa ztade rozširovalo do ostatných krajov východoslovenského územia. V spišskej ſtolici, podobne v Zemplínskej a v Unghskej považoval ho treba za novoveké. Hádam aj v Abaujskej. Na Spiši je starším: *hvaric*. V Zemplínskej, v Unghskej a vari aj v Abaujskej: *bešedorac* (*bešedziec*). Vo všeobecnosti ſa ſmie povedať, že *hvaric* ſa prikloňuje poľskej hranici rečovej; *bešedorac* ruſkej. Všetky tri slovesá: *hutoric*, *hvaric* a *bešedorac* bežné ſú na východoslovenskom území temer popri ſebe. Okrem nich počuť: *rečorac* i *vravec*; toto v podreči lučivnianskom a v jeho súſedstve. Preto

myslím, že je okolie Prešova domovom slovesa „hutoric“, lebo ono tam nad ostatnými stíznačnými slovesami nielen dominuje, ba je temer osamelé v úžitku... A preto myslím, že sa na západ, i na východ, a vari aj na poludnie iba neskoršie dostalo, lebo ho tam dosiaľ hlavne takí ľudia užívajú, ktorí napodobňujú „panskú reč“, kdežto ľud dedinský dosiaľ zotríváva pri *hvaric* alebo *besedovac*. — Mišík uvodí aj zo Slov. vysi „hutoric“, ale — v pesničke: „Dževka moja, co robis, co robis? S kim te telo hutoris, hutoris?“ (Pies. 105). Uhorskí Poliaci hovoria v tomto prípade *gaduc*. „Vidzis, mi či godali, ſestriloj“, v. tu, na str. 457. Zo skladby: *Hutoric* „na koho“ (nie „komu“): „Tot žobrak na ľoho“, Sobr. — *Hutoric* „o palenku“ (nie „o palenke“!), Šarv. — *Porov. hvaric, besedovac, rečovac, vrarec*.

Huviz, -a; û *Huriže*. Dla Hn. *Huvas*; dla Nied. *Huvís*. — Obec *Huvíz*, Huvesz, v ntor. okr.

Heari, hovoríť. O tomto slovese myslí obyvatelstvo východoslovenské, že je špeciálnosťou spišskou, ale je tomu nie tak. Marcin Németh, v Spiš. Podhradí, hovoril mi bol 22. sept. r. 1898 toto: „U nas v Podhradzu sú *heari* abo *rečuje*, a *hvari* sú po Braňisko v ňickich „dzedzinoch“, jak na pr. v Polanovecoch, na Koritňe, v Beharovcoch, v Ordzovjanoch itd., — a za Braňiskom vo „valaloch“ už sú *hvarja*, Iem *hutorja*... V skutočnosti je inakšie. Aj v Šarišskej „*hvarja*“ popri „*hutoric*“. Tak prejdúce cez Branisko hned v Širokom počuť *hvaric* (popri „*hutoric*“ i „*rečovac*“), v Bertotovciach („Iem sú mi priznajce, *hvari*“, tu, na str. 280), aj inde. Počuť *heari* aj v bezprostrednom okolí Prešova, aj obdalečne od neho, často vyslovené takto: *varic*. Vo V. Šariši sa naveky takto vyslovuje. Aj na polnočnej *hvari* popri *hutoreni*, tak na pr. v Luhotini alebo v Plavnici, v. príslušné osnovy. Ale počuť *hvaric* aj v ostatných

stoliciach až po konečné hranice rečové. V Sobr.: „*Hvari vojak*“. V Hum.: „*Guňomu hvaril*“. Ba v Ud. a v Dluhom Č. popri *besedovac* bežnejšie je *hvaric* než *hutoric*.

Hvizdnuc. „*Chvizdnuť na tamtich dvoch svojich bratoch*“, Smiž.

Hvozdzik, -a. 1) Klinec železný alebo drevený. 2) Klinček, kvet. Šarv. V Húmennom: *Hvozdzik* = kvet klinček; *Hejzdzik* = klinec železný alebo drevený. — Na Spiši počuť aj *kliniec*: „Na hrabovní še klince robia“, Kluk.

Hvuzd, g. *hrozda*. Šebn. (Pastrnkoví sdelil Posp., Slov. Pohl. 1895, 56): „*Tam na jednim hvozdu višela jedna šabla*“, Rasl.

Chabzani, -an. — Obec *Chabzany*, Böki, v ntor. okr.

Chabzrina. Počuť *habzina*, v. toto.

Charcica, -i. „*Popod ťem chodzi a rije kopki po ľukoch*“, Kluk.

Charčec. „*Viňesol ťečešlivého riechta hore. Teu bul prez sebe a čežko harčel*“, Kal. 1887, 58.

Chcec. „*Ocene na ňich aňi patric ťecheel*“, Šarv. „*Co oňi chcec budu*“, Jabl. — Popri *chcec* je bežné *sceč*, hlavne v samosvojej reči. „*Co scece?*“ Šarv. „*Nescel veric*“, Bard. „*Co za to zses?*“ Gab. „*Co sceš?*“ Harih. „*Ona sce tak mac ſickeho, jak i ja*“, Štv. „*Sceť doraz uceknuc*“, Hrab. „*Von ſe scel ţenie*“, Barc. „*Ked mi sceš daco zrobic*“, Sipl. „*Oňi sceli*“, Geč. — *Harčok* žena ňescela zaňese nazad“, Dluh. Č.

Chera, -i, vulva. Hum.

Chiba, pol. chyba. „*Isce ňichto ňeopovaži ſe, chiba ten ſmelí*“, Šarv. „*Ja vam ſkuru ňedam, chibaj Žebi ſce mi priňešli veľo peňeži*“, Giralt. „*Čo ei dam, chibaj teho psíka*“, Šac. „*Že inač ſe mu neodslužja, chibaj ked mu hlavu otnu*“, Vik. „*Chibal ked mu taki obrazok dačto da*“, Kor. „*Hibaj kradnuc ňezna*“, Šarv. „*Každa dzívka mala svoju paru*,

hibaj ľem jedna ňe“, Bard. „Hibaj jeho kmoter ho poznal“, Barc.

Chibec „Zbačil, že peňeži mu hibja“, Šarv. „Tej staršej ňi čechibi, ľem ptače mleko“, Marg. „Choč“ grajcár budze chibec“, Dluh. /C.

Chir, -u. „Na rano, keď ſe hir rozňis“, Šarv. „Ocec ſe čudoval, že mu ſin ňepiſe, aňi hiru po ſebe ňeda“, Sob.

Chirac, chiric, chirovac. „Tu aňi ptačka aňi hrubačka ňebircac“, Smiž. „Či to hirali takо, panove, jako to ſe ſtalo?“ Hrab. „Nikoho ňebulo u tim burku zachiric“, Ban. „Ešči teke ňebulo hirovac“, Sipl.

Chitri, príd., ſkorý. „Hitro“, Šarv. „Zaprahnul i chitro prišol na koču pred kaštíl“, Lub. „Ľem ſe tak začuduješ, jak nam hitro pujdze“, Hnil. „Hop, ti ſi chitri, a ja ešči chitrejša“, Lučiv.

Chiža, -i. 1) Sedliacky domec. „Mala ſvoju chižu aj dakuček źemi“. Barc. „Vibudoval hižu zo ſlamí“, Ceplič. V príſloví: „Co chižka, to ližka“ = Koľko domov, toľko obyčajov. (Zo Šar. ČMS 1903, 85.) 2) Izba, nielen sedliacka, ale aj pánská. „Hiža je, dзе ľudze bivaju“, Šarv. „Buľi dzevki v kudzelnnej hiži“, Gan. „V tim kaštihu buļi dvanac chiže“, Lub. „Vešla do tebo kaštila a našla tam v jednej hiži posciľ“, Šarv. — V podrečí lučivnianskom *izba* (nie chiža). Ale už v najbližom súſedstve: *chiža*. „Isc do chiži, z chiži“, Vik. Vidz aj povyšný citát z Gan. — V Plavnici ſa ſice vyslovuje tiež *chiža*, ale v gen.: *chiž*: „Prišli do chižu.“

Chlap, -a. „Pre jedného chlapa v'e-čera“, Hrab. Ale tu aj: „To je moj chlop, ten me višlebodzil“, Hrab. — Bežná podoba je *chlop*, vidz túto.

Chlapčík, -a. „Maľa jedného hlapčíka“, Olc. „Ten chlapčík jich oblekol i šablu pripašal“, Olc.

Chlapec, -pea. „Maľa chlapca ſumnoho“, Sobr. — V Šarv.: *lapec* m. hlapec — „Ja mladi hlapec višol z domu“, Hrab.

Chlieb, chlih. 1) Chlieb. „Hľeb medzeňi, streberni hľeb“, Hnilč. 2) Obilná úroda. „Chlih posbirac“ = úrodu ſobrat s pola. Dluh. /C.

Chlev, chliv. 1) Krytý zátor vôbec na ſtatok, a to v západnej čiastke Spiša. „Chlev u nas, v Popradze maſtaľna“, Vik. „Chlev ſe vola, dze ſu kravi, kone abo i ſvine“, Cepl. „Hľev je pre kone, voli, kravi, ſvine“, Mark. „V hľevoch tri-meme ſtakki, koňe, voňi itd.; ſviňe tjež“, Ščav. 2) Krytý zátor len na ſvine: „Maſtaľna je na ſtakki, chlevik na ſviňe“, Kluk. „V maſtaľhi ſe trimaju koňe i kravi; vov hľive ſviňe“, Šarv. „Chliv, tam ſe trimaju ſviňe“, Hanšar.

Chlivišče, do *Chlivišč*, u *Chliviščoch*. — Obec Chlivišče, Hlivisce, v ſobr. okr.

Chlop, -a. 1) Mužský. „I vidzel tam jedného chlopa višec“, Rasl. „Dal znac na valal (h)lopom“, Šarv. „Že hoci v poſtaci je hlopskej, ale v reči ženskej“, Šarv. — 2) Manžel. „Zostala večka zo ſvojima dzečma i zo ſvojim mužom (+ chlopom)“, Rozh. „Odháňi nam ſama, ta hlopa ci prepuščime“, Marg. „Tak ſe priznaťa ſvojemu hlopovi, co zrobila“, Štv. — Podoba *chlop* (m. chlap, v. toto) bežná je aj v podrečí z.-ungskom. V prípade pod 2) užíva ſa aj: *manžel*, *muž*, *gazda*, vidz ich.

Chmara, -i, oblak. Všeobecnené. Chmara ſe urvala = oblak ſa pretrhol.

Chmarňik, -a. „Chmarňik, co chmari na remeňu caha“, Hum.

Chmeľov, -a. (U Nied. Chomeľov a V. Chmeľov.) — Obec Chmeľov, Kom-lóskeresztes, v topľ. okr.

Chmuravi, -a. „Chmuravi je taki bujak, chtori bridko patri“, Šarv. „Vo Vidňu ohavne ſe zlekli hmuravih bujakoch“, Orel, 1904, č. 9. „Hmuraví, osobniti človek bul“, Hist. — Neviem, či je sloveso „hmurac“ správne použité v násł. vete: „Co ſom ho pri fludru telo raz hmural“, Orel V.

Choc, spojka ſa má rozinanité podoby, z ktorých je najbežnejšia: *hoc*, *hocí*.

„Že hoc v postaci je hlopskej, ale v reči ženskej“, Šarv. „Hoc lem tvorj sluba“, Barc. „Hoc bi chto bul“, Sipl. „Hoc svoj život utracim, prečik ſepov' em ňič“, Geč. „To je taki taňer, co hockeoť z ňeho jesc budu, ta vše budu mac co“, Jabl. „Možeš vžac hocijakeho grofa dzívku“, Šir. „Nej sé hodz lem naostatku napijem“, Šarv. „Muh za hozajakeho pana stanuc“, Gab. — Kovalčík uvodí z Filic chocaj. „Najvecej obdivovali už lem teho najmladšeho, chocaj bul lem jako sluha“ (Sl. Pohl. 1898, 685). Tu sú stiahnuté dve slová v jedno: choc + aj. — „Choč bi ku mňe dabol prišoť“, Lem. „Doraz umrem, ... choč me ňič ňeboli“, Seč. — V Dluhém na Cir. s mäkkým č: choc. Poprov. v osnove zo Slov. vsi: „hoč me matka fčala ušmeriť“, tu 453. str. V smysle aspoň: „Co cholem raz dzeci sé najedza“, Taš. „Cholem uvidziš totu umartu Lenorku“, Seč. „Daj mi holem na raz do ust“, Žir. „Žebi ho vžal holem za kuchtu“, Sob. V Šarv.: cholem. „Vtedi mi budze ceplo, holem to ja budzem v pekle“, Harih. „Kebi holem daco na pamjatku ztadzi vžac mohli“, Hrab. Stiahnuté z choc + lem. V tomto smysle má Mišák: „Hod lem sé privlieče na to rubaňisko, dze zlaniat porisko“ (Pies. 75).

Choča, -i. (U Hn. a Nied. Hoča.) — Obec Choča, Hocaa, v stropk. okr.

Chod, -u. „Ja svoju matku i occa za rozuma hodujem aj za chodu“, Ostr.

Chodník, -a. Kluk. „Hodzil a ňihdzi aňi hodníka aňi cesti najsc ňemohol“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 87). Bežnejšie je *pešník*, v. toto.

Chodzic zamieňa sa s *hodzic* v jednom a tom istom kraji. „Kebi ešce dalej chodzili kradnuc“. „Chto na peňezi hodzi“. Obidve vety z osnovy v. Šarišskej, v. tu na str. 255. Že zakončenie predchádzajúceho slova nemá účinku na vyslovenie znaku ch, o tom svedčí príklad tamže, na str. 257 sa nachádza-

júci: „Chto na peňezi chodzi“. Mišák aj z Hnilca uvodí príklad na *hodzie*: „Po kameni hodza furmani a vozami, po dzjevčecu hodza ženi z jazikami“. (Pies. 12.)

Chotem, aspoň, v. *choc*.

Chološtie, nohavice zo súkna. „Chološtie su postavne, a nohavki plácene“, Kluk.

Chombla, v. *chomla*.

Chomec, -meč. — Obec Chomec, Helmecke, v hum. okr. — „Chomec“ je aj nad. obec Putkabelmec.

Chomla, -i. „Varkoče sé okručaju na chomlu, ne na chomblu“, Šebn. „Ženi zrobja sebe varkoč z vlasoch a z varkočoch homlu abo kontu; homla po valaloch, konta po varošoch“, Šarv. Po boku na sluchoch temer až ku očom vikúkajú zpod čepca tak zvané *toky* alebo *okurare*, t. j. vlasys v podobe asi ako zlatník veľkého kolečka, ku telu prilehajúce. Vlasys zapletené tvoria v zadu hlavy tak zvanú *kontu*, tiež *chomblu*, ktorú čepcom pokrývajú. Šebeš. Posp. (ČMS 1898, 86). Môj človek, vidz hore, povedal, že sa vraví *chomla* a nie *chombla*.

Chomont, chomút. „Homont, to sé na koňa kladze“, Šarv., Šebn. (Slov. Pohl. 1895, 56) „Koňe sé zaprajahu do chomotoch“, Kluk. — Ale v Ščav.: „Koňe sé prahajú do homutoh“.

Chonkočce, -orec; u -očcoch. U Nied. aj Chonikovce. — Obec Choňkovce, Hunkóč, v sobr. okr.

Chopic, chytia. „Kedz ce dvanac chopicme, ta ce aňi dvanaceto kuľ tak ňe-chopa“, Bež. „Liška podala mu koreň zo stromu, abü nechopiť“, Ud.

Chori, chorose. „Minarka sé pohorela i v tej horosci umarla“, Šarv. „Si do takej chorosci prišoť“, Vran. *Suha horosc* = suchoty. Šarv. „Horosc, vo hto-rej človek bluzi, to tifus, po našim hluška“, Šarv.

Chotar, -a, to, čo mačl. határ. 1) Medza „Žebi išol od chotara na hraščiu a žebi totu skuru spaliť“, Giralt. 2) To,

čo je v medziach jednej obce alebo stolice. (Krajina má už hranice a nis medze!). „V našim hotaru ňit kvašnej vodi, ale studziňki su, a v nich dobra voda“, Šarv. „Chotar kameňec zbil“, Hum.

Chovac. 1) „Še chovať na koreňoch a na listoch“, Olec. „Še mušeli z predzeňa hovac“, Hnil. „Choval še s bandurkami“, Ken. „Dumala moja mac, že ju budzem hovac; ja pošol do Košíc žolte čízmi nošiť“, Kol. Zpiew. I., 361. — 2) „Dobre patril, že zkadi ho vibira a dze ho budze chovac“, Gab. — 3) „Kedz ja umrem, krasne me hovajce, šesc mladencom vi mňe poňesc dajce“ (Sbor. Mat. Slov. I., 28). „Sam Iubovjanski abbas ho hoval pod insulu“, Straš. 12.

Chramec, chramotac. „Na levu nohu hrameje teraz“, Straš. 36. „Kedbi na jednu nohu ľehramocel i priáhnul bi som, že to ten isti strášek“, Straš. 38.

Chrasc, -i, miesto, ktoré je zarastené všelijakou krovinou a zanečistené všelijakou raždinou, v prenesenom smysle: húštara. V Šarv. sa vyslovuje s h: *hrasc*. „Pešník prez jednu chraščíku vedol“, Čit. V., 479.

„*Chrastne*“, v. *Krasne*.

Chrobak, -aka. Počul som len s počiatocným h: *hrobak*. Takto v Šarv. a v okolí. „Vec tu aňi hrobačka ľehirovac“, Smiž.

Chromi, príd., krivý. Všeobecne rozšírené. „Povedali tomu chromomu“, Bež. „Prišla jedna chroma liška na troch nohoch“, Lučiv. — „Povedali, že ten starí chromtak zna klamac“, Čit. IV., 171.

Chto, chtori, chteri, kto, ktorý. — V násloví sa vyslovuje z pravidla ch, len výnimocne h. To, či je predchádzajúce slovo zakončené samohláskou alebo nejakou spoluhláskou, nemá vlivu na výslovnosť spoluhlásky ch. V Šarv.: „Karmic me ňichto ľebudze“ (tu, 267) a zas: „Ked ňiňto v zahradze ľebul“ (tu, 267). „Spoznac chtori jeden a chtori druhí“, Straš. „Panovkočiš, htori stal v otvorenich dzveroch“, Bard. „Nemuh ţmi spac calu

noc, bo htoška do dveroch hrimal“, Hum. — „Chtori“ a „chtéri“ vyslovujú sa vedia seba, tak na pr. aj v Šarv. — Popri chto, chtori, chteri počut hto, htori, hteri, sto, stori, steri (v. této) a zriedka aj kto, (ktori), kteri. „Tam ktoška skašiel“, Straš. Miestami počuješ aj r. kotri, hlavne v podreči zempl.-ungskom a od osôb ruského pôvodu aj inde.

Chudľov, -a. — Ruská obec Chudľov, Horlyč, v ung. okr.

Chudoba, -i. 1) Chudoba, chudobná ľudia. „Šati svojo davam na hudobu“, Harih. Prídavné chudobni, v. ho, svojím smyslom shoduje sa výlučne s týmto u podstatného mena „chudoba“ už len zriedkavým významom pod 1). Ináč má „chudoba“ iný význam. 2) Majetok, nehliadiac na to, z čoho sa skladá, t. j. nielen gazdovstvo a čo k nemu patrí, ale aj peňažné bohatstvo. „Chudoba“ v smysle pod 2) je bežné slovo po celom východoslovenskom území, a sice popri slove majetek, majetnosť. „Hudoba abo majetek, to ľicko jedno“, Šarv. „Majal na ľeho dal svoju chudobu prepisac“, Ken. „Teraz už maš dom a hudobi dosc, maš statek, dobre koňe, i peňeži, ta gazdjuj sebe“, Bert. „Mňe tak budu ciela... te prášeta... za ľudsku hudobu, co som ju odbirala ľudzom s vražedníctvom“, Štv. — „Jak ženu zaprodaū i ditkū pro chudobstro“, Rep. Niž. (tu, 461). Ako z tohoto vidieť, i v ruskej obci poznajú chudobu v 2) smysle, a sice vlastnou podobou („chudobstvo“) a napriek tomu na východoslovenskom území užšom, práve tam sú rozšírené slová majetek, majetnosť, kde sa najviac Rusov musí predpokladať, menovite v podreči z.-ungskom.

Chudobný, príd., chudobný, nemajetný. „Hudobni jak mizerni“, Šarv. „Nechcel ju dac za chudobnejšeho od sebe“, Rasl. „Buť dvojo ľudobne ľudzi“, Plav. „Jak už sin chudobnejšeho pobuł u svojeho noveho occa“, Minds. „Buť jeden chudobni človek“, Geč. „Ja som ľudobný

človek, co aňi budobnejšeho ťemože bie“, Hrab. „Jedna chudobna vdova“, Hnil. „Taki hudoňi buľ“, Dluh. C. — V podrečí z.-ungskom je bežnejšie *bidni* než *chudobni*.

Chuj, penis, Hum.

Chusti, pomu, bielizň. „Husti prac“, na Spiši Porov. *bilizna*.

Chustka, -i, *chustečka*, -i; šatka, šatotčka vóbee. „Ho okupajce a do hodbyvnych hustkoch ho povice“, Harb. „Chustečka do nosa“, Rasl. „Vžal svoju chustečku ze šije, i zakruciľ mu nobu“, Gab.

Chvacic, chytif. Už aj v podr. lučivnianskom: „Jak ocec sedzel za stolom, tak chvacil... nož a ruciť do sina“, Lučiv. Popri *lapic*, *ulapic* všade rozšírené.

I, spojka. 1) To, čo nem. und, maď. ēs. 2) To, čo nem. auch, maď. is. — *Býva* skúšená s a, vidz *aj* + *aji*.

Ilašovce, do -ovec, v -orec; *Ilašorjan*. Dla Nied. Ilašovce. — Obec Ilašovce, Ilčesfalu, v levoč. okr.

Ilena, -i, krstné meno. „Dzeže idzeš, Ilena?“ Mark. (Miš. Pies., 57).

Imrichovce, -ovec. Osadu túto a Ištváňovce menujú v okolí spolu *Izrdzinki*. V najblížšom okolí jednu i druhú osadu po proste: *Huta*. — Obec Imrichovce, Imrichfalu, v novov. okr.

In iški + *inšaki*, inakši. „Inakši abo inšaki, to jedno“, Šarv. Inšaki je rozšírenejšie v podrečí z.-ungskom. „Dakus inšaki človek žňoho budze“, Seč. „Každi dzeň buľ u inšakich šatoch obľeveni“, Ostr.

Inaš, -a, maď. inas. Veľmi rozšírené významom „mládenca“ v službe panskej. „Inaš je, chtori visluhuje u panoch“, Šarv. „Prišol inaš ku kraľovi“, Šarv. „Poľovník mal inaša“, Lem. — V druhom význame maďarského slova *inas* sa vraví: učený („chtori ſe uči remeslo“).

Indze, inde. „Podzme ztadzi indzej,

do mesta“, Rasl. „Že budu tak vojací bivac tam jak indzej“, Žir. — V Ščav.: *indzel*.

Inorec, do -ořca, u -ořcu. — Ruská obec Inovec, Inóć, v snin. okr.

Inšaki, v. inakši.

Inši, iny. „Inše ťič ťemohla zrobic“, Šarv. Len touto podobou bežné aj na Spiši: „I bije i z inšim ťstrofe“, Hrab.

Inzula, -i. „Ukazoval mu všeľjake iuzuli“, Ken. — Nepočul som domáce slovo „ostrov“ ani maď.-slovenské „sihot“. Týchto vóbec neznali, kde som sa na ne dopytoval.

Isc. V podrečí z.-ungskom obvyčajne len *is*: „Kedz budze is' princ do koſcela“, Sobr. „Či ti ſe ūbojiš is' čez ſes?“ Ostr. „Trebalu is' nazad na karčmu“, Bež. — V samosvojej reči vyslovuje sa z pravidla celá forma: „Nechcela žadna za ťeho isc“, Šir. — Vyšlovuje sa *neisc*: „Sluba ūešol“, Bert. „Žebi ona vecej do domu ... ūešla“, Lub. T. j. nenarušuje sa biat vyslovovaním podob: *nejsc* (= ūejst), *nejšol* (= ūejtel). *Isc za drahu*: „Idze, keľo idze, za drahou“, Sobr. *Isc za ruku*: „Jim dvojim šeſcese barz dobre za ruku išlo“, Bež. *Isc od ruky*: „Robota jim išla od ruky juk bi palil“, Hnil. *Isc dobré*: „Barz dobre mu išlo“, Šarv. *Isc v smysle „dohádzat“*: „Jake novini idu do džedzini?“ Bat. — Obrazne: „Že bi som išla, dze m' dva oči povedu“, Šarv.

Isc, doista. Prísluška *isc* je všeobecňa. *Zuisce*, *naisce* nepočuf. V poludňovo-západnom kúte Spiša popri *isc* počuješ aj *doista*. — *Takisce* = práve tak.

Isterni je v Letanovciach „ten istý, derselbe“ dla Iremského (SMS 1904, 52).

Istni, istý. „Tu v tej hiži, pri tim istnim stole“, Orel V. — Bežnejšie je: *isti*. Por. *prení*.

Išče, v. ešče.

Iškut, -a. „Iškut biva lem tam, dze orsnečki“, Šarv. — Maď. esküdt.

Išta, -i, kúpel v n.-šebešskom chotári. „V našej kúpeľi je švablosa i slana voda,

každa osobňe. Do kupeľí ſe voda hreje, bo je tota ſvabľova voda studzena“, Šebn.

Iſtvaňorče, -orec. Porov. Imrichovce. — Obec Iſtvaňovce, Istvánſalu, v novov. okr.

Iz, izo, predložka s, so v podreči zungskom a u osôb ruského pôvodu aj inde. Popri predložke *z, zo*. — „Dziuče prišo iz radoscu domu“, Seč. „Raz uon ſe dohúrau iz svojoj ženoū“, Taš. „Podz ti, hvari, izo mnoū“, Sobr. „Kedi budze princ iz princezu nocovac“, Sobr. — „Iz koňa dolu zešol“, Straž.

Ieba, -i. V poludňovo-západnom kúte Spiša: „Ju... cjahali frišno do izbi“, Lučiv. „Potrafili do jednej izbički“, Lučiv. Aj v súſednej poľštine: „Kebú ješ mog ich poſtrilac, to bū mū mjeſi izbu tu“, Slov. ves (tu, 453). Z pravidla sa užíva: *chíza*, v. toto.

Jabko, -a, v. jabluko.

Jabloň, -i. „Traſil ku tej jabloňi“, Gab. „Dze bulo veľo ovocnich ſtromoch, hruški a jabluka“, Šarv. „Jabučina, na nej jabluka rostu“, Vik.

Jabloňe, -do -ňa, u -ňo. Podla Hu. a Nied. Jabloň. — Obec Jablonie, Tót-jablonys, v hum. okr.

Jabluko, a. „Jabluka ſu: ſímuſne, jankubki, vinne itd.“ Kluk. „Aňi jedno jablučko abo hrušku calkom ňezedla“, Šarv. „Kelo jablak, telo dukatuv doſtal“, Gab. — „Tam mu zapachli barz jabka“, Gab.

Jablonov, -ova; Jablonovčan, jablonovski. U Hn. a u Nied.: Jablonov. — Obec Jablunov, Almás, v sp.-podhr. okr.

Jadlovec, -eca, borovniak. „Jadlovec rodzi take bobki, co ſe z nich robi pa- lenka borovička“, Šarv. „Jadlovčina to felimak“, v. toto.

Jak; nikdy nie *jako*. Tedy: *Jak ſi ſpal? Jak daleko idzeš? Mocnejší on jak ja. Tu lepší jak doma atp.* — Slu- čeniny *jaknahľe, jakmak* môžu sa najſt

len v poludňovo-západnej časti Spiša. Mišík také uvodí z Daniš. a Odor.: „Jaknahľe prišli te vozi“, SMS 1896, 172. „Jaknahľe jedenac hodzini počalo bic“, SMS 1896, 162. „Ona vpratala ſicko do jakmaku“, SMS 1896, 165.

Jaki, -e, -a; v okolí Rozhanoviec aj jeki. Nikdy nie aki.

Jaklorce, do -ovec, v -ovci; Jaklovjan (v Kluk.) i *Jaklórčan, jaklovski.* — Obec Jaklovce, Jekelfalu, v geľn. okr.

Jakoš, jakosi. „Jakoš ſe vimentovať od leva“, Dobr. „Čon ho jakoš nadzvihnuť“, Taš.

Jakovani, -orjan. — Ruská obec Jakoviany, Jakoris, vo vtor. okr.

Jakubjani, -jan. — Ruská obec Jakubiany, Szepesjakabſalva, v Ľubov. okr.

Jakuborjani, do -njan, v -rjanoch. 1) Jakuboviau v šir. okr., Németjakab-vigás. 2) Jakuboviany v vtor. okr., Ma-gyarjakabſalu.

Jakušoňce, -ovec, v -očci. — Ruská obec Jakušovce, Jakusóc, v stropk. okr.

Jalč + alč, -a, tesár, v. alč.

Jalec, -leč, meno ryby bielej, dla Ľudovej etym. z „bjalec“, Giralt.

Jalurka, -i, „to krava, dokil ſe ňebehala“, Šarv. — Tedy: jalovica.

Jama, -i. Hlavne v poludňovo-západnom kúte Spiša, ale aj inde popri *dolina*, v. toto. „Vikopál jamu zo ſablú“, Hrab. „Grule trimaju v jame, aj v pivnicoch jest jami na grule“, Vik. „Ja ci vimentujem tot voz z jami (+ dolinu)“, Žir.

Jamník, -a; Jamničan. — Obec Jamník, mad. Jamnik, v sp.-podhr. okr.

Jančo, -a, v. Jaňo.

Jaňičko, -čka, v. Jaňo.

Janko, -a, v. Jaňo.

Jankouče, do -ovec, u -očci. — Obec Jankovce, Jankóc, v hum. okr.

Jaňo, -ňa, krſtné meno Jano. Takto ho vyslovujú v Malov. (Jaňu, idz domu“, tu, na str. 333), aj inde, menovite aj v Humennom. Vokatív je aj tu: *Jaňu!* Popri ňom za ſpeciálnosť východno-

slovenskú treba pokladať: *Jančo*: „Buł ských stranach aj u týchto autorov: jeden vojak, — Jančo mu bulo meno“, „Cez Niž. Šebeš tečie bystrý járek, ktorý Treb. „Mace vi vecej dzeci jak toho jednoho Janča?“ Seč. Zo Smižian uvodí Mišik: „Už Haňička Janča našla“ (Pies. 76). „Janču, dušo moja!“ (Pies. 80). — Bežné sú aj *Janko*, *Jaňičko*: „Janko je vlasní a perši žac“, Hrab. „Prišla... na Janka“, Bež. „Heľ sa Jaňičko napič“, Sob. — Skloňovaním sú interessantné prípady zo Žirovce: „Že z Jaňički na-varela poleuku“ (tu, 353), „Maši dvojo dzeci: Jaňičku i Haňičku“ (tu, 353).

Janov, -a; *Janovčan*. — Obec Janov, Janó, v Šir. okr.

Janorce, -ovec. 1) Obec Janovce v Sp., Szepesjánošfalu v levoč. okr. 2) Janovce v Šár., Bércalja v sekč. okr.

Janovik, -ika. — Obec Janovik, Já-nocská v ntor. okr. — Sem patrí klatiba: „Bodaj si ľe tak mal jak pastir v Ja-noviku!“ (ČMS 1903, 85). Janovik má totiž len 264 duše.

Jur, -i (nie *jaro*). „Z jari idzeme orac, sjac, braňac“, Ščav.

Jarabina, -i (pri Lubovni). Pol. *Jaržem-bina*, -i; *Jaržembincon* (v Niž. Ružb.). U Hn. Orjabina. — Ruská obec Jara-bina, mad. *Jarembina*, v Lubov. okr.

Jaralka, -i, jarabica. Popelistej farbi ptak. Kluk., Let.

Jarec, reu, jačmeň. Kluk. „Harcu, ko-ňički, harcu, ſešeme vjenek z jarcu“, (Markuš. Miš. Pies. 56). — Aj v Niž. Rep. „Sem gboli jarcu“ (tu, 462). Pri-davné meno: *jarčen*. „Da ľe ešči jeden funt oparenej muki, hrachovej abo jar-čenej“, Kal. 1887, 72.

Jarek, -rku, menšia tekúca voda. V Šár. je *Torisá*, ba aj *Hornad* — jarek. (Slova „rieka“ neznajú, ale neznajú ani slova *potok*!) — S tým sa srovnáva, čo je v „Stráš.“ na str. 4., že je totiž Poprad okolo Plavnice — *jarek*! — Už v Kluknave som počul inakšie určenie: „Co maľičke, ta jarki, a co veľka voda, to — Hornad!“ Za maľičké vody po-važujú sa „jarki“ na východosloven-

ských stranach aj u týchto autorov: jedna vojak, — Jančo mu bulo meno“, „Cez Niž. Šebeš tečie bystrý járek, ktorý v podhradských horách z dvoch žriedal vyteká, obe ramená spojujú sa povyše Podhradzška“, Posp. v ČMS 1898, 66. „Jarek inakši tak cichí, hučel jak veľkí potok“, Čit. IV., 143.

Jarmarok, -rku. „Išli do jarmarku“, Luč. „Jak došli na jarmarok“, Košk. — Na Spiši: „Poslal ju raz na jormark“, Hran. „Jormark“ aj v Cepl. — V Žir.: „Mušim s totu kravičku išc na jormak“, Žir. — V Šár.: *Jurmak*.

Jarok, -rku; na *Jarok*. — Ruská obec Jarok, Árok, v ung. okr.

Jarovnice, -ic; v -icoch. U Nied. aj Jaronivce. — Obec Jarovnice, Jernye, v Šir. okr.

Jaruha, -i, močarisko. „Jaruha abo močar“, Šár.

Jaskiňa, -i. „Jaskiňa je v brehu dzira a tam žiju pustevníci“, Šár. „Prišol do jednej jaskiňi na noclik“, Kov. SMS 1899, 86.

Jastreb'e, do -bya. — Ruská obec Ja-strebie v Šár., Jesztreb, vo vtor. okr.

Jaščur, -a, v. *jaščurka*.

Jaščurka, -i, jašterica. Hnil. „Jaščurka ma štiri nohy, dlúhi chvost a je hola. Šlepi jaščur je tiž taki, ale po sebe ma žolte šplachy“, Kluk.

Javorina, -i. — PoL obec Javorina, mad. *Javorina*, v kežm. okr.

Jazik, -a, vo význame reč. „Hlapcové ſe viučili ſeljaki jazik“, Straž. Považu-jem za spisovné.

Jeden, nikdy nie: *jeđon*. Genitív v samosvojej reči *jedneho*, v z.-ungskom *jednoho*, v lučiv. podreči *jednjeho* popri *jedneho*.

Jedľa, -i. „Zavešíl torbu na jedľu“, Gab — *Jedľica* je ihľovo drevo v lese“, Kluk. — V. *ficht*.

Jedlinki, do -inok + -inkoch. — Ruská obec *Jedlinky*, m. *Jedlinka*, v mak. okr.

Jedlova, -ej. Ruské obce: 1) Nižná *Jedlova*, Alsójedlova, v mak. okr. 2)

Vyš. Jedlová, Felsőjedlova, v mak. okr.

— U Hnatiuka obidve: *Jadlova*.

Jednaki, jednako. „Každa služba jednaka“, Šarv. (nie: rovnaka!). — „Jednak“, Ščav. (nie: rovnak!).

Jeki, v. jaki.

Jelčák, ryba „Ma veľki pisk“, Kluk.

— Porov. *jalec*.

Jeleň. „Tam jeden šumni jelenek jest“, Lem. „Jeleniek sé chodzil pasc“, Lem.

Jeňáčouče, do -ovec, u -oúcoch. —

Obec Jeňáčovce, Solymos, v sobr. okr.

Jenkouče, do -ovec, ü -oúcič. — Obec Jenkovce, Jenke, v ungv. okr.

*Jesc, jíse v samosvojej reči. „Nemal aňi ocec s matku co jesc“, Šarv. „Jesc sé chceľo“, Jabl. „Kazal jim jisc a pic“, Rasl. „Nahotoviš vo mliňe i jisc i pic“, Giralt. — V podrečí z.-ungskom je bežné *jejse*: „Koňe žemajco jejse“, Ban. „Jejs' nedostaú“, Luč. „Nemožu pojs' sebe jejs' prihejs“; Taš. „Žebi maū so jejs“, Bež.*

Jesenouč, -ora. Obce: 1) Jesenov v Ung., Jeszenó v sobr. okr. 2) Jesenov v Zempl., Jeszenó v hum. okr.

Jesenoúče, do -ovce, u -oúci. — Poł. obec Jesenovce, Jeszenóc, vo vran. okr.

— Vo Vranove počuť už aj: do Ješenoučka!

Ještreb', do -bjia, u -bju. U Hn. Ještreb, u Nied. Jestrebie a Jastrebie! — Obec Jastreb v Zempl., Tótjesztreb, vo vran. okr.

Ještrebje, -bjia. (U Nied. trojako: Jastrebie, Jestrebie, Jestreb.) Obec Jastrebie v Ung., Jesztreb v sobr. okr.

Ježorsk'e, -sk'ego. (U Hn. Jezersko, u Nied. tiež tak a Jazerské) Poł. obec Jezerské, m. Jezerszkó, v starov. okr. — U ľudu som nepočul jej poslovenčeného mena.

Ježibaba, -i. „Obačila tam ježibabu na pokuce“, Kap. „Ježibabu privadzeli na koňske chvostie“, Lem. Veľmi častá je poľská forma: „Jendžibaba povražela Haňički“, Lub. „Bula jendžibaba pri ňej za babu“, Sob. „Jendžibaba abo bosorka,

to je jedno“, Šarv. — Objavujú sa aj odchylné formy, a sice popri sebe, na pr. v Humennom: „Jedžibaba to poviedzela“ (tu, 381). „Jendžibaba ho z ohreblom češe“ (tu, 382).

Jajčec, jajkaš. „Skleparka zjočela“, Šec. „Čert ucekal do pekla jajčajuci“, Harich.

Jopka, -i. „Dajeku pantličku, i tri refi na jopku“, Žir.

Jormak, jormarok, v. jarmarok.

Joúkue Židoúka barz joúkala“, Pap. — Por. jojčec.

*Joúro, -oúra. — Osada, spojená v obec s osadou *Dermu*, — spolu Jovro a Derma, m. Órdarma, v kap. okr.*

Joúsa, -úsi. — Obec Jovsa, m. Jósza, v sobr. okr.

Juhá, -i, polievka kapustná, uhorková, cviklová. Šarv. Porovn. v Letanovciach (Iremský SMS 1904, 50). Vo V. Šariši haluški jedza i s kapusnu juhu“.

Juhás, -a, valach. „Ovce paše juhas“, Kluk. „Stretuū tam jednoho juhasa“, Bež. „Juhaščik je malí juhas“, Giralt. — „Juhas“ je natoľko rozšírené, že spievajú o ňom aj uhorskí Poliaci: „Juhaše, juhaše, dže súce ovce pašli?“ Žďazar. (Miš. Pies. 125).

Jucha, -i. Počul som len podobou jucha, v. toto.

Juj, „Juj, mňe žimno“, Šac.

Jurg v, -a. — Poł. obec Jurgov, Jurgó, v starov. okr.

Jurík. Krstné meno: „Vitaj, Jurík, v našej žemi“, Marg.

*Jurkovoľv, -i. Obyvateelia sú: *Volanci*. — Ruská obec Jurkova Volá, Jurkóvolya, v mak. okr.*

Jurmark, v. Jarmarok.

Jursk'e, -k'ego (v M. Slavkove aj inde). — Poł. obec Jurské, Szentgyörgy, v kežm. okr.

Jutrejši, v. jutro.

*Jutro, príslovka, zajtra. „Pojdu do tej huri jutro“, Bež. — Počuť ju aj inde, ale je častejšie: *jutre*. Takto sa hovorí aj v Šarv. — Na Spiši: „Budze mac*

jutre rano haňbu“, Harih. „Jutre, ked ſe mi budze pačic, ta pujdzem het“, Hrab. „Ked ešči ani jutre predzi ne-najdzem“, Hnil. V Ceplici som počul: „Jutro“ a „Najutro“ = zajtra a nazajtra. — Je bežné veľmi aj *najutre*: „Najutre rano ſicko vojsko idze do vojni“, Malov. „Najutre rano priňeš dzecko ku koſce-ſlu“, Rozh. „Najutre prevelke... veſele budze“, Seč. — „Ta ho pitaj *nautre* večar zmic ſe“, Rasl. — „Jutrejší dneš“, Hnil.

-k, -ka. Pridáva sa zámenám a prí-slovkám v ničom nemeniač ich významu. Na pr.: chtoš-ka, dokli-k, tedi-k, dñeš-ka atď. popri: chtoš, dokli, tedi, dñeš.

Kabat, ženská sukňa. Šarv. Šebeš, Posp. (ČMS 1898, 66). — Za ſpisovné „kabát“ povedia „gerok“.

Kabeľ, *-bla*, t. i. čo *gbol*, v. toto. „Tot nochtenptak... ſid dva kabli zarna na-raz“, Bež.

Kacvin, *-a*. — Pol. obec *evin*, m. *Kacvin*, v starov. ob-

Kačanovč, *-or* v, Ká-
csánd, v

Kačka, *-a* adzi, zlate
„o plače“, Sob.
„e kače, twojo dzecko
, nem.

Kačica, *-i*, kačica. „Ked vajca pod-
leme pod kačku, višedzi jich a vivede-
male kačata“, Šarv. „Ja ſe zrobim kačku,
a ti budzeš kačurom“, Hnilč. „Kačka
a kačur“, Jabl. Formy „kačica“ ne-
majú.

Kačka. Úprava vlasov v Zemplínskej je tā, že zpoza ucha o dvojne skrútené, zapletené vlasys končia sa do vrkoča a to menujú *kački*, a ked o *trojne*, vtedy *zákrucky*. Pospech v ČMS 1901, 4.

Kačmar, *-a*, krčmár; ale *kvrčma*.

Kačur, *-a*, káčer. V. *kačka*.

Kačuristi, príd. „Kačuristi dim pušča zo svojej pipečki“, Cit. V., 81.

Kadi, bežné je *kadzi*; kade. „Neznam, kadi pujdzem“. „Kadi maju iſc na van-

druvku“. V Gaboltove, tu, na str. 313. „Kus mlíka zkadička matka doňeala“, tiež tam 318. — Šem treba pripočítať aj toto: „*Kadi vun* zo svoho klaſtora vilecel, *doraz* vidzel, že... braca poru-bane“, Straž.

Kadub. Tak menujú v Žirovciach vy-dlabanú z jednoho kusa dreva okruhlú obrubu studne, ktorá stojí uprostred de-diny.

Kadza, *kadzica* je „v čim ſe ludze kupju“, Šarv. — Porov. *badvana*.

Kadzi, kade. „Kadzi bulo po obedze“, Šarv. *Kadzik* začnu hrač, ta ju vežnu medži ſebe“, Šarv. Uſadzi ſe pitaū, ka-dzi iſou pan na ſtiroch koňoch a uſadzi iſou za ſními“, Sobr.

Kahanočce, *-očec*; u *-očci*. — Obec Kahanovce v Žempl., Kohány v ſet. okr.

Kahanovce, *-ovec*, dla Hn. Kochanov-ce. — Obec Kahanovce v Šar., Kohány v topľ. okr.

Kachacie, „V jednim kuce kački ka-chali“, Cit. III, 13.

Kacheľ, *kacheľ*; *kachlovec*, *kachlová pec*. „Z kachlovca ſebe viň dva kachle co biš muh do chiži ku ſím príse“, Rasl. „Kachle vilupal“, Rasl.

Kachutac, kaſlať. Let.

Kujac ſe. „Kajal ſe a moeno banoval, že kebi bul hem tu vžal, ta bi bul už mal paru“, Šarv. „Kajal ſe, co ma robić, či ma iſc vicahnuc ho oblečeno abo zo-biečeno“, Šarv. — *Kujac ſe* = vytýkať ſi; pokujac ſe: polepší ſa

Kajýna, *-i*. 1) Slovenská Kajňa, Tót-kajnya, vo vran. okr. 2) Ruská Kajňa, Oroszkanyna, v stropk. okr.

Kakašvúce, do *-orec*, ū *-očci*. — Obec Kakašovce, Kakasfalu, v ntor. okr.

Kalafuz, *-a*, mad. kalauz. „Dam ci teraz jednu miš za kalafuza“, Smiž.

Kalap, mad. kalap, popri *kapeluch*: ſpisovnoslenského *klobúk* nemajú, iba v poludňovo-západnom kúte Spiša. Oby-čajne v mestách hovoria „kalap“ a po dedinách „kapeluch“ a jest veľa ľudí, východných Slovákov, ktorí vidia roz-

diel medzi „kalapom“ a „kapeluchom“. Prvý je dla nich panský klobúk a druhý sedliacky. Mad. „kalap“ je rozšírené po celom území: „Seahle kalap na oči, po palicu viskoči“, z Hnilč. Miš. (Pies. 35).

Kalava, -i. Obec Kalava, Kalyava, v geln. okr.

Kalemberk, -rku. Dla Hn. Lisa Hora. — Poł. obec Kalemberg, Kahlenberg, v starov. okr. na Sp.

Kalenov, -ova. Ruská obec Kalenov, Kalenó, v hum. okr.

Kaličic. „Ze svoju chustečku ukačenou nohu zavil“, Gab. („Ale dvanostego ťem pokaličíl“, Slov. ves. tu, 453.)

Kalnist, -a. Dla Nied. Kalnište a Kalgojist. — Obec Kalnist, Kálnás, v top. okr.

Kalša, -i. Obec Kalša, m. Kalsa, vo fiz. okr.

Kaluš, -i. Obec Kaluša, m. Kalusa, v sobr. okr.

Kamašte i kamašne. Vo V. Šariši „kamašte“ sú pre mužských, a topanky „pre dzecko i pre ženu“. Porovnaj: „Verušo, podz ťem heū, olem seahli moju kamašu“, Bež. V tomto prípade je reč o „kamaši“ ženskej osoby.

Kameň, -eňa; nem. stein, mad. kő. Ostro sa rozoznáva od *skala*, ktoré znamená nem. *fels*, mad. *szikla*. „Cahali da na poli, odrazu puščeli toten kameň dolu“, Sipl. „Odkulal ten kameň“, Žir. „To švetlo stalo na jednim kameňu okruhlim“, Ban. „Nolem, bratu Mocnaru, šmar doňho s kameňom“, Hum. „Tot kameň furmana kebi s joho krevu pomascili“, Sobr. — „Že pridze totu skalu opatric, co na Furči stoji“, Hum. „Pri Červenim more... pod jedním stro-mom, pod jednu skalu“, Šir. „Pujdzeš mi tamtu skalu z jarku privez do dvora, a tota skala mohla mať das tišie centi abo i vecej“, Bert. V Čit. V., 214 jest: „Dolu kapkaca voda... tak nahle zamaržte... že jutro už taka hr mada luďu sé stvori jak jeden falat skuli kamennej. O „skale kamennej“ som nikde

nepočul, to je istotne otrocký preklad mad. slova: *köszikla*. — V poludňovo-západnom kúte Spiša si pletú *kameň* a *skulu*: „Ked mi ruci skalu na dach, to už znam, že idze“, Capl. „Zaščepce ho do tej najvjačšej skali“, Lučiv.

Kameňec, -nca. „Konope kameňec zbiu“, Ud. — I formou *kamňac* počuť tu to slovo. — Por. *hrad*.

Kameňec, -i. 1) Kamenica v Šar., Tarko vo vtor. okr. 2) Kamenica v Ung., Ókemence v ungv. okr. (Táto obec je ruská Rusi ju menujú: Kamjanica.) 3) Kamenica v Zempl., Nagykemence v hum. okr. 4) Nižná Kamenica, Alsó-kemence, vo fiz. okr. 5) Vyš. Kamenica, Felsökemence, vo fiz. okr.

Kaminka, -i. U Hn. Mala Kamenica. Obec Kaminka v Zempl., Kiskemence v hum. okr.

Kamjonka, -i. Ruská obec Kamionka, m. Kamjonka, v Lubov. okr.

Kamskorej. „Išče panoj sklepároj pušku kamskorej očiscil“, Seč.

Kamriš, to „trava pre koňe, co rośnie na młakoch, zovu ju i žgripec“, Kluk. — Vidz *žgripec*.

Kanape, -peju. „Teraz mi ju na kanapiju zochabiť šedzec“, Komar. „Na červenim aksamitovím kanapeju leži paňi krasna“. Kovalík (SMS 1899, 86—87).

Kancelarňa, -i. pisárňa. (Nie: kancelaria!). „V kancelarňi piše“, Žir. „Pošli do kancelarňi“, Dluh. /C.

Kandratí, v. *kandri*.

Kandri, *kanderki*, pomn.; kučeravé vlasy, v prenesenom význame: vlasy vôbec. „Ešče ledvo bul dvacecročni, jak mu už jeho kandri ošiveli“, Čit. V., 144. „Žebi na lehučko kandri privyazali a zapletli“, Čit. V., 391. „Mędži hutorenjom babre s kanderkami svojeho... si načka“, Čit. V., 82. — „Dzivče bez rukoch s *kandratima* vlasami“, Šarv. „Kandžeraste vlasi viša jej prez bjelučke pleca“, Kovalík (SMS 1899, 87). — V prenesenom smysle „strapatý“ o rastlinách: „A za našim humnom mageran

kandiat, sto see do nas hodzic, musi
bic bobati“, Smižany (Miš. Pies. 82). „Do burjaňu uvjaz čolnok, gazdi řema,
v vodze moknuc prerosnul ho šaš kan-
drati“, Čit. V., 189.

Kanta, -i, kupa. „Mal už jeden chleb
i jednu kantu vina“, Rozh.

Kantar. „Vžal koňa, kantar zakapčal
mu na ſiju“, Minds. Aj u uhore. Polia-
kov najdeš „kautar“: „Cijeze to kuňe
v uborže, co majum zlate kantare?“
Miš. Pies. 132.

Kanva, -i, kupa, v. toto.

Kaňur, sup. „Kaňur... pretrimuje ſe
na najvišich končuroch bur Štihovich“,
Čit. V., 265.

Kapica, -i, spinka. „Edlacka koſula
ma kapče na ſkapečane gaſiru; dachtore
maju ſnurki“, Šarv.

Kapčac, spinat. „Kuntar zakapčal mu
na ſiju (koňovi)“, Minds. V *kapča*.

Kapečka, v. *kapka*.

Kapeluch, -a, klobúk. V Podbr. Sp.
kapeluchom nazývajú klobúk vobec, te-
dy aj sedliacky aj panský. „Na Špišu
nošíme kapeluch s visoku grisu“, Kluk.

Kapice, v. *cepi*.

Kapi·ova, -i, v. -e. — Ruská obec Ka-
pišová, Kapissó, v mak. okr.

Kapitan, -a. „Kapitan blužnicki“, Gab.
V tomto smysle je rozšírené: *harnad*,
v. ho. — „Pan kapitan, jak oni to du-
maju, že oni me na urlab nepuščaju?“
Hnil. (Miš. Pies 23). — Nikdy nie s
mäkkým ū na konci.

Kapitul, -i. Sp. Kapitula, Szepe-
hely, v sp.-podbr. okr. — Ku kapituli
patrí kúpeľ: *Šíva brada*, Zsibrásfürdő.

Kapka, *kapečka*; kvapka, kvapôčka

Kaplica, *kaplička*; kaplnka. „Do tej
kaplici... ſe išol modliec“, Dan. a Odor.
(Miš. SMS 1896, 88). „Ona ſe skrila
pod totu kapličku“, Šarv.

Kaplon, -a, kapún. „A na humňe, a
na humňe, ej, tri kaploni mlaca“, Smi-
žany. (Miš. Pies. 93.) V Letan. tiež dla
Iremského (SMS 1904, 51).

Kapura, -i, vráta Počuť aj vrata,

menovite v Šarv. „Kapura“ sa považuje
za slovo ſpišské, a'e ho počuť aj inde,
menovite aj na východe: „Prišoū i s to-
tim starim vojakom priplatrac ſe gu ka-
pure“, Sobr.

Kapuſta. „Kapuſtu rubju, kapusta ſe
zavjuzuje do hlavkoch“, Šarv.

Kapušani, -an. — Obec Kapušany,
Kapi, v topł. okr.

Karu, -i, trest. „Za karu, že bratovi
na zradze ſtaťa“, Olc.

Karav, trestať. Všeobecne: Skral bi
ce Buh, potrestal by fa Boh! „Oj, ſkral
me tu Panbuh“, Lub. „Naj ce Boh
skare!“ Malov.

Karb, -u, pol. karb. „Každi ſebe...
jeden karb virubal“, Šac.

Karčava, -i. — Obec Karčava, Kar-
čava, v ungv. okr.

Karčma, -i, krčma; ale kačmar, v. toto.

Kark, -u, krk. „Karki polamac“, Mark.

Karla. Takto volali taligu predtým
v Dan. a v Odor., a v Hnilci podnes
volajú ju *karlik*, z nem. *Karren*, dla
Mišika (SMS 1896, 169).

Karmic, krmit. Všeobecne.

Karna, -ej. U Hn. a Nied. *Karné*. —
Obec Karná, Karna, v hum. okr.

Karp ti, príd., drsný, hrudovitý, kar-
pata cesta. Let.

Karpel, kvaka Šebeš (Pospech ČMS
1:93, 87). Šarv.

Kartac ſe, v karty ſa hrať. „Podz ſe
kartac“, Žir. „Jak ſe pokartovali“, Žir.
— Aj inakšie: „Oni ſe brafi na karti“,
Sobr. „Lem ſe budzeš tu karti hrač“,
Šir. „Že ſe budu na kartoch hrač“, Rep.
Táto predehádzajúca veta zakladá ſa
pravdepodobne na chybnom prispôsobení
takýchto a podobných viet: „Maš
i ti peňaži dos' i ja mam. *Hrajme ſe
na ūich na karti*“, Bež.

Kartac keho, karhať. „Daskelo chlap-
čiskoch kartal“. „Oproci tamtim chlap-
čiskom lem kartajuce ſlova mal“. Obidve
uvedeniny v Čit. V., 472. — Tohoto
ſlovesa ſom nikdy nepočuľ.

Kartavec, krpateč. „Počatek ſvuj bere

cale po Žemi še sabace množstvo *zakartaveneho jadlovca*“, Čit. V., 266.

Kartečku, v. *kartku*.

Kurti, pomn., karty na hranie, v. *kartac še*.

Kartka, -i, „kartička“. „Napisala jednu kartku“, Šarv. „Piše na kartku“, Kap. „Tedi jej iz pazuchi kartka vypadla“, Šeč. „Napisala paňi kartku“, Bež. „Napisala na kartečku temu princovi“, Kap. „Totu kartočku“, Šeč.

Kasaren, -ni, (nie „kasarňa“). „Toho budze kasaren, chto prebije prez mura dzeru zo štangu“, Žir. „Do tej kasarňi už dablí žadne nepríši“, Žir.

Kasta, -i, nem. *kasten*. Spišský výraz na *kastu*, truhlicu, ba i na „fršlag“. „Mam jednu kastu a v ňej velmi druhu vec“, z Filic Kov. (Slov. Pohl. 1898, 685). Na tom istom mieste Kov. vysvetljuje, že je význam kasti: *kastia*. „Dze ta kasta (kasňa) stala“. Mišík (Pies. 5) uvodí z Huilec: „V jednej kasce (skryňa) sú šaty, a v tej druhej dukati“. Na proti tomu z Hrab.: „Kačmarka vibrala Janka z jednej kasti (+ feršlog.“. A konečne Iremský v SMS 1904, 18, hovorí, že je *kasta*: voz na dovážanie švábky s pola. Treba vedeť, že „švábku“ vozia na vozoch truhlicou opatrených.

Kašarovce, do -ovce, ū -ovci. — Obec Kašarovce, Kosarč, v stropk. okr.

Kašovník. „Prave teraz vam pečem kašovníki“, Straš. 27.

Kaštel i *kaštel*, -a; *kaštieľ*. Všeobecne popri *burk* a *zamek-zamok*. — Této dve posledné slová len v prípoviedkach, v smysle *burg* a „schloss“.

Kat. V Zát. Příl. na str. 187 je takéto príslovie Žarišské: „Chto nít maj strem čemu, toten katem temu“. Priomínam, že v Šarišskej *kata* nazývajú *dupk m a hincíkom*, v. této.

Katonak. „A on pláče, ſeboráček, že muší bie *katonáček*“, Smižany, Mišík v Pies. 87.

Katunie, -tuň. Dla Hn. Katunovce — Obec Katune, Kattuny, v sp.-podhr. okr.

Kare, -eho; *kavej*, -u. Káva. — „Z teho kaveho som pil“, Šarv. „Kavej pić“, Čit. V., 461. „Co koštaje tota ladička kavejú?“ Šeč. — V Lubotini od svojich rozpravačiek, ktoré vedia po nemecky a v rodine po nemecky rozprávajú, počul som aj neskloňované *kaze*: „Jendži-baba navarila kave a dala jim do po-haroch či-te *kave*“.

Kavčec iny, -v'ečan. Dla Hn. Kvačani. — Obec Kavečany, Kavecsán, v ntor. okr.

Kavehaüz, -u, hotel. „Prišli do jedneho mesta do kavehauzu, stanuli tam s koňmi“, Bard. „Postavil si do jedneho kavehauzu kone“, Lučiv.

Kavenčec, pol. kawęczeć. „Kavenčit“ je chorłavet, trápiť sa dla Iremského, v Let., SMS 1904, 49.

Karjetka, na Spiši „schenktisch“, počul som ho po prve v Hrabušiciach, potom aj inde.

Kazac, 1) Na samosvojom území rečovom: rozkázať. „Še mi kaže do vojni richtovac“, Šarv. „Kazali kočišovi, žebi na koču do koscela odvaz mladu princezu“, Lub. „Rano jim kazal, žebi pošli do brata mu po korec“, Žir. — 2) Na území podrečia z.-ungského: povedať. „Prince tak kaže“, Sobr. „Pan na ňich kaže“, Sobr. — 3) Povedať kázeň na kazateľnici v kostoloch r.-katolickych a luteránskych.

Kazateľnica, -i. Z cirkevnej reči, vidz kuzac pod 3).

Kažimir, -a. Ruská obec Kazimir, Oroszkázmér, vo vran. okr.

Kažmir. Obce v ujhelskom okr.: 1) Malý Kazimir, Kiskázmér. — 2) Veľký Kazimir, Nagykázmér. — Niederle ich menuje K'zmír a Kažmir.

Kbol to, čo gbol.

Kdze. „Do teho domu prišol, kdze bul Miško“ (Slov. Pov. 280). Tej formy som nikdy nepočul; naveky len: *dze*.

Kebi, po hranici rečovej *kebü*: „Kebü bulo“, Ud. „Kebü mu večar bul peňeži nadol“. Skrátenou formou: „So ūon boū

i zdoch, *keb'* boū ňe ja“, Taš. „*Kib'* boū ňe ja, ta boū uón tam zdoch“, Taš.

Kecnuc. „Vzał tožku, kecnul ho po ruke“, Lučiv.

Kečega, „riba, chtora ſe v Žime često do namuła vrije“, Čit. V., 178.

Kečkovce, -ovec (+ orcoch). Ruská obec Kečkovce, Kecskóc, v mak. okr,

Ked. „Rano, ked ſe vojaci prebudzeli“, Šarv. „Vtedi, ked ten medzvedz hodzi hadbab valac“, Lub. „Ked vona už bula v čeži“, Rozh. „Tam je i do teraz, ked řeumar“, Žir. „Ked su hotovi“, Šeč. „Ked do osem dňi řeukaže mňe... spodok nohi“, Ban. „Ke' ci ti vojak (m. ked ſi), podzel naš“, Lučiv. — „Kedi ja perſu noc išoū, ta me tuča ſparla“, Sobr. „Kedi ja mali chlopec boū, ta mňe moj dzedo pripovedau“, Bež. — „Kedz vino vipaū, tak mu maſter hutori“, Bež. „Idz, kedz maſ dzeku“, Sobr. „Žije kedz řeumar“, Ostr. „Co budze... jesc, kedz už hema řičho řič“, Žir. — Z uvedením videt, že *kedz* žije i popri *ked* i popri *kedi*.

Kedi, ſpojka. V. *ked*.

Kedi, príſlovka. „Ja ſhemam *kedik*“, Kluk. „Muj ocec *kediska* mał koňi“, Plav.

Kedvešni, príd., mad. *kedves*. Šarv. aj inde.

Kedz, v. *ked*.

Kehnec, -eca. Dla Hn. Keňbec, dla Nied. Keňhez. — Ob. *Kehnec*, Kenyhec, v koš. okr.

Kekešic ſe, chválit sa. Šarv. aj inde.

Kel, *kla*, *keloviti*, príd. „*Kelovite* ſu bandurki, ked puščaju kli“. Šarv.

Kela, porov. pol. *kila*, *kilka*. „Po *keľa* rokoch dobre ſe viučil“, Gab.

Kelboū e, -ovec (u -eži; v Brežnicí takto). Dla Hn. Kolbovci. — Ruská obec *Kelbovce*, Kolbóć, v stropk. okr.

Kelča, -i. Obec Kelča, Kelcse, v stropk. okr.

Kelčik, -a, mad. költség. Šarv. aj inde. „Šitko pokeltovali“, Rep.

Kelemeš, -c. Obec Kelemeš, m. *Kellemes*, v ſír. okr.

Kelv-teľo, kôlko-toľko. „Naſilu zostal, že ſak un mu teľo zarobi, keľo spotrebuje“, Bert.

Kenderica, mad. *tengeri*, kukurica. Šeč. a okolie. V. *tengerica*.

Kendzice, do -ic, ū -ici. U Nied. aj Kendice. — Obec Kendzice, Kende, v ntor. okr.

Kerestur, -a; u -e. Obec Kerestur, Szécsakeresztúr, v ſeč. okr.

Kereštevje, -a. U Nied. aj *Kereštvík*. Obec Kereštevje, Kőrosfő, v topľ. okr.

Kerpce, pomn. „Kerpce tu už ſenosja, lem čižmi“, Ščav.

Krſcic, *kerscini*, v. *kerst*.

Kerſt, -u. „Ked prišli s keratu“, Orlov (tu, 462). „Jak dzecko pokerſcili“, Rozh. „Volac na kerscini“, Barc. Ale: „Nemohol v calim valale dostač *kresneho* ocea, ani *kresnu* matku“, Rozh.

Kert, -i, mad. *kert*. Illavne v podreďi z-ungiskom, ale aj tu popri domácom *zahrada*. *Kertou* volajú panskú záhradu, park; *zahradou* záhradu na ovocie a na zeleniny. „Bula tam jedna krasna kerta a u tej kerce krasni stromi“, Bež. „Co mi ſe ukazaū u kerce“, Sobr. „Pošou do kerti na ſpacirku“, Sobr. „Zasadziš do zahradki a zapraviš, co bi tam ſič ſepošlo“, Straž. — V samosvojej reči prevažuje *zahradu*. „Vzá'a ju do zahradi“, Kap. „Tam veſele ſtało a von, Janko, pošol do zahradi a plakal“, Sipl. Ale aj tu menujú panskú záhradu „*ker-tou*“. V Hanš. v Rasl., v Šarv. z pravidla robia bore ſpomenutý rozdiel mezi *kertu* a *zahradu*.

Kertis, mad. *kertész*, záhradník panskej záhrady. Že v svojských záhradách odborníkov záhradných nemajú, preto ani slova *zahradník* neužívajú.

Kerul, -a, m. *kerülö*, leſný hájnik. „Leſni kerul prišol do birova“, Hum. „Nechceť ſič, lem jednu horu, a žebi tam buť za kerula“, Malov. — V Obišovciach znamená aj poľného hájnika.

Kerv, g. *kervi*. „S totu ker'vu ho pomasci“, Geč. „Dzeci porezala, s jich kervu slup pomascila“, Šir. „Scjekol z kervi“, Cepl. „Voda v more čista kerv zostala“, Cepl. „Totu baltu okervavil, i na sebe šati, calkom sé skervaril“, Straž. „Zoblik toti šati kervavi, i totu baltu okircavenu odložil“, Straž. Počuť aj *krer*, g. *krevi*, v. ho. — V Šarv. nom. *krev a gen. kervi*.

Kešen, -eňi; *kešen*, -eňa. Vrecko. — Forma ženského rodu je bežnejšia. V Šarv. popri *kešeň* povedia aj *kešin*, ale v gen. len: z *kešeňi*. Forma muž. rodu je blavne na Spiši doma: „Do keš-ňa“, Hrab., Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 163). „Červene jablučko v *kešenku mam*“, Hnilec. (Miš. Pies., 10.) „Iš'eł do svoho kešeňa“, Lučiv.

Keterden, -ena. V Tašoli: *Tekerdeň*, -eňa. — Obec Ketergény v ungv. okr.

Kežmarek. U okolitých Poliakov: Kežmarek, u Hn. Kežmark. — Mesto Kežmarok, Kézmárk.

Kib, v. *keli*.

Kiblura, -i. — Ruská obec Kiblara, Köblér v ungv. okr.

Kidla, -i, nem. kittel. „Nema šumnu *kidlu*“, Mark. Počuť aj inde. V Plavniči: „Zdaja kigľa ze sebe“. „Mała łem jednu kigľu na sebe“. V Lubotini som počuľ: *kila m. kidla*. Ináče *kabat*, v. toto.

Kiflik, mad. kifli, nem. kipfel. — Rozšírené. Rusi súsední povedia: rožnik.

Kigľa, -i, v. *kidla*.

Kijov, -a; dla Hn. *Kijiv*, ruská forma slova. — Ruská obec Kijov, Kijó, v. vtor. okr.

Kiked, -a. — Vyšný Kiked, Felsökced, vo fiz. okr.

Kikot, kýptík ruky. Šarv.

Kila, v. *kidla*.

Kim, na Spiši m. *dokel*, v. toto. „S ňu tancovali, kim ju na folti ľerozterhalí“, Mark. „Kim ona... obejšla ten les, oni zaš dali ucekli“, Hnilč.

Kinkac, hlavou p. isvedčovať. „Na ſicko kinkče“, Šarv. „Prišažne s hlavami kinkali, že barz lehko to može bie“, Straš. 8.

Kirdel i *cirida*, v. toto. „Oveca z nášeho kirdela“, Šarv.

Kirmak, to „vul, co ma kratke rohi“, Šarv. „Mesto voloh alebo kirmakoh veľke mocne kravi na robotu poľnu potreboval“, Kal. 1887, 67.

Kiš l. -a. „Kišel sé može zrobic z kapusnej juhi, abo z octem tuk, že sé da do zimnej vodi ocet keľo treba, žebi bulo kvaſne; do teho sé da muki a tak sé rozmuci a sé vileje do harčka do vracej vodi a jak toto zavre, tedi už kišel hotovi“, Šarv.

Kišasona, -oňa, g. -i, mad. kisasszoný. „Nechce žadna kišasona i-c na tañec“, Šir. „Kišasonka, nachze pridu na šop“, Lučiv. „Kišasonu pochopeū do tanecu“, Bež. — Niekde vyslovujú *kišasona*, čo by mohol byť poľský účinok, t. j. s m. š. Táto výslovnosť by sa dala tak odôvodniť na Spiši: „Kisasonke spadnuł persceň s palca“, Gan. „Kisasonu, htorá barz šumna buľa“, Harib. Ale tá forma zjavuje sa aj v podreči z.-ungskom: „Jednoho sklepara kisasonku bere za ženu“, Seč.

Kišida, -i. Obec Kišida, mad. Kisida, v koš. okr.

Kiškane mlíko je = kvaſne. Šarv.

Kišorce, -ovce, adm. pridelené k Lanďašfule.

Kitajka, -i. „(Lev ma) dluhi chvost, a konce chvosta je jedna veľka kitajka“, Čit. IV., 131.

Kjesag, -aga. U Hn. a Nied. *Kisak*. — Obec Kesag, Kőszeg, v. ntor. okr.

Klac, často ešte *kłac*: klat, zaklat.

Klacik, klátik. „Mlinar hvaril, že tam klacik dolu vodu idze“, Lub.

Kladka. „Na dzveroch... veľka kladka jak korec“, Sipl. Rozšírené. — Uváž: „Kupže mi, mili moj, co ce budzem pitac, klatečku strebernu — serdečko zamikac“, zo Smižian Miš. (Pies. 82).

Kladzani, -an; u -anoch. Obec Kladzany, Kladzán, vo vran. okr.

Klagac še je „neprevne iac; pijani se klagu do domu“, Šarv. — „Už še až klagal večar“, Orel.

Klambra, -i, nem. klammer. — Klambra abo i *pasoúka*. Hum. V Kluk.: *klambra*.

Klapaňica, slepaňa. Počul som to slovo. Zapísané ho mám len z M. Slavkova: „Klapaňica, co ked una chčala na svoje oči patrič, to mušala dreva sobje pod povjicki podložiť“ (tu, 451).

Klapkac „Na dvere še klapka“. „Zaklapkal šturov na oblak“, Šarv. Od pol. obci: „Klopka na dzvere“, Smiž.

Klasac, *klašnuc*. Dla Iremského v Letanovciach znamená: klesat; viklašnuc: odpuchnúť. Por. pol. klęsnąć.

Klasc, okrem prvotného významu znamená aj: nadávať komu. „Ešte zdaleka už jím klad, že oni jedza, piju a o ľeho nesťoja“, Šarv. „Se ale obrušel na ňu a klasc jej začal“, Orel V. — „Naklad mu do samaroch“, Šarv.

Klaštor, -tora. 1) Kláštor. „Žebi som klaštor povizitiroval“, Straš. 36. — 2) Veľká budova vôbec, zámok. „Tam buli tri šarkaňe nad mestom u jednej hure. Malí voňi tam svuj klaštor (+ zamok“, Straš. „Vun (šarkaň) rad-ňerad mušel sam viac zo svoho klaštora“, Straž.

Klečenoū, -ova. Obce: 1) Klečenov v Zempl., Kelecseny v seč. okr. (U Niederleho aj Klacanov.) 2) Klečenov v Ab., Kelecsenyborda vo fiz. okr. Dla Nied.: Klačanov a Klečanov; dla Hn. Klačenov.)

Kleknuč, kľaknút. „Aj on sam kleknul“, Šarv. — Iremského forma „kläknuc“ (kľakuň, vidz SMS 19'4, 51) je v Letanovciach nie možná.

Klekocňa, -ova. (U Nied. Klokočov.) — Obec Klekočov, Klokočsó, v sobr. okr.

Klembarek, -rka; *klembarski*, príd.; *Klembarečan*. (U Hn. a Nied. Klembark.) Obec Klembarek, Klembérk, v šir. okr.

Klepáč, -a. kladivo. „Keľ raz kotri tovariš udereú s klepačom“, Bež.

Klin, -a. „V gačoch je klin“, Šarv. *Klinga*, n. klinge. „Klingu dzveroch brala do ruky“, Kal., 1887, 49.

Klitku, -i. „Klitku z dreva nakladli“, Sob.

Klobuček, -čka. 1) Malý klobúk: „Mam palenku i vino, i vino, i klobuček, i ľeno“ z Hnilca Miš. (Pies. 27). — 2) Tokňa na osi: „Na osá na koňec še šturi kol so, potom klobuček a ľoňikom še privyjaže“, Kluk. — Je pozoruhodné, že toto slovo podáva Mišik aj z pol. územia: „Klobucku, klobucku, drotom pobijane, ťoš ſe bedže nošiť, k'ed ja dorombane?“ (Pies. 118). — Vidz *klobuk*.

Klobuk, v. *kelap*.

Ktoček, -čka, nem. kletz. „Odrezal som kloček z dreva abo salatek. Drevo rozrezae s pilku na tri klocki abo salatki“, Šarv.

Klochtur, „s nevolou variť“, Let.

Klomp, -a, nem. Klumpen. „Pôli su v klompie, ked še viroja“. „Ptaki leca v klompie“, Šarv.

Klubko. „Zvi na jedno kľubko“, Bard. „Žebi ukrue'a klubieško z predzi“, Lem.

Klučnček, -čka „Kličal na svoje volki: Hej klučački!“ Ud.

Kluka. V Hanšar majú kluki pri hašení ohňa, — hák!

Kluknavi, -i; *Kluknarjan*. — *Kluknava*, Kluknó, v geln. okr.

Klušov, -a. Obec Klušov, Klyussó v sekč. okr.

Kňaž, -a. „Pri oltaru kňaž omšu služi“, Šarv. „Kňažske obliečenie, tak jak še noší ku pohrebu“, Šarv. „Pooblíkali še do kňaž'rskej šmatoch“, Kluk. Toto prípadné predpokladá podstatné meno: *kňaž*, ale také slovo je nie bežné. Koválik uvodí z Filie (Slov. Pohl. 1893, 6-8): „Kňažna še vislovila“. Tohto slova nict v obecnej mluve.

Kobel, -i. „Zloženú kobelu“, Bež. V tej istej osnote a na tej istej strane (tu, 415): „Užal na sebe ten chlib u *ko-*

beli". Z Lučok: „Uložiu sebe do kobilki“, tu, 409.

Kobil, do *Kobil*, v *Kobiloch*; *kobil*-ski, príd. (U Nied. Kobyle a Kobulie). Nepíšem to slovo s y om, lebo myslím, že nemá žiadneho súvisu s Niederlovou *kobylou-kobulou*, ktoré názvy opierajú sa akiste o úradný názov, ktorý je novší. — V poľ znamenaní *kobel*: psa, a v Litovsku jest mesto: *Kobel*, -a. (Booch-Árkossy. Słownik poľsko-nem.). — Obec Kobile, Lóšalu, v seč. okr.

Kobula, -i. „Kobila sé bije“. „Kobula sé odbila“, Šarv. „Pri li ūoňi gu jednej starej kobule“, Taš. „Tota joho kobulka odpočinula“, Straž.

Kobuľnec, -nca, koňský trus. Šarv.

Kobuľnica, -i. U Nied. aj Kobylnice, Kobulnice. Ruská obec Kobulnica, m. Kobulnica, v top. okr.

Kocapki. „S jednima kocapkami sé z jedného zlatovlasateho dzívdec na jeliňa, ptaka alebo hocaj jaké iné dzvire premenuju“, Čit. 478.

Kocel, kotol.

Kočinc + *kocinek*, prístavok ku stodole. Hanš.

Kocur, -a. Šarv., Kluk. (Nie — kacur!)

Koč, v. kuč.

Kočenina, -i. V Šarv. tak + studzennina.

Kočiš, -a. „Kočiš pohaňa koňe i pri panskim i pri valašskim voze. Pri oraňu: pohaňač.“

Koč je, „co idze prez ňeho dim do huri“, Kluk.

Kočaňe, -a. „Sedaj do voza mojo kočaňe“, Mark. (Miš. Piesne, 55).

Kochanočec, -ovec; u -oúcoch. — Obec Kochanovce, Kohanóč, v hum. okr.

Kojecice, -ic. Dla Hn. Kojaciece, dla Nied. Kojecice aj Kojetice. — Obec Kojecice, Kajata, v šir. okr.

Kokiňa, -i. Dla Nied. aj Kochanovce; toho mena nikde nepočuješ pre túto obec. — Obec Kokiňa, Kökény, v top. okr.

Kokoški, pomn., pirohy s lekvárom alebo s tvarohom. Šebn

Kolackov, -a. Pol.: „Kolockov, -a; Kolockovjon“ (v Slov. vsi). „Kolacek, eka; Kolackovjon“ (v Niž. Ružbachách, v Lubovni). U Nied. Kolačkovo. — Poľ. obec Kolačkov, Kolacsik, v Lubov. okr.

Kočak, -a, bodliak. „Kočak v r. li kvitne na belavo, ked ho hitne, ta koče“, Šebn. „Gola stava zo svojeho z kolach zrobeneho hñizda“, Čit. IV., 100.

Kočakovci, príd., vidz *švarboritka* a pov. *kočak*.

Kol i. „Kolar je, čto robi vozi, pluhi, brani, kočka“, Šarv. — Rozšírenejšie je *kolesar*, vidz ho.

Kolbahi, do -bach, v -baši; Kolbašan. — Obec Kolbacy, Kolbach, v sp. podhr. okr.

Kolbasa, -i, klobása. Šarv. — Všeobecné. Rozumejú naveky určitý kus, oddelený sám pre seba, a nie celé naplnené črevo, z ktorého sa kusy režú dla Lubovôle, t. j. majú dvojnásobné, trojnásobné klobásy atd. „Chlieb i štvornásobnú kolbasu“, Bež.

Kolbašata, pomn., klobásky: virštie. Hum.

Koča, pomn., g. -och. „Koča maju dva koljeska ňizke“, Kluk. „Koča, co ſe pluh na ňich uvadzi. Spadlo s kočoch kolesko. Koča maju nazadku hužev, do tej hužvi ſe šturi hradzel pluhu“, Šarv. „Rijak abo hok ſe uvadzi ku kočom“, Kluk.

Kočata, -at „Kočata, na co ſe pluh položi; jedno je kočče“, Hum. — Por. *kočka*.

Kočor, -a; *Kočorjan*. Osada Kočor, spojená v jednu obec s Končanami, Kolcsókoncsán, v levoč. okr.

Koldoš. Neviem, či bol koldoš (tak!) a či statočný človek. Dla Iremáckého v Letanov. (SMS 1904, 49).

Kolek. „Kulap zložel a zavešíl na kolek“, Bard. „Ta baňka... višela na sceñe na kolku“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 165).

Kolenorce, -orec (v Kluk.). Počul som aj Mišikovu formu „Kolinovce“ (Slov. Pohl. 1903, 419) a z nej lokál -orec. — Obec Kolenovce, Kolinfalu, v sp.-podhr. okr.

Kolesar, -a. „Vo valale same perše volajú kovala, kolesara“, Šaiv. (Tu aj *kolar*, v. ho.) — „Pošol do jednoho kolesara, dal sabe spravie do tej balti dluhe porisko“, Straž.

Koleso, -a. „Na koleče buhra a na nej raf železni“, Kap. „Koleso ma 4 časti: hlava, špice, bahra, raf“, z Brez. Posp. (ÚMS 1899, 8).

Kolibaboice, -ovec, u -ovcoch. — Obec Kolibabovce, Kolibábócie, v sobr. okr.

Kolimaž, -i. „Ta mačka še rozlala na kolimaž“, Hrab. „Se rozlal na kolimaž“, Žir. „Fteri furman dobre vozi, netreba mu kolimaži“, zo Smižian Miš. (Pies. 8).

Kolimbac še. „Ten človek kolimbal še na ňím“, Čít. V., 184.

Kolisac še. „Vona še v'e kolisala doma v trinastej chiži v ohňovej kolisce“, Rozh. „Kolisal jednu žehšku“, Rasl.

Koliska, -i. „Koliska, ňe belčov“, Šaiv. — Por. *kolisac* še.

Kolo. 1) *Okolo*: „Až kolo jedenastej zaspal“, Hrab. „Kolo vjenečka, kolo, ňeseme panovi polo“, z Mark. Mišik (Pies. 56). — 2) *Pri, počri*: „Dostáu službu kolo kraľa“ (= pri kráľovi), Kor. „Janko mu z tých peňzi, so maú kolo sebe, nasiapaú“ (= pri sebe). Bež. „Družba ňechceú na koňa sednuc, lem pečo kolo princea isc“ (= popri princovi).

Sobr. — 3) *Kolo*: „Nechodz do nas, ňepitam ce, ňeviyaj zo mnú tanee, aňi tanee, aňi kola, bo ňebudzem ňihda tvoja“, z Brut. Miš. (Pies. 49). „... heela bi ſe vidac, kebi me mal hto vžac do koluska, do kola“. Z Mark. Miš. (Pies. 54).

Koľšor, -a (v Kluk.); Koľšovjan. Dla Mišika „len *Kojsoc*“ (Slov. Pohl. 1903, 419). — Ruská obec Kolšov, Kojsó, v geľn. okr.

-koľrek. Zneurčívá význam prísloviek a zámen. „Pujdzem za ňich kedikolvek“,

z Daniš. a Odor. Miš. (SMS 1896, 161). „Ja na tebe ňezapomňem dzekolvek ſe obracim“, z Hnilč. Mišik (Piesne 38). „Jakukolvek robotu“, Hnilč. Prialovky a zámená s -k' ťeek počuť len v poludňovo-západnom kúte Spiša. — Porovnaj bodaj.

Komarjani, -rjan. U Hn. Komarovce. — Obec Komarjany, Komaróc, vo vran. okr.

Komarník, -a. Ruské obce v mak. okr.: 1) Niž. Komarník, Alsókomarník. 2) Vyš. Komarník, Feléškomarník.

Komarov, -ova. U Nied. aj Komarovce, u Hn. len Komarovce. — Obec Komarov, Komaróc, v sekč. okr.

Komarovce, -ovce. 1) Ruské Komarovce, Oroszkomoróce, v ungv. okr. — 2) Sobranské Komarovce, Sobráncko-moróce, v sobr. okr.

Komiňar, -a. „Kasperek ňemože bic aňi komiňar“... Straž. 3.

Kominiek, kozub; to čo v okolí Zv. Eupre „kôšok“, t. j. kominek jest v takom pomere ku kominu, v akom „kôšok“ ku kochu, v. toto. „Pipku v hižke na kominku zapomnul“, „Daniš. a Odor. Miš. SMS 1896, 165).

Komišňák, -a, čierny chlieb vojenský. „Dakuščik chleba zajed, co mał z sebu, teho komišňaka“, Malov.

Komloš, -a. U Hn. Chmeľovník; u Nied. popri Komloš aj „M. Chmeľov“. — Obec Komloš, m. Komlós, v topf. okr.

Komloša, -i. Obec ruská Komloša, m. Komlósa, v mak. okr.

Komorička, -i, pol. komonica = ſtein-klee. Ďatelina. Dobr.

Komora, -i. 1) Bývanie. V Ceplici: „Idzem tam bivac abo idzem tam na komoru, to jedno“. „Trimal ťudentov na komore“. „Pošol k jednej chudobnej vlove na komoru“. — V maď. mluve kežmarských ťudentov je *kamarás* = spoluobývateľ jednej chyže. — 2) Komora, miestnosť na prechovávanie každenných potrieb domácih: „Pošol z ňim do kráľovej komori na zlate peňeži“,

Šarv. „Polno peňeži jej nasípal na komoru“, Hnilč.

Koň, v. *kuň*.

Koňar, -a, „co koňe paše“, Kluk.

Koncu; v koncu, porov. strednoslov. „konča“ (konča mojej zeme). „Šednul on tam na jej hrob koncu milej bjelich noch“, Vidernsk (Miš. Pies. 66).

Končík, pol. káčik, kútik. — Lub.

Končani, -čan. Spojená osada s Kolčovom v jednu obec, Kolcsókoncásán, v levoč. okr.

Končic, konat. „Taku robotu ňemohla dluho končic“, Lub.

Končík, -a, konček. „Popatrel blízej, a tu vidzel, že ſe končíki jej rožkoch tak žvica“, Kov. SMS 1899, 86. Smysel osnovy nedopúšťa privieſt „končík“ do súvisu s pol. *končík*, v. toto.

Končur, štít. „Kaňur (sup)... pretrímuje ſe na najvyšších končuroch hrušníhovich“, Čit. V., 265.

Kondaš, -a, co žvívne paše. Šarv.

Końec, -nca. 1) „S tebu końec muší bic“, Hrab. „Końecne prišli až ku jednemu lesu“, Šarv. „Lem vše plakala a ſescela końcom iſc s čarnokňehnikom na prišahu“, Sipl. Šednuc ſebe *koncu* noh, v. *koncu*. — 2) Konec: penis, v. Gerl.

Koňčina, -i, datelina. „Koňčina ſe ſeje na jar alebo do žita, ked ſní už zešol, alebo do jarcu odrazu zoz jarcom; perše jarec a tak ſe zabraňi, potim koňčina a za ſe zabraňi“, Kal. 1887, 78. — „Gazdovi koňčina alebo trepikoňna, a gaziňi runkla“, tamže. Por. *komoňica*.

Koňik, -a, pomn. *koňiki*; polné koňky. Kluk.

Konta, mad. konty; v. *chomľa*.

Kontentni, spokojný. „Moj brat ſebul ſ tim kontentni“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 170. „Či si ti, očče, kontetni ſ tim?“ Jabl.

Koňuš, -a; idzem na Koňuš, bul na Koňušu. (U Nied. dla Brocha aj Koňúšice.) — Obec Koňuš, m. Konyus, v. sobr. okr.

Kop, -a; kupa, nádoba na vodu. „Kop je na vodu, z jedním uhom“, Kluk. „On vzal kop a oblevať ich“, Gerl. — V Ščav. je kop: ſafel abo džbor na vodu. — Vo Vikartovciach popri forme *kop* (muž.) znajú aj formu *kopa* (žen.): „Kopa je obita z obrúčku zeleznu“, Vik. „Idzem po vodu s kopom“, tamže.

Kopa, -i, kopa. „Kopa ſena“, Sob., Kluk. — „Kopa peňezech“, Lub. — Porov. *kopka* ſena, a v. „kopa“ pod *kop*.

Kopa, -i. Časté meno v Tatrách: „Kopa ku trom plesom“. „Za Kopu, gdzie sucha voda“, Gerl. Radz.

Kopčany, -čan, v. -čanoch. — Obec Kopčany, Hegyi, v mich. okr.

Kopeneč, -nca. „Najstarší mravjanec višol z teho kopencu“, Vik.

Kopercajuci chodzic abo *kuľajuci* chodzic. Smiž. (= Neiſte chodiť!).

Kopilec, g. *kopilca*, dieta prespanino, Hum. — Žena ſe *skopiſila*, Hum. (= Žena ſa prespala.)

Kopka ſena, petrenec. Šarv. Porov. *kopa*. (V Čit. IV., 118 je chybne, že „diždž v okruhlih kopkoch leci dolu“; má byť kapkoch!)

Korati abo rapavi = ſehladki. „Tvar korava abo rapava“, Šarv.

Korba, -i, rukoväť na kolese. „Korba na koleſe, s chtoru ſe kruci“, Šarv. „Studňa na korbu“, Kluk. V. *studňa*.

Korbač, -a. „S korbačom ſe dzeci biju“, Šarv.

Korčule. Na korčuloch ſe ſmikac. Sob.

Korec, -reca. „Štvrtka gbolu“, Šarv.

Korejovce, -ovec. Ruská obec Korejovce, m. Korejóc, v mak. okr. (S úradnickej strany ſom počul, že je po mad. dobre: *Korejóc*. Ak niektorí úradníci aj túto formu užívajú, to svedčí len o tom, že počuf niekde aj u slovan. obyvateľstva formu „Korejovce“.

Korhel, -a; *korhelovac*, mám zapísané z Šarv. „Korhel abo pijak, to jedno“.

Korimjani, do -mjan, v. -mjanoch. Tako ſom počul všade; dla Hnatúka

a Nied. Kurimjani, dla Miška tiež „len Kurimiany“ (Slov. Pohl. 1903, 419). — Obec Korimiany, mad. Kurimján, v levoč. okr. — Čo sa týče výslovnosti *Kor-* a *Kur-*, porov. *Korejorce*.

Korisic, -i. „Calu korist toten čert požere“, Bert. „Dze bul svoju korisc (vzátek) odvlekol“, Čit. V., 2:6.

Koritko, -a, vahan. „Do koritka se vivala hľib, a z ňeho še sadza na lopace do pesa“, Šarv. — Počul som ho aj inde v okolí Šarv., tak v Kap. Najdeš ho aj v osnove z Pap., a sice formou: *korötko*. — *Korito* znamená spisovné „koryto“.

Koritňe, do -tňa, v -tňu (Kluk.); *Koritňo*, do -tňia, v -tňu (Jabl.). *Koritno*, na Koritňe, Podhr. V. hvarie. V najbližšom okolí obce je úplný chaos; počuť aj Koritňa, Korotnok. Dla Hn. Koritňani, ale je to iná obec, vidz „*Korütňani*“. — Obec Korytník, Korotnok, v sp.-podhr. okr. — Porovnaj, čo je tu na str. 102, 103.

Kornaz, -a, samec u svíň. Šarv. „Idze ku ňím dzivi kornaz“, Minds. — V Letanovciach dla Irem. aj *kundis* (SMS 1904, 50), čo je istotne z mad. kan-disznó.

Koromla, -i. — Obec Koromla, mad. Korumlya, v ungv. okr.

Korütňani, do -tňan, u -tňanoch. — Ruská obec Korytníany, Kereknye, v ungv. okr. V „Schem. cl. gr. dioec. Munk. 1896“ píšu po rusky: s i mad. pravopisom: *Koritnyáni*.

Koscel, -a. „Na dvore bul už koscel“, Šarv. „Jak prišli iz koscela“, Seč. „Otvori koscel“ + „Do jednoho kostela“, Sobr. — „Idzem do kosceľa“, Vik. — *Koscelník* = kostolník. — „Koscilek dala zrobic“, Šarv.

Koscelani, -lan. Obce 1) Kecerovské Koscelani, Kecerkosztolán, v ntor. okr. — Túto obec určujú zblízka takto: Koscelani na Olšave. — 2) Sentištánske Koscelani, Szentistván, v ntor. okr.

Kostka, -i, malá kost. „Vera z tich

kostkoch jeden barz pekni vtak viros“, Žir. „Na pipasaru je na verchu kostka a v kostki zašrubovaní cicek“, Šarv.

Kostur, -u. „Vidzim ce, vidzim za murem, prebijem ce kosturem“, Strop. — *Kostura*, -i, v Stropkove: veľký nôž, ktorého užívajú pri zakálaní ošípaných.

Košač, -a, kosec. „Košač koší žito“, Šarv. „Košač koší s kosu“, Šir. „Na lukoch košíme séno, koša ho košače“, Dobr. Na Spiši počuť aj: *košec* (Kluk.), *kosec* (Ščav.).

Košenka. „Nema šumnu košenku, hustečku na šiju“, Mark.

Košnica, bezpochyby z *kostnica*, meno istej ryby „čisto bielej“.

Koš, -a, košina do voza. Šarv. Cepl.

Košar, to čo v stredku Slovenska menujú „salaš“. V okolí Šarv. neznajú slova „salaš“. „Na košaru bača ma juhasoch; najmlači je nahauč. Po bačovi druhí še vola povara, ten odvaruje ženciu i robi sir. Bača biva v kolibe. V kolibe ma *kocel*, *veslo*, co z ňim miša ženčicu, *geleti* na dojeňe ovcoch. Sir še robi v *putire* zoz celecim žaludkem, bo bi ſe mlíko inakši ňesklagalo“, Šarv. „Košar na ovce je zrobení z *drankoch*. Dranki su zož deskoch, su vplecene do *rigloch*“, Šarv. — *Košar* na Spiši: „Na košaru maju juhaši kolibu, perši medzi ňima vola ſe bača“, Kluk. V Lučivnej: *košjar*. — Hovoriac o salašoch v Tatrách Eljaszov „Przewodnik do Tatr“ (vyd. 6.) na str. 32 píše: Do transportu mleka užívajú plášticové beczułek, nazywanych *oboňkumi*... Z pridaného tam obrázku vidieť, že je *oboňka* to, čo na „salašoch“: *lagvica*. — Kde som sa dopytoval na názov tejto nádoby na východoslovenskom území, nevedeli mi dat odpovedi. Porov. *baňka*.

Košice, -ic. Mesto Košice, Kassa.

Koškočce, do -ovec, u -ouči. — Obec Koškovce, Koskóc, v hum. okr.

Košuľa, -i, košela. Všeobecne.

Kot, -a. „Miši kota ňečuja, ta bezpečne tančuju“ je ſar. porekadlo dla

Zátor. „Přísl.“, 129. Dla časovacích fóriem je to možné v polnočnej strane Šarišskej.

Koterbahi, -bah; K-bašan. (U Hn. a Nied.: Koterbach, v jedn. čl.) — Obec Koterbachy, Kotterbach, v novov. okr.

Kotlīni, pomn. Tak sa menuje jedna čiastka v Tatrách, vidz Eljasza-Radzikowského „Tatry Bielskie“ 69, 70, 78. (SMS 1899, 163.)

Kotri popri chtori v podreči z.-ung. skom a u osôb ruských, ktoré sa dosiaľ úplne neposlovenčili.

Kovadlo, -a, nákova. Kluk., Treb.

Koval, -a, kováč. „Koval ma klješče“, Kluk. — Koval je všeobecné. „Kovalski tovariš“, Vran.

Kožabradá, meno istých húb.

Kožlina, -i. „Kožlina je z dreva na strehe na samim verchu, žebi slamu viter nesudlu“, Šebn.

Kožlini, pomn. (V Šarv. gen.: kožlinoch.) Podstavec o štyroch nobách, ktorý v strednej slovenčine menujú: cap. — Význam ustálil sa trojakým smerom: 1) Kožlini, to ma labki z dreva, na chto- rich stoji stul abo truna, Vran. (= Podnožie krčmovej tafle; podobne: märe.) „Priňešu jednu trunu a položil ju na tote kožlini“, Vran. — 2) Kožlini, na tim piša šahove drevo na kratke falatky. Šarv. — 3) Na kožlinoch suša trebič vov Spišu. Šebn. — V tomto smysle som počul aj kostrab, „kolíki, na chto- rich sú suši ľeno“.

Kožani, -an. Ruská obec Kožany, Kozsán, v topł. okr.

Kožuchová, -ora. Obec Kožuchov, Ka- zau, v seč. okr.

Kožuchovce, do -ovcoch. (Rusky: Kožuchivci, -ovec; takto aj u Hn. — Niederle má: Kožuchovec (v jedn. čl!) — Ruská obec Kožuchovce, Kozuhóć, v mak. okr.

Krac, krájať. *Pokrac, rozkrac.* Let.

Kraček, -čka, krážik. „Šednul seba za kračka“, Šarv. — „Ked dal Panboh chro- bačka, postara ňe i o kračka“. Por. *krak*.

Kračina, kružina. „Von vilezc zoz kra- čini“, Čit., 255. — Por. *krak*.

Kračun, -a, vianoce. „Od rusaďlou do kračuna veľo času“, Hum. — „Mi nezname, co vanoce abo kračun, ľem hodi“, Šarv.

Kračunovce, -ovec. (Dla Nied. aj Karáčonovce.) Obec Kračunovce, Karáčson- mező, v topł. okr.

Kraj, -u. 1) Vlast: „O svojim starim kraju“, Geč. Porov.: „Ponad Amerike ptockovje ēpjevajom, že ſe młodzi hlopi do kraju zbjerajom“, zo Ždzurom Mišík (Pies. 125). — 2) Kraj: „Prišli až ku kraj moru“, Jabl. „Tak me rucel o kraj lavki, že ešči i teraz me boľa križe“, Orel V. „Či ešči daľko kraj temu lesu“, Lučiv.

Krajina významom „land“, „ország“ je všeobecne známa; v prospech formy „kraj“ bez príčiny ju tedy naznávajú tí, ktorí pišu po východoslovensky, menovite americkí novinári. „On ſe panovi calej krajini procivi“, Hrab. „Prišli do cudzej krajini“, Jabl. „Ja som z tej a z tej krajini“, Sob. „Z tej i z tej krajini idu“, Sobr. „Doraz kral dal pišac po krajiňe“, Straž. „Tamti peňaži vžali na krajinu“, Ostr.

*Krak, -a; mn. g. do *krak*.* Krüh. „Krak i v lese rošne“, Šarv. „Tet krak ježibaba vichvacila“, Kap. „Odkrucil (jim) hlavi i ruciľ jich do krak“, Rasl. „Schoval ňe do jednoho kraka“, Straž. — V Lučivnej: „Sa ohrevala pod jedním krakom“, ale vo Vikartovciach už *krak*.

Krakac, dla Iremáského za vlasy trhať, kvákať. Let.

Kralováce, -ovec. Obec Kralovce, Király- nép, v koš. okr.

Kralovič, -a. Zo spis. reči. Rozpravač v Bánovciach vravel „kralovič“, ale národ vraví len „princ“.

Kralovna, -i. „Povedzeli starej kralovne“, Kap. Aj inak: „Naj ňe pita do starej kralovnej na noc“, Šir.

Krampač, -a, nástroj na kopanie hliny. „Krampač je na dva strani, na jednej

straše vipatra jak ortuvka, a na druhéj jak čakan“, Šarv.

Kraňkac, v. *graňčec*.

Krasc, popri kradnuc. „Zúi duch ho podstuchovať, sahaťo ho *krajce*“, Rep. — Z pravidla: kradnuc.

Krasne, -cho. U Hn. Hrastne, u Nied. popri tomto aj Chrástne. — Obec Chrástné, Harasztí, v koš. okr.

Krasni, príd. „Prišol čas porodu i porodzela barz krasného chlapca“, Šarv. „Taki toti chlapci buli krasní, co jim v calim ēvece pari ňebulo“, Straž. „Kral kleknul pred ťu na kolena a *krašne* ju prepítal, žebi mu prebačela“, Šarv. „Sebe budinek *okrasil krašne*“, Gab. — Popri *krasni* je bežné šumni.

Krasnoče, do -ovec, u -očci. — Obec Krasnovec, Krásnôč, v mich. okr.

Krašok, -ška. — Obec Krašok, m. Kráška v kap. okr.

Kratjak má byť to, čo mad. maszlag, dla Čit. IV., 188.

Kravjani, -vjan. 1) Kraviany v Sp., Kravján v sp.-sob. okr. 2) Kraviany v Zempl., Kereplye v seč. okr.

Kravka, -i, kravička. I podobou *kraťka*, na pr. v Žir. — „Kravički“ neznajú.

Kruž. „Križom-kražom zbil mi zašatu rolu“, Šarv. („*Kraž*“ len v tejto jednej výpovedi.)

Krehelňa, *krehelčen*, -čni; poľ kregielnia, kolkáreň. Krehelňa, hrac še na krehle, stredňa *krehla* (+ kolek) je kral. Šarv. — „*Krehelčen* tam, tam še hraju na krehle“. Šebn.

Krejda, -i; nem. kreide. Šarv., Seč.

Krejz; nem. kreis. „Zrobce kolo sebe zo ēvecenu trojkralovu krejdu *krejz*“, Ganovce. (Kov. SMS 1901, 85).

Krempac, do -pahu; Krempon. (V Lubovni: *Krempak*, -poku.) — Ruská obec Krempac pri Lubovni, Lubló-krempac, v Lubov. okr.

Krempok, -poka; *Krempočan* (v Lubovni!). Zo spoloahlivých úst som sa nemohol dozvedieť, či sa ešte vraví aj

Krempoch. — Pol. obec Krempac pri

Dunajci, Dunajeckrempac v starov. okr. na Sp. — Krempok je poslovančené z Krempoch.

Krescan. Touto formou rozšírené, ale počuť aj *krestjan*. „Tu krestjanska duša ēmerdzí“, Sipl.

Kres(t)ni, v. *kerst*.

Kret, -a, krt. „Kret kopki naruca na lukoch“, Šarv.

Krev, g. *krevi*. „Tot kameň furmana kebi s jeho krevu pomascili“, Sobr. „Co z ūho kreū tak budze cec, jak kedz bi vola zarezaū“, Bež. — Porov. *kerv*.

Kričec i *kričac*, kričaf. Často vedla seba: „Oňi mu zakričali“. „Z dolini zakričel“. Obidva príklady z Lub., tu na str. 292.

Krig, -u; *Krigovjan*. Poľ. obec Krig, mad. Krig, v kežm. okr.

Kriha, -i. „Prave mocno tajalo. Jarek bul pulni, kriha o krihu bila“, Straž. 11.

Krisa, na kapefuchi. Šebn. — Vidz grisa.

Krisou, -ova. Obec Krisov, Keréz, v kap. okr.

Kristi, do *Krist*, u *Kristoch*. Obec Kristy, Kereszt, v sobr. okr.

Krišľouče, -ovec; u -očci. Ruská obec Krišľovce, Krizslóc, v stropk. okr.

Krive, -cho; krivaňski. Obec Krivé v Šar., Krive v sekč. okr.

Krive, -oho. Dla Hn. Kriva. — Obec Krivé v Zempl., Tótkriva v hum. okr.

Krivjani, -vjan. Obec Kriviany, m. Krivány, vo vtor. okr.

Krivoščani, -ščan. Obec Krivoščany, m. Krivostýán, v mich. okr.

Krivulkí, pomn. — V Nemcovciach, v Šar., višívajú „galeriki“ na košeľe medziiným „na krivulkí“, v. Halaša, ČMS 1903, 71.

Križe, -och; väzy. „Človek ma križe, ale ňe vezi, vazi; medzi križami je pačer“, Šarv.

Križe, -och. Obec Križe v Šar., Krizse v sekč. okr.

Križmo, -a. „Dať do križma temu

dzecku“, Rozh. „Dať tomu dzecku do križma jak bohati človek“, Giralt.

Križovjari, -yan. Obec Križoviany, Szentkereszt, v Šir. okr.

Krochmalie, krochmeliš šaty. Šarv., aj inde.

Krovka, -i. „Platvi še zapravja do krovki“. V. *pocala*.

Kromolina, krumlačina, nem. Krummhölz. Gerl. Radz.

Krompachi, -pach; v -paši. — Obec Krompachy, maď. Krompach, v sp.-podhr. okr.

Kropic. „Dišč začal kropic“, Hum. *Krošlaví*; *krošlavec*. Čaptavý, čapták, Let.

Kručouň, -ova. 1) Kručov v stropk. okr., Oroszkrucsó. 2) Kručov vo vran. okr., Magyarkrucsó.

Kručov, -a. Obec Kručov v Šar., Kručov v topł. okr.

Krušek, -ška; kus. „Krušek platna“, v Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 86). „Krušek postavu“, Čít. V., 97. „Krušok dreva“, Cepl.

Krušic. „Chto chce opatrec zarno, toten vežie do ruk klasek a vikruši z ňeho zarno, či ho už može žac“, Kap.

Krušinec, -čna. Ruská obec Krušinec, m. Krušinjec, v mak. okr.

Kružel, v. *kudzel*.

Kružlov, -a. Ruská obec Kružlov, Kružaly, v sekč. okr.

Kružlora, do -ovi(j). — Ruská obec Kružlová, Kružlyova, v mak. okr.

Kšic! — tak sa odháňa mačka. „Co hce tota... mačka? Kšic, idzeš ohido!“ Straš. 12.

Ku, predložka, miesto nej často počuť *gu*.

Kubachi, do -bach. Obec Kubachy, m. Kubach, v spiš.-sob. okr.

Kucani, -can. — Obec Kucany, Nézpest, v mich. okr.

Kucik, -a, kútik. Rozšírené. Porov. končík.

Kuč, g. koča. „Už je tu kuč od ta-tuša“, Šir. — Počuť aj koč.

Kučín, -a. 1) Obec Kučín v Šar., Kučín, v topł. okr. — 2) Kučín v Zempl., Kučín vo vran. okr.

Kučka, -i, malý domec. Šarv.

Kudel, srst. „Dam ci jeden kudel zo sebe“, Smiž. — „*Kudlati pes*“, Straš. 20.

Kudlar, -a, „robi pokrovce na koče“, Šarv.

Kudlovce, do -ovec, u -očci. Obec Kudlovce, Kudiče, v hum. okr.

Kudzel, -i, praslica. „Dal jej deňese i barz peknú kudzel (= praslicu)“, Hnil.

— Majú to slovo aj súsední Rusi: „Dajte vŕtočiti šumnu *kudil*“, v Orlove, tu, 464. — Ján Kovalčík opísal v Slov. Pohladoch z 1900, 397, *kudzel* a jej čiastky, ale veľmi nejasne a nemajúc ohľadu na to, aby správne pomenoval veci v patričnom nárečí. Uvodím ztade, neberúc na seba žiadnu zodpovednosť, této udaje: „Na Spiši praslicu všade menujú *kudzel*. Tá čiastka, ktorá sa pri-sadne, je *podrieka*“. Spodná čiastka pa-lice je vlastne *kudzel*; vrchná čiastka je *kučel* („*kružel*“?). V „Pov. Proston.“ (Soš. 6, 56) slovo *kučel* objasňuje sa v zátvorku slovom: praslica.

Kudzelni, príd., *kudzelna hiča*: Dom, v ktorom sa priadky odbývajú. Všade ho znajú.

Kudzelnicia, -i, priadka. „Prišla opa-trec *kudzelnicu*“, Hnil.

Kuchňa, -i. „Do kuchňi“, Rasi. — V kuchňi je pahrotka z kameňi murovaná, na ňej sú vari“, Kluk. „Nemaju co jesc, ani kuchňu ſejvidno“, Hrab.

Kukac 1) pozerať. Je domovom hlavné na Spiši; inde patric. „Hosce lem jeden na druheho kukali“, Hnil. „Janko naňho kukať“, Hrab. „Vibehla na dvor kukac,... dze sú sestra... podzela“, Štv. „Kukať na obtok, co jeho paňi budze hvarec“, Harih. — „Smutne na svojeho kamarata *pukukal*“, Plav. — 2) kukať, napodobňovať hlas kukučky. „Gazda schilil sú ťa na zakon a začal *kukac*: kuku... kuku...“, Hum.

Kukočka, v. *kukucka*.

Kukova, -ej. Obec Kuková, Kôkemezď, v topľ. okr.

Kukurica, -i; *kukurična muka*. — *Tengerica* a *kenderica* sú menej bežné popri „*kukurici*“, a príavného mena som ani nepočul od tamtých.

Kukurka, -i. „Kukuvka je opravdovi dobročiniec“, Čít. V., 263. „Kukovečka, dze si bula, kedi veľka žima bula? Kukuku, kukuku, ťedzela ja na buku“, Hum. — Tu počuť aj *kukoška*.

Kuľa, -i. „Vojaci budu stréľať... z ostrima kuľami“, Malov. „Kedz ce dvanac chopime, ta ce aňi dvanacstotu tak ňehopa“, Bež. — Nikdy som nepočul *guľa*.

Kuľac co. „Tam najdeš jednu studňu a na ňej veľki kameň privaleňi... Ti ho ňeodkuľaj“, Žir.

Kuľac sé, aj *guľac* sé. „V okamženiu šicke ňeprateľske hlavi po Žemi sé kuliali“, Kov. v SMS 1899, 87. V Letanovciach dla Iremského: *kuľac* a *guľac* = kotúľat (SMS 1904, 48). Mišík má zo Spiš. Magury príklad na „*guľac*“: „Gulalo sé jabko z gure do doline, kede tobje, Haňču, budum namuvine?“ (Pies. 134). Sloveso *kuľac* sé = gúľat sa preneslo svoj význam na význam slovessa „tackať sa“. V Smižanoch sa totiž vráví: *Kuľac* sé z karčmi do karčmi. Kulajuci chodzic abo kopercajuci chodzic = niste chodit.

Kuľaga, -i. „Kulaga čerkaca, s totu straši a plaši pastiři statki, žebi ucekali. Na kulage jest štiri železne *błane* re (v. toto) na koncu, ta te čerkaju“, Kluk.

Kulajstra, -i. „Kulajstra je z peršeho mlíka kravi jak sé oceli“, Šebn.

Kuľaša, -i. „Vari sé s vodu zoz kukuričnej kaši“, Šebn. „Kuľaša vari sé z kukuričnej muki z vodi a dobre sé pomasći“, Giralt. „Z kukuričného grisu vari sé kuľaša s vodu. Potom sé da vihladnuc. Do vihladnutej sé rozpraži mašlo na červeno a viľeje sé do stredku kuľaši. Kuľašu jedza potom z ližku tak, že mačaju do rozpraženeho masla“, Šarv.

Kum, -a, kmotor. „Uč sé od kuma rozuma“, v Zát. Prísl. (152) udáva sa za šarišské. — „Kum“ patrí ruštine; ak je šarišské, je ruskošarišské. Aj ja mám z Orlova: „Nechce mi nictko iti za kuma, ta hľadam kuma“, tu 462. — Najde sa aj u grécko-katol. Slovákov.

Kuň, g. koňa, mn. n. koňe. „Koňe mame vajčaki, kobuli a koňe miškované“. „Koňe možu byc čerisci: čarne, biele, tarkaste, ťive, šargi, pejki itd.“ Šarv. — Dr Radzikowski udáva z Gerlachova („Č. Lid“ X., 307) mená: Černi, Šivko, Pejko = červený, Šargo = žltý, priopomína mad. príavné „šargastý“, Šlepi. — „Kuň ma na karku hrievu, t. j. dluhi vlaš, podobni hvostu“. „Koňe sé kuju, t. j. podkovi sé jim príbiju“. „Koňe karmime: z ovsem, zo sečku, zo ſenem i s trebikoňinu“. Šarv. — „Koňe sé zaprjahnu do chomutoch“. Kluk. — Na koňe sé vola: *Vijo!* (= Idz!), abo: *Ho!* (= Stanucl), Kluk. V Ščavniku m. *vijo* kričia: *hijo!* — Smer sa dáva takto: *Hojta* (v pravol.), *Višta* (v lavol.). Šarv., Kluk. V Gerlachove tiež tak, ale m. *višta* povedia: *vusta* (Radz. v Č. L. X., 307). V Ščavniku m. *višta* kričia: *čihi*. — V Kluknave na cofnutie: *curik*. — V. *hače*, *hačur*.

Kundis, -a, v. *kornaz*.

Kuňica, -i, pôvodne staja pre kone, teraz už mestami aj pre rožný statok. „Chudobne ľudze trimajú statki v kuňi-coch, a panove v maštalňoch“, Kap. — Prísl.: „Dotedi zaviraj kuňicu, kím ci koňe ňeukradli“, Čít. V., 487. V Hanšar. je kuňica pre kone i pre rožný statok, ale počuť popri tom názve aj: *maštačen*.

Kunkol, kúkol Šarv. — Mad. je *konkoly*, ako vieme. Zaslhuje pozoru, že *konkol* naznačil Mišík až zo Ždzaru: „Ci sé tam ňevidzeli v polu, vebjeraťa prežiečke z konkolou?“ (Pies. 123).

Kupa, -i. „Voda sé noší v kupoch, chtore na valale volaju *kanci*; i kupi

i kanvi su z dreva“, Šarv. — Porov. *kanta, kanva, kop, oargala*.

Kupa, -i, hromada. „Chūža otarhana lecela na kupu“, Gab. „Z počatku ľudze v kupoch poľovali“, Hist. 6. — „Pri tem strome buła kupa muraňča“, Plav. — Porov. *kopa, kopeček*.

Kupeľ, -i. „Neznaši co zrobic, tak še braši do kupeli. I prišli do kupeli, a ona tam zlehla“, Šarv.

Kupka, -i, petrenec sena. „Jak vi-schlo (šeno), tak ho skladaju do kupkoú. Jak je u kupkoch dñe-dva... opatrime ho, či je suché“, Dobr. — Por. *kopka*.

Kupla, -i, kúpa. „Teraz už... poba-noval kuplu svoju“, Čit. IV., 103.

Kura, -i, sliepka; pokial nemá rok, je: kurče, -ece. („Sliepky“ neznajú.) Kuri Ŀpja v *kurňiku*. Kura ňeše vajca. — Přidavné meno *kur'i*, ale len vo výraze: *kura dupa* = bradovica.

Kurč v žaludku, krč. Šarv.

Kuric. 1) Oheň klášť: „Do peca kuric (v mesce: topic!)“. „Kuric, podkuric a klasc oheň, podložic oheň, to šicko jedno“, Vik. — 2) Fajčit: „Kuric cigaro abo fajku“, Podhr. „Pejč fajki duhanu vikurime“, Smiž. „Idze sebe špivajuci a kurjaci“, Sobr. — 3) Kadit: „Tu ma bic na tim strome veľo Božej miri, ta ju chcem vŕač a vas (= čertov!) pujdzem z pekla vikuric von“, Harih. — 4) Padat (o sňahu): „Nakurelo tej noci veľo šíhiu“, Šarv. (Ale sa vraví popri „šíh kuri“ aj „šíh pada“!) „Šíh kurel, viter do tvari Ferkovi metal z ňím“. Orel. „Ked tam vonka najvekša kurňavica duje“. Čit. IV., 108.

Kurima, -i. (U Nied. aj Kurimjani.) — Obec Kurima, m. Kurima, v topľ. okr.

Kurimka, -i. Ruská obec Kurimka, m. Kurimka, v mak. okr.

Kurňavica, v. *kuric* 4.

č. *Kuropka*, *kuropatva*, v. Iremský (z Letanoviec, SMS 1904, 48).

Kurov, -a. Ruská obec Kurov, Kuró, v sekč. okr.

Kurtameta, -i. „Rošne v zahradki;

ma dobrí pach“, „Šarv. (Vo Zv. Eupči: krutá vňať.)

Kus, *kušček*, *kuščičko*; trochu, trošku, troštičku. „Žebi som mu dala kus munki“, Šarv. „Teraz sebe pošpi kus tu“, Rasl. „Mi vippiši kus pašenki“, Sobr. „To je kus druba reč“, Šarv. — „Pri tvojim kunšt *kuščok* inšaki“, Ostr. „Staňce tu kuščok, naj še poprižiram na tot obraz“, Sobr. — „I tam kuščičko pobuň“, Rasl.

Kusin, -a. Obec Kusin, Kussin, v sobr. okr.

Kut. „Dam ře jej najesc, ňej ře ňetira po ľudskich kutoch, bo — ľudski kut, božki prut!“ Sob.

Kužmice, -ie; u -ici. Obec Kuzmice, Kozma, v seč. okr. (V Korabinského atlase: *Kuznice*!)

Kužel, v. *kudzel*.

Kvackac za vlasí: trhať za vlasí, Let. *Kvačani*, -čan; *Kvačanec*, -ča. Obec Kvačany v Šar., Kvacsán v šir. okr.

Kvadrorac, „Ščesce mu kvadrovalo“, Šarv.

Kvaka, -i. „A ta kvaka, motika, to je moja muzika“, Smiž. (Miš. Pies. 78).

Kvakočce, -ovec; u -ožci. — Obec Kvakovce, Kvakóč, vo vran. okr.

Kvarie... škvarki z kulaši ňešlebodno, Giralt.

Kvarta, -i, pol. kwarta. „Kvartu pa-fenki“, Plav.

Koartil, -ila. „Nech pridu na naš kvartil“, Daniš. a Odor. Miš. (SMS 1896, 163). „Dze bi sa mohol zakvartilovac“, Lučiv. „Dostať dobri kvartel“, Luč.

Kvas, -u, nácesta. „Z teho, co ře vi-škrobe korito, zrobí ře kvas, ten ře od-řoži na druhí chleb; bez kvasu cesto neskišne“, Kluk.

Kvašni, kyslý; *kvašna voda* = kyslá voda; *kvašné listki* = štava (rastl.). — Šmek, Óťátrafüred, pokial bol bez úrad-ného krstu, volali okolití ľudia: *Na Kvašnu vodu*.

Kvašnice, „rosnu na kraku“, Vik. „Podzme na kvašnici, už su zrele“. Vik. (= Ribizlie!)

Kruč, -e, mst. : kruče - i km. — Vzorem kruči jazdci kruč - kruče. — Bart. Cr. m. Béž pohájající kručku, kterou je všechno kruče zna pro jazdcem. Béž — Z Vlčího krále kruč Míša: „Vzorem kruči kruče kruči kruče...“ Kruč. Béž. — Béžek je kruč kruče.

Kručka, -a, květka. Kručka všechna kručka. Šarv.

Laba, -a. Labi ma pes, i krava; cele ma labki. Šarv. „Ijel medvedz... i stal si na zadnje labi“. Lati. „Pridze komíšar, s kofukama labami“. Čín. IV. 45.

Labda, -i. Labda jest vzn skuri zrebená, abo zo šeruci; jest labda i z gumi. „Dzvri se levja na labdu“. Šarv.

Labdar. lapšat. „Do sveta labiac. Až mi plano prisko, od teho velo labdash“. — Všeobecně.

Labdi, pomn. klebety. Šarv.

Lac, hrešík. „Močno bi ho laú pre hreštu“, Bez.

Lackovce, -ovec; u -ovci. U Hn. Lackovce. Lackovce, m. Láčkovce, v hum. okr.

Lackova, -ej; Lackorjan. Pol. obec Lacková, m. Lackova, v Iuhov. okr.

Lačni, příd., popři hladni. „Lační je všeobecně rozšírené. Lační bul, tak nebo teho zajaca pekol“, Šarv. „Zme lačne“, Ken. „Bo som lačni“, Malov. „Barz bol lačni“, Žir. „že je lačna“, Sobr. Aj na Spiši.

Lačniv, -ova. Obec Lačnov, m. Lacsnó, v říš. okr.

Lada, -i, truhla. „Truhly“ nepočut, iba truna, v. toto. „Lada je, co ře do ře gu kmati kladu“. V osnově zo Sobranilec aj významom „umrlčej truhly“: „Jak haba vidze z ladi vonka, ta lehňi na jej m'esto do ladi“, tu 393. — S významom kastníčky z Filce uvodí Kov.: Ma jednu malu ladzečku (Slov. Pohl. 1896, 887). — Formou: ladzička v ornove z Jablunova (tu, 281).

Lade, -a. — Ober Lade, m. Láda, v záp. okr.

Ladí, -a. U Hn. a Nied. Vladicu. — 1. Štefan Vladic, Albrechtice, v strop. okr. — 2. Vratislav Vladic, Felicovice, v strop. okr. Olšavce obec rozlož.

Ladickovce, -ovce. U Hn. a Nied. Ladickovce. — 1. Nit. Ladickovce, Albrechtice, v hum. okr. — 2. Vyš. Ladickovce, Felicovice, v hum. okr.

Ladomirova, -ej: ladomířki, příd. (U Hn. Ladomírka u Nied. popři Ladomírová aj Ladomirovce.) Ruské obce: 1. Ladomírová v Šar., Ladomér v maz. okr. — 2. Ladomírová v Žempl., Ladomér v smin. okr.

Zlahodrie je. Zlahodrie je = sjednat sa. Šarv. Zlahodrie je = shodiť, smierit sa. Let. — Zlahoda (= dohodnutie), vidz ho.

Lachi, pomn. popři žmati a čati, v. této. „Naha buťa, z ňej voda starhala lachi“, Hanšar. „Džádovské lachi ze sebe zrucil“, Gab.

Lachkovec, -orec. (Okoliti Rusi povedia: Lachkivcū. U Hn. a Nied. Levkovec, čo sa zakladá bezpochyby na maz. názve, a ten na starom slovenskom, o čom bola reč inde.) — Osada Levkovec, spojená v jednu obec s Farkašovcami, Farkasfalulök, v levoč. okr.

Lachovce, -orec. (Rusky: Lachutucū, -chovc, u Lachotcoch.) Podla Schem. cl. gr. dioec. Munk. 1896, maz. pravopisom: Lyáchuvei. — Ruská obec Lachovce, Lehóc, v ung. okr.

Lamaniik je v Hrušove „hostina v kudzelnom dome“ (Poesp. ČMS. 1901, 4).

Lanc, lancik, luncuch, mad. lánc. — Všeobecně, iba v poludňovo-západním kúte Spiša: r'ezaz. „Lanc mu puknut na rukoch“, Ostr. „Na... pásí dali zrobic... šumne lanci pozlacené, co jich za ře gu sebe prikapčali“, Straž. „Jake lancuh... šicke mi na řiju pouvadzali“, Šarv. — „Lancuh pod vozem je na hamáňe, z ňim ře koleso hame, ked idze vuz dolu brehem“, Šarv.

Lapac, lapac še; chytať, chytať sa. „Išol řibi lapac“, Lub. „Reč še ho dobré lapala“, Gab.

Lapac. „Lape“, ked s vetrom dážd leje. Iremský, SMS 1904, 49. „Zlapac“ — veľmi uprkať. Tamže.

Lapaj, -a. Meno psa; časté. Šarv.

Lapic, lapič še; chytiť, chytiť sa, na pr. lapič za ruku, lapič še stola. Fra-seologične: 1) „Trava lapiľa od ohňa“, Gab. „Pan še lapiľ do jedzeňa“, Bard. — 2) Počať: „Lapiľ mu zač spjievac“, Kluk. „Lapiľ še ho pitac, co še jemu stalo?“ Rasl. „Lapiľ ju tam bic“, Ceplič. — 3) Hybaj: „Lapiľ i toten z trunni i ucekal“, Plav. „Lapiľ do ucečki“, Plav.

Lapkac. „Starostovo ľem tak laptali zubi od strachu“, Straš. 9. „Vojak še začal tressc, zo zubami laptac od strachu“, tamže 25. — Z „klapkac“.

Lapnuc. „Na taňirek mi lapňe kaptusi“, Sob.

Laps. „Som do hiže po pipku skočil, a mojo ľešesce laps me za kark“, Daníš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 167).

Lapsanka, -i. [Pol. 1) Lapsanka, -i; Lapsancon. 2) Male Lapsú.] Pol. obec Lapšauka, Kislapos, v starov. okr. sp.

Lapše, g. Lapš. U Nied. aj Lapš (jedn. č.!), u Hn. len Lapš (jedn. č.). Pošky: Lapsú, g. Laps; Lapon. — Pošké obce: 1) Niž. Lapše, Alsólápos, v starov. okr. sp. 2) Vyš. Lapše, Felsőlápos, v starov. okr. sp.

Lascov, -a. (U Nied. aj Lastovice.) Obec Lascov, Laszcó, v topł. okr.

Laska, -i; naveky nem.: gnade, mad. kegy; nikdy nie: liebe, szerelem. V tomto smysle: Lubose. — „Ked laska od mladeho, jeden pohar vina vtipjem“, Sipl. „Budz jeho laska svata — za na-ščiveňe“, Gab.

Laskotac, šteklik. Čit. V., 243.

Lastomir, -a; u -e. — Obec Lastomir, m. Lasztomér, v mich. okr.

Lastovce (dla Nieder.). Obec Lastovce, Lasztóć, v ujh. okr.

Lastovka, -i, lastovička. Kluk.

Laškočce, -ovec; u -očci. — Obec Laškovce, Lask, v mich. okr.

Lavka, lavica. „Sebe lehnul... na lavku“, Šarv. „Sednuť sebe na lavku“, Plav. „Sednuť sebe na ťaňku“, Vran. — Aj na Spiši: „Idzem, idzem popri vodze, mila moja odprovadz me, ďatke lavki zabrala...“ (Z Vider. Mišík, Pies. 73.)

Lazi, g. Laz. Ruská obec Lazy v Ung. Nagyláz, v ungv. okr.

Lazani, -an; Lazanec, -čca. U Hn. a Nied. Lažany. — Obec Lazany, Lászka, v šir. okr.

Lažka, lyžica. „Lažkar... prišol do mesta a lažki predaval“, Ken. Bežnejšia podoba: ližka, na pr. tu, na str. 819.

Le. „Oj, le ti, Močnaru, vež tote veci na gingi“, Hum. — V. ľem.

Lece, nem. leitseil. V úžitku na Spiši, i formami: Ljece (Lučiv.), Ľjicka (Kluk.). — Lece, to na dva koňe; obdza, to na jedneho. Obdze už malo potrebuju. Ščav.

Ledvo. „Ledvo še mu dabol z rukoch vidrapať“, Harih. — Spiš.

Legnava, -i. Ruská obec Legnava, Lagnó, vo vtor. okr.

Lehčejši, kompar. lehki. Tak hľavne v Abaujskej; v Šarišskej: lekčejši.

Lehnuc, lahnút. Lehnuc sebe: lahnút si. „On vše ľem za pecom ľeha“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 167). Na Spiši je bežný germanismus: lehnuc še. „Ona še potim lehla spac“, Hnilč. Znajú aj zlehnuť, v. ho.

Lechnica, -e. (Pol. Lehňica, Lehňicon.) Pol. obec Lechnica, mad. Lechnic, v starov. okr.

Lekart, -a; u -rce. Obec Lekart, m. Lakárt, v kap. okr.

Lekčejši, v. lehčejši.

Leťija, lalia. „Kolo toho ribňika bula zlata leľija“, Bež.

Ľem, len. Všeobecné. Aj skrátené v ňe, v. ho.

Lemberg. „Jak še shicil, tak lecel, až na Lemberg zaľecel“, z Viderníka Miš., Pies., 66. Por. Líarov.

Lementovac. „Tot člevek zaš lementuje“, Straž.

Lemešany, -an. Obec Lemešany, Lemes, v ntor. okr.

Lenartov, -a. U Nied. aj Lanartov. — Obec Lenartov, Lenartó, v sekč. okr.

Lenča, -i, šušovica. „Lenča se vari na kvašno i na sladko“, Šarv.

Lendak, -aku. (Poľ. Lendak, Lendacon.) — Poľ. obec Lendak, m. Landok, v kežm. okr.

Lengeč, leňoch. „Kukaj, čo moja dzjevka porobi, a tvoja ľem taki Lengeč (+ leňuch)“, Hnilč.

Lengvarti, -art. Obec Lengvary, m. Lengvárt, v levoč. okr.

Les, -u. „Les to, dze su stromi; hura abo verch — prez stromoch“, Šarv. V tomto smysle všeobecne užívané, aj v podreči lučivnianskom. — V Dobrej: Jeden ľesník buł v ľese. .

Lesi, -oho, penis. Ud.

Leskovec, -oúca; u -oúcu. U Hn. Leskovce; U Nied. Liskovec a Liskovce. — Obec Leskovec, Leszkóć, v hum. okr.

Leskorjani, -rjan. U Nied. aj Lieskovany. — Obec Lieskovany, Leszkovján, v novov. okr.

Lesni, -oho. — Obec Lesné, Leszna, v mich. okr.

Lešna, -ej. Dve obce nemecké, ktoré sa predtým nazývaly 1) Nova Lešna, Ujleszna, a 2) Stara Lešna, Oleszna. Po slovensky dosiaľ sa tak nazývajú. Ale v úradnom jazyku premenili bližšie určenie takto: 1) Alsóerdőfalu, 2) Felsőerdőfalu. Z príčiny, odôvodnenej na inom mieste, pripodobil som slovensko-spisovný názov úradnému nazvaniu: 1) Nižná Lesná, v sp.-sob. okr., 2) Vyšná Lesná, v kežm. okr. — Poľskí súsedia menujú obce dosiaľ po starom: Novo Lešna a Staro Lešna, pod-tatné meno: Lešnon (M. Slavkov).

Lešnica, -i. (Poľ.: Lešnica, -e; Lešnicon.) Obec Lesnica, m. Lessnic, v sp.-starov. okr.

Letanorce, -ovec; v -oreci. — Obec Letanovce, Letánfalú, v novov. okr.

Letušni, príd. „V letušni čas“, Raal. — Väčšie tieto forme od ľeto.

Levkorce, v. Lachkorce.

Levoča, -i. Mesto Levoča, Lőcse.

Ličartovce, -ovec; u -oúci. Obec Ličartovce, Licseré, v ntor. okr.

Limbák, drevená lavica na spôsob divánu. „Za ramen limbaka su taňire, miski, ližki, vidlički“, Šarv. — Nem. lehnbank

Linra, limba, -i. „Mali linvi zo špargi zrobene“, Lub. „Potom ho spuščeli na limboch do pekla“, Marg.

Lipjani, -ajan. Obec Lipiany, Hét-hárs, vo vtor. okr.

Lipník, -a; Lipníčan. Ruské obce: 1) Malý Lipník, Kislipnik, vo vtor. okr. 2) Veľký Lipník, Nagylipník, v starov. okr. v Sp.

Lipoúce, -orec; v oúci. U Hn. Lipovec; tak aj u Nied. popri Lipovce. Niektorí pomýleni úradným názvom, ktorý je potrebný na rozoznávanie dvoch miestopisných „Lipóc“, — označujú ich takto: Lipoúce na Olšave. — Obec Lipovce, Kecerlipóc, v ntor. okr.

Lipova, -ej. Ruská obec Lipová, m. Lipova, v topľ. okr.

Liporec, -reca; Lipovski. — Obec Lipovec, Szinyelipóc, v šir. okr.

Lisi, príd., plešivý. Šarv.

Listki, v. kcasni.

Liščec še. „Vidzel zdaleka totu čarnu mačku, ľem še jej tak oči liščeli“, Hrab.

Liščji. „Už ňemala liščju skvoru, ale bola... pani“, Lučiv.

Litir vyslovujú v Sipl., bežné: *ritir*, rytier.

Litorosc, -i. „Iz pisku ochpať Jančoj do ruky jednu litorosc“, Seč.

Litmanova, -ej. Ruská obec Litmanová, m. Littmanova, v Lubov. okr.

Livor, -a. Ruská obec Livov, m. Livó, v sekč. okr. — Tu podotýkam, že i halický Lvov v okoli V. Šariša počul

som menoval: *Livov*. „Do Livova abo do Lembergu“, Šarv.

Ližka, -i, v. *lažka*.

Lubdac, v Hum. — Vidz *laldac*.

Lobog, prípoviedkové mesto. „Zkadžíže sce? A on... že z *Loboga*“, vidz tu na str. 448. — To slovo svedčí, že prípoviedka, v ktorej sa objavuje, je pôvodu poľského. Mesto Lobog vzniklo z výkruku poľského *la Boga*, *lo Bog* (porov. dla Boga = pre Boha). Prvý rozprávkár slovenský nevedel, že je poľské *lo Boga* výkrikom zúfalstva, a spravil z neho mesto. Príslušné miesto hranovníckej osnovy samo svedčí, o spránosti takého vysvetlenia. Čo sa týče pol. výrazu, vidz Jána Karłowicza „Slow-nik gwar poľ.“ pod „La Boga“.

Loč, -a, lievč. „Nabi drevo do loča“, Šarv. „Na furmaňec še kladu rebrinki, a tote opiraju še na loče“. V Batizovciach *loč*. „*Ločík* treba na visoki vuz, níma še podpíra drabinu“, Kap. — Posp. z Brez. podáva aj formu *luč* popri *loč*, v. ČMS 1899, 8.

Lodzina, -ej. (U Nied. aj *Lozina*, u Hn. len *Ložina*.) Obec Veľká Lodzina, Nagyladna, v ntor. okr. — Obec „Malá Lodzinu“ (U Nied.) volajú Slováci: *Po-stredneša*, v. ju.

Logos, -a, mad. lógos ló. „Ku dvom koňom ku boku priprahnuti kuň še tík vola“, Šarv., Kluk., Ščav.

Lokec, -ka; lakef. Šarv. „Jeden džadek a to bul na pjac hlap a na lokec brada“, Hnilč. „Male dzecko, Iem take jak po lokec ruka“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 165).

Loki, pomn. Po boku na sluchoch temer až ku očom vikúkajú zpod čepca takzvané *loki* alebo *okurare*, t. j. vlasys v podobe asi ako zlatník veľkého koľčka, ku telu priliehajúce. Šebeš. Posp. (ČMS 1898, 86).

Lomidrevo, -a. Prípoviedkový hrdiná. „I toho chlapca dojčila mac za sídzem roki“, Sobr.

Lomne, -eho. Ruská obec Lomné, m. Lomna, v stropk. okr.

Loňik, -ika. „Železni kliňec, žebi ňe spadlo koleso z očí“, Šarv. „Na końec očí vepcha še najperší *tuťčka* a prez ňu še šturi *loňik*“, Šarv. „Na oš na końec še šturi koleso, potom *klobuček* a *loňikom* še privjaže“, Kluk. — V Ceplici: *lonik*. — Z Brez. Posp. podáva formu *luňik* (ČMS 1899, 8).

Lopata, -i. „Lopata je okruhla a rovna, šiňu cbleb sadžu; veječku še veje vimiacene zarno, ona vipatra jak koritko“, Kluk.

Lopuhov, -a. U Nied. aj Lopuchovo. — Obec Lopuchov, Lapos, v topľ. okr.

Lorinčík, -ika. Obec Lorinčík, Lórincke, v koš. okr.

Ložin, -a. — Obec Ložin, Lazony, v mich. okr.

Ložina, -i „Kraki abo vikľina“. („Teho koňa uvadzel do jedni ložini“) Gab. — Pol. *loža*.

Ložka, -i, lyžica. Popri *ližka*, *lažka*.

Lubi, príd., milý. „Co sceš, muj Iubi bratu, ta ze mnú zrob“, Šarv. „Ženo Iuba“, Straž. „Luba matko, poveczeži mi“, Hnil. „Mužu muj ľubeni“, Straž. „Muj Iubečíki staruški“, Plav. — Príd. *mili* len zriedka, blavne v pesničkách.

Lubie, milovať. „Isce ju lubim“, Seč. „Lubeč po vadaskoch chodzic“, Taš. „Ona jim povedzela, že jich ňelubi, ale še s níma podohvara“, Jabl. „Ta najkrajšia ho lubila“, Hnilč. — Milovac počuť len u sčítalých ľudí a v pesničkách.

Lubica, g. -e. Nem. mesto Lubica, Leibic.

Lubiša, -i. (Počuť v nom. aj *Lubiš*) — Obec Lubiša, Lyubise, v hum. okr.

Lubosc, -i, české „láška“. Vo vých. slovenčine len „lubosc“; „milosci“, „láski“ v tomto smysle nepočuť, len v pesničkách. Ešte len aj so západného Spiša podáva Mišik: „Ešče šašovica ňezešla, už še naša lubosc rozešla“ (Pies. 77).

Lubotíňa, -i. U Nied. Lubotyň. — Obec Lubotíňa, m. Lubotín, vo vtor. okr.

Lubovac; to, čo *lubic*. „Co ja ju dakedik u škole učil aji *Iuboval*“, Seč.

Je rozšírené. „Čijo to dzivčatko v lešiku, v tim harasovim lajblíku? Čijože bi bulo, mojo je, — co ja ho *Iuboval*, ono mňe“, z Brutoviec Mišák, Pies. 49.

Lubovec, -ovca; *lubovski*. Obec Lubovec, Lubóč, v Šir. okr.

Luborňa, -i; *Luborjan*. Pol. obce! 1) Nová Luborňa, Újlubló, v Lubov. okr. — 2) Mesto Stará Luborňa, Ó-lubló. — Ani v Starej Luborňi, ani v okolí som nepočul prídavného od mena Luborňa. Na všetky otázky počul som naveky: z *Luborvne*. — Uvádzam predsa této prídavné: „Sam *luborjanskí abbas* ho choval pod infulu“, Straš. 12. — R. 1716. objavuje sa na Spiši priezvisko: *Luborenšky* (Hradzsky. A szepesm. tis., 195). — *Luborjanskí* zodpovedá podstatnému menu: *Luborjan*, ktoré som na veľa miestach počul, v najbližšom okolí formou polskou: *Luborjon*; tú formu môžme tedy teraz považovať za pravú, vlastne za logičnú, a nie formu: *luborjenski*, ktorá sa opiera iba o priezvisko.

Lubši, kompar. od *lubi* (Slov. Pov. 281).

Lucina, -i; *luciński*. Ruská obec Lucina, Litinye, vo vtor. okr.

Luč, v. *loč*.

Lučivna, -ej; *Lučivjan*, *lučivjanskí*. Obec Lučivná, m. Lucsivna, v sp.-sob. okr.

Lučka, -i. Obce: 1) Lučka v Sp., Lucska v sp.-podhr. okr. 2) Lučka v topł. okr., Tapliluckska. 3) Lučka vo vtor. okr., Harcsáluckska vo vtor. okr. — Ked som sa dopytoval na prídavné meno pri poslednej obci, počul som takú odpověď: „Dzeci z Lučki, bo inakši ňevipada reď“.

Lučki, -čok. — Obec Lučky v Ung., Lucska v sobr. okr.

Lud. „Robotní ľud Iem tak sé hamžíl po polu jak brahunce“. Časté v Čít., zo spis. reči. — Miesto *Ľud* užíva sa *narod*, v. toto. — V mn. čísle: *Ľudze* je bežné. „Mi jak svate Ľudze povíme“,

Plav. „Tam je pri Ľudzi v zahradze“, Hrab.

Ľudski, príd., cudzí. Šebn. „Dam sé jej najesc, ňej sé ňetira po Ľudskich kutoch“, Sob. „Te prašeta, co ju cicali, to mňe tak budu cicali za Ľudsku chudobu, co som ju odbirala“, Štv. — Ľudska chudoba = cudzí majetok. — Miškova pesnička zo Smižian bude zo strednej slovenčiny: „A ja ce poňehal pre Ľudske reči“ (Pies., 77).

Luj, loj. „Luj topic“.

Lukačovce, -vec (u -očci, -očoch). U Hn. Lukašovce. — Obec Lukačovce, Lukasóc, v hum. okr.

Lukavica, -i. Obec Lukavica, mad. Lukavica, v sekč. okr.

Lukor, -a. Obec Lukov, Lukó, v sekč.

Lumnice, -e. Pol.: Malo, Veľko Ľumnice, Ľumnicón. Nemecké obce: 1) Malá Lomnica, Kisłomnic, v Lubov. okr. 2) Veľká Lomnica, Nagylomnic, v kežm. okr.

Luňík, v. *loník*.

Lupa, -i, tvrdá kôra niečoho. „Bandurki z lúpami jí“, Šebn. „Jak ti prideš do domu, tak odorveš zo mňe (s ryby!) dva lupi“, Straš. „Lem teraz orech vidzel, žebi ho s lúpu zjese treba, sebe myšel“, Čit. V., 15.

Lupic, niečo tvrdej kôry pozbaňovať.

1) „Varene bandurki sé olupia“, Šarv. — „(Vajce) si mal ... olupic“, Dan. a Od. (SMS 1896, 172). — 2) „Lupic, olupic koňa, psa itd. zo skuri“, Šarv. — „Z ďeho ľudze jedza meso, to sé ňeolupi zo skuri, ale sé obrobí“, Šarv. — V protive s tým v Žirovciach aj ovcu *uľupaju*.

Lušov, -a. Drevená nádoba z dreva o dvoch uchách, v ktorej sa kuchynský riad „čuha“, Šarv. Porov. *obarlorik*.

Lužani, -žan. Obce: 1) Lužany v Šir. okr., Lužsánka (Túto obec menuje Nied. Lužanka a Lažany.) — 2) Lužany v topł. okr., Long.

Mac, -eri; *macer*, -i. „Mac mala jednoho sina“, Marg. „Bula jedna mac“,

Olc. „Pital macjer‘, žebi mu odpuscila“, Lučiv. „Povedzel... že muši het gu mäceri“, Geč. „Povedaju svomu occu aji svojej mäceri“, Straž. — Je bežne aj matka: „Temu še matka barz pocešila“, Hnil.

Mac do čeho moc, „Žebi i zateľ ňemal do nas moci“, Straš. 28. — *Mac* s kím do roboti. „Zavolaťi druhich Švedkoch... htore zož Kasperkom... do roboti maťi“, Straš. 19. — *Mac za* (s prísluvkou). „Nej to ľemaju mňe za zlé“, Straš. 3.

Macac. Ked daco spadňe a hľadame ho pocme, ta ho same perše namacame, a tak najdzeme. Šarv.

Macijovce, -ovec. — 1) Macijovce v novov. okr., Matejóc. — 2) Macijovce v sp.-sob. okr., Matejóc. — Počut: *Macijorski*, *Macijortjan*.

Macocha, -i. Všeobecné, vyslovuje sa však temer naveky: *macoha*.

Mačka, *maček*. Let. — „Prišla mačička“, Lém.

Maderanek, v. *mageran*.

Mageran, majerán. „Za našimi humni mageranček bujní“, zo Smiž. Miš. (Pies. 82). Tamže forma: *mageran*. — V Sbor. Mat. Sl. I., 28: „Sadzio maderanek“.

Mahalovce, -ovec; *Mahalovjan*. Obec Machalovce, Mahalsalu, levoč. okr.

Machac. „Machac ruku“, Šarv. Let. „Machac chustočku“, Straž.

Majdac, šteklit. „Ta me začať z ňim mocne majdac po hlave a po čole“, Dobr. „S litorošcu pomajdať jej popod nos“, Seč.

Majerník, -a, kraviar majerský. „Tam už buťi štiri majerníci. Hoňil jeden, ta kravi dobre daval mleka...“, Pap.

Majiroύce, -ovec; u -oúci. U Hn. a Nied. Majorovce. — Obec Majirovce, Majorócka, vo vran. okr.

Majurki. (Poł. Majurki, -rek; Majuron, majurski.) Nem. obec Majurki, m. Majerka, v kežm. okr.

Mak, -u. „Dzivi mak — slepý mak, Makom višivina = Makom vynievaná,

pripovidkové meno osoby ženskej v osnote z Bežoviec.

Makovec, -oúca; ū -oúci (v Brežnici). Ruská obec Makovec, Makóć, v stropk. okr.

Makuľa, -i. „Z tinti flek na papiru“, Šarv.

Malcov, -a. — Ruská obec Malcov, Malcó, v sekč. okr.

Malčice, -ic; u -icoch. — Obec Malčice, Málca, v mich. okr.

Malo. V Rankovciach som počul: A) Dzukujem! B) Za malo! (T. j. niet za čo!).

Maloveska, -i; ū -vesce. — Obec Maloveska, Kisfalú, v ntor. okr.

Maľučki, príd. Rozšírené. „Šak ja ju učil, kedi maľučka bula“, Seč. „Od maľučka od otca pošol“, Gab. „Ked voňi nás vihodovali u našej maľučkoscii“, Straž.

Malženka, -i. Vo Spiši obyčajne malženka, dla Miška (ČMS 1896, 85). Ale Mišik sám uvodí z Viderníka: „Budze tva manželka“, (Pies. 65). Aj v Hrab.: „Že budze jeho manželku“. — V pospolitej mluve: *baba alebo žena*.

Mamča. „Mamčo moja luba, aj vi, apko naš Iubi“, Straž. — Porov. *mamuša*.

Mamuša, -i. — Všeobecné. Aj v lučiv. podr.: „Prišla mamuša“, Lučiv. — Ked sa obidvaja rodičia spolu spomínajú: *mamuša a tatuš*, Šarv.

Mandel, v. *vjazac*.

Maradík, v. *vjazac*.

Marčuša, častá forma krstného mena *Mária* popri *Marička*. „Marčuša ešči lepší gazdovaťa“, Šarv. „Marčušu budu teriac s horúcima vidličkami“, Gan. „Marička už večej ňebula ňema“, Kap. „Hlapcu bulo meno Janoš a dzívēcú *Marička*“, Šarv. — Prirov. *Maruš*, v osnote zo Slov. vysi, tu 452. „Marka“, „Marina“, „Marinka“ zo spisovnej reči, hlavné v pesničkách. V osnote z Harh. tiež: „Rano našla pekne dzejvče, *Marinku*“.

Margecani, -an; v -anoch. — Obec Margecany, Margitsfalu v geln. okr.

Marhaň, -i. Dla Hn. Marhaňa, dla Nied. Marhoňa. — Obec Marhaň, Marhonya, v topł. okr.

Marhev, -hvi, mrkva. Šarv. a inde.

Mari, pomn. „Hfedal mari po ēmert-nici“. „Pošpocel ſe na moſce... ſpad a mari poſl dolu vodu“, Straš. 11. — Nieko de kožlini, v. ho.

Markočce, -ovec; u -očci. Obec Markovce, Márk, v mich. okr.

Markušorce, do -ovec, v -orci. — V jednu obec ſpojené so Šepanovcami: Márkuſcsepánsalu, v novov. okr.

Marmor-kameň, márványkó. „Selzi jej kapkaň, na marmor-kameňu jamki vi-bijaň“, z Novej vsi Miš (Pies. 58). „Šedzelo dzjevčatko na marmorkameňi“, z Viderníka Miš. (Pies. 69).

Marni, príd., malinký. „Rozdar na marne kuski calu zapišnicu“, Orel V. „Človek za marnosc na peje roki... od-sudzeni“, Orel V.

Maršalvaroš. Pôvodné meno prípo-viedky z Bež.

Marznuc, mrzuň. „Jarek zamarznuti buľ, Šarv.

Masc, -i, maſť „Vžala masc, taku živu, a pomascila tote falatki“, Šir. „Posha-ňa živu i umartu masc“, Smiž.

Maslag, -u, mad. maszlag. „Z masla-gom ſe ribi truju“, Šarv.

Maškučce, do -ovec, u -očci. Obec ruská Maškovce, Maskč, v hum. okr.

Maštařia, -i. Stajňa pre koňe a pre kravy. Šarv., Kluk., Hanšar. „Poſli do maſtařioch, uvažili koňe“, Ban. „Dur-kať Lucip rov kuň v maſtařiň“, Smiž. — Popri maſtařia počuješ eſte v Han-šar.: *kunica*, aj inde. Miesto maſtařia vo Vikartovciach chlev.

Maťaška, -i. Ruská obec Maťaška, Mátyáska, v topł. okr.

Maťašovce, do -ovec, v -očci. Obec Maťašovce v Zempl., Matyasóvo vo vran. okr.

Maťašorec, -orec. (Poł. Maćasovce, -ovjec, Maćasovjon.) — Poł. obec Ma-

tašovce v Spiš., Mátyásfalu v starov. okr. sp.

Matisora, -ej. Ruská obec Matisová, Matiszova, vo vtor. okr.

Matorec, -ovec. Ruská obec Matovce, Mátovágás, v topł. okr.

Matočie ſe, ſnívať ſa. „Lajošovi ſe jednu noc matočelo (+ ſílo)“, Geč.

Mazac. „Ahi ſom ſi vožik ſenamazal“, Hnilč. (Miš Pies. 33). — Tu je toho ſlova užité miesto „nenamastil“. Na vý-chodnoslen. území zabudli na pôvod pri ſlovesách „mazac“, „mascic“ a „čuchac“ (= treť) a pletú ich v reči bez poriadku. Tak na pr. v oſtobe z Olenavy ſtoji: „Vžala roſi a Jankovi pomascila oči“.

Medzani, -an; -anoch, medzański, Me-dzánčan. Obec Medzany, Megye, v ſir. okr.

Medzeſ, -a. Obce 1) Nižný Medzeſ, Alsómecenzéf, v ſchereh. okr. — 2) Vyšný Medzeſ, Felsómeceñéf, v ſchereh. okr.

Medzi a Medži ſa zamieňajú; nedajú ſa territoriálne obmedziť. Vo V. Šariši: „Oňi ſe dohvarali ſicke medži ſebu“ — „Babi medži ſebu hutoreli“, Bard. „Stanuli... medži vojsko na stredek“, Lem. „Toho volali medži ſebe tancovac“, Bež. — Idúc z V. Šariša do Bertotovice, tu najdeme: „Uderil medži koňe“, ale prijdúc do Širokého, tu zas: „Un bi ſedal koňa uvažio... medži druhé koňe“. — V podreči lučivnianskom: „Medži ťimi“, Lučiv. „Tam pomedzi tje muri“, Lučiv.

— Aj inde na Spiši ovláda medži: „Na koſaru maju juhaſi koľbu, perši medži ťima... bača“, Kluk. — Dalo by ſa očakávať, že v podreči z-ungákom výlučne panuje medži, ale tomu ſa proti-ve výſlovnosť takých ruskopohraničných obcí, ako: Papin, Udavské: „Bo ci uleju vrjacej vodū mezi oči“, Pap. „Chodzi pomedzi ſudzi“, Ud.

Medzi Židmi. Tako menujú ten za-stavaný prieſtor, ktorý je medzi Šebe-šom a Kelemešom a ktorý ſa rovinul v osobitú politickú obec. Hnatiuk ho menuje Šebešski Luki, Nied. Šebeš-Kele-

meš. Tento posledný názov je celkom nevhodný. Jedon šebešský obyvateľ mi vrazil: „Abo idzem do Šebeša abo do Kelemeša; nicto ľehutori, že idze do Šebeš-Kelemeša, bo to dva valači, a co medzi ľimi, — to Medzi Židmi. — Zahoval som tento názov, lebo je bežný, hoc by bol vhodnejší Hnatiukov: Šebešske luki. Tento posledný je istotne z tej doby, ked té „lúky“ neboli ešte obydlené. — Obec Medzi Židmi pri Kelemeši, Sebeskellemesirétek, v šir. okr. — V obci je väčšina židovská; odtiaľ jej pomenovanie.

Medzvedz, -a. Je rozšírené touto formou, ale aj *medvedz*, Rep.

Mežilaborec, -re. U Hn. Mežilabirci. Je pravdepodobné, že je ruské nazvanie východišom pre etymologiu, a mnou zistené slovenské iba priklonením k úradnému názvu. — Ruská obec Medzilaborec, Mezőlaborec, v hum. okr.

Medžvedze, -eho. U Hn. Medveže. — Ruská obec Medzvedzie, Medvedze, v mak. okr. — I slovenská i úradná forma sú skomoleniny z ruského. Intelligenti ruského pôvodu vyslovujú úradnú formu: Medvedzse, slovenského pôvodu: Medvedze.

Megeš, -a. U Hn. Medeš. — Obec Megeš, Megyes, v topł. okr.

Megľes, -a. Obec Megles, Migléc, v koš. okr.

Meglisoň, -ora. Obec Meglisov, Migléz, v seč. okr.

Mech, -a. 1) Vrece: „Visip mi iz toho mecha, so si prines“, Taš. „Otvorel mech — dnu ž hú“, Malov. 2) Mechy: „Rozdudachac mech, ňe mechí!“ Kluk.

Mechir, takto hlavne na Spiši; Šarv.: *mehir*.

Mechki, príd., mäkký. „Barz mechka draha bula“, Straž.

Mengusorce, -ovce; v -ovcach, M-otjan; mengusovski. Obec Mengušovce, Mengusfalu, v sp.-sob. okr.

Mentovac, mad. ment. Po mad.-slen- skej hranici. „Ja tebe od ſmerci men-

tovala“, Taš. Ináč sa užíva v tomto prípade: *oslebodzic, rimoze*.

Mentus, meno ryby. „Mentus cenki, dluhi, tak vpatra jak had, lemže ma kridla“, Kluk. „Mentus ſe vola taka riba v Topli, co koſci ňema“, Giralt.

Mercun, murmelthier. „Džvire, podobne vivirki, lemže o veļo bridše, ale ņe tak dzive“, Cit. IV., 68.

Merecice, -ic; *Merecičan*. U Nied. aj Meretice. Obec Merecice, Sárosszentimre, v šir. okr.

Mergeška, -i. Ruská obec Mergeška, m. Mergeska, v mak. okr.

Merindla, -i, postruhník. Hlavne blízko ruských obcí, v tunajších osnovách na pr. v Lub.

Merkovce, do -ovec, u -očci. — 1) Nižné Merkovce, Alsómérk, v ntor. okr. — 2) Vyšné Merkovce, Felsőmérk, v ntor. okr.

Merník, -a. Obec Merník, m. Mernyik, vo vran. okr.

Mersína, to, co zdechľina z koňa abo zo psa. Šarv.

Mertvi. „Naš švager už mertvi“, Smiž. „Vzal si hlavu mertvu, ta si ju žar“, Lem. „Že to mertve ceta“, Treb.

Mertvoha. „Huni mertvohu jeho... do truni položili“, Hist. — Nikdy som toho slova nepočul. Povedia „mertve celo“.

Merva. „Tatarčena merva koňičkom za jaše“, Daniš. (Miš. Pies. 40).

Meržec, mrzeť. „Princezu barz to merželo“, Lub. „To matku barz merželo“, Hnil.

Mesaros, v. *mešarč*.

Mescicki, príd., mestský. „Mescicki richtar“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 171).

Mescisko, -ska. Miestni Poliaci menujú vraj tú dedinu *Moscisko* dla gr.-katol. p. plebana Zimu vo Vyš. Svidničku. — Obec Mescisko, Mesztiszkó, v mak. okr.

Mesco, -a, miesto. „Idzem na svojo mesco“, Šarv. „Kvitek už zaš na mesco stal“, Bard. „Kukať, dze bi našol mesco na strome ſe obešic“, Harih. — V pod-

rečí z.-ungskom radšej *m'esto*: „Varuj het z moho m'esta, bo ce žjim“, Sobr. „V'eč'ar ūaj me na tem mesce tu čekaju“, Bež. (Na tem *merce* je lokál od mesto; od mesco by bol: *mescu!*). „Na veľo mestach“, Dluh. /C.

Mesto, -a. 1) Mesto: „Spalce ju za mestom“, Kap. „Neplač mi tu po mesce“, Šarv. „Kim zme ūprekli tamte mesta, tak som na každím mesecu daco dostał“, Jabl. „Prišol dnu do mesta“, Hrab. Popri svojskom výraze časté je aj *varoš*. Toto hlavne v z.-ungskom nárečí, v. ho. — 2) Namiesto: „Ta bi ju sam princ buť zabiť mesto džvira“, Kap. „Mesto ūeho do kotla jendžibabu... vruceli“, Lub. „Odrezala perš a ūpekla mesto holubka“, Lem. „Mesto tebe“, Geč. „Ošala popel mesto muki“, Hnilč. — 3) Miesto, v. pod *mesco*.

Mesar, v. *mešarč*.

Mešarč, -a, mäsiar. „Zaš teho mešarča prebehnul“, Šarv. „Išol do mešara, dal sebe došikovac z capa rohi“, Daniš. a Od. (Miš. SMS 1896, 162). V z.-ungskom podrečí často počuješ mad. *mesaroš*. „Podz ti tu, mesarošu, odpočiňeš sebe“, Ostr.

Mičakovce, -ovec. Obec Mičakovce, Micsák, v topł. okr.

Migotac š-, jasať sa. „Lem ſe tota pustacia migotaťa“, Jabl. „Taki mal koč zlati, lem ſe tak migotalo“, Hnilč.

Mihalani, -an. Obec Michałany, Szentmihály, v ſir. okr.

Mihalok, -lka. Obec Michalok, Mihalkó, vo vran. okr.

Mihaloče, do -ovec, u -očci. -- Obec Michałovce, Nagymihály, okr. sídlo.

Michal, -a. Treb. (S mäkkým l.)

Mikitaňa, Mikito. Kollár v Zpiew. (II., 120) uvodí zo Šariškej: „Mikitaňa ſečku reže, a Mikito na ňu streže: Mikito, ti si to?“ „Ej, ūe ja to, druhí to!“

Miklušovce, -ovec, v -cach; *Miklušovčjan*. Admin. pridelená k Landžaſfale.

Miklušovce, -ovec; v -orcoch; miklu-

šovski. Obec Miklušovce v Šar., Miklós-vágás v ſir. okr.

Mikova, -ej. Obec Miková, mad. Mikova, v stropk. okr.

Milbach, -u; *Milbařjan*. U Hn. Milenbach. — Nem. obec Milbach, Mühlenbach, v sp.-sob. okr.

Milčec, mlčač. Chybne sú „melčenīvi“, Čit. V., 489 a „melčel“, tamže IV., 182.

Mili, príd. „Muj miňi verni Jaňičku“, Seč. „Či ſe ūebojiš, moja mila“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 175). Prirov. ūubi.

Milosć, -i. „Že budze pitac milosć od panoch“, Marg. „Jich milujsc, kebi znaťi“, Šečovce.

Miloserdnosć, -i. „Ozdaj Iem budze mał milośernosc nade mnū“, Smiž. „Lem po-hrozil svojej žene nemiloserdno“, Hran. „Bosorku ūemiloserdne... psom ruceňi“, Šarv.

Minar, -a, minarčik, -a. „Minar umar“, Giralt. „Bol mlin a minar“, Marg. — Len zriedka *mlinar*: „Mlinar hvaril, že tam klacik dolu vodu idze“, Lub. „Bul obliečeni za minarčika“, Šarv. — V Koškovciach: *monarj*, *monarjčik*.

Mindsent, -a. Dla Hn. Kokšov-Mindszent. — Obec Mindszent, Koksómind-szent, v koš. okr.

Minoš ſe vola, dze jest mlade hačure. Šarv. — Mad. ménes.

Minoúce, do -orec, u -očci. Obec Miňovce, Minyóc, v stropk. okr.

Mira Božja, temian. Let. „Tu ma bie na tim strome veļo Božej miri, ta ju chechem vžac a vas pujdzem z pekla vi-kuric von“, Harih.

Mirdard, pôvodné meno prípovedky z Mindsentu.

Miroňa, -i. Obec ruská Miroňa, Miroľa, v mak. okr.

Mirošov, -a. Ruské obce 1) Nižný Mirošov, Alsómirossó, v mak. okr. 2) Vyš. Mirošov, Felsómirossó, v mak. okr.

Mislava, -i. U Hn. Mišlava, u Nied. Mišlava. Obec Mislava, Miszlóka, v koš. okr.

Mišel, -sli. „Prišlo mi na mišel + do rozumu (na um ľe!)“, Šarv. „Prišli Zuzke na mišel te tri stare ženi“, Hnil.

Mišla, -i. Obce 1) Nižná Mišla, Alsó-mislye, vo fiz. okr. 2) Vyš. Mišla, Felső-mislye, vo fiz. okr.

Mišlina, -i; u -i. Obec Mislinia, Misiľina, v hum. okr.

Mišček, -ščka. Zdrobnelé z *n. e. h.*, v. tohoto význam pod 1). „Mišček s prossem, v čtorm už ľem dachtore zarenka buli“, Šarv. „Kartku... položila do miščka a mišček dala dzecku na šiju“, Šarv. — Počut aj *mišek*: „Mam taki mišek“, Gab. „Daj mi, oče, jeden mješek peňaži“, Jabl.

Mitrenžic, zahálať. Let. — Pol. mitrežić.

Mjad od pčoloch. Šarv. „Najosobnejše medzi chrobakami su pčoli. Iebo tote mjad... robja“, Čit. IV., 121. „Pčola nosí mjad v sebe“, Kluk.

Mlacek, -čka, mláteč. Šarv. — Mu. nom.: „Mlacekove mlácia“, Vik. „Prišli toti dvanač mlacki“, Sobr.

Mludi. „Za mladu“, Ken.

Mladi a *mladica*, mladý zať a mladá nevesta. „Dzevka z mladim (= zatom) i z očom dali sebe... kaštel vibudovac“, Gan. „Hutoreľ, že tota joho mladica“, Komár.

Mlaka, -i, v formou *młaka*. Rozšírené.

Mlatek, -tka, kladivo. Šarv. — „Nabíc do mlátka porisko“, Kluk.

Mlin, -ci; s mäkkým l.

Mlinarovce, -ovec. Ruská obec Mlinarovce, Mlinaróč, v mak. okr.

Mnišek, -ška. 1) Mnišek v Čejn. okr., Szepesremete. 2) Mnišek v Ľubov. okr., Mnisek. — Túto obec menujú Poliaci: Mníšek, -ska; Mníson.

Moc, -i. „Dostaňeš... jeho do moci“, Šarv. „Sídzem raz telo je v ľnej moci“, Rasl.

Mocni, príd. 1) Silný: „Ked ti teki mocni, ta ti i moj burk prevraciš“, Sipl. „Ja ďul, že chlop barz mocni, tak bi mi ňe z ňím pasoval“, Dobr. „Ja ňe

s ňebu ſebudzem pasovac, bo ja som barz mocni“, Harih. „Mocnar chopi ka-meň a buchňe do ľoho“, Hum. Mocnar = mocný tlhlap — 2) Veľký: „Začal padac mocni diždž“, Šarv. — Sem patrí príslovka *mocno* = veľmi: „Kraľ bul na to mocno zli“, Šarv. „Mocno pritim hrešil“, Šarv. „Janko ňe mocno nahňeava“, Bež. — 3) Mocný v prenesenom smysle: zámožný: „Dakedi tu bul mocni ſedlak“, Šarv.

Močurjani, -rjan. U Nied. Močarany; v Humennom tak vyslovujú. Obec Močarany, Mocsár, v mich. okr.

Močarmani, -man. U Nied. Močiarmany. — Obec Močarmany, Mocsármany, v ntor. okr.

Močidlani, -dlan. U Nied. aj Močiany. — Obec Močidlany, Mocsolya, v šir. okr.

Modra, -i. — Obec Modra v Zempl., Modra v hum. okr.

Moch, -u. „Najšol tam z *mohu* (= mahu) popravenu poscel“, Kovalík SMS 1899, 86. „Vopred ľoho bol medzvedz u *machu*“, Pap.

Mochnatí, príd., srstnatý, obrastený. „Nepušcili bi sce vašoho lesoho na našu mochnatu“, Ud. — Sem patria „pôlký“: „Mochnački, to jak ťíli okruhle, obrosné, rošnú na krakoch“, Kluk.

Mokroluh, -a. Obec Mokroluh, Sárpatak, v sekč. okr.

Mola, -i. „Ti ňe skriješ pod molu“, Hnilč. — Podmyté miesto.

Moldur, -a. Nem. obec Maldur, mad. Maldur, v kežm. okr. (Pol.: Moldurun, moldursk'i.)

Molha, -i, hmla. „Molha prílehlá na zim“, Sob. — Vidz aj: Let.

Monarj, v. *minar*.

Mondikac, „mondokovať“. Ak dakto v spoločnosti Slovákov vraví po madarsky, Judia, ktorí po madarsky nevedia, takto ho zakŕsknu: „Pa'le jak mondika!“ Hum. Z mad. dial. (azt.) mondi.

Morava. Nehovorí sa bul na Morave, ale v Morave. Šarv.

Morna, -i, mrkva. Ščav. — V. *murna*.

Moro, -a. Počuť aj *morjo*, *morje*, gen. *mor'a*, *morja*.

Mosc, neurčitok môzľ. „Ked ti to budžeš mosc vimišlec“, Jabl. — Porov. výslovu v strednej slovenčine: môč. Aj frásu: „Ja z teho ľemožem“, Ščav.

Moskal, -a. 1) Rus. 2) Ryba menovaná rusom. V tomto druhom prípade aj *moskalík*, v. Posp. ČMS 1898, 67.

Mošadz, -i. „Zvoni rohja z mošadzi, medži tím muší daco i stribla bic“, Ščav. „Spižar ťe kladze na hačurki, na ovce itd.; je tiž z mošadzí“, Ščav.

Mošurov, -ora. U Nied. aj Mašurov. — Obec Mošurov, Ádámfölde, v sekč. okr.

Motika v Ščav. je takej formy kopacie nástroj, ako vo Zv. Lepčí „graca“.

Motíl, -a; to, čo spisovne „motyl“.

Mozgi. „Tam maju mozgi, jazik a šitko“, Lučiv.

Može. Skrátené z vety „može bic“; užíva sa veľmi často miesto spisovného „asnád“. Na pr. v osnovе z Rasl.: „Zbujníka može už ľenajdz“. „Mi počapkaj tote dolini, može budzem vidzec lepkň“. — V tomto význame užívajú aj *ozdať*, *azda*.

Mrarjeneč, -nca. V poludňovo-západnom kúte Spiša, na pr. vo Vikartovciach. Ináče vidz: *bramce*.

Mrazoice, -ovec; ū -oūci. — Obec ruská Mrazovce, Mrázoc, v stropk. okr.

Muderec, *muderec*, -rca. „Jeden muderec povida“, Sobr. „Grecki muderec“, Čit. IV., 145. „Raz prišol jeden muderec“, Čit. V., 20.

Mudroch, -a. Rozpravač sám vymysel to meno pre svoju prípoviedku, Ščav.

Mudroūc, -ovec; ū -oūci. U Nieder. Mudroveč. — Obec Mudrovce, Mudrōc, v ntor. okr.

Muchenki, pomn., ribizlie v Poprade.

Mul, -u. „Mul abo pisek“ v jarku na spodku; „homok“ ťe u nas ľehutori. Mul je tiž zoshnute blato v jaruhí“, Ščav. — „Prišol do tej mlaki, ulapi cele za rožki i jak ho hcel vicabnuc,

sam ťe vivracel do mulu“, Ščav. Porov. namul.

Mulatorac ťe, zabávať sa v krčme pri hudbe; z mad. mulat. Hodne rozšírené. Porov. *bavic* ťe.

Mul, muž., mola. Ščav.

Mula, -i, mulica. Ščav.

Muraňki. „Vžala čatinu, oharnuje muraňki z ľej“, Plav. — Por. *bramce*.

Murcac ťe. „Napi ťe a zamurcay ťe, žebi ťi bridki buň“, Sobr.

Murčec, bručač. „Už aňi nehvari, Iem tak murči“, Harih. „Narod pravda murčel, ale starosta povedzel, že tak... ta tak“, Straš. 12.

Murkac, mrkať očima. „Išli parobci do Svatej Anni, murkali očma nad dzevčatami“, zo Ščav. v Zpiew. Kol., II., 121. — Ja mám z Humenného zápis s inou formou slova: „Pa Iem, jak na mňe *murga*!“ V Hum. aj: *pomurgovac*.

Murna, -i, mrkva. Kluk. — V. *morna*.

Murňík, -a, murár. „Murňík vimuroval mur“, Komar.

Murov'eni, -rjan; u -v'enoch (v Banovičach). *Muroviani* (v Hum., takto aj u Nied.). — Obec Muroviany, Morva, v mich. okr.

Mušec. „Mušel zomrec“, Harih. „Vi... mušice bic kraľovské sinove“, Jabl. „Že princeza muší bic Šandorova“, Geč. — *Mišec* (v stred. slen. *mišec*) je nie bežné.

Mutrica, -i, habarka. Let.; Hnil. (Miš. Pies. 22).

Muzika, -i. Všeobecné; popri ťom na pohraniči s Madarmi aj *mužika*, nie *mužika*, tedy z mad. muzsika. V jednej osnovе z Lub. slovo „muzika“ značí bližšie nepomenovaný hudobný nástroj.

Muž, -a, manžel. „Povedzel jej, že jej muž už spratauni i pohovani“, Ščav. V Ščav. vôbec ani neznajú slova „manžel“, „malžen“. „Chceš ti mňe za muža?“ Lub. „Neznala, chtori jej muž“, Ceplič. „Svojmu mužovi ukazovala“, Hnilč. — Okrem toho veľmi bežné: *chlop*, v. ho. *Malžen*, manžel zriedka počuť, *malženka*, *manželka* častejšie, v. „*malženka*“,

Na. Volal „na, biču, na!“ Šarv.

Na, predložka. Pripomenutia zasluhuje v týchto významoch: 1) *Ces*: „Parteli na oblak i vidzeli tam ženu“, Šarv. „Jak išli na dzvere, mu ruki podavalí“, Šir. „Vona ho uvidzela na oblak“, Komar. „Nevidzim na te okulare“, Kluk. — 2) *Po*: „Un ēe vžal i išol na ten oheň“, Šarv. „Dzeci mojo, idzce na drevo“, Žir. „Pošoú jej na masť do patiki“, Ud. „Pošala tu pastorku na oheň“, Mark. „Idz mi na paľenku“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 169) — Niektoré príklady, menovite takéto a pod.: „isc na drevo“, — istotne sú čitateľovi dobre známe aj s iného územia reči slovenskej. — 3) *Naprostred*: „Treci, chudobni, ostaú na karčme nocovac“, Luč. „Idze na izbu, i bere tu skvoru do ruky“, Lučiv. „Že muší za tri dni na kostele ležic“, Marg. „Im doňesli slami na karčmu a tam spali“, Hrab. — Chudobní ľudia nocívajú „na karčme“ a z tejto frásy sa vyvinuly potom: „Koňe stanuli na karčme“. „Stavime ēe na karčme“, a teraz už hovoria aj o panských ceštovateľoch: „Vešli na kavehauz“, Jabl. — 4) Na otízku „Dze?“ odpovedáva sa akkusativom: „Barz velo ľudzi buťo vtedi na spovedz“, Malov. „Pošol na ten valal, dze mu žena bula na večeľe“, Barc. — *Tedy bic na s akk.*!

Nabíjať ēe na co. „Jeden na druhého ēe nabija“, ked o jednu službu viac kompetentov žiada. Šarv.

Nac. -i, vňať. Hum.

Nacinovať, -ši; *naciňski*. U Nieder. Nacina ves, Naciňovša, Naciňoveš. Dla Jozefa Vilegiho v Straž : Naciňouš, do -iši. — Obec Naciňovsa, Nátašalva, v mich okr.

Naččivir, zo spis. reči, navštívit. „Prispol som ce naččivic“, Cepl. „Ju prisc navčivic“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 160).

Nadač. „Nésem polno peňažoch... čo mi moja dzievka nadala“, Hnilč. „Kebū mu večar bul peňaži nadol“, Gab.

Nadida, -i; v -dze. — Obec Nadida, Nagyida, v koš. okr.

Nadošč, do -ždža. U Hn. Nadaž, u Nied. popri Nádošč aj Nádoš. — Obec Nadoždž, Nádasd, vo fiz. okr.

Nadraguľa, -i, mad. nadragulya. „Od nadraguli ēe ošali, ked z nej namiša dakemu do pafenki“, Šarv.

Nadžčerknuc reč, nadžčernkút. Malov.

Nidzac. „Nadzaťa lenu na kudzel“, Hnil. „Nadzaťa do ihli“, Lem.

Nuhac i ňehac, nechať. Obiehajú v v poludžovo-západnom Spiši: „Dze ju nahaľ“, Lučiv. „Išol daleko, až ho vojsko nahalo“, Vik. „Prišla ta hodzina, co ho mušeli ňehac“, Hrab. „Nenehaj ti mne tu“, Cepl. V Hnilčku popri ňehac už aj zochabiac, tu na str. 244.

Nahaňač, -a, v. košar.

Nuhvaric ēe, nahovoril sa. „Dzivé nateľo ēe dalo nahvaric“, Šarv. „Tote starše dvojmi ēe nahvareli, že mladšeho... zabilu“, Sob.

Nachže, v. ňech.

Naisce, istotne „Vun naisce mocni“, Dobr. „Či bi si ho to naisce zastrelí?“ Lučiv.

Naišne, to isté, čo predchádzajúce: „Ho chceť viprobova“, či vun naišne tak pravidu poveda“, Dluh. /C.

Naj, ňaj, nej; spis. nech. „Naj ēe pita do starej kralovnej na noc“, Šir. „Naj tak zrobí“, Kluk. „Naj pridze sam po nas“, Sipl. „Pan orgaňista, naj stavaju!“ Seč. „Naj ho tak ňekara“, Hum. — „Mňe... ňaj odñeče do mesta“, Straž. „Naj idu zo mnú“, Sobr. „V'eč'ar ňaj me na tem mesce tu čekaju“, Bež. „Nej oži zrobja, co ja budu jich pitac“, Sobr. „Nej idu do Prešova“, Sob. „Nej mi priňesu... obid“, Bard. „Lem ňej ňekriču na svojeho muža“, Gab. — Zamieňajú sa všetky tri formy „naj“, „ňaj“ i „nej“ nielen v jednej a v tej istej obci, ale aj u jednej osoby. Vidz aj: ňech.

Najiduch, -a. „Dzecko od prespánki“, Ščav.

Najsc. „Nemobli najsc valal... aňi varoš“, Šarv. „Službu najsc“, Lub. „Oňi už nemobli najsc, co jej bolo“, „Ho najsc nemohli“, Straž. — Nikdy nalezce; preto aj „najduch“ m. spisovného „na-
lezenec“.

Najutre, v. jutro.

Najvecej, v. vecej.

Nakladac. „Žena naklada a hlop vjaže zoz kolkem“, Šarv. V. *rjazar.*

Nakońec. „To bulo nakońec varoša“, Šarv. „Žena nakońec valala už ho vi-
patra“, Straž. — V. *końec.*

Nakrotnuc dakeho ku čemu, v Ku-
bachách; to, čo nakriatnuť.

Nakuri. Nakurilo šnehu = napadalo!
Vidz kuric. „Nakuril veľki šnich“, Čit.
IV., 141.

Naleśníki „Ta co to? Bandurki sú
počuhajú, do teho sú da kus muki, to
sú roztrajuje a na blahu sú z ližku
kladze a rozmasci. Jak sú jeden bok
pripeče, obraci sú na druhu“, Šarv. Po-
rovnaj *bandurki*.

Nalpa, -i, opica. Šarv., Šebn. (Po-
spech — Pastrnek. Slov. Pohl. 1895,
56), Čit. V., 461.

Namešani, -an. U Hn. a Nied. Ne-
mešani. Obec Namešany, Nemessán, v
levoč. okr.

Namul, -u. „V namule pri vodoch
rošňu chitro šeljake rošníni“, Čit. IV.,
152. — Odchylné od tej formy a pri-
merane tomu aj s odchylným sklonením:
„(Riba) kečega, chtora sú v zime
često do *namula* vrije“, Čit. V., 178.

Namułisti, príd. „Voda Cisi... na
rovňinach... *namułista*“, Čit. V., 178.

Naostatku. „Nej sú hodz iem naostatku
napijem“, Šarv. — „Koňečne“ a „na-
końec“ tiež počuješ, ale sa zdá, že sú
zo spisovnej reči. Miesto „nakońec ši-
ckich polapaú“ (Sobr.) povedal by ne-
pomýlený východný Slovák: „Naostatku
šíckich polapaú“.

Naparstek, náprstok. Rozh.

Napase, napádanie, znepokojovanie.
V. *nasl.*

Napastovac. Na toto slovo ako na
špeciálnosť východoslovenskej reči veľ-
mi radi upozorňujú intelligenti východ-
noslovenského územia, aj Madari, hlavne
v úradovňach, kde toto slovo každoden-
ne počuješ. Znamená napádať, znepoko-
jovať. Podľa Iremského (Let.) „drážniť“;
tohto významu nikdy nemá. „Od toho
času prestalo napastovaňe od žobra-
koch“, Čit. V., 66. „Bohaté velmožove
napastovali Matjaša kraľa... hned o
uprážnení majetek, hned o urad...“,
Čit. V., 142.

Napridz, najprv. „Napridz povedzel“,
Marg. „Chtori, bratu, napridz pujdze-
me?“ Straž. „Vona *nasamipridz* kožu
puščila“, Košk.

Napročivko, v ústrety. „Napročivko
jeho rodziče leca“, Lub.

Napudzic sú, naľakat sa; hlavne v
z.ungskom podreči. „Segiň vojak sú
napudzíu, ta ucekaú od ňoho“, Sobr.
„Až sú od nich napudzeu“, Bež. „Zajac
sú napudzil“, Ud.

Naradzic sú. „Tak sú naradzeli, že
pujdu šicke trojmi... služic“, Šarv.

Narod, -u. 1) Lud: „Narodu velo v
mesce“, Hrab. „Tot narod prepad vod-
tam“, Bež. — 2) Narodenie: „Ešte pri
narodze ma človek naznačeno z jaku
šmercu pujdze“, Sob.

Narodzic sú na co. „Na to som sú
ňenarodzil“, z Fil. Kov. (Slov. Pohl.
1898, 686).

Narokom. „Princovi noha s posceli
viši, chtoru un narokom spuščel“, Šarv.
„Začal dahto durkac na kapuru... a to
tak, jak kedbi iem rozbic bul hec...
vrata narokom“, Straž. 37.

Naručki, pomn; „liace“. „Koňa za
naručki cahal“, Barc. Por. *lece*.

Nasad, oplen pri voze. Ščav., Kap. —
Vid vuz.

Nasamipridz, v. *napridz.*

Nasiľc, prisiliť. „...že mu tote tri
veci ťeda! Panove jak učuli, ju našli, že
mu ich musela dať“, Gab.

Naščad, -u. „Do naščadu vihorel“, Čit. V., 5.

Naščeka, -i. „Na dišlu pri jarme je naščeka“, Brez. (Posp. ČMS 1899, 8; „je to vidlicová nášada, do ktorej sa jarmo vkladá“). — Počul som ho aj na užšom území východoslovenskom.

Naščivci, zo spisovnej reči; navštíviti. „Budz jeho laska svata za naščiveňe“, Gab. — Počut aj: *navčicic*, *naččivic*.

Natariuš, -a. Šarv. — V. *notar*.

Natfey, -a. Obec Nadfej, Nádfő, v. topł. okr.

Natoň. „Natoň abo pňak, co še drevo rube na ňim“, Šarv.

Naučic še co. Ta vec iem povedz, jake si se naučil... remeslo. Sipl.

Nauk, mnž.; *nauka*, žen. — „Farar mu dať taki nauk“, Hrab. „Druha nauka“, Luč.

Nautre, v. *jutro*.

Naval, u; príval, búrka Hum.

Naččivic, v. *naščivic*.

Naveki, vždy. Všeobecné. Spisovného „vždy“ nikdy nepočuješ.

Naverchu. „Raz som prave naverchu na koňu išol prez jedno vodníste mesco“, Čit. V., 245. — Zdá sa byť z-pakované „vrchom íst“: naverchu + na koňu.

Navesc, podviesť. „Vidziš, Išočka, jak si me podlo navedla“, Ud.

Navlaka, žen., na krpcoch, v podrečí lučiv. Por. *strokanke*.

Navon, *naven*; miesto *von*, *ven* a po- pri ňom. „Višol chlapec... navon pred dzvere“, „Janko višol *navonka*“, Rasl. „Višla *navonka*“, Gab. — Porov. -k., -ka.

Navracac, z mluvy pastierov. „Ona ovce mušela *navracac*“, Lub. „Statki navracac“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 166).

Nazad (nie naspak), nazpäť. „Idze nazad pri dobrém zdravju“, Rasl. „Zbuj- ťici sceľ nazad dostac svojo peňeži“, Gan.

Naznovo, znova. Šarv. a inde. „Pošol naznovo do minara“, Giralt. „Naznovo iz Jančom prišahli“, Seč.

Ñagoň, -ova. — Ruská obec Ñagov, Nyágó, v hum. okr.

Ñaršani, -an. Obec Ñaršany, Nyárs- arđó, vo vtor. okr.

Ñebecki, príd. „Už vidzel ñebecku oblohu“, Rasl. „Jeho duša... klopala na dzvere ñebecke“, Harih.

Ñeboha, neborka. „Ta ňaj vona tam ñeboha sedzi iz svojim veľkím strachom“, Straž. „Joj, ñeboho (k ženskej), ti maš vekšu ranu jak ja“, Ud.

Ñebohi, príd., úbohy. „Ñebohe zajački, pre veľki šnich navštívuju našo zahradi“, Čit. IV., 70. „Valili še tísice... Tata-roch na ñebohu drahu krajnu našu“, Čit. IV., 133.

Ñebože, nebožiatko. „Darmo, ñebože, bo ja tebe žjem“, Taš. „So ti, ñeboža, pláčes?“ Košk.

Ñeboživi, príd., bezbožný. Prišol toten ñeboživi medzvedz i hadbab zvalal. Lub.

Ñedujdali, príd., neforemný. Hum.

Ñedzeca, g. -i. Pol.: Ñedzeca, -ü, Ñe- džicon (Kríž ves, Slov. ves); Ñedzece, -ec, Ñedzecon (Niž. Ružbachy). U Hn. Nedec, u Nied. Nedeca. — Pol. obec Nedzeca, Nedec, v starov. okr.

Ñehac, v. *nahac*.

Ñech. „Ñech iem ho daju došikovac“, Hrab. „Ñeh pridiu von“, Štv. „Ñech pridiu na nás kvartil“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 163). — „Kišasonka, *načhe* pridiu na šop“, Lučiv. Všetky této formy len na Spiši, hlavne v západnej čiastke. Porov. *naj*.

Ñej, v. *naj*, *ñej*.

Ñemcovce, -ovec. 1) Kapuš. Nemcovce, Kapinémetfalu, v topł. okr. — 2) Topł. Nemcovce, Taplinémetfalu, v topł. okr. (Túto poslednú obec Nied. menuje aj Nemcovce.)

Ñemeckí, -oho; u -om. Obec. 1) Nižné Nemecké, Alsónemeti, v ungv. okr. — 2) Vyš. Nemecké, Felsónemeti, v ungv. okr.

Ñemta, -i; v -mee. — Obec Nemta, Tornyosnémeti, v koš. okr.

Ñerád, -ádu; v -ádze. Obec mad. Nyárád v kap. okr.

ňet = ňe jest. „Tu aňi muha ňet z tamteho sveta“, Sipl. „Z teho vidzela, že un sprosti kočiš ňit“, Lub. „Husárovi prečik ňebulo na volu, že jager pri ňim ňet“, Ken. — S gen. odporu: „Ked ňet farara“, Hrab. „Nit aňi jedneho“, Gab. „Či ňit vecej vojakoú“, Sobr. „U ſvece vecej pari mi ňet“, Bež.

Nevicki, -oho (v Tašoli). Obec Nevické, m. Nevicke, v ungv. okr.

Neviňen, nevinný. „Žem ſe otvorila a ňeviňen stanuú z hrobu“, Sobr.

Nevolnička, i. „Ona plače, ňevolnička, že muši bic katolička“, zo Smiž. Miš. (Pies., 87).

Nezdobacki. „Nezdobački prišol, ňezdobački išol. Dakedi po calich tižnoch ňebulo ho“, Straš. 15.

Nezgrabni, nešikovný. Hum.

Nic zlata. Rastlina „zlata nít“. Hanšar.

Nič. „To višlo na ňič“, Šarv. „Na ňič prišol“, Sob. „Šicke ſedlaci na ňič višli“, Bert. „Tote (grati) ſu ſpalene na ňič obracene“, Hrab.

Nigda, rozšírené po celom území. „Nigda na dzecku ňehrala oka“, poviše o matki, chtora ňerada vidzi svojo dzecko. Šarv. „Mhe naveki tu zatraciš, i sam ňigda ňestaňeš“, Šir. „Nigdaj vecej“, Hrab. „Nigdi“, Hnil. „Nebudzem ňihda tvoja“, Brutov. (Miš. Pies. 49). — „Ja tu ňigda čleveka ňevidzeū“, Bež. — Interessantný prípad zdôraznenia významu v Hum.: „Šoňigda Žmi ňečul“. „Šoha“, mad. soha = nikdy; šoňigda = nikdy-nikdy.

Nikdzevaroš, -a. Pôvodne podané meno rozpravača v prípoviedke z Bež

Nikloca, -ej. Ruská obec Niklová, mad. Niklova, v mak. okr.

Ninka, -i, mad. néne. „Ninko moja luba, pre Boha ja vas pitam“, Šeč.

Nit = ňe jest, v. *ňet*.

Niž, dokiaľ, pokiaľ. „Do teho času mi nasbirame dreva, niž ti prihešeš ohňa“, Šarv. „Dotli ce budzem bic, niž mi ňe prišahneš“. Bard. „Za ten čas, niž ona budze spac“, Šir.

Nižní a višní súſed = dolný a horný súſed. „Dolňi“, „horňi“ je nie bežné v tom smysle.

Njet. „Ani takjeho prezviska majora njet“, Lučiv. Len v podr. Lučiv., inde ňit a *ňet*, v. toto.

Noc, -i, mn. nom. „Ked me po mojej ſmerci budu tri noce vartovac“, Giralt. „Ked som už dva noce precerpel“, Hrab.

Nocník, noclah. Šarv., Hrab. — „Pri ſti do žida na nocník“, Luč.

Nočni, príd., nočný. „S tim ſe vŕal nočnu hodzinu“, Barc. „Za nočneho vartaša“, Malov. „Varta nočna“, Harih. Na *nocník* = na *nocník*, v. toto. — Kov. z Gan. podal formu *nočni*: „Telo zarna ſtoji za tri nočne vartovaňe“ (SMS 1901, 83). Ganovce sú na hranici ku podrečiu lučivnianskemu.

Noharice, noharki, pomn. Zamieňajú sa; sú všeobecne rozšírené. Nohauki hlavne v podreči z.-ungskom.

Nochee treba čisto trimac. Čit. V., 393.

Nocht, -a, prípoviedkový vták. „Pridze ptak nocht a ten tak leci, že čo bi ſi mal za tri roki iſc, vindzeš za tri dni“, Cepl. „Tot noctenptak boú tak veľiki jak jeden dobrí vul, ſid dva kabli zarna naraz“, Bež.

Notar. V Šarv. *nataruš*, v. toto. V Ceplici vyslovujú: *notarj*, g. *notara*, v nom. s u (= j) na konci.

Nováčani, -čan. U Hn. a Nied. Novočani. — Obec Nováčany, Jászóujfalu, v ſčer. okr.

Novejša, -ši. 1) Mesto Spiš. Nová ves, Iglo. 2) Obec Tušická Nová ves, Tussaujfaluu, v ſeč. okr.

Noverša, -ši. Obec Košická Nová ves, Kassaujfaluu, v koš. okr.

Novovejski, príd. od Nová ves. „Hto to teho je pričina? Novovejski pan richtar!“ (Hnil. Miš. Pies. 21). „V novejškej ulici ſtoji vrani koň“ (Nová ves. Miš. Pies. 60). — Z úst ľudu ſom nikdy nepočul týchto príďavných. Vyslovujú ſa takto: Dzeci, ľudzja z Novejši. Počuť: *Novejšan*.

Nozgre, pomn. „Viľk na nozgre spad“, Orel V.

Nucie, nútia. „Ja som bul prinucení ísc Ŀvetom“, Smiž. „Kraňne jím rohi pozhlímal. Naostatku jí česel zehiac, ale ho paňstvo prinucilo“, Gab.

Nu, dnu. „Daco zimného čula na sebe na peršoch a potom mocne z nuka boleňe dostala“, Straš. 19. V. dnu.

Nuž, g. *noža*; nôž vôbec. *Nožik*, aký-kolvek „nožik do vrečka“. *Nožky* sú: *Drevenáček*, „chtori ma drevenu ručku a ſe zavira“; *peňicer* abo *penalik*, „o dva abo o tri abo i o vecej nožíki“. — *Drevenáčky* („žabykláče“!) v Rozh. menujú *bíčakami*.

Obačie, spozorovať. „Obačela to kraliovna“, Šarv. „Obačil, že v tej kope jest človek“, Sob.

Obarlovik, -a; drevená nádoba na umývanie kuchyňského riadu podoby nízkeho šaflika bez úch. „V obarloviku ſe umívaju grati kuhínske“, Šarv. — Porov. *lušov*.

Obca, -i, obec; počuf hlavne v úradovnáčach. Zo spis. reči.

Obcahnuc murom. „Ta kerta bula murom obcahnuta“, Bež.

Obdza je na jedneho koňa, a *rece* (v. ich!) na dva; obdze už malo potrebuju. Ščav.

Obecac, slúbiť. „Grof obecal šicko“, Smiž. „Ked nam obecaš, že nas na svoju svadzbu zavolaš“, Hnil. „Com ci obecau, to ci dam“, Sobr. — Popri *obecac* aj *štubic*. „Zrobila mu štub, že ſe žigda ſnevídla“, Rasl.

Obed, -ovac sú bežné: „Do obedu“, Ban. „Jak on može medzi takimi panami obedovac“, Lučiv. — Ale pravda bežnejšie je: *jedzeňe*, *jesc*.

Obejmuc, objať. „Doraz ho obejmula a poboškala“, Hrab.

Oberra, -i, obrva.

Obervac ſe, ozvať sa. Šarv. „Obezvala ſe!“

Obgart, v. *Ogbart*.

Obhaňac, obhajovať. „Vojak ſe potem oženiel a totu horu obhaňať“, Malov. „Nehodzen ſebe do ňej (= do hory!) takoho foſtra dobrac, obi mu totu obohnaū“, Bež. „Hajtoš ohaňa ľuki a zarna v polu procivko škodiňkoch“, Kluk.

Obchodzic. „Richtarovi oddal svojo koňe pod ruku, žebi jich obchodzil“, Rasl.

Obi, spojka, bežná hlavne v podreči z.-ungiskom. „Obi ſe starij drabi ſepuščia“, Luč. „Nehodzen ſebe... foſtra dobrac, obi mu totu huru obohnaū“, Bež. „Pútaj Panaboha, obú ci pomuh na ſvece žic“, Dluh. C. — V samosvojej reči *žebi*, v. toto.

Obidva. „Kupil kral flinti obidvom“, Šir. „Ocec mi obidva ruky odecal“, Šarv. „Možu u ňej obidvojmi prenocovac“, Šarv. „Budzem ci pisac, jak sme obidvojmi“, Sob. „Šedli na koňa obidvojo“, Hrab.

Obile, -eho; obilie. „Roštovac abo cudzic obile; ten gazda ma veľo obileho (abo zbožeho)“, Šarv. — Z pravidla hovorí ſa len: *zarno*, vidz príklad pod *obhaňac*.

Obisco, -a; bývanie. „Hoc bûm ce puščil, ja tu ſínam obisco svojo“, Gab. „Ja bi to v obisu ſetrimal“, Hum.

Obišouče, do -ovec, ū -oúci. (Obišouška škola!) — Obec Obišovce, Abos, v ntor. okr.

Oblak, -a, oblok. „Oblaki pozavirac“, Hanšar. „Do oblaka ſe zapravju mreže“, Kluk. „Vikladal totu almužnu pod oblaki“, Bert. — Porov. *blaňar*. Na západnom Spiši: *oblok*.

Oblapi, objať. „Prišla gu ſomu i do raz ho oblapila“, Bež.

Obleſc ſe, *oblekac ſe*. „Aži ſe ſemože oblesť“, Štv. „Oblekac ſe“, Hrašovík. *Oblek* znajú popri bežnejších: *šmati*, *šati*, *grati*; *odzev* (spis. odev!) vôbec neznajú.

Obnocovac. „V tej džure obnocovala“, Marg.

Obnoha. „No čekaj, ti dabolska obnoho“, Straš. 24.

Obnožka, -i. Pčoła noši mjad v sebe a obnožki na nože na mláde. Červami vołame mláde pčoli z obnožki“. Kluk.

Oboňka, v. *k-šar*.

Oborin, -a. Obec Oborin, m. Abara, v mich. okr.

Oburov, -a. „Šeno še s poľa voži na šop, abo do oborova“, Dobr.

Obradovac ſe. „Vun ſe obradoval i oſmelil“, Straž.

Obrežka deski je obrezaňe deski s bokoch, žebi buťa rovna. Jabl.

Obrobic zoz skuri kravu, ovcu, vola itd; z čeho ľudze jedza meso, to ſe obrobi zoz skuri, z čeho ňejedza meso, na pr. zo psa, to ſe *olupi* zoz skuri.

Obrok. „Veďer zaš koňe mali svoj obrok“, Ban.

Obručne, -ho; *obručniski*. — Ruská obec Obručné, Obrucenô, vo vtor. okr.

Obrušiť ſe na keho, oddať ſa do koho. „Jak prišli za mesto do huroch, tu ſe obrušili na ňcho“, z Filce Kov. (Slov. Pohl. 1898, 686). „Še ale obrušel na ňu a klasce jej začal“, Orel V.

Obsudzic. „Lajtnantovi... ēmerc ob-sudzel“, Ken. „Obsudzila krajina, že tot budze kraľ...“ Sobr.

Obśedlač. „Dva koňe obśedli a tak pošli“, Šir.

Obšievka. V obci Sveržove tak menujú výšivku okolo límcov na mužských košeliach, vidz Halaša, ČMS 1903, 71.

Obuv, muž. „Obuv je cesni, bivní“, Šarv.

Obžírac. „Obžírali burk“, Ban. „Raz ſe obžírie, ta vidzi...“, Sobr. „Efefan obžírie ſe nazad“, Taš. — Aj v Lučiv. podrečí: „Poobzjerať totje starje muri“. Lučiv. — V samosvojej reči *opatrac* atd. od *patric*. Porov. *vhľadnuc* ſe.

Obžírč. „Obžet a povedzel“, Malov. „Jak mu jednu dať, ta obžet a povedzel: Dzekujem pekňe, že me obživeli“, Malov. Porov. *odži*, *oži*.

Očer, g. *occa* + *vjca*. „Očec, jak čuje, že ten veľki pan ho ojcem vola“, Gab.

, „Hutori ku ojcoví“, Gab. — Prevažuje gen.: *occa*, *oca*.

Ocička, -i. „Z ňu ſe ostra nože; ſekera ſe može poocičovac z ociľu. Ocička je z ociľi“, Šarv.

Ocurac ſe, opit ſa. „Ocural ſe ten človek, je barz *ocurani*“, Šarv. „Tam pil, lokal cali dzeň... Jak už taki bul ocurani, že malo co nohi ho vlađaň, posbiral ſe ku domu“, Orel.

Oči, pomn. Má rozličné genitívy: 1) Stalo ſe mu z oči. Povedzel mu prosto do oči. (Obidva prípady z Cepl.) — 2) „Do uč povedzec“, Šarv. „Mňe do oč“, Dobr. — 3) „Ja ňemam očoch, tak un mňe muší vodziec. — O starobylosti genitívu pod 1) zdá ſa svedčiť, že ho v úsloví aj tí používajú, ktorí inak užívajú genitívov pod 2) alebo 3). Príklad z Čít. V., 483: „Povedaju, že ked ſe dzecku z oči stalo,... daskelo raz mu do oči vplvnuc treba“. Frásy: „Oči pasc na dačím“, Šarv. „Oči viškirc“, Hum. „Oči vistavic“ = vyčípali. Šarv. — „Taki oči ma jak na furiku koľeska“, Hum. „Ach, očička, ťive očka, což tak na ňen bijece?“ zo Smiž. Miš. (Pies. 80). V. *oko*.

Očiľic, očiťiť. Šarv.

Očimene, -a, okamženie. „V tim očimene ſe do domu navracila“, Gab. — *Okamženie*, *okamhnuce* vidz tiež.

Očiťišie, na vidomie oči. Sob.

Očvarj, -ra. 1) Nižný Očvar, Alsó-olcsvár, v koš. okr. 2) Vyšný Očvar, Felsőolcsvár, v koš. okr.

Odbrehnuc, -ovac, odvrknút, -ovat. Let.

Odbuc ſe, odbudnút ſa. „Už vrétele ſe odbuto“, Šeč.

Odebrac ſe. „Odbraň ſe od ſebe“, Smiž. „Še odb'eral na vandrovku“, Ken. „Ja ſe od vas odberu, pujdu po ďveče“, Sobr.

Odecac, odfat. „Ocec mi obidva ruki odecac“, Šarv. „Hlavi mu odecia“, Sobr. „Oceca mu obidva ruki“, Šarv. „Oecac hlavu“, Hrab.

Olejmuc. „Ju od ēmerci dejme“, Straž.
Odejsc. „Nigdze ňešmiš dejsc“, Sob.
„Mušime dejsc het z teho kaštila“, Hrab.
„Odešoł od ňich“, Jabl. — V
Hnilč.: *Odejšol*.

Odhadnuc. „Panove hadali, co to take,
a ňemohli odhadnuc“, Marg.

Odlivka, ſou odteká voda so strechy.
Hanšar.

Odlubic. „Odlubel mu ženu abo fra-
jirku“, Šarv. „Jak ſe vihvaluje,... že
odlubel od Ferka Terču“, Orel.

Odmahac ſe. „Abi jel s nimi a že
lačni boł, aj sa barz neodmahał“, Lu-
čiv. „Janko ſe doſc odmahaū“, Bež.

Odmeñec, -nca, oslobođený od vojen-
činy: „Ked me nezabiju pri tambore
Nemci, ta me nezabiju hnilčanske od-
mencí“, z Hnil. Mišk (Pieš. 22).

Odiac od ēmerci. „Kedz ti mňe od
ēmerci odhala“, Taš. — Porov.: „Že
ju... kraloúski kočiš od šarkaňou od-
hal“, Straž.

Odorin, -a; Odoriňčan. Obec Odorin,
mad. Odorin, v novov. okr.

Odpírac. „Pital ſe na noc. Minar i
minarka odpírali mocno“, Šarv. „Dzívče
odpiralo, že űeda“, Šarv. Tiež: „Ne-
budze od teho odporna“, Šarv.

Odpocňuc ſebe, abo oddihnuť ſebe,
to jedno. Šarv. „Tam ſebe odpocňul“,
Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 168). Ko-
valčík uvodí aj *odpočívadlo* („na ſtolíku
pri odpočívadle“) (SMS 1899, 87), ale
to bude vymyslené ſlovo.

Odpovedac a odpovedec sú rovnak
bežné. Z Mark., tu, na str. 225: „Ona
odpovedala“. „Treci raz odpovedzela“. Z
pravidla má ten význam, ktorý v ſpis.
reči, ale v Zátur. Prísl. na str. 70 ſtojí
takéto „ſpišské“: „Ja ſhejtem, ale kedz
ma už ponuknu, ta ja ſehoden odpov-
edzec“ — odopret. Formu „odpovedec“
znajú aj v podreči lučivnianskom a v
jeho bezprostrednom okolí: „On mu
odpovedzel“, Lučiv. „Matka ſe zlekla
a neznala pram, čo ma na to odpo-
vedzec“, Hnil.

Odroprošcie ſe, rozlúčiť ſa. Šarv. Prirov.
Odebrac ſe. „Orgaňista... zaſpival mu
odprošanku“, Straž. 12.

Odrec. „Dereša odarší, ſkuru židovi
predaſi“, Hum. Miesto *odrec* hovorí ſa
aj *olupac*. Porov. *obrobic*.

Odrobina. „Nemam vam co dac, aňi
odrobinu“, Rozh.

Odrubac, odtat. „Odrubal jej hlavu“,
Sipl.

Odsluha, odmena. „Žebi mu oni taku
odsluhu dali“, Vik.

Odsudzic. „Žebi jim kral pravo od-
sudzel“, Geč. — Porov. *obsudzic*.

Odščibnuc. „Z čarneho chleba ſi od-
ščibla“, Vik.

Odtam, odtamadz; ztade. „Nehodni
buſi viciabnuc odtam“, Sobr. „Tristo roki
odtamada ſemam ňjakoho znaku“, Bež.
Tu aj: „To vodtam tak daľko jak ňebo
od źemi“.

Odvadzic, odviazať. „Podzce me od-
vadzic“, Plav. — V. *uvadzie*.

Odvraeac. „Odvraeacne = druhe ora-
ňe pod ožiminu“, Šarv. „Na ožimiu
ochabime uhori, potim pred živami
jich oreme perši raz. Ú augustu odvra-
came. Dachtori gazda i hnuj navozi a
potom odvraca“, Dobr.

Ožic. „I dzeci ci odžiju“, Šir. „Čo
ma z ťima zrobic, žebi odžili“, Šac. —
Prirov. *ohžic* i *ožic*.

Ogbart, Ogbart, pol. mená obce *Hob-*
gart.

Ogdovec, ovdoveť. „Buł jeden stari
kral a vun ogdoveł“, Komar.

Ogon, chvost. Let.

Ohaňac, v. obhaňac.

Ohľadnuc ſe. „Aňi ſehladloſ ſe na
ňu“, Minds. „Palko ſe aňi ſehlad“,
Gab. „Ohľadni ſe, či už nas ſtara ſe-
lape“, Hnilč. — Aj v Niž. Repašach:
„On ſa ohľadnul a vidil“, tu, 462. Popri
ohľadnuc ſe je bežné, hlavne v podreči
z.-ungiskom, sloveso: *obžernuc ſe*, vida
obžirac.

Olhavec, -vca, to, čo mad. kôťfek.

Ohňeni, príď. „Ohňena kraľouna“, Bež.

Ohradzuni, -an. Obec Ohradzany, Gööginye, v hum. okr.

Ohreblo, -a, česák. „Koňe ſe česaju zoz ščetku i z ohreblom. Ohreblo je zo železnej blahi a zubki ma a drevetu ručku“, Šarv.

Ohrizka, -i, ohryzok. „Ohrizku vše zohabela“, Šarv.

Ochabi, -nechať. V samosvojej reči všeobecne, len na západe spiškom *nahac, nähac, v. ich.*

Ochpac še. „Ochpacuje ſe gu tej mla-dej“, Šeč. — *Ochpac ſe je z pchac ſe.*

Okal, -a. Meno takého, kto má dobré oči. Hum. „Okal viškiri oči“.

Okamženie, okamhnuce. Prvé len vo spisoch a u ľudí sčítalých: „V okamžení jednu dluhu drabinu zrobili“, Hum. Sem patrí aj Kovalčíkovo: „V tom okamžení ozdraveje“ (SMS 1899, 85). — Druhé počúť aj v mluve ľudu. V Čit. V., na str. 16. popri „v jednim okamhnucu“ aj „daskelo okamhnuce“.

Oko, -a. „Nigda na dzecku ūobrala oka“, tak ſe povi o matke, chtora ūera da vidzi svojo dzecko. Šarv. — Obyčajne pomn. oči, vidz ho.

Okrúško, -a. Okrúhly skrajok, na pr. pri prijímaní na spovedi. Malov.

Okrac, odef. „Dzeci treba okrac. Ja priokrajem svojo dzeci. Žena ſe ſumne priokrala. Vše ſe ſumne priokraje“ Šarv.

Okrajki, to su deski zo skuru. Jabl.

Okreme, osobite. „Totu ribu okreme položili“, Straž.

Okremši, osobitý. „Žebi ſebe dal zrobic jednu chižku okremšu“, Komar.

Okruhle, -eho. Okruhlé, Kerekrét, v topł. okr.

Okrušinki z chleba, Šarv. „Odrobinki z chleba menujú tu: okrušinki“, Šebeš (Posp. ČMS 1898, 87).

Okrutni, ukrutný. „že okrutne velo peňeži im hibi“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 170—171). „Pačila ſe mu okru-teče“, tiež tam 160. „*Okrutnice ſe hñe-va*“, Hum.

Okulore, pomn.; okuliare. „Oči jemu

doraz daľi okuliare zrobic, žebi ūebulo po-znac, že je cemni“, Rasl. Tu treba uviesť *okurare:* Po boku na ſluhoch temer až ku očom vykukájú zpod čepca tak zvané loki alebo okurare, t. j. vlasy v podobe asi ako zlatník veľkého kolečka, ku telu priliehajúce. Šebeš (Posp. ČMS 1898, 86).

Okusac, obrýzat. „Aňi jedno jablučko abo hrušku caulkom ūezedla, lem z chto-reho polovičku, chtore okusala dookola“, Šarv.

Olbrin, obor. Šarv. „Olbrinske zburá-nini zamku“, Čit. V., 219. „Mocni jak olbrin“, Straž. 36.

Olenata, -i; Olenavčan. — Olcnava, Olenó, v sp.-podhr. okr.

Oldomaš. „O. ſe pije, ked ſe daco preda; placi ho, chto bere peňeži“, Šarv.

Ole, olem; nože. „Eleſaňe, ole ti ſe raz lebňi“, Taš. „Ole, bratu, Skočíkraku, priňeš koršou vodi“, Hum. „Hole, bratu, dze idzeš, zdadzi ſi“, Hum. — „Olem popať na mojo nohi, znám, že ſi ſe take ūigda ūevidzeū“, Bež. „Verušo, podz lem heu, olem scahni moju ka-mašu“, Bež.

Olejníkov, -ora. — Olejníkov, Olejnok, vo vtor. okr.

Olcha, -i. „Olcha rošte po mňakoch“, Kluk. „Olha je strom; vipatra hňedka jak lípa. Ked ſe olupi, zostaňe červene drevo; z olupenej ūkuri robja garbare farbu“. Šarv.

Oliva, -i. „Oliva je na masceňe abo na paleňe, — a olej na jedzeňe, na pr. na kapustu“. Šarv.

Olka, -i. Ruské obce: 1) Hum. Olka, Homonnaolyka, v stropk. okr. 2) Kriv. Olka, Krivaolyka, v stropk. okr. 3) Stropkov. Olka, Sztrópkóolyka, v stropk. okr.

Olmarija, stojacia kastňa. Skriňa ho do olmariji“, Smiž. „Omarija je ordinarnejšia kastňa a ſifoner je fajnejša“, Ščav.

Olovrant, -u. „Zabavili ſe do olovrantru“, Ban. — „Po olovrance ſebe lebňi“, Sob. „Išejt opačie, či ma dajaki orrant“, Lučiv.

Olšarce, -avec, v -avech. U Nied. aj Oršavce. Obec Olšavce, Orsóc, v topľ. okr.

Olšavi, -šaň, v -šavoch. Ruské obce: 1) Niž. Olšavy, Alsóolsva, v stropk. okr. 2) Vyš. Olšavy, Felsőolsva, v stropk. okr. — Niederle obidve obce nazýva: Olšava + Olšva.

Olšavica, -i. Ruská obec Olšavica, m. Olsavica, v sp.-podhr. okr.

Olšarka, -i. 1) Olšavka v Sp., Oly-savka v sp.-podhr. okr. 2) Olšavka v Šár., Olysavka v mak. okr.

Olšenkovo, -ova (v Košk.). U Hn. Olšinkov. Ruská obec Olšenkovo, Ol-sinkó, v hum. okr.

Olšov, -a. U Hn. Olša, u Nied. popri Olšov aj Olšovce. — Olšov, Olysó, vo vtor. okr.

Olšovjaní, -vjan. U Hn. Olšva. Obec Olšoviany, Ósva, vo fiz. okr.

Omamuňic. Ked špi človek na polu na slunku, rozboli ho hlava; o tím se poví že je omamuňení, t. j. jak bez sebe, Od palenki je ňe omamuňení, ľem opiti. Šarv. „Aňi kočič ňespad zo sédziska, ľem jak omamuňení sedzel“, Orel.

Ometlo, -a. „Pec ſe vimjeta s dluhim ometlom“, Kluk.

On, zámeno, aj un.

Onačie, ondiat; hlavne na Spiši. „Jeho paní doma sa onačila, že dze on sa po-dzel?“ Lučiv. Porov. ondzec.

Onakvi, príd., to isté, čo v Zv. Lupči. Počul som ho v Šarv.

Onda, Onder; Ondrej. Hum.

Ondacki, -vok. U Hn. Ondavka. Ruská obec Ondavky, Ondavka, v mak. okr.

Ondrej, -a. Jedna z piatich obcí, spo-jených administratívne pod názvom Lan-džašfalu, v sp.-sob. okr.

Ondzec, ondiat. „Šicok narod vodtam ňe viondzec het“, Por. onacie.

Onokoū e, -vec. Rusky: Onokoúč, -ovec, ū -oúcoch. V „Schem. cl. gr. dioec. Munk. 1896“: Onokovci. U Nied. Ona-kovce. Ruská obec Onokovce, Felső-domonya, v ungy. okr.

Onučki do čižmoch. Šarv. 1

Opacka (strana Siplaku). U Niederleho Opačka, u Hnatiuka Apad. — Opatská (strana Siplaku), Széplakapáti, v koš. okr.

Opacke, -eho; idzem na Opacke, bul na Opackim. U Nied. Opatovce. — Opatské, Szilvásapáti, v koš. okr.

Opaka, -i; Opačan. Obec Opaka v Sp., Opáka, v geľn. okr.

Opaka, -ej; v Opakej. Obec Opaka v Ab., Opáka v koš. okr.

Opal. Drevo na opal. Sob.

Opalchac snopi, t. j. ľem zoz vekšeho omlacieč. Šarv.

Opalka, -i, Oberučený plytký koš na nosenie piesku, zemiakov atd. Šarv. Z väčšej opalki furman kŕmi kone. Túto i vtedy menujú tak, keď je z plátna a nie z dreveného pletiva.

Opametac s? „Nemožu ſe opametac, dze on také grati vziať“, Jabl. „On ſe opametať“, Hrab.

Opasek + opasník. „Každi mal za opaskom pištole“, Dan. a Odor. (Miš. SMS 1896, 169—170). „Bača... vziať svoj opasník na ſeba, valašku do rukí“, Lučiv. — Hore ſpomenuté ſlová počuť hlavne na Spiši, popri čerces, v. toto. — V Gerlachove dla dra Radzikowského („Č. Lid.“ X., 305) „dříve noſili... opasník, ozdobený prackami“, ale dnes je už opasník „zahozený“. — Opasky zahadzujú spolu so starým odevom sedliac-ky po celom území, hlavne v blízkosti miest.

Opatric, pozreť. Opatrec ho idzem. Išli svojeho occa opatric. Šarv. „Ja som bul tri mešace chorí a ſe me neprišli opatric“, Plav. „Janko išol za po chiž-koch opatrac“, Rasl. „Či jim dovoľ iſe ſvet opatrec“, Jabl. „Prišla opatrec ku-dzelnici“, Hinil. „Nej ľem idze opatric“, Ud. *Opatriovanka* = assentírka, dla Irem. v Let. *Opaterliví* = opatrný, Kal. 1887, 84. — V podreči lučiv. aj opačic, v. tu, 429.

Opentani, príd. „Znal, že je nje samo-

svoja, že ona je už s čertami opentana“, Bat.

Opesce. Čiastka ruky nad päšou. Šarv.

Opina, -ej. Obec Opinná, Ófalu, v ntor. okr.

Opitac še, v. pitac še.

Oplakovac, oplakávať. Šarv. „Cali na rod oplakoval ho“, Kal. 1887, 79.

Opred ľeho, naproti nemu. „Poslau svojich sluhov opred ľich“, Sobr. „Kočkou rozkazau, obi išoū opred ľoho“, Bež.

Opresek, -ska; postruhník. „Dam ci falat opreska“, Žir. Týmto významom počul som slovo aj inde. V Čit. V., na str. 45. najdeš: „Matka miški dva ušila, dnu opreski jim vložila: každej z ľich po dvacec dala“... Z tohto sa dá zátvárať, že opresek znamená aj „pogáč“. Formu „opresnok“, tamže na str. 46., považujem za ruskú.

Oradlo, -a. „U nas še ore z oradlami i s hokami; z oradlom še šturca“, Smiž. — V. pluh.

Orčík, -a, nem. ortscheit. Na vahi jest orčíki, co še na ľich štrangi prikapčaju. Šarv. Aj *barco*, v. ho.

Ordov, -a, mad. hordó. „Dva ordovi vína vpijeme“, Smiž. — Málo bežné popri domácom: *bečka*.

Ordzovjaní, -vjan, v. -v'enoch; Ordzov'enčan, ordzov'eški. — Obec Ordzoviany, Ragyče, v sp.-podhr. okr.

Orečňik, v. orek.

Orechova, -ej; na O-ej. Obec Orechová, m. Orechova, v sobr. okr.

Orechovica, -i. Ruská obec Orechovica, Rahonca, v ungy. okr.

Orek, mad. örök. Že je to slovo maďarské, a nie slovanské („ú-rek“), o tom dosiaľ jasne svedčia poniektoré kraje. V Humennom sa povie: Kupil na orek (örökre — na večnosť). V tejto fráse rozšírené je slovo orek (v strednej slenčine: úrek) po celom Slovensku a strednoslovenskou podobou „úrek“ ako aj týmto jeho významom („kúpiť na úrek“) dalo by sa ako-tak odvodzovať zo slo-

vanského, ale vo východnej slovenčine má orek aj taký význam, ktorý sa nedá pritiabnuť pod význam „úrek“ a ktorý neomylne potvrzuje maďarský pôvod slova. V Humennom a v okoli takto sa odberá žena od svojho umrelého muža nad hrobom: „Na orek orečni, Bože muj serdečni, s tebu še rozlučam“... Na orek orečni = *na večnú večnosť*. „Orek“ tohto významu a prídavné z neho „orečni“ musel som tedy spolu aniesť s „orekom“ prv uvedeného významu. — Z pravidla je orek: sedliacke sedenie. „Gazda.. orek zoz 30 gbohol pozustali ma“, Kal. 1887, 68. „V calich Ž ovcoch ſepreviď majetok caleho orečníka 30 utra“, Čit. V., 57.

Orekovac, horekováť. Šarv.

Oreski, -oho. Obec Oreské, m. Oreszka, v mich. okr.

Orešt. „Von ho dal žandarom do oreštu“, Pap. Aj *harešt, herešt*.

Orkucani, -can. Obec Orkucany, Orkuta, vo vtor. okr.

Orľich, -a. Ruské obce: 1) Niž. Orlich, Alsóorlich, v mak. okr. 2) Vyš. Orlich, Felsőorlich, v mak. okr.

Orlov, -a. Orlov, m. Orló, v vtor. okr.

Orsacki, -eho; služny. Všeobecné. Teraz sa už ujíma aj *solgabirov*, mad. szolgabiró.

Ortuš, krčovisko. Hum.

Ortovac, krčovať. „V lese pňaki viortuju a tak zrobja roľu“, Šarv.

Ortutova, -ej. Obec ruská Ortutová, Ortutó, v topł. okr.

Orturka, -i. „O. je na ortovaňe“, Šarv. Vidz aj ČMS 1899, 8. — Je takej podoby ako motyka vo Zv. Lupči, ale o veľa dlhšia

Oružin, -a. U Hn. Ružin, u Nied. popri Oružin aj Starý Ružin. — Obec Oružin, mad. Óruzsín, v ntor. okr.

Osoba, -i. „Ja už muším tu bic do rana, že ja totu osobu uvidzim“, Hrab. „Ešte taku šumnu osobu ľigda ťeviďezeli“, Šir. „Buť na spitovini pri totej osobe“, Plav.

Osobic. Hori statek do osobnej maštaľni *odosobic*. V. *osobni*.

Osobitni, príd. „Pošli do maštaľoch, uvadzili koňe, každi mal *osobitné* svuj valou i drabinku“, Ban. — Po východnoslensky je vlastne: *osobni*.

Osobitci, príd.; podivný. Šarv.

Osobni, príd.; osobitný. „Osobne po-kladz hruški, jabluka a šlivi“. „Poslal osobních posloch ku hoscom“. Šarv. „Do osobnej chizki ju posadzil“, Sob. „V našim chotaru v Išli je kupel a v nej švabľova i slana voda, každa osob-ňe“, Šebn. „Osobne vistaveni dom“, Vik. „Preto taku meňšiu maštaľnu osobnu ma, bo kadzi ſe mu statek dahtori pohoreje, zaraz... ho do nej odosobi“, Kal. 1887, 69.

Osobniti, príd.; podivný. „Chmuravi a osobniti človek bul, najradší čas svuj trovil s robeňím zlata a s hvezdovedom a inšim takim“, Hist. 81. — Utvorené pravdepodobne z *osobni* po príklade mardarskom: osobni: külön; osobníti: különös. Domáce slovo: *osoblivy*, v. ho.

Ostatni, príd., Šarv. a po celom území. Nikdy nie: *pošledni*. „Za ľimi išli i šicke ostatné liški“, Šarv. — *Naošatku*, nikdy nie „koňečne“.

Osterha, -i. Trebikoňina ſe suši na osterhoch. Osterhi gazdove domu beru na žimu. Kluk.

Ostopec. „Ona calkom ostopela a ſenala, co ma hvarec“, Lub. (Tu, 296).

Ostri, príd., 1) ostry, 2) prišany. „Za-raz na ſeho osto kričel“, Šarv. „Richtar vidal ostri rozkaz“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 171). „Ona potim osto hva-rela“, Hnil.

Ostroha, -i. „Ostroha je, s čim husar koňa džubňe; *ostrožka*, s chtoru ženi pirobi vikraju“, Šarv. „Popchlí koňe z ostrohami“, Filice (Kov. Sl. Pohl. 1898, 686). „Koňa rezko z ostrohu po-pihal“, Kov. (SMS 1898, 59).

Ostrož, -ova. Obec Ostrov, Osztró, v sobr. okr.

Ostromyani, -yan; ostrovjaňski. Obec Ostroviany, Osztropataka, v šir. okr.

Ostrožka, v. *ostroha*.

Osturňa, -e; Osturňan. Ruská obec Osturňa, Oszturňa, v starov. okr.

Osuha, -i. „Šnihova osuha alebo mraz“, Čit. IV., 128.

Oš, -i. Na oši koľesa. Kap.

Oselka, -i. „O. je z kameňa, z ťu ſe ostra kosi“ itd. Šarv.

Osika, -i, osika. Šarv., Kluk.

Osikov, -a. Obec Osikov, Ossikó, v sekč. okr.

Osivec, ošedivet. „Eiče ľedvo bul dva-crečočni, jak mu už... kandri ošiveli“, Čit. V., 144.

Ošicení, príd. I tu bežné v titulatúrach. V Šarv. uvedenou formou. „Pana ošvečeneho biskupa“, Rep.

Ošvercac, v. štverce.

Ošust, -u; erdrutschung.

Otarhani, príd.; otrhaný.

Otava, -i. „Perša trava, co rošne na lukoch, vola ſe ſeno, a druhá je otava“, Dobr. „Druha trava ſe vola otava“, Kluk. „Ej, mam kosu naklopanu, mam ja kosu dobrú: koší travu i otavu...“ Hnil. (Mišik Pies., 19). V pôvodine: neklopanu.

Otrok, v Let. dla Iremského vraj to, čo mad rab. To je nie pravdepodobné; hádam to, čo mad. rabszvolga? (V. SMS 1904, 52).

Orčarňa, -i. Ovce ſe trimaju v ovčarňi. Šarv., Kluk.

Ovče, -eho. — Obec Ovcie, Kisvitáz, v šir. okr.

-ovo. O podreči lučivnianskom píše dr Radzikowski v Č. Lide (X., 307): V Gerlachově na označení majetku od majiteľu upotrebují jmena: Šponeroro, Šeržoro, Luižovo, Vesterovo atd. T. j. majetek Šponera atd.

Ovoc, žen., g. -i. „Nízke stromi z ovocu“, Šarv. „Ovoc rošne na ovocnim strome“, Kluk.

Ovrant, v. olorvant.

Ozda, ozdaj. „Že ozda tam najdzem pravdu“, Ken. „Ozda mňe daju prin-cezu za ženu“, Straž. „Ozda von tam

budze“, Sobr. „Teraz ozdaj po tebe pridu“, Kluk. „Ozivaj ſe, hlaſe, po hu-roch, po leſe, ozdaj ſe milemu do uſoch doheſe“, Smiž. (Miš. Pies. 75). „Moj kmoter ňemuſi bic *naozdaj mertvi*“, Gan. (Kov. SMS 1901, 84). — V Ud. aj formou: *ozdať*.

Ozor. Dľa Iremského v Let.: jazyk. (SMS 1904, 50).

Ozoroči, -ovec; u očci. — Obce: 1) Malé Ozorovce, Kisazar, v ſed. okr. — 2) Veľké Ozorovce, Nagyazar, v ſed. okr.

Ozimina. Žito i pſeňica ſe vola oſi-mina, Kap.

Ožic. „Ožil, i bul tak jak perſe“, Sob. V. *obžic, odžic*.

Oživic. „Ked mi mojeho brata i jeho psa tak živeho ňezrobiš, jak buļi, tak ci kočec! Ona ſe barz zlekla... a preto jich oživila“, Šarv. „Žaba ňesla travu v pisku, taku, eo ſicko oživuje“, Sob.

Pa, prvá čiastka skráteniny *pače*, v. túto.

Pacer, -a. „Človek ma križe, medzi križami pacer“, Šarv.

Pacjerki, pomn.; pátriky. „Pobrala ſi im zlatje veci, perscene s palcoch, pa-cjerki zo ſíji“, Bat. I *pancerki*, v. ich.

Pacolat, -u. „Mal taku hladku a ſum-nu tvar jak pacolat“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 163). — V. *patolat*.

Pačie. „Priješel ma schvalne opačic“, Lučiv.

Pačic ſe. „Icc, dze ſe ci pači“. „Co ſe ci pači, ta ze mnu zrob“, Šarv. „Podz-me, ked ſe ci tu ňepači“, Rasl. „Zaá ſe mu popačela“, Marg. „Ci ſe ci budze pačic ź ňich jeden“, Jabl. — Aj v Or-love: „Kralovi choc i chudobna ſa spači: ſetko jedno, bo on bohatuj“. Aj zo Žďzaru podkva Mišik (Pies. 126): „Paci ſe mi, paci juhaska manira“. — V pod-reči z. unugskom tiež: „Onder, mňe ſe ten pan ňepači“, Hum.

Pačka, -i. Pačka dohanu, Šarv. — Paklíska.

Pagač. Žena vežne bandurki uvarene abo kapusti, do teho da kus muki, to zahľece, rozmangluje abo rozklapka, a to ſe upeče na ſparherce na blaſe abo v rure. To menuju i „langoš“ abo „vakarka“; kabač ňepovime. Šarv. „Sama ſi za mnu hodzila a maane pagače no-síla“, Brutovce (Miš. Pies. 50).

Pahrodka, por. poľ. pogródka. V kuch-ňi je pabrotka z kameňi murovana, na ňej ſe kľadze a na ňej vari, i teraz jest po prikletoch pahrotki; v hižoch ſem ſporherti. Kluk.

Pach, pachac, pachnuc. „Počul toten pah“, Bard. „Co mi Boch posiaľ jaku kvitku, taku ja tebe, Lenorko, dam po-pachac“, Šedč. „Ked popacham, ta hoc pod horama... budze daco zamurovane, ta ho muším vinajsc“, Sipl. „Tu dzeška kvet barz pachňie“, Lem.

Pachľovac (?). „Ludze v dñeſejším čaſe ſem za ſvetsku mamunu pahljuu“, Orel.

Pachnosce. „Bradu mal až po pas, pachnosce až po žem“, Šarv. — Vidz pälec.

„Pacholek je chlapec do 16 rok; pa-robek, čo na ženeni“. Štefko v Batíz.

Pajedorac, hnevať. Let.

Pajsc, v. *pasc*.

Pajstruna, -i. „Ite do pajstruni, tam mate dost i jisti i vŕpiti ſto“, Orlov, tu 462. — Počul ſom to ſlovo v smysle „komory“ aj na užšom území východnej slovenčiny, môže byť od neposlovenčených Rusov. Ale ho podal aj Kov. z Gan.: „Paňi rechtorke muki zož pajstruni navidomoči ubivalo“, SMS 1901, 83.

Pakostov, -ora. U Nied. aj Pakastov, u Hn. len takto. — Obec Pakostov, Pakasztó, v stropk. okr.

Palanki, pomn. „Plot z deskoch“, Šarv.

„Palčina“. V Čit. V., 411: Palčinu rubač = „rohožnec“. „Palčina“, z čoho rohože pletú a čím domce pokrývajú. Rastie po močaristých miestach.

Pače, veľmi bežná skrátenina z *pač*

lém: patri lém; v strednej slovenčine tiež počuť: páč lén! — Obiehajú ešte aj takéto skráteniny: *Pa, pałem*. Príklady: „Pałe, nam treba chlapca, učña“, Seč. „Na svoho muža poveda: Pałe, tu muj muž za mnu prišoū“, Sobr. „Podz lém, podz, pałe pa, chvalabohu vefku radosc mam“, Seč. „Ona skričela: *Pałem* jak idze paradník, aňi še řehľadne na mňe“, Minds. — Príklad neskrátenia: „Ženo, pał lém, mojoho brata dvojo dzeci tu!“ Bež.

Pałec, -łca; prst vôbec, tedy nielen veľký prst. „Pałec ma take častki: *pachnosc*, *pahnos* (= necht) a *ćelienko* (= hánka). „Vicahňem ce za pałcom“, Treb. — Veľký prst je: *pałuch*: Rukavice s jedním pałuchom. Šarv., Orel. Toto slovo máme zaznačené už z r. 1587, už vtedy bolo priezviskom: „Ja vlastna rodička a cera Mateja Palucha“ (Sas. Let. IV., 74).

Pałin, -ina; u -ińe. Obec Palin, Pályin, v kap. okr.

Palota, -i; u -ce. U Hn. Polata. — Rus. obec Palota, m. Palota, v hum. okr.

Pałuch, v. *pałec*.

Pancerki, pomn. „Pancerki stebac“, Vik. — V. *stebac*.

Paňkac, pekne prosiť. „Tak velo occa paňkau, že ocec povedeū“, Sobr. „Preči daú še majster *napaníkac*“, Bež. „Tak von mu sja už šumňe *popaňkal*“, Pap.

Paňovce, -ovec. Obec Paňovce, Pány, vo štoreh. okr.

Pantlika, -i, mad. pántlika; stužka. Rozšírené.

Papcun. „Papcun je z muki. Muka še zmješa s vodu a še rozotre na sucho, potom vežne žeňska šékač, ta ho na koritku pošéka na tak drobno jak fizoła; potom še uvári, da še na misu a jje še z maslom abo z brendzu abo z mlekom“. Kluk. V príslóvi: „Pošékam ho na papcun“, Smiž.

Papcunek je „prevarene kvašne mlieko zo sciranku“, v Zbor. a v okoli.

Papin, -ina; u -ińe. U Hn. Papina. — Obec Papin, mad. Papina, v snin. okr.

Papir, -a. „Do papira cukru“, Seč. „Kupil sebe... tižku malu, kus papira“, Gab. — Gen. na -u, v Čit. V., 223: „S jedním malim harkušom papiru“, je azda zo spis. reči.

Para, -i; nem. paar. „...jim v calim ſvece pari ſebulo“, Straž. „Jes' mu para za mor'om“, Sobr. — Všeobecné: Paru razi, za paru časi.

Parcička, -i; malá „parta“. „Nescela ſi noſíc parcíčku zo zlata; teraz budzeš noſíc čepec — hola plata“. Hnilč. (Miš. Pies. 36).

Parhamatki, pomn., dla Iremského mad. pereputty, cokmok. Let.

Purcha, prašivá nemoc. Let. „Tak oparšivel, co už na calim ſvece tak'eho džada ſebulo, jak on“, Geč. „Už ho vežu na ſviňi, ej, bol to žid *paršivi*“, Odor. (Miš. Pies. 45). Zdá sa, že ſem patrí i *Parchatki*: Za parchatki dakohu vyhodiť von. Let. (Parchatky — prašiny = prašivé vlasys?)

Parchovjaní, -vjan. Obec Parchoviany, Parnó, v seč. okr.

Parihužoče, -ovec. Ruská obec Parihužovce, Parihužoč, v snin. okr.

Paripa, -i. Suhu kuň bodajjaki, či paňski či ſedlacki. Šarv.

Purobek, v. *pacholek*.

Purovac. „Budze znac o takej, co bi mu za ženu parovala“, Sobr. — ſe: Ptački ſe paruju. Šarv. — Porov. *para*.

Parsuň. „V parsuňi taki vlastni jak Lajoš“, Geč. „Budu ťicke na jeden parsun“, Vik. „Moj chlop ſe taki v parsuni jak buť po mňe“, Smiž. — Vidz persona.

Paršovi, prašivý; v. *parcha*.

Partek, -tka. „Partek abo obrus je jedino; ſtol prikrijeme s partkem“, Šarv. „Štol ſe prikrijie s partkom abo obrusom; partek je z domašného platna a obrus z tkačského platna“, Ščav. — Dla Iremského v Let. partek = plachta; dla Pospecha v Šebn. tiež plachta, ktorá ſa užíva včas daždu, chumelice atď. (ČMS 1898, 68). — V Ceplici *partok, -tka*:

obrus. — Pôvodne kus zrebného plátna, porov. pol. *part*, ktorý slúžil i na prikrývanie stola i na zahadzovanie ženám na chrbty proti daždu atd.

Pasc, pásl. „Staiki pajsc“, Šeč. „Šviňe pajsc“, Lub. „Huši pajsc“, Marg.

Pascjerski, v. *pastir*,

Pasek. „Ja mom taki pasek, co ked se do ľeho opašem...“, Gab. — Por. *opasek*.

Paskudni, príd., „chtio všadzi zamača jazik, dze mu ľetreba“, Šarv. V Zátrur. Prísl. 7. je „šar.“ porekadlo: „Šumna paskuda, lemže na jedno oko šlepa“. (Pôvodně o koni.)

Pasváka to, co *klambra*. Hum.

Pastir, -a. Šarv. „Pastir paše kravi“, Kluk. „S kuľagu straší *pastirj* statki“, Kluk. „*Pastirka* paše kački“, Hrab. „Doraz mušel grati *pascjerské* poobljekac“, Lučiv. Toto posledné len v podreďi lúčivianskom; inde: *pastirski*.

(*Pastra*). Od tohto slova prídavné: *past(r)ovi* a *past(r)ovni*. Z druhého uvodí Radzikowski podstatné *pastoviuk*, pastviště (Č. Lid X., 307) a z prvého počuješ podstatné v Kluk.: „Idz pase statki na *pastovisko*“. Pôvodnejšieho slova „pastva“ som nepočul. Mimo Spiš je najbežnejšie *pašisko*, v. ho.

Pašisko, -a, skomolené z pastvisko. „Pašisko, dze še statek paše“, Šarv., Hum. — V. *pastra*.

Patkaň, -aň; m. patkány. Šarv., Kluk.

Patolat, -u; mad. patyolat. Šarv., ale aj inde. Už v listine z 1613 touto formou: „Jeden štuk patolatu tureckeho“ (Sas. Let. III., 81).

Patric, pozerať. Po celom území. V Ken.: „*Patrjił*, či dagdze švetlo ľespatri“ (= neuzrel!). — Povšimni si imperativov: „No, *pater*, ženo moja, už ľebudzeme vecej hľadovac“, Harih. „*Pater*, očče, priviedla som ci troch parobkoch“, Jabl. „*Pat* dajaki sposob, žebiš me nadzvihnuť“, Taš. „*Patce*, dzeci mojo, to vam prisľucha“, Straž. „*Opalce* dvoimi, bo ja to ľeverim“, Šeč.

Patric se. „Skladli šicko jak še patrelo“, Šeč. „Toti zaš pošli na večeru a malí šicko jak še patri“, Ban.

Pavlani, -Jan. Obec Pavlany, Szepes-szentpál, v sp.-podhr. okr.

Pavlovice, -ovec; u -ořicich. Obec Pavlovce v Ung., Pálóc v kap. okr.

Pavlorce, -ovec. 1) Kapušianske Pavlovce, Kapipálvágás, v topł. okr. — 2) Kecerovské Pavlovce, Kecerpálvágás, v topł. okr.

Pazdure, pomn. „Pazdure ma pes abo mačka“, Šarv. „Zazrela ho holubica, tak pochicila vajco do pazduroch a lecela s nim“, Lučiv.

Pazucha, -i. „Tak ho vzal medzvedz popod pazuchi“, Lučiv. „Vžala persceň z pazuchi“, Gan.

Pažník, -a; trávnik. Šarv. aj inde.

Pčice, -oho. U Nied. Pčice. — Obec Pčicie, Peticse, v hum. okr.

Pčola, -i. Pčola noší mjad v sebe a obnožki na nože na mlade, a vosk duje zo sebe. Mlade pčoli volame červami. Ked še viroja, to je roj. Kluk. — V poludňovo-západnom Spiši: *včela* a *ščela*, v. tu, 443.

Pčolník, -a; včeliniec.

Pec, -a. Len v poludňovo-západnom kúte Spiša: *Pec*, -i. Do peci kuric. Lučiv.

Pejc, päsl. „Buš pred ňím s pejc kroki“, Hrab. „Jeden o pejc hlavi“, Sipl. „Mam pejcoch žencoch“, Kap. „Pejc stovok sen poslau z Čínsku“, Ud. Pejcer = pätoro, Hnil. Pecero = pätoro, Hum. „Pejci študenci“, Kluk. — Ale: petnac, petnasti.

Pejsc, v. *pesc*.

Peklani, -Jan. 1) Kecerovské Peklany, Kecerpeklén, v ntor. okr. [Ich staré meno: Peklani na Olšave.] 2) Pillerovské Peklany, Pillerpeklén, v šir. okr. [Za stara: Peklani na Šviňe.] 3) Usovské Peklany Úszpeklén, vo vtor. okr.

Peluchy, *pelušočky*; plienky. Vidz Kol. Zpiew. II., 509. Ten význam je neodškrieviteľný z obsahu pesničky, ktorú Kollár uverejnil (L, 152), a potvrzuje

sa aj strednoslanskými pozostatkami tých slov, tak vo Zv. Lupčí to isté musely znamenať „peleche“: Zober si tje peleche a idz, teraz = handry, bezcenné kusy šiat. V pol. pielucha: povojsk.

Peňazstvo. „Dal mu ocec peňazstvo, jak i tamtím“, Sob.

Peňažok, -žka. „Do grajcaru išli dva peňažki“, Stropk.

Peňeži, -žoch. „Peňeži buli“, Jabl. „Nesem polno peňežoch“, Hnilč. „Chťo najvecej peňežoch domu príneše“, Lub. — „Peňeži rozrucac abo rozmaraní, to jedno“, Sob. — Aj v podreči z.-ung. skom.

Peper (?), -pru, „Za mech pepru“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 86). I *piper*, vidz ho.

Perašín, -ina; petržlen. Mesto perašina ruciľ do kotla paa“ (Slov. Pov. 281). Vidz aj *petruška*.

Perdnuc. „Somar perdnul“, Malov.

„*Perlík* je veľki mlátek“, Kluk. „Jak biju oňi žirace želeso svojima čežkima perlíkami“, Čit. V., 23.

Pernata (?). „Ona šla do komori a tu vidzi polno pernatí“, Hnilč. — *Perie.*

Perseň, -a. „Ked je nepravda, tu je perseň“, Gan. „Šňala svoj perscenek a daľa dzjevčecu na ruku“, Harh. „V tej džire od nej perseň pital“, Straž. „*Perseiň* ſe mu vitracel“, Rasl.

Persona, -i. „Pre jednu personu obid“, Šarv. „Večeru pre tri personi“, Rasl. — S prichýlením ku slovu *parsuň*: „Bulo v burku hotovo pre dva parsoni jedlo“, Cepl. — Bežné je aj domáce osoba, vidz ho.

Perš, -i; prsník. „To z mojej pravej perši. Zato ja totu perš odrezala...“, Lem.

Perši, prvý. Same perše: najsamprv. *Od persa:* od prva.

Perun, -a; hrom. Všeobecné. „Perun uderel“, Šarv. „Zjojčela... jak bi do nej perun uderil“, Seč.

Pervistka, -i. Krava, chtora ſe perši raz oceľi. Šarv.

Pese, -i, päst. Šarv. Často aj *pejſc*. „Živan mu zavjazať ruki pod pejſcom“, Ostr.

Pesc, piecf. „Pesc pečinku“, Šarv. „Pošaď doraz kúpic... prašeta a dať jich upjesc“, Harih. „Zabil jedného zájaca. I trefel ho písc na totim mescu, dze jeho brat skameňeti bul“, Šarv.

Pešník, -a; chodník. Šarv. aj inde. V tom istom význame: *dražka*.

Pešo isc (nie peši), Šarv.

Pešt, -u. „Idzem do Peštu“, Šarv., Malov. atd.

Petejočce, -ovec, u -očci. Obec Petejovce, Petőfalva, v stropk. okr.

Petkočce, -ovec, u -očci. Obec Petkovce, Petkóč, vo vran. okr.

Petrikočce, -ovec, u -očci. Obec Petrikočce, Petrik, v mich. okr.

Petrouce, -ovec. 1) Petrovce v mich. okr., Petróč v mich. okr. — 2) Petrovce v stropk. okr., Oroszpetróč. — 3) Petrovce v Ung., Petróč v ungv. okr. (Lok. u prvých dvoch: u Petroúci; u tretieho názvu: u Petroucích.)

Petrovce, -ovec; Petrovčan, petrovski. Osada adm. pridelená ku *Graňcu*. Ich meno: Graňč a Petrovce, Grancspetróč, v sp.-podhr. okr.

Petrovjaní, -vjan; v -vjanoch. Obec Petroviany, Szentpéter, v ntor. okr.

Petuška, -i, petržlen. Šarv., Kluk., Ščav.

Pevni, príd., istotný. Šarv. „I oňi pevno ešče nevečerali“, Gab. „Čert pevne pride i po mňe“, Bard.

Pchac. „A mu jeden druček špicati vphalí do zadku“, Hrab. „Braca ešči dalej ho pophalí gu temu koňu“, Sipl. Vidz: *ochpac* ſe. — V Košk.: „Kelo maju u svojim dome dziroū, ta ľaj šetke *pozapúchaju*.

Pic, piť, je intereſtantným svojou skladbovou v tejto vete: „Pije vinko zlatim polaričkom“, Markuš. (Miš., Pies. 57).

Pijak je v harle, prez neho idze voda do žaludka; vola ſe i gagor. „Hrtan“ ňeznam. Šarv. Kašč.

Pijani, príd., opitý. — V osnove z N. Repáš: opituj.

Pikorce, -ovec. Admin. spojená s Abramovcami, v levoč. okr.

Pilhov, ova; pol. Pilhovjon. — Pol. obec Pilhov, Pilhó, v Lučov. okr.

Pilni, príd. „Daj pilni pozor na sebe“, Hrab. „Mam pilnu robotu“, Barc.

Pilník, -a. „S pilníkom sé piluje“, Šarv. „Pilník je, s čím sé piluje“, Kluk.

Pilnovac. „On to barz pilnoval“, Dan. Odor. (SMS 1896, 160).

Pilovac, v. *pilník*. — Aj „klatí sé piluju“, Čit. V., 92.

Pilovini, -in; reziny zpod pfly. Šarv.

Pinkoúce, -ovec, u -oúciach. Obec Pinkovce, Pinkóc, v ungv. okr.

Pipasar, mad. pipaszár. „Na pipasaru je naverchu kostka a v kostki zašruhovaní cicek“, Šarv.

Pipec, -pea; „p. ma kura na koncu jazika“, Šarv.

Piper (?). „Dva-tri pohariki horkej s piprom“, Orel.

Pipka, -i. Pipka ma prikrivku, žeby oheň ňevilecel. Do pipki sé dava *pipasár*. Šarv. — „Pipka“ je všeobecne rozšírené, ale v okolí Lučívnej je doma *fajka*, pravda, už popri *pipke*. Aj Radzikowski uvodí z Gerlachova „pipku“, Čes. Lid X., 305. „Pipa“ som nepočul. Z pipki sé *kuri*, v. ho.

Pire, -a, perie. „Co ma pire na sebe, to sé skube, husi sé skubaju a pire z nich sé dava do perinoch. Pire sé paru“ (— perie sa pára). Šarv.

Pirgac, *pirgacik*; netopier. Počul som v Šarišskej. Por. *špirhañec*.

Pirko, -a. „*Pjirko* noša parobej za kapeluchom zož kvitkoch abo z kohutoch“, Kluk. „Hlopi sebe daju za kapeluch *pirko*, to može byc zložene ňelem z kvitkoch abo z ružoch, ale i z ptaka može byc, z kohuta itd.“ Šarv. Nielen za „kapeluchom“, aj za čiapkou nosia „perá“: „Mila moja zadrimala, ja zaspal, ach htože mi zpoza čapki *pjerkó vŕázal?*“ Daniš. (Miš., Pies. 40). — „Perá“

sa *rijú*: „A čože tam robiš v zahradke želenej? Vlijem ci pjerečko z ružički červenej!“ Odor. (Miš. Pies. 44).

Piro, -a. „Dam ci jedno *pjiro*,“ Smiž.

Pírskac. „Vidziš, jak z toho železa iskri pírskajut“, Bež.

Pisac, mazat. „I jej napisal znak na čolo a potom šickim tim, chtore v burku buši, popisal tote iste znaki na čolo“, Šarv. — Ale *pisac* aj novovekým významom: písat.

Pisaná, -ej. Rus. obce: 1) Nižná Pisaná, Alsópiszana, v mak. okr. 2) Vyšná Pisaná, Felsőpiszana, v mak. okr.

Pisc, v. *pese*.

Pisk, -u; pysk, pri ľudoch len potupne: „I po pisku mu dali“, Šir. „Gazda uderil ho po pisku“, Bert. „Daj jej jednu po pisku“, Bež. — V jednej a tej istej osnove z Vranova, str. 366 tu, podávajú sa takéto tri špeciálnosti: „Zaš mu dať jednu po pisku“. „Šedz sebe, ked ci dobre, bo jak ňe, ta ci dam jednu na pisk“. „Umarti stanuł a podezkoval mu za t te tri po pisku“. — Por. *pišček*.

Piskor, -a. „Piskor žije v blace, volá ňe i čik“, Sobr.

Piskorovce, -ovec, ū -oúci. U Hn. Piskarovců, u neho po mad. Piszkáró! — Ruská obec Piskorovce, Piszkoróc, v stropk. okr.

Piskorac, papuľovať. Po celom území.

Pismo, -a. 1) Písmo: „Chlapcové sé viučili šeľjaki jazik aj šeľjake písmo“, Straž. 2) List: „Nigda jedno písmo od Janča nedostała“, Seč.

Pišček, pyštek pri vtákoch. „Cali dzeň aňi pišček ňeotvoril“, Kovalčík SMS 1899, 89.

Piščolka, -i; pišteľka.

Pitac, prosit. „Pitac za muž“, Hnilč. „Pútał Panaboga o jedno sto bankuōok“, Dluh. C. — Pitam pekne = Prosím pekne.

Pitac ſe sa viaže 1) s genitívom, hlavne na Spiši: „Pita sa ho“, Lučiv. „Še ho kral pitał“, Hrab. 2) s datívom;

„Ta vec ňe pita strednemu bratovi“, Sipl. „Smertka ňe mu pitala“, Malov. „Pital ňe kmotrovi“, Barc. „Člevek pita ňe jomu“, Taš. „Pita ňe tomu juhasoj“, Bež. — Iné zvláštnosti zo skladby: „So vi mňe ňe pitace za moju fraj'erku“, Bež. „Zaraz ňe pital o svoju čenu“, Šarv. „On ňe řepita o jedzeňu, ale o smrčiu“, Ken.

Pitni, príd. Podobný. Mi vidzeli na našom inašo pitni persceň. — Ma taku paňu mladici pitnu jak jesť ti. — To pitna taka paňi jak moja. Všetky z Komar. — Príslovka „pitne“ znamená „podobne“: Pitne tak — jak bi ja — zrobí. Seč. „Pitne do tej jami zašol“, Žir. Ale znamená často aj „ráve“, a sice popri tejto príslovke. Pitne tak = ráve tak. V osnove zo Žiroviec: Jak prišli nastred lessa, tam pitne utrafeli pod šibeň. (Tu, 355.)

Pitrova, -ej. Ruská obec Pitrová, mad. Pitrova, v sekč. okr.

Pitrovce, -ovec. U Nied. aj Petermanovce. Obec Petrovce v Šar., Pétervágás v top. okr.

. *Pjadz*, -i. „Jeden džadek a to bul na pjac blap“, Hnilč.

Pjest, -u. „Vzala do ruky pjest“, Harh.

Plachta, -i. „Do takej starej plachti naviazala“, Hnilč. „Zakrili ho v kostele plachtu“, Marg. Porov. *partek*.

Plameňik, -a. „Še peče pred pečívom na probu, či je cesto skisnute“, Kluk.

Plani, príd.; zlý. „Bul plani rok“, Geč. „Každi znal, že plano zrobila“, Barc. „Ked planeho pana čerci vžali“, Bert. „Že ona plana gazdiňa“, Štv. — Hlavne v samosvojej reči. Por. *odli.*

Plaňik, -a. „Ic mi z oč pláničku“, Kal. 1887, 57.

Plaňina, -i. „Ohto zna, či si ho ňe zabil, ti pláničko?“ Hrab.

Planka, -i. „Sbírali planki, dzive... hruški a jabluka“, Čit. IV., 167.

Plantac ňe. Po pol. plátať się. „Po lesoch ňe plance abo bluka“, Šarv. „Čežku

robotu ňevladal, tiž ňe po lukoch, po lesoch plantal“, Kal. 1887, 47.

Plast. Na rohadle su ručki, hradzel: plast, co ſelezo na ňim pripasane. Šúbica je, co ňe z ňu spojuje hradzel s plastom. Ščav. — Porov. *pluh*.

Plata, -i; záplata. „Na nohavicoch ma platu na place“, Šarv. Pijaci hovorievajú: „Palenku pi, a platu na platu bi!“ Počul som v Šarišskej. Hádká (Straš. 28): „Plata na place, ihla v tom ňebula, co to?“ — Kapustná hlava. — „Čepec... hola plata!“ Hnilč. (Miš. Pies. 36).

Platek, handrička. „To tak'e nožički, ked vežne platek hoc jaki a zastrihne do ňeho... jak'e grati bi chceľ mac, tak'e ňe mu staňu“, Jabl.

Platneni, príd., plátený. „Vracil ňe... zo zimnu vodu a platnenu rentu“, Kal. 1887, 59. „Še prebleču do hrubich platenich šmat“, Čit. V., 410.

Platva, -i. „Na hredoch naokolo počabane platvi, do platvoch su krovki pozakladane, po krovoch ľati“, Kap. — Opačný opis mám zo Ščav.: „Platvi ňe zapravja do krovki, na platvi pridu ľaty“. — Podľa Lindeho Slovníka by bol prvý opis správny. Pod *platwa* b) píše: „Płatwy na balkach poprzek leżące, krovky na sobie trzymające... Dachstuhlschwellen“. Ale je pozoruhodné, že v Slovensku Boocha-Árkossyho (III. vyd.) *platwa* znamená aj „dachstuhlschwellen“ (pod *platwe*), ale aj „dachsparren“ (pod *platew*). Môže byť tedy, že sa dotyčné významy dostaly do východnej slovenčiny rôznostou prameňov.

Plaveč, -vča; v -vču; plavecki. U Nied. aj Plavča, Palveha. — Obec Plaveč, Palocsa, vo vtor. okr.

Plavnica, -i; plavnicki. U Nied. aj Plavonica. — Obec Plavnica, mad. Plavnica, vo vtor. okr.

Pleban, -a, farár. Len evangelici menujú svojich farármu.

Pleco, -a. „Vzal pušku na pleco“, Šarv. „Kral ju poklapkal po plecu“,

Šarv. Mn. akk.: „Až po pleca“, Šarv. „Ber na pleci tot sipaňec“, Sobr.

Plechocice, -ic; u -ici. U Nied. aj Plechovčice. — Obec Plechocice, Pelejte, v seč. okr.

Pleso, -a. „Plesami volame vodi v Tatroroch, čo stoja, take su: Štrbsko pleso, Batizovsko atd.“ Bat. Štefko.

Pletki, pomin., klebety. „Pre pletki zavarti šedzel v berecincu“, Straš. 13. „Šliszke jaziki i to pletkareli“, Straš 4.

„Plevn, plevná abo stodola“. Hanšár.

Plit, plt. „Šedli na jeden plit“, Šarv.

Plivac, plávav. „Jak general drileť malara do mora, on plívať a prišoť ku jednej inzule“, Ken.

Plokac, plákat. „Viplokali ho v kriče“, Smiž. — V Šarv. som počul: plokac. Por. prac.

Ploske, -eho. Obec Ploské, Lapispatak, v ntor. okr.

Pluh, -u. Menujú ho miestami, hlavne po Spiši: *hok* (+ *huk*). Niekde ich rozoznávajú: „Pluh je dreveni a hok železni“, Mark. — Iného pluhu užívajú pri prvom orani, a iného pri druhom. Pri prvom orani sa zem „šturca“. „Šturca ťe“ ri-jakami alebo oradlami. „S rijkom ťe šturca, po perši raz zem prevraca; po druhri raz ťe ore s hokom“, Jabl. V Jabilunove rozoznávajú ešte *šlenčak*, „tak vypatra jak rijk, lemže skridlo ma širše na obracanie zemi“. V Smižanoch rijk menujú *oradlom*. „Gruľe ťe šadza i vi-oruju hokom“. — „Pluh ťe uvadzi na koľcu. Koľca maju nazadku hužev, do tej hužvi ťe šturi hradzel pluhu“, Šarv. — Zo Ščav.: „U nas mame lem ro-hadlo ťe pluh. Pluh bulo stare rohadlo na inakši sposob robene“. Zdá sa byť totožný s *ruchadlom*. — Pospech takto vyčítuje čiastky pluhu: „Hradzel“, naň sa pripravi „slupik“, nazadku *džadek*, potom *rucki*, *klucik*, *naklad*, *skridlo*, *plast*. (ČMS 1899, 8.)

Pňak, -a. 1) V lese pňaki viortuju a tak zrobia rolu. Šarv. — 2) Pňak abo natoň je to, co ťe drevo rube na ňim.

Šarv. — 3) Vežme jeden pňak pčoloh. Marg.

Pobačic, zbadat, spozorovať. „Zaraz pobačel, že to už ředobore“, Šarv. — V. *bačic*.

Pobačic ťe, popáčiť sa. „Pritim aj na princa patri, bo ťe jej pobačiu“, Sobr. — V. *bačic ťe*.

Pobic, Dzecko pobic. Sob. Čekaj, ťak tebe skaraňe pobije. Dan. a Od. (Miš. 1896, 167).

Pobilasti, príd. „Voda Cisi... je na rovňinach pobilasta, namuľista“, Čit. V., 178.

Pobuc. „I tam kuščičko pobuli“, Rasl.

Pobudovac ťe. „Oňi ťe tam usadomeli i pobudovali ťe tam“, Ken.

Pocisek, -ska. „Oheň ťe roztriba po pecu s pocjeskom“, Kluk. „Pocisok, ťim ťe rozharňa po pecu oheň“, Hum. — (V Pov. Prost., soš. 6, str. 7: *potiesk, potis*.)

Počlivi, príd. „Počlivi človek, t. j. stateční“, Šarv. „Ked je dahdze dlužen... to placi počlivo“, Straš. 7.

Počlivosc, -i. „Nedostali počlivosci“ = Nepohostili ich. Šar. (ČMS 1903, 85). „U toho kraľa lepšu mal počlivosc sluha jak kralovič“, Ban.

Počme, potme. Por. *cma*.

Počarňasti, príd. „Skura jedli je počarňasta, abo šiva“, Čit. IV., 138. — Por. *počaromni*.

Počaromni, príd. „U nas tak; poví ťe i barnasti“, Šarv. „Štrusovo bistro, okruhle, počaromne oči“, Čit. V., 269.

Počepic. „Naša mlada jak babka, počepila ju svatka“, Ud. — Por. *čepic* 1).

Počítac, prečítat. „Odebrala pismo... i počítala ho“, Šarv. „Za to mi pre tebe umarla, jak mi tvojo meno a slovo počítala“, Seč. — O peniazoch: „Počítal, bulo dzeveedzešac zlati“, Dluh. /C.

Pod. 1) Žebi zakľau toho koňa pod princom“, Sobr. „Koč stanoū pod krajom i pod Jankom“, Bež. — 2) „Višlo vojsko pod paradu“, Sobr.

Podac m. poredac, hlavne v nárečí

lučivnianskom. „Óna podala“ = povedala. Bat. „Podali, že nema ucekac, ale branic“, Gerl.

Podarovať, darovať. Všeobecne rozšírené. „Som tri sestri podaroval vám“, Smiž. „Ja jim toti vepri podarujem“, Treb.

Podbic, podražiť. „Vuz jeden... ho podbil“. „Žebi me dahdze dajaki pijani kočiš ňepodbil s vozom“, Orel V.

Podbirac. „Košač koší žito a žena za ňím podbira“, Šarv.

Podejma, -i. V. *tuz*.

Podhorode, -da, u -du. Obec Podhorodie, Váralja, v sobr. okr.

Pod(h)radz, -a; v -u. Zamek leži za Pod(h)radzom. Pod(h)radžan. — Spišské Podhradie, Szepesváralja.

Pod(h)radzik, -ika. Obec Podhradzik, Sebesváralja, v šir. okr.

Podkasane rukavi mala. Straš. 27.

Podli, príd., zlý. „Ten sin barz podlo robil“, Vran. „Budz doma, bo to podlo po ſvece chodzic“, Sobr. — Hlavne v podr. z.-ungaskom. Por. *planí*.

Podlupki, pomn. Z kalaraboch líseč se potrebuje i na podlupki, pokel je mlade. I z kapusti tiž može zrobic podlupki. Šarv.

Podňac sé. „Ten sé podňau zavešic ho“, Luč. „Kedz si sé do toho podňau, to svojo koňč“, Sobr. „... sé podňal, že princezu vihľeda“, Hum.

Podnebečie, -a; podnebie v ústach. Hum.

Podnímac sé. „Ten sé podníma, že un krašne rohi pozíma“, Gab. Vidz *podňac* sé.

Podolíneč, -inca. Obec Podolinec, Podolin, v Lubov. okr.

Podolok, ženská spodná sukňa z plátna. Hum.

Podpinki, pomn., isté huby, v. *hubi*.

Podproč, -a. Obec Podproč, Lazon-patak, v sp.-podhr. okr.

Podražni. „Podražni je, chto je v draže“, Šarv. „Pri malej brance zmiňne chodník, — podražni ňezna sé dze po-

dzec“, Čit. V., 86. — Aj *podražník*. Čit. V., 204.

Podritka, v. *kudzel*.

Podsadek, -dka. („Podsadcon“.) Spojený s Lubovianskym zámkom. — Poľská obec Podsadek a Lubov. zámok, Szadeklublóvár.

Podzec, m. *povedzec*. „Nechcela si mi podzec, dze si bola“, Bat. — V. *podac*.

Podzec sé. „Dzeže sé teraz podzejeme?“, Ken. „Dze sé jej... sestra z poseli podzela“, Štv.

Podzvolic sé. „Sé ci podzvolime, že ſicek ten len spredzeme“, Hnil.

Pohaňač, -a, „pri oraňu pohaňa koňe“, Šarv. „Pohaňič je, chto koňe abo voli pohaňa“, Kluk. Mišk uvodí zo Smižian: *pohonič*, ale v pesničke (Pies. 88). — V. *kočiš*.

Pohaňčar, -a. Toho sebe vše pojednali za pohaňčara, tak jak kupce (= so statkom!) maju svojich pohaňčarov. Luč.

Pohlava, -i. „Dzevec roki žadna chlopska pohlava ten meč nevidzela“, Cepl.

Pohvarac, ohovárať. Let.

Pochod, -u, slúžnovský okres. „Mi patrime k *pohodu* kirockemu“, Šarv.

Pochodzic. „Mušim znac, z jakeho rodu pohadzam“, Šarv. Mám ho naznačené aj zo súsednej ruštiny: „Ona sa potom toho žobraka prosila, že zkadi pochodiť“; tu, 461.

Pochopic, pochytia. „Svoju mladu kísasoňu pochopeū do tancu“, Bež. — V. *chopic*.

Pochorec sé, ochoreť. „Raz sé jím matka pohorela“, Šarv.

Pochovac. „Vžal teho trupa i odnís ho na cintir... i tam ho sam *pohoval*“, Šarv. — V. *chovac* 3).

Pojd, -a; poval. „Pojd je nad hížom, s pojda sé idze po rebríne“, Kluk. „Spadnul s pojda“, Cepl. V. *pujd*.

Pojsc, v. *pujsc*.

Pokajac sé. „Lebo hlapec zomre od strachu, lebo sé pokaja“, Hrab. „Un sé pokajau a potom žili dobre až do émerci“, Rep. — V. *kajac* sé.

Pokel, pokil; pokla, pokli. „Žebe ňedalo ňikemu ňič, pokel oceec i matka ňepridu domu“, Šarv. „Ja čapku... vežhem, pokel ti ho zmiješ“, Rasl. „Budu s ňu tancovac, pokil ju ňeušmerca“, Šarv. „Pokla pridzem tam, ta me čekaj“, Hum. „Žili pokli jim Buh života dal“, Sob. — V Humennom mi povedali, že je pokla sedliacke a pokel pan-ské. — Porov. *doki, dokla*.

Pokoleňie, -a, rodina. „Vežnem ja totu princezu. Tak doraz pristalo cale pokoleňe“, Sipl.

Pokoňec. „Staňeš gu kripce pokoňec jej hlavi“, Sobr. Porov. *konec*.

Pokovac koňa = podkovat. Kluk.

Pokrijome, potajme. Veľmi rozšírené. Nezdá sa byť slovenským. V Orlove: „Kral potom písala pokrjonomu koč“. V N. Ružbachách: „Vsitke ſe pokrújmu ſmjaňa“.

Pokriva, -i; prhľava. Hum. „Kebi ſi bul, ſuhajíčku, spravedlivi, dala bi ſom ci pjerečko z rozmariji. Ale ci ho ňe dam, bo zakazal pleban, — ťem z pokrivi“, Kol. Zpiew. I., 140.

Pokrycičica, -i. U Hn. Koprivnica, u Nied. popri Pokryvnica aj Kaprívnicó. — Obec Pokryvnica, Kapronca, v topł. okr.

Pokrutka, -i, oblička Šarv.

Pokuj, -koja, popri pokuj.

Pokus, trochu. „Pokus ſe najedli a napiši“, Šarv. „Či bi ňemuh dac pokus palenki tim vojakom“, Šarv. „Z každeho jedzeňa i z pica pokus zohabiť“, Bard.

Pola. Predložka, hľavne v z.-ungskom podreči užívaná. „Pola toho zlatoho duba“, Bež. „Ale jich pola oblaka ňit“, Sobr. — V samosvojej reči vraví ſa pri, popri: *Iri Trebišove* (povedia na pr. v Košiciach) a *pola Trebišova* (v z.-ungskom podr.). — Ale počut už v z.-ungskom náreči aj pri, popri. Tak v Sobranciach (v. horejší príklad) počut aj „u posceli pri oblaku“. — V. pri.

Poladnie, v. poludnie.

Polakovce, -ovec. Obec Polakovce, Polakóč, v topł. okr.

Poľaň a Poľana. „Prišoł na jednu polan“, Lučiv. „Prišjet na jednu polanu“, Lučiv. „Pošol na druhí dzeň ſam na totu poľanu“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 170).

Poľana, -i; u -i. Ruská obec Poľana, Sztropkópolena, v stropk. okr.

Poľani, -an. U Hn. Poľanka. — Rus. obec Poľany, Krajnópolyana, v mak. okr.

Poľanka, -i. 1) Poľanka v Ab., Lengyelfalva v koš. okr. 2) Poľanka v Ung., Sárospolyánka v sobr. okr. 3) Nechválovova Poľanka, Nechválypolyánka, v snin. okr. 4) Sečovská Poľanka, Szécspolyánka, v seč. okr. 5) Tovernianska Poľanka, Tavarnapolyánka, vo vran. okr.

Poľanki, -nok. Ruské obce: 1) Nižné Poľanky, Alsópolyánka. 2) Vyšné Poľanky, Felsópolyánka Obidve v mak. okr.

Poľanovce, -ovec; v -ovei; polanovski. Obec Poľanovce, Polyanóč, v sp.-podhr. okr.

Polednie, v. poludnie.

Polen, v. pulni.

Poľjanka, prvotné meno terajšieho Tátraszéplaku. Teraz ho volajú: Šejljak.

Polkne. „Priloži ku ustom, poľknut, hutori matki: Čuješ... v našej studni vino“, Plav.

Polni, v. pulni.

Polo, -a, pole. „Pošol rano na polo košic“, Žir.

Polo Čarni, -a, -oho. — Obec Čarnopole, Feketemező, v kap. okr.

Poloma, -i. U Nied. aj Polom. — Obec Poloma, mad. Polom, vo vtor. okr.

Poloň, -ova. — Obec Polov, Polyi, v koš. okr.

Poloňka, v. polovica.

Polovac. Ohto poľuje, je jager. Šarv. Slovo poľovac je všeobecné. V. *poľovník*.

Poloňanka, -i. „Na polovance buši“, Lub. Vo V. Šariši: *poluvka*.

Polovíca, -i. Až do polovici. Lučiv. Vekša polovíca vojska ſe v more potopila. Šir. Vžal peňeži ťem od hlavi a polovícku odhľis do rimskeho otca.

Šarv. Jednu chustočku hadvabnu na polo rozodrala a jednu *poloňku* Ludvikovi dala. Straž.

Poloňnik, -a. Poloňnik hadku zahadal. Lem. Všarišské *jager*, vidz pod „*polovac*“, je nie rozšírené.

Položníca, žena na polohu. Iremský z Let. Znajú aj *poloh*: „Jeho žena v polohu bula“, Šarv. — Dla Iremského i na takú svíňu povedia „*položníca*“, ktorá sa má prasť.

Poľščin, -i. „Vino z Hedaľi vožili do Poľščiu“, Hum.

Poľubic „Ach, Bože moj, jaki to žal, ja poľubil a druhí vžal; ja poľubil poza ploti a druhí vžal do roboti“. Brutovce (Miš. Pies. 49).

Poľubic še. „Jak von tam popatreū — ta ho už zima zbila, tak mu še prinęczna poľubila“, Bež.

Poludňe, -a. 1) Juh. „Od poludňa slunka zrazu vidza, že idze bile vojsko“, Ban. „Štiri strany sveta su: zachod, východ, połnoc a *poładňe*“, Ken. — 2) Poludnie. „Popoludnud pridzem“, Cepl. „Tam špi každe poledňe“, Harih. „Tot vtačok višol napoledňe na ‚hižu‘“, Žir. „Povedzeli jej: Dobre polodňa!“ Košk.

Poľucka, -i. „Hodzili do lesoch na poľuvku“, Šarv. aj inde.

Pomedzí, v. *me:zzi*.

Pompa, -i. Mame studňu i na pompu, tam še voda dobre pompuje. Kluk.

Ponahľac še i poňahľuc še. „Še po-nahľali“ Rasl. „Poňahľajme še“, Hrab.

Ponajbuch! Skrátené z „Pomahaj Pan-buh“. Plav.

Pondrot, -a. Z vajiček chrobaka vi-lehnuti červ. Čit. V., 299.

Pongracorce, -ovec, v. *-ovci*; pongracovski, Pongracovčan. — Obec Pongracovce, Pongrácfalu, v sp.-podhr. okr.

Poniča, -i. To veľka plachta, na chtorej še suši zarno, i vuz še z ťu zakriva. Šarv.

Pop, -a. V cirk. reči tak nazývajú farára ruskej viery; v svetskej reči obyčajne len *pľeban*. „Mam buc podlím

popom, voľim buc dobrim chlopom“. (Por. Zátur. Prísl. 186.)

Popatric, pozreť. „Slobodno princea popatric, či taki je jak na obraže“, Sobr. „Na mňe popatri“, Bež. „Idz, Janču, a *popať* tam, jaki tam jes' tovar na ſife. On prišoľ *popatric*“, Sobr. — V. *patric*. **Popava**, -i. „Koší travu i otavu, i že-lenu popavu“, Hnil. (Miš. Pies. 19).

Popchnuc. „Doraz popchnul do brata chudobného“, Žir.

Popka je v stredku oka. Šebn.

Poplatovať čízmi. Kor. — V. *plata*.

Popojutru, pozajtrí. Šarv.

Popoludňu. Bež. — V. *poludnie* 2).

Popovski. „Jak zme obliečene vov po-povskich šmatoch“, Šarv. — Por. *pop*.

Poprad, -u; popradzki, Popradžan. Mesto Poprad, m. Poprád.

Popravič, poreparovať. „So mu po-pravíť bokanče“, Dluh. /C.

Poproč, -a; v -u. U Hn. Podproč. — Obec Poproč, Jászómindszent, v ščereh. okr.

Popsc, *popsc še*; pokaziť, — sa. Chto veľo pije, popsuje žaludek. Šary. Chto veľo čita, popsuju še mu oči. Šarv. — V. *psuc*.

Porač, -a; na P-ču, Poračan. Ruská obec Porač, mad. Porács v novov. okr.

Poradic. 1) Poradiť čo: „Jakého vi mi frajira porajeli?“ Bard. 2) Poradiť si: „Vidzel řepraceľ, že řepradzi nič“, Malov. „Už potim ocec nemohol s nim poradziec“, Lučiv.

Poratuňek, -ňku. „Poratuňku ňijakoho ňemala“, Straž.

Porcinal, porcellán. „Miski porcina-lovo“, Šarv.

Porisko, -a. Drevená rukoväť do rúbacieho alebo kopacieho nástroja. „Co vidzim: motika i ſekera horí, ťem po-riksa zostali“, Šarv. „Dal ſebe spravic do tej balti dluhu porisko“, Straž.

Porobic. „Odpovedzeli mu, že mu žena to porobela“, Geč. „Može bic, že jej porobic dal, že tak skoro Czernického zapomnula“, Straž. 5. „Gana hcela ſi-

ckim vov zamku porobic, ale jej *poro-
beňisko* zopsula modlitba kaplana“, Orel.

Porostov, -ova. U Nied. Porostovo. — Obec Porostov, Porosztó, v sobr. okr.

Porovnak, zároveň. „Kral išou do svo-
ho burku aji z ňím porovnak“, Bež.

Poruba, -i. 1) Kamenná Poruba, Kô-
poruba, vo vran. okr. — 2) Nemecká
Poruba, Németporuba, v sobr. okr. —
3) Ruská Poruba, Oroszporuba, v stropk.
okr.

Porubka, -i. 1) Porubka v hum. okr.,
mad. Porubka. — 2) Porubka v sobr.
okr., Ördögporuba. — 3) Porubka v topł.
okr., mad. Porubka. — 4) Krajň. Po-
rubka, Krajnóporubka, v mak. okr.

Porucac, zvrhnút. „Dva buľi... žrebne
kobuli, doraz tam obidva porucať ha-
četa“, Barc.

Porukorňák, -a, ručiteľ. Sob.

Porvaz, povraz. Všeobecné. „Porvaz,
co kolo sveta obstaňe“, Sipl. „Uvadzel
ju na porvaz“, Šac. „Jake porvazi, šicke
mi na šiju pouvadzaň“, Šarv. „Uvadzic
na porvazeň“, Šac.

Porvislo, -a, povrieslo. „Vjažeme do
porvisla“, Šarv. „Kolo tej kopi peň-
žoch bulo porvislo okruceno“, Lub.

Poscel, -i. — Poscel (+ poscel) oblesc,
preblesc, pos(t)lac.

Poscelie. „Jak mam posceliť?“, Geč.
„Vev mašalni pri karmeňu a posciľanu
najvekša čistota nej budze“, Kal. 1887, 70.

Posdavarac sé. „Jak oňi prišli do svo-
jeho occa, ta ſe posdavaň“, Olc. „Tak
ſe posdavalí a do ſmerci vedno dobre
žili“, Harh.

Pospolu, hned. „Pospolu idze zavolac
vjeterneho krala“, „Šitko virachovaťa
naraz, jedno za druhim pospolu“, Mark.
— V poludňovo-západnom kúte Spiša.
Porov. *doraz*.

Postac, -i, postava. „V postaci hlop-
skej stala“, Šarv.

Postav, -u, súkno. Aj v pol.: „Burk
s carnem postavem obiti“; tu, 455. —
Postavník, -a, súkneník.

Postavic. 1) Križ postaveli pri draže.

Sob. — 2) Zišli ſe ludze, žebi ho po-
stavic za krala. Sobr. Už taki gazda
bul, co ho za richtara postavili. Barc.
Ja ho postavim za človeka. Seď.

Postavic ſe. Z Hrab. (tu, 218): On
ſe muší tu postavic o dve hodzini. Že bi
ſe doraz postaviť na kraľov rozkaz ku
kraľovi. — Ustanoviť ſa.

Postreblík, poſtrebit. „Nescela ſi no-
ſic venek poſtreblani; teraz budzeň noſic
čepce poterhani“, Hnilč. (Miš, Pies. 36).

Postrednečuša, -ši. (U Hn. Postredňa-
ves, u Nied. M. Lodzina + Lozina.) —
Obec Postrednevsa, Kisladna v ntor. okr.

Postrehnuc. „Idz a lehni na ťu, obi
toti britve až do koſci jej poſtrehlí“,
Bež.

Posílať. Poſílal peňeži z Ameriki“,
Šarv. „Z domu vše jim ťem poſíuali,
ked peňeži pitali“, Rep. „Grajcare od-
kladať, co svojej chudobnej maceri...
poſeňať“, Ken. — Na celom tizemí ſom
nenašiel príkladu, ktorý by oprávňoval
piſat zásylka.

Poša, -i. — Obec Poša, Póssa, vo
vran. okr.

Pošatovac. „Inaš znať, že kral pujdze
opatrec, ta ſkorej pošatovať tim gank-
kom“, Komar.

Pošpocie ſe, potknút ſa. „Pošpoci ſe
koň pod ňim“, Čít IV., 159.

Potim. Počut aj *potem*, *potom*. „On
ſe potim oženil“, Hnilč. „On potim ostał
v lese“, Lučiv. „Vojak ſe potem oženel“,
Malov. „Potom ſebe spokojne ťíľ“, Gan.

Potoki, gen. Potok. U Nied. Potoka.
— Ruská obec Potoky, mad. Potoka,
v mak. okr.

Potratovac, pol. *potratować*. „Čom ti,
sinu, ſkorej ſespomahal, ked ſi vidzel,
že keľo ľudzi ſarkaňe muſeli potrat-
vac“, Straž.

Potučki, -čkoch. U Hn. Potočki. —
Obec ruská Potučky, Potocská, v stropk.
okr.

Poukrijome. „To mu ta jeho ſestra
poukrijome ſturiла ſvabelňičku“, Lučiv.
— Por. *ukrijome*.

Pouvadzovac, pouvázovac.

Pořgare, len v mn. počte užívané. Členovia obecnej rady. Hum.

Poval, -i. „Poval je nad izbu“, Lučiv. „Nad chižu na hredoch je *povala*“, Kap.

„*Povalina* je vrch izbi od spodku“, Kluk. „Poľno lenu až po *povalinu*“, Hnil. — Ale v Ščav. „*povalina* je nad izbu“. V skutočnosti niet protimluvy vo význame týchto slov. Jedni od spodku určujú *poval*, iní svrchu.

Povara, -i; starší valach. „Po bačovi druhí sú vola povara, ten odvaruje ženčicu“, Šarv.

Povedac + povedzec. „Vun ňezabul, co jomu zlata riba povedala“, Straž. „Tak jej pov'edzeť“, Hrab. „Kral jim povjedzel“, Jabl. — Obidve formy sa zamieňajú — po celom území. *Povjesc*; na Spiši miesto povedzec. Let., Mark., Jabl. Všade podobami: *porjesc*.

Povesc sé. „Rozpovedzela... o všickim svojim povedzene, jak sé z ďu stalo“, Bard.

Povetrica, -i. „Ked sé starhne *povetrica*“, Čit. V., 283. „*Poveterica* je, ked je diždž, viter, i hermi pri tim“, Šarv.

Povodz, -i, povodeň. Všeob.

Povodzic sé. „Stuj, lebo zle sé može s tebú *povodzic*“, Kal. 1887, 58. — Por. *povesc* sé.

Povon. „Gazda behaū za veľkom *povon*“, Ud. „Lubovňa... povonka zo šíckim na Levoču sé sdava“, Straš. 4.

Povražic, počarovat. „Sestra česce bic povražena“, Štv. „Jendžibaba povražela Haňčki, žebi sé na brata hňevala“, Lub.

Pozdišoče, -ovec; u -očci. Obec Pozdíšovce, Pazdics, v mich. okr.

Pozdravkac, pozdraviť sa. „Tote dvoimi pozdravkali: Panboh daj ščesce!“ Minds. „Až sé zlekla, jak som jej pozdravkal“, Kal. 1887, 50.

Pozor, -u, v. pozur.

Pozorovac. „Budzeš pozorovac každi čas“, Straž. — Zdá sa mi byť zo spis. reči. Obyčajne: *bačic*.

Pozur, pozoru. Šarv. „Daval pozur“, Gab. „Daval pozor, chto to pridze gunmu“, Lučiv. „Toten mundjer kralovski, ta ja mušim na ňeho pozor dac“, Ken. — Zdá sa byť zo spis. reči.

Požnejsi, prísl. , neškoršie. Šir. V Bert.: *poznejsi*.

Požľavor, polutovat. „Vun ju požľovať i pitał od ľej prebačeňe“, Komar.

Požičic, požičať. „Vojak požičiu mu“, Sobr.

Prac. „Dzjevki stavjali vodu, že budu rano grati prac“, Hnilč. „Grati sé peru s pestom; bez pestu sé plokaju“, Vik. V Poprade v zvarke „varja“ „šati“, po dedinách „zvaraju grati vo zvaracim ťaffu“, takto na pr. vo Vik. — Z Šarv.: Biľzna sé perše virajbe a tak vipere. — Rajbac = kničkať.

Prafundorek, -dorka (Kluk.). Obec Prafundorek, Praksalu, v geln. okr.

Prahi, pomn. „Bul za vojaka v Prahoch v Čechoch“, Šarv. Kašč.

Prakovce (Prakendorf, Praksalu), umele utvorené meno *Prafundorka*, v. ho.

Pram, hned. V Hnil. a v najbližšom okolí.

Prameň, -enia. Pol. promieň. „Stunko dava od sebe ceple prameňe“, Ščav. „Prameňe slunečne“, Šarv. „Ochráoval nas... od palacich prameňoh slunečníh“, Kal. 1887, 47. („Ostatne *prameno* slunka zrobí koñec robotom“, Čit. IV., 108. — Tejto formy som nikde nepočul.)

Pratac daco. „Šicko popratac v hižoch“, Harh.

Pratac sé. „Prataj sé ztadzi“, Hrab.

Praurouce, -orec; u -oúci. Rus. obec Praurovce, Prauróce, v stropk. okr.

Prave. „Princovi bulo prave na žeňču“, Šarv. „Prave kravi išli do vodi“, Hanšar. „Prave vona... na poscel lehnuc mala“, Bež. — Je rozšírené po celom území popri výrazoch „vlašne“, „pitne“ („pitne taki“).

Pravo, -a. „Mi prišli gu tebe na pravo“, Taš. „Na vtorok pojdzem do prava“, Treb. „Ja Ŀehodzim po pravoch“,

Sob. — „Tedi vám budu *pravo sudzic*“, Taš. „Tu naš *pravosudník*“, Taš.

Pravocie še. Počul som ho na viac miestach (v Mark., v Šebn. aj inde), ale sa mi predeľa vidí byť spisovným.

Pražni, príd. „Pošli potom na frištik, ... prazní ſicko bulo“, Ban. Počul aj *pražni*: „Mam taki mišek, pražni“, Gab. — Pol. prázny.

Pražinka, -i, žiareny chlieb. Hum.

Pre-. Čo predpona slovies v celku zodpovedá predpone *pre-* v spisov. reči. Ináče: 1) *Predzed*, („Šarišan je Pulski z dzeđa predzeda“). Šarv. *Prernuk*. Batiz. — T. j. praded, pravnuk. 2) *Prestredek* = prostriedok. Šebn. 3) *Previdzec* = predvidet. „Ta som už previdzel, že v dzedziňe dalej bivac řebudzem, bo ſické lude ſe na mňe hňevaju“, Dan. od Od. (Miš. SMS 1896, 167). „A duškom previdzel, že darebne je ſicko diſputovaňe zoz timto ſalečnim človekom“, Kal. 1887, 64. — Mohlo by sa myslať, že je spisovnému „predvidet“ základom nem. „voraussehen“, a vſlen-skému „previdzec“ mad. „åtlátni“, ale máme aj *prepatrič*, o ktorom sa nedá pochybovať, že je slovanské. Tiež: *Prepis* m. predpis („Či neznaš prepisí vojenske“, Ken.). Tu spomeniem aj *precim proti*: „Kuč jich čekal preci dzveroch“, Šir. „Ja mam veľku drahu preci ſebe“, Sipl. Tu nám podávajú ſvetla pol. prewidziec, przepatrzyć, przepis, przeciw.

Prebačiť, prepáčiť. „Už vám ſicko prebačím“, Šarv. „Naj prebača“, Treb. „Panove mu prebaſili“, Pap. „Varta hečla mu prebačie“, Harih.

Prebleſe ſe, preobliec ſa. Šarv. aj inde. „Prebleſe ſe nazad za prostaka“, Barc.

Prebuc. „Už jednu noc husar prebol“, Žir. „Ked ſi dva noce už prebuň, ta uj trecu... prebudzeš“, Sobr.

Preci a preci, predsa. „Preci“ je bežné hlavne na Spiši: „Preci bi ſi ti mohol prisť“, Lučiv. „Že im to už raz preca dachto uvari, — preci im to nicto nigda

neuváril“, Vik. „No preci mam co jesc“, Hrab. „*Precik* ſedla ſi ňím“, Smiž. — Aj v Plavnici: „Preci našo dzívce ſebe zaslužilo“. — Forma *preci*, pol. przecie, na ostatku územia: „Preči ſe bala, že budze mušec plakac“, Šarv. „*Preč* jej buko žal za mužem“, Šarv. „*Prečik* ju ſkrišili“, Sob. „Ti ſe ſebuj *prečik*“, Lub. „Husarov prečik ſebuļo na volu“, Ken. „*Preči* povedz“, Sipl. „Ja ju prečik ſebučou za ženu“, Košk. „Neznał, že ona ho prečik klame“, Komar. — Interessantné je, že na Spiši majú formu *precí*, hoc v súſednej polôštine je *preči*: „Hoč me matka ſtaťa ušmeričiť, preči nom Panbuh dobre doť“, Slov. ves.

Preco, prečo.

Prečitac. „Viňala pismo prečitala“, Šarv. „Ked... ten kurent prečital“, Straž. — Bežné popri *počítac*, v. ho.

Predki, pomin. priadky. „Hodzila čeledz do kudzelnnej hiži na predki“, Bard.

Prednovek. „Čas pred novim urodzajem“, Šarv.

Predza, -i. „*Predza* na noſe ſe za ňim i potim ešči cahala“, Bard.

Preharscic. „Chce veľo preharscic, malo dovyedna ſcišne“, Čit. V., 487. Preklad maďarského: A ki sokat markol, keveset szorít. Slova „preharscic“ som nepočul, por. *harsc*.

Prehasnovac. „Daťa mu teľo peňeži, eo jich ſcmu prehasnovac“, Kap.

Prehvaric, prehovoriť. „Nemohla aňi prehvarec“, Hrab. „Neſce prehvarec“, Dluh. C. „Stavaj mila, z brobu holbokeho, prehvar ku mňe slovičko“, Vider. (Miš. Pies. 65).

Prejma, -i. „Prejma v ploce idze od ſlupika do ſlupika, na ū ſe pribijaju ſtahjeti“, Ščav. Inde: *rigle*.

Preklacie ſe na ňim stanulo = Kliatba ſa na ňom ſplnila. Hum.

Prekladaňik, -a. Pletené pečivo v Hum. a v okoli.

Prekliuſtevo, (Sob.), to, čo *prekľace*, v. ho.

Prekopu brac = Priekopu kopat. Malov.

Prekušic daco = prehryznúť. Veľmi bežné.

Prelaz, -u. To miesto, kde sa cez plot prechádza. Hum.

Preľignuc, prehltnúť. „Dakedi i kaminky preľigňe“, Čit. V., 270. „Schvací ho a s dobrim appetítom preľigňe“ (bočian totiž), Čit. III., 9. — Por. *polknuc*.

Prelknuč. — „Čermačák ... bi hodzen prez jednu hodzinu šessto muchi prelknuč“. Por. *preľignuc*.

Preložic sebe žaludek = Objedením pokaziť si žalúdok. Šarv. aj inde.

Preminka, -i, premena. „Nebulo nám žadnej preminki“, Straž. 23.

Prenošení (kepeň), obnosený. Sob.

Prepadnuc, prepadnút sa. „Princeza jednu noc prepadla“, Hum. „S tim prepadla i nícto ju vecej nevidzel“, Ban. — V. *propadnuc*.

Prepatric. „Un prepatriel na oči“, Sob. „Kuščičko prepatriľ“, Rasl. „Juk s vodu oči sebe počapkal... doraz prepatriel“, Žir.

Preplika, -i. Čit. V., 505. *Prepelka*. Kluk. — *Prepelica*.

Prepitac, poprosit. „Kral kleknul pred ňu na kolena a krašie ju prepital, žebi mu prebačela“, Šarv. „Zaraz princeza prepitala šickich panou, že vona bi ſe rada pujsc vispovedac“, Straž. „Vun tich panou prepital, žebi ten vitez uka-zal, jake šárka hlavi ma“, Straž.

Prepojedki rozpraviac dzecom. Lučiv.

Prepoj(es)tka, -i. „Budzem rozpraviac prepojesku“, Cepl.

Presc, priast.

Prespac. 1) „Prespal voň tam, toti dvanac, do rana“, Ban. — 2) „Prespal alužnicu“, Ban. — *Prespac* sé. „Že si ſe už tri razi prespala a dzeci ſi... zahubela“, Šarv.

Prešov, -a. Rus. Prjašiu. Mesto Prešov, Eperjes.

Prevracac. 1) Prevracac reč = prekrúcať. Kto nevie po slovensky tak ako

sa v mieste hovorí, — „prevraca reč“. Dedina o dedine vraví, že tam „prevracaju reč“. — 2) „Šárka bol po hroch *dubi prevracac*“, Sipl.

Prez. 1) Cez. „Prez jeden les“, Lučiv. „On se prez klučovu dzjeru prizjeral“, Cepl. „Išli toti dvoji prez les“, Olc. Počuť aj bez (v. ho!), to je poľské: „Przelecali kacki bez las, bez lendački“ (Ždzar. Miš. Pies. 120). — Okrem Spiša v tomto prípade užívajú radšej: *prik*, v. ho. — 2) Bez. „Ja za tebu vera hodzic řebudzem, ale vera prez frayerki řebudzem“, Smiž. (Miš. Pies. 80). „Že ho prez oči pušč do sveta“, Olc. „Ta ce prez šickeho prava dam obešic“, Bert. „Leci prez duše do maštalni“, Gab. „I pošol i prišol prez ňeho“, Sipl. „Zostaň prez peňežoch“, Luč. — V tomto smysle všeobecne rozšírené.

Prezeradlo, zrkadlo, Let. Z pravidla: *džveredlo*, v. ho.

Preziratko, zrkadlo. „Mol v torbe ma-lučke preziratko, požri do preziratka, vidzi, že... ma rohi“, Gab. — Z pravidla: *džveredlo*, v. ho.

Pri. Čo sa týče tejto predložky, pov. *pola*.

Priblečeni, prioblečený. „Ti ſumňe priblečeni“, Malov.

Priblukac sé. „Zaš ſe ku Jankovej maceri priblukal“, Rasl. — V. *blukac* sé.

Pribrac sé. „Princ ſe pribraň za ka-lapošskoho tovariša“, Sobr.

Pričolok, -lka. „Do pričolka davaju vimlac'enu slamu“, Vik.

Pridac sé. 1) Zíst sa. „Vežníme do drahi jedzeňa, ono ſe nam prida“, Šarv. „Das tristo zlati ſe mu prida“, Žir. „Vun ſebe tak dumal, že to jemu ſe dakedi prida“, Straž. — 2) Hodiť ſa. „Kluč ſe hňed pridal do zamku“, Fi-lice. Kov. Sl. Pohl. 1898, 685. „Že to starí člevek, že ſe ſeprida za družbu gu princoj“, Sobr.

Prig, v. *prik*.

Priharšč, -i, priehtie. „Dalo džád-kovi do priharšči muki“, Šarv.

Prihobovic, nadobudnút. Hist. 12, 23.

Prijazni, príd., prívetivý. „Nukala ich prijazno, žeži lem jedli a pili“, Hnil. „Prijazne slovo velo može zrobic, a malo koštuje“, Čit. V., 490.

Prik, cez. „Prešol prik teho trupa“, Šav. „Mama prik sklňanich dzveri šicko vidzela“, Seč. „Prešou prik krajini svojej“, Sobr. — V Straž. sa píše: *prig*, na pr. na str. 13.: Prig žem, mur, drevo, žezezo pridzem za tebu a zadušim ce. Iecel... prig priklet, kapuru, ulieu až do domu. — Pór. *pres*.

Prikapčac, pripojiť. Na svojo píska dali zrobic lanek, co jich za ňe gu sebe prikapčali, Straž.

Priklet, -a, pitvor. Všeobecne.

Prikopa, -i, garád. „Prikopa je popri dražie“, Kluk.

Prikopa, -i; u -i. Prikopa, mad. Prikopa, v sobr. okr.

Prikra, -ej. U Nied. Píkré. Ruská obec. Prikrá, mad. Prikra, v mak. okr.

Primorce, -ovce; -ovski, *Primorján*. — Osada pridelená polit. obci Landžásfala. Okr. sp.-sob.

Princeza, *princezna*, *princezka*. Objavujú sa vedľa seba. „Princeza alebo princezna“, Šir. „Jak joho žji, tak princezu sebe vežde“, Sobr. „Ku princežne“. „Princezna“ má v gen. -i alebo -ej. V osnovách z Šav. najde čitateľ: Vraciel ſe nazad ku princeznej. Pri princezni. Že un ňemože taku princezku dostac.

Priokrac, zaodef. „Stari ocec priobuvaj i priokraj“, Sobr. „Macoha ſe zlakomila, že tota taka priokrata, že ma ſumne grati“, Mark. Porov. *okrac*.

Priplamek, predplamenník. „Mamuša jemu nakľadla pulnu torbečku priplamkoch“. Slov. Pov. 279.

Priporidac. „Kedi ja mali chlopec boú, ta mňe moj dzedo pripovedal“, Bež. — V strednej slovenčine: rozprávať. Tak ako tu vzkrsla z neho *rozprárka*, vo východnej slovenčine vzkrsla *priporiľka*, v. ju.

Priporidka, -i. Najrozšírenejší názov ľudovej bájky, volksmärchen, népmese. Objavuje sa viac formami: „Išol džad od Rosanovec, mojej pripovedce koñec“, Žir. „Tej pripovjetke koñec“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 172). Prvotne sa pripovidki „pripovedať“, teraz sa už aj „rozpravjať“. Paňi rechtorka nam pripovjetki rozpravjala. Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 168). — Na poludňovo-západnom Spiši je rozmanitosť. Počuť tam: *preporjedka*, *preporjes(t)ka*, *roporjestka*, v. ich.

Prisc. Z fraseol.: Jak už ſedzem roki prišli. Sipl. Ked ſicke trome do hľadu prišli. Jabl. Zaš tam na ňich noc prišla. Rasl. Prišol na jednu karčmu. Sob. (V N. Repašach: Prišou na jednoho mniča! Tu, 462). Prišol caľkom **ku zdravju**. Hrab.

Pris(k)nuc. Voda vyprišla z flaški. Šav.

Prislovo, -a; príslovie.

Prisluchac. Žijem ſi jak ſe prisluba. Sob. I to vam prislucha, ňe mňe. Straž. Bežnejšie: patric ſe, v. ho. („Naležec“ = náležať nikdy.)

Prisluchorac ſe, počúvať. Direktor fučí tam pri oblaku a prisluhuje ſe. Orel. V.

Pristrehnuc ſe. „Tota ukradzena ſe jej pristrehla a okulare ukradla“, Hnilč.

Prišaha, -i. Prišahu zlamac, polamac.

Prišahac. Princeza prišahala **z ňim**. Rasl.

Prišahnu. 1) Išli do kostela a jich pleban prišahnuł. Komar. 2) Ona mu prišahla. Šav.

Prišahnu ſe. „Ludvik i s princezu pošol i prišahl ſe“, Straž. „Jak už ſe prišahl princ iz princezu“, Sobr.

Prišarac ſe, primrknut. Prišla večerom, jak ſe prišaralo. Giralt.

Prišč. Plameň hučel a drevo priščelo, treščelo. Straž. 24.

Priškintac. Jeden starý chromi juhas... tam priškintal... Čit. V., 112.

Pritulmi, -tan. Ruská obec. Pritulyany, Pritulyán, v stropk. okr.

Privadzie + privazac. Šarv.

Privolic. Na Spiši bežné popri *dovzovic*, v. toto. — V Šir. aj *prizvolic*, tu, 284.

Prízirac sa. „Naj sa popríziram na tot obraz“; Sobr. „Príziral sa, co budze“, Straž. — I v Hrabuš.: „Farar i z očem sa mu prízirali“. — Bežné je popri: *pripatrac sa*. Ale toto je charakteru polského.

Procičko s gen. „Znala, co procivko nej zrobic hen“, Šarv. I *precí*, v. pod pre- 3).

Proč, -a. U Hn. Pročani. — Obec Proč, m. Prócs, v topł. okr.

Propadnu. „Doraz šicko to propadlo“, Bež. Vidz *prepadnuc*.

Prosačoúce, -ovec; ū -ou:och. Počul som aj: *Prosač*, -a; takto má Hn. U Nied.: *Prosačov*; tejto formy som nepočul. — Ruská obec Prosačovce, Proszács, v topł. okr.

Prostak, -a; sedliak. Hum. „Preblek ſe nazad za prostaka“, Barc.

Provadzic, prevádzat. „I teraz mužika ho tak provadzi jak i heuti dňi“, Bež. „Kapral ho provadzi do glejtu“, Sobr. „Ho poprovadzil do svojej chiži“, Ostr. „Ho odprovadzel až do domu“, Bert. „Žebi provadzil ženu svoju“, Ken. „Idzem, idzem p'pri vodze, mila moja odprovadz me!“ Vider. (Miš. Pies. 73). — Aj v inom smysle; „Zbužňicki život provadzic“, Gab.

Prud je, dze je voda mala, rozšírena po kameňoch a bistro idze... Šarv.

Pružic, v. *serenča*.

Psota. „Karol najperv s Turkami mal psotu“, Hist. 92.

Pstrina, -ej. U Nied. aj Postrina. — Ruská obec Pstriná, Psztrina, v mak. okr.

Pšarka. „Taku kvaſnu tvar zrobel, jak kedbi do pšarki bul zakuſel“, Orel V.

Pšohlavec, -reč. „Pšohlavci doraz ku ňemu prífecieli“, Hrab.

Pšenica, -i: weizen, búza. Šarv., Kluk. — V Nemcovciach, v Šar., vyšívajú go-

liere na koſeliach aj na „pšeňičky“. Ha- laša (ČMS 1903, 71).

Ptičkouče, -orec; ū vúci. Obec Ptačkovce, Pataeskô, v ntor. okr.

Ptak, -a; *ptaček*, -čka. „Nad ſickima ptakami kral“, Smiž. „Tu ptačka, človeka net“, Cepl. „Dze ptaček sa ulahňe, tam sa vše cabňe“, Sob. — V Žir.: „Z tich kostkoch... barz pekni vtak viros“.

Ptica, -i, hmyz. Čit. V., 179. „Treba jej ku viživeňu... veľo hušinek, motíloch, chrobakoch a druhej ptici“. Tiež tam, 263.

Pucak, -a. U Hn. Staroje ſelo. Ruská obec Pucák, m. Pucák, v stropk. okr.

Pucka, -i, penis pri deťoch. Hum. a okolie.

Puha, -i, v. *batoň*.

Puch, -u. „Stracili sa pekelníci a ňehali po ſebe hiba ſmerdzači puh“, Gan. (Kov. SMS 1901, 86).

Pujd, -a. „Nad calim domom je pujd“, Šarv. „Šicko mam hotovo, lem žochtar na pujdze... Ktoś mi poňho pujdze“, Hnilč. (Miš. Pies. 37). — V. *pojd*.

Pujsc, ist. „Ja bi ſe hcela pujsc zo- hrac ku temu ohňu“, Šarv. „Hančo, ňepošla bi ſi za teho pana minarčika?“ Šarv. „Ja tebe zobudzim, jak budzeš mac tam pujsc“, Rasl. „Na druhu dzeň už ňescela pujsc“, Bard. „Palko prečik ňescel od ňeho pujsc“, Gab. — V ostatných ſtoliciach radšej užívajú neurčitku *isc*, ale počut *pujsc* aj mimo Šariškej: „Nemožu pojs' ſebe jejs' priñejs“, Taš. — V prít. čase ozn. spôsobu „pujdzem“ zodpovedá smyslom spisovnému „pô- jdem — pojdem“: „Pujdze za ſidzem roki na puše“, Šarv. „Pujdzem vedno“, Sobr. „Pujdzem ku ňemu“, Harih. V imper. popri *podz*, *podzme* (Šarv.): *paj*, *pajme* (Pap.).

Puknuc bičom, plesknút. „Puknul ſe bičom, až ſe muri ſtreſli“, Bert.

Polni, príd., Šarv. — *Polni*, Hnilč. — Žebi buł połen jedla. Jabl.

Puscic, pustiť. Je po celom území bežné touto podobou zamieňajúc sa s podobou *pušcie*. Táto sa zakladá na pol. *pušcie* („vtedú sme ti *vipušciť* vonka z pivnici“, Slov. ves; tu, 455). Na Spiši: „Puscili se na pravo“, Ceplič. „Puscil koňa“, Smiž. Ale: „Se puščil sam, prez koňa“, Hrab. „Žebí ho už ľem puščili“, Harih. — Šarv. a v okolí: *pušcie*. — V osnote zo Slobinova: „Budz taki dobrí, *pújč me za bratom*“. Popri *puscic* a *pušcie* počuješ *pušcic* alebo *puscie*: „Kapral bo puščiu do koscela“, Sobr. „Pušcie do híži“, Harh. „Choč ju jak ľe- chcel tam pusčic“, Šeč.

Pustacina, -i. „Ľem sé tota pustacina migotala“, Jabl.

Puste pole, -eho -a. U Hn. Pustopolka. — Obec Pusté pole, Pusztamező, vo vtor. okr.

Pušč, -i. „Pujdzce za šídzem roki na pušč a budzece putovac“, Šarv.

Puška, -i, popri ľhom bežné *Tinta*. „Maju jagrove take pušecky, co oni striľaju dzive kačičky“, Brutov. (Miš. Pies. 47).

Pušorce, -ovec. — Obec Pušovce, Pós-falu, v topł. okr.

Putira, -i. „Sir sé robi v putire“, Šarv.

Putňak-em sé koňe poja. Šarv.

Putovac, v. *pušč*.

Rabkapitan jím povedzel. Ken. — Z dajakčho spiško-nem. slova „rauh-hauptmann“ (= räuberhauptmann) „po-slovenčením“ druhej čiastky slova, t. j. nahradením slova „hauptmann“ slovom „kapitan“.

Racica, -i. „Koň ma kopito, vol abo krava racicu“, Kluk., Šarv.

Rad vidzec keho je bežné popri *lubic*. „I ona ho rada vidzela, i on ju rad vidzel“, Šarv.

Radačov, -ova. U Hn. aj Radačovce. Obec Radačov, Radács, v ſir. okr.

Radojsc, -i. „S veľkú radojsecu už i

rachunki jej počal ukazovac“, Šeč. — Bežnejšie: radosc.

Radoma, -i. — Obec Radoma, mad. Radoma, v topł. okr.

Radváň, -a. Mad. obec Radváň, m. Radvány, vo fiz. okr.

Radváň, -i. 1) Zbudská Radváň, Izbugyarádvány, v hum. okr. — 2) Radvaňský Horbok (u Nied. Vyšná Radvaň), Horbokrádvány, v hum. okr.

Radvánka, -i; u -nce (Tašol.). Ruská obec Radvánka, Radvánc, v ungv. okr. *Radvanovce*, -orec. U Nied. aj Redvanovce, u Hn. len Radváň. — Obec Radvanovce, Radvány, v topł. okr.

Radic + rajic. „Jakeho vi mi frajira porajeli?“ Bard. „Gdovu zmarhie hceju, jak jim... bosorka rajela“, Straš. 30. „Rajil mi ten gazda, žebi som karmil statek...“ Kal. 1887, 76.

Rafajovce, -orec; u ořci. Ruská obec Rafajovce, Rafajóc, v stropk. okr.

Ragul'ic, pôvodné mestopisné meno prípovedky v osnote zo Straž.

Rahin, -a abo šerpeň, -i (mad. serpenyő) to jedno. Rabín i šerpeň robja harčare zoz hlini. Pečinku vypadla z rabinu abo zo šerpeňi. Šarv. — Porov. *rajchinka*.

Rochovac, nie „rátat“. — Počtovať.

Rajbac, v. prac.

Rajchinka roztrepana. Čit. V., 216.

Rajsovac, kreslít. „Železo, na chtorim šibeňica virajsovana“, Straž.

Rajtu. Žolta čižma na levej nohi a kervu mu bula zajdzena a kervavi ja-reček išol i dolu *rajtu*, co na koňu za-kritu mal. Straž. 25.

Rajtopek, taki harček, co ma dva ucha; doňho sé mlíko zlivia a v ňim sé kiška. Šarv.

Rakaňa, -i, korytnačka. V. *Brekoň*.

Rakaš, v. *vjazac*.

Rakoš, -a. Ob. Rakoš, Rákos, vo fiz. okr.

Rakovčík, -a; Rakovjan. (U Nied. a Hn. Rakovec. Ja som počul po rusky: Rakivčík.) Rus. obec Rakovčík, Rákóc, v mak. okr.

Rakovec, -očca; u -očcu, Obec Rakovec, Rákóc, v mich. okr.

Rakusi, g. Rakus. (Poł. Rakuse, Rakuson, rakusski. M. Slavkov.) U Nied. aj Rokus. Už Mišk opravil, že len „Rakús“ (Slov. Pohl. 1903, 419).

Raňec, -nca, mad. ránc. Ked je obuv bivni, zrobja ſe na ňim rance, abo holem jeden raňec. Šarv.

Rankoúce, -ovec; v -oúcoch. Obec Rankovce, Rank, vo fiz. okr.

Raňší, príd., raňajší. Šarv. aj inde.

Rapa, -i, obyčne pomnožne: *rapi*. „Te rapi, co mal po tvari, s čimsi vi-mascil, že mal... hladku tvar“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 163).

Raslavice, -ic, len pomn. U Nied. aj Raslavica. — Ob. 1) Madarské Raslavice, Magyarraszlavica, v sekč. okr. — 2) Slovenské Raslavice, Tótraszlavica, v sekč. okr.

Raška, -i, rasca. Po lukoch rošne, do chleba ſe kladze, i polívka ſe z žu praži. Šarv. Všeobecné až na poludňovo-západný kút Spiša. „Rasca, to do chleba ſipaju; v Popradze volaju kmin“, Vik.

Raškoúce, -ovec; u -oúcoch. Ob. 1) M. Raškovce, Kisráška, v mich. okr. — 2) Veľ. Raškovce, Nagyráska, v mich. okr.

Ratoúce, -ovec; u -oúch. Obec M. Ratovce, Kisrát, v kap. okr.

Ratuš, -a, mestský dom, rathhaus. Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 171).

Ratraj, -a, v -u. U Nied. Ratvajovce. — Obec Ratvaj, mad. Ratvaj vo vtor. okr.

Raz, -u. Všeobecné. „Do treceho razu“, Dan. a Od. (SMS 1896, 170). V užívaní niet dôslednosti. Popri *tri razi* (occa uderil tri razi po tvari, Vran.) najdeš: *tri raz* (jak mu occal dzevec hlavi, každu po tri raz, Straž.). — V Šir. je bežné: Jednima *razmi*, jak išli do školi.

Rdza, -i, brdza. „Flinta taka bula zardzavena, co ſtič ſebula varta“, Lub.

Rebrin, -a. — Obec Rebrin, aj mad. tak, v kap. okr.

Rebrinki, pomn., v. vuz.

R'ee'az, g. r'ec'az'i, refaz. Ščav. Len v poludňovo-západnom kúte Spiša; inde lanc.

R'edica, -i, na očisťenie zarna. Šarv. „Mace r'edicu?“ Plav. „Tri r'edice dukatou“, Bež.

Rečliví, radorečný. Let.

Rečovac, rozprávať. Hlavne na Spiši popri *hvaric, rozpraviac* a, za nových čias, popri *hutoric*. „Tote ſe ſami dvome zo ſebu rečovali“, Jabl. „Ked maš, rečuj pravdu, a ked ſe, ta ce pretňem“, Hrab. — Ani na Spiši je nie všade bežné rečovac: „Mi ſerečujeme, lem hvarime“, Ščav. „V Ceplici ſe hvari, v Batizovcach ſe rečuje“, Cepl.

Red, -u. „Do redu ſtac“, Šarv. „Pošol do karčmi, placil za redom“, Barc. „Nechodz tak jak *redora Marja*; tohoto príſlovia užívajú v Hum. a v okolí, pošlo z toho, že „mlada na veſeli redovi taňec tančuje s každím za redom“.

Redýja, -i, dobytčí pass. Šarv.

Ref, mad. rőf. „Dajeku pantličku, i tri ſefi na jopku“, Žir.

Regetuvka, -uvki. U Hu. a Nied. Regetovka, u tohoto aj Redetuvka. Po r. som počul: Regetivka. — Ruská obec Regetuvka, Regettő, v mak. okr.

Rehotac. Koňe rehociu. Ban.

R'eka, -i. Tohoto slova nemajú na užšom území, vidz *jarek*, ale ſom ho počul v Bež.: *r'eka Ungvarka*.

Relov, -a; poł. Rilovjon. — Poł. obec Relov, Relyov, v sp.-starov. okr.

Remeň na perſi najv'ecej noša juhaši. Podhr. Sp. — Vidz *opasek*.

Remeñini, -in. Ruská obec Remeniny, Remeny, v topľ. okr.

Remeti, -et; u -etoch. 1) Blatné (Nižné) Remety, Sárosremete, v sobr. okr. — 2) Vyšné Remety, Felsőremete, v sobr. okr. — 3) Hamre pri Vyš. Remetách, je osobitá obec, mad. Felsőremetevas-gyár, v sobr. okr. — Eud volá i túto

obec len Višňa Remeti, a z bližša: Ku Hamrom.

Renčišor, -a. U Nied. aj Renčičov. Ruská obec Renčišov, Renčisí, v vtor. okr.

Renta, -i, handra. Všeob.

Repaše, -a; Repašan. 1) Ruská obec Nižné Repaše, Alsórépás, v levoč. okr. 2) Slen. obec Vyšné Repaše, Felsőrépás, v levoč. okr.

Repčen, -i, mad. repcaén. Repčen je rodzi v dobre obrobenej roli. Čit. IV., 108.

Reperat, záchod. Hanšar.

Repik, netopier. Vidz špirhañec.

Repisko, -a. Pol. obec Repisko, m. Repiszko, v sp.-starov. okr.

Rešov, -a. Ruská obec Rešov, Ressá, v sekč. okr.

Revišče, g. *Revišč*; lok. *Reviščoh*. — Obec 1) Nižné Revišče, Sárosrevisce, v sobr. okr. 2) Vyšné Revišče, Felsőrevisce, v sobr. okr.

Rezac s pilku, plíš. Drevo rezac.

R'ezak, -a; kosák. R'ezak ostri. Plav.

Rezanki, pomin. rezance. „Rezanki do polívki“, Šebn. — Iremský sa bezpochyby mylí, keď vraví, že sú „rezanki“ — halušky. (SMS 1904, 48.) — V prísl.: Porubem ce na rezanki! (Smiž., tu 223).

Rezina, piliny. Let.

Režilo, -a. „Budzem mac v ruke režilo, ta ſe ňebudzem ňik'eho bac“, Plav.

Režen, ražeň. Spiš. (Miš. Pies. 62).

Ribi: Košnica, čista bjela; *smud* (g. -a), ma bajuzi veľke; (*pjstruch*, po ſebe ma červene gombički; *šliže*, cenke a dluhe; *jrlčak*, veľki písk ma a veľku hlavu; *mentus*, cenki, dluhi a ma kridla, tak vipatra jak had, ťemže ma kridla. Kluk.

Ribnica, -i. Ob. 1) Niž. Rybnica, Alsóribnycice, v sobr. okr. 2) Vyš. Rybnica, Felsőribnycice, v sobr. okr. (Nied. menuje Nižnú aj „Rybnice“!).

Ribník. „Vidzi na tem ribníku dvanac kački leceč“, Bež

Ric, -i. „Kapralovi, chtori mu pejci-

dvacec na řic b'el“, Ken. Všeob. popri dupa, v. ho.

Ričec. „Somarika ňevežneme zo sebu, žebi ňezaričel“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 170. „Počala krava ričic“, Malov.

R'ičička, riečička. V. r'edica.

Ridz abo *ridzik*; istá huba. Šarv.

Rigle, žrdi v plote, v. štahita.

Richnava, -i. (V Kluk.: Richnava; Richnavjan). Obec Richnava, Richnó, v geln. okr.

Richtar, -a, nem. richter, predstavený v obci. Hlavne pred Toplou. V. biroč.

Richvald, -a. Ob. 1) Richvald v Sp., Richvald v sp.-starov. okr. [Pol.: Richvoldzon!] 2) Richvald v Šar., Richvald v sekč. okr.

Rijak, -a. „Rijakom ſe štureca, po druhu raz ſe ore a hokom“, Kluk. V. pluh. — V Mark.: „Rilakom ſe štureca, a hokom ſe ore“.

R'ika, -i. U Hn. Reka, u Nied. Rieka. Obec Reka v Ab., Réka v koš. okr.

Riňčka, nem. rinne. „Vino samo po riňčoch ceklo“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 164).

Ripejoň, -ova. Ruská obec Repejov, Repejô, v stropk. okr.

Ročka na vodu. Šarv.

Rodzič, -a; *rodzide*, pomin. Počuť aj rodič, vlivom cirk. reči.

Rodzina, -i. Príbuzenstvo. On nam rodzina = On nám je príbuzný. „*Rodzina ſe*“ = za rodinu sa pokladá. Let.

Rohacina, -i. Ked ſe chrobak zadžobe do dajakej rohacini, ňeda žadneho znaku žica, jak umarte leži na ţemi abo viši s konara stromoveho. Čit. IV., 120.

Rohačka, -i. kopáč s dvoma zuby. „S rohačku ſe hnuj virucuje z maštaňi“, Šarv. Aj v Hum.

Rohadlo, -a. U nas mame ťem rohadlo, ňe pluh; pluh bulo stare rohadlo, na inakší sposob robene. Ščav. — Por. pluh.

Rohal, -a, roháč (chrobák).

Rokicaní, -an. U Nied. aj Rokocani. Obec Rokycany, Berki, v ſir. okr.

Rokitoū, -ova. 1) Humeniansky Rokytov, Homonnarokitó, v hum. okr. (Za stará: Rokitoú z humenskej strani.) — 2) Zbudzský Rokytov, Izbugyarokitó, v hum. okr. (Za stará: Rokitoú z zbudzskej strani).

Rokitoúce, -ovec; u -oúci U Hn. Rokitovec — Obec Rokytovce, Rokítoc, v hum. okr.

Rokitor, -a. Dla Nied. aj Rokycany. — Obec Rokytov v Šar., Rokitoú v sekč. okr.

Rola, -i; nikdy nie *rała*.

Rompeľ, romplík, sklenica na 2 deci, „štvrta časť“ starej hoľby. Rozšírené.

Kondoš, -a, mad. rongyos. „Čomu si še ľeožeňil, rondošu, pokla bola paleňčka po grošu?“ Odor. (Miš. Pies. 46).

Rosnuc, rást. Len v poludňovo-západnom kúte Spiša s -a-: „Chlop šumne virasceni“, Lučiv.

Rostoki, -koch. (Rus. z Rostik!) — Obec r. Rostoky, Rosztoka, v mak. okr.

Rostvo, -a, r. roždestvo. Počuť ho u Slovákov gr.-katol. viery popri „kračun“, „hodi“.

Roškoúce, -ovec, u -oúci. — Rus. obec Roškovce v Zempl., Roskóc v hum. okr.

Roškorec, -ovec. Obec Roškovce v Sp., Roskóc v levoč. okr.

Roškovjani, -vjan; roškov'ensi, príď. — Roškoviany, Roškovány, v vtor. okr.

Roštokovac, nem. rasstag. „Tam mušeli roštokovac“, Hum.

Rouža, -i, mad. rózsa, popri ruža. „Krasne rouže vidzeū“, Bež.

Rovaš, mad. róvás. „Chto ľezna pisac, ta reže na rovaš, na pr. dňi robotne itd.“ Šarv.

Rovne, -eho. U Hn. Rivne, u Nied. aj Rovno. Obec Rovné v Šar., m. Rovno v mak. okr.

Rovne, -oho. Obec Rovné v Zempl., m. Rovna v hum. okr.

Rovnina, -i. (Nikdy nie rovina.)

Rozbatoric sé, dla Iremského (SMS 1904, 50) znamená v Let. „po prebudení zo spánku k sebapovedomiu prijet; najviac užíva sa o deťoch“.

Rozbraňic. „Prišoť do jedneho pola. Tam dva vlici ukradli hus a sa trhali. Cigan vešoť ku nim, on ich chcel rozbranic“.

Rozdumovac, v. dumac.

Rozervac, v. rvac.

Rozgracia. „V tej dubine mal taku rozgraciu s timi svinami“, Lučiv.

Rozhanouče, -ovec; v -oúcoch. Obea Rozhanovce, Rozgony, v koš. okr.

Rozchodek. „Ti ľemias ďijaki rozchodek, ľemias dzeci“, Minds. — Aj Šarv.

Rozkajac sé, podobrit sa. „Panove še rozkajali a jej hlopa vúdať“, Marg. Porov. kajac sé.

Rozkrac, rozkrojiať. V. krac.

Rozlučie. 1) Oddeliť. „Ona ho ľeznaťa rozlučio od Lajoša“, Geč. „Chtore ľečcu jedno s druhim žic, tote še rozluča“ Šarv. Rozluka = rozdiel. Malov. — 2) „Tak še rozlučet malar s r'ezbarom“, Ken. „Na rozlučanku pošli še kus napic“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 166).

Rozmišľac + rozmišľovac. „Lem sebe rozmišľat“, Hrab. „Rozmišľoval, jaku ma ešte robotu dac sedlakoví“, Bert.

Rozpinač. „Aby veľké drabiny spolu trimaly, potrebný je rozpinač“. Brez., Posp. (ČMS 1899, 8).

Rozpovistka, -i. „Ja som čítaťa raz taku rozpoviestku“, Štv. Toto slovo je bežné v poludňovo - západnej čiastke Spiša, inde *pripovidka*, v. ho.

Rozpoznac sé s kim. „Žebi mal priležitosc rozpoznac še z ich ceru“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 164).

Rozpraviac. Rozšírené. „Mu rozpravjaťi“, Kluk. „Husar rozpravjal“, Ken. „Všicko virozpravjala“, Bard. — V Hriovciach *rozpravka* popri rozpoviestka.

Rozsipac, márniť. Sob. Rozsipni, marnotratný. Šarv.

Rozšivicovac sé. „Jak še počalo rozšivicovac“, Giralt.

Roztičovac sé. „Jak ocec vidzel, že voňi še už iace rozičuju, že jeden odchodzi a druhí ostava“, Straž.

Roztribac; oheň še roztriba po pecu, t. j. rozhárne. Kluk. V. Pocisek.

Rozum, -a. „Dobre znaš, že ja svoju matku i ocea za rozuma hodujem aj za chodu“, Ostr. „Prišlo jomu do rozuma“, Straž. „Tak ho prezivali, jak jim sem prišlo na rozum“, Hrab. — Do „uma“, na „um“ — tu neznajú.

Rozvodziec, rozšáhovať reči. „Modli še druhí očenaš jak skorej! Ale von sebe Iem pomali rozvodzeň“, Bež.

Rožen, žia. „Vola na rožne brať“, Gab. „Rožen, na nom slaninu peču“, Vik. Aj *režen*, v. ho.

Rožník, -a (+ Hrožník). U Hn. a Nied. Rohožník. Obec Hrožník, Rohozsnyik, v stropk. okr.

Rubac, sekáč. „Rubali ju od malého palca“, Gan. „Horemu dakedi žilu muša rubac“, Šarv. „Dze Jaňičko? bo von už merkoval, že ho mac zarubala, ta že z Jaňički navarela poleňku“, Žir. — V poludňovo-západnej čiastke Spiša počuť popri „rubac“ aj „sekac“: „Začal pred sebu chodník rubac zo šablu“. „Nesekaj moj dom, šak ci je ne v cesce“. Obe vety z Vik.

Rucie, hodít. „Jak už ju malí do ohňa rucie“, Kap. „Že ked nepovje tak, že ju ruci do vodi“, Hrab. — Hlavne v samosvojej reči. Porov. *trueic*.

Ručki, pomin., parohy na pluhu. Brez. (Posp. CMS 1899, 8).

Rudlov, -ora. Obec Rudlov, Rudlyó, vo vran. okr.

Rudno, -a. U Hn. Rudník. — Obec Rudno v Ab., Rudnok v šereh. okr.

Ruh, roh.

Ruchnuc. „Ze strašnim vikrikom dolu hlavu do prepasci ruhnul“. Kal. 1887, 58.

Ruj, roj.

Ruka, -i, mn. g. *ruk*. „Husar ho vžal do dvoch ruk“, Ken. „Vidzel, jak še vedu tote tri pari popod ruku“, Sipl. „Lacko še vedol z lišku popod ruku“, Šarv. — Ruki rozšíric = rozprestret. Rukami zalamac = zalamovať. — V

Šarv. hovoria: „bulo pri ruke + pri ruce + po ruce“.

Rumegac, žviakat. „I vul jak dajaki pan heveruje rumegaco na scelisku“, Čit. V., 81.

Runkľa, istá repa. Kal. 1887, 78. — Šarv.: „rungľa“; v Kluk.: „rumplia“.

Runtorac, hubiť. „Začal runtovac a pral šitko do tej mašini“, Lučiv. Slovo toto podáva i Mišák v pesničke z Hnilčíka (Pies. 32). — Jeho domovom je poludňovo-západný kút Spiša.

Rusadľe Pomn., g. rusadloch (Šarv.), rusadeľ (Kluk.), rusadloū (Hum.). — Rusadľe = Turice.

Ruskinorce, -ovec. Obec Ruskinovce, Ruszkin, v lev. okr.

Ruskou, -ova. Slovenské obce: 1) Ruskov v Ab., Regeteruszka vo fiz. okr. — 2) Malý Ruskov, Kisruszka, v seč. okr. — 3) Veľký Ruskov, Nagyruszka, v seč. okr. Túto poslednú obec menuje Nie derle: Ruskovce.

Ruskorce, -ovci; u -oúcoch. Obec Ruskovce, Ruszkócz, v sobr. okr.

Rusnak, i *Rusňak*, takto nazývajú Slováci starovercov vôbec, t. j. i Slovákov i súseďných Rusov; aj oni sami, jestli sú staroverci, tak seba nazývajú voči takým ľuďom, ktorí sú im po viere cudzi. Medzi sebou nazývajú sa staroverci z pravidla „ruskými“.

Rušac, rušie; hýbat, hnúť. „Jak stanula princezna, darmo svojho Janka rušala“, Hrab. „Naco vi to rušace, kedz to nie vašo, znace to dobre, že to paňski, ňeslebodno rušie“, Bež.

Ružbach, g. Ružbach. Po pol.: Ruz báhe, Ruzbason (Križ. ves). Nikde ne počnť: Družbaki. Pol. obce: 1) Nižné Ružbacy, Alsórusbach, v lub. okr. — 2) Vyšné Ružbacy, Felsőrusbach, v lub. okr.

Ruždže, raždie. „Baučel oheň ruždža plameňami“, Čit. V., 182.

Ružin, takto počinajú volať obec *Oružin*, na pr. Orel V. „Ružin ma višej 400 obivateliach“. Porov. *Oružin*.

Rvac, trhať. Zub virvac = vytrhnúť. „Ruki ňemala, ta odervac ňič ňemohla, ľem co s gembami dostala“, Šarv. „Ja ce dam s koňami rozervac“, Lub.

= Čo nenajdeš pod s, hľadaj pod š.

S, túto predložku a slovesnú predponu vyslovujú pred jasnými (b, d, d, dz, dž, g, h, v, z, ž) ako z, tedy: sha-ňac = zhaňac, s humna = z humna atp.

Sabaš, žid. šábes. — Pol. sabasz. Hum.

Sabol, g. -ola. M. szabó. Rozšírené po celom území.

Sačarov, -ova. U Nied. Sačurov. Obec Sačurov, m. Szacsúr, vo vran. okr.

Sad, -u, ovocná záhrada v Hanšar. Záhrada je i na kapustu.

Sadek. „Pod Sadkem zhorela stoha“, Straš. 15. Pôvodné meno Podsadku pri Lúbovni.

Sakal, -ala. U Hn. Sokał, u Nied. Sokolany. Obec Sakal, m. Szakaly.

Saťaha, smilnica. Dľa Ir. mského v Let.

Salanc, -anca. Obec Nagyszaláncz, vo fiz. okr.

Salančík, -čika. Obec Salančík, m. Kisszaláncz, vo fiz. okr.

Salník, -a. Obec Salník, m. Szálnik, v stropk. okr.

Sam, -o, -a. „Sam zostanoū s muži-koň“; Bež. „Že ju ocec samu ňehal“, Hnilč. „Pridze to samo od sebe“. „Dze stanula same perše. Do pľebana na faru“, Šarv. „Najsameperše najstarši sin pove-dbeľ“, Jabl. „Najsamperši staršemu hva-reľ ocec“, Ceplič. „Aňi sé mi řepitajce, ked me beru, ľem me dajce, bo ja teraz samu svoja: pridz, ſuhajku, budzem tvoja“. Z Vider. (Miš. Pies. 72). „Znal, že je nje *samosvoja*, že ona je už s čer-tami opentana“, Bat. Mišik uvodí uhorsko-polskú pesničku (Pies. 99): „Hoc beš te verosla, jako v leſe jedla, to jo čeblej ſedom, boš te *sama jedna*“.

Samar, m. szamár. Rozšírené po ce-lom území, vyjmúc poludňovo-západný Spiš, kde popri tej forme počuť aj *somar*. Mišik z Dan. a Od. uvodí: „Somarika ňevežneme zo sebu, žebi ňezaričel“, (SMS 1896, 170). Kov. (SMS 1898, 59) podáva aj *osel*: „Šak vam ten osel tu na cesce zdehne“, ale iud toho slova ne-má. Ak je *samar* z mad., uváž vzácný hlaskoslovny prípad z Nižných Repás: „Nezostaúo mu ľem jedna krava a jeden somar“.

Samotni, slobodný. „Mam dvoch si-noch samotnich (ňeženatich), dva dzivki samotne (= ňevidate)“, Kluk. „Jak ju posadzime, tak ju viterhame, hnilčanskim samotním pjerečka z nej dame“, Hnil. (Miš. Pies. 9).

Suňa. „Slišel v jednej doline velki harmot, tam se bila *sana* s levom“, Cepl. Nikde inde som toho slova ne-počul. Rozpravač čítal české knižky.

Sankac sé, sánkovat sa. Šarv. — Aj Irem. ho podáva z Let., okrem slovesa aj: *sankačka*: sánkovačka (SMS 1904, 51).

Sanovac, mad. szán. „Mocno ho sa-noval“, Šarv. — Rozšír. popri: žalovac.

Sara, -i, mad. szár. „Sara je na či-ze“, Šarv. „Kratke sari, ta sé mi na-leje“, Odor. (Miš. Pies. 44).

Sarna, -i; *sariňak*, -aka. Srna ž. a muž. rodu. Kluk, Giralt. — „Dovedze ce ta *sariňčka* ku cílu...“, Kov. (SMS 1899, 86)

Saš, -u; mad. sás. „Saš rošne po ťu-koch močaristich“, Šarv. „Na ňižiňe rošne ľem *sašek*, to statok ňerad je“, Dobr. — V Čit. V., 189: Šaš kandrat. V Miš. Piesňach: „Žala Haňička travu Šašovu (šarina)“, z Mark. „A mlínar vo-lal do Šašu (šariny): Budzeme ſe lubic do času. Ešči Šašovica nezešla, už ſe naňa lubosc rozešla“, zo Smiž. (Str. 54, 77.)

Sbjerac sé, vyberať sa. „Sam ſe po-sbjírať zoz ženu svoju a odešol“, Ken. „Ľem ſe sberaj“, Sipl. „Sbjeram ja ſe, sbjeram už na treći tidzeň, posbjerac ſe ňemožem“, Markuš. (Miš. Pies. 55).

Scac, stat. „Gazdo, hura scata“, Bert.
Scce, v. *chce*. Miestami sa obidve podoby zameňujú, na pr. aj v Hnilčiku.

Scch. V Obišovciach vyšívajú aj na *sechi*. Halaša, ČMS 1903, 71.

Scerhisko, -a. „Zvolal prez... cerhiško“, Čit. V., 504. Por. *scireň*. Vidz aj *sturcac*.

Serpic, strpeť. Šarv. a inde.

Serpnuč, střpnut. Ruka scerpne. Šarv.

Sciranka, -i, mrvenica. Hum. V. aj: *stiranka*.

Scireň, -rňi, strnisko, Kluk. — Irem-ský podáva z Let.: *séirňa* („šéirňa“), SMS 1904, 50). Por. *scerhisko*.

Sciviri ňedac, akiste prvotne: *cci a viri* (= eti a viery) nedat dakomu. „Na toto dzívce ňigda ňedala *sciviri*, len ho vše lala a preklinala“, Šarv. (Tu, 266). Kaščák v Šarv. mi to takto vysvetlil: „Nedac *sciviri* = klasc dakemu, keho ňerad mam“.

Sco, z pravidla *co*, v. toto a *da*.

Sčaznuc sé, zmiznút. „Žebi som sé tu hned sčaznul, ked ňepravda“, Straš. 20.

Sdac co. „Žebi už na ſoho ſdal svojo gazoústvo“, Ostr. „Kraľ mu preči ſicko svojo gazoústvo ſdalu“, Bež.

Sdac sé. 1) Zíst sa: „I oňi pevno ňevečeraľi, ta bi sé i jim ſdalo daco prekuúšie“, Gab. 2) Pridať sa: „Še mi ſdalo na scenu popatrec“, Dan. a Od. (SMS 1896, 167).

Sdavac sé. 1) Podávať sa: „Lubovňu „dzívku Levoči“ volať, bo na verchu leži jak Levoča, a potom povonka zo ſíckim na Levoču sé *sdava*“, Straš. 4. 2) Užívať sa: „I jedno i druhé slovo sé *sdava*“, Šarv.

Sdejmuc, sňať. „Kedz me sdejmu zo ſibeňi...“ Sobr. — V. *sejmac*.

Se, predložka hlavne vo spojení: *Se mnu*, so mnou. Tak v Lučiv. (tu, 430), v Hrab. (tu, 212), v Smiž. (tu, 225). Aj mimo Spiš: *Frajirka*, co se mnu spala, Ban. — Z pravidla: *ze*, v. ho.

Segin, *seginatko*; chudák, chudáčik. Rozšírené v strede tak ako po hranici:

„On segin starí mišel“, Harih. „Palka segina zochabela“, Gab. „Žid segin o jadnej nohoj musil tancovac“, Pap. „Seginatko umarla ona“, Šir. — Z mad. szegény.

Sejkasti, príď., mad. szóke. „Jaki twoj frajir, ... počaromni lebo sejkasti?“ (Slov. Nov., Hazleton 1908, 394). „Chlapčíka so sejkastima vlasami“, Čit. IV., 192. V Čit. V., 178 najdeš v tomto smysle: *pobíťasti*; „Voda Cisi... na rovňinoch pobílasta, namulišta...“

Sejkoň, -ova. Obec Sejkov, Székő, v ungv. okr.

Sejmac. „Hitro vešli dnuka a sejmalí jej perscenek dolu“, Harh. — Vidz *sdejmuc*.

Sekčov, potok v Šarišskej. Mad. sa volá Szekső. Zistil už Pospech v ČMS 1898, 66.

Selza, -i. „Selzi ſebe ucirá“, Hnil. (Miš. Pies. 11). „Selzi jej kapkaň“, Nová ves (Miš. Pies. 58). Vidz *solza*.

Sena, -ni, je vo Vikart. to, čo inde priklet == pitvor. Podotýka sa, že sa ní vo Vikart. tvrdovo vyslovuje. Tedy vlastne: *seňa*.

Serední, -oho. Ruská obec Seredné, Szerednye, v ungv. okr.

Serenča. „Lem ňaj ci nadalej serenča tak pruži“, Ostr. — Štasticie, mad. szenecse.

Sersan, mad. szerszám. Slova „nástroj“ neznajú.

Shaňac. „Doraz skoči a shaňa gazdu“, Gab.

Shaňačka, metla na smetanie pliev pri viati. Posp. z Brez. (ČMS 1899, 8). Aj inde.

Shovac. „Žebi moja mila pametaťa, že mileho krasneho shovac dala“, Šarišské. Sbor. Mat. Slov. I., 28. — V. *chovac* 3).

Shvaric sé, shvoroviť sa. „Še shvareli tote dzeči“, Sob.

Schajdi, v. *schujdi*.

Schopic sé, vztrbnút sa. „S totu čížmu ruciľ na oblak... Baba sé schopila“, Straž.

Schujdi, pomn., schody. Šarv. Na Spiši a v jeho blízkosti aj *schojdi*: „Hore schojdami žebi višol“, Malov.

Schvacic, schytíť. „Schvacila še, b'eži do Iesu“, Plav. „Vona ho vec svacela za hlavu a zadušela“, Šac. Svacic = shvacic = schvacic.

Siklava. „Wobec znacznego spadku dolin powstają nie raz wodospady i wielkie rzuty wody zwane siklawami lub skokami“, Eljasz-Radzikowski w rozpr.

„Pogląd na Tatry“. (Eljaszow „Przewodnik“ 286.) Nepočul som toho slova od podtatranských Slovákov, ale ho tu zahytávam ku pozdejšiemu upotrebienu.

Silvaš, -u. Obec Silvaš, Szilvásújsfalu, v seč. okr.

Sipaňec, sypárňa. Všeob. V Sobr. gen.: Zložme ho do sipancu.

Siplak, -a. Obec Siplak, Széplak, v koš. okr.

Sireňe, -a, syrenie. „Začal svrchu si-rene sberac“, Lučiv.

Sireňec, žiarená kukurica, „pattogtatt kukurica“. Šarv.

Sivar. „Z velkej radosci i sivar sebe zakuriňa“, Seč. — Hlavne v z.-ungskom podreči. Z mad. szivar. — V. *cigara*, *cigarov*.

Skala, -i. Vidz kameň.

Skarac, potrestať. „Bodaj ce Buh skal“, Lub. „Čekaj, šak tebe skaraňe po-bije“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 167). V. *karac*.

Skarčadla, pomn., „to je ten vozik, co sprovadza rohaľo“, Ščav. Pospech v ČMS (1899, 8) hovorí, že je „skarčadlo“ na „oške“ medzi „vankoškom“.

Skarha, ponosa. Šebn. — Pol. *skarga*. *Skuržic*, obžalovať. Šarv., Let.

Skaržic še, ponosovať sa. Šarv., Žir.

Skľagac še. „Neozval še aňi slovičko, lem na bok še skľagal a spadnul trupem“, Straš. 9. „Zašvici do oblaka a dobre že še neskľagal od strachu“, tiež tam 33. „Od dvoch kuľ na peršoch a hlave utrafeni, skľagal še na poli mertvi na žem“, Čit. V., 152.

Sklēšeni, sklený. „Grof dal sklešeni lavor viduc“, Straž. „Kolo švetla dvanač truni buť sklišení“, Ban.

Sklepár, -ara. Seč. — *Sklepník*, -a. Šarv. — Majiteľ predavačského sklepu. *Sklišení*, v. *sklešení*.

Skoba, -i, haspra. Hum.

Skokan, behún. „Jeden behun — skokan ňej mu ňešte ten rozkaz“, Straš. 18.

Skopilila še žena = prespala sa. Por. *kopilec*.

Skoro, prieš. „Neskoro v noci“, Šarv. „Prišla už barz neskoro domu“, Harih. — Záporne častejšie sa hovorí: *puzno*, *pozno*. Komparatívny: *skorsi* (Marg., Hrab.), *skori* (Gab.), *skorej* (Hnil.).

Skrabski, -oho. U Nied. Strabské. — Obec Skrabské, Mogyoróska, vo vran. okr.

Skráňknuť, v. *graňčec*.

Skridlo, čiastka pluhu, v. *pluh*.

Skrejek, v. *bochňuk*.

Skubac. Kurčata, huší še skubaju, a šicko še skube, co ma pire na sebe. Šarv.

Skubel, -bla. „Še otvorela... kapura na čežkach skubloch“, Straš. 32. — Por. pol. *skobel*, *skubel*.

Skupo. „Od dzedzini bul les daľko, ta o drevo bulo barz skupo“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 168).

Skuptoš, -a, skupáň. Čit. V., 499.

Skura, -i, kôra. Všeob. Chlieb má „skurku“, v. *bochňik*. — V Lučiv „Zru-cila skvoru zo seba“.

Slacrina, -i. U Hn. i Nied. *Slatvin* (jedn. č.). Obec Slacvina, Slatvin, v sp.-podhr. okr.

Slaňočce, -ovec; u -očci. Obec Slavkovce, Szalók, v mich. okr.

Slavkov, -a. — 1) Poľská obec Malý Slavkov, Kisszalók, v kežm. okr. (Doma vyslovujú: Mali Slavkov, Slavkovyon, slavkovské džeci). Predtým volali svoju obec: *Slavkovek*. — 2) Nem. obec Veľký Slavkov, Nagyszalók, v sp.-sob. okr. (Doma: Veľki Slavkov, Slavkovjan, slavkovskje dzeci). — 3) Nižný Slavkov, Alsó-

szalók, vo vtor. okr. (Slen. obec Nižní Slavkov, slavkovske dzeci.) — 4) Slen. obec Vyšný Slavkov, Felsőszalók, v sp.-podhr. okr. (Doma: Višni Slavkov, Slavkovčan, slavkovské dzeci.)

Slenčec, nevoľne meškať, čakať. Let. (Irem. SMS 1904, 50). — Poł. śleczec.

Slišec. „Ked ten žalosni plač slišela“, Hnil. „Princezna šicko slišela“, Olc. — Obyčajne popri ľuc (v. ho), ale niekde, na pr. v Ceplici, výlučne „slišec“. Vidz sluchac.

Sliza, -i, slza. „Slizi mu kapkali od velkoho žalu“, Seč. „Panoy sé slizi skrúcili“, Seč. „Slizi kolo ľich žem zalali“, Bež. — V. solza.

Slonko, -a i slunko, -a. Podobný zjav v uh. polštine: „Zahodží slonecko za las kalínove, žimna rosa pada na moj vjonek nove; slunecko, slunecko, ňezahodžze jesce...“ Zo Ždzaru Miš. (Pies. 117).

Slovjenki, g. -v'enek; v. -v'enkoch. V Kluk.: Slovjenki, Slovjenek (g.), Slovjenkoch (l.). Ruské obce: 1) Nižné Slovensky, Alsószlovinka, v geln. okr. (Túto obec menuje Hn. a Nied. N. Slovinka, Nied. okrem toho: N. Slovinka. Takto ju menuje aj Mišík, Slov. Pohl. 1903, 419). — 2) Vyšné Slovensky, Felsőszlovinka, v geln. okr.

Slovenski, príd. ku *Slorjak*. Reč svoju východní Slováci menujú slovenskou po celom užom území. Pôvodne vyslovovali: „slov'enski“, čo sa dosiaľ dá zistíť. Iba tí Poliaci menujú slovenskú reč slovenskou, ktorí sa plietli pomedzi Slovákov; ináč ju menujú „slovjaňskou“. Slovenskú ves menujú Poliaci: Slovjaňsko v'eš. To som zistil na meste samom. Protivné úkazy v pesničkách, ktoré zo Slovenskej vysi podal Mišík v „Pies.“, iba o tom vydávajú svedoctvo, že sa poľskí obyvateelia menovanej obce silne slovenčia a následkom toho užívajú i slovenské i svojské výrazy. V tomto prípade vidz pesničku na str. 104. Piesni Mišíkových: „Slovenska Džedžina okrongoňa jak tafor, slorjaňske džev-

conta vemaľovať małor“. Porov. *Slorjenki*. Uhorskí Rusi, slovenčinou nedotknutí, menujú slovenskú reč „tot-skou“. Prídavné od Sloviak, *sloviacki* počul som tiež. — V. *Slorjak*.

Slorjak, -a. Bežné po celom území užom. Zistil som ho ku tomuto cieľu: „Šarišan je Slovjak a hutori po slovenski“, Šarv. „Panove mišeli, že s sprostím Slovjakom maju do roboti“, Malov. „Slovjak, jazik slovenski“, Podhr. Sp. „Slovjak, ale slovenska reč“, Mark. „Ja Slovjak hutoru po slovenski, po slovjacki hutorja Cipceri“, Sobr. (Cipcer = Spišiak). — Len v Ceplici som počul „Slovak“. („Vo Velkej šicko su Nemci, lem mlackove su Slovaci“.) Aj v podreči lučivnianskom: Slovjak (Lučivná, Gerlachov). — Uhorskí Rusi nazývajú Slovákov: *Totin*, mn. nom. *Toti*. Jakub Holovacký zistil už dávnejšie, že „Lemkov Huculi nazývajú *Tovtami*“ (Narodnyja piesni Galickoj i Ugorskoj Rusi. Časť I. Moskva 1875, str. 741).

Slovo, -a. „Slovo ňetrimala“, Seč. „Zrobili slovo, kedi budze sobaš“, Hrab. „Za to mi pre tebe umarta jak mi twojo meno a slovo počitala“, Seč. Zdrobn.: *slōčko* (Treb.).

Sluchac. „Sluhaj, co ja ci budzem hutoric“, Šarv. „To stari, ňechce sluchac“, Sobr. „Vun v zadu sluchaū“, Luč. — Por. *slišec*.

Slup, -a. „Zakopali mu slupa a ho vedli gu ňomu. Jak prišli gu mescu, dze buň slup...“, Luč. „Dal na svojim dvore... slup zakopae“, Straž. „Tam stať koň sivi a buť uvadzeni pri jednemu slupe“, Gan.

Slupik, v. *pluh*.

Služba, omka u gr.-katol. „Žebú za ňou na službu daú“, Korom.

Služnica, slúžka. „Ñešem od panej kurent frišni, ja služnička“, Straž.

Smačni, príd., chutný.

Smad, smadni; smed, smedni. Šarv. „Buť barz hladne a smadne“, Sob. „Smadni buť“, Kluk. „Smedni je“, Hum.

Smak, -u, nem. *g'schmack*. „Smačne jedzeňe smakuje mi“, Šarv. — Vidz smačni.

Smarž, -a, istá huba. Šarv. — Poł. smarz, huba lat. *morchella*.

Smiček. „Do smičkoch sú kladze ľedoschnute šeno, a do kopoch kladze sú suché šeno“, Kluk. — Tedy: petreneč.

Smochtac. Osmochtac je vraj ovoňať, oňuchať. Let. Na ďalšie potvrdenie toho slova uvodím z Čit. V., 271: „Jazik (kolibrov) je dlubia a ma dva prázne rurki, a vonkoncom je napuljeni zo smochtacima žilečkami“.

Smoňík, -a; Smoňičan, smoňíčki. Obec Smoňnik, Szomolnok, v geñ. okr.

Smrek je červeni a škvirk bjili“, Kluk.

Smrod, -u. „Taki smrod pri nej, co nemože potrimať“, Štv. — V. *smrud*.

Smrud, „Široko-daleko rozšeňoval svuj vefiki smrud“, Čit. IV., 115. — I. *smrod*.

Smuh. „Dose tinti vo veľkých, tlustich smuchoch ušlo še i Zemplínskej“, Orel V. (Totiž z vyliateho na mappu kalamára.) — Poł. smug.

Snakov, -ova. Ruská obec Snakov, Sznakó, v sekč. okr.

Snoradlica. „V obci Radome (v Šar.) panuje ten zvyk, že v rusadelni vtorek (svätodušný utorok) sídu sa ženy (tkáčky) do chýze, do ktorej chodili snovac (snuvat), na 3–4 miesta v dedine. Poskladajú sa po 5–10 kr. na pálené a z nasnášaných vajec navariace praženice, pri speve hostia sa a popisujú na snoradlicu, ktorú na jarku umývajú, do vody hádžu, okolo nej tančujú atď.“ (Posp. ČMS 1900, 29.)

So počúť často miesto co, a to v podreči z.-ungskom. „So on s kravami robi“, Pap. „Nemaū so jis' iz svojima dcemci“, Taš. „So“ sa dosiaľ drží pevne v Dluhom C., v Belej C., v Modre. Tiež v Uďavskom, v Rovnom, v Hrušove, v Adidoveciach atď. Porov. tu, 6. § a meno-vite pripomenutie na str. 13–14.

Sobaš. To slovo som počul len v pojudňajšo-západnom kúte Spiša, meno-

vite: v Hnilč., v Hrab. Dla Miš. aj v Slov. vysi (Pies. 106), ale dokladá, že za Magurovou už: *sľub*.

Sobinov, -a. U Nied. aj Sabinov. Straš. má na str. 24.: „Kat sebinovski“. — Mesto Sobinov, Kisszeben.

Soboš, -a. Ruská obec Soboš, Szobos, v topł. okr.

Sobota, -i. (Poł.: Sobočjan.) Mesto Spišská Sobota, Szepesszombat.

Sobrance, -ačec; u -ancoch; sobranski. Obec Sobrance, Szobránc, okr. miesto.

Sobutka, -i. „Po Jaňe do Hani kladze mlada čeladz oheň na polu a to pre-skakuju. „Ten oheň sú volať: Sobutka; sobotku paťic“. Giralt. Pridaj: V Brezovici svätojanské ohne volajú *sobutkami*. Sobutky trvajú za 3 týždne. Posp. ČMS 1900, 29.

Sokol, -ola. U Hn. Sokolani. Obec Sokol, Szokoly, v ntor. okr.

Solgabirov, mad. szolgabiró. „Pošol kočo Ŀeho solgabirov“, Malov. Ujíma sa po celom území, ale má dosiaľ pre-vahu: *orsacki*.

Solotrina, -i. Ruské obce: 1) Malá Solotvina, Kisszlatina, v ungv. okr. — 2) Veľká Solotvina, Nagyszlatina, v ungv. okr. (M. Solotvina nazýva sa v „Schem. cl. gr. dioec. Munk. 1896“ mad. pravopisom: *Szolótinka*.)

Solza, -i. „Jak princezna to čula, ta jej solzi z očoch viľeceli“, Hrab. „Ona sebe zalevala zo solzami očička“, Hoilč. (Miš. Pies. 38). — Por. *sliza*.

Somorni, príd., mad. szomoru. Šarv.

Sonkac (m. som-k-ac), hovorit som m. *šmi*, *žmi*. Kde povedia „ja som bul“, nie „ja šmi bul“, — tam „sonkaju“. V Žirovciach mi vraveli: „Tak, jak u nas, hutori sú išče v Čekanoúci, v Ran-kouúci, v Bačkoviku; ďalej už sonkaju!“

Sopkožec, -orec; u -ořci. Obec Sopkovce, Szopkóc, v hum. okr.

Sopucha, špatný názov na ženskú. Let.

Soročin, -ina; soročinski. U Nied. Stročín. Ruská obec Soročin, m. Szoc-rocsin, v mak. okr.

Sorta, -i. Tovar dobrej sorti. Šarv. „Druh“ v tomto smysle nikde neznajú.

Soušouč, -ova, súdny sudca. Ud. — Por. maď. szósróló.

Spačieť se. „Jak še mi nespáči“, Šarv. „Ta še mu tam spačela“, Marg. — Por. spačieť se.

Spitovini, pytačky. „O osmej prišoť druhí na spitovini“, Plav.

Splichecie se s kim. „Že mu matka pričina, a jej frajir, chtorí še z ňu splich cil, jemu moc odebral“, Rasl.

Spodek nohi, „podošva“. „Obraciла nohu tak, žeži spodok bulo vidno: I pek-nejší jej bul spodok nohi jak princezi tvar“, Ban.

Spodzivac še. „Še nespodzivala, že dachto v tej chiži jest“, Šarv.

Sponahľic še. „Prince, eo tam služel, še sponahľil“, Lub. — T. j. poponáhľal sa.

Sporadziec co, pripraviť. „Z tich troch jeden sporadził tote tri charingi“, Plav. „Kňaž ju sporadzel jako každeho krescana-katolika“, Šarv.

Spori, skorý. „Spora robota“, „Sporší še zrobí“, Šarv.

Spoznac, poznaf. „Ona ho spoznala“, Rasl. „Žena ho spoznala“, Sobr. „Jak došli na jarmarok, von diuku spoznali“, Košk.

Spracíci. „Dal sebe spravic do tej balti... porisko“, Straž. — Bežnejšie zrobic.

Spravici se. „Spravil še (na) sklejeni verh“, Hnilč. „Spravili še na dvanac kački“, Bež.

Sprajacie se. „Ona še mu spravia, že to ňurobi aňi za svet“, Rasl.

Spravodlivi, príd. „To je spravodliva pravda“, Malov. „Spravodliva pravda“, Treb. „Spravodlivosc naverch vinsc mu-ši“, Jabl. „Nespravodlivosc i spravodli-vosc“, Marg. „Budz spravedlivo žic“, Štv.

Spravovac se. „Jančo za Červenim morjom sajne še spravoval“, Neč. „Lem sa dobre spravuj“, Lučiv.

Sputac, -u. „Na tri spusti še zamkuū“, Rep.

Sputac, „Su tu stare puta... ja ce do ňich sputam a ti idz sputani“, Plav.

Srac, srač. Sram = serem, Treb.

Srukovac še, zaslkábiť sa. „Zrukovaní brat jich ſickich vedol do burku“, Šarv.

Stac, stajim. 1) „U jeho otca veſele stoji“, Lub. „Jak Palko znal, že dobre vojna stoji“. — 2) „O ten koscil ňema chto stac“, Šarv. — 2) „Ja za ňich ňe-stojim“, Vran.

Stac (stanuc) stanem. 1) „Kralouški kočiš stanul za princezu“, Straž. „Jak na nas šor prišol, tak ja pošol stac za našu princezu“, Straž. — 2) „Stač za foſtra“, Bež. „Janko stanouč za foſtra“, Bež. — „Muh za hodzjakého pana stanuc“, Gab. — 3) „Stali čitat u kňihoch“, Kor. „Dzeci stali volat každo“, Kor.

Stac še. „Co še zo mnu stač“, Sobr. „Tak še s nami stačo“, Minds. „Nězrub to, bo bi ce zahala a to bi še ci mohlo stac“, Šir. „Preklace še na ňím stanulo“, Hum. — „Ja še stač po kolena kameň“, Sobr. Zo Sobraniec najde čitateľ aj takéto frázy: „Kameňom stanouč“, „kameň stanouč“. Možné je, že je sloveso i tu zvratné, ale sa odralo. T. j. že „kameňom stanouč“ znelo prvotne: „kameňom sa stanouč“. Potvrzuje mä v tom domnení tátó veta, tiež zo Sobraniec: „Človek, co to čuū a vopovi, po kolena kameň stač“.

Stadlo, „místo, kde dobytek v Tatrách nocuje“, Gerl. (Radzik. Č. Lid X., 307).

Stanča, -i. Obec Stanča, Isztánca, v seč. okr.

Stankovci, -ovec; u -ořci. Obec Stankovce v Zempl. Sztankóč v seč. okr.

Starac še. „A staral som še, jak do teho ňeba vindzem“, Šarv. „Von še po-temka staral za svojima dzecami“, Barc. „Maū velo dzeci. Vun barz še u ňich staran“, Sobr. a „Barz še zastareň o svojo dzeci“, Sobr.

Starčic, stačiš. „Žebi tak ucekal, pokla kuň budze starčic“, Rasl.

Starí, -oho. Obec Staré, Sztára, v mich. okr.

Starina, -i; stariński. Rus. obec Starina, m. Szstarina, vo vtor. okr.

Starosta je, co pre braldiana mladu vípita za ženu od rodičoch. Šir.

Starší. „Ti budzeš pri mňe za starého ministra“, Šir.

Staščin, -a. Rus. obec Staščin, Sztakcsin, v snin. okr.

Staškouče, -ovec; u -oū i. Rus. obce: 1) Šarišské Staškovce, Sárossztaskó, v stropk. okr. (Chybí na Nied. mappe.) 2) Zemplínske Staškovce, Zemplénsztaskó, v stropk. okr.

Statče. „Dze ho zavolať, hoc kemu, či šviňu, či hocijake stače zabie“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 168).

Stateční, príd. „Jeho kamaraci ňe staťečne ľudze“, Šarv. „Tebe Panbuh ňe dopomoch kralovac, bo ti ňebuň staťečni člevek“, Sobr. — Aj o ženských: „Je ňestatečna i pošla s druhim“, Sobr.

Statek, -tku; rožný dobytok. Šarv. „Prišol ku jednemu volarovci, co statki pas“, Lub. „Statek“ = dobytek (Gerl., dlia dra Radzikowského, Č. Lid X., 307).

Stav, -u; zo spis. reči. „Preobľekla ňe za hlopa, bo ňe jej spačel — vojenški stav“, Šarv. „Se mi tiž pači ten zbujiňski stav“, Gab.

Stavac popri *starčir*. „Ucekal, keľo ňem mu pari stavalo“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 171).

Staric sú. „Stavil ňe v karďme“, Šarv. „Nemohoľ ňe na termin stavie“, Olen. „Tak ňe jej naraz šitko staviło“, Mark.

Starjanka, stávka. „Ďabol prehrať stavjanku“, Harih.

Stebac pancerki = stýkať, k sebe potahovať ruženec.

Stebník, -u. Ruská obec Stebník, maď. Sztebnik, v mak. okr.

Sterčec, sterčic. „Tu sterči haček“, Čit. V., 32. „Kolibri hodzen svuj jazik na kremobičajnu dlužku vysterčic“, Čit. V., 271.

Sterkouče, -ovec; u -oūci. — Ruská

obec, pripojená ku Čabalovciam, Csabalc és Sterkó, v hum. okr.

Sterpec, strpet. „Nemohla sterpec“, Štv.

Stik. Ku pluhu prisľúcha stik na oškrabovanie zeme, podáva Posp. z Brez. (ČMS 1899, 8), pričom podotýkam, že mám naznačenú uhorskou-ruskú formu istük, porov. maď. ösztök.

Stiranka, -i. „Ej, pošol bi ja do vas, ale kuri kriča, ... Navar kurom stiranki, nech si sednu na pantu“, Zemplín (Zpiew. I., 190). — V. *sciranka*.

Stirčec, trčat. „Lem hlava mu stirčela z mláki“, Šarv. „Stirči švíčka zoz švíčnika“, Hum. — Por. *sterčec*.

Stocati, stý. „Ščina ňe je aňi stocata častka tak varoš jak Humenno“, Dluh. /C.

Stodola, -i. V. pod *stoh*. V Hanšar. popri stodola aj „pleveň“, plevňa.

Stoh, -a. „Do stoha ňe kladze cala kočena uroda s pola“, Šarv. „Slama ňe kladze do stohoch, ked ňet placu v stodole“, Kluk.

Stojomnie, stále. „Nežada sebe tam žaden stojomnie bivac“, Čit. V., 231.

Stol, -a, stôl. V. *stolek*.

Stołar, -a. Všeob., s mäkkým l.

Stolek, stolec sedací. Všeob. Vo Ščav. som počul: „Stolek je fajnejsi a toflička ordinárnejša“.

Stop, stopaj. „Kasparekovi aňi ťidu aňi stopu“, Straš. 25. „Tam buťa stopaj z jelenia“, Lem. Por. *štid*.

Storka, -i. „Ona mu daťa dva stovki do maľovaňa“, Ken. „*Stoňka*“, Ud.

Stracene, -eho. Pol.: Stracone, -ego (M. Slavkov). Už počul aj Stracena. U Nied. okrem tohto aj: Stračena, tohto nikde niet. Obec Stracené, Sztracena, v novov. okr.

Strajňani, -ňan. Ob. Strajňany, Sztrajnyán, v sobr. okr.

Straski, -oho. Obec Stražské, Órmező, v mich. okr.

Strašek, -ška, strašidlo. „Ja ňe straška ňebojim“, Vran.

Straže, g. *Straž*, vo -žoch; *Stražjan*, stražski, príd. [U Nied. aj Straža, u Hn. a Miš. (Sl. Pohl. 1903, 419) len Straža.] — Straže v Sp., Sztrázsa v sp.-sob. okr.

Stražki, -žek. Poł.: Strozki, Strozek, Strozon, strozske džeci (M. Slavkov). U Nied. aj Stražka. U Hn. a Mišká (Pohl. 1903, 419) len Stražka. — Nem. obec Stražky v Sp., Nagyör v kežm. okr.

Streblo, -a. „Velo bohatstva, złata, strebła“, Ken. „Nabrala złata i strjebla“, Marg. — Šarv.: *striblo*. Aj inde: „Tam bulo šeljake złato a striblo“, Lub. V. nasl.

(*Strebro*) „*Streberne peňeži*“, Kluk. „Do stibernej“, Ban. „Mali na sebe štibernu šersc“, Straž. V. predchodzie.

Streček, -dku; prostriedok.

Strední, príd., stredný. Šarv., Sob., Marg., Smiž. — Niekde: *stredušni*: „*Stredušni brat*“, Lub.

Strecha, -i. „*Streha je zo slamu obšita; pod šinglom: dach*“, Šarv. — „*Pošla pod strechu*“, Žir. „*Štrechu obšívame snopkami*“, Hanšar.

Strechari, príd. „*Štrechava hlava*“ = strapatá. *Štrechavec*, -vca — strapatec. Hum.

Strela, -i. „*Sto strel do twojej duši*“, Sob. „*Štrela do twojej maceri*“, Giralt.

Strelie, streľac. „*Ci zastreliť daco*“, Seč. „*Vojaci budu stréľac do šajbi*“, Malov.

Stremeni, -ená. „*Zubadla a štremena štiberne*“, Straž. — (Mn. nom. pol. strzemonia.)

Stresc še, striasť sa. „*Štrestli še šicke dyanac na kački*“, Bež. — „*Pochiciť stroma, strjasnuť ho*“, Lučiv.

Stretava, -i. Obce: 1) Stretavka, Kiszeretva, v kap. okr. — 2) Stretava, Nagyszeretva, v kap. okr.

Streti, pomn. „*Išla jim v streti*“, Hnil. „*Višol mu kral v streti*“, Ken. — „*Ta mu prišli v ustreti*“, Rasl.

Striblo, v. *streblo*.

(*Stibro*), v. (*strebro*).

Striga, -i. „*Mac jej bola striga*“, Hrab. — Bežnejšie: *bosorka, ježibaba*.

Strílka, -i. „*Pokadzi mu padla strílka, tam zrobili znak*“, Ban.

Stripa, -i. Rus. obec. Stripa, Sztrippa, v ungv. okr.

Strokanci, pomn. „*Zo štokancami sé povikruje noha nad bočkorami, žebo to viptalo jak sara*“, Šarv. Poł. *struka, strzoka* = páš. — V prenesenom smysle: „*Ešte som šeprepil hibaj dva barance, už ja mušim nosić železne strokance*“, Hnil. (Miš. Pies. 27). Miškovo vysvetlenie, že sú strokance „putá, okovy“, je bez podstaty. V uvedenej pesničke je obrazne povedané, že miesto strokancov remenných bude nosiť patričný strokance železné, v prenesenom smysle: okovy.

Strom, -a. „*Tu bul zajac, co ſtevidzel, bo od stroma do stroma bil s hlavu*“, Rasl. „*Strom ma konare i haluze a na verhu korunu*“, Šarv.

Stropkovi, g. *Stropkož* (+ *Stropkoch*), lok. u *Stropkovich*; *stropkouski*. U Nied. a Hn.: *Stropkov*. Mnou uvedená forma je ešte natolko živá, že obieha aj v Orlie V. — Obec *Stropkov*, Sztropkó, okr. miesto.

Stros. „*Tak ho všikovala medzi tak'e vrchbi, strosi, čo už potim neznať, dze je*“, Lučiv.

Strovie čas, stráviť. „*Mili, mili, čože je to, strovili zme jedno leto*“, Janovce. (Miš. Pies. 62.) Dla Kaščaka v Šarv.: „*Rok strovil na vojne, abo stravil*“.

Struh. „*Struhom vičiaci koval žabku, co je v koňskim rohu*“, Kluk.

Studňa, -i, kopaná studňa. Okolo studňi je *zrub*. Studňa može byť: na *šurava* (= na váhu!), na *pompu*, dze sé voda pompuje, na *korbu* (lancuch sé na valiek okrúca a vedro na lancuchu viší). Kluk.

Studzeňina, -i. „*Z dna morákeho vibirajú sé aj korali, ... su to male dživiratka zvonka tak viptaju jak studzenina*“, Čit. IV., 178. — V. *kočenina*.

Studziňka, -i, studnička v poľ. Šarv., Kluk.

Stukac, stenať. „Oci široko rozcahnul a strašne začal vzdihac a stukac“, Kal. 1887, 59. „Ked... vidzime, že uškušene džvire sú treše a stuka“, Čit. V., 468. — V prenes. smysle: „Čežko stuka žurav na studňi“, Čit. V., 86.

Stułani, -tan, l.-anoch. U Nied. aj Štulaný. — Obec Stułany, Varjusfalu, v topł. okr.

Stvora, -i, stvorenie. „Jak pri každej stvore, tak aj pri statku“, Kal. 1887, 72—73.

Suci. „Bula tjež suca na vidaj“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 174). „Do ſeba nebuľa suca“, Harih. Len po Spiši. Inde: *valušni*.

Sudzina, -i, nádoba. „Me vežňeš a položiš do takej sudzini, dze bi mala vodu, žebi ja žila“, Straž. (Ryba to vraví.)

Sucha, -ej. U Nied aj Suché. Ruská obec Suchá, Szuha, v mak. okr.

Suchi, -oho. Obec Suché, Szuba, v mich. okr.

Sujdy, pomin, ale aj *sujda*, -i; schody. „Ucekať doľu sujdami“, Harih. „Buť dvanás sujdi do pivníci a na každej sujde jeden zbužník iežel“, Gan. Zo *schujdi* (v. ich), *shujdi* a z nich *sujdi*.

Suk. „Torbu na jedlu na suka za-veší“, Gab.

Sukeň, -kňi. „Dva vali postavu na sukeň belavu“, vraj „rusn.-slov.“ pesnička v Zpiew. II., 38. „Žadal na jednu sukeň“, Žir. — Por. *kabat*.

Sukoň, -ova. Ruská ob. Sukov, Szukó, v hum. okr.

Suř, do *Soři*, u *Soři*. U Nied. Sola. — Obec Suř, Sókút, vo vran. okr.

Sulak, -a. „Kral rozkazau, žebi dva sulaki zakopae“, Sobr. Z pravidla: *slup*.

Sulin, -a. Rus. obce: 1) Sulin v Sp., Szulin v Lubov. okr. — 2) Sulin v Šar., Szulin vo vtor. okr. — (Poł.: Sulincon!)

Sumeňe, -ňa, pol. sumenie. „To zrobce na vašo sumeňe“, Seč. „Jej ředalo su-

meňe pokoja“, Štv. — „Sumeňe podzivnuc“ najdeš v osnove zo Sobinova, rozprávkár tak hovoril.

Surdok, -oka. Obec Surdok v Ab., Szurdok, v kóš. okr.

Surta, -i. Obec Surta, Szürte, v kap. okr.

Svadzba. Olcn., Gan., Hnil. V Hnil.: dzen svadzobni. V Žir.: ocec svadzbeni. V Ud.: „to svadbane ocec učuň“. — V Šarv.: „svadzba sú vola hrach zoz krupami abo s fizolami“.

Svah a „*svaha*“, tak sa vzájomne menujú rodičia manželov v Šarv. — Por. pol. *swach*, *swach*.

Svat, *svatka*. „Sedzi svatka na haci, lubili ju hudaci, so hudaci ňemohli, ta svatovjä pomohli“, Ud.

Svajski = za svojho priyatý. Ken.

Šac, siat.

Súcina, novosiaty les. Kluk., Gerl. (Radz., Č. Lid X., 307.)

Sučina, r. vsiačina, všeličo. Bež.

Šahovina, siahovina, porúbané drevo do siah skladané. Šarv., Kluk., Sob.

Šak, -a, sak. „Oblikla ſe do ſaka“, Košk.

Šaršaň, -ňa; sršeň.

Šežovac ſebe, „hudobna ſebe šežovala“, Žir.

Še zvratné touto formou je pravidelne: pitac ſe. Priechodom z ruského: *sja*, *s'a*, *ša*, (*sje*, *s'e*, *se*); hlavne v zungskom podreči. V poludňovo-západnom kúte Spiša: *sa*, *se*.

Šečka, „porezana ſlama pre ſtatek“, Kluk.

Šečočci, g. -ovec, l. -očci; -očki, príd. — Obec Šečovce, Gálszécs, sídlo okr.

Sedlak, -a, sedliak; popri prostak (na pr. Hum.).

Sedlice, -ic, l. -icoch; -edlicki. Obec Sedlice, Szedlice, v ſir. okr.

Sedliska, -isk, l. -iskov. Obec Sedliská, Szedliszke, vo vran. okr.

Sedlo, -a. „Sedlo sé pripaše koňovi zoz popruhom“, Šarv. „Sid na ošedlano-koňa“, Gab.

Sedmoracki, sedmohradský. „Dze buło tam buło, v sedmorackim kraju“, Geč.

Sednuc, sadnút. „Sednuť sebe pod jednoho stroma“, Malov. „Sedzi, jak putník“, Rozh. (= O samoteli). „Sednuc na koňa“. — „Sedzi paňi v kračku“, tak še vola kvítek širotka. Šarv.

Sedzikart, -a. Obec Sedzikart, Szedikert, v sekč. okr.

Sekera, -i, sekera. Šarv. „Žebi mu dali sek'eru“, Hran.

Šemjačko, semiačko. Šarv.

Seňa, -i. Obec Seňa, Szina, v koš. okr.

Seňakoúce, -ovec, (ú) Šenákoúci. Obec Seňakovce, Senyék, v ntor. okr.

Senne, -oho. Ob. Senné v Ung, Szenna v kap. okr.

Šeno košíme, ked tráva dozreje a sva-žame ho do šopoch. Ščav.

Sentuš, -a. (U Nied. Sentuš, Šentuš, Čentuš.) Sentuš, Szentes, v sobr. okr.

Šerco, srdce. Všeob. — V poludňovo-záp. kúte Spiša serco (Hnil.), ale už v Hrab. Šerco.

Šerp, -a. „Košač koší s kosu, a žena podbira za ňím zoz šerpom“ Šir. „Šer-pami zme voľali krive nože pri živoch, pokeľ še žato a ne košílo“, Kluk.

Šilic, silit.

Širochman, v. Širota.

Širota, -i abo širotnaňik. Šir. „Bul som na širockim sudze“, Sob. — V Hum.: Širochman, sirota.

Šišťa, -i, sysel. Harih. „Mu noha vle-čela do šišlinej dziri“, Harih.

Šitnica, -i. Obce: 1) Nižná Sitnica, Alsóositnyice. — 2) Vyšná Sitnica, Felső-sitnyice. Obidve v stropk. okr.

Sivi, príd. „Šive vlasí“, Šarv. „Popri-chodzili take stare, šive“, Bež. „Sivi kuň, to šiuko abo sirka“, Giralt. („Sirka“ = mad. szürke.) — Šiva brada, kúpel Sp. Kapituly, mad. Zsibrafürdő.

Skleneni. „Spravil še skleňeni verh“, Hnilč. V. sklenení.

Škvirk, v. smrek.

Šlebodni, príd., slobodný. Všeob. — Formy „svobodni“ nikde niet.

Šlid, -u. „Za tím šlidom išli hledac“, Ban. „Prišli až ku mlinu a furt totu muku šlidzeli“, Šarv. (Iremský z Let. podáva „sled“.) Por. stop.

Šlipkoúce, -ovec; l. -oúci. Obec Slipkovce, Szelepka, v mich. okr. — (Nied. popri Šlipkovce podáva aj Šliepkovce.)

Štrica, -i, strom i jeho ovocie. Šarv. „Šlivki u nas mame: bistrice, z totich še vari lekvar; durjangi, toto na jedze-ňe; dibnički, drobne šlivki na jedzeňe“, Kluk.

Šlivník, -a. Obce: 1) Malý Slivník, Kisszilva, v sekč. okr. — 2) Veľký Slivník, Nagyszilva, v sekč. okr.

„Štrízki“, klzky. Straš. 13., „štrízkar“, kízať sa. Let.

Štríž. Šarv., Kluk., istá ryba. — Pol. śliź.

Štorek, človek. Treb. a inde, v. človek.

Štub. 1) Slub. „Zrobila mu štub, že ňe hľadá ňevida“, Rasl. — 2) Manželská prísaha. V tomto význame veľmi rozšírené, pol. štub, por. sobaš.

Štubic, slúbiť, popri obecac, v. ho.

Štubica pri pluhu je, co ře z ňu spojuje hradzel s plastom“, Ščav.

Šmejac ſe, smiať sa. Z Geče: „Co ſe ſmeješ, ſinu?“ „Sin ſe rozſmejal“. Z Malovesky: „Šm'jali ſe ludze s ňeho“. „Ja tu ňepríšoł na ſm'ech“.

Šmerc, -i, smrt. Z fras.: „Žebi mu mohli ſmerc zrobil“, Olc., Šarv., Sob. (Všeob. frása.) „Ked povieš, ta ſmerc zomreš“, Jabl. „Ma človek naznačeno, z jaku ſmerc pujdze“, Sob. „S tobu ſmerc požijem“, Straž. „Pola occa haňba mu budze taku ſmerc dostac“, Sobr. „Každi jej inšaku ſmerc obecoval“, Šarv. — Obraz: „I mňe zo ſveta zneſeš“, Straž.

Šmerdzeč, ſmrdeť.

Šmertka, -i. Zosobnená smrť. „Ludze ňemarli, bo ſmertka buťa v mechu“, Malov.

Šmertni, príd. „Ležela na šmertnej posceli“, Šarv. „*Šmertnica*“ = hrobitov, Vlachy (Irem. SMS 1904, 50). Aj inde. Bežné je: *cintir*, *emiter*, v. ich.

Šmiľno, -a; *Šmiľan*; jest priezisko *Šmiľák*. U Hn. Šmilne. — Obec Šmilno, Šmilnô, v mak. okr.

Šmižani, -žan; *Šmižaňan*. — Obec Šmižany, Szepessümeg, v novov. okr.

Šnice, pomin. Na oči leža dva falatki drevene, to šnice. Kap.

Šnihavica je, ked pada šních s diždžem. Šarv.

Šnina, -i. V samej Šnine vyslovujú tvrdé s: *Šnina*; v okolí, na pr. v Dluhom /C., vravia: *Šnina*. — Ob. Šnina, Szinna, okr. miesto.

Špiš, -a. (V poludňovo - západnom kúte Spiša aj: *Spiš* (Vik.!) V samej stolici prevažuje: *Na Spišu*; v susednom Šariši už: *Vo Spišu* (Šarv., Šebn.). — Na celom území nikde sa nehovorí *Špiž*, -ža; túto formu si vymysleli polskí spisovatelia. *Špišak*, -a.

Špižar, spiežovec. „Kladze še na hačurki, na ovce itd.“ Šarv.

Šriň, -u. 1) V ČMS 1898, 66 napísal Posp., že tečúci cez Niž. Šebeš jarok zaopatruje valale šriňom = štrkem na cesty. Zistil som tú vec v Šebn.: „Šriň naspodku na jarku, vozi še na drahu chotarnu“. Tedy: *štrok*. — 2) = *Srieň*: „Šrin še zrobí, keď voda maržne a na ňu šních pada; šrin je (u nas) ľe ka-menčke na visipovaňe drahoch“, Šarv.

Štrecha, *strechavi*, v. *strecha*, *strehavi*.

Štrela, *strelic*, v. *strela*, *strelic*.

Štremeni, v. *stremeni*.

Štresc še, v. *stresc še*.

Štrílka, v. *strílka*.

Svedlár, -a. Nem. obec Svedlar, m. Svedlér, v geln. okr.

Šveker, -kra, svokor. V polud.-záp. kúte Spiša aj *sveker*. V Šarv.: *šviker* (muž.), ale *švekra* (žen.).

Šverbec, svrbet. Ked maš škrab, ta ce celo šverbi. Šarv.

Šverborka, šípová ruža. Šarv. „*Šverborka* rošne v poľu po krakoch kolakovich“, Kluk. V polud.-západ. Spiši aj *šipka*. „*Šipki* rostu na šipke“, Vik.

Šveto, -a, sviatok. Šarv., Kluk., Lub. (V Cepl.: *svjato*) V Lub. som počul aj mn. č: Na *sveta*, popri na *švetki*.

Šrider, nebožieč, — Pol. *świder*.

Švidnički, -ičok + ičkoch. (Nied. Švidnička.) Ruská obec Švidničky, Szvidnicska, v mak. okr.

Švidník, -a. Z počutých kde-tu genitívov „do Švidníkoch“ sa dá zatvárať, že meno malo prvotne pomnožnú podobu: *Šcidník*. O tom zdajú sa svedčiť aj „Švidnički“. Ruské obce: 1) Nižný Švidník, Alsószvidník, v mak. okr. — 2) Vyš. Švidník, Felsőszvidník, v mak. okr.

Šviňa, -i; šviňske kraví. „Tu jest jarek Šviňka“. Obec Šviňa, Szinye, v šir. okr.

Švinica, -i. Obec Švinica, Petőszinye, vo fiz. okr.

Šviňka, v. *Šviňa*.

Švirži, svieži, čerstvy. Šarv., Šebn. Švirža voda, švirži chleb. Počul som aj ſvíži.

Šviržov, -a. Obec Sveržov, Szverzsó, v sekč. okr.

Švajtki, pomin. V Šarv. popri *Šejatka*. Od švajtkoch. Šarv., Kluk. — V. *šveto*.

Šaca, -i. Obec Šaca, mad. Šaca, v koš. okr.

Šafarňa, -i, potravná kastňa. „Pošlo do Šafarňi, otvorelo a dalo džadkovi do prihášči muki“, Šarv. — V. *flok*.

Sajta, -i, nem. scheit. „*Sajta* je polovica rozščepeneho okruhlého dreva“, Šir. „Jak jedna šajta na spodku prehorela, ťížej še rušela“, Straš. 24. — Z Let. uvodí Irem.: *Sajta*, drevo plísť a kálat na polená. *Šejtanica*, nakálané drevo na ohrev. SMS 1904, 48.

Šak, ved. „*Šak* nam ſetreba“, Šarv. „*Šak* žmi bul tam“, Hum. „*Šak* ja ho tak lubím jak tebe“, Šeč. V tomto istom

smysle počuť niekde aj *tadi*, z ta di.
Zo spis. reči: „Gazda šak odpovedzel“, Bert.

Šalec, -šačec še. „Či mi šačeni, či mi pijani“, Seč. „Že še šačel a spad do mora“, Ken.

Šalgov, -ova. Obec Šalgov, Ússzsalgó, vo vtor. okr.

Šalgovík, -ika; šalgovicki. Obec Šalgovík, Salgó, v šir. okr.

Šambrun, -a. Ruská obec Šambrun, Feketekút, vo vtor. okr.

Šamudočce, -vec, u oäci. Obec Šamudovce, Sámogy, v mich. okr.

Šamun, -a. „Pan pleban vas doraz daju zamknuc do šamuna (do dziri)“, Seč.

Šandal, -ala. Ruská obec Šandal, mad. Sandal, v stropk. okr.

Šaňec. „Prišli na jeden šaňec“, Seč.

Šapinec, -iňca. Ruská obec Šapinec, Sapinyec, v topł. okr.

Šarbov, -ova. Obec Šarbov, Sarbó, v mak. okr.

Šari, príd. „Kedz ja ľemam frajerečku stalu..., ale ja mam pokretečku šaru“, Kol. podáva „zo Zempl.“ (Zpiew. I., 141).

Šariš, -a; šariški, Šarišan. — Obce: 1) Malý Šariš, Kissáros, v šir. okr. — 2) Veľký Šariš, Nagysáros, v šir. okr. — V Dluhom na Giroche: Šariš.

Šarka, -i, „tvarde jak roh, to, co ma kuň nad žabku“, Kluk. — mad. sarok.

Šarkaň, -a. Po celom území ho znajú, ale mestami jeho mena ani za celý svet nevyslovia. Tak v osnove z Cepl. ne-počul som mena „šarkaňovo“ ani raz, rozpravač hovoril miesto neho iba *on*, *ten s točkými klavami* atp. Šarkaň je všeobecné, ale zriedkavejšie počuť aj *šarkan* (Sobr.). Aj súčasní Poliaci znajú prvú formu, bezpochyby madarskú (M. Slavkov; tu, 451), a sice prostredníctvom slovenským. Ináč užívajú *dragos* (Slov. ves; tu, 455).

Šarpaňica, -i, sprostá pálenka. Šarv.

Šarpnuc, trhnút. „Novogradski po-šarpnul starostu za gerok“, Straš., 38.

Šaš, -u, v. saš.

Šašova, -ej. Šašová, Sassova, v topł. okr.

Šuter, -tra. Pod šatrem še predava na tarchoch i na jurmakoch“, Šarv.

Šati + šmati. Niekde robia medzi nimi rozdiel. Tak v Lubotini sú *šati* = vrchné, a *šmati* = spodné či bielizň. „Habi, odzev“ ľezname, leiem „šmati“, indzel i „šati“; ale povime: „šmatami se šacine“, Šarv. „Plani šatki mať na sebe“, Seč. V Hnilč. pol. formy: *šmatár* = handár. Por. *grati*.

Ščac, štať. Bat., Gab.

Ščamba, -i. „Ščamba mi underila za nochec“, Hum. — Porov. *ščambla*.

Ščambla, stupadlo na rebríku. Hum. Por. pol. *szczebel* = leitersprosse. — Por. *ščamba*.

Ščaslivi, v. *ščeslivi*.

Ščavnik, -a. 1) Slen. obec Ščavnik v Sp., Schavnik v sp.-sob. okr. 2) Ruská obec Ščavnik v Šar., Sčsavnyik v topł. okr. (V Ščavniku v Sp.: Ščavničan, mn. nom. Ščavničaňe.)

Ščé, skrátené *ešče*, v. ho.

Ščep, ščepni; štep, štepný. „Ščepne stromi“, Kluk.

Ščepanovce, -ovec; l. -ovci; Ščepanovjan. Obec adm. pridelená k Markušovciam, Markuscsepánfalu, v novov. okr.

Ščerčec. „U ľem taka voda, u tem moroj, horuca, že kedz biš tam spad, ta ľem kosce bi z tebe ščerčeli“, Bež. „Ma teki budzigan, ešči je na peje mile, a ked ho ruci, až ten dach ščerči na hiži“, Sipl.

Ščerehati, pomn., meno okresu v Ab., počul som ho v Hum., — Cserehát.

Ščerknuc, nadščerknuc reč, Malov. — Nadštrknúť.

Ščerubla. „Ščerublu na ľadze virubac“, Šarv.

Ščesce, ščeslivi; šťastie, šťastlivý. Všeobecné. — V polud.-záp. kúte Spiša počuješ aj: ščasliři, a v podreďi lučiv-nianskom aj ščjasni.

Ščetka. 1) „Ščetka na bieleňe“, Šarv. — 2) „Koňe še česaju zoz ščetku i z ohrebom“, Šarv. — Tedy: 1) Ščetka, 2) Kefa.

Ščiri, úprimný. Všeob. „Ščiro še modlíc“. „Davac zo ščireho šerca“ atd — Kov. (SMS 1899, 88; 1901, 83) tlumočí ho chybne slovom: štedrý.

Ščuka, istá ryba (Čit. V., 178), po mad. *csuka*, porov. *harča*.

Šebeš, -a. 1) Niž. *Šebeš*, Alsósebes, v šir. okr. — 2) Vyš. *Šebeš*, Felsősebes, v šir. okr. — („Obyvateľ tutejší menuje sa *Šebeščanom*“. Posp. ČMS 1898, 66.)

Šejtac, v. *šajta*.

Šeljaciačna. „Jak mali osemnac roki, tak už buli viučeni šeljaciačinu“, Straž. — Vari obdobou slova *šaćina*, v. ho.

Šel'pocie (Straš. 24), — mad. *selypít*.

Šemetkovce, -ovcoch. (Rusky: *Шеметковцы*, -овец.) Ruská obec Šemetkovce, Semetkóc, v mak. okr.

Šemša, -i. Obec Šemša, Semse, v koš. okr.

Šenvíz, -iža. Obec Šenviz, Schönvíz, vo vtor. okr.

Serpeň, -i, v. *rahin*.

Šiba, -i. „Čo raz sa obraciť na tej izbe... Šibu vibiť“, Lučiv. — Nemecky: *scheibe*.

Šiba, -i; *šibjanski*. Obec Šiba, mad. Siba, v sekč. okr.

Šiben, -enii. Šarv. Touto podobou rozšírené. Ale aj *šibenica*; tu, 380.

Šif, -a; *šifa*, -i. Obidve formy vedla seba žijú.

Šichtar, -a, „robotník v leše, chtori drevo rube do šahoch“, Kluk.

Šija, -i, je zadným površím krku. „Mišček dala dzecku na šiju“, Šarv. „Pobrala si im... pacierki zo šiji“, Bat. V Šarv. mä poučili: „Vul ma na šiju dzvonek a na karku jarmo“.

Singlur, -a; *Šinglárčan*. — Ob. *Šinglar*, Singlér, v šir. okr.

Široke, -eho; *širocki*. U Nied. Široka Obec Široké, Siroka, okr. miesto,

Šišlovice, -ovec; l. -očci. Prvotne hídam Šišloučce, v. *šišla*. — Ob. Šišlovce, Sislóc, v kap. okr.

Škarupa, -i. 1) Tvrde površie čoho.

„Zo škarupi šlimakoch“, Čit. IV., 184.

„Zo škarupinami austrič“, Čit. V., 444.

„Vajca štrusovej samici su... tak veľke jak dzecinska hlava, škarupu ale tak mocnu maju, že jich mož' mestu náčinka potrebovac“, Čit. V., 270. — „Rano bula voda zo škarupena, hicila jich cenuka ladova škarupinka jak papír“, Čit. IV., 128. — 2) *Škridlica*. Šarv., Kap., Ščav. V tomto smysle užívajú aj *čerep*, v. ho. *Škerneč*, „plakat, vréštať, decko škerneje“, Let.

Škintac. „Jeden stari chromi... juhas... tam priškintal“, Čit. V., 112.

Škodník, v. *hajtoš*.

Škop, -a, vyrezaný baran. Šarv.

Škrab, -u; svrab. „Ked maš škrab, ta ce celo sverbi“, Šarv.

Škrentni, pol. skrzetny. „Co to za škrentni napoju“, Žir.

Škrobar, škrabat.

Škulic. „Ked... vidzime, že uskuľene džvire še trešie a stuka“, Čit. V., 468.

Škurlavi. „Medzi šlepima je škurlavi kralom“, Čit. V., 491.

Škvirc. „Pluh koleskami škvirci“, Čit. IV., 91.

Šlotek, v. *človek*.

Šmaric, hodiť. Všeob.

Šmek, Tátrafüred, známe letovisko v Tatrách, volalo sa prvotne, pokial nebol systematicky vystavené, — *Kvaňna voda*, podľa tamnejšej kysalej vody. V Batiszovciach ešte dosiaľ menujú „*Šmek*“ popri tomto mene aj menom *Kvaňna voda*, ale v Malom Slavkove už len *Šmekosm*. Mena *Smokovec* nikto nezná. Nie v *smokvi* treba hľadať pôvod nem. Schmeksu, ale skorej v nemeckej skomolenine daktorého súsedného vrchu, na pr. „*Smrekovca*“. Neviem si pred staviť prameň, z ktorého Mišák „podal“ „miestne meno vo Spiši“ *Smokovec*, v. SMS 1897, 33. — Ujalo sa nem. meno *Šmek*, všeobecne.

Šmignuc medzi koňe, Straš. 31.

Šmitňa, nem. schmiede. Kluk. U uh.

Poliakov tiež tak; v. tu, 452. — V osnote z Bež.: „U tej žmikni bolo štirdvacec tovarišom kolo jednej babki“.

Šnalka, -i, nem. schnalle. „Šnalka abo pracka, s čím sa skapčuje remiň itd.“ Šnalka je veľmi bežné.

Šnugar. „Ani som si vožík nemamazal, ani šnugar na bić neprivjazal“, Hnilč. (Miš. Pies. 33).

Šoma, -i: šom'ški. Ruská ob. Šoma, mad. Som, vtor. okr.

Šomvar, -a; šomvar'ski, Šomvarčan. — Obec Šomvar, Sóvár, v šir. okr. (U Nied. Sóvár a Slaná.)

Šop. „Šop je nad maštálku, tam sa trime séno“, Kluk. „Šop je poval chlevov, dze sa kladze seno“, Cepl. (Čo sa týče chleva, v. ho.)

Šopu, -i. „Vozi sa trimaju pod šopu“, Šarv. „Vzal koňa a uvadzel pod šopu“, Šarv. „Vzal tote hačeta do travníci a prinies jich domu a rucel tak na šopu“, Barc.

Sor, -u, mad. sor. „Do šoru abo do redu“, Šarv.

Sore, -reca, v. šure.

Šoūdar, -dra, mad. sódar. „Viňau chleb i šoūdar“, „Dva šoūdre svínskoho m'esa“, Bež. — V Šarv.: „Šoldra abo šunka, to jedno“. „Šoldra“ zdá sa byť priamou pôžičkou z nem. schulterblatt = lopatka.

Špaň haj je meno vrchu v chotári ščavnickom v Spiši, leží nad železnicou, patrí biskupovi.

Sparhert, -u, nem. sparherd. Šarv., tu aj šparhet, 268. V Šeb. dla Pospecha: špahret (ČMS 1898, 87). Na Spiši: šporhert, na pr. v Kluk.

Specie. „Reže pilá, reže na mestickej vodze... Specia mi te kuhaj takoj v tvójim rodze. Choc bi te, kuhaju, ešte jak špecili, lem bi sa nam v jedno lubic ūbrahili“, zo Zemplínskej v Kol. Zpiew. I., 99/100.

Špent, -u. „Vino do špantu vilil“, „Žebi jich do špantu poštríali“, Hum. *Spirhañec*, netopier. Košice. „Špirha-

hec sa popod strechu kruci“, Čit. V., 82. Aj repik, pirgac, gacek.

Šplach. „Vidzel, že ma na čole červený šplach“, Šarv. „Šlepi jaščur ma po sebe žolte šplachi“, Kluk. „Za šplachkastu žirasu“, Čit. V., 239.

Špecie ie. „Jak jich ťesol, pošpocel ťe na mosce... spad a mari pošli dolu vodu“, Straš. 11.

Špular, na súkanie priadze. Hnil.

Šram. „Lekar hľiboki zarez zrobil na noše... a ten šram mu bulo za cali čas jeho života poznac“, Čit. V., 13.

Šrotac, dla Irem. „višrotac“ = vytiahnuť, vyvliecť, vyvaliť. Let.

Štahita, -i. Kolmá latka v plote, pribitá o „rigle“ (= žrdi). Šarv. Aj štahjeta, v. prejma.

Šteri, šternac. „Šteri mechi peňeži“, Sobr. „Šternac noce ťespali“, Hrab. — V. štiri.

Štefanovce, -orec, l. -ořci. Rus. obec Štefanovce v Zempl., Stefanóvo vo vran. okr.

Štefanorce, -orec, v. -oreoch; štefanorski. Obec Štefanovce v Šar., Istvánvágás v šir. okr.

Štefuror, -a. Ruská obec Štefurov, Štefuró, v top. okr.

Štelbach, -a; štelbašski. Ruská obec Štelbach, m. Stelbach, vo vtor. okr.

Štel je miesto na novotí, t. j. na novozornej lúke alebo poľane, kde predtým uhlisko stálo. Spiš. (Miš. Nár. Nov. 1883, 89). Nem. -stätte? Tak ako vo werkstatté?

Štilbach, -u. (U Nied. aj Štelbach; počuť ho v Markušovciach.) Obec Štilbach, Lassúpatak, v novov. okr.

Štiri, Štracec, nikdy „meru“. „Štramo koňmi zaprahnuť koč“, Bež. — V. štiri.

Štola, -i (Ščavnik). V najbližšom ich okolí, na pr. v Batizovciach, vyslovujú Štola, Štolan, štolski a dla J. Števka i sami Štolania sa takto volajú. Objasnil som tú vec inde, v. str. 103. a 104. Obec Štola, m. Stola, v sp.-sob. okr.

Stopluch, „štoplík“. Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 167). V Šarv.: *štompuch*. („Zo štompuchom abo zo štoplíkom se zatikaju flaški“.)

Štos. Nem. obec Štos, Stósz, v šereh. okr.

Štrajtac, nem. streiten. „Nesceli s nū řastrajtac“, Hran.

Štrejzlaček, nem. strohsack. „Švecil mi mešaček až na moj štrejzlaček“, Hnil. (Miš. Pies. 12).

Štrudla. „Jednu štrudlu sebe prihotovila a do níj sedla, i išla v totej štrudli popod žem“, Marg.

Štuchnuc. „Štuchla do ňich šidlama“, Marg. — Porov.: 1) „Farnici jeden do druhoho štichaťi, že je to pláni püp“, N. Rep. — 2) „Zní duch ho podštuchorad, cahaúo ho krajsc“, V. Rep. Zdá sa tedy, že je slovenská podoba: štuchnuc, a ruská štichnuc.

Šturec, po perši raz orac. „Šturecuje ſe Šterňisko, to ſe Iem tak brihaľe prevracaju“. Mark. — V. *pluh*.

Štúric, vopcháť.

Štvartek, -ku; *štvarti*. Štvrtok, štvrtý.

Štvartek, -ku; *štvárki*, *Štvárčan*. — Ob. Štvartek, Csötörtökhegy, v levoč. okr.

Štverc, -i, štvrl. Štverc na treco. Tri štverce na dzevajtu.

Štverce, pomn. „Najšumnejšie štverce na koňe dal“, Lub. „Na štvercoch su Štrangi a za ňima cahaju koňe vuz“, Šarv. — *Oštverc* koňa.

Štverniči, štvornásobný. „Štverničta kolbasa“, Bež.

Štvernoh, štvornožky.

Štvertka, -i. „Obecali jej štvertku du-katoch“, Harh — „Štvrtka hleba je, ked ſe cali na štiri rozkrage“, Šarv.

Šubiň. „Žid zhotovil šubiň“, Pap. — Z pravidla: *šibeň*.

Šubíarec, Šarvanec. Let. V. aj Straš. 3.

Šudrac. „Kornaz už lapeł stareho a začal ho ſudrac“, Minds.

Šufla, železná lopata na vyberanie zeme. Z Brez. Posp. ČMS 1899, 8. — Nem. schaufel.

Slovenská reč.

Šuflatka, stolovinka. Ščav. — Nem. schublade.

Šuha, halena, jaké Madari nosia. Šebes. (Posp. ČMS 1898, 68).

Šuhaj, -a. „To je ňe z našej reči“, Ščav. „Šuhaj Iem v pjesničkoch“, Mark. „Tu ňehvarja „šuhaj“, Iem parobek“, Šir. „Šuhaj“ Iem v ľipivankach ſe na-chodzi. Dluhé/C. V Čit. IV., 32: „Ne-vidno ňikeho, Iem tu tam ſuhanc“. Z mad. *suhanc*.

Šuchtac. „Kolibri hodzen svuj jazik na kremobičajnu dlužku visterčic... a tak može i najhlbše dna kališek kve-tovich višuchtač“, Čit. V., 271.

Šukac, pol. szukać. Na Spiši. Šukač = detektív, Straš. 30. Šukaj = t. i., tiež tam, 18. — Por. *ſuchtac*.

Šumni, pekný. Hlavne na Spiši. Inde: krasni, v. ho. — Akiste z nem. schön, príponou -ni: šön - ni = šumni. Mikl. v Etym. ho vradil pod šumú. Spišskí Poliaci ho majú: „V nasim ogrodeku majoranek bujne, ſto hec do nas ho-džič, to muší beć šumne“, Žďzar., (Miš. Pies. 116).

Šuňava, -i; *Šuňavec*. V podrečí lučivn.: Šunjava. Na Šuňave tiež s tvrdým n; takto aj v Cepl. — Obce: 1) Nižná Šuňava, Alsósunyava, v sp.-sob. okr. — 2) Vyšná Šuňava, Felsősunyava, v sp.-sob. okr.

Šupa, tvrdá kôra niečoho; nem. schuppe. „Bandurki ſe jedza i zo ſupu, ked ſe upeču“, Šarv. „Kupce... jablkou... ſupu ſ ňeho okrajce“, Harh. „Te vajca... i zo ſupu pojedol“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 172). „Domeček služí ſlimakovi... i sam je prirosnuti ku tej ſupi“, Čit. IV., 23. — V. *lupa*.

Šupnuc. „Z nohu ſom ſupnul do Vincnera“, Orel V.

Šurc, -a, nem. schurz. „Nabrala do ſurca koľačoch“, Gan. „Zetrela s ſurcom jeden stolek“ (Kal. 1887, 49). „Žebi vziaťa kľubješko do ſorca“, Iem.

Šuric. „Každi ſebe jeden karb virubal.

*Že chtori umre, ta mu budze krev dolu
ňim ťurie*, Šac. To, čo čurie, v. ho.

Šuri-muri, fuk do džuri, Podhr.

Ščabi, -och. Obec: 1) Nižné Švaby, Sublechnic, v sp.-starov. okr. — 2) Vyšné Švaby, Ómajor, v sp.-starov. okr. — Ja som počul „Vyšné Švaby“ určite takto nazýval (na pr. v Križ. vsi), a nie Starým majerom, ako to podáva Hnatiuk, a alternatívne aj Nied. Aj „Nižné Švaby“ takto nazývajú, a nie Sub-Lechňica, ako uvodí Hn. Dla Mišíka „Šváby in če Podlechnica (Sub-Lechňic)“, Pies. 94

Švabi, -och. Dla Hn. Šovarskí Švabi. Dla Nied. popri Švaby aj Šovár, čo je omyl, lebo Šovár je iná obec = Šomvar. — Obec Švaby, Németsovárv, v Šir. okr.

Šublák, -a, (nie „švibalka“!), zápkala. Všeob. — *Šubelčíčku* — škatulka na zápkaly.

Švablori, sirkový. Švabel, n. schwefel.

Švaborce, -ovec, vo -orech; Švabovjan, Švabovskí. — Obec Švabovce, Švábce, v sp.-sob. okr.

Švadlena, Šarv. a inde.

Švager + *švogr*, nem. schwager.

Scengi, pomin. Prostredné kolmé týky na jarme; koneové sa menujú: *zatički*.

Švitki, skorý. „Švitko jak vrecinko obracela ňe“, Straš. 6. Por. *živalki*.

Ta, spojka. 1) Nem. und., mad. ēs. — 2) Nem. so, mad. úgy. — „I jak prišla gu ďej baba, ta (und, ēs) toto dzecko uvidela, ta (so sprach sie; úgy ažt mondja) hutori...“ Sibr.

Taboriska, pomin., meno priestranstva pri Torise medzi Rozhanovcami a Budzimirovom.

Tadi, slúčené zo spojok *ta* 1) + *di*, v. ich. Tadi. — a ved. „Ach, tato, tak tote sinove gu ďemu hwareli, *tadi* ten bortak hadbab ovaroval“, Lub. — Dobre je vysvetlené už v Slov. Pov. 280: „Ďabli bi ſe vam tu ďehnevali, *tadi* (ved, však) mi už bruch ku hirbtovej kosei priroſtnul“.

Tajue, odmäkať, odmŕzať. Let. „Prave moeno tajalo. Jarek bul pulni“, Straš. 11.

Tak, príslovka; zodpovedá spisovnej, veľmi bežnej je v složení s *isti*, *istni*: *takisto* — práve tak. „Že takisto vípatra jak i oňi“, Jabl. „Das na treuu noc sňivalo ſe jej *takistno* jak i jemu“, Šir. „Takisto prišla ku temu vlasnemu zamku“, Vik. „Preco on s panami ňejje tamok v hiži, že on je *takisti* jak i oňi“, Jabl. Nie sú naveky slúčené této slová: „Druhi ſin tak isto povedzel“, Jabl. „Oni mu na to taku istu odpovedz dali“, Lučiv.

Takoj, nem. auch, mad. is. „Dobre že ho takoj ňebil“, Šarv. „Janko už znal, že tam zač budu zbujniči, i *takoj* (= a nij!) tam buli štirmi na varce“, Rasl. — V Dluhom na Ciroche mä uisťovali s intelligentnej strany, že tam *takoj* znamená „az inna“, tedy „hned“.

Talaj. „Talaj robić = krik robiť“, Let. Irem. — Nikde som nepočul.

Tatar, -ara, toliar. Všeob.

Taliga, -i. „Vžal totu *taligu* i s koňem“, Šarv. „Mal... i jednu *teligu*“, Straž.

Talpa, -i. 1) Podošva obuvi. „S tím ſe ſhilel a talpi mu opatreł na čižmoch“, Straš. 23. „Podarla ſe mu *talpa*“, Šarv. „*Povtalporac čižmi*“, Šarv. — 2) Spodok nohi, v. *spodok*. „Už na *talpe* chodzi“, Cit. V., 56. „Otlak mam na nože, na talpe, bo ſom veľo hodzil“, Šarv. O pomerne „talpy“ ku mad. slovu „talp“ inde.

Tam. 1) Na otázku „wohin“, „hova“? „Ja tebe zobudzim, jak budzeš mať tam pujse“, Rasl. „Žebi ňichto tam ňešol“, Malov. — 2) Na otázku „wo“, „hol“? „Janko už znal, že tam zač budu zbujniči“, Rasl. „Preco on s panami ňejje tamok v hiži?“ Jabl.

Tamadz, tade. „Tamadz ſem na ţife mohol prejſe“, Hrab. — Všeob.

Tambor, tábor. „Tam zbujniči v tambore, v tambore“, Slov. ves (Miš. Pies. 108). Okolití Slováci tamborom nazývajú bubenčka vojenského: „Ja ſom boľ

pri vojsku tamborom, to ja bi som si bubnovat“, Lučiv.

Tamten + tamtot. „Z tamteho sveta“, Sipl. „Tot voz do istej tej jami zašol, co i tamtot“, Žir. — Zdá sa, že je prvé zo spisovnej reči, a druhé napodobením prvého. Porov. *ten*.

Tańec, -ńcu. „Podz so mnú na tańec“, Mark. „Kišasoňu pochopení do tanca“ (tak!) Bež. „Tancovali, so sobá až' nohi pozbijali“, Pap. — V. *kolo 3*.

Tańer, tanier. „Daco ostalo na tańeroch“, Lem. — V. *tańir*.

Tańir. „Jak kralovna dostala ten tańir, na peršej ližki ten persečný sej vžal“, Sob. — V. *tańer*.

Turk, -u, trh. Všeob.

Turhac, trhat; tarhnuc, trhnút. Všeobecné. — V polud.-záp. kúte Spiš a aj *terhac, terhnuc*.

Tarhovišče, g. -ovišč, l. -ovišči. Intelligenti v lok. hovoria: u Tarhoviščoch. — Ob. Tarhovišče, Vásárhely, v mich. okr.

Tarišňa, -i. „Porichtuj sebe tarišňu na drahu“, Seč.

Tarkasti, ľe tarkavi pes itd. Šarv.

Tau(l)ko, -a, reibeisen, reszelő. „Hruški čuchrol na tarku“, Gab.

Tarlo, -a, „hrin ſe čuha na tarle“, Šarv. — Zdrobn.: *tar(l)ko*.

Tarnava, -i. — Obec Tarnava, maď. Tarna, v sobr. okr.

Tart(n)čina, -i, trnina. Čit. V., 90. Aj *tarčina*, Ščav.

Tarčina, -i, tŕňka. Kluk.

Tar(n)ki, pomn., tŕňky. Šarv.

Tarnovce, -ovec, u -oúčich. — Obec Tarnovce, Tarnó, v kap. okr.

Tarnov, -a. U Nied. aj Ternovce. — Obec Tarnov, Tarnó, v sekč. okr.

Tašola, -i. Obec Tašola, m. Tasolya, v ungv. okr.

Tata. „Tato, pošlice vi mňe“, Lub. „Preco ľe, tato, zrobim tak!“ Hiaab. *Tatko.* „Moj drahi tatko, už ja nemam sestri“, Vik. *Tatiček.* „Pošlice vi mňe, tatičku“, Lub. *Tatúš.* „Dzvihni ruku

*svojemu tatušovi“, Šarv. „Budzeme pitac tatuša“, Lučiv V. „mamuša“. *Tatuško.* „Mamuška aj tatuško“, Lučiv. — Všetky té mená v dôvernom rozhovore. Vo veľrejnom rozhovore: *ocec*.*

Tatarka, -i. „Je triuhlasta, čarna, a jak ſe omele, z nej ſumne krupi biele“, Kap. „Robja ſe z nej tatarčene krupi“, Šarv. — „Tatarčisko bulo tam naproci tej starej virbi“, Čit. IV., 41. „Tatarčena merra koňičkom za jaſle“, Daniš. (Miš. Pies 40).

Tatoš, -a. „Tatoš je Iem v pripovidkoch, ale ſe hutori: take koňe jak tatoše“, Šarv.

*Tatri, pomn., gen. Tater (Cepl.), z pravidla *Tatroc*. — Štefko v Batizovciach mi hovoril: „*Tatre* su nad nami tie najvišje vrchi. Z *Tatroc* dakedi za vjac roki neskape snjech, i prez leto na nich leži. Ku *Tatrom* je od nas prez les hodzina a na *Tatre* vjacej hodzini treba iſe. Za *Tatrami* je Poúška. V Tatrocach su tieto špice: grlachovski, lomnicki, Krivan atd.“ Non. je z pravidla: *Tatre*, i v Cepl., kde je gen. odehylný od „pravidelného“. „Gdzie niet les, to *Tatry*“, napsal z Gerl. Radz., tu sa množuňe a skrýva v pol. y-e.*

Tegeňa, -i. Obec Tegeňa, m. Tegenye, v kap. okr.

Tejkeš, -a. 1) Niž. Tejkeš, Alsótökés, v koš. okr. — 2) Vyš. Tejkeš, Felsőtökés, v koš. okr.

Tekerdēh, -deña (Tašola). V. *Keterden*.

Teki m. taki vyslovujú v Rozhanovciach a v ich okolí. Tak menovite: v Sipl., Hrašov., Žir. a uprostred nich.

Telo + tetu. „Tot, chto telo chodziu za ňich“, Sobr. „Že ťak un mu telo zarobi, keľo spotrebuje“, Bert. „Zkadi ti maš tele p.čneži?“ Hrab. „Jemu ſe nateľo žal udal“, Šarv. Aj formou pridavnčo mena na Spiši: „Už som teľe (tak!) krajinu prejšol“, Filice (Kov. Sl. Pohl. 1898, 686). „Co tu robiu od teľich rok“, Rep.

Ten, to, ta, zámeno ukaz., dieser,

emez. Do postrania ukazuje sa zámenom *tot* (*toten*), *toto*, *tota*. Vidz ich. — *Ten, to, ta* je tedy pravým opakom toho významu, ktorý má to zámeno v spisovnej reči.

Tengerica, *i*, mad. *tengeri*. Treb. Aj formou *kenderica*, (v. ho). Hlavne v zungskom podrečí popri všeobecnom výraze: *kukurica*.

Terakovce, *-ovec*, l. *-ovech*. Obec Terakovce, Terjéksalu, v šir. okr. (U Nied. aj *Tiriekovce*.)

Ternavka, *-i*; u *-ače*. Obec Ternavka, Tarnóka, v seč. okr.

Terňa, *-i*; terňanski. Obec Terňa, Ternye, v sekč. okr.

Terscani, *-scan*. Ob. Terscani, Szepesnádasd, v sp.-podhr. okr.

Tervac, trvač. „Paru roki tervalo“, Malov.

Terzipilona, vlastné meno prípovedky v osnote zo Smiž. — Zdá sa byť pôvodu madarského (-szépilona). „Terzipilona budze tvoju ženu“, Smiž.

Tet sa vrvá m. *tot* v okoli Raslavice. „Tet pan ſe vracil nazad“, Rasl. „Tet krak ježibaba vichvacila“, Kap.

Tež, v. *tiž*.

Tchorjoúci, *-jovec*, u *-joúci*. Ob. Tchorovce, Hór, v seč. okr.

Tidzeň, g. *tizňa*. „Za jeden tidzeň“, Ostr. „O tidzeň“, Treb. „Šidzem tizňe“, Hum. — Počut aj *tidžeň* (Ščav.), *tizdeň* (Hrab., Bež.).

Tinta, *-i*; atrament. Šarv. a inde.

Tirac, pol. *tyrač*. 1) Majetek roztirac = roztratiť. — 2) Statki sa „tiraju“ po úhoroch = túlajú (bez úžitku), „tirac“ sa svetom — túlať sa (bez úžitku). Vidz: Iremšký, SMS 1904, 51, a dolož „Naco ſe mam darmo po ſvece tirac“, z Fil. Kov. (Sl. Pohl. 1898, 687).

Tirach, z nem. *thierarzt* skomelené. Giralt.

Tirmanic. „Svojo ſalatki ſom potiramanil“, Sob. — Pomárnil.

Tisiňec, *-iňca*. Ruská obec Tisinec, Tisinyec, v mak. okr.

Tiž, tiež. „Neznal tiž cibo bic“, Šarv. „Tam buļi tiž zbujičici“, Rasl. „Mojo remeslo tež ňič ňeſtoji“, Sipl. Na Spiši a v okolí tjež: „Pošla tjež na bal“, Marg. „Ožeň ſe i ti tjež“, Šir. „Tam tjež bulo tak nahotovenō“, Hrab. „Scela ho tjež zmarňic“, Ceplič.

Tkac. „Zatkaň, zaſlancovaň gver“. Sobr.

Tlačic. „Kohut abo gunar tlači kuru abo huš“, Kluk.

Tlojic. „Tloji harlo teho, chto veľo pil“, Šarv. Dla Iremškého v Let.: trápiť, boleť. Porov. Kottov Slov. pod *tlojiti*. „Som ſtoljeni“ = utrápený. „Tlojic“ = prosením trápiť dakoho. Irem. SMS 1904, 50.

Tluc, tlc. Ud.

Tluček, *-čka*, tlcik. „Bandurki varene ſe poduſa zoz tlučkem“, Šarv. — Tluček je zoz dreva zrobení, je na spodku kus hrubší, žebi lepší bandurki podušíl. Šarv.

Tluk, tlk. „Buł tam tluk, co źom ubijaju“, Hrab.

Tlusti, *tlusnuc*; tučný, tučneť.

Toſlička, *-i*, v. *stolek*.

Tokajik, *-ika*. Ruská obec Tokajik, Orosztokaj, v stropk. okr.

Tiždeň, z pravidla *tidzeň*, v. ho.

Tolčemeš, *-a*. Ob. Tolčemeš, Tolcsemes-cipkés, vo vtor. okr.

Tomašovce, *-ovec*; v *-oreci*; Tomašovjan. Obec Tomašovce v Sp., Tamáſfalu v novov. okr.

Toňica je miesto, kde voda veľmi pomaly tečie; *plaňa*, kde stojí. (Miš v čl. „Z prítomnosti a minulosti Spiša“, Nár. Nov. 1883, č. 89.)

Topanki, v. *kamašte*.

Topic do peca, v. *kuric*.

Topla, *-i*, rieka, mad. Tapoly,

Topola, *-i*, topoľ. Žen. rodu je po celom území, aj v poludňovo-západnom kúte Spiša: „Popater, dzjevčatko, na suhu topolu“ (Miš. Pies. 29).

Topoľani, *-an*. Obec Topoľany, Topolyán, v mich. okr.

Topoloučka, -ločki, u -ločki. Obec pol. Topoľovka, mad. Topolovka, v hum. okr.

Topor, -a, široká sekera, jakú tesári užívajú. Porov. Posp. ČMS 1899, 8.

Toporec, -reca. (V M. Slavkove: Toporecon; toporski.) Obec Toporec, m. Toporec, v kežm. okr.

Toporka, -i, čiastka zbuška, v. ho.

Torba, -i, kapsa. Všeob. „Torba je i taka, co je z platna, ňeľem zo skuri; ňezname tarisňu“, Šarv. — Inde znajú aj *tarišiu*, v. ju.

Torisa, -i, rieka, Tárcia.

Torisa, -i. Obec Torisa, Tárcia, vo vtor. okr.

Toriski, pomn., g. -isek, l. -iskoch. (Rusky: Toriskū.) Dla Nied. a Miška

Toriska (Miš., Slov. Pohl. 1903, 419). — Ob. rus. Torisky, Toriszka v levoč. okr.

Tot (*tuton*), *toto*, *tota*. Nem. jener, mad. amaz. — Príklady: „Naco jím tot korec“, Žir. „Samec pov'edal, že — jeho toten mladi havran, co zostal“ Geč. „Trafel na totu luku“, Šarv. „Že on ňigdaj vecej ňepřidze už po toto zlato“, Harib. „Pomali totu torbu Palkovi zpod hlavi vicahla“, Gab. „Pošol stanuc na toto mesto, dze malí princezu privesc“, Straž.

Tov, -a, mad. tó. V osnove z Bež. často popri slove *ribník*. V Šarv.: *Tora* je, dze voda stoji, i v našim valače ma-me *tovu*.

Tovariška, -i, „kamarátku“. Z Hnilč. uvodí Mišák: „Rozkraj ti, Haňčko, ja-blučko na trojo a povolaj sebe tovariški twojo“, Pies. 29. „Či zme šli do karčmi a či do k scela, tovariška naša všadzi bula šmela“, tiež tam, 36. — Má ho aj v pesničke zo Slov. vsi (Pies. 107), čomu sa nepodivíš, vediac, že je to slovo bežné v polštine.

Tovarné, -oho. Ob. Tovarné, Tavarna, vo vran. okr.

Trak. Travnička ma štiri traki. Šarv.

Trakterňa, -i, hostinec; *trakterňik*, hostinský.

Traringi, v. ruz.

Travnička, -i. „S travničku ſe noší travva“, Šarv. „Vžal tote hačeta do travnici a priňes jich domu“, Barc.

Treba s gen. „Idu gu kraloj za službu, bo žmi čuň, že mu treba foštra“, Bež. — Od neužívaného neurčítka *trebac* je v úzitku čin. príč. min. stred. rodu: *trebalō*. „Večer vecej vipila jak trebalō“, Šarv. „Že jim trebalō každi dzeň dac pojíš jednoho čleveka“, Straž.

Trebejouč, -ava. Obec Trebejov, Terebō, v ntor. okr.

Trebič, -u, datelina Šarv. Povie sa aj *trebikoňina* (Šarv., Kluk.), *trebikuň* (Dobr.) — V Čit. V., 94: *trepikoňina*, a v Kal. 1887, 78: *trepikoňisko* („ked trepikoňisko tri raz zore“).

Trebišov, -ova. Obec Trebišov, Töke-terebes, v seč okr.

Tremcie; „tremcim, že mi dzecko umre“, Šarv. „Ešči som aňi ňejedla, bo vše lem pri tebe tremcim, žebi ſe ci daco ňestalo“, Orel.

Trenki. V poludňovo-západnom kúte Spiša. Inde: *tar(u)ki*, v. ich.

Trentvec. Zatrentvec = zmeraveť, stŕpuť. Let.

Trepec, -peca. Obec Trepec, mad. Trepec, vran. okr.

Tresi, pomn. „Vlasi viša jej prez bje-ļučke pľeca až ku zlatim tresom, s hte-řimi, odpočívadlo dookola je obrubene“. Kov., SMS 1899, 87.

Treska, -i. „To je drevo z haluzini“, Vik. „Porubem ce na drobne treski“, Smiž — „Spaľi vedno s Palkem na triskach z dreva, co obruče struhol“, Gab.

Trešichbosík, -a. Istý vták. Kluk.

Treščec. „Plameň hučel a drevo pri-ščelo-treščelo“, Straž. 24.

Tri, čisl. — „Zme tam trajmi braca“, Smiž. „Te trome sinove“, Jabl.

Tribš, -a; *Tribšan*. Pol. obec Tribš, m. Trips, sp.-starov. okr.

Trimac, pol. trzymać. Užíva sa asi tam, kde spisovne „držať“ germanismov

nevyklučujúce. „Kravu trimac“, Batiz. „Žili, pokli jich Bub trimal“, Sob. „Oňi toteho svojeho brata za službu trimali“. Jabl. „Obi cudzeho človeka za svoho ňetrimala“, Luč. „Slovo ňetrimala“, Seč.

„Veľikim panem ſe trimal“, Gab. „Naš kral zoz druhim kralom vojnu trime“, Malov.

Triscane, -cho. Ob. Trisané, Nádaska, vo fiz. okr.

Triska, v. treska.

Trižbi, triezyv. „Trižbi život najlepší“, Šarv. — Zväčša sa vyslovuje: *trižbi*.

Trajne, -cea. „Mala trojhata“, Šebn. *Trokar, v. balorac.*

Trombata, o ženskej, s veľkými gambami. „Barz bridka bula, zubata, trombata“, Bež.

Trovic čas, v. stropic.

Truc, trávit. „Z maslagom ſe ribi truju“, Šarv.

Trucie, hodiť. Hlavne v z.-ungskom podreči. „Svoju čapku do žemi truceū“, Bež. „Truc toho duba a podz z nami“, Hum. „Kuň budze skakac, trucie hore nohami“, Sobr. — Porov. *rucic*.

Truda, -i. „Pčoli maju medzi ſebu aj trudi“, Kluk.

Trudni, príd. „Trudne mi je dae dze-com na knížki, bo ňit zarobku“, Šarv.

Truhla, -i. Zo spis. reči, v poludňovo-záp. kúte Spiša 1) „Na tim koňovi bula truhla s peňežní“, Gan. — 2) Tam jest tri farare v truhloch“, Hrab. V tomto prípade: umrlčia truhla. — Z pravidla: *truna + lada*, v. ich.

Trujčani, -an. Obec Trujčany, Trosán, v sekč. okr.

Truna, -i, umrlčia truhla. „Dali jej trunnu zrobic“, Harh. „Višol do pri-kleta a prihíis dzeci s *trunku*“, Lub. „Kolo švetla dvanac truni buťi sklišení“, Ban. — Truhla na šaty je *lada*, v. ju; v. i *truhla*.

Trup, -a. „Z Ulijanki zostal trup, to jest celo prez hlevi“, Lem. — Trupom menujú aj *mrtvolu rôbec*: „Neozval ſe aňi slovičko, lem na bok ſe ſkľagal a

spadnul trupem (Straš. 9). Hlavná čiastka trupu o ſebe, totiž drieck, tiež ſa me-nuje trupom. Srov. aj pod *drik*. *Truparňa*, miesto, kde sú poskladané trupy. Por. tu na str. 357.

Tu, sem. „Podz tu dnu do tej hiži“, Hrab. „Dame ju po obedze zavolac tu“, Šarv. „Pušč nas, ňigda tu v'ceje ňepri-dzeme“, Sobr. Snád ſem patrí: „Zniesla ju voda *tukoj* na štverc mili žeme“, Hanšar.

Tuča, -i, vichrica. V osmove zo Sobr.: „Na trecom noc zaš prišla burka (+ tuča, i vitor) a cheela ho prevracie“. „Kedi ja per ſu noc išou, ta me *tuča sparla*“. (Tu, 399, 401).

Tuhrina, -rj. Obec Tuhrinná, Tuhrina, v ntor. okr.

Tulčík, -ika. U Nied. aj Tilčík. Obec Tulčík, Töltzsékk, v topł. okr.

Tulejka, -i. 1) Roh, v ktorom má kosec osličku („ošelku“). Šarv., Ščav. Prirov. aj ČMS, 1899, 8. — 2) Co je na ločiku zoz žezeňa, je tulejka, ta ſe zdiva na oš. Kap. — *Tulejka* [s význam. pod 1)] v Hranovnici sa vyslovuje: *tu-lajka*.

Tuňi, príd., laený. Všeob. *Tuňiši, lae-nejší*.

Turcovice, -ovec; u -očci. Obec Turcovce, Turcōc, v hum. okr.

Tureň, -rii. (V Šarv. aj *turňa, -i*). Veža. *Turňami* menujú v Tatrách vy-soké ſtitý o kolmých ſtenách, „zav'esi“, v. Elj. Przewod., 285.

Turjani, -jan. Ob. Turiany, Zemplén-turány, stropk. okr.

Tušice, -ie; u -ici. Obec Tušice, Tussa, v ſeč. okr.

Tutak, tu. Šarv., Sob. „I povedzela jimi, že dvomi vojací tutak“, Ken.

Tvar, -i; „obličaj“ neznajú. „Lico je jedna strana tvar'i“, Šarv. „Moja kraňša peta jak twojej dzeňki tvar“, Bež. „Ula-pil živana za tvar“, Ostr. „On ſebe lebnul hore tvaru“, Hran. „Ruejel mu ſkalu do tvarji“, Čepl.

Twardi, tvrdý. Popri ňom počuť aj *trerti*.

Tvarožec, -čca. U Hn. Tvarise. 1) Niž. Tvarožec, Alsótvaroszce, v sekč. okr. — 2) Vyš. Tvarožec, Felsótvaroszce, v sekč. okr. Obidve obce ruské.

Tvarožna, -ej. (V M. Slavkove po pol.: Tvorozna, do Tvorozni; Tvorozňon). Nem. obec Tvarožná, Durand, v kežm. okr.

Tu-tu-tu, kuri mojo, *tu-tu-tu!* Tak volajú k sebe kury v Žir. — Po pol. *tiu-tiu-tiu*.

U, predložka, v samosvojej reči „r“. v podrečí z-ungskom vyslovuje sa často ako ū, niekedy ušiam úplne zmizne, t. j. u noci znie jako ū noci, v skorej výslovnosti ako noci. „Raz ū noci“ (tu, 405), vyslovujú aj takto: „Raz noci“.

Ubírac še, obliekať sa. „Mi še poubrame za svatich“, Plav.

Ubrež, -a. Obec Ubrež, Ubrezs, v sobr. okr.

Uccie, uctit. „Boha uccela“, Šarv. *Uccirose* = uctivost.

Ucekac, uceknuc. Frásy: „Ucekal do ucečki“, Plav. „Vžal še do ueeki jak šalení“, Šar.

Uciran, utierat. Šarv.

Uda, -i, úd tela luského. Šarv. „Ked si odmrazil dahtoru udu na cele svojim“, Kal. 1887, 77.

Udavské, -oho. Počuť už aj Udva Obec Udavské, Udva, v hum. okr.

Ujheľ, -a. Mesto Ujheľ, Satoraljaújhely. V Zempl.

Uchodziec. „U poseli Hamadejovej štirdvacec britvi, dvanac hore a dvanac dolou uchodza“, Bež.

Ujak, -a: ujakci. Ruská obec Ujak, m. Uják, vo vtor. okr.

Ujsalaš, -a. Obec Ujsalaš, Újzsalás, vo fiz. okr.

Ujvaroš, -a. Obec Ujvaroš, Újváros, vo fiz. okr.

Ukaz, ukážka. „Žito na ukaz“, Šarv. „Žebi mu odtamadz daco prihnes na ukaz“, Bež.

Ukazija. Preveľo ľudzi še zešlo jak na ukaziju, že taku ribu ťigda ťevidezeli. Straž. — Poľ. okazya = príležitosť.

Ul, -a, klát na věly z deravého stromu.

Uta, Julianna. Hum.

Ulož, -a; *Uložan*. Rusky: Uliž. Obec Ulož, mad. Ulozsza, v levoč. okr.

Umrec. Rasl. „Umr'ec“, Marg. „Um'erac“, Malov. „Tot sin umer“, Žir. „Ho našli vov šnehu umarteho“, Malov. „Umarste celo do košcela poňešli“, Šeč. *Un*, zámeno on. „Un še vraceł“, Šarv.

Ungvar, -a. Mesto Ungvár, m. Ungvár.

Upesec, upiecť. „Mame zajaca, chtoreho bi zme radzi upesec“, Šarv. „Oheň mu prišol až ku cenkej skurki medzi palcami, upeklo ho, ale aži na to še ťezobudzel“, Orel.

Upchac, vopchať „Durk do oblaka a už hlavi upchau dnuka“, Sobr.

Upor, -pora. Obec Upor, mad. Upor, v seč. okr.

Uredník, -a, gazdovský zamestnanec. Zamestnanca verejného menujú: beamter, oficir, hivatalnok.

Urlab, nem. urlaub. „Išoł jeden stari husar na urlab“, Malov. — Mišík uvodi z Hnilca formu *ferlap* (Pies. 21).

Uro-dzaj (muž.), úroda. Šarv., Šebn. — Z Geče, tu na str. 338, je zaznačená forma *urodaj*. V Čit. IV., 34 je „urodzaj“ žen. rodu: „Tam už najdzeme ovoce a urodzaj bohatu“. V poludňovo-záp. Spiši *uroda*: „Uroda v našim hataru buła słaba teho roku“, Ščav.

Uvreac še, pretrhnúť sa. „Až som še urvala v roboce“, Šarv.

Usadomie še. „Oni še tam usadomeli i pobudovali še tam“, Ken. — Počuť aj *usad-išie* še v tomto smysle (Šarv.).

Usluchnuc. Šicke chlopi ho uslubliš“, Šarv. „Bul i barz uslubliví“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 172).

Usnuc. „Jak ona usla, vžal un te kluče, co buli nad ťu“, Šir.

Usochnuc, uschnút. Seč.

Ustreti, v. *streti*.

Uradzie, priviazať. „Uvadzie ju na porvaz“, Šac. „Jake porvazi, ſieke mi na ſiju pouvadzal“, Šarv. „Aji ſvoho psa uvadzil gu ſebe“, Straž. „On zaš uvažiť ſebe ſifu a stanuli, Sobr. — „Bože, bože, co robi mam, dze koňičku uvadzic mam?“ Smiž. (Miš. Pies. 81). Je po celom území rozšírené toto sloveso, aj u uh. Poliakov: „Tego harnadža na zloti ľanusek uvadžili o tis jedlin“, Kríž. ves, tu 457. Ako *u-radzie*, tak aj *od-radziec*. Slovesa „uvajzac“ zriedka počuť, v. pod *vjazac*. Šnopy sa naveky *vjazu*.

Urat, medza od súſedných roľí, nezoraný ſvík zeme. Šarv.

Uzda na koňa. Je remenna zo zbadlom. Kluk., Ščav. — Por. *ohlarec*.

V, predložka i predpona slovies. V samosvojej reči vyslovujú za ťu pred temnými (p, t, c, č, k, ch, s, š, f) spolu-hlásku /: F/ Prešove, ſeckac atp. m. V Prešove, ſeckac. — V podreči zungskom z pravidla vyslovujú za ťu „u“, „ū“, vidz *u*. — Predložka *v* vokalizuje ſa v samosvojej reči hláškou *e*, tedy: *vedne*. V podreči z.-ungskom hláškou *o*: *rodne*. Toto ſa ſmie položiť za pravidlo; odchýlky treba odnášať na príslušné vlivy. — Predložku *v* radi zdvojujú: *Vor* varošu, *vor* chiži atp. Podoba *vv* je zriedkavejšia, ale ſa tiež objavuje: *Ver* maſtaňi, Kal. 1887, 70.

Vadaska, -i: domášne: poľuvka, poľovanka. Dosť rozšírené: „Luben po vadaskoch chodzie“, Taš. „Pojdzeš ti zo mnu na vadasku“, Seč. „Kupil kral flinti obidvom a chodzili na vadasku“, Šir. — Bezpochyby z mad. podstatného mena *vadászat*, z čoho možno povstať *vadasatka* a skrátené *vadastka*. Mohlo by

sa myslať, že je utvorené z mad. slovesa *vadász-ni* (= vadaska!). Ale Slováci nemajú mad. slovesa *vadász-ni*, a preto nemohli z neho utvoriť nové slovo.

Vadzie ſe na čim. „Oňi ſe na tim vadzeli“, Geč. „Ešti ſom maľučka, už ſe na mňe vadza“, Mark. (Miš. Pies. 54).

Vagaš, -a. (U Hn. Vagašik) Obec Vagaš Kapušiansky, Kapivágás, v top. okr.

Vagríneč, -ňca; *vagrínski*. Ob. Vagríneč, Vagríneč, v mak. okr.

Vahu, turnus robotníkov. Šarv. Kašč.

Vahanek, vahanec. Ščav. = V poludňovo-západnom kúte Spiša; inde radšej koritko.

Vachtar, nem wächter. „(Dvanastu) už vachtar po dzedziňe vitruboval“, Gan. (Kov. SMS 1901, 84). „Vachtar s turňi“, Dan. a Od (Miš. SMS 1896, 175). „Vachtar nočni chodzi po valale“, Kluk.

Vajani, -an. Obec Vajany, mad. Vaján, v kap. okr. (V Bež. mi povedali, že tam bývajú „Madari i Slovjači“.)

Vajco, -a, vajce. Mn. č. *vajca*. Ale jest aj pomnožné: *vajca*, g. -ječ s tým istým významom čo v spis. reči.

Vajčenica, praženica z vajec. Hum.

Vajkovce, -ovec. Obec Vajkovce, mad. Vajkóč, v kap. okr.

Vakarka, -i. Žena vežne bandurki uvarene abo kapusti, do teho da kus muki, to zahñeće, rozmangluje abo rozklapka, a to ſe upeče na ſparherce na blaſe abo v rure. Šarv. Tam ho menujú aj: *pagač* abo *langoš*. — V Lubotini to volajú *merinda*; v Žiroveciach: *vakarovik*.

Val 1). Morská vlna. „Odrazu začne ſe moro dzvihač, a vali rucac“, Čit. IV., 179.

Val 2). „Dva vali postavu na sukeň belavu“. Kol. v Zpiew. (II., 38) podáva v „rusn.-slov.“ pesničke.

Valal, -u, dedina. Teraz bežné po celom východoslovenskom území, na Spiši popri dzedzina. Dla Joz. Škultétyho je „valal“ bežné len od Šariša po Ungvár, v. Slov. Pohl. 1902, 760. Vec

sa nemá tak. Ja som počul „valal“ popri „dzedzina“ všade po Spiši. Tu na str. 236 príklad z Kluk : Pri jednim valale. *Mišk* tiež podáva príklad, a sice zo Smižian: Žri, koňčku, žitnu slamu, bo ja idzem do valalu. (Pies. 81.) — Slovo *valal* Joz. Budenz odvodil z mad.; povor. Slov. Pohl. 1902, 760.

Valalčan, dedinčan.

Valalskí, dedinský.

Valek, v. hrabe.

Valek je z hlini zrobeni, je hrubší jak cehla, ale še nepali, ľem še suši na slunku; z valkoch muruju meňše hiže. Šarv.

Valentoúce, -ovec, u -oúcoch. Ruská obec, spojená so Zb. Belou, m. Izbugyabéla és Valentóč.

Valihura. „Valihuro, ber na pľeci tot sipaňec“, Sobr. — Por. pol. Waligóra, ale pripomínam, že toto meno objavuje sa aj v prípovedkach nevýchodných krajov slovenských.

Valkou, -ova. Obec r. Valkov, Valkó, v stropk. okr.

Valkouče, -orec, v -oúcoch. Obec Valkovce v Ab., Vajkóč v koš. okr.

Valkovce, -ovec. Valkovce v Šar., Valykóč v topł. okr.

Valoň, -ova. Každi koň mal svuj valoň i drabinku, Ban.

Valušni, príd. „Valušni je ku každej roboce“, t. j. súci. Ten zápis mám zo Šarv., ale je slovo rozšrené. Zdá sa byť z mad. *való* (jórávaló, mindenre való, helyrevaló atd.). Na oprávnenie svojej mienky uvodím: „Najlepša (krajda) je z danskich ostrovoch *valušna*“, Čit. V., 399. (Preložené z mad. „... a dán szigetekról *való*“). „Ku každej praci ňe je valušna“, Čit. V., 436. (Preložené z mad. „nem minden munkához való“). — Uváž: „Jak še valuši“, Šebn. (V smysle: „jak še patri!“)

Vaniškovce, -ovec; -ovski. Obec Vaniškovce, Vanyiškóč, v sekč. okr.

Vankos, v. vuz. *Vankosik*, -a, v. skarčadla.

Vapeňik, -níka, Ruská obec Vapenik, Vapenyik, v mak. okr.

Varadka, -i. Ruská obec Varadka, m. Váradka, v mak. okr.

Varha, -i. Nem. lippe, mad. ajak. Aj podobou *varga*: „Mala taku dluhu spodnu vargu, že jej až na bradu višela“, Hnil.

Varhaňovce, -ovec, v -oúci. U Hn. Varganovce. — Obec Varhaňovce, Vár-gony, v ntor. okr.

Varichovce, -ovec, ū -oúci. Rus. obec Varechovce, Varehóč, v stropk. okr.

Varkoč, -a, vrkoč. Mark. „Vlasi zpletene sú do *varkoča*“, Šebn. (Posp. ČMS 1898, 86).

Varoš, -a, mesto. Bežné popri: *mesto*. „Varoš“ hlavne v z.-ungskom podrečí, ale aj tu znajú „mesto“. Charakteristické je tu, na str. 375, zo Straž.: „Idze na svojim koňu za drahu z varoša do varoša, z mesta do mesta...“ Veľký Šariš je „varoš“, nie „mesto“.

Varošák, -a, meštan. Hum.

Varovac 1). Hlavne na Spiši. „Budzeš varovac žito“, Hnilč. „Janko šestri varoval“, Smiž. — Nem. wahren.

Varovac 2). V osnove zo Sobraniec niekoľko ráz: „Varuj het!“ (= Idz preč!). Por. Kottov slovník pod 1. *Vary*.

Varšat čizmarski. Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 164). Aj podobou *varštak*, Sipl. (Tu 348). — Nem. werkstätte.

Varta, -i; nem. „Varta stala“, Šarv. „*Vartoški* posnuli“, Kap.

Varti, nem. werth. „Flinta taka bula zardzavena, co ňi čebula varta“, Lub. (Bezprostredne z pol. *wart*). Inde by povedali v tom prípade: flinta taka bula...“ co nič stala!

Vatrisko, -a. „Popol z peca a vatri-ska“, Čit. IV. 207. „Jak prišli na vatri-sko, vola zabili“, Gab.

Vavrinec, -níca. Ruská obec Vavrinec, m. Vavrinc, v topł. okr.

Vdzečni, príd.; *vdzečne*, prísl. Vdačný, vdačne. Všeob.

Vec, -i. „Išla ku doktorovi a pove-

dzela, jaka vec“, Hrab. „Šitke tote tri veci“, Sipl.

Vec, vecka. 1) Tedy: „Ta povedzel starší brat: ta vec to dobre, ňie še ňestarajce“, Sipl. „Bratňak je sin od stričich bratov, vec v štvartim pokoleňu“, Šebn. „Tak vec tote dvomi braca še pitali“, Sipl. „Vežníme ju... a veccej voňi ju položili na voz“, Ud. — 2) Potom: „Vec vona zošla dolu“, Šac. (Tu 342/3). „To ſe jim ňepačilo vecka“, Sipl. (Tu 344). „I tak pan vecka puščiu dzivoho kornaza“, Sobr.

Veccej, v súsedskej pol. vjencie. (Mjolvjencie dčeči“, Kríž. ves, tu 456.) „Veccej“ je bežné v samosvojej reči a v podreči z.-ungskom. Blízko k poľštine aj „reci“ z pol. v'ecé(j), na pr. v Gab.: „Veci zarobila, jak jej muž“, tu 316. — V podreči lučiv.: r'jačci.

Večar, -ara. Večer. V samosvojej reči všeobecne; obyčajne s výslovou *večiar* (na pr. Šarv., Marg., Štv., Bard.) i *v'eč'ar* (na pr. v Hrab., Hnilč.). Ale počuť aj *večar*.

Večersi, príd., večerňajší. Let.

Vedno, spolu. Počuť aj pôvodnú formu *v jedno*. — „Vše budu vo *vednosci* a že jeden druhého ňehabi“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 159). V Smižanoch: „Žili dluho *vespolek*“. Pravdepodobne zo spisovného.

Vedzec, vedet; len v lučivn. podreči; inde: *znac.* „Ona vedzela, že je už pojedovaná“, Lučiv. — Inde: Ona *znala*...

Vehec, -hca. Obec Večec, Vehéc, vo vran. okr.

Veječka, -i. „Robi ſe z dreva verbového abo z ošíkového abo z rokitového; z ňu ſe veje“, Šarv. „Vimiacene zarno ſe veje z veječku drevenu. Veječka vi-patrá jak koritko“, Kluk. Porov. *lopata*. Vidz aj ČMS 1899, 8.

Vejsc. Všeobecne v samosvojej reči. „Dozvoľel ſickim liškom vejsc“, Šarv. „Un ju primuſel, že muáela z hím vejsc“, Gab. „Vejdz do kuchňi“, Rasl. „Žebi rešol dnuka“, Malov. „Psi brechaſi, ale

do cirklu ku rechtorovi ňemohli vejſc“, Giralt. — V podreči lučivn.: *vejſc*, tu 430 atd.

Veko, vrchnák. „Odterhli s truhli ve-ko“, Gan. (Kov. SMS 1901, 85). „Dzvihnuť veko s tej strednej truhli“, Hrab. „Vež totu trunu, viňeš... otvur veko a lehni do ňi“, Plav.

Vekši, kompar., väčší. „Ne z Iesa, ale do vekšeho Iesa“, Ken. „Chto vekšu rádoſc dostał jak toti chlapci“, Straž. — V lučivn. podreči: *r'jačši* („Zaščepce ho do tej najvyššej skali“, Lučiv.). — V Zá tur. „Prísl.“ na str. 168 je udajne šar. prislovie: „Co je rakše jaku veš, to si do torbečky vež“. Po ſariáško-slovensky by to muelo znať takto: „Co je rekše jak veš, to ſebe do torbečki vež“.

Velbahi, -bah, ve -baši. Obec Velbachy, Wellbach, v sp.-podhr. okr.

Veliki + velki sa zamieňajú. „Naj jašnejsi kralu, Jich *velkojs*, kebi tak dobrí buľi“, Komar. („Jich *Velkojs*“ = Vaša Milosť“). — *Veličie ſe, honor ſi* z dačoho robit. Let. dla Irem. — „Zostred *veličoznich lesoch*“, Čit. V., 414.

Velka, -ej; Velitjan, velickje kravi. — Obec Vekľa, Felka, v sp.-sob. okr.

Velkrop, -a. Rus. obec Velkrop, mad. Velkrop, v stropk. okr.

Velo, vela. — V poludňovo-západnom kúte Spiša počuť aj *vela*. V Pap.: „Mal vile dzeci“; bezprostredne z pol. *wiele*.

Vel'opol'e, z Vel'opola, u Vel'opolu. (Posmjevajú sa im: „Velo pola, malo chleba!“) Obec Velopole, Velyopolya, v hum. okr. (U Nied.: *Velopolie + Velo pola!*)

Venecia, -i. (U Nied. aj Benátky.) Ruská obec Venecia, mad. Venecia, v sekč. okr.

Veper, -pra; brav. Všeob. — Zo Sp. Podhradia: „Medzi dvoma brehami leži veper obrani,... co to je? — Ked žena peče hľeba, ta na korice cesto“.

Vepridz. „Ti pridz vepridz nas“, Šarv. „Poslal... husara vepridz ſebe“, Rasl.

Vera, veru. Uvedenou formou bežné temer po celom území. „Vera un vžal i dal tej miši jesc“, Lub. „Vera vona už ňežije“, Rozh. „Oňi vera nakladli barz velo dreva na voz“, Barc. „Vera ňe“, Seč. „Veraže je dobri chlop“, Bež. „Že ona vera ku tej studni po vodu ňepujdze“, Harh. — Z Hrašovika mám zaznačenú podobu: „*Vere hej!*“

Verba, vſba. Počut aj *v'erba*, *virba*. — V Cepličke: *Verbina*, *vrbina*.

Verbovec, -oúca. U Nied. Verbovce. — Obec Verbovec, Verbóc, v sobr. okr.

Verch, vrch. 1) „Les je, dze su stromi; verch bez stromoch“. — 2) Verch = vrchná čiastka stavania. — Príslovka naverch zodpovedá spisovnej *navrch*. „Višlo złodziejstvo naverch“.

Veslo, -a. V. košar.

Ves, g. *vsi*; dedina. Porov pripom. 1. na str. 111. — Osada, majúca alebo mavšia svojho rychtára, menúva sa teraz *valalom*, na Spiši aj *džedzinou*; v naše časy nikdy nie vsou. Ale jest hodný počet obecních názvov, v ktorých sa objavuje slovo *ves* s dajakým prívlastkom. V Spiši sú 4 také názvy (Slovenská ves, Krížová ves, Stará ves a Nová ves (Igló); v Šariši 7 „Postredná ves“ a Vieska, dalej Nová ves Drinovská, Sviňská, Pečovská, Bardiovská a Ruská; v Abaujskej: Košická Nová ves; a v Zemplínskej: Tučická Nová ves, „Nacina ves“. Z tohto výpočtu vidieť, že sú této názvy rozšírené v západnej polovici východoslovenského územia; 12 názvov oproti 2 v Zemplínskej. Slova „valal“ nikde niet v miestopisnom názve. — Slovo vyslovujú: *ves*, *v'es*, *vješ*. — Miestopisné názvy východoslovenského územia, v ktorých podstatou je slovo *ves*, sú nasledujúce: 1) *Krížová ves*, Ke-rezsťfalu, v kežm. okr. (Domášne: Kri-zovevš, z Krizovéj vsi; Krizovjon, Krizovskje džeci.) — 2) *Norá ves Bardiov-ská*, Bártfaújfalu, v sekč. okr. — 3) *No-rá ves Drinorská*, Somosújfalu, v ntor. okr. (Domášne: Novaveš, do Novevši,

v Novevši.) — 4) *Nová ves Pečovská*, Pécsovúfalu, vo vtor. okr. („Novoveske dzeci“.) — 5) *Nová ves Ruská*, Sósújfalu, v šir. okr. („Z R. Novejši“. U Hn.: Šovars'ka Nova ves.) — 6) *Nová ves Sviňská*, Szinyetújfalu, v šir. okr. (Nova veš, do Novejši; „Sviňska“ še ňevibvara. U Hn. aj Sviňske Nove selo!). — 7) *Slovenská ves*, Tótfalu, v kežm. okr. („Slov'eňsko vješ“ u poslovenčených Poliakov; „Slovjaňsko vješ“ u neposlovenčených „Slovjaňcon“ a „slovjaňsk'e“ džeci.) — 8) *Stará ves*, Szepesófalu, v sp.-starov. okr. („Stara vješ, ze Starej vši; Starovjeacon“.) — Vidz aj pod *Novejša a Novevša*. — Čo sa týče názvov „Postredná ves“ a „Nacina ves“, vidz hore uvedené pripomienutie na str. 111.

Vešel'e, veselie. Znajú ho po celom území. „Urobili vešele i pobrali še s princezu“, Sobr. „Jest tam u valale jedno vešeliu“, Ud. — Vešelic še. „Ozda vešela še ešče i teraz, ked ňepomarlí“, Šarv.

Veščuch + *veščec*, veštec. Hum.

Vibijac. 1) „Nože s gombikami vibijane“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 170). 2) Tance vibijac (Kol. Zpiew. II., 90). Pôvodne: *rivijac*, porov. *kolo* 3).

Viblukac še. „Un teraz zunuti, tak ňebudze še viblukac, Iem na divaňe pošpi“, Šir. Ale aj: „Marčuš, vivlēc še z tich šatoch“, Plav.

Viborna, -i. V M. Slavkove vyslovujú: Vúborna, Vúborňon, vúborňansk'i. — Nemecká obec Viborna, mad. Viborna, v kežm. okr.

Vibrac. „Z inkvizicu vibraľi, že mladšeho brata starše bratove na ēmre zabil“, Sob.

Vibuc. „Vibuj s ľavej nohi čižmu“, Hrab.

Vibulkne. „Obrac pohar na jeden bok: vibulkne z ňeho a dzviha še do vodorovna to daco, co ňepripuščilo vodu dnuka“, Čit. IV., 161.

Vicelanka, -i; vytelená krava. Let. Irem.

Vicež, -a. Táto podoba by sa očakávala vo východoslovenskom nárečí, po prípade podoba: *Vicaž*. Ale týchto podôb neslýchaj. Napriek tomu v Čit. V., 189: „Hunyadi to vicež sivi“, a miestopisné „*Vicež*“. Porov. *vitez*.

Vicež, z *Viceža*; *vicežski*. Obec Vicež, Nagyvítéz, v šir. okr.

Vidace. „Dzjevka na vidacu“ = *Djevka* na vydaj. *Mark*.

Viedeň, -dňa. Mesto Viedeň. — *Pol. Wiedeň*, -dňa.

Viderník, -a. Obec Viderník, mad. Viderník, v sp.-novov. okr. (U Nied.: *Vyderník*!)

Vidobudnuc. „Že s totu šablu sebe kralovstvo vidobudne“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 81).

Vidostac. „Še cešili, že von tu prin- cezu vidostaū“, *Sobr.*

Vidraň, -i. Vidraň, Vidrány, v hum. okr.

Vidrežiac sé(?). V Let. dlia Iremského: Napodobňovať dakoho reč, výraz tvári, jazyk dakomu vyplazovať, porúhat sa dakomu. — „Psi sé mu začali vidrežiac“ = šklabiť. Z Gan. Kov. (SMS 1901, 86).

Vidzváňac, vyzváňať. „Esči i vidzváňac mu dal zo šickima dzvonami“, Straš. 12. — *V. dzroňic*.

Vihľadčik, -a; nezasklený oblok. „Na sipaču buť jeden vihľadčik, taki, co mohou chúop prez ňeho prejsci“, Rep.

Vihon. „Zaspal Janči na vihoňe, zajať mu vrane koňe“, Hnilč. (Miš. Pies. 37).

Vihvarac. „Šitko mu na oči vihvaraú“, Rep. — *Vihvarac sé* = vyhovárať sa. — „Vihvarka sé vše ňedari“, Kal. 1887, 84.

Vicharica, -i. „Včas vicharici v zime“, Čit. IV., 51. — *Vichrica*.

Vichirni, príd. „Vihirni človek, ňe hirešni“, Šarv.

Vichodki, výdavky. „Znaju, pan kmoter, že ja mam vichodki“, Giralt.

Vijavic sé, splniť sa. „Vidzeť, že jeho sen sé vijavel“, Ken. „Še mu perša pravda vijavila“, Barc. Ale aj: „Tak sé

vipolneši šicke tri praudi“, Barc. Toto zdá sa byť zo spis. reči.

Vikalic, vytret. „Odkažce, odpíše temu regementu, ſech me on vikalí, z chtereho som štandzu“, Hnil. (Miš. Pies. 26). — Por. *vinazac*.

Vikartorce, -ovec. (V-ovjan.) — Obec Vikartovce, Vikartóc, v sp.-sob. okr.

Vikončic, skončiť. Šarv.

Vikrucie sé, skrútiť sa. „Tote sé vikrucili i pošli vonka“, Vran.

Vikupic. „Tim, co ju udereū, calkom ju i varoš vikupeū“, Bež. — Bežnejšie je: *višlebodziec*.

Vilagi, z *Vilay*. Ruská obec Vilagy, m. Világ, v hum. okr.

Vilhotni, vlhký. „Dakus vilhotnejší“, Čit. IV., 53.

Vilk, -a. Vlk.

Vilkovce, -ovec. Obec Vilkovce, Kis-kunchfalu, v lev. okr.

Vimachnuc. „Položiu ruki na klat a zívan vimachnuť s bartom i zacať“, Ostr.

Vimazac. „Vimaže sé, co je napisane; u nas sé ňepovi *vitrec* to, co je napisane“, Šarv. — Por. *vikalic*.

Vimeňic. „Mala jedna žena hlopa v herešce, toho hcela vimeňic (+ vňalebodziec)“, Marg. „Boľ bi si ma ztadzi vimenil“, Lučiv. „Predaj koňe i voli i voli, a vimeň me z tej vojni...“, Mark. (Miš. Pies. 56). „Zajať mu... koňe... idz, vimeň ich, moja mila“, Hnilč. (Miš. Pies. 37).

Vimentorac sé, mad. ki-ment. „Jakoš sé vimentoval od leva“, Dobr.

Vimjacko, -a; vemiačko. Šarv.

Vimlat, -u. „Vimlat sebe bere“, Smiž. (Miš. Pies. 93). — Mlatecov podiel z vymláteného zrna.

Vimozc. „Ked mi to vajco prineseš, vtedi ma ztadzi vimožeš“, Lučiv.

Vimscic sé. „Co robić maju, žebi sé totej dzivki vimscic“, Plav.

Vina. „Perša vina odpuščena“, Smiž. „Vi ňič ňevinni“, Sobr. „Chto je temu vinovati?“ Šarv.

Vinčovac, nem. wünschen. — „*Za uprime zdravje vinčujem!*“ Šarv. „*Síeko dobre vinčoval*“, Komar.

Vinni, -oho. Vinné a Banka, Vinna-banka, v sobr. okr. (Na otázku, čo je Banka a či treba hovoriť o obci „Vinni i Banka“, povedali mi: „Banka čít!“

Vinsc, vindzem. Šarv., Hrab. V Sobi-nove: „Mušela vínsc z tej kopí“. „Vindzi, vindzi zlate kače, bo ci dzecko horko pláča“, Sob. „Už mi nevindzeš ztadzi von“, Lučiv. — S iným významom: „Ta, poda, vindzi na ten mech“, Sipl. „Jak tam vindzem, ked aki drabini čet“, Malov. — Oba smery v jednej vete bez toho, aby sa smysel rušil: „Jak vinšli von z rodi, vinšli na verch“, Hnilč. — Z fraseol.: „To vinšlo dobre“ = To sa skončilo dobre! Hnil. „Teraz mňe dobre višlo a vam plano“, Dan a Od. (Miš. SMS 1896, 85). „I vera nateľo višlo, že ju mladi kral za ženu vžal“, Kap. „To bulo prave, ked čertovi kara višla“, Bert. „Spravovala ňe tak dobre, že co rok tak više išla, až na generala višla“, Šarv.

Vipasac. Pásom, remeňom vybif. „Starí perše dzívku vipasať a potom matku za toten korec dukatoch“, Plav.

Vipatrac zodpovedá spisovnému „vy-zerat“ („Žena na kočec valala už ho vi-patra“, Straž.), ale spolu aj germanismu: vyzerat. „Vipatrala akuratne tak, jak jeho žena“, Šarv. „Vipatra jak chmar-ňik“, Hum.

Vipesc, vypieciť. „Tak mu šibeňicu na chrbice vipekli jak bi obešeni bul“, Straž.

Vipovedzec na keho, vyvolat na koho. „Dzekuju ci, že si na mňe ňevipove-dzeū“, Bež.

Vira, -i; viera. „Na druhu viru pri-stac“, Šarv. „Žic na viru“ = bez so-bášu; cigáni vravia v tomto prípade: „Žic na verbu“. „Dal mu šicko za viru“ = uveril mu všetko.

Virava, -i. Ruská obec Virava, mad. Virava, v hum. okr.

Virba, -i. „Mušela nocovac... na jed-

nej virbe“, Hanšar. „Vrabel to počul od starej virbi“, Čit. IV., 41. — Vidz verba.

Virbov, z *Virbova*; V-ovjon, v'irbov-sk'i. Nem. obec Verbov, Ménhard, v kežm. okr.

Virčec. „Jak stari prijał, ta zvirčeľ“, Malov.

Virgac. „Kedz kuň zdiha, najbarzej virga“ za Šar. podané príslovie v Zá tur. Písl. (str. 8) „Jeden, so mu compel z nosa virgaū až po kolena“, Bež. — Porov. pol. wyrgnąć.

Virosnuc, vyrášť.

Virozumec. „Nemohli z toho panove virozumec prăudu“, Dluh. C.

Virozumni. „Ja virozumni vtak, špi-vam sebe tak“, Žir.

Visc, vyjsť. „Vun rad -herad mušel sam visc zo svoho kľaštora“, Straž. „On rozdumuje, jak bi on mohol ku temu zamku visc“, Vik. — Bežnejšie: *vinse*, v. ho.

Vischnuc. „Mušime čekac ňiž vischne to, co je pisane“, Šarv.

Visichac, vyschýnať. „Jak z Dunaja voda ňevišiha ňigda, tak aňi ja... ňepriďzem k vam ňigda“, Vider. (Miš. Pies 70).

Visipac, vysyapať. Na str. 412, v osno-ve z Taš., chybne: *visipac*.

Viskac. „Človek viska na ňoho“, Taš. — V. *viščec*.

Vislava, -i. Ruská obec Vislava, Vi-szjava v mak. okr.

Visoke, -eho; visocki. Obec Vysoké v Šar., Viszoka vo vtor. okr.

Visoki, -oho. Obec Vysoké v Ung., Viszoka v kap. okr. (U Nied.: Vysoká!)

Vistavie. „Haňička lem ruku vistavila a odebrala jedzeň“, Sob.

Visterčic. „Krem teho do večera ko-pita visterči“, Kov. (SMS 1898, 59).

Vistrehnuc. „Cešilo mňe... z života džvirat jedno zjaveňe vistrehnuc“, Čit. V., 247.

Višac. „Taka krašna zostala, jak bôju perlami višeň“, Bež. (Snád višňa?)

Vírelce, -cia. „Bojū ſe uderic na hrob viſelear“, Šarv.

Víredenie, vysvedčenie. Šarv. — Zo ſpis. reči.

Vízec, večat. „Tam ťabla viši i remeň, dze i ti jich vízal“, Rasl. „Vaſho brata višame“, Luč. (V tomto pripade m. *rišáme*.)

Vízec. „Dzecko prikrite halenu višči a kriči o rati“, Čit. V., 92. — Poſky *vízecí*, V. *vízka*.

Vízecí oči. „Kral i kralovna na ſeho ſem oči viščireli u ſe pitali...“, Šarv.

Vízkirac zubi. „Dzjevka zubi viškira“, Hnilič.

Vízkorce, -orec. Ruská ob. Viškovce, Viškovec, v mak. okr.

Vízni sužed, nie „horný“; v. *úžni*.

Vížnoá, -ora. Obec Vižňov, Višňov, v ſeč. okr.

Viter, vietor. „Poſol jak viter“, Bard. „Viter duje“, Hum.

Vitez, -eza. „Vitez nad vitezom“, Bež. „Chto ſe takí vitez (+ ritir) naſlo, co tieh ſarkaňou porubal“, Straž. — V osnovi z M. Slavková: *vitez*. Aj pol.: witez, witez (ſlow. Booch — Árkosey). Touto formou... aj v poſtřine je to ſlovo požičané. — Por. *viceré*.

Vítka, -i. „Vítkami ſe ſeahnu kolki pri ljeſkoch koſurovich“, Kluk.

Vítkovce, -orec, (l.) -oreci; Vítkovčan, vítkovské dzeci. — Obec Vítkovce, Vítfal, v sp.-podhr. okr.

Vitriolej, -u; vitriol. Žir.

Vitrižbic ſe, vytrezvet.

Vielesce ſe, v. *viblakac ſe*.

Vizdrarie ſe, vyzdraveſ. „Po troch meňezech oňi ſe vizdravili“, Plav.

Vízec. „Jak vízu ſi lavej nohi čižmu“, Hrub. — Aj *vízuc*, v. ho.

Vízernosć; živnosť, „pokerem“ neznajú.

Viano, -a. „Oferovali tote dukati na svoju ceru, jej na viano“, Plav. — Pol. *wiano*.

Vjaže ſnopi. „Žena naklada a hlop vjaže kolkem“, Šarv. „Vjaže ſe do porviſla.“ Co žena podbere za koſcom,

vola ſe *husie*. „Štiri huáata ſe vjaže na jeden *snop*. Do jedneho *križa* 15 snopi idze; do *mandla* 21 snopi“. Kluk. — V Šarv.: „Ked ſe povjaže, tak ſe po kladze do *maradičoch* po 10 snopi abo do *rakušoch* po 15 snopi. *Mandel* je u nás 18 snopi“. — Torbu, mech *zavjazac* abo *rozyjazac*. Gab., Malov. — Por. *uvadzie*.

Vjo! „Skričel tot chudobní čelevek na svoju kobilku „Vjo!“ i počahla“, Straž. — Porov. *kuň*.

Vlača, -i. Ob. Vlača, Vlača, v topł. okr.

(*Vladič, -a.* U Hn a Nied. Vladiča. — Rus. obce: 1) Niž. Vladič, Alsóvladičsa, v stropk. okr. — 2) Vyš. Vladič, Felsővladičsa, v stropk. okr.

Vlahi, g. Vlah, ve Vlaši; Vlašan, vlašanski. Mesto Šp. Vlachy, Szepes-olaszi.

Vlachi, poſane. (Brez. Poſp. ČMS 1899, 8).

Vlaſeici, v. vlastni 4).

Vlastni, přid. 1) *Vlastný.* „A to jej vlasni muž bul“, Barc. „Vlaſna dzjevka teho paňa“, Jabl. — 2) *Skutočný.* „Ta ti bul vlastni klamar!“ Žir. „Poridz mi... po vlasnej praündze“, Šeč. „Jabka bili barž pachňace, tak že každi vlaſne naraz ukušíl“, Gah. — 3) *Pravý.* „V paruňi taki vlastni jak Lajoš“, Geč. „Pojdeš domou do svoho kraľa a vlaſne taku mužiku zrob, jak ſi heňtu robiú“, Bež. — 4) *Iſtý.* „Takisto prišla ku temu vlaſnemu zamku“, Vík. Významom ſem patří: Tote *vlaſcie slova*“, Šebn.

Voda, Stara. Obec Stará Voda, Óvíz, v geñ. okr.

Vodtam. „Tot narod prepad vodtam“, Bež. „Ja vas votti viratuju“, Sobr.

Vodzic ſe. „Vo ſvece ſe ſepravosc vodzi“, Sob. „Rozpovedala, jak ſe z nis vodzilo“, Hanšar.

Vodžuch, -a, vodič. Let. Iremaský. — Šeptal mi do ucha muj vodžuch“, Kal. 1887, 48.

Vojčice, -ic, u -ici. Ob. Vojčice, Věcse, v ſeč. okr.

Vojkovec, -ovec, vo -ovci; Vojkovčan, vojkovské dcéci. U Nied. Vojkovice, Obec Vojkovce, Vojksalva, v sp.-podhr. okr.

Vojnecina, -i, u -i. (U Nied.: Vojnina + Vojnáčina.) Obec Vojnecina, Vajnatina, v sobr. okr.

Vojorac, bojovať. Tak vojovali, že ňestala ľem čarna žim, kadi prešli“, Gab. „Idzem..., žebi sebe kralovstvo vivojoral“, Cepl — *Vojovac* sé: „Jak se budzeme vojovac, či na kije, či na meče“, Straž. — Biť sa.

Vol'a, -i; v. *ruľa*.

Vol'a, -i. Meno ruských a slovenských obcí: 1) Vol'a pri Laborci, Laborcovolya, v mich. okr. — 2) Jakubova Vol'a, Jakabvolya, vo vtor. okr. — 3) Juskova Vol'a, Juszkóvolya, vo vran. okr. — 4) Niž. Vol'a, Alsóvolya, v sekč. okr. — 5) Ruská Vol'a v topł. okr., Oroszvolya. — 6. Ruská Vol'a vo vtor. okr., Oroszvolya. — 7) Vyšná Vol'a, Felsővolya, v sekč. okr. — Od mena „Vol'a“ niet prídomkých, hovorí sa: dcéci z Vol'i; niet ani podstatných na pomenovanie obyvateľov, hovorí sa: ľovek z Vol'i.

Vol'a so zámenami alebo s príslvkami (volačo, volachto, volaksi atď.) objavuje sa len v podreči lučivnianskom; z pravidla so stredným l: volačo, volachto atď.

Volár, -a, eo voli paše.

Volica, -i. Ruská obec Volica, mad. tiež tak, v hum. okr.

Volkova, -orej. (Vyslovujú aj Voúkova!) Ruská obec Volková, Valkaja, v ungv. okr.

Volňica, trh na mäso. Let. Irem. — S mojím vedomím: nejatkový odpredaj mäsa.

Volove, -oho. (U Nied. Voloval!) — Obec Slovenské Volové, Tótvolova, v hum. okr.

Von, zámeno, bežné popri on; v podreči z -ungskom aj podobou ūon. Vidz aj *vun*.

Vondrišel, -šľa; Vondrišan. Vondrišel, Merény, v geIn. okr.

Vornadel drží pripevnené váhy ku „dišlu“, z Brez. Posp. (ČMS 1899, 8). — Nem. vornagel.

Voški, pomn., „Dostaňe jich človek od ňečilosti medzi palcami na nohoch“, Šarv.

Vozarňa, -i. „Biva pri karčme, do ľnej surmaňi stavaju karmic“, Šarv. — Niekoľko počuješ aj *allaš*, z mad. állás, na pr. v Šebn.

Vrabel, -blu; vrabec. Šarv., Jabl., Kluk.

Vranka, -i. „Dam zrobic dvanac bočki a do každej bočki jeden vejdzece. Vranka budze otvorena, žebi sce dobre dihac mobli“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 171).

Vranouň, -ova. Obec Vranov, Varannó, okr. miesto.

Wrata, pomn., v. *kapura*.

Wravec, v. *hutorie*.

Vražer, -žca, čarodejník. *Vražic* = čarit. Všeob. — „Nemalo moci *vražcovskej*“, Šir. V osnove zo Štv. objavuje sa prídomné meno „vražedelňicki“, aj podstatné „vražedelňictvo“, tu rozprávkárka zle používala spisovných slov, ktoré si čítaním osvojila a ktorým nerozumela.

Vražki, pomn., čary.

Vražkiňa, -i, čarodejnica.

Vrisknuc, *zavr'eskuc*, v. tu na str. 424.

Všadze, *všadzi*; v samosvojej reči. V podreči z -ungskom z pravidla: *ušadzi*.

Vše, naveky; „vždy“ nemajú. V podreči z -ungskom z pravidla: *uše*, aj *uše* (na pr. Sobrance).

Všeličina. „Všeličina“, Dluh. /C.

Všel'jaki, Sob. *všeljaki*, Lub. — V Bat.: *všelinejaki*.

Všeliňeco, Smiž., Hrab.

Vtak, -a. Žir. — Z pravidla: ptak.

Vujtovce, -ovec, u -oúci. — Ruská obec Vujtovce, Vojtóc, v stropk. okr.

Vul, g. *vola*. Voly sa poháňajú: Na pravo = Ča od sebe (Šarv., Kluk., Ščav.).

Na lavo = Hejs k sebe (Šarv., Kluk., Ščav.). Žebi vul stanul: **Ho!** Cofnuc ho: **Hejk!** Pohinac ho: **No!**

Vuťa, -i + roľa, -i. V Šarv.: „Zrobeli g vuťi“, „On jej šicko dal do vuťi“. — „Husaroví ľebuļo na voľu, že jager pri ňim řet“, Ken. „Nebulo mu to po voľi, že ēťo šedlak dobre ma“, Bert.

Vun, zámeno, bežné popri **un**; v podrečí z.-ungskom aj podobou **un**. Vidz aj **von**.

Vuz, g. **voza**; **voz**, -a. „Paňski vuz je hintov abo koč, prikrito zoz skuru lagirovanu; ked je ňeprikritiu, vola ſe vožik abo brička“, Šarv. „Sedlacki vuz: Vidzate kľačice štiri? Dva ſe daju do predneho **nasadu** a dva do zadneho **vankoša**. Vankoše prikapčane zoz **traringami** železnima, oni ſe prišrubuju. Na nasad a na vankoš ſe poľoža **drabinki**, medzi ňich na spodek **deskta**. Vec ſe poľoža medzi drabini dva koče z verbovich prutek. Zavjažu ſe dva snopi zoz slami, poľoža ſe na vuz, — to **sedziska**. Može ſe zaprahnuť a ſednuc — a vijo!“ Kap. „**Nasad** privadzeni s **cvorňem** na vankoš“, Kap. Svoreň (vyššie: **cvoreň!**) je železni klin, chtori idze prez nasad, vankoš a oč a trime zadňu čästku s predkem. (ČMS 1899, 8. Posp.) Predňu i zadňu čästku voza prikapča **rozvora**, na zadnej čästke rozvori je **zatvorník**, železni klin. (Tiež tam.) Prednie čästky skapčane zoz **podejmu**. (Tiež tam.) — „Na **furmaňec** ſe kladu **rebrinki** a tote opiraju ſe na **loče**“, Kluk. — Zo Ščavníka: „Na vože jest **díšel** (v Hranovnici: **oje!**), šinice. **Hlatnica** je pod nasadom a pod hlavnicu je **aúštok**; pod aúštokom **osj**; **rebrini**, **loče**, **rozvora**“. „Koňe cahajú za **valu**, na vahi je **barco**, na barco ſe prikapčaju **strangi**“, Kluk. Pre srovnanie s pol. názvy v. „Wóz wiejski... z pow. tarnowskiego“ („Lud“, org. ludozn. VI, 395).

Vzadu. „Žemni duch už **úzadu** princea buū“, „Doraz ſe ukaže žemni duch **úzadu** ho“. Obidve vety zo Sobr.

Vzác, na Spiši aj **vzjac** („Zkadzi vzjaťa take ťumne grati“). V z.-ungskom podrečí aj **úzac**. Zodpovedá smyslom spisovnému **črial**. Imper. **vez** = vezmi. **Vzác** ſe zodpovedá spisovnému „pobrať ſa“: „I tak ſe vziaľ, i tak išli do zahradi“, Rasl. „Vziaľ ſe a išli ku kralovi“, Šarv. „Vun ſe vodtam vziať“, Kor.

Z, predložka, s gen. — Pred temnými spoluhláskami (**p**, **t**, **c**, **k**, **ch**, **f**, **s**, **š**) vyslovujú za ňu **s**, **t**, **j**, **m**, **z** peca = **s** peca, **m**, **z** Šaci = **s** Šaci atp. — Vokalizovalo ſa v samosvojej reči z pravidla hláskou **e**, v z.-ungskom podrečí z pravidla hláskou **o**, na pr.: **ze** ženi, **zo** ženi. Túto predložku, podobne aj predložku **ze**, **zo** (vyslovované miesto spisovnej: **s**, **so**!), často zdvojujú, hovoriac: **zez** ženi, **zoz** ženi, **zes** ženu, **zoz** ženu. Zdvojuje ſa ľubovolie. V Šarv. mä uistovali, že je v celkom jedno, či poviem **s** matku abo **zoz** matku, **z** dzívku abo **zoz** dzívku atp. A pravdu mali. Hovorí ſa nielen „**zoz** sláňinu“, ale aj „**zez** sláňinu, vlastne „**zozsláňinu**“ a „**zessláňinu**“. Užšia podoba ſa tráfi pod vlivom spisovnej reči, t. j. vokalizovaná predložka **ze** ustupuje širšej **zo**. — V. aj **iz**, **izo**.

Zabardzic. „Meso do peca zabardzili“, Hum.

Zabavíci ſe. 1) „Volal ho kačmar, aby ſe prišol zabavíci“, Sob. „Znal (dzievčie) pekne **zabaviac**“, Fil. (Kov. Slov. Pohl. 1898, 686). — 2) „Nenoš vecej toto dzeecko gu mně, bo ked ſe pri ňim zabavím, čežko mi je dohaňac svojo ſestri“, Sob. „Nalapal počtu teligu ríbov. Lemže vun ſe tam zabavil až do večera“, Straž.

Zabrac ſe, pobrať ſa. „Še zabrala, a ztamaď pošla“, Lub. „Člevek ſe zabral lapac ribi“, Straž. Aj v lučiv. podrečí: „S tim ſa zabrať a išjeť het“, Lučiv. — Porov. **ržac** ſe.

Zabuc. „Vona o mňe zabuľa“, Sed. „Večerjaťi, ale vun ňezabul, co jomu

- zlatá riba povedala**, Straž. — Zabudnuc. **Zacmeč še**, zatmeť sa.
- Zaco**, „Budze ſe ci pitac, zaco plačeš?“ Šarv. „Gazdo, zaco plačece?“ Bert. V odpovedi: **zato**. „Zato ja prišol do vas za kočiša služic“, Lub. — Por. čom i čomu.
- Začudovac še**. „Ona začudovana ſe pita“, Šarv. — V. čudovac še.
- Zadac še**. „Nespal, ale vun ſe zadal, že ſpi“, Ban. „Rano ſe zadala chora a un išol do koſcela“, Šir.
- Zadatek** odtajil. Šebn. — Závdavok.
- Zadumaní**, zamyslený. „Janko zadumaní prišou do varoša“, Bež.
- Zaduv**, -druv; závej. „Na poľu bul veľki zaduv“, Šarv.
- Zadzvoňic**, zadzraňac; zazvoňiť, zazváňať. „Do koſcela zadzvaňali“, Lub,
- Zafačovac**. „Tvardo zafačoval (zavil) zdravu nohu“, Čit. V., 54. — Porov. fajčovac.
- Zahibel**, -eli; záhuba. „Dzeň zahibeli pri Mohaču“, Čit. V., 144.
- Zahilek**, -lku. „Slnko dava od ſebe ceple prameňe, ale dze zahilek, tam ſe je horuco, bo tam cjeň“, Ščav.
- Zahlávek**, -vku; vankúš. Všeob.
- Zahňetka**, -i. „Oheň na zahňetku pred čeluscami, pri pekaríni pecu“, Ščav.
- Zahon**, -hona. Obec Zahon, m. Záhony, v kap. okr.
- Zahor**, -hora. Obec Zahor, m. Zahar, v ungv. okr.
- Zahrada**, -i. V. kerta.
- Zahubic**, zmáriňa. „Budu cheec tebe zahubic“, Minds. „Šicke tri dzeci zahubela“, Šarv. „Kralovi na haňbu bula, a preto som ju daū zahubic“, Sobr.
- Zajda**, -i; batoh. „Zajda travi“. — Všeobecne.
- Zajesc**. „Povedz, že occa zajed kornaz dzivi“, Minds.
- Zajsc**. „Dze ce noc zajdze, tam nocuj“, Barc. „Žebi mał o čom domu zajsc“, Lučiv.
- (**Zakartavec**). Zakrpatie. „(Pštros) svojo zakartavene kridla ſe je v stave po-
- trebovac“, Čit. V., 269. „Verili vo všeli- jakich straškoch... a s ňima spajtaſenich zakartavencov“, Čit. V., 478.
- Zakľa**, v. doki-doti.
- Zakľac**. „Vi ſce zakľate grofove“, Smiž. „Že me viſlebodzila zo zakľetej žemi“, Kap. Por. kľac. Popri ňom aj zalač: „Nerzrub to, bo bi ce zalaala (+ zaklala)“, Šir.
- Zakos** je cali rad ſkoſení, ovsa abo jarcu. Kluk.
- Zakrucki**, pomn., v. kačka.
- Zakruto**, -i. „Pri druhej zakruce ten iſti viľk zaš ſkočel pred koňe“, Orel V.
- Zalamac**. „Bujak krave zalamal“. V N. Rep.: „Prišúna krava bujakovi, bujak jej zaúmaňa“.
- Zalečac še**. Ja ſom toho ſlova v živej rozmlove nepočul. Mišík ho podáva z Viderníka: „Aň ſe mi ſezalečaj, bo ci me Boch ſeobecal“, Pies. 72., z Hnilčika: „Ej, lebo ſe mi zalečaj, abo mi hustki povracaj“, Pies. 32. Z Dan. a Od.: „Lem mu prikazovali, žebi ſe zlatňikovej cere zalečal“, SMS 1896, 163. — Kol. Zpiew. ho majú aj zo Šarišskej: „Aň ſe mi ſezalečaj, Boh mňe tebe ſeobecal“ (I., 216). — Vo východnej ſlovenčine by ſa očakávalo: *załecac*. Porov. v pol.: Zalečać się biały głowie = einem frauenzimmer den hof machen. (Booch-Árk. Słow. pod „zalecic“.)
- Zalíva**, -i. Príval. Hum.
- Zalknuc**. „Palenka ho zalkla“, Šarv. — Zadusila.
- Založic**. „Vžal ho ſebe a založil za kalap“, Bard. „Nežeň ſe, Jaňičku, ſetreba ci ženi, založ za klobuček majeran ūeleni“, Brutovce (Miš. Pies. 51). — „Zavozi, zavozi, ūelene zavozi, chtož mojim koňikom dñeš večar založi“, Smiž. (Miš. Pies. 83).
- Zaluštaní**, zacundraný. Šarv. „Najdzem ſebe frajerečku Špišačku, ſe to taku zaluštanu prešovsku“, Hnil. (Miš. Pies. 23).
- Zalužice**, -ic, u -icoch. 1) Malé Zalužice, Kiszałacská, v sobr. okr. — 2) Veľké Zalužice, Nagyzalacska, v sobr. okr.

Zamek, -mku. „Zamek je, čím še dzvere zamikaju. Kluč od zamku“, Šir. — Rozšírené. Por. *kladka*. — Vo význame „hradu“ je rozšírené nem. „*burk*“. Na Spiši predsa znajú *zamek* aj m. „*burku*“. Tak v osnote z Lučivnej: „Tam bol jeden stari *zamok*“. Podobne v miestopisnom mene, v. nižšie.

Zamek Lubovjanski. (Poł.: Zomek Lubov'inski.) Luboviansky zámok, spojený s *Podsakom*, v. tento.

Zamurac še, zamazať sa. Sibr.

Zamuric. „Ked pohar prevraceni do vodi zamurime, řenapulči še“, Čit. IV., 161.

Zamutoň, -ova. Obec Zamutov, Zamutó, vo vran. okr.

Zapadac, upršať. „Ona še skrila pod... kapličku, žeži ju ňezapadalo“, Šarv.

Zapametač sebe co. „On sebe šak zapametal ten isti strom“, Šarv.

Zapatric, nazref. „Jak tot vileci, zapatril Ludvika“, Straž.

Zapomnuc popri zabuc. — *Zabudnúť*. **Zapomliví** = zábulivý.

Zapozdžil som še, Kluk. — Nie: za-meškal som sa.

Zapravjac. V korice še na hlib zapravja. Šarv.

Zaprec še. „Doraz železna brana sa za nim zaprela“, Lučiv. „Dzira še zaprela“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 170). — *Zavreť* sa.

Zara. „Vidzi kral jej nohu, až ho zara zabilo od veľkej krasoty“, Bež. „Peršo rano, jak von vinšla, bjelu zaru tam zazrela“, Hnil. Mišk po *zare* kladie do závorky *zoru*. V inej pesničke z Hnilca má: „Svečila mi zorna, zavčas rano do dna“. Tu po zorna kladie do závorky: zorňička. (Pies. 25, 12.)

Zarabjac, zarábať. Šarv.

Zarazučka, okamžite, Straž.

Zardzareni + *sardzareti* nuž. Šarv. **Zarenko**, -a, zrnko.

Zarno, -a, zrno. Aj miesto obilia sa hovorí *zarno*: „Zarno, jak dozreje, ta ho ſkememe, hrabeme a do stodol priva-

žame; potim ho mlacime“, Ščav. — Por. *obile*.

Zaroňic. „Kluč starosta dzeška zaroňel“, Straš. 18. — Zahodil.

Zarubac. „Von už merkoval, že ho (= dieťa!) mac zarubala“, Žir.

Zarvanie, -a. „Jak še nam višmiva toto čertovské zarvanie!“ Straš. 25.

Zastac (totiž: cestu). „Viskočil z lesa a zastał mu: Oče, stoj!“ Lučiv.

Zastac. „Co zasluži... chtori druhemu na živoce zastoji“, Ken.

Zastarac še + *zastarec* še; rozžaliť sa. „Hlapec še zastaral, barz smutni bul“, Šarv. „Zo žalu veľkoho pošol domu i tak še zastarał, že o paru dňi z toho žalu umar“, Vran. „Z toho še zastareū“, Dluh. /C.

Zastaúka, stávka. „Vojak vihral zastauku“, Treb.

Zastavic gerok, založit. Šarv.

Zaš, zas.

Zatička, -i. Aby vôle z jarma nevyšiel, potrebný je k tomu drevený alebo železný klin, to je zatička. Posp. podal z Brez. v ČMS 1899, 8.; je to bežný výraz po východoslovenskom území.

Zatnuc še, zatať sa. „Se vše bul zatnul, ked skoro treballo na daco odpovedec“, Čit. V., 32.

Zaumeňic sebe. „Ona zaumeňela sebe“, Šarv. Aj inde. Zdá sa byť zo spis. reči.

Zaúžati. „Lenorko... čom si taka zaúžata buťa, ja tebe sto a sto listi pišať, ... a ti mi ňigda... ňepisala“, Seč. „Hlapci ale zaúžato še tajeli“, Orel V. — Podľa smyslu: hlavatý.

Zavada, -i. 1) Zavada v Sp., Zavada, v levoč. okr. — 2) Zavada v Zempl., Zavada, v stropk. okr.

Zavadka, -i. 1) Zavadka v Sp., Zavadka, v novov. okr. — 2) Zavadka v Šarv., Zavadka, v sekč. okr. — 3) Zavadka v Ung., Závadka, v sobr. okr. — 4) Zavadka v Zempl., Zavadka, v hum. okr.

Zavčerom, Šarv. Zavčerim, Ščav. — Predvčerom nevravia.

Zavej, -a. „V zaveju ſmi ſe *zahľubili* a ſenomohli ſmi daľej iſc“, Hum. — Por. *zaduv.*

Zavesa, -i. Na firſtuku je čop (v. ho.), čop ſe ſturi do zavesoch a na tim ſe dzvere trimaju. Šarv.

Zaveſic, obesit. „Joho hodovačec ho chceū ſam zaveſic“, Luč. „Daň katom ſibeň zakopac, že da Janka zaveſic“, Bež.

Zavičiví, záviſlivý. Ken. Mišk podal z Dan. a Od. ſpisovnú podobu ſlova: „O takim zavíſlivím bratovi“ (SMS 1896, 168).

Zavod, raz. Rozšír. „Bul vivoleni na treći zavod za richtara“, Hrab. Zo Spiša udáva ho aj Iremšký: „Na druhí zavod = po druhý raz; na dva zavodi = po dva razy“, SMS 1904, 48. „Na druhí zavod za ſa vona bula v Čeži“, Rozh.

Zavoz, v. založic.

Zazrak zodpovedá upotrebením ſtrednoslovenskému čudo. „Idz, zazraku boſki, ja ſ tebu vera ſebudzem jesc“, Lub. „A co tam hceš, zazraku? — Do zahradki: do maku!“ Odor. (Miš. Pies., 44). „Taka bida, taki zazrak!“ povedia v Hum. pozrúc na diela nenormálneho vývoju. — V osnote zo Slov. vſi, na str. 453 najde čitateľ *zazrak* v tom istom smysle, v ktorom ho má ſpisovná reč: „Jak vlož tam potom do tich izbov, tak vjelk'e vidzeť zazraki v ňich“.

Zbac, v. dbac.

Zbačic, zbadat, spozorovať. „*Zbačic = zbadat*“, Let. Irem. „Počkaj, ved ja zbačim, chto to ſpať pri mnē“, Lučiv. „Hače zbačilo popri ſebe hardu paripu v zlatim sersame kračac“, Čit. V., 29.

Zbanček, -čka. „Do toho zbančka“. Je tu v osnote z N. Repáš, ale ho počuť aj po slovenských obciach. — Vidz aj žban.

Zbaršneti dub, spráchnivelý. Ken.

Zbehňou, -ova. Obec Zbehňov, Zebegnyň, v ſeč. okr.

Zbelaveti, osinelý: „Švecil a makal po tvari ſeboščikovej, ale ta bula zbe-

laveta a ſimna jak lad“, Gan. (Kov. SMS 1901, 84/85.)

Zbohacic ſe. „Jak on ſe mohol tak frišno zbogacic“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 166.)

Zbojne, -oho. (Po r. Zbijne. U Hn. Zbojňa.) Ruské obce: 1) Hum. Zbojná, Homonnazbojna, v hum. okr. 2) Zbudzské Zbojná, Izbugyazbojna, v hum. okr. *Zbojník, v. zbužník.*

Zborova, zoz Zborovi(j). Zborovjan. U Hn. a Nied. Zborov. — Obec Zborová, Zboró, v mak. okr.

Zbože, -eho. „Ten gazda ma veļo obileho abo zbožeho“, Šarv. — Por. *zarno*. V poludňovo-záp. Spiši *zboža* (Vik.). Inde je *zbože*, *zboža* cudzotinou.

Zbraj, nem. g'wehr. „Ocec im kupil flinti, zbroj im ku ſebe“, Cepl. „Dobrim ſvojim zbrojom prave mu do ſerca bul ſtreſil“, Čit. V., 268. „Dze bi ja ſe bał, ked ja veſki *zbraj* mam kolo ſebe. Jaki? Muj *gver* ſe ſeboji dvoch chlopoch“, Ostr.

Zbuc ſe. „Co bulo, ſe *zbulo*“, Straš. 4.

Zbudza, -i. Obec Zbudza, Izbugya, v mich. okr.

Zbužník, -a. Vo výſlovnosti j málo počut, tedy: *zbužník*. Po Spiši *zbojník*, *zbožník* (takto v okolí Margecian).

Zburisko. „Teraz aj to mesto je ſem zburisko“, Hist. 12.

Zbušek, -ška, na mučeňe mlíka; v ňim jest toporka, ſ totu ſe v ňim muci maslo. Šarv. — Vrchná čiastka zbuška menuje ſa *veršník* (Kap.).

Zdechľina z koňa abo zo psa. Vidz *meršina*.

Zdejmie, ſnať. Sobr.

Zdivac. „Tulejka, to, co je na ločiku zoz želeta, zdiva ſe na oš“. — Por. *zdzac*.

Zdoba, -i. Obec Zdoba, aj mad. tak, v koš. okr.

Zdohadac ſe. „No ſkoro ſe zdohadal, aňi ſim pod ňim ſeoceplela“, Straš. 13.

Zdohoňic. „Kedz ho kral zdohoňu“, Sobr.

Zdraūce, -avec, u -aūcich (Taš.). Počuť už aj: Draūce; po r. Draūceū. Ruská obec Zdravce v Ung., Daróc v ungv. okr.

Zdravce, -avec, v -arcoch; zdraisecki. U Nied. Dravce. — Ob. Zdravce v Šar., Daróc vo vtor. okr.

Zdravce, v spiš. stol., v. Dravce.

Zdrav'e. „Bože daj zdrave!“ Šarv. „Daj, Bože, zdrave“, Treb. Takto si pripíjajú. V Trebišove som počul aj „Dobreho zdrav'a!“

Zdrackac, pozdraviť sa. „Prišol do híži i pozdravkal. Haňčka odzdravkala!“

„Von stanul ku dverom, zdr..ukal“, Barc.

Zdrihnuc še, zlaknúť sa. Pol. wzdrygnäť.

Zdrizac. „Nétrebalo dva skuri z jedneho zajaca zdrizac“, Straš. 34.

Zdzac. „Ulapela jednu žabku a zdzala na paličku“, Šac. „Očekávala totu hodzinu, v chtorej svuj... lajblik na sebe zdzeje“, Čit. V., 81. Por. *zdivac*.

Zdz'or, polské meno *Ždżaru*, v. ho.

Zebřec še. „Kraľovské šmati ze sebe zebřik“, Gab.

Zedrec. „Ju sce zedrec s koča“, Bard.

Zejs'. „Dal zejs' svojej kobule“, Straž.

„Němaš mi už co dac zejs'“, Sobr. „Mňe chce ceper zejs'“, Taš. — V. *zjesc*.

Zemdl'ec. „Od žalu zemdlela“, Sob. — V. *zomdliec*.

Zemno, vymyslené meno *Zemplinu*, v. toto.

Zemplín. Meno obce i stolice. *Inak-*šieho mena som nepočul. Zemplínski, Zemplíncan. V. „Schem. cl. gr. dioec. Munk. 1896“ uvodi sa obec menom *Zemne*, stolica menom *zemplinská*. O mene *Zemno* u Korabinského, vidz tu v poznámke na str. 90. — Počuť aj vý-slovnosť: *Zemplín*.

Zengruba, -i, nem. senkgrube. Hanšar.

Zeniac, v. znač.

Zervac. „Ale še mu kvet zervac ře-
dal“, Lem. — Odtrhnúť.

Zesnac še. „I tak še zeznal jak bilo“, Gab. — Priznať sa.

Zyegnue. „Teho po hribce buhnul, až v ňim zieglo“, Straš. 13. — V. *gegnuc*. *Zgizic še.* „Jeho kravu, chtora še bula do Petroveho dvora zgizila“, Čit. V., 104. *Vraj = zmuchavela.* — Pol. *giez* = viehbremse.

Zhaľec. „Koňec huščho pirka še na-
bile sčuchal, zhalel“, Čit. V., 402. „Do menších striborných peňažoch ešte vecej medzi vmišajú, bo še čescejším upotre-
bovaňom ešte skorej zháluju“, Tiež tam 311. — Por. *halovac še*.

Zinadzi. „Zkadzi ma peňeži?... Zina-
dzi ňema?“ Straš. 19.

Zjesr. Ken. „Zjesc do čista. Žjedot ſicko“, Kluk. (V Slov. vſi: *zjesc!* Vidz tu 455). „Ti mňe chceš ceper Žijs“, Taš. — V Šarv.: „Zidol som, zedli zme“. — Porov. *zejs'*

Zkadi. „Nézna zkadi je“, Gab. „Od Dargova zkadiška prišla ku ňemu“, Straš. 26. — „*Zkadzi Ši?*“ Malov. „Zka-
dzi ti maš taki taňer?“ Jabl.

Zkal. „Niečto ňeznal, zkal prišol“, Gab.

Zlahoda, -i; dohodnutie. „Nit dzelbi a ňit zlahodi“, Čit. V., 110. „Kedbi ...
tuto zlahodu ňezotrimal“, Hist. 28. —
Por. *lahodziec*.

Zlate, -echo; *zlatski.* Ob. Zlaté, Arany-
pataka, v sekč. okr.

Zlatník, -a. U Hn. Zlatníček. — Obec Zlatník, Aranyospatak, vo vran. okr.

Zli, bežnejšie: *plani a podli*, v. ich.

Zlujsc popri zlosc. „Nit mesa prez
kojsci, človeka prez zlojsci“, v Šar. (ČMS 1903, 85). Kraľovskej osobe zlosc
robit“, Hrab.

Zložic. „Matka zložila chleba čarneho
na stuľ“, Plav. „Zložela oheň a položela
ku ňemu dzívče bandurki pesc“, Orel V.

Zludni, vľudny. „Spital ſe ho zlud-
ne“, Čit. V., 113. „Zludne ſe ku ňemu
obracil“, tiež tam 114.

Zluštac še. „Človek, chtori rano idze
po roše, ta ſe zlušta“, Šarv.

Zmahac še. „Jedne počali ſe zmahac,
že chtori mocnejší“, Gab. „Aňi dabol
ňezmože ho“, Harih. — Borít sa.

Zmarňic. „Jak pridze domu a ce tu najdze, ta ce zmarňi“, Smiž. Bežnejšie: šmert zrobic, zahubic.

Zmerknuc še, zmrknúť sa. „Še zmerklo“, Hnil. „Ked už ſe zmirklo“, Gab. „Jak oňi ſe dohvaraľi, ta ſe už zmerkało“, Ken.

Zmeržec ſe. „Panu klebanu ſe zmeržilo juž telo davaſ“, Dluh. /C.

Zmilka, -i, omyl.

Znac, vedet. Všeob., len v poludňovo-záp. kúte Spiša počuť popri ňom *vedzec*. 1. a 3. osobu jednotného čísla v oznam. spôsobe, t. j. ja *vin*, on *vi* popri ja *znam*, on *zna* počuť aj na ostatku východoslovenského územia, ale sa mi tsk zdá, že len v rozhovore s nevýchodnými Slovákm, ktorí slovesa *viem* užívajú. Východný Slovák na otázku nevýchodného Slováka „Viete?“, odpovie „Vim“, ale ináč je bežné: „Znam“.

Zňac, sňaſ. „Zňaū tedi svoj persceň“, Sobr. „Kraſne jim rohi pozňimal. Naostatku ji ňescel ţeriač...“ Gab.

Zňačou, -ova. Ruská obec Zňačov, Igline, v ungv. okr. — V „Schem. cl. gr. dioec. Munk. 1896“ menujú túto obec *Lincei* (mad. pravopisom: Lyincei), čo môže byt obdrané z Hlinici. Toto meno by tedy bolo staršie od Zňačova na základe zachovaného svedectva v mad. pomenovaní obce. Igline dá sa totiž dobre odvodiť od zastaralého mena *Glinci*.

Znajomi, známy. Šebn.

Znak + znameňe. „Po tim znaku ulapja teho, chto hodzil na peňeži“, Šarv. „Jake ci znameňe dava, jak idze domu“, Sipl. — „Znak“ v Šarv. znamená aj nem. *fleck*, mad. *folt*. „Znak na sceňe, na geroku“. — „Znameňe“ z cirk. reči.

Znamenac. „Ked rechtoka treći bochňik na stol prihľadala, poznamenala ho najsamperši križom“, Gan. Kov. (SMS 1901, 84). — Z cirk. reči.

Zňedobački, z nenazdania. Let., Hnil.

Zňedovidki. „Tam napadli na ťu zňedovidki ribare“, Čit. V., 257.

Znoj, pot. Znojic ſe v roboce. V Šarv.: *znuj*.

Zobrac ſe. „Von ſe a tem zobrau i išou“, Bež. — Bežnejšie: *Vžac ſe a zabric ſe*.

Zobuc zoz levej nohi čižmu. Šarv.

Zodzec. „Šarkaň zodzeti zo ſebe ſarkaňovu skuru“, Smiž. — Por. *zdzac*.

Zuhabic, nechaſ, zanechaſ. Šobr., Olc. — Často *zohabice*, Let., Harh.

Zokorce, pol. meno Žakovic, v. ich.

Zomďlec. „Doraz zomďlela“, Šarv. „Tote ſlova, jak jedovata striľka, ťahli jej do ſerca. Dobre ňezongrela...“ Straš. 8. „Ona zongleta ſpadla na dile“, tiež tam 13. — Aj *zendľec*.

Zorna, v. zara.

Zorvac = zervac.

Zostac rozšír. „Oſtac“ v poludňovo-záp. Spiši popri ňom.

Zozvarac ſe, spotit ſa. „Zozvarani ňepi vodu“, Šarv. Bežné popri *zoznajic ſe*. V. *znoj*.

Zpridz, z počiatku.

Zrapčec. „V koſcoch mu zrapčelo“, Čit. V., 122.

Zrivac ſe. Objavuje ſa v „ſar.“ pesničke, ktorú uverejnili Kollár v Zpiew. (I., 185). Môže byť, že ſa nám toto ſlovo zíde pozdejšie, a preto podávam tu z pesničky toľko, koľko je treba pre výčítanie ſmyslu. (Pesnička je inak zbabavená svojho východoslovenského rázu.) „Sama bývám v ſírem poli, sama bývám; ked mi prijde temná nocka, ta ſe zrígám... Nestrachuj ſe, moja dívko, nezrivaj ſe; dal ti pan Búh pravú ručku, prezehnaj ſe“. Kollár vysvetluje ſlovo takto: „Zrivám ſe = nepokojím ſe, zhrozím ſe“ (II. 540).

Zrivka. „Rozvora ſturena pomedzi zadne ſnice do oší a ſkapčana je s kariku, to ſe vola zrivka“, Kap. „Zrivka, t. j. železná obrúč, ktorá pripevňuje zadné ſnice ku rozbore. (Z Brez. Posp. ČMS 1899, 8.)

Zrobic, urobit. Všeob. — *Zrobic ſe čim:* Zrobic ſe horn. Lub. (= Urobiť

sa chorou!). V tomto prípade porov. *zadac še.*

Zrub. „Okolo studňi je zrub“, Kluk.

Zrubaňe, zrúbanisko. „Pašli ovce valalske. Pošli z ňima v ješení do zru- baňa“, Gab.

Zrubec. „Jak ho iskala, ta mu našla ten zrubec“, Dan a Od. (Miš. SMS 1896, 86). — Zásek.

Zručic, poručit. Ken.

Ztadzi, ztadeto. „Pakuj doraz von ztadzi“, Hrab. „Ja ſe vežnem a puj- dzem ztadzik“, Šarv. „Ruſic ſe ztadzel nemožem“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 168).

Ztamadz, ztade. „Ztamadz hľedaju po- božného pustevníka za rimskeho occa“, Šarv. „Vzál ho ztamadz“, Sipl.

Zub. „Zubi ſu: čereňovo, očne i predñe. Čereňovo ſu zadhe“, Šarv. „Ma zubi dzirave abo dudlate“, Šarv. „Mam dudu v zube“. (Prirov. *dudla!*) „Dzecku zubi idu“. Obidve vety z Šarv. — Hovorí ſa: „Zubi tarhac + rvac + cahac“. „Zub ſe kive“. Por. *lapkac*. — V Nemcov- ciach v Šarišskej vyšívajú aj na zubki, v. Halaša, ČMS 1903, 71. (Na nieko- rých miestach povedia miesto „braňik“ [v. *brani*] — *zub*. Tako na pr. v Dobr.).

Zubne, -oho. Obec Zubné, m. Zubna, v snin. okr.

Zunue. „Už potim až zunul“, Lučiv. „Zunuti boť, tak ſa jemu dobre za- spalo“, Lučiv. „Zuňti človek je, chtori zunul robić“, Šarv.

Zvurac ſe, v. *zozvarac ſe*.

Zvarka. „V Popradze v zvarke varja žati“, Vik.

Zvaručica, riedka žinčica. Kluk.

Zvesc ſe. „Prez ňečeca prišlo rano. Ňezvedlo ſe ňič“, Straž. 20. — Porov. *vodzie ſe*.

Zvicežie, zvitazit. Ken.

Zeiradlo, zrkadlo vo Vik. — Porov. *džveredlo*.

Zvojovac, v boji premôzť. „Jakim spo- ſobom ti much tich ťarkaňou zvojovac“, Straž.

Zvoľa. „Daj mi, Bože, taku zvolu, bi zostala mladu gđovu“, Smiž. (Miš. Pies. 85).

Zsa, zpoza. „Zza Červenohor morja“, Seč. „Lešník ſe prížirať zza buka“, Dobr. — Uváž: „Pošedali ſebe poza ſtol“, Gan.

Žec, -a, zač. Šarv., Ken., Olc. Už v Hrab. žac, tu str. 219. V Ceplici: „Išol za zaca“ = na prístupy.

Žejš, v. *zejs*.

Žele, zelina. „Tam jest Žele, ta naj jim pocaha popod nos, ta že ſtaňu“, Šac. — Ale aj želina: „Vibrala z nej jednu želinu“, Hrab.

Žemjan, -a. Zeman. Žemjanski dvur (= kuria). Šarv.

Zemplínska ſtočica. Šarv. V. *Zempřin*. Zerknuc. „Žerkne (+ popatri) na kertu i vidzi tote dvanac kački lecec“, Bež.

Zima, -i. Z fras.: „Zima ho zbilá = Zima ho vytriasla. — Žimnica je cho- rosc. Šarv.

Zimušni, zimný.

Žrinka. „Nad okem jest oberra, na mihalñici je žrinka“ (?) Šebn.

Žceredlo. Kluk., Hum. — Porov. *džveredlo*.

Žačkov, -a. „Maū poúni žačkou do- hanu“, Sobr.

Žadaň, -aňa. (U Nied. Ždaná.) Obec Žadán, Zasadány, vo fiz. okr.

Žadni 1). „Bez žadnoho prava chceū ho dac zavešic“, Sobr. „Žadne dzeci ňemali“, Kluk. — Aj ňijaki: „Nemohli najsc valal aňi ňijaki varoš“, Šarv.

Žadni 2). „Von vec nišoho žadui ňe- bol“, Pap. — Žiadostivý.

Zakarovce, -ovec; -ž-ovjan. Obec Ža- karovce, Zakárfalu, v geln. okr.

Žakovce, -ovec. (Pol.: Zokovce, -ovjec; Z-ovjon, -ovsk'i.) Nem. obec Žakovce, Izáksfalu, v kežm. okr.

Žat. 1) *Žiat*. „Neznał jeho oceee, co od žalu robić“. Gab. „Janko iz žalom